कविकुलगुरु - कालिदास - संस्कृत - विश्वविद्यालयः

This PDF you are browsing now is a digitized copy of rare books and manuscripts from the Jnanayogi Dr. Shrikant Jichkar Knowledge Resource Center Library located in Kavikulaguru Kalidas Sanskrit University Ramtek, Maharashtra.

KKSU University (1997- Present) in Ramtek, Maharashtra is an institution dedicated to the advanced learning of Sanskrit.
The University Collection is offered freely to the Community of Scholars with the intent to promote Sanskrit Learning.

Website
https://kksu.co.in/

Digitization was executed by NMM

https://www.namami.gov.in/

Sincerely,

Prof. Shrinivasa Varkhedi
Hon'ble Vice-Chancellor

Dr. Deepak Kapade
Librarian

Digital Uploaded by eGangotri Digital Preservation Trust, New Delhi
https://egangotri.wordpress.com/

कविकुलगुरु कालिदास संस्कृत विश्वविद्यालय, रामटेक
हस्तलिखित संग्रह

दाखल क्र. M-2507 विषय

नांव हिरण्यकेशीय ब्रम्हकर्म शमुच्चय

लेखक/लिपीकार

पृष्ठ 413

काळ 1904 पूर्ण/अपूर्ण पूर्ण

M-2507

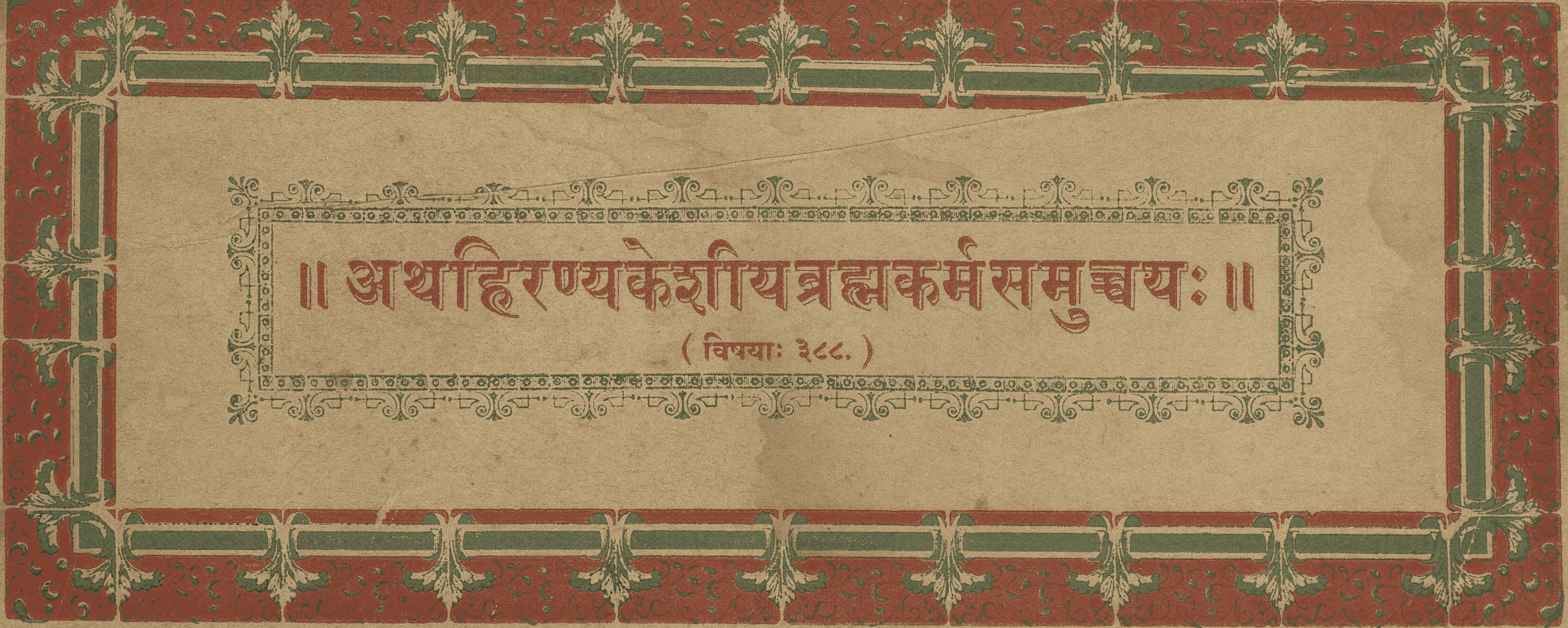

॥ अथहिरण्यकेशीयब्रह्मकर्मसमुच्चयः ॥

(विषयाः ३८८.)

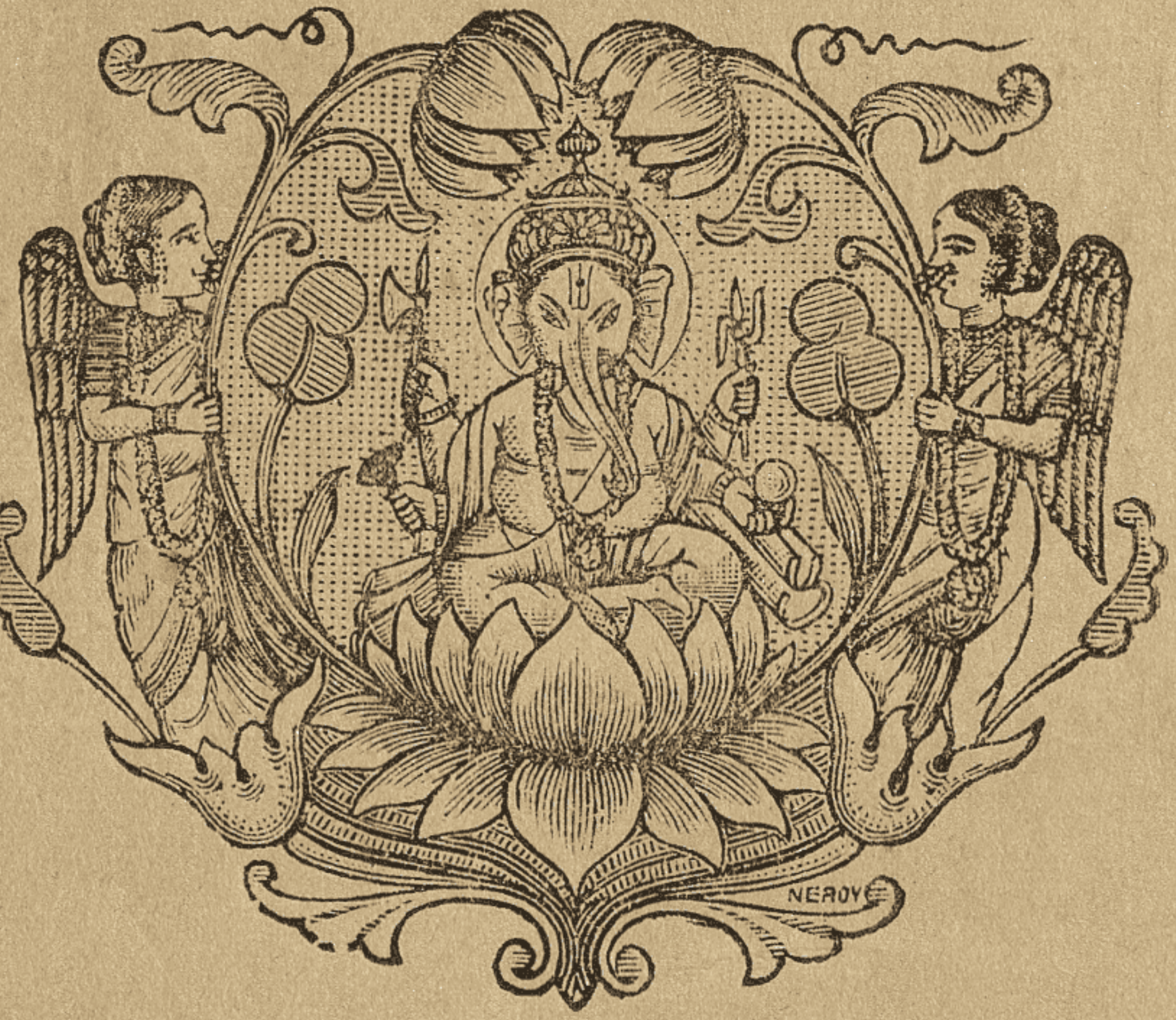

यं ब्रह्म वेदांतविदो वदंति
परं प्रधानं पुरुषं तथान्ये ।
विश्वोद्गतेः कारणमीश्वरं वा
तस्मै नमो विघ्नविनाशनाय ॥

मुक्ताविद्रुमहेमनीलधवलच्छायैर्मुखैस्त्रीक्षणै-
र्युक्तामिंदुकलानिबद्धमुकुटां तत्त्वर्थवर्णात्मिकां ।
गायत्रीं वरदाभयांकुशकशाशुभ्रं कपालं गुणं
शंखं चक्रमथारविंदयुगुलं हस्तैर्वहंतीं भजे ॥

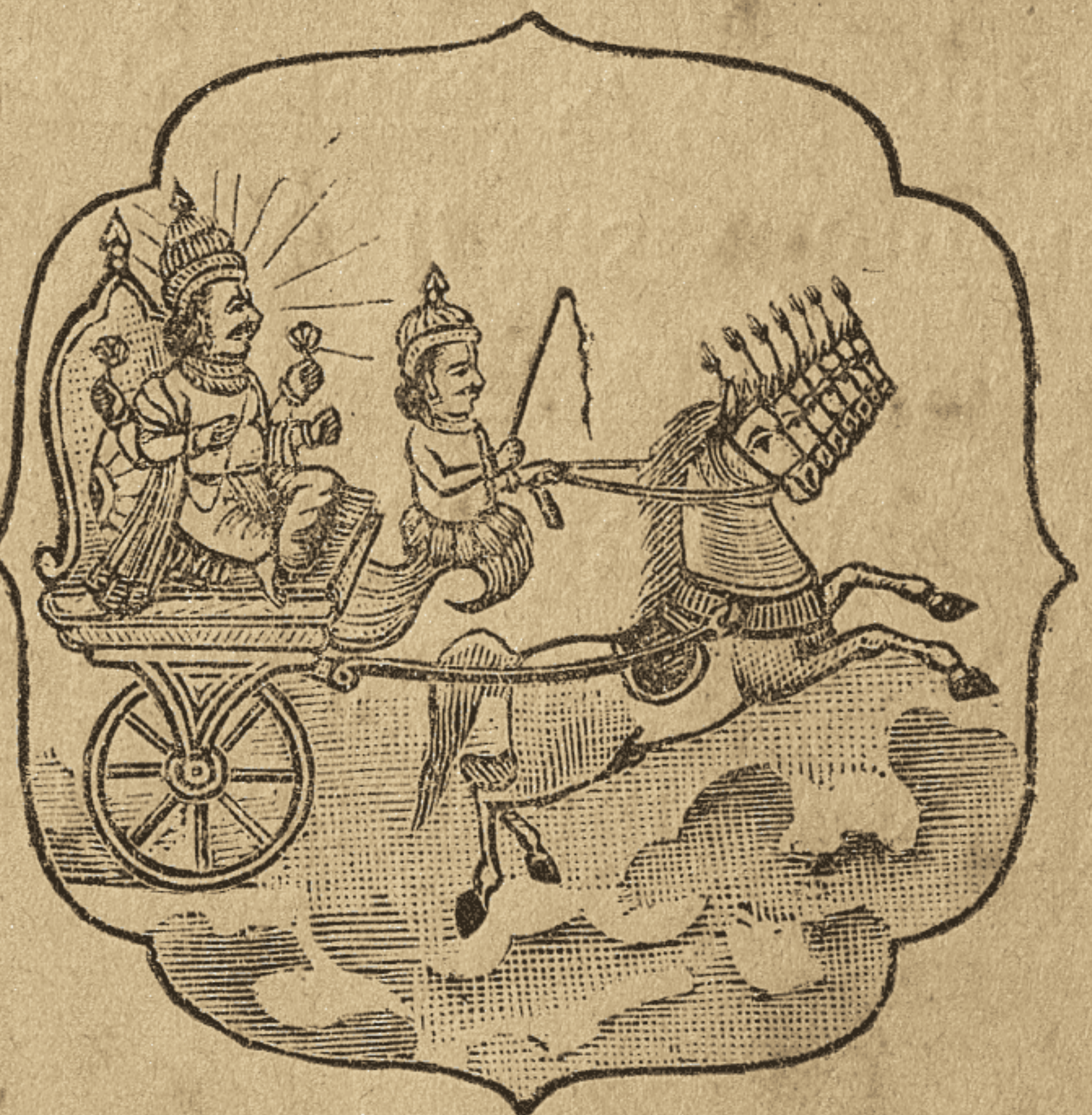

नमः सवित्रे जगदेकचक्षुषे
जगत्प्रसूतिस्थितिनाशहेतवे ।
त्रयीमयाय त्रिगुणात्मधारिणे
विरिंचिनारायणशंकरात्मने ॥

॥ विद्वदभ्यर्थनम् ॥

मध्विव मधुकरवृत्त्या ग्रंथतरुभ्यः प्रयोगकुसुमानि ॥ संगृह्य हारमेनं संगुंफ्य गलेऽर्पये द्विजाग्र्याणाम् ॥ १ ॥

श्रीगणेशाय नमः ॥ किंचित्प्रास्ताविकं ग्रंथनिर्माणाद्युपबृंहितं ॥ करोम्यत्र तदुद्देशसुस्पष्टप्रतिपत्तये ॥ १ ॥ वेदाः प्रमाणमिति वाग्यदि निर्व्यलीका
विश्वोद्भवस्थितिलया यदि वेदमूलाः ॥ ते ब्राह्मणैकनिलया यदि यांति पोषं तानंतरेण शिरसोऽवनतिः क्व मेऽस्तु ॥ २ ॥ ग्रंथैर्भारतमंडलं तिलकितं
मन्वत्रिमुख्यैः पुरा सत्याषाढमुखैस्तदध्वनिरतैः क्षुण्णा स्मृतिर्यत्कृता ॥ श्रौतस्मार्तकृतैकतानमनसो धर्मप्रदीपायितान्पूज्यान्वैदिकयाज्ञिकान्क नु
नमस्कारोंऽतरा मे पतेत् ॥ ३ ॥ अलमतिशयवागाडंबरेण श्रियेऽल्पं प्रकृतमनुसरामि प्रार्थ्य विद्वद्विजाग्र्यान् ॥ मम नवकृतिरेषा कोविदानंददात्री
भवतु शिशुविलासे किं न वृद्धा रमंते ॥ ४ ॥ ग्रंथेषु सत्स्वपि नवग्रथनप्रयासे या साहसेन समभून्मनसः प्रवृत्तिः ॥ साऽल्पाननेन महतः कवलस्य
जग्धितुल्येति सत्यमतएव कृतः प्रणामः ॥ ५ ॥ कपोलकल्पितं नात्र मयाण्वपि समुच्चितं ॥ संस्काररत्नमालां च भट्टीं माहेश्वरीमपि ॥
॥ ६ ॥ तथा शंकरभट्टीं च व्रतोद्यापनकौमुदीं ॥ प्रतापनारासिंहं च सिंधुमंत्येष्टिपद्धतिं ॥ ७ ॥ आलोच्य वैदिकादीनां याज्ञिकानां च साह्यतः ॥
कुर्वे हिरण्यकेशीयब्रह्मकर्मसमुच्चयं ॥ ८ ॥ निबंधेऽस्मिन्नित्याह्निकविविधसंस्कारनिकरप्रकीर्णान्त्येष्टीतिप्रकरणचतुष्केऽप्यभिनवाः ॥ प्रयोगा निर्दिष्टा
न वचनचये[illegible]रभिया स मूलग्रंथेभ्यो निपुणमवसेयो बुधवरैः ॥ ९ ॥ आद्ये खंडेऽगुंफि विप्राह्निकाद्यं द्वैतीयीकेऽलेखि संस्कारकांडं ॥ इष्टा-

पूर्ताद्यं तृतीये [illegible]द्धं तुर्येऽत्येष्टिर्दंडिनां पद्धतिश्च ।। १० ।। चतुर्ष्वपि तदंतरा समुपयुक्तशांत्यादयो व्रतानि पृथगेव पुंस्त्र्यधिकृतानि चोद्यापनैः ।।
अयूयुजमनेकधा पितृनिपावकांडं क्रमात्तदस्तु विबुधोत्सवाय सततोपयुक्तं यतः ।।११।। उपरि नूतनपुस्तकसंस्थितं विषयदिक्कथनं कृतमत्र यत् ।।
न सकलं विषयक्रमदर्शने सपदि तत्सकलं स्फुटतामियात् ।। १२ ।। येऽधीतमंत्रविभवा अपि याज्ञिकेषु प्रायोऽनुपस्थितिवशात्समये स्खलंति ।।
तेषामुपस्थितिकृतेऽभिनवो हि कोशो मंत्राद्यवर्णमनुलक्ष्य मया व्यधायि ।। १३ ।। पूर्वे ग्रंथा यद्यपि समस्तकार्यक्षमाः प्रभूततराः ।। नहि लभ्यास्ते
कथमपि नैःस्व्यादतिगौरवेण सर्वेषां ।। १४ ।। अतोऽयं प्रारंभोऽलसजडसुनिष्किंचनकृते तपःस्वाध्यायाद्यैः सुनिशितधियोऽर्थे न विदुषः ।। न
पारंपर्येण प्रवचनकृतः केवलमयं विहंतुं स्वाज्ञानं मम निरपवादः परिकरः ।। १५ ।। यावद्बुद्धिबलं विचार्य कलिता ग्रंथे प्रयोगा मया ये दौर्लभ्यपदंगताश्च
सततं यल्लब्धये याज्ञिकाः ।। याचित्वा परतोऽनवाप्य समये क्लिश्नंति रात्रंदिवं तत्क्लेशानपमार्ष्टुमादरवतामायासहानाय च ।। १६ ।।
बाबूशास्त्रीजोशीनाम्नोभययाज्ञिकप्रवीणेन ।। पुस्तकशोधनकाले निरपेक्षधिया व्यधायि साहाय्यम् ।। १७ ।। मोरेश्वरभट्टखरेनाम्ना निजपुस्तकप्रदानेन
।। बापटइत्युपनामकविदुषापिच रामकृष्णभट्टेन ।। १८ ।। मां विष्णुभट्टआख्वेप्रभृतिभिरपि भूर्यकारि साहाय्यम् ।। तन्नामस्मृतितोऽण्वप्यन्यत्प्रत्यर्पणं
न पर्याप्तम् ।। १९ ।। एवं कृतेपि बहुधांकनशोधनोत्था भूयासुरप्रतिहताः सहजा हि दोषाः ।। तान्ज्ञापयंतु कृपया
ह्यनसूयवो मां संमार्जयेय पुनरंकनमाकलय्य ।। २० ।। इति मुहुरप्यतिविनयात्संप्रार्थ्य ब्राह्मणानलं कुरुते ।। पणशीकराह्वलक्ष्मणतनुजन्मा
वासुदेवशर्मात्र ।। १ ।।

ब्रह्मार्पणम् ।

ब्राह्माचारैकलभ्यं फलमिति निगमोद्घोषितो डिंडिमश्चेत् ।
आचारो वेदशास्त्रस्मृतिविविधपुराणादिजन्मेत्यृतं चेत् ॥
वेदादीनां द्विजौघादितरदनुगुणं नैव सद्भाजनं चेत् ।
तं मुक्त्वा ग्रंथमेनं क्व नु तदसदृशेऽपात्रभूतेऽर्पयेय ॥ १ ॥
अतो हिरण्यकेशीयब्रह्मकर्मसमुच्चयम् ।
कृत्वा हिरण्यकेशिभ्यो निर्मातार्पयदादरात् ॥ २ ॥

हिरण्यकेशीयब्रह्मकर्मसमुच्चयस्थमंत्रानुवाककोशः ।

मंत्रः .... पत्रं

अ.

अकार्यकार्यव ७८
अक्षन्नमीमदंत १००
अक्षीभ्यांते अ. २१६
अंगादंगात्संभवसि ... २१५
अग्नआयाहिवीतये ५५
अग्नयेस्वाहाकृ ७४
अग्नयेसमिध १७६
अग्निंदूतं वृणी २७
अग्निमीळे ५५
अग्निरायुष्मान् १७५

मंत्रः .... पत्रं

अग्निरैतुप्रथमो १९६
अग्निर्द्धिहोता ३८६
अग्निर्नःपातुकृत्तिकाः.... ७१
अग्निर्भूताना ८४
अग्निर्मूर्धा १२८
अग्निर्यजुर्भिः अ. ३०२
अग्निर्होता ३८५
अग्नेरक्षाणो १४४
अग्नेअंगिरः १३५
अग्नेतेजस्विन्ते अ. १७४
अग्नेत्वंपारया ३२

मंत्रः .... पत्रं

अग्नेनयसुपथा ३६
अग्नेप्रायश्चित्तेत्वं २०१
अग्नेभ्यावर्ति १३५
अग्नेरेतश्चंद्रꣳ १२२
अग्नेर्मन्वे अ. ६७
अग्नेव्रतपतेव्रतं १७६
अग्नौपृथिव्यां १७५
अग्रमग्रचरंतीनां ७७
अघोरचक्षुरप १९६
अघोरेभ्यो १३२
अंजंतित्वाम २७८

मंत्रः .... पत्रं

अंतरिक्षꣳस १८२
अतोदेवा अ. २३
अत्रिर्यद्वामव २४४
अत्रेर्यथानु २४५
अथपुरुषोह्वैना. अ. ४३
अथवायोरेका अ. ३९०
अदितेनुमन्यस्व ५६
अदितेन्वमꣳस्थाः ५७
अद्भ्यःसंभूतः अ. ३५
अधस्यायोषणा २६४
अनाज्ञातंयदा ८६

मंत्रः पत्रं
अनुनोद्यानुम १५७
अनुमन्यताम १५७
अनुमत्यैपुरोडाश अ. ८८
अनृक्षराऋ १८९
अन्नपतेन्नस्य ५९
अन्नꣳसाम्राज्याना ८४
अपनःशोशुचद् अ. ३१
अपेतवीतविच ३८३
अपैतुमृत्युरमृतं ७५
अपःप्रणयति अ. ६३
अप्रजस्तांपौत्र १९६
अप्सरासुचया १७७
अप्सरासुचयो १८५
अप्सुमेसोमो २७

मंत्रः पत्रं
अबोध्यग्निः ३३
अभित्यंदेवंस २३७
अभित्वागोतमा २४५
अभित्वादेव १३०
अयंकुमारोजरां १५६
अयंतइध्म ८२
अयंतेयोनिर्ऋ २०४
अयंपुरो ६५
अयमग्निःस १९९
अयाश्चाग्नेस्य १३५
अवसृजपुनरग्ने ३८६
अश्मन्नूर्जंपर्व अ. १३७
अश्वक्रांतेरथ ७७
अश्वत्थेवोनिष १२२

मंत्रः पत्रं
अषाढंयुत्सु अ. १८०
असावादित्यो १३
असुनीतेपुन २८
असुन्वंतमय ३३
अस्मिन्राष्ट्रे १८७
अस्मेरुद्रामेह ३३
अहमस्मिप्रथम ६९
अहिरिवभोगैः २३

आ.

आगावोअग्मन् ५८
आजिघ्रकलशं १२२
आजुह्वानःसुप्र २०४
आतिष्ठेममश्मा १७३
आतूनइंद्र २६४

मंत्रः पत्रं
आदित्यप्राय. ... २०१
आदित्योवाएषए. १५
आदित्योवैते १५
आनोदिवोबृहतः २२२
आनोनियुद्भिः ३३
आनोविश्वेअस्क्रा अ. १८०
आनःप्रजांजन १९४
आपउंदंतुजीवसे अ. ८७
आपांतमन्यु ७७
आपोवाइदꣳ ६
आपोहिष्ठा ऋ. ३ .... ३०
आपःपुनंतु ५२
आप्यायस्व २२
आब्रह्मन्ब्राह्मणो अ. १०३

मंत्रः .... पत्रं
आभिर्गीर्भियदता ८६
आमांमेधासुर १७७
आमावाजस्य १०२
आमासुपक्कमैरय ९९
आमूरजप्रत्या १२५
आयंगौःपृश्नि १२९
आयातुवरदा १२
आयुर्दाअग्ने १७३
आयुर्दादेवजर ... १७३
आयुष्टेवि अ. २०९
आयुष्टेविश्व १७५
आयुष्यंवर्चस्यꣳ अ..... १८५
आर्द्रंज्वलति ७८
आवहंतीवित ३७८

मंत्रः पत्रं
आशुःशिशानो अ. ३५
आसत्येनरजसा १२८

इ.

इडादेवहूर्मनु ३१
इडामग्नेपुरु १२६
इदंतएकंपर १३४
इदंपितृभ्योनमो ९८
इदमूनुश्रेयो २७१
इदंविष्णुर्वि ६३
इंद्रस्यवृष्णो २९४
इंद्राग्नीमेवर्चः १८८
इंद्राणीमासु १२९
इंद्रोज्येष्ठाना ८४
इंद्रोदधीचो अ. ६८

मंत्रः पत्रं
इंद्रंविश्वाअवी ६३
इंद्रंवोविश्वतः १२९
इमꣳस्तोममर्हते १८४
इमाआपःशिव ... १२५
इमाआपोमधुम ३८५
इमामग्निस्त्रा १९६
इमंमेगंगेयमुने ६
इमंमेवरुण ६१
इमंयमप्रस्तर ३६
इमांधियंशिक्ष ३१८
इमाँल्लाजानाव १९७
इयमेवसायाप्र अ. १७२
इयमोषधेत्राय १८६
इयंनार्युपब्रूते १९७

मंत्रः पत्रं
इषेत्वोर्जेत्वा अ. ८७
इहैवध्रुवाप्रतितिष्ठ २७०
इहैवध्रुवांनिमिनो २७०
इहैवैधिमाप ३०५

उ.

उच्चादिविदक्षिणा १२३
उतासिमैत्राव २४५
उत्तमेशिखरे १५
उत्तिष्ठप्रेहिप्रद्र ३८७
उत्तिष्ठब्रह्मण १३२
उत्तिष्ठातस्तेनु ३८६
उदायुषास्वायुषो १७६
उदुत्यंजातवे ५३
उद्गातेवशकुने १२४

मंत्रः .... पत्रं
उद्धन्यमानम ... ८०
उद्धृतासि ७७
उद्बुध्यस्वाग्ने १२८
उद्वयंतमस ५३
उपश्वासय ३६
उपह्वयेसुदुघां अ. १०३
उपावरोहजात ... २५०
उपास्मैगाय १२६
उशंतस्त्वानिधीमहि ९७

ऋ.

ऋचांप्राची अ. १३८
ऋतंचसत्यं ७८
ऋताषाडृत ६५
ऋतुभिष्ट्वार्त १८६

मंत्रः .... पत्र
ऋतेनस्थूणा २७०
ऋध्यामस्तोमं १२४
ऋध्यास्महव्यै: १२४
ऋषेमंत्रकृतां २४४

ए.

एकमिषेविष्णु १९७
एतंयुवानं मं० .... ३९०
एवानस्पृध:सम २४४
एवापित्रे १९
एषहिदेव:प्र ८१
एषातेअग्नेसमि १७७

ओ.

ओजोसिसहो १२
ओमासश्चर्षणी २३७

मंत्रः .... पत्रं
ओषधय:सं १२२
ओषधेत्रायस्वैनं १६२

क.

कइदंकस्मा अ. १९४
कनिक्रदज्जनु अ. १७१
कयानश्चित्र ऋ. ३ ... ३९१
कांडात्कांडात् ७७
कार्षिरस्यपापां २३८
कितवासो १४
कुर्वाणाचीरस्मा १७२
कूष्मांडैर्जुहुयात् अ. ९५
कृणुष्वपाज: ६३
केतुंकृण्वन्न १२८
क्षेमायव:शांत्यै २७४

मंत्रः .... पत्रं
क्षेत्रस्यपतिना १२९
क्षेत्रीयैत्वानिर्ऋत्यै १५६

ग.

गंधद्वारांदुरा २२
गृणानाजमदग्नि २४५
गृहानहऽसुम २७४
गृहामाबिभीत २७४
गोमाऽअग्नेविमाऽ २१५
गौरीमिमाय १२६

घ.

घृतंमिमिक्षिरे २२
घृणि:सूर्य १५
घृतंघृतपावान: २७

मंत्रः पत्रं

च.

चतुःशिखंडा १९०
चत्वारिश्शृंगात्रयो ५६
चरणंपवित्रं ७७
चंद्रमानक्षत्रा ८४
चित्तिःस्रुक् २०३
चित्पतिर्मा २९
चित्रंदेवाना ५३
चित्तिःस्रुगासीत् ३८३
चित्रावसो ... १२९

ज.

जज्ञानंसप्तमा २५२
जातवेदसे ३२
जातवेदायादि ३४

मंत्रः पत्रं

त.

तंतुंतन्वत्र १३५
तच्चक्षुर्देवहितं ५३
ततंमआपःस्त १३३
तत्पुरुषस्यविद्म ५१
तत्त्वायामि ३३
तत्सवितुर्वरेण्यं १०२
तदप्येषश्लोको १२५
तदस्यप्रिय १३९
तमीशानं ३३
तववायवृत ... २९३
तवेमेलोकाः १८०
तस्यतेपवित्रप ३१
तान्नःपूषन्छिव १९६

मंत्रः पत्रं

ताम्ग्निवर्णां २३८
तासूर्याचंद्रमसा ७०
तेजोसिशुक्रम २९९
त्यांनुक्षत्रियाꣳ २३७
त्रयस्त्रिꣳश १३५
त्रातारमिंद्र ३३
त्रिर्देवःपृथिवी १३९
त्रायंतामिह १२५
त्र्यंबकंयजा ३१
त्वंनोअग्नआ २९२
त्वन्नोअग्ने ३३
त्वमग्नेअया १३३
त्वमग्नेरुद्रो अ. ३५
त्वयिमेधांत्वयि १७४

मंत्रः पत्रं

त्वष्टारूपाणाम. ८४
त्वामग्नेपुष्करा १९९
त्वेक्रतुमपि २२

द.

दधिक्राव्णा १३
दातारोनोभिवर्धतां १०२
देवकृतंब्राह्मणं १९६
देवस्यत्वा १२५
देवानांनुवयं सू. २६५
देवाहवैस्वर्गेलोक शि. अ. ४३
देवावसव्या अ. ९०
देवीमहंनिर्ऋतिं २३७
देवोवःसविता ३०
द्यौस्तेपृष्ठꣳ १९६

मंत्रः पत्रं
द्यौःसमित् १८२
द्रप्सश्चस्कंद ... १३४
द्रविणोदाद्द्रविण १२३
द्रुपदादिवे १३
द्वाविमौवातौ २३८
ध.
धाताददातुदाशुषे १४९
धाताददातुनो १४९
धाताप्रजाना १४९
धातापुनातु ३८७
धामंतेविश्वंभु २४०
धाम्नोधाम्नो २३८
धूरसिधूर २३
ध्रुवक्षितिर्ध्रुव १९८

मंत्रः पत्रं
न.
नमस्तेगणपतये ग. अ. ४५
नमोअस्तुसर्पे १४४
नमोग्रहायचाभि १८५
नमोब्रह्मणे ५५
नमोमहद्भ्यो २६
नमोवःपितरो १०१
नमःसोमाय अ. २२
नर्यप्रजांमे २३
नयेदैभ्योवृक्ष्ये अ. १९२
नवोनवोभवति १२३
नाकेसुपर्ण ६३
नासदासीन्नो ७१
नीललोहितं १९४

मंत्रः पत्रं
नेष्टःपत्नीमुदान १४२
प.
पयस्वतीरोषधयः ३१
परंमृत्योअनु ७५
परिणोरुद्रस्यहेती अ. १४०
परित्वागिर्वणो १९४
परिलिखितꣳ २७०
परीदंवासोधि १७३
परेतपितरः १०१
परोमात्रया १३९
पवमानःसुवर्जनः ... ५३
पवित्रवंतः ९४
पाहिनोअग्न १८३
पावीरवीकन्या २२२

मंत्रः पत्रं
पितरःपितामहाः ८५
पुनरग्निश्चक्षु १३३
पुनरूर्जानिव १३५
पुनस्त्वादित्या १३३
पूर्णादर्विपरापत १२२
पूर्णापश्चादुत २०३
पूर्णाहुतिमुत्तमां २१९
पृथिवीशांता अ. १४१
पृतनाजितꣳ ३२
पृथिवीसमित् १८२
पृथिवीहोतासीत् ३८३
प्रक्षोदसाधायसा २६४
प्रजापतिर्जया १४९
प्रजापतिंप्रथमं १८०

मंत्रः	पत्रं
प्रजापतेत्वंनिधि	१८०
प्रजापतेनत्व	५८
प्रजापतेरक्ष्यश्व अ.	२१८
प्रतद्विष्णुस्त	१३९
प्रमंदिनेपितु	१५४
प्रसूतोभक्ष	२४४
प्राच्यैदिशेया अ.	१४
प्राजापत्यामे	१८२
प्रातरग्निंप्रात	७१
प्रेतिचेतिचे	२०२
ब.	
बलिंगृह्णंत्विमे	२१३
बृहत्सामक्षत्रभृ	९८
बृहस्पतिःप्रथमं	२२२
बृहस्पतिर्ब्रह्मणो	८४
बृहस्पतिःसमजय	२२२
बृहस्पतेअतिय	१२८
बृहस्पतेजुषस्वनो	१२२
बृहस्पतेसवित	१९०
ब्रह्मजज्ञानं	३६
ब्रह्ममेतुमां त्रि.	१०४
ब्रह्मयज्ञेनयक्ष्यमाणः अ.	५५
ब्रह्मादेवानां	१२९
ब्रह्मात्मन्वदसृ अ.	३४
ब्राह्मणएकहोता ॥	३८६
भ.	
भद्रंकर्णेभिः	१२३
भद्राअग्नेर्वध्य	२२७
भद्रोभद्रया	२४७
भवतंनःसमनसौ	२०२
भीषास्माद्वातः अ.	११९
भूतंभव्यं	६८
भूःप्रपद्येभुवः	६२
भूरग्नयेचपृथिव्यै	१८३
भूरग्निंचपृथिवीं	८३
म.	
मधुवाता ऋ. ३	२२
मयिगृह्णाम्य	८१
मनोज्योति	३३
ममाग्नेवर्चो	६६
मयिमेधां	१७७
मयोभूर्वातो	३९०
मरुतोगणानां	८५
मरुतोयस्यहि	२३८
मर्माणिते	३४
महाँइंद्रोव.	७७
महाहविर्होता	३८३
महीद्यौःपृथिवी	३६
मातारुद्राणां	१८७
मातेगृहेनिशि	१९६
मातेपुत्रंरक्षो	१९६
मानोअरातिर	१९५
मानःसपत्नःश	२७०
मारुतमासि अ.	९०
मित्रःसत्यानाम	८४
मित्रस्यचक्षुर्ध	१७३

मंत्रः पत्रं
मित्रस्यचर्षणी १४
मित्रोजनान् १४
मूर्धानंदिवो ३३
मृत्तिकेहनमे ७७
मेधांतइंद्रो १७५
मेधांमइंद्रोददातु १७७
मोषुणःपरा २९२

य.

यज्जाग्रतोदूर ऋ. ६ ३४
यज्ञनमस्तेयज्ञ १५१
यज्ञस्यघोषदसि अ. ८७
यज्ञायज्ञावः ३०३
यज्ञोपवीतंप १७३
यज्ञोभूत्वा ३६

मंत्रः पत्रं
यत्क्षुरेणमर्च १८५
यच्चिद्धितेवि ... १४
यतइंद्रभया ७७
यत्किंचेदंवरुण १४
यंतेअग्निमंथा ३८६
यत्तेअग्नेतेजस्ते १७७
यत्तेकृष्णःशकु ३८६
यत्तेगात्रादग्निना २३८
यत्तेदेवाअद २०३
यत्पाकत्रा १५१
यत्पुण्यंनक्षत्रं १२४
यत्पृथिव्याऽरं ७८
यत्रपूषाबृह १६२
यत्रवेत्थवन १३४

मंत्रः पत्रं
यंतुनदयो ५८
यथाकूपःशतधारः ... ५७
यथाज्योकुसुम १६२
यथाहत्तद्वसवो ८६
यदक्रंदः प्रथमं १२९
यददःसंप्रय अ. १३८
यदंतरिक्षंपृथिवी १०१
यदह्नात्कुरुते १२
यद्दीव्यंनृणम अ. २०८
यदांजनंत्रैककुदं १८६
यद्देवादेवहेळनं अ. ९५
यद्रात्र्यात्कुरुते १२
यन्मआत्मनो ८६
यन्मधुनोमधव्यं १८७

मंत्रः पत्रं
यन्मेमनःपरागतं १८६
यन्मयामनसा २१०
यःप्राणतो ३९
यमःपृथिव्या ८४
यस्तेद्रप्सस्कं ३१७
यस्मैत्वंसुकृते ५७
यस्मिन्ब्रह्माभ्य १२४
यस्मैत्वाकाम २०६
यस्यतेप्रथमवास्यऽ १७६
यस्यामिदं १५७
यस्त्वाहृदा ५७
याअकृंतंनवय १७३
यातिरश्ची १४९
यातेअग्नेयज्ञिया ३६

मंत्रः पत्रं
यादिव्याआपः ९६
यादुरितापरिबा १७३
यादैवीश्वतस्रः १५६
याःपुरस्तात्प्र ... ८१
याःफलिनीर्या १२२
यावांकशामधु ... १२९
याशतेनप्रत्त ७७
याꣳसदासर्व १४
युक्तोवहजातवेदः १४९
युंजतेमनउत अ. १०५
युंजानःप्रथमंमनःअ..... ८८
युवासुवासाः ९७
येचेहपितरो ९९
येतेशतंवरुणये – १६४

मंत्रः पत्रं
येतेसहस्र ७५
येदेवादिव्येकादशस्थ ९९
येदेवाःपुरःसदः अ..... ६५
येनपूषाबृह १६२
येनावपत्सवि १६२
येभूताःप्रच ५७
येभ्योमाता १९
येसमानाःसम ३९७
योपांपुष्पंवेद ५१
योगेयोगेतवस्तरं १७४
योब्रह्माब्रह्मण अ. १४०
योमेदंडःपरापत १८६
योरायईशेश १८०
योरुद्रोअग्नौ ६३

मंत्रः पत्रं
योवैतांब्रह्मणोवेद २४

र.

रजोभूमिस्तमा ७८
रयीणांपतिंयज्ञ १८०
रक्षोहणोवलगहनो ९८
राकामहꣳसु १५३
राजात्वावरुणोन १९४
राजाधिराजाय २४
रुद्रःपशूनाम ८४

ल.

लोकःसरस्वत्या अ..... ११९

व.

वनस्पतेशत १९०
वयःसुपर्णाउपसे १८२

मंत्रः पत्रं
वयꣳसोमव्रते ३३
वरुणोपामाधिपतिः ८४
वषट्तेविष्ण १५
वसिष्ठासःपितृ १०२
वसुभ्योरुद्रे १५१
वसोर्धारांजुहोति अ- १३३
वाक्पतिर्मा ३०
वाचस्पतेवि अ. ३८४
वाजेवाजेवत १०२
वातास्तेवांतु ३८४
वातंप्राणं अ. ७५
वायुरंतरिक्ष ८४
वायोप्रायश्चित्ते २०१
वायोशतं १२९

मंत्रः	पत्रं
वास्तोष्पते	१२५
वास्तोष्पतेध्रुवा	२६५
विचक्रमेपृथिवी	१३९
विराजंचस्वराजं	१८६
विश्वकर्मन्हवि	३१५
विश्वाउतत्वया	१९७
विश्वानिनो	३२
विश्वेत्ताते	१९४
विश्वेदेवाऋतावृध	९६
विष्णुःपर्वताना	८५
विष्णुमुखावै	७७
विष्णुर्योनिं अ.	१४२
विष्णोर्नुकं	१३९
विष्णोरराट	१२९
वैश्वानरायप्र अ.	२०९
वैश्वानरस्यरूपं	१४७
श.	
शंडोमर्कंउपवीरः	१५५
शतमिन्नुशरदो	१७४
शतायुधाय	६८
शंनोदेवीरभि	१२८
शंनोमातापृ	८०
शरीरंयज्ञ	७७
शांतापृथिवी	७५
शिरोमेश्रीः ॥	४०१
शिवस्त्वष्टरिहा	३५५
शुक्रमसि	७६
शुक्रंतेअन्यत्	१२८
शुक्रेभिरंगैरज	१२४
शुभिकेशोभमा	१८६
शुचीवोहव्या	२०७
शुंधध्वंदैव्याय अं.	८७
श्रद्धायांप्राणेनिविष्टो	१००
श्रियेजात	२४
श्रीर्मेभजतु	७७
श्रद्धयाग्निःसमि	७०
ष.	
षट्स्वरारू सू. अ.	४६
स.	
सइज्जनेन	७६
सकृदाच्छिन्नं	१००
संगच्छस्व	३८६
संगोभिरांगिर	२७६
सजोषाइंद्र	७७
सत्यासत्येभिर्म	२६४
सत्वन्नोअग्ने	१४९
सदसस्पतिमद्भुतं	१८०
सदसिसन्मे	१५१
संदिव्येन	१९०
सप्ततेअग्ने	१३२
समानीवअकूतिः	१८९
समिद्धस्य	१९०
समीचीनामासि	६७
समुद्रज्येष्ठा	१२५
समुद्रंवःप्रहिणो	८६
समुद्रःस्रोत्याना	८४

मंत्रः .... पत्रं
सरस्वतिप्रेद १९६
सर्ववर्णेमहा १२
सर्वेवैदेवा. दे, अ, ... ४७
सर्वेषुवाएषुलोके अ..... २१८
सवितापश्चातात् १२३
सविताप्रसवाना ८४
सशिराजात ३२
सꣳसृष्टजित् ३२
सꣳस्रवंतुदिशो ५४
सहरय्यानिव १३५
सहवैदेवानां अ. ८९

मंत्रः .... पत्रं
सहस्रपरमा ७७
सहस्रशीर्षा अ. ७
सिꣳहेव्याघ्रउ अ. २०९
सुगन्नःपंथा ३३
सुभगायैविद्महे २१२
सुमंगलीरियं १९६
सुमित्र्यानआप ७७
सुवर्णघर्मपरि अ. ४१
सूयवसाद्भगवती १५६
सूर्यतेचक्षुः ३८३
सूर्यश्चमाम ३१

मंत्रः .... पत्रं
सूर्योदिवो ८४
सेनेंद्रस्य ३८४
सोमओषधीना ८४
सोमस्यतनूरसि १८५
सोमस्यत्वाद्युम्ने १६१
सोमंराजानम ३०३
सोमानंस्व ७७
सोमोधेनुꣳ १८०
स्तुतोमयावरदा १५
स्योनापृथिवि २७
स्वर्भानोरधय २२९

मंत्रः .... पत्रं
स्वस्तयेवायुमुप १२४
स्वस्तिदावि १५१
स्वस्तिनइंद्रो ७७

ह.

हव्यवाहमभि २०७
हꣳसःशुचिष ३१
हिरण्यगर्भः ३६
हिरण्यवर्णाःशु०अ. ३१
हिरण्यशृंगं १७७
ह्रीश्चतेलक्ष्मीश्च २९४
होतास्मएवास्मा १०२

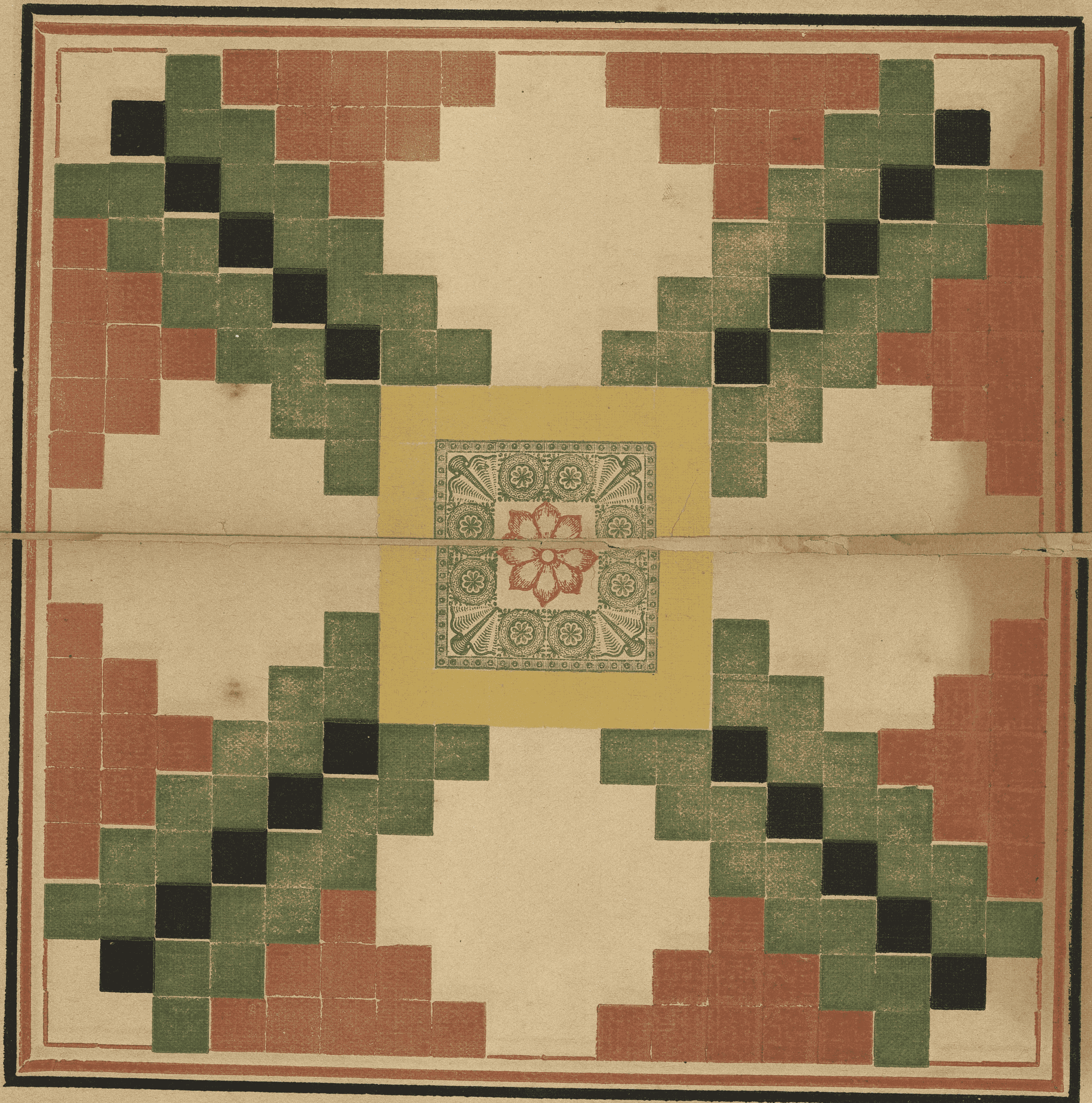

॥ सर्वतोभद्रम् ॥

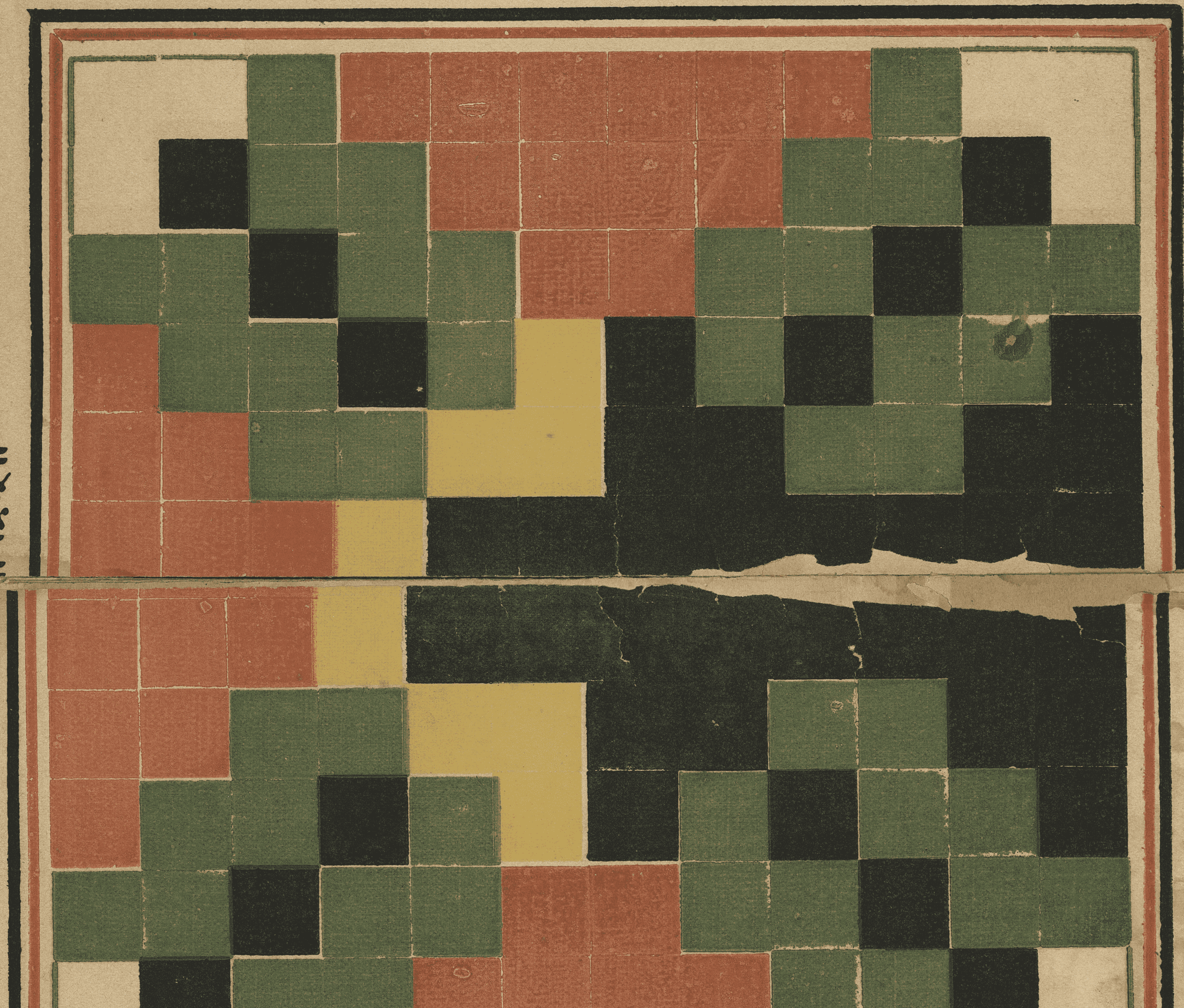

॥ एकलिंगतोभद्रम् ॥

॥ द्वादशलिंगतोभद्रं हरिहरमंडलं ॥

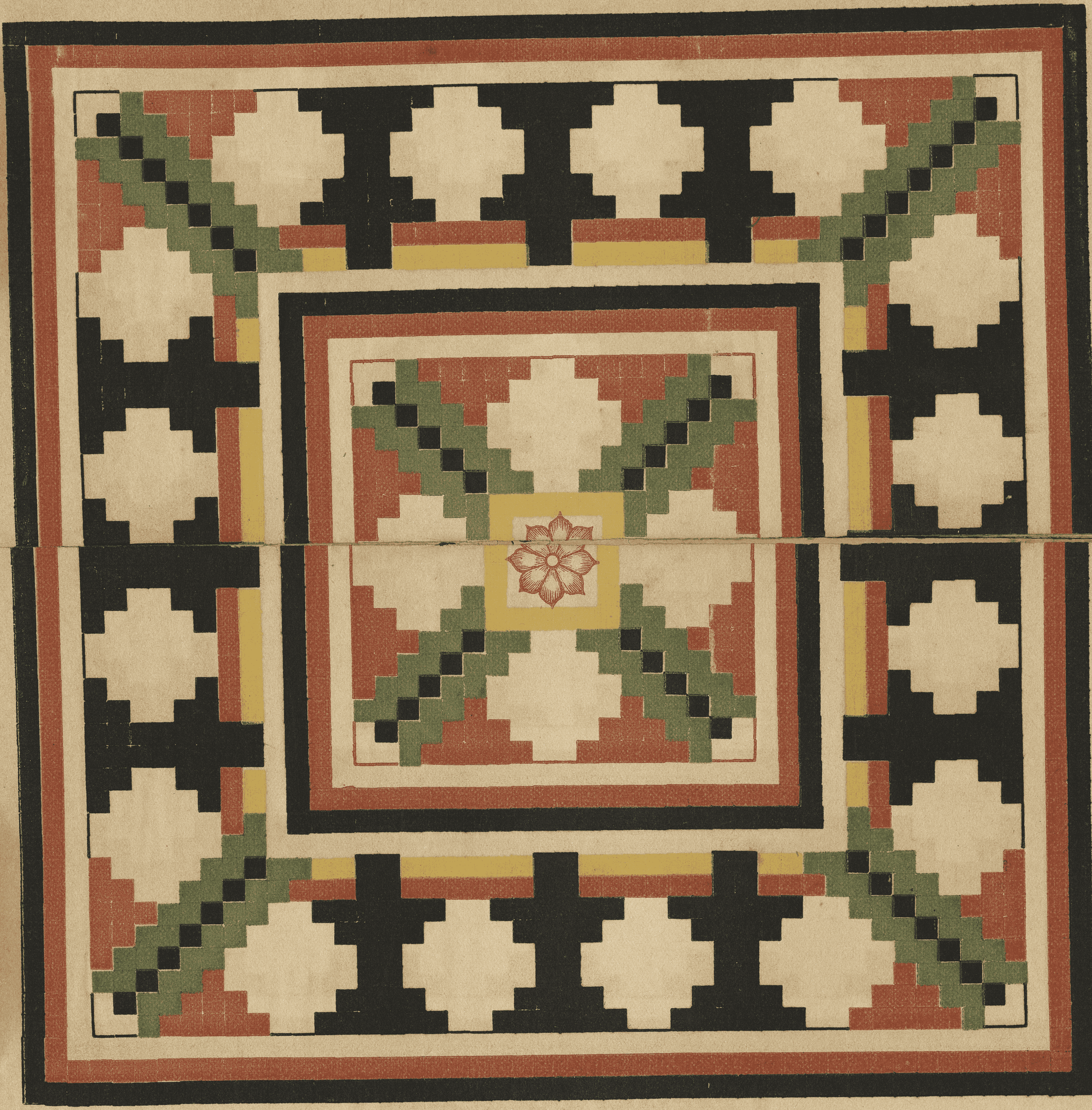

॥ अष्टलिंगतोभद्रम् ॥

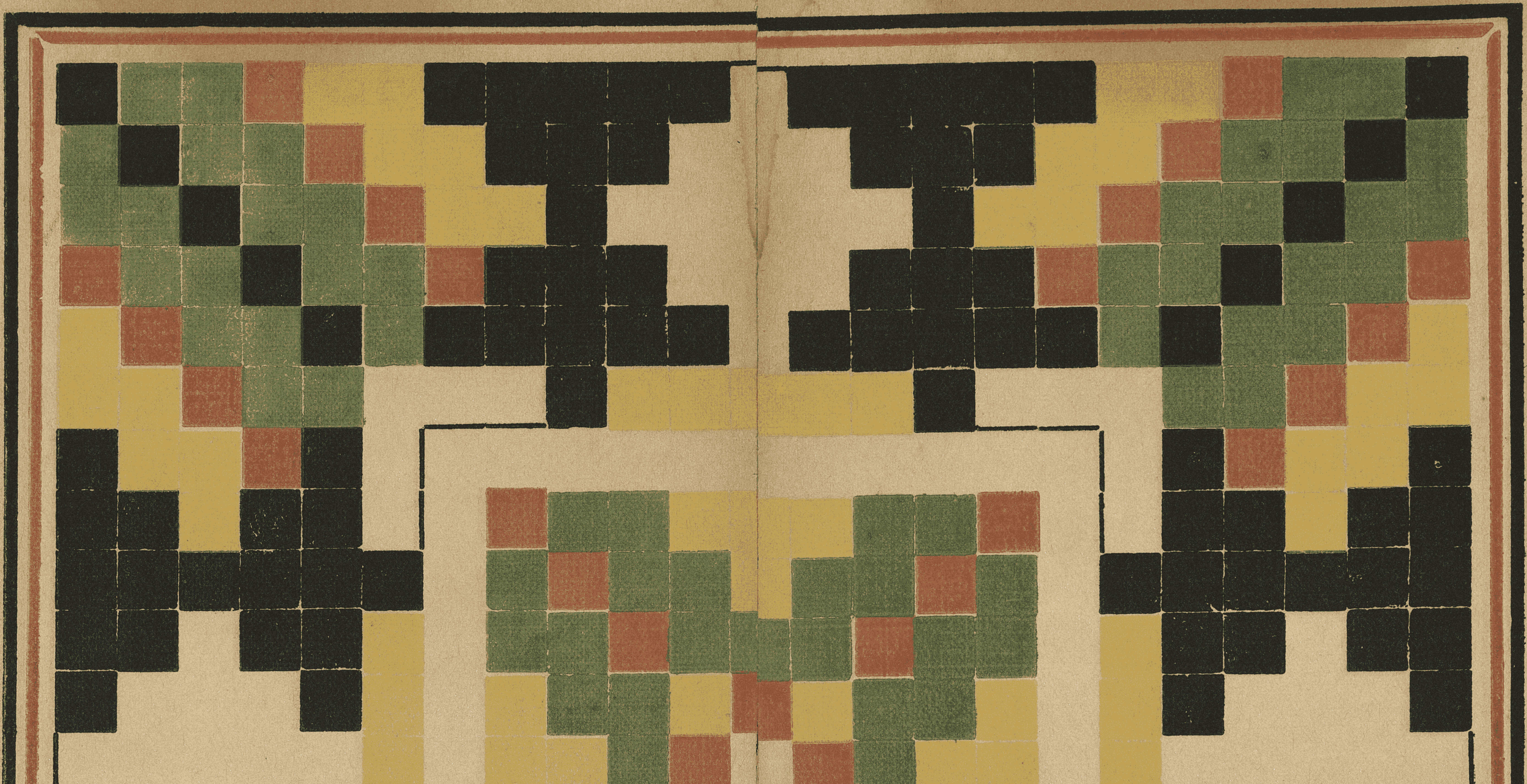

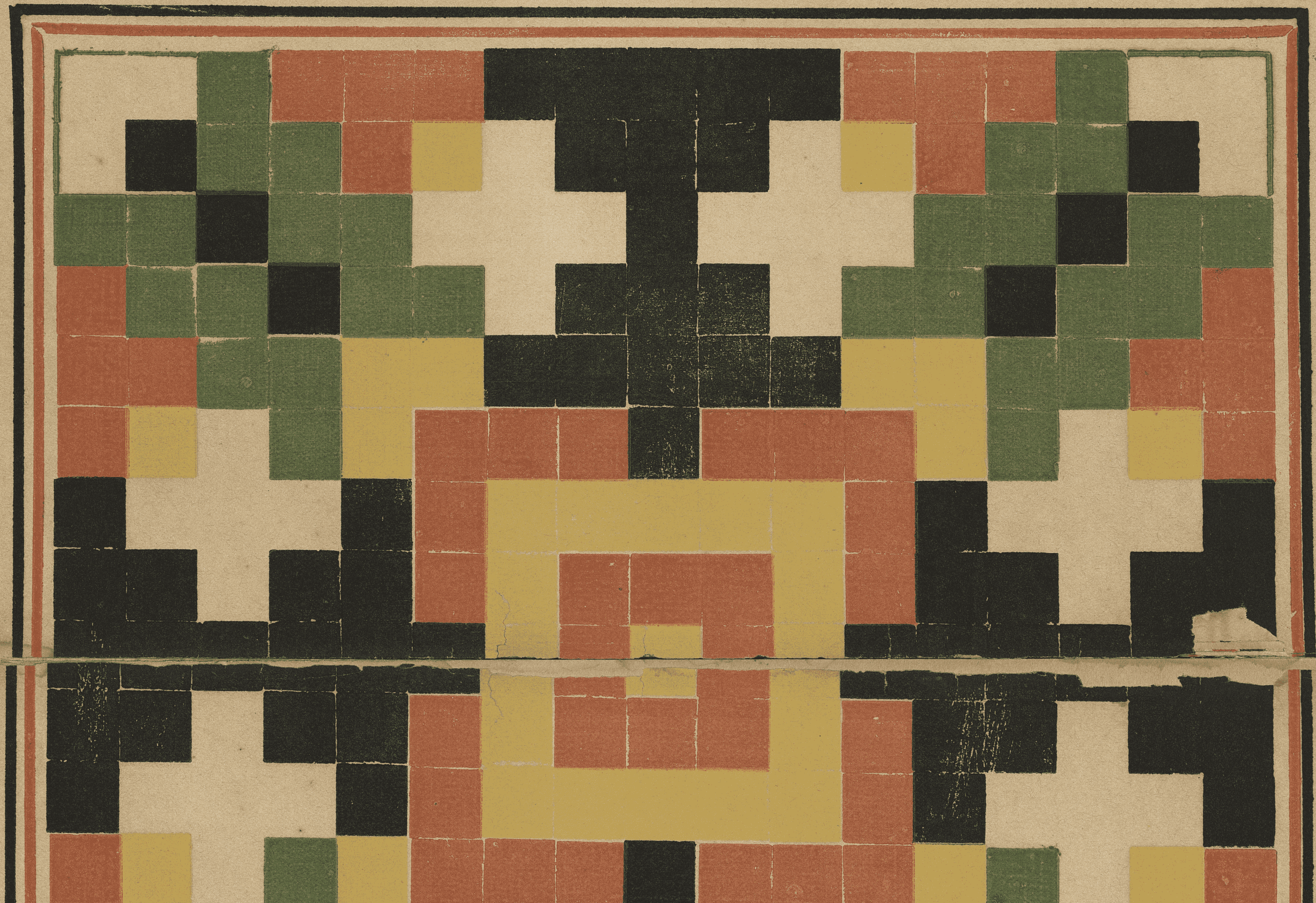

॥ चतुर्लिंगतोभद्रम् ॥

॥ गृहवास्तुमंडलमेकाशीतिपदम् ॥

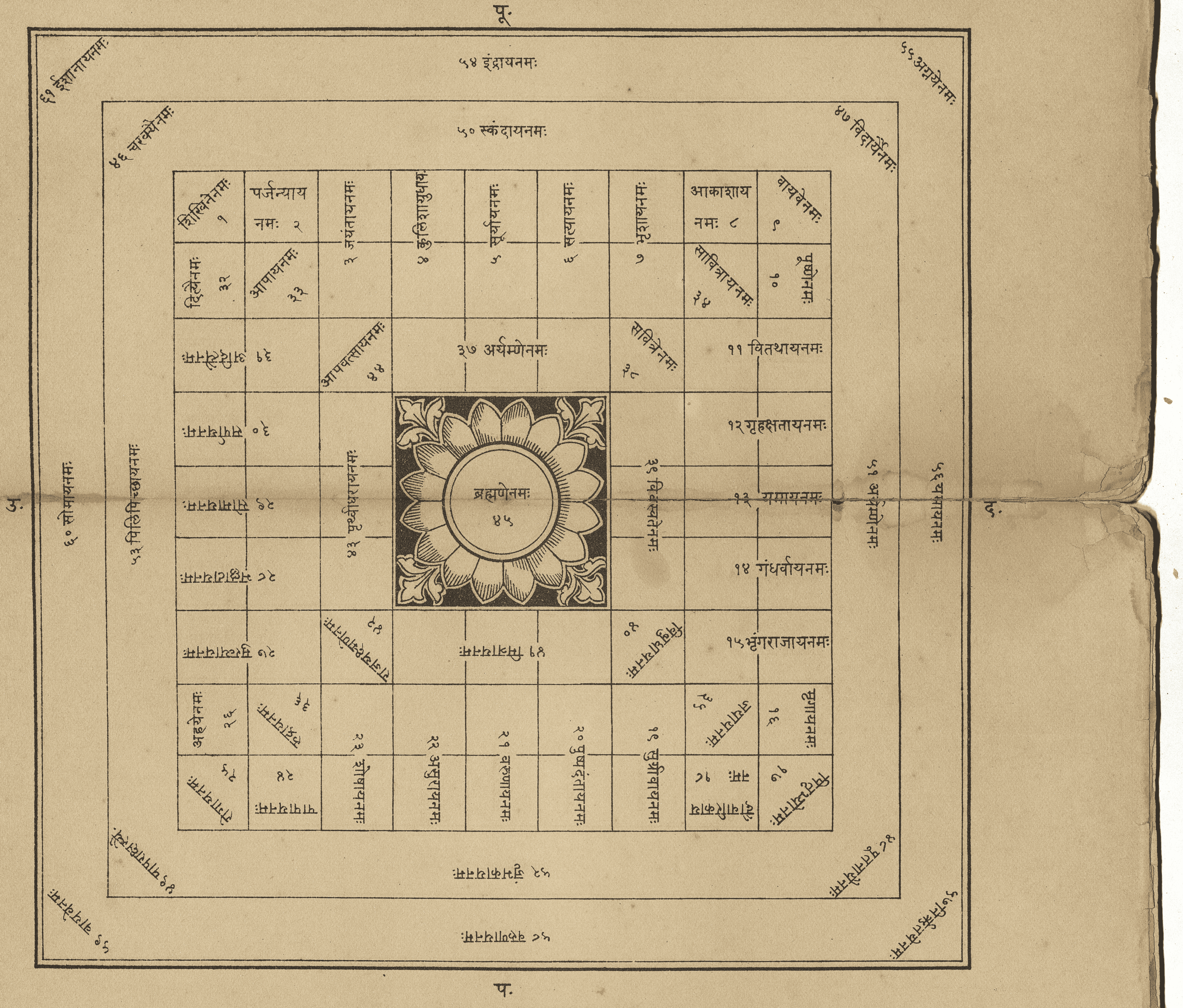
पू.
द.
प.
उ.
६१ ईशानायनमः
५४ इंद्रायनमः
५५ अग्नयेनमः
५६ यमायनमः
५७ निर्ऋतयेनमः
५८ वरुणायनमः
५९ वायवेनमः
६० सोमायनमः
४६ चरक्यैनमः
५० स्कंदायनमः
४७ विदार्यैनमः
५१ अर्यम्णेनमः
४८ पूतनायैनमः
५२ जृंभकायनमः
४९ पापराक्षस्यैनमः
५३ पिलिपिच्छायनमः
शिखिनेनमः १
पर्जन्याय नमः २
३ जयंतायनमः
४ कुलिशायुधाय
५ सूर्यायनमः
६ सत्यायनमः
७ भृशायनमः
आकाशाय नमः ८
वायवेनमः ९
१० पूष्णेनमः
११ वितथायनमः
१२ गृहक्षतायनमः
१३ यमायनमः
१४ गंधर्वायनमः
१५ भृंगराजायनमः
१६ मृगायनमः
१७ पितृभ्योनमः
दौवारिकाय नमः १८
१९ सुग्रीवायनमः
२० पुष्पदंतायनमः
२१ वरुणायनमः
२२ असुरायनमः
२३ शोषायनमः
पापायनमः २४
रोगायनमः २५
अहयेनमः २६
२७ मुख्यायनमः
२८ भल्लाटायनमः
२९ सोमायनमः
३० सर्पायनमः
३१ अदित्यैनमः
दितैनमः ३२
आपायनमः ३३
सावित्रायनमः ३४
जयायनमः ३५
रुद्रायनमः ३६
३७ अर्यम्णेनमः
सवित्रेनमः ३८
३९ विवस्वतेनमः
विबुधाधिपायनमः ४०
४१ मित्रायनमः
राजयक्ष्मणेनमः ४२
४३ पृथ्वीधरायनमः
आपवत्सायनमः ४४
ब्रह्मणेनमः ४५

॥ प्रासादवास्तुमंडलंचतुःषष्ठिपदम् ॥

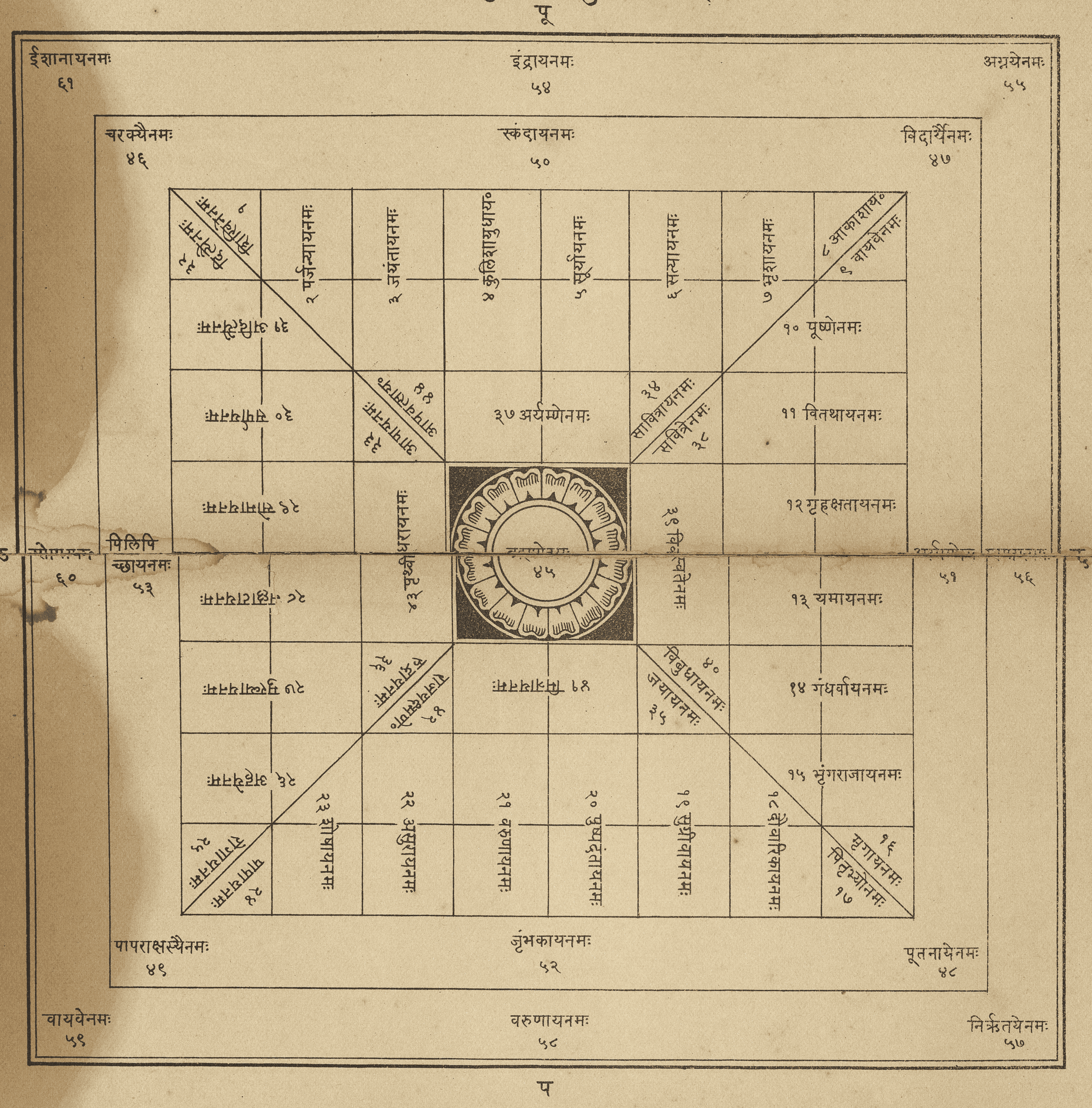
पू
ईशानायनमः ६१
इंद्रायनमः ५४
अग्नयेनमः ५५
चरक्यैनमः ४६
स्कंदायनमः ५०
विदार्यैनमः ४७
३२ दितैनमः
१ शिखिनेनमः
२ पर्जन्यायनमः
३ जयंतायनमः
४ कुलिशायुधाय०
५ सूर्यायनमः
६ सत्यायनमः
७ भृशायनमः
८ आकाशाय०
९ वायवेनमः
३१ अदितैनमः
१० पूष्णेनमः
३० सर्पायनमः
३३ आपायनमः
४४ आपवत्साय०
३७ अर्यम्णेनमः
३४ सावित्रायनमः
३८ सवित्रेनमः
११ वितथायनमः
२९ सोमायनमः
१२ गृहक्षतायनमः
४३ पृथ्वीधरायनमः
४५
३९ विवस्वतेनमः
उ
६०
पिलिपिच्छायनमः ५३
५१
५६
द
२८ भल्लाटायनमः
१३ यमायनमः
२७ मुख्यायनमः
३६ रुद्रायनमः
४२ राजयक्ष्मणे०
४१ मित्रायनमः
४० विबुधायनमः
३५ जयायनमः
१४ गंधर्वायनमः
२६ अहयेनमः
१५ भृंगराजायनमः
२४ पापायनमः
२५ रोगायनमः
२३ शोषायनमः
२२ असुरायनमः
२१ वरुणायनमः
२० पुष्पदंतायनमः
१९ सुग्रीवायनमः
१८ दौवारिकायनमः
१६ मृगायनमः
१७ पितृभ्योनमः
पापराक्षस्यैनमः ४९
जृंभकायनमः ५२
पूतनायैनमः ४८
वायवेनमः ५९
वरुणायनमः ५८
निर्ऋतयेनमः ५७
प

॥ रुद्रपीठमहायंत्रम् ॥

प्राची (देवप्रतीची)

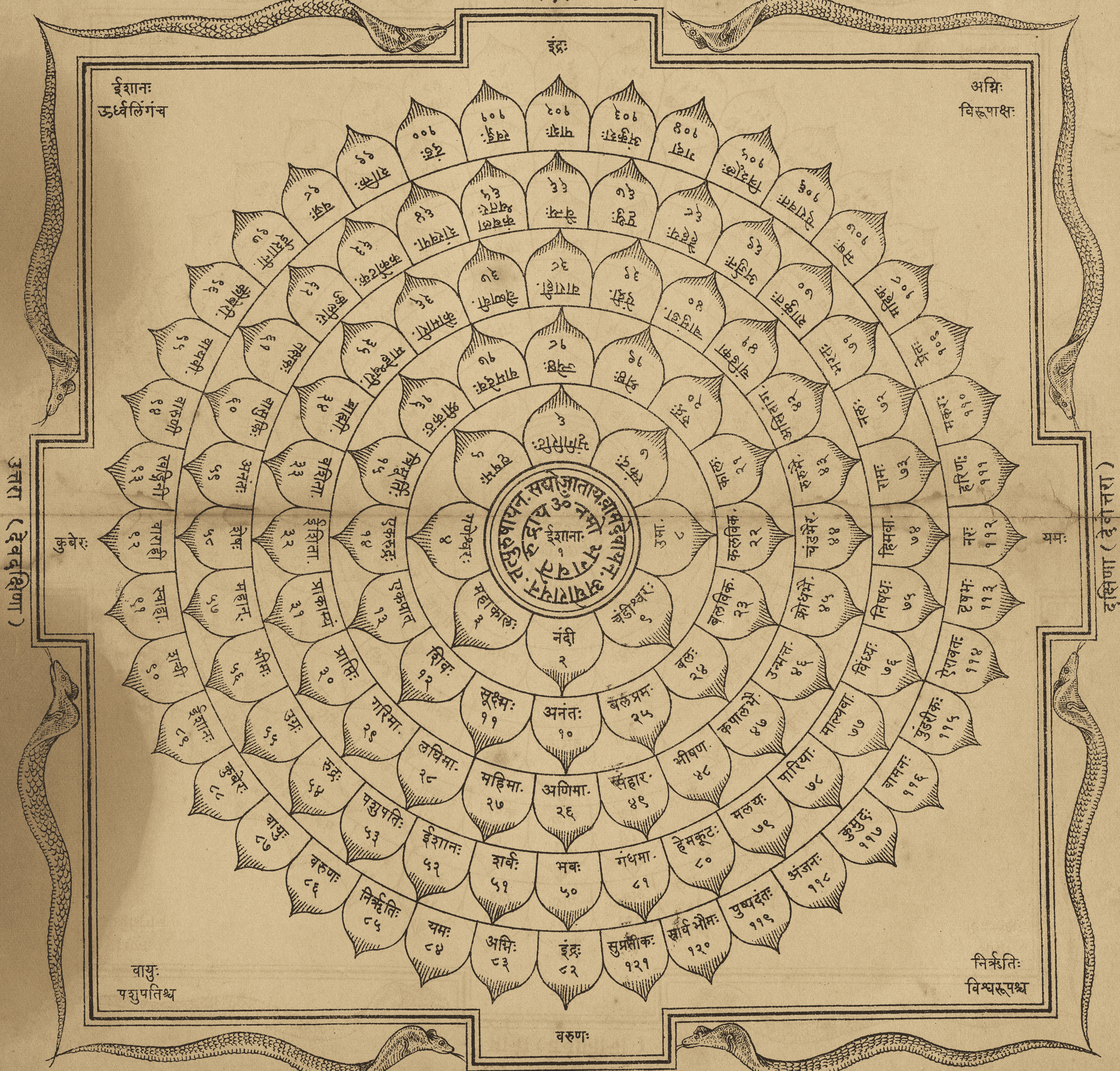
इंद्रः
ईशानः
ऊर्ध्वलिंगंच
अग्निः
विरूपाक्षः
उत्तरा (देवदक्षिणा)
कुबेरः
दक्षिणा (देवोत्तरा)
यमः
वायुः
पशुपतिश्च
निर्ऋतिः
विश्वरूपश्च
वरुणः
ॐ नमो
ईशानः
१
नंदी
२
चंडीश्वरः
३
महाकालः
उमा
८
अनंतः
१०
सूक्ष्मः
११
शिवः
१२
एकपात्
१३
प्राप्तिः
३०
प्राकाम्यं
३१
ईशिता
३२
वशिता
३३
अणिमा
२६
महिमा
२७
लघिमा
२८
गरिमा
२९
बलप्रम
२५
बलः
२४
बलविकः
२३
कलविकः
२२
संहार
४९
भीषण
४८
कपालभैः
४७
उन्मत्त
४६
क्रोधभैः
४५
चंडभैः
४४
भवः
५०
शर्वः
५१
ईशानः
५२
पशुपतिः
५३
रुद्रः
५४
उग्रः
५५
भीमः
५६
महान्
५७
शेषः
५८
अनंतः
५९
वासुकिः
६०
गंधमा
८१
हेमकूटः
८०
मलयः
७९
पारियात्रः
७८
माल्यवान्
७७
विंध्यः
७६
निषधः
७५
हिमवान्
७४
इंद्रः
८२
अग्निः
८३
यमः
८४
निर्ऋतिः
८५
वरुणः
८६
वायुः
८७
कुबेरः
८८
ईशानः
८९
शची
९०
स्वाहा
९१
वाराही
९२
सुप्रतीकः
१२१
सार्वभौमः
१२०
पुष्पदंतः
११९
अंजनः
११८
कुमुदः
११७
वामनः
११६
पुंडरीकः
११५
ऐरावतः
११४
वृषभः
११३
नरः
११२

पश्चिमा (देवपूर्वी)

॥ सप्तशतीमहायंत्रम् ॥

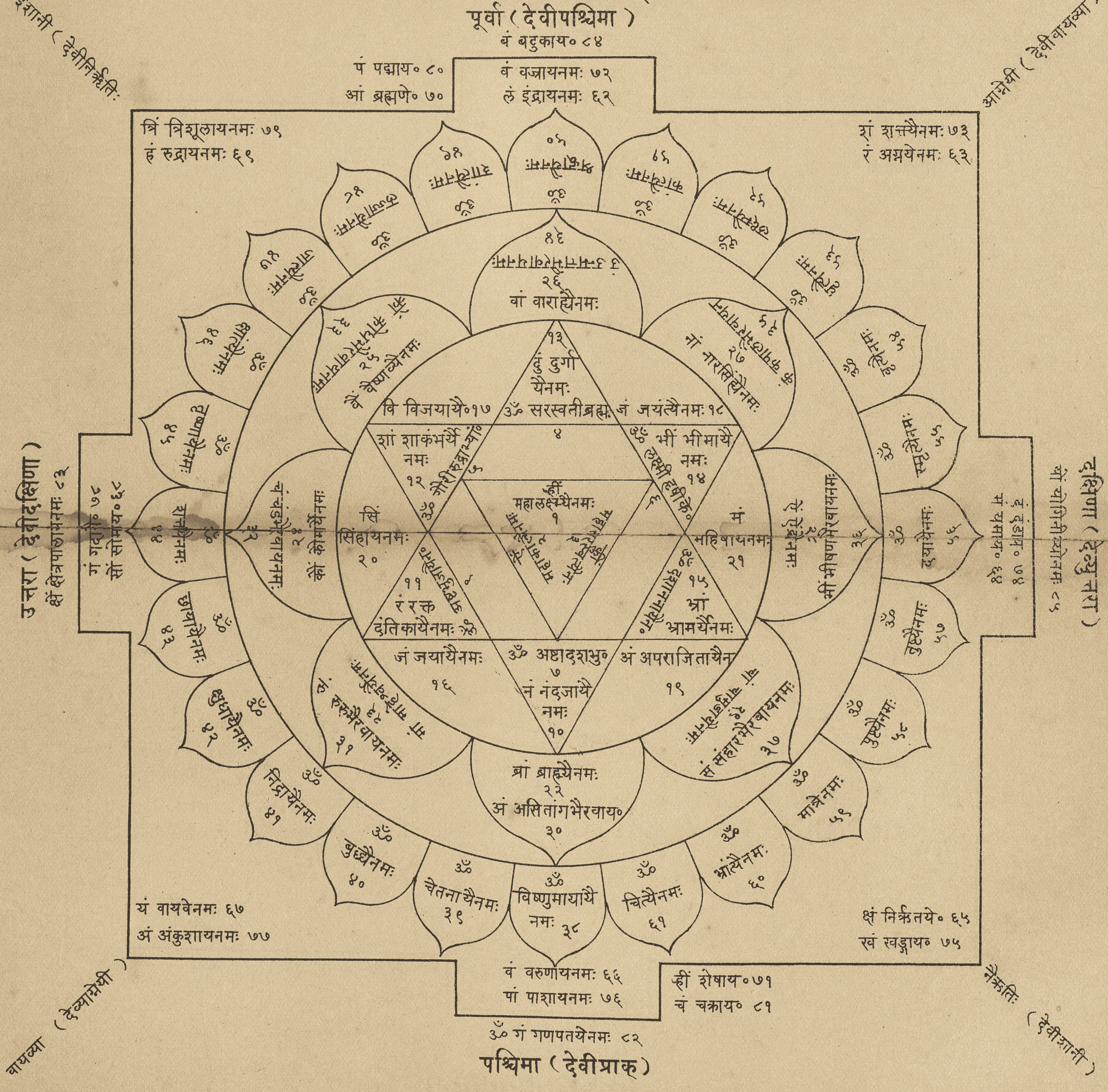
पूर्वा (देवीपश्चिमा)
बं बटुकाय० ८४
पं पद्माय० ८०
आं ब्रह्मणे० ७०
वं वज्रायनमः ७२
लं इंद्रायनमः ६२
त्रिं त्रिशूलायनमः ७९
हं रुद्रायनमः ६९
शां शक्त्यैनमः ७३
रं अग्नयेनमः ६३
ईशानी (देवीनिर्ऋतिः)
आग्नेयी (देवीवायव्या)
वां वाराहीयैनमः
नां नारसिंहीनमः
ह्रीं महालक्ष्म्यैनमः
दुं दुर्गायैनमः
वि विजयायै० १७
ॐ सरस्वतीब्रह्मा
जं जयंत्यैनमः १८
शां शाकंभर्यै नमः १२
भीं भीमायै नमः १४
सिं सिंहायनमः २०
मं महिषायनमः २१
रं रक्तदंतिकायैनमः
भ्रां भ्रामर्यैनमः
जं जयायैनमः
अं अपराजितायैनमः
ॐ अष्टादशभुजा
नं नंदजायै नमः
ब्रां ब्राह्म्यैनमः २२
अं असितांगभैरवाय० ३०
श्रीं भीषणभैरवायनमः
क्षौं क्षेमंकर्यैनमः
उत्तरा (देवीदक्षिणा)
क्षें क्षेत्रपालायनमः ८३
गं गदायै० ७८
सों सोमाय० ६८
दक्षिणा (देव्युत्तरा)
यों योगिनीभ्योनमः ८५
यं यमाय० ६४
दं दंडाय० ७४
छायायैनमः
क्षुधायैनमः
निद्रायैनमः
बुद्ध्यैनमः
चेतनायैनमः
विष्णुमायायै नमः
चित्यैनमः
भ्रांत्यैनमः
मात्रेनमः
पुष्ट्यैनमः
तुष्ट्यैनमः
दयायैनमः
स्मृत्यैनमः
यं वायवेनमः ६७
अं अंकुशायनमः ७७
क्षं निर्ऋतये० ६५
खं खड्गाय० ७५
वं वरुणायनमः ६६
पां पाशायनमः ७६
ह्रीं शेषाय० ७१
चं चक्राय० ८१
ॐ गं गणपतयेनमः ८२
पश्चिमा (देवीप्राक्)
वायव्या (देव्याग्नेयी)
नैर्ऋतिः (देवीईशानी)

॥ ग्रहमंडलम् ॥

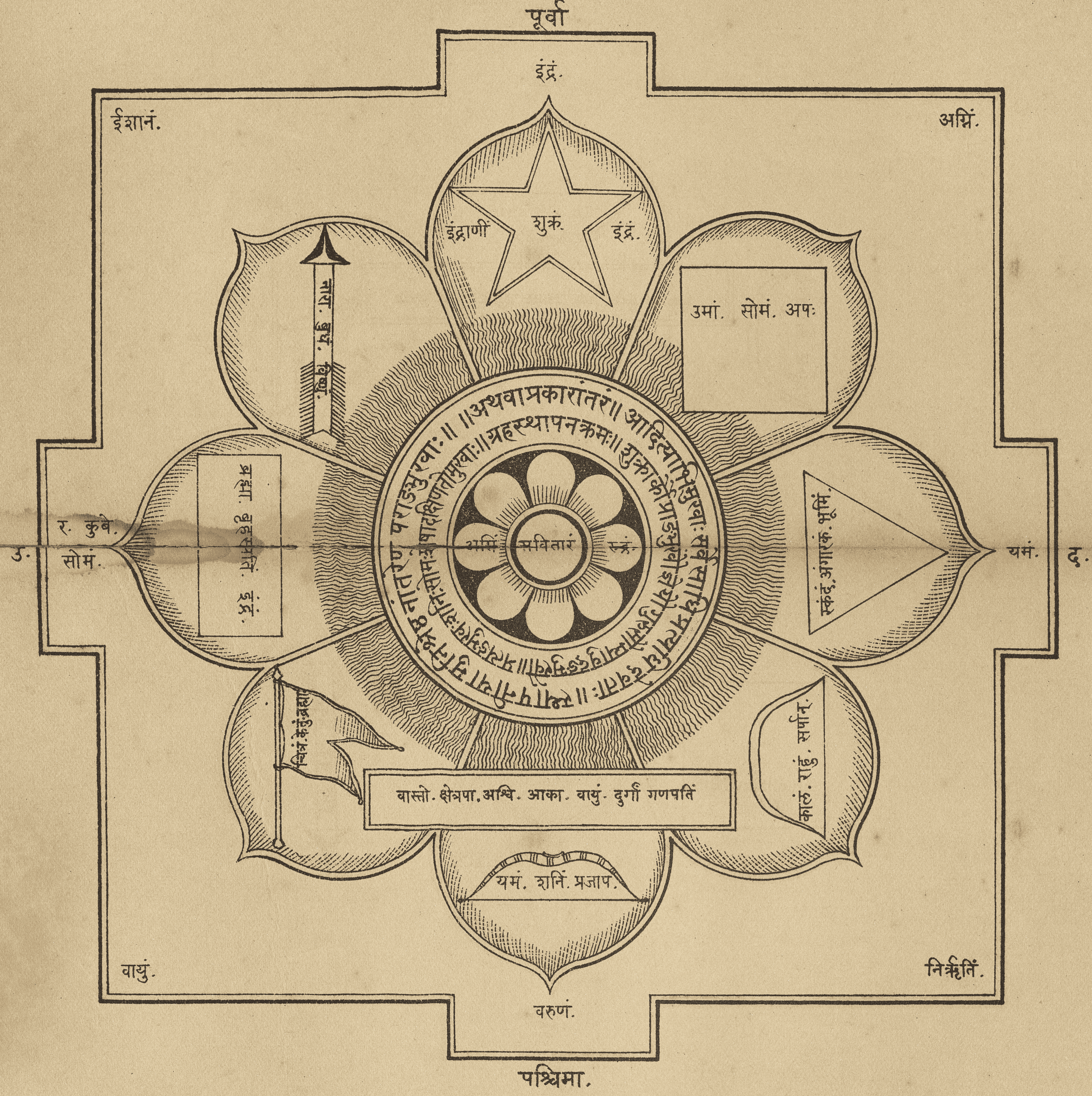
पूर्वी
इंद्रं.
ईशानं.
अग्निं.
इंद्राणी
शुक्रं.
इंद्रं.
उमां. सोमं. अपः
नारा. बुधं. विष्णुं.
ब्रह्मा. बृहस्पतिं. इंद्रं.
र. कुबे.
उ.
सोमं.
॥ अथवा प्रकारांतरं ॥ आदित्याभिमुखाः सर्वे साधिप्रत्यधिदेवताः ॥ स्थापनीया मुनिश्रेष्ठ नांतरेण पराङ्मुखाः ॥
॥ ग्रहस्थापनक्रमः ॥ शुक्रार्कौ प्राङ्मुखौ ज्ञेयौ गुरुसौम्यावुदङ्मुखौ ॥ प्रत्यङ्मुखः शनिः सोमः शेषाः दक्षिणतोमुखाः ॥
अग्निं
सवितारं
रुद्रं.
स्कंदं. अंगारकं. भूमिं.
यमं.
द.
चित्रं. केतुं. ब्रह्मा.
वास्तो. क्षेत्रपा. अश्वि. आका. वायुं. दुर्गां गणपतिं
कालं. राहुं. सर्पान्.
यमं. शनिं. प्रजापं.
वायुं.
निर्ऋतिं.
वरुणं.
पश्चिमा.

हिरण्यकेशीयब्रह्मकर्मसमुच्चयस्थविषयानुक्रमणिका ।

रंगरंजितान्यन्यानिचमंडलानि ।

१ सर्वतोभद्रमंडलम्
२ द्वादशलिंगतोभद्रं (हरिहरमंडलम्)
३ अष्टलिंगतोभद्रम्
४ चतुर्लिंगतोभद्रम्
५ एकलिंगतोभद्रम्
६ ग्रहमंडलम्
७ गृहवास्तुमंडलं (अष्टाशीतिपदम्)
८ प्रतिष्ठावास्तुमंडलं (चतुःषष्टिपदम्)
९ रुद्रमंडलंस्कांदोक्तम्
१० सप्तशतीमहायंत्रम्

विषयः पत्रं.

आह्निकप्रकरणम् ।

१ मंगलमुपोद्घातश्च १
२ परिभाषा १
३ प्रातःस्मरणम् ३
४ मूत्रपुरीषोत्सर्गविधिः ६
५ दंतधावनविधिः ६
६ स्नानविधिः ६
७ वस्त्रधारणविधिः ७
८ गंगाष्टकम् ७
९ आसनकल्पनम् ८
१० भस्मनिर्माणधारणादि ८

विषयः पत्रं.

११ विभूतिधारणम् ९
१२ पवित्रप्रमाणंकुशग्रहणम् ९
१३ मालालक्षणंसंस्कारश्च ९
१४ पुरुषसूक्तम् १०
१५ आचमनप्रकारः १०
१६ संध्यासंबंधिनिर्णयः ११
१७ प्रातःसंध्या १२
१८ औपासनकालः १५
१९ द्वादशनमस्काराः १५
२० तृचाकल्पनमस्काराः १६
२१ नित्यदानम् १६

विषयः .... पत्रं.

२२ दिनद्वितीयभागकृत्यम् १७
२३ देवपूजाविचारः १७
२४ शालग्रामशिलापरीक्षा १७
२५ देवपूजायांपुष्पादिनिर्णयः १८
२६ देवपूजा १९
२७ पार्थिवलिंगपूजा २५
२८ भूशुद्धिः (आसनविधिः) २६
२९ भूतशुद्धिः २७
३० प्राणप्रतिष्ठा २८
३१ अंतर्मातृकान्यासः २८
३२ बहिर्मातृकान्यासः २९
३३ पवनपावनं २९
३४ महान्यासः ३१
३५ लघुन्या ३६

विषयः .... पत्रं.

३६ रुद्राध्यायः ३७
३७ सुवर्णघर्मानुवाकः ... ४१
३८ श्रीसूक्तं ४२
३९ नारायणाथर्वशीर्षम् ४३
४० शिवाथर्वशीर्षम् ४३
४१ गणपत्यथर्वशीर्षम् ४५
४२ सूर्याथर्वशीर्षम् ४६
४३ देव्यथर्वशीर्षम् ४७
४४ महापुरुषविद्या ४८
४५ देवेप्रारंभः ४९
४६ गायत्र्यःपुष्पमंत्राश्च ... ५१
४७ मध्याह्नसंध्या ५२
४८ ब्रह्मयज्ञः ५५
४९ वैश्वदेवः ५६

विषयः .... पत्रं.

५० गोविप्रपूजनविधिः ५८
५१ परिवेषणविधिः ५९
५२ भोजनेविशेषविधिः ५९
५३ सायंसंध्या ६०
५४ उदकशांतिःसप्रयोगा ६२
५५ श्रावणीप्रयोगःहिरण्यकेशीयः ७६
५६ वेदोपाकर्म ८७
५७ पर्जन्यसूक्तानि ९०
५८ शांतिपाठः ९१
५९ महालयश्राद्धप्रयोगः ९४
६० अन्नसूक्तानि १०३
६१ त्रिसुपर्णम् १०४
६२ अभिश्रवणसूक्तानि १०५
६३ दर्शश्राद्धपार्वणप्रयोगः १०८

विष पत्रं.
६४ श्राद्धदिनेवैश्वदेवनिर्णयः ११३
६५ सांकल्पिकश्राद्धविधिः ११३
६६ आमश्राद्धविधिः ११३
६७ हिरण्यश्राद्धम् ११४
६८ एकोद्दिष्टश्राद्धम् ११४
६९ अनुपनीतस्त्रीकर्तृकश्राद्धम् ११४
७० विधवाकर्तृकश्राद्धम् ११५
७१ अविधवानवमीश्राद्धम् ११५
७२ दौहित्रप्रतिपच्छ्राद्धम् ११६
७३ तीर्थश्राद्धम् ११६
७४ यात्रारंभेघृतश्राद्धम् ११६
७५ युगादिश्राद्धम् ११६
७६ अक्षय्यतृतीया ११७
७७ नित्यश्राद्धप्रयोगः ११७

विषयः पत्रं.
७८ श्राद्धसंपातेतंत्रप्रयोगः ११७
७९ प्रोष्ठपदीश्राद्धप्रयोगः ११८
८० श्राद्धानुकल्पाः ११८
८१ यतेःसमाराधनप्रयोगः ११८

इति हिरण्यकेशीयब्रह्मकर्मसमुच्चये
आह्निकप्रकरणम् ॥

संस्कारप्रकरणम् ॥

८२ षोडशसंस्काराः १२१
८३ गणपतिपूजनम् १२१
८४ पुण्याहवाचनेपृथग्देवताः १२१
८५ पुण्याहवाचनम् १२२
८६ मातृकापूजनम् १२६
८७ नांदीश्राद्धम् १२६

विषयः पत्रं.
८८ नांदीश्राद्धेजीवत्पितृकनिर्णयः १२७
८९ अंकुरारोपणम् १२७
९० ग्रहयज्ञप्रयोगः (मात्स्यक्रमः) १२८
९१ अग्निनामानि १३२
९२ वसोर्धारानुवाकः १३३
९३ अग्न्युपघातेप्रायश्चित्तानि १३३
९४ पुनराधानप्रयोगः.... .... १३५
९५ ऋतुशांतिप्रयोगः १३६
९६ गर्भाधानम् १४२
९७ नारायणबलिः १४२
९८ नागबलिः १४३
९९ दत्तपुत्रविधानम् १४५
१०० पुंसवनप्रयोगः १४६
१०१ त्रिवृदन्नहोमः १५२

विषयः पत्रं.
१०२ गर्भस्रावेस्तंभनविधिः १५३
१०३ सीमंतोन्नयनप्रयोगः १५३
१०४ पुंसवनसीमंतयोस्तंत्रप्रयोगः १५४
१०५ सुखप्रसवोपायः १५४
१०६ जातकर्मप्रयोगः १५५
१०७ मेधाजननम् १५५
१०८ षष्ठीपूजा १५६
१०९ नामकरणम् १५७
११० शिशोःपर्यंकारोहणम् १५९
१११ दुग्धपानम् १५९
११२ कर्णवेधः १५९
११३ सूर्यावलोकनम्.... .... १५९
११४ उपवेशनम् १६०
११५ अन्न १६०

विषयः पत्रं.
११६ आयुर्वर्धापनविधिः १६१
११७ प्रवासादागतस्यविधिः १६१
११८ चूडाकरणम् १६१
११९ अक्षरस्वीकारः १६२
१२० बालानांवाक्शुद्ध्युपायः १६३
१२१ गर्भाधानाद्यंतरितसंस्कारनिर्णयः १६३
१२२ संस्कारलोपप्रायश्चित्तहोमः १६४
१२३ लुप्तसंस्कारप्रायश्चित्तम् १६५
१२४ गर्भाधानाद्यंतरितसंस्काराणां तंत्रम् १६५
१२५ नांदीश्राद्धोपयोगिविचारः १६६
१२६ नांदीश्राद्धाधिकारिणः १६७
१२७ नांदीश्राद्धप्रयोगः १६८

विषयः पत्रं.
१२८ उपनयनपूर्वदिनकृत्यम् १७०
१२९ मंडपदेवताप्रतिष्ठा १७१
१३० उपनयनप्रयोगः १७२
१३१ उपनयनमंत्राः १७४
१३२ अग्निकार्यम् १७७
१३३ चतुर्थदिवसकृत्यम् १७८
१३४ मंडपदेवतोत्थापनम् १७८
१३५ ब्रह्मचारिधर्माः १७८
१३६ ब्रह्मचार्यग्निनाशप्रायश्चित्तम् १७९
१३७ चतुर्वेदव्रतनिर्णयः ... १७९
१३८ वेदव्रतोपाकरणप्रयोगः १७९
१३९ वेदव्रतोत्सर्जनम् ... १८१
१४० शुक्रियव्रतोपाकरणम् १८१
१४१ शुक्रियव्रतोत्सर्जनम् १८२

वि पत्रं.

१४२ गोदानप्रयोगः १८२
१४३ ब्रह्मचारिणोवेदव्रतातिरिक्तसाधारणव्रतलोपेप्रायश्चित्तम् १८३
१४४ वेदव्रतानांकालातिक्रमेप्रायश्चित्तम् १८४
१४५ समावर्तनम् १८४
१४६ मधुपर्कः १८७
१४७ विवाहविचारः १८८
१४८ कन्यावरणम् १८९
१४९ वाग्दानम् १८९
१५० विवाहप्रयोगः.... .... १९०
१५१ लग्नघटीस्थापनम् १९०
१५२ सीमांतपूजनम् १९१
१५३ वरस्यवधूगृहगमनम् १९१

विषयः पत्रं.

१५४ मधुपर्केणवरस्यपूजा १९१
१५५ मंगलाष्टकानिललितंच १९१
१५६ विवाहमंत्राः १९२
१५७ कन्यादानम् १९३
१५८ विवाहहोमः १९६
१५९ पाणिग्रहणम् १९६
१६० गृहप्रवेशः १९७
१६१ गृहप्रवेशस्थालीपाकप्रयोगः १९८
१६२ औपासनहोमः.... .... १९९
१६३ आशौचेहोमविधिः २००
१६४ चतुर्थदिनेऐरिणीपूजनम् २००
१६५ चतुर्थीकर्म २०१
१६६ देवकोत्थापनंमंडपोद्वासनचं २०२
१६७ द्विभार्यस्याग्निसंसर्गविधिः २०२

विषयः पत्रं.

१६८ अन्वारंभणीयस्थालीपाकप्रयोगः २०३
१६९ दर्शपूर्णमासस्थालीपाकप्रयोगः २०३
१७० आग्रयणस्थालीपाकः ... २०४
१७१ सभार्यस्प्रवासविधिः २०४
१७२ अर्कविवाहः २०५
१७३ मोटनंमेरुतंत्रे २०६
१७४ कूष्मांडहोमः २०७
१७५ बृहस्पतिशांतिः २१०
१७६ विनायकशांतिःबौधायनतंत्रे २११
१७७ विनायकशांतिः २११
१७८ श्रीपूजनादिशांतिः २१३
१७९ प्रतिकूलशांतिः २१४

विषयः पत्रं.
१८० गोमुखप्रसवशांतिः २१४
१८१ मूलनक्षत्रशांतिः २१७
१८२ ज्येष्ठाशांतिः २२०
१८३ आश्रेषाशांतिः.... .... २२१
१८४ आश्लेषाशांतिः(स्फुटा) २२१
१८५ कृष्णचतुर्दशीजननशांतिः २२३
१८६ सिनीवालीकुहूशांतिः २२४
१८७ दर्शजननशांतिः २२५
१८८ व्यतीपातसंक्रमणजननशांतिः २२६
१८९ वैधृतिजननशांतिः २२७
१९० भद्राजननशांतिः २२७
१९१ अधोमुखजननशांतिः २२८
१९२ एकनक्षत्रजननशांतिः २२८
१९३ ग्रहण[illegible]शांतिः २२९
विषयः पत्रं.
१९४ नक्षत्रगंडांतशांतिः २२९
१९५ तिथ्यादिगंडांतशांतिः २३०
१९६ विषनाडीशांतिः २३०
१९७ यमलजननशांतिः २३१
१९८ त्रिकप्रसवशांतिः २३१
१९९ सदंतजननशांतिः २३२
२०० सिंहादिप्रसूतगवादिशांतिः २३२
२०१ प्रसववैकृतशांतिः २३३
२०२ बालग्रहशांतिप्रयोगः २३३

इति द्वितीयसंस्कारशांत्यादिप्रकरणम्

व्रतोद्यापनादिमिश्रप्रकरणम् ।

२०३ सर्वव्रतसाधारणोद्यापनसंभाराः २३५
विषयः पत्रं.
२०४ सर्वतोभद्रमंडलम् २३५
२०५ लिंगतोभद्राणि २३५
२०६ व्रतोद्यापनप्रयोगः २३६
२०७ ब्रह्मादिमंडलदेवताः २३७
२०८ शुक्लैकादशीव्रतोद्यापनम् २४०
२०९ कृष्णैकादश्युद्यापनम् २४२
२१० हरितालिकाव्रतम् २४३
२११ परशुरामजयंतीव्रतम् २४३
२१२ संकष्टचतुर्थीव्रतम् २४४
२१३ शुक्लचतुर्थीविनायकव्रतम् २४४
२१४ ऋषिपंचमीव्रतम् २४४
२१५ उपांगललिताव्रतम् २४५
२१६ मुक्ताभरणसप्तमीव्रतम् २४६
२१७ जन्माष्टमीव्रतम् २४६

विष[illegible] पत्रं.

२१८ रामनवमीव्रतम् २४७
२१९ रामनामलेखनव्रतम् २४७
२२० अदुःखनवमीव्रतम् २४८
२२१ गोपद्मव्रतम् २४८
२२२ श्रवणद्वादशीव्रतम् २४८
२२३ प्रदोषव्रतम् २४९
२२४ अनंतचतुर्दशीव्रतम् २५०
२२५ वैकुंठचतुर्दशीव्रतम् २५१
२२६ शिवरात्रिव्रतम् २५१
२२७ वटसावित्रीव्रतम् २५१
२२८ कोजागरव्रतम्.... .... २५२
२२९ सोमवत्यमावास्याव्रतम् २५२
२३० पिठोराव्रतम् २५२
२३१ सूर्यव्रतम् २५२

विषयः पत्रं.

२३२ आशादित्यव्रतम् २५३
२३३ सोमवारव्रतम् २५३
२३४ शिवमुष्टिव्रतम्.... .... २५३
२३५ मंगलागौरीव्रतम् २५४
२३६ भौमवारव्रतम्.... .... २५४
२३७ शनैश्चरव्रतम् २५४
२३८ शिवलक्षपूजाव्रतम् ... २५४
२३९ विष्णुलक्षपूजाव्रतम् २५५
२४० लक्षप्रदक्षिणाव्रतम् ... २५५
२४१ लक्षवर्तिव्रतम् २५५
२४२ रुद्रलक्षवर्तिव्रतम् २५६
२४३ कदलीव्रतोद्यापनम् २५६
२४४ कर्कटीव्रतम् २५६
२४५ कूष्मांडीव्रतम् २५७

विषयः पत्रं.

२४६ कूष्मांडाष्टकफलदानम् २५७
२४७ दशहराव्रतविधिः २५७
२४८ दशहरास्तोत्रंस्कांदे २५८
२४९ मलमासव्रतम् २५९
२५० कोकिलाव्रतम् २५९
२५१ अर्धोदयव्रतम्.... .... २५९
२५२ समुद्रस्नानविधिः २६०
२५३ पार्थिवलिंगोद्यापनम् ... २६०
२५४ प्रबोधोत्सवतुलसीविवाहौ २६१
२५५ तुलसीविवाहःकौस्तुभीयः २६१
२५६ अश्वत्थोद्यापनम् २६३
२५७ अश्वत्थोपनयनम् २६५
२५८ अश्वत्थविवाहः २६६
२५९ यूपप्रकारः २६६

विषयः पत्रं.
२६० अश्वत्थोद्यापनंबौधायनीयंपंचकुंडी २६७
२६१ वटोद्यापनम् २६८
२६२ शालाकरणप्रयोगः २६९
२६३ वास्तुशमनप्रयोगः २७०
२६४ स्मृत्युक्तवास्तुशांतिः २७१
२६५ नूतनगृहप्रवेशः २७४
२६६ ग्रहयज्ञविचारः संस्काररत्नमालास्थोमहान् २७५
२६७ ग्रहयज्ञप्रयोगः २७७
२६८ पंचकुंडीमंडपप्रकारः २८९
२६९ संकल्पोऋत्विग्वरणंच २८९
२७० मंडपपूजाचंडेश्वरोक्ता २९०
२७१ शांति[illegible] २९४

विषयः पत्रं.
२७२ देवहस्तेकंकणबंधनेजलाधिवासेचवासुदेव्यांविशेषः २९४
२७३ पंचकुंडीपक्षेन्वाधानादि २९५
२७४ पंचकुंडीहोममंत्रद्वारपालजपक्रमः २९६
२७५ सप्रासाददेवस्थिरप्रतिष्ठाप्र० २९७
२७६ अग्न्युत्तारणम् २९८
२७७ जलाधिवासः २९८
२७८ प्रासादादिवास्तुप्रकारः ३००
२७९ कुंडसंस्कारादि ३०१
२८० देवस्थापनदिनकृत्यम् ३०३
२८१ प्राणप्रतिष्ठा ३०४
२८२ षोडशतत्वन्यासास्तद्धोमश्च ३०६
२८३ चलार्चाप्रयोगः ३०८

विषयः पत्रं.
२८४ एकाध्वरचलप्रतिष्ठा ३१३
२८५ जीर्णोद्धारेअघोरहोमः ३१३
२८६ प्रासादप्रतिमयोर्जीर्णोद्धारः ३१४
२८७ जीर्णप्रतिमापिंडिकाप्रतिष्ठावि. ३१५
२८८ प्रोक्षणविधिः ३१६
२८९ वापीकूपतडागाद्युत्सर्गः ३१६
२९० कूपतडागादौमृतदोषशांतिः ३१९
२९१ वनोपवनवृक्षोत्सर्गः ३१९
२९२ रुद्रविधिः ३२१
२९३ रुद्रजपादौन्यासविधिः ३२१
२९४ रुद्रस्यछंदर्ष्यादि ३२२
२९५ मंडपकुंडस्थंडिलादिप्रमाणम् ३२३
२९६ अथप्रयोगः ३२५
२९७ रुद्रयंत्रंस्कांदोक्तम् ३२६

वि[illegible] पत्रं.
२९८ हविर्द्रव्याणांनियमः ३२८
२९९ रुद्रमंत्रविभागःषोढा ३२९
३०० रुद्रस्वाहाकारः ३३३
३०१ तृचाकल्पपद्धतिः ३३८
३०२ अपामार्जनम् ३४३
३०३ शीतलाष्टकस्तोत्रम् ३४८
३०४ नवचंडीशतचंडीप्रयोगः ३४९
३०५ गोप्रदानप्रयोगः ३५४
३०६ वृषभदानप्रयोगः ३५५
३०७ महिषीदानप्रयोगः ३५६
३०८ मेषदानप्रयोगः ३५८
३०९ ग्रहणशांतिः ३५९
३१० ग्रहणेदानादि ३६०
३११ ग्रहणेपुरश्चरणविधिः ३६०

विषयः पत्रं.
३१२ गायत्रीपुरश्चरणप्रयोगः ३६०
३१३ गणपत्यथर्वशीर्षपुरश्चरणम् ३६२
३१४ गणपत्यथर्वशीर्षहवनविधिः ३६२
३१५ संतानगोपालविधानम् ३६३
३१६ तन्त्रहोमविधिः ३६४
३१७ ज्वरशांतिप्रयोगः ३६६
३१८ मृत्युंजयजपविधिः ३६७
३१९ सर्वरोगनाशकानि ३६७
३२० अच्युतानंतगोविंदनामत्रयीजपविधिः ३६७
३२१ षड्ग्रहादियोगशांतिः ३६८
३२२ जनमारशांतिः.... .... ३६८
३२३ सर्वाद्भुतशांतिः ३६९
३२४ दीपपतनशांतिः ३६९

विषयः पत्रं.
३२५ पल्लीसरठशांतिः ... ३७०
३२६ काकमैथुनदर्शनादिशांतयः ३७१
३२७ षष्टितमाब्दपूर्तिशांतिः.... ३७१
३२८ रोगोत्पत्तौनक्षत्रफलम्.... ३७२
३२९ सर्वनक्षत्रसाधारणःशांतिप्रयोगः ३७३
३३० द्वादशाब्दोत्तरमवलोकनविधिः ३७३
३३१ जीवतोमृतिवार्ताश्रवणेविधानम् ३७३
३३२ कृतौर्ध्वदेहिकस्यसंग्रहविधिः ३७४

इति मिश्रप्रकरणम्

और्ध्वदेहिकाद्यंतिमप्रकरणम्।

३३३ हिरण्यकेशीअंत्येष्टिपद्धतिः ३७५

विषयः पत्रं.
३३४ सर्वप्रायश्चित्तप्रयोगः ३७५
३३५ ब्रह्मकूर्चविधिः ३८०
३३६ प्रायश्चित्तोत्तरांगम् ... ३८१
३३७ मुमूर्षौमृतेचकृत्यम् ३८१
३३८ प्रेतोत्थापननिमित्तंहिरण्यश्राद्धम् ३८२
३३९ दहनविधिः ३८२
३४० पंचकपुत्तलविधिः ३८३
३४१ त्रिपादपुत्तलविधिः ३८४
३४२ अग्निप्रज्वलनादि ३८४
३४३ अस्थिसंचयनम् ३८५
३४४ उदकक्रियापिंडक्रिया ३८७
३४५ नग्नप्रच्छादनश्राद्धम् ३८८
३४६ नवश्र ३८८

विषयः पत्रं.
३४७ द्वितीयदिनादिविधिः ३८८
३४८ दशमदिनविधिः ३८९
३४९ एकादशाहेवृषोत्सर्गः ३८९
३५० आद्यश्राद्धम् ३९१
३५१ रुद्रगणश्राद्धम् ... ३९१
३५२ वसुगणश्राद्धम् ३९२
३५३ पंचदशमासिकानि ३९२
३५४ दशदानानि ३९२
३५५ अष्टदानानि ३९३
३५६ उपदानानि ३९३
३५७ प्रायश्चित्तगोदानम् ३९४
३५८ पंचगोदानानि ३९४
३५९ अश्वदानम् ३९५
३६० शय्यादानम् ३९५

विषयः पत्रं.
३६१ भूमिदानम् ३९६
३६२ सपिंडीकरणम् ३९६
३६३ पाथेयश्राद्धम् ३९८
३६४ त्रयोदशाहकृत्यम् ३९८
३६५ उदकुंभश्राद्धम् ३९८
३६६ सहगमनविधिः ३९८
३६७ रजस्वलामरणेविधिः ३९९
३६८ सूतिकामरणेविधिः ४००
३६९ गर्भिणीमरणेविधिः ४००
३७० ब्रह्मचारिमरणेविधिः ४००
३७१ ब्रह्मचारिमरणेऽर्कविवाहः ४०१
३७२ कुष्ठिमरणेविधिः ४०१
३७३ पालाशविधिः ४०१
३७४ पुनःसंस्कारेकालशुद्धिः ४०२

विष[illegible] पत्रं.

३७५ और्ध्वदेहिकाधिकारिणः ४०२
३७६ आतुरसंन्यासः ४०३
३७७ संन्यासग्रहणविधिः ४०५
३७८ सावित्रीप्रवेशः ४०६
३७९ विरजाहोमः ४०७

विषयः पत्रं.

३८० पर्यंकशौचप्रयोगः ४०८
३८१ योगपट्टः ४०९
३८२ ब्रह्मान्वाधानम् ४१०
३८३ मृतयतिसंस्कारः ४११
३८४ एकादशेहनिपार्वणश्राद्धम् ४११

विषयः पत्रं.

३८५ द्वादशाहेनारायणबलिः ४१२
३८६ यतिधर्माः ४१२
३८७ यतिभोजनप्रकारः ४१३
३८८ त्रिंशच्छ्लोकी(आशौचनिर्णयः) ४१३
ग्रंथप्रशस्तिः

अथाह्निकप्रकरणंप्रथमम् ।

॥ १ ॥ मंगलमुपोद्घातश्च ॥

ॐ नमःश्रीवेदपुरुषाय ॥ यदोंतत्सद्ब्रह्मप्रणयमिलदर्धांगयुवतेःशिवस्यांकेखेलत्प्रणवसदृशास्याकृतिमहः ॥ निराकारंनारंदधदपिशरीरंश्रुतिशिरोनुतंवारंवारंदिशतुशमपारंप्रणमताम् ॥ १ ॥ नत्वामार्तंडमग्निंगजवदनगिरौब्रह्मविष्णवीशमुख्यान्देवान्मन्वत्रिमुख्यानपिनिखिलमुनीन्धर्मधामप्रदीपान् ॥ सत्याषाढादिवृंदंगुरुमथपितरौतैत्तिरीयद्विजानामर्थेग्रंथंविधास्येतदृषिवरपरिक्षुण्णमार्गेणनूत्नं ॥ २ ॥ संस्काररत्नमालायामाहेश्वर्याश्चसिंधुतः ॥ प्रतापनारसिंहाच्चसंगृह्यविषयान्क्रमात् ॥ ३ ॥ कुर्वेहिरण्यकेशीयब्रह्मकर्मसमुच्चयं ॥ पुंदोषान्न्यूनमधिकंक्षंतुमर्हंतिसाधवः ॥ ४ ॥ निबंधेऽस्मिन्नित्याह्निकविविधसंस्कारनिकरप्रकीर्णात्येष्टीतिप्रकरणचतुष्केप्यभिनवाः ॥ प्रयोगानिर्दिष्टानवचनचयोविस्तरभियासमूलग्रंथेभ्योनिपुणमवसेयोबुधजनैः ॥५॥

॥ २ ॥ परिभाषा ॥

श्रीः ॥ अथवक्ष्यमाणसंस्कारशांतिकपौष्टिकसर्वकर्मणांपरिभाषाधीनत्वादादौसंक्षेपतःपरिभाषार्थःकारिकाभिर्निबध्यते ॥ स्नातःकुर्वीतोपवीतीसर्वकर्मपवित्रवान् ॥ श्रद्धयाकर्मकुर्वीतधौतवस्त्रधरोभवेत् ॥ १ ॥ अव्यग्रोऽलंकृतोमौनीदंभासूयाविवर्जितः ॥ आपद्युक्तोपिशुद्धःसन्नेवकर्मसमाचरेत् ॥ २ ॥ जपहोमादिषुनरमन्यंनाकारणात्स्पृशेत् ॥ अबुद्धिपूर्वसंस्पर्शश्चेत्तदावार्युपस्पृ

शेत् ॥ ३ ॥ बुद्धिपूर्वकसंस्पर्शेप्राणायामत्रयंचरेत् ॥ संस्पर्शेप्रतिलोमानांस्नानमेवविधीयते ॥ ४ ॥ खल्वाटत्वादिदोषेणवि
शिखश्चेन्नरोभवेत् ॥ कौशींतदाधारयीतब्रह्मग्रंथियुतांशिखां ॥ ५ ॥ कार्येयंसप्तभिर्दर्भैर्धार्याश्रोत्रेतुदक्षिणे ॥ कुर्यात्तिलकवा
न्कर्मवस्त्रद्वययुतस्तथा ॥ ६ ॥ नैवनग्नोनचद्वीपेनांतरालेकदाचन ॥ श्रुतिस्मृत्युदितंकर्मनकुर्यादशुचिःक्वचित् ॥ ७ ॥ परि
तोवेष्टितोदेशोऽद्भिर्यःसद्वीपमुच्यते ॥ अनावृतस्तुयोदेशःसोंऽतरालंप्रकीर्तितं ॥ ८ ॥ दानंप्रतिग्रहोहोमोभोजनंबलिरेवच ॥
सांगुष्ठेनसदाकार्यमसुरेभ्योऽन्यथाभवेत् ॥ ९ ॥ अप्रौढपादःकुर्वीतकृतास्वायामएवच ॥ त्रिमात्रःप्रणवोवाच्यःकर्मारंभेचसर्वदा
॥ १० ॥ उपोषितःकर्मकुर्याद्विध्यनुज्ञेविनासदा ॥ पेषणादिकयंत्रेषुशब्दोयावत्प्रवर्तते ॥ ११ ॥ पतितांत्यजचांडालादीनांयाव
च्चशब्दकः ॥ तावत्कर्मनकर्तव्यंतथासंध्याद्वयेपिच ॥ १२ ॥ संकीर्त्यमासपक्षादीन्निमित्तानितथैवच ॥ इदंकर्मकरिष्येऽहमिति
संकल्पमाचरेत् ॥ १३ ॥ यावंतिकर्मसंबद्धान्यृक्षाणिस्युस्तुतावतां ॥ वारादीनामपितथायुक्तंसर्वत्रकीर्तनं ॥ १४ ॥ केनचि
त्तुनवीनेनप्रोक्तमेतत्तुयुक्तितः ॥ कर्मण्यनियतैर्धस्रैःसाध्येसाधारणोक्तितः ॥ १५ ॥ वारादीनांसमुल्लेखोनिर्वाह्योऽस्मिंस्तुकल्पके ॥
प्रायौगिकास्त्वेकभादेरेवकुर्वंतिकीर्तनं ॥ १६ ॥ अनुल्लंघ्यस्वशास्त्रोक्तविधिंकर्मसमारभेत् ॥ कर्मान्यथाकृतंज्ञात्वातावदेवपुन
श्चरेत् ॥ १७ ॥ प्रधानस्याक्रियायांतुसांगंतत्पुनराचरेत् ॥ तदंगाकरणेप्रायश्चित्तमेवनकर्मतत् ॥ १८ ॥ प्राचीदिशामनुक्तौ
स्यादथवैशान्युदक्स्मृता ॥ अनुक्तौप्रह्वतादीनांकर्तुरासीनताभवेत् ॥ १९ ॥ कर्त्रंगानामनुक्तौतुदक्षिणांगंप्रकीर्तितं ॥ चक्षुरादि
षुनैतत्स्यादितिनारायणःसुधीः ॥ २० ॥ कदंगस्पर्शनेवामोहस्तोऽन्यस्पर्शनेऽन्यकः ॥ नाभ्यधोंगान्यसंतिस्युर्नाभ्यूर्ध्वंस्युस्तुसं
तिवै ॥ २१ ॥ नाभौत्वन्यतरोहस्तइतिज्ञेयंविचक्षणैः ॥ कररोगोयदितदोभयत्रोभाववपिस्मृतौ ॥ २२ ॥ अवैधंनाभ्यधःस्पर्शं

कर्मकालेनचाचरेत् ॥ रक्तपूयोरेतआदिस्पर्शेस्नानंप्रकीर्तितं ॥ २३ ॥ प्राक्संस्थंकर्मदेवानामुदग्दिगपवर्गकं ॥ उदग्दिक्संस्थ
मथवाप्राचीदिगपवर्गकं ॥ २४ ॥ दक्षिणाशापवर्गंतुप्रत्यग्दिक्संस्थमेवहि ॥ पित्र्यंकर्मप्रकर्तव्यंस्पष्टंयदिवचोभवेत् ॥ २५ ॥
अंगोपस्पर्शनेवस्त्रदशासंस्पर्शनेतथा ॥ छेदनेभेदनेचैवनिरासेखननेतथा ॥ २६ ॥ पैतृकेराक्षसेरौद्रेनैर्ऋतेचाभिचारिके ॥ एते
षुवैनिमित्तेषुजलोपस्पर्शनंभवेत् ॥ २७॥ अधोवायुसमुत्सर्गेप्रहासेऽनृतभाषणे ॥ मार्जारमूषकस्पर्शआक्रंदेक्रोधसंभवे ॥२८॥
निमित्तेष्वेषुसर्वेषुकर्मकुर्वन्नपःस्पृशेत् ॥ यत्त्वोत्वाख्वोःस्नानमुक्तंतद्बुन्यविषयंभवेत् ॥ २९ ॥ इतिकेचिद्बुधाःप्राहुरन्येत्वित्थं
समूचिरे ॥ पुच्छान्यदेशसंस्पर्शउदकस्पर्शनंभवेत् ॥ ३० ॥ स्नानंतुपुच्छस्पर्शेस्यात्कर्मकालेचभोजने ॥ अबुद्धिस्पर्शविषये
वार्युपस्पर्शनंभवेत् ॥ ३१ ॥ बुद्धिपूर्वेतुस्नानंस्यादितिप्राहुःपरेबुधाः ॥ सौम्याख्यदिशिकर्तव्योनिरासोदेवकर्मसु ॥३२॥ पितृ
कर्मसुयाम्याख्यदिश्येषपरीकीर्तितः ॥ दैवेकर्मणिसामंतेप्रादक्षिण्यंप्रकीर्तितं॥ ३३ ॥ पित्र्येऽप्येवंबुधैर्ज्ञेयंनेदंस्यात्परिषेचने ॥
अप्रादक्षिण्यमेवस्यात्तत्रसूत्रकृदुक्तितः ॥ ३४ ॥ निवीतितामानुषेस्याद्दैवेयज्ञोपवीतिता ॥ प्राचीनावीतितातुस्यात्पित्र्येस्पष्टंव
चोयदि ॥ ३५ ॥ स्मृत्युक्तांगेषुविज्ञेयेउभेस्मृत्युक्तरीतितः ॥ अप्रादक्षिण्यापसव्येसूत्रोक्तनियमोऽत्रवा ॥ ३६ ॥ हवनंभोजनं
दानंश्राद्धदेवार्चनादिच ॥ बहिर्जानुनकार्यंस्यात्तद्वदाचमनंस्मृतं ॥ ३७ ॥ विहारःपृष्ठतोनैवप्रकर्तव्यःकदाचन ॥ पात्राण्या
ज्यंहविर्वह्निरेतेष्वंतःक्रमात्परं ॥३८॥ कर्तारस्तुबहिर्भूताएवैष्वंतस्तुहोमकृत् ॥ बहिर्भूतस्ततोब्रह्मान्येभ्योंऽतर्भूतईरितः ॥३९॥
सर्वेष्वेतेषुपद्व्यंतस्ततोऽप्यंतःपतिर्भवेत् ॥ एतत्सर्वत्रविज्ञेयंविशेषविधिनाविना ॥ ४० ॥ अविज्ञातस्वरामंत्राःप्रयोक्तव्याःप्रयो
क्तृभिः ॥ एकश्रुत्यैवसर्वत्रजयंतस्वामिभाषणात् ॥ ४१ ॥ ऋषिंचदेवतांछंदोविनियोगंमनोस्तथा ॥ विज्ञायैवक्रियाःकार्याया

ज्ञवल्क्यमुनिस्मृतेः ॥ ४२ ॥ ऋषिश्छंदोदेवतेतिछंदश्चर्षिश्चदेवता ॥ ऋषिश्चदेवताछंदइत्येवंस्यात्रिधाक्रमः ॥ ४३ ॥ सौत्रा
मंत्रावेदविद्भिर्वामदेवर्षयःस्मृताः॥ लिंगोदितोभवेद्देवोऽस्पष्टेदेवेऽनलःस्मृतः ॥४४॥ सौत्रेष्वृष्यादिविज्ञानंनेत्युक्तंपारिजातके ॥
वैतानिकेमखेश्राद्धेब्रह्मयज्ञेतथैवच ॥ ४५ ॥ ऋष्याद्यवगतेर्नैवापेक्षास्तीतिपुरातनाः ॥ श्रौतेश्राद्धेचमंत्रादौप्रणवोपिनहीष्यते
॥ ४६ ॥ अन्येत्वेतस्यवचसोनिर्मूलत्वादिहापिच ॥ स्यादृष्यादिस्मृतिस्तारोच्चारणंचेतिवैजगुः ॥ ४७ ॥ मंत्रांतस्यत्वक्षरस्य
पाठकालेहिकर्मणः ॥ सर्वत्रोपक्रमःकार्यःसूत्रकारस्यवाक्यतः ॥ ४८ ॥ स्वाहाकारोहिमंत्रांतेनित्योऽगर्ह्येप्रकीर्तितः ॥ पित्र्यमं
त्रेपिनोयत्रस्वधाकारनिदर्शनं ॥ स्वाहांतएवतत्रस्यादितिभाष्यकृतेरितं ॥ ४९ ॥ मंत्रादौमंत्रमध्येवास्वाहाशब्दोऽस्तिचेत्तदा ॥
नांतेप्रयोक्तव्यइतिप्रोक्तवानाश्वलायनः ॥ ५० ॥ भवेदव्यवधानेनदेवतापदतःपुरा ॥ स्वाहाकारस्यपाठश्चेत्तदानांतेभवेदयं
॥ ५१ ॥ नचेद्भवेत्पाठइत्थंतदांतेपिभवेत्सतु ॥ स्वाहाधिमितिमंत्रेऽस्मिन्नर्थेह्यस्तिनिदर्शनं ॥ ५२ ॥ इदमेवानुसर्तव्यमतएवम
नीषिभिः ॥ मंत्रांतेयावह्निजायासातुमंत्रस्वरूपिणी ॥ ५३ ॥ तदंतेन्यांप्रयुंजीतसाहोमांगतयामता ॥ शक्तिसंगमतंत्रोक्तादेत
स्माद्वाक्यतःपुनः ॥ ५४ ॥ स्वाहाशब्दंप्रयुंजीततंत्रस्यप्रबलत्वतः ॥ विशेषोऽयंतंत्रयुक्तेवैदिकेहोमकर्मणि ॥ ५५ ॥ जुहोतिवि
धिसंबद्धमंत्रेष्वेषविधिःस्मृतः ॥ स्वाहांतोनाममंत्रःस्यादमंत्रास्वाहुतिष्वथो ॥ ५६ ॥ कर्मशिष्टोदकंकर्मसमाप्तौतुपरित्यजेत् ॥
नत्वन्यत्रोपयुंजीताचमनक्षालनादिषु ॥ ५७ ॥ मंत्रमुच्चारयेन्मंत्रप्रतिपाद्यंतुशेषिणं ॥ संस्तुवंस्तन्मनाभूत्वास्यादेतदनुमंत्रणं
॥ ५८ ॥ आभिमुख्येक्षणाधिक्यादेतदेवाभिमंत्रणं ॥ संनिधौतिष्ठन्नासीनोवाकुर्वन्छेषिचिंतनं ॥ ५९ ॥ नतिमुद्रायुतोमंत्रंपठे
दियमुपस्थितिः ॥ तिष्ठताश्रवणंचेत्स्याद्यत्रसानियतातदा ॥ ६० ॥ अभिमर्शोमंत्रपाठःसंस्पर्शसमकालिकः ॥ चतुःस्वरोच्चार

णात्माजपतीतिविधौंजपः ॥ ६१॥ अभिमर्शानुमंत्राभिमंत्रोपस्थितिकर्मणां ॥ प्रसाधितंजपत्वंहिव्याख्याकृद्भिरतस्त्वयं ॥६२॥
चतुःस्वरत्वधर्मस्तुमंत्रेष्वेतेष्वपिस्मृतः ॥ ततोऽन्यत्रतुमंत्राणांनियतैकश्रुतिर्भवेत् ॥ ६३ ॥ कात्यायनमतादत्रापिस्युर्वास्वरसं
युताः ॥ सर्वत्रैवन्यूंखसाम्नोश्चत्वारोनियताःस्वराः ॥ ६४ ॥ संवादप्रैषभिन्नानांमंत्राणांस्यादुपांशुता ॥ ६५ ॥ आश्रावणंप्रव
रणंप्रत्याश्रावणमेवच ॥ श्रौतएतान्यपिज्ञेयान्युच्चैरेवविचक्षणैः ॥ ६६ ॥ कुर्यादुपनयादीनिविवाहांतानिलौकिके ॥ प्रायश्चि
त्ताख्यकर्माणिकाम्यकर्माणिवैतथा ॥ ६७॥ औपासनेलौकिकेवाकर्तव्यानिसदाबुधैः ॥ उपाकर्मोत्सर्जनेतुकुर्याच्छिष्ययुतोयदि
॥ ६८ ॥ लौकिकाग्नौतदाकुर्यादशिष्यश्चेत्स्ववह्निके ॥ गृह्यानलेप्रकर्तव्योहोमःपारायणीयकः ॥ ६९ ॥ पारायणस्यकर्ताचे
दृत्विग्लोकानलेतदा ॥ अवशिष्टंगृह्यकर्मकार्यमौपासनानले ॥ ७० ॥ औपासनाग्निसाध्येषुप्रजासंस्कारकर्मसु ॥ मुख्यकर्तुर
भावेनयदिकर्त्रंतरंभवेत् ॥ ७१ ॥ लौकिकाग्नौतदाकर्मनतुगृह्येकदाचन ॥ सर्वाधानीभवेद्विप्रश्चेत्तदातत्रलुप्यते ॥ ७२ ॥
स्थालीपाकःपार्वणाख्यऔपासनहुतिस्तथा ॥ मासिश्राद्धादिलोकाग्नावितिकेचिद्बुधाजगुः ॥ ७३ ॥ मासिश्राद्धंदक्षिणाग्नावष्ट
कादीनिलौकिके ॥ वैजयंतीकृदाहेतिप्राहुरन्येपिकेचन ॥ ७४ ॥ प्रजासंस्कारकर्माणिस्युर्लौकानलएवतु ॥ शास्त्रांतरप्रोक्तचि
त्तहोमाःसंधानहेतवः ॥ ७५ ॥ नष्टस्यकर्मणोयस्मात्तस्मात्स्युर्गृह्यएवते ॥ स्वतंत्रत्वाल्लौकिकाग्नावेवशास्त्रांतरेरितं ॥ ७६ ॥
ग्रहयज्ञादिकंकार्यंनतुगृह्यानलेचरेत् ॥ गृह्यांतरोक्तंलोकाग्नौगृह्याग्नावथवाचरेत् ॥ ७७ ॥ पुनरग्न्याहितौसर्वाधानिनोमथिता
नले ॥ आनीतेश्रोत्रियागाराद्वाग्नौब्रह्मौदनक्रिया ॥ ७८ ॥ विवाहेयदिनिर्मथ्यस्तदात्रस्यात्तुमंथनं ॥ यदिद्वितीयःपक्षःस्यात्स्वी
कार्योऽत्रसएवतु ॥ ७९ ॥ एवंरूपाव्यवस्थातुव्याख्याकृद्भिःप्रदर्शिता ॥ बहुशुष्केंधनेचाग्नौसुसमिद्धेविधूमके॥ ८० ॥ सांगारे

लेलिहानेचहोतव्यंनान्यथाक्वचित् ॥ आज्यहोमेसूत्रकृतादर्व्येवविहितायतः ॥ ८१ ॥ अतस्तत्रभवेत्सैवनस्रुवेणहुतिर्भवेत् ॥ साधनंक्षीरदध्यादिहोमेदर्वीस्रुवेथवा ॥ ८२ ॥ सूत्रकृद्विहितेहोमेद्रव्यस्यकठिनस्यतु ॥ दर्वीहस्तोऽथवाज्ञेयःशांत्यादौकरएवतु ॥ ८३ ॥ होमेशिष्टैराद्दतोऽस्तियतोऽतोत्रसएवहि ॥ हस्तएवाचार्यवाक्यादौपासनहुतौभवेत् ॥ ८४ ॥ होमद्रव्येत्वनादिष्टेसर्वत्राज्यंप्रकीर्तितं ॥ ८५ ॥ कंठोक्तासमिधांस्याच्चेद्यत्रप्रादेशमात्रता ॥ तत्रैवसास्यादन्यत्रत्वैच्छिकीयंसमीरिता ॥ ८६ ॥ ओषध्यः सक्तवःपुष्पंकाष्ठंमूलंफलंतृणं ॥ एतद्धस्तेनहोतव्यंनान्यत्किंचिदचोदनात् ॥ ८७ ॥ अनादेशेदक्षिणागौर्हेमवापूर्णपात्रकं ॥ देवकार्येनैवदेयंरजतंत्वश्रुजंहितत् ॥ ८८ ॥ पात्रंपादोपसंस्पृष्टंप्रक्षाल्यंसर्वथाबुधैः ॥ हुतंयन्मांसधौतेनतन्नभुंक्तेहिदेवता ॥ ८९ ॥ पात्राणांशोधनंनातःकार्यंकेवलहस्ततः ॥ किंतुदर्भैस्तृणैर्वापिपर्णैर्वावाससापिवा ॥ ९० ॥ सर्वेषुधर्मकार्येषुपत्नीदक्षिणतोभवेत् ॥ अभिषेकेविप्रपादक्षालनेवामतःस्मृता ॥ ९१ ॥ प्रभुःप्रथमकल्पस्ययोऽनुकल्पेनवर्तते ॥ सनाप्नोतिफलंतस्यपरत्रेतिश्रुतिःस्मृतिः ॥ ९२ ॥ बह्वल्पंवास्वगृह्योक्तंयस्ययावत्प्रचोदितं ॥ तस्यतावतिशास्त्रार्थेकृतेसर्वंकृतंभवेत् ॥ ९३ ॥ यन्नाम्नातंस्वशाखायांपारक्यमविरोधियत् ॥ आकांक्षितंशेषभूतमनुष्ठेयंविचक्षणैः ॥ ९४ ॥ तत्कृतौफलवैशिष्ट्यंनदोषस्त्वकृतौभवेत् ॥ सामयाचारिकाधर्मादेशजातिकुलोद्भवाः ॥ ९५ ॥ ग्रामाचाराःपरिग्राह्यायेचशास्त्राविरोधिनः ॥ युगधर्माःपरिग्राह्याःसर्वत्रैव यथोचितं ॥ ९६ ॥ इतिसंस्काररत्नमालोक्तासंक्षेपेणपरिभाषा ॥ ॥ अथ 'आचारःप्रथमोधर्मः' इतिस्मरणात्सएवपूर्वंसंगृह्यते ॥

॥ ३ ॥ प्रातःस्मरणम् ॥

श्रीः ॥ प्रातरारभ्यास्वापमावश्यकाहरहःकर्तव्येषुप्रथमंप्रातःस्मरणमुच्यते ॥ तत्रस्मरणीयमाहव्यासः ॥ महर्षिर्भगवान्व्यासः

कृत्वेमांसंहितांपुरा ॥ श्लोकैश्चतुर्भिर्धर्मात्मापुत्रमध्यापयच्छुकम् ॥ १ ॥ मातापितृसहस्राणिपुत्रदारशतानिच ॥ संसारेष्वनु
भूतानियांतियास्यंतिचापरे ॥ २ ॥ हर्षस्थानसहस्राणिभयस्थानशतानिच ॥ दिवसेदिवसेमूढमाविशंतिनपंडितम् ॥ ३ ॥
ऊर्ध्वबाहुर्विरौम्येषनचकश्चिच्छृणोतिमे ॥ धर्मादर्थश्चकामश्चसकिमर्थंनसेव्यते ॥ ४ ॥ नजातुकामान्नभयान्नलोभाद्धर्मंत्यजेज्जी
वितस्यापिहेतोः ॥ धर्मोनित्यःसुखदुःखेत्वनित्येजीवोनित्योहेतुरस्यत्वनित्यः ॥ ५ ॥ इमांभारतसावित्रींप्रातरुत्थाययःपठेत् ॥
सभारतफलंप्राप्यपरंब्रह्माधिगच्छति ॥ ६ ॥ ॥ अन्यच्च ॥ योगोशतंकनकशृंगमयंददातिविप्रायवेदविदुषेचबहुश्रुताय ॥
पुण्यांचभारतकथांशृणुयाच्चनित्यंतुल्यंफलंभवतितस्यचतस्यचैव ॥ १ ॥ ॥ अथसूर्यस्य ॥ प्रातःस्मरामिखलुतत्सवितुर्वरे
ण्यंरूपंहिमंडलमृचोऽथतनुर्यजूंषि ॥ सामानियस्यकिरणाःप्रभवादिहेतुंब्रह्माहरात्मकमलक्ष्यमचिंत्यरूपम् ॥ १ ॥ प्रातर्नमामि
तरणिंतनुवाङ्मनोभिर्ब्रह्मेंद्रपूर्वकसुरैर्नुतमर्चितंच ॥ वृष्टिप्रमोचनविनिग्रहहेतुभूतंत्रैलोक्यपालनपरंत्रिगुणात्मकंच ॥ २ ॥
प्रातर्भजामिसवितारमनंतशक्तिंपापौघशत्रुभयरोगहरंपरंच ॥ तंसर्वलोककलनात्मककालमूर्तिंगोकंठबंधनविमोचनमादिदेवम्
॥ ३ ॥ श्लोकत्रयमिदंभानोःप्रातःप्रातःपठेत्तुयः ॥ ससर्वव्याधिनिर्मुक्तःपरंसुखमवाप्नुयात् ॥ ४ ॥ ॥ गणपतेः ॥ प्रातःस्म
रामिगणनाथमनाथबंधुंसिंदूरपूरपरिशोभितगंडयुग्मम् ॥ उद्दंडविघ्नपरिखंडनचंडदंडमाखंडलादिसुरनायकवृंदवंद्यम् ॥ १ ॥
प्रातर्नमामिचतुराननवंद्यमानमिष्टानुकूलमखिलंचवरंददानम् ॥ तंतुंदिलंद्विरसनप्रिययज्ञसूत्रंपुत्रंविलासचतुरंशिवयोःशिवाय
॥ २ ॥ प्रातर्भजाम्यभयदंखलुभक्तशोकदावानलंगणविभुंवरकुंजरास्यम् ॥ अज्ञानकाननविनाशनहव्यवाहमुत्साहवर्धनमहं
सुतमीश्वरस्य ॥ ३ ॥ श्लोकत्रयमिदंपुण्यंसदासाम्राज्यदायकम् ॥ प्रातरुत्थायसततंयःपठेत्प्रयतःपुमान् ॥ ४ ॥ ॥ देव्याः ॥

प्रातःस्मरामिशरदिंदुकरोज्ज्वलाभांसद्रत्नवत्सकलकुंडलहारशोभाम् ॥ दिव्यायुधोर्जितसुनीलसहस्रहस्तांरक्तोत्पलाभचरणांभवतींपरेशाम् ॥ १ ॥ प्रातर्नमामिमहिषासुरचंडमुंडशुंभासुरप्रमुखदैत्यविनाशदक्षाम् ॥ ब्रह्मेंद्ररुद्रमुनिमोहनशीललीलांचंडींसमस्तसुरमूर्तिमनेकरूपाम् ॥ २ ॥ प्रातर्भजामिभजतामखिलार्थदात्रींधात्रींसमस्तजगतांदुरितापहंत्रीम् ॥ संसारबंधनविमोचनहेतुभूतांमायांपरांसमधिगम्यपरस्यविष्णोः ॥ ३ ॥ श्लोकत्रयमिदंदेव्याश्चंडिकायाःपठेन्नरः ॥ सर्वान्कामानवाप्नोतिविष्णुलोकेमहीयते ॥ ४ ॥ ॥ शिवस्य ॥ प्रातःस्मरामिभवभीतिहरंसुरेशंगंगाधरंवृषभवाहनमंबिकेशम् ॥ खट्वांगशूलवरदाभयहस्तमीशंसंसाररोगहरमौषधमद्वितीयम् ॥ १ ॥ प्रातर्नमामिगिरिशंगिरिजार्धदेहंसर्गस्थितिप्रलयकारणमादिदेवम् ॥ विश्वेश्वरंविजितविश्वमनोभिरामंसंसाररोगहरमौषधमद्वितीयम् ॥ २ ॥ प्रातर्भजामिशिवमेकमनंतमाद्यंवेदांतवेद्यमनघंपुरुषंमहांतं ॥ नामादिभेदरहितंषडभावशून्यंसंसाररोगहरमौषधमद्वितीयम् ॥ ३ ॥ प्रातःसमुत्थायशिवंविचिंत्यश्लोकत्रयंयेऽनुदिनंपठंति ॥ तेदुःखजातंबहुजन्मसंचितंहित्वापदंयांतितदेवशंभोः ॥ ४ ॥ ॥ विष्णोः ॥ प्रातःस्मरामिभवभीतिमहार्तिशांत्यैनारायणंगरुडवाहनमब्जनाभम् ॥ ग्राहाभिभूतवरवारणमुक्तिहेतुंचक्रायुधंतरुणवारिजपत्रनेत्रम् ॥ १ ॥ प्रातर्नमामिमनसावचसाचमूर्ध्नापादारविंदयुगुलंपरमस्यपुंसः ॥ नारायणस्यनरकार्णवतारणस्यपारायणप्रवणविप्रपरायणस्य ॥ २ ॥ प्रातर्भजामिभजतामभयंकरंतंप्राक्सर्वजन्मकृतपापभयापहत्यै ॥ योग्राहवक्त्रपतितांघ्रिगजेंद्रघोरशोकप्रणाशमकरोद्धृतशंखचक्रः ॥ ३ ॥ श्लोकत्रयमिदंविष्णोःप्रातःप्रातःपठेत्तुयः ॥ लोकत्रयगुरुस्तस्मैदद्यादात्मपदंहरिः ॥ ४ ॥ ॥ रामचंद्रस्य ॥ प्रातःस्मरामिरघुनाथमुखारविंदंमंदस्मितंमृदुलभाषिविशालभालम् ॥ कर्णावलंबिचलकुंडलशोभिगंडंकर्णांतदीर्घनयनंनयनाभिरामम् ॥ १ ॥ प्रातर्भजामिर

घुनाथकरारविंदंरक्षोगणायभयदंवरदंद्विजेभ्यः॥ यद्राजसंसदिविभज्यमहेशचापंसीताकरग्रहणमंगलमापसद्यः ॥ २ ॥ प्रातर्न
मामिरघुनाथपदारविंदंवज्रांकुशादिशुभरेखिशुभावहंमे॥ योगींद्रमानसमधुव्रतसेव्यमानंशापापहंसपदिगौतमधर्मपत्न्याः ॥३॥
प्रातर्वदामिवचसारघुनाथनामवाग्दोषहारिसकलंशमलंनिहंति ॥ यत्पार्वतीस्वपतिनासहमोक्षकामाप्रीत्यासहस्रहरिनामसमंज
जाप ॥ ४ ॥ प्रातःश्रयेश्रुतिनुतांरघुनाथमूर्तिंनीलांबुदोत्पलसितेतररत्ननीलाम् ॥ आमुक्तमौक्तिकविशेषविभूषणाढ्यांध्येयांस
मस्तमुनिभिर्जनमुक्तिहेतुम् ॥ ५ ॥ यःश्लोकपंचकमिदंप्रयतःपठेतनित्यंप्रभातसमयेपुरुषःप्रबुद्धः ॥ श्रीरामकिंकरजनेषुसएव
मुख्योभूत्वाप्रयातिहरिलोकमनन्यलभ्यम् ॥ ६ ॥ ॥ अन्यच्च ॥ ब्रह्मामुरारिस्त्रिपुरांतकारीभानुःशशीभूमिसुतोबुधश्च ॥
गुरुश्चशुक्रःशनिराहुकेतवःकुर्वंतुसर्वेममसुप्रभातम् ॥ १ ॥ भृगुर्वसिष्ठःक्रतुरंगिराश्चमनुःपुलस्त्यःपुलहश्चगौतमः ॥ रैभ्योमरी
चिश्च्यवनश्चदक्षःकुर्वंतुसर्वेममसुप्रभातम् ॥ २ ॥ सनत्कुमारःसनकःसनंदनःसनातनोप्यासुरिपिंगलौच ॥ सप्तस्वराःसप्तरसा
तलानिकुर्वंतुसर्वेममसुप्रभातम् ॥ ३ ॥ सप्तार्णवाःसप्तकुलाचलाश्चसप्तर्षयोद्वीपवनानिसप्त ॥ भूरादिकृत्वाभुवनानिसप्तकुर्वंतु
सर्वेममसुप्रभातम् ॥ ४ ॥ पृथ्वीसगंधासरसास्तथापःस्पर्शीचवायुर्ज्वलनःसतेजाः ॥ नभःसशब्दंमहतासहैतेकुर्वंतुसर्वेममसु
प्रभातम् ॥ ५ ॥ इत्थंप्रभातेपरमंपवित्रंपठेत्स्मरेद्वाशृणुयाच्चतद्वत् ॥ दुःस्वप्ननाशस्त्विहसुप्रभातंभवेच्चनित्यंभगवत्प्रसादात् ॥
॥ ६ ॥ वैन्यंपृथुंहैहयमर्जुनंचशाकुंतलेयंभरतंनलंच ॥ रामंचयोवैस्मरतिप्रभातेतस्यार्थलाभोविजयश्चहस्ते ॥ ७ ॥ बलिर्विभी
षणोभीष्मःप्रह्लादोनारदोध्रुवः ॥ षडेतेवैष्णवाःप्रोक्ताःस्मरणंपापनाशनं ॥ ८ ॥ अश्वत्थामाबलिर्व्यासोहनूमांश्चविभीषणः ॥
कृपःपरशुरामश्चसप्तैतेचिरजीविनः ॥ ९ ॥ सप्तैतान्संस्मरेन्नित्यंमार्कंडेयमथाष्टमं ॥ जीवेद्वर्षशतंसाग्रमपमृत्युविवर्जितः

॥ १० ॥ अहल्याद्रौपदीसीतातारामंदोदरीतथा ॥ पंचकंनास्मरेन्नित्यंमहापातकनाशनम् ॥ ११ ॥ कर्कोटकस्यनागस्यदमयं
त्यानलस्यच ॥ ऋतुपर्णस्यराजर्षेःकीर्तनंकलिनाशनम् ॥ १२ ॥ धर्मोविवर्धतियुधिष्ठिरकीर्तनेनपापंप्रणश्यतिवृकोदरकीर्तनेन ॥
शत्रुर्विंनश्यतिधनंजयकीर्तनेनमाद्रीसुतौकथयतांनभवंतिरोगाः ॥ १३ ॥ पुण्यश्लोकोनलोराजापुण्यश्लोकोयुधिष्ठिरः ॥ पुण्य
श्लोकाचवैदेहीपुण्यश्लोकोजनार्दनः ॥ १४ ॥ दर्शनादभ्रसरसोजननात्कमलालये ॥ काश्यांतुमरणान्मुक्तिःस्मरणादरुणाच
लात् ॥ १५ ॥ अहंकाश्यांगमिष्यामितत्रैवनिवसाम्यहं ॥ इतिब्रुवाणःसततंकाशीवासफलंलभेत् ॥ १६ ॥ प्रह्लादनारदपरा
शरपुंडरीकव्यासांबरीषशुकशौनकभीष्मदाल्भ्यान् ॥ रुक्मांगदार्जुनवसिष्ठबिभीषणादीन्पुण्यानिमान्परमभागवतान्स्मरामि
॥ १७ ॥ अहोभाग्यमहोभाग्यंनंदगोपव्रजौकसाम् ॥ यन्मित्रंपरमानंदंपूर्णब्रह्मसनातनम् ॥ १८ ॥ अयोध्यामथुरामायाकाशी
कांचीअवंतिका ॥ पुरीद्वारावतीचैवसप्तैतामोक्षदायिकाः ॥ १९ ॥ अर्जुनःफाल्गुनोजिष्णुःकिरीटीश्वेतवाहनः ॥ बीभत्सुर्वि
जयःकृष्णःसव्यसाचीधनंजयः ॥ २० ॥ उत्तिष्ठोत्तिष्ठगोविंदउत्तिष्ठगरुडध्वज ॥ उत्तिष्ठकमलाकांतत्रैलोक्यंमंगलंकुरु ॥ २१ ॥
समुद्रवसनेदेविपर्वतस्तनमंडले ॥ विष्णुपत्निनमस्तुभ्यंपादस्पर्शंक्षमस्वमे ॥ २२ ॥ पलायध्वंपलायध्वंरेरेदानवराक्षसाः ॥
धर्मसंस्थापनार्थायरथारूढःस्वयंहरिः ॥ २३ ॥ वाराणस्यांभैरवोदेवःसंसारभयनाशनः ॥ अनेकजन्मजंपापंस्मरणेनविनश्यति
॥ २४ ॥ वाराणस्यांदक्षिणेभागेकुक्कुटोनामवैद्विजः ॥ तस्यस्मरणमात्रेणदुःस्वप्नःसुखदोभवेत् ॥ २५ ॥ वाराणस्यामुत्तरेभागे
सुमंतुर्नामवैद्विजः ॥ तस्यस्मरणमात्रेणनिर्धनोधनवान्भवेत् ॥ २६ ॥ काशिकाशीतिकाशीतित्रिवारंयःपठेन्नरः ॥ सोपिदेशां
तरेवासीकाशीवासफलंलभेत् ॥२७॥ अशीवरुणयोर्मध्येपंचक्रोशीमहत्फलम् ॥ अमरामृतिमिच्छंतिइतरेषांतुकाकथा ॥ २८ ॥

विश्वेशंमाधवंधुंढिंदंडपाणिंचभैरवम् ॥ वंदेकाशींगुहांगंगांभवानींमणिकर्णिकाम् ॥ २९ ॥ कराग्रेवसतेलक्ष्मीःकरमूलेसरस्वती ॥ करमध्येतुगोविंदःप्रभातेकरदर्शनम् ॥ ३० ॥ इतिप्रातःस्मरणंसमाप्तं ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ४ ॥ मूत्रपुरीषोत्सर्गविधिः ॥

श्रीः ॥ ततःप्रातःसमुत्थायकुर्याद्विण्मूत्रमेवच ॥ नैर्ऋत्यामिषुविक्षेपमतीत्याभ्यधिकंभुवः ॥ इतिवचनात्प्रातःस्मरणोत्तरंग्रामाद्बहिर्नैर्ऋत्यामिषुक्षेपात्ययेशुद्धमृत्तिकांससिकतांजलपात्रंचादाय कीटादिरहितस्थलंगत्वामृज्जलपात्रेनिधायायज्ञियैरनार्द्रैस्तृणैर्भूमिमाच्छाद्यप्रावृतशिराःपृष्ठतःकंठलंबितयज्ञोपवीतोयद्येकवस्त्रश्चेद्दक्षिणकर्णेनिहितयज्ञोपवीतोमौनीघ्राणास्येपिधाय दिवोदङ्मुखोरात्रौदक्षिणामुखोमूत्रपुरीषेउत्सृज्यलोष्ठादिनागुदंपरिमृज्यगृहीतशिश्नउत्थाय पूर्वगृहीतमृज्जलपात्रेगृहीत्वार्द्रामलकमात्रमृज्जलैर्द्विवारंलिंगशौचंकृत्वाधंप्रसृतितदर्धार्धैर्मृज्जलैस्त्रिवारमपानंशोध्य पुनर्जलैरेवलिंगगुदेप्रक्षाल्यशुद्धमृत्तिकयैकवारंहस्तंप्रक्षाल्य शुद्धभूमिमागत्यान्यमृज्जलैर्दशवारंवामकरंप्रक्षाल्य ततःकरद्वयंसप्तवारंतावद्भिरेवमृज्जलैःप्रक्षाल्यवामदक्षिणपादौप्रत्येकंत्रिःप्रक्षाल्यान्यजलेनद्वादशगंडूषान्वामभागेकृत्वाजलपात्रंत्रिःपर्युक्ष्यजलबिंदून्जलेनिक्षिप्योपवीतीद्विराचामेत् ॥ मूत्रमात्रोत्सर्गेतुपूर्ववदेकवारंलिंगंप्रक्षाल्यवामकरंत्रिःप्रक्षाल्यकरद्वयंद्विःप्रक्षाल्यैकैकयामृदापादौप्रक्षाल्यगंडूषचतुष्टयंविधायाचामेत् ॥ उक्तशौचाकरणेप्रायश्चित्तंस्मृतिरत्नावल्यां ॥ गायत्र्यष्टशतंचैवप्राणायामत्रयंतथा इति ॥ जपेदितिशेषः ॥ इतिमूत्रपुरीषो० ॥

॥ ५ ॥ दंतधावनविधिः ॥

श्रीः ॥ मुखेपर्युषितेनित्यंभवत्यप्रयतोनरः ॥ तदार्द्रकाष्ठंशुष्कंवाभक्षयेद्दंतधावने ॥ उत्थायनेत्रेप्रक्षाल्यशुचिर्भूत्वासमाहितः ॥

परिजप्यचमंत्रेणभक्षयेद्दंतधावनं ॥ शुचिर्भूत्वाविण्मूत्रोत्सर्गेणशुचिर्भूत्वेत्यर्थः ॥ प्रतिपत्षष्ठ्यष्टमीनवम्येकादशीचतुर्दशीपंचदशीसंक्रांतिव्यतीपातव्रतोपवासश्राद्धदिनार्कभौमशुक्रमंददिननिषिद्धदिनातिरिक्तदिनेषुब्राह्मणोद्वादशांगुलप्रमाणेनदशांगुलप्रमाणेनवाकनिष्ठांगुलिवत्स्थूलेनतिंतिण्यादिविहितवृक्षोद्भवेनचूर्णीकृताग्रेणप्रक्षालितेनशुष्केणार्द्रेणवा ॥ आयुर्बलंयशोवर्चः प्रजाःपशुवसूनिच ॥ ब्रह्मप्रज्ञांचमेधांचत्वंनोदेहिवनस्पते ॥ इतिमंत्रेणाभिमंत्रितेनकाष्ठेन–मुखदुर्गंधिनाशायदंतानांचविशुद्धये ॥ ष्ठीवनायचगात्राणांकुर्वेहंदंतधावनं ॥ इतिमंत्रमुक्त्वादंतान्संशोध्यरजतादिनिर्मितयाजिह्वोल्लेखिन्यापर्णादिनावाजिह्वामुल्लिख्यद्वादशगंडूषांश्चकृत्वा ॐकारंगायत्रींचस्मृत्वाशिखांबध्नीयात् ॥ इतिदंतधावनम् ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ६ ॥ स्नानविधिः ॥

श्रीः ॥ कर्ताप्रातरुत्थानादिदंतधावनांतंनित्यविधिंनिर्वर्त्यस्नानसामग्रींगृहीत्वाजलसमीपंगत्वोद्धृतजलेनमुखंपाणीपादौचप्रक्षाल्योदकंस्पृष्ट्वामलापकर्षणस्नानंकृत्वाबद्धशिरादर्भपाणिःप्राङ्मुखआचम्यप्राणानायम्यदेशकालावुत्कीर्त्य ममकायिकवाचिकमानसिकादिसकलपापक्षयपूर्वकंकर्माधिकारसिद्धिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंप्रातःस्नानमहंकरिष्येइतिसंकल्प्य ॥ ॐ आपो॒हिष्ठाम॑यो॒भुव॒स्तान॑ऊ॒र्जेद॑धातन ॥ म॒हेरणा॑य॒चक्ष॑से ॥ योव॑ःशि॒वत॑मो॒रस॒स्तस्य॑भाजयते॒हन॑ः ॥ उ॒श॒तीरि॑वमा॒तर॑ः ॥ तस्मा॒अरं॑गमामवो॒यस्य॒क्षया॑य॒जिन्व॑थ ॥ आपो॑ज॒नय॑थाचनः ॥ आपो॒वाइ॒दꣳसर्व॒॑विश्वा॑भूता॒न्याप॑ःप्रा॒णावाआप॑ःप॒शव॒आपोन्न॒मापो॑मृत॒माप॑ःस॒म्राडापो॑वि॒राडाप॑ःस्व॒राडाप॒श्छंदा॒ꣳस्यापो॒ज्योती॒ꣳष्यापो॒यजू॒ꣳष्याप॑ःस॒त्यमाप॒ःसर्वा॑दे॒वता॒आपो॒भूर्भुव॒ःसुव॒राप॒ओम् ॥ स्नानंकृत्वा ॥ इ॒मंमे॑गंगेयमुनेसरस्वति॒शुतु॑द्रि॒स्तोम॑ꣳसचता॒परु॒ष्णिया ॥ अ॒सि॒क्नि॒याम॑रुद्वृधेवि॒तस्त॒यार्जी॑कीयेशृणु॒ह्यासु॒षोम॑या ॥

अघमर्षणं ॥ ऋतंचसत्यंचाभीद्धात्तपसोध्यंजायत ॥ ततोरात्रिरंजायतततःसमुद्रोअर्णवः ॥ समुद्रादर्णवादधिसंवत्सरोअंजायत ॥ अहोरात्राणिविदधद्विश्वस्यमिषतोवशी ॥ सूर्याचंद्रमसौधातायथापूर्वमकल्पयत् ॥ दिवंचपृथिवींचांतरिक्षमथोसुवः ॥ ॥ १ ॥ इतित्रिरावृत्त्याअघमर्षणंकुर्यात् ॥ (अथअर्घ्यमंत्राः ॥ नमःकमलनाभायनमस्तेजलशायिने ॥ नमस्तेकेशवानंत गृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ॥ १ ॥ एहिसूर्यसहस्रांशोतेजोराशेजगत्पते ॥ अनुकंपयमांभक्त्यागृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ॥ २ ॥ ब्रह्मकमंडलूद्भूतेगंगेत्रिपथगामिनि ॥ त्रैलोक्यवंदितेदेविगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ॥ ३ ॥ तपनस्यसुतेदेवियमुनेचमहानदि ॥ शुद्धानां शुद्धयेदेविगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ॥ ४ ॥ किरणाधूतपापाचपुण्यतोयासरस्वती ॥ गंगाचयमुनाचैवगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ॥ ५ ॥ पापोहंपापकर्माहंपापात्मापापसंभवः ॥ त्राहिमांकृपयागंगेगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ॥६॥ इमान्यर्घ्याणिकाम्यानीतिज्ञेयं) पुनश्चस्नानंकृत्वा ॥ ॐप्रजापतेरक्ष्यश्वयत्तत्परापतत्तदश्वोऽभवद्यदश्वयत्तदश्वस्याश्वत्वंतद्देवाअश्वमेधेनैवप्रत्यदधुरेषवैप्रजापतिꣳसर्वंकरोतियोश्वमेधेनयजतेसर्वएवभवतिसर्वस्यवाएषाप्रायश्चित्तिःसर्वस्यभेषजꣳसर्वंवाएतेनपाप्मानंदेवाअतरन्नपिवाएतेनब्रह्महत्यामंतरन्सर्वंपाप्मानं १ तरतितरतिब्रह्महत्यांयोश्वमेधेनयजतेयउचैनमेवंवेदोत्तरंवैतत्प्रजापतेरक्ष्यश्वयत्तस्मादश्वस्योत्तरतोवद्यंतिदक्षिणतोन्येषांपशूनांवैतसःकठोभवत्यप्सुयोनिर्वाअश्वोप्सुजोवैतसःस्वएवैनंयोनौप्रतिष्ठापयतिचतुष्टोमस्तोमोभवतिसरड्वाअश्वस्यसक्थ्यावृह२त्तद्देवाश्चतुष्टोमेनैवप्रत्यदधुर्यच्चतुष्टोमःस्तोमोभवत्यश्वस्यसर्वत्वाय ॥१२॥ ततःस्नानांगतर्पणंकुर्यात् ॥ अद्यपूर्वोच्चरितएवंगुणविशेषणविशिष्टायांशुभपुण्यतिथौममआत्मनःश्रुतिस्मृतिपुराणोक्तफलप्राप्त्यर्थंस्नानांगदेवर्षिपितृतर्पणंकरिष्ये ॥ अत्रप्रत्येकमेकैकोंजलिः ॥ ब्रह्मादयोयेदेवाःतान्देवांस्तर्पयामि ॥ भूर्देवांस्तर्पयामि ॥ भुवर्देवांस्तर्पयामि ॥ सुवर्देवांस्तर्पया

मि ॥ भूर्भुवःसुवर्देवांस्तर्पयामि ॥ निवीती ॥ प्रत्येकंद्वेद्वेअंजली ॥ विश्वामित्रादयोयऋषयः तान्ऋषींस्तर्पयामि ॥ भूर्ऋषींस्तर्पयामि ॥ भुवर्ऋषींस्तर्पयामि ॥ सुवर्ऋषींस्तर्पयामि ॥ भूर्भुवःसुवर्ऋषींस्तर्पयामि ॥ प्राचीनावीती ॥ प्रत्येकमंजलित्रयं ॥ वैशंपायनादयोयेपितरः ॥ तान्पितॄंस्तर्पयामि ॥ भूःपितॄंस्तर्पयामि ॥ भुवःपितॄंस्तर्पयामि ॥ सुवःपितॄंस्तर्पयामि ॥ भूर्भुवःसुवःपितॄंस्तर्पयामि ॥ इतितर्पयेत् ॥ ततः ॥ येकेचास्मत्कुलेजाताअपुत्रागोत्रिणोमृताः ॥ तेगृह्णंतुमयादत्तंवस्त्रनिष्पीडनोदकं ॥ इतिपरिधानीयंनिष्पीड्य ॥ यज्ञोपवीती ॥ यन्मयादूषितंतोयंशारीरमलसंभवात् ॥ तद्दोषपरिहारार्थंयक्ष्माणंतर्पयाम्यहं ॥ इतियक्ष्मतर्पणंकृत्वा ॥ ज्ञानतोज्ञानतोवापियन्मयादुष्कृतंकृतं ॥ तत्क्षमस्वाखिलंदेविजगन्मातर्नमोस्तुते ॥ इतिनदींक्षमाप्यशुष्कंवस्त्रंपरिदध्यात् ॥ सविस्तरःस्नानविधिरग्रेउत्सर्जनप्रयोगेद्रष्टव्यः ॥ इतिस्नानविधिःसमाप्तः ॥ ॥ छ ॥

॥ ७ ॥ वस्त्रधारणविधिः ॥

श्रीः ॥ स्नानोत्तरंदेहेस्वयमेवशुष्केसतिकेशजलेवस्नुतेशुष्कंवस्त्रंत्रिरवधूयउदक्प्राग्वाविस्तार्यपरिदध्यात् ॥ परिहितमार्द्रवस्त्रंनाभेरूर्ध्वमेवोत्तारयेत् ॥ दक्षिणतःप्रत्यग्वाविस्तारणेतद्वस्त्रंनपरिधेयं ॥ यदितद्देवपरिधेयंस्यात्तदाप्रक्षाल्यैवपरिधेयं ॥ ततस्तादृगेवोत्तरीयंधारयेत् ॥ शुष्काभावेआर्द्रमेवसप्तवारमवधूयपरिधेयं ॥ उत्तरीयवस्त्रालाभेतृतीयमुपवीतंधार्यं ॥ तस्यापिसर्वथाभावेअधरीयवस्त्रोत्तरीयवर्गएवोत्तरीयवस्त्रंभवति ॥ इतिवस्त्रधारणविधिः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ८ ॥ गंगाष्टकप्रारंभः ॥

श्रीः ॥ मातःशैलसुतासपत्निवसुधाशृंगारहारावलिस्वर्गारोहणवैजयंतिभवतींभागीरथिप्रार्थये ॥ त्वत्तीरेवसतस्त्वदंबुपिबतस्त्व

द्वीचिषुप्रेंखतस्त्वन्नामस्मरतस्त्वदर्पितदृशःस्यान्मेशरीरव्ययः ॥ १ ॥ त्वत्तीरेतरुकोटरांतरगतोगंगेविहंगोवरंत्वन्नीरेनरकांतकारिणिवरंमत्स्योथवाकच्छपः ॥ नैवान्यत्रमदांधसिंधुरघटासंघट्टघंटारणत्कारस्तत्रसमस्तवैरिवनितालब्धस्तुतिर्भूपतिः ॥ २ ॥ उक्षापक्षीतुरगउरगःकोपिवावारणोवावारीणःस्यांजननमरणक्लेशदुःखासहिष्णुः ॥ नत्वन्यत्रप्रविरलरणत्किंकिणीक्काणमिश्रंवारस्त्रीभिश्चमरमरुतावीजितोभूमिपालः ॥ ३ ॥ काकैर्निष्कुषितंश्वभिःकवलितंगोमायुभिर्लुंठितंस्रोतोभिश्चलितंतटांबुलुलितंवीचीभिरांदोलितं ॥ दिव्यस्त्रीकरचारुचामरमरुत्संवीज्यमानःकदाद्रक्ष्येहंपरमेश्वरित्रिपथगेभागीरथिस्वंवपुः ॥ ४ ॥ अभिनवबिसवल्लीपादपद्मस्यविष्णोर्मदनमथनमौलेर्मालतीपुष्पमाला ॥ जयतिजयपताकाकाप्यसौमोक्षलक्ष्म्याःक्षपितकलिकलंकाजाह्नवीनःपुनातु ॥ ५ ॥ एतत्तालतमालसालसरलव्यालोलवल्लीलताच्छन्नंसूर्यकरप्रतापरहितंशंखेंदुकुंदोज्ज्वलं ॥ गंधर्वामरसिद्धकिन्नरवधूतुंगस्तनास्फालितंस्नानायप्रतिवासरंभवतुमेगांगंजलंनिर्मलं ॥ ६ ॥ गांगंवारिमनोहारिमुरारिच्चरणच्युतं ॥ त्रिपुरारिशिरश्चारिपापहारिपुनातुमां ॥ ७ ॥ पापापहारिदुरितारितरंगधारिशैलप्रचारिगिरिराजगुहाविदारि ॥ झंकारकारिहरिपादरजोपहारिगांगंपुनातुसततंशुभकारिवारि ॥ ८ ॥ (भगवतितवतीरेनीरमात्राशनोहंविगतविषयतृष्णःकृष्णमाराधयामि ॥ सकलकलुषभंगेस्वर्गसोपानसंगेतरलतरतरंगेदेविगंगेप्रसीद ॥ ९ ॥) गंगाष्टकंपठतियःप्रयतःप्रभातेवाल्मीकिनाविरचितंशुभदंमनुष्यः ॥ प्रक्षाल्यगात्रकलिकल्मषपंकमाशुमोक्षंलभेत्पततिनैवनरोभवाब्धौ ॥ १० ॥ (विष्णुपादाब्जसंभूतेगंगेत्रिपथगामिनि ॥ धर्मद्रवेतिविख्यातेपापंमेहरजाह्नवि ॥ ११ ॥) ॥ इतिश्रीवाल्मीकिनाविरचितंगंगाष्टकंसंपूर्णम् ॥

॥ ९ ॥ आसनकल्पनम् ॥

श्रीः ॥ आसनान्याहव्यासः ॥ कौशेयंकंबलंचैवअजिनंपट्टमेवच ॥ दारुजंताडपत्रंवाआसनंपरिकल्पयेत् ॥ कृष्णाजिनेज्ञानसिद्धिर्मोक्षश्रीर्व्याघ्रचर्मणि ॥ कुशासनेव्याधिनाशःसर्वेष्टश्चित्रकंबलः ॥ निषिद्धान्याह ॥ वंशासनेतुदारिद्र्यंपाषाणेव्याधिरेवच ॥ धरण्यांतुभवेदुःखंदौर्भाग्यंछिद्रदारुजे ॥ तृणेधनयशोहानिःपल्लवेचित्तविभ्रमः ॥ इति ॥ प्रचेताः ॥ गोशकृन्मृन्मयं भिन्नंतथापालाशपिप्पलं ॥ लोहबद्धंसदैवार्कंवर्जयेदासनंबुधः ॥ स्मृत्यंतरे ॥ मृगचर्मप्रयत्नेनवर्जयेत्पुत्रवान्गृही ॥ इति ॥

॥ १० ॥ भस्मनिर्माणधारणादिविधिः ॥

श्रीः ॥ गोपीनाथपद्धतौयथा—कपिलायागोमयंगगनेपतद्गृहीत्वाधरामसंस्पृशन्नेवसद्योजातमित्यानीयवामदेवायनमोज्येष्ठायेति मंत्रेणधरायामसंस्थापयन्नेवपात्रेसंशोष्यअघोरेभ्योथघोरेभ्यइतिविनिर्दह्यतत्पुरुषायेतितद्भस्मसमुद्धृत्यईशानःसर्वविद्यानामिति विशोध्यत्र्यंबकंयजामहइत्यादायआपोहिष्ठेतितिस्रभिर्जलंतत्रानीय॥ अग्निरितिभस्मवायुरितिभस्मजलमितिभस्मस्थलमितिभस्मसर्वंँहवाइदंभस्मतस्माद्ब्रह्मतदेतत्पाशुपतंपशुपाशविमोक्षायोम्॥ इत्येतैरेकादशवारमभिमंत्र्य ॐसद्योजातायनमःनंइतिभालेतर्जनीमध्यमानामाभिःमध्यमानामाकनिष्ठिकाभिर्वाभ्रूप्रांतपर्यंतंविलिप्य ॐ वामदेवायनमःमंइतिदक्षिणांसेविलिप्य ॐ अघोरायनमःशिंइतिवामस्कंधे ॐ तत्पुरुषायनमःवांइत्युदरे ॐ ईशानायनमःयंइतिहृदये ॐ नमःशिवायेतिमंत्रेणमूर्ध्निविलिप्यहस्तौप्रक्षालयेत् ॥ पंचाक्षरेणमंत्रेणैववासर्वत्रललाटहृदयनाभिकंठांसद्वयबाहुद्वयकूर्परद्वयप्रकोष्ठद्वयपृष्ठशिरःसुलेपयेत् ॥ एवमशक्तौसद्योजातादिपंचभिर्मंत्रैरभिमंत्रयेत् ॥ श्रौताग्निमानौपासनाग्निमान्वाभवतिचेत्तदातदग्निजमेवभस्मगृहीत्वासद्योजातादिभिर्धार्यं ॥

॥ ११ ॥ विभूतिधारणम् ॥

श्रीः ॥ भस्महस्तेआदाय ॥ ॐ ईशानःसर्वविद्यानामीश्वरःसर्वभूतानांब्रह्माधिपतिर्ब्रह्मणोधिपतिर्ब्रह्माशिवोमेअस्तुसदाशिवों ॥ शिरसि ॥ ॐ तत्पुरुषायविद्महेमहादेवायधीमहि ॥ तन्नोरुद्रःप्रचोदयात् ॥ मुखे॥ ॐ अघोरेभ्योथघोरेभ्योघोरघोरतरेभ्यः ॥ सर्वेभ्यःसर्वशर्वेभ्योनमस्तेअस्तुरुद्ररूपेभ्यः ॥ हृदये ॥ ॐ वामदेवायनमोज्येष्ठायनमःश्रेष्ठायनमोरुद्रायनमःकालायनमःकलविकरणायनमोबलविकरणायनमोबलायनमोबलप्रमथनायनमःसर्वभूतदमनायनमोमनोन्मनायनमः ॥ गुह्ये ॥ ॐ सद्योजातंप्रपद्यामिसद्योजातायवैनमोनमः ॥ भवेभवेनातिभवेभवस्वमांभवोद्भवायनमः ॥ पादयोः ॥ अग्निरितिभस्म ॥ वायुरितिभस्म॥ जलमितिभस्म ॥ स्थलमितिभस्म ॥ व्योमेतिभस्म ॥ सर्वꣳहवाइदंभस्म ॥ मानस्तोकेतनयेमानआयुषिमानोगोषुमानोअश्वेषुरीरिषः ॥ वीरान्मानोरुद्रभामितोवधीर्हविष्मंतोनमसाविधेमते ॥ ॥ इतिसर्वांगेभस्मविलिप्य ॥ आचामेत् ॥ ॥

॥ १२ ॥ पवित्रप्रमाणंकुशग्रहणविधिश्च ॥

श्रीः ॥ समित्पुष्पकुशादीनिब्राह्मणःस्वयमाहरेत् ॥ शूद्रानीतैःक्रयक्रीतैःकर्मकुर्वन्पतत्यधः ॥ इति ॥ तत्रदशविधादर्भायथा॥ कुशाःकाशायवादूर्वाउशीराश्चसकुंदकाः ॥ गोधूमाव्रीहयोमुंजादशदर्भाःसबल्वजाः ॥ कुशाभावेतुकाशाःस्युःकाशाःकुशसमाः स्मृताः ॥ कुशाभावेगृहीतव्याअन्येदर्भायथोचितम् ॥ कुशग्रहणकालः ॥ मासेनभस्यमावास्यातस्यांदर्भोच्चयोमतः ॥ अयातयामास्तेदर्भाविनियोज्याःपुनःपुनः ॥ कुशच्छेदनविधिमाहकौशिकः ॥ शुचिर्भूत्वाशुचौदेशेस्थित्वापूर्वोत्तरामुखः ॥ ॐकारेणैवमंत्रेणकुशान्स्पृष्ट्वाद्विजोत्तमः ॥ मंत्रस्तु ॥ ॐ विरिंचिनासहोत्पन्नपरमेष्ठीनिसर्गज ॥ नुदस्वसर्वपापानिकुशस्वस्तिकरोभव ॥

इमंमंत्रंसमुच्चार्यस्थित्वापूर्वोत्तरामुखः ॥ हुंफट्कारेणदर्भांस्तुसकृच्छित्त्वासमुद्धरेत् ॥ पवित्रलक्षणंतु ॥ अनंतर्गर्भितंसाग्रंकौशं
हिदलमेवच ॥ प्रादेशमात्रंविज्ञेयंपवित्रंयत्रकुत्रचित् ॥ चतुर्भिर्दर्भपिंजूलैर्ब्राह्मणस्यपवित्रकम् ॥ एकैकन्यूनमुद्दिष्टंवर्णेवर्णेय
थाक्रमम् ॥ सर्वेषांवाभवेद्वाभ्यांपवित्रंग्रंथितंनवाइति ॥ अन्यान्यपिपवित्राणिकुशदूर्वामयानिच ॥ हेमात्मकपवित्रस्यकलांनार्हं
तिषोडशीम् ॥ हैमेनसर्वदासर्वंकुर्यादेवाविचारयन् ॥ रौप्यंदक्षप्रदेशिन्यांबिभृयाद्दीक्षितोद्विजः ॥ इदमनामिकायांधारयेत् ॥
काम्याद्यन्यपवित्राण्यन्यत्रालोचनीयानि ॥ ॥ इतिकुशग्रहणविधिःपवित्रलक्षणंच ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ १३ ॥ मालालक्षणंसंस्कारश्च ॥

श्रीः ॥ अंगुलीगणनादेकंरेखयाष्टगुणंभवेत् ॥ कुशग्रंथ्याकोटिगुणंरुद्राक्षैःस्यादनंतकम् ॥ अक्षगणानाप्युक्ताप्रजापतिना ॥
अष्टोत्तरशतंकुर्याच्चतुःपंचाशदेवतु ॥ सप्तविंशतिकंवापिततोनैकाधिकावरा ॥ रक्तवर्णैरमिश्रैश्चकीटरंध्रविवर्जितैः ॥ अक्षसूत्रं
प्रकर्तव्यंगोपुच्छवलयाकृति ॥ वक्त्रंवक्त्रेणसंयोज्यपुच्छंपुच्छेनयोजयेत् ॥ मेरुरूर्ध्वमुखःकार्यःप्रत्येकंनागपाशकं ॥ पश्चात्तेनज
पंकुर्यात्स्वेदुक्तफलंप्रिये ॥ एकैकंमणिमंगुष्ठेनाकर्षन्प्रजपेन्मनुम् ॥ मेरौतुलंघितेदेविनमंत्रफलभाग्भवेत् ॥ प्रमादात्पतिते
सूत्रेजपेदष्टोत्तरंशतं ॥ पादयोःपतितेतस्मिन्प्रक्षाल्यद्विगुणंजपेत् ॥ इतिसूत्रमाला ॥ एतच्चगायत्रीजपातिरिक्तजपेज्ञेयम् ॥
॥ अथसंस्कारः ॥ कुशोदकसहितैःपंचगव्यैर्मालांप्रक्षाल्य ॐ ह्रीं अंआंइंईंउंऊंऋंॠंऌंॡंएंऐंओंऔंअंअः कंखंगंघंङं चंछंजंझंञं
टंठंडंढंणं तंथंदंधंनं पंफंबंभंमं यंरंलंवंशंषंसंहंळंक्षं एतानिपंचाशन्मातृकाक्षराणिअश्वत्थपत्रस्थापितमालायांविन्यस्य ॐ सद्यो
जातं० ॐ वामदेवाय० ॐ अघोरेभ्यो० ॐ तत्पुरुषाय० ॐ ईशानःसर्वविद्यानां० इतिपंचमंत्रान्जपित्वा सद्योजातेतिमंत्रे

णमालांपंचगव्येनप्रोक्ष्य शीतलजलेनप्रक्षाल्य वामदेवेतिचंदनेनावघृष्य अघोरेतिमालांधूपयित्वा तत्पुरुषेतिचंदनकस्तूर्यादिनालेपयित्वा ईशानइतिमंत्रेणप्रतिमणिशतवारंदशवारंवाभिमंत्र्य अघोरइतिमंत्रेणमेरुंशतवारमभिमंत्रयेत् ॥ ततएतैरेवपंचभिर्मंत्रैर्मालांपंचोपचारैःपूजयेत् ॥ एवंजपमालासंस्कृताभवति ॥ धारणनियमस्त्वित्थम् ॥ रुद्राक्षान्कंठदेशेदशनपरिमितान्मस्तकेद्वेचविंशेषट्षट्कर्णप्रदेशेकरयुगलकृतेद्वादशद्वादशैव ॥ बाह्वोरिंदोःकलाभिर्नयनयुगकृतेएकमेकंशिखायांवक्षस्यष्टाधिकंयःकलयतिशतिकंसस्वयंनीलकंठः ॥ ३ ॥ ॥ इतिमालासंस्कारः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ १४ ॥ पुरुषसूक्तप्रारंभः ॥

श्रीः ॥ ॐ सहस्रशीर्षापुरुषः ॥ सहस्राक्षःसहस्रपात् ॥ सभूमिंविश्वतोवृत्वा ॥ अत्यतिष्ठद्दशांगुलं ॥ पुरुषएवेदꣳसर्वं ॥ यद्भूतंयच्चभव्यं ॥ उतामृतत्वस्येशानः ॥ यदन्नेनातिरोहति ॥ एतावानस्यमहिमा ॥ अतोज्यायाꣳश्चपूरुषः ॥ पादोस्यविश्वाभूतानि ॥ त्रिपादस्यामृतंदिवि ॥ त्रिपादूर्ध्वउदैत्पुरुषः ॥ पादोस्येहाभवात्पुनः ॥ ततोविष्वङ्व्यक्रामत् ॥ साशनानशनेअभि ॥ तस्माद्विराडजायत ॥ विराजोअधिपूरुषः ॥ सजातोअत्यरिच्यत ॥ पश्चाद्भूमिमथोपुरः ॥ यत्पुरुषेणहविषा ॥ देवायज्ञमतन्वत ॥ वसंतोअस्यासीदाज्यं ॥ ग्रीष्मइध्मःशरद्धविः ॥ सप्तास्यासन्परिधयः ॥ त्रिःसप्तसमिधःकृताः ॥ देवायद्यज्ञंतन्वानाः ॥ अबध्नन्पुरुषंपशुं ॥ तंयज्ञंबर्हिषिप्रौक्षन् ॥ पुरुषंजातमग्रतः ॥ तेनदेवाअयजंत ॥ साध्याऋषयश्चये ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतः ॥ संभृतंपृषदाज्यं ॥ पशूꣳस्ताꣳश्चक्रेवायव्यान् ॥ आरण्यान्ग्राम्याश्चये ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतः ॥ ऋचःसामानिजज्ञिरे ॥ छंदाꣳसिजज्ञिरेतस्मात् ॥ यजुस्तस्मादजायत ॥ तस्मादश्वाअजायंत ॥ येकेचोभयादतः ॥ गावोहजज्ञिरेतस्मात् ॥ तस्माज्जाताअजा

वयः ॥ यत्पुरुषंव्यदधुः ॥ कतिधाव्यकल्पयन् ॥ मुखंकिमस्यकौबाहू ॥ कावूरूपादावुच्येते ॥ ब्राह्मणोस्यमुखमासीत् ॥ बाहूराजन्यःकृतः ॥ ऊरूतदस्ययद्वैश्यः ॥ पद्भ्याꣳशूद्रोअजायत ॥ चंद्रमामनसोजातः ॥ चक्षोःसूर्योअजायत ॥ मुखादिंद्रश्चाग्निश्च ॥ प्राणाद्वायुरजायत ॥ नाभ्याआसीदंतरिक्षं ॥ शीर्ष्णोद्यौःसमवर्तत ॥ पद्भ्यांभूमिर्दिशःश्रोत्रात् ॥ तथालोकाꣳअकल्पयन् ॥ वेदाहमेतंपुरुषंमहांतं ॥ आदित्यवर्णंतमसस्तुपारे ॥ सर्वाणिरूपाणिविचित्यधीरः ॥ नामानिकृत्वाभिवदन्यदास्ते ॥ धातापुरस्ताद्यमुदाजहार ॥ शक्रःप्रविद्वान्प्रदिशश्चतस्रः ॥ तमेवंविद्वानमृतइहभवति ॥ नान्यःपंथाअयनायविद्यते ॥ यज्ञेनयज्ञमयजंतदेवाः ॥ तानिधर्माणिप्रथमान्यासन् ॥ तेहनाकंमहिमानःसचंते ॥ यत्रपूर्वेसाध्याःसंतिदेवाः ॥ इतिपुरुष० ॥

॥ १५ ॥ आचमनप्रकारः ॥

श्रीः ॥ धर्मसूत्रे ॥ आसीनस्त्रिराचामेद्धृदयंगमाभिरद्भिस्त्रिरोष्ठौपरिमृजेद्द्विरित्येकेसकृदुपस्पृशेद्द्विरित्येकेदक्षिणेनपाणिनासव्यमभ्युक्ष्यपादौशिरश्चेंद्रियाण्युपस्पृशेच्चक्षुषीनासिकेश्रोत्रेचेति ॥ गौतमोपि ॥ शुचौदेशआसीनोदक्षिणबाहुंजान्वंतराकृत्वायज्ञोपवीत्यामणिबंधात्पाणिंप्रक्षालयतिवाग्यतोहृदयस्पृशस्त्रिश्चतुर्वापआचामेत्पादौचाभ्युक्षेत्खानिचोपस्पृशेदिति ॥ याज्ञवल्क्योपि ॥ अंतर्जानुशुचौदेशउपविष्टउदङ्मुखः ॥ प्राग्वाब्राह्मेणतीर्थेनद्विजोनित्यमुपस्पृशेत् ॥ उपस्पर्शआचमनं ॥ भरद्वाजः ॥ आयतंपर्वतःकृत्वागोकर्णाकृतिवत्करं ॥ संहतांगुलिनातोयंगृहीत्वापाणिनाद्विजः ॥ मुक्तांगुष्ठकनिष्ठेनशेषेणाचमनंचरेत् ॥ माषमज्जनमात्रास्तुसंगृह्यत्रिःपिबेदपः ॥ आचमनेमंत्रविशेषमाहभारद्वाजः ॥ देव्याःपादैस्त्रिभिःपीत्वाखानिपश्चादुपस्पृशेत् ॥

तस्मात्सर्वैरपिस्वस्वविभवानुसारेणनित्यंधनधान्यादिदेयं ॥ असंभवेपूगीफलादिकमपिप्रत्यहंदेयं ॥ ततोगोब्राह्मणादिमंगलदर्शनंकार्यं ॥ इत्यष्टधाविभक्तदिनस्यप्रथमभागकृत्यम् ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ २२ ॥ द्विनद्वितीयभागकृत्यं ॥

द्वितीयभागेवेदशास्त्राद्यभ्यासः ॥ पठेदध्यापयेद्वेदान्जपेच्चैवविचारयेत् ॥ अवेक्षेतचशास्त्राणिधर्मादीनिद्विजोत्तमः ॥ देवार्चनमपिप्रातर्होमोत्तरंवाचतुर्थभागेब्रह्मयज्ञोत्तरंवाकार्यं ॥ देवार्चनंप्रकर्तव्यंत्रिकालेपियथाक्रमं ॥ अशक्तौविस्तरात्प्रातर्मध्याह्नेगंधमादितः ॥ सायंनीराजनंकुर्यात्रिकालेतुलसीदलं ॥ यथासंध्यातथापूजात्रिकालेमोक्षदास्मृता ॥ अथव्यावहारिकःश्रुतिपौराणमंत्रसंवलितःपूजाप्रयोगोग्रेलिख्यते ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ २३ ॥ देवपूजाविचारः ॥

श्रीः ॥ कूर्मपुराणे ॥ ब्रह्माणंशंकरंसूर्यंतथैवमधुसूदनं ॥ अन्यांश्चाभिमतान्देवान्भक्त्यात्वक्रोधनोनरः ॥ स्वमंत्रैरर्चयेन्नित्यंपत्रैःपुष्पैस्तथांबुभिः ॥ पौरुषेणचसूक्तेनततोविष्णुंसमर्चयेत् ॥ पंचायतनेबोपदेवः ॥ शंभौमध्यगतेहरीनहरभूदेव्यो हरौशंकरेभास्येनागसुता रवौहरगणेशाजांबिकाःस्थापिताः ॥ देव्यांविष्णुहरैकदंतरवयो लंबोदरेजेश्वरेनार्याः शंकरभागतोऽतिसुखदाव्यस्तास्तुतेहानिदाः ॥ अत्रपंचानामप्येकस्यावाहनादिनमस्कारांतंपूजाकांडंकृत्वानंतरमितरेषामितिकांडानुसमयेनअथवासर्वेषामप्यावाहनाद्युपचाराःसममेवेतिपदार्थानुसमयेनवापूजनंकार्यं ॥ अत्रोत्तरपक्षएवज्यायः॥ तत्राप्यावाहनादाविष्टदेवतायामहाविष्णवेइत्यादिचतुर्थ्याऊहः पंचायतनपक्षेश्रीमहाविष्णवेशिवविनायकसूर्यशक्तिभ्यश्चेत्येवंयथोपास्यमुच्चारःकार्यः नैवेद्यादौपार्थ

क्याभावेयथांशतइतिवदेत् ॥ पूजास्थानानि ॥ अप्स्वग्नौहृदयेसूर्येस्थंडिलेप्रतिमासुच ॥ षट्स्वेतेषुहरेःसम्यगर्चनंमुनिभिःस्मृतं ॥ कामासक्तोथवाक्रुद्धःशालग्रामशिलार्चनात् ॥ भक्त्यावायदिवाभक्त्याकलौमुक्तिमवाप्नुयात् ॥ शालग्रामशिलायास्तुप्रतिष्ठानैव विद्यते ॥ महापूजांतुकृत्वादौपूजयेत्तांततोबुधः ॥ बाणलिंगानिराजेंद्रख्यातानिभुवनत्रये ॥ नप्रतिष्ठानमस्कारस्तेषामावाहनं तथा ॥ गृहेलिंगद्वयंनार्च्यंशालग्रामद्वयंतथा ॥ द्वेचक्रेद्वारकायास्तुनार्च्येसूर्यद्वयंतथा ॥ शक्तित्रयंत्रिविघ्नेशंद्वौशंखौनार्चयेत्सुधीः ॥ शालग्रामाःसमाःपूज्याःसमेषुद्वितयंनहि ॥ विषमानैवपूज्यंतेविषमेष्वेकएवहि ॥ नार्च्यागृहेऽश्मजामूर्तिश्चतुरंगुलतोधिका ॥ नवितस्त्यधिकाधातुसंभवाश्रेयइच्छता ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ २४ ॥ शालग्रामशिलापरीक्षा ॥

श्रीः ॥ विष्णुरहस्ये ॥ गंडकीसरितांपुण्याचक्रतीर्थंचतत्रतु ॥ शालग्रामाभिधंक्षेत्रंतत्रतेषांसमुद्भवः ॥ द्वारदेशेसमेचक्रेदृश्येते नांतरीयके ॥ वासुदेवःसविज्ञेयःशुक्लाभश्चातिशोभनः ॥ द्वेचक्रेएवसंलग्नेपूर्वभागेतुपुष्कलः ॥ संकर्षणःसविज्ञेयोरक्ताभश्चैव सर्वतः ॥ प्रद्युम्नःसूक्ष्मचक्रस्तुश्यामवर्णस्तथैवच ॥ सुशिरःश्छिद्रबहुलोदीर्घाकारःसुशोभनः ॥ अनिरुद्धश्चनीलाभोवर्तुलश्चातिशोभनः ॥ अतसीपुष्पसंकाशोबिंदुनापरिशोभितः ॥ परितोवर्तुलश्चैववामनःपरिकीर्तितः ॥ बिंदुत्रयसमायुक्तशंखचक्रान्वितोमुखे ॥ तत्तल्लक्षणसंयुक्तोधनुर्वलयपंचकः ॥ दीर्घदक्षिणक्षामास्योमत्स्याकृतिसमीपगः ॥ कूर्ममूर्तिर्गर्भवक्रोदुर्लभःसर्वकामदः ॥ वनमालांकिताश्यामावर्तुलाचातिशोभना ॥ श्रीवत्सकौस्तुभाभ्यांचबिंदुनापरिशोभिता ॥ साचैवंदेवदेवस्यपूजनीयामहीक्षिता ॥ वराहशक्तिलिंगस्तुचक्रेचविषमेस्थिते ॥ इंद्रनीलनिभःस्थूलस्त्रिरेखालांछितःशुभः ॥ कपिलोनारसिंहस्तुबहुच

क्रस्तथोन्नतः ॥ वामपार्श्वेस्थितेचक्रेकृष्णवर्णेसबिंदुके ॥ लक्ष्मीनृसिंहोविख्यातोभुक्तिमुक्तिप्रदायकः ॥ पारिजातध्वजीवज्रीवर्तुलःस्यात्सुशोभनः ॥ पुरुषोत्तमःसविज्ञेयःसर्वसौभाग्यदायकः ॥ रेखाद्वितयसंयुक्तःपद्मचिह्नितएवच ॥ श्यामोनारायणोदेवोनाभिचक्रस्तथोन्नतः ॥ ध्वजवज्रांकुशोपेतश्चतुश्चक्रश्चवर्तुलः ॥ गदाकृतिस्तथारेखातल्लक्ष्मीमध्यदेशतः ॥ लक्ष्मीनारायणोदेवोह्यभीष्टफलदःशुभः ॥ चतुश्चक्रःसूक्ष्मरंध्रोवनमालांकितोदरः ॥ लक्ष्मीनारायणःप्रोक्तोभुक्तिमुक्तिफलप्रदः ॥ अनंतचक्रैर्बहुभिश्चिह्नैरप्युपलक्षितः ॥ अनंतःसतुविज्ञेयःसर्वपूजाफलप्रदः ॥ नानावर्णोह्यनंतःस्यान्नागभोगेनचिह्नितः ॥ कृष्णवर्गस्तथाविष्णुःस्थूलचक्रःसुशोभनः ॥ गदाकृतिस्तथारेखादृश्यतेमध्यदेशतः ॥ श्रीधरस्तुतथादेवश्चिह्नितोवनमालया ॥ कदंबमुकुलाकारःसर्वसिद्धिफलप्रदः ॥ त्रिविक्रमोमहादेवःश्यामवर्णोमहाद्युतिः ॥ वामपार्श्वेतथाचक्रेरेखाचैवतुदक्षिणे ॥ मधुसूदनःसविज्ञेयएकचक्रोमहाद्युतिः ॥ स्निग्धवर्णोव्रणश्चैववर्तुलश्चसुशोभनः ॥ श्यामलश्चमहासूक्ष्मोदधिबिंदुसमन्वितः ॥ दधिवामनइत्युक्तःपशुपुत्रधनप्रदः ॥ वामपार्श्वेतथाचक्रेरेखाचैवतुदक्षिणे ॥ पीतवर्णोधनुःपर्शुलांगलांकितशोभितः ॥ रामेतराश्चरामश्चसर्वमृत्युहरःशुभः ॥ परमेष्ठीतुशुक्लाभःपद्मचक्रसमन्वितः ॥ वर्तुलस्तुतथापीतःपृष्ठेतुसुखिरःस्मृतः ॥ हयग्रीवांकुशाकारोरेखापद्मसमीपगः ॥ बहुरेखासमाकीर्णःपक्षेनीलमथापिवा ॥ कृष्णवर्णःसमाख्यातोमहासारस्वतप्रदः ॥ चतस्रोयत्रदृश्यंतेरेखाःपार्श्वसमीपगाः ॥ द्वेचक्रेमध्यदेशेतुसाशिलातुचतुर्मुखी ॥ कूर्मचक्रेमहाभागेश्वेताभागोक्षुरान्विता ॥ शिवनाभिरितिख्याताभुक्तिमुक्तिफलप्रदा ॥ चक्रंतुकेवलंपत्रंपंकजेनसमन्वितं ॥ लांछनंवनमालायाःश्रियायुक्तःस्थितोहरिः ॥ एकंचक्रंशिरोदेशेनानावर्णमुखेतथा ॥ सुदर्शनमितिज्ञेयंसर्वपापप्रणाशनं ॥ चतुश्चक्रःश्यामवर्णोभवेद्देवोजनार्दनः ॥ वैकुंठोमणिवर्णाभश्चक्रमेकंतथांबुजं ॥

द्वारोपरितथारेखापूजयेत्तंसुखप्रदं ॥ गोविंदःपुंडरीकाक्षःकृष्णवर्णोंमहाद्युतिः ॥ दक्षिणेतुगदाचक्रेवामेपर्वतलांछनं ॥ अर्धचंद्राकृतिर्देवोहृषीकेशःसउच्यते ॥ इतिशालिग्रामशिलापरीक्षा ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ २५ ॥ देवपूजायांपुष्पादिनिर्णयः ॥

श्रीः ॥ पुष्पैररण्यसंभूतैःपत्रैर्वागिरिसंभवैः ॥ अपर्युषितनिश्छिद्रैःप्रोक्षितैर्जंतुवर्जितैः ॥ आत्मारामोद्भवैर्वापिभक्त्यासंपूजयेत्सुरान् ॥ कृमिकीटावपन्नानिशीर्णपर्युषितानिच ॥ स्वयंपतितपुष्पाणित्यजेदुपहतानिच ॥ उपहतानिमलादिभिः ॥ मुकुलैर्नार्चयेद्देवमपक्वंननिवेदयेत् ॥ यत्फलंकृमिविद्धंचप्रयत्नात्तद्विवर्जयेत् ॥ प्रत्येकमुक्तपुष्पेणदशसौवर्णिकंफलं ॥ स्रजापिनृपशार्दूलतदेवद्विगुणंभवेत् ॥ समित्पुष्पकुशादीनिब्राह्मणःस्वयमाहरेत् ॥ शूद्रानीतैःक्रयक्रीतैःकर्मकुर्वन्पतत्यधः ॥ लक्षार्चनादौनायंनिषेधः ॥ समित्पुष्पकुशादीनिवहंतंनाभिवादयेत् ॥ तद्धारीचैववनान्यान्हिनिर्माल्यंतद्भवेत्तयोः ॥ देवोपरिधृतंयच्चवामहस्तेधृतंचयत् ॥ देवतास्तन्नगृह्णंतिपुष्पंनिर्माल्यतांगतमिति ॥ याचितैःपत्रपुष्पाद्यैर्यःकरोतिममार्चनमितिवाराहाद्याचितैर्नपूजयेत् ॥ नित्यपूजार्थंपरोपवनादेरपिपुष्पादिग्रहेचौर्यदोषोनेतिसिंधौ ॥ पर्युषितविचारःभविष्ये ॥ प्रहरंतिष्ठतेजातीकरवीरमहर्निशं ॥ तुलस्यांबिल्वपत्रेचजलजेषुचसर्वशः ॥ नपर्युषितदोषोस्तिमालाकारगृहेषुच ॥ बिल्वादेरपर्युषितत्वदिनसंख्या–बिल्वः ३० अपामार्गः ३ जाती १ तुलसी ६ शमी ६ शतावरी ११ केतकी ४ भृंगराजः ९ दूर्वा ८ मंदारः १ पद्मं १ नागकेसरः २ दर्भाः ३० अगस्त्यः ३ तिलः १ मल्लिका ४ चंपकः ९ करवीरं ८ एतेषामेतद्दिनोत्तरंपर्युषितत्वं ॥ विष्णोःप्रियाणि–मालतीजातीकेतकीमल्लिकाशोकचंपकपुंनागबकुलोत्पलकुंदकरवीरपाटलातगरपुष्पाण्यन्यानिचसुरभीणि ॥ शिवस्यप्रियाणि ॥

अर्ककरवीरबिल्वबकुलधत्तूरपाटलामंदारापामार्गजातीचंपकोशीरतगरनागकेसरपुंनागजपामल्लिकासहकारकुसुंभपुष्पाणि ॥ सूर्यगणाधिपयोरारक्तजपादीन्यन्यानिसुरभीणिदूर्वाश्चेति ॥ विशेषोन्यत्रालोचनीयः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ २६ ॥ देवपूजाप्रारंभः ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ उदयात्पूर्वंनिर्माल्यमपसार्यंयथाकालेपूजाकार्या ॥ तत्रप्रथमं ॥ ॐ येभ्योमातामधुमत्पिन्वंतेपयःपीयूषंद्यौर्दितिरद्रिबर्हाः ॥ उक्थशुष्मान्वृषभरान्त्स्वप्नसस्ताँऽआदित्याँऽअनुमदास्वस्तये ॥ एवापित्रेविश्वदेवायवृष्णेयज्ञैर्विधेमनमसाहविर्भिः ॥ बृहस्पतेसुप्रजावीरवंतोवयंस्यामपतयोरयीणां ॥ इतिमंत्रौपठन्घंटानादंकृत्वाआचम्य ॥ ॐ केशवायनमः ॥ नारायणायनमः ॥ माधवायनमः ॥ गोविंदायनमः ॥ विष्णवेनमः ॥ मधुसूदनायनमः ॥ त्रिविक्रमायनमः ॥ वामनायनमः ॥ श्रीधरायनमः ॥ हृषीकेशायनमः ॥ पद्मनाभायनमः ॥ दामोदरायनमः ॥ संकर्षणायनमः ॥ वासुदेवायनमः ॥ प्रद्युम्नायनमः ॥ अनिरुद्धायनमः ॥ पुरुषोत्तमायनमः ॥ अधोक्षजायनमः ॥ नारसिंहायनमः ॥ अच्युतायनमः ॥ जनार्दनायनमः ॥ उपेंद्रायनमः ॥ हरयेनमः ॥ श्रीकृष्णायनमः ॥ ॐ भूः ॥ ॐ भुवः ॥ ओꣳसुवः ॥ ॐ महः ॥ ॐ जनः ॥ ॐ तपः ॥ ओꣳसत्यं ॥ ॐ तत्सवितुर्वरेण्यंभर्गोदेवस्यधीमहि ॥ धियोयोनःप्रचोदयात् ॥ ओमापोज्योतीरसोमृतंब्रह्मभूर्भुवःसुवरों ॥ श्रीमन्महागणाधिपतयेनमः ॥ इष्टदेवताभ्योनमः ॥ कुलदेवताभ्यो० ॥ ग्रामदेवताभ्यो० ॥ वास्तुदेवताभ्यो० ॥ लक्ष्मीनारायणाभ्यां० ॥ उमामहेश्वराभ्यां० ॥ शचीपुरंदराभ्यां० ॥ मातापितृभ्यांनमः ॥ सर्वेभ्योदेवेभ्योनमः ॥ सर्वेभ्योब्राह्मणेभ्योनमोनमः ॥ अविघ्नमस्तु ॥ सुमुखश्चैकदंतश्चकपिलोगजकर्णकः ॥ लंबोदरश्चविकटोविघ्नराजोगणाधिपः ॥ धूम्रकेतुर्गणाध्यक्षोभालचंद्रोगजा

ननः ॥ द्वादशैतानिनामानियःपठेच्छृणुयादपि ॥ विद्यारंभेविवाहेचप्रवेशेनिर्गमेतथा ॥ संग्रामेसंकटेचैवविघ्नस्तस्यनजायते ॥ शुक्लांबरधरंदेवंशशिवर्णंचतुर्भुजं ॥ प्रसन्नवदनंध्यायेत्सर्वविघ्नोपशांतये ॥ सर्वमंगलमांगल्येशिवेसर्वार्थसाधिके ॥ शरण्येत्र्यंबकेगौरिनारायणिनमोस्तुते ॥ सर्वदासर्वकार्येषुनास्तितेषाममंगलं ॥ येषांहृदिस्थोभगवान्मंगलायतनंहरिः ॥ तदेवलग्नंसुदिनंतदेवताराबलंचंद्रबलंतदेव ॥ विद्याबलंदैवबलंतदेवलक्ष्मीपतेतेंघ्रियुगंस्मरामि ॥ लाभस्तेषांजयस्तेषांकुतस्तेषांपराजयः ॥ येषामिंदीवरश्यामोहृदयस्थोजनार्दनः ॥ विनायकंगुरुंभानुंब्रह्मविष्णुमहेश्वरान् ॥ सरस्वतींप्रणौम्यादौसर्वकार्यार्थसिद्धये ॥ अभीप्सितार्थसिद्ध्यर्थंपूजितोयःसुरासुरैः ॥ सर्वविघ्नहरस्तस्मैगणाधिपतयेनमः ॥ सर्वेष्वारब्धकार्येषुत्रयस्त्रिभुवनेश्वराः ॥ देवादिशंतुनःसिद्धिंब्रह्मेशानजनार्दनाः ॥ श्रीमद्भगवतोमहापुरुषस्यविष्णोराज्ञयाप्रवर्तमानस्यअद्यब्रह्मणोद्वितीयेपरार्धेविष्णुपदेश्रीश्वेतवाराहकल्पेवैवस्वतमन्वंतरेभरतवर्षेभरतखंडेकलियुगेकलिप्रथमचरणेजंबुद्वीपेभरतवर्षेदंडकारण्येदेशेगोदावर्यादक्षिणेतीरेकृष्णावेण्योरुत्तरेतीरेबौद्धावतारेरामक्षेत्रेरामरामाश्रमेशालिवाहनशकेअस्मिन्वर्तमानेअमुकनामसंवत्सरेअमुकायनेअमुकर्तौअमुकमासेअमुकपक्षेअमुकतिथौअमुकवासरेऽमुकनक्षत्रेऽमुकस्थेचंद्रेऽमुकस्थेसूर्येऽमुकस्थेदेवगुरौशेषेषुग्रहेषुयथायथंराशिस्थानस्थितेषुसत्सुशुभनामयोगेशुभकरणएवंगुणविशेषणविशिष्टायांशुभपुण्यतिथौममआत्मनःश्रुतिस्मृतिपुराणोक्तफलप्राप्त्यर्थंममोपात्तदुरितक्षयद्वाराश्रीमहाविष्णुप्रीत्यर्थंयथामीलितोपचारद्रव्यैःपूजनमहंकरिष्ये ॥ पंचायतनपक्षेश्रीरुद्रविनायकसूर्यशक्तिपरिवृतश्रीमहाविष्णुपूजांकरिष्येइतिस्वेष्टपंचायतनोद्देशेनसंकल्प्यतदंगत्वेनआसनविधिंपुरुषसूक्तादिन्यासान्कलशपूजनंशंखपूजनंघंटापूजनंचकरिष्ये ॥ पृथ्वीतिमंत्रस्यमेरुपृष्ठऋषिः कूर्मपृष्ठोदेवता सुतलंछदः आसनेविनियोगः ॥ पृथ्वित्वयाधृतालोका

देवित्वंविष्णुनाधृता ॥ त्वंचधारयमांदेविपवित्रंकुरुचासनं ॥ ऊर्ध्वकेशीविरूपाक्षिमांसशोणितभोजने ॥ तिष्ठदेविशिखाबंधेचामुंडेह्यपराजिते ॥ अपक्रामंतुभूतानिपिशाचाःसर्वतोदिशं ॥ सर्वेषामवरोधेनपूजाकर्मसमारभे ॥ तीक्ष्णदंष्ट्रमहाकायकल्पांतदहनोपम ॥ भैरवायनमस्तुभ्यमनुज्ञांदातुमर्हसि ॥ सहस्रशीर्षेतिषोडशर्चस्यसूक्तस्यनारायणऋषिःजगद्बीजपरमपुरुषोदेवताअंत्यात्रिष्टुप्न्यासेपूजनेविनियोगः ॥ ॐ सहस्रशीर्षापुरुषःसहस्राक्षःसहस्रपात् ॥ सभूमिंविश्वतोवृत्वात्यतिष्ठद्दशांगुलं ॥ वामकरायनमः ॥ ॐ पुरुषएवेदंसर्वंयद्भूतंयच्चभव्यं ॥ उतामृतत्वस्येशानोयदन्नेनातिरोहति ॥ दक्षिणकरायनमः ॥ ॐ एतावानस्यमहिमातोज्यायांश्चपूरुषः ॥ पादोस्यविश्वाभूतानित्रिपादस्यामृतंदिवि ॥ वामपादायनमः ॥ ॐ त्रिपादूर्ध्वऽउदैत्पुरुषःपादोस्येहाभवत्पुनः ॥ ततोविष्वङ्व्यक्रामत्साशनानशनेअभि ॥ दक्षिणपादायनमः ॥ ॐ तस्माद्विराळजायतविराजोऽअधिपूरुषः ॥ सजातोऽअत्यरिच्यतपश्चाद्भूमिमथोपुरः ॥ वामजानवेनमः ॥ ॐ यत्पुरुषेणहविषादेवायज्ञमतन्वत ॥ वसंतोऽअस्यासीदाज्यंग्रीष्मइध्मःशरद्धविः ॥ दक्षिणजानवेनमः ॥ ॐ तंयज्ञंबर्हिषिप्रौक्षन्पुरुषंजातमग्रतः ॥ तेनदेवाऽअयजंतसाध्याऋषयश्चये ॥ वामकट्यैनमः ॥ ॐ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतःसंभृतंपृषदाज्यं ॥ पशून्तांश्चक्रेवायव्यानारण्यान्ग्राम्याश्चये ॥ दक्षिणकट्यैनमः ॥ ॐ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतऋचःसामानिजज्ञिरे ॥ छंदांसिजज्ञिरेतस्माद्यजुस्तस्मादजायत ॥ नाभ्यैनमः ॥ ॐ तस्मादश्वाअजायंतयेकेचोभयादतः ॥ गावोहजज्ञिरेतस्मात्तस्माज्जाताऽअजावयः ॥ हृदयायनमः ॥ ॐ यत्पुरुषंव्यदधुःकतिधाव्यकल्पयन् ॥ मुखंकिमस्यकौबाहूकाऊरूपादाउच्येते ॥ कंठायनमः ॥ ॐ ब्राह्मणोस्यमुखमासीद्बाहूराजन्यःकृतः ॥ ऊरूतदस्ययद्वैश्यःपद्भ्यांशूद्रोअजायत ॥ वामभुजायनमः ॥ ॐ चंद्रमामनसोजातश्चक्षोःसूर्योऽअजायत ॥ मुखादिंद्रश्चाग्निश्चप्राणाद्वायुर

जायत ॥ दक्षिणभुजायनमः ॥ ॐ नाभ्याऽआसीदंतरिक्षंशीर्ष्णोद्यौःसमवर्तत ॥ पद्भ्यांभूमिर्दिशःश्रोत्रात्तथालोकाँऽअकल्पयन् ॥ मुखायनमः ॥ ॐ सप्तास्यासन्परिधयस्त्रिःसप्तसमिधःकृताः ॥ देवायद्यज्ञंतन्वानाऽअबध्नन्पुरुषंपशुं ॥ नेत्राभ्यांनमः ॥ ॐ यज्ञेनयज्ञमयजंतदेवास्तानिधर्माणिप्रथमान्यासन् ॥ तेहनाकंमहिमानःसचंतयत्रपूर्वेसाध्याःसंतिदेवाः ॥ मूर्ध्नेनमः ॥ ब्राह्मणोस्यमुखमासीद्बाहूराजन्यःकृतः ॥ ऊरूतदस्ययद्वैश्यःपद्भ्याꣳशूद्रोअजायत ॥ हृदयायनमः ॥ चंद्रमामनसोजातःचक्षोःसूर्योअजायत ॥ मुखादिंद्रश्चाग्निश्चप्राणाद्वायुरजायत ॥ शिरसेस्वाहा ॥ नाभ्याआसीदंतरिक्षं शीर्ष्णोद्यौःसमवर्तत ॥ पद्भ्यांभूमिर्दिशःश्रोत्रात्तथालोकाँअकल्पयन् ॥ शिखायैवषट् ॥ सप्तास्यासन्परिधयस्त्रिःसप्तसमिधकृताः ॥ देवायद्यज्ञंतन्वानाऽअबध्नन्पुरुषंपशुं ॥ कवचायहुं ॥ यज्ञेनयज्ञमयजंतदेवास्तानिधर्माणिप्रथमान्यासन् ॥ तेहनाकंमहिमानःसचंतयत्रपूर्वेसाध्याःसंतिदेवाः ॥ अस्त्रायफट् ॥ कलशस्यमुखेविष्णुःकंठेरुद्रःसमाश्रितः ॥ मूलेतत्रस्थितोब्रह्मामध्येमातृगणाःस्मृताः ॥ कुक्षौतुसागराःसर्वेसप्तद्वीपावसुंधरा ॥ ऋग्वेदोथयजुर्वेदःसामवेदोह्यथर्वणः ॥ अंगैश्चसहिताःसर्वेकलशंतुसमाश्रिताः ॥ अत्रगायत्रीसावित्रीशांतिःपुष्टिकरीतथा ॥ आयांतुदेवपूजार्थंदुरितक्षयकारकाः ॥ गंगेचयमुनेचैवगोदावरिसरस्वति ॥ नर्मदेसिंधुकावेरिजलेस्मिन्त्संनिधिंकुरु ॥ ॐ भूर्भुवःसुवःकलशायनमः ॥ सकलपूजार्थेगंधाक्षतपुष्पंसमर्पयामि ॥ धेनुमुद्रांप्रदर्श्य ॥ शंखादौचंद्रदैवत्यंकुक्षौवरुणदेवता ॥ पृष्ठेप्रजापतिश्चैवअग्रेगंगासरस्वती ॥ त्वंपुरासागरोत्पन्नोविष्णुनाविधृतःकरे ॥ नमितःसर्वदेवैश्चपांचजन्यनमोस्तुते ॥ पांचजन्यायविद्महेपावमानायधीमहि ॥ तन्नःशंखःप्रचोदयात् ॥ शंखदेवताभ्योनमःविलेपनार्थेचंदनंअलंकरणार्थेतुलसीपत्रंपूजार्थेपुष्पंस० ॥ कलशोदकेनशंखोदकेनपूजाद्रव्याणिप्रोक्ष्यआत्मानंप्रोक्षेत् ॥ अपवित्रःपवित्रो

वासर्वावस्थांगतोपिवा ॥ यःस्मरेत्पुंडरीकाक्षंसबाह्याभ्यंतरःशुचिः ॥ शंखमुद्रांप्रदर्श्य ॥ आगमार्थंतुदेवानांगमनार्थंतुरक्षसां ॥ कुर्वेघंटारवंतत्रदेवताह्वानलांछनं ॥ घंटायैनमःसकलपूजार्थेगंधाक्षतपुष्पंसमर्पयामि ॥ घंटामुद्रांप्रदर्श्य ॥ घंटानादंकुर्यात् ॥

<table>
<tr><td rowspan="7">उत्तरदिशा.</td><th colspan="2">विष्णुपंचायतनं</th><th colspan="2">शिवपंचायतनं</th><th colspan="2">सूर्यपंचायतनं</th><th colspan="2">देवीपंचायतनं</th><th colspan="2">गणेशपंचायतनं</th><td rowspan="7">दक्षिणदिशा.</td></tr>
<tr><td>शंकरः</td><td>गणेशः</td><td>विष्णुः</td><td>सूर्यः</td><td>शंकरः</td><td>गणेशः</td><td>विष्णुः</td><td>शंकरः</td><td>विष्णुः</td><td>शंकरः</td></tr>
<tr><td>२</td><td>३</td><td>२</td><td>३</td><td>२</td><td>३</td><td>२</td><td>३</td><td>२</td><td>३</td></tr>
<tr><td colspan="2">विष्णुः</td><td colspan="2">शंकरः</td><td colspan="2">सूर्यः</td><td colspan="2">देवी</td><td colspan="2">गणेशः</td></tr>
<tr><td colspan="2">१</td><td colspan="2">१</td><td colspan="2">१</td><td colspan="2">१</td><td colspan="2">१</td></tr>
<tr><td>देवी</td><td>सूर्यः</td><td>देवी</td><td>गणेशः</td><td>देवी</td><td>विष्णुः</td><td>सूर्यः</td><td>गणेशः</td><td>देवी</td><td>सूर्यः</td></tr>
<tr><td>५</td><td>४</td><td>५</td><td>४</td><td>५</td><td>४</td><td>५</td><td>४</td><td>५</td><td>४</td></tr>
</table>

अथध्यानं ॥ शांताकारंभुजगशयनंपद्मनाभंसुरेशंविश्वाधारंगगनसदृशंमेघवर्णंशुभांगं ॥ लक्ष्मीकांतंकमलनयनंयोगिभिर्ध्यानगम्यंवंदेविष्णुंभवभयहरंसर्वलोकैकनाथं ॥ १ ॥ ध्यायेन्नित्यंमहेशंरजतगिरिनिभंचारुचंद्रावतंसंरत्नाकल्पोज्ज्वलांगंपरशुमृगवराभीतिहस्तंप्रसन्नं ॥ पद्मासीनंसमंतात्स्तुतममरगणैर्व्याघ्रकृत्तिंवसानंविश्वाद्यंविश्ववंद्यंनिखिलभयहरंपंचवक्त्रंत्रिनेत्रं ॥ ॥ २ ॥ एकदंतंशूर्पकर्णंगजवक्त्रंचतुर्भुजं ॥ पाशांकुशधरंदेवंध्यायेत्सिद्धिविनायकं ॥ ३ ॥ ध्येयःसदासवितृमंडलमध्यवर्ती

नारायणःसरसिजासनसंनिविष्टः ॥ केयूरवान्मकरकुंडलवान्किरीटीहारीहिरण्मयवपुर्धृतशंखचक्रः ॥ ४ ॥ नित्यंपद्मासनासी
नांसुप्रसन्नांचतुर्भुजां ॥ वरदांविश्वजननींदेवींध्यायेऽखिलेष्टदां ॥ ५ ॥ श्रीमहाविष्णुप्रमुखपंचायतनदेवताःध्यायामि ॥
ॐ सहस्रशीर्षापुरुषःसहस्राक्षःसहस्रपात् ॥ सभूमिंविश्वतोवृत्वात्यतिष्ठद्दशांगुलं ॥ आवाहयामिभक्त्यात्वांशिबिकादिहयैर्गजैः ॥
पूजार्थंमंडपेनानामणिहाटकनिर्मिते ॥ १ ॥ श्रीमहाविष्णुप्रमुखपंचायतनदेवताभ्योनमःआवाहनार्थे[1]पुष्पांजलिंसमर्पयामि ॥
पुरुषएवेदंसर्वंयद्भूतंयच्चभव्यं ॥ उतामृतत्वस्येशानोयदन्नेनातिरोहति ॥ आसनंस्वर्णरत्नाढ्यंमृदुतूलपरिच्छदं ॥ ददामिभक्त्या
स्थित्वास्मिन्नुपचारान्गृहाणभोः ॥ २ ॥ श्रीमहाविष्णु० ॥ आसनार्थेतुलसीपत्रं० ॥ एतावानस्यमहिमातोज्यायांश्चपूरुषः ॥
पादोस्यविश्वाभूतानित्रिपादस्यामृतंदिवि ॥ पाद्यंस्वीकुरुमद्दत्तंचरणांबुरुहद्वये ॥ युक्तंसुगंधपुष्पाब्जमणिहेमनवांकुरैः ॥ ३ ॥
श्रीमहाविष्णु० ॥ पाद्यंस० ॥ त्रिपादूर्ध्वउदैत्पुरुषःपादोस्येहाभवत्पुनः ॥ ततोविष्वङ्व्यक्रामत्साशनानशनेअभि ॥ अर्घ्यं
हस्तद्वयेदत्तंचंदनोशीरवासितं ॥ यवदूर्वांकुरफलंपुष्परत्नान्वितंमुदा ॥ ४ ॥ श्रीमहाविष्णु० ॥ अर्घ्यं० ॥ तस्माद्विराळजायत
विराजोअधिपूरुषः ॥ सजातोअत्यरिच्यतपश्चाद्भूमिमथोपुरः ॥ आचम्यतांतोयमिदंवस्त्रपूतंसुगंधितं ॥ आनीतंयमुनागंगाती
र्थेभ्योतिप्रयत्नतः ॥ ५ ॥ श्रीमहाविष्णु० ॥ आचमनीयं० ॥ ॐ यत्पुरुषेणहविषादेवायज्ञमतन्वत ॥ वसंतोअस्यासीदाज्यं
ग्रीष्मइध्मःशरद्धविः ॥ गंगासरस्वतीरेवापयोष्णीयमुनाजलैः ॥ स्नापितोसिमयादेवतथाशांतिंप्रयच्छमे ॥ ६ ॥ श्रीमहावि

---

[1] उद्वासावाहनेनस्तःस्थिरायामुद्धवार्चने । अस्थिरायांविकल्पःस्यात्स्थंडिलेचभवेत्रयं । यत्रावाहनविसर्जनयोर्निषेधस्तत्र । आवाहनऋचादद्या
त्पूर्वंपुष्पांजलिंहरेः । अंतेपुष्पांजलिंदद्यादंगसंपूर्तिहेतवे । मध्यमानामिकामध्येपुष्पंसंगृह्यपूजयेत् । अंगुष्ठतर्जन्यग्राभ्यांनिर्माल्यमपनोदयेत् ॥

ष्णु० ॥ स्नानं० आचमनीयंसम० ॥ मधुपर्कंगृहाणेमंकांस्यसंपुटसंस्थितं ॥ मध्वाज्यदधिरूपत्वंविधिपूर्वकमर्पितं ॥ मधुपर्कं निवेदयामि ॥ मधुपर्कांतेआचमनीयं० ॥ अथपंचामृतस्नानं ॥ ॐ आप्या॑यस्व॒समे॑तुतेवि॒श्वत॑ःसोम॒वृष्ण्य॑ं ॥ भवा॒वाज॑स्य संग॒थे ॥ दुग्धंकामदुघोत्पन्नंदेवानांप्रीतिकारकं ॥ स्नानार्थंतेमयानीतंगृहाणघटसंभृतं ॥ श्रीमहाविष्णुप्रमुख० ॥ पयःस्नानं० ॥ पयःस्नानांतेशुद्धोदकस्नानंस० ॥ शुद्धोदकस्नानांतेआचमनीयंसमर्प० ॥ सकलपूजार्थेगंधपुष्पंसमर्पयामि ॥ ॐ द॒धि॒क्राव्णो॑ अकारिषंजि॒ष्णोरश्व॑स्यवा॒जिन॑ः ॥ सु॒र॒भिनो॒मुखा॑कर॒त्प्रण॒आयूं॑षितारिषत् ॥ दधिस्नातुंददाम्येतदानीतंदधिसागरात् ॥ गृहाणमसृणंस्वर्णघटस्थंचारुशीतलं ॥ श्रीमहाविष्णुप्रमुखपंचायतनदेवताभ्योनमः ॥ दधिस्नानंस० ॥ दधिस्नानांतेशुद्धोदकस्नानंसमर्पयामि ॥ शुद्धोदकस्नानांतेआचमनीयंसमर्पयामि ॥ सकलपूजार्थेगंधपुष्पंस० ॥ ॐ घृ॒तंमि॑मिक्षिरेघृ॒तम॑स्य॒योनि॑र्घृ॒तेश्रि॒तोघृ॒तमु॑वस्य॒धाम॑ ॥ अ॒नु॒ष्व॒धमाव॑हमा॒दय॑स्व॒स्वाहा॑कृतंवृषभवक्षिह॒व्यं ॥ घृतंपितृमनुष्याणांदेवानांप्रीतिकारणं ॥ स्नातुंगृहाणतत्कालंप्रतप्तनवनीतजं ॥ श्रीमहाविष्णुप्रमुख० ॥ घृतस्नानंस० ॥ शुद्धोदकस्नानंस० आचमनीयंस० ॥ सकलपूजार्थेगंधपुष्पं० ॥ ॐ मधु॒वाता॑ऋताय॒तेमधु॑क्षरंति॒सिंध॑वः ॥ माध्वी॑र्नःसं॒त्वोष॑धीः ॥ मधु॒नक्त॑मु॒तोष॒सि॒मधु॑म॒त्पार्थि॑व॒ꣳरज॑ः ॥ मधु॒द्यौर॑स्तुनःपि॒ता ॥ मधु॑मान्नो॒वन॒स्पति॒र्मधु॑माꣳअस्तु॒सूर्य॑ः ॥ माध्वी॒र्गावो॑भवंतुनः ॥ मधुभ्रमरसंघुष्टंमधुपुष्परसोद्भवं ॥ भक्त्यामयाहृतंशुद्धंस्नानार्थंप्रतिगृह्यतां ॥ श्रीमहाविष्णुप्रमुख० ॥ मधुस्नानंस० ॥ शुद्धोदकस्नानंस० ॥ आचमनीयंस० ॥ सकलपूजार्थेगंध० ॥ त्वेक्रतु॒मपि॑वृंजंति॒विश्वे॒द्विर्यदे॒तेत्रिर्भव॒ंत्यूमा॑ः ॥ स्वा॒दोःस्वादी॑यःस्वा॒दुना॑सृ॒जासम॑तऊ॒षुमधु॒मधु॑ना॒भियो॑धि ॥ शर्करांगुडसंभूतांशुभ्रांमलनिवारिणीं ॥ तुभ्यंददामिस्नानार्थंस्वादुस्वादुतरामहं ॥ श्रीमहाविष्णुप्रमुखपं० ॥ शर्करास्नानंस० ॥

शुद्धोदकस्नानंस० ॥ आचमनीयंस० ॥ सकलपूजार्थेगंधा० ॥ गं॒ध॒द्वा॒रांदु॑राध॒र्षां॒नि॒त्यपु॑ष्टांक॒री॒षिणी॓म् ॥ ईश्वरीं॒सर्व॑भूता॒ना॒ंता
मि॒होप॑ह्वये॒श्रियँ ॥ कर्पूरैलासमायुक्तंसुगंधद्रव्यसंयुतं ॥ गंधोदकंमयादत्तंस्नानार्थंप्रतिगृह्यतां ॥ श्रीमहाविष्णुप्रमुख० ॥
गंधोदकस्नानंस० ॥ शुद्धोदकस्नानंस० ॥ आचमनीयंस० ॥ सकलपूजार्थेगंध० ॥ श्रीमहाविष्णुप्रमुख० ॥ विलेपनार्थेचंदनं
स० ॥ अलंकरणार्थेतुलसीपत्रंस० ॥ पूजार्थेपुष्पाणितुलसीपत्राणिबिल्वपत्राणिदूर्वांकुरांश्चऋतूद्भवानिपुष्पाणिसमर्पयामि ॥
श्रीमहाविष्णुप्रमुख० ॥ धूपंसमर्पयामि ॥ दीपंसमर्पयामि ॥ नैवेद्यार्थेपंचामृतनैवेद्यं ॥ (अथवापयःशर्करागुडं) समर्पयामि ॥
ॐ प्रा॒णाय॒स्वाहा॑ ॥ ॐ अ॒पा॒नाय॒स्वाहा॑ ॥ ॐ व्या॒नाय॒स्वाहा॑ ॥ ॐ उ॒दा॒नाय॒स्वाहा॑ ॥ ॐ स॒मा॒नाय॒स्वाहा॑ ॥ ॐ ब्रह्म॑णे॒स्वाहा॑ ॥
नैवेद्यमध्येपानीयं० ॥ ॐ प्राणायस्वाहा० ॥ ब्रह्मणेस्वाहा ॥ हस्तप्रक्षालनंस० ॥ मुखप्रक्षालनं० ॥ करोद्वर्तनार्थेचंदनं० ॥
मुखवासार्थेपूगीफलतांबूलंसुवर्णपुष्पदक्षिणांसमर्पयामि ॥ श्रीमहाविष्णुप्रमुखपंचा० प्रदक्षिणां० ॥ नमस्कारान्स० ॥ मंत्रपुष्पं
स० ॥ अनेनयथाज्ञानेनकृतपूजनेनपूर्वाराधनेनश्रीमहाविष्णुःप्रीयतांनमम ॥ तत्सद्ब्रह्मार्पणमस्तुउत्तरेनिर्माल्यंविसर्जयेत् ॥
अथा[1]भिषेकः ॥ नम॒ःसोमा॑यचरु॒द्राय॑च॒नम॑स्ता॒म्राय॑चारु॒णाय॑च॒नम॑ःशं॒गाय॑चपशु॒पत॑येच॒नम॑उ॒ग्राय॑चभी॒माय॑च॒नमो॑अग्रेव॒धाय॑च
दूरेव॒धाय॑च॒नमो॑ह॒न्त्रे॑च॒हनी॑यसे॒च॒नमो॑वृ॒क्षेभ्यो॒हरि॑केशेभ्यो॒नम॑स्ता॒राय॒नम॑ःशं॒भवे॑चमयो॒भवे॑च॒नम॑ःशंक॒राय॑चमयस्क॒राय॑च॒नम॑ः
शि॒वाय॑चशि॒वत॑रायच॒नम॒स्तीर्थ्या॑यच॒कूल्या॑यच॒नम॑ःपा॒र्या॑यचावा॒र्या॑यच॒नम॑ःप्र॒तर॑णायचो॒त्तर॑णायच॒नम॑आता॒र्या॑यचाला॒द्या॑यच॒

---

१ चंदनोशीरकर्पूरकुंकुमागरुवासितजलैरुद्रसुवर्णघर्मानुवाकमहापुरुषविद्यापुरुषसूक्तराजनसामभिरभिषेकः । स्नानेधूपेचदीपेचघंटादेर्नादमाचरेत् ॥ स्नानेवस्त्रेचनैवेद्येदद्यादाचमनंतथा । प्रतिमापट्टयंत्राणांनित्यंस्नानंनकारयेत् । कारयेत्पर्वदिवसेयथामलनिवारणं ॥

नमःशष्प्यायचफेन्यायचनमःसिकत्यायचप्रवाह्यायच ॥ ८ ॥ शंचमेमयश्चमेप्रियंचमेनुकामश्चमेकामश्चमेसौमनसश्चमेभद्रंचमेश्रेयश्चमेवस्यश्चमेयशश्चमेभगश्चमेद्रविणंचमेयंताचमेधर्ताचमेक्षेमश्चमेधृतिश्चमेविश्वंचमेमहश्चमेसंविच्चमेज्ञात्रंचमेसूश्चमेप्रसूश्चमेसीरंचमेलयश्चमऋतंचमेमृतंचमेयक्ष्मंचमेनामयच्चमेजीवातुश्चमेदीर्घायुत्वंचमेनमित्रंचमेभयंचमेसुगंचमेशयनंचमेसूषाचमेसुदिनंचमे ॥ ३ ॥ अतोदेवाअवंतुनोयतोविष्णुर्विचक्रमे ॥ पृथिव्याःसप्तधामभिः ॥ इदंविष्णुर्विचक्रमेत्रेधानिदधेपदं ॥ समूढमस्यपाꣳसुरे ॥ त्रीणिपदाविचक्रमेविष्णुर्गोपाअदाभ्यः ॥ अतोधर्माणिधारयन् ॥ विष्णोःकर्माणिपश्यतयतोव्रतानिपस्पशे ॥ इंद्रस्ययुज्यःसखा ॥ तद्विष्णोःपरमंपदंसदापश्यंतिसूरयः ॥ दिवीवचक्षुराततं ॥ तद्विप्रासोविपन्यवोजागृवांसःसमिंधते ॥ विष्णोर्यत्परमंपदं ॥ देवस्यंत्वासवितुःप्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यांपूष्णोहस्ताभ्यामग्नेस्तेजसासूर्यस्यवर्चसेंद्रस्येंद्रियेणाभिषिंचामि ॥ बलायश्रियैयशसेन्नाद्याय ॥ भूर्भुवःसुवःअमृताभिषेकोस्तुशांतिःपुष्टिस्तुष्टिश्चास्तु ॥ श्रीमहाविष्णुप्रमुख० अभिषेकस्नानंसमर्पयामि ॥ अभिषेकस्नानांतेआचमनीयंसमर्पयामि ॥ तदस्तुमित्रावरुणातदग्नेशंयोरस्मभ्यमिदमस्तुशस्तं ॥ अशीमहिगाधमुतप्रतिष्ठांनमोदिवेमहतेसौभगाय ॥ गृहावैप्रतिष्ठासूक्तंतत्प्रतिष्ठिततमयावाचाशंस्तव्यंतस्माद्यद्यपिदूरैवपशूँल्लभतेगृहानेवैनानाजिगमिषतिगृहाहिपशूनांप्रतिष्ठाप्रतिष्ठा ॥ नर्यंप्रजांमेगोपाय ॥ अमृतत्वायजीवसे ॥ जातांजनिष्यमाणांच ॥ अमृतेसत्येप्रतिष्ठितां ॥ सुप्रतिष्ठितमस्तु ॥ तंयज्ञंबर्हिषिप्रौक्षन्पुरुषंजातमग्रतः ॥ तेनदेवाअयजंतसाध्याऋषयश्चये ॥ वस्त्रयुग्मंगृहाणेदंरत्नकिंकिणिकायुतं ॥ श्वेतंपीतंतथारक्तंनीलंचित्रंयथारुचि ॥ श्रीमहाविष्णुप्र० [१]वस्त्रार्थेतुलसीपत्रंस० ॥७॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतःसंभृ

---

[१] वस्त्रंनित्यंनूतनंदेयं । क्षालनेनैकस्यैववस्त्रस्यप्रतिदिनंदानेदोषोन । वस्त्रमभ्युक्षणाच्छुद्धयेदपरंतुदिनेदिने ॥ अपरंपुष्पादि ॥

तंपृषदा॒ज्यं ॥ प॒शून्तांश्च॑क्रेवाय॒व्या॑नार॒ण्यान्ग्रा॒म्याश्च॒ये ॥ यज्ञसूत्रंत्रिवृत्सौत्रंराजतंकांचनंनवं ॥ रत्नग्रंथियुतंशुद्धंमंत्रितंप्र
तिगृह्यतां ॥ श्रीमहाविष्णुप्र० ॥ यज्ञोपवीतार्थेतुलसीपत्रंस० ॥ आचमनीयंस० ॥ ८ ॥ तस्मा॑द्य॒ज्ञात्सर्व॑व॒हुत॒ऋच॒ःसामा॑निजज्ञिरे ॥
छंदां॑सिजज्ञिरे॒तस्मा॒द्यजु॒स्तस्मा॑दजायत ॥ श्रीखंडंचंदनंदिव्यंगंधाढ्यंसुमनोहरं ॥ विलेपनंसुरश्रेष्ठचंदनंप्रतिगृह्यतां ॥श्रीमहाविष्णु
प्र०॥ विलेपनार्थेचंदनंस० ॥ ९ ॥ अक्षताश्चसुरश्रेष्ठाःकुंकुमाक्ताःसुशोभिताः ॥ मयानिवेदिताभक्त्यागृहाणपरमेश्वर ॥ श्रीमहा
विष्णुप्र० ॥ अलंकरणार्थेअक्षतान्तुलसी० ॥ तस्मा॒दश्वा॑अजायंत॒येकेचो॑भ॒याद॑तः ॥ गावो॑हजज्ञिरे॒तस्मा॒त्तस्मा॑ज्जा॒ताअ॑जा॒वय॑ः ॥
माल्यादीनिसुगंधीनिमालत्यादीनिवैप्रभो ॥ मयाहृतानिपूजार्थंपुष्पाणिप्रतिगृह्यतां ॥ करवीरैर्जातिकुसुमैश्चंपकैर्बकुलैःशुभैः ॥
शतपत्रैश्चकल्हारैरर्चयेत्परमेश्वर ॥ १० ॥ श्रीमहाविष्णुप्र० ॥ पूजार्थेकालोद्भवपुष्पाणिस० ॥ अहि॑रिवभो॒गैःपर्यै॑तिबा॒हुंज्या
या॑हे॒तिंप॑रि॒बाध॑मानः ॥ हस्त॒घ्नोविश्वा॑व॒युना॑निवि॒द्वान्पुमा॒न्पुमां॑स॒ंपरि॑पातुवि॒श्वत॑ः ॥ हरिद्रांकुंकुमंपरिमलद्रव्यंचसमर्पयामि ॥
श्रीमहाविष्णुप्रमुखपं० ॥ केशवादिचतुर्विंशतिनामभिःतुलसीपत्राणिसमर्पयामि ॥ त्रिदलंत्रिगुणाकारंत्रिनेत्रंचत्रियायुधं ॥ त्रि
जन्मपापसंहारंएकबिल्वंशिवार्पणं ॥ दर्शनंबिल्ववृक्षस्यस्पर्शनंपापनाशनं ॥ अघोरपापसंहारंएकबिल्वंशिवार्पणं ॥ यत्पुरु॑ष॒ंव्य
द॑धुःकति॒धाव्य॑कल्पयन् ॥ मुख॒ंकिम॑स्य॒कौबा॒हूकाऊ॒रूपादा॑उच्येते ॥ धूर॑सि॒धूर्व॒धूर्व॑तं॒धूर्व॒तंयो॑स्मान्धूर्व॑ति॒तं ॥ धू॑र्व॒यंव॒यंधूर्वा॑
मि ॥ वनस्पतिरसोद्भूतोगंधाढ्योगंधउत्तमः ॥ आघ्रेयःसर्वदेवानांधूपोयंप्रतिगृह्यतां ॥ ११ ॥ श्रीमहाविष्णुप्र० ॥ धूपंस० ॥
ब्रा॒ह्म॒णो॑स्य॒मुख॑मासीद्बा॒हूरा॑ज॒न्य॑ःकृ॒तः ॥ ऊ॒रूतद॑स्य॒यद्वैश्य॑ःप॒द्भ्यांशू॒द्रोअ॑जायत ॥ उद्दी॑प्यस्वजातवेदोप॒घ्नंनिर्ऋ॑ति॒मम॑ ॥
प॒शूंश्च॑मह्य॒माव॑ह॒जीव॑नंच॒दिशो॑दिश ॥ आज्यंचवर्तिसंयुक्तंवह्निनायोजितंमया ॥ दीपंगृहाणदेवेशत्रैलोक्यतिमिरापह ॥ भ

॥ २३ ॥

त्त्यादीपंप्रयच्छामिदेवायपरमात्मने ॥ त्राहिमांनिरयाद्घोराद्दीपोयंप्रतिगृह्यतां ॥ श्रीमहाविष्णुप्र० दीपंस० ॥ १२ ॥ चं॒द्रमा॒ मन॑सोजा॒तश्चक्षो॒ःसूर्यो॑अजायत ॥ मुखा॒दिंद्र॑श्चा॒ग्निश्च॑प्रा॒णाद्वा॒युर॑जायत ॥ नैवेद्यंगृह्यतांदेवभक्तिंमेह्यचलांकुरु ॥ ईप्सितं मेवरंदेहिपरत्रचपरांगतिं ॥ शर्कराखंडखाद्यानिदधिक्षीरघृतानिच ॥ आहारंभक्ष्यभोज्यंचनैवेद्यंप्रतिगृह्यतां ॥ श्रीमहाविष्णुप्र० नैवेद्यार्थेपयःशर्करानैवेद्यंस० ॥ नैवेद्यात्पूर्वंआचमनीयंस० ॥ अ॒मृ॒तो॒प॒स्तर॑णमसि ॥ ॐ प्रा॒णाय॒स्वाहा॑ ॥ ॐ अ॒पा॒नाय॒स्वाहा॑ ॥ ॐ व्या॒नाय॒स्वाहा॑ ॥ ॐ उ॒दा॒नाय॒स्वाहा॑ ॥ ॐ स॒मा॒नाय॒स्वाहा॑ ॥ ॐ ब्रह्म॑णे॒स्वाहा॑ ॥ नैवेद्यमध्येपानीयंस० ॥ १३ ॥ ॐ प्रा॒णाय॒स्वाहा॑ ॥ ॐ अपा० ब्रह्म॑णे॒स्वाहा॑ ॥ उत्तरापोशनंस० ॥ हस्तप्रक्षालनंस० ॥ मुखप्रक्षालनंस० ॥ करोद्वर्तनार्थेचंदनंस० ॥ पूगीफलंमहद्दिव्यंनागवल्लीदलैर्युतं ॥ कर्पूरैलासमायुक्तंतांबूलंप्रतिगृह्यतां ॥ तांबूलंसमर्पयामि ॥ हिरण्यगर्भगर्भस्थंहेमबीजंविभावसोः ॥ अनंतपुण्यफलदमतःशांतिंप्रयच्छमे ॥ श्रीमहाविष्णुप्र० सुवर्णपुष्पदक्षिणांस० ॥ इलंफलंमयादेवस्थापितंपुरतस्तव ॥ तेनमेसफलावाप्तिर्भवेज्जन्मनिजन्मनि ॥ फलेनफलितंसर्वंत्रैलोक्यंसचराचरं ॥ तस्मात्फलप्रदानेनसफलाश्चमनोरथाः ॥ श्रीमहाविष्णुप्र० नारिकेलफलंकालोद्भवफलंसमर्पयामि ॥ कर्पूरनीराजनदीपंस० ॥ श्रि॒येजा॒तःश्रि॒यआनिरि॑याय॒ श्रि॒यं॑वयो॑जरि॒तृभ्यो॑दधाति ॥ श्रि॒यं॑वसा॑नाअमृ॒त॒त्वमा॑य॒न्भव॑तिस॒त्यास॑मि॒थामि॒तद्रौ॑ ॥ श्रियएवैनंतच्छ्रियामादधातिसंततमृचावषट्कृत्यंसंतत्यैसंधीयतेप्रजयापशुभिर्यएवंवेद ॥ याज्ययायजतिप्रत्तिर्वैयाज्यापुण्यैवलक्ष्मीःपुण्यामेवतल्लक्ष्मींसंभावयति पुण्यांलक्ष्मींसंस्कुरुते ॥ कर्पूरगौरंकरुणावतारंसंसारसारंभुजगेंद्रहारं ॥ सदावसंतंहृदयारविंदेभवंभवानीसहितंनमामि ॥ आर्तिक्यंस० ॥ नाभ्या॑आसीद॒ंतरि॑क्षंशी॒र्ष्णोद्यौःसम॑वर्तत ॥ प॒द्भ्यांभूमि॒र्दिशः॒श्रोत्रा॒त्तथा॑लो॒काँअ॑कल्पयन् ॥ अन्यथाशरणंनास्तित्व

मेवशरणंमम ॥ तस्मात्कारुण्यभावेनरक्षरक्षपरमेश्वर॥ श्रीमहाविष्णुप्र०॥ नमस्कारान्स० ॥१४॥ ॐ सप्तास्यासन्परिधयस्त्रिः सप्तसमिधःकृताः ॥ देवायद्यज्ञंतन्वानाअबध्नन्पुरुषंपशुं ॥ यानिकानिचपापानिजन्मांतरकृतानिच ॥ तानितानिविनश्यंतिप्रदक्षिणपदेपदे ॥ श्रीमहाविष्णुप्र० प्रदक्षिणाःस० ॥१५॥ यज्ञेनयज्ञमयजंतदेवस्तानिधर्माणिप्रथमान्यासन् ॥ तेहनाकंमहिमानःसचंतयत्रपूर्वेसाध्याःसंतिदेवाः ॥ ॐ राजाधिराजायप्रसह्यसाहिने ॥ नमोवयंवैश्रवणायकुर्महे ॥ समेकामान्कामकामायमह्यं ॥ कामेश्वरोवैश्रवणोददातु ॥ कुबेरायवैश्रवणाय॥ महाराजायनमः ॥ ॐ स्वस्ति साम्राज्यंभौज्यंस्वाराज्यंवैराज्यंपारमेष्ठ्यंराज्यंमहाराज्यमाधिपत्यमयंसमंतपर्यायीस्यात्सार्वभौमःसार्वायुषःआंतादापरार्द्धात्पृथिव्यैसमुद्रपर्यंतायाएकराळितितदप्येषश्लोकोभिगीतोमरुतःपरिवेष्टारोमरुत्तस्यावसन्गृहे ॥ आविक्षितस्यकामप्रेर्विश्वेदेवाःसभासदइति ॥ योवैतांब्रह्मणोवेद ॥ अमृतेनावृतांपुरीं ॥ तस्मैब्रह्मचब्रह्माच ॥ आयुःकीर्तिंप्रजांददुः ॥ श्रीमहाविष्णुप्रमुखपंचायतनदेवताभ्योनमः ॥ मंत्रपुष्पंसमर्पयामि ॥१६॥ गतंदुःखंगतंपापंगतंदारिद्र्यमेवच ॥ आगतासुखसंपत्तिःपुण्योहंतवदर्शनात् ॥ शिरोमत्पादयोःकृत्वाबाहुभ्यांचपरस्परं ॥ प्रपन्नंपाहिमामीशभीतंमृत्युग्रहार्णवात् ॥ इतिवदन्नमेत् ॥ ततोऽग्निमावाह्यपुरुषसूक्तेनप्रत्यृचमाज्यंहुत्वातदसंभवेसूक्तावृत्तिद्वयंजप्त्वापुनस्तेनैवसूक्तेनषोडशपुष्पाण्यर्पयित्वापुनःसूक्तंजपेत् ॥ तदनंतरंस्वोपदिष्टमूलमंत्रंयथाशक्तिजप्त्वा ॥ राजोपचारान्मनसाकल्पितान्स्वीकुरुष्वभो ॥ छत्रचामरसंगीतव्यजनांदोलिकादिकान् ॥ समस्तराजोपचारार्थेगंधाक्षतपुष्पंस० ॥ आवाहनंनजानामिनजानामितवार्चनं ॥ पूजांचैवनजानामिक्षम्यतांपरमेश्वर ॥ मंत्रहीनंक्रियाहीनंभक्तिहीनंसुरेश्वर ॥ यत्पूजितंमयादेवपरिपूर्णंदतस्तुमे ॥ अनेनयथाशक्तिध्यानावाहनादिपूजनेनश्रीभगवान्परमेश्वरःप्रीयतांनमम ॥ तत्सद्ब्रह्मार्पणमस्तु ॥ बाणरावणचंडीशनं

॥ २४ ॥

दीभृंगीरिटादयः॥ सदाशिवप्रसादेनसर्वेगृह्णंतुशांभवाः॥ कलशशंखघंटाधूपदीपस्थावरदीपदेवताभ्योनमः॥ सर्वोपचारार्थेगंधाक्षतपुष्पंस०॥ शंखमध्येस्थितंतोयंभ्रामितंकेशवोपरि॥ अंगलग्नंमनुष्याणांब्रह्महत्यांव्यपोहति॥ अकालमृत्युहरणंसर्वव्याधिविनाशनं॥ विष्णुपादोदकंतीर्थंजठरेधारयाम्यहं॥ विष्णुनिर्माल्यंदेवदत्तंभावंयित्वाशिरसिधारयेत्॥ अपराधसहस्राणिक्रियंतेहर्निशंमया॥ दासोयमितिमांमत्वाक्षमस्वपरमेश्वर॥ इतिप्रार्थना॥ अनेनयथाज्ञानेनकृतपूजनेनभगवान्श्रीपरमेश्वरःप्री०॥

॥ २७॥ पार्थिवलिंगपूजा॥

श्रीः॥ आचम्यप्राणानायम्यइष्टदेवतांगुर्वादींश्चनमस्कृत्यदेशकालोत्कीर्तनांतेमुककामनयापार्थिवलिंगपूजांकरिष्यइतिसंकल्पः॥ पार्थिवप्रकारस्तु अरण्यतडागनदीतीरादिशुद्धस्थानमभिलक्ष्योक्तं॥ गत्वास्थानंनमस्कुर्यान्मंत्रमेतमुदीरयेत्॥ सर्वाधारधरादेवत्वद्रूपामृत्तिकामिमां॥ लिंगार्थंतुप्रगृह्णामिप्रसन्नोभवमेप्रभो॥ इतिमृत्तिकाग्राह्या॥ तत्परिमाणंतु॥ यावत्स्यादात्मनःशक्तिर्मृदंतावत्समुद्धरेत्॥ तदर्धंवाथतस्यार्धंतदर्धंवातदर्धकं॥ एवंपलद्वयान्न्यूनंनतुकुर्यात्कदाचन॥ इतिशक्त्यनुसारेणमृदमानीयतदुपर्यार्द्रतार्थंजलंदत्वा ॐ सद्योजातमितिमंत्रेणमृदंहस्तेगृहीत्वा वामदेवायनमइतितस्यांजलंनिषिच्य अघोरेभ्य इतिपीठंकृत्वा तत्पुरुषायेतिउपरिभागस्थमृदोपरितनपीठमध्यदेशेजलबुद्बुदमस्तकाकारमस्तकंसतिसंभवेपंचसूत्रलक्षणयुतमतिरमणीयंलिंगंकुर्यात्॥ ततः ईशानःसर्वविद्यानामितिलिंगमस्तकेऽक्षतानर्पयित्वापूजापीठेबिल्वपत्रंनिधायतदुपरिलिंगंसंस्थापयेत्॥ ततः अस्यश्रीप्राणप्रतिष्ठामंत्रस्यब्रह्मविष्णुरुद्राऋषयःऋग्यजुःसामानिच्छंदांसिचिद्रूपिणीप्राणशक्तिर्देवताआंबीजंह्रींशक्तिःक्रोंकीलकंअस्मिन्पार्थिवलिंगेसांबशिवप्राणप्रतिष्ठापनेवि०॥ ततोलिंगमस्तकोपरिपाणितलंकृत्वा ॐ आंह्रींक्रोंयंरंलंवंशंषंसंहं

हंसः सांबशिवप्राणाइहप्राणाः सांबशिवजीवइहस्थितः सांबशिवसर्वेंद्रियाणि सांबशिववाङ्मनस्त्वक्चक्षुःश्रोत्रजिह्वाघ्राणप्राणाइहागत्यसुखंचिरंतिष्ठंतुस्वाहाइतित्रिवारंपठेत्॥ततः कर्पूरगौरंकरुणावतारंसंसारसारंभुजगेंद्रहारं॥सदारमंतंहृदयारविंदेभवंभवानीसहितंनमामि॥ इतिध्यात्वावक्ष्यमाणमूलमंत्रेणमानसोपचारैःसंपूज्यउत्तानहस्ताग्रेणलिंगंस्पृशन्अस्मिन्लिंगे ॐ भूपुरुषंसांबशिवमावाहयामि ॥ ॐ भुवःपुरुषंसांबशिवं॰ ॥ ॐ सुवःपुरुषंसांबशिवं॰ ॥ ॐ भूर्भुवःसुवःपुरुषंसांबशिवंआवाहयामीतिपठित्वा ॥ चैतन्यविग्रहंदेवंस्थितंहृदयपंकजे ॥ स्वीयमार्गेणागतंतंचिंतयेत्कुसुमांजलौ ॥ इतिवचनात्मूलमंत्रंपठन्कुसुमांजलावागतंतंसंचिंत्य ॥ स्वामिन्सर्वजगन्नाथयावत्पूजावसानकं ॥ तावत्त्वंप्रीतिभावेनलिंगेस्मिन्संनिधिंकुरु ॥ इतिमंत्रेणांजलिस्थपुष्पाणिलिंगमस्तकेस्थापयेत् ॥ ततः गोभूहिरण्यवस्त्रादिबलिपुष्पनिवेदने ॥ज्ञेयोनमःशिवायेतिमंत्रःसर्वार्थसाधकः॥ सर्वमंत्राधिकश्चायंप्रणवाद्यःषडक्षरः ॥ इतिनंदिपुराणवचनात् ॐ नमःशिवायेतिमूलमंत्रांते ॐ सद्योजातंप्रपद्यामिसद्योजातायवैनमोनमः सांबशिवायासनंसमर्पयामीत्यासनंदद्यात् ॥ एवंपाद्याद्युपचारेष्वपिमूलमंत्रपाठानंतरंवक्ष्यमाणमंत्रांतरंपठित्वोपचारान्दद्यात् ॥ यस्मिन्नुपचारेमंत्रांतरंनास्तितत्रमूलमंत्रएवेतिबोध्यं ॥ ॐ भवेभवेनातिभवेभवस्वमां इतिपाद्यं ॥ ॐ भवोद्भवायनमः इत्यर्घ्यं ॥ ॐ वामदेवायनमः इत्याचमनीयं ॥ ॐ ज्येष्ठायनमः इत्यंतेआपोहिष्ठेतितिसृभिर्हिरण्यवर्णाःशुचयःपावकाइतिचतसृभिःसतिसामर्थ्येपवमानःसुवर्जनइत्यनुवाकेनरुद्राध्यायेनपुरुषसूक्तेनचाभिषिच्यआचमनंदत्वा ॥ ॐ भवंदेवंतर्पयामि शर्वंदेवंत॰ ईशानंदेवंत॰ पशुपतिंदेवंत॰ उग्रंदेवंत॰ रुद्रंदेवंत॰ भीमंदेवंत॰ महांतंदेवंत॰८ ॥ भवस्यदेवस्यपत्नींत॰ शर्वस्यदेवस्यपत्नींत॰ ईशानस्यदेवस्यपत्नींत॰पशुपतेर्देवस्यपत्नींत॰उग्रस्यदेवस्यपत्नींत॰ रुद्रस्यदेवस्यपत्नींत॰ भीमस्यदेवस्यप

त्नींत०महतोदेवस्यपत्नींत०८॥ इतितर्पयित्वा ॥ ॐ श्रेष्ठायनमः इतिवस्त्रं० आचमनीयं० ॥ ॐ रुद्रायनमः इत्युपवीतं० आचमनीयं० ॥ ॐ कालायनमः इतिगंधं ॥ ॐ कलविकरणायनमःइत्यक्षतान् ॥ ॐ बलविकरणायनमः इतिपुष्पाणि ॥ ॐ बलायनमः इतिधूपं०॥ ॐ बलप्रमथनायनमः इतिदीपं० ॥ ॐ सर्वभूतदमनायनमः इतिनैवेद्यं० मूलेनफलं ॥ ॐ मनोन्मनायनमः इतितांबूलं ॥ मूलेननीराजनं ॥ ईशानःसर्वविद्यानां इतिमंत्रेणपुष्पांजलिंदत्वा ॥ ॐ शर्वायक्षितिमूर्तयेनमः इतिलिंगस्यपूर्वदिग्भागेवेद्यां ॐ भवायजलमूर्तयेनमः इतीशान्यां ॐ रुद्रायतेजोमूर्तयेनमः इत्युत्तरस्यां ॐ उग्रायवायुमूर्तयेनमः इतिवायव्यां ॐ भीमायआकाशमूर्तयेनमःइतिपश्चिमायां ॐ पशुपतयेयजमानमूर्तयेनमः इतिनैर्ऋत्यां ॐ महादेवायसोममूर्तयेनमः इतिदक्षिणस्यां ॐ ईशानायसूर्यमूर्तयेनमः इत्याग्नेय्यांइत्यष्टासुदिक्षुवेद्यांअष्टमूर्तिपूजांकृत्वा ॥ ॐ भवायदेवायनमः शर्वाय० ईशानाय० पशुपतये० उग्राय० रुद्राय० भीमाय० महते० ८॥ इतिलिंगमस्तकेष्टौपुष्पाण्यर्पयित्वा ॥ लिंगवामभागे ॐ भवस्यदेवस्यपत्न्यैनमः शर्वस्य० ईशानस्य० पशुपते०उग्रस्य०रुद्रस्य० भीमस्य० महतोदेवस्यपत्न्यैनमः इत्यभितोष्टौपुष्पाणि दद्यात् ॥ ततः ॐ अघोरेभ्यइत्यारभ्यमंत्रत्रयंदशवारंजप्त्वाअष्टोत्तरसहस्रंशतंवामूलमंत्रंचजप्त्वा ॥ गुह्यातिगुह्यगोप्तात्वंगृहाणास्मत्कृतंजपं ॥ सिद्धिर्भवतुदेवेशत्वत्प्रसादान्मयिस्थिरा ॥ इतिमंत्रेणदेवायजपंसमर्प्यपंचप्रदक्षिणाःनमस्कारांश्चकृत्वोपविश्यपुनःप्रणम्य ईशानःसर्वविद्यानामितिमंत्रेणलिंगमस्तकस्थंपुष्पमाघ्रायशिरसिधृत्वाहृदिप्रविष्टंदेवंसंचिंत्यमूलेनमानसैःपंचोपचारैःसंपूज्य ॥ कृतेनपार्थिवलिंगपूजनेनश्रीपरमेश्वरःप्रीयतामितीश्वरायार्पयेत् ॥ इतिबौधायनकल्पबृहद्वासिष्ठलैंगानुसारी पार्थिवलिंगपूजाविधिःसमाप्तः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ २८ ॥ भूशुद्धिः (आसनविधिः) ॥

श्रीः ॥ आचम्यप्राणानायम्यदेशकालोत्कीर्तनपूर्वंकर्मसंकल्प्यशरीरशुद्ध्यर्थंभूशुद्धिभूतशुद्धिप्राणप्रतिष्ठांतर्मातृकाबहिर्मातृकान्यासान्करिष्यइतिसंकल्प्य ॥ शुचौदेशेआसनार्थंकुशाअजिनंचैलमितिक्रमादुपर्युपर्यास्तीर्यतदासनंगायत्र्यामूलमंत्रेणचाभ्युक्ष्य ॥ पृथ्वीतिमंत्रस्यमेरुपृष्ठऋषिःकूर्मपृष्ठोदेवतासुतलंछंदःआसनोपवेशनेविनियोगः ॥ ॐ पृथ्वित्वयाधृतालोकादेवित्वंविष्णुनाधृता ॥ त्वंचधारयमांदेविपवित्रंकुरुचासनं ॥ अनंतासनायनमः ॥ विमलासनाय० ॥ पद्मासनाय० ॥ कूर्मासनाय० ॥ योगासनाय० ॥ आधारशक्तिकमलासनाय० ॥ मध्येपरमसुखायनमःइत्यासनेप्राङ्मुखउपविश्यस्वस्तिकपद्मान्यतरासनंबध्नीयात् ॥ (तल्लक्षणंगौतमीतंत्रे ॥ जानूर्वोरंतरेसम्यक्कृत्वापादतलेउभे ॥ ऋजुकायोवसेद्योगीस्वस्तिकंतत्प्रचक्षते ॥ ऊर्वोरुपरिविन्यस्यतथापादतलेउभे ॥ पद्मासनमितिप्रोक्तंयोगिनांहृदयंगमं ॥ इति ॥) ततः ऊर्ध्वकेशिविरूपाक्षिमांसशोणितभोजने ॥ तिष्ठदेविशिखाबंधेचामुंडेह्यपराजिते ॥ इतिचामुंडांसंप्रार्थ्य ॥ स्वशिरसिगुंगुरुभ्योनमः ॥ दक्षिणांसेगंगणपतयेनमः ॥ वामेदुंदुर्गायैनमः ॥ दक्षिणजानुनिक्षंक्षेत्रपालायनमः ॥ वामेसंसरस्वत्यैनमः ॥ इतिनमस्कृत्य ॥ अंआत्मनेनमः ॥ संसत्वात्मनेनमः ॥ रंरजआत्मनेनमः ॥ तंतमआत्मनेनमः ॥ नमोस्त्वनंतायनमोस्तुवेधसेनमोवसिष्ठायनमोस्तुशक्तये ॥ पराशरायाथनमोस्तुशाश्वतेनमोस्तुतेसत्यवतीसुताय ॥ नमोगुरुभ्योगुरुपादुकाभ्योनमःपरेभ्यःपरपादुकाभ्यः ॥ आचार्यसिद्धेश्वरपादुकाभ्योनमोस्तुलक्ष्मीपतिपादुकाभ्यः ॥ ॐ नमो॑म॒हद्भ्यो॒नमो॑अर्भ॒केभ्यो॒नमो॒युव॑भ्यो॒नम॑आशि॒नेभ्य॑ः ॥ यजा॑मदे॒वान्य॑दि॑श॒क्नवा॑म॒माज्याय॑स॒ःशंस॒मावृ॑क्षिदेवाः ॥ इतिनमस्कुर्यात् ॥ अपसर्पंतुतेभूतायेभूताभूमिसंस्थिताः ॥ येभूताविघ्नकर्तारस्तेनश्यंतुशिवाज्ञया ॥ अपक्रामंतुभू

तानिपिशाचाःसर्वतोदिशं ॥ सर्वेषामविरोधेनब्रह्मकर्मसमारभे ॥ इत्यनेनवामपादपार्ष्णिघातत्रयेणपार्थिवान्विघ्नान् तालत्रयेणआंतरिक्षान् दिव्यदृष्ट्यवलोकनेनदिव्यान्विघ्नांश्चोत्सार्य सर्वभूतनिवारणायसशरायसशार्ङ्गायसुदर्शनायास्त्रराजायहुंफट्इति दिग्बंधंविधायपरितोग्निप्राकारंविचिंत्यभूतशुद्धिंकुर्यात् ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ २९ ॥ भूतशुद्धिः ॥

सायथा ॥ मूलाधारस्थितांबिसतंतुनिभांविद्युत्प्रभांप्रसुप्तभुजगाकारांसार्धत्रिवलयांस्वयंभूलिंगवेष्टिनींकुंडलिनींध्यात्वामूलाधारात्प्रणवेनभुजगीमिवतामुत्थाप्यप्रणवेनोर्ध्वमुखंविकसितंहृत्पद्मंकृत्वातत्रत्यंजीवात्मानंषट्चक्रभेदक्रमेणब्रह्मरंध्रंनीत्वा सहस्रदलगतबिंदुरूपेपरमात्मनिसंयोज्यहंसःसोहंइतिमंत्रेणपरमात्मनैक्यभावमापादयेत् ॥ पादादिजानुपर्यंतंपृथिवीमंडलंचतुरस्रंस्वर्णवर्णवज्रलांछितंनिवृत्तिकलंब्रह्मदैवत्यंलंबीजयुक्तंध्यायेत् ॥ स्योनेत्यस्ययाज्ञिक्यउपनिषदोभूमिर्गायत्रीभूमिनमस्कारेवि० ॥ स्यो॒नापृथिविभवानृक्ष॒रानि॒वेश॑नी ॥ यच्छा॑न॒ःशर्म॑स॒प्रथा॑ः ॥ लंभूम्यैनमःइतिनमस्कुर्यात् ॥ जान्वादिनाभिपर्यंतंअंबुमंडलंअर्धचंद्राकारंशुभ्रवर्णपद्मद्वयलांछितंप्रतिष्ठाकलंविष्णुदैवत्यंवंबीजयुक्तंध्यायेत् ॥ अप्सुमइत्यस्यविश्वेदेवाआपोनुष्टुप् ॥ अंबुनमस्कारेवि० ॥ अ॒प्सुमे॒सोमो॑अब्रवीद॒ंतर्वि॑श्वा॑निभेष॒जा ॥ अ॒ग्निंच॑वि॒श्वश॑ंभुव॒माप॑श्चवि॒श्वभे॑षजीः ॥ वंअंबुनेनमः ॥ नाभ्यादिहृदयपर्यंततेजोमंडलंत्रिकोणंरक्तवर्णस्वस्तिकलांछितंविद्याकलंशिवदैवत्यंरंबीजयुक्तंध्यायेत् ॥ अग्निंदूतमित्यस्यप्रजापतिरग्निर्गायत्रीतेजोनमस्कारेवि० ॥ अ॒ग्निंदू॒तंवृ॑णीमहे॒होता॑रंवि॒श्ववे॑दसं ॥ अ॒स्यय॒ज्ञस्य॑सु॒क्रतु॑ं ॥ रंतेजसेनमः ॥ हृदयादिभ्रूमध्यपर्यंतंवायुमंडलंवृत्तंधूम्रवर्णषड्बिंदुलांछितंशांतिकलंईशानदैवत्यंयंबीजयुक्तंध्यायेत् ॥ वायोशतमित्यस्यविश्वेदेवावायुरनुष्टुप्वायुनम

स्कारेवि० ॥ वायो॑श॒तꣳहरी॑णांयु॒वस्व॒पोष्या॑णां ॥ उ॒तवा॑तेसह॒स्रिणो॒रथ॒आया॑तु॒पाज॑सा ॥ यंवायवेनमः ॥ भ्रूमध्यादाब्रह्मरंध्रं
आकाशमंडलंवृत्तंशुक्लवर्णंविधुलांछितंशांत्यतीतकलंसदाशिवदैवत्यंहंबीजयुक्तंध्यायेत् ॥ घृतंघृतपावानइत्यस्यसोमआकाशोय
जुःआकाशनमस्कारेवि० ॥ घृ॒तंघृ॑तपावानःपिबत॒वसां॑वसापावानःपिबतां॒तरि॑क्षस्यह॒विर॑सि॒स्वाहा॑त्वां॒तरि॑क्षाय॒दिशः॑प्र॒दिश॑आ॒दि
शो॑वि॒दिश॑उ॒द्दिश॒स्वाहा॑दि॒ग्भ्योनमो॑दि॒ग्भ्यः ॥ हंआकाशायनमः ॥ पद्धस्तपायूपस्थवाचःक्रमात्पृथिव्यादिषुन्यसामि ॥ गमना
दानरेचनानंदवचनानिक्रमात्पृ० ॥ घ्राणरसनचक्षुःस्पर्शनश्रोत्राणिक्रमा० ॥ गंधरसरूपस्पर्शशब्दान्क्रमा० ॥ समानोदानव्या
नापानप्राणान्क्रमा०॥ एवंविन्यस्यपृथ्वींपंचगुणांषडुद्धातप्रयोगेणलं ६ अंबुनिप्रविलापयामि ॥ अंबुद्विगुणंपंचोद्धातप्रयोगेणवं ५
अग्नौप्रविलापयामि ॥ अग्निंत्रिगुणंचतुरुद्धातप्रयोगेणरं ४ वायौप्रविलापयामि ॥ वायुंद्विगुणंत्रिरुद्धातप्रयोगेणयं ३ आका
शेप्रविलापयामि ॥ आकाशमेकगुणंद्विरुद्धातप्रयोगेणहं २ अहंकारेप्रविलापयामि ॥ तमहंकारंमहत्तत्त्वेप्रविला० तन्महत्तत्त्वं
प्रकृतौप्र० तांप्रकृतिंपरब्रह्मणिप्र० ॥ इतिप्रविलापयेत् ॥ ततः ॥ ब्रह्महत्याशिरस्कंचस्वर्णस्तेयभुजद्वयं ॥ सुरापानहृदायुक्तं
गुरुतल्पकटिद्वयं ॥ तत्संसर्गिपदद्वंद्वमंगप्रत्यंगपातकं ॥ उपपातकरोमाणंरक्तश्मश्रुविलोचनं ॥ अधोमुखंकृष्णवर्णमंगुष्ठपरि
माणकं ॥खड्गचर्मधरंक्रुद्धंवामकुक्षौविचिंतयेत् ॥ ततोयमितिवायुबीजेनषोडश १६ वारमावृत्तेनपापपुरुषंसंशोष्य रमित्यग्नि
बीजेनचतुःषष्टि ६४ वारमावृत्तेनसंदह्य यमितिवायुबीजेनद्वात्रिंशत् ३२ वारमावृत्तेनतद्भस्मदक्षिणनासापुटेनबहिर्निःसार्य
वमित्यमृतबीजेनषोडश १६ वारमावृत्तेनतद्भस्मामृतेनसंप्लाव्य लमितिभूमिबीजेनषोडश १६ वारमावृत्तेनघनीभूतंदेहंविभा
व्य हमितिआकाशबीजेनषोडश १६ वारमावृत्तेनदेवताराधनयोग्यतांविभाव्य ब्रह्मणःसकाशात्प्रकृतिःप्रकृतेर्महत्तत्त्वं महत्त

त्वादहंकारः अहंकारादाकाशः आका॒शाद्वा॒युः वा॒योर॒ग्निः अ॒ग्नेराप॑ः अ॒द्भ्यः पृ॒थि॒वी पृ॒थि॒व्या ओष॑धयः ओष॑धी॒भ्योन्नं॑ अन्ना॒द्रेत॑ः रेत॑स॒ः पुरु॑षः सवाएषपुरुषोन्न॑रस॒मय॑ः इतिसृष्टिक्रमंविभाव्यप्रणवेनहृत्पद्मं मूर्ध्वमुखंविभाव्यहंसःसोहंइतिमंत्रेणजीवात्मानंहृत्पद्मे समागतंविभाव्यकुंडलिनींस्वस्थानगतांविभावयेत् ॥ इतिभूतशुद्धिः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ३० ॥ प्राणप्रतिष्ठा ॥

अस्यश्रीप्राणप्रतिष्ठामंत्रस्यब्रह्मविष्णुशिवाऋषयःऋग्यजुःसामानिछंदांसिचैतन्यरूपाप्राणशक्तिर्देवता आंबीजं ह्रींशक्तिः क्रोंकीलकंप्राणप्रतिष्ठापनेवि०॥ ब्रह्मविष्णुशिवेभ्यऋषिभ्योनमःशिरसि ॥ ऋग्यजुःसामभ्यश्छंदोभ्योनमःमुखे ॥ चैतन्यरूपायैप्राणशक्तिदेवतायैनमःहृदये॥ आंबीजायगुह्ये॥ह्रींशक्तयेनमःपादयोः॥ क्रोंकीलकायनमःनाभौ ॥ प्राणप्रतिष्ठापनेविनियोगायनमःसर्वागे ॥ ॐ आंह्रींक्रोंअंकंखंगंघंङंआकाशवाय्वग्निसलिलपृथिव्यात्मनेआंहृदयायनमः ॥ ॐ आंह्रींक्रोंइंचंछंजंझंञंशब्दस्पर्शरूपरसगंधात्मनेईंशिरसेस्वाहा ॥ ॐ आंह्रींक्रोंउंटंठंडंढंणंश्रोत्रत्वक्चक्षुर्जिह्वाघ्राणात्मनेऊंशिखायैवषट् ॥ ॐ आंह्रींक्रोएंतंथंदंधंनंवाक्पाणिपादपायूपस्थात्मनेऐंकवचायहुं ॥ ॐ आह्रींक्रोंओंपंफंबंभंमंवचनादानविसर्गगमनानंदात्मनेऔंनेत्रत्रयायवौषट् ॥ ॐ आंह्रींक्रोंअंयंरंलंवंशंषंसंहंळंक्षंमनोबुद्ध्यहंकारचित्तानंदात्मनेअःअस्त्रायफट्इतिषडंगेषुतत्तन्मुद्राभिर्विंन्यस्य नाभ्यादिपादद्वयाग्रांतं आंनमः ॥ कंठादिनाभ्यंतंह्रींनमः ॥ मूर्धादिकंठांतंक्रोंनमः ॥ ततोहृद्येव यंत्वगात्मनेनमः ॥ रंअसृगात्मनेनमः ॥ लंमांसात्मने० ॥ वंमेदआत्मने० ॥ शंअस्थ्यात्मने० ॥ षंमज्जात्मने० ॥ संशुक्रात्मने० ॥ हंओजआत्मने० ॥ ळंजीवात्मने ॥ क्षंपरमात्मने० ॥ ततोहृदयकमलेयंनमः ॥ आग्नेयेरंनमः ॥ पूर्वेलंनमः ॥ पश्चिमेवंनमः ॥ ईशानेशंनमः नैर्ऋतेषंनमः उत्तरेसंनमः

दक्षिणेहंनमः कर्णिकायांक्षंनमः इतिविन्यसेत् ॥ ततःसमस्तमातृकाभिर्मूर्धादिचरणावधिव्यापकन्यासंविधाय ॥ रक्ताब्धिपोतारुणपद्मसंस्थांपाशांकुशाविक्षुशरासबाणान् ॥ शूलेकपालंदधतींकराग्रेरक्तांत्रिनेत्रांप्रणमामिदेवीं ॥ इतिध्यायेत् ॥ वामाद्यूर्ध्वयोराद्येतदाद्यधःस्थयोरन्येतदाद्यधःस्थयोरपरेइत्यायुधस्थितिः ॥ शरासोधनुः ॥ ततोहृदिदक्षहस्ततलंनिधाय ॥ ॐ आंह्रींक्रोंअंयंरंलंवंशंषंसंहंळंक्षंअः क्रोंह्रींआंहंसःसोहंममप्राणाइहप्राणाः ॥ पुनरोमित्यादिजपांतमुक्त्वाममजीवइहस्थितः ॥ पुनस्तथैवोक्त्वाममसर्वेंद्रियाणि ॥ पुनस्तथैवोक्त्वाममवाङ्मनश्चक्षुःश्रोत्रत्वग्घ्राणप्राणाइहागत्यसुखंचिरंतिष्ठंतुस्वाहा ॥ असुनीते॒पुन॑र॒स्मासु॒चक्षुः॒पुनः॑प्राण॒मि॒हनो॑धेहि॒भोगं॑ ॥ ज्योक्प॑श्येम॒सूर्य॑मु॒च्चरं॑त॒मनु॑मतेमृ॒ळया॑नःस्व॒स्ति ॥ गर्भाधानादिपंचदशसंस्कारसिद्ध्यर्थंपंचदशवारंप्रणवंजपेत् ॥ इतिप्राणप्रतिष्ठा ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ३१ ॥ अंतर्मातृकान्यासः ॥

तत्रमातृकाभिःप्राणायामत्रयंकृत्वामातृकान्यासंकुर्यात् सचस्वरैःपूरकः कादिभिःकुंभकः यादिभीरेचकः इतिप्राणायामक्रमः ॥ इत्थंप्राणायामत्रयंकृत्वा ॥ अस्यश्रीमातृकामंत्रस्यब्रह्मणऋषयेनमःशिरसि ॥ गायत्र्यैछंदसेनमःमुखे ॥ मातृकासरस्वत्यैदेवतायैनमःहृदये ॥ हल्भ्योबीजेभ्योनमःगुह्ये ॥ स्वरेभ्यःशक्तिभ्योनमःपादयोः ॥ व्यक्तयेकीलकायनमःनाभौ ॥ मातृकान्यासेविनियोगायनमःसर्वांगे ॥ ॐ अंकंखंगंघंङंआंअंगुष्ठाभ्यांनमः ॥ ॐ इंचंछंजंझंञंईंतर्जनीभ्यांनमः ॥ ॐ उंटंठंडंढंणंऊंमध्यमाभ्यांवषट् ॥ ॐ एंतंथंदंधंनंऐंअनामिकाभ्यांहुं ॥ ॐ ओंपंफंबंभंमंऔंकनिष्ठिकाभ्यांवौषट् ॥ ॐ अंयंरंलंवंशंषंसंहंळंक्षंअःकरतलकरपृष्ठाभ्यांफट् ॥ एवंअंकंइत्यादिहृदयायनमः शिरसेस्वाहा शिखायैवषट् कवचायहुं नेत्रत्रयायवौषट् अस्त्रायफट् ॥

सर्वाभिर्मातृकाभिस्त्रिर्व्यापकं ॥ अथध्यानं ॥ पंचाशद्वर्णभेदैर्विहितवदनदोःपादहृत्कुक्षिवक्षोदेशांभास्वत्कपर्दाकलितशशिकलामिंदुकुंदावदातां ॥ अक्षस्रक्कुंभचिंतालिखितवरकरांत्रीक्षणांपद्मसंस्थामच्छाकल्पामतुच्छस्तनजघनभरांभारतींतांनमामि ॥ दक्षिणोर्ध्वकरमारभ्यदक्षाधःकरपर्यंतमायुधस्थितिः ॥ चिंतालिखितंपुस्तकं ॥ एवंध्यात्वांतर्मातृकान्यासंकुर्यात् ॥ तत्रादौकंठस्थेविशुद्धचक्रेषोडशदलेपूर्वादिप्रादक्षिण्येन ॐ अंनमः ॐ आंनमः ॐ अःनमः इतिविन्यस्य हृदयस्थेनाहतचक्रेद्वादशदलेपूर्वादिप्रादक्षिण्येन ॐ कंनमः ॐ खंनमः ॐ ठंनमः इतिविन्यस्यनाभिमंडलस्थेमणिपूरकचक्रेदशदलेपूर्वादिप्रादक्षिण्येन ॐ डंनमः ॐ ढंनमः ॐ फंनमः इतिविन्यस्यलिंगमूलस्थेस्वाधिष्ठानचक्रेषड्दलेपूर्वादिप्रादक्षिण्येन ॐ बंनमः ॐ भंनमः ॐ लंनमः इतिविन्यस्यमूलाधारस्थेमूलाधारचक्रेचतुर्दलेपूर्वादिप्रादक्षिण्येन ॐ वंनमः ॐ संनमः इतिविन्यस्यभ्रूमध्यस्थेआज्ञाचक्रेद्विदलेदक्षिणवामक्रमेण ॐ हंनमः ॐ क्षंनमः इतिविन्यसेत् ॥ इत्यंतर्मातृकान्यासः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ३२ ॥ बहिर्मातृकान्यासः ॥

पंचाशल्लिपिभिर्विभक्तमुखदोःपन्मध्यवक्षस्थलांभास्वन्मौलिनिबद्धचंद्रशकलामापीनतुंगस्तनीं ॥ मुद्रामक्षगुणंसुधाढ्यकलशंविद्यांचहस्तांबुजैर्बिभ्राणांविशदप्रभांत्रिनयनांवाग्देवतामाश्रये ॥ इतिध्यात्वा ॥ ॐ अंनमःशिरसि ॥ सर्वत्रादौतारः ॥ आंनमःमुखवृत्ते ॥ इंनमःदक्षिणनेत्रे ॥ ईंनमःवामनेत्रे ॥ उंनमःदक्षिणश्रोत्रे ॥ ऊंनमःवामश्रोत्रे ॥ ऋंनमःदक्षिणनासापुटे ॥ ॠंनमःवामनासापुटे ॥ ऌंनभःदक्षिणगंडे ॥ ॡंनमःवामगंडे ॥ एंनमःऊर्ध्वोष्ठे ॥ ऐंनमःअधरोष्ठे ॥ ओंनमःऊर्ध्वदंतपंक्तौ ॥ औंनमःअधरदंतपंक्तौ ॥ अंनमःशिरसि ॥ अःनमःग्रीवायां ॥ कंनमःदक्षिणबाहुमूले ॥ खंनमःदक्षिणकूर्परे ॥ गंनमःदक्षि

णमणिबंधे ॥ घंनमःदक्षिणकरांगुलिमूलेषु ॥ ङंनमःदक्षिणकरांगुल्यग्रेषु ॥ चंनमःवामबाहुमूले ॥ छंनमःवामकूर्परे ॥ जंनमः वाममणिबंधे ॥ झंनमःवामकरांगुलिमूलेषु ॥ ञंनमःवामकरांगुल्यग्रेषु ॥ टंनमःदक्षिणपादमूले ॥ ठंनमःदक्षिणजानुनि ॥ डंनमःदक्षिणगुल्फे ॥ ढंनमःदक्षिणपादांगुलिमूलेषु ॥ णंनमःदक्षिणपादांगुल्यग्रेषु ॥ तंनमःवामपादमूलेषु ॥ थंनमःवामजानुनि ॥ दंनमःवामगुल्फे ॥ धंनमःवामपादांगुलिमूलेषु ॥ नंनमःवामपादांगुल्यग्रेषु ॥ पंनमःदक्षिणपार्श्वे ॥ फंनमःवामपार्श्वे ॥ बंनमःपृष्ठे ॥ भंनमःनाभौ ॥ मंनमःजठरे ॥ यंनमःहृदि ॥ रंनमःदक्षिणांसे ॥ लंनमःककुदि ॥ वंनमःवामांसे ॥ शंनमःहृदादिदक्षकराग्रांतं ॥ षंनमःहृदादिवामकराग्रांतं ॥ संनमःहृदादिदक्षिणपादाग्रांतं ॥ हंनमःहृदादिवामपादाग्रांतं ॥ ळंनमःहृदादिगुह्यांतं ॥ क्षंनमःहृदादिमूर्धांतं ॥ अंगुष्ठानामिकाभ्यामयंन्यासः ॥ आचक्रायहृदयायनमः ॥ विचक्रायशिरसेस्वाहा ॥ सुचक्रायशिखायैवषट्ट् ॥ त्रैलोक्यरक्षणचक्रायकवचायहुं ॥ असुरांतचक्रायअस्त्रायफट्ट् ॥ अंगषट्ट्कपक्षे ॥ असुरांतकचक्रायनेत्रत्रयायवौषट्ट् ॥ सुदर्शनचक्रायअस्त्रायफट्ट् ॥ इतिबहिर्मातृकान्यासः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ३३ ॥ पवनपावनप्रारंभः ॥

श्रीः ॥ सुमुखश्चेत्यादिश्रुतिस्मृतिपुराणोक्तफलप्राप्त्यर्थंशरीरशुद्ध्यर्थंआत्मानंपावयिष्ये ॥ आचार्यःऋत्विग्यजमानैःसहैकविंशतिदर्भपिंजूलान्यादायसप्तभिःसप्तभिःपावयति ॥ ॐ चि॒त्पति॑र्मापु॒नात्वच्छि॑द्रेणप॒वित्रे॑ण॒वसो॒ःसूर्य॑स्यर॒श्मिभिः॑ ॥ नाभ्याःसोदकैर्दर्भैर्मुखपर्यंतंसंमार्ष्टि ॥ सकृन्मंत्रेणद्विस्तूष्णीं ॥ यद्दे॑वादेव॒हेड॑नं ॥ देवा॑सश्चकृ॒माव॒यं ॥ आदि॑त्या॒स्तस्मा॒न्मामुंचत ॥ ऋ॒तस्य॒र्तेन॒मामु॒त ॥ देवा॑जीवनका॒म्यायत् ॥ वा॒चानृ॑तमूदि॒म ॥ अ॒ग्निर्मा॒तस्मा॒देन॑सः ॥ गार्ह॑पत्य॒ःप्रमुं॑चतु ॥ दुरि॒तायानिच

कृम ॥ करोतुमामनेनसं ॥ ऋतेनद्यावापृथिवी ॥ ऋतेनत्वꣳसरस्वति ॥ ऋतान्मामुंचताꣳहसः ॥ यदन्यकृतमारिम ॥ सजा
तशꣳसादुतवाजामिशꣳसात् ॥ ज्यायसःशꣳसादुतवाकनीयसः ॥ अनाज्ञातंदेवकृतंयदेनः ॥ तस्मात्त्वमस्मान्जातवेदोमुमुग्धि ॥
यद्वाचायन्मनसा ॥ बाहुभ्यामूरुभ्यामष्ठीवद्भ्यां ॥ शिश्नैर्यदनृतंचकृमावयं ॥ अग्निर्मातस्मादेनसः ॥ यद्धस्ताभ्यांचकरकिल्बि
षाणि ॥ अक्षाणांवग्नुमुपजिघ्नमानः ॥ दूरेपश्याचराष्ट्रभृच्च ॥ तान्यप्सरसावनुदत्तामृणानि ॥ अदीव्यन्नृणंयदहंचकार ॥ यद्वा
दास्यंत्संजगाराजनेभ्यः ॥ अग्निर्मातस्मादेनसः ॥ यन्मयिमातागर्भेसति ॥ एनश्चकारयत्पिता ॥ अग्निर्मातस्मादेनसः ॥ यदा
पिपेषमातरंपितरं ॥ पुत्रःप्रमुदितोधयन् ॥ अहिꣳसितौपितरौमयातत् ॥ तदग्नेअनृणोभवामि ॥ यदंतरिक्षंपृथिवीमुतद्यां ॥
यन्मातरंपितरंवाजिहिꣳसिम ॥ अग्निर्मातस्मादेनसः ॥ यदाशसानिशसायत्पराशसा ॥ यदेनश्चकृमानूतनंयत्पुराणं ॥ अग्निर्मात
स्मादेनसः ॥ अतिक्रामामिदुरितंयदेनः ॥ जहामिरिप्रंपरमेसधस्थे ॥ यत्रयंतिसुकृतोनापिदुष्कृतः ॥ तमारोहामिसुकृतांनु
लोकं ॥ त्रितेदेवाअमृजतैतदेनः ॥ त्रितएतन्मनुष्येषुमामृजे ॥ ततोमायदिकिंचिदानशे ॥ अग्निर्मातस्मादेनसः ॥ गार्हपत्यः
प्रमुंचतु ॥ दुरितायानिचकृम ॥ करोतुमामनेनसं ॥ दिविजाताअप्सुजाताः ॥ याजाताओषधीभ्यः ॥ अथोयाअग्निजाआपः ॥
तानःशुंधंतुशुंधनीः ॥ यदापोनक्तंदुरितंचराम ॥ यद्वादिवानूतनंयत्पुराणं ॥ हिरण्यवर्णास्ततउत्पुनीतनः ॥ इमंमेवरुणतत्वा
यामि ॥ त्वन्नोअग्नेसत्वंनोअग्ने ॥ त्वमग्नेअयासि ॥ इत्यनुवाकंजपित्वा ॥ दधिक्राव्णोअकारिषंजिष्णोरश्वस्यवाजिनः ॥ सुरभि
नोमुखाकरत्प्रणआयूꣳषितारिषत् ॥ इतिमार्जनं ॥ तांस्त्यक्त्वा ॥ अन्यान्गृहीत्वा ॥ ॐ वाक्पतिर्मापुनात्वच्छिद्रेणपवित्रेणव
सोःसूर्यस्यरश्मिभिः ॥ नाभ्याःसोदकैर्दर्भैर्नासिकपर्यंतंसंमार्ष्टि ॥ सकृन्मंत्रेणद्विस्तूष्णीं ॥ पवमानःसुवर्जनः ॥ पवित्रेणविच

र्षणिः ॥ यःपोतासपुंनातुमा ॥ पुनंतुमादेवजनाः ॥ पुनंतुमनवोधिया ॥ पुनंतुविश्वआयवः ॥ जातवेदःपवित्रवत् ॥ पवित्रे
णपुनाहिमा ॥ शुक्रेणदेवदीद्यत् ॥ अग्नेक्रत्वाक्रतूꣳरनु ॥ यत्तेपवित्रमर्चिषि ॥ अग्नेविततमंतरा ॥ ब्रह्मतेनपुनीमहे ॥ उभा
भ्यांदेवसवितः ॥ पवित्रेणसवेनच ॥ इदंब्रह्मपुनीमहे ॥ वैश्वदेवीपुनतीदेव्यागात् ॥ यस्यैबह्वीस्तनुवोवीतपृष्ठाः ॥ तयामदंतः
सधमाद्येषु ॥ वयꣳस्यामपतयोरयीणां ॥ वैश्वानरोरश्मिभिर्मापुनातु ॥ वातःप्राणेनेषिरोमयोभूः ॥ द्यावापृथिवीपयसापयोभिः ॥
ऋतावरीयज्ञियेमापुनीतां ॥ बृहद्भिःसवितस्तृभिः ॥ वर्षिष्ठैर्देवमन्मभिः ॥ अग्नेदक्षैःपुनाहिमा ॥ येनदेवाअपुनत ॥ येनापोदिव्यंक
शः ॥ तेनदिव्येनब्रह्मणा ॥ इदंब्रह्मपुनीमहे ॥ यःपावमानीरध्येति ॥ ऋषिभिःसंभृतꣳरसं ॥ सर्वꣳसपूतमश्नाति ॥ स्वदितंमातरिश्व
ना ॥ पावमानीर्योअध्येति ॥ ऋषिभिःसंभृतꣳरसं ॥ तस्मैसरस्वतीदुहे ॥ क्षीरꣳसर्पिर्मधूदकं ॥ पावमानीःस्वस्त्ययनीः ॥ सुदुघाहि
पयस्वतीः ॥ ऋषिभिःसंभृतोरसः ॥ ब्राह्मणेष्वमृतꣳहितं ॥ पावमानीर्दिशंतुनः ॥ इमंल्लोकमथोअमुं ॥ कामान्त्समर्धयंतुनः ॥
देवीर्देवैःसमाभृताः ॥ पावमानीःस्वस्त्ययनीः ॥ सुदुघाहिघृतश्चुतः ॥ ऋषिभिःसंभृतोरसः ॥ ब्राह्मणेष्वमृतꣳहितं ॥ येनदे
वाःपवित्रेण ॥ आत्मानंपुनतेसदा ॥ तेनसहस्रधारेण ॥ पावमान्यःपुनंतुमा ॥ प्राजापत्यंपवित्रं ॥ शतोद्यामꣳहिरण्मयं ॥
तेनब्रह्मविदोवयं ॥ पूतंब्रह्मपुनीमहे ॥ इंद्रःसुनीतीसहमापुनातु ॥ सोमःस्वस्त्यावरुणःसमीच्या ॥ यमोराजाप्रमृणाभिःपुना
तुमा ॥ जातवेदामोर्जयंत्यापुनातु ॥ इत्यनुवाकंजप्त्वा ॥ ततोमार्जनं ॥ आपोहिष्ठामयोभुवः ॥ तानऊर्जेदधातन ॥ महेरणा
यचक्षसे ॥ योवःशिवतमोरसः ॥ तस्यभाजयतेहनः ॥ उशतीरिवमातरः ॥ तस्माअरंगमामवः ॥ यस्यक्षयायजिन्वथ ॥
आपोजनयथाचनः ॥ तांस्त्यक्त्वा ॥ अन्यान्गृहीत्वा ॥ ॐ देवोवःसवितापुनात्वच्छिद्रेणपवित्रेणवसोःसूर्यस्यरश्मिभिः ॥

नाभ्याःसोदकैर्दर्भैर्ललाटपर्यंतंसंमार्ष्टि ॥ सकृन्मंत्रेणद्विस्तूष्णीं ॥ तस्यंतेपवित्रपतेपवित्रेणयस्मैकंपुनेतच्छकेयं ॥ इतिजप्त्वा ॥ ततोमार्जनं ॥ हिरण्यवर्णाःशुचयःपावकायासुजातःकश्यपोयास्विंद्रः ॥ अग्निंयागर्भंदधिरेविरूपास्तानआपःशꣳस्योनाभवंतु ॥ यासाꣳराजावरुणोयातिमध्येसत्यानृतेअवपश्यन्जनानां ॥ मधुश्चुतःशुचयोयाःपावकास्तानआपःशꣳस्योनाभवंतु ॥ यासांदेवा दिविकृण्वंतिभक्षंयाअंतरिक्षेबहुधाभवंति ॥ याःपृथिवींपयसोंदंतिशुक्रास्तानआपःशꣳस्योनाभवंतु ॥ शिवेनमाचक्षुषापश्यतापः शिवयातनुवोपस्पृशतत्वचंमे ॥ सर्वाꣳअग्नीꣳरप्सुषदोहुवेवोमयिवर्चोबलमोजोनिधत्त ॥ तांस्त्यक्त्वा ॥ भूर्भुवःसुवः ॥ इत्यपःप्राश्य ॥ आपोहिष्ठेतितिसृभिर्मुखंनिमृज्य ॥ ततःआचमनानि ॥ तस्माअरं० चनः ॥ योवःशिव० तरः ॥ आपोहि० क्षसे ॥ पयस्वतीरोषधयःपयस्वद्वीरुधांपयः ॥ अपांपयसोयत्पयस्तेनमामिंद्रसꣳसृज ॥ इतिप्रतिमंत्रमाचामेत् ॥ ततःस्मृत्युक्तमाचमनंकृत्वा ॥ कृत्वालंपादशौचंविमलमथजलंत्रिःपिबेदुन्मृजेद्विर्दशिन्यंगुष्ठयुग्मंसजलमभिमृशेन्नासिकारंध्रयुग्मं ॥ अंगुष्ठानामिकाभ्यांनयनयुगयुतंकर्णयुग्मंकनिष्ठांगुष्ठाभ्यांनाभिदेशेहृदयमयतलेनांगुलीभिःशिरोंसौ ॥ १ ॥ इतिस्मृत्युक्तमाचमनंचरेत् ॥ गायत्रीजपःशतकृत्वःसहस्रकृत्वोपरिमितकृत्वोवावर्तयेत् ॥ दशवारमिडाजपः ॥ ॐइडादेवहूर्मनुर्यज्ञनीर्बृहस्पतिरुक्थामदानिशꣳसिषद्विश्वेदेवाःसूक्तवाचःपृथिविमातर्मामाहिꣳसीर्मधुमनिष्येमधुजनिष्येमधुवक्ष्यामिमधुवदिष्यामिमधुमतींदेवेभ्योवाचमुद्यासꣳशुश्रूषेण्यांमनुष्येभ्यस्तंमादेवाअवंतुशोभायैपितरोनुमदंतु ॥ अपनःशोशुचदघमग्नेशुशुग्ध्यारयिं ॥ अपनःशोशुचदघं ॥ सुक्षेत्रियासुगातुयावसूयाचयजामहे ॥ अपनःशोशुचदघं ॥ प्रयद्भंदिष्ठएषांप्रास्माकासश्चसूरयः ॥ अपनःशोशुचदघं ॥ प्रयदग्नेःसहस्वतोविश्वतोयंतिभानवः ॥ अपनःशोशुचदघं ॥ प्रयत्तेअग्नेसूरयोजायेमहिप्रतेवयं ॥ अपनःशोशुच

दघं ॥ त्वꣳहिविश्वतोमुखविश्वतःपरिभूरसि ॥ अपनःशोशुचदघं॥ द्विषोनोविश्वतोमुखातिनावेवपारय ॥ अपनःशोशुचदघं ॥ सनःसिंधुमिवनावयातिपर्षास्वस्तये ॥ अपनःशोशुचदघं ॥ आपःप्रवणादिवयतीरपास्मत्स्यंदतामघं ॥ अपनःशोशुचदघं ॥ उद्वनादुदकानीवापास्मत्स्यंदतामघं ॥ अपनःशोशुचदघं ॥ आनंदायप्रमोदायपुनरागाꣳस्वान्गृहान् ॥ अपनःशोशुचदघं ॥ नवैतत्रप्रमीयतेगौरश्वःपुरुषःपशुः ॥ यत्रेदंब्रह्मक्रियतेपरिधिर्जीवनायकमपनःशोशुचदघं ॥ सहस्रशीर्षेत्यादिपुरुषसूक्तंपठेत् ॥

॥ ३४ ॥ महान्यासप्रारंभः ॥

श्रीः ॥ ॐम् ॥ अथातःपंचांगरुद्राणांन्यासपूर्वकंजपहोमार्चनविधिंव्याख्यास्यामः ॥ ॐ यातेरुद्रशिवातनूरघोरापापकाशिनी ॥ तयानस्तनुवाशंतमयागिरिशंताभिचाकशीहि ॥ शिखायैनमः ॥ ॐ अस्मिन्महत्यर्णवेंतरिक्षेभवाअधि ॥ तेषाꣳसहस्रयोजनेवधन्वानितन्मसि ॥ शिरसेस्वाहा ॥ ॐ सहस्राणिसहस्रशोयेरुद्राअधिभूम्यां ॥ तेषाꣳसहस्रयोजनेवधन्वानितन्मसि ॥ ललाटायनमः ॥ ॐ हꣳसःशुचिषद्वसुरंतरिक्षसद्धोतावेदिषदतिथिर्दुरोणसत् ॥ नृषद्वरसदृतसद्व्योमसदब्जागोजाऋतजाअद्रिजाऋतंबृहत् ॥ भ्रूमध्यायनमः ॥ ॐ त्र्यंबकंयजामहेसुगंधिंपुष्टिवर्धनं ॥ उर्वारुकमिवबंधनान्मृत्योर्मुक्षीयमामृतात् ॥ नेत्राभ्यांनमः ॥ ॐ नमःस्रुत्यायचपथ्यायच ॥ कर्णाभ्यांनमः ॥ ॐ मानस्तोकेतनयेमानआयुषिमानोगोषुमानोअश्वेषुरीरिषः ॥ वीरान्मानोरुद्रभामितोवधीर्हविष्मंतोनमसाविधेमते ॥ नासिकायैनमः ॥ ॐ अवतत्यधनुस्त्वꣳसहस्राक्षशतेषुधे ॥ निशीर्यशल्यानांमुखाशिवोनःसुमनाभव ॥ मुखायनमः ॥ ॐ नीलग्रीवाःशितिकंठाःशर्वाअधःक्षमाचराः ॥ तेषाꣳसहस्रयोजनेवधन्वानितन्मसि ॥ कंठायनमः ॥ ॐ नीलग्रीवाःशितिकंठादिवꣳरुद्राउपश्रिताः ॥ तेषाꣳसहस्रयोजनेवधन्वानितन्मसि ॥ उपकंठा

यनमः ॥ ॐ नम॑स्तेअ॒स्त्वायु॑धा॒याना॑ततायधृ॒ष्णवे॑ ॥ उ॒भाभ्या॑मुतते॒नमो॑बा॒हुभ्या॒न्तव॒धन्व॑ने ॥ बाहुभ्यांनमः ॥ ॐ याते॑हे॒ति
मी॑ढुष्टम॒हस्ते॑ब॒भूव॑ते॒धनु॑ः ॥ त॒यास्मान्वि॒श्वत॒स्त्वम॑य॒क्ष्मया॒परि॑ब्भुज ॥ उपबाहुभ्यांनमः ॥ ॐ येती॒र्थानि॑प्र॒चर॑न्तिसृ॒काव॑न्तोनि॒षं
गि॑णः ॥ तेषा॑ꣳसहस्रयोज॒नेव॒धन्वा॑नितन्मसि ॥ हस्ताभ्यांनमः ॥ ॐ स॒द्योजा॒तंप्र॑प॒द्यामि॒स॒द्योजा॒ताय॒वैनमो॒नम॑ः ॥ भ॒वेभ॑वे॒
नाति॑भवेभवस्व॒मांभ॒वोद्भ॑वाय॒नम॑ः॥ अंगुष्ठाभ्यांनमः॥ वा॒म॒दे॒वाय॒नमो॑ज्ये॒ष्ठाय॒नम॑ःश्रे॒ष्ठाय॒नमो॑रु॒द्राय॒नम॒ःकाला॑य॒नम॒ःकल॑विक
रणाय॒नमो॒बल॑विकरणाय॒नमो॒बला॑य॒नमो॒बल॑प्रमथनाय॒नम॒ःसर्व॑भूतदमनाय॒नमो॑म॒नोन्म॑नाय॒नम॑ः ॥ तर्जनीभ्यांनमः ॥ ॐ अ॒घो
रे॑भ्योथ॒घोरे॑भ्यो॒घोर॒घोर॑तरेभ्यः ॥ सर्वे॑भ्यःसर्व॒शर्वे॑भ्योनम॑स्तेअस्तुरु॒द्ररू॑पेभ्यः ॥ मध्यमाभ्यांनमः॥ ॐ तत्पुरु॑षायवि॒द्महे॑महादे॒
वाय॑धीमहि ॥ तन्नो॑रुद्रःप्र॒चोदया॑त् ॥ अनामिकाभ्यांनमः ॥ ॐ ईशानःसर्व॑वि॒द्याना॒मीश्वरःसर्व॑भूता॒नां॒ब्रह्माधि॑पति॒र्ब्रह्म॒णोधि॑
पति॒र्ब्रह्मा॑शि॒वोमे॑अस्तुसदाशि॒वोम् ॥ कनिष्ठिकाभ्यांनमः ॥ ॐ नमो॑वःकिरि॒केभ्यो॑दे॒वाना॒ꣳहृद॑येभ्यः॥ हृदयायनमः ॐ नमो॑
ग॒णेभ्यो॑ग॒णप॑तिभ्यश्च॒वोनम॑ः ॥ पृष्ठ्यैनमः ॥ ॐ नमो॒हिर॑ण्यबाहवेसेना॒न्ये॑दि॒शांच॒पत॑ये॒नम॑ः ॥ पार्श्वाभ्यांनमः ॥ ॐ विज्यं॒
धनु॑ःकप॒र्दिनो॒विश॑ल्यो॒बाण॑वाꣳउ॒त ॥ अनेश॒न्नस्येष॑व॒आभुर॑स्यनिषं॒गथिः ॥ जठरायनमः ॥ ॐ हि॒रण्य॒ग॒र्भःसम॑वर्त॒ताग्रे॑भूत
स्य॑जा॒तःपति॒रेक॑आसीत् ॥ सदा॑धारपृथि॒वींद्यामु॒तेमांकस्मै॑दे॒वाय॑ह॒विषा॑विधेम॥ नाभ्यैनमः ॥ ॐ मीढु॑ष्टम॒शिव॑तमशि॒वोन॑ःसुम
ना॑भव ॥ प॒र॒मेवृ॒क्षआयु॑धंनि॒धाय॒कृत्तिं॒वसा॑न॒आच॑र॒पिना॑कं॒बिभ्र॒दाग॑हि ॥ कट्यैनमः ॥ ॐ येभू॒ताना॒मधि॑पतयोविशि॒खास॑ःक
प॒र्दिन॑ः ॥ तेषा॑ꣳसहस्रयोज॒नेव॒धन्वा॑नितन्मसि॥ गुह्यायनमः॥ ॐसशि॒राजा॒तवे॑दाः॥ अ॒क्षरं॑ब्रह्म॒संमि॑तं॥ वे॒दाना॒ꣳशिर॑उत्त॒मं॥
जा॒तवे॑दसे॒शिर॑सामा॒ता ॥ स्व॒यंब्रह्म॒भूर्भु॑व॒ःसुव॒रोम् ॥ जा॒तवे॑दसेसुनवाम॒सोम॑मरातीय॒तोनिद॑हाति॒वेद॑ः ॥ सनः॑पर्ष॒दति॑दु॒र्गा

णिविश्वानावेवसिंधुँदुरितात्यग्निः ॥ तामग्निवर्णांतपसाज्वलंतींवैरोचनींकर्मफलेषुजुष्टां ॥ दुर्गांदेवीꣳशरणमहंप्रपद्येसुतरसि
तरसेनमः ॥ अग्नेत्वंपारयानव्योअस्मान्स्वस्तिभिरतिदुर्गाणिविश्वा ॥ पूश्चपृथ्वीबहुलानउर्वीभवातोकायतनयायशंयोः ॥
विश्वानिनोदुर्गहाजातवेदःसिंधुंननावादुरितातिपर्षि ॥ अग्नेअत्रिवन्मनसागृणानोस्माकंबोध्यवितातनूनां ॥ पृतनाजितꣳसह
मानमुग्रमग्निꣳहुवेमपरमात्सधस्थात् ॥ सनःपर्षदातिदुर्गाणिविश्वाक्षामद्देवोअतिदुरितात्यग्निः ॥ अपानायनमः ॥ ॐ मानोम
हांतमुतमानोअर्भकंमानउक्षंतमुतमानउक्षितं ॥ मानोवधीःपितरंमोतमातरंप्रियामानस्तनुवोरुद्ररीरिषः ॥ ऊरुमध्याभ्यांनमः ॥
ॐ एषतेरुद्रभागस्तंजुषस्वतेनावसेनपरोमूजवतोतीह्यवततधन्वापिनाकहस्तःकृत्तिवासाः ॥ जानुभ्यांनमः ॥ ॐ सꣳसृष्टजित्सोम
पाबाहुशर्ध्यूर्ध्वधन्वाप्रतिहिताभिरस्ता ॥ बृहस्पतेपरिदीयारथेनरक्षोहामित्राꣳअपबाधमानः ॥ जंघाभ्यांनमः ॥ ॐ विश्वंभूतं
भुवनंचित्रंबहुधाजातंजायमानंचयत् ॥ सर्वोह्येषरुद्रस्तस्मैरुद्रायनमोअस्तु ॥ गुल्फाभ्यांनमः ॥ ॐ येपथांपथिरक्षयऐलबृ
दायव्युधः ॥ तेषाꣳसहस्रयोजनेवधन्वानितन्मसि ॥ पादाभ्यांनमः ॥ ॐ अध्यवोचदधिवक्ताप्रथमोदैव्योभिषक् ॥ अहीꣳ
श्चसर्वान्जंभयन्त्सर्वाश्चयातुधान्यः ॥ कवचायनमः ॥ ॐ नमोबिल्मिनेचकवचिनेच ॥ उपकवचायनमः ॥ ॐ नमोअस्तुनील
ग्रीवायसहस्राक्षायमीढुषे ॥ अथोयेअस्यसत्वानोहंतेभ्योकरंनमः ॥ तृतीयनेत्रायनमः ॥ ॐ प्रमुंचधन्वनस्त्वमुभयोरार्त्न्यो
र्ज्यां ॥ याश्चतेहस्तइषवःपराताभगवोवप ॥ अस्त्रायनमः ॥ ॐ यएतावंतश्चभूयाꣳसश्चदिशोरुद्रावितस्थिरे ॥ तेषाꣳसहस्रयो
जनेवधन्वानितन्मसि ॥ इतिदिग्बंधः ॥ ॐ नमोभगवतेरुद्रायेतिनमस्कारंन्यसेत् ॥ ॐ ॐ मूर्ध्नेनमः ॥ ॐ नंनासिकायैनमः ॥
ॐ लंललाटायनमः ॥ ॐ भं मुखायनमः ॥ ॐ गं कंठायनमः ॥ ॐ वं हृदयायनमः ॥ ॐ तें दक्षिणहस्तायनमः ॥ ॐ रुं वा

महस्तायनमः ॥ ॐ द्रांनाभ्यैनमः ॥ ॐ यंपादाभ्यांनमः ॥ ॐ सद्योजातंप्रपद्यामिसद्योजातायवैनमोनमः ॥ भवेभवेनातिभवेभवस्वमांभवोद्भवायनमः ॥ पादाभ्यांनमः ॥ वामदेवायनमोज्येष्ठायनमःश्रेष्ठायनमोरुद्रायनमःकालायनमःकलविकरणायनमोबलविकरणायनमोबलायनमोबलप्रमथनायनमःसर्वभूतदमनायनमोमनोन्मनायनमः ॥ ऊरुमध्यायनमः ॥ ॐ अघोरेभ्योथघोरेभ्योघोरघोरतरेभ्यः ॥ सर्वेभ्यःसर्वशर्वेभ्योनमस्तेअस्तुरुद्ररूपेभ्यः ॥ हृदयायनमः ॥ ॐ तत्पुरुषायविद्महेमहादेवायधीमहि ॥ तन्नोरुद्रःप्रचोदयात् ॥ मुखायनमः ॥ ईशानःसर्वविद्यानामीश्वरःसर्वभूतानांब्रह्माधिपतिर्ब्रह्मणोधिपतिर्ब्रह्माशिवोमेअस्तुसदाशिवोम् ॥ ॐ शिरसेस्वाहा ॥ ॐ हंसायनमः ॥ ॐ परमहंसायनमः ॥ हंसहंसेतियोब्रूयाद्धंसोनामसदाशिवः ॥ एवंन्यासविधिंकृत्वाततःसंपुटमारभेत् ॥ ॐ त्रातारमिंद्रमवितारमिंद्रꣳहवेहवेसुहवꣳशूरमिंद्रं ॥ हुवेनुशक्रंपुरुहूतमिंद्रꣳस्वस्तिनोमघवाधात्विंद्रः ॥ ललाटस्थानेइंद्रायनमः ॥ ॐ त्वंनोअग्नेवरुणस्यविद्वान्देवस्यहेडोवयासिसीष्ठाः ॥ यजिष्ठोवह्नितमःशोशुचानोविश्वाद्वेषाꣳसिप्रमुमुग्ध्यस्मत् ॥ अग्नयेनमः ॥ ॐ सुगंनःपंथामभयंकृणोतुयस्मिन्नक्षत्रेयमएतिराजा ॥ यस्मिन्नेनमभ्यषिंचंतदेवास्तदस्यचित्रꣳहविषायजाम ॥ यमायनमः ॥ ॐ असुन्वंतमयजमानमिच्छस्तेनस्येत्यांतस्करस्यान्वेषि ॥ अन्यमस्मदिच्छसातइत्यानमोदेविनिर्ऋतेतुभ्यमस्तु ॥ निर्ऋतयेनमः ॥ ॐ तत्त्वायामिब्रह्मणावंदमानस्तदाशास्तेयजमानोहविर्भिः ॥ अहेडमानोवरुणेहबोध्युरुशꣳसमानआयुःप्रमोषीः ॥ वरुणायनमः ॥ ॐ आनोनियुद्भिःशतिनीभिरध्वरꣳसहस्रिणीभिरुपयाहियज्ञं ॥ वायोअस्मिन्हविषिमादयस्वयूयंपातस्वस्तिभिःसदानः ॥ वायवेनमः ॥ ॐ वयꣳसोमव्रतेतवमनस्तनूषुबिभ्रतः ॥ प्रजावंतोअशीमहि ॥ सोमायनमः ॥ ॐ अस्मेरुद्रामेहनापर्वतासोवृत्रहत्येभरहूतौसजोषाः ॥ यःशंसतेस्तुवतेधायिपज्रइंद्रज्येष्ठा

अ॒स्मांअ॑वंतुदे॒वाः ॥ आकाशायनमः ॥ ॐ तमीशा॑नं॒जग॑तस्त॒स्थुष॒स्पतिं॑धियंजि॒न्वमव॑सेहूमहेव॒यं ॥ पूषानो॒यथा॒वेद॑सा॒मस॑द्वृ॒धे र॑क्षि॒तापा॒युरद॑ब्धःस्व॒स्तयें ॥ एकादशरुद्रेभ्योनमः ॥ ॐ स्यो॒नापृ॑थिविवि॒भवा॑नृक्ष॒रानि॒वेश॑नी ॥ यच्छा॑न॒ःशर्म॑स॒प्रथाः॑ ॥ भूम्यै नमः ॥ एतत्संपुटमिंद्रादीन्दिक्षुविन्यस्यैवमेवात्मनिरौद्रीकरणंकृत्वा ॥ (रौद्रीकरणंचेत्थं)॥ ॐ वि॒भूर॑सिप्र॒वाह॑णो॒रौद्रे॒णानी॑केन पा॒हिमा॑ग्नेपिपृहिमा॒मामा॑हिꣳसीः ॥ श्रोत्राभ्यांनमः ॥ ॐ वह्नि॑रसिहव्य॒वाह॑नो॒रौद्रे॒णानी॑केन० ॥ त्वचेनमः ॥ ॐ श्वा॒त्रो॑सि॒प्रचे॑ता॒रौद्रे॒णानी॑केन०॥ चक्षुर्भ्यां०॥ ॐ तुथो॑सिवि॒श्ववे॑दा॒रौद्रे॒०॥ जिह्वायै०॥ ॐ उ॒शिग॑सिक॒वीरो॒रौद्रे॒णानी॑केन०॥ नासिकायै०॥ ॐ अंघा॑रिरसि॒बंभा॑रि॒रौद्रे॒णानी॑केन० ॥ पायवेन० ॥ ॐ अ॒व॒स्युर॑सि॒दुव॑स्वा॒न्रौद्रे॒णानी॑केन० ॥ उपस्थायन० ॥ ॐ शुंध्यूर॑सि मार्जा॒लीयो॒रौद्रे॒णानी॑केन० ॥ हस्ताभ्यांन० ॥ ॐ स॒म्राड॑सिकृशानू॒रौद्रे॒णानी॑केनपा॒हि० ॥ पादाभ्यांन० ॥ ॐ ॥ प॒रि॒षद्यो॑सि॒ पव॑माना॒नो॒रौद्रे॒णा० ॥ वाचेनमः ॥ ॐ प्र॒तक्वा॑सि॒नभ॑स्वा॒न्रौद्रे॒० ॥ आत्मनेनमः ॥ ॐ असं॑मृष्टोसिहव्य॒सूदो॒रौद्रे॒० ॥ आकाशायनमः ॥ ॐ ऋ॒तधा॑मासि॒सुव॑र्ज्योती॒रौद्रे॒० ॥ वायवेनमः॥ ॐ ब्रह्म॑ज्योतिरसि॒सुव॑र्धा॑मा॒रौद्रे॒० ॥ अग्नयेनमः॥ ॐ अ॒जोस्ये क॑पा॒द्रौद्रे॒० ॥ अद्भ्योनमः॥ ॐ अहि॑रसिबुध्नियो॒रौद्रे॒० ॥ भूम्यैनमः॥) त्वगस्थिगतैःपापैःप्रमुच्यतेसर्वभूतेष्वपराजितोभवति ॥ ततोयक्षराक्षसगंधर्वभूतप्रेतपिशाचयमदूतशाकिनीडाकिनीसर्पश्वापदतस्कराद्युपद्रवाद्युपघाताःसर्वेज्वलंतंपश्यंतु ॥ मा॑ꣳरक्षं॒तु॥ यजमान॑ꣳरक्षं॒तु॥ ॐ मनो॒ज्योति॑र्जुषता॒माज्यं॒विच्छि॑न्नंय॒ज्ञꣳस॒मि॒मंद॑धातु ॥ याइ॒ष्टाउ॒षसो॑नि॒म्रुच॑श्च॒ताःसंद॑धामिह॒विषा॑घृतेन॑ ॥ गुह्यायनमः ॥ ॐ अबो॑ध्य॒ग्निःस॒मिधा॒जना॑ना॒ंप्रति॑धे॒नुमि॑वाय॒तीमुषासं॑ ॥ य॒ह्वाइ॑व॒प्रव॒यामुज्जिहा॑ना॒ःप्रभा॒नव॑ःसिस्रते॒नाक॒मच्छ॑ ॥ अग्नयेनमः ॥ ॐ मूर्धानं॑दि॒वोअ॑र॒तिंपृ॑थि॒व्यावै॑श्वान॒रमृ॒ताय॑जा॒तम॒ग्निं ॥ क॒विꣳसं॒म्राज॒मति॑थिं॒जना॑नामा॒सन्नापात्रं॑जनयंतदे॒वाः ॥

हृदयायनमः॥ ॐ मर्मा॑णिते॒वर्म॑भिश्छादयामि॒सोम॑स्त्वा॒राजा॒मृते॑ना॒भिर्व॑स्तां ॥ उ॒रोर्वरी॑यो॒वरि॑वस्तेअस्तु॒जयं॑तं॒त्वामनु॑मदंतुदे॒वाः ॥ मुखायनमः ॥ ॐ जा॒तवे॑दा॒यदि॑वापाव॒कोसि॑ ॥ वै॒श्वा॒न॒रोयदि॑वावैद्यु॒तोसि॑ ॥ शंप्र॒जाभ्यो॒यज॑मानायलो॒कं॥ ऊर्जं॒पुष्टिं॒दद॑द॒भ्याव॑वृत्स्व ॥ शिरसेस्वाहा ॥ ॐ ब्रह्मा॑त्म॒न्वद॑सृजत ॥ तद॑कामयत ॥ स॒मात्मना॑पद्ये॒येति॑ ॥ आत्म॒न्नात्म॒न्नित्यामं॑त्रयत ॥ तस्मै॑ द॒शमꣳहूतःप्रत्यं॑शृणोत् ॥ सदश॑हूतोभवत् ॥ दश॑हूतोहु॒वैनामै॒षः ॥ तंवाए॒तंदश॑हूत॒ꣳसंतं॑ ॥ दश॑हो॒तेत्याच॑क्षतेप॒रोक्षे॑ण ॥ प॒रोक्ष॑प्रियाइव॒हिदे॒वाः ॥ आत्म॒न्नात्म॒न्नित्यामं॑त्रयत ॥ तस्मै॑सप्त॒मꣳहूतःप्रत्यं॑शृणोत् ॥ सस॒प्तहू॑तोभवत् ॥ स॒प्तहू॑तोहु॒वैनामै॒षः ॥ तंवाए॒तꣳस॒प्तहू॑त॒ꣳसंतं॑ ॥ स॒प्तहो॒तेत्याच॑क्षतेप॒रोक्षे॑ण ॥ प॒रोक्ष॑प्रियाइव॒हिदे॒वाः ॥ आत्म॒न्नात्म॒न्नित्यामं॑त्रयत ॥ तस्मै॑ष॒ष्ठꣳहूतःप्रत्यं॑शृणोत् ॥ सषड्ढू॑तोभवत् ॥ षड्ढू॑तोहु॒वैनामै॒षः ॥ तंवाए॒तꣳषड्ढू॑त॒ꣳसंतं॑ ॥ षड्ढो॒तेत्याच॑क्षतेप॒रोक्षे॑ण ॥ प॒रोक्ष॑प्रियाइव॒हिदे॒वाः ॥ आत्म॒न्नात्म॒न्नित्यामं॑त्रयत ॥ तस्मै॑पंच॒मꣳहूतःप्रत्यं॑शृणोत् ॥ सपंच॑हूतोभवत् ॥ पंच॑हूतोहु॒वैनामै॒षः ॥ तंवाए॒तंपंच॑हूत॒ꣳसंतं॑ ॥ पंच॑हो॒तेत्याच॑क्षतेप॒रोक्षे॑ण ॥ प॒रोक्ष॑प्रियाइव॒हिदे॒वाः ॥ आत्म॒न्नात्म॒न्नित्यामं॑त्रयत ॥ तस्मै॑चतु॒र्थꣳहूतःप्रत्यं॑शृणोत् ॥ सचतु॑र्हूतोभवत् ॥ चतु॑र्हूतोहु॒वैनामै॒षः ॥ तंवाए॒तंचतु॑र्हूत॒ꣳसंतं॑ ॥ चतु॑र्हो॒तेत्याच॑क्षतेप॒रोक्षे॑ण ॥ प॒रोक्ष॑प्रियाइव॒हिदे॒वाः ॥ तम॑ब्रवीत् ॥ त्वं॑वैमे॒नेदि॑ष्ठꣳहूतःप्रत्यं॑श्रौषीः ॥ त्वयै॑नानाख्या॒तार॒इति॑ ॥ तस्मा॒न्नुहै॑ना॒ꣳश्चतु॑र्हो॑तार॒इत्याच॑क्षते ॥ तस्मा॑च्छुश्रूषुःपुत्राणा॒ꣳहृद्यं॑तमः ॥ नेदि॑ष्ठो॒हृद्यं॑तमः ॥ नेदि॑ष्ठो॒ब्रह्म॑णोभवति ॥ यए॒वंवेद॑ ॥ ॐ यज्जाग्र॑तोदूरमु॒दैतु॒दैवं॒तदु॑सु॒प्तस्य॒तथै॒वैति॑ ॥ दू॒रं॒ग॒मंज्योति॑षां॒ज्योति॒रेकं॒तन्मे॒मनः॑शि॒वसं॑क॒ल्पम॑स्तु ॥ येन॒कर्मा॑ण्य॒पसो॑मनी॒षिणो॑य॒ज्ञेकृ॒ण्वंति॑वि॒दथे॑षु॒धीराः॑ ॥ यद॑पूर्वंय॒क्ष्ममं॑तः॑प्र॒जानां॒तन्मे॒मनः॑शि॒वसं॑क॒ल्पम॑स्तु॥ यत्प्र॒ज्ञान॑मु॒तचेतो॒धृति॑श्च॒यज्ज्योति॑र॒ंतर॒मृतं॑प्र॒जासु॑ ॥ यस्मा॒न्नऋ॒तेकिं॒चन

कर्मक्रियतेतन्मेमनःशिवसंकल्पमस्तु ॥ येनेदंभूतंभुवनंभविष्यत्परिगृहीतममृतेनसर्वं ॥ येनयज्ञस्तायतेसप्तहोतातन्मेमनःशिवसंकल्पमस्तु ॥ यस्मिन्नृचःसामयजूꣳषियस्मिन्प्रतिष्ठितारथनाभाविवाराः ॥ यस्मिꣳश्चित्तꣳसर्वमोतंप्रजानांतन्मेमनःशिवसंकल्पमस्तु ॥ सुषारथिरश्वानिवयंमनुष्यान्नेनीयतेभीशुभिर्वाजिनइव ॥ हृत्प्रतिष्ठंयदजिरंयविष्ठंतन्मेमनःशिवसंकल्पमस्तु ॥ शिवसंकल्पꣳहृदयायनमः ॥ ॐ सहस्रशीर्षापुरुषः ॥ सहस्राक्षःसहस्रपात् ॥ सभूमिंविश्वतोवृत्वा ॥ अत्यतिष्ठद्दशांगुलं ॥ पुरुषएवेदꣳसर्वं ॥ यद्भूतंयच्चभव्यं ॥ उतामृतत्वस्येशानः ॥ यदन्नेनातिरोहति ॥ एतावानस्यमहिमा ॥ अतोज्यायाꣳश्चपूरुषः ॥ पादोस्यविश्वाभूतानि ॥ त्रिपादस्यामृतंदिवि ॥ त्रिपादूर्ध्वउदैत्पुरुषः ॥ पादोस्येहाभवात्पुनः ॥ ततोविष्वङ्व्यक्रामत् ॥ साशनानशनेअभि ॥ तस्माद्विराडजायत ॥ विराजोअधिपूरुषः ॥ सजातोअत्यरिच्यत ॥ पश्चाद्भूमिमथोपुरः ॥ यत्पुरुषेणहविषा ॥ देवायज्ञमतन्वत ॥ वसंतोअस्यासीदाज्यं ॥ ग्रीष्मइध्मःशरद्धविः ॥ सप्तास्यासन्परिधयः ॥ त्रिःसप्तसमिधःकृताः ॥ देवायद्यज्ञंतन्वानाः ॥ अबध्नन्पुरुषंपशुं ॥ तंयज्ञंबर्हिषिप्रौक्षन् ॥ पुरुषंजातमग्रतः ॥ तेनदेवाअयजंत ॥ साध्याऋषयश्चये ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतः ॥ संभृतंपृषदाज्यं ॥ पशूꣳस्ताꣳश्चक्रेवायव्यान् ॥ आरण्यान्ग्राम्याश्चये ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतः ॥ ऋचःसामानिजज्ञिरे ॥ छंदाꣳसिजज्ञिरेतस्मात् ॥ यजुस्तस्मादजायत ॥ तस्मादश्वाअजायंत ॥ येकेचोभयादतः ॥ गावोहजज्ञिरेतस्मात् ॥ तस्माज्जाताअजावयः ॥ यत्पुरुषंव्यदधुः ॥ कतिधाव्यकल्पयन् ॥ मुखंकिमस्यकौबाहू ॥ कावूरूपादावुच्येते ॥ ब्राह्मणोस्यमुखमासीत् ॥ बाहूराजन्यःकृतः ॥ ऊरूतदस्ययद्वैश्यः ॥ पद्भ्याꣳशूद्रोअजायत ॥ चंद्रमामनसोजातः ॥ चक्षोःसूर्योअजायत ॥ मुखादिंद्रश्चाग्निश्च ॥ प्राणाद्वायुरजायत ॥ नाभ्याआसीदंतरिक्षं ॥ शीर्ष्णोद्यौःसम

वर्तत ॥ पद्भ्याभूमिर्दिशःश्रोत्रात् ॥ तथालोकाꣳअकल्पयन् ॥ वेदाहमेतंपुरुषंमहांतं ॥ आदित्यवर्णंतमसस्तुपारे ॥ सर्वाणि
रूपाणिविचित्यधीरः ॥ नामानिकृत्वाभिवदन्यदास्ते ॥ धातापुरस्ताद्यमुदाजहार ॥ शक्रःप्रविद्वान्प्रदिशश्चतस्रः ॥ तमेवंवि
द्वानमृतइहभवति ॥ नान्यःपंथाअयनायविद्यते ॥ यज्ञेनयज्ञमयजंतदेवाः ॥ तानिधर्माणिप्रथमान्यासन् ॥ तेहनाकंमहिमानः
सचंते ॥ यत्रपूर्वेसाध्याःसंतिदेवाः ॥ पुरुषसूक्तꣳशिरसेस्वाहा ॥ अद्भ्यःसंभूतःपृथिव्यैरसाच्च ॥ विश्वकर्मणःसमवर्त
ताधि ॥ तस्यत्वष्टाविदधद्रूपमेति ॥ तत्पुरुषस्यविश्वमाजानमग्रे ॥ वेदाहमेतंपुरुषंमहांतं ॥ आदित्यवर्णंतमसःपरस्तात् ॥
तमेवंविद्वानमृतइहभवति ॥ नान्यःपंथाविद्यतेयनाय ॥ प्रजापतिश्चरतिगर्भेअंतः ॥ अजायमानोबहुधाविजायते ॥
तस्यधीराःपरिजानंतियोनिं ॥ मरीचीनांपदमिच्छंतिवेधसः ॥ योदेवेभ्यआतपति ॥ योदेवानांपुरोहितः ॥ पूर्वोयोदेवेभ्यो
जातः ॥ नमोरुचायब्राह्मये ॥ रुचंब्राह्मंजनयंतः ॥ देवाअग्रेतदब्रुवन् ॥ यस्त्वैवंब्राह्मणोविद्यात् ॥ तस्यदेवाअसन्वशे ॥
ह्रीश्चतेलक्ष्मीश्चपत्न्यौ ॥ अहोरात्रेपार्श्वे ॥ नक्षत्राणिरूपं ॥ अश्विनौव्यात्तं ॥ इष्टंमनिषाण ॥ अमुंमनिषाण ॥ सर्वंमनिषाण ॥
उत्तरनारायणꣳशिखायवषट् ॥ ॐ आशुःशिशानोवृषभोनयुध्मोघनाघनःक्षोभणश्चर्षणीनां ॥ संक्रंदनोनिमिषएकवीरःश
तꣳसेनाअजयत्साकमिंद्रः ॥ संक्रदनेनानिमिषेणजिष्णुनायुत्कारेणदुश्च्यवनेनधृष्णुना ॥ तदिंद्रेणजयततत्सहध्वंयुधोनरइ
षुहस्तेनवृष्णा ॥ सइषुहस्तैःसनिषंगिभिर्वशीसꣳस्रष्टासयुधइंद्रोगणेन ॥ सꣳसृष्टजित्सोमपाबाहुशर्ध्यूर्ध्वधन्वाप्रतिहिताभि
रस्ता ॥ बृहस्पतेपरिदीयारथेनरक्षोहामित्राꣳअपबाधमानः ॥ प्रभंजन्त्सेनाःप्रमृणोयुधाजयन्नस्माकमेध्यविताराथानां ॥ गोत्र
भिदंगोविदंवज्रबाहुंजयंतमज्मप्रमृणंतमोजसा ॥ इमꣳसजाताअनुवीरयध्वमिंद्रꣳसखायोनुसꣳरभध्वं ॥ बलविज्ञायस्थविरःप्र

वीरःसहस्वान्वाजीसहमानउग्रः ॥ अभिवीरोअभिसत्वासहोजाजैत्रमिंद्ररथमातिष्ठगोवित् ॥ अभिगोत्राणिसहसागाहमानोदायोवीरःशतमन्युरिंद्रः ॥ दुश्च्यवनःपृतनाषाडयुध्योस्माकꣳसेनाअवतुप्रयुत्सु ॥ इंद्रआसांनेताबृहस्पतिर्दक्षिणायज्ञःपुरएतुसोमः ॥ देवसेनानामभिभंजतीनांजयंतीनांमरुतोयंत्वग्रे ॥ इंद्रस्यवृष्णोवरुणस्यराज्ञआदित्यानांमरुताꣳशर्धउग्रं ॥ महामनसांभुवनच्यवानांघोषोदेवानांजयतामुदस्थात् ॥ अस्माकमिंद्रःसमृतेषुध्वजेष्वस्माकंयाइषवस्ताजयंतु ॥ अस्माकंवीराउत्तरेभवंत्वस्मानुदेवाअवताहवेषु ॥ उद्धर्षयमघवन्नायुधान्युत्सत्वनांमामकानांमहाꣳसि ॥ उद्वृत्रहन्वाजिनांवाजिनान्युद्रथानांजयतामेतुघोषः ॥ उपप्रेतजयतानरःस्थिरावःसंतुबाहवः ॥ इंद्रोवःशर्मयच्छत्वनाधृष्यायथासथ ॥ अवसृष्टापरापतशरव्येब्रह्मसꣳशिता ॥ गच्छामित्रान्प्रविशमैषांकंचनोच्छिषः ॥ मर्माणितेवर्मभिश्छादयामिसोमस्त्वाराजामृतेनाभिवस्तां ॥ उरोर्वरीयोवारिवस्तेअस्तुजयंतंत्वामनुमदंतुदेवाः ॥ यत्रबाणाःसंपतंतिकुमाराविशिखाइव ॥ इंद्रोनस्तत्रवृत्रहाविश्वाहाशर्मयच्छतु ॥ कवचायहुं ॥ ॐ त्वमग्नेरुद्रोअसुरोमहोदिवः ॥ त्वꣳशर्धोमारुतंपृक्षईशिषे ॥ त्वंवातैररुणैर्यासिशंगयः ॥ त्वंपूषाविधतःपासिनुत्मना ॥ देवादेवेषुश्रयध्वं ॥ प्रथमाद्वितीयेषुश्रयध्वं ॥ द्वितीयास्तृतीयेषुश्रयध्वं ॥ तृतीयाश्चतुर्थेषुश्रयध्वं ॥ चतुर्थाःपंचमेषुश्रयध्वं ॥ पंचमाःषष्ठेषुश्रयध्वं ॥ षष्ठाःसप्तमेषुश्रयध्वं ॥ सप्तमाअष्टमेषुश्रयध्वं ॥ अष्टमानवमेषुश्रयध्वं ॥ नवमादशमेषुश्रयध्वं ॥ दशमाएकादशेषुश्रयध्वं ॥ एकादशाद्वादशेषुश्रयध्वं ॥ द्वादशास्त्रयोदशेषुश्रयध्वं ॥ त्रयोदशाश्चतुर्दशेषुश्रयध्वं ॥ चतुर्दशाःपंचदशेषुश्रयध्वं ॥ पंचदशाःषोडशेषुश्रयध्वं ॥ षोडशाःसप्तदशेषुश्रयध्वं ॥ सप्तदशाअष्टादशेषुश्रयध्वं ॥ अष्टादशाएकान्नविꣳशेषुश्रयध्वं ॥ एकान्न

विꣳशाविꣳशेषुश्रयध्वं ॥ विꣳशाएकविꣳशेषुश्रयध्वं ॥ एकविꣳशाद्वाविꣳशेषुश्रयध्वं ॥ द्वाविꣳशास्त्रयोविꣳशेषुश्रयध्वं ॥ त्रयोविꣳशाश्चतुर्विꣳशेषुश्रयध्वं ॥ चतुर्विꣳशाःपंचविꣳशेषुश्रयध्वं ॥ पंचविꣳशाःषड्विꣳशेषुश्रयध्वं ॥ षड्विꣳशाःसप्तविꣳशेषुश्रयध्वं ॥ सप्तविꣳशाअष्टाविꣳशेषुश्रयध्वं ॥ अष्टाविꣳशाएकान्नत्रिꣳशेषुश्रयध्वं ॥ एकान्नत्रिꣳशास्त्रिꣳशेषुश्रयध्वं ॥ त्रिꣳशाएकत्रिꣳशेषुश्रयध्वं ॥ एकत्रिꣳशाद्वात्रिꣳशेषुश्रयध्वं॥ द्वात्रिꣳशास्त्रयस्त्रिꣳशेषुश्रयध्वं ॥ देवास्त्रिरेकादशास्त्रिस्त्रयस्त्रिꣳशाः॥ उत्तरेभवत ॥ उत्तरवर्त्मानउत्तरसत्वानः ॥ यत्कामइदंजुहोमि ॥ तन्मेसमृध्यतां ॥ वयꣳस्यामपतयोरयीणां ॥ ॐ भूर्भुवःसुवःस्वाहा शतरुद्रीयꣳअस्त्रायफट्॥ ॐ हिरण्यगर्भःसमवर्तताग्रेभूतस्यजातःपतिरेकआसीत् ॥ सदाधारपृथिवींद्यामुतेमांकस्मैदेवायहविषाविधेम ॥यःप्राणतोनिमिषतोमहित्वैकइद्राजाजगतोबभूव ॥ यईशेअस्यद्विपदश्चतुष्पदःकस्मैदेवायहविषाविधेम॥ ॐ ब्रह्मजज्ञानंप्रथमंपुरस्ताद्विसीमतःसुरुचोवेनआवः ॥ सबुध्नियाउपमाअस्यविष्ठाःसतश्चयोनिमसतश्चविवः ॥ महीद्यौःपृथिवीचनइमंयज्ञंमिमिक्षतां ॥ पिपृतांनोभरीमभिः ॥ उपश्वासयपृथिवीमुतद्यांपुरुत्रातेमनुतांविष्ठितंजगत् ॥ सदुंदुभेसजूरिंद्रेणदेवैर्दूराद्दवीयोअपसेधशत्रून् ॥ अग्नेनयसुपथारायेअस्मान्विश्वानिदेववयुनानिविद्वान् ॥ युयोध्यस्मज्जुहुराणमेनोभूयिष्ठांतेनमउक्तिंविधेम ॥ यातेअग्नेयज्ञियातनूस्तयेह्यारोहात्मात्मानं ॥ अच्छावसूनिकृण्वन्नस्मेनर्यापुरूणि ॥यज्ञोभूत्वायज्ञमासीदस्वांयोनिं ॥ जातवेदोभुवआजायमानःसक्षयएहि ॥ इमंयमप्रस्तरमाहिसीदांगिरोभिःपितृभिःसंविदानः ॥ आत्वामंत्राःकविशस्तावहंत्वेनाराजन्हविषामादयस्व ॥ उरसाशिरसादृष्ट्यामनसावचसातथा ॥ पद्भ्यांकराभ्यांजानुभ्यांप्रणामोष्टांगउच्यते ॥

॥ ३५ ॥ लघुन्यासः ॥

प्रजननेब्रह्मातिष्ठतु ॥ पादयोर्विष्णुस्तिष्ठतु ॥ हस्तयोर्हरस्तिष्ठतु ॥ बाह्वोरिंद्रस्तिष्ठतु ॥ जठरेअग्निस्तिष्ठतु ॥ हृदयेशिवस्तिष्ठतु ॥ कंठेवसवस्तिष्ठंतु ॥ वक्त्रेसरस्वतीतिष्ठतु ॥ नासिकयोर्वायुस्तिष्ठतु ॥ नयनयोःसूर्याचंद्रमसौतिष्ठतां ॥ कर्णयोरश्विनौदेवौतिष्ठतां ॥ ललाटेरुद्रास्तिष्ठंतु ॥ मूर्ध्न्यादित्यास्तिष्ठंतु ॥ शिरसिमहादेवस्तिष्ठतु ॥ शिखायांचामुंडातिष्ठतु ॥ पृष्ठेपिनाकीतिष्ठतु ॥ पुरतःशूलीतिष्ठतु ॥ पार्श्वयोःशिवाशंकरौतिष्ठतां ॥ सर्वतोवायुस्तिष्ठतु ॥ ततोबहिःसर्वतोग्निर्ज्वालामालापरिवृतस्तिष्ठतु ॥ सर्वेष्वंगेषुसर्वादेवतायथायथास्थानानितिष्ठंतु ॥ माꣳरक्षंतु ॥ यजमानꣳरक्षंतु ॥ अग्निर्मेवाचिश्रितः ॥ वाग्घृहृदये ॥ हृदयंमयि ॥ अहममृते ॥ अमृतंब्रह्मणि ॥ वायुर्मेप्राणेश्रितः ॥ प्राणोहृदये ॥ हृदयंमयि ॥ अहममृते ॥ अमृतंब्रह्मणि ॥ सूर्योमेचक्षुषिश्रितः ॥ चक्षुर्हृदये ॥ हृदयंमयि ॥ अहममृते ॥ अमृतंब्रह्मणि ॥ चंद्रमामेमनसिश्रितः ॥ मनोहृदये ॥ हृदयंमयि ॥ अहममृते ॥ अमृतंब्रह्मणि ॥ दिशोमेश्रोत्रेश्रिताः ॥ श्रोत्रꣳहृदये ॥ हृदयंमयि ॥ अहममृते ॥ अमृतंब्रह्मणि ॥ आपोमेरेतसिश्रिताः ॥ रेतोहृदये ॥ हृदयंमयि ॥ अहममृते ॥ अमृतंब्रह्मणि ॥ पृथिवीमेशरीरेश्रिता ॥ शरीरꣳहृदये ॥ हृदयंमयि ॥ अहममृते ॥ अमृतंब्रह्मणि ॥ ओषधिवनस्पतयोमेलोमसुश्रिताः ॥ लोमानिहृदये ॥ हृदयंमयि ॥ अहममृते ॥ अमृतंब्रह्मणि ॥ इंद्रोमेबलेश्रितः ॥ बलꣳहृदये ॥ हृदयंमयि ॥ अहममृते ॥ अमृतंब्रह्मणि ॥ पर्जन्योमेमूर्ध्निश्रितः ॥ मूर्धाहृदये ॥ हृदयंमयि ॥ अहममृते ॥ अमृतंब्रह्मणि ॥ ईशानोमेमन्यौश्रितः ॥ मन्युर्हृदये ॥ हृदयंमयि ॥ अहममृते ॥ अमृतंब्रह्मणि ॥ आत्मामआत्मनिश्रितः ॥ आत्माहृदये ॥ हृदयंमयि ॥ अहममृते ॥ अमृतंब्रह्मणि ॥ पुनर्मआत्मापुनरायुरागात् ॥ पुनःप्राणःपुन

राकू॑त॒मागा॑त् ॥ वै॒श्वा॒न॒रोर॒श्मिभिर्वावृ॒धानः ॥ अं॒तस्ति॑ष्ठत्व॒मृतं॑स्यगो॒पाः ॥ एवंसर्वंशरीरंस्पृशेत् ॥ अथात्मानंशिवात्मानंश्री रुद्ररूपंध्यायेत् ॥ शुद्धस्फटिकसंकाशंत्रिनेत्रंपंचवक्त्रकं ॥ गंगाधरंदशभुजंसर्वाभरणभूषितं ॥ नीलग्रीवंशशांकांकंनागयज्ञोपवीतिनं ॥ व्याघ्रचर्मोत्तरीयंचवरेण्यमभयप्रदं ॥ कमंडल्वक्षसूत्राभ्यामन्वितंशूलपाणिनं ॥ ज्वलंतंपिंगलजटाशिखमुद्योतकारिणं ॥ अमृतेनाप्लुतंहृष्टमुमादेहार्धधारिणं ॥ दिव्यसिंहासनासीनंदिव्यभोगसमन्वितं ॥ दिग्देवतासमायुक्तंसुरासुरनमस्कृतं ॥ नित्यंचशाश्वतंशुद्धंध्रुवमक्षरमव्ययं ॥ सर्वव्यापिनमीशानंरुद्रंवैविश्वरूपिणं ॥ एवंध्यात्वाद्विजःसम्यक्ततोयजनमारभेत् ॥ आराधितोमनुष्यैस्त्वꣳसिद्धैर्देवासुरादिभिः ॥ आराधयामिभक्त्यात्वांमांगृहाणमहेश्वर ॥ आत्वा॑वहं॑तु॒हर॑य॒ःसचे॑तसः श्वे॒तैरश्वैः स॒हकै॑तु॒मद्भि॒र्वाता॑ज॒वैर्बलं॑वद्भि॒र्मनो॑ज॒वैराया॑हि॒शी॒घ्रंमम॑ह॒व्याय॒शर्वोम् ॥ स्वामिन्सर्वजगन्नाथयावत्पूजावसानकं ॥ तावत्त्वं प्रीतिभावेनलिंगेस्मिन्सन्निधोभव ॥ शांतिदोभव ॥ सुप्रसन्नोभव ॥ वरदोभव ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ३६ ॥ रुद्राध्यायः ॥

श्रीः ॥ (अस्यश्रीरुद्रस्यप्रश्नस्य ॥ अनुष्टुप्छंदस्य ॥ अघोरऋषिः ॥ संकर्षणमूर्तिस्वरूपोयोऽसावादित्यःपरमपुरुषःसएषरुद्रोदेवता ॥ अग्निक्रतुचरमायामिष्टिकायाꣳशतरुद्रियजपेविनियोगः ॥ सकलस्यरुद्राध्यायस्य ॥ श्रीरुद्रोदेवता ॥ एकागायत्रीछंदः ॥ तिस्रोनुष्टुभस्तिस्रःपंक्तयः ॥ सप्तानुष्टुभौद्वेजगत्यौ ॥ परमेष्ठीऋषिः ॥ अग्नाविष्णूसजोषसेत्येकादशानामनुवाकाना ॥ अग्निःकांडऋषिः ॥ आद्यागायत्री ॥ आग्नावैष्णवी ॥ शिष्टंयजुः ॥ वाजादयोन्नादिविशेषादेवताः ॥ महाविराट्छंदः ॥ नमःशंभवेतिबीजं ॥ मयोभवेतिशक्तिः ॥ नमःशंकरायेतिबीजं ॥ मयस्करायेतिशक्तिः ॥ नमःशिवायेतिबीजं ॥ शिवतरायेतिशक्तिः ॥

ॐ कारोबीजं ॥ मायाशक्तिः ॥ ब्रह्माबीजं ॥ सुषुम्नाशक्तिः ॥ नमइषुकृद्भ्योधन्वकृद्भ्यइतिकीलकं ॥ अमुकदेवताप्रीत्यर्थंजपेऽ
भिषेकेवाविनियोगः) ॥ हरिः ॐ ॥ इडादेवहूर्मनुर्यज्ञनीर्बृहस्पतिरुक्थामदानिशꣳसिषद्विश्वेदेवाःसूक्तवाचःपृथिविमातर्मामा
हिꣳसीर्मधुमनिष्येमधुजनिष्येमधुवक्ष्यामिमधुवदिष्यामिमधुमतींदेवेभ्योवाचमुद्यासꣳशुश्रूषेण्यांमनुष्येभ्यस्तंमादेवाअवंतुशो
भायैपितरोनुमदंतु ॥ नमोरुद्रेभ्यः॥ ॐ शांतिःशांतिःशांतिः ॥ ॥ ॐ नमस्तेरुद्रमन्यवउतोतइषवेनमः ॥ नमस्तेअस्तुधन्व
नेबाहुभ्यामुततेनमः । यातइषुःशिवतमाशिवंबभूवतेधनुः । शिवाशरव्यायातवतयानोरुद्रमृडय । यातेरुद्रशिवातनूरघोरापा
पकाशिनी ॥ तयानस्तनुवाशंतमयागिरिशंताभिचाकशीहि । यामिषुंगिरिशंतहस्तेबिभर्ष्यस्तवे । शिवांगिरित्रतांकुरुमाहिꣳसीः
पुरुषंजगत् ॥ शिवेनवचसात्वागिरिशाच्छावदामसि । यथानःसर्वमिज्जगदयक्ष्मꣳसुमनाअसत् । अध्यवोचदधिवक्ताप्रथमोदै
व्योभिषक् । अहींꣳश्चसर्वान्जंभयन्त्सर्वाश्चयातुधान्यः । असौयस्ताम्रोअरुणउतबभ्रुःसुमंगलः । येचेमाꣳरुद्राअभितोदिक्षुश्रि
ताःसहस्रशोवैषाꣳहेडईमहे । असौयोवसर्पतिनीलग्रीवोविलोहितः । उतैनंगोपाअदृशन्नदृशन्नुदहार्यः । उतैनंविश्वाभूतानिस
दृष्टोमृडयातिनः । नमोअस्तुनीलग्रीवायसहस्राक्षायमीढुषे । अथोयेअस्यसत्वानोहंतेभ्योकरंनमः । प्रमुंचधन्वनस्त्वमुभयोरार्त्नि
योर्ज्यां । याश्चतेहस्तइषवःपराताभगवोवप । अवतत्यधनुस्त्वꣳसहस्राक्षशतेषुधे ॥ निशीर्यशल्यानांमुखाशिवोनःसुमनाभव ।
विज्यंधनुःकपर्दिनोविशल्योबाणवाꣳउत । अनेशन्नस्येषवआभुरस्यनिषंगथिः । यातेहेतिर्मीढुष्टमहस्तेबभूवतेधनुः । तयास्मा
न्विश्वतस्त्वमयक्ष्मयापरिभुज । नमस्तेअस्त्वायुधायानाततायधृष्णवे । उभाभ्यामुततेनमोबाहुभ्यांतवधन्वने । परितेधन्व

नोहेतिरस्मान्वृणक्तुविश्वतः । अथोयइषुधिस्तवारेअस्मन्निधेहितं ॥ १ ॥ नमोहिरण्यबाहवेसेनान्येदिशांचपतयेनमोनमोवृक्षेभ्योहरिकेशेभ्यःपशूनांपतयेनमोनमःसस्पिंजरायत्विषीमतेपथीनांपतयेनमोनमोबभ्लुशायविव्याधिनेऽन्नानांपतयेनमोनमोहरिकेशायोपवीतिनेपुष्टानांपतयेनमोनमोभवस्यहेत्यैजगतांपतयेनमोनमोरुद्रायातताविनेक्षेत्राणांपतयेनमोनमःसूतायाहंत्यायवनानांपतयेनमोनमोरोहितायस्थपतयेवृक्षाणांपतयेनमोनमोमंत्रिणेवाणिजायकक्षाणांपतयेनमोनमोभुवंतयेवारिवस्कृतायौषधीनांपतयेनमोनमउच्चैर्घोषायाक्रंदयतेपत्तीनांपतयेनमोनमःकृत्स्नवीतायधावतेसत्वनांपतयेनमः॥२॥ नमःसहमानायनिव्याधिनेऽआव्याधिनीनांपतयेनमोनमःककुभायनिषंगिणेस्तेनानांपतयेनमोनमोनिषंगिणेऽइषुधिमतेतस्कराणांपतयेनमोनमोवंचतेपरिवंचतेस्तायूनांपतयेनमोनमोनिचेरवेपरिचरायारण्यानांपतयेनमोनमःसृकाविभ्योजिघाꣳसद्भ्योमुष्णतांपतयेनमोनमोऽसिमद्भ्योनक्तंचरद्भ्यःप्रकृंतानांपतयेनमोनमउष्णीषिणेगिरिचरायकुलुंचानांपतयेनमोनमइषुमद्भ्योधन्वाविभ्यश्चवोनमोनमआतन्वानेभ्यःप्रतिदधानेभ्यश्चवोनमोनमआयच्छद्भ्योविसृजद्भ्यश्चवोनमोनमोऽस्यद्भ्योविध्यद्भ्यश्चवोनमोनमआसीनेभ्यःशयानेभ्यश्चवोनमोनमःस्वपद्भ्योजाग्रद्भ्यश्चवोनमोनमस्तिष्ठद्भ्योधावद्भ्यश्चवोनमोनमःसभाभ्यःसभापतिभ्यश्चवोनमोनमोअश्वेभ्योश्वपतिभ्यश्चवोनमः ॥ ३ ॥ नमआव्याधिनीभ्योविविध्यंतीभ्यश्चवोनमोनमउगणाभ्यस्तृꣳहतीभ्यश्चवोनमोनमोगृत्सेभ्योगृत्सपतिभ्यश्चवोनमोनमोव्रातेभ्योव्रातपतिभ्यश्चवोनमोनमोगणेभ्योगणपतिभ्यश्चवोनमोनमोविरूपेभ्योविश्वरूपेभ्यश्चवोनमोनमोमहद्भ्यःक्षुल्लकेभ्यश्चवोनमोनमोरथिभ्योरथेभ्यश्चवोनमोनमोरथेभ्योरथपतिभ्यश्चवोनमोनमःसेनाभ्यःसेनानिभ्यश्चवोनमोनमःक्षत्तृभ्यःसंग्रहीतृभ्य

श्चवो॒नमो॒नम॒स्तक्ष॑भ्योरथका॒रेभ्य॑श्चवो॒नमो॒नमः॒कुला॒लेभ्यः॑क॒र्मारे॑भ्यश्चवो॒नमो॒नमः॑पुं॒जिष्टे॑भ्योनिषा॒देभ्य॑श्चवो॒नमो॒नमः॑ऽइषु॒कृद्भ्यो॑
धन्व॒कृद्भ्य॑श्चवो॒नमो॒नमो॑मृग॒युभ्यः॑श्व॒निभ्य॑श्चवो॒नमो॒नमः॒श्वभ्यः॒श्वप॑तिभ्यश्चवो॒नमः॑ ॥ ४ ॥ नमो॑भ॒वाय॑चरु॒द्राय॑च॒नमः॑श॒र्वाय॑
चपशु॒पत॑येच॒नमो॒नील॑ग्रीवायचशिति॒कंठा॑यच॒नमः॑कप॒र्दिने॑च॒व्युप्त॑केशायच॒नमः॑सहस्रा॒क्षाय॑चश॒तध॑न्वनेच॒नमो॑गिरि॒शाय॑चशि
पिवि॒ष्टाय॑च॒नमो॑मी॒ढुष्ट॑माय॒चेषु॑मतेच॒नमो॑ह्र॒स्वाय॑चवा॒मनाय॑च॒नमो॑बृह॒तेच॒वर्षी॑यसेच॒नमो॑वृ॒द्धाय॑चसं॒वृध्व॑नेच॒नमो॒अग्रि॑यायचप्र
थ॒माय॑च॒नम॑आ॒शवे॑चाजि॒राय॑च॒नमः॒शीघ्रि॑यायच॒शीभ्या॑यच॒नम॑ऊर्म्या॑यचावस्व॒न्या॑यच॒नमः॑स्रोत॒स्या॑यच॒द्वीप्या॑यच ॥ ५ ॥ नमो॑
ज्ये॒ष्ठाय॑चकनि॒ष्ठाय॑च॒नमः॑पूर्व॒जाय॑चापर॒जाय॑च॒नमो॑मध्य॒माय॑चापग॒ल्भाय॑च॒नमो॑जघ॒न्या॑यच॒बुध्नि॑यायच॒नमः॑सो॒भ्या॑यचप्रतिस॒
र्या॑यच॒नमो॒याम्या॑यच॒क्षेम्या॑यच॒नम॑उर्व॒र्या॑यच॒खल्या॑यच॒नमः॒श्लोक्या॑यचावसा॒न्या॑यच॒नमो॒वन्या॑यच॒कक्ष्या॑यच॒नमः॑श्र॒वाय॑चप्र
तिश्र॒वाय॑च॒नम॑आ॒शुषे॑णायचा॒शुर॑थायच॒नमः॒शूरा॑यचावभिंद॒तेच॒नमो॑व॒र्मिणे॑चवरू॒थिने॑च॒नमो॑बि॒ल्मिने॑चकव॒चिने॑च॒नमः॑श्रु॒ताय॑
चश्रुतसे॒नाय॑च ॥ ६ ॥ नमो॑दुंदु॒भ्या॑यचाहन॒न्या॑यच॒नमो॑धृ॒ष्णवे॑चप्रमृ॒शाय॑च॒नमो॑दू॒ताय॑च॒प्रहि॑तायच॒नमो॑निषं॒गिणे॑चेषुधि॒मते॑
च॒नम॑स्ती॒क्ष्णेष॑वेचायु॒धिने॑च॒नमः॑स्वायु॒धाय॑चसु॒धन्व॑नेच॒नमः॒स्रुत्या॑यच॒पथ्या॑यच॒नमः॑का॒ट्या॑यच॒नीप्या॑यच॒नमः॒सूद्या॑यचसर॒स्या॑
यच॒नमो॑ना॒द्याय॑चवैशं॒ताय॑च॒नमः॒कूप्या॑यचाव॒ट्या॑यच॒नमो॒वर्ष्या॑यचाव॒र्ष्याय॑च॒नमो॑मे॒घ्या॑यचविद्यु॒त्या॑यच॒नम॑ई॒ध्रिया॑यचात॒प्या॑
यच॒नमो॒वात्या॑यच॒रेष्मि॑यायच॒नमो॑वास्त॒व्या॑यचवास्तु॒पाय॑च ॥ ७ ॥ नमः॒सोमा॑यचरु॒द्राय॑च॒नम॑स्ता॒म्राय॑चारु॒णाय॑च॒नमः॑शं॒गा
य॑चपशु॒पत॑येच॒नम॑उ॒ग्राय॑चभी॒माय॑च॒नमो॑अग्रेव॒धाय॑चदूरेव॒धाय॑च॒नमो॑हं॒त्रेच॒हनी॑यसेच॒नमो॑वृ॒क्षेभ्यो॒हरि॑केशेभ्यो॒नम॑स्ता॒राय॒नमः॑

शंभवेचमयोभवेचनमःशंकरायचमयस्करायचनमःशिवायचशिवतरायचनमस्तीर्थ्यायचकूल्यायचनमःपार्यायचावार्यायचनमःप्रतरणायचोत्तरणायचनमआतार्यायचालाद्यायचनमःशष्प्यायचफेन्यायचनमःसिकत्यायचप्रवाह्यायच ॥८॥नमइरिण्यायचप्रपथ्यायचनमःकिꣳशिलायचक्षयणायचनमःकपर्दिनेचपुलस्तयेचनमोगोष्ठ्यायचगृह्यायचनमस्तल्प्यायचगेह्यायचनमःकाट्यायचगह्वरेष्ठायचनमोह्रदय्यायचनिवेष्प्यायचनमःपाꣳसव्यायचरजस्यायचनमःशुष्क्यायचहरित्यायचनमोलोप्यायचोलप्यायचनमऊर्व्यायचसूर्म्यायचनमःपर्ण्यायचपर्णशद्यायचनमोपगुरमाणायचाभिघ्नतेचनमऽआखिदतेचप्रखिदतेचनमोवःकिरिकेभ्योदेवानाꣳहृदयेभ्योनमोविक्षीणकेभ्योनमोविचिन्वत्केभ्योनमआनिर्हतेभ्योनमआमीवत्केभ्यः ॥ ९ ॥ द्रापेअंधसस्पतेदरिद्रंनीललोहित ॥ एषांपुरुषाणामेषांपशूनांमाभेर्मारोमोएषांकिंचनाममत् ॥ यातेरुद्रशिवातनूःशिवाविश्वाहभेषजी ॥ शिवारुद्रस्यभेषजीतयानोमृडजीवसे ॥ इमाꣳरुद्रायतवसेकपर्दिनेक्षयद्वीरायप्रभरामहेमतिं ॥ यथानःशमसद्द्विपदेचतुष्पदेविश्वंपुष्टंग्रामेअस्मिन्ननातुरं ॥ मृडानोरुद्रोतनोमयस्कृधिक्षयद्वीरायनमसाविधेमते ॥ यच्छंचयोश्चमनुरायजेपितातदश्यामतवरुद्रप्रणीतौ ॥ मानोमहांतमुतमानोअर्भकंमानउक्षंतमुतमानउक्षितं ॥ मानोवधीःपितरंमोतमातरंप्रियामानस्तनुवोरुद्ररीरिषः ॥ मानस्तोकेतनयेमानआयुषिमानोगोषुमानोअश्वेषुरीरिषः ॥ वीरान्मानोरुद्रभामितोवधीर्हविष्मंतोनमसाविधेमते ॥ आरात्तेगोघ्नउतपूरुषघ्नेक्षयद्वीरायसुम्नमस्मेतेअस्तु ॥ रक्षाचनोअधिचदेवब्रूह्यधाचनःशर्मयच्छद्विबर्हाः ॥ स्तुहिश्रुतंगर्तसदंयुवानंमृगंनभीममुपहत्नुमुग्रं ॥ मृडाजरित्रेरुद्रस्तवानोअन्यंतेअस्मन्निवपंतुसेनाः ॥ परिणोरुद्रस्यहेतिर्वृणक्तुपरित्वेषस्यदुर्मतिरघायोः ॥ अवस्थिरामघव

द्भ्यस्तनुष्वमीढ्वस्तोकायतनयायमृडय ॥ मीढुष्टमशिवतमशिवोनःसुमनाभव ॥ परमेवृक्षआयुधंनिधायकृत्तिंवसानआचरपिनाकंबिभ्रदागहि ॥ विकिरिदविलोहितनमस्तेअस्तुभगवः॥ यास्तेसहस्रꣳहेतयोन्यमस्मन्निवपंतुताः ॥ सहस्राणिसहस्रधाबाहुवोस्तवहेतयः ॥ तासामीशानोभगवःपराचीनामुखाकृधि ॥ १० ॥ सहस्राणिसहस्रशोयेरुद्राअधिभूम्यां ॥ तेषाꣳसहस्रयोजनेवधन्वानितन्मसि ॥ अस्मिन्महत्यर्णवेंतरिक्षेभवाअधि ॥ नीलग्रीवाःशितिकंठाःशर्वाअधःक्षमाचराः ॥ नीलग्रीवाःशितिकंठादिवꣳरुद्राउपश्रिताः ॥ येवृक्षेषुसस्पिंजरानीलग्रीवाविलोहिताः ॥ येभूतानामधिपतयोविशिखासःकपर्दिनः ॥ येअन्नेषुविविध्यंतिपात्रेषुपिबतोजनान् ॥ येपथांपथिरक्षयऐलबृदायव्युधः ॥ येतीर्थानिप्रचरंतिसृकावंतोनिषंगिणः ॥ यएतावंतश्चभूयाꣳसश्चदिशोरुद्रावितस्थिरे ॥ तेषाꣳसहस्रयोजनेवधन्वानितन्मसि ॥ नमोरुद्रेभ्योयेपृथिव्यांयेंतरिक्षेयेदिवियेषामन्नंवातोवर्षमिषवस्तेभ्योदशप्राचीर्दशदक्षिणादशप्रतीचीर्दशोदीचीर्दशोर्ध्वास्तेभ्योनमस्तेनोमृडयंतुतेयंद्विष्मोयश्चनोद्वेष्टितंवोजंभेदधामि ॥ ११ ॥ ॥

ॐ अग्नाविष्णूसजोषसेमावर्धंतुवांगिरः ॥ द्युम्नैर्वाजेभिरागतं ॥ वाजश्चमेप्रसवश्चमेप्रयतिश्चमेप्रसितिश्चमेधीतिश्चमेक्रतुश्चमेस्वरश्चमेश्लोकश्चमेश्रावश्चमेश्रुतिश्चमेज्योतिश्चमेसुवश्चमेप्राणश्चमेपानश्चमेव्यानश्चमेसुश्चमेचित्तंचमआधीतंचमेवाक्चमेमनश्चमेचक्षुश्चमेश्रोत्रंचमेदक्षश्चमेबलंचमओजश्चमेसहश्चमआयुश्चमेजराचमआत्माचमेतनूश्चमेशर्मचमेवर्मचमेंऽगानिचमेस्थानिचमेपरूꣳषिचमेशरीराणिचमे ॥१॥ ज्यैष्ठ्यंचमआधिपत्यंचमेमन्युश्चमेभामश्चमेमश्चमेम्भश्चमेजेमाचमेमहिमाचमेवरिमाचमेप्रथिमाचमेवर्ष्माचमेद्राघुयाचमेवृद्धंचमेवृद्धिश्चमेसत्यंचमेश्रद्धाचमेजगच्चमेधनंचमेवशश्चमेत्विषिश्चमेक्रीडाचमेमोदश्चमेजातंचमेजनिष्यमाणंच

मेसूक्तंचमेसुकृतंचमेवित्तंचमेवेद्यंचमेभूतंचमेभविष्यच्चमेसुगंचमेसुपथंचमऋद्धंचमऋद्धिश्चमेक्लृप्तंचमेक्लृप्तिश्चमेमतिश्चमेसुमतिश्च
मे ॥२॥ शंचमेमयश्चमेप्रियंचमेनुकामश्चमेकामश्चमेसौमनसश्चमेभद्रंचमेश्रेयश्चमेवस्यश्चमेयशश्चमेभगश्चमेद्रविणंचमेयंताचमेध
र्ताचमेक्षेमश्चमेधृतिश्चमेविश्वंचमेमहश्चमेसंविच्चमेज्ञात्रंचमेसूश्चमेप्रसूश्चमेसीरंचमेलयश्चमऋतंचमेमृतंचमेयक्ष्मंचमेऽनामयच्चमे
जीवातुश्चमेदीर्घायुत्वंचमेऽनमित्रंचमेभयंचमेसुगंचमेशयनंचमेसूषाचमेसुदिनंचमे ॥ ३ ॥ ऊर्क्चमेसूनृताचमेपयश्चमेरसश्चमेघृतं
चमेमधुचमेसग्धिश्चमेसपीतिश्चमेकृषिश्चमेवृष्टिश्चमेजैत्रंचमऔद्भिद्यंचमेरयिश्चमेरायश्चमेपुष्टंचमेपुष्टिश्चमेविभुचमेप्रभुचमेबहुच
मेभूयश्चमेपूर्णंचमेपूर्णतरंचमेक्षितिश्चमेकूयवाश्चमेन्नंचमेक्षुच्चमेव्रीहयश्चमेयवाश्चमेमाषाश्चमेतिलाश्चमेमुद्गाश्चमेखल्वाश्चमेगोधूमा
श्चमेमसुराश्चमेप्रियंगवश्चमेऽणवश्चमेश्यामाकाश्चमेनीवाराश्चमे ॥४॥ अश्माचमेमृत्तिकाचमेगिरयश्चमेपर्वताश्चमेसिकताश्चमेव
नस्पतयश्चमेहिरण्यंचमेयश्चमेसीसंचमेत्रपुश्चमेश्यामंचमेलोहंचमेग्निश्चमआपश्चमेवीरुधश्चमओषधयश्चमेकृष्टपच्यंचमेकृष्टपच्यं
चमेग्राम्याश्चमेपशवआरण्याश्चयज्ञेनकल्पंतांवित्तंचमेवित्तिश्चमेभूतंचमेभूतिश्चमेवसुचमेवसतिश्चमेकर्मचमेशक्तिश्चमेर्थश्चमएम
श्चमइतिश्चमेगतिश्चमे ॥ ५ ॥ अग्निश्चमइंद्रश्चमेसोमश्चमइंद्रश्चमेसविताचमइंद्रश्चमेसरस्वतीचमइंद्रश्चमेपूषाचमइंद्रश्चमेबृहस्प
तिश्चमइंद्रश्चमेमित्रश्चमइंद्रश्चमेवरुणश्चमइंद्रश्चमेत्वष्टाचमइंद्रश्चमेधाताचमइंद्रश्चमेविष्णुश्चमइंद्रश्चमेऽश्विनौचमइंद्रश्चमेमरुत
श्चमइंद्रश्चमेविश्वेचमेदेवाइंद्रश्चमेपृथिवीचमइंद्रश्चमेंऽतरिक्षंचमइंद्रश्चमेद्यौश्चमइंद्रश्चमेदिशश्चमइंद्रश्चमेमूर्धाचमइंद्रश्चमेप्रजाप
तिश्चमइंद्रश्चमे ॥ ६ ॥ अꣳशुश्चमेरश्मिश्चमेदाभ्यश्चमेधिपतिश्चमउपाꣳशुश्चमेंतर्यामश्चमऐंद्रवायवश्चमेमैत्रावरुणश्चमआश्विन

श्चमेप्रतिप्रस्थानश्चमेशुक्रश्चमेमंथीचमआग्रयणश्चमेवैश्वदेवश्चमेध्रुवश्चमेवैश्वानरश्चमऋतुग्रहाश्चमेतिग्राह्याश्चमऐंद्राग्नश्चमेवैश्वदे
वश्चमेमरुत्वतीयाश्चमेमाहेंद्रश्चमआदित्यश्चमेसावित्रश्चमेसारस्वतश्चमेपौष्णश्चमेपात्नीवतश्चमेहारियोजनश्चमे ॥ ७ ॥ इध्मश्च
मेबर्हिश्चमेवेदिश्चमेधिष्णियाश्चमेस्रुचश्चमेचमसाश्चमेग्रावाणश्चमेस्वरवश्चमउपरवाश्चमेधिषवणेचमेद्रोणकलशश्चमेवायव्यानिच
मेपूतभृच्चमआधवनीयश्चमआग्नीध्रंचमेहविर्धानंचमेगृहाश्चमेसदश्चमेपुरोडाशाश्चमेपचताश्चमेऽवभृथश्चमेस्वगाकारश्चमे ॥ ८ ॥
अग्निश्चमेघर्मश्चमेऽर्कश्चमेसूर्यश्चमेप्राणश्चमेश्वमेधश्चमेपृथिवीचमेदितिश्चमेदितिश्चमेद्यौश्चमेशक्करीरंगुलयोदिशश्चमेयज्ञेनकल्पंता
मृक्चमेसामचमेस्तोमश्चमेयजुश्चमेदीक्षाचमेतपश्चमऋतुश्चमेव्रतंचमेहोरात्रयोर्वृष्ट्याबृहद्रथंतरेचमेयज्ञेनकल्पेतां ॥ ९ ॥ गर्भाश्च
मेवत्साश्चमेत्र्यविश्चमेत्र्यवीचमेदित्यवाट्चमेदित्यौहीचमेपंचाविश्चमेपंचावीचमेत्रिवत्सश्चमेत्रिवत्साचमेतुर्यवाट्चमेतुर्यौहीचमे
पष्ठवाच्चमेपष्ठौहीचमऽउक्षाचमेवशाचमऽऋषभश्चमेवेहच्चमेऽनड्वान्चमेधेनुश्चमआयुर्यज्ञेनकल्पतांप्राणोयज्ञेनकल्पतामपानोय
ज्ञेनकल्पतांव्यानोयज्ञेनकल्पतांचक्षुर्यज्ञेनकल्पताꣳश्रोत्रंयज्ञेनकल्पतांमनोयज्ञेनकल्पतांवाग्यज्ञेनकल्पतामात्मायज्ञेनकल्पतांय
ज्ञोयज्ञेनकल्पतां ॥ १० ॥ एकाचमेतिस्रश्चमेपंचचमेसप्तचमेनवचमएकादशचमेत्रयोदशचमेपंचदशचमेसप्तदशचमेनवदश
चमएकविꣳशतिश्चमेत्रयोविꣳशतिश्चमेपंचविꣳशतिश्चमेसप्तविꣳशतिश्चमेनवविꣳशतिश्चमएकत्रिꣳशच्चमेत्रयस्त्रिꣳशच्चमेचत
स्रश्चमेष्टौचमेद्वादशचमेषोडशचमेविꣳशतिश्चमेचतुर्विꣳशतिश्चमेष्टाविꣳशतिश्चमेद्वात्रिꣳशच्चमेषट्त्रिꣳशच्चमेचत्वारिꣳशच्चमे
चतुश्चत्वारिꣳशच्चमेष्टाचत्वारिꣳशच्चमेवाजश्चप्रसवश्चापिजश्चक्रतुश्चसुवश्चमूर्धाचव्यश्नियश्चांत्यायनश्चांत्यश्चभौवनश्चभुवनश्चा
धिपतिश्च ॥ ११ ॥ इडादेवहूर्मनु० ॥ इतिरुद्राध्यायःसमाप्तः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ३७ ॥ सुवर्णघर्मानुवाकः ॥

श्रीः ॥ ॐ सुवर्णघर्मपरिवेदवेनं ॥ इंद्रस्यात्मानंदशधाचरंतं ॥ अंतःसमुद्रेमनसाचरंतं ॥ ब्रह्मान्वविंददशहोतारमर्णे ॥ अंतःप्रविष्टःशास्ताजनानां ॥ एकःसन्बहुधाविचारः ॥ शतꣳशुक्राणियत्रैकंभवंति ॥ सर्वेवेदायत्रैकंभवंति ॥ सर्वेहोतारोयत्रैकंभवंति ॥ समानसीनआत्माजनानां ॥ १ ॥ अंतःप्रविष्टःशास्ताजनानाꣳसर्वात्मा ॥ सर्वाःप्रजायत्रैकंभवंति ॥ चतुर्होतारोयत्रसंपदंगच्छंतिदेवैः ॥ समानसीनआत्माजनानां ॥ ब्रह्मेंद्रमग्निंजगतःप्रतिष्ठां ॥ दिवआत्मानꣳसवितारंबृहस्पतिं ॥ चतुर्होतारंप्रदिशोनुक्लृप्तं ॥ वाचोवीर्यंतपसान्वविंदत् ॥ अंतःप्रविष्टंकर्तारमेतं ॥ त्वष्टारꣳरूपाणिविकुर्वंतंविपश्चिं ॥ २ ॥ अमृतस्यप्राणंयज्ञमेतं ॥ चतुर्होतृणामात्मानंकवयोनिचिक्युः ॥ अंतःप्रविष्टंकर्तारमेतं ॥ देवानांबंधुंनिहितंगुहासु ॥ अमृतेनक्लृप्तंयज्ञमेतं ॥ चतुर्होतृणामात्मानंकवयोनिचिक्युः ॥ शतंनियुतःपरिवेदविश्वाविश्ववारः ॥ विश्वमिदंवृणाति ॥ इंद्रस्यात्मानिहितःपंचहोता ॥ अमृतंदेवानामायुःप्रजानां ॥ ३ ॥ इंद्रꣳराजानꣳसवितारमेतं ॥ वायोरात्मानंकवयोनिचिक्युः ॥ रश्मिꣳरश्मीनांमध्येतपंतं ॥ ऋतस्यपदेकवयोनिपांति ॥ यआंडकोशेभुवनंबिभर्ति ॥ अनिर्भिण्णःसन्नथलोकान्विचष्टे ॥ यस्यांडकोशꣳशुष्ममाहुःप्राणमुल्बं ॥ तेनक्लृप्तोमृतेनाहमस्मि ॥ सुवर्णकोशꣳरजसापरीवृतं ॥ देवानांवसुधानींविराजं ॥ ४ ॥ अमृतस्यपूर्णांतामुकलांविचक्षते ॥ पादꣳषड्ढोतुर्नकिलाविवित्से ॥ येनर्तवःपंचधोतक्लृप्ताः ॥ उतवाषड्धामनसोतक्लृप्ताः ॥ तꣳषड्ढोतारमृतुभिःकल्पमानं ॥ ऋतस्यपदेकवयोनिपांति ॥ अंतःप्रविष्टंकर्तारमेतं ॥ अंतश्चंद्रमसिमनसाचरंतं ॥ सहैवसंतंनविजानंतिदेवाः ॥ इंद्रस्यात्मानꣳशतधाचरंतं ॥ ५ ॥

इंद्रो॒राजा॒जग॑तो॒यईशे॑ ॥ स॒प्तहोता॑स॒प्तधा॑विक्लृ॑प्तः ॥ परे॑ण॒तंतुं॑परिषि॒च्यमा॑नं ॥ अं॒तरा॑दि॒त्येमन॑सा॒चरं॑तं ॥ दे॒वाना॒ꣳहृद॑यं॒ब्रह्मा
न्वविं॑दत् ॥ ब्रह्मै॒तद्ब्रह्म॑ण॒उज्ज॑भार ॥ अ॒र्कꣳश्चोतं॑तꣳसरि॒रस्य॒मध्ये॑ ॥ आय॑स्मिन्त्स॒प्तपेर॑वः ॥ मेहं॑तिबहु॒लाꣳश्रियं॑ ॥ ब॒ह्वश्वा॒मिं
द्र॒गोमं॑तीं ॥ ६ ॥ अच्युं॑तांबहु॒लाꣳश्रियं॑ ॥ सहरि॑र्वसुवि॒त्तमः॑ ॥ पे॒रुरिं॒द्रा॑यपिन्वते ॥ ब॒ह्वश्वा॒मिं॑द्र॒गोमं॑तीं ॥ अच्युं॑तांबहु॒लाꣳ
श्रियं॑ ॥ मह्य॒मिंद्रो॒नियं॑च्छतु ॥ श॒तꣳश॒ताअ॑स्ययु॒क्ताहरी॑णां ॥ अ॒र्वाङ्ग॒यां॑तु॒वसु॑भीर॒श्मिरिं॒द्रः ॥ प्रमꣳहं॑माणोबहु॒लाꣳश्रियं॑ ॥
र॒श्मिरिं॒द्रः॑सवि॒ताम॒ेनियं॑च्छतु ॥ ७ ॥ घृ॒तंतेजो॒मधु॑मदिंद्रि॒यं ॥ मय्य॒यम॒ग्निर्द॑धातु ॥ हरिः॑पत॒ंगः॑पट॒रीसु॑प॒र्णः ॥ दि॒विक्ष॒यो॒नभ॑
सा॒यए॑ति ॥ सन॒इंद्रः॑कामव॒रंद॑दातु ॥ पंचा॑रंच॒क्रंपरि॑वर्तते पृ॒थु ॥ हिर॑ण्यज्योतिःसरि॒रस्य॒मध्ये॑ ॥ अज॑स्र॒ंज्योति॒र्नभ॑सा॒सर्प॑देति ॥
सन॒इंद्रः॑कामव॒रंद॑दातु ॥ स॒प्तयुं॑जंति॒रथ॒मेक॑चक्रं ॥ ८ ॥ एको॒अश्वो॑वहतिस॒प्तना॑मा ॥ त्रि॒नाभि॑च॒क्रम॒जर॒मन॒र्वं ॥ येने॒माविश्वा॒भुव॑
नानितस्थुः ॥ भ॒द्रंपश्यं॑त॒उप॑सेदु॒रग्रे॑ ॥ तपो॑दी॒क्षामृष॑यःसुव॒र्विदः॑ ॥ ततः॑क्ष॒त्रंबल॒मोज॑श्चजा॒तं ॥ तद॒स्मैदे॒वाअ॒भिसन्न॑मंतु ॥ श्वे॒तꣳ
र॒श्मिंबो॑भुज्यमा॑नं ॥ अ॒पांने॒तारं॒भुव॑नस्यगो॒पां ॥ इंद्रं॒निचि॑क्युःपर॒मेव्यो॑मन् ॥ ९ ॥ रोहि॑णीःपिंग॒लाएक॑रूपाः ॥ क्षरं॑तीःपिंग॒
लाएक॑रूपाः ॥ श॒तꣳस॒हस्रा॑णिप्र॒युता॑नि॒नाव्या॑नां ॥ अ॒यंयः॑श्वे॒तोर॒श्मिः ॥ परि॒सर्व॑मि॒दंजग॑त् ॥ प्र॒जांप॒शून्धना॑नि ॥ अ॒स्माकं॑द
दातु ॥ श्वे॒तोर॒श्मिःपरि॒सर्वं॑बभूव ॥ सुव॒न्मह्यं॑पशू॒न्वि॒श्वरू॑पान् ॥ प॒तंगम॒क्तमसु॑रस्यमा॒यया॑ ॥ १० ॥ हृ॒दाप॑श्यंति॒मन॑सामनी॒
षिणः॑ ॥ स॒मु॒द्रेअं॒तःक॒वयो॒विच॑क्षते ॥ मरी॑चीनांप॒दमि॑च्छंतिवे॒धसः॑ ॥ प॒तंगो॒वाचं॒मन॑साबिभर्ति ॥ तांगं॑ध॒र्वोवद॒द्गर्भे॑अं॒तः ॥
तांद्योत॑मानाꣳस्व॒र्यं॑मनी॒षां ॥ ऋ॒तस्य॑प॒देक॒वयो॒निपां॑ति ॥ येग्रा॒म्याःप॒शवो॑वि॒श्वरू॑पाः ॥ विरू॑पाःसंतो॑बहु॒धैक॑रूपाः ॥ अ॒ग्नि

स्ताꣳअ॒ग्रेप्रमु॑मोक्तुदे॒वः ॥ ११ ॥ प्र॒जाप॑तिःप्र॒जया॑संवि॒दा॒नः ॥ वी॒तꣳस्तु॑केस्तुके ॥ युवम॒स्मासु॒निय॑च्छतं॥ प्रप्र॑य॒ज्ञप॑तिंतिर ॥
येग्रा॒म्याःप॒शवो॑वि॒श्वरू॑पाः ॥ विरू॑पा॒ःसंतो॑बहु॒धैक॑रूपाः ॥ तेषा॑ꣳस॒प्तानामि॒हरंति॑रस्तु ॥ रा॒यस्पोषा॑यसुप्र॒जास्त्वाय॑सु॒वीर्या॑य ॥
यआ॑र॒ण्याःप॒शवो॑वि॒श्वरू॑पाः ॥ विरू॑पा॒ःसंतो॑बहु॒धैक॑रूपाः ॥ १२ ॥ वा॒युस्ताꣳअ॒ग्रेप्रमु॑मोक्तुदे॒वः ॥ प्र॒जाप॑तिःप्र॒जया॑संविदा॒नः ॥ इडा॑यैसृ॒प्तंघृ॒तव॑च्चराच॒रं ॥ दे॒वाअन्व॑विंद॒न्गुहा॑हि॒तं ॥ यआ॑र॒ण्याःप॒शवो॑वि॒श्वरू॑पाः ॥ विरू॑पा॒ःसंतो॑बहु॒धैक॑रूपाः ॥
तेषा॑ꣳस॒प्तानामि॒हरंति॑रस्तु ॥ रा॒यस्पोषा॑यसुप्र॒जास्त्वाय॑सु॒वीर्या॑य ॥ १३ ॥ इतिसुवर्णघर्मानुवाकः ॥ ॥ ७ ॥

॥ ३८ ॥ श्रीसूक्तप्रारंभः ॥

श्रीः ॥ हिरण्यवर्णामितिपंचदशर्चस्यसूक्तस्य ॥ आनंदकर्दमचिक्लीतेंदिरासुताऋषयः ॥ श्रीर्देवता ॥ आद्यास्तिस्रोनुष्टुभः ॥ चतुर्थीप्रस्तारपंक्तिः ॥ पंचमीषष्ठ्यौत्रिष्टुभौ ॥ ततोष्टावनुष्टुभः ॥ अंत्याप्रस्तारपंक्तिः ॥ जपेविनियोगः ॥ हरिः ॐ ॥ हिर॑ण्यव॒र्णांहरि॑णींसु॒वर्ण॑रज॒तस्र॑जां ॥ चं॒द्रांहि॒रण्म॑यींल॒क्ष्मींजा॒तवे॑दोम॒आव॑ह ॥ तांम॒आव॑हजातवेदोल॒क्ष्मीमन॑पगा॒मिनीं॑ ॥ यस्यां॒हिर॑ण्यंविं॒देयं॒गामश्वं॒पुरु॑षान॒हं ॥ अ॒श्व॒पू॒र्वांर॑थम॒ध्यांह॒स्तिना॑दप्र॒बोधि॑नीं ॥ श्रियं॑दे॒वीमुप॑ह्वये॒श्रीर्मा॑दे॒वीजु॑षतां ॥ कां॒सो॒स्मि॒तांहिर॑ण्यप्रा॒कारा॑मा॒र्द्रांज्वलं॑तींतृ॒प्तांत॒र्पयं॑तीं ॥ प॒द्मे॒स्थि॒तांप॒द्मव॑र्णां॒तामि॒होप॑ह्वये॒श्रियं॑ ॥ चं॒द्रांप्र॑भा॒सांय॒शसा॒ज्वलं॑तीं॒श्रियं॑लो॒केदे॒वजु॑ष्टामुदा॒रां ॥ तांप॒द्मिनी॑मीं॒शर॑णम॒हंप्रपं॑द्येऽल॒क्ष्मीर्मे॑नश्यतां॒त्वांवृ॑णे ॥ १ ॥ आ॒दि॒त्यव॑र्णे॒तप॒सोधि॑जा॒तोवन॒स्पति॒स्तव॑वृ॒क्षोथबि॒ल्वः ॥ तस्य॒फला॑नि॒तप॒सानु॑दंतु॒माया॑तं॒रा॒याश्च॑बा॒ह्याअ॑ल॒क्ष्मीः ॥ उपै॑तु॒मांदे॑वस॒खःकी॒र्तिश्च॒मणि॑नास॒ह ॥ प्रा॒दु॒र्भू॒तोसु॑रा॒ष्ट्रे॑स्मिन्की॒र्तिमृ॑

द्धिंददातुमे ॥ क्षुत्पिपासामलांज्येष्ठामलक्ष्मींनाशयाम्यहं ॥ अभूतिमसमृद्धिंचसर्वांनिर्णुदमेगृहात् ॥ गंधद्वारादुराधर्षांनित्यपुष्टांकरीषिणीं ॥ ईश्वरींसर्वभूतानांतामिहोपह्वयेश्रियं ॥ मनसःकाममाकूतिंवाचःसत्यमशीमहि ॥ पशूनांरूपमन्नस्यमयिश्रीःश्रयतांयशः ॥ २ ॥ कर्दमेनप्रजाभूतामयिसंभवकर्दम ॥ श्रियंवासयमेकुलेमातरंपद्ममालिनीं ॥ आपःस्रजंतुस्निग्धानिचिक्लीतवसमेगृहे ॥ निचदेवींमातरंश्रियंवासयमेकुले ॥ आर्द्रांयःकरिणींयष्टिंसुवर्णांहेममालिनीं ॥ सूर्यांहिरण्मयींलक्ष्मींजातवेदोमआवह ॥ आर्द्रांपुष्करिणींपुष्टिंपिंगलांपद्ममालिनीं ॥ चंद्रांहिरण्मयींलक्ष्मींजातवेदोमआवह ॥ तांमआवहजातवेदोलक्ष्मीमनपगामिनीं ॥ यस्यांहिरण्यंप्रभूतंगावोदास्योश्वान्विंदेयंपुरुषानहं ॥ ३ ॥ यःशुचिःप्रयतोभूत्वाजुहुयादाज्यमन्वहं ॥ सूक्तंपंचदशर्चंचश्रीकामःसततंजपेत् ॥ (पद्माननेपद्मऊरूपद्माक्षीपद्मसंभवे ॥ तन्मेभजासिपद्माक्षियेनसौख्यंलभाम्यहं ॥ अश्वदायैगोदायैधनदायैमहाधने ॥ धनंमेलभतांदेविसर्वकामांश्चदेहिमे ॥ पद्माननेपद्मविपद्मपत्रेपद्मप्रियेपद्मदलायताक्षि ॥ विश्वप्रियेविश्वमनोनुकूलेत्वत्पादपद्मंमयिसंनिधत्स्व ॥ पुत्रपौत्रधनंधान्यंहस्त्यश्वादिगवेरथं ॥ प्रजानांभवसीमाताआयुष्मंतंकरोतुमे ॥ धनमग्निर्धनंवायुर्धनंसूर्योधनंवसुः ॥ धनमिंद्रोबृहस्पतिर्वरुणंधनमस्तुते ॥ वैनतेयसोमंपिबसोमंपिबतुवृत्रहा ॥ सोमंधनस्यसोमिनोमह्यंददातुसोमिनः ॥ नक्रोधोनचमात्सर्यंनलोभोनाशुभामतिः ॥ भवंतिकृतपुण्यानांभक्तानांश्रीसूक्तंजपेत् ॥ सरसिजनिलयेसरोजहस्तेधवलतरांशुकगंधमाल्यशोभे ॥ भगवतिहरिवल्लभेमनोज्ञेत्रिभुवनभूतिकरिप्रसीदमह्यं ॥ विष्णुपत्नींक्षमांदेवींमाधवींमाधवप्रियां ॥ लक्ष्मींप्रियसखींदेवींनमाम्यच्युतवल्लभां ॥ महालक्ष्मीचविद्महेविष्णुपत्नीचधीमहि ॥ तन्नोलक्ष्मीःप्रचोदयात् ॥ श्रीवर्चस्वमायुष्यमारोग्यमाविधात्शोभमानंमहीयते ॥ धान्यंधनंपशुंबहुपुत्रलाभंशतसंवत्सरंदीर्घमायुः ॥ इतिश्रीसूक्तं ॥

॥ ३९ ॥ नारायणाथर्वशीर्षम् ॥

श्रीः ॥ ॐ[१] अथपुरुषोहवैनारायणोऽकामयतप्रजाःसृजेयेति । नारायणात्प्राणोजायते । मनःसर्वेंद्रियाणिच । खंवायुर्ज्योतिरापःपृथिवीविश्वस्यधारिणी । नारायणाद्ब्रह्माजायते । नारायणाद्विष्णुर्जायते । नारायणाद्रुद्रोजायते ।नारायणादिंद्रोजायते । नारायणात्प्रजापतिःप्रजायते । नारायणाद्द्वादशादित्यारुद्रावसवःसर्वाणिछंदांसि । नारायणाद्देवाःसमुत्पद्यंते । नारायणात्प्रवर्तंते । नारायणेप्रलीयंते । अथादित्योनारायणः । ब्रह्मानारायणः । शिवश्चनारायणः । शक्रश्चनारायणः । कालश्चनारायणः । दिशश्चनारायणः । ऊर्ध्वंचनारायणः । अधश्चनारायणः । अंतर्बहिश्चनारायणः । नारायणएवेदꣳसर्वंयद्भूतंयच्चभाव्यम् । निष्कलोनिरंजनोनिर्विकल्पोनिराख्यातःशुद्धोदेवएकोनारायणोनद्वितीयोऽस्तिकश्चित् । यएवंवेद । सविष्णुरेवभवतिसविष्णुरेवभवति । ॐ मित्यग्रेव्याहरेत् । नमइतिपश्चात् । नारायणायेत्युपरिष्टात् । ॐ मित्येकाक्षरम् ।नमइतिद्वेअक्षरे । नारायणायेतिपंचाक्षराणि । एतद्वैनारायणस्याष्टाक्षरंपदं । योहवैनारायणस्याष्टाक्षरंपदमध्येति । अनुपब्रतःसर्वमायुरेति । विंदतेप्रजांरायस्पोषंगौपत्यंततोऽमृतत्वमश्नुतेततोऽमृतत्वमश्नुतइति । प्रत्यगानंदंब्रह्मपुरुषंप्रणवस्वरूपं । अकारउकारोमकारइति । तानेकधासंयोज्यतदेवतदोमिति । यमुक्त्वामुच्यतेयोगीजन्मसंसारबंधनात् । ॐ नमोनारायणायेतिमंत्रोपासकःवैकुंठभुवनंगच्छति । तदिदंपरमंपुंडरीकंविज्ञानघनं । तस्मात्तडिदाभमात्रं । ब्रह्मण्योदेवकीपुत्रोब्रह्मण्योमधुसूदनः । सर्वभूतस्थमेकंवैनारायणम् । कारणरूपंपरब्रह्मकम् ॥ ॥ एतदथर्वशीर्षंयोऽधीते । सायमधीयानोदिवसकृतंपापंनाशयति । प्रातरधी

---

[१] सर्वत्राथर्वशीर्षारंभेंतेचभद्रंकर्णेभिः० स्वस्तिनइंद्र० इतिशांतिरवश्यंपठनीया ॥

यानोरात्रिकृतंपापंनाशयति । सायंप्रातःप्रयुंजानोअपापोभवति । मध्यंदिनमादित्याभिमुखोऽधीयानःसद्यःपंचमहापातकोपपातकेभ्योमुच्यते । सर्ववेदपारायणपुण्यंलभते। श्रीनारायणसायुज्यमवाप्नोति । यएवंवेद । इत्युपनिषत् ॥ इतिनारायणाथर्व०

॥ ४० ॥ शिवाथर्वशीर्षम् ॥

श्रीः ॥ ॐ देवाहवैस्वर्गलोकमायंस्तेरुद्रमपृच्छन्कोभवानिति ॥ सोऽब्रवीदहमेकःप्रथममासोद्वर्तामिचभविष्यामिचनान्यःकश्चिन्मत्तोव्यतिरिक्तइति । सोंऽतरादंतरंप्राविशद्दिशश्चांतरंप्राविशत्सोऽहंनित्यानित्योव्यक्ताव्यक्तोब्रह्माब्रह्माहंप्रांचःप्रत्यंचोऽहंदक्षिणांचउदंचोऽहमधश्चोर्ध्वश्चाहंदिशश्चप्रतिदिशश्चाहं पुमानपुमान्स्त्रियश्चाहंसावित्र्यहंगायत्र्यहंत्रिष्टुब्जगत्यनुष्टुप्चाहंछंदोऽहंसत्योऽहंगार्हपत्योदक्षिणाग्निराहवनीयोहंगौरहंगौर्यहमृगहंयजुरहं सामाहमथर्वांगिरसोऽहंज्येष्ठोऽहंश्रेष्ठोऽहंवरिष्ठोऽहमापोहंतेजोऽहंगुह्योऽहमरण्योऽहमक्षरमहंपुष्करमहंपवित्रमहमुग्रंच बलिश्चपुरस्ताज्ज्योतिरित्यहमेवसर्वेभ्योमामेवससर्वःसमायोमांवेदसदेवान्वेदसर्वांश्चवेदान्सांगानपि ब्रह्मब्राह्मणैश्चगांगोभिर्ब्राह्मणान्ब्राह्मणेनहविर्हविषाआयुरायुषासत्यंसत्येनधर्मेणधर्मंतर्पयामिस्वेनतेजसा। ततोहवैतेदेवारुद्रमपृच्छन्तेदेवारुद्रमपश्यन्तेदेवारुद्रमध्यायन्तेदेवाऊर्ध्वबाहवोरुद्रंस्तुवंति ॥ १ ॥ ॐ योवैरुद्रःसभगवान्यश्चब्रह्मातस्मैवैनमोनमः ॥ १ ॥ योवैरुद्रःसभगवान्यश्चविष्णुस्तस्मैवैनमोनमः ॥ २ ॥ योवैरुद्रःसभगवान्यश्चस्कंदस्तस्मै०॥ ३ ॥ योवैरुद्रःसभगवान्यश्चेंद्रस्तस्मैवैनमो०॥ ४ ॥ योवैरुद्रःसभगवान्यश्चाग्निस्तस्मै०॥ ५ ॥ योवैरुद्रःसभगवान्यश्चवायुस्तस्मैवैनमो०॥ ६ ॥ योवैरुद्रःसभगवान्यश्चसूर्यस्तस्मैवैनमो०॥ ७॥ योवैरुद्रःसभगवान्यश्चसोमस्तस्मैवैनमो० ॥ ८ ॥ योवैरुद्रःसभगवान्येऽष्टौग्रहास्तस्मैवैनमो०॥ ९ ॥ योवैरुद्रःसभगवान्येचाष्टौप्रतिग्रहास्तस्मै० ॥ १० ॥ योवैरुद्रःसभगवान्यच्च

भूस्तस्मैवैनमो० ॥ ११ ॥ योवैरुद्रःसभगवान्यच्चभुवस्तस्मै० ॥ १२ ॥ योवैरुद्रःसभगवान्यच्चस्वस्तस्मैवैनमो० ॥ १३ ॥ योवैरुद्रःसभगवान्यच्चमहस्तस्मै० ॥ १४ ॥ योवैरुद्रःसभगवान्याचपृथिवीतस्मै० ॥ १५ ॥ योवैरुद्रःसभगवान्यच्चांतरिक्षंतस्मैवैनमो० ॥ १६ ॥ योवैरुद्रःसभगवान्याचद्यौस्तस्मै० ॥ १७ ॥ योवैरुद्रःसभगवान्याश्चापस्तस्मै० ॥ १८ ॥ योवैरुद्रःसभगवान्यच्चतेजस्तस्मै० ॥ १९ ॥ योवैरुद्रःसभगवान्यश्चकालस्तस्मै० ॥२०॥ योवैरुद्रःसभगवान्यश्चयमस्तस्मै० ॥ २१ ॥ योवैरुद्रःसभगवान्यश्चमृत्युस्तस्मै० ॥ २२ ॥ योवैरुद्रःसभगवान्यच्चामृतंतस्मै० ॥ २३ ॥ योवैरुद्रःसभगवान्यच्चाकाशंतस्मै० ॥ २४ ॥ योवैरुद्रःसभगवान्यच्चविश्वंतस्मै० ॥ २५ ॥ योवैरुद्रःसभगवान्यच्चस्थूलंतस्मै० ॥ २६ ॥ योवैरुद्रःसभगवान्यच्चसूक्ष्मंतस्मै० ॥ २७ ॥ योवैरुद्रःसभगवान्यच्चशुक्लंतस्मै० ॥ २८ ॥ योवैरुद्रःसभगवान्यच्चकृष्णंतस्मै० ॥ २९ ॥ योवैरुद्रःसभगवान्यच्चकृत्स्नंतस्मै० ॥ ३० ॥ योवैरुद्रःसभगवान्यच्चसत्यंतस्मै० ॥ ३१ ॥ योवैरुद्रःसभगवान्यच्चसर्वंतस्मै० ॥ ३२ ॥ २ ॥ भूस्तेआदिर्मध्यंभुवस्तेस्वस्तेशीर्षविश्वरूपोऽसिब्रह्मैकस्त्वंद्विधात्रिधावृद्धिस्त्वंशांतिस्त्वंपुष्टिस्त्वंहुतमहुतंदत्तमदत्तंसर्वमसर्वंविश्वमविश्वंकृतमकृतंपरमपरंपरायणंचत्वं । अपामसोममममृताअभूमागन्मज्योतिरविदामदेवान् । किंनूनमस्मान्कृणवदरातिःकिमुधूर्तिरमृतमर्त्यस्य । सोमसूर्यपुरस्तात्सूक्ष्मःपुरुषः । सर्वंजगद्धितंवाएतदक्षरंप्राजापत्यंसौम्यंसूक्ष्मंपुरुषंग्राह्यमग्राह्येणभावंभावेन सौम्यंसौम्येनसूक्ष्मंसूक्ष्मेणवायव्यंवायव्येनग्रसतितस्मैमहाग्रासायवैनमोनमः । हृदिस्थादेवताःसर्वाहृदिप्राणाःप्रतिष्ठिताः । हृदित्वमसियोनित्यंतिस्रोमात्राःपरस्तुसः । तस्योत्तरतःशिरोदक्षिणतःपादौ यउत्तरतःसओंकारःयओंकारःसप्रणवःयःप्रणवःससर्वव्यापीयःसर्वव्यापीसोऽनंतःयोऽनंतस्तत्तारंयत्तारंतच्छुक्लंयच्छुक्लंतत्सूक्ष्मंयत्सूक्ष्मंतद्वैद्युतंयद्वैद्युतंतत्परं

ब्रह्मयत्परंब्रह्मसएकःयएकःसरुद्रःयोरुद्रःसईशानःयईशानःसभगवान्महेश्वरः ॥ ३ ॥ अथकस्मादुच्यतेओंकारःयस्मादुच्चार्यमाणएवप्राणानूर्ध्वमुत्क्रामयतितस्मादुच्यतेओंकारः । अथकस्मादुच्यतेप्रणवःयस्मादुच्चार्यमाणएवऋग्यजुःसामाथर्वांगिरसंब्रह्मब्राह्मणेभ्यःप्रणामयतिनामयतिचतस्मादुच्यतेप्रणवः । अथकस्मादुच्यतेसर्वव्यापीयस्मादुच्चार्यमाणएवयथास्नेहेनपललपिंडमिवशांतरूपमोतप्रोतमनुप्राप्तोव्यतिषक्तश्चतस्मादुच्यतेसर्वव्यापी । अथकस्मादुच्यतेऽनंतःयस्मादुच्चार्यमाणएवतिर्यगूर्ध्वमधस्ताच्चास्यांतोनोपलभ्यतेतस्मादुच्यतेऽनंतः । अथकस्मादुच्यतेतारंयस्मादुच्चार्यमाणएषगर्भजन्मव्याधिजरामरणसंसारमहाभयात्तारयतित्रायतेचतस्मादुच्यतेतारं । अथकस्मादुच्यतेशुक्लंयस्मादुच्चार्यमाणएवक्लंदतेक्लामयतिचतस्मादुच्यतेशुक्लं । अथकस्मादुच्यतेसूक्ष्मंयस्मादुच्चार्यमाणएवसूक्ष्मोभूत्वाशरीराण्यधितिष्ठतिसर्वाणिचांगान्यभिमृशतितस्मादुच्यतेसूक्ष्मं । अथकस्मादुच्यतेवैद्युतंयस्मादुच्चार्यमाणएवव्यक्तेमहतितमसिद्योतयतितस्मादुच्यतेवैद्युतं । अथकस्मादुच्यतेपरंब्रह्मयस्मात्परमपरंपरायणंचबृहद्बृहत्याबृंहयतितस्मादुच्यतेपरंब्रह्म । अथकस्मादुच्यतेएकःयःसर्वान्प्राणान्संभक्ष्यसंभक्षणेनाजःसंसृजतिविसृजतितीर्थमेकेव्रजंतितीर्थमेकेदक्षिणाःप्रत्यंचउदंचःप्रांचोऽभिव्रजंत्येकेतेषांसर्वेषामिहसंगतिःसाकंसएकोऽभूदंतश्चरतिप्रजानांतस्मादुच्यतेएकः । अथकस्मादुच्यतेरुद्रःयस्मादृषिभिर्नान्यैर्भक्तैर्द्रुतमस्यरूपमुपलभ्यतेतस्मादुच्यतेरुद्रः । अथकस्मादुच्यतेईशानःयःसर्वान्देवानीशतेईशानीभिर्जननीभिश्चशक्तिभिः । अभित्वाशूरणोनुमोदुग्धाइवधेनवः । ईशानमस्यजगतःस्वर्दृशमीशानमिंद्रतस्थुषइतितस्मादुच्यतेईशानः । अथकस्मादुच्यतेभगवान्महेश्वरःयस्माद्भक्तान्ज्ञानेनभजत्यनुगृह्णातिचवाचंसंसृजतिविसृजतिचसर्वान्भावान्परित्यज्यात्मज्ञानेनयोगैश्वर्येणमहतिमहीयतेतस्मादुच्यतेभगवान्महेश्वरः । तदेतद्रुद्रचरितम् ॥ ४ ॥

एषोहदेवःप्रदिशोऽनुसर्वाःपूर्वोहजातःसउगर्भेअंतः । सएवजातःसजनिष्यमाणःप्रत्यङ्जनास्तिष्ठतिसर्वतोमुखः । एकोरुद्रोनद्वितीयायतस्मैयइमाँल्लोकानीशतईशनीभिः । प्रत्यङ्जनास्तिष्ठतिचांतकालेसंसृज्यविश्वाभुवनानिगोप्ता ॥ योयोनिंयोनिमधितिष्ठत्येकोयेनेदंसर्वंविचरतिसर्वम् । तमीशानंवरदंदेवमीड्यंनिचाय्येमांशांतिमत्यंतमेति । क्षमांहित्वाहेतुजालस्यमूलंबुद्ध्यासंचितंस्थापयित्वातुरुद्रे । रुद्रमेकंत्वामाहुःशाश्वतंवैपुराणमिषमूर्जेणपशवोनुनामयंतंमृत्युपाशान् । तदेतेनात्मन्नेतेनार्धचतुर्थेनमात्रेणशांतिंसंसृजतिपशुपाशविमोक्षणंयासाप्रथमामात्राब्रह्मदेवत्यारक्तावर्णेनयस्तांध्यायतेनित्यंसगच्छेद्ब्रह्मपदं । यासाद्वितीयामात्राविष्णुदेवत्याकृष्णवर्णेनयस्तांध्यायतेनित्यंसगच्छेद्वैष्ण[illegible] यासातृतीयामात्राईशानदेवत्याकपिलावर्णेनयस्तांध्यायतेनित्यंसगच्छेदैशानंपदं । यासार्धचतुर्थीमात्रासर्वदेवत्याऽव्यक्त[illegible]ताखंविचरतिशुद्धास्फटिकसंनिभावर्णेनयस्तांध्यायतेनित्यंसगच्छेत्पदमनामयम् । तदेतदुपासीतमुनयोवाग्वदंतिनतस्यग्रहणमयंपंथाविहितउत्तरेणयेनदेवायांतियेनपितरोयेनऋषयःपरमपरंपरायणंचेति । वालाग्रमात्रंहृदयस्यमध्येविश्वंदेवंजातरूपंवरेण्यं । तमात्मस्थंयेतुपश्यंतिधीरास्तेषांशांतिर्भवतिनेतरेषां । यस्मिन्क्रोधंयांचतृष्णांक्षमांचाक्षमांहित्वाहेतुजालस्यमूलं । बुद्ध्यासंचितंस्थापयित्वातुरुद्रेरुद्रमेकत्वमाहुः । रुद्रोहिशाश्वतेनवैपुराणेनेषमूर्जेणतपसानियंताग्निरितिभस्मवायुरितिभस्मजलमितिभस्[illegible]लमितिभस्मव्योमेतिभस्मसर्वंहवाइदंभस्ममनएतानिचक्षूंषियस्माद्व्रतमिदंपाशुपतंयद्भस्मनांगानिसंस्पृशेत्तस्माद्ब्रह्म[illegible]तत्पाशुपतंपशुपाशविमोक्षणाय ॥५॥ योऽग्नौरुद्रोयोऽप्स्वंतर्यओषधीर्वीरुधआविवेश । यइमाविश्वाभुवनानिचक्लृपेतस्मैरुद्रायनमोऽस्त्वग्नये । योरुद्रोऽग्नौयोरुद्रोऽप्स्वंतर्योरुद्रओषधीर्वीरुधआविवेश । योरुद्रइमाविश्वाभुवनानिचक्लृपेतस्मैरुद्रायवैनमोनमः । योरुद्रोऽप्सुयोरुद्रओषधीषुयोरुद्रोवनस्पतिषु ।

येनरुद्रेणजगदूर्ध्वंधारितंपृथिवीद्विधात्रिधाधर्तांधारितानागायेंतरिक्षेतस्मैरुद्रायवैनमोनमः । मूर्धानमस्यसंसेव्याप्यथर्वाहृदयंचयत् । मस्तिष्कादूर्ध्वंप्रेरयत्यवमानोऽधिशीर्षतः । तद्वाअथर्वणःशिरोदेवकोशःसमुज्झितः । तत्प्राणोऽभिरक्षतिशिरोंऽतमथोमनः । नचदिवोदेवजनेनगुप्तानचांतरिक्षाणिनचभूमयइमाः । यस्मिन्निदंसर्वमोतप्रोतंतस्मादन्यन्नपरंकिंचनास्ति । नतस्मात्पूर्वंनपरंतदस्तिनभूतंनोतभव्यंयदासीत् । सहस्रपादेकमूर्ध्नाव्याप्तंस[illegible]दमावरीवर्तिभूतं । अक्षरात्संजायतेकालःकालाद्व्यापकउच्यते । व्यापकोहिभगवान्रुद्रोभोगायमानोयदाशेतेरुद्रस्तदासंह्रायंतेप्रजाः । उच्छ्वसितेतमोभवतितमसआपोऽप्स्वंगुल्यामथितंशिशिरेशिशिरंमथ्यमानंफेनंभवतिफेनादंडंभवत्यंडाद्ब्रह्माभवतिब्रह्मणोवायुःवायोरोंकारः ओंकारात्सावित्रीसावित्र्यागायत्रीगायत्र्यालोकाभवंति । अर्चयंतितपःसत्यंमधुरक्षंतियद्भुवं । एतद्धिपरमंतपः । आपोज्योतीरसोऽमृतंब्रह्मभूर्भुवःस्वरोंनमइति ॥ ६ ॥ ॥ यइदमथर्वशिरोब्राह्मणोऽधीते । अश्रोत्रियः[illegible]त्रियोभवति । अनुपनीतउपनीतोभवति । सोऽग्निपूतोभवति । सवायुपूतोभवति । ससूर्यपूतोभवति । ससोमपूतोभ[illegible]सत्यपूतोभवति । ससर्वैर्देवैर्ज्ञातोभवति । ससर्वैर्वेदैरनुध्यातोभवति । ससर्वेषुतीर्थेषुस्नातोभवति । तेनसर्वैःक्रतुभिरि[illegible]ति । गायत्र्याःषष्टिसहस्राणिजप्तानिभवंति । प्रणवानामयुतंजप्तंभवति । सचक्षुषापंक्तिंपुनाति । आसप्तमात्पुरुषयुगान्पुनातीत्याहभगवानथर्वशिरःसकृज्जप्त्वैवशुचिःसपूतःकर्मण्योभवति । द्वितीयंजप्त्वागणाधिपत्यमवाप्नोति । तृतीयंजप्त्वैवमेवानुप्रविशत्योंसत्यमोंसत्यमोंसत्यं ॥ इत्यथर्ववेदेशिवाथर्व० ॥

॥ ४१ ॥ गणपत्यथर्वशीर्षम् ॥

श्रीः ॥ ॐ नमस्तेगणपतये । त्वमेवप्रत्यक्षंतत्त्वमसि । त्वमेवकेवलंकर्तासि । त्वमेवकेवलंधर्तासि । त्वमेवकेवलंहर्तासि । त्वमे

वसर्वंखल्विदंब्रह्मासि । त्वंसाक्षादात्मासिनित्यं ॥ १ ॥ ऋतंवच्मि । सत्यंवच्मि ॥ २ ॥ अवत्वंमां । अववक्तारं । अवश्रोतारं । अवदातारं । अवधातारं । अवानूचानमवशिष्यं । अवपश्चात्तात् । अवपुरस्तात् । अवोत्तरात्तात् । अवदक्षिणात्तात् । अवचोर्ध्वात्तात् । अवाधरात्तात् । सर्वतोमांपाहिपाहिसमंतात् ॥ ३ ॥ त्वंवाङ्मयस्त्वंचिन्मयः । त्वमानंदमयस्त्वंब्रह्ममयः । त्वंसच्चिदानंदाद्वितीयोसि । त्वंप्रत्यक्षंब्रह्मासि । त्वंज्ञानमयोविज्ञानमयोसि ॥ ४ ॥ सर्वंजगदिदंत्वत्तोजायते । सर्वंजगदिदंत्वत्तस्तिष्ठति । सर्वंजगदिदंत्वयिलयमेष्यति । सर्वंजगदिदंत्वयिप्रत्येति । त्वंभूमिरापोनलोनिलोनभः । त्वंचत्वारिवाक्पदानि ॥ ५ ॥ त्वंगुणत्रयातीतः । त्वंदेहत्रयातीतः । त्वंकालत्रयातीतः । त्वंमूलाधारस्थितोसिनित्यं ॥ त्वंशक्तित्रयात्मकः । त्वांयोगिनोध्यायंतिनित्यं । त्वंब्रह्मात्वंविष्णुस्त्वंरुद्रस्त्वमिंद्रस्त्वमग्निस्त्वंवायुस्त्वंसूर्यस्त्वंचंद्रमास्त्वंब्रह्मभूर्भुवःस्वरोम् ॥ ६ ॥ गणादिंपूर्वमुच्चार्यवर्णादिंतदनंतरं । अनुस्वारःपरतरः । अर्धेंदुलसितं । तारेणरुद्धं । एतत्तवमनुस्वरूपं । गकारःपूर्वरूपं । अकारोमध्यमरूपं । अनुस्वारश्चांत्यरूपं । बिंदुरुत्तररूपं । नादःसंधानं । सꣳहितासंधिः । सैषागणेशविद्या । गणकऋषिः । निचृद्गायत्रीछंदः । गणपतिर्देवता । ॐ गंगणपतयेनमः ॥ ७ ॥ एकदंतायविद्महेवक्रतुंडायधीमहि । तन्नोदंतिःप्रचोदयात् । ॥ ८ ॥ एकदंतंचतुर्हस्तंपाशमंकुशधारिणम् । रदंचवरदंहस्तैर्बिभ्राणंमूषकध्वजम् । रक्तंलंबोदरंशूर्पकर्णकंरक्तवाससं । रक्तगंधानुलिप्तांगंरक्तपुष्पैःसुपूजितम् । भक्तानुकंपितंदेवंजगत्कारणमच्युतं । आविर्भूतंचसृष्ट्यादौप्रकृतेःपुरुषात्परं । एवंध्यायतियोनित्यंसयोगीयोगिनांवरः ॥ ९ ॥ नमोव्रातपतयेनमोगणपतयेनमःप्रमथपतयेनमस्तेअस्तुलंबोदरायैकदंतायविघ्ननाशिनेशिवसुतायश्रीवरदमूर्तयेनमः ॥ १० ॥ एतदथर्वशीर्षंयोधीते । सब्रह्मभूयायकल्पते । ससर्वतःसुखमेधते । ससर्वविघ्नैर्नबाध्यते । सपंच

महापापात्प्रमुच्यते । सायमधीयानोदिवसकृतंपापंनाशयति । प्रातरधीयानोरात्रिकृतंपापंनाशयति । सायंप्रातःप्रयुंजानोअपापोभवति । सर्वत्राधीयानोपविघ्नोभवति । धर्मार्थकाममोक्षंचविंदति । इदमथर्वशीर्षमशिष्यायनदेयं । योयदिमोहाद्दास्यति सपापीयान्भवति । सहस्रावर्तनात् यंयंकाममधीते तंतमनेनसाधयेत् ॥ ११ ॥ अनेनगणपतिमभिषिंचति सवाग्ग्मीभवति। चतुर्थ्यामनश्नन्जपति सविद्यावान्भवति । इत्यथर्वणवाक्यं । ब्रह्माद्याचरणंविद्यान्नबिभेतिकदाचनेति ॥ १२ ॥ योदूर्वांकुरैर्यजति सवैश्रवणोपमोभवति । योलाजैर्यजति सयशोवान्भवति समेधावान्भवति । योमोदकसहस्रेणयजति सवांछितफलमवाप्नोति । यःसाज्यसमिद्भिर्यजति ससर्वंलभते ससर्वंलभते । अष्टौब्राह्मणान्सम्यक्ग्राहयित्वा सूर्यवर्चस्वीभवति । सूर्यग्रहेमहानद्यांप्रतिमासन्निधौवाजप्त्वा सिद्धमंत्रोभवति। महाविघ्नात्प्रमुच्यते। महादोषात्प्रमुच्यते। महापापात्प्रमुच्यते । ससर्वविद्भवति ससर्वविद्भवतियएवंवेद। इत्युपनिषत् ॥ १३॥ इतिगणपत्यथर्वशीर्षसमाप्तम् ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ४२ ॥ सूर्याथर्वशीर्षम् ॥

श्रीः ॥ ॐ अस्यश्रीसूर्याथर्वशीर्षस्य । ब्रह्माऋषिः । आदित्योदेवता । गायत्रीछंदः । हंसाद्यग्निनारायणयुक्तंबीजं । हृल्लेखाशक्तिः । द्विपदादिसर्गसंयुक्तंकीलकं । धर्मार्थकाममोक्षार्थंजपेविनियोगः ॥ षट्स्वरारूढबीजेनषडंगंरक्तांबुजसंस्थितंसप्ताश्वरथिनंहिरण्यवर्णंचतुर्भुजंपद्मद्वयाभयवरदहस्तंकालचक्रप्रणेतारंचश्रीसूर्यनारायणंयएवंवेदसवैब्राह्मणः ॥ ॐ भूः । ॐ भुवः । ॐ स्वः । ॐ महः । ॐ जनः । ॐ तपः । ॐ सत्यं । ॐ तत्सवितु० । परोरजसेसावदोम् । ॐ आपोज्योतीरसोऽमृतंब्रह्मभूर्भुवःसुवरोम् । सूर्यआत्माजगतस्तस्थुषश्च । सूर्याद्वैखल्विमानिभूतानिजायंते । सूर्याद्यज्ञाःपर्जन्योऽन्नमात्मा । नमस्तेआदि

त्याय । त्वमेवकेवलंकर्तासि । त्वमेवप्रत्यक्षंविष्णुरसि । त्वमेवप्रत्यक्षंब्रह्मासि । त्वमेवप्रत्यक्षंरुद्रोऽसि। त्वमेवप्रत्यक्षमृगसि । त्वमेवप्रत्यक्षंयजुरसि । त्वमेवप्रत्यक्षंसामासि । त्वमेवप्रत्यक्षमथर्वासि । त्वमेवसर्वंछंदोसि । आदित्याद्वायुर्जायते । आदित्याद्भूमिर्जायते । आदित्यादापोजायंते । आदित्याज्ज्योतिर्जायते । आदित्याद्व्योमदिशोजायंते । आदित्याद्वेदाजायंते । आदित्याद्देवाजायंते । आदित्योवाएषएतन्मंडलंतपति । असावादित्योब्रह्म । आदित्योंऽतःकरणमनोबुद्धिचित्ताहंकाराः । आदित्योवैव्यानसमानोदानापानप्राणाः । आदित्योवैश्रोत्रत्वक्चक्षूरसनानासाः। आदित्योवैवाक्पाणिपादोपस्थपायूनि। आदित्योवैशब्दस्पर्शरूपरसगंधाः । आदित्योवैवचनादानगमनानंदविसर्गाः । आनंदमयोज्ञानमयोविज्ञानमयआदित्यः । नमोमित्रायभानवेमृत्योर्मापाहिभ्राजिष्णवेविश्वहेतवेनमः । सूर्योनोदिवस्पातुवातोअंतरिक्षात् । अग्निर्नःपार्थिवेभ्यः । सूर्याद्भवंतिभूतानि । सूर्येणपालितानितु । सूर्येलयंप्राप्नुवंति । यःसूर्यःसोहमेवच । चक्षुर्नोदेवःसविता । शक्षुर्नउतपर्वतः । चक्षुर्धातादधातुनः । आदित्यायविद्महेसहस्रकरायधीमहि । तन्नःसूर्यःप्रचोदयात् । सवितापश्चात्तात् । सवितापुरस्तात् । सवितोत्तरात्तात् । सविताधरात्तात् । सवितानःसुवतुसर्वतातिम् । सवितानोरासतांदीर्घमायुः ॥ ॥ ओमित्येकाक्षरंब्रह्म । घृणिरिति द्वेअक्षरे । सूर्यइत्यक्षरद्वयम् । आदित्यइतित्रीण्यक्षराणि । एतद्वैसूर्यस्याष्टाक्षरंमनुंयःसदाहरहर्जपतिसोब्रह्मण्योब्राह्मणोभवति । सूर्याभिमुखंजप्त्वामहाव्याधिभयात्प्रमुच्यते । अलक्ष्मीर्नश्यति । अभक्ष्यभक्षणात्पूतोभवति। अपेयपानात्पूतोभवति । अगम्यागमनात्पूतोभवति । व्रात्यसंभाषणात्पूतोभवति। मध्याह्नेसूर्याभिमुखःपठेत् । सद्यःपंचमहापापात्प्रमुच्यते । सैषासावित्रीविद्यानकस्यचित्प्रशंसेत् । यएतन्महाभागःप्रातःपठतिसभाग्यवान्जायते । पशून्विंदतिवेदार्थंलभते । त्रिकालंजप्त्वाक्र

तुशतफलंप्राप्नोति । हस्तादित्येजपतिसमहामृत्युंतरति । यएवंवेद । इत्युपनिषत् ॥ इतिसूर्याथर्वशीर्षंसमाप्तम् ॥ ॥ छ ॥

॥ ४३ ॥ देव्यथर्वशीर्षम् ॥

श्रीः ॥ ॐ सर्वेवैदेवादेवीमुपतस्थुःकासित्वंमहादेवीति साब्रवीदहंब्रह्मस्वरूपिणी । मत्तःप्रकृतिपुरुषात्मकंजगत् । शून्यंचाशून्यंच । अहमानंदानानंदौअहंविज्ञानाविज्ञानेअहंब्रह्माब्रह्मणीद्वेब्रह्मणीवेदितव्ये । इतिचाथर्वणीश्रुतिः । अहंपंचभूतानि । अहंपंचतन्मात्राणि । अहमखिलंजगत् । वेदोहमवेदोहं । विद्याहमविद्याहम् । अजाहमनजाहं । अधश्चोर्ध्वंचतिर्यक्चाहं । अहꣳरुद्रेभिर्वसुभिश्चरामि । अहमादित्यैरुतविश्वदेवैः । अहंमित्रावरुणावुभौबिभर्मि । अहमिंद्राग्नीअहमश्विनाउभौ । अहꣳसोमंत्वष्टारंपूषणंभगंदधामि । अहंविष्णुमुरुक्रमं । ब्रह्माणमुतप्रजापतिंदधामि । अहंदधामिद्रविणꣳहविष्मतेसुप्राव्येयजमानायसुव्रते । अहꣳराज्ञीसंगमनीवसूनांचिकितुषीप्रथमायज्ञियानां । अहꣳसुवेपितरमस्यमूर्धन्ममयोनिरप्स्वंतःसमुद्रे । यएवंवेदसदैवीꣳसंपदमाप्नोति । तेदेवाअब्रुवन् । नमोदेव्यैमहादेव्यैशिवायैसततंनमः । नमःप्रकृत्यैभद्रायैनियताःप्रणताःस्मताम् । तामग्निवर्णांतपसाज्वलंतींवैरोचनींकर्मफलेषुजुष्टाम् । दुर्गांदेवींशरणंप्रपद्यामहेऽसुरान्नाशयित्र्यैतेनमः । देवींवाचमजनयंतदेवास्तांविश्वरूपाःपशवोवदंति । सानोमंद्रेषमूर्जंदुहानाधेनुर्वागस्मानुपसुष्टुतैतु ॥ कालरात्रींब्रह्मस्तुतांवैष्णवींस्कंदमातरम् । सरस्वतीमदितिंदक्षदुहितरंनमामःपावनांशिवाम् । महालक्ष्म्यैचविद्महेसर्वशक्त्यैचधीमहि । तन्नोदेवीप्रचोदयात् । अदितिर्ह्यजनिष्टदक्षयादुहितातव । तांदेवाअन्वजायंतभद्राअमृतबंधवः ॥ कामेयोनिःकमलावज्रपाणिर्गुहाहंसामातलिश्चाभ्रमिंद्रः । पुनर्गुहासकलामाययाचापृथक्क्लेशाविश्वमातादिविद्याः ॥ एषात्मशक्तिः । एषाविश्वमोहिनीपाशांकुशधनुर्बाणधरा । एषाश्री

महाविद्या । यएवंवेद सशोकंतरति । नमस्तेभगवतिमातरस्मान्पाहिसर्वतः । सैषावैष्णव्यष्टौवसवः सैवैकादशरुद्राः सैषाद्वादशादित्याः सैषाविश्वेदेवाःसोमपाअसोमपाश्च सैषायातुधानाअसुरारक्षांसिपिशाचयक्षसिद्धाः सैषासत्वरजस्तमांसि सैषाब्रह्मविष्णुरुद्ररूपिणी सैषाप्रजापतींद्रमनवः सैषाग्रहनक्षत्रज्योतिष्कलाकाष्ठादिविश्वरूपिणीतामहंप्रणौमिनित्यम् । पापापहारिणीदेवी भुक्तिमुक्तिप्रदायिनी । अनंतांविजयांशुद्धांशरण्यांसर्वदांशिवाम् ॥ वियदाकारसंयुक्तंवीतिहोत्रसमन्वितम् ॥ अर्धेंदुलसितंदेव्याबीजंसर्वार्थसाधकम् ॥ एवमेकाक्षरंमंत्रंयतयःशुद्धचेतसः । ध्यायंतिपरमानंदमयाज्ञानांबुराशयः ॥ वाङ्मयाब्रह्मभूस्तस्मात्षष्ठवक्रसमन्वितम् । सूर्योवामश्रोत्रबिंदुसंयुक्ताष्टतृतीयकम् ॥ नारायणेनसंमिश्रोवायुश्चाधारयुक्तयः । विच्चेनवार्णकोणस्यमहानानंददायकः । हृत्पुंडरीकमध्यस्थांप्रातःसूर्यसमप्रभाम् । पाशांकुशधरांसौम्यांवरदाभयहस्तकाम् ॥ त्रिनेत्रांरक्तवसनांभक्तकामदुहंभजे । भजामित्वांमहादेविमहाभयविनाशिनि ॥ महादारिद्र्यशमनिमहाकारुण्यरूपिणि । यस्याःस्वरूपंब्रह्मादयोनजानंतितस्मादुच्यतेअज्ञेया । यस्याअंतोनलभ्यतेतस्मादुच्यतेअनंता । यस्यालक्षंनोपलक्ष्यतेतस्मादुच्यतेअलक्षा । यस्याजननंनोपलक्ष्यतेतस्मादुच्यतेअजा । एकैवसर्वत्रवर्ततेतस्मादुच्यतएका । एकैवविश्वरूपिणीतस्मादुच्यतेऽनेका । अतएवोच्यतेऽज्ञेयानंतलक्ष्यजैकानेका। मंत्राणांमातृकादेवीशब्दानांज्ञानरूपिणी। ज्ञानानांचिन्मयातीताशून्यानांशून्यसाक्षिणी ॥ यस्याःपरतरंनास्तिसैषादुर्गाप्रकीर्तिता । तांदुर्गांदुर्गमांदेवींदुराचारविघातिनीम् ॥ नमामिभवभीतोऽहंसंसारार्णवतारिणीम् ॥ ॥ इदमथर्वशीर्षंयोऽधीते । सपंचाथर्वशीर्षफलमाप्नोति । इदमथर्वशीर्षंज्ञात्वायोर्चांऽस्थापयति । शतलक्षंप्रजप्तापिनार्चांशुद्धिंचविंदति । शतमष्टोत्तरंचास्यपुरश्चर्याविधिःस्मृतः । दशवारंपठेद्यस्तुसद्यःपापैःप्रमुच्यते । महादुर्गाणितरतिमहादेव्याःप्रसा

दतः ॥ सायमधीयानोदिवसकृतंपापंनाशयति । प्रातरधीयानोरात्रिकृतंपापंनाशयति । सायंप्रातःप्रयुंजानोअपापोभवति ।
निशीथेतुरीयसंध्यायांजप्त्वावाक्सिद्धिर्भवति । नूतनायांप्रतिमायांजप्त्वादेवतासांनिध्यंभवति । भौमाश्विन्यांमहादेवीसंनिधौ
जप्त्वामहामृत्युंतरतिसमहामृत्युंतरति । यएवंवेदइत्युपनिषत् ॥ इत्यथर्वशीर्षम् ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ४४ ॥ महापुरुषविद्या[1] ॥

श्रीः ॥ ॐ जितंतेपुंडरीकाक्षनमस्तेविश्वभावन ॥ सुब्रह्मण्यनमस्तेस्तुमहापुरुषपूर्वज ॥ १ ॥ नमोहिरण्यगर्भायप्रधानाव्यक्तरूपिणे
॥ ॐनमोवासुदेवायशुद्धज्ञानस्वरूपिणे ॥ २ ॥ देवानांदानवानांचसामान्यमसिदैवतं ॥ सर्वदाचरणद्वंद्वंव्रजामिशरणंतव
॥ ३ ॥ एकस्त्वमसिलोकस्यस्रष्टासंहारकस्तथा ॥ अध्यक्षश्चानुमंताचगुणमायासमावृतः ॥४॥ संसारसागरंघोरमनंतं
क्लेशभाजनं ॥ त्वामेवशरणंप्राप्यनिस्तरंतिमनीषिणः ॥ ५ ॥ नतेरूपंनचाकारोनायुधानिनचास्पदं ॥ तथापिपुरुषाकारोभक्ता
नांत्वंप्रकाशसे ॥ ६ ॥ नैवकिंचित्परोक्षंतेनप्रत्यक्षोसिकस्यचित् ॥ नैवकिंचिदसिद्धंतेनचसिद्धोसिकस्यचित् ॥ ७ ॥ कार्याणां
कारणंपूर्णवचसांवाच्यमुत्तमं ॥ योगिनांपरमांसिद्धिंवदंतिपरमंविदः ॥८॥ अहंभीतोस्मिदेवेशसंसारेऽस्मिन्भयावहे ॥ त्राहिमां
पुंडरीकाक्षनजानेशरणंपरं ॥९॥ कालेष्वपिचसर्वेषुदिक्षुसर्वासुचाच्युत ॥ शरीरेपिगतौचापिवर्ततेमेमहद्भयं ॥१०॥ त्वत्पादकमलादन्यन्नमेजन्मांतरेष्वपि ॥ निमित्तंकुशलस्यास्तियेनगच्छामिसद्गतिं ॥११॥ विज्ञानंयदिदंप्राप्तंयदिदंज्ञानमर्जितं ॥ जन्मांतरेपि
मेदेवमाभूदस्यपरिक्षयः ॥१२॥ दुर्गतावपिजातायांत्वंगतिस्त्वंमतिर्मम ॥ यदिनाथंचविंदेयंतावतास्मिकृतीसदा ॥१३॥ अकाम

---

[1] धर्मसिंधौदेवपूजांप्रकृत्य 'स्वर्णघर्मानुवाकेनमहापुरुषविद्यया' इत्युक्तमासीदतोऽत्राभिषेकसूक्तेषुपौराणायाअपिमहापुरुषविद्यायानिवेशःकृतः ॥

कलुषंचित्तंममतेपादयोःस्थितं ॥ कामयेवैष्णवत्वंतुसर्वजन्मसुकेवलं ॥१४॥ पुरुषस्यहरेःसूक्तंस्वर्ग्यंधन्यंयशस्करं ॥ आत्मज्ञानमिदंपुण्यंयोगज्ञानमिदंपरं ॥ १५ ॥ इत्येवमनयास्तुत्यास्तुत्वादेवंजनार्दनं ॥ किंकरोस्मीतिचात्मानंदेवायैवनिवेदयेत् ॥१६॥ इति॥

॥ ४५ ॥ दे॒वेप्रारंभः ॥

श्रीः ॥ मू॒र्धानं॑दि॒वोअ॑र॒तिंपृ॑थि॒व्यावै॑श्वान॒रमृ॒ताय॑जा॒तम॒ग्निं ॥ क॒विꣳसं॒म्राज॒मति॑थिं॒जना॑ना॒मा॒सन्नापा॒त्रंजनयंतदे॒वाः ॥ १ ॥ म॒म
त्तु॒नः॒परि॑ज्मावस॒र्हाम॒मत्तु॒वातो॑अ॒पांवृष॑ण्वान् ॥ शि॒शी॒तमिं॑द्रापर्वतायु॒वन्न॒स्तन्नो॒विश्वे॑वरिवस्यंतुदे॒वाः ॥ २ ॥ सबु॒ध्नादा॑ष्टज॒नुषा॒
भ्यग्रं॒बृह॒स्पति॑र्दे॒वता॒यस्य॑स॒म्राट् ॥ बु॒ध्नाद्योअग्रम॒भ्यर्त्योज॑सा॒बृह॒स्पति॒मावि॑वासंतिदे॒वाः ॥ ३ ॥ वा॒युस्ताꣳअ॒ग्रेप्र॑मु॒मोक्तु॑दे॒वःप्र॒
जाप॑तिःप्र॒जया॑संविदा॒नः ॥ प्र॒मुं॑चमा॑ना॒भुव॑नस्य॒रेतो॑गा॒तुंध॑त्तयज॑मानायदेवाः ॥ ४ ॥ जा॒त॑वेदो॒व॒पया॑गच्छदे॒वान्त्वꣳहिहोता॑प्र॒
थ॒मोब॒भूथ॑ ॥ घृ॒तेन॒त्वंत॒नुवो॑वर्धयस्व॒स्वाहा॑कृतꣳह॒विर॑दंतुदे॒वाः ॥ ५ ॥ श॒तंव॒र्चिनः॑स॒हस्रं॑चसा॒कꣳह॒थोअ॑प्र॒त्यसु॑रस्य॒वीरान् ॥
उ॒तमा॒ताम॑हि॒षमन्व॑वेनद॒मीत्वा॑जहतिपुत्रदे॒वाः ॥ ६ ॥ य॒ज्ञेन॑य॒ज्ञम॑यजंतदे॒वास्तानि॒धर्मा॑णिप्रथ॒मान्या॑सन् ॥ तेह॒नाकं॑महि॒मानः॑
सचंते॒यत्र॒पूर्वे॑सा॒ध्याःसंति॑दे॒वाः ॥ ७ ॥ बृह॑स्पतेसवितर्बो॒धयै॑न॒ꣳसꣳशि॑तंचित्संत॒राꣳसꣳशि॑शाधि ॥ व॒र्धयै॑नंमह॒तेसौभ॑गाय॒
विश्वे॑एन॒मनु॑मदंतुदे॒वाः ॥ ८ ॥ यई॒शेअ॒स्यद्वि॒पद॒श्चतु॑ष्पदः॒कस्मै॑दे॒वाय॑ह॒विषा॑विधेम ॥ यआ॑त्म॒दाब॑ल॒दायस्य॒विश्व॑उ॒पास॑तेप्र॒
शिषं॒यस्य॑दे॒वाः ॥ ९ ॥ येसहाꣳसि॒सह॑सा॒सहं॑ते॒रेजं॑तेअग्नेपृथि॒वीम॒खेभ्यः॑ ॥ विश्वे॑दे॒वाविश्वे॑देवाः ॥ १० ॥ अपाम॑तिंदु॒र्म॒तिंबा॒
धमा॑ना॒रायस्पोषं॑य॒ज्ञप॑तिम॒भजं॑तीसु॒वर्धे॑हि॒यज॑माना॒यपोष॑म॒श्विना॑ध्व॒र्यूसा॑दयता॒मि॒हत्वा॑ ॥ अ॒ग्नेःपुरी॑षमसिदेव॒यानी॒तांत्वा॒वि

श्वेंअभिगृणंतुदेवाः ॥ ११ ॥ मर्माणितेवर्मभिश्छादयामिसोमस्त्वाराजामृतेनाभिवस्तां ॥ उरोर्वरीयोवरिवस्तेअस्तुजयंतंत्वाम
नुमदंतुदेवाः ॥ १२ ॥ प्रजापतेस्तपसावावृधानःसद्योजातोदधिषेयज्ञमग्ने ॥ स्वाहाकृतेनहविषापुरोगायाहिसाध्याहविरदंतु
देवाः ॥ १३ ॥ तत्ग्रहाणांग्रहत्वं ॥ देवतावाएतायजमानस्यगृहेगृह्यंते ॥ यत्ग्रहाः ॥ विदुरेनंदेवाः ॥ १४ ॥ तदिष्टीनामि
ष्टित्वं ॥ एष्टयोहवैनाम ॥ ताइष्टयइत्याचक्षतेपरोक्षेण ॥ परोक्षप्रियाइवहिदेवाः ॥ १५ ॥ दशहूतोहवैनामैषः ॥ तंवाएतं
दशहूतꣳसंतं ॥ दशहोतेत्याचक्षतेपरोक्षेण ॥ परोक्षप्रियाइवहिदेवाः ॥ १६ ॥ सप्तहूतोहवैनामैषः ॥ तंवाएतꣳसप्तहूतꣳसंतं ॥
सप्तहोतेत्याचक्षतेपरोक्षेण ॥ परोक्षप्रियाइवहिदेवाः ॥ १७ ॥ षड्ढूतोहवैनामैषः ॥ तंवाएतꣳषड्ढूतꣳसंतं ॥ षड्ढोतेत्याचक्षतेप
रोक्षेण ॥ परोक्षप्रियाइवहिदेवाः ॥ १८ ॥ पंचहूतोहवैनामैषः ॥ तंवाएतंपंचहूतꣳसंतं ॥ पंचहोतेत्याचक्षतेपरोक्षेण ॥ परोक्ष
प्रियाइवहिदेवाः ॥ १९ ॥ चतुर्हूतोहवैनामैषः ॥ तंवाएतंचतुर्हूतꣳसंतं ॥ चतुर्होतेत्याचक्षतेपरोक्षेण ॥ परोक्षप्रियाइवहिदेवाः
॥ २० ॥ आशिक्षंतोनशेकिम ॥ मेदस्वतायजमानाः ॥ स्रुचाज्येनजुह्वतः ॥ अकामावोविश्वेदेवाः ॥ २१ ॥ नहिस्पशमवि
दंनन्यमस्मात् ॥ वैश्वानरात्पुरएतारमग्नेः ॥ अथेममंथनमृतममूराः ॥ वैश्वानरंक्षैत्रजित्यायदेवाः ॥ २२ ॥ उपतेगाइवाकरं ॥
वृणीष्वदुहितर्दिवः ॥ रात्रीस्तोमंनजिग्युषी ॥ देवींवाचमजनयंतदेवाः ॥ २३ ॥ सहिवेदयथाहविः ॥ शिवाअस्मभ्यमोषधीः ॥
कृणोतुविश्वचर्षणिः ॥ भद्रांनःश्रेयःसमनैष्टदेवाः ॥ २४ ॥ अयंयज्ञोवर्धतांगोभिरश्वैः ॥ इयंवेदिःस्वपत्यासुवीरा ॥ इदंब
र्हिरतिबर्हीꣳष्यन्या ॥ इमंयज्ञंविश्वेअवंतुदेवाः ॥ २५ ॥ देवंदेवायजागृवि ॥ कामिहैकाःकइमेपतंगाः ॥ मांथालाःकुलिप

रिंमापतंति ॥ अना॑वृतै॒तान्प्रध॑मंतु॒दे॒वाः ॥ २६ ॥ स्तोमै॑सप्त॒द॒शेस्तु॒तं ॥ वै॒रू॒पेण॑वि॒शौज॑सा ॥ ह॒विरिं॒द्रे॒वयो॑दधुः ॥ शा॒र॒देन॒र्तु
ना॑दे॒वाः ॥ २७ ॥ ए॒क॒वि॒ꣳश॒ऋभ॑वःस्तु॒तं ॥ वै॒रा॒जेन॑ःश्रि॒याश्रि॒यं ॥ ह॒विरिं॒द्रे॒वयो॑दधुः ॥ हे॒मं॒तेन॒र्तुना॑दे॒वाः ॥ २८ ॥ म॒रु॒तं
स्त्रि॒ण॒वेस्तु॒तं ॥ ब॒लेन॒शक्व॑री॒ःसहः॑ ॥ ह॒विरिं॒द्रे॒वयो॑दधुः ॥ शै॒शि॒रेण॒र्तुना॑दे॒वाः ॥ २९ ॥ आ॒दि॒त्यान्काम॒मव॑सेहुवेम ॥ येभू॒ता
नि॑ज॒नयं॑तोवि॒चि॒ख्युः ॥ सीदं॑तुपु॒त्राअदि॑ते॒रु॒पस्थं॑ ॥ स्ती॒र्णंब॒र्हिर्ह॒विर॒द्याय॑दे॒वाः ॥ ३० ॥ आवृ॑त्रह॒णागी॒र्भिर्विप्रैः ॥ ब्रह्म॑णस्प
ते॒त्वम॒स्ययं॑ता ॥ सू॒क्तस्य॑बोधि॒तन॑यंचजिन्व ॥ विश्वं॒तद्भ॒द्रंयद॒वंति॑दे॒वाः ॥ ३१ ॥ न॒रा॒शꣳसो॒ग्नास्पति॑र्नोअव्यात् ॥ आये॒वा
म॒स्यसं॑ग॒थेर॑यी॒णां ॥ प्रि॒यादे॒वस्य॑सवि॒तुःस्या॑म ॥ आनो॒विश्वे॒अस्क्रा॑गमंतुदे॒वाः ॥ ३२ ॥ शर्म॑भि॒षाच॒ःशमु॑राति॒षाचः॑ ॥ शंनो॑
दि॒व्याःपार्थि॑वा॒ःशंनो॒अप्याः॑ ॥ येस॑वि॒तुःस॒त्यस॑वस्य॒विश्वे॑ ॥ मि॒त्रस्य॑व्र॒तेवरु॑णस्य॒दे॒वाः ॥ ३३ ॥ याश्च॒वैशं॒तीरु॒तप्रा॑स॒चीर्याः ॥
यासा॑मषा॒ढामधु॑भ॒क्षयं॑ति ॥ तान॒आप॒ःशꣳस्योनाभ॑वंतु ॥ तन्नो॒विश्वे॒उप॑शृण्वंतु॒दे॒वाः ॥ ३४ ॥ तौदे॒वेभ्यः॑कृणुतोदी॒र्घमायुः॑ ॥
श॒तꣳस॒हस्रा॑भेष॒जानि॑धत्तः ॥ य॒ज्ञंनो॑रा॒जावरु॑ण॒उप॑यातु ॥ तन्नो॒विश्वे॑अ॒भिसंयं॑तु॒दे॒वाः ॥ ३५ ॥ श्रेष्ठो॑दे॒वाना॑मु॒तमानु॑षाणां ॥
तंब्रा॑ह्म॒णाःसोम॒पाःसो॒म्यास॑ः ॥ प्रो॒ष्ठ॒पदासो॒अभि॑रक्षं॑ति॒सर्वे॑ ॥ च॒त्वा॒र॒एक॑म॒भिकर्म॑दे॒वाः ॥३६॥ लो॒कस्य॒राजा॑मह॒तोम॒हान्हि ॥
सु॒गंन॒ःपंथा॒मभ॑यंकृणोतु ॥ यस्मि॒न्नक्ष॑त्रेय॒मएति॒राजा॑ ॥ यस्मि॑न्नेनम॒भ्यषिं॑चंतदे॒वाः ॥ ३७ ॥ य॒था॒दे॒वत॒मे॒वप्रसौ॑ति ॥ दैव्य॑स्य
च॒मानु॒षस्य॑च॒व्यावृ॑त्यै ॥ त्रिरा॑ह ॥ त्रि॒ष॑त्या॒हिदे॒वाः ॥ ३८ ॥ य॒ए॒वदे॒वाना॑ꣳह॒वि॒ष्कृत॑ः ॥ तान्ह्व॑यति ॥ त्रिर्ह्व॑यति ॥ त्रिष॑
त्याहिदे॒वाः ॥३९॥ तत्ब्र॑ह्मह॒णंनात्य॑च्यवत ॥ अं॒त॒र्वे॑दिनि॒नय॑त्यव॑रुध्यै ॥ उल्मु॑केना॒भिगृ॑ह्णाति॒शृ॒तत्वाय॑ ॥ शृ॒तका॑माइव॒हिदे॒वाः

॥ ४० ॥ ते॒षां॒तद्भा॑ग॒धेयं॑ ॥ ता॒ने॒वतेन॑प्रीणाति ॥ वै॒श्व॒दे॒व्य॒र्चा ॥ ए॒तेहिविश्वे॑दे॒वाः ॥ ४१ ॥ स॒द्योजा॒तोव्य॑मिमीतय॒ज्ञं ॥ अ॒ग्नि
र्दे॒वाना॑मभवत्पु॒रोगाः ॥ अ॒स्यहोतुः॑प्र॒दिश्यृ॒तस्य॑वा॒चि ॥ स्वाहा॑कृतꣳह॒विर॑दंतुदे॒वाः ॥४२॥ आ॒त्म॒न्वान्त्सोम॑घृ॒तवा॒न्हिभू॒त्वा ॥
दे॒वान्ग॑च्छसु॒व॑र्विंद॒यज॑माना॒य॒मह्यं॑ ॥ इ॒राभू॑तिःपृथि॒व्यैर॒सोमोत्क्र॑मीत् ॥ देवाः॑पितरः॒पित॑रोदेवाः ॥ ४३ ॥ य॒ज्ञिया॑य॒ज्ञंवि॒च॑यं
ति॒शं॑च ॥ ओष॑धीराप॒इ॒हशक्व॑रीश्च ॥ योमा॑ह॒दाम॑न॒साय॑श्च॑वा॒चा ॥ योब्र॒ह्मणा॒कर्म॑णा॒द्वेष्टि॑देवाः ॥ ४४ ॥ विच्छि॑नद्मि॒विधृ॑ती
भ्याꣳस॒पत्ना॑न् ॥ जा॒तान्भ्रातृ॑व्या॒न्येच॑जनि॒ष्यमा॑णाः ॥ वि॒शोय॒न्त्राभ्या॒विध॑माम्येनान् ॥ अ॒हꣳस्वाना॑मुत्त॒मो॑सानिदेवाः
॥ ४५ ॥ उ॒षाश्च॒तस्मै॑नि॒म्रुक्च॑ ॥ सर्वं॑पा॒पꣳसमू॑हतां ॥ योनः॑स॒पत्नो॒योरणः॑ ॥ मर्तो॑भि॒दास॑तिदेवाः ॥ ४६ ॥ अन्नं॑वि॒राट् ॥
वि॒राजै॑वान्ना॒द्यमव॑रुंधे ॥ त्रे॒धावि॒भज्य॑दे॒वतां॑जुहोति ॥ त्र्या॑वृ॒तोवै॑दे॒वाः ॥ ४७ ॥ अ॒स्मिन्ने॒वतल्लो॒केकामा॑न्दधाति ॥ तस्मा॑द॒स्मि
न्लो॒केब॒ह॒वःकामाः॑ ॥ त्र॒या॒णांत्रया॑णाꣳस॒हव॒पा॑जुहोति ॥ त्र्या॑वृ॒तोवै॑दे॒वाः ॥ ४८ ॥ राजा॑महि॒मा ॥ यद्रू॒पां॑महि॒म्नोभ॒यतः॑परि॒
यज॑ति ॥ यज॑मानमे॒वरा॒ज्येनो॑भ॒यतः॒परि॑गृह्णाति ॥ पुरस्ता॑त्स्वाहाका॒रावा॒अन्येदे॒वाः ॥ ४९ ॥ ए॒तद्वैतद्दे॒वाए॒तांदे॒वतां॑ ॥ प॒शुं
भू॒तंमेधा॒याल॑भंत ॥ य॒ज्ञमे॒व ॥ य॒ज्ञेन॑य॒ज्ञम॑यजंतदे॒वाः ॥ ५० ॥ तेन॑मेतप ॥ तेन॑मेज्वल ॥ तेन॑मेदीदिहि ॥ याव॑द्दे॒वाः
॥ ५१ ॥ वासो॑ददाति ॥ तेनायुः॑प्रति॑रते ॥ वे॒दि॒तृ॒तीये॑यजेत ॥ त्रिष॑त्याहिदे॒वाः ॥५२॥ कृशा॑नुर्वि॒श्वाव॑सुः ॥ मू॒र्धन्वा॑न्त्सू॒
र्य॑व॒र्चाः ॥ कृतिरित्येकादशगं॑धर्वग॒णाः ॥ देवाश्च॑महादे॒वाः ॥ ५३ ॥ ए॒वाहिवा॑यो ॥ ए॒वाहींद्र ॥ ए॒वाहिपू॑षन् ॥ ए॒वाहिदे॑वाः ॥ ५० ॥
॥ ५४ ॥ भुव॑नंदेव॒सूव॑रीः ॥ आ॒दि॒त्यान॑दि॑तिंदे॒वीं ॥ योनि॑नोर्ध्वमु॒दीष॑त ॥ भ॒द्रंकर्णे॑भिःशृणु॒या॑मदेवाः ॥ ५५ ॥ उ॒षाश्च॒त

स्मैनिम्रुच्कसर्वंपापꣳसमूहतां ॥ योनःसपत्नोयोरणोमर्तोभिदासतिदेवाः ॥ ५६ ॥ ऋतस्यपदेकवयोनिपांति ॥ अंतःप्रविष्टंकर्तारमेतं ॥ अंतश्चंद्रमसिमनसाचरंतं ॥ सहैवसंतंनविजानंतिदेवाः ॥ ५७ ॥ शक्रःप्रविद्वान्प्रदिशश्चतस्रः ॥ तमेवंविद्वानमृतइह भवति ॥ तान्यःपंथाअयनायविद्यते ॥ यज्ञेनयज्ञमयजंतदेवाः ॥५८॥ ॐ राजाधिराजायप्रसह्यसाहिने ॥ नमोवयंवैश्रवणाय कुर्महे ॥ समेकामान्कामकामायमह्यं ॥ कामेश्वरोवैश्रवणोददातु ॥ कुबेरायवैश्रवणाय ॥ महाराजायनमः ॥ ॐ स्वस्ति ॥ साम्राज्यंभौज्यंस्वाराज्यंवैराज्यंपारमेष्ठ्यंराज्यंमाहाराज्यमाधिपत्यमयंसमंतपर्यायीस्यात्सार्वभौमःसार्वायुषआंतादापरार्धात्पृथिव्यैसमुद्रपर्यंतायाएकराळिति ॥ तदप्येषश्लोकोभिगीतोमरुतःपरिवेष्टारोमरुत्तस्यावसन्गृहे ॥ आविक्षितस्यकामप्रेर्विश्वेदेवाःसभासदइति ॥ विश्वतश्चक्षुरुतविश्वतोमुखोविश्वतोहस्तउतविश्वतस्पात् ॥ संबाहुभ्यांनमतिसंपतत्रैर्द्यावापृथिवीजनयन्देवएकः ॥ योवैतांब्रह्मणोवेद ॥ अमृतेनावृतांपुरीं ॥ तस्मैब्रह्मचब्रह्माच ॥ आयुःकीर्तिंप्रजांददुः ॥ इतिदेवेमंत्राःसमाप्ताः ॥

॥ ४६ ॥ गायत्र्यःपुष्पमंत्राश्च ॥

अथगायत्री ॥ पुरुषस्यविद्मसहस्राक्षस्यमहादेवस्यधीमहि ॥ तन्नोरुद्रःप्रचोदयात् ॥ १ ॥ तत्पुरुषायविद्महेमहादेवायधीमहि ॥ तन्नोरुद्रःप्रचोदयात् ॥ २ ॥ तत्पुरुषायविद्महेवक्रतुंडायधीमहि ॥ तन्नोदंतिःप्रचोदयात् ॥ ३ ॥ तत्पुरुषायविद्महेचक्रतुंडायधीमहि ॥ तन्नोनंदिःप्रचोदयात् ॥ ४ ॥ तत्पुरुषायविद्महेमहासेनायधीमहि ॥ तन्नःषण्मुखःप्रचोदयात् ॥ ५ ॥ तत्पुरुषायविद्महेसुवर्णपक्षायधीमहि ॥ तन्नोगरुडःप्रचोदयात् ॥ ६ ॥ वेदात्मनायविद्महेहिरण्यगर्भायधीमहि ॥ तन्नोब्रह्मप्रचोदयात्

॥ ७ ॥ नारायणायविद्महेवासुदेवायधीमहि ॥ तन्नोंविष्णुःप्रचोदयात् ॥ ८ ॥ वज्रनखायविद्महेतीक्ष्णदꣳष्ट्रायधीमहि ॥ तन्नोंनारसिꣳहःप्रचोदयात् ॥ ९ ॥ भास्करायविद्महेमहद्द्युतिकरायधीमहि ॥ तन्नोंआदित्यःप्रचोदयात् ॥ १० ॥ वैश्वानरायविद्महेलालीलायधीमहि ॥ तन्नोंअग्निःप्रचोदयात् ॥११॥ कात्यायनायविद्महेकन्यकुमारिंधीमहि ॥ तन्नोंदुर्गिंःप्रचोदयात् ॥ १२॥

अथपुष्पमंत्राः ॥ योंपांपुष्पंवेद । पुष्पवान्प्रजावान्पशुमान्भवति । चंद्रमावाअपांपुष्पं । पुष्पवान्प्रजावान्पशुमान्भवति । यएवंवेद । योंपामायतनंवेद । आयतनवान्भवति । अग्निर्वाअपामायतनं । आयतनवान्भवति । योऽग्नेरायतनंवेद ॥ १ ॥ आयतनवान्भवति । आपोवाअग्नेरायतनं । आयतनवान्भवति । यएवंवेद । योंपामायतनंवेद । आयतनवान्भवति । वायुर्वाअपामायतनं । आयतनवान्भवति । योवायोरायतनंवेद । आयतनवान्भवति ॥ २ ॥ आपोवैवायोरायतनं । आयतनवान्भवति । यएवंवेद । योऽपामायतनंवेद । आयतनवान्भवति । असौवैतपन्नपामायतनं । आयतनवान्भवति । योंमुष्यतपतआयतनंवेद । आयतनवान्भवति । आपोवाअमुष्यतपतआयतनं ॥ ३ ॥ आयतनवान्भवति । यएवंवेद । योंपामायतनंवेद । आयतनवान्भवति । चंद्रमावाअपामायतनं । आयतनवान्भवति । यश्चंद्रमसआयतनंवेद । आयतनवान्भवति । आपोवैचंद्रमसआयतनं । आयतनवान्भवति ॥ ४ ॥ यएवंवेद । योंपामायतनंवेद । आयतनवान्भवति । नक्षत्राणिवाअपामायतनं । आयतनवान्भवति । योनक्षत्राणामायतनंवेद । आयतनवान्भवति । आपोवैनक्षत्राणामायतनं । आयतनवान्भवति । यएवंवेद ॥ ५ ॥ योंपामायतनंवेद । आयतनवान्भवति । पर्जन्योवाअपामायतनं । आयतनवान्भवति । यःपर्जन्यस्यायतनंवेद ।

आयतनवान्भवति । आपोवैपर्जन्यस्यायतनं । आयतनवान्भवति । यएवंवेद । योंपामायतनंवेद ॥ ६ ॥ आयतनवान्भवति । संवत्सरोवाअपामायतनं । आयतनवान्भवति । यःसंवत्सरस्यायतनंवेद । आयतनवान्भवति । आपोवैसंवत्सरस्यायतनं । आयतनवान्भवति । यएवंवेद । योंप्सुनावंप्रतिष्ठितांवेद । प्रत्येवतिष्ठति ॥ ७ ॥ इतिमंत्रपुष्पमंत्राः ॥ ॥ छ ॥

॥ १७ ॥ मध्याह्न[१]संध्याप्रारंभः ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ ॐ केशवायनमः ॥ नारायणायनमः ॥ माधवायनमः ॥ गोविंदायनमः ॥ विष्णवेनमः ॥ मधुसूदनायनमः ॥ त्रिविक्रमायनमः ॥ वामनायनमः ॥ श्रीधरायनमः ॥ हृषीकेशायनमः ॥ पद्मनाभायनमः ॥ दामोदरायनमः ॥ संकर्षणायनमः ॥ वासुदेवायनमः ॥ प्रद्युम्नायनमः ॥ अनिरुद्धायनमः ॥ पुरुषोत्तमायनमः ॥ अधोक्षजायनमः ॥ नारसिंहायनमः ॥ अच्युतायनमः ॥ जनार्दनायनमः ॥ उपेंद्रायनमः ॥ हरयेनमः ॥ श्रीकृष्णायनमः ॥ ॐ भूः ॥ ॐ भुवः ॥ ओꣳसुवः ॥ ॐ महः ॥ ॐ जनः ॥ ॐ तपः ॥ ओꣳसत्यं ॥ ॐ तत्सवितुर्वरेण्यंभर्गोदेवस्यधीमहि ॥ धियोयोनःप्रचोदयात् ॥ ओमापोज्योतीरसोमृतंब्रह्मभूर्भुवःसुवरोम् ॥ मध्याह्नसंध्यायुवानाश्वेतवर्णाश्वेतवस्त्राश्वेतगंधानुलेपनावृषभवाहनारुद्रदैवत्या दक्षिणाग्न्युपस्थानायजुर्वेदसꣳहिताद्वितीयारुद्रसंध्याधर्मवतीनाम्नीइतिध्यात्वा ममउपात्तदुरितक्षयद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंमध्याह्नसंध्यामुपासिष्ये ॥ आयातुवरदादेवीअक्षरंब्रह्मसंमितं ॥ गायत्रींछंदसांमातेदंब्रह्मजुषस्वमे ॥ यदह्नात्कुरुतेपापंतदह्नात्प्रतिमुच्यते ॥ यद्रात्रियात्कुरुतेपापंतद्रात्रियात्प्रतिमुच्यते ॥ सर्ववर्णेमहादेविसंध्याविद्येसरस्वति ॥ अजरेअमरेदेविसर्वदेविनमो

---

[१] मध्याह्नस्नानंप्रायःप्रातर्वदेव अत्रमृद्ग्रहणंविशेषः । दिनतृतीयभागेयजनयाजनाध्ययनाध्यापनदानःसत्प्रतिग्रहादिनायोगक्षेमर्थद्रव्यार्जनं ॥

स्तुते ॥ ओजोसिसहोसिबलमसिभ्राजोसिदेवानांधामनामासिविश्वमसिविश्वायुःसर्वमसिसर्वायुरभिभूरोम् गायत्रीमावाहयामिसावित्रीमावाहयामिसरस्वतीमावाहयामिछंदर्षीनावाहयामिश्रियमावाहयामिह्रियमावाहयामिइत्यावाह्यकुशैरात्मानंमार्जयति ॥ ॐआपोहिष्ठामयोभुवस्तानऊर्जेदधातन ॥ महेरणायचक्षसे ॥ योवःशिवतमोरसस्तस्यभाजयतेहनः ॥ उशतीरिवमातरः ॥ तस्माअरंगमामवोयस्यक्षयायजिन्वथ ॥ आपोजनयथाचनः ॥ ततअपोभिमंत्रयति ॥ ॐआपोवाइदꣳसर्वविश्वाभूतान्यापःप्राणावाआपःपशवआपोन्नमापोमृतमापःसंम्राडापोविराडापःस्वराडापश्छंदाꣳस्यापोज्योतीꣳष्यापोयजूꣳष्यापःसत्यमापःसर्वादेवताआपोभूर्भुवःसुवरापओम् ॥ ततःप्राश्नाति ॥ आपःपुनंतुपृथिवींपृथिवीपूतापुनातुमां ॥ पुनंतुब्रह्मणस्पतिर्ब्रह्मपूतापुनातुमां ॥ यदुच्छिष्टमभोज्यंयद्वादुश्चरितंमम ॥ सर्वंपुनंतुमामापोसतांचप्रतिग्रहꣳस्वाहा ॥ केशवायनमः ॥ नारायणायनमः ॥ माधवायनमः ॥ गोविंदायनमः ॥ ॐदधिक्राव्णोअकारिषंजिष्णोरश्वस्यवाजिनः ॥ सुरभिनोमुखाकरत्प्रणआयूꣳषितारिषत् ॥ आपोहिष्ठामयोभुवस्तानऊर्जेदधातन ॥ महेरणायचक्षसे ॥ योवःशिवतमोरसस्तस्यभाजयतेहनः ॥ उशतीरिवमातरः ॥ तस्माअरंगमामवोयस्यक्षयायजिन्वथ ॥ आपोजनयथाचनः ॥ हिरण्यवर्णाःशुचयःपावकायासुजातःकश्यपोयास्विंद्रः ॥ अग्निंयागर्भंदधिरेविरूपास्तानआपःशꣳस्योनाभवंतु ॥ यासाꣳराजावरुणोयातिमध्येसत्यानृतेअवपश्यंजनानां ॥ मधुश्चुतःशुचयोयाःपावकास्तानआपःशꣳस्योनाभवंतु ॥ यासांदेवादिविकृण्वंतिभक्षंयाअंतरिक्षेबहुधाभवंति ॥ याःपृथिवींपयसोंदंतिशुक्रास्तानआपःशꣳस्योनाभवंतु ॥ शिवेनमाचक्षुषापश्यतापःशिवयातनुवोपस्पृशतत्वचंमे ॥ सर्वाꣳअग्नीꣳरप्सुषदोहुवेवोमयिवर्चोबलमोजोनिधत्त ॥

पवमानःसुवर्जनः ॥ पवित्रेणविचर्षणिः ॥ यःपोतासपुनातुमा ॥ पुनंतुमादेवजनाः ॥ पुनंतुमनवोधिया ॥ पुनंतुविश्वआयवः ॥ जातवेदःपवित्रवत् ॥ पवित्रेणपुनाहिमा ॥ शुक्रेणदेवदीद्यत् ॥ अग्नेक्रत्वाक्रतूꣳरनु ॥ यत्तेपवित्रमर्चिषि ॥ अग्नेविततमंतरा ॥ ब्रह्मतेनपुनीमहे ॥ उभाभ्यांदेवसवितः ॥ पवित्रेणसवेनच ॥ इदंब्रह्मपुनीमहे ॥ वैश्वदेवीपुनतीदेव्यागात् ॥ यस्यैबह्वीस्तनुवोवीतपृष्ठाः ॥ तयामदंतःसधमाद्येषु ॥ वयꣳस्यामपतयोरयीणां ॥ वैश्वानरोरश्मिभिर्मापुनातु ॥ वातःप्राणेनैषिरोमयोभूः ॥ द्यावापृथिवीपयसापयोभिः ॥ ऋतावरीयज्ञियेमापुनीतां ॥ बृहद्भिःसवितस्तृभिः ॥ वर्षिष्ठैर्देवमन्मभिः ॥ अग्नेदक्षैःपुनाहिमा ॥ येनदेवाअपुनत ॥ येनापोदिव्यंकशः ॥ तेनदिव्येनब्रह्मणा ॥ इदंब्रह्मपुनीमहे ॥ यःपावमानीरध्येति ॥ ऋषिभिःसंभृतꣳरसं ॥ सर्वꣳसपूतमश्नाति ॥ स्वदितंमातरिश्वना ॥ पावमानीर्योअध्येति ॥ ऋषिभिःसंभृतꣳरसं ॥ तस्मैसरस्वतीदुहे ॥ क्षीरꣳसर्पिर्मधूदकं ॥ पावमानीःस्वस्त्ययनीः ॥ सुदुघाहिपयस्वतीः ॥ ऋषिभिःसंभृतोरसः ॥ ब्राह्मणेष्वमृतꣳहितं ॥ पावमानीर्दिशंतुनः ॥ इमंलोकमथोअमुं ॥ कामान्त्समर्धयंतुनः ॥ देवीर्देवैःसमाभृताः ॥ पावमानीःस्वस्त्ययनीः ॥ सुदुघाहिघृतश्चुतः ॥ ऋषिभिःसंभृतोरसः ॥ ब्राह्मणेष्वमृतꣳहितं ॥ येनदेवाःपवित्रेण ॥ आत्मानंपुनतेसदा ॥ तेनसहस्रधारेण ॥ पावमान्यःपुनंतुमा ॥ प्राजापत्यंपवित्रं ॥ शतोद्यामꣳहिरणमयं ॥ तेनब्रह्मविदोवयं ॥ पूतंब्रह्मपुनीमहे ॥ इंद्रःसुनीतीसहमापुनातु ॥ सोमःस्वस्त्यावरुणःसमीच्या ॥ यमोराजाप्रमृणाभिःपुनातुमा ॥ जातवेदामोर्जयंत्यापुनातु ॥ द्रुपदादिवेन्मुमुचानः ॥ स्विन्नःस्नात्वीमलादिव ॥ पूतंपवित्रेणेवाज्यं ॥ आपःशुंधंतुमैनसः ॥ ॐ भूर्भुवःसुवः ॥ तत्सवितुर्वरेण्यंभर्गोदेवस्यधीमहि ॥ धियोयोनःप्रचो

दयात् ॥ श्रीसूर्यनारायणायइदमर्घ्यंदत्तंनमम ॥ इतित्रीनर्घ्यान्दत्वा ॥ ३ ॥ आत्मानंप्रदक्षिणीकुर्वन्असावादित्योब्रह्म ॥ आचम्य ॥ के० यनमः ॥ ना० यनमः ॥ मा० यनमः ॥ गो० यनमः ॥ विष्णवेनमः ॥ श्रीकृष्णायनमः ॥ ॐ भूः ॥ ॐ भुवः ॥ ओꣳसुवः ॥ ॐमहः ॥ ॐजनः ॥ ॐतपः ॥ ओꣳसत्यं ॥ ॐतत्सवितुर्वरेण्यंभर्गोदेवस्यधीमहि ॥ धियोयोनःप्रचोदयात् ॥ ओमापोज्योतीरसोमृतंब्रह्मभूर्भुवःसुवरों ॥ ॐउद्वयंतमसस्परिपश्यंतोज्योतिरुत्तरं ॥ देवंदेवत्रासूर्यमगन्मज्योतिरुत्तमं ॥ उदुत्यंजातवेदसंदेवंवहंतिकेतवः ॥ दृशेविश्वायसूर्यं ॥ चित्रंदेवानामुदगादनीकंचक्षुर्मित्रस्यवरुणस्याग्नेः ॥ आप्राद्यावापृथिवीअंतरिक्षꣳसूर्यआत्माजगतस्तस्थुषश्च ॥ तच्चक्षुर्देवहितंपुरस्ताच्छुक्रमुच्चरत् ॥ पश्येमशरदःशतंजीवेमशरदःशतंनंदामशरदःशतंमोदामशरदःशतंभवामशरदःशतꣳशृणवामशरदःशतंप्रब्रवामशरदःशतमजीताःस्यामशरदःशतंज्योक्चसूर्यंदृशे ॥ यउदगान्महतोर्णवाद्विभ्राजमानःसरिरस्यमध्यात्समावृषभोलोहिताक्षःसूर्योविपश्चिन्मनसापुनातु ॥ इत्युपस्थाय ततउपविश्यभूतशुद्धिंकरोति ॥ यथा ॥ अपक्रामंतुभूतानिपिशाचाःसर्वतोदिशं ॥ सर्वेषामवरोधेनब्रह्मकर्मसमारभे ॥ पृथ्वित्वयाधृतालोकादेवित्वंविष्णुनाधृता ॥ त्वंचधारयमांदेविपवित्रंकुरुचासनं ॥ अंगुष्ठाग्रेतुगोविंदंतर्जन्यांतुमहीधरं ॥ मध्यमायांहृषीकेशमनामिक्यांत्रिविक्रमं ॥ कनिष्ठिक्यांन्यसेद्विष्णुंकरमध्येचमाधवं ॥ एवंचकरविन्यासंसर्वपापप्रणाशनं ॥ भूःपादाभ्यांनमः ॥ भुवःजानुभ्यांनमः ॥ सुवःकटिभ्यांनमः ॥ महःनाभ्यैनमः ॥ जनःहृदयायनमः ॥ तपःकंठायनमः ॥ सत्यंललाटायनमः ॥ परब्रह्मशिरसेस्वाहा ॥ तत्सवितुर्ब्रह्मात्मनेहृदयायनमः ॥ वरेण्यंविष्णवात्मनेशिरसेस्वाहा ॥ भर्गोदेवस्यरुद्रात्मनेशिखायैवषट् ॥ धीमहिपरमात्मने

कवचायहुं ॥ धियोयोनोज्ञानात्मनेनेत्रत्रयायवौषट् ॥ प्रचोदयात्सत्यात्मनेअस्त्रायफट् ॥ इतिदिग्बंधः ॥ गायत्र्यागायत्रीछं
दोविश्वामित्रऋषिःसवितादेवताग्निर्मुखंब्रह्माशिरोविष्णुर्हृदयंरुद्रःशिखापृथिवीयोनिःप्राणापानव्यानोदानसमानासप्राणाश्वेत
वर्णासांख्यायनसगोत्रागायत्रीचतुर्विंशत्यक्षरात्रिपदाषट्कुक्षिःपंचशीर्षोपनयनेविनियोग ॐभूः ॥ ॐभुवः ॥ ओंसुवः ॥
ॐमहः ॥ ॐ जनः ॥ ॐतपः ॥ ओंसत्यं ॥ ॐ तत्सवितुर्वरेण्यंभर्गोदेवस्यधीमहि ॥ धियोयोनःप्रचोदयात् ॥ ओमापोज्यो
तीरसोमृतंब्रह्मभूर्भुवःसुवरोम् ॥ मध्याह्नसंध्यांगत्वेनअष्टोत्तरशतसंख्ययागायत्रीजपमहंकरिष्ये ॥ १०८ वा २८ ॥ सुमुखंसं
पुटंचैवविततंविस्तृतंतथा ॥ द्विमुखंत्रिमुखंचैवचतुःपंचमुखंतथा ॥ षण्मुखाधोमुखंचैवव्यापकांजलिकंतथा ॥ शकटंयमपाशं
चग्रंथितंचोल्मुकोल्मुकं ॥ प्रलंबंमुष्टिकंचैवमत्स्यंकूर्मंवराहकं ॥ सिंहाक्रांतंमहाक्रांतंमुद्गलंपल्लवंतथा ॥ मुक्ताविद्रुमहेमनील
धवलच्छायैर्मुखैस्त्रीक्षणैर्युक्तामिंदुकलानिबद्धमुकुटांतत्त्वार्थवर्णात्मिकां ॥ गायत्रींवरदाभयांकुशकशांशुभ्रंकपालंगुणंशंखंच
क्रमथारविंदयुगुलंहस्तैर्वहंतींभजे ॥ महामालेमहामायेसर्वशक्तिस्वरूपिणि ॥ चतुर्वर्गस्त्वयिन्यस्तस्तस्मान्मेसिद्धिदाभव ॥
ॐभूर्भुवःसुवः तत्सवितुर्वरेण्यंभर्गोदेवस्यधीमहि ॥ धियोयोनःप्रचोदयात् ॥ इतिजपित्वा ॥ तत्सवितुर्ब्रह्मात्मनेहृदयायनमः ॥
वरेण्यंविष्णवात्मनेशिरसेस्वाहा ॥ भर्गोदेवस्यरुद्रात्मनेशिखायैवषट् ॥ धीमहिपरमात्मनेकवचायहुं ॥ धियोयोनोज्ञानात्मने
नेत्रत्रयायवौषट् ॥ प्रचोदयात्सत्यात्मनेअस्त्रायफट्इतिदिग्बंधः ॥ सुरभिर्ज्ञानशूर्पंचयोनिःकूर्मोथपंकजं ॥ लिंगंनिर्याणमुद्रा
श्चजपांतेष्टौप्रकीर्तिताः ॥ नमःप्राच्यैदिशेयाश्चदेवताएतस्यांप्रतिवसंत्येताभ्यश्चनमोनमोदक्षिणायैदिशेयाश्चदेवताएतस्यांप्र

तिवसंत्येताभ्यंश्चनमोनमःप्रतीच्यैदिशेयाश्चदेवताएतस्यांप्रतिवसंत्येताभ्यंश्चनमोनमउदीच्यैदिशेयाश्चदेवताएतस्यांप्रतिवसंत्येताभ्यंश्चनमोनमऊर्ध्वायैदिशेयाश्चदेवताएतस्यांप्रतिवसंत्येताभ्यंश्चनमोनमोधरायैदिशेयाश्चदेवताएतस्यांप्रतिवसंत्येताभ्यंश्चनमोनमोवांतरायैदिशेयाश्चदेवताएतस्यांप्रतिवसंत्येताभ्यंश्चनमोनमोगंगायमुनयोर्मध्येयेवसंतितेमेप्रसन्नात्मानश्चिरंजीवितंवर्धयंतिनमोगंगायमुनयोर्मुनिभ्यश्चनमोनमोगंगायमुनयोर्मुनिभ्यश्चनमः ॥ अवांतरदिशाभ्योनमः ॥ सꣳस्रवंतुदिशोमयि समागच्छंतुसूनृताः ॥ सर्वेकामाअभियंतुनःप्रियाअभिस्रवंतुनःप्रियाः ॥ अभिवादयेत्रिप्रवरान्वितामुकगोत्रोत्पन्नःयजुर्वेदस्यतैत्तिरीयशाखांतर्गतहिरण्यकेशीशाखाध्यायीअमुकदेवशर्माहं भोगुरोअभिवादयामि ॥ नमोब्रह्मण्यदेवायगोब्राह्मणहितायच ॥ जगद्धितायकृष्णायगोविंदायनमोनमोगोविंदायनमोनमः ॥ उत्तमेशिखरेजातेभूम्यांपर्वतमूर्धनि ॥ ब्राह्मणेभ्योभ्यनुज्ञातागच्छदेवियथासुखं ॥ स्तुतोमयावरदावेदमाताप्रचोदयंतीपवनेद्विजाता ॥ आयुःपृथिव्यांद्रविणंब्रह्मवर्चसंमह्यंदत्वाप्रजातुंब्रह्मलोकं ॥ घृणिःसूर्यआदित्योनप्रभावात्यक्षरं ॥ मधुक्षरंतितद्रसं ॥ सत्यंवैतद्रसमापोज्योतीरसोमृतंब्रह्मभूर्भुवःसुवरोम् ॥ ब्रह्मलोकायनमः ॥ विष्णुलोकायनमः ॥ रुद्रलोकायनमः ॥ संध्यायैनमः ॥ विद्यायैनमः ॥ सरस्वत्यैनमः ॥ वेदायनमः ॥ वेदपुरुषायनमः ॥ इष्टदेवताभ्यो० ॥ कुलदेवताभ्यो० ॥ स्थानदेवताभ्यो० ॥ वास्तुदेवताभ्यो० ॥ एतत्कर्मप्रधानदेवताभ्योनमः ॥ सर्वेभ्योदेवेभ्यो० ॥ सर्वेभ्योब्राह्मणेभ्योनमो० ॥ आकाशात्पतितंतोयंयथागच्छतिसागरं ॥ सर्वदेवनमस्कारःकेशवंप्रतिगच्छति ॥ १ ॥ केशवायनमः ॥ नारायणायनमः ॥ माधवायनमः ॥ गोविंदायनमः ॥ विष्णवेनमः ॥ मधुसूद

नायनमः ॥ त्रिविक्रमायनमः ॥ वामनायनमः ॥ श्रीधरायनमः ॥ हृषीकेशायनमः ॥ पद्मनाभायनमः ॥ दामोदरायनमः ॥ संकर्षणायनमः ॥ वासुदेवायनमः ॥ प्रद्युम्नायनमः ॥ अनिरुद्धायनमः ॥ पुरुषोत्तमायनमः ॥ अधोक्षजायनमः ॥ नारसिंहायनमः ॥ अच्युतायनमः ॥ जनार्दनायनमः ॥ उपेंद्रायनमः ॥ हरयेनमः ॥ श्रीकृष्णायनमः ॥ ॐ भूः ॥ ॐ भुवः ॥ ओꣳसुवः ॥ ॐ महः ॥ ॐ जनः ॥ ॐ तपः ॥ ओꣳस॒त्यं ॥ ॐ तत्स॑वि॒तुर्वरे॑ण्यं॒भर्गो॑दे॒वस्य॑धीमहि ॥ धियो॒योनः॑प्रचो॒दया॑त् ॥ ओमापो॒ज्योती॒रसो॒मृतं॒ब्रह्म॒भूर्भुव॒ःसुव॒रों ॥ अनेनमध्याह्नसध्योपासनाख्येनकर्मणाभगवान्श्रीपरमेश्वरःप्रीयतांनमम ॥ इति ॥

॥ ४८ ॥ ब्रह्मयज्ञः ॥

श्रीः ॥ अद्यपूर्वोच्चरितवर्तमानएवंगुणविशेषणविशिष्टायांशुभपुण्यतिथौममआत्मनःश्रुतिस्मृतिपुराणोक्तफलप्राप्त्यर्थंश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंब्रह्मयज्ञेनय॒क्ष्ये ॥ हस्ता॑वव॒निज्य॑ ॥ त्रिराचामेत् ॥ द्विः॑परि॒मृज्य॑स॒कृदु॒प॒स्पृश्य॑ ॥ स॒व्यंपा॒णिंपा॒दौप्रो॒क्षति॑ ॥ शिर॒श्चक्षु॒षीनासि॑के॒श्रोत्रे॒हृद॑यमा॒लभ्य॑ ॥ द॒क्षि॒णो॒त्त॒रौपा॒णीपा॒दौकृ॒त्वा ॥ ॐ भूर्भुव॒ःसुव॑ः ॥ तत्स॑वि॒तुर्वरे॑ण्यं ॥ भर्गो॑दे॒वस्य॑धीमहि ॥ धियो॒योनः॑प्रचो॒दया॑त् ॥ १ ॥ तत्स॑वि॒तुर्वरे॑ण्यं॒भर्गो॑दे॒वस्य॑धीमहि ॥ धियो॒योनः॑प्रचो॒दया॑त् ॥ २ ॥ तत्स॑वि॒तुर्वरे॑ण्यं॒भर्गो॑दे॒वस्य॑धीमहि॒धियो॒योनः॑प्रचो॒दया॑त् ॥ ३ ॥ अ॒ग्निमी॑ळेपु॒रोहि॑तंय॒ज्ञस्य॑दे॒वमृ॒त्विज॑ं ॥ होता॑रंरत्न॒धात॑मं ॥ १ ॥ इ॒षेत्वो॒र्जेत्वा॑वा॒यव॑स्थोपा॒यव॑स्थदे॒वोवः॑सवि॒ताप्रार्प॑यतु॒श्रेष्ठ॑तमाय॒कर्म॑ण॒आप्या॑यध्वमघ्नियादेवभा॒गमूर्ज॑स्वती॒ःपय॑स्वतीःप्र॒जाव॑तीरनमी॒वा अ॑य॒क्ष्मामाव॑स्ते॒नई॑शत॒माघश॑ꣳसोरु॒द्रस्य॑हे॒तिःपरि॑वोवृणक्तु॒ध्रुवाअ॒स्मिन्गोप॑तौस्यातब॒ह्वीर्यज॑मानस्यप॒शून्पा॑हि ॥ २ ॥ अग्न॒

आयाहिवीतयेगृणानोहव्यदातये ॥ निहोतासत्सिबर्हिषि ॥ ३ ॥ शंनोदेवीरभिष्टयआपोभवंतुपीतये ॥ शंयोरभिस्रवंतुनः ॥ ४ ॥ शक्त्याध्ययनंकुर्यात् ॥ नमोब्रह्मणेनमोअस्त्वग्नयेनमःपृथिव्यैनमओषधीभ्यः ॥ नमोवाचेनमोवाचस्पतयेनमोविष्णवेबृहतेकरोमि ॥ इतित्रिवारंजप्त्वा ॥ ३ ॥ ॐ शांतिःशांतिःशांतिः ॥ ब्रह्मयज्ञेनयक्ष्यमाणःप्राच्यांदिशिग्रामादच्छदिर्दर्शउदीच्यांप्रागुदीच्यांवोदितआदित्येदक्षिणतउपवीयोपविश्यहस्ताववनिज्यत्रिराचामेद्द्विःपरिमृज्यसकृदुपस्पृश्यशिरश्चक्षुषीनासिकेश्रोत्रेहृदयमालभ्ययत्त्रिराचामतितेनऋचःप्रीणातियद्द्विःपरिमृजतितेनयजूꣳषियत्सकृदुपस्पृशतितेनसामानियत्सव्यंपाणिंपादौप्रोक्षतियच्छिरश्चक्षुषीनासिकेश्रोत्रेहृदयमालभतेतेनाथर्वांगिरसोब्राह्मणानीतिहासान्पुराणानिकल्पान्गाथानाराशꣳसीःप्रीणातिदर्भाणांमहदुपस्तीर्योपस्थंकृत्वाप्राङासीनःस्वाध्यायमधीयीतापांवाएषओषधीनाꣳरसोयद्दर्भाःसरसमेवब्रह्मकुरुतेदक्षिणोत्तरौपाणीपादौकृत्वासपवित्रावोमितिप्रतिपद्यतएतद्वैयजुस्त्रयींविद्यांप्रत्येषावागेतत्परममक्षरंतदेतदृचाभ्युक्तमृचोअक्षरेपरमेव्योमन्यस्मिन्देवाअधिविश्वेनिषेदुर्यस्तन्नवेदकिमृचाकरिष्यतियइत्तद्विदुस्तइमेसमासतइतित्रीनेवप्रायुंक्तभूर्भुवःस्वरित्याहैतद्वैवाचःसत्यंयदेववाचःसत्यंतत्प्रायुंक्ताथसावित्रींगायत्रींत्रिरन्वाहपच्छोर्धर्चशोनवानꣳसविताश्रियःप्रसविताश्रियमेवाप्नोत्यथोप्रज्ञातयैवप्रतिपदाछंदाꣳसिप्रतिपद्यते ॥ ११ ॥ अनेनब्रह्मयज्ञाख्येनकर्मणाश्रीभगवान्परमेश्वरःप्रीयतांनमम ॥ तत्सद्ब्रह्मार्पणमस्तु ॥

अथदेवर्षिपितृतर्पणं ॥ ब्रह्माणंतर्पयामि ॥ प्रजापतिंतर्पयामि ॥ बृहस्पतिंतर्पयामि ॥ अग्निंतर्पयामि ॥ वायुंतर्पयामि ॥ सूर्यंतर्पयामि ॥ चंद्रमसंतर्पयामि ॥ नक्षत्राणितर्पयामि ॥ इंद्रꣳराजानंतर्पयामि ॥ यमꣳराजानंतर्पयामि ॥ वरुणꣳराजानंत

र्पया॒मि ॥ सोमꣳराजानंतर्पया॒मि ॥ वैश्रवणꣳराजानंतर्पया॒मि ॥ वसूंस्तर्पया॒मि ॥ रुद्रांस्तर्पया॒मि ॥ आदित्यांस्तर्पया॒मि ॥ विश्वान्देवांस्तर्पया॒मि ॥ साध्यांस्तर्पया॒मि ॥ ऋभूंस्तर्पया॒मि ॥ भृगूंस्तर्पया॒मि ॥ मरुतस्तर्पया॒मि ॥ अथर्वणस्तर्पया॒मि ॥ अंगिरसस्तर्पया॒मि ॥ ॥ अथनिवीती ॥ विश्वामित्रंतर्पया॒मि ॥ जमदग्निंतर्पया॒मि ॥ भरद्वाजंतर्पया॒मि ॥ गौतमंतर्पया॒मि ॥ अत्रिंतर्पया॒मि ॥ वसिष्ठंतर्पया॒मि ॥ कश्यपंतर्पया॒मि ॥ अरुंधतींतर्पया॒मि ॥ अगस्त्यंतर्पया॒मि ॥ कृष्णद्वैपायनंतर्पया॒मि ॥ जातूकर्ण्यंतर्पया॒मि ॥ तरुक्षंतर्पया॒मि ॥ तृणबिंदुंतर्पया॒मि ॥ वर्मिगंतर्पया॒मि ॥ वरूथिनंतर्पया॒मि ॥ वाजिनंतर्पया॒मि ॥ वाजश्रवसंतर्पया॒मि ॥ सत्यश्रवसंतर्पया॒मि ॥ सुश्रवसंतर्पया॒मि ॥ सुतश्रवसंतर्पया॒मि ॥ सोमशुष्मायणंतर्पया॒मि ॥ सत्ववतंतर्पया॒मि ॥ बृहदुक्थंतर्पया॒मि ॥ वामदेवंतर्पया॒मि ॥ वाजिरत्नंतर्पया॒मि ॥ हर्यज्वानंतर्पया॒मि ॥ उदमयंतर्पया॒मि ॥ गोतमंतर्पया॒मि ॥ ऋणंजयंतर्पया॒मि ॥ ऋतंजयंतर्पया॒मि ॥ कृतंजयंतर्पया॒मि ॥ धनंजयंतर्पया॒मि ॥ बभ्रुंतर्पया॒मि ॥ त्र्यरुणंतर्पया॒मि ॥ त्रिवर्षंतर्पया॒मि ॥ त्रिधातुंतर्पया॒मि ॥ शिबिंतंतर्पया॒मि ॥ पराशरंतर्पया॒मि ॥ विष्णुंतर्पया॒मि ॥ रुद्रंतर्पया॒मि ॥ स्कंदंतर्पया॒मि ॥ काशीश्वरंतर्पया॒मि ॥ ज्वरंतर्पया॒मि ॥ धर्मंतर्पया॒मि ॥ अर्थंतर्पया॒मि ॥ कामंतर्पया॒मि ॥ क्रोधंतर्पया॒मि ॥ वसिष्ठंतर्पया॒मि ॥ इंद्रंतर्पया॒मि ॥ त्वष्टारंतर्पया॒मि ॥ कर्तारंतर्पया॒मि ॥ धर्तारंतर्पया॒मि ॥ धातारंतर्पया॒मि ॥ मृत्युंतर्पया॒मि ॥ सवितारंतर्पया॒मि ॥ सावित्रींतर्पया॒मि ॥ ऋग्वेदंतर्पया॒मि ॥ यजुर्वेदंतर्पया॒मि ॥ सामवेदंतर्पया॒मि ॥ अथर्ववेदंतर्पया॒मि ॥ इतिहासपुराणांस्तर्पया॒मि ॥ ॥ प्राचीनावीती ॥ वैशंपायनंतर्पया॒मि ॥ पलिंगुंतर्पया॒मि ॥ तित्तिरंतर्पया॒मि ॥ उखंतर्पया॒मि ॥

आत्रेयंपदकारंत॑र्पया॒मि ॥ कौंडिण्यंवृत्तिकारंत॑र्पया॒मि ॥ सूत्रकारंत॑र्पया॒मि ॥ सत्याषाढंत॑र्पया॒मि ॥ प्रवचनकर्तॄंस्त॑र्पया॒मि ॥ आचार्यांस्त॑र्पया॒मि ॥ ऋषींस्त॑र्पया॒मि ॥ वानप्रस्थांस्त॑र्पया॒मि ॥ ऊर्ध्वरेतसस्त॑र्पया॒मि ॥ एकपत्नींस्त॑र्पया॒मि ॥ १४ ॥ यथाधिकारंपितॄन् ॥ आब्रह्मस्तंबपर्यंतंदेवर्षिपितृमानवाः ॥ तृप्यंतुपितरःसर्वेमातृमातामहादयः ॥ अतीतकुलकोटीनांसप्तद्वीपनिवासिनां ॥ आब्रह्मभुवनाल्लोकादिदमस्तुतिलोदकं ॥ येकेचास्मत्कुलेजाताअपुत्रागोत्रिणोमृताः ॥ तेगृह्णंतुमयादत्तंसूत्रनिष्पीडनोदकं ॥ अनेनतर्पणाख्येनकर्मणाभगवान्परमेश्वरःप्रीयतांनमम ॥ तत्सद्ब्रह्मार्पणमस्तु ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ४९ ॥ वैश्वदेवः ॥

श्रीः ॥ केशवादिचतुर्विंशतिनामभिःआचम्य प्राणायामंकृत्वा ॥ अद्यपूर्वोच्चरितवर्तमानएवंगुणविशेषणविशिष्टायांशुभपुण्यतिथौममआत्मनःश्रुतिस्मृतिपुराणोक्तफलप्राप्त्यर्थं श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं पंचसूनादोषपरिहारार्थंआत्मसंस्कारार्थंअन्नसंस्कारार्थंसिद्धान्नेनप्रातःसायंवैश्वदेवौतंत्रेणकरिष्ये ॥ रुक्मकनामानमग्निंप्रतिष्ठापयामि ॥ वेणुधमन्याग्निंप्रज्वाल्य ॥ च॒त्वारि॒शृंगा॒त्रयो॑अस्य॒पादा॒द्वेशी॒र्षेस॒प्तहस्ता॑सोअ॒स्य ॥ त्रिधा॑ब॒द्धोवृ॑ष॒भोरो॑रवीतिम॒होदे॒वोमर्त्या॒ꣳआविवेश ॥ सप्तहस्तश्चतुःशृंगःसप्तजिह्वोद्विशीर्षकः ॥ त्रिपात्प्रसन्नवदनःसुखासीनःशुचिस्मितः ॥ स्वाहांतुदक्षिणेपार्श्वेदेवींवामेस्वधांतथा ॥ बिभ्रद्दक्षिणहस्तैस्तुशक्तिमन्नंस्रुचंस्रुवं ॥ तोमरंव्यजनंवामैर्घृतपात्रंचधारयन् ॥ मेषारूढोजटाबद्धोगौरवर्णोमहौजसः ॥ धूम्रध्वजोलोहिताक्षःसप्तार्चिःसर्वकामदः ॥ आत्माभिमुखमासीनएवंरूपोहुताशनः ॥ अग्नेवैश्वानरशांडिल्यगोत्रमेषध्वजप्राङ्मुखममसंमुखोवरदोभ॒व ॥ यथा॑हु॒तद्व॑सवोगौ॒र्यं॑चित्प॒दिषि॒ताममुंचतायजत्राः ॥ ए॒वात्वम॒स्मत्प्रमुं॒चा॒व्यꣳहः॒प्रातार्यग्नेप्रत॒रांन॒आयुः ॥ परिस्तीर्य ॥ अदितेनुमन्य॒स्व ॥ अनुमतेनु॑

मन्यस्व ॥ सरस्वतेनुमन्यस्व ॥ देवसवितःप्रसुव ॥ यस्त्वाहृदाकीरिणामन्यमानोमर्त्यंमर्त्योजोहवीमि ॥ जातवेदोयशोअस्मासुधेहिप्रजाभिरग्नेअमृतत्वमश्यां ॥ यस्मैत्वꣳसुकृतेजातवेदउलोकमग्नेकृणवःस्योनं ॥ अश्विनꣳसपुत्रिणंवीरवंतंगोमंतꣳरयिंनशतेस्वस्ति ॥ सिद्धमन्नमग्नावधिश्रित्य ॥ उदगुद्वास्य ॥ प्रोक्ष्य ॥ अग्नेःपश्चान्नीत्वा ॥ अभिघार्य ॐ अग्नयेस्वाहा ॥ अग्नयइदंनमम ॥ विश्वेभ्योदेवेभ्यःस्वाहा ॥ विश्वेभ्योदेवेभ्यइदंनमम ॥ ध्रुवायभूमायस्वाहा ॥ ध्रुवायभूमायेदंनमम ॥ ध्रुवक्षितयेस्वाहा ॥ ध्रुवक्षितयइदंनमम ॥ अच्युतक्षितयेस्वाहा ॥ अच्युतक्षितयइदंनमम ॥ अग्नयेस्विष्टकृतेस्वाहा ॥ अग्नयेस्विष्टकृतइदंनमम ॥ ॐ भूस्वाहाअग्नयइदंनमम ॥ ॐ भुवःस्वाहावायवइदंनमम ॥ ॐ सुवःस्वाहासूर्यायेदंनमम ॥ ॐ भूर्भुवःसुवःस्वाहाप्रजापतयइदंनमम ॥ यथाहतद्वसवोगौर्यंचित्पदिषिताममुंचतायजत्राः ॥ एवात्वमस्मत्प्रमुंचाव्यꣳहःप्रातार्यग्नेप्रतरानआयुः ॥ परिस्तरणानि उत्तरेविसृज्य ॥ अदितेन्वमꣳस्थाः ॥ अनुमतेन्वमꣳस्थाः ॥ सरस्वतेन्वमꣳस्थाः ॥ देवसवितःप्रासावीः ॥ यज्ञनमस्तेयज्ञ ॥ नमोनमश्चतेयज्ञ ॥ शिवेनमेसंतिष्ठस्व ॥ स्योनेनमेसंतिष्ठस्व ॥ सुभूतेनमेसंतिष्ठस्व ॥ ब्रह्मवर्चसेनमेसंतिष्ठस्व ॥ यज्ञस्यर्धिमनुसंतिष्ठस्व ॥ उपतेयज्ञनमः ॥ उपतेनमः ॥ उपतेनमः ॥ सर्वमंत्रेषुतिष्ठति ॥ मेधावि ॥ तेजस्वि ॥ वर्चस्वि ॥ ब्रह्मवर्चसि ॥ आयुष्मान्भूयासं ॥ स्वस्ति ॥ श्रद्धांमेधांयशःप्रज्ञांविद्यांबुद्धिंश्रियंबलं ॥ आयुष्यंतेजआरोग्यंदेहिमेहव्यवाहन ॥ प्रमादात्कुर्वतांकर्मप्रच्यवेताध्वरेषुयत् ॥ स्मरणादेवतद्विष्णोःसंपूर्णस्यादितिश्रुतिः ॥ ॥ बलिहरणेनयक्ष्ये तत्रभूमिंप्रोक्ष्य ॥ धर्मायस्वाहा ॥ अधर्मायस्वाहा ॥ परिषिच्य ॥ अद्भ्यःस्वाहा ॥ परिषिच्य ॥ ओषधिवनस्पतिभ्यःस्वाहा ॥ रक्षोदेवजनेभ्यःस्वाहा ॥ परिषि

च्य ॥ गृह्या॑भ्य॒ःस्वाहा॑ ॥ अ॒व॒सानै॑भ्य॒ःस्वाहा॑ ॥ अ॒व॒सान॑पतिभ्य॒ःस्वाहा॑ ॥ स॒र्व॒भू॒तेभ्य॒ःस्वाहा॑ ॥ परिषिच्य ॥ कामा॑य॒स्वाहा॑ ॥ परिषिच्य ॥ अं॒तरि॑क्षाय॒स्वाहा॑ ॥ परिषिच्य ॥ यदे॑जति॒जग॑ति॒यच्च॒चेष्ट॑ति॒नाम्नो॑भा॒गोयन्नाम्ने॒स्वाहा॑ ॥ परिषिच्य ॥ ॐ पृ॒थि॒व्यै स्वाहा॑ ॥ अं॒तरि॑क्षाय॒स्वाहा॑ ॥ दि॒वेस्वाहा॑ ॥ सूर्या॑य॒स्वाहा॑ ॥ चं॒द्रम॑से॒स्वाहा॑ ॥ नक्ष॑त्रेभ्य॒ःस्वाहा॑ ॥ इंद्रा॑य॒स्वाहा॑ ॥ बृह॒स्पत॑ये॒स्वाहा॑ ॥ प्र॒जाप॑तये॒स्वाहा॑ ॥ ब्रह्म॑णे॒स्वाहा॑ ॥ परिषिच्य ॥ प्राचीनावीती ॥ स्व॒धापि॒तृभ्य॒ःस्वाहा॑ ॥ परिषिच्य ॥ यज्ञोपवीती ॥ अपउपस्पृश्य ॥ नमो॑रु॒द्राय॑पशु॒पत॑ये॒स्वाहा॑ ॥ परिषिच्य ॥ दे॒वेभ्य॒ःस्वाहा॑ ॥ अग्नौआहुतिंहुत्वा ॥ अग्नौपरिषिच्य ॥ अपसव्यं ॥ पि॒तृभ्य॑ःस्व॒धास्तु ॥ परिषिच्य ॥ सव्यं ॥ भूतेभ्यो॒नम॑ः ॥ परिषिच्य ॥ मनुष्ययज्ञेनयक्ष्ये ॥ मनुष्ये॑भ्यो॒हंत॑ ॥ परिषिच्य ॥ प्र॒जाप॑तये॒स्वाहा॑ ॥ परिषिच्य ॥ प॒र॒मे॒ष्ठिने॒स्वाहा॑ ॥ परिषिच्य ॥ यथाकू॑पःश॒तधा॑रःस॒हस्र॑धारो॒अक्षि॑तः ॥ ए॒वामे॑अस्तुधा॒न्यꣳ स॒हस्र॑धार॒मक्षि॑तं ॥ धनं॑धान्यै॒स्वाहा॑ ॥ परिषिच्य ॥ द्वावेकं॑द्वौचचत्वारिप्रत्येकंत्रितयंतथा ॥ पृथिव्यादिदशैतानिप्रत्येकंशेषमेवच ॥ इतिपरिषेचनक्रमः ॥ अग्नयेनमः गंधाक्षतपुष्पंसमर्पयामि ॥ अनेनप्रातःसायंवैश्वदेवहोमाख्येनकर्मणाभगवान्परमेश्वरःप्रीयतांनमम ॥ तत्सद्ब्रह्मार्पणम॒स्तु ॥ येभू॒ताःप्र॒चरं॑ति॒दि॒वा॒नक्तं॒बलि॑मि॒च्छंतो॑वि॒तुद॑स्य॒प्रेष्या॑ः ॥ तेभ्यो॑ब॒लिंपुष्टि॒कामो॑हरामि॒मयि॒पुष्टिं॒पुष्टि॑पतिर्दधातु॒स्वाहा॑ ॥ चांडालवायसेभ्यःभूतेभ्यइदंनमम ॥ हस्तौपादौप्रक्षाल्य ॥ आचम्य ॥ केश० श्रीकृष्णा० ॐ भू० रोम् अनाज्ञातादिमंत्रत्रयंजपेत् ॥ शां॒तापृ॑थि॒वीशि॒वमं॒तरि॑क्षं॒द्यौनो॑दे॒व्यभ॑यन्नोअस्तु ॥ शि॒वादिश॑ःप्र॒दिश॑उ॒द्दिशो॑न॒ आपो॑वि॒द्युत॒ःपरि॑पांतु॒सर्वत॒ःशांति॒ःशांति॒ःशांति॑ः ॥ समाप्तं ॥

॥ छ ॥

॥ छ ॥

अथ बलिहरणम्

			२५ दे॒वेभ्य॒ःस्वा०[1]			
३१ यथाकू॑०	९ स॒र्व॒भू॒ते०	१२ यदेज॑ति॒०	५ र॒क्षो॒दे॒व॒ज॒०	२२ ब्रह्म॑णे॒०	२७ भू॒तेभ्यो॒०	२६ पि॒तृभ्य॑०
३० प॒र॒मे॒०	८ अ॒व॒सान॑०	११ अं॒तरि॑क्षा०	४ ओ॒ष॒धि॒व॒न॒०	२१ प्र॒जाप॑०	२४ नमो॑०	२३ स्व॒धापि॒०
२९ प्र॒जाप॑०	७ अ॒व॒साने॑०	१० कामा॑य॒०	३ अ॒द्भ्यःस्वा०	२० बृह॒स्प०		
२८ मनु॒ष्यें०	६ गृह्या॑भ्य॒०	२ अधर्मा॑०	१ धर्मा॑०	१९ इंद्रा॑य॒०		
				१८ नक्ष॑त्रे०		
				१७ च॒ंद्रम॑०		
				१६ सूर्या॑य॒०		
				१५ दि॒वे०		
				१४ अं॒तरि॑०		
				१३ पृथि॒०		

---

[1] इयं २५ तमाहुतिः कुंडे प्रक्षेप्या.

॥ ५० ॥ गोविप्रपूजनविधिः ॥

श्रीः ॥ देशकालावुत्कीर्त्यश्रुतिस्मृतिपुराणोक्तफलप्राप्त्यर्थंश्रीरुद्ररूपिण्यागोःपूजनमहंकरिष्ये ॥ गवामंगेषुतिष्ठंतिभुवनानिचतुर्दश ॥ यस्मात्तस्माच्छिवंमेस्यादिहलोकेपरत्रच ॥ श्रीरुद्ररूपिण्यैगवेनमइतिसर्वानुपचारान्दत्वा ओदननैवेद्यंसमर्पयामि ॥ गोग्रासमंत्रः ॥ आगावो॑अग्मन्नु॒तभ॒द्रम॑क्रन् ॥ सीदं॑तुगो॒ष्ठेर॒णयं॑त्वस्मे ॥ प्र॒जाव॑तीःपुरु॒रूपा॑इ॒हस्युः ॥ इंद्रा॑यपू॒र्वीरु॒षसो॒दुहा॑नाः ॥ सौरभेय्यःसर्वहिताःपवित्राःपुण्यराशयः ॥ प्रतिगृह्णंत्विमंग्रासंगावस्त्रैलोक्यमातरः ॥ गवामंगेष्वितिमंत्रेणप्रदक्षिणामंत्रपुष्पंसमर्पयामि ॥ अनेनगोपूजनेनश्रीरुद्ररूपिणीगौःप्रीयतां ॥ ॥ अथब्राह्मणपूजा ॥ महाविष्णुस्वरूपिणेब्राह्मणायइदमासनंइदंपाद्यं ॥ चर॑णंप॒वित्रं॒वित॑तंपुरा॒णंयेन॑पू॒तस्तर॑तिदु॒ष्कृता॑नि ॥ तेन॑प॒वित्रे॑णशु॒द्धेन॑पू॒ताअति॑पा॒प्मान॒मरा॑तिंतरेम ॥ भूमिदेवाग्रजन्मासित्वंविप्रपुरुषोत्तम ॥ प्रत्यक्षोयज्ञपुरुषअर्घोयंप्रतिगृह्यतां ॥ इदमर्घ्यंस० अस्त्वर्घ्यः गंधाःपांतु सौमंगल्यंचास्तु अक्षताःपांतु आयुष्यमस्तु पुष्पाणिपांतुसौश्रियमस्तु धूपंपातुदीपंपातुतांबूलंपातुदक्षिणाःपांतुऐश्वर्यमस्तु ॥ नमोस्त्वनंतायसहस्रमूर्तयेसहस्रपादाक्षिशिरोरुबाहवे ॥ सहस्रनाम्नेपुरुषायशाश्वतेसहस्रकोटीयुगधारिणेनमः ॥ सकलाराधनैःस्वर्चितमस्तुअस्तुसकलाराधनैःस्वर्चितं ॥ भोजनविधिः ॥ ॥ गायत्र्यापात्राणिप्रोक्ष्य ॥ प्रजा॑पते॒नत्वदे॒तान्य॒न्योविश्वा॑जा॒तानि॒परि॒ताब॑भूव ॥ यत्का॑मास्तेजुहु॒मस्तन्नो॑अस्तुव॒यꣳस्या॑म॒पत॑योरयी॒णां ॥ एकोविष्णुर्महद्भूतंपृथग्भूतान्यनेकशः ॥ त्रीन्लोकान्व्याप्यभूतात्माभुंक्तेविश्वभुगव्ययः ॥ अनेनब्राह्मणभोजनेनकर्मांगदेवतास्वरूपीपरमेश्वरःप्रीयतां ॥ यंतु॑न॒दयो॒वर्षं॑तुप॒र्जन्या॑ः ॥ सु॒पि॒प्प॒लाओष॑धयोभवंतु ॥ अन्न॑वतामोद॒नव॑तामा॒मिक्ष॑मतां ॥ ए॒षाꣳराजा॑भूयासं ॥ ओ॒द॒नमु॑द्ब्रुवते ॥ प॒र॒मे॒ष्ठीवा॒ए॒षः ॥ यदो॑द॒नः ॥ प॒र॒मा॒मे॒वैन॒ꣳश्रियं॑गमयति ॥

॥ ५१ ॥ परिवेषणविधिः ॥

सत्यंत्वर्तेनपरिषिंचामीतिप्रातः ॥ ऋतंत्वासत्येनपरिषिंचामीतिसायं ॥ ओंभूःस्वाहा ॥ ॐ भुवःस्वाहा ॥ ॐ सुवःस्वाहा ॥ ॐ भूर्भुवःसुवःस्वाहा ॥ ॐ अन्नपतेन्नस्यनोदेह्यनमीवस्यशुष्मिणः ॥ प्रप्रदातारंतारिषऊर्जंनोधेहिद्विपदेचतुष्पदे ॥ अमृतोपस्तरणमसि ॥ ॐ प्राणायस्वाहा ॥ ॐ अपानायस्वाहा ॥ ॐ व्यानायस्वाहा ॥ ॐ उदानायस्वाहा ॥ ॐ समानायस्वाहा ॥ ॐ ब्रह्मणेस्वाहा ॥ अमृतापिधानमसि ॥ परिवेषणंसमाप्तं ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ५२ ॥ भोजनविशेषविधिः ॥

श्रीः ॥ आयुष्कामःप्राङ्मुखःकीर्तिकामोदक्षिणामुखःश्रीकामोनिष्कामोपिप्रत्यङ्मुखः पित्र्यंविनानोदङ्मुखःकदाचन जीवत्पितृकोजीवदन्यतरोवानदक्षिणामुखःकदाचनेत्यभिसंधायोपविश्य भूर्भुवःसुवरोमितिआह्रियमाणमन्नमुपस्थायपरिविष्टंप्रणवव्याहृतिसहितयागायत्र्याभ्युक्ष्यतर्जन्यांरौप्यंधृतंचेन्निष्कास्यवामहस्तेनचतुरश्रमंडलेस्थापितंभोजनपात्रंधृत्वादक्षिणहस्तेनजलमादाय सत्यंत्वर्तेनपरिषिंचामिइतिप्रातः ऋतंत्वासत्येनपरिषिंचामिइतिसायंपरिषिच्यभोजनपात्रस्यदक्षिणतोदशांगुलपरिमितंपंचांगुलपरिमितंवास्थलंत्यक्त्वातत्रतूष्णीमभ्युक्ष्यान्नात्किंचिद्गृहीत्वा भूःस्वाहा (अग्नयइदं) पुनर्गृहीत्वा भुवःस्वाहा (वायवइदं) पुनः सुवःस्वाहा (सूर्यायेदं) पुनःभूर्भुवःसुवःस्वाहा (प्रजापतयइदं) इतिप्राक्संस्थमुदक्संस्थंवाभ्युक्षितदेशेबलीन्दद्यात् ॥ बलिषुनवात्यागः ॥ ततोबलीन्परिषिच्यहस्तंप्रक्षाल्य ॥ अन्नपतेन्नस्यनोदेह्यनमीवस्यशुष्मिणः ॥ प्रप्रदातारंतारिषऊर्जंनोधेहिद्विपदेचतुष्पदे ॥ इत्यन्नमभिमंत्र्य गोकर्णाकृतिनाहस्तेनमाषपरिमितंजलमादाय ॐ श्रद्धायांप्राणेनिविष्टोमृतंजुहोमि श्रद्धायाम

पा॒ने० इत्यादि त्मामृ॒तत्वाय॑ इत्यात्मानंपरमात्मनिसंयुक्तंभावयित्वा अ॒मृ॒तो॒प॒स्तर॑णमसि इतिपुरस्तादुदकंपिबति ॥ ततःपरिविष्टादन्नाद्धृतप्लुतादेकामाहुतिंश्र॒द्धायांप्रा॒णे० शि॒वोमा॑वि॒० प्रा॒णाय॒स्वाहा॑ इतितर्जनीमध्यमांगुष्ठैर्मुखेजुहुयात् ॥ श्र॒द्धायाम॑पा॒ने० इतिमध्यमानामिकांगुष्ठैर्द्वितीयां ॥ श्र॒द्धायांव्या॒० इतिकनिष्ठिकानामिकांगुष्ठैस्तृतीयां ॥ श्र॒द्धायामु॑दा॒० इतितर्जनीरहिताभिः कनिष्ठिकातर्जन्यंगुष्ठैश्चतुर्थीं ॥ श्र॒द्धायांꣳसमा॒ने० इतिसर्वांगुलिभिःपंचमीं ॥ त्यागेविकल्पः ॥ अथवासर्वाआहुतयोमुक्तकनिष्ठिकेनकरेणहोतव्याः ॥ अयंचहोमोन्नरसमविजानतादंतैःस्पर्शमकुर्वतामौनेनैवकर्तव्यः ॥ अतऊर्ध्वमनियमोमौनस्य ॥ जीवत्पितृकस्यप्राणाहुत्यूर्ध्वंमौनंनास्त्येव ॥ मौनलोपेविष्णुस्मरणं ॥ ततोभोजनपात्रमाधारोपरिसंस्थाप्यदत्तांश्चतुरोबलीन्केनचिन्निष्काशयित्वाअसंभवेतान्प्रच्छाद्यपादौभूमौनिधायवामहस्तांगुष्ठतर्जनीमध्यमाभिर्धृतभोजनपात्रःपंचार्द्रोविमुक्तशिखोभुंजीयात् ॥ भोजनोत्तरंततःसर्वभुक्तोच्छिष्टमन्नमादाय ॥ रौरवादिनिमग्नानांदेहिनामन्नमिच्छतां ॥ तृप्तयेन्नमिदंदत्तमक्षय्यमुपतिष्ठतु ॥ इत्युच्छिष्टभाग्भ्योन्नंदत्वा ॥ रौरवेपूयनिलयेपद्मार्बुदनिवासिनां ॥ अर्थिनामुदकंदत्तमक्षय्यमुपतिष्ठतु ॥ इत्यन्नोपर्युदकंदद्यात् ॥ ततः अ॒मृ॒ता॒पि॒धा॒नम॑सि ॥ इत्युदकंपीत्वोत्तिष्ठेत् ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

---

१ भोजनेनियमाः । गायत्र्यभ्युक्षितंकिंचिदन्नंपात्रेकस्मिंश्चित्प्रदेशेपृथङ्निधायभोजनांतेतद्भुंजीयात् । वामहस्तेनान्नंनस्पृशेत् । नपादौशिरोबस्तिंचस्पृशेत् । पदाभोजनपात्रंनस्पृशेत् । नोच्छिष्टआज्यंगृह्णीयाद्द्रवद्रव्याणिच । नप्रसृतांगुलिर्भुंजीयात्नफूत्कारसंयुतंनाजीर्णीनातिबुभुक्षितोबहुनार्द्रवासानार्द्रशिरानदेवतायतनेनप्रसारितपादोनवेष्टितशिराःनसशब्दंनोत्संगकृतभाजनोनग्रासशेषंनबहूनांभुंजतांत्वरान्वितःनब्रह्मकीर्तयन्नभार्ययासहनभिन्नभाजनेनभूम्यांनपाणितलेनतैलयंत्रग्रावोलूखलपेषणयंत्रशब्देषुजायमानेषुभुंजीयात् । उद्धृतपीतावशेषमुदकंनैवपिबेत् उदकपात्रंदक्षिणभागएवस्था

श्रीः ॥ ॐ केशवायनमः० श्रीकृष्णायनमः ॥ ॐ भूः ॥ ॐ भुवः ॥ ॐ सुवः ॥ ॐ महः ॥ ॐ जनः ॥ ॐ तपः ॥ ॐ सत्यं ॥ ॐ तत्सवितुर्वरेण्यंभर्गोदेवस्यधीमहि ॥ धियोयोनःप्रचोदयात् ॥ ॐ मापोज्योतीरसोमृतंब्रह्मभूर्भुवःसुवरोम् ॥ सायंसंध्यावृद्धाकृष्णाकृष्णवर्णाकृष्णवस्त्राकृष्णमाल्यानुलेपनागरुडवाहनाविष्णुदैवत्याआहवनीयाग्न्युपस्थानासामवेदसꣳहितातृतीयाविष्णुसंध्यासत्यवतीनाम्नीतिध्यात्वा ममउपात्तदुरितक्षयद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंसायंसंध्यामुपासिष्ये ॥ आयातुवरदादेवीअक्षरंब्रह्म

पयेत् । चंडालपतितरजस्वलावाक्यंशृण्वन्नैकमपिग्रासंभुंजीयात् । उदकपानकालेभोजनपात्रेमुखाद्यद्युदकंपतेत्तदातदन्नंनभुंजीयात् । ब्रह्मचारीचेन्माषउमुद्गक्षारलवणादिवर्जमन्नंकांस्यव्यतिरिक्तेपात्रेभुंजीत । वटाश्वत्थार्कपत्रेषुसाग्रकदलीपत्रेपलाशमध्यमपत्रेकरेखर्परकेपाषाणेचसर्वेषांभोजनंनिषिद्धं । दकपानकालेदक्षिणहस्तेनपात्रंधारयन्नुद्धृतोदकपात्रंवामहस्तेनादायदक्षिणमणिबंधेतत्पात्रंसंस्पर्श्यवामहस्तेनैवपिबेत् । एकपंक्त्युपविष्टानांमध्येयदिकश्चननास्तिक्यात्प्रमादाद्वाभुंजानेषुपूर्वमुत्तिष्ठेत्तदाशिष्टंभोजनपात्रस्थमन्नंपरित्यजेत् । संकटे अग्निनाभस्मनादर्भेणोदकेनद्वारव्यवधानेनवापंक्तिभेदःकार्यः । भोजनपात्रेशिष्टंलवणंपात्रमस्पृशन्वामहस्तेनजलेनप्लावयेत् । ततोभोजनपात्रंनिष्काशयित्वाहस्तप्रक्षालनमकुर्वन्नेकवारंगंडूषमेवादौकृत्वाहस्तौमुखंचयावल्लेपनिःसरणंतर्जनीरहितांगुलिभिःप्राक्षाल्य लोहितनिःसरणंविनायावद्दंतलग्नमुच्छिष्टंनिर्गच्छतितावन्निष्काश्यषोडशगंडूषान्कृत्वामुखंपादौचप्रक्षालयेत् । अथभोजनकालेचेदशुचिर्भवतिद्विजः । भूमौनिक्षिप्यतंग्रासंस्नात्वाविप्रोविशुद्ध्यति । संवर्तः । केशकीटावपन्नंचनीलीलाक्षोपघातितं । स्नाय्वस्थिचर्मसंसृष्टंभुक्त्वातूपवसेदहः । हारीतः । विशुद्धमपिचाहारंमक्षिकाकृमिजंतुभिः । केशरोमनखैर्वापिदूषितंपरिवर्जयेत् । अपवादः । देवद्रोण्यांविवाहादौयज्ञेषुप्रकृतेषुच । काकैःश्वभिश्चसंस्पृष्टमन्नंतन्नविवर्जयेत् । अन्नंतन्मात्रमुद्धृत्यशेषंसंस्कारमर्हति । ब्रह्मपुराणे । भक्ष्यंलभक्ष्यवाक्येनयद्दद्याद्दोषधर्मतः । गुरोरपिनभोक्तव्यंवाग्दुष्टंतन्महापदि ॥ वाग्दुष्टंभावदुष्टंचभाजनेभावदूषिते । भुक्त्वान्नंतुद्विजःपश्चात्त्रिरात्रंतुव्रतीभवेत् । एतेषुनिषिद्धेष्वन्यतमदोषेषुसत्सुतत्तत्प्रायश्चित्तादिविस्तरोविस्तरभियानात्रालेखिसोन्यत्रद्रष्टव्यः ।

संमितं ॥ गायत्रींछंदसांमातेदंब्रह्मजुषस्वमे ॥ यदह्नात्कुरुतेपापंतदह्नात्प्रतिमुच्यते ॥ यद्रात्रियात्कुरुतेपापंतद्रात्रियात्प्रतिमुच्यंते ॥ सर्ववर्णेमहादेविसंध्याविद्येसरस्वति ॥ अजरेअमरेदेविसर्वदेविनमोस्तुते ॥ ओजोसिसहोसिबलमसिभ्राजोसिदेवानांधामनामासिविश्वमसिविश्वायुःसर्वमसिसर्वायुरभिभूरोंगायत्रीमावाहयामिसावित्रीमावाहयामिसरस्वतीमावाहयामिछंदर्षीनावाहयामिश्रियमावाहयामिह्रियमावाहयामि ॥ ॐ आपोहिष्ठामयोभुवस्तानऊर्जेदधातन ॥ महेरणायचक्षसे ॥ योवःशिवतमोरसस्तस्यभाजयतेहनः ॥ उशतीरिवमातरः ॥ तस्माअरंगमामवोयस्यक्षयायजिन्वथ ॥ आपोजनयथाचनः ॥ आपोवाइदꣳसर्वविश्वाभूतान्यापःप्राणावाआपःपशवआपोन्नमापोमृतमापःसम्राडापोविराडापःस्वराडापश्छंदाꣳस्यापोज्योतीꣳष्यापोयजूꣳष्यापःसत्यमापःसर्वादेवताआपोभूर्भुवःसुवरापओम् ॥ अग्निश्चमामन्युश्चमन्युपतयश्चमन्युकृतेभ्यः ॥ पापेभ्योरक्षंतां ॥ यदह्नापापमकार्षं ॥ मनसावाचाहस्ताभ्यां ॥ पद्भ्यामुदरेणशिश्ना ॥ अहस्तदवलुंपतु ॥ यत्किंचदुरितंमयि ॥ इदमहंमाममृतयोनौ ॥ सत्येज्योतिषिजुहोमिस्वाहाइतिप्राश्याचम्य ॥ केशवायनमः ॥ नारायणायनमः ॥ माधवायनमः ॥ गोविंदायनमः ॥ दधिक्राव्णोअकारिषंजिष्णोरश्वस्यवाजिनः ॥ सुरभिनोमुखाकरत्प्रणआयूꣳषितारिषत् ॥ आपोहिष्ठामयोभुवस्तानऊर्जेदधातन ॥ महेरणायचक्षसे ॥ योवःशिवतमोरसस्तस्यभाजयतेहनः ॥ उशतीरिवमातरः ॥ तस्माअरंगमामवोयस्यक्षयायजिन्वथ ॥ आपोजनयथाचनः ॥ हिरण्यवर्णाःशुचयःपावका० ॥ जातवेदामोर्जयंत्यापुनातु ॥ द्रुपदादिवेन्मुमुचानः ॥ स्विन्नःस्नात्वीमलादिव ॥ पूतंपवित्रेणेवाज्यं ॥ आपःशुंधंतुमैनसः ॥ ॥ प्रत्यङ्मुखः ॐभूर्भुवःसुवः ॥ तत्सवितुर्वरेण्यंभर्गोदेवस्यधीमहि ॥ धियोयोनःप्रचोदयात् ॥ श्रीसवित्रेर्घ्यंदत्तंनमम ॥ इतित्रीनर्घ्यान्दत्वा ॥ प्रत्यङ्मुखएवगायत्रीजपंसमाप्यअसावादित्योब्रह्म ॥ केशवायनमः ॥

नारायणायनमः ॥ माधवायनमः ॥ गोविंदायनमः ॥ विष्णवेनमः ॥ मधुसूद० ॥ श्रीकृष्णायनमः ॥ ॐ भूः ॥ ॐ भुवः ॥
ओ३सुवः ॥ ॐ म॒हः ॥ ॐ जनः ॥ ॐ तपः ॥ ओ३स॒त्यं ॥ ॐ॒ तत्स॑वि॒तुर्वरे॑ण्यं॒भर्गो॑दे॒वस्य॑धीमहि ॥ धियो॒योन॑ःप्रचो॒दया॑त् ॥
ओमापो॒ज्योती॒रसो॒मृतं॒ब्रह्म॒भूर्भुव॒ःसुव॒रोम् ॥ अपसर्पंतु० अपक्रामंतुभूतानिपिशाचाःसर्वतोदिशं ॥ सर्वेषामविरोधेनब्रह्मकर्मसमा
रभे ॥ पृथ्वीतिमंत्रस्य ॥ मेरुपृष्ठऋषिः ॥ कूर्मोदेवता ॥ सुतलंछंदः ॥ आसनेविनियोगः ॥ ॐ पृथ्वित्वयाधृतालोकादेवित्वंविष्णु
नाधृता ॥ त्वंचधारयमांदेविपवित्रंकुरुचासनं ॥ अंगुष्ठाग्रेतुगोविंदंतर्जन्यांतुमहीधरं ॥ मध्यमायांहृषीकेशमनामिक्यांत्रिविक्रमं ॥
कनिष्ठिक्यांन्यसेद्विष्णुंकरमध्येतुमाधवं ॥ एवंचकरविन्यासंसर्वपापप्रणाशनं ॥ भूःपादाभ्यांनमः ॥ भुवःजानुभ्यांनमः ॥
सुवःकटिभ्यांनमः ॥ महःनाभ्यैनमः ॥ जनःहृदयायनमः ॥ तपःकंठायनमः ॥ सत्यंललाटायनमः ॥ परब्रह्मशिरसेस्वाहा ॥
तत्सवितुर्ब्रह्मात्मनेहृदयायनमः ॥ वरेण्यंविष्णवात्मनेशिरसेस्वाहा ॥ भर्गोदेवस्यरुद्रात्मनेशिखायैवषट् ॥ धीमहिपरमात्मनेक
वचायहुं ॥ धियोयोनोज्ञानात्मनेनेत्रत्रयायवौषट् ॥ प्रचोदयात्सत्यात्मनेअस्त्रायफट् ॥ इतिदिग्बंधः ॥ गायत्रियागायत्रीछंदो
विश्वामित्रऋषिः सवितादेवताग्निर्मुखंब्रह्माशिरोविष्णुर्हृदय३रुद्रःशिखापृथिवीयोनिःप्राणापानव्यानोदानसमानासप्राणाश्वेत
वर्णासांख्यायनसगोत्रागायत्रीचतुर्विं३शत्यक्षरात्रिपदाषट्कुक्षि॒ःपंचशीर्षोपनयनेविनियो॒गः ॥ ॐ भूः ॥ ॐ भुवः ॥ ओ३सुवः ॥
ॐ महः ॥ ॐ जनः ॥ ओंतपः ॥ ओ३स॒त्यं ॥ ॐ तत्स॑वि॒तुर्वरे॑ण्यं॒भर्गो॑दे॒वस्य॑धीमहि ॥ धियो॒योन॑ःप्रचो॒दया॑त् ॥ ओमापो॒
ज्योती॒रसो॒मृतं॒ब्रह्म॒भूर्भुव॒ःसुव॒रों ॥ सायंसंध्यांगत्वेनअष्टोत्तरशतसंख्ययाष्टाविंशतिर्वागायत्रीजपमहंकरिष्ये ॥ सुमुखंसंपुटंचैव०
मुक्ताविद्रुमहेमनीरधवलच्छायैर्मुखैस्त्रीक्षणैर्युक्तामिंदुकलानिबद्धमुकुटांतत्त्वार्थवर्णात्मिकां ॥ गायत्रींवरदाभयाकुशकशांशुभ्रं

कपालंगुणंशंखंचक्रमथारविंदयुगुलंहस्तैर्वहंतींभजे ॥ महामालेमहामायेसर्वशक्तिस्वरूपिणि ॥ चतुर्वर्गस्त्वयिन्यस्तस्तस्मान्मेसि
द्धिदाभव ॥ ॐ भूर्भुव॒ःसुव॑ः तत्स॑वि॒तुर्वरे॑ण्यं॒भर्गो॑दे॒वस्य॑धीमहि ॥ धियो॒योन॑ःप्रचो॒दया॑त् ॥ इतिजपित्वा ॥ तत्सवितुर्ब्रह्मात्म
नेहृदयायनमः ॥ वरेण्यंविष्णवात्मनेशिरसेस्वाहा ॥ भर्गोदेवस्यरुद्रात्मनेशिखायैवषट् ॥ धीमहिपरमात्मनेकवचायहुं ॥ धियो
योनोज्ञानात्मनेनेत्रत्रयायवौषट् ॥ प्रचोदयात्सत्यात्मनेअस्त्रायफट् ॥ इतिदिग्विमोकः ॥ सुरभिर्ध्यानशूर्पंचयोनिःकूर्मोथपं
कजं ॥ लिंगंनिर्याणमुद्रांचजपांतेष्टौप्रकीर्तिताः ॥ ॐ इ॒मंमे॑वरुणश्रुधी॒हव॑म॒द्याच॑मृडय ॥ त्वाम॑व॒स्युराच॑के ॥ तत्त्वा॑यामि॒ब्रह्म॑णा॒
वंद॑मान॒स्तदाशा॑स्ते॒यज॑मानोह॒विर्भि॑ः ॥ अहे॑डमानोवरुणे॒हबो॒ध्युरु॑श॒ꣳसमा॒नआयु॑ःप्रमो॑षीः ॥ त्वंनो॑अग्ने॒वरु॑णस्यवि॒द्वान्दे॒वस्य॒
हेडो॒व॑यासिसीष्ठाः ॥ यजि॑ष्ठो॒वह्नि॑तम॒ःशोशु॑चानो॒विश्वा॒द्वेषा॑ꣳसि॒प्रमु॑मुग्ध्य॒स्मत् ॥ सत्वंनो॑अग्ने॒वमो॑भ॑वो॒तीनेदि॑ष्ठोअ॒स्याउ॒षसो॒
व्यु॑ष्टौ ॥ अव॑यक्ष्व॒नोवरु॑ण॒ꣳररा॑णोवी॒हिमृ॑डी॒कꣳसु॒हवो॑नएधि ॥ यच्चि॒द्धिते॒विशो॑य॒थाप्रदे॑ववरुणव्र॒तं ॥ मि॒नी॒मसि॒द्यवि॑द्यवि ॥
यत्किंचे॒दं॑वरुण॒दैव्ये॒जने॑भिद्रो॒हंम॑नु॒ष्या॑श्चरा॑मसि ॥ अचि॑त्ती॒यत्तव॒धर्मा॑युयो॒पि॒मम॒ान॒स्तस्मा॒देन॑सोदेवरीरिषः ॥ कि॒त॒वासो॒यद्रि॑
रि॒पुर्नदी॒वियद्वा॑घास॒त्यमु॒तयन्नवि॒द्म ॥ सर्वा॑ताविष्य॑शिथि॒रेव॑दे॒वाथा॑तेस्यामवरुणप्रि॒यास॑ः ॥ याꣳसदा॑सर्वा॑भू॒तानि॒स्थाव॑राणि॒च॒
राणि॑च ॥ सा॒यंप्रा॒तर्न॑मस्यं॒ति॒सा॒मा॒संध्या॑भि॒रक्ष॑तु ॥ नम॒ःप्रती॑च्यैदि॒शेया॒श्च॑दे॒वता॑ए॒तस्यां॑प्रति॑वसंत्ये॒ताभ्य॑श्च॒नमो॒नम॒उदी॑च्यैदि॒
शेया॒श्च॑दे॒वता॑ए॒तस्यां॑प्रति॑वसंत्ये॒ताभ्य॑श्च॒नमो॒नम॒ःप्राच्यै॑दि॒शेया॒श्च॑दे॒वता॑ए॒तस्यां॑प्रति॑वसंत्ये॒ताभ्य॑श्च॒नमो॒नमो॑दक्षि॑णायैदि॒शेया
श्च॑दे॒वता॑ए॒तस्यां॑प्रति॑वसंत्ये॒ताभ्य॑श्च॒नमो॒नम॑ऊर्ध्वायै॑दि॒शेया॒श्च॑दे॒वता॑ए॒तस्यां॑प्रति॑वसंत्ये॒ताभ्य॑श्च॒नमो॒नमो॑धरायैदि॒शेया॒श्च॑दे॒वता॑
ए॒तस्यां॑प्रति॑वसंत्ये॒ताभ्य॑श्च॒नमो॒नमो॑वांत॒रायै॑दि॒शेया॒श्च॑दे॒वता॑ए॒तस्यां॑प्रति॑वसंत्ये॒ताभ्य॑श्च॒नमो॒नमो॑गंगायमुनयोर्म॑ध्येयेवसं॒ति॒तेमे

प्रसन्नात्मानश्चिरंजीवितंव॑र्धयं॒ति॒नमोगंगायमुनयो॑र्मुनि॑भ्यश्च॒नमो॒नमोगंगायमुनयो॑र्मुनि॑भ्यश्च॒नमः ॥ अवांतरदिशाभ्योनमः ॥ सꣳस्रवंतु॒दि॑शोम॒यिसमागच्छंतु॑सूनृताः ॥ सर्वे॑कामाअभि॑यंतु॒नःप्रियाअभिस्र॑वंतु॒नःप्रियाः॥ॐप्रियाअभिवादयेत्रिप्रवरान्वितअमुकगोत्रोत्पन्नः यजुर्वेदस्यतैत्तिरीयशाखांतर्गतहिरण्यकेशीशाखाध्यायीअमुकदेवशर्माहं भोगुरोअभिवादयामि॥नमोब्रह्मण्यदेवायगोब्राह्मणहितायच ॥ जगद्धितायकृष्णायगोविंदायनमोनमः ॥ उ॒त्तमे॑शिख॑रेजा॒ते॒भूम्यां॑पर्व॑त॒मूर्ध॑नि ॥ ब्रा॒ह्मणे॑भ्योभ्यं॑नुज्ञा॒ता॒ग॒च्छदे॑विय॒थासु॑खं ॥ स्तुतोमयावरदावे॑दमा॒ता॒प्रचोदयंतीपवने॑द्विजा॒ता ॥ आयुःपृथिव्यां॑द्रविणं॑ब्रह्मव॒र्च॒सं॒मह्यं॑दत्वाप्रजातुं ब्र॑ह्मलो॒कं ॥ घृणि॒ःसूर्य॑आदि॒त्योनप्रभा॑वा॒त्यक्ष॑रं ॥ मधु॑क्षरंति॒तद्र॑सं ॥ स॒त्यं॑वैतद्र॒समापो॒ज्योती॒रसो॒मृतं॒ब्रह्म॒भूर्भुव॒ःसुव॒रों ॥ ब्रह्मलोकायनमः ॥ विष्णुलोकायनमः ॥ रुद्रलोकायनमः ॥ संध्यायैनमः ॥ विद्यायैनमः ॥ सरस्वत्यैनमः ॥ वेदायनमः ॥ वेदपुरुषायनमः ॥ आकाशात्पतितंतोयंयथागच्छतिसागरं ॥ सर्वदेवनमस्कारःकेशवंप्रतिगच्छति ॥ केशवायनमःइत्याचम्यप्राणानायम्य ॥ अनेनसायंसंध्योपासनाख्येनकर्मणाभगवान्परमेश्वरःप्रीयतांनमम ॥ तत्सद्ब्रह्मार्पणमस्तु ॥ ॐ वष॑ट्तेविष्णवा॒स० ॥ सायंसंध्योत्तरंध्रुवोपस्थानंकरिष्ये ॥ भूःप्रप॑द्ये॒भुव॒ःप्रप॑द्ये॒स्वः॑प्रप॑द्ये॒भूर्भुव॒ःस्वः॑प्रप॑द्ये॒ब्रह्म॒प्रप॑द्ये॒ब्रह्मको॒शंप्रप॑द्ये॒मृतं॒प्रप॑द्ये॒मृतको॒शंप्रप॑द्ये॒चतु॒र्जा॑लंब्रह्म॑को॒शंयंमृ॒त्युर्नाव॒पश्य॑ति॒तंप्रप॑द्ये॒दे॒वान्प्रप॑द्ये॒देवपु॒रंप्रप॑द्ये॒परी॑वृ॒तो॒वरी॑वृतो॒ब्रह्म॑णाव॒र्म॑णा॒हंतेज॑सा॒कश्य॑पस्य॒यस्मै॒नम॒स्तच्छिरो॒धर्मो॑मू॒र्धानं॑ब्र॒ह्मोत्त॑रा॒हनु॑र्य॒ज्ञोध॑रा॒विष्णु॒र्हृद॑यꣳसंवत्स॒रःप्र॒जन॑नम॒श्विनौ॑पूर्व॒पादा॑व॒त्रिर्म॑ध्यं॑मि॒त्रावरु॑णावप॒रपादा॑व॒ग्निःपुच्छं॑स्यप्रथ॒मंकांडं॒तत॒इंद्र॒स्ततः॑प्र॒जाप॑ति॒रभ॑यंचतु॒र्थꣳसवाए॒षदि॒व्यःशा॑क्व॒रःशिशु॑मार॒स्तꣳह॒यए॒वंवेदाप॑पुनर्मृ॒त्युंजय॑ति॒जयं॑तिस्व॒र्गलो॒कंनाध्वनि॒प्रमीय॑ते॒नाग्नौप्रमीय॑ते॒नाप्सुप्रमीय॑ते॒नान॒पत्यः॑प्रमी॒यते॒लघ्वान्नो॑भवतिध्रुव॒स्त्वम॑सिध्रुवस्या॒क्षि॑तमसि॒त्वंभू॒ता

ना॒मधि॑पतिरसि॒त्वंभूता॒ना॒ꣳश्रेष्ठो॑सि॒त्वांभूतान्युप॑प॒र्याव॑र्तते॒नम॑स्ते॒नम॒ःसर्वं॑ते॒नमो॒नम॑ःशिशुकुमाराय॒नम॑ः ॥ १९ ॥ ॥ ७ ॥

॥ ५४ ॥ उदकशांतिःसप्रयोगा ॥

श्रीः ॥ गोमयेनगोचर्ममात्रंचतुरस्रमुपलिप्यकर्ताशुचिःसुप्रक्षालितपाणिपादआचांतोदर्भेषूपविश्यदूर्वादर्भांश्चधारयमाणःप्राणानायम्यतिलकादिकृत्वादेशकालौसंकीर्त्यअस्माकमित्यादिममशरीरेउत्पन्नस्योत्पत्स्यमानस्यचकफवातपित्तत्रिदोषान्यतमप्रकोपोद्भूतज्वरादिविविधव्याधेःजीवच्छरीराविरोधेनसमूलनिवृत्त्याक्षिप्रारोग्यावाप्त्यर्थंग्रहभूतप्रेतपिशाचक्षुद्रदेवतासिद्धाभिशापादिविविधोपद्रवशांत्यर्थंचसर्वापन्निवृत्तिपूर्वकसर्वाभीष्टसिद्धिद्वाराश्रीषडंगसहितवेदपुरुषब्रह्मप्रीत्यर्थंब्राह्मणद्वाराबौधायनोक्तामुदकशांतिंकरिष्ये ॥ तत्रादौनिर्विघ्नतासिद्ध्यर्थंमहागणपतिपूजनंपंचवाक्यैःपुण्याहवाचनंब्राह्मणवरणंचकरिष्ये ॥ गणपतिंसंपूज्यपंचवाक्यैःपुण्याहंवाचयित्वाब्राह्मणवरणंकुर्यात् अमुकप्रवरान्वितामुकगोत्रोत्पन्नोमुकशर्माऽहंअमुकप्रवरान्वितामुकगोत्रममुकशाखाध्यायिनममुकशर्माणंब्राह्मणं अस्यामुदकशांतौपूर्वस्यांदिशिविहितसूक्तजपकर्तारंत्वांवृणे अस्यामुदकशांतौदक्षिणस्यांदिशि० अस्यामुदकशांतौपश्चिमायांदिशिविहितसूक्तजपकर्तारमाचार्यत्वेनचत्वांवृणे अस्यामुदकशांतावुत्तरस्यांदिशिविहितसूक्तजपकर्तारं० ॥ नमोस्त्वनंताय० ॥ अस्ययागस्यनिष्पत्तौभवंतोभ्यर्चितामया ॥ सुप्रसन्नाःप्रकुर्वंतुशांतिकंविधिपूर्वकं॥ यांतुदेवगणाःसर्वे० ॥ सर्वेआचम्यप्राणानायम्यदेशकालावुत्कीर्त्यअमुकगोत्रोत्पन्नेनामुकशर्मणायजमानेनउदकशांतिकर्मणिवृतोहमाचार्यकर्मकरिष्ये ॥ निर्विघ्नार्थंमहागणपतिस्मरणंशरीरशुद्ध्यर्थंपुरुषसूक्तजपंचकरिष्ये ॥ गणपतिंस्मृत्वापुरुषसूक्तंजप्त्वायदत्रसंस्थितं० जितंतेपुंडरीकाक्ष० अपक्रामंत्वितिसर्षपविकिरणादिप्रादेशांतंकृत्वापंचप्रस्थसिकताभिःशुद्धाभिरद्भिरर

द्विमात्रंचतुरस्रंस्थंडिलंकृत्वासुवर्णव्रीहिदर्भानंगुष्ठेनमहानाम्न्याचोपसंगृह्य ॥ ॐ ब्रह्मजज्ञानंप्रथमंपुरस्ताद्विसीमतःसुरुचोवेनआवः ॥ सबुध्नियाउपमाअस्यविष्टाःसतश्चयोनिमसतश्चविवः ॥ इतितस्यपश्चादारभ्यमध्येप्राचीꣳसंततांलेखांलिखित्वा ॥ तद्दक्षिणतः ॐ नाकेसुपर्णमुपयत्पतंतꣳहृदावेनंतोअभ्यचक्षतत्वा ॥ हिरण्यपक्षंवरुणस्यदूतंयमस्ययोनौशकुनंभुरण्युं ॥ प्रादेशमात्रांतथैवलेखांविलिख्य ॥ तस्योत्तरतः ॐ आप्यायस्वसमेतुतेविश्वतःसोमवृष्णियं ॥ भवावाजस्यसंगथे ॥ तथैवलेखांविलिख्य तस्यदक्षिणतोमध्यादारभ्य ॥ ॐ योरुद्रोअग्नौयोअप्सुयओषधीषुयोरुद्रोविश्वाभुवनाविवेशतस्मैरुद्रायनमोअस्तु ॥ इत्युदीचीꣳसंततांलेखांविलिख्यतस्याःपश्चात्प्रादेशमात्रां ॐ इदंविष्णुर्विचक्रमेत्रेधानिदधेपदं ॥ समूढमस्यपाꣳसुरे ॥ इतितथैवलेखांविलिख्य तस्याःपुरस्तात् ॥ इंद्रंविश्वाअवीवृधन्त्समुद्रव्यचसंगिरः ॥ रथीतमꣳरथीनांवाजानाꣳसत्पतिंपतिं ॥ इतितथैवलेखांविलिख्याद्भिरभ्युक्ष्य देवस्यत्वासवितुःप्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यांपूष्णोहस्ताभ्यामाददे॥उत्तरतोनिरस्यअपउपस्पृश्यगंधोदकेनाभ्युक्ष्यदूर्वादर्भैःप्रच्छाद्यपुष्पैःफलैश्चावकीर्यतदुत्तरतोदर्भेषुप्रोक्षणींब्रह्मपात्रंचासाद्यप्रोक्षणीꣳसꣳस्कृत्यप्रोक्षिताःस्थइतित्रिः॥ ब्रह्मपात्रंत्रिःप्रोक्ष्य धूपयेत्॥ब्रह्मजज्ञानमितिमंत्रेणब्रह्मपात्रंस्थंडिलेनिधाय॥देवस्यत्वासवितु० हस्ताभ्यांपरिस्तृणामीतिषोडशदर्भैरुदगग्रैःपुरस्तात्परिस्तीर्य ॥ भूर्भुवःसुवरितिदक्षिणतःप्रागग्रैःसप्तदशभिः॥ उद्वयंतमसस्परिपश्यंतोज्योतिरुत्तरं ॥ देवंदेवत्रासूर्यमगन्मज्योतिरुत्तममितिपश्चादुदगग्रैरष्टादशभिः॥ अग्नआयाहिवीतयेगृणानोहव्यदातये॥ निहोतासत्सिबर्हिषि ॥ उत्तरतःप्रागग्रैःसप्तदशभिः परिस्तीर्य तिरःपवित्रंब्रह्मपात्रेअपआनीय ॐ भूर्भुवःसुवः तत्सवितुर्वरेण्यं० ॐ शंनोदेवीरभिष्टयआपोभवंतुपीतये ॥ शंयोरभिस्रवंतुनः ॥ आपोवाइदꣳसर्वंविश्वाभूतान्यापःप्राणावाआपःपशवआपोन्नमापोमृतमापःसम्राडापोविराडपःस्वराडापश्छंदाꣳ

स्या॒पो॒ज्योती॒ꣳष्या॒पो॒यजू॒ꣳष्याप॑ःस॒त्यमा॒पः॒सर्वा॑दे॒वता॒आपो॒भूर्भुव॒ःसुव॒राप॒ओम् ॥ अ॒पःप्रण॑यति ॥ श्र॒द्धावाआप॑ः ॥ श्र॒द्धामे॒वा
र॒भ्य॑प्र॒णीय॒प्रच॑रति ॥ अ॒पःप्रण॑यति ॥ य॒ज्ञोवाआप॑ः ॥ य॒ज्ञमे॒वार॒भ्य॑प्र॒णीय॒प्रच॑रति ॥ अ॒पःप्रण॑यति ॥ वज्रो॒वाआप॑ः ॥ वज्र॑
मे॒वभ्रातृ॑व्येभ्यः॒प्र॒हृत्य॑प्र॒णीय॒प्रच॑रति ॥ अ॒पःप्रण॑यति ॥ आपो॒वैर॑क्षो॒घ्नीः ॥ रक्ष॑सा॒मप॑हत्यै ॥ अ॒पःप्रण॑यति ॥ आपो॒वैदे॒वानां॑
प्रि॒यंधाम॑ ॥ दे॒वाना॑मे॒वप्रि॒यंधाम॑प्र॒णीय॒प्रच॑रति ॥ अ॒पःप्रण॑यति ॥ आपो॒वैसर्वा॑दे॒वताः॑ ॥ दे॒वता॑ए॒वार॒भ्य॑प्र॒णीय॒प्रच॑रति ॥
आपो॒वैशा॒ंताःशा॒ंताभि॑रे॒वास्य॒शुच॑ꣳशमयति ॥ अ॒मृतं॒वाआप॒स्तस्मा॑द॒द्भिरव॑तांतम॒भिषि॑ंचंति ॥ ॐ भूर्भुवःसुवरितियवाक्षततं
डुलानावपति ॥ ॐ ब्रह्म॑जज्ञा॒नं० अस्मिन्कुंभेषडंगसहितवेदपुरुषब्रह्म आवाहयामि॥ ॐ भूःब्रह्मआवा०॥ ॐ भूर्भुवःसुवःइतिषडं
गन्यासंकृत्वाकलशादीन्संपूज्य॥ ॐ वे॒दा॒त्म॒नाय॑वि॒द्महे॑हिरण्यग॒र्भाय॑धीमहि ॥ तन्नो॑ब्रह्मप्र॒चोद॑यात्॥ अनेनमंत्रेणषोडशोपचारैः
संपूज्यपिताविराजामृषभोरयीणामितिमंत्रपुष्पंसमर्प्य ॥ अनयापूजयाश्रीषडंगसहितवेदपुरुषब्रह्मप्रीयतां ॥ दूर्वादर्भैःप्रच्छा
द्य ॥ ब्राह्मणाब्रह्मपात्रमन्वारभ्यजपंति ॥ तत्सवितुर्वरेण्यमित्येतांपच्छोर्धर्चशोऽनवानमुक्त्वावेदादीन्राक्षोघ्नादींश्चजपेयुः ॥
ॐ शंनो॑दे॒वीर॒भि० ॐ भूर्भुव॒ःसुव॑ः तत्स॑वि॒तुर्वरे॑ण्यं ॥ भर्गो॑दे॒वस्य॑धीमहि ॥ धियो॒योनः॑प्र॒चोद॑यात् ॥ १ ॥ तत्स॑वि॒तुर्वरे॑ण्यं॒भ
र्गो॑दे॒वस्य॑धीमहि ॥ धियो॒योनः॑प्र॒चोद॑यात् ॥२॥ तत्स॑वि॒तुर्वरे॑ण्यं॒भर्गो॑दे॒वस्य॑धीमहि॒धियो॒योनः॑प्र॒चोद॑यात् ॥ ३ ॥ अ॒ग्निमी॑ळेपु॒
रोहि॑तंय॒ज्ञस्य॑दे॒वमृ॒त्विज॑ं ॥ होता॑रंर॒त्नधात॑मं ॥ (ऋग्वेदस्य) ॥ इ॒षेत्वो॒र्जेत्वा॑वा॒यव॑स्थोपा॒यव॑स्थदे॒वोव॑ःसवि॒ताप्रार्प॑यतु॒श्रेष्ठ॑तमाय॒
कर्म॑णे ॥ (यजुर्वेदस्य) ॥ अग्न॒आया॑हिवी॒तये॑गृणा॒नोह॒व्यदा॑तये ॥ निहोता॑सत्सिब॒र्हिषि॑ ॥ (सामवेदस्य) ॥ शंनो॑दे॒वीर॒भिष्ट॑य॒
आपो॑भवंतुपी॒तये॑ ॥ शंयोर॒भिस्र॑वंतुनः ॥ (इत्यथर्ववेदस्य)जप्त्वावक्ष्यमाणान्मंत्रान्जपेयुः ॥ राक्षोघ्नं ॥ कृ॒णु॒ष्वपाज॒ःप्रसि॑तिं॒नपृ॒

थ्वींयाहिराजेवामवाꣳइभेन ॥ तृष्वीमनुप्रसितिंद्रूणानोस्तासिविध्यरक्षसस्तपिष्ठैः ॥ तवभ्रमासआशुयापतंत्यनुस्पृशधृषताशोशुचानः ॥ तपूꣳष्यग्नेजुह्वापतंगानसंदितोविसृजविष्वगुल्काः ॥ प्रतिस्पशोविसृजतूर्णितमोभवापायुर्विशोअस्याअदब्धः ॥ योनोदूरेअघशꣳसोयोअंत्यग्नेमाकिष्टेव्यथिरादधर्षीत् ॥ उदग्नेतिष्ठप्रत्यातनुष्वन्यमित्राꣳओषतात्तिग्महेते ॥ योनोअरातिꣳसमिधानचक्रेनीचातंधक्ष्यतसंनशुष्कं ॥ ऊर्ध्वोभवप्रतिविध्याध्यस्मदाविष्कृणुष्वदैव्यान्यग्ने ॥ अवस्थिरातनुहियातुजूनांजामिमजामिंप्रमृणीहिशत्रून् ॥ सतेजानातिसुमतिंयविष्ठयईवतेब्रह्मणेगातुमैरत् ॥ विश्वान्यस्मैसुदिनानिरायोद्युम्नान्यर्योविदुरोअभिद्यौत् ॥ सेदग्नेअस्तुसुभगःसुदानुर्यस्त्वानित्येनहविषायउक्थैः ॥ पिप्रीषतिस्वआयुषिदुरोणेविश्वेदस्मैसुदिनासासदिष्टिः ॥ अर्चामितेसुमतिंघोष्यर्वाक्संतेवावाताजरतामियंगीः ॥ स्वश्वास्त्वासुरथामर्जयेमास्मेक्षत्राणिधारयेरनुद्यून् ॥ इहत्वाभूर्याचरेदुपत्मन्दोषावस्तर्दीदिवाꣳसमनुद्यून् ॥ क्रीडंतस्त्वासुमनसःसपेमाभिद्युम्नातस्थिवाꣳसोजनानां ॥ यस्त्वास्वश्वःसुहिरण्योअग्नउपयातिवसुमतारथेन ॥ तस्यत्राताभवसितस्यसखायस्तआतिथ्यमानुषग्जुजोषत् ॥ महोरुजामिबंधुतावचोभिस्तन्मापितुर्गोतमादन्वियाय॥ त्वंनोअस्यवचसश्चिकिद्धिहोतर्यविष्ठसुक्रतोदमूनाः ॥ अस्वप्नजस्तरणयःसुशेवाअतंद्रासोवृकाअश्रमिष्ठाः ॥ तेपायवःसध्र्यंचोनिषद्याग्नेतवनःपांत्वमूर ॥ येपायवोमामतेयंतेअग्नेपश्यंतोअंधंदुरितादरक्षन् ॥ ररक्षतान्त्सुकृतोविश्ववेदादिप्संतइद्रिपवोनाहदेभुः ॥ त्वयावयꣳसधन्यस्त्वोतास्तवप्रणीत्यश्यामवाजान् ॥ उभाशꣳसासूदयसत्यतातेनुष्ठुयाकृणुह्यह्रयाण ॥ अयातेअग्नेसमिधाविधेमप्रतिस्तोमꣳशस्यमानंगृभाय ॥ दहाशसोरक्षसःपाह्यस्मान्द्रुहोनिदोमित्रमहोअवद्यात् ॥ रक्षोहणंवाजिनमाजिघर्मिमित्रंप्रथिष्ठमुपयामिशर्म ॥ शिशानोअग्निःक्रतुभिःसमिद्धःसनोदिवासरिषःपातुनक्तं ॥ विज्योतिषाबृहताभात्यग्निराविर्विश्वानि

कृणुतेमहित्वा ॥ प्रादेवीर्मायाःसंहतेदुरेवाःशिशीतेशृंगेरक्षसेविनिक्षे ॥ उतस्वानासोदिविषंत्वग्नेस्तिग्मायुधारक्षसेहंतवाउ ॥
इंद्रंवोविश्वतस्परिहवामहेजनेभ्यः ॥ अस्माकमस्तुकेवलः ॥ इंद्रंनरोनेमधिताहवंतेयत्पार्यायुनजंतेधियस्ताः ॥ शूरोनृषाताशव
सश्चकानआगोमतिव्रजेभजात्वंनः ॥ इंद्रियाणिशतक्रतोयातेजनेषुपंचसु ॥ इंद्रतानितआवृणे ॥ अनुतेदायिमहइंद्रियायसत्रा
तेविश्वमनुवृत्रहत्ये ॥ अनुक्षत्रमनुसहोयजत्रेंद्रदेवेभिरनुतेनृषह्ये ॥ आयस्मिन्त्सप्तवासवास्तिष्ठंतिस्वारुहोयथा ॥ ऋषिर्हदीर्घश्रु
त्तमइंद्रस्यघर्मोअतिथिः ॥ आमासुपक्वमैरयआसूर्यꣳरोहयोदिवि ॥ घर्मंनसामंतपतासुवृक्तिभिर्जुष्टंगिर्वणसेगिरः ॥ इंद्रमिद्गा
थिनोबृहदिंद्रमर्केभिरर्किणः ॥ इंद्रंवाणीरनूषत ॥ गायंतित्वागायत्रिणोर्चंत्यर्कमर्किणः ॥ ब्रह्माणस्त्वाशतक्रतवुद्वꣳशमिवये
मिरे ॥ अꣳहोमुचेप्रभरेमामनीषामोषिष्ठदाव्नेसुमतिंगृणानाः ॥ इदमिंद्रप्रतिहव्यंगृभायसत्याःसंतुयजमानस्यकामाः ॥ विवेषय
न्मांधिषणाजजानस्तवैपुरापार्यादिंद्रमह्नः ॥ अꣳहसोयत्रपीपरद्यथानोनावेवयांतमुभयेहवंते ॥ प्रसम्राजंप्रथममध्वराणामꣳहो
मुचंवृषभंयज्ञियानां ॥ अपांनपातमश्विनाहयंतमस्मिन्नरइंद्रियंधत्तमोजः ॥ विनइंद्रमृधोजहिनीचायच्छपृतन्यतः ॥ अधस्पदं
तमींकृधियोअस्माꣳअभिदासति ॥ इंद्रक्षत्रमभिवाममोजोजायथावृषभचर्षणीनां ॥ अपानुदोजनममित्रयंतमुरुंदेवेभ्योअकृणो
रुलोकं ॥ मृगोनभीमःकुचरोगिरिष्ठाःपरावतआजगामापरस्याः ॥ सृकꣳसꣳशायपविमिंद्रतिग्मंविशत्रून्ताढिविमृधोनुदस्व ॥
विशत्रून्विमृधोनुदविवृत्रस्यहनूरुज ॥ विमन्युमिंद्रभामितोमित्रस्याभिदासतः ॥ त्रातारमिंद्रमवितारमिंद्रꣳहवेहवेसुहवꣳशू
रमिंद्रं ॥ हुवेनुशक्रंपुरुहूतमिंद्रꣳस्वस्तिनोमघवाधात्विंद्रः ॥ मातेअस्याꣳसहसावन्परिष्टावघायभूमहरिवःपरादै ॥ त्रायस्वनोवृ
केभिर्वरूथैस्तवप्रियासःसूरिषुस्याम ॥ अनवस्तेरथमश्वायतक्षन्त्वष्टावज्रंपुरुहूतद्युमंतं ॥ ब्रह्माणइंद्रंमहयंतोअर्कैरवर्धयन्नहयेहंत

वाउ ॥ वृष्णेयत्तेवृषणोअर्कमर्चानिंद्रग्रावाणोअदितिःसजोषाः ॥ अनश्वासोयेपवयोरथाइंद्रेषिताअभ्यवर्तंतदस्यून् ॥ २ ॥ यतंइंद्रभयामहेततोनोअभयंकृधि ॥ मघवन्छग्धितवतन्नऊतयेविद्विषोविमृधोजहि ॥ स्वस्तिदाविशस्पतिर्वृत्रहाविमृधोवशी ॥ वृषेंद्रःपुरएतुनःस्वस्तिदाअभयंकरः ॥ महाꣳइंद्रोवज्रबाहुःषोडशीशर्मयच्छतु ॥ स्वस्तिनोमघवाकरोतुहंतुपाप्मानंयोस्मान्द्वेष्टि ॥ सजोषाइंद्रसगणोमरुद्भिःसोमंपिबवृत्रहन्छूरविद्वान् ॥ जहिशत्रूꣳरपमृधोनुदस्वाथाभयंकृणुहिविश्वतोनः ॥ येदेवाःपुरःसदोग्निनेत्रारक्षोहणस्तेनःपांतुतेनोवंतुतेभ्योनमस्तेभ्यःस्वाहा ॥ येदेवादक्षिणसदोयमनेत्रारक्षोहणस्तेनःपांतुतेनोवंतुतेभ्योनमस्तेभ्यःस्वाहा ॥ येदेवाःपश्चात्सदःसवितृनेत्रारक्षोहणस्तेनःपांतुतेनोवंतुतेभ्योनमस्तेभ्यःस्वाहा ॥ येदेवाउत्तरसदोवरुणनेत्रारक्षोहणस्तेनःपांतुतेनोवंतुतेभ्योनमस्तेभ्यःस्वाहा ॥ येदेवाउपरिषदोबृहस्पतिनेत्रारक्षोहणस्तेनःपांतुतेनोवंतुतेभ्योनमस्तेभ्यःस्वाहा ॥ अग्नयेरक्षोघ्नेस्वाहा ॥ यमायरक्षोघ्नेस्वाहा ॥ सवित्रेरक्षोघ्नेस्वाहा ॥ वरुणायरक्षोघ्नेस्वाहा ॥ बृहस्पतयेदुवस्वतेरक्षोघ्नेस्वाहा ॥ अग्निरायुष्मान्त्सवनस्पतिभिरायुष्मान्तेनत्वायुषायुष्मंतंकरोमि ॥ सोमआयुष्मान्त्सओषधीभिरायुष्मान्तेनत्वायुषायुष्मंतंकरोमि ॥ यज्ञआयुष्मान्त्सदक्षिणाभिरायुष्मान्तेनत्वायुषायुष्मंतंकरोमि ॥ ब्रह्मायुष्मत्तद्ब्राह्मणैरायुष्मत्तेनत्वायुषायुष्मंतंकरोमि ॥ देवाआयुष्मंतस्तेमृतेनायुष्मंतस्तेनत्वायुषायुष्मंतंकरोमि ॥ ४ ॥ यावामिंद्रावरुणायतव्यातनूस्तयेममꣳहसोमुंचतं ॥ यावामिंद्रावरुणासहस्यातनूस्तयेममꣳहसोमुंचतं ॥ यावामिंद्रावरुणारक्षस्यातनूस्तयेममꣳहसोमुंचतं ॥ यावामिंद्रावरुणातेजस्यातनूस्तयेममꣳहसोमुंचतं ॥ योवामिंद्रावरुणावग्नौस्रामस्तंवामेतेनावयजे ॥ योवामिंद्रावरुणाद्विपात्सुपशुषुस्रामस्तंवामेतेनावयजे ॥ योवामिंद्रावरुणाचतुष्पात्सुपशुषुस्रामस्तंवामेतेनावयजे ॥ योवामिंद्रावरुणागोष्ठेस्रामस्तंवामेतेनावयजे ॥ योवामिंद्रावरुणागृहेषुस्रा

मस्त्वंवामेतेनावंयजे ॥ योवामिंद्रावरुणाप्सुस्नामस्त्वंवामेतेनावंयजे ॥ योवामिंद्रावरुणौषधीषुस्नामस्त्वंवामेतेनावंयजे ॥ योवामिंद्रावरुणावनस्पतिषुस्नामस्त्वंवामेतेनावंयजे ॥ अग्नेयशस्विन्यशसेममर्पयेंद्रावतीमपचितीमिहावह ॥ अयंमूर्धापरमेष्ठीसुवर्चाःसमानानामुत्तमश्लोकोअस्तु ॥ भद्रंपश्यंतउपसेदुरग्रेतपोदीक्षामृषयःसुवर्विदः ॥ ततःक्षत्रंबलमोजश्चजातंतदस्मैदेवाअभिसंनमंतु ॥ धाताविधातापरमोतसंदृक्प्रजापतिःपरमेष्ठीविराजा ॥ स्तोमाश्छंदांꣳसिनिविदोमआहुरेतस्मैराष्ट्रमभिसंनमाम ॥ अभ्यावर्तध्वमुपमेतसाकमयꣳशास्ताधिपतिर्वोअस्तु ॥ अस्यविज्ञानमनुसꣳरभध्वमिमंपश्चादनुजीवाथसर्वे ॥ ऋताषाडृतधामाग्निर्गंधर्वस्तस्यौषधयोप्सरसऊर्जोनामसइदंब्रह्मक्षत्रंपातुताइदंब्रह्मक्षत्रंपातुतस्मैस्वाहाताभ्यःस्वाहासꣳहितोविश्वसामासूर्योगंधर्वस्तस्यमरीचयोप्सरसआयुवःसुषुम्नःसूर्यरश्मिश्चंद्रमागंधर्वस्तस्यनक्षत्राण्यप्सरसोबेकुरयोभुज्युःसुपर्णोयज्ञोगंधर्वस्तस्यदक्षिणाअप्सरसस्तवाःप्रजापतिर्विश्वकर्मामनोगंधर्वस्तस्यर्क्सामान्यप्सरसोवह्नयइषिरोविश्वव्यचावातोगंधर्वस्तस्यापोप्सरसोमुदाभुवनस्यपतेयस्यतउपरिगृहाइहच ॥ सनोरास्वाज्यानिꣳरायस्पोषꣳसुवीर्यꣳसंवत्सरीणाꣳस्वस्ति ॥ परमेष्ठ्यधिपतिर्मृत्युर्गंधर्वस्तस्यविश्वमप्सरसोभुवःसुक्षितिःसुभूतिर्भद्रकृत्सुवर्वान्पर्जन्योगंधर्वस्तस्यविद्युतोप्सरसोरुचोदूरेहेतिरमृडयोमृत्युर्गंधर्वस्तस्यप्रजाअप्सरसोभीरुवश्चारुःकृपणकाशीकामोगंधर्वस्तस्याधयोप्सरसःशोचयंतीर्नामसइदंब्रह्मक्षत्रंपातुताइदंब्रह्मक्षत्रंपातुतस्मैस्वाहाताभ्यःस्वाहासनोभुवनस्यपतेयस्यतउपरिगृहाइहच ॥ उरुब्रह्मणेस्मैक्षत्रायमहिशर्मयच्छ ॥ नमोअस्तुसर्पेभ्योयेकेचपृथिवीमनु ॥ येअंतरिक्षेयेदिवितेभ्यःसर्पेभ्योनमः ॥ येदोरोचनेदिवोयेवासूर्यस्यरश्मिषु ॥ येषामप्सुसदःकृतंतेभ्यःसर्पेभ्योनमः ॥ याइषवोयातुधानानांयेवावनस्पतीꣳरनु ॥ येवावटेषुशेरतेतेभ्यःसर्पेभ्योनमः ॥ अयंपुरोहरिकेशःसूर्यरश्मिस्तस्यरथगृत्सश्चरथौजाश्चसेनानिग्रामण्यौपुंजि

कस्थलाचकृतस्थलाचाप्सरसौयातुधानाहेतीरक्षांꣳसिप्रहेतिस्तेभ्योनमस्तेनोमृडयंतुतेयंद्विष्मोयश्चनोद्वेष्टितंवोजंभेदधामि ॥ अयंदक्षिणाविश्वकर्मातस्यरथस्वनश्चरथेचित्रश्चसेनानिग्रामण्यौमेनकाचसहजन्याचाप्सरसौदंक्ष्णवःपशवोहेतिःपौरुषेयोवधःप्रहेतिस्तेभ्योनमस्तेनोमृडयंतुतेयंद्विष्मोयश्चनोद्वेष्टितंवोजंभेदधामि ॥ अयंपश्चाद्विश्वव्यचास्तस्यरथप्रोतश्चासमरथश्चसेनानिग्रामण्यौप्रम्लोचंतीचानुम्लोचंतीचाप्सरसौसर्पाहेतिर्व्याघ्राःप्रहेतिस्तेभ्योनमस्तेनोमृडयंतुतेयंद्विष्मोयश्चनोद्वेष्टितंवोजंभेदधामि ॥ अयमुत्तरात्संयद्वसुस्तस्यसेनजिच्चसुषेणश्चसेनानिग्रामण्यौविश्वाचीचघृताचीचाप्सरसावापोहेतिर्वातःप्रहेतिस्तेभ्योनमस्तेनोमृडयंतुतेयंद्विष्मोयश्चनोद्वेष्टितंवोजंभेदधामि ॥ अयमुपर्यर्वाग्वसुस्तस्यतार्क्ष्यश्चारिष्टनेमिश्चसेनानिग्रामण्यावुर्वशीचपूर्वचित्तिश्चाप्सरसौविद्युद्धेतिरवस्फूर्जन्प्रहेतिस्तेभ्योनमस्तेनोमृडयंतुतेयंद्विष्मोयश्चनोद्वेष्टितंवोजंभेदधामि ॥ आशुःशिशानोवृषभोनयुध्मोघनाघनःक्षोभणश्चर्षणीनां ॥ संक्रंदनोनिमिषएकवीरःशतꣳसेनाअजयत्साकमिंद्रः ॥ संक्रंदनेनानिमिषेणजिष्णुनायुत्कारेणदुश्च्यवनेनधृष्णुना ॥ तदिंद्रेणजयततत्सहध्वंयुधोनरइषुहस्तेनवृष्णा ॥ सइषुहस्तैःसनिषंगिभिर्वशीसꣳस्रष्टासयुधइंद्रोगणेन ॥ सꣳसृष्टजित्सोमपाबाहुशर्ध्यूर्ध्वधन्वाप्रतिहिताभिरस्ता ॥ बृहस्पतेपरिदीयारथेनरक्षोहामित्रांꣳअपबाधमानः ॥ प्रभंजन्त्सेनाःप्रमृणोयुधाजयन्नस्माकमेध्यवितारथानां ॥ गोत्रभिदंगोविदंवज्रबाहुंजयंतमज्मप्रमृणंतमोजसा ॥ इमꣳसजाताअनुवीरयध्वमिंद्रꣳसखायोनुसꣳरभध्वं ॥ बलविज्ञायःस्थविरःप्रवीरःसहस्वान्वाजीसहमानउग्रः ॥ अभिवीरोअभिसत्वासहोजाजैत्रमिंद्ररथमातिष्ठगोवित् ॥ अभिगोत्राणिसहसागाहमानोदायोवीरःशतमन्युरिंद्रः ॥ दुश्च्यवनःपृतनाषाडयुध्योस्माकꣳसेनाअवतुप्रयुत्सु ॥ इंद्रआसांनेताबृहस्पतिर्दक्षिणायज्ञःपुरएतुसोमः ॥ देवसेनानामभिभंजतीनांजयंतीनांमरुतोयंत्वग्रे ॥ इंद्रस्यवृष्णोवरुणस्यराज्ञआदित्यानां

मरुताꣳशर्धउग्रं ॥ महामनसांभुवनच्यवानांघोषोदेवानांजयतामुदस्थात् ॥ अस्माकमिंद्रःसमृतेषुध्वजेष्वस्माकंयाइषवस्ताजं
यंतु ॥ अस्माकंवीराउत्तरेभवंत्वस्मानुदेवाअवताहवेषु ॥ उद्धर्षयमघवन्नायुधान्युत्सत्वनांमामकानांमहाꣳसि ॥ उद्वृत्रहन्वाजि
नांवाजिनान्युद्रथानांजयतामेतुघोषः ॥ उपप्रेतजयतानरःस्थिरावःसंतुबाहवः ॥ इंद्रोवःशर्मयच्छत्वनाधृष्यायथासथ ॥ अवं
सृष्टापरापतशरव्येब्रह्मसꣳशिता ॥ गच्छामित्रान्प्रविशमैषांकंचनोच्छिषः ॥ मर्माणितेवर्मभिश्छादयामिसोमस्त्वाराजामृतें
नाभिवस्तां ॥ उरोर्वरीयोवरिवस्तेअस्तुजयंतंत्वामनुमदंतुदेवाः ॥ यत्रबाणाःसंपतंतिकुमाराविशिखाइव ॥ इंद्रोनस्तत्रवृत्रहा
विश्वाहाशर्मयच्छतु ॥ शंचमेमयश्चमेप्रियंचमेनुकामश्चमेकामश्चमेसौमनसश्चमेभद्रंचमेश्रेयश्चमेवस्यश्चमेयशश्चमेभगश्चमेद्रविणं
चमेयंताचमेधर्ताचमेक्षेमश्चमेधृतिश्चमेविश्वंचमेमहश्चमेसंविच्चमेज्ञात्रंचमेसूश्चमेप्रसूश्चमेसीरंचमेलयश्चमऋतंचमेमृतंचमेयक्ष्मंच
मेनामयच्चमेजीवातुश्चमेदीर्घायुत्वंचमेनमित्रंचमेभयंचमेसुगंचमेशयनंचमेसूषाचमेसुदिनंचमे ॥ ममाग्नेवर्चोविहवेष्वस्तुवयंत्वें
धानास्तनुवंपुषेम ॥ मह्यंनमंतांप्रदिशश्चतस्रस्त्वयाध्यक्षेणपृतनाजयेम ॥ ममदेवाविहवेसंतुसर्वइंद्रावंतोमरुतोविष्णुरग्निः ॥
ममांतरिक्षमुरुगोपमस्तुमह्यंवातःपवतांकामेअस्मिन् ॥ मयिदेवाद्रविणमायजंतांमय्याशीरस्तुमयिदेवहूतिः ॥ दैव्याहोताराव
निषंतपूर्वेरिष्टाःस्यामतनुवासुवीराः ॥ मह्यंयजंतुममयानिहव्याकूतिःसत्यामनसोमेअस्तु ॥ एनोमानिगांकतमच्चनाहंविश्वेदेवा
सोअधिवोचतामे ॥ देवीःषडुर्वीरुरुणःकृणोतविश्वेदेवासइहवीरयध्वं ॥ माहास्महिप्रजयामातनूभिर्मारधामद्विषतेसोमराजन् ॥
अग्निर्मन्युंप्रतिनुदन्पुरस्ताददब्धोगोपाःपरिपाहिनस्त्वं ॥ प्रत्यंचोयंतुनिगुतःपुनस्तेमैषांचित्तंप्रबुधाविनेशत् ॥ धाताधातृणांभुवं
नस्ययस्पतिर्देवꣳसवितारमभिमातिषाहं ॥ इमंयज्ञमश्विनोभाबृहस्पतिर्देवाःपांतुयजमानंन्यर्थात् ॥ उरुव्यचानोमहिषःशर्मयꣳ

सदस्मिन्हवेपुरुहूतःपुरुक्षु ॥ सनःप्रजायैहर्यश्वमृडयेंद्रमानोरीरिषोमापरादाः ॥ येनःसपत्नाअपतेभवंत्विंद्राग्निभ्यामवबाधाम
हेतान् ॥ वसवोरुद्राआदित्याउपरिस्पृशंमोग्रंचेत्तारमधिराजमक्रन् ॥ अर्वांचमिंद्रममुतोहवामहेयोगोजिद्धनजिदश्वजिद्यः ॥
इमंनोयज्ञंविहवेजुषस्वास्यकुर्मोहरिवोमेदिनंत्वा ॥ अग्नेर्मन्वेप्रथमस्यप्रचेतसोयंपांचजन्यंबहवःसमिंधते ॥ विश्वस्यांविशिप्रविवि
शिवाꣳसमीमहेसनोमुंचत्वꣳहसः ॥ यस्येदंप्राणंनिमिषद्यदेजतियस्यजातंजनमानंचकेवलं ॥ स्तौम्यग्निंनाथितोजोहवीमिसनो
मुंचत्वꣳहसः ॥ इंद्रस्यमन्येप्रथमस्यप्रचेतसोवृत्रघ्नस्तोमाउपमामुपागुः ॥ योदाशुषःसुकृतोहवमुपगंतासनोमुंचत्वꣳहसः ॥ यःसं
ग्रामंनयतिसंवशीयुधेयःपुष्टानिसꣳसृजतित्रयाणि ॥ स्तौमींद्रंनाथितोजोहवीमिसनोमुंचत्वꣳहसः ॥ मन्वेवांमित्रावरुणातस्य
वित्तꣳसत्यौजसाद्दꣳहणायंनुदेथे ॥ याराजानꣳसरथंयाथउग्रातानोमुंचतमागसः ॥ योवाꣳरथंऋजुरश्मिःसत्यधर्मामिथुश्चरंत
मुपयातिदूषयन् ॥ स्तौमिमित्रावरुणानाथितोजोहवीमितौनोमुंचतमागसः ॥ वायोःसवितुर्विदथानिमन्महेयावात्मन्वद्बिभृतो
यौचरक्षतः ॥ यौविश्वस्यपरिभूबभूवतुस्तौनोमुंचतमागसः ॥ उपश्रेष्ठानआशिषोदेवयोर्धर्मेअस्थिरन् ॥ स्तौमिवायुꣳसवितारं
नाथितोजोहवीमितौनोमुंचतमागसः ॥ रथीतमौरथीनामह्वऊतयेशुभंगमिष्ठौसुयमेभिरश्वैः ॥ ययोर्वांदेवौदेवेष्वनिशितमोज
स्तौनोमुंचतमागसः ॥ यदयातंवहतुꣳसूर्यायास्त्रिचक्रेणसꣳसदमिच्छमानौ ॥ स्तौमिदेवावश्विनौनाथितोजोहवीमितौनोमुंचत
मागसः ॥ मरुतांमन्वेअधिनोब्रुवंतुप्रेमांवाचंविश्वामवंतुविश्वे ॥ आशून्हुवेसुयमानूतयेतेनोमुंचंत्वेनसः ॥ तिग्ममायुधंवीडितꣳ
सहस्वद्दिव्यꣳशर्धःपृतनासुजिष्णु ॥ स्तौमिदेवान्मरुतोनाथितोजोहवीमितेनोमुंचंत्वेनसः ॥ देवानांमन्वेअधिनोब्रुवंतुप्रेमां
वाचंविश्वामवंतुविश्वे ॥ आशून्हुवेसुयमानूतयेतेनोमुंचंत्वेनसः ॥ यदिदंमाभिशोचतिपौरुषेयेणदैव्येन ॥ स्तौमिविश्वान्देवान्ना

थितोजोहवीमितेनोमुंचत्वेनसः ॥ अनुनोद्यानुमतिर्यज्ञंदेवेषुमन्यतां ॥ अग्निश्चहव्यवाहनोभवतांदाशुषेमयः ॥ अन्विदनुमते
त्वंमन्यासैशंचनःकृधि ॥ ऋत्वेदक्षायनोहिनुप्रणआयूꣳषितारिषः ॥ वैश्वानरोनऊत्याप्रयातुपरावतः ॥ अग्निरुक्थेनवाहसा ॥
पृष्टोदिविपृष्टोअग्निःपृथिव्यांपृष्टोविश्वाओषधीराविवेश ॥ वैश्वानरःसहसापृष्टोअग्निःसनोदिवासरिषःपातुनक्तं ॥ येअप्रथेतामामि
तेभिरोजोभिर्येप्रतिष्ठेअभवतांवसूनां ॥ स्तौमिद्यावापृथिवीनाथितोजोहवीमितेनोमुंचतमꣳहसः ॥ उर्वीरोदसीवरिवःकृणोतंक्षेत्र
स्यपत्नीअधिनोब्रूयातं ॥ स्तौमिद्यावापृथिवीनाथितोजोहवीमितेनोमुंचतमꣳहसः ॥ यत्तेवयंपुरुषत्रायविष्ठाविद्वाꣳसश्चकृमाक
च्चनागः ॥ कृधीस्वस्माꣳअदितेरनागाव्येनाꣳसिशिश्रथोविष्वगग्ने ॥ यथाहतद्वसवोगौर्यंचित्पदिषिताममुंचतायजत्राः ॥ एवा
त्वमस्मत्प्रमुंचाव्यꣳहःप्रातार्यग्नेप्रतरांनआयुः ॥ समीचीनामासिप्राचीदिक्तस्यास्तेग्निरधिपतिरसितोरक्षितायश्चाधिपतिर्यश्चगो
प्ताताभ्यांनमस्तौनोमृडयतांतेयंद्विष्मोयश्चनोद्वेष्टितंवांजंभेदधामि ॥ ओजस्विनीनामासिदक्षिणादिक्तस्यास्तइंद्रोधिपतिःपृदा
कूरक्षितायश्चाधिपतिर्यश्चगोप्ताताभ्यांनमस्तौनोमृडयतांतेयंद्विष्मोयश्चनोद्वेष्टितंवांजंभेदधामि ॥ प्राचीनामासिप्रतीचीदिक्तस्या
स्तेसोमोधिपतिःस्वजोरक्षितायश्चाधिपतिर्यश्चगोप्ताताभ्यांनमस्तौनोमृडयतांतेयंद्विष्मोयश्चनोद्वेष्टितंवांजंभेदधामि ॥ अवस्था
वानामास्युदीचीदिक्तस्यास्तेवरुणोधिपतिस्तिरश्चराजीरक्षितायश्चाधिपतिर्यश्चगोप्ताताभ्यांनमस्तौनोमृडयतांतेयंद्विष्मोयश्चनोद्वे
ष्टितंवांजंभेदधामि ॥ अधिपत्नीनामासिबृहतीदिक्तस्यास्तेबृहस्पतिरधिपतिःश्वित्रोरक्षितायश्चाधिपतिर्यश्चगोप्ताताभ्यांनमस्तौनो
मृडयतांतेयंद्विष्मोयश्चनोद्वेष्टितंवांजंभेदधामि ॥ वशिनीनामासीयंदिक्तस्यास्तेयमोधिपतिःकल्माषग्रीवोरक्षितायश्चाधिपतिर्य
श्चगोप्ताताभ्यांनमस्तौनोमृडयतांतेयंद्विष्मोयश्चनोद्वेष्टितंवांजंभेदधामि ॥ हेतयोनामस्थतेषांवःपुरोगृहाअग्निर्वइषवःसलिलो

वातनामंतेभ्योवोनमस्तेनोमृडयततेयंद्विष्मोयश्चनोद्वेष्टितंवोजंभेदधामि ॥ निलिंपानामस्थतेषांवोदक्षिणागृहाःपितरोवइषवःसगरोवातनामंतेभ्योवोनमस्तेनोमृडयततेयंद्विष्मोयश्चनोद्वेष्टितंवोजंभेदधामि ॥ वज्रिणोनामस्थतेषांवःपश्चाद्गृहाःस्वप्नोवइषवोगह्वरोवातनामंतेभ्योवोनमस्तेनोमृडयततेयंद्विष्मोयश्चनोद्वेष्टितंवोजंभेदधामि ॥ अवस्थावानोनामस्थतेषांवउत्तराद्गृहाआपोवइषवःसमुद्रोवातनामंतेभ्योवोनमस्तेनोमृडयततेयंद्विष्मोयश्चनोद्वेष्टितंवोजंभेदधामि ॥ अधिपतयोनामस्थतेषांवउपरिगृहावर्षंवइषवोवस्वान्वातनामंतेभ्योवोनमस्तेनोमृडयततेयंद्विष्मोयश्चनोद्वेष्टितंवोजंभेदधामि ॥ क्रव्यानामस्थपार्थिवास्तेषांवइहगृहाअन्नंवइषवोनिमिषोवातनामंतेभ्योवोनमस्तेनोमृडयततेयंद्विष्मोयश्चनोद्वेष्टितंवोजंभेदधामि ॥ शतायुधायशतवीर्यायशतोतयेभिमातिषाहे ॥ शतंयोनःशरदोअजीतानिंद्रोनेषदतिदुरितानिविश्वा ॥ येचत्वारःपथयोदेवयानाअंतराद्यावापृथिवीवियंति ॥ तेषांयोअज्यानिमजीतिमावहात्तस्मैनोदेवाःपरिदत्तेहसर्वे ॥ ग्रीष्मोहेमंतउतनोवसंतःशरद्वर्षाःसुवितन्नोअस्तु ॥ तेषामृतूनाꣳशतशारदानांनिवातएषामभयेस्याम ॥ इदुवत्सरायपरिवत्सरायसंवत्सरायकृणुताबृहन्नमः ॥ तेषांवयꣳसुमतौयज्ञियानांज्योगजीताअहतास्याम ॥ भद्रांनश्रेयःसमनैष्टदेवास्त्वयावसेनसमशीमहित्वा ॥ सनोमयोभूःपितोआविशस्वशंतोकायतनुवेस्योनः ॥ भूतंभव्यंभविष्यद्वषट्स्वाहानमऋक्सामयजुर्वषट्स्वाहानमोगायत्रीत्रिष्टुप्जगतीवषट्स्वाहानमःपृथिव्यंतरिक्षंद्यौर्वषट्स्वाहानमोग्निर्वायुःसूर्योवषट्स्वाहानमःप्राणोव्यानोपानोवषट्स्वाहानमोन्नंकृषिर्वृष्टिर्वषट्स्वाहानमःपितापुत्रःपौत्रोवषट्स्वाहानमोभूर्भुवःसुवर्वषट्स्वाहानमः ॥ इंद्रोदधीचोअस्थभिः ॥ वृत्राण्यप्रतिष्कुतः ॥ जघानंनवतीर्नव ॥ इच्छन्नश्वस्ययच्छिरः ॥ पर्वतेष्वपश्रितं ॥ तद्विदच्छर्यणावति ॥ अत्राहगोरमन्वत ॥ नामत्वष्टुरपीच्यं ॥ इत्थाचंद्रमसोगृहे ॥ इंद्रमिद्गाथिनोबृहत् ॥

इंद्रमर्केभिरर्किणः ॥ इंद्रंवाणीरनूषत ॥ इंद्रइद्धर्योःसचा ॥ संमिश्लआवचोयुजा ॥ इंद्रोवज्रीहिरण्ययः ॥ इंद्रोदीर्घायचक्षसे ॥
आसूर्यꣳरोहयद्दिवि ॥ विगोभिरद्रिमैरयत् ॥ इंद्रवाजेषुनोअव ॥ सहस्रप्रधनेषुच ॥ उग्रउग्राभिरूतिभिः ॥ तमिंद्रंवाजया
मसि ॥ महेवृत्रायहंतवे ॥ सवृषावृषभोभुवत् ॥ इंद्रःसदामनेकृतः ॥ ओजिष्ठःसबलैहितः ॥ द्युम्नीश्लोकीससौम्यः ॥ गिरा
वज्रोनसंभृतः ॥ सबलोअनपच्युतः ॥ ववक्षुरुग्रोअस्तृतः ॥ चक्षुषोहेतेमनसोहेते ॥ वाचोहेतेब्रह्मणोहेते ॥ योमाघायुरभि
दासति ॥ तमग्नेमेन्यामेनिंकृणु ॥ योमाचक्षुषायोमनसा ॥ योवाचाब्रह्मणाघायुरभिदासति ॥ तयाग्नेत्वंमेन्या ॥ अमुममेनिं
कृणु ॥ यत्किंचासौमनसायच्चवाचा ॥ यज्ञैर्जुहोतियजुषाहविर्भिः ॥ तन्मृत्युर्निर्ऋत्यासंविदानः ॥ पुरादिष्टादाहुतीरस्यहंतु ॥
यातुधानानिर्ऋतिरादुरक्षः ॥ तेअस्यघ्नंत्वनृतेनसत्यं ॥ इंद्रेषिताआज्यमस्यमथ्नंतु ॥ मातत्समृद्धियदसौकरोति ॥ हन्मितेहंकृ
तꣳहविः ॥ योमेघोरमचीकृतः ॥ अपांचौतउभौबाहू ॥ अपनह्याम्यास्यं ॥ अपनह्यामितेबाहू ॥ अपनह्याम्यास्यं ॥ अग्नेर्देव
स्यब्रह्मणा ॥ सर्वंतेवधिषंकृतं ॥ पुरामुष्यवषट्कारात् ॥ यज्ञंदेवेषुनस्कृधि ॥ स्विष्टमस्माकंभूयात् ॥ मास्मान्प्रापन्नरातयः ॥
अंतिदूरेसतोअग्ने ॥ भ्रातृव्यस्याभिदासतः ॥ वषट्कारेणवज्रेण ॥ कृत्याꣳहन्मिकृतामहं ॥ योमानक्तंदिवासायं ॥ प्रातश्चाह्नो
निपीयति ॥ अद्यातमिंद्रवज्रेण ॥ भ्रातृव्यंपादयामसि ॥ प्राणोरक्षतिविश्वमेजत् ॥ इर्योभूत्वाबहुधाबहूनि ॥ सइत्सर्वंव्या
नशे ॥ योदेवोदेवेषुविभूरंतः ॥ आवृदूदात्क्षेत्रियध्वगद्वृषा ॥ तमित्प्राणंमनसोपशिक्षत ॥ अग्रंदेवानामिदमत्तुनोहविः ॥ मन
सश्चित्तेदं ॥ भूतंभव्यंचगुप्यते ॥ तद्धिदेवेष्वग्रियं ॥ आनएतुपुरश्चरं ॥ सहदेवैरिमꣳहवं ॥ मनःश्रेयसिश्रेयसि ॥ कर्मन्यज्ञप
तिंदधत् ॥ जुषतामेवागिदꣳहविः ॥ विराट्देवीपुरोहिता ॥ हव्यवाडनपायिनी ॥ ययारूपाणिबहुधावदंति ॥ पेशाꣳसिदेवाः

परमेजनित्रे ॥ सानोविराडनपस्फुरंती ॥ वाग्देवीजुषतामिदꣳहविः ॥ चक्षुर्देवानांज्योतिरमृतेन्यक्तं ॥ अस्यविज्ञानायबहुधानिर्धीयते ॥ तस्यंसुम्नमशीमहि ॥ मानोहासीद्विचक्षणं ॥ आयुरिन्नःप्रतीर्यतां ॥ अनंधाश्चक्षुषावयं ॥ जीवाज्योतिरशीमहि ॥ सुवर्ज्योतिरुतामृतं ॥ श्रोत्रेणभद्रमुतशृण्वंतिसत्यं ॥ श्रोत्रेणवाचंबहुधोद्यमानां ॥ श्रोत्रेणमोदश्चमहश्चश्रूयते ॥ श्रोत्रेणसर्वादिशआशृणोमि ॥ येनप्राच्याउतदक्षिणा ॥ प्रतीच्यैदिशःशृण्वंत्युत्तरात् ॥ तदिच्छ्रोत्रंबहुधोद्यमानं ॥ अरांननेमिःपरिसर्वाबभूव ॥ सिꣳहेव्याघ्रउतयापृदाकौ ॥ त्विषिरग्नौब्राह्मणेसूर्येया ॥ इंद्रंयादेवीसुभगाजजान ॥ सानआगन्वर्चसासंविदाना ॥ याराजन्येदुंदुभावायतायां ॥ अश्वस्यक्रंद्येपुरुषस्यमायौ ॥ इंद्रंयादेवीसुभगाजजान ॥ सानआगन्वर्चसासंविदाना ॥ याहस्तिनिद्वीपिनियाहिरण्ये ॥ त्विषिरश्वेषुपुरुषेषुगोषु ॥ इंद्रंयादेवीसुभगाजजान ॥ सानआगन्वर्चसासंविदाना ॥ रथेअक्षेषुवृषभस्यवाजे ॥ वातेपर्जन्येवरुणस्यशुष्मे ॥ इंद्रंयादेवीसुभगाजजान ॥ सानआगन्वर्चसासंविदाना ॥ राडसिविराडसि ॥ सम्राडसिस्वराडसि ॥ इंद्रायत्वातेजस्वतेतेजस्वंतꣳश्रीणामि ॥ इंद्रायत्वौजस्वतओजस्वंतꣳश्रीणामि ॥ इंद्रायत्वापयस्वतेपयस्वंतꣳश्रीणामि ॥ इंद्रायत्वायुष्मतआयुष्मंतꣳश्रीणामि ॥ तेजोसि ॥ तत्तेप्रयच्छामि ॥ तेजस्वदस्तुमेमुखं ॥ तेजस्वच्छिरोअस्तुमे ॥ तेजस्वान्विश्वतःप्रत्यङ् ॥ तेजसासंपिपृग्धिमा ॥ ओजोसि ॥ तत्तेप्रयच्छामि ॥ ओजस्वदस्तुमेमुखं ॥ ओजस्वच्छिरोअस्तुमे ॥ ओजस्वान्विश्वतःप्रत्यङ् ॥ ओजसासंपिपृग्धिमा ॥ पयोसि ॥ तत्तेप्रयच्छामि ॥ पयस्वदस्तुमेमुखं ॥ पयस्वच्छिरोअस्तुमे ॥ पयस्वान्विश्वतःप्रत्यङ् ॥ पयसासंपिपृग्धिमा ॥ आयुरसि ॥ तत्तेप्रयच्छामि ॥ आयुष्मदस्तुमेमुखं ॥ आयुष्मच्छिरोअस्तुमे ॥ आयुष्मान्विश्वतःप्रत्यङ् ॥ आयुषासंपिपृग्धिमा ॥ इममग्नआयुषेवर्चसेकृधि ॥ प्रियꣳरेतोवरुणसोमराजन् ॥ मातेवास्माअ

दितेशर्मयच्छ ॥ विश्वेदेवाजरदष्टिर्यथासत् ॥ आयुरसिविश्वायुरसि ॥ सर्वायुरसिसर्वमायुरसि ॥ यतोवातोमनोजवाः ॥
यतःक्षरंतिसिंधवः ॥ तासांत्वासर्वासाꣳरुचा ॥ अभिषिंचामिवर्चसा ॥ समुद्रइवासिगह्मना ॥ सोमइवास्यदाभ्यः ॥ अग्निरिव
विश्वतःप्रत्यङ् ॥ सूर्यइवज्योतिषाविभूः ॥ अपांयोद्रवणेरसः ॥ तमहमस्माआमुष्यायणाय ॥ तेजसेब्रह्मवर्चसायगृह्णामि ॥
अपांयऊर्मौरसः ॥ तमहमस्माआमुष्यायणाय ॥ ओजसेवीर्यायगृह्णामि ॥ अपांयोमध्यतोरसः ॥ तमहमस्माआमुष्यायणाय ॥
पुष्ट्यैप्रजननायगृह्णामि ॥ अपांयोयज्ञियोरसः ॥ तमहमस्माआमुष्यायणाय ॥ आयुषेदीर्घायुत्वायगृह्णामि ॥ अहमस्मिप्रथम
जाऋतस्य ॥ पूर्वंदेवेभ्योअमृतस्यनाभिः ॥ योमाददातिसइदेवमावाः ॥ अहमन्नमन्नमदंतमद्मि ॥ पूर्वमग्नेरपिदहत्यन्नं ॥ यत्तौ
हासातेअहमुत्तरेषु ॥ व्यात्तमस्यपशवःसुजंभं ॥ पश्यंतिधीराःप्रचरंतिपाकाः ॥ जहाम्यन्यंनजहाम्यन्यं ॥ अहमन्नंवशमिच्च
रामि ॥ समानमर्थंपर्येमिभुंजत् ॥ कोमामन्नंमनुष्योदयेत ॥ पराकेअन्नंनिहितंलोकएतत् ॥ विश्वैर्देवैःपितृभिर्गुप्तमन्नं ॥ यद्
द्यतेलुप्यतेयत्परोप्यते ॥ शततमीसातनूर्मेबभूव ॥ महांतौचरूसकृद्दुग्धेनपप्रौ ॥ दिवंचपृश्निपृथिवींचसाकं ॥ तत्संपिबंतोन
मिनंतिवेधसः ॥ नैतद्भूयोभवतिनोकनीयः ॥ अन्नंप्राणमन्नमपानमाहुः ॥ अन्नंमृत्युंतमुजीवातुमाहुः ॥ अन्नंब्रह्माणोजरसंव
दंति ॥ अन्नमाहुःप्रजननंप्रजानां ॥ मोघमन्नंविंदतेअप्रचेताः ॥ सत्यंब्रवीमिवधइत्सतस्य ॥ नार्यमणंपुष्यतिनोसखायं ॥ केव
लाघोभवतिकेवलादी ॥ अहंमेघस्तनयन्वर्षन्नस्मि ॥ मामदंत्यहमद्म्यन्यान् ॥ अहꣳसदमृतोभवामि ॥ मदादित्याअधिसर्वेत
पंति ॥ देवींवाचमजनयंतदेवाः ॥ तांविश्वरूपाःपशवोवदंति ॥ सानोमंद्रेषमूर्जंदुहाना ॥ धेनुर्वागस्मानुपसुष्टुतैतु ॥ यद्वाग्व
दंत्यविचेतनानि ॥ राष्ट्रीदेवानांनिषसादमंद्रा ॥ चतस्रऊर्जंदुदुहेपयांꣳसि ॥ क्वस्विदस्याःपरमंजगाम ॥ अनंतामंतादधिनिर्मि

तां॑म॒हीं ॥ यस्यां॑दे॒वाअ॑दधु॒र्भोज॑नानि ॥ एका॑क्षरां॒द्विप॒दा॒ꣳषट्प॑दांच ॥ वाचं॑दे॒वाउप॑जीवं॑ति॒विश्वे॑ ॥ वाचं॑दे॒वाउप॑जीवं॑ति॒विश्वे॑ ॥ वाचं॑गंध॒र्वाः॑प॒शवो॑मनु॒ष्याः॑ ॥ वा॒चीमा॒विश्वा॒भुव॑ना॒न्यर्पि॑ता ॥ सा॒नोहवं॑जुषता॒मिंद्र॑पत्नी ॥ वा॒गक्षरं॑प्रथम॒जाऋ॒तस्य॑ ॥ वेदा॑नांमा॒तामृतं॑स्य॒नाभिः॑ ॥ सानो॑जुषा॒णोप॑य॒ज्ञमागा॑त् ॥ अवं॑तीदे॒वीसु॒हवा॑मेअस्तु ॥ यामृष॑योमंत्र॒कृतो॑मनी॒षिणः॑ ॥ अ॒न्वैच्छं॑न्दे॒वास्तप॑सा॒श्रमे॑ण ॥ तांदे॒वीं॑वाचं॑ꣳह॒विषा॑यजामहे ॥ सानो॑दधातुसु॒कृत॑स्य॒लोके॑ ॥ च॒त्वारि॒वाक्परि॑मिताप॒दानि॑ ॥ तानि॑विदुर्ब्रा॑ह्म॒णाये॑मनी॒षिणः॑ ॥ गुहा॒त्रीणि॒निहि॑ता॒नेंग॑यंति ॥ तु॒रीयं॑वा॒चोम॑नु॒ष्या॑वदंति ॥ श्र॒द्धया॒ग्निःसमि॑ध्यते ॥ श्र॒द्धया॑विंदतेह॒विः ॥ श्र॒द्धां॑भग॑स्यमू॒र्धनि॑ ॥ वच॒सावे॑दयामसि ॥ प्रि॒यꣳश्र॑द्धे॒ददं॑तः ॥ प्रि॒यꣳश्र॑द्धे॒दिदा॑सतः ॥ प्रि॒यंभो॒जेषु॒यज्व॑सु ॥ इ॒दंम॑उदि॒तंकृ॑धि ॥ यथा॑दे॒वाअसु॑रेषु ॥ श्र॒द्धामु॒ग्रेषु॑चक्रि॒रे ॥ ए॒वंभो॒जेषु॒यज्व॑सु ॥ अ॒स्माक॑मुदि॒तंकृ॑धि ॥ श्र॒द्धांदे॒वायज॑मानाः ॥ वा॒युगो॑पा॒उपा॑सते ॥ श्र॒द्धाꣳहृ॑द॒य्य॑याकूत्या ॥ श्र॒द्धया॑हूयतेह॒विः ॥ श्र॒द्धांप्रा॒तर्ह॑वामहे ॥ श्र॒द्धांम॒ध्यंदि॑न॒ंपरि॑ ॥ श्र॒द्धाꣳसूर्य॑स्यनि॒म्रुचि॑ ॥ श्रद्धे॒श्रद्धा॑पये॒हमा॑ ॥ श्र॒द्धादे॒वानधि॑वस्ते ॥ श्र॒द्धाविश्व॑मि॒दंजग॑त् ॥ श्र॒द्धांकाम॑स्यमा॒तरं॑ ॥ ह॒विषा॑वर्धया॑मसि ॥ ब्रह्म॑ज॒ज्ञानं॑प्रथ॒मंपु॒रस्ता॑त् ॥ विसी॑म॒तःसु॒रुचो॑वे॒नआ॑वः ॥ सबु॒ध्निया॑उप॒माअ॑स्यवि॒ष्ठाः ॥ स॒तश्च॒योनि॒मस॑तश्च॒विव॑ः ॥ पि॒तावि॒रा॑जामृष॒भोर॑यी॒णां ॥ अं॒तरि॑क्षंवि॒श्वरू॑प॒आवि॑वेश ॥ तम॒र्कैर॒भ्यर्चं॑तिव॒त्सं ॥ ब्रह्म॒संतं॒ब्रह्म॑णाव॒र्धयं॑तः ॥ ब्रह्म॑दे॒वानं॑जनयत् ॥ ब्रह्म॒विश्व॑मि॒दंजग॑त् ॥ ब्रह्म॑णः॒क्षत्रं॒निर्मि॑तं ॥ ब्रह्म॑ब्राह्म॒णआ॒त्मना॑ ॥ अं॒तर॑स्मिन्नि॒मेलो॒काः ॥ अं॒तर्विश्व॑मि॒दंजग॑त् ॥ ब्रह्मै॒वभू॒ताना॒ंज्येष्ठं॑ ॥ तेन॒कोर्ह॑ति॒स्पर्धि॑तुं ॥ ब्रह्म॑न्दे॒वास्त्रय॑स्त्रिꣳशत् ॥ ब्रह्म॑न्निंद्रप्रजाप॒ती ॥ ब्रह्म॑न्ह॒विश्वा॑भू॒तानि॑ ॥ ना॒वीवा॒न्तःस॒माहि॑ता ॥ चत॑स्र॒आशाः॒प्रच॑रंत्व॒ग्नयः॑ ॥ इ॒मंनो॑य॒ज्ञंन॑यतु॒प्रजा॒नन् ॥ घृ॒तंपिन्व॑न्न॒जरꣳ॑सु॒वीरं॑ ॥ ब्रह्म॑स॒मिद्भ॑वत्याहु॑तीनां ॥ आ

गावोअग्मन्नुतभद्रमक्रन् ॥ सीदंतुगोष्ठेरणयंत्वस्मे ॥ प्रजावतीःपुरुरूपाइहस्युः ॥ इंद्रायपूर्वीरुषसोदुहानाः ॥ इंद्रोयज्वनेपृण
तेचशिक्षति ॥ उपेद्ददातिनस्वंमुषायति ॥ भूयोभूयोरयिमिदस्यवर्धयन् ॥ अभिन्नेखिल्येनिदधातिदेवयुं ॥ नतानशंतिनदभा
तितस्करः ॥ नैनाअमित्रोव्यथिरादधर्षति ॥ देवाꣳश्चयाभिर्यजतेददातिच ॥ ज्योगित्ताभिःसचतेगोपतिःसह ॥ नताअर्वारेणु
ककाटोअश्नुते ॥ नसꣳस्कृतत्रमुपयंतिताअभि ॥ उरुगायमभयंतस्यताअनु ॥ गावोमर्त्यस्यविचरंतियज्वनः ॥ गावोभगोगाव
इंद्रोमेअच्छात् ॥ गावःसोमस्यप्रथमस्यभक्षः ॥ इमायागावःसजनासइंद्रः ॥ इच्छामीद्धृदामनसाचिदिंद्रं ॥ यूयंगावोमेदयथा
कृशंचित् ॥ अश्लीलंचित्कृणुथासुप्रतीकं ॥ भद्रंगृहंकृणुथभद्रवाचः ॥ बृहद्वोवयउच्यतेसभासु ॥ प्रजावतीःसूयवसꣳरिशंतीः ॥
शुद्धाअपःसुप्रपाणेपिबंतीः ॥ मावस्तेनईशतमाघशꣳसः ॥ परिवोहेतीरुद्रस्यवृंज्यात् ॥ उपेदमुपपर्चनं ॥ आसुगोषूपपृच्यतां ॥
उपर्षभस्यरेतसि ॥ उपेंद्रतववीर्ये ॥ तासूर्याचंद्रमसाविश्वभृत्तमामहत् ॥ तेजोवसुमद्राजतोदिवि ॥ सामात्मानाचरतःसाम
चारिणा ॥ ययोर्व्रतंनममेजातुदेवयोः ॥ उभावंतौपरियातअर्म्या ॥ दिवोनरश्मीꣳस्तनुतोव्यर्णवे ॥ उभाभुवंतीभुवनाकविक्रतू ॥
सूर्यानचंद्राचरतोहतामती ॥ पतीद्युमद्विश्वविदाउभादिवः ॥ सूर्याउभाचंद्रमसाविचक्षणा ॥ विश्ववारावरिवोभावरेण्या ॥
तानोवतंमतिमंतामहिव्रता ॥ विश्ववपरीप्रतरणातरंता ॥ सुवर्विदादृशयेभूरिरश्मी ॥ सूर्याहिचंद्रावसुत्वेषदर्शता ॥ मनस्विनो
भानुंचरतोनुसंदिवं ॥ अस्यश्रवोनद्यःसप्तबिभ्रति ॥ द्यावाक्षामापृथिवीदर्शतंवपुः ॥ अस्मेसूर्याचंद्रमसाभिचक्षे ॥ श्रद्धेकमिं
द्रचरतोविचर्तुरं ॥ पूर्वापरंचरतोमाययैतौ ॥ शिशूक्रीडंतौपरियातोअध्वरं ॥ विश्वान्यन्योभुवनाभिचष्टे ॥ ऋतूनन्योविदध
ज्जायतेपुनः ॥ हिरण्यवर्णाःशुचयःपावकायासुजातःकश्यपोयास्विंद्रः ॥ अग्निंयागर्भंदधिरेविरूपास्तानआपःशꣳस्योनाभवंतु ॥

यासाꣳराजावरुणोयातिमध्येसत्यानृतेअवपश्यंजनानां ॥ मधुश्चुतःशुचयोयाःपावकास्तानआपःशꣳस्योनाभवंतु ॥ यासांदेवा
दिविकृण्वंतिभक्षंयाअंतरिक्षेबहुधाभवंति ॥ याःपृथिवींपयसोंदंतिशुक्रास्तानआपःशꣳस्योनाभवंतु ॥ शिवेनमाचक्षुषापश्यता
पःशिवयातनुवोपस्पृशतत्वचंमे ॥ सर्वाꣳअग्नीꣳरप्सुषदोहुवेवोमयिवर्चोबलमोजोनिधत्त ॥ आपोभद्राघृतमिदापआसुरग्नीषो
मौबिभ्रत्यापइत्ताः ॥ तीव्रोरसोमधुपृचामरंगमआमाप्राणेनसहवर्चसागन् ॥ आदित्पश्याम्युतवाशृणोम्यामाघोषोगच्छतिवाङ्न
आसाम् ॥ मन्येभेजानोअमृतस्यतर्हिहिरण्यवर्णाअतृपंयदावः ॥ नासदासीन्नोसदासीत्तदानीं ॥ नासीद्रजोनोव्योमापरोयत् ॥
किमावरीवःकुहकस्यशर्मन् ॥ अंभःकिमासीद्गहनंगभीरं ॥ नमृत्युरमृतंतर्हिन ॥ रात्रियाअह्नआसीत्प्रकेतः ॥ आनीदवातꣳस्व
धयातदेकं ॥ तस्माद्धान्यंनपरःकिंचनास ॥ तमआसीत्तमसागूढमग्रेप्रकेतं ॥ सलिलꣳसर्वमाइदं ॥ तुच्छेनाभ्वपिहितंयदा
सीत् ॥ तमसस्तन्महिनाजायतैकं ॥ कामस्तदग्रेसमवर्तताधि ॥ मनसोरेतःप्रथमंयदासीत् ॥ सतोबंधुमसतिनिरविंदन् ॥ हृदि
प्रतीष्याकवयोमनीषा ॥ तिरश्चीनोविततोरश्मिरेषां ॥ अधस्विदासी३दुपरिस्विदासी३त् ॥ रेतोधाआसन्महिमानआसन् ॥
स्वधाअवस्तात्प्रयतिःपरस्तात् ॥ कोअद्धावेद्कइहप्रवोचत् ॥ कुतआजाताकुतइयंविसृष्टिः ॥ अर्वाग्देवाअस्यविसर्जनाय ॥
अथाकोवेद्यतआबभूव ॥ इयंविसृष्टिर्यतआबभूव ॥ यदिवाद्धेयदिवान ॥ योअस्याध्यक्षःपरमेव्योमन् ॥ सोअंगवेद्यदिवा
नवेद ॥ किꣳस्विद्वनंकउसवृक्षआसीत् ॥ यतोद्यावापृथिवीनिष्टतक्षुः ॥ मनीषिणोमनसापृच्छतेदुतत् ॥ यद्ध्यतिष्ठद्भुवनानि
धारयन् ॥ ब्रह्मवनंब्रह्मसवृक्षआसीत् ॥ यतोद्यावापृथिवीनिष्टतक्षुः ॥ मनीषिणोमनसाविब्रवीमिवः ॥ ब्रह्माध्यतिष्ठद्भुवनानि
धारयन् ॥ प्रातरग्निंप्रातरिंद्रꣳहवामहे ॥ प्रातर्मित्रावरुणाप्रातरश्विना ॥ प्रातर्भगंपूषणंब्रह्मणस्पतिं ॥ प्रातःसोममुतरुद्रꣳहु

वेम ॥ प्रातर्जितंभगमुग्रꣳहुवेम ॥ वयंपुत्रमदितेर्योविधर्ता ॥ आध्रश्चिद्यंमन्यमानस्तुरश्चित् ॥ राजाचिद्यंभगंभक्षीत्याह ॥ भग
प्रणेतर्भगसत्यराधः ॥ भगेमांधियमुदवददन्नः ॥ भगप्रणोजनयगोभिरश्वैः ॥ भगप्रनृभिर्नृवंतःस्याम ॥ उतेदानींभगवंतः
स्याम ॥ उतप्रपित्वउतमध्येअह्नां ॥ उतोदितामघवन्त्सूर्यस्य ॥ वयंदेवानाꣳसुमतौस्याम ॥ भगएवभगवाꣳअस्तुदेवाः ॥ तेन
वयंभगवंतःस्याम ॥ तंत्वाभगसर्वइज्जोहवीमि ॥ सनोभगपुरएताभवेह ॥ समध्वरायोषसोनमंत ॥ दधिक्रावेवशुचयेपदाय ॥
अर्वाचीनंवसुविदंभगंनः ॥ रथमिवाश्वावाजिनआवहंतु ॥ अश्वावतीर्गोमतीर्नउषासः ॥ वीरवतीःसदमुच्छंतुभद्राः ॥ घृतंदु
हानाविश्वतःप्रपीनाः ॥ यूयंपातस्वस्तिभिःसदानः ॥ ॥ अग्निर्नःपातुकृत्तिकाः ॥ नक्षत्रंदेवमिंद्रियं ॥ इदमासांविचक्षणं ॥ हवि
रासंजुहोतन ॥ यस्यभांतिरश्मयोयस्यकेतवः ॥ यस्येमाविश्वाभुवनानिसर्वा ॥ सकृत्तिकाभिरभिसंवसानः ॥ अग्निर्नोदेवःसुवितेद
धातु ॥ प्रजापतेरोहिणीवेतुपत्नी ॥ विश्वरूपाबृहतीचित्रभानुः ॥१॥ सानोयज्ञस्यसुवितेदधातु ॥ यथाजीवेमशरदःसवीराः ॥
रोहिणीदेव्युदगात्पुरस्तात् ॥ विश्वारूपाणिप्रतिमोदमाना ॥ प्रजापतिꣳहविषावर्धयंती ॥ प्रियादेवानामुपयातुयज्ञं ॥ सोमो
राजामृगशीर्षेणआगन् ॥ शिवंनक्षत्रंप्रियमस्यधाम ॥ आप्यायमानोबहुधाजनेषु ॥ रेतःप्रजांयजमानेदधातु ॥ २ ॥ यत्तेनक्ष
त्रंमृगशीर्षमस्ति ॥ प्रियꣳराजन्प्रियतमंप्रियाणां ॥ तस्मैतेसोमहविषाविधेम ॥ शंनएधिद्विपदेशंचतुष्पदे ॥ आर्द्रयारुद्रःप्रथ
मानएति ॥ श्रेष्ठोदेवानांपतिरघ्नियानां ॥ नक्षत्रमस्यहविषाविधेम ॥ मानःप्रजाꣳरीरिषन्मोतवीरान् ॥ हेतीरुद्रस्यपरिणोवृणक्तु ॥
आर्द्रानक्षत्रंजुषताꣳहविर्नः ॥ ३ ॥ प्रमुंचमानौदुरितानिविश्वा ॥ अपाघशꣳसंनुदतामरातिं ॥ पुनर्नोदेव्यदितिस्पृणोतु ॥ पुनर्वसू
नःपुनरेतांयज्ञं ॥ पुनर्नोदेवाअभियंतुसर्वे ॥ पुनःपुनर्वोहविषायजामः ॥ एवानदेव्यदितिरनर्वा ॥ विश्वस्यभर्त्रीजगतःप्रतिष्ठा ॥

पुनर्वसूहविषावर्धयंती ॥ प्रियंदेवानामप्येतुपाथः ॥४॥ बृहस्पतिःप्रथमंजायमानः ॥ तिष्यंनक्षत्रमभिसंबभूव ॥ श्रेष्ठोदेवानां
पृतंतासुजिष्णुः ॥ दिशोनुसर्वाअभयंनोअस्तु ॥ तिष्यःपुरस्तादुतमध्यतोनः ॥ बृहस्पतिर्नःपरिपातुपश्चात् ॥ बाधेतांद्वेषोअभ
यंकृणुतां ॥ सुवीर्यस्यपतयःस्याम ॥ इदꣳसर्पेभ्योहविरस्तुजुष्टं ॥ आश्रेषायेषामनुयंतिचेतः ॥५॥ येअंतरिक्षंपृथिवींक्षियंति ॥
तेनःसर्पासोहवमागमिष्ठाः । येरोचनेसूर्यस्यापिसर्पाः ॥ येदिवंदेवीमनुसंचरंति ॥ येषामाश्रेषाअनुयंतिकामं ॥ तेभ्यःसर्पेभ्यो
मधुमज्जुहोमि ॥ उपहूताःपितरोयेमघासु ॥ मनाजवसःसुकृतःसुकृत्याः ॥ तेनोनक्षत्रेहवमागमिष्ठाः ॥ स्वधाभिर्यज्ञंप्रयतंजुषं
तां ॥ ६॥ येअग्निदग्धायेनग्निदग्धाः ॥ येमुंलोकंपितरःक्षियंति ॥ याꣳश्चविद्मयाꣳउंचनप्रविद्म ॥ मघासुयज्ञꣳसुकृतंजुषंतां ॥
गवांपतिःफल्गुनीनामसित्वं ॥ तदर्यमन्वरुणमित्रचारु ॥ तंत्वावयꣳसनितारꣳसनीनां ॥ जीवाजीवंतमुपसंविशेम ॥ येनेमा
विश्वाभुवनानिसंजिता ॥ यस्यदेवाअनुसंयंतिचेतः ॥ ७ ॥ अर्यमाराजाजरस्तुविष्मान् ॥ फल्गुनीनामृषभोरोरवीति ॥ श्रेष्ठो
देवानांभगवोभगासि ॥ तत्त्वाविदुःफल्गुनीस्तस्यवित्तात् ॥ अस्मभ्यंक्षत्रमजरꣳसुवीर्यं ॥ गोमदश्ववदुपसंनुदेह ॥ भगोहदा
ताभगइत्प्रदाता ॥ भगोदेवीःफल्गुनीराविवेश ॥ भगस्येत्तंप्रसवंगमेम ॥ यत्रदेवैःसधमादंमदेम ॥ ८ ॥ आयातुदेवःसवितोप
यातु ॥ हिरण्ययेनसुवृतारथेन ॥ वहन्हस्तꣳसुभगंविद्मनापसं ॥ प्रयच्छंतंपपुरिंपुण्यमच्छ ॥ हस्तःप्रयच्छत्वमृतंवसीयः ॥
दक्षिणेनप्रतिगृभ्णीमएनत् ॥ दातारमद्यसविताविदेय ॥ योनोहस्तायप्रसुवातियज्ञं ॥ त्वष्टानक्षत्रमभ्येतिचित्रां ॥ सुभꣳससं
युवतिꣳरोचमानां ॥ ९ ॥ निवेशयन्नमृतान्मर्त्याꣳश्च ॥ रूपाणिपिꣳशन्भुवनानिविश्वा ॥ तन्नस्त्वष्टातदुचित्राविचष्टां ॥ तन्न
क्षत्रंभूरिदाअस्तुमह्यं ॥ तन्नःप्रजांवीरवतीꣳसनोतु ॥ गोभिर्नोअश्वैःसमनक्तुयज्ञं ॥ वायुर्नक्षत्रमभ्येतिनिष्ट्यां ॥ तिग्मशृंगोवृ

षभोरोरुवाणः ॥ समीरयन्भुवनामातरिश्वा ॥ अपद्वेषाꣳसिनुदतामरातीः ॥ १० ॥ तन्नोवायुस्तदुनिष्ट्यांशृणोतु ॥ तन्नक्षत्रंभू
रिदाअस्तुमह्यं ॥ तन्नोदेवासोअनुजानंतुकामं ॥ यथातरेमदुरितानिविश्वा ॥ दूरमस्मच्छत्रवोयंतुभीताः ॥ तदिंद्राग्नीकृणुतां
तद्विशाखे ॥ तन्नोदेवाअनुमदंतुयज्ञं ॥ पश्चात्पुरस्तादभयंनोअस्तु ॥ नक्षत्राणामधिपत्नीविशाखे ॥ श्रेष्ठाविंद्राग्नीभुवनस्य
गोपौ ॥ ११ ॥ विषूचःशत्रूनपबाधमानौ ॥ अपक्षुधंनुदतामरातिं ॥ पूर्णापश्चादुतपूर्णापुरस्तात् ॥ उन्मध्यतःपौर्णमासीजि
गाय ॥ तस्यांदेवाअधिसंवसंतः ॥ उत्तमेनाकइहमादयंतां ॥ पृथ्वीसुवर्चायुवतिःसजोषाः ॥ पौर्णमास्युदगाच्छोभमाना ॥
आप्याययंतीदुरितानिविश्वा ॥ उरुंदुहांयजमानाययज्ञं ॥ १२ ॥ ऋध्यास्महव्यैर्नमसोपसद्य ॥ मित्रंदेवंमित्रधेयंनोअस्तु ॥
अनूराधान्हविषावर्धयंतः ॥ शतंजीवेमशरदःसवीराः ॥ चित्रंनक्षत्रमुदगात्पुरस्तात् ॥ अनूराधासइतियद्वदंति ॥ तन्मित्रए
तिपथिभिर्देवयानैः ॥हिरण्ययैर्वितत्तैरंतरिक्षे ॥ इंद्रोज्येष्ठामनुनक्षत्रमेति ॥ यस्मिन्वृत्रंवृत्रतूर्येततार ॥ तस्मिन्वयममृतंदुहानाः ॥
क्षुधंतरेमदुरितिंदुरिष्टिं ॥ पुरंदरायवृषभायधृष्णवे ॥ अषाढायसहमानायमीढुषे ॥ इंद्रायज्येष्ठामधुमद्दुहाना ॥ उरुंकृणोतु
यजमानायलोकं ॥ मूलंप्रजांवीरवतींविदेय ॥ पराच्येतुनिर्ऋतिःपराचा ॥ गोभिर्नक्षत्रंपशुभिःसमक्तं॥अहर्भूयाद्यजमानायमह्यं
॥ १३ ॥ अहर्नोअद्यसुवितेदधातु ॥ मूलंनक्षत्रमितियद्वदंति ॥ पराचींवाचानिर्ऋतिंनुदामि ॥ शिवंप्रजायैशिवमस्तुमह्यं ॥ या
दिव्याआपःपयसासंबभूवुः ॥ याअंतरिक्षउतपार्थिवीर्याः ॥ यासामषाढाअनुयंतिकामं ॥ तानआपःशꣳस्योनाभवंतु ॥ याश्च
कूप्यायाश्चनाद्याःसमुद्रियाः ॥ याश्चवैशंतीरुतप्रासचीर्याः ॥ यासामषाढामधुभक्षयंति ॥ तानआपःशꣳस्योनाभवंतु ॥ तन्नो
विश्वेउपशृण्वंतुदेवाः ॥ तदषाढाअभिसंयंतुयज्ञं ॥ तन्नक्षत्रंप्रथतांपशुभ्यः ॥ कृषिर्वृष्टिर्यजमानायकल्पतां ॥ शुभ्राःकन्यायु

वतयःसुपेशसः ॥ कर्मकृतःसुकृतोवीर्यावतीः ॥ विश्वान्देवान्हविषावर्धयंतीः ॥ अषाढाःकाममुपयांतुयज्ञं ॥ यस्मिन्ब्रह्माभ्य
जयत्सर्वमेतत् ॥ अमुंचलोकमिदमूचसर्वं ॥ तन्नोनक्षत्रमभिजिद्विजित्य ॥ श्रियंदधात्वहृणीयमानं ॥ उभौलोकौब्रह्मणासंजि
तेमौ ॥ तन्नोनक्षत्रमभिजिद्विचष्टां ॥ तस्मिन्वयंपृतनाःसंजयेम ॥ तन्नोदेवासोअनुजानंतुकामं ॥ शृण्वंतिश्रोणाममृतस्यगोपां ॥
पुण्यामस्याउपशृणोमिवाचं ॥ महींदेवींविष्णुपत्नीमजूर्यां ॥ प्रतीचीमेनाꣳहविषायजामः ॥ त्रेधाविष्णुरुरुगायोविचक्रमे ॥
महींदिवंपृथिवीमंतरिक्षं ॥ तच्छ्रोणैतिश्रवइच्छमाना ॥ पुण्यꣳश्लोकंयजमानायकृण्वती ॥ अष्टौदेवावसवःसोम्यासः ॥ चतस्रो
देवीरजराःश्रविष्ठाः ॥ तेयज्ञंपांतुरजसःपरस्तात् ॥ संवत्सरीणममृतꣳस्वस्ति ॥ यज्ञंनःपांतुवसवःपुरस्तात् ॥ दक्षिणतोभियंतु
श्रविष्ठाः ॥ पुण्यंनक्षत्रमभिसंविशाम ॥ मानोअरातिरघशꣳसागन् ॥ क्षत्रस्यराजावरुणोधिराजः ॥ नक्षत्राणाꣳशतभिषग्व
सिष्ठः ॥ तौदेवेभ्यःकृणुतोदीर्घमायुः ॥ शतꣳसहस्राभेषजानिधत्तः ॥ यज्ञंनोराजावरुणउपयातु ॥ तन्नोविश्वेअभिसंयंतुदेवाः ॥
तन्नोनक्षत्रꣳशतभिषग्जुषाणं ॥ दीर्घमायुःप्रतिरद्भेषजानि ॥ अजएकपादुदगात्पुरस्तात् ॥ विश्वाभूतानिप्रतिमोदमानः ॥
तस्यदेवाःप्रसवंयंतिसर्वे ॥ प्रोष्ठपदासोअमृतस्यगोपाः ॥ विभ्राजमानःसमिधानउग्रः ॥ आंतरिक्षमरुहदगंद्यां ॥ तꣳसूर्यंदेव
मजमेकपादं ॥ प्रोष्ठपदासोअनुयंतिसर्वे ॥ अहिर्बुध्नियःप्रथमानएति ॥ श्रेष्ठोदेवानामुतमानुषाणां ॥ तंब्राह्मणाःसोमपाःसो
म्यासः ॥ प्रोष्ठपदासोअभिरक्षंतिसर्वे ॥ चत्वारएकमभिकर्मदेवाः ॥ प्रोष्ठपदासइतियान्वदंति ॥ तेबुध्नियंपरिषद्यꣳस्तुवंतः ॥
अहिꣳरक्षंतिनमसोपसद्य ॥ पूषारेवत्यन्वेतिपंथां ॥ पुष्टिपतीपशुपावाजबस्त्यौ ॥ इमानिहव्याप्रयताजुषाणा ॥ सुगैर्नोयानैरुप
यातांयज्ञं ॥ क्षुद्रान्पशून्रक्षतुरेवतीनः ॥ गावोनोअश्वाꣳअन्वेतुपूषा ॥ अन्नꣳरक्षंतौबहुधाविरूपं ॥ वाजꣳसनुतांयजमानाय

यज्ञं ॥ तदश्विनावश्वयुजोपयातां ॥ शुभंगमिष्ठौसुयमेभिरश्वैः ॥ स्वंनक्षत्रꣳहविषायजंतौ ॥ मध्वासंपृक्तौयजुषासमक्तौ ॥
यौदेवानांभिषजौहव्यवाहौ ॥ विश्वस्यदूतावमृतस्यगोपौ ॥ तौनक्षत्रंजुजुषाणोपयातां ॥ नमोश्विभ्यांकृणुमोश्वयुग्भ्यां ॥ अप
पाप्मानंभरणीर्भरंतु ॥ तद्यमोराजाभगवान्विचष्टां ॥ लोकस्यराजामहतोमहान्हि ॥ सुगंनःपंथामभयंकृणोतु ॥ यस्मिन्नक्षत्रेय
मएतिराजा ॥ यस्मिन्नेनमभ्यषिंचंतदेवाः ॥ तदस्यचित्रꣳहविषायजाम ॥ अपपाप्मानंभरणीर्भरंतु ॥ निवेशनीसंगमनीवसू
नांविश्वारूपाणिवसून्यावेशयंती ॥ सहस्रपोषꣳसुभगारराणासानआगन्वर्चसासंविदाना ॥ यत्तेदेवाअदधुर्भागधेयममावास्ये
संवसंतोमहित्वा ॥ सानोयज्ञंपिपृहिविश्ववारेरयिंनोधेहिसुभगेसुवीरं ॥ नवोनवोभवतिजायमानोह्नांकेतुरुषसामेत्यग्रे ॥ भागं
देवेभ्योविदधात्यायन्प्रचंद्रमास्तिरतिदीर्घमायुः ॥ यमादित्याअꣳशुमाप्याययंतियमक्षितमक्षितयःपिबंति ॥ तेननोराजावरुणो
बृहस्पतिराप्याययंतुभुवनस्यगोपाः ॥ येविरूपेसमनसासंव्ययंती ॥ समानंतंतुंपरितातनाते ॥ विभूप्रभूअनुभूविश्वतोहुवे ॥
तेनोनक्षत्रेहवमागमेतं ॥ वयंदेवीब्रह्मणासंविदानाः ॥ सुरत्नासोदेववीतिंदधानाः ॥ अहोरात्रेहविषावर्धयंतः ॥ अतिपाप्मा
नमतिमुक्त्यागमेम ॥ प्रत्युवदृश्यायती ॥ व्युच्छंतीदुहितादिवः ॥ अपोमहीवृणुतेचक्षुषा ॥ तमोज्योतिष्कृणोतिसूनरी ॥ उदु
स्रियाःसचतेसूर्यः ॥ सचाउद्यन्नक्षत्रमार्चिमत् ॥ तवेदुषोऽव्युषिसूर्यस्यच ॥ संभक्तेनगमेमहि ॥ तन्नोनक्षत्रमार्चिमत् ॥ भानुमत्ते
जउच्चरत् ॥ उपयज्ञमिहागमत् ॥ प्रनक्षत्रायदेवाय ॥ इंद्रायेंदुꣳहवामहे ॥ सनःसवितासुवत्सनिं ॥ पुष्टिदांवीरवत्तमं ॥ उदु
त्यंजातवेदसंदेवंवहंतिकेतवः ॥ दृशेविश्वायसूर्यं ॥ चित्रंदेवानामुदगादनीकंचक्षुर्मित्रस्यवरुणस्याग्नेः ॥ आप्राद्यावापृथिवी
अंतरिक्षꣳसूर्यआत्माजगतस्तस्थुषश्च ॥ अदितिर्नउरुष्यत्वदितिःशर्मयच्छतु ॥ अदितिःपात्वꣳहसः ॥ महीमूषुमातरꣳसुव्रता

नामृतस्यपत्नीमवसेहुवेम ॥ तुविक्षत्रामजरंतीमुरूचीꣳसुशर्माणमदितिꣳसुप्रणीतिं ॥ इदंविष्णुर्विचक्रमेत्रेधानिदधेपदं ॥ समूढमस्यपाꣳसुरे ॥ प्रतद्विष्णुस्तवतेवीर्याय ॥ मृगोनभीमःकुचरोगिरिष्ठाः ॥ यस्योरुषुत्रिषुविक्रमणेषु ॥ अधिक्षियंतिभुवनानिविश्वा ॥ अग्निर्मूर्धादिवःककुत्पतिःपृथिव्याअयं ॥ अपाꣳरेताꣳसिजिन्वति ॥ भुवोयज्ञस्यरजसश्चनेतायत्रानियुद्भिःसचसेशिवाभिः ॥ दिविमूर्धानंदधिषेसुवर्षाजिह्वामग्नेचकृषेहव्यवाहं ॥ अनुनोद्यानुमतिर्यज्ञंदेवेषुमन्यतां ॥ अग्निश्चहव्यवाहनोभवतांदाशुषेमयः ॥ अन्विदनुमतेत्वंमन्यासैशंचनःकृधि ॥ क्रत्वेदक्षायनोहिनुप्रणआयुꣳषितारिषः ॥ हव्यवाहमभिमातिषाहं ॥ रक्षोहणंपृतनासुजिष्णुं ॥ ज्योतिष्मंतंदीद्यतंपुरंधिं ॥ अग्निꣳस्विष्टकृतमाहुवेम ॥ स्विष्टमग्नेअभितत्पृणाहि ॥ विश्वादेवपृतनाअभिष्य॥ उरुंनःपंथांप्रदिशन्विभाहि ॥ ज्योतिष्मद्धेह्यजरंनआयुः ॥ ॥ अग्नयेस्वाहाकृत्तिकाभ्यःस्वाहा ॥ अंबायैस्वाहादुलायैस्वाहा ॥ नितत्न्यैस्वाहाभ्रयंत्यैस्वाहा ॥ मेघयंत्यैस्वाहावर्षयंत्यैस्वाहा ॥ चुपुणीकायैस्वाहा ॥ प्रजापतयेस्वाहारोहिण्यैस्वाहा ॥ रोचमानायैस्वाहाप्रजाभ्यःस्वाहा ॥ सोमायस्वाहामृगशीर्षायस्वाहा ॥ इन्वकाभ्यःस्वाहौषधीभ्यःस्वाहा ॥ राज्यायस्वाहाभिजित्यैस्वाहा॥ रुद्रायस्वाहार्द्रायैस्वाहा ॥ पिन्वमानायैस्वाहापशुभ्यःस्वाहा ॥ अदित्यैस्वाहापुनर्वसुभ्यां ॥ स्वाहाभूत्यैस्वाहाप्रजात्यैस्वाहा ॥ बृहस्पतयेस्वाहातिष्यायस्वाहा ॥ ब्रह्मवर्चसायस्वाहा ॥ सर्पेभ्यःस्वाहाश्रेषाभ्यःस्वाहा ॥ दंदशूकेभ्यःस्वाहा ॥ पितृभ्यःस्वाहामघाभ्यः ॥ स्वाहानघाभ्यःस्वाहागदाभ्यः ॥ स्वाहारुंधतीभ्यःस्वाहा ॥ अर्यम्णेस्वाहाफल्गुनीभ्याꣳस्वाहा ॥ पशुभ्यःस्वाहा ॥ भगायस्वाहाफल्गुनीभ्याꣳस्वाहा ॥ श्रैष्ठ्यायस्वाहा ॥ सवित्रेस्वाहाहस्ताय ॥ स्वाहाददतेस्वाहापृणते ॥ स्वाहाप्रयच्छतेस्वाहा

प्रतिगृभ्णतेस्वाहा ॥ त्वष्ट्रेस्वाहाचित्रायैस्वाहा ॥ चैत्रायस्वाहाप्रजायैस्वाहा ॥ वायवेस्वाहानिष्ट्यायैस्वाहा ॥ कामचारायस्वा
हाभिजित्यैस्वाहा ॥ इंद्राग्निभ्याꣳस्वाहाविशाखाभ्याꣳस्वाहा ॥ श्रैष्ठ्यायस्वाहाभिजित्यैस्वाहा ॥ पौर्णमास्यैस्वाहाकामायस्वाहा
गत्यैस्वाहा ॥ मित्रायस्वाहानूराधेभ्यःस्वाहा ॥ मित्रधेयायस्वाहाभिजित्यैस्वाहा ॥ इंद्रायस्वाहाज्येष्ठायैस्वाहा ॥ ज्यैष्ठ्याय
स्वाहाभिजित्यैस्वाहा ॥ प्रजापतयेस्वाहामूलायस्वाहा ॥ प्रजायैस्वाहा ॥ अद्भ्यःस्वाहाषाढाभ्यःस्वाहा ॥ समुद्रायस्वाहाका
मायस्वाहा ॥ अभिजित्यैस्वाहा ॥ विश्वेभ्योदेवेभ्यःस्वाहाषाढाभ्यःस्वाहा ॥ अनपजय्यायस्वाहाजित्यैस्वाहा ॥ ब्रह्मणेस्वा
हाभिजितेस्वाहा ॥ ब्रह्मलोकायस्वाहाभिजित्यैस्वाहा ॥ विष्णवेस्वाहाश्रोणायैस्वाहा ॥ श्लोकायस्वाहाश्रुतायस्वाहा ॥ वसुभ्यः
स्वाहाश्रविष्ठाभ्यःस्वाहा ॥ अग्रायस्वाहापरीत्यैस्वाहा ॥ वरुणायस्वाहाशतभिषजेस्वाहा ॥ भेषजेभ्यःस्वाहा ॥ अजायैकपदे
स्वाहाप्रोष्ठपदेभ्यःस्वाहा ॥ तेजसेस्वाहाब्रह्मवर्चसायस्वाहा ॥ अहयेबुध्नियायस्वाहाप्रोष्ठपदेभ्यःस्वाहा ॥ प्रतिष्ठायैस्वाहा ॥
पूष्णेस्वाहारेवत्यैस्वाहा ॥ पशुभ्यःस्वाहा ॥ अश्विभ्याꣳस्वाहाश्वयुग्भ्याꣳस्वाहा ॥ श्रोत्रायस्वाहाश्रुत्यैस्वाहा ॥ यमायस्वाहाप
भरणीभ्यःस्वाहा ॥ राज्यायस्वाहाभिजित्यैस्वाहा ॥ अमावास्यायैस्वाहाकामायस्वाहागत्यैस्वाहा ॥ चंद्रमसेस्वाहाप्रतीदृश्या
यैस्वाहा ॥ अहोरात्रेभ्यःस्वाहार्धमासेभ्यःस्वाहा ॥ मासेभ्यःस्वाहर्तुभ्यःस्वाहा ॥ संवत्सरायस्वाहा ॥ अह्नेस्वाहारात्रियै
स्वाहा ॥ अतिमुक्त्यैस्वाहा ॥ उषसेस्वाहाव्युष्ट्यैस्वाहा ॥ व्यूषुष्यैस्वाहाव्युच्छंत्यैस्वाहा ॥ व्युष्टायैस्वाहा ॥ नक्षत्रायस्वाहोदे
ष्यतेस्वाहा ॥ उद्यतेस्वाहोदितायस्वाहा ॥ हरसेस्वाहाभरसेस्वाहा ॥ भ्राजसेस्वाहातेजसेस्वाहा ॥ तपसेस्वाहाब्रह्मवर्चसाय

स्वाहा ॥ सूर्यायस्वाहानक्षत्रेभ्यःस्वाहा ॥ प्रतिष्ठायैस्वाहा ॥ अदित्यैस्वाहाप्रतिष्ठायैस्वाहा ॥ विष्णवेस्वाहायज्ञायस्वाहा ॥ प्रतिष्ठायैस्वाहा ॥ ॥ दधिक्राव्णोअकारिषंजिष्णोरश्वस्यवाजिनः ॥ सुरभिनोमुखाकरत्प्रणआयुꣳषितारिषत् ॥ आपोहिष्ठामयोभुवस्ता० ॥ चनः ॥ यच्चिद्धितेविशोयथाप्रदेवंवरुणव्रतं ॥ मिनीमसिद्यविद्यवि ॥ यत्किंचेदंवरुणदैव्येजनेभिद्रोहंमनुष्याश्चरामसि ॥ अचित्तीयत्तवधर्मायुयोपिममानस्तस्मादेनसोदेवरीरिषः ॥ कितवासोयद्रिरिपुर्नदीवियद्वाघासत्यमुतयन्नविद्म ॥ सर्वाताविष्यशिथिरेवदेवाधातेस्यामवरुणप्रियासः ॥ हिरण्यवर्णाःशुचयःपावका० यासाꣳराजा० यासांदेवा० शिवेनमाचक्षुषापश्यतापःशिवयातनुवोपस्पृशतत्वचंमे ॥ सर्वाꣳअग्नीꣳरप्सुषदोहुवेवोमयिवर्चोबलमोजोनिधत्त ॥ पवमानःसुवर्जनः ॥ पवित्रेणविचर्षणिः ॥ यःपोतासपुनातुमा० ॥ जातवेदामोर्जयंत्यापुनातु ॥ भूर्भुवःसुवः तच्छंयोरावृणीमहे ॥ गातुंयज्ञाय ॥ गातुंयज्ञपतये ॥ दैवीस्वस्तिरस्तुनःस्वस्तिर्मानुषेभ्यः ॥ ऊर्ध्वंजिगातुभेषजं ॥ शंनोअस्तुद्विपदे ॥ शंचतुष्पदे ॥ नमोब्रह्मणेनमोअस्त्वग्नये नमःपृथिव्यैनमओषधीभ्यः ॥ नमोवाचेनमोवाचस्पतयेनमोविष्णवेबृहतेकरोमि ॥ इतित्रिः ॥ ॐशांतिःशांतिःशांतिः ॥ ॥ पंचोपचारैःपूजनंकृत्वा महानैवेद्यंसमर्प्य पूर्ववन्मंत्रपुष्पंसमर्प्य ॥ आभिर्गीर्भिर्यदतोनऊनमाप्याययहरिवोवर्धमानः ॥ यदास्तोतृभ्योमहिगोत्रारुजासिभूयिष्ठभाजोअधतेस्याम ॥ प्रणवेनोदकुंभमुत्थाप्यतत्रैवस्थाप्यवृतैर्ब्राह्मणैःसपत्नीकंयजमानमुदकुंभोदकेनाभिषेकःकार्यः ॥ तत्रमंत्राः ॥ दधिक्राव्णोअकारिषंआपोहिष्ठेतितिस्रःहिरण्यवर्णाइतिचतस्रः पवमानइत्यनुवाकःन ॐअपैतुमृत्युरमृतंनआगन्वैवस्वतोनोअभयंकृणोतु ॥ पर्णंवनस्पतेरिवाभिनःशीयताꣳरयिःसचतांनःशचीपतिः ॥ परंमृत्योअनुपरेहिपं

थांयस्तेस्वइतरोदेवयानात् ॥ चक्षुष्मतेशृण्वतेतेब्रवीमिमानःप्रजाꣳरीरिषोमोतवीरान् ॥ वातंप्राणंमनसान्वारभामहेप्रजापतिं
योभुवनस्यगोपाः ॥ सनोमृत्योस्त्रायतांपात्वꣳहसोज्यो ग्जीवाजरामशीमहि ॥ अमुत्रभूयादधयद्यमस्यबृहस्पतेअभिशस्तेरमुंचः ॥
प्रत्यौहतामश्विनामृत्युमस्माद्देवानामग्नेभिषजाशचीभिः ॥ हरिꣳहरंतमनुयंतिदेवाविश्वस्येशानंवृषभंमतीनां ॥ ब्रह्मसरूपमनुमे
दमागादयनंमाविवधीर्विक्रमस्व ॥ शल्कैरग्निमिंधानउभौलोकौसनेमहं ॥ उभयोर्लोकयोर्ऋध्वातिमृत्युंतराम्यहं ॥ माछिदोमृत्यो
मावधीर्मामेबलंविवृहोमाप्रमोषीः ॥ प्रजांमामेरीरिषआयुरुग्रनृचक्षसंत्वाहविषाविधेम ॥ मानोमहांतमुतमानोअर्भकं० ॥ मान
स्तोकेतनये० ॥ प्रजापतेनत्वदेतान्यन्योविश्वाजातानिपरिताबभूव ॥ यत्कामास्तेजुहुमस्तन्नोअस्तुवयꣳस्यामपतयोरयीणां ॥
स्वस्तिदाविशस्पतिर्वृत्रहाविमृधोवशी ॥ वृषेंद्रःपुरएतुनःस्वस्तिदाअभयंकरः ॥ त्र्यंबकंयजामहेसुगंधिंपुष्टिवर्धनं ॥ उर्वारुक
मिवबंधनान्मृत्योर्मुक्षीयमामृतात् ॥ येतेसहस्रमयुतंपाशामृत्योमर्त्यायहंतवे ॥ तान्यज्ञस्यमाययासर्वानवयजामहे ॥ महांतंत्वा
महीनां० देवस्यत्वेत्यभिषिक्तोयजमानआचम्य ॥ अकालमृत्युहरणं० वेदाभिमंत्रितंतोयंजठरेधारयाम्यहं॥इतितीर्थंप्राश्य ॥ अद्ये
त्याद्युच्चार्य कृतस्यर्त्विग्द्वाराउदकशांतिकर्मणःसांगतासिद्धयेतत्कर्मकर्तृभ्यऋत्विग्भ्यःपूजनपूर्वकंदक्षिणाप्रदानंक० ॥ नमोस्त्व
नंताय० ॥ स्वस्त्यस्तु पूर्वस्यांदिशिजपकर्त्रेऽमुकशर्मणेऋत्विजेसुवर्णनिष्क्रयीभूतामिमांदक्षिणांतुभ्यमहं० ॥ दक्षिणस्यांदिशि०
रजतनिष्क्रयीभूतामिमांद० पश्चिमायांदिशि० कꣳसनिष्क्रयीभूतामिमांद० उत्तरस्यांदिशि० वासोनिष्क्रयीभूतामिमांदक्षिणां
दातुमह० ॥ ततःकृतस्यकर्मणःसांगतासिद्ध्यर्थंयथाशक्तिब्राह्मणान्भोजयिष्येतेभ्योभूयसींदक्षिणांदातुमुत्सृज्येइत्यादिसर्वंवि
धायाशिषोगृह्णीयात् ॥ इत्युदकशांतिःसप्रयोगासमाप्ता ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥५५॥ हिरण्यकेशीयःश्रावणीप्रयोगः ॥

श्रीः ॥ आचम्यप्राणानायम्यदेशकालावुत्कीर्त्यममआत्मनःश्रुतिस्मृतिपुराणोक्तफलप्राप्त्यर्थं श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंपंचगव्यमेलनं करिष्ये ॥ ताम्रायागोस्त्रिपलंगोमूत्रंगायत्रीमंत्रेणगृहीत्वा ॥ श्वेतायाअंगुष्ठार्धपरितंगोमयं ॥ ॐ गं॒ध॒द्वा॒रांदु॑राध॒र्षांनि॒त्यपु॑ष्टांकरी॒षिणीं॑ ॥ ई॒श्वरीँ॑सर्व॑भूता॒नां॒तामि॒होप॑ह्वये॒श्रियं॑ ॥ नीलायाःसप्तपलंपयः ॥ ॐ आप्या॑यस्व॒सम॑तुते॒वि॒श्वत॑ःसोम॒वृष्णियं ॥ भवा॒वाज॑स्यसंग॒थे ॥ पीतायाःत्रिपलंदधि ॥ ॐ द॒धि॒क्राव्णो॑अकारिषंजि॒ष्णोरश्व॑स्यवा॒जिन॑ः ॥ सु॒र॒भिनो॒मुखा॑कर॒त्प्रण॒आयूँ॑षि तारिषत् ॥ कृष्णायाएकपलंघृतं ॥ ॐशु॒क्रम॑सि॒ज्योति॑रसि॒तेजो॑सि ॥ एकपलंकुशोदकं ॥ ॐदे॒वस्य॑त्वासवि॒तुःप्र॑स॒वे॑श्विनो॑र्बा॒हुभ्यां॑पू॒ष्णोहस्ता॑भ्यां ॥ आपोहिष्ठेतिमंथयेत् ॥ प्रणवेनालोड्य ॥ प्रणवेनयज्ञकाष्ठेननिर्मथ्य ॥ प्रणवेनाभिमंत्र्य ॥ ॥ छ ॥

श्रीः ॥ सर्वैःसहआचम्यप्राणानायम्यदेशकालाद्युत्कीर्तनांते एवंगुणविशेषणविशिष्टायांशुभपुण्यतिथौममआत्मनःश्रुतिस्मृतिपुराणोक्तफलप्राप्त्यर्थंश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं अधीतानांछंदसांअध्येष्यमाणानांचअस्थानोच्छ्वासादिजनितयातयामतानिरासेनाप्यायनद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंएभिर्ब्राह्मणैःसहवेदोत्सर्जनाख्यंकर्मकरिष्ये ॥ तत्रादौनिर्विघ्नतासिद्ध्यर्थंगणपतिपूजनं (पंचशब्दैःपुण्याहवाचनंच)करिष्ये ॥ ॐ ग॒णानां॑त्वाग॒णप॑तिँ॑हवामहेक॒विंक॑वी॒नामु॑प॒मश्र॑वस्तमं ॥ ज्ये॒ष्ठ॒राजं॒ब्रह्म॑णांब्रह्मणस्पत॒आन॑ः शृ॒ण्वन्नू॒तिभि॑ःसीद॒साद॑नं ॥ भूर्भुव॒ःसुव॑ःऋद्धिबुद्धिसहितंमहागणपतिंसांगंसपरिवारंसायुधंसशक्तिकंअस्मिन्पूगीफलेआवाहयामि ॥ श्रीमहागणपतिंध्यायामि ॐभूर्भुवःसुवःमहागणपतयेनमःआसनमित्यादिसंपूज्य कर्पूरदीपांते ॥ ॐ सइज्जने॑न॒सवि॒शासजन्म॑ना॒सपु॒त्रैर्वाजं॑भरते॒धना॒नृभि॑ः ॥ दे॒वानां॒यःपि॒तर॑मा॒विवा॑सतिश्र॒द्धाम॑नाह॒विषा॒ब्रह्म॑ण॒स्पतिं॑ ॥ दूर्वांकुरान् ॥

गणानांत्वेतिमंत्रपुष्पं ॥ विघ्नान्नाशयमेसर्वान्नाशायोपस्थितान्प्रभो ॥ त्वत्प्रसादेनकार्याणिसर्वाणीहकरोम्यहं ॥ शत्रूणांबुद्धिना
शोस्तुमित्राणामुदयंकुरु ॥ इतिविज्ञाप्यदेवेशंप्रणिपत्यपुनःपुनः ॥ अनयापूजयासकलविघ्नहर्तामहागणपतिःप्रीयतां ॥ मह्यं
सकुटुंबायमहाजनान्नमस्कुर्वाणायआशीर्वचनमपेक्षमाणायवेदोत्सर्जनकर्मकारिणेपुण्याहंभवंतोब्रुवंतु ॥ ॐ पुण्याहं ॥ मह्यं०
कर्म० स्वस्तिभवंतोब्रुवंतु ॥ आयुष्मतेस्वस्ति ॥ मह्यं०ऋद्धिंभवंतोब्रुवंतु ॥ कर्मऋद्ध्यतां ॥ ऋद्धिःसमृद्धिः ॥ मह्यं० श्रीर
स्त्विति० अस्तुश्रीः ॥ मह्यंस० कल्याणं० अस्तुकल्याणं ॥ आमूरज० पुण्याहवाचनफलसमृद्धिरस्त्वितिभवंतोब्रुवंतुपुण्याह
वाचनफलसमृद्धिरस्तु ॥ ॥ अथस्नानविधिः ॥ दर्भदूर्वाक्षततिलभस्ममृद्गोमयादिसंभारेणसहनदीतीरंगत्वाआचम्यप्रा
णायामंकृत्वा श्रुतिस्मृतिपुराणोक्तफलप्राप्त्यर्थंवेदोत्सर्जनांगभूतभस्मगोमयमृत्तिकास्नानानिकरिष्ये ॥ जलसमीपंगत्वाभस्मा
दाय ॥ ॐ ईशानःसर्वँविद्या॒ना॒मीश्वरःसर्वँभूता॒ना॒ंब्रह्माधिपति॒र्ब्रह्म॒णोधिपति॒र्ब्रह्मा॑शि॒वोमेअस्तुसदाशि॒वोम् ॥ इतिशिरसि ॥
ॐ तत्पु॑रुषायवि॒द्महेमहादे॒वाय॑धीमहि ॥ तन्नो॑रुद्रःप्रचो॒दया॑त् ॥इतिमुखे ॥ ॐ अ॒घोरे॑भ्योथ॒घोरे॑भ्यो॒घोर॒घोर॑तरेभ्यः॥ सर्वेभ्यः
सर्व॒शर्वे॑भ्यो॒नम॑स्तेअस्तुरु॒द्ररू॑पेभ्यः ॥ हृदये ॥ ॐ वा॒म॒दे॒वाय॒नमो॑ज्ये॒ष्ठाय॒नमः॑श्रे॒ष्ठाय॒नमो॑रु॒द्राय॒नम॒ःकाला॑य॒नम॒ःकल॑विकरणा
य॒नमो॒बल॑विकरणाय॒नमो॒बला॑य॒नमो॒बल॑प्रमथनाय॒नम॒ःसर्वँभूतदमनाय॒नमो॑म॒नोन्म॑नाय॒नमः॑ ॥ गुह्ये ॥ ॐ स॒द्योजा॒तंप्र॑पद्या॒मि
स॒द्योजा॒ताय॒वैनमो॒नमः॑ ॥ भ॒वेभ॑वे॒नाति॑भवेभवस्व॒मां ॥ भ॒वोद्भ॑वाय॒नमः॑॥ पादयोः ॥ अ॒ग्निरि॑तिभ॒स्म ॥ वा॒युरि॑तिभ॒स्म॥ ज॒ल
मिति॑भ॒स्म ॥ स्थ॒लमि॑तिभ॒स्म ॥ व्योमे॑तिभ॒स्म ॥ सर्वꣳहवाइदंभ॒स्म ॥ ॐ मान॑स्तो॒केतन॑ये॒मान॒आयु॑षि॒मानो॒गोषु॒मानो॒अश्वे॑षुरी
रिषः ॥ वी॒रान्मानो॑रुद्रभामि॒तोव॑धीर्ह॒विष्म॑न्तो॒नम॑साविधेमते ॥ सर्वांगेभस्मविलिप्य ॥ ॐ आपो॒हिष्ठा० चनः इतिस्नात्वामार्ज

येत् ॥ आचम्य ॥ ततोगोमयस्नानं ॥ गायत्र्यागोमयमादाय ॥ ॐ तत्सवितु० दयात् ॥ ॐ गंधद्वारांदुराधर्षांनित्यपुष्टांकरीषिणीं ॥ ईश्वरींꣳसर्वभूतानांतामिहोपह्वयेश्रियं ॥ इतिसूर्यायदर्शयित्वा ॥ अग्रमग्रंचरंतीनामोषधीनांवनेवने ॥ तासामृषभपत्नीनांपवित्रंकायशोधनं ॥ तन्मेरोगांश्चशोकांश्चनुदगोमयसर्वदा ॥ शिरःप्रभृत्यंगानिविलिप्य ॥ स्नात्वा ॐआपोहिष्ठा० इति मार्जयेत् ॥ आचम्य ॥ ततोमृत्तिकास्नानं ॥ ॐअश्वक्रांतेरथक्रांतेविष्णुक्रांतेवसुंधरा ॥ शिरसाधारयिष्यामिरक्षस्वमांपदेपदे ॥ भूमिमभिमंत्र्य ॥ ॐभूमिर्धेनुर्धरणीलोकधारिणी ॥ उद्धृतासिवराहेणकृष्णेनशतबाहुना ॥ लोष्ठमादाय ॥ ॐसहस्रपरमादेवीशतमूलाशतांकुरा ॥ सर्वꣳहरतुमेपापंदूर्वादुःस्वप्ननाशिनी ॥ दूर्वामभिमंत्र्य ॥ ॐकांडात्कांडात्प्ररोहंतीपरुषःपरुषःपरि ॥ एवानोदूर्वेप्रतनुसहस्रेणशतेनच ॥ दूर्वामादाय ॥ ॐयाशतेनप्रतनोषिसहस्रेणविरोहसि ॥ तस्यास्तेदेवीष्टकेविधेमहविषावयं ॥ दूर्वांमृदिप्रतिष्ठाप्य ॥ ॐमृत्तिकेहनमेपापंयन्मयादुष्कृतंकृतं ॥ मृत्तिकेब्रह्मदत्तासिकाश्यपेनाभिमंत्रिता ॥ मृत्तिकेदेहिमेपुष्टिंत्वयिसर्वंप्रतिष्ठितं ॥ मृत्तिकेप्रतिष्ठितेसर्वंतन्मेनिर्णुदमृत्तिके ॥ तयाहतेनपापेनगच्छामिपरमांगतिं ॥ मृदमभिमंत्र्य ॥ ॐयतइंद्रभयामहेततोनोअभयंकृधि ॥ मघवन्छग्धितवतन्नऊतयेविद्विषोविमृधोजहि ॥ पूर्वेमृदंनिक्षिप्य ॥ ॐस्वस्तिदाविशस्पतिर्वृत्रहाविमृधोवशी ॥ वृषेंद्रःपुरएतुनःस्वस्तिदाअभयंकरः ॥ दक्षिणे ॥ ॐस्वस्तिनइंद्रोवृद्धश्रवाःस्वस्तिनःपूषाविश्ववेदाः ॥ स्वस्तिनस्तार्क्ष्योअरिष्टनेमिःस्वस्तिनोबृहस्पतिर्दधातु ॥ प्रतीच्यां ॥ ॐआपांतमन्युस्तृपलप्रभर्माधुनिःशिमीवांछरुमाꣳऋजीषी ॥ सोमोविश्वान्यतसावनानिनार्वागिंद्रंप्रतिमानानिदेभुः ॥ उदीच्यां ॥ ॐब्रह्मजज्ञानंप्रथमंपुरस्ताद्विसीमतःसुरुचोवेनआवः ॥ सबुध्नियाउपमाअस्यविष्ठाःसतश्चयोनिमसतश्चविवः ॥ ऊर्ध्वे ॥ ॐस्योनापृथिविभवानृक्षरानिवेशनी ॥ यच्छानःशर्मसप्रथाः ॥ भूमौ ॥ ॐगंधद्वारांदुराध

षीँनित्यपुष्टांकरीषिणीँ ॥ ईश्वरीꣳसर्वभूतानांतामिहोपह्वयेश्रियं ॥ सूर्यायदर्शयित्वा ॥ ॐश्रीर्मेभजतु ॥ ललाटमालिप्य ॥ ॐअलक्ष्मीर्मेनश्यतु ॥ प्रदक्षिणꣳशिरोविलिप्य ॥ ॐविष्णुर्मुखावैदेवाश्छंदोभिरिमान्लोकाननपजय्यमभ्यजयन् ॥ मुखे ॥ ॐमहाꣳइंद्रोवज्रबाहुःषोडशीशर्मयच्छतु ॥ स्वस्तिनोमघवाकरोतुहंतुपाप्मानंयोस्मान्द्वेष्टि ॥ बाह्वोः ॥ ॐसोमानꣳस्वरणंकृणुहिब्रह्मणस्पते ॥ कक्षीवंतंयऔशिजं ॥ कुक्ष्योः ॥ ॐशरीरंयज्ञशमलंकुसीदंतस्मिन्त्सीदतुयोस्मान्द्वेष्टि ॥ शरीरं ॥ ॐचरणंपवित्रंविततंपुराणंयेनपूतस्तरतिदुष्कृतानि ॥ तेनपवित्रेणशुद्धेनपूताअतिपाप्मानमरातिंतरेम ॥ चरणौविलिप्य ॥ ॐसजोषाइंद्रसगणोमरुद्भिःसोमंपिबवृत्रहन्छूरविद्वान् ॥ जहिशत्रूꣳरपमृधोनुदस्वाथाभयंकृणुहिविश्वतोनः ॥ सदूर्वंमृच्छेषंशिरसिनिधाय ॥ ॐसुमित्र्यानआपओषधयःसंतु ॥ अद्भिरात्मानमासिच्य ॥ ॐदुर्मित्रास्तस्मैभूयासुः ॥ द्विषंतंमनसाध्यायन्जलांजलिंभूमौक्षिपेत् ॥ ॐयोस्मान्द्वेष्टि ॥ यंचवयंद्विष्मः ॥ शिरःस्थांमृदंभूमौनिक्षिपेत् ॥ ॐहिरण्यशृंगंवरुणंप्रपद्येतीर्थंमेदेहियाचितः ॥ यन्मयाभुक्तमसाधूनांपापेभ्यश्चप्रतिग्रहः ॥ यन्मेमनसावाचाकर्मणावादुष्कृतंकृतं ॥ तन्नइंद्रोवरुणोबृहस्पतिःसविताचपुनंतुपुनःपुनः ॥ नमोग्नयेप्सुमतेनमइंद्रायनमोवरुणायनमोवारुण्यैनमोद्भ्यः ॥ यदपांक्रूरंयदमेध्यंयदशांतंतदपगच्छतात् ॥ अत्याशनादतीपानाद्यच्चउग्रात्प्रतिग्रहात् ॥ तन्नोवरुणोराजापाणिनाह्यवमर्शतु ॥ सोहमपापोविरजोनिर्मुक्तोमुक्तकिल्बिषः ॥ नाकस्यपृष्ठमारुह्यगच्छेद्ब्रह्मसलोकतां ॥ यश्चाप्सुवरुणःसपुनात्वघमर्षणः ॥ तीक्ष्णदंष्ट्रमहाकायकल्पांतदहनोपम ॥ भैरवायनमस्तुभ्यमनुज्ञांदातुमर्हसि ॥ सागरस्यतुनिश्वासदंडहस्ताऽसुरांतक ॥ जगत्स्रष्टर्जगन्मर्दिन्नमामित्वांसुरेश्वर ॥ इमंमंत्रंसमुच्चार्यतीर्थेस्नानंसमाचरेत् ॥ अन्यथातत्फलस्यार्धंतीर्थेशोहरतिध्रुवं ॥ वरुणंप्रार्थयेत् ॥ ॐइमंमेगंगेयमुनेसरस्वतिशुतुद्रिस्तोमꣳसचतापरुष्णिया ॥ असिक्नियामरुद्वृधेवितस्तयार्जीँ

कीयेशृणुह्यासुषोमया ॥ पाणिनोदकंत्रिःप्रदक्षिणमावृत्य ॥ ऋतंचेत्यघमर्षणं ॥ ॐऋतंचसत्यंचाभीद्धात्तपसोध्यजायत ॥ ततोरात्रिरजायतततःसमुद्रोअर्णवः ॥ समुद्रादर्णवादधिसंवत्सरोअजायत ॥ अहोरात्राणिविदधद्विश्वस्यमिषतोवशी ॥ सूर्याचंद्रमसौधातायथापूर्वमकल्पयत् ॥ दिवंचपृथिवींचांतरिक्षमथोसुवः ॥ त्रिरावृत्ततृचेनत्रिवारमघमर्षणेनत्रीन्प्राणायामान्कृत्वा ॥ ॐयत्पृथिव्याꣳरजस्वमांतरिक्षेविरोदसी ॥ इमाꣳस्तदापोवरुणःपुनात्वघमर्षणः ॥ पुनंतुवसवःपुनातुवरुणःपुनात्वघमर्षणः ॥ एषभूतस्यमध्येभुवनस्यगोप्ता ॥ एषपुण्यकृताँलोकानेषमृत्योर्हिरण्मयँ ॥ द्यावापृथिव्योर्हिरण्मयꣳसꣳश्रितꣳसुवः ॥ सन्नःसुवःसꣳशिशाधि ॥ इतिमंत्रस्नानंकृत्वा ॥ ॐआर्द्रंज्वलतिज्योतिरहमस्मि ॥ ज्योतिर्ज्वलतिब्रह्माहमस्मि ॥ योहमस्मिब्रह्माहमस्मि ॥ अहमस्मिब्रह्माहमस्मि ॥ अहमेवाहमांजुहोमिस्वाहा ॥ आचमनंकृत्वा ॥ ॐअकार्यकार्यवकीर्णीस्तेनोभ्रूणहागुरुतल्पगः ॥ वरुणोपामघमर्षणतस्मात्पापात्प्रमुच्यते ॥ पुनःमंत्रस्नानंकृत्वा ॥ ॐरजोभूमिस्तमाꣳरोदयस्वप्रवदंतिधीराः ॥ पापक्षयार्थमंत्रस्नानंकृत्वा ॥ आक्रान्समुद्रःप्रथमेविधर्मन्जनयन्प्रजाभुवनस्यराजा ॥ वृषापवित्रेअधिसानोअव्येबृहत्सोमोवावृधेसुवानइंदुः ॥ इतिमंत्रंजप्त्वा ॥ आचम्य ॥ सपवित्रेणपाणिना ॥ ॐआपोहिष्ठामयोभुवस्तानऊर्जेदधातन ॥ महेरणायचक्षसे ॥ योवःशिवतमोरसस्तस्यभाजयतेहनः ॥ उशतीरिवमातरः ॥ तस्माअरंगमामवोयस्यक्षयायजिन्वथ ॥ आपोजनयथाचनः ॥ ॐहिरण्यवर्णाःशुचयःपावकायासुजातःकश्यपोयास्विंद्रः ॥ अग्निंयागर्भंदधिरेविरूपास्तानआपःशꣳस्योनाभवंतु ॥ यासाꣳराजावरुणोयातिमध्येसत्यानृतेअवपश्यंजनानां ॥ मधुश्चुतःशुचयोयाःपावकास्तानआपःशꣳस्योनाभवंतु ॥ यासांदेवादिविकृण्वंतिभक्षंयाअंतरिक्षेबहुधाभवंति ॥ याःपृथिवींपयसोंदंतिशुक्रास्तानआपःशꣳस्योनाभवंतु ॥ शिवेनमाचक्षुषापश्यतापःशिवयातनुवोपस्पृशतत्वचंमे ॥

सर्वाꣳअग्नीꣳरप्सुषदोहुवेवोमयिवर्चोबलमोजोनिधत्त ॥ ॐपवमानःसुवर्जनः ॥ पवित्रेणविचर्षणिः ॥ यःपोतासपुनातुमा ॥ पुनंतुमादेवजनाः ॥ पुनंतुमनवोधिया ॥ पुनंतुविश्वआयवः ॥ जातवेदःपवित्रवत् ॥ पवित्रेणपुनाहिमा ॥ शुक्रेणदेवदीद्यत् ॥ अग्नेक्रत्वाक्रतूꣳरनु ॥ यत्तेपवित्रमर्चिषि ॥ अग्नेविततमंतरा ॥ ब्रह्मतेनपुनीमहे ॥ उभाभ्यांदेवसवितः ॥ पवित्रेणसवेनच ॥ इदंब्रह्मपुनीमहे ॥ वैश्वदेवीपुनतीदेव्यागात् ॥ यस्यैबह्वीस्तनुवोवीतपृष्ठाः ॥ तयामदंतःसधमाद्येषु ॥ वयꣳस्यामपतयोरयीणां ॥ वैश्वानरोरश्मिभिर्मापुनातु ॥ वातःप्राणेनेषिरोमयोभूः ॥ द्यावापृथिवीपयसापयोभिः ॥ ऋतावरीयज्ञियेमापुनीताम् ॥ बृहद्भिःसवितस्तृभिः ॥ वर्षिष्ठैर्देवमन्मभिः ॥ अग्नेदक्षैःपुनाहिमा ॥ येनदेवाअपुनत ॥ येनापोदिव्यंकशः ॥ तेनदिव्येनब्रह्मणा ॥ इदंब्रह्मपुनीमहे ॥ यःपावमानीरध्येति ॥ ऋषिभिःसंभृतꣳरसं ॥ सर्वꣳसपूतमश्नाति ॥ स्वदितंमातरिश्वना ॥ पावमानीर्योअध्येति ॥ ऋषिभिःसंभृतꣳरसं ॥ तस्मैसरस्वतीदुहे ॥ क्षीरꣳसर्पिर्मधूदकं ॥ पावमानीःस्वस्त्ययनीः ॥ सुदुघाहिपयस्वतीः ॥ ऋषिभिःसंभृतोरसः ॥ ब्राह्मणेष्वमृतꣳहितं ॥ पावमानीर्दिशंतुनः ॥ इमंलोकमथोअमुं ॥ कामान्समर्धयंतुनः ॥ देवीर्देवैःसमाभृताः ॥ पावमानीःस्वस्त्ययनीः ॥ सुदुघाहिघृतश्चुतः ॥ ऋषिभिःसंभृतोरसः ॥ ब्राह्मणेष्वमृतꣳहितं ॥ येनदेवाःपवित्रेण ॥ आत्मानंपुनतेसदा ॥ तेनसहस्रधारेण ॥ पावमान्यःपुनंतुमा ॥ प्राजापत्यंपवित्रं ॥ शतोद्यामꣳहिरण्मयं ॥ तेनब्रह्मविदोवयं ॥ पूतंब्रह्मपुनीमहे ॥ इंद्रःसुनीतीसहमापुनातु ॥ सोमःस्वस्त्यावरुणःसमीच्या ॥ यमोराजाप्रमृणाभिःपुनातुमा ॥ जातवेदामोर्जयंत्यापुनातु ॥ ततःस्नानांगदेवर्षिपितृतर्पणंकरिष्ये ॥ ब्रह्मादयोयेदेवाः ॥ तान्देवांस्तर्पयामि ॥ भूर्देवांस्तर्प० ॥ भुवर्देवांस्तर्प० ॥ सुवर्देवांस्तर्प० ॥ भूर्भुवःसुवर्देवांस्तर्पयामि ॥ ततोनिवीती ॥ विश्वामित्रादयऋषयः ॥ तानृषींस्तर्पयामि ॥ भूर्ऋषींस्तर्प

यामि ॥ भुवर्ऋषींस्तर्पयामि ॥ सुवर्ऋषींस्तर्पयामि ॥ भूर्भुवःसुवर्ऋषींस्तर्पयामि ॥ प्राचीनावीती ॥ वैशंपायनादयोयेपितरः ॥ तान्पितॄंस्तर्पयामि ॥ भूःपितॄंस्तर्पयामि ॥ भुवःपितॄंस्तर्पयामि ॥ सुवःपितॄंस्तर्पयामि ॥ भूर्भुवःसुवःपितॄंस्तर्पयामि ॥ यन्मयादूषितंतोयंशारीरमलसंभवात् ॥ तद्दोषपरिहारार्थंयक्ष्माणंतर्पयाम्यहं ॥ इतियक्ष्माणंतर्पयित्वा ततोबहिरागत्यदर्भानन्योन्यस्मैआदित्संतोव्राततोवस्त्रपरिधानादिकुर्युः ॥ आचम्यप्राणानायम्य ॥ अद्यपूर्वोच्चरित० श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंशरीरवाङ्मनःशुद्ध्यर्थंपंचगव्यप्राशनमहंकरिष्ये ॥ ॐ यत्त्वगस्थिगतंपापंदेहेतिष्ठतिमामके ॥ प्राशनात्पंचगव्यस्यदहत्यग्निरिवेंधनं ॥ ॐ ॐ ॐ एवंत्रिवारंत्रिःप्राश्य ॥ ॥ अथऋषिपूजनं ॥ ॥ आचम्यदेशकालौसंकीर्त्यउत्सर्जनांगत्वेनब्रह्मादिदेवानां विश्वामित्रादिऋषीणांवैशंपायनादिपितॄणांच स्थापनंपूजनंचकरिष्ये ॥ देवगणादिपूजार्थंचतुरस्रांप्राक्प्रवणांउदक्प्रवणांदक्षिणाप्रवणांचवेदिंकुर्यात् ॥ तत्रप्राक्प्रवणेदेशेप्रागग्रैर्दर्भैःउदगपवर्गाण्यासनानिकल्पयंति ब्रह्मणेआसनंकल्पयामि १ प्रजापतयेआसनंकल्पयामि २ बृहस्पतयेआसनंकल्पयामि ३ अग्नयेआसनंकल्पयामि ४ वायवेआसनंकल्पयामि ५ सूर्यायआसनंकल्पयामि ६ चंद्रमसेआसनंकल्पयामि ७ नक्षत्रेभ्यआसनंकल्पयामि ८ इंद्रायराज्ञेआसनंकल्पयामि ९ यमायराज्ञेआसनंकल्पयामि १० वरुणायराज्ञेआसनंकल्पयामि ११ सोमायराज्ञेआसनंकल्पयामि १२ वैश्रवणायराज्ञेआसनंकल्पयामि १३ वसुभ्यआसनंकल्पयामि १४ रुद्रेभ्यआसनंकल्पयामि १५ आदित्येभ्यआसनंकल्पयामि १६ विश्वेभ्योदेवेभ्यआसनंकल्पयामि १७ साध्येभ्यआसनंकल्पयामि १८ ऋभुभ्यआसनंकल्पयामि १९ भृगुभ्यआसनंकल्पयामि २० मरुद्भ्यआसनंकल्पयामि २१ अथर्वभ्यआसनंकल्पयामि २२ अंगिरोभ्यआसनंकल्पयामि २३ ॥ ततोनिवीतीउत्तरतउदीचीप्रवणेदेशेउदगग्रैर्दर्भैःप्रागपवर्गाण्यासनानिकल्पयंति मंडल

स्योत्तरभागेउत्तराग्रान्दर्भान् ॥ विश्वामित्रायआसनंकल्पयामि १ जमदग्नयेआसनंकल्पयामि २ भरद्वाजायआसनंकल्पयामि ३ गौतमायआसनंकल्पयामि ४ अत्रयेआसनंकल्पयामि ५ वसिष्ठायआसनंकल्पयामि ६ कश्यपायआसनंकल्पयामि ७ अनयोर्मध्येअरुंधत्यैआसनंकल्पयामि ८ ॥ देवस्यदक्षिणेउत्तराग्रान्दर्भान् ॥ अगस्त्यायआसनंकल्पयामि १ मध्येपूर्वाग्रान्दर्भान्उदगपवर्गेण द्विपंचाशदृषीनावाहयेत् ॥ कृष्णद्वैपायनायआसनंकल्पयामि २ जातूकर्ण्यायआसनंकल्पयामि ३ तरुक्षायआसनंकल्पयामि ४ तृणबिंदवेआसनंकल्पयामि ५ वार्मिणेआसनंकल्पयामि ६ वरूथिनेआसनंकल्पयामि ७ वाजिनेआसनंकल्पयामि ८ वाजिश्रवसेआसनंकल्पयामि ९ सत्यश्रवसेआसनंकल्पयामि १० सुश्रवसेआसनंकल्पयामि ११ सुतश्रवसेआसनंकल्पयामि १२ सोमशुष्मायणायआसनंकल्पयामि १३ सत्ववतेआसनंकल्पयामि १४ बृहदुक्थायआसनंकल्पयामि १५ वामदेवायआसनंकल्पयामि १६ वाजिरत्नायआसनंकल्पयामि १७ हर्यज्वायनायआसनंकल्पयामि १८ उदमयायआसनंकल्पयामि १९ गोतमायआसनंकल्पयामि २० ऋणंजयायआसनंकल्पयामि २१ ऋतंजयायआसनंकल्पयामि २२ कृतंजयायआसनंकल्पयामि २३ धनंजयायआसनंकल्पयामि २४ बभ्रवेआसनंकल्पयामि २५ त्र्यरुणायआसनंकल्पयामि २६ त्रिवर्षायआसनंकल्पयामि २७ त्रिधातवेआसनंकल्पयामि २८ शिबिंतायआसनंकल्पयामि २९ पराशरायआसनंकल्पयामि ३० विष्णवेआसनंकल्पयामि ३१ रुद्रायआसनंकल्पयामि ३२ स्कंदायआसनंकल्पयामि ३३ काशीश्वरायआसनंकल्पयामि ३४ ज्वरायआसनंकल्पयामि ३५ धर्मायआसनंकल्पयामि ३६ अर्थायआसनंकल्पयामि ३७ कामायआसनंकल्पयामि ३८ क्रोधायआसनंकल्पयामि ३९ वसिष्ठायआसनंकल्पयामि ४० इंद्रायआसनंकल्पयामि ४१ त्वष्ट्रेआसनंकल्पयामि ४२ कर्त्रेआसनंक

ल्पयामि ४३ धर्त्रेआसनंकल्पयामि ४४ धात्रेआसनंकल्पयामि ४५ मृत्यवेआसनंकल्पयामि ४६ सवित्रेआसनंकल्पयामि ४७ सावित्र्यैआसनंकल्पयामि ४८ ऋग्वेदायआसनंकल्पयामि ४९ यजुर्वेदायआसनंकल्पयामि ५० सामवेदायआसनंकल्पयामि ५१ अथर्ववेदायआसनंकल्पयामि ५२ इतिहासपुराणायआसनंकल्पयामि ५३॥ प्राचीनावीती ॥ एभ्योदक्षिणतोदक्षिणाप्रवणेदेशेदक्षिणाग्रैर्दर्भैः प्रत्यगपवर्गाण्यासनानिकल्पयंति ॥ मंडलस्यदक्षिणेदक्षिणाग्रान्दर्भान् ॥ वैशंपायनायआसनंकल्पयामि १ पलिंगवेआसनंकल्पयामि २ तित्तिरायआसनंकल्पयामि ३ उखायआसनंकल्पयामि ४ आत्रेयायपदकारायआसनंकल्पयामि ५ कौंडिण्यायवृत्तिकारायआसनंकल्पयामि ६ सूत्रकारेभ्यआसनंकल्पयामि ७ सत्याषाढायआसनंकल्पयामि ८ प्रवचनकर्तृभ्यआसनंकल्पयामि ९ आचार्येभ्यआसनंकल्पयामि १० ऋषिभ्यआसनंकल्पयामि ११ वानप्रस्थेभ्यआसनंकल्पयामि १२ ऊर्ध्वरेतोभ्यआसनंकल्पयामि १३ एकपत्निभ्यआसनंकल्पयामि १४ पित्रेआसनंकल्पयामि १ पितामहायआसनंकल्पयामि २ प्रपितामहायआसनंकल्पयामि ३ मात्रेआसनंकल्पयामि ४ पितामह्यैआसनंकल्पयामि ५ प्रपितामह्यैआसनंकल्पयामि ६ मातामहायआसनंकल्पयामि ७ मातुःपितामहायआसनंकल्पयामि ८ मातुःप्रपितामहायआसनंकल्पयामि ९ मातामह्यैआसनंकल्पयामि १० मातुःपितामह्यैआसनंकल्पयामि ११ मातुःप्रपितामह्यैआसनंकल्पयामि १२ अमुंकल्पयाम्यमुंकल्पयामीत्यासनेमुंतर्पयाम्यमुंतर्पयामीत्युदकेनामुष्मैनमोमुष्मैनमइतिगंधपुष्पधूपदीपैरभ्यर्च्यअमुष्मैस्वाहामुष्मैस्वाहेत्यनेनामुंतर्पयाम्यमुंतर्पयामीतिफलोदकेनामुष्मैनमोमुष्मैनमइत्युपस्थाय ॥ सव्यं ॥ ब्रह्माणंतर्पयामीतितर्पयेत् उक्तपितृगणांस्तिलोदकेनतर्पयेत् ॥ ब्रह्मादिदेवेभ्यः विश्वामित्रादिऋषिभ्यः वैशंपायनादिपितृभ्यः ॥ अर्घ्यंसम० ॥ आचमनीयंसमर्पयामि ॥

पंचामृतस्नानं ॥ वस्त्रोपवस्त्रे ॥ यज्ञोपवीतं ॥ गंधं ॥ अलंकारान्दत्वा ॥ ब्रह्मणेनमः इत्यादिपुष्पंसमर्पयामि ॥ धूपं ॥ दीपं ॥ महानैवेद्यं ॥ ब्रह्मणेस्वाहा ॥ इत्यादि ॥ ब्रह्माणंतर्पयामीतिपूर्ववत् ॥ फलोदकं उत्तरापोशनं हस्तप्रक्षालनंसमर्पयामि मुखप्रक्षालनंसमर्पयामि करोद्वर्तनं मुखवासार्थेपूगीफलतांबूलं दक्षिणां उत्तरनीराजनं ॥ ब्रह्मणेप्रजापतयेइत्यादिमंत्रपुष्पं ॥ प्रदक्षिणां ॥ नमस्कारान् ॥ प्रार्थयेत् ॥ अनेनकृतपूजनेनब्रह्मादिदेवविश्वामित्रादिऋषिवैशंपायनादिपितृस्वरूपीपरमेश्वरःप्रीयतां ॥ अथस्थंडिलविधिः ॥ ॥ आचम्यप्राणानायम्य ॥ अद्यपूर्वोच्चरितवर्तमानएवंगुणविशेषणविशिष्टायांशुभपुण्यतिथौममआत्मनःश्रुतिस्मृतिपुराणोक्तफलप्राप्त्यर्थंवेदोत्सर्जनांगंहवनंकर्तुंस्थंडिलादिसर्वंकर्मकरिष्ये ॥ स्थंडिलंगोमयेनोपलिप्यउल्लिख्य ॥ उद्ध॒न्यमा॑नम॒स्याअ॑मे॒ध्यं ॥ अप॑पा॒प्मानं॒यज॑मानस्यहंतु ॥ शि॒वानः॑संतुप्र॒दिश॒श्चतं॑स्रः ॥ ॐ शंनो॑मा॒तापृ॑थि॒वीतोकं॑साता ॥ तिस्रः प्राचीस्तिस्रउदीचीरेखाःकृत्वा ॥ रेखासाधनमुत्तरतःस्थंडिलेनिधायप्रोक्ष्य ॥ शंनो॑दे॒वीर॒भिष्टं॑य॒आपो॑भवंतुपी॒तये॑ ॥ शंयोर॒भिस्र॑वंतुनः ॥ शकलमाग्नेय्यांनिरस्यअपउपस्पृश्य ॥ इंद्राद्यष्टौलोकपालानावाहयति इंद्रायनमः अग्नयेनमः यमायनमः निर्ऋतयेनमः वरुणायनमः वायवेनमः सोमायनमः ईशानायनमः मध्येअग्निस्थानायनमः ॥ इत्यक्षतैरावाह्य ॥ ॐ वै॒श्वा॒न॒रस्य॑रू॒पं ॥ पृ॒थि॒व्यां॑परि॒स्रसा॑ ॥ स्यो॒नमावि॑शंतुनः ॥ भूर्भुवःसुवरोम्बलवर्धननामानमग्निंप्रतिष्ठापयामिइत्यग्निंप्रतिष्ठाप्य ॥ प्रोक्षितेंधनानिनिक्षिप्य ॥ वेणुधमन्याप्रबोध्यध्यायेत् ॥ ॐ च॒त्वारि॒शृं॑गा॒त्रयो॑अस्य॒पादा॒द्वेशी॒र्षेस॒प्तहस्ता॑सोअ॒स्य ॥ त्रिधा॑ब॒द्धोवृं॑ष॒भोरो॑रवीतिम॒होदे॒वोमर्त्या॒ँ आविं॑वेश ॥ सप्तहस्तश्चतुःशृंगःसप्तजिह्वोद्विशीर्षकः ॥ त्रिपात्प्रसन्नवदनःसुखासीनःशुचिस्मितः ॥ स्वाहांतुदक्षिणेपार्श्वेदेवींवामे स्वधांतथा ॥ बिभ्रद्दक्षिणहस्तैस्तुशक्तिमन्नंस्रुचंस्रुवं ॥ तोमरंव्यजनंवामैर्घृतपात्रंचधारयन् ॥ आत्माभिमुखमासीनएवंरूपोहुता

शनः ॥ अग्नेवैश्वानरशांडिल्यगोत्रमेषध्वजप्राङ्मुखममसंमुखोवरदोभव ॥ समित्त्रयमादाय ॐश्रद्धएहिसत्येनत्वाह्वयामि ३ ॐ
याःपु॒रस्ता॑त्प्र॒स्रवं॑त्यु॒परिं॑ष्टात्स॒र्वतं॑श्च॒याः ॥ ताभीं॑र॒श्मिप॑वित्राभिःश्र॒द्धांय॒ज्ञमार॑भे ॥ आकू॑त्यै॒त्वा॒कामा॑यत्वास॒मृधें॑त्वापु॒रोदं॑धेअमृ॒त॒
त्वायं॑जी॒वसें ॥ आकू॑तिम॒स्याव॑से॒कामं॑मस्य॒समृं॑द्ध्यै ॥ इंद्रं॑स्ययुंज॒ते॑धियं॑ः ॥ आकू॑तिंदे॒वींमनं॑सःपु॒रोदं॑धेय॒ज्ञस्यं॑मा॒तासु॒हवां॑मेअस्तु ॥
यदि॒च्छामि॒मनं॑सा॒सकां॑मोवि॒देयं॑मेन॒हृदं॑ये॒निविं॑ष्टं ॥ हृदयालंभः उदकस्पर्शः प्राणायामः उत्सर्जनहोमकर्मणियायक्ष्यमाणादेवता
स्ताःसर्वाःपरिग्रहीष्यामि ॥ जातवेदसमग्निमिध्मेन आघारहोमे प्रजापतिंमनुमिंद्रंचाज्येन ॥ आज्यभागहोमे अग्निंसोमंचाज्येन ॥
सामान्यप्रधानहोमे ॥ अग्निंजातवेदसꣳसꣳराधनीꣳसꣳराधनींदेवींप्रसाधनींदेवीं व्याहृतीनामाग्निंवायुंसूर्यंप्रजापतिंप्रत्येकमाज्येन
वैशेषिकप्रधानहोमे ॥ प्रजापतिंकांडऋषिंसोमंकांडऋषिंअग्निंकांडऋषिंविश्वान्देवान्कांडऋषीन्स्वयंभुवंकांडऋषिं ॥ सावित्रीं
ऋग्वेदंयजुर्वेदंसामवेदंअथर्ववेदंसदसस्पतिंचाज्येनयक्ष्ये ॥ परमात्मानंयज्ञोपवीतेनयक्ष्ये ॥ अंगहोमे ॥ वरुणंद्विःअग्निवरुणौद्विः
अयासमग्निंप्रजापतिंप्रत्येकमाज्येनयक्ष्ये ॥ जयहोमे ॥ चित्तंचित्तिंआकूतंआकूतिंविज्ञातंविज्ञानंमनःशक्करीःदर्शपूर्णमासंबृहद्रथं
तरंप्रजापतिंचप्रत्येकमाज्येनयक्ष्ये ॥ अभ्यातानहोमे ॥ अग्निंभूतानामधिपतिं इंद्रंज्येष्ठानामधिपतिं यमंपृथिव्याअधिपतिं वायुमं
तरिक्षस्याधिपतिं सूर्यंदिवोधिपतिं चंद्रमसंनक्षत्राणामधिपतिं बृहस्पतिंब्रह्मणोधिपतिं मित्रंसत्यानामधिपतिं वरुणंअपामधि
पतिं समुद्रंस्रोत्यानामधिपतिं अन्नꣳसाम्राज्यानामधिपति सोमंओषधीनामधिपतिं सवितारंप्रसवानामधिपतिं रुद्रंपशूनामधि
पतिं ॥ उदकस्पर्शः त्वष्टारंरूपाणामधिपतिं विष्णुंपर्वतानामधिपतिं मरुतोगणानामधिपतीन् प्राचीनावीती पितॄन्पितामहान्प

रान्वरांश्चप्रत्येकमाज्येनयक्ष्ये ॥ यज्ञोपवीती उदकस्पर्शः ॥ राष्ट्रभृद्धोमेअग्निंगंधर्वंओषधीरप्सरसः सूर्यंगंधर्वंमरीचीरप्सरसःचंद्रमसंगंधर्वंनक्षत्राण्यप्सरसः यज्ञंगंधर्वंदक्षिणाअप्सरसः मनोगंधर्वंऋक्सामान्यप्सरसः वातंगंधर्वंअपोप्सरसः भुवनस्यपतिंमृत्युं गंधर्वंविश्वमप्सरसः पर्जन्यंगंधर्वंविद्युतोप्सरसः अमृडयंमृत्युंगंधर्वंप्रजाअप्सरसः कामंगंधर्वंआधीरप्सरसः सनोभुवनस्यपतिं चप्रत्येकमाज्येनयक्ष्ये ॥ स्विष्टकृद्धोमे ॥ अग्निꣳस्विष्टकृतंहुतशेषेणयक्ष्ये ॥ उत्सर्जनांगत्रिवृदन्नहोमे ॥ अग्निंत्रिवृदन्नेन ॥ सोमंत्रिवृदन्नेन अग्निमन्नादंत्रिवृदन्नेन अग्निमन्नपतिंत्रिवृदन्नेन प्रजापतिंत्रिवृदन्नेन विश्वान्देवान्त्रिवृदन्नेन सर्वादेवताःत्रिवृदन्नेन अग्निꣳस्विष्टकृतंत्रिवृदन्नेन वास्तोष्पतिंबलीकरणेनयक्ष्ये ॥ प्रायश्चित्तहोमे ॥ अग्निंत्रिःअग्नीवरुणौद्विःइंद्रंद्विः त्र्यंबकंविष्णुंअग्निंवायुंसूर्यंबृहस्पतिंवरुणंइंद्रंविश्वान्देवांश्चाज्येनयक्ष्ये ॥ सꣳस्रावहोमे ॥ वसून्रुद्रानादित्यान्सꣳस्रावाज्येनयक्ष्ये ॥ एतादेवताःसद्योयक्ष्ये ॥ ॐभूर्भुव॒ःसुव॒ःस्वाहा॑ ॥ प्रजापतयइदंनमम ॥ अन्वाधानसमिधंदद्यात् ॥ ॐए॒षहिदे॒वःप्र॒दिशोनु॒ सर्वा॒ःपूर्वो॑हिजा॒तःसउ॒गर्भे॑अं॒तः ॥ सवि॒जाय॑मानःसजनि॒ष्यमा॑णःप्र॒त्यङ्मुखा॑स्तिष्ठतिवि॒श्वतो॑मुखः ॥ इत्यग्निमाचारात्संमुखीकृत्य यथा॑हु॒तद्व॑सवोगौ॒र्यं॑चित्पदि॒षि॒ताम॑मुंचतायजत्राः ॥ ए॒वात्वम॒स्मत्प्रमुं॒चाव्यꣳहु॒ःप्राता॑र्यग्ने॒प्रत॒रान्न॒आयुः ॥ परिस्तीर्य ॥ पुरस्तात् दक्षिणतः पश्चात् उत्तरतः ॥ इध्मबंधनं ॥ भूर्भुवःसुवःदक्षिणतःब्रह्मणेइदमासनं ॥ भूर्भुवःसुवःउत्तरतःब्रह्मप्रणीतायैइदमासनं ॥ द्वौदर्भौहस्तेगृहीत्वा हृदयमालभ्य ॥ ॐमयिगृह्णाम्यग्रेअ॒ग्निꣳरा॒यस्पोषा॑यसुप्रजा॒स्त्वाय॑सु॒वीर्या॑य ॥ मयिप्र॒जांमयि॒वर्चो॑ द॒धाम्यरि॑ष्टाःस्यामत॒नुवा॑सु॒वीराः॑ ॥ योनो॑अ॒ग्निःपि॑तरोहृ॒त्स्वं॑तरमर्त्यो॒मर्त्या॑ꣳआवि॒वेश॑ ॥ तमा॒त्मन्परि॑गृह्णीमहेव॒यंमासोअ॒स्माꣳ अ॑व॒हाय॒परा॑गात् ॥ पात्राण्यासाद्य अग्नेरुत्तरतःदर्भान्सꣳस्तीर्य तेषुदर्वीआज्यस्थालींप्रणीतांप्रोक्षणींइध्मंबर्हिःउपवेषंसंमार्गद

र्भान्अवज्वलनदर्भान्यज्ञोपवीतंआज्यंत्रिवृदन्नंचासादयामि ॥ ॐब्रह्मंजज्ञा॒नंप्रथ॒मंपु॒रस्ता॒द्विसी॑म॒तःसु॒रुचो॑वे॒नआ॑वः ॥ सबु॒ध्निया॑उप॒माअ॑स्यवि॒ष्ठाःस॒तश्च॒योनि॒मस॑तश्च॒विवः॑ ॥ अस्मिन्कुशेब्रह्मणेनमः ब्रह्माणंआवाहयामि ॥ ब्रह्मसदनात्तृणंनिरस्य अपउपस्पृश्य ब्रह्मप्रणीतासंस्कारः ॥ समावप्रच्छिन्नाग्रौदर्भौ समौसाग्रौअंतर्गर्भरहितौप्रादेशमात्रौपवित्रेकृत्वा नखादन्येनच्छित्वा अद्भिरनुमृज्य प्रणीतापात्रंत्रिःप्रक्षाल्य प्रागग्रपवित्रांतर्हितेपात्रेपआनीय उपबिलंपूरयित्वा ॥ पवित्रेअंगुष्ठोपकनिष्ठिकाभ्यांधृत्वाउदगग्राभ्यांपवित्राभ्यांत्रिरुत्पूय दक्षिणोत्तराभ्यांपाणिभ्यांसमंप्राणैर्धृत्वा अविषिंचन्अग्नेर्दक्षिणतोहृत्वा उत्तरेणाग्निंदर्भेषुनिधाय अन्यैर्दर्भैरपिदधाति ॥ तिरःपवित्रंप्रोक्षणीःसꣳस्कृत्य ॥ यथापुरस्तात्उदगग्रपवित्रांतर्हितमद्भिःपूरयित्वा बिलवंत्युत्तानानिकृत्वा इध्मंचविस्रस्य प्राक्संस्थंविषायेध्मंत्रिःसर्वाभिःप्रोक्षति ॥ तेपवित्रेआज्यपात्रेनिधाय दर्वींनिष्टप्य संमृज्यसंमार्गकुशानादाय दर्वींप्राचीमग्रैरंतरतोभ्याकारंप्रतीचींमध्यैर्बाह्यतोमूलैर्दडंसंमृज्य पुनर्निष्टप्य अनधोनिदधाति ॥ संमार्गानभ्युक्ष्य अग्नावादधाति ॥ आज्यंविलाप्य पवित्रांतर्हितायामाज्यस्थाल्यामाज्यंनिरुप्य उपवेषेणाग्न्यायतनादुत्तरतोंगारान्निरूह्य तेष्वधिश्रित्य दर्भैराज्यमवद्योत्य ॥ दर्भाग्रद्वयंसजलमाज्येन्यस्यप्रज्वालितैर्दर्भैःत्रिःपर्यग्निकृत्वा उल्मुकंनिरस्य अपउपस्पृश्य उपवेषेणअंगारान्प्रत्यूह्य उपवेषेनिरस्य अपउपस्पृश्य ॥ अपरेणाग्निंबर्हिरास्तीर्यतेष्वाज्यस्थालीमानीय पवित्रेविरलेकृत्वा उदगग्राभ्यांपवित्राभ्यांपुनराहारमाज्यंत्रिरुत्पूय पवित्रेप्रोक्ष्य अग्नावाधाय शम्याभिःपरिदधाति ॥ अपरेणाग्निमुदीचीनकुंबांमध्यमांनिदधाति ॥ दक्षणेनाग्निꣳसꣳस्पृष्टांमध्यमयाप्राचीनकुंबां ॥ उत्तरेणाग्निꣳसꣳस्पृष्टांमध्यमयाप्राचीनकुंबां ॥ अपरेणाग्निंप्राङ्मुखउपविशति ॥ ॐअदितेनुमन्यस्व ॥ ॐअनुमतेनुमन्यस्व ॥ ॐसरस्वतेनुमन्यस्व ॥ ॐदेवसवितःप्रसुव ॥ इध्ममङ्क्त्वाभ्याद

धाति ॥ अयंतइध्मआत्माजातवेदस्तेनेध्यस्ववर्धस्वचेंधिवर्धयचास्मान्प्रजयापशुभिर्ब्रह्मवर्चसेनान्नाद्येनसमेधयस्वाहा ॥ जातवेदसेग्नयइदं ॥ अथदर्व्याजुहोतिउत्तरपरिधिसंधिमन्ववहृत्य ॥ ॐप्रजापतयेमनवेस्वाहा ॥ प्रजापतयेमनवइदं ॥ दक्षिणपरिधिसंधिमन्ववहृत्य॥ ॐइंद्रायस्वाहा ॥ इंद्रायेदं इदंद्वयमुपांशु ॥ उत्तरार्धपूर्वार्धे॥ अ॒ग्नये॒स्वाहा॑ ॥ अग्नयइदं ॥ दक्षिणार्धपूर्वार्धे॥ ॐसोमायस्वाहा ॥ सोमायेदं ॥ तावंतरेणेतराजुहोति ॥ युक्तोवहजातवेदःपुरस्तादग्नेविद्धिकर्मक्रियमाणंयथेदं ॥ त्वंभिषक्भेषजस्यासिकर्तात्वयागाश्वान्पुरुषान्सनेमस्वाहा ॥ जातवेदसेग्नयइदं ॥ यातिरश्चीनिपद्यसेहंविधरणीइति ॥ तांत्वाघृतस्यधारयाग्नौसꣳराधनीयजेस्वाहा ॥ सꣳराधन्याइदं ॥ ॐसꣳराधन्यैदेव्यैस्वाहा ॥ सꣳराधन्यैदेव्याइदं ॥ ॐप्रसाधन्यैदेव्यैस्वाहा ॥ प्रसाधन्यैदेव्याइदं ॥ ॐभूःस्वाहा ॥ अग्नयइदं ॥ ॐभुवःस्वाहा ॥ वायवइदं ॥ ॐसुवःस्वाहा ॥ सूर्यायेदं ॥ ॐभूर्भुव॒ःसुव॒ःस्वाहा ॥ प्रजापतयइदं ॥ प्रधानहोमे ॥ ॐप्रजापतयेकांडर्षयेस्वाहा ॥ प्रजापतयेकांडर्षयइदं ॥ ॐसोमायकांडऋषयेस्वाहा ॥ सोमायकांडऋषयइदं ॥ ॐअग्नयेकांडऋषयेस्वाहा ॥ अग्नयेकांडऋषयइदं ॥ ॐविश्वेभ्योदेवेभ्यःकांडऋषिभ्यःस्वाहा ॥ विश्वेभ्योदेवेभ्यःकांडऋषिभ्यइदं ॥ स्वयंभुवेकांडऋषयेस्वाहा ॥ स्वयंभुवेकांडऋषयइदं ॥ सावित्र्यैस्वाहा ॥ सावित्र्याइदं ॥ ऋग्वेदायस्वाहा ॥ ऋग्वेदायेदं ॥ यजुर्वेदायस्वाहा ॥ यजुर्वेदायेदं ॥ सामवेदायस्वाहा ॥ सामवेदायेदं ॥ अथर्ववेदायस्वाहा ॥ अथर्ववेदायेदं ॥ सदसस्पतयेस्वाहा ॥ सदसस्पतयइदं ॥ यज्ञोपवीतंपरमंपवित्रंप्रजापतेर्यत्सहजंपुरस्तात् ॥ आयुष्यमग्र्यंप्रतिमुंचशुभ्रंयज्ञोपवीतंबलमस्तुतेजःस्वाहा ॥ परमात्मनइदं ॥ इतियज्ञोपवीतंहुत्वाविप्रेभ्योदत्त्वाचधारयेत् ॥ ॥ अथयज्ञोपवीतसंस्कारः ॥ श्रौतस्मार्तकर्मानुष्ठानसिद्ध्यर्थंयज्ञोपवीतसंस्कारंकरिष्ये ॥ गायत्र्यायज्ञोपवीतमभिमंत्रयेत् ॥ आपो॒हिष्ठाम॑यो॒भुव॒स्तान॑ऊ॒र्जेद॑धातन ॥ म॒हेरणा॑य॒

चक्षेस ॥ योवःशिवतमोरसस्तस्यभाजयतेहनः ॥ उशतीरिवमातरः ॥ तस्माअरंगमामवोयस्यक्षयायजिन्वथ ॥ आपोजनय
थाचनः ॥ हिरण्यवर्णाःशुचयःपावकायासुजातःकश्यपोयास्विंद्रः ॥ अग्निंयागर्भंदधिरेविरूपास्तानआपःशꣳस्योनाभवंतु ॥
यासाꣳराजावरुणोयातिमध्येसत्यानृतेअवपश्यंजनानां ॥ मधुश्चुतःशुचयोयाःपावकास्तानआपःशꣳस्योनाभवंतु ॥ यासांदेवा
दिविकृण्वंतिभक्षंयाअंतरिक्षेबहुधाभवंति ॥ याःपृथिवींपयसोंदंतिशुक्रास्तानआपःशꣳस्योनाभवंतु ॥ शिवेनमाचक्षुषापश्यता
पःशिवयातनुवोपस्पृशतत्वचंमे ॥ सर्वाꣳअग्नीꣳरप्सुषदोहुवेवोमयिवर्चोबलमोजोनिधत्त ॥ पवमानःसुवर्जनः ॥ पवित्रेणविच
र्षणिः ॥ यःपोतासपुनातुमा ॥ पुनंतुमादेवजनाः ॥ पुनंतुमनवोधिया ॥ पुनंतुविश्वआयवः ॥ जातवेदःपवित्रवत् ॥ पवित्रे
णपुनाहिमा ॥ शुक्रेणदेवदीद्यत् ॥ अग्नेक्रत्वाक्रतूꣳरनु ॥ १ ॥ यत्तेपवित्रमर्चिषि ॥ अग्नेविततमंतरा ॥ ब्रह्मतेनपुनीमहे ॥
उभाभ्यांदेवसवितः ॥ पवित्रेणसवेनच ॥ इदंब्रह्मपुनीमहे ॥ वैश्वदेवीपुनतीदेव्यागात् ॥ यस्यैबह्वीस्तनुवोवीतपृष्ठाः ॥ तया
मदंतःसधमाद्येषु ॥ वयꣳस्यामपतयोरयीणां ॥ २ ॥ वैश्वनरोरश्मिभिर्मापुनातु ॥ वातःप्राणेनेषिरोमयोभूः ॥ द्यावापृथिवी
पयसापयोभिः ॥ ऋतावरीयज्ञियेमापुनीतां ॥ बृहद्भिःसवितस्तृभिः ॥ वर्षिष्ठैर्देवमन्मभिः ॥ अग्नेदक्षैःपुनाहिमा ॥ येनदेवा
अपुनत ॥ येनापोदिव्यंकशः ॥ तनदिव्येनब्रह्मणा ॥ ३ ॥ इदंब्रह्मपुनीमहे ॥ यःपावमानीरध्येति ॥ ऋषिभिःसंभृतꣳरसं ॥
सर्वꣳसपूतमश्नाति ॥ स्वदितंमातरिश्वना ॥ पावमानीर्योअध्येति ॥ ऋषिभिःसंभृतꣳरसं ॥ तस्मैसरस्वतीदुहे ॥ क्षीरꣳसर्पिर्म
धूदकं ॥ पावमानीःस्वस्त्ययनीः ॥४॥ सुदुघाहिपयस्वतीः ॥ ऋषिभिःसंभृतोरसः ॥ ब्राह्मणेष्वमृतꣳहितं ॥ पावमानीर्दिशंतुनः ॥
इमंलोकमथोअमुं ॥ कामान्समर्धयंतुनः ॥ देवीर्देवैःसमाभृताः ॥ पावमानीःस्वस्त्ययनीः ॥ सुदुघाहिघृतश्चुतः ॥ ऋषिभिःसं

भृतोरसः ॥ ५ ॥ ब्राह्मणेष्वमृतꣳहितं ॥ येनदेवाःपवित्रेण ॥ आत्मानंपुनेतसदा ॥ तेनसहस्रधारेण ॥ पावमान्यःपुनंतुमा ॥ प्राजापत्यंपवित्रं ॥ शतोद्यामꣳहिरण्मयं ॥ तेनब्रह्मविदोवयं ॥ पूतंब्रह्मपुनीमहे ॥ इंद्रःसुनीतीसहमापुनातु ॥ सोमःस्वस्त्यावरुणः समीच्या ॥ यमोराजाप्रमृणाभिःपुनातुमा ॥ जातवेदामोर्जयंत्यापुनातु ॥६॥ इतिमंत्रेणयज्ञोपवीतंमार्जयेत् ॥ ॐ भूरग्निंचपृथिवींचमांच ॥ त्रीꣳश्चलोकान्त्संवत्सरंच ॥ प्रजापतिस्त्वासादयतु ॥ तयादेवतयांगिरस्वद्ध्रुवासीद ॥ भुवोवायुंचांतरिक्षंचमांच ॥ त्रीꣳश्चलोकान्त्संवत्सरंच ॥ प्रजापतिस्त्वासादयतु ॥ तयादेवतयांगिरस्वद्ध्रुवासीद ॥ स्वरादित्यंचदिवंचमांच ॥ त्रीꣳश्चलोकान्त्संवत्सरंच ॥ प्रजापतिस्त्वासादयतु ॥ तयादेवतयांगिरस्वद्ध्रुवासीद ॥ भूर्भुवःसुवश्चंद्रमसंचदिशश्चमांच ॥ त्रीꣳश्चलोकान्त्संवत्सरंच ॥ प्रजापतिस्त्वासादयतु ॥ तयादेवतयांगिरस्वद्ध्रुवासीद ॥ ॐ कारंप्रथमतंतौन्यसामि ॥ अग्निंद्वितीयतंतौन्यसामि ॥ नागांस्तृतीयतंतौन्यसामि ॥ सोमंचतुर्थतंतौन्यसामि ॥ पितॄन्पंचमतंतौन्यसामि ॥ प्रजापतिंषष्ठतंतौन्यसामि ॥ वायुंसप्तमतंतौन्यसामि ॥ सूर्यंअष्टमतंतौन्यसामि ॥ विश्वान्देवान्नवमतंतौन्यसामि ॥ गायत्रींप्रत्येकंदशवारंजप्त्वाअभिमंत्र्य ॥ अद्यपूर्वोच्च० प्राप्त्यर्थंश्रौतस्मार्तकर्मानुष्ठानसिद्ध्यर्थंयज्ञोपवीतधारणमहंकरिष्ये ॥ देवस्यत्वासवितुःप्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यांपूष्णोहस्ताभ्यामाददे ॥ यज्ञोपवीतंगृहीत्वा ॥ ॐ उद्वयंतमसस्परिपश्यंतोज्योतिरुत्तरं ॥ देवंदेवत्रासूर्यमगन्मज्योतिरुत्तमं ॥ उदुत्यंजातवेदसंदेवंवहंतिकेतवः ॥ दृशेविश्वायसूर्यं ॥ चित्रंदेवानामुदगादनीकंचक्षुर्मित्रस्यवरुणस्याग्नेः ॥ आप्राद्यावापृथिवीअंतरिक्षꣳसूर्यआत्माजगतस्तस्थुषश्च ॥ त्रिस्ताडयेत् ॥ सूर्यायदर्शयित्वा ॥ यज्ञोपवीतंपरमंपवित्रंप्रजापतेर्यत्सहजंपुरस्तात् ॥ आयुष्यमग्र्यंप्रतिमुंचशुभ्रंयज्ञोपवीतंबलमस्तुतेजः ॥ दक्षिणंबाहुमुद्धार्यधारयेत् ॥ कांडादीन्जपतिअथवात्रीनादितोनुवाकानधीयंते

॥ १ ॥ उत्सृष्टावैवेदाः ॥ त्र्यहमेकाहंवानध्यायःकार्यः ॥ ॐ इमंमेवरुणश्रुधीहवमद्याचमृडय ॥ त्वामवस्युराचकेस्वाहा ॥ वरुणायेदंनमम ॥ ॐ तत्त्वायामिब्रह्मणावंदमानस्तदाशास्तेयजमानोहविर्भिः ॥ अहेडमानोवरुणेहबोध्युरुशꣳसमानआयुःप्रमोषीः स्वाहा ॥ वरुणायेदंनममं ॥ ॐत्वंनोअग्नेवरुणस्यविद्वान्देवस्यहेडोवयासिसीष्ठाः ॥ यजिष्ठोवह्नितमःशोशुचानोविश्वाद्वेषांꣳसिप्रमुमुग्ध्यस्मत्स्वाहा ॥ अग्नीवरुणाभ्यामिदंनममं ॥ ॐ सत्वंनोअग्नेवमोभवोतीनेदिष्ठोअस्याउषसोऽव्युष्टौ ॥ अवयक्ष्वनोवरुणꣳरराणोवीहिमृडीकꣳसुहवोनएधिस्वाहा ॥ अग्नीवरुणाभ्यामिदनममं ॥ ॐ त्वमग्नेअयास्ययासन्मनसाहितः ॥ अयासन्हव्यमूहिषेयानोधेहिभेषजꣳस्वाहा ॥ अयसेग्नयइदंनममं ॥ ॐ प्रजापतेनत्वदेतान्यन्योविश्वाजातानिपरिताबभूव ॥ यत्कामास्तेजुहुमस्तन्नोअस्तुवयꣳस्यामपतयोरयीणाꣳस्वाहा ॥ प्रजापतयइदं ॥ चित्तंचस्वाहा ॥ चित्तायेदं ॥ चित्तिश्चस्वाहा ॥ चित्तयइदं ॥ आकूतंचस्वाहा ॥ आकूतायेदं ॥ आकूतिश्चस्वाहा ॥ आकूत्याइदं ॥ विज्ञातंचस्वाहा ॥ विज्ञातायेदं ॥ विज्ञानंचस्वाहा ॥ विज्ञानायेदं ॥ मनश्चस्वाहा ॥ मनसइदं ॥ शक्करीश्चस्वाहा ॥ शक्करीभ्यइदं ॥ दर्शश्चस्वाहा ॥ दर्शायेदं ॥ पूर्णमासश्चस्वाहा ॥ पूर्णमासायेदं ॥ बृहच्चस्वाहा ॥ बृहतइदं ॥ रथंतरंचस्वाहा ॥ रथंतरायेदं ॥ ॐप्रजापतिर्जयानिंद्रायवृष्णेप्रायच्छदुग्रःपृतनाज्येषुतस्मैविशःसमनमंतसर्वाःसउग्रःसहिहव्योबभूवस्वाहा ॥ प्रजापतयइदं ॥ ॐअग्निर्भूतानामधिपतिःसमावत्वस्मिन्ब्रह्मंन्नस्मिन्क्षत्रेस्यामाशिष्यस्यांपुरोधायामस्मिन्कर्मन्नस्यांदेवहूत्याꣳस्वाहा ॥ अग्नयेभूतानामधिपतयइदं ॥ ॐइंद्रोज्येष्ठानामधिपतिःसमावत्वस्मिन्ब्रह्मंन्नस्मिन्क्षत्रेस्यामाशिष्यस्यांपुरोधायामस्मिन्कर्मन्नस्यांदेवहूत्याꣳस्वाहा ॥ इंद्रायज्येष्ठानामधिपतयइदं ॥ ॐयमःपृथिव्याधिपतिःसमावत्वस्मिन्ब्रह्मंन्नस्मिन्क्षत्रेस्यामाशिष्यस्यांपुरोधायामस्मिन्कर्मन्नस्यांदेवहूत्याꣳस्वाहा ॥ यमायपृथिव्याअधिपतयइ

दं ॥ ॐवायुरंतरिक्षस्याधिपतिःसमावत्वस्मिन्ब्रह्मन्नस्मिन्क्षत्रेस्यामाशिष्यस्यांपुरोधायामस्मिन्कर्मन्नस्यांदेवहूत्याꣳस्वाहा ॥ वायवेंतरिक्षस्याधिपतयइदं ॥ ॐसूर्योदिवोधिपतिःसमावत्वस्मिन्ब्रह्मन्नस्मिन्क्षत्रेस्यामाशिष्यस्यांपुरोधायामस्मिन्कर्मन्नस्यांदेवहूत्याꣳस्वाहा ॥ सूर्यायदिवोधिपतयइदं ॥ ॐचंद्रमानक्षत्राणामधिपतिःसमावत्वस्मिन्ब्रह्मन्नस्मिन्क्षत्रेस्यामाशिष्यस्यांपुरोधायामस्मिन्कर्मन्नस्यांदेवहूत्याꣳस्वाहा ॥ चंद्रमसेनक्षत्राणामधिपतयइदं ॥ ॐबृहस्पतिर्ब्रह्मणोधिपतिःसमावत्वस्मिन्ब्रह्मन्नस्मिन्क्षत्रेस्यामाशिष्यस्यांपुरोधायामस्मिन्कर्मन्नस्यांदेवहूत्याꣳस्वाहा ॥ बृहस्पतयेब्रह्मणोधिपतयइदं ॥ ॐमित्रःसत्यानामधिपतिःसमावत्वस्मिन्ब्रह्मन्नस्मिन्क्षत्रेस्यामाशिष्यस्यांपुरोधायामस्मिन्कर्मन्नस्यांदेवहूत्याꣳस्वाहा ॥ मित्रायसत्यानामधिपतयइदं ॥ ॐवरुणोपामधिपतिःसमावत्वस्मिन्ब्रह्मन्नस्मिन्क्षत्रेस्यामाशिष्यस्यांपुरोधायामस्मिन्कर्मन्नस्यांदेवहूत्याꣳस्वाहा ॥ ॐवरुणायापामधिपतयइदं ॥ समुद्रःस्रोत्यानामधिपतिःसमावत्वस्मिन्ब्रह्मन्नस्मिन्क्षत्रेस्यामाशिष्यस्यांपुरोधायामस्मिन्कर्मन्नस्यांदेवहूत्याꣳस्वाहा ॥ समुद्रायस्रोत्यानामधिपतयइदं ॥ ॐअन्नꣳसाम्राज्यानामधिपतितन्मावत्वस्मिन्ब्रह्मन्नस्मिन्क्षत्रेस्यामाशिष्यस्यांपुरोधायामस्मिन्कर्मन्नस्यांदेवहूत्याꣳस्वाहा ॥ अन्नायसाम्राज्यानामधिपतयइदं ॥ ॐसोमओषधीनामधिपतिःसमावत्वस्मिन्ब्रह्मन्नस्मिन्क्षत्रेस्यामाशिष्यस्यांपुरोधायामस्मिन्कर्मन्नस्यांदेवहूत्याꣳस्वाहा ॥ सोमायओषधीनामधिपतयइदं ॥ ॐसविताप्रसवानामधिपतिःसमावत्वस्मिन्ब्रह्मन्नस्मिन्क्षत्रेस्यामाशिष्यस्यांपुरोधायामस्मिन्कर्मन्नस्यांदेवहूत्याꣳस्वाहा ॥ सवित्रेप्रसवानामधिप० ॥ ॐरुद्रःपशूनामधिपतिःसमावत्वस्मिन्ब्रह्मन्नस्मिन्क्षत्रेस्यामाशिष्यस्यांपुरोधायामस्मिन्कर्मन्नस्यांदेवहूत्याꣳस्वाहा ॥ रुद्रायपशूनामधिपत० ॥ उदकस्पर्शः ॥ ॐत्वष्टारूपाणामधिपतिःसमावत्वस्मिन्ब्रह्मन्नस्मिन्क्षत्रेस्यामाशिष्यस्यांपुरोधायामस्मिन्कर्मन्नस्यांदेवहूत्याꣳस्वाहा ॥ त्वष्ट्रेरूपा

णामधिपतयइदं ॥ ॐविष्णुःपर्वतानामधिपतिःसमावत्वस्मिन्ब्रह्मन्नस्मिन्क्षत्रेस्यामाशिष्यस्यांपुरोधायामस्मिन्कर्मन्नस्यांदेवहूत्या
ꣳस्वाहा ॥ विष्णवेपर्वतानामधिपतयइदं ॥ मरुतोगणानामधिपतयस्तेमावंत्वस्मिन्ब्रह्मन्नस्मिन्क्षत्रेस्यामाशिष्यस्यांपुरोधायाम
स्मिन्कर्मन्नस्यांदेवहूत्याꣳस्वाहा ॥ मरुद्भ्योगणानामधिपतिभ्यइदं ॥ प्राचीनावीती ॥ पितरःपितामहाःपरेवरेततास्ततामहाइह
मावत ॥ अस्मिन्ब्रह्मन्नस्मिन्क्षत्रेस्यामाशिष्यस्यांपुरोधायामस्मिन्कर्मन्नस्यांदेवहूत्याꣳस्वाहा ॥ पितृभ्यःपितामहेभ्यःपरेभ्यो
वरेभ्यइदं ॥ यज्ञोपवीती ॥ उदकस्पर्शः ॥ ऋताषाडृतधामाग्निर्गंधर्वःसइदंब्रह्मक्षत्रंपातुतस्मैस्वाहा ॥ अग्नयेगंधर्वायेदं ॥ तस्यौ
षधयोप्सरसऊर्जोनामताइदंब्रह्मक्षत्रंपातुताभ्यःस्वाहा ॥ ओषधीभ्योप्सरोभ्यइदं ॥ सꣳहितोविश्वसामासूर्योगंधर्वःसइदंब्रह्म
क्षत्रंपातुतस्मैस्वाहा ॥ सूर्यायगंधर्वायेदं ॥ तस्यमरीचयोप्सरसआयुवोनामताइदंब्रह्मक्षत्रंपातुताभ्यःस्वाहा ॥ मरीचिभ्योप्सरो
भ्यइदं ॥ सुषुम्नःसूर्यरश्मिश्चंद्रमागंधर्वःसइदंब्रह्मक्षत्रंपातुतस्मैस्वाहा ॥ चंद्रमसेगंधर्वायेदं ॥ तस्यनक्षत्राण्यप्सरसोबेकुरयोना
मताइदंब्रह्मक्षत्रंपातुताभ्यःस्वाहा ॥ नक्षत्रेभ्योप्सरोभ्यइदं ॥ भुज्युःसुपर्णोयज्ञोगंधर्वःसइदंब्रह्मक्षत्रंपातुतस्मैस्वाहा ॥ यज्ञाय
गंधर्वायेदं ॥ तस्यदक्षिणाअप्सरसःस्तवानामताइदंब्रह्मक्षत्रंपातुताभ्यःस्वाहा ॥ दक्षिणाभ्योप्सरोभ्यइदं ॥ प्रजापतिर्विश्वकर्मा
मनोगंधर्वःसइदंब्रह्मक्षत्रंपातुतस्मैस्वाहा ॥ मनसेगंधर्वायेदं ॥ तस्यर्क्सामान्यप्सरसोवह्लयोनामताइदंब्रह्मक्षत्रंपातुताभ्यःस्वा
हा ॥ ऋक्सामभ्योप्सरोभ्यइदं ॥ इषिरोविश्वव्यचावातोगंधर्वःसइदंब्रह्मक्षत्रंपातुतस्मैस्वाहा ॥ वातायगंधर्वायेदं ॥ तस्यापो
प्सरसोमुदानामताइदंब्रह्मक्षत्रंपातुताभ्यःस्वाहा ॥ अद्भ्योप्सरोभ्यइदं ॥ भुवनस्यपतेयस्यतउपरिगृहाइहच ॥ सनोरास्वाज्यानिꣳ
रायस्पोषꣳसुवीर्यꣳसंवत्सरीणाꣳस्वस्तिꣳस्वाहा ॥ भुवनस्यपत्यइदं ॥ परमेष्ठ्यधिपतिर्मृत्युर्गंधर्वःसइदंब्रह्मक्षत्रंपातुतस्मैस्वाहा ॥

मृत्यवेगंधर्वायेदं ॥ तस्यविश्वंमप्सरसोभुवोनामताइदंब्रह्मक्षत्रंपांतुताभ्यःस्वाहा ॥ विश्वस्माअप्सरोभ्यइदं ॥ सुक्षितिःसुभूतिर्भद्रकृत्सुवर्वान्पर्जन्योगंधर्वःसइदंब्रह्मक्षत्रंपांतुतस्मैस्वाहा ॥ पर्जन्यायगंधर्वायेदं ॥ तस्यविद्युतोप्सरसोरुचोनामताइदंब्रह्मक्षत्रंपांतुताभ्यःस्वाहा ॥ विद्युद्भ्योप्सरोभ्यइदं ॥ दूरेहेतिरमृडयोमृत्युर्गंधर्वःसइदंब्रह्मक्षत्रंपांतुतस्मैस्वाहा ॥ अमृडयायमृत्यवेगंधर्वायेदं ॥ तस्यप्रजाअप्सरसोभीरुवोनामताइदंब्रह्मक्षत्रंपांतुताभ्यःस्वाहा ॥ प्रजाभ्योप्सरोभ्यइदं ॥ चारुःकृपणकाशीकामोगंधर्वःसइदंब्रह्मक्षत्रंपांतुतस्मैस्वाहा ॥ कामायगंधर्वायेदं ॥ तस्याधयोप्सरसःशोचयंतीर्नामताइदंब्रह्मक्षत्रंपांतुताभ्यःस्वाहा ॥ आधिभ्योप्सरोभ्यइदं ॥ सनोभुवनस्यपतेयस्यतउपरिगृहाइहच ॥ उरुब्रह्मणेस्मैक्षत्रायमहिशर्मयच्छस्वाहा ॥ सनोभुवनस्यपत्यइदं ॥ यदस्यकर्मणोत्यरीरिचंयद्वान्यूनमिहाकरं ॥ अग्निष्टत्स्विष्टकृद्विद्वान्त्सर्वꣳस्विष्टꣳसुहुतंकरोतुमे ॥ अग्नयेस्विष्टकृते सुहुतहुतेसर्वहुतआहुतीनांकामानाꣳसमर्धयित्रेस्वाहा ॥ अग्नयेस्विष्टकृतइदं ॥ अथत्रिवृदन्न[१]होमः ॥ ॐ अग्नयेस्वा० अग्नयइदं १ सोमायस्वा० सोमायेदं २ अग्नयेन्नादायस्वा० अग्नयेन्नादायेदं० ३ अग्नयेन्नपतयेस्वा० अग्नयेन्नपतयइदं ४ प्रजापतयेस्वा० प्रजापतयइ० ५ विश्वेभ्योदेवेभ्यःस्वा० विश्वेभ्योदेवेभ्य० ६ सर्वाभ्योदेवताभ्यःस्वा० सर्वाभ्योदेवताभ्यइदं ७ अग्नयेस्विष्टकृतेस्वा० अग्नयेस्विष्टकृतइ० ८ अग्नेरुत्तरतोदर्भानास्तीर्यहविःशेषेणबलिंकरोति ॥ वास्तुपतयेस्वा० वास्तुपतयइदं ९ तूष्णीमंतेपरिषेकः ॥ त्रिवृदन्नहोमाख्यस्यकर्मणः पुण्याहंभवंतोब्रु० स्वस्ति० ऋद्धिं० पुण्याहवाचनफलसमृद्धिरस्त्वितिभवंतोब्रुवंतु ॥ शुल्बप्रहरणं ॥ रुद्रायपशुपतयेस्वाहा ॥ रुद्रायपशुपतयइदं ॥ उदकस्पर्शः ॥ परिध्यंजनं मध्यमं दक्षिणं उत्तरं

---

[१] अयंत्रिवृदन्नहोमोमाहेश्वर्यादौपृथगेवकार्यइतिप्रतिपादितमस्तिपरंतुतंत्रानुष्ठानस्यप्रचुरप्रचारादत्रैवन्यस्तः ॥

च ॥ परिसमूहनं ॥ यथाहतद्वसवइतिपूर्ववत्परिषेकः ॥ यथाहतद्वसवोगौर्यंचित्पदिषिताममुंचतायजत्राः ॥ एवात्वमस्मत्प्रमुंचाव्यꣳहःप्रातार्यग्नेप्रतरान्नआयुः ॥ बर्हिर्भ्यःपरिस्तरणेभ्यश्चकानिचित्तृणान्यादायदर्व्यामग्राण्यनक्ति ॥ अग्राणिदर्व्यांमध्यानिमूलानिचाज्यस्थाल्यां ॥ अग्राणिदर्व्यांमध्यानिमूलानिचाज्यस्थाल्यां ॥ मूलानिमध्यानिचाज्यस्थाल्यांअग्राणिदर्व्यां ॥ एकंतृणमवशिष्यसर्वंप्रहृत्य ॥ सर्पेभ्यःस्वाहा ॥ सर्पेभ्यइदं ॥ एतदेतदेतत् ॥ घ्राणं चक्षुः पृथिवीं अपउपस्पृश्यपरिधीन्प्रहरति मध्यमंमध्येकरोति सहेतरौप्रहरति ॥ अनाज्ञातंयदाज्ञातंयज्ञस्यक्रियतेमिथु ॥ अग्नेतदस्यकल्पयत्वꣳहिवेत्थयथातथꣳस्वाहा ॥ अग्नयइदं ॥ पुरुषसंमितोयज्ञोयज्ञःपुरुषसंमितः ॥ अग्नेतदस्यकल्पयत्वꣳहिवेत्थयथातथꣳस्वाहा ॥ अग्नयइदं ॥ यत्पाकत्रामनसादीनदक्षानयज्ञस्यमन्वतेमर्तासः ॥ अग्निष्टद्धोताक्रतुविद्विजानन्यजिष्ठोदेवाꣳऋतुशोयजातिस्वाहा ॥ अग्नयइदं ॥ त्वंनोअग्नेवरुणस्यविद्वान्देवस्यहेडोवयासिसीष्ठाः ॥ यजिष्ठोवह्नितमःशोशुचानोविश्वाद्वेषाꣳसिप्रमुमुग्ध्यस्मत्स्वाहा ॥ अग्नीवरुणाभ्यामिदं ॥ सत्वंनोअग्नेवमोभवोतीनेदिष्ठोअस्याउषसोव्युष्टौ ॥ अवयक्ष्वनोवरुणꣳरराणोवीहिमृडीकꣳसुहवोनएधिस्वाहा ॥ अग्नीवरुणाभ्यामिदं ॥ यतइंद्रभयामहेततोनोअभयंकृधि ॥ मघवन्छग्धितवतन्नऊतयेविद्विषोविमृधोजहिस्वाहा ॥ इंद्रायेदं ॥ स्वस्तिदाविशस्पतिर्वृत्रहाविमृधोवशी ॥ वृषेंद्रःपुरएतुनःस्वस्तिदाअभयंकरःस्वाहा ॥ अभयंकरायेदं ॥ त्र्यंबकंयजामहेसुगंधिंपुष्टिवर्धनं ॥ उर्वारुकमिवबंधनान्मृत्योर्मुक्षीयमामृतात्स्वाहा ॥ त्र्यंबकायेदं ॥ इदंविष्णुर्विचक्रमेत्रेधानिदधेपदं ॥ समूढमस्यपाꣳसुरेस्वाहा ॥ विष्णवइदं ॥ ॐ भूःस्वाहा ॥ अग्नयइदं ॥ ॐ भुवःस्वाहा ॥ वायवइदं ॥ ॐ सुवःस्वाहा ॥ सूर्यायेदं ॥ ॐ महःस्वाहा ॥ बृहस्पतयइदं ॥ ॐ जनःस्वाहा ॥ वरुणायेदं ॥ ॐ तपःस्वाहा ॥ इंद्रायेदं ॥ ॐ सत्यꣳस्वाहा ॥

विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं ॥ अस्मिन्कर्मणिकेशकीटकपतंगपिपीलिकामक्षिकाद्युपघातदोषपरिहारार्थंद्वेमिंदाहुतीहोष्यामि ॥ ॐ यन्मआत्मनोमिंदाभूदग्निस्तत्पुनराहार्जातवेदाविचर्षणिःस्वाहा ॥ मिंदवतेग्नयइदं ॥ पुनरग्निश्चक्षुरदात्पुनरिंद्रोबृहस्पतिः ॥ पुनर्मेअश्विनायुवंचक्षुराधत्तमक्ष्योःस्वाहा ॥ मिंदवतेग्नयइदं ॥ अस्मिन्कर्मणिस्वराक्षरपदवर्णभ्रेषन्यूनातिरिक्तदोषपरिहारार्थंआभिर्गीर्भिरित्याज्याहुतिंहोष्यामि ॥ आभिर्गीर्भिर्यदतोनऊनमाप्याययहरिवोवर्धमानः ॥ यदास्तोतृभ्योमहिगोत्रारुजासिभूयिष्ठभाजोअधतेस्यामस्वाहा ॥ इंद्रायहरिवतइदं ॥ सांगतासिद्ध्यर्थंसर्वप्रायश्चित्तंकरिष्ये ॥ भूर्भुवःसुवःस्वाहा ॥ प्रजापतयइदं ॥ वसुभ्योरुद्रेभ्यआदित्येभ्यःस्वाहा ॥ वसुभ्योरुद्रेभ्यआदित्येभ्यःसꣳस्रावभाग्भ्यइदं ॥ बर्हिषिपूर्णपात्रंनिनयेत् ॥ सदसिसन्मेभूयाःसर्वमसिसर्वंमेभूयाःपूर्णमसिपूर्णंमेभूयाअक्षितमसिमामेक्षेष्ठाः प्राच्यांदिशिदेवाऋत्विजोमार्जयंतां ॥ दक्षिणायांदिशिमासाःपितरोमार्जयंतां ॥ प्रतीच्यांदिशिगृहाःपशवोमार्जयंतां ॥ उदीच्यांदिश्यापओषधयोवनस्पतयोमार्जयंतां ॥ ऊर्ध्वायांदिशियज्ञःसंवत्सरोयज्ञपतिर्मार्जयतां ॥ समुद्रंवःप्रहिणोम्यक्षिताःस्वांयोनिमपिगच्छत ॥ अच्छिद्रःप्रजयाभूयासंमापरासेचिमत्पयः ॥ यदप्सुतेसरस्वतिगोष्वश्वेषुयन्मधु ॥ तेनमेवाजिनीवतिमुखमङ्धिसरस्वति ॥ मुखंविमृष्टे ॥ कृतस्यउत्सर्जनहवनाख्यस्यकर्मणःसांगतासिद्ध्यर्थंब्रह्मणेपूर्णपात्रप्रतिनिधिभूतांदक्षिणांदातुमहमुत्सृजे ॥ ब्रह्माणंविसर्जयामि ॥ परिस्तरणान्युत्तरेविसृजेत् ॥ अदितेन्वमꣳस्थाः ॥ अनुमतेन्वमꣳस्थाः ॥ सरस्वतेन्वमꣳस्थाः ॥ देवसवितःप्रासावीः ॥ इतिपूर्ववत्परिषिच्य ॥ उपतिष्ठते ॥ यज्ञनमस्तेयज्ञ ॥ नमोनमश्चतेयज्ञ ॥ शिवेनमेसंतिष्ठस्व ॥ स्योनेनमेसंतिष्ठस्व ॥ सुभूतेनमेसंतिष्ठस्व ॥ ब्रह्मवर्चसेनमेसंति

ष्ठस्व ॥ य॒ज्ञस्य॒र्धिं॑मनु॒संति॑ष्ठस्व ॥ उप॑तेयज्ञ॒नम॑ः ॥ उप॑ते॒नम॑ः ॥ उप॑ते॒नम॑ः ॥ अग्नयेनमः ॥ गंधाद्युपचा॑रैःपूजयेत् ॥ अग्ने॒नय॑सु॒पथा॑रा॒येअ॒स्मान्विश्वा॑निदेवव॒युना॑निवि॒द्वान् ॥ यु॒यो॒ध्य॑स्मज्जु॑हुरा॒णमेनो॒भूयि॑ष्ठांते॒नम॑उक्तिंविधेम ॥ अग्नयेनमःमंत्रपुष्पंसमर्पयामि ॥ स्वस्ति ॥ श्रद्धांमेधांयशःप्रज्ञांविद्यांबुद्धिंश्रियंबलं ॥ आयुष्यंतेजआरोग्यंदेहिमेहव्यवाहन ॥ प्रमादात्कुर्वतांकर्मप्रच्यवेताध्वरेषुयत् ॥ स्मरणादेवतद्विष्णोःसंपूर्णस्यादितिश्रुतिः ॥ प्रायश्चित्तान्यशेषाणितपःकर्मात्मकानिवै ॥ यानितेषामशेषाणांकृष्णानुस्मरणंपरं ॥ अनेनमयाकृतेनदेशकालाद्यनुसारतःवेदोत्सर्जनहवनेनश्रीभगवान्परमेश्वरःप्रीयतांनमम ॥ तत्सद्ब्रह्मार्पणमस्तु ॥ विष्णवेनमोविष्णवेनमोविष्णवेनमः ॥ इतिवेदोत्सर्जनं ॥ ॥

॥ ५६ ॥ अथवेदोपाकर्म ॥

आचम्यप्राणानायम्यदेशकालावुत्कीर्त्यममात्मनःश्रुतिस्मृतिपुराणोक्तफलप्राप्त्यर्थंअधीतानांछंदसांअध्येष्यमाणानांस्थानोच्छ्वासादिजनितयातयामतानिरासेनाप्यायनद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंएभिर्ब्राह्मणैःसहवेदोपाकरणाख्यंकर्मकरिष्ये ॥ तदंगंगणपतिपूजनंस्थंडिलादिसकलंकर्मकरिष्ये ॥ गणपतिपूजनंकृत्वास्थंडिलंगोमयेनोपलिप्येत्यादिसर्वंउत्सर्जनवत् ॥ त्रिवृदन्नंनास्ति ॥ वेदोत्सर्जनशब्दस्थानेवेदोपाकरणइत्यूहः ॥ अनेनवेदोपाकरणहवनेनपरमेश्वरःप्रीयतां ॥ कृतस्यकर्मणःसांगतासिद्ध्यर्थंयथाशक्तिब्राह्मणान्भोजयिष्ये ॥ तेभ्योदक्षिणांदातुमहमुत्सृजे ॥ तेनश्रीपरमेश्वरःप्रीयतां ॥ ॥ हरिःॐम् ॥ इ॒षेत्वो॒र्जेत्वा॑वा॒यव॑स्थोपा॒यव॑स्थदे॒वोवः॑सवि॒ताप्रार्प॑यतु॒श्रेष्ठ॑तमाय॒कर्म॑ण॒आप्या॑यध्वमघ्नियादेवभा॒गमूर्ज॑स्वती॒ःपय॑स्वतीःप्र॒जाव॑तीरनमी॒वाअ॑य॒क्ष्मामाव॑

स्ते॒नई॑शत॒माघश॑ꣳसोरु॒द्रस्य॑हे॒तिःपरि॑वोवृणक्तुध्रु॒वाअ॒स्मिन्गोप॑तौस्यातब॒ह्वीर्यज॑मानस्यप॒शून्पा॑हि ॥ १ ॥ इ॒षेत्रिच॑त्वारिꣳशत् ॥ ॥ १ ॥ य॒ज्ञस्य॑घो॒षद॑सि॒प्रत्यु॑ष्ट॒ꣳरक्षः॒प्रत्यु॑ष्टा॒अरा॑तय॒ःप्रेयम॑गाद्धि॒षणा॑ब॒र्हिरच्छ॒मनु॑नाकृ॒तास्व॒धया॒वित॑ष्टा॒तआव॑हंतिक॒वयः॑पु॒रस्ता॑द्दे॒वेभ्यो॒जुष्ट॑मि॒हब॒र्हिरा॒सदे॑दे॒वानां॑परिषूतम॑सिव॒र्षवृ॑द्धमसि॒देव॑ब॒र्हिर्मा॑त्वा॒न्वङ्मा॒तिर्यक्पर्व॑तेराध्यासमाच्छे॒त्ता॒तेमारि॑षं॒देव॑बर्हिः॑श॒तव॑ल्शं॒विरो॑हस॒हस्र॑वल्शा ॥ १ ॥ वि॒वयꣳरु॑हेमपृ॒थि॒व्याःसं॒पृचः॑पाहिसु॒संभृ॑ता॒त्वासंभ॑रा॒म्यदि॑त्यै॒रास्ना॑सींद्रा॒ण्यैसं॒नह॑नंपू॒षाते॑ग्रं॒थिंग्रं॑थ्ना॒तुसते॒मास्था॒दिंद्र॑स्यत्वाबा॒हुभ्या॒मुद्य॑च्छे॒बृह॒स्पते॑र्मू॒र्ध्नाह॑राम्यु॒र्वंतरि॑क्ष॒मन्वि॑हिदे॒वंग॒मम॑सि ॥ २ ॥ स॒हस्र॑वल्शाअ॒ष्टात्रिꣳशच्च ॥ २ ॥ शुंध॑ध्वं॒दैव्या॑य॒कर्म॑णेदेवय॒ज्यायै॑मात॒रिश्व॑नोघ॒र्मो॑सि॒द्यौर॑सिपृ॒थि॒व्य॑सिवि॒श्वधा॑याअसिपर॒मेण॒धाम्ना॒दृꣳह॑स्वमा॒ह्वा॒र्वसू॑नांप॒वित्र॑मसिश॒तधा॑रंव॒सूनां॑प॒वित्र॑मसिस॒हस्र॑धारꣳहु॒तस्तो॒कोहु॒तोद्र॒प्सो॑ग्नये॑बृह॒तेनाका॑य॒स्वाहा॒द्यावा॑पृथि॒वीभ्या॒ꣳसावि॒श्वायुः॒सावि॒श्वव्य॑चा॒ःसावि॒श्वक॑र्मा॒संपृ॑च्यध्वमृता॒वरी॑रू॒र्मिणी॒र्मधु॑मत्तमाम॒न्द्राधन॑स्यसा॒तये॒सोमे॑न॒त्वात॑न॒च्मींद्रा॑य॒दधि॒विष्णो॑ह॒व्यꣳरक्षस्व ॥ १ ॥ सोमे॑ना॒ष्टौच॑ ॥ ॥ ॐ आप॑उंदंतु॒जीवसे॑दीर्घायु॒त्वाय॒वर्च॑स॒ओष॑धे॒त्राय॑स्वैन॒ꣳस्वधि॑ते॒मैन॑ꣳहिꣳसीर्दे॒वश्रू॒रेतानि॒प्रव॑पे॒स्वस्त्युत्त॑राण्यशी॒यापो॑अ॒स्मान्मा॒तरः॑शुंधंतुघृ॒तेन॑नोघृत॒पुवः॑ पुनंतु॒विश्वं॑म॒स्मत्प्रव॑हंतुरि॒प्रमुदा॑भ्य॒ःशु॒चि॒रापू॒तए॑मि॒सोम॑स्यत॒नूर॑सित॒नुवं॑मेपाहिम॒हीनां॑पयो॑सिव॒र्चो॑धाअ॑सि॒वर्चः॑ ॥ १ ॥ मयि॑धेहिवृ॒त्रस्य॑क॒नीनि॑कासिचक्षु॒ष्पाअ॑सि॒चक्षु॑र्मेपाहि॒चि॒त्पति॑स्त्वापुनातु॒वाक्पति॑स्त्वापुनातुदे॒वस्त्वा॑सवि॒तापु॑ना॒त्वच्छि॑द्रेणप॒वित्रे॑णव॒सोः॑सूर्य॑स्यर॒श्मिभि॒स्तस्य॑तेपवित्रपतेप॒वित्रे॑ण॒यस्मै॒कंपु॒नेतच्छ॑केय॒मावो॑देवासईमहे॒सत्य॑धर्माणोअध्व॒रेयद्वो॑देवासआगु॒रेयज्ञि॑यासो॒हवा॑मह॒इंद्रा॑ग्नी॒द्यावा॑पृथि॒वीआप॑ओषधी॒स्त्वंदी॒क्षाणा॒मधि॑पतिर

सीहमासंतंपाहि ॥ २ ॥ वर्चओषधीरष्टौच ॥ १ ॥ ॥ हरिः ॐम् ॥ युंजानःप्रथमंमनस्तत्वायसविताधियः ॥ अग्निंज्योतिर्निचाय्यपृथिव्याअध्याभरत् ॥ युक्त्वायमनसोदवान्त्सुवर्यतोधियादिवं ॥ बृहज्ज्योतिःकरिष्यतःसविताप्रसुवातितान् ॥ युक्तेनमनसावयंदेवस्यसवितुःसवे ॥ सुवर्ग्यायशक्त्यै ॥ युंजतेमनउतयुंजतेधियोविप्राविप्रस्यबृहतोविपश्चितः ॥ विहोत्रादधेवयुनाविदेकइत् ॥ १ ॥ महीदेवस्यसवितुःपरिष्टुतिः ॥ युजेवांब्रह्मपूर्व्यंनमोभिर्विश्लोकायंतिपथ्येवसूराः ॥ शृण्वंतिविश्वेअमृतस्यपुत्राआयेधामानिदिव्यानितस्थुः ॥ यस्यप्रयाणमन्वन्यइद्ययुर्देवादेवस्यमहिमानमर्चतः ॥ यःपार्थिवानिविममेसएतशोरजाꣳसिदेवःसवितामहित्वना ॥ देवसवितःप्रसुवयज्ञंप्रसुव ॥ २ ॥ यज्ञपतिंभगायदिव्योगंधर्वः ॥ केतपूःकेतंनःपुनातुवाचस्पतिर्वाचंमद्यस्वदातिनः ॥ इमंनोदेवसवितर्यज्ञंप्रसुवदेवायुवꣳसखिविदꣳसत्राजितंधनजितꣳसुवर्जितं ॥ ऋचास्तोमꣳसमर्धयगायत्रेणरथंतरं ॥ बृहद्गायत्रवर्तनि ॥ देवस्यत्वासवितुःप्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यांपूष्णोहस्ताभ्यांगायत्रेणछंदसाददेंगिरस्वदभ्रिरसिनारिः ॥ ३ ॥ असिपृथिव्याःसधस्थादग्निंपुरीष्यमंगिरस्वदाभरत्रैष्टुभेनत्वाछंदसाददेंगिरस्वद्भ्रिरसिनारिरसित्वयावयꣳसधस्थआग्निꣳशकेमखनितुंपुरीष्यंजागतेनत्वाछंदसाददेंगिरस्वद्धस्तआधायसविताबिभ्रदभ्रिꣳहिरण्ययीं ॥ तयाज्योतिरजस्रमिदग्निंखात्वीनआभरानुष्टुभेनत्वाछंदसाददेंगिरस्वत् ॥ ४ ॥ इद्यज्ञंप्रसुवनारिरानुष्टुभेनत्वाछंदसात्रीणिच ॥१॥ ॐम् ॥ अनुमत्यैपुरोडाशमष्टाकपालंनिर्वपति ॥ येप्रत्यंचःशम्यायाअवशीयंते ॥ तंनैर्ऋतमेककपालं ॥ इयंवाअनुमतिः ॥ इयंनिर्ऋतिः ॥ नैर्ऋतेनपूर्वेणप्रचरति ॥ पाप्मानमेवनिर्ऋतिंपूर्वांनिरवदयते ॥ एककपालोभवति ॥ एकधैवनिर्ऋतिंनिरवदयते ॥ यदहुत्वागार्हपत्यईयुः

॥ १ ॥ रुद्रोभूत्वाग्निरनूत्थाय ॥ अध्वर्युंचयजमानंचहन्यात् ॥ वीहिस्वाहाहुतिंजुषाणइत्याह ॥ आहुत्यैवैनꣳशमयति ॥ नार्तिमार्छत्यध्वर्युर्नयजमानः ॥ एकोल्मुकेनयंति ॥ तद्धिनिर्ऋत्यैभागधेयं ॥ इमांदिशंयंति ॥ एषावैनिर्ऋत्यैदिक् ॥ स्वायामेवदिशिनिर्ऋतिंनिरवदयते ॥ २ ॥ स्वकृतइरिणेजुहोतिप्रदरेवा ॥ एतद्वैनिर्ऋत्याआयतनं ॥ स्वएवायतनेनिर्ऋतिंनिरवदयते ॥ एषतेनिर्ऋतेभागइत्याह ॥ निर्दिशत्येवैनां ॥ भूतेहविष्मत्यसीत्याह ॥ भूतिमेवोपावर्तते ॥ मुंचेममꣳहसइत्याह ॥ अꣳहसएवैनंमुंचति ॥ अंगुष्ठाभ्यांजुहोति ॥३॥ अंततएवनिर्ऋतिंनिरवदयते ॥ कृष्णंवासःकृष्णतूषंदक्षिणा ॥ एतद्वैनिर्ऋत्यैरूपं ॥ रूपेणैवनिर्ऋतिंनिरवदयते ॥ अप्रतीक्षमायंति ॥ निर्ऋत्याअंतर्हित्यै ॥ स्वाहानमोयइदंचकारेतिपुनरेत्यगार्हपत्येजुहोति ॥ आहुत्यैवनमस्यंतोगार्हपत्यमुपावर्तंते ॥ आनुमतेनप्रचरति ॥ इयंवाअनुमतिः ॥४॥ इयमेवास्मैराज्यमनुमन्यते ॥ धेनुर्दक्षिणा ॥ इमामेवधेनुंकुरुते ॥ आदित्यंचरुंनिर्वपति ॥ उभयीष्वेवप्रजास्वभिषिच्यते ॥ दैवीषुचमानुषीषुच ॥ वरोदक्षिणावरोहिराज्यꣳसमृद्ध्यै ॥ आग्नावैष्णवमेकादशकपालंनिर्वपति ॥ अग्निःसर्वादेवताः ॥५॥ विष्णुर्यज्ञः ॥ देवताश्चैवयज्ञंचावरुंधे ॥ वामनोवहीदक्षिणा ॥ यद्वही ॥ तेनाग्नेयः ॥ यद्वामनः ॥ तेनवैष्णवःसमृद्ध्यै ॥ अग्नीषोमीयमेकादशकपालंनिर्वपति ॥ अग्नीषोमाभ्यांवाइंद्रोवृत्रमहन्निति ॥ यदग्नीषोमीयमेकादशकपालंनिर्वपति ॥ ६ ॥ वार्त्रघ्नमेवविजित्यै ॥ हिरण्यंदक्षिणासमृद्ध्यै ॥ इंद्रोवृत्रꣳहत्वा ॥ देवताभिश्चेंद्रियेणचव्यार्ध्यत ॥ सएतमैंद्राग्नमेकादशकपालमपश्यत् ॥ तंनिरपवत् ॥ तेनवैसदेवताश्चेंद्रियंचावारुंध ॥ यदैंद्राग्नमेकादशकपालंनिर्वपति ॥ देवताश्चैवतेनेंद्रियंचयजमानोवरुंधे ॥ ऋषभोवहीदक्षिणा ॥ ७ ॥ यद्वही ॥ तेनाग्नेयः ॥ यद्द

षभः ॥ तेनैंद्रःसमृद्ध्यै ॥ आग्नेयमष्टाकपालंनिर्वपति ॥ ऐंद्रंदधि ॥ यदाग्नेयोभवति ॥ अग्निर्वैयज्ञमुखं ॥ यज्ञमुखमेवर्द्धिंपुरस्ताद्धत्ते ॥ यदैंद्रंदधि ॥ ८ ॥ इंद्रियमेवावरुंधे ॥ ऋषभोवहीदक्षिणा ॥ यद्वही ॥ तेनाग्नेयः ॥ यदृषभः ॥ तेनैंद्रःसमृद्ध्यै ॥ यावतीर्वैप्रजाओषधीनामहुतानामाश्नन् ॥ ताःपराभवन् ॥ आग्रयणंभवतिहुताद्याय ॥ यजमानस्यापराभावाय ॥ ९ ॥ देवावाओषधीष्वाजिमयुः ॥ ताइंद्राग्नीउदजयतां ॥ तावेतमैंद्राग्नंद्वादशकपालंनिरवृणातां ॥ यदैंद्राग्नोभवत्युज्जित्यै ॥ द्वादशकपालोभवति ॥ द्वादशमासाःसंवत्सरः ॥ संवत्सरेणैवास्माअन्नमवरुंधे ॥ वैश्वदेवश्चरुर्भवति ॥ वैश्वदेवंवाअन्नं ॥ अन्नमेवास्मैस्वदयति ॥ १० ॥ प्रथमजोवत्सोदक्षिणासमृद्ध्यै ॥ सौम्यꣳश्यामाकंचरुंनिर्वपति ॥ सोमोवाअकृष्टपच्यस्यराजा ॥ अकृष्टपच्यमेवास्मैस्वदयति ॥ वासोदक्षिणा ॥ सौम्यꣳहिदेवतयावासःसमृद्ध्यै ॥ सरस्वत्यैचरुंनिर्वपति ॥ सरस्वतेचरुं ॥ मिथुनमेवावरुंधे ॥ मिथुनौगावौदक्षिणासमृद्ध्यै ॥ एतिवाएषयज्ञमुखादृद्ध्याः ॥ योग्नेर्देवतायाएति ॥ अष्टावेतानिहवीꣳषिभवंति ॥ अष्टाक्षरागायत्री ॥ गायत्रोग्निः ॥ तेनैवयज्ञमुखादृद्ध्याअग्नेर्देवतायैनैति ॥ ११ ॥ ॥ ॐम् ॥ सहवैदेवानांचासुराणांचयज्ञौप्रततावास्तांवयꣳस्वर्गंलोकमेष्यामोवयमेष्यामइतितेसुराःसंनह्यसहसैवाचरन्ब्रह्मचर्येणतपसैवदेवास्तेसुराअमुह्यꣳस्तेनप्राजानꣳस्तेपराभवन्तेनस्वर्गंलोकमायन्प्रसृतेनवैयज्ञेनदेवाःस्वर्गंलोकमायन्नप्रसृतेनासुरान्पराभावयन्प्रसृतोहवैयज्ञोपवीतिनोयज्ञोप्रसृतोनुपवीतिनोयत्किंचब्राह्मणोयज्ञोपवीत्यधीतेयजतएवतत्तस्माद्यज्ञोपवीत्येवाधीयीतयाजयेद्यजेतवायज्ञस्यप्रसृत्याअजिनंवासोवादक्षिणतउपवीयदक्षिणंबाहुमुद्धरतेवधत्तेसव्यमितियज्ञोपवीतमेतदेवविपरीतंप्राचीनावीतꣳसंवीतंमानुषं ॥१॥ गच्छगच्छेतिवि०

॥ ऋषिमंडलम् ॥

अगस्त्याः १

ब्रह्मणे. १
प्रजाप. २
बृहस्पत. ३
अग्नये. ४
वायवे. ५
सूर्याय. ६
चंद्रम. ७
नक्षत्रे. ८
इंद्रायरा. ९
यमायरा. १०
वरुणाय. ११
सोमायरा. १२
वैश्रवणाय. १३
वसुभ्यः १४
रुद्रेभ्यः १५
आदित्ये. १६
विश्वेभ्यो. १७
साध्ये. १८
ऋभुभ्यः १९
भृगुभ्यः २०
मरुद्भ्यः २१
अथर्वे. २२
अंगिरा. २३

पित्रे. १
पिताम. २
प्रपिताम. ३
मात्रे. ४
पितामह्यै. ५
प्रपितामह्यै. ६
मातामहा. ७
मातुःपिता. ८
मातु.प्र. ९
मातामह्यै. १०
मातुःपि. ११
मातुःप्र. १२

वैशंपायनाय. १
पलिंगवे. २
तित्तिराय. ३
उखाय. ४
आत्रेयाय. ५
कौंडिण्याय. ६
सूत्र. ७
सत्याषाढाय. ८
प्रवच. ९
आचा. १०
ऋषी. ११
वानप्र. १२
ऊर्ध्व. १३
एकप. १४

सत्ववते. १३
सोमशु. १२
सुतश्र. ११
सुश्रव. १०
सत्यश्र. ९
वाजिश्र. ८
वाजिने. ७
वरूथि. ६
वर्मिणे. ५
तृणबिंदवे. ४
तरुक्षा. ३
जातूक. २
कृष्णद्वै. १

त्रिवर्षा. २६
त्र्यरुणा. २५
बभ्रवे. २४
धनंजया. २३
कृतंजया. २२
ऋतंजया. २१
ऋणंजया. २०
गोतमाय. १९
उद्मयाय. १८
हर्यज्वाय. १७
वाजिरत्ना. १६
वामदेवा. १५
बृहदुक्था. १४

वसिष्ठाय. ३९
क्रोधाय. ३८
कामाय. ३७
अर्थाय. ३६
धर्माय. ३५
ज्वराय. ३४
काशीश्वराय. ३३
स्कंदाय. ३२
रुद्राय. ३१
विष्णवे. ३०
पराशरा. २९
शिबिंता. २८
त्रिधातवे. २७

इतिहास. ५२
अथर्ववे. ५१
सामवे. ५०
यजुर्वे. ४९
ऋग्वेदा. ४८
सावित्र्यै. ४७
सवित्रे. ४६
मृत्यवे. ४५
धात्रे. ४४
धर्त्रे. ४३
कर्त्रे. ४२
त्वष्ट्रे. ४१
इंद्राय. ४०

कश्यपा. ७
अरुंधत्यै. ८
वसिष्ठाय. ६
अत्रये. ५
गौतमा. ४
भरद्वा. ३
जमद. २
विश्वामि. १

॥ ५७ ॥ अथपर्जन्यसूक्तप्रारंभः ॥

ॐमारुतमसिमरुतामोजोपांधारांभिंधिरमयंतमरुतश्येनमायिनंमनोजवसंवृषणꣳसुवृक्तिं ॥ येनशर्धरुग्रमवसृष्टमेतितदश्विना
परिधत्तꣳस्वस्ति ॥ पुरोवातोवर्षंजिन्वरावृत्स्वाहावातावद्वर्षन्नुग्ररावृत्स्वाहास्तनयन्वर्षन्भीमरावृत्स्वाहानशन्यवस्फूर्जंदिद्युद्वर्षंस्त्वे
षरावृत्स्वाहातिरात्रंवर्षन्पूर्तिरावृत् ॥ १ ॥ स्वाहाबहुहायमवृषादितिश्रुतरावृत्स्वाहातपतिवर्षन्विराडावृत्स्वाहावस्फूर्जंदिद्युद्व
र्षंभूतरावृत्स्वाहामांदावाशाःशुंध्यूरजिराः ॥ ज्योतिष्मतीस्तमस्वरीरुंदतीःसुफेनाः ॥ मित्रभृतःक्षत्रभृतःसुराष्ट्राइहमावत ॥
वृष्णोअश्वस्यसंदानमसिवृष्ट्यैत्वोपनह्यामि ॥ २ ॥ पूर्तिरावृद्धिचत्वारिꣳशच्च ॥ देवावसव्याअग्नेसोमसूर्य ॥ देवाःशर्मण्या
मित्रावरुणार्यमन् ॥ देवाःसपीतयोपांनपादाशुहेमन् ॥ उद्नोदत्तोदधिंभिंतदिवःपर्जन्यादंतरिक्षात्पृथिव्यास्ततोनोवृष्ट्यावत ॥
दिवाचित्तमःकृण्वंतिपर्जन्येनोदवाहेन ॥ पृथिवींयद्व्युंदंति ॥ आयंनरःसुदानवोददाशुषेदिवःकोशमचुच्यवुः ॥ विपर्जन्याः
सृजंतिरोदसीअनुधन्वनायंति ॥ १ ॥ वृष्टयः ॥ उदीरयथामरुतःसमुद्रतोयूयंवृष्टिंवर्षयथापुरीषिणः ॥ नवोदस्राउपदस्यंतिधे
नवःशुभंयातामनुरथाअवृत्सथ ॥ सृजावृष्टिंदिवआद्भिःसमुद्रंपृण ॥ अब्जाअसिप्रथमजाबलमसिसमुद्रियं ॥ उन्नंभयपृथिवीं
भिंधीददिव्यंनभः ॥ उद्नोदिव्यस्यनोदेहीशानोविसृजादृतिं ॥ येदेवादिविभागायेंतरिक्षभागायेपृथिविभागाः ॥ तइमंयज्ञमवं
तुतइदंक्षेत्रमाविशंतुतइदंक्षेत्रमनुविविशंतु ॥ २ ॥ यंतिदेवाविꣳशतिश्च ॥ मारुतमसिमरुतामोजइतिकृष्णंवासःकृष्णतूषंप
रिधत्तएतद्वैवृष्ट्यैरूपꣳसरूपएवभूत्वापर्जन्यंवर्षयतिरमयंतमरुतश्येनमायिनमितिपश्चाद्वातंप्रतिमीवतिपुरोवातमेवजनयतिवर्ष

स्यावरुध्यैवातनामानिजुहोतिवायुर्वैवृष्ट्याईशेवायुमेवस्वेनभागधेयेनोपधावतिसएवास्मैपर्जन्यंवर्षयत्यष्टौ ॥ १ ॥ जुहोतिचतं
स्रोवैदिशश्चतंस्रोवांतादिशादिग्भ्यएववृष्टिꣳसंप्रच्यावयतिकृष्णाजिनेसंयौतिहविरेवाकरंतर्वैदिसंयौत्यवरुध्यैयतीनामद्यमाना
नाꣳशीर्षाणिपरापतंतेखर्जूराअभवंतेषाꣳरसऊर्ध्वोपतत्तानिकरीराण्यभवन्त्सौम्यानिवैकरीराणिसौम्याखलुवाआहुतिर्दिवोवृष्टिं
च्यावयतियत्करीराणिभवंति ॥ २ ॥ सौम्ययैवाहुत्यादिवोवृष्टिमवरुंधेमधुषासंयौत्यपांवाएष ओषधीनाꣳरसोयन्मध्वद्भ्यए
वौषधीभ्योवर्षत्यथोअद्भ्यएवौषधीभ्योवृष्टिंनिनयतिमांदावाशाइतिसंयौतिनामधेयैरेवैनाअच्छैत्यथोयथाब्रूयादसावेहीत्येवमेवै
नांनामधेयैरा ॥ ३ ॥ च्यावयतिवृष्णोअश्वस्यसंदानमसिवृष्ट्यैत्वोपनह्यामीत्याहवृषावाअश्वोवृषापर्जन्यःकृष्णइवखलुवैभूत्वा
वर्षतिरूपेणैवैनꣳसमर्धयतिवर्षस्यावरुध्यै ॥ ४ ॥ अष्टौभवंतिनामधेयैरेकान्नत्रिꣳशच्च ॥ देवावसव्यादेवाःशर्मण्यादेवाःसपीत
यइत्याबध्नातिदेवताभिरेवान्वहंवृष्टिमिच्छतियदिवर्षेत्तावत्येवहोतव्यंयदिनवर्षेच्छ्वोभूतेहविर्निर्वपेदहोरात्रेवैमित्रावरुणावहोरा
त्राभ्यांखलुवैपर्जन्योवर्षतिनक्तंवाहिदिवावावर्षतिमित्रावरुणावेवस्वेनभागधेयेनोपधावतितावेवास्मै ॥१॥ अहोरात्राभ्यांपर्जन्यं
वर्षयतोग्नयेधावच्छरेपुरोडाशमष्टाकपालंनिर्वपेन्मारुतꣳसप्तकपालꣳसौर्यमेककपालमग्निर्वाइतोवृष्टिमुदीरयतिमरुतःसृष्टांनयंति
यदाखलुवाअसावादित्योन्यङ्रश्मिभिःपर्यावर्ततेथवर्षतिधामच्छदिवखलुवैभूत्वावर्षत्येतावैदेवतावृष्ट्याईशतेताएवस्वेनभागधे
येनोपधावतिताः ॥ २ ॥ एवास्मैपर्जन्यंवर्षयंत्युतावर्षिष्यन्वर्षत्येवसृजावृष्टिंदिवआद्भिःसमुद्रंपृणेत्याहेमाश्चैवामूश्चापःसमर्द्धय
त्यथोआभिरेवामूरच्छैत्यब्जाअसिप्रथमजाबलमसिसमुद्रियमित्याहयथायजुरेवैतदुन्नंभयपृथिवीमितिवर्षाह्वांजुहोत्येषावाओषधी

नां॑वृष्टि॒वनि॒स्तयै॒ववृष्टि॒माच्यां॑वयति॒येदे॒वादि॒विभां॑गा॒इइति॑कृष्णाजि॒नमवं॑धूनोती॒मए॒वास्मैं॑लो॒काःप्री॒ता॒अभीष्टां॑भवंति ॥३॥ अ॒स्मै॒धा॒व॒ति॒तावाएकं॑विꣳशतिश्च ॥ ॥ इतिपर्जन्यसूक्तसहश्रावणीप्रयोगःसमाप्तः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ५८ ॥ शांतिपाठः ॥

श्रीः ॥ यस्यवाक्यंसऋषिर्यातेनोच्यतेसादेवतायदक्षरपरिमाणंतच्छंदःसर्वारिष्टशांत्यर्थंशांतिसूक्तानांराक्षोघ्नसूक्तानांपठनेविनियोगः ॥ ॐ कृ॒णु॒ष्वपाजः॒प्रसि॑तिं॒नपृ॒थ्वींया॒हिराजे॒वाम॑वाꣳइभे॑न ॥ तृ॒ष्वीमनु॒प्रसि॑तिंद्रूणा॒नोस्तां॑सि॒विध्यं॑र॒क्षस॒स्तपिं॑ष्ठैः ॥ तव॑भ्र॒मास॑आशु॒याप॑त॒त्यनुं॑स्पृशधृष॒ताशो॑शुचानः ॥ तपूं॑ꣳष्यग्ने॒जु॒ह्वा॑पत॒ंगानसं॑दितो॒विसृ॑ज॒विष्व॑गु॒ल्काः ॥ प्रति॒स्पशो॒विसृ॑ज॒तूर्णि॑तमो॒भवा॑पा॒युर्वि॒शो॒अ॒स्याअद॑ब्धः ॥ योनो॑दू॒रेअ॒घशं॑ꣳसो॒योअंत्यग्ने॒माकि॑ष्टे॒व्यथि॒राद॑धर्षीत् ॥ उद॑ग्ने॒तिष्ठ॒प्रत्यात॑नुष्व॒न्य॑मित्राꣳओषतात्तिग्महेते ॥ योनो॒अरा॑तिꣳसमिधान॒चक्रे॒नी॒चातंध॑क्ष्यत॒संन॒शुष्कं॑ ॥ ऊ॒र्ध्वो॒भ॑व॒प्रति॑वि॒ध्याध्य॒स्मदा॒विष्कृ॑णुष्व॒दैव्या॑न्यग्ने ॥ अव॑स्थि॒रात॑नु॒हियातु॒जूनां॑जा॒मिमजा॑मिं॒प्रमृ॑णीहि॒शत्रू॑न् ॥ सतें॑जानातिसु॒मतिं॑यविष्ठ॒यईव॑ते॒ब्रह्म॑णेगा॒तुमैर॑त् ॥ विश्वा॑न्यस्मैसु॒दिना॑नि॒रा॒योद्यु॒म्नान्य॒र्यो॑विदुरो॒अ॒भिद्यौ॑त् ॥ सेद॑ग्ने॒अस्तु॒सु॒भगः॑सु॒दानु॒र्यस्त्वा॒नित्ये॑नह॒विषा॒यउ॒क्थैः ॥ पिप्री॑षति॒स्वआयु॑षिदु॒रोणे॒विश्वे॒द॑स्मैसु॒दि॒नासा॑सदि॒ष्टिः ॥ अर्चा॑मितेसु॒मतिं॒घोष्य॒र्वाक्सं॑ते॒वा॒वाता॑जरता॒मि॒यंगीः ॥ स्वश्वा॑स्त्वासु॒रथा॑मर्जये॒मा॒स्मेक्ष॒त्राणि॑धारये॒रनु॒द्यून् ॥ इ॒हत्वा॒भूर्याच॑रे॒दु॒प॒त्मन्दोषा॑वस्तर्दी॒दि॒वांꣳस॒मनु॒द्यून् ॥ क्रीडं॑तस्त्वासु॒मन॑सःसपे॒माभि॒द्युम्ना॑त॒स्थि॒वांꣳसो॒जना॑नां ॥ यस्त्वा॒स्वश्वः॑सुहि॒र॒ण्योअग्न॑उ॒प॒याति॒वसु॑मता॒रथे॑न ॥ तस्य॑त्राताभ॑वसि॒तस्य॒सखा॒यस्त॑आति॒थ्यमा॑नु॒षग्जुजो॑षत् ॥ म॒हो॑रुजामि॒बं॒धुता॒वचो॑भि॒स्तन्मा॑पि॒तुर्गोत॑मा॒दन्वि॑याय ॥ त्वंनो॑अ॒स्यवच॑सश्चिकिद्धि॒होत॑र्यविष्ठसुक्रतो॒दमू॑नाः ॥ अस्व॑प्नजस्त॒रण॑यःसु॒शेवा॒अ

तेंद्रासोवृकाअश्रमिष्ठाः ॥ तेपायवःसध्रियंचोनिषद्याग्नेतवंनःपांत्वमूर ॥ येपायवोमामतेयंतेंअग्नेपश्यंतोअंधंदुरितादरक्षन् ॥
ररक्षतान्त्सुकृतोंविश्ववेंदादिप्संतइद्रिपवोनाहदेभुः ॥ त्वयावयꣳसधन्यंस्त्वोतास्तवप्रणीत्यश्यामवाजान् ॥ उभाशꣳसासूदय
सत्यतातेनुष्टुयाकृणुह्यह्वयाण ॥ अयातेंअग्नेसमिधाविधेमप्रतिस्तोमꣳशस्यमानंगृभाय ॥ दहाशसोंरक्षसःपाह्यंस्मान्द्रुहोनिदो
मिंत्रमहोअवद्यात् ॥ रक्षोहणंवाजिनमाजिघर्मिमित्रंप्रथिंष्ठमुपयामिशर्मं ॥ शिशानोअग्निःक्रतुभिःसमिद्धःसनोदिवासीरषःपां
तुनक्तं ॥ विज्योतिषाबृहताभात्यग्निराविर्विश्वानिकृणुतेमहित्वा ॥ प्रादेंवीर्मायाःसहतेदुरेवाःशिशीतेशृंगेरक्षसेविनिक्षें ॥ उतस्वा
नासोंदिविषंत्वग्नेस्तिग्मायुधारक्षसेहंतवाउ ॥ महाꣳइंद्रोवज्रंबाहुःषोडशीशर्मंयच्छतु ॥ स्वस्तिनोंमघवाकरोतुहंतुपाप्मानंयोंस्मा
न्द्वेष्टिं ॥ सजोषाइंद्रसगणोमरुद्भिःसोमंपिबवृत्रहन्छूरविद्वान् ॥ जहिशत्रूꣳरपमृधोंनुदस्वाथाभयंकृणुहिविश्वतोंनः ॥ त्रातारमिं
द्रंमवितारमिंद्रꣳहवेंहवेसुहवꣳशूरमिंद्रं ॥ हुवेनुशक्रंपुरुहूतमिंद्रꣳस्वस्तिनोंमघवाधात्विंद्रः ॥ यतंइंद्रभयामहेततोंनोअभयंकृ
धि ॥ मघवन्छग्धितवतन्नऊतयेविद्विषोविमृधोंजहि ॥ स्वस्तिदाविशस्पतिर्वृत्रहाविमृधोंवशी ॥ वृषेंद्रःपुरएंतुनःस्वस्तिदाअभयं
करः ॥ आभिर्गीर्भिर्यदतोंनऊनमाप्याययहरिवोवर्धमानः ॥ यदास्तोतृभ्योमहिंगोत्रारुजासिंभूयिष्ठभाजोअधतेस्याम ॥ येदेवाः
पुरःसदोग्निनेंत्रादक्षिणसदोंयमनेंत्राःपश्चात्सदःसवितृनेंत्राउत्तरसदोवरुणनेत्राउपरिषदोबृहस्पतिंनेत्रारक्षोहणस्तेनःपांतुतेनोंवं
तुतेभ्योनमस्तेभ्यःस्वाहासमूढꣳसक्षःसंदग्धꣳरक्षइदमहꣳरक्षोभिसंदहाम्यग्नयेंरक्षोघ्नेस्वाहायमायसवित्रेवरुणायबृहस्पतयेदुव
स्वतेरक्षोघ्नेस्वाहाप्रष्टिवाहीरथोदक्षिणादेवस्यत्वासवितुःप्रसवेंश्विनोर्बाहुभ्यांपूष्णोहस्ताभ्याꣳरक्षसोवधंजुहोमिहतꣳरक्षोवधिष्म

रक्षोयद्धस्तेतद्दक्षिणा ॥ पावमानेनत्वास्तोमेनगायत्रस्यवर्तन्योपाꣳशोर्वीर्येणदेवस्त्वासवितोत्सृजतुजीवातवेजीवनस्यायैबृहद्रथं
तरयोस्त्वास्तोमेनत्रिष्टुभोवर्तन्याशुक्रस्यवीर्येणदेवस्त्वासवितोत्सृजतुजीवातवेजीवनस्यायाअग्नेस्त्वामात्रयाजगत्यैवर्तन्याग्रयण
स्यवीर्येणदेवस्त्वासवितोत्सृजतुजीवातवेजीवनस्यायाइममग्नआयुषेवर्चसेकृधिप्रियꣳरेतोवरुणसोमराजन् ॥ मातेवास्माअदि
तेशर्मयच्छविश्वैदेवाजरदष्टिर्यथासत् ॥ अग्निरायुष्मान्त्सवनस्पतिभिरायुष्मान्तेनत्वायुषायुष्मंतंकरोमि सोमआयुष्मान्त्सओ
षधीभिरायुष्मान्तेनत्वायुषायुष्मंतंकरोमि यज्ञआयुष्मान्त्सदक्षिणाभिरायुष्मान्तेनत्वायुषायुष्मंतंकरोमि ब्रह्मायुष्मत्तद्ब्राह्मणैरा
युष्मत्तेनत्वायुषायुष्मंतंकरोमि देवाआयुष्मंतस्तेमृतेनायुष्मंतस्तेनत्वायुषायुष्मंतंकरोमि ॥ १ ॥ नाभापृथिव्याःसमिधानमग्निꣳ
रायस्पोषायबृहतेहवामहे ॥ इरंमदंबृहदुक्थंयजत्रंजेतारमग्निंपृतनासुसासहिं ॥ याःसेनाअभित्वरीराव्याधिनीरुगणाउत ॥
येस्तेनायेचतस्करास्ताꣳस्तेअग्नेपिदधाम्यास्ये ॥ दꣳष्ट्राभ्यांमलिम्लून्जम्भ्यैस्तस्कराꣳउत ॥ हनूभ्याꣳस्तेनान्भगवस्ताꣳस्त्वं
खादसुखादितान् ॥ येजनेषुमलिम्लुवस्तेनासस्तस्करावने ॥ येकक्षेष्वघायवस्ताꣳस्तेदधामिजंभयोः ॥ योअस्मभ्यमराती
याद्यश्चनोद्वेषतेजनः ॥ निंदाद्योअस्मान्दिप्साच्चसर्वंतमस्मसाकुरु ॥ सꣳशितंमेब्रह्मसꣳशितंवीर्यंबलं ॥ सꣳशितंक्षत्रंजि
ष्णुयस्याहमस्मिपुरोहितः ॥ उदेषांबाहूअतिरमुद्वर्चउदूबलं ॥ क्षिणोमिब्रह्मणामित्रानुन्नयामिस्वाꣳअहं ॥ दृशानोरुक्मउ
र्व्याव्यद्यौद्दुर्मर्षमायुःश्रियेरुचानः ॥ अग्निरमृतोअभवद्वयोभिर्यदेनंद्यौरजनयत्सुरेताः ॥ विश्वारूपाणिप्रतिमुंचतेकविःप्रासा
वीद्भद्रंद्विपदेचतुष्पदे ॥ विनाकमख्यत्सवितावरेण्योनुप्रयाणमुषसोविराजति ॥ नक्तोषासासमनसाविरूपेधापयेतेशिशुमेकꣳ
समीची ॥ द्यावाक्षामारुक्मोअंतर्विभातिदेवाअग्निंधारयन्द्रविणोदाः ॥ सुपर्णोसिगरुत्मान्त्रिवृत्तेशिरोगायत्रंचक्षुस्तोमआत्मासा

मंतेतनूर्वामदेव्यंबृहद्रथंतरेपक्षौयज्ञायज्ञियंपुच्छंछंदाꣳस्यंगानिधिष्णियाःशफायजूꣳषिनाम ॥ सुपर्णोसिगरुत्मान्दिवंगच्छसुवः
पत ॥ याजाताओषधयोदेवेभ्यस्त्रियुगंपुरा ॥ मंदामिबभ्रूणामहꣳशतंधामानिसप्तच ॥ शतंवोअंबधामानिसहस्रमुतवोरुहः ॥
अथाशतक्रत्वोयूयमिमंमेअगदंकृत ॥ पुष्पावतीःप्रसूवतीःफलिनीरफलाउत ॥ अश्वाइवसजित्वरीर्वीरुधःपारयिष्णवः ॥
ओषधीरितिमातरस्तद्वोदेवीरुपब्रुवे ॥ रपाꣳसिविघ्नतीरितरपश्चातयमानाः ॥ अश्वत्थेवोनिषदनंपर्णेवोवसतिःकृता ॥ गोभा
जइत्किलासथयत्सनवथपूरुषं ॥ यदहंवाजयन्निमाओषधीर्हस्तआदधे ॥ आत्मायक्ष्मस्यनश्यतिपुराजीवगृभोयथा ॥ यदोषध
यःसंगच्छंतेराजानःसमिताविव ॥ विप्रःसउच्यतेभिषग्रक्षोहामीवचातनः ॥ निष्कृतिर्नामवोमाताथायूयꣳस्थसंकृतीः ॥ सराः
पतत्रिणीस्थनयदामयतिनिष्कृत ॥ अन्यावोअन्यामवत्वन्यान्यस्याउपावत ॥ ताःसर्वाओषधयःसंविदानाइदंमेप्रावतावचः ॥
उच्छुष्माओषधीनांगावोगोष्ठादिवेरते ॥ धनꣳसनिष्यंतीनामात्मानंतवपूरुष ॥ अतिविश्वाःपरिष्ठास्तेनइवव्रजमक्रमुः ॥
ओषधयःप्राचुच्यवुर्यत्किंचतनुवाꣳरपः ॥ यास्तआतस्थुरात्मानंयाआविविशुःपरुःपरुः ॥ तास्तेयक्ष्मंविबाधंतामुग्रोमध्यमशी
रिव ॥ साकंयक्ष्मप्रपतश्येनेनकिकिदीविना ॥ साकंवातस्यध्राज्यासाकंनश्यनिहाकया ॥ अश्वावतीꣳसोमवतीमूर्जयंतीमुदो
जसं ॥ आवित्सिसर्वाओषधीरस्माअरिष्टतातये ॥ याःफलिनीर्याअफलाअपुष्पायाश्चपुष्पिणीः ॥ बृहस्पतिप्रसूतास्तानोमुंचं
त्वꣳहसः ॥ याओषधयःसोमराज्ञीःप्रविष्टाःपृथिवीमनु ॥ तासांत्वमस्युत्तमाप्रणोजीवातवेसुव ॥ अवपतंतीरवदन्दिवओषधयः
परि ॥ यंजीवमश्नवामहैनसरिष्यातिपूरुषः ॥ याश्चेदमुपशृण्वंतियाश्चदूरंपरागताः ॥ इहसंगत्यताःसर्वाअस्मैसंदत्तभेषजं ॥
मावोरिषत्खनितायस्मैचाहंखनामिवः ॥ द्विपच्चतुष्पदस्माकꣳसर्वमस्त्वनातुरं ॥ ओषधयःसंवदंतेसोमेनसहराज्ञा ॥ यस्मैकरो

॥ ९२ ॥

तिंब्राह्मणस्तꣳराजन्पारयामसि ॥ नवोनवोभवतिजायमानोह्नांकेतुरुषसामेत्यग्रे ॥ भागंदेवेभ्योविदधात्यायन्प्रचंद्रमास्तिरति
दीर्घमायुः ॥ यमादित्याअꣳशुमाप्याययंतियमक्षितमक्षितयःपिबंति ॥ तेनंनोराजावरुणोबृहस्पतिराप्याययंतुभुवनस्यगोपाः ॥
प्राच्यांदिशित्वमिंद्रासिराजोतोदीच्यांवृत्रहन्वृत्रहासि ॥ यत्रयंतिस्रोत्यास्तज्जितंतेदक्षिणतोवृषभएधिहव्यः ॥ इंद्रोजयातिन
पराजयाताअधिराजोराजसुराजयाति ॥ विश्वाहिभूयाःपृतनाअभिष्टीरुपसद्योनमस्योयथासत् ॥ अस्येदेवप्ररिरिचेमहित्वंदिवः
पृथिव्याःपर्यंतरिक्षात् ॥ स्वराडिंद्रोदमआविश्वगूर्तिःस्वरिरमंत्रोववक्षेरणाय ॥ अभित्वाशूरनोनुमोदुग्धाइवधेनवः ॥ ईशान
मस्यजगतःसुवर्दृशमीशानमिंद्रतस्थुषः ॥ त्वामिद्धिहवामहेसातावाजस्यकारवः ॥ त्वांवृत्रेष्विंद्रसत्पतिंनरस्त्वांकाष्ठास्वर्वतः ॥
यद्द्यावइंद्रतेशतꣳशतंभूमीरुतस्युः ॥ नत्वावज्रिन्त्सहस्रꣳसूर्याअनुनजातमष्टरोदसी ॥ पिबासोममिंद्रमंदतुत्वायंतेसुषावहर्य
श्वाद्रिः ॥ सोतुर्बाहुभ्याꣳसुयतोनार्वा ॥ रेवतीर्नःसधमादइंद्रेसंतुतुविवाजाः ॥ क्षुमंतोयाभिर्मदेम ॥ उदग्नेशुचयस्तवविज्योति
षोदुत्यंजातवेदसꣳसप्तत्वाहरितोरथेवहंतिदेवसूर्य ॥ शोचिष्केशंविचक्षण ॥ चित्रंदेवानामुदगादनीकंचक्षुर्मित्रस्यवरुणस्याग्नेः ॥
आप्राद्यावापृथिवीअंतरिक्षꣳसूर्यआत्माजगतस्तस्थुषश्च ॥ विश्वेदेवाऋतावृधऋतुभिर्हवनश्रुतः ॥ जुषंतांयुज्यंपयः ॥ विश्वेदेवाः
शृणुतेमꣳहवंमेयेअंतरिक्षेयउपद्यविष्ठ ॥ येअग्निजिह्वाउतवायजत्राआसद्यास्मिन्बर्हिषिमादयध्वं ॥ तच्छंयोरावृणीमहे ॥ गातुं
यज्ञाय ॥ गातुंयज्ञपतये ॥ दैवीस्वस्तिरस्तुनः ॥ स्वस्तिर्मानुषेभ्यः ॥ ऊर्ध्वंजिगातुभेषजं ॥ शंनोअस्तुद्विपदे ॥ शंचतुष्पदे ॥
गणानांत्वागणपतिꣳहवामहेकविंकवीनामुपमश्रवस्तमं ॥ ज्येष्ठराजंब्रह्मणांब्रह्मणस्पतआनःशृण्वन्नूतिभिःसीदसादनं ॥ जातवे
दसेसुनवामसोममरातीयतोनिदहातिवेदः ॥ सनःपर्षदतिदुर्गाणिविश्वानावेवसिंधुंदुरितात्यग्निः ॥ क्षेत्रस्यपतिनावयꣳहितेने

वजयामसि ॥ गामश्वंपोषयित्न्वासनोमृडातीदृशे ॥ वास्तोष्पतेप्रतिजानीह्यस्मान्त्स्वावेशोअनमीवोभवानः ॥ यत्त्वेमहेप्रतित
न्नोजुषस्वशंनएधिद्विपदेशंचतुष्पदे ॥ आसत्येनरजसावर्तमानोनिवेशयन्नमृतंमर्त्यंच ॥ हिरण्ययेनसवितारथेनादेवोयातिभुव
नाविपश्यन् ॥ आप्यायस्वसमेतुतेविश्वतःसोमवृष्ण्यं ॥ भवावाजस्यसंगथे ॥ अग्निर्मूर्धादिवःककुत्पतिःपृथिव्याअयं ॥ अपाꣳ
रेताꣳसिजिन्वति ॥ उद्बुध्यस्वाग्नेप्रतिजागृह्येनमिष्टापूर्तेसꣳसृजेथामयंच ॥ पुनःकृण्वꣳस्त्वापितरंयुवानमन्वाताꣳसीत्त्वयितंतु
मेतं ॥ बृहस्पतेअतियदर्योअर्हाद्द्युमद्विभातिक्रतुमज्जनेषु ॥ यद्दीदयच्छवसर्तप्रजाततदस्मासुद्रविणंधेहिचित्रं ॥ शुक्रंतेअन्यद्य
जतंतेअन्यद्विषुरूपेअहनीद्यौरिवासि ॥ विश्वाहिमायाअवसिस्वधावोभद्रातेपूषन्निहरातिरस्तु ॥ शंनोदेवीरभिष्टयआपोभवंतु
पीतये ॥ शंयोरभिस्रवंतुनः ॥ कयानश्चित्रआभुवदूतीसदावृधःसखा ॥ कयाशचिष्ठयावृता ॥ केतुंकृण्वन्नकेतवेपेशोमर्याअपे
शसे ॥ समुषद्भिरजायथाः ॥ अर्यमणंबृहस्पतिमिंद्रंदानायचोदय ॥ वाचंविष्णुꣳसरस्वतीꣳसवितारंचवाजिनं ॥ सोमꣳराजा
नंवरुणमग्निमन्वारभामहे ॥ आदित्यान्विष्णुꣳसूर्यंब्रह्माणंचबृहस्पतिं ॥ देवस्यत्वासवितुःप्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यांपूष्णोहस्ताभ्याꣳ
सरस्वत्यैवाचोयंतुर्यंत्रेणाग्नेस्त्वासाम्राज्येनाभिषिंचामींद्रस्यबृहस्पतेस्त्वासाम्राज्येनाभिषिंचामि ॥ अर्यमायातिवृषभस्तुविष्मा
न्दातावसूनांपुरुहूतोअर्हन् ॥ सहस्राक्षोगोत्रभृद्वज्रबाहुरस्मासुदेवोद्रविणंदधातु ॥ येतेर्यमन्बहवोदेवयानाःपंथानोराजन्दि
वआचरंति ॥ तेभिर्नोदेवमहिशर्मयच्छशंनएधिद्विपदेशंचतुष्पदे ॥ बुध्नादग्रमंगिरोभिर्गृणानोविपर्वतस्यदृꣳहिनान्यैरत् ॥
रुजद्रोधाꣳसिकृत्रिमाण्येषाꣳसोमस्यतामदइंद्रश्चकार ॥ बुध्नादग्रेणविमिमायमानैर्वज्रेणखान्यतृणंनदीनां ॥ वृथासृजत्पथिभि
दीर्घयाथैःसोमस्यतामदइंद्रश्चकार ॥ प्रयोजज्ञेविद्वाꣳअस्यबंधुंविश्वानिदेवोजनिमाविवक्ति ॥ ब्रह्मब्रह्मणउज्जभारमध्यान्नीचा

दुच्चास्व॒धया॒भिप्रत॑स्थौ ॥ म॒हान्म॒हीअ॑स्तभाय॒द्विजा॒तोद्याꣳसद्म॒पार्थि॑वंच॒रज॑ः ॥ सबुध्नादा॑ष्टज॒नुषा॒भ्यग्रं॒बृह॒स्पति॑र्दे॒वता॒यस्यं॑स॒म्राट् ॥ बुध्नाद्योअग्र॑म॒भ्यर्त्योज॑सा॒बृह॒स्पति॒मावि॑वासंतिदे॒वाः ॥ भि॒नद्व॒लंविपुरौ॑दर्दरीति॒कनि॑क्रद॒त्सुव॑र॒पोजि॑गाय ॥ या॒ꣳसदा॑सर्वं॑भूता॒नि॒स्थावरा॑णि॒च॒राणि॑च ॥ सा॒यं॒प्रा॒तर्न॑म॒स्यं॑ति॒सा॒मा॒संध्या॑अभि॒रक्ष॒त्वौं॑नम॑ः ॥ नमो॑अस्तुस॒र्पेभ्यो॒ये॑केचं॑पृथि॒वीमनु॑ ॥ येअं॒तरि॑क्षे॒येदि॒वितेभ्य॑ःस॒र्पेभ्यो॒नम॑ः ॥ ये॑दोरो॑च॒नेदि॒वोयेवा॒सूर्य॑स्यर॒श्मिषु॑ ॥ येषा॑म॒प्सुसद॑ःकृ॒तंतेभ्य॑ःस॒र्पेभ्यो॒नम॑ः ॥ याइष॑वोयातु॒धाना॑ना॒ंयेवा॒वन॒स्पती॒ꣳरनु॑ ॥ येवा॑व॒टेषु॒शेर॑ते॒तेभ्य॑ःस॒र्पेभ्यो॒नम॑ः ॥ अ॒पां॑योद्रव॑णे॒रस॑ः ॥ तम॒हम॒स्माआ॑मुष्याय॒णाय॑ ॥ तेज॑सेब्रह्मव॒र्च॑साय॑गृह्णामि ॥ अ॒पां॑यऊ॒र्मौरस॑ः ॥ तम॒हम॒स्माआ॑मुष्याय॒णाय॑ ॥ ओज॑सेवी॒र्या॑यगृह्णामि ॥ अ॒पां॑योम॑ध्य॒तोरस॑ः ॥ तम॒हम॒स्माआ॑मुष्याय॒णाय॑ ॥ पुष्ट्यै॑प्र॒जन॑नायगृह्णामि ॥ अ॒पां॑योय॒ज्ञियो॒रस॑ः ॥ तम॒हम॒स्माआ॑मुष्याय॒णाय॑ ॥ आयु॑षेदीर्घा॑यु॒त्वाय॑गृह्णामि ॥ शंच॑मे॒मय॑श्चमेप्रि॒यंच॑मेनुका॒मश्च॑मे॒काम॑श्चमेसौमन॒सश्च॑मेभ॒द्रंच॑मे॒श्रेय॑श्चमे॒वस्य॑श्चमे॒यश॑श्चमे॒भग॑श्चमे॒द्रवि॑णंचमेयं॒ताच॑मेध॒र्ताच॑मे॒क्षेम॑श्चमे॒धृति॑श्चमे॒विश्वं॑चमे॒मह॑श्चमेसं॒विच्च॑मे॒ज्ञात्रं॑चमे॒सूश्च॑मेप्र॒सूश्च॑मे॒सीरं॑चमेल॒यश्च॑मऋ॒तंच॑मे॒मृतं॑चमेय॒क्ष्मंच॒मेना॑मयच्चमेजी॒वातु॑श्चमेदीर्घा॑यु॒त्वंच॑मेनमि॒त्रंच॒मेभ॑यंचमेसु॒गंच॑मे॒शय॑नंचमेसू॒षाच॑मेसुदि॒नं॑चमे ॥ नमो॒ब्रह्म॑णे॒नमो॑अस्त्व॒ग्नये॒नम॑ःपृथि॒व्यैनम॒ओष॑धीभ्यः ॥ नमो॑वा॒चेनमो॑वा॒चस्पत॑ये॒नमो॒विष्ण॑वेबृह॒तेक॑रोमि ॥ इतित्रिः ॥ ॐꣳशांति॒ःशांति॒ःशांति॑ः ॥ कृणुष्व॒पाजो॑म॒हान्त्स॒जोषा॑त्रा॒तार॒मिंद्रं॑यत॑इंद्र॒भया॑मह॒स्वस्ति॑दा॒भिर्गी॒र्भिर्ये॑दे॒वाःपाव॑म॒ाने॒नाग्निरायु॑ष्मा॒न्नाभा॑पृथि॒व्यायाजा॒तानवो॑न॒वस्तच्छं॑योर्ग॒णानां॑त्वार्य॒मणं॑मर्य॒माया॑ति ॥ ॥ इतिशांतिपाठःसमाप्तः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ५९ ॥ महालयश्राद्धप्रयोगः ॥

श्रीः ॥ आचम्यपवित्रपाणिः ॥ प॒वित्र॑वंत॒ःपरि॒वाज॒मास॑तेपि॒तैषां॑प्र॒त्नोअ॒भिर॑क्षतिव्र॒तं ॥ म॒हःस॑मु॒द्रंव॑रु॒णस्ति॒रोद॑धे॒धीरा॑इच्छेकु॒ध॑रु॑णेष्वा॒रभँ ॥ ऊर्ध्वकेशिविरूपाक्षिमांसशोणितभोजने ॥ तिष्ठदेविशिखाबंधेचामुंडेह्यपराजिते ॥ अपक्रामंतुभूतानिपिशाचाःसर्वतोदिशं ॥ सर्वेषामविरोधेनश्राद्धकर्मसमारभे ॥ प्राणानायम्य ॥ पितृदेवताभ्योनमः ॥ निहन्मिसर्वंयदमेध्यवद्भवेद्धताश्चसर्वेसुरदानवामया ॥ रक्षांसियक्षाश्चपिशाचगुह्यकाहतामयायातुधानाश्चसर्वे ॥ पूर्वेकुशयवान्क्षिपेत् ॥ अपसव्यं ॥ तिलारक्षंत्वसुरान्दर्भारक्षंतुराक्षसान् ॥ पंक्तिंवैश्रोत्रियोरक्षेदतिथिःसर्वरक्षकः ॥ सुरक्षकः ॥ दक्षिणेकुशतिलान्क्षिपेत् ॥ सव्यं ॥ अपवित्रःपवित्रोवासर्वावस्थागतोपिवा॥ यःस्मरेत्पुंडरीकाक्षंसबाह्याभ्यंतरःशुचिः ॥ सर्वेशुचिः ॥ आत्मानंमार्जयेत् ॥ अपसव्यं ॥ श्राद्धभूमौगयांध्यात्वाध्यात्वादेवंगदाधरम् ॥ वस्वादींश्चपितृन्ध्यात्वाततःश्राद्धंप्रवर्तते ॥ प्रवर्तय ॥ उदीर॑ता॒मव॑र॒उत्परा॑स॒उन्म॑ध्य॒माःपि॒तर॑ःसो॒म्यास॑ः ॥ असुं॒यई॒युर॑वृ॒काऋ॑त॒ज्ञास्तेनो॑वंतुपि॒तरो॒हवे॑षु ॥ आगच्छंतुश्राद्धकालेविश्वेदेवैःसहपितरः ॥ विष्णवेनमः ॥ विष्णुर्विष्णुः श्रीमद्भगवतोमहापुरुषस्येत्यादिश्रुतिस्मृतिपुराणोक्तफलप्राप्त्यर्थं ॥ धूरिलोचनसंज्ञकानांविश्वेषां देवानां ॥ अपसव्यं ॥ अस्मत्पितृपितामहप्रपितामहानांअमुकशर्मणांगोत्राणां[1]वसुरुद्रादित्यस्वरूपाणांअस्मन्मातृपितामहीप्रपि

---

[1] संबंधगोत्रनामभिरितिवाक्यात् अमुकगोत्राणां अमुकशर्मणां वसु० मितिपाठःश्रेयान् तथा सकारेणतुवक्तव्यंगोत्रंसर्वत्रधीमताइतिवाक्यात् अमुकसगोत्राणामित्यपि ।

तामहीनांअमुकदानागोत्राणावसुरुद्रादित्यस्वरूपाणाअस्मत्[1]सापत्नमातुःदायाःगोत्रायाःवसुरूपायाःअस्मन्मातामहमातुःपितामहमातुःप्रपितामहानांशर्मणांगोत्राणांवसुरुद्रादित्यस्वरूपाणां [2]अस्मन्मातामहीमातुःपितामहीमातुःप्रपितामहीनांअमुकदानांगोत्राणांवसुरुद्रादित्यस्वरूपाणांअस्मत्पत्न्याःदायाःगोत्रायाःवसुरूपायाःअस्मत्पुत्रस्यशर्मणःगोत्रस्यसपत्नीकस्यवसुरूपस्यअस्मद्दुहितुःदायाःगोत्रायाःसभर्तृकायाःवसुरूपायाः अस्मत्पितृव्यस्यशर्मणःगोत्रस्यसपत्नीकस्यसापत्यस्यवसुरूपस्य अस्मन्मातुलस्यशर्मणःगोत्रस्यसपत्नीकस्यसापत्यस्यवसुरूपस्य अस्मद्भ्रातुःशर्मणःगोत्रस्यसपत्नीकस्यसापत्यस्यवसुरूपस्य अस्मत्पितृभगिन्याःदायाःगोत्रायाःसभर्तृकायाःसापत्यायाःवसुरूपायाः अस्मन्मातृभगिन्याःदायाःसभर्तृकायाःसापत्यायाःवसुरूपायाः अस्मद्भगिन्याःदायाःसभर्तृकायाःसापत्यायाःवसुरूपायाः अस्मच्छ्वशुरस्यशर्मणःगोत्रस्यसपत्नीकस्यसापत्यस्यवसुरूपस्य अस्मद्गुरोःशर्मणःगोत्रस्यसपत्नीकस्यसापत्यस्यवसुरूपस्यअस्मच्छिष्यस्यशर्मणःगोत्रस्यसपत्नीकस्यसापत्यस्यवसुरूपस्य अस्मदाप्तस्यअमुकशर्मणः गोत्रस्य वसुरूपस्य एतेषांश्रेयोर्थंमोक्षार्थंतृप्त्यर्थंदेशकालाद्यनुसारतःपित्रादीनांसकृन्महालयापरपक्षिकश्राद्धं सदैवंसाग्नौकरणंसपिंडंपार्वणैकोद्दिष्टेनविधिनाअन्नेनहविषासद्यःकरिष्ये ॥ तदंगत्वेनगृहभांडादिशुद्ध्यर्थंयवतिलोदकाभिमंत्रणंप्रायश्चित्तसूक्तजपंचकरिष्ये ॥ कुरुष्व ताम्रपात्रेयवोदकंरजतपात्रेतिलोदकंपूरयित्वा ॥ इ॒मंमे॑गंगेयमुनेसरस्वति॒शुतु॑द्रि॒स्तोम॑ꣳसचता॒परु॒ष्णिया ॥ अ॒सि॒क्नि॒या॑मरुद्वृधे॒वि॒तस्त॒यार्जी॑कीयेशृणु॒ह्यासु॒षोम॑या ॥ गं॒ध॒द्वा॒रां॑दु॒राध॒र्षां॒नि॒त्यपु॑ष्टांकरी॒षिणी॑म् ॥ ई॒श्वरीं॑ꣳसर्व॑भूता॒ना॒ंतामि॒होप॑

---

[1] अनेकामातरोयस्यश्राद्धेचापरपक्षिके । अर्घ्यदानंपृथक्कुर्यात्पिंडमेकंतुनिर्वपेत् । इतिवाक्यात् अस्मन्मातृ-मातृपितामहीप्रपितामहीनांगंगायमुनापार्वतीराधादानां अमुकगोत्राणां वसु० इतिमातुःसहैवोच्चारोनपृथक् ।

[2] मातामहादीनांसपत्नीकत्वमितिबहवः ।

ह्वयेश्रियं ॥ गंधंक्षिप्त्वा ॥ शरासःकुशरासोदर्भासःसैर्याउत ॥ मौंजाअदृष्टाबैरिणाःसर्वेसाकंन्यलिप्सत ॥ कुशान्क्षिप्त्वा ॥ यवोसिधान्यराजोवावारुणोमधुसंयुतः ॥ निर्णोदःसर्वपापानांपवित्रमृषिभिःस्मृतम् ॥ यवान् ॥ तिलोसिसोमदैवत्योगोसवेदेवनिर्मितः ॥ प्रत्नवद्भिःप्रत्तःस्वधयापितॄनिमान्लोकान्प्रीणयाहिनःस्वधानमः ॥ तिलान् ॥ यवतिलोदकदेवताभ्यःइदंगंधंतुलसीपत्रंचसर्वेउपचाराःयवतिलैःसफलैःसहिरण्यैःसंपूर्णाःसंतु ॥ कूष्मांडमंत्रान्पुरुषसूक्तंचजप्त्वा ॥ कूष्मांडमंत्राः ॥ कूश्मांडैर्जुहुयाद्योपूतइवमन्येतयथास्तेनोयथाभ्रूणहैवमेषभवतियोनारेतःसिंचतियदर्वाचीनमेनोभ्रूणहत्यायास्तस्मान्मुच्यतेयावदेनोदीक्षामुपैतिदीक्षितएतैःसंततिजुहोतिसंवत्सरेदीक्षितोभवतिसंवत्सरादेवात्मानंपुनीतेमासंदीक्षितोभवतियोमासःससंवत्सरःसंवत्सरादेवात्मानंपुनीतेचतुर्विꣳशतिꣳरात्रीर्दीक्षितोभवतिचतुर्विꣳशतिरर्धमासाःसंवत्सरःसंवत्सरादेवात्मानंपुनीतेद्वादशरात्रीर्दीक्षितोभवतिद्वादशमासाःसंवत्सरःसंवत्सरादेवात्मानंपुनीतेषड्रात्रीर्दीक्षितोभवतिषड्वाऋतवःसंवत्सरःसंवत्सरादेवात्मानंपुनीतेतिस्रोरात्रीर्दीक्षितोभवतित्रिपदागायत्रीगायत्रियाएवात्मानंपुनीतेनमाꣳसमश्नीयान्नस्त्रियमुपेयान्नोपर्यासीतजुगुप्सेतानृतात्पयोब्राह्मणस्यव्रतंयवागूराजन्यस्यामिक्षावैश्यस्याथोसौम्येप्यध्वरएतद्व्रतंब्रूयाद्यदिमन्येतोपदस्यामीत्योदनंधानाःसक्तून्घृतमित्यनुव्रतयेदात्मनोनुपदासाय ॥८॥ सहस्र० शुचीवोहव्यामरुतःशुचीनाꣳशुचिꣳहिनोम्यध्वरꣳशुचिभ्यः ॥ ऋतेनसत्यमृतसापआयन्शुचिजन्मानःशुचयःपावकाः ॥ अग्निःशुचिव्रततमःशुचिर्विप्रःशुचिःकविः ॥ शुचीरोचतआहुतः ॥ उदग्नेशुचयस्तवशुक्राभ्राजंतईरते ॥ तवज्योतीꣳष्यर्चयः ॥ अपवित्रःपवित्रोवासर्वावस्थागतोपिवा ॥ यःस्मरेत्पुंडरीकाक्षंसबाह्याभ्यंतरःशुचिः ॥ सर्वंशुचिः ॥ सर्वाणिस्थलानिशुचीनिभवंतु ॥ संतुशुचीनि ॥पाकप्रोक्षणं॥ यद्दैवादेवहेळनंदेवासश्चकृमावयं ॥ आदित्यास्तस्मान्मामुंचततस्यर्तेनमामित ॥ देवाजी

वनका॒म्यायद्वा॒चानृ॑तमूदि॒म ॥ तस्मा॑न्नइ॒हमुं॑चत॒विश्वे॑देवाःस॒जोष॑सः॥ ऋ॒तेन॑द्यावापृथिवीऋ॒तेन॒त्वꣳसर॑स्वति ॥ कृ॒तान्न॑ःपा॒ह्येन॑सो॒ यत्किंचानृ॑तमूदि॒म ॥ तत्स॑वि॒तुर्वरे॑ण्यं॒भर्गो॑दे॒वस्य॑धीमहि ॥ धियो॒योन॑ःप्रचो॒दया॑त् ॥ विहितमंत्रैःपाकादीनांपवित्रतास्तु ॥ सर्वेपाकाःशुचयोभवंतु ॥ पाकप्रोक्षणंविधिवदस्तु ॥ अस्तुविधिवत् ॥ हस्तेकुशान्हिरण्यंचगृहीत्वा ॥ समस्तसंपत्समवाप्तिहेतवःसमुत्थितापत्कुलधूमकेतवः ॥ अपारसंसारसमुद्रसेतवःपुनंतुमांब्राह्मणपादपांसवः ॥ आदद्धनध्वांतसहस्रभानवःसमीहितार्थार्पणकामधेनवः ॥ समस्ततीर्थांबुपवित्रमूर्तयोरक्षंतुमांब्राह्मणपादपांसवः ॥ विप्रौघदर्शनात्क्षिप्रंक्षीयंतेपापराशयः ॥ वंदनान्मंगलावाप्तिरर्चनादच्युतंपदं ॥ आधिव्याधिहरंनृणांमृत्युदारिद्र्यनाशनं ॥ श्रीःपुष्टिकीर्तिदंवंदेविप्रश्रीपादपंकजं ॥ याव॑ती॒र्वैदे॒वता॒स्ताःसर्वा॑वेद॒विदि॑ब्राह्म॒णेव॑सन्ति॒तस्मा॑द्ब्राह्म॒णेभ्यो॑वेद॒विद्भ्यो॑दि॒वेदि॑वे॒नम॑स्कुर्या॒न्नाश्ली॒लंकीर्तयेदे॒ताए॒वदे॒वता॑ःप्रीणाति ॥ अपसव्यं ॥ अक्रोधनैःशौचपरैःसततंब्रह्मचारिभिः ॥ भवितव्यंभवद्भिश्चमयाचश्राद्धकारिणा ॥ अद्यतिथौममपित्रादीनांसकृन्महालयापरपक्षिकंश्राद्धंकर्तुंममाधिकारसंपदस्त्विवतिभवंतोब्रुवंतु ॥ अस्तुश्राद्धाधिकारसंपत् ॥ कालोयंमुख्यकालोस्त्विवतिभवंतोब्रुवंतु ॥ कालोयंमुख्यकालोस्तु ॥ सव्यं ॥ नमोदेवेभ्यः ॥ प्राचीनावीती ॥ स्वधापितृभ्यः ॥ सव्यं ॥ धूरि० विश्वेदेवस्थानेक्षणंदत्वाभवद्भिःप्रसादःकर्तव्यः॥ सुकर्तव्यः ॥ एवंद्वितीयेपि ॥ अपसव्यं ॥ अ० पितृपितामहप्रपितामहस्थानेक्षणंदत्वाभवद्भिःप्रसादःकर्तव्यः॥ अ० मातृपितामहीप्रपितामहीस्थाने० अ० सापत्नमातृस्थाने० अ० मातामहमातुःपितामहमातुःप्रपितामहस्थाने० अ० मातामहीमातुःपितामहीमातुःप्रपितामहीस्थाने० अ० पत्नीस्थाने० अ० सुतस्थाने० अस्म० दुहितृस्थाने० अ० पितृव्यसपत्नीकसापत्यस्थाने अ० मातुल सपत्नीकसापत्यस्थाने० अ० भ्रातृसपत्नीकसापत्यस्थाने० अ० पितृभगिनीसभर्तृकसापत्यस्थाने० अ० मातृभगिनीसभर्तृकसापत्यस्था

ने० आत्मभगिनीसभर्तृकसापत्यस्थाने० अ० श्वशुरसपत्नीकसापत्य० अ० गुरुसपत्नीकसापत्यस्था० अ० शिष्य० आप्त० ॥ सुकर्तव्यः॥ सव्यं ॥ सर्वेषांस्वागतं ॥ सुस्वागतं॥ देवाःसमाध्वं॥ सुसमास्महे॥ अपसव्यं॥ पित्रादयःसमाध्वं॥ सुसमास्महे॥ सव्यं ॥ उपक्रांतंसकृन्महालयापरपक्षिकश्राद्धाख्यंकर्मकरिष्ये॥ कुरुष्व॥ अपसव्यंश्राद्धस्यकर्मणःसिद्धिरस्त्वितिभवंतोब्रुवंतु॥ अस्तुश्राद्धस्यकर्मणःसिद्धिः॥ सव्यं॥ विश्वेषांदेवानांश्राद्धस्यकर्मणःसिद्धिरस्त्वितिभवंतोब्रुवंतु॥ अस्तुश्राद्धस्यकर्मणःसिद्धिः॥ आगच्छंतु महाभागाविश्वेदेवामहाबलाः॥ येअत्रविहिताःश्राद्धेसावधानाभवंतुते॥ भवामः॥ अपोदत्वाधूरिलोचनसंज्ञकानांविश्वेषांदेवानांब्रह्मणेइदमासनं२॥ स्वासनं॥ अत्रास्यतां॥ धर्मोसि॥ सकृन्महालया० श्राद्धेदैवेक्षणःक्रियतां॥ ॐतथा॥ प्राप्नोतुभवान्॥ प्राप्नवानि॥ प्रोक्षितायांभुविदर्भानास्तीर्य पात्रमेकंनिधायप्रोक्ष्य उद्धृत्यपुनःप्रोक्ष्यप्रागग्रकूर्चंनिधायजलमासिच्ययवान्विकीर्य यवान्वामहस्तेगृहीत्वा॥ धूरिलोचनसंज्ञकान्विश्वान्देवान्भवत्सुयथायथंआवाहयिष्ये॥ आवाहय॥ विश्वे॑देवाऋ॒तावृ॑धऋ॒तुभि॑र्हवन॒श्रुतः॑॥ जु॒षंतां॒युज्यं॒पयः॑॥ विश्वान्देवान्आवाहयामि॥ आवाहय॥ विश्वे॑देवाःशृणु॒तेमꣳ॑हवं॑मे॒येअं॒तरि॑क्षे॒यउप॒द्यवि॒ष्ठ॥ येअ॑ग्निजि॒ह्वाउ॒तवा॒यज॑त्राआ॒सद्या॒स्मिन्ब॒र्हिषि॑मादयध्वं॥ आगच्छंतुविश्वेदेवाविश्वेदेवाः॥ विश्वेभ्योदेवेभ्योवोजुष्टंगृह्णामि॥ इतिद्विः॥ शंनो॑दे॒वीर॒भिष्ट॑य॒आपो॑भवंतुपी॒तये॑॥ शंयोर॒भिस्र॑वंतुनः॥ अर्घ्यपात्रेइदंगंधतुलसीपत्रंसर्वेउपचाराःयवैःसंपूर्णाः संतु॥ देवार्घ्यपात्रंसंपन्नं॥ सुसंपन्नं॥ देवेभ्यःस्वाहार्घ्याआपः॥ हस्तार्चनविधेःसर्वस्यपरिपूर्णतास्तु॥ यादि॒व्याआप॒ःपय॑सासंबभूवुः॥ याअं॒तरि॑क्षउ॒तपार्थि॑वी॒र्याः॥ तासां॑त्वा॒सर्वा॑साꣳरु॒चा॥ अ॒भिषिं॑चामि॒वर्च॑सा॥ धूरिलोचनसंज्ञकाविश्वेदेवाःभूर्भुवः

---

१ इतउत्तरमत्रैवमंडलकरणविप्रपादक्षालनादिस्मार्तप्रयोगंकेचित्कुर्वंतिपरंतुहिरण्यकेशिष्वस्याचारोनैवदृश्यतइतिनोपन्यस्तः।

सुवःइदंवोअर्घ्यंस्वाहानमः२॥ स्वर्घ्यं ॥ तूष्णींयवोदकंइदमर्घ्यंदत्तंनममअस्तुदत्तं ॥ धूरिलोचन० देवाःयथाभागशःअमीवोगंधाःस्वाहानमः ॥ सुगंधाः ॥ पूजार्थेइमानिवःपुष्पाणितुलसीपत्रंचस्वाहा० ॥ सुपत्रपुष्पाणि ॥ एषवोधूपःस्वाहान० ॥ एषवोदीपःस्वाहानमः ॥ आच्छादनार्थेइदंबार्हस्पत्यंवासःस्वाहान० ॥ स्वाच्छादनं ॥ पवित्रार्थेइमौकुशौस्वाहान० ॥ सुपवित्रं ॥ धारणार्थेयज्ञोपवीतं ॥ अनुलेपनार्थेगोपीचंदनं ॥ फलार्थेपूगीफलं ॥ सर्वालंकारार्थेव्यावहारिकद्रव्यंस्वाहान० ॥ युवा॑सु॒वासा॒ः परि॑वीत॒आगा॒त्सउ॒श्रेया॑न्भवति॒जाय॑मानः ॥ तंधीरा॑सःकु॒वय॒उन्न॑यंतिस्वा॒धियो॒मन॑सादेव॒यंत॑ः ॥ भोदेवाःएतेआसनादिगंधपुष्पधूपदीपाच्छादनांताःपंचोपचाराःसर्वेपरिपूर्णाभवंतु ॥ अर्चनविधौस्वर्चितमस्तु ॥ न्यूनंतद्विधिवदस्तु ॥ यस्यस्मृत्याचनामोक्त्यातपोयज्ञक्रियादिषु ॥ न्यूनंसंपूर्णतांयातिसद्योवंदेतमच्युतं ॥ अच्युतायन० गयायैन०गदधरायनमः पुंडरीकाक्षाय०॥ युष्मदनुज्ञयापित्राद्यर्चनंकरिष्ये ॥ कुरुष्व ॥ कुरुक्षेत्रंगयांगंगांप्रभासंपुष्कराणिच ॥ एतानिमनसाध्यात्वाश्राद्धकालेसदापठेत्॥ अपसव्यं ॥ अपोदत्वा अस्मत्पितृपितामहप्रपितामहानांशर्मणांगोत्राणांवसुरुद्रादित्यस्वरूपाणांब्रह्मणेइदमासनं॥स्वासनं॥ अस्मन्मातृपितामहीप्रपितामहीनांदानांगोत्राणां वसुरुद्रादित्यस्वरूपाणांब्रह्मणेइदमासनं॥ एवंषष्ठ्यासर्वत्रआसनंदद्यात्॥ अत्रास्यतां ॥ धर्मोसि ॥ सकृन्महालयापरपक्षिकश्राद्धेपित्र्येक्षणःक्रियतां ॥ ॐ तथा॥ प्राप्नोतुभवान् ॥ प्राप्नवानि ॥ अर्घ्यमासाद्य ॥ प्रोक्षितायांभुविदर्भानास्तीर्यपात्रमेकंनिधायप्रोक्ष्यउद्धृत्यपुनःप्रोक्ष्यदक्षिणाग्रकूर्चंनिधायजलमासिच्य तिलान्विकीर्य ॥ अस्मत्पितृपितामहप्रपितामहान्शर्मणःगोत्रान्वसुरुद्रादित्यस्वरूपान् ॥ अ०मातृपितामहीप्रपितामहीःदाःगोत्राःवसुरुद्रादित्यस्वरूपाः॥अ०सापत्नमातरंदांगोत्रांवसुरूपां अस्मन्मातामहमातुःपितामहमातुःप्रपितामहान्शर्मणःगोत्रान्वसुरु०

अस्मन्मातामहीमातुःपितामहीमातुःप्रपितामहीःदाःगोत्राःवसु० अ० पत्नींदांगोत्रांवसुरूपां अ० पुत्रंशर्माणंगोत्रंसपत्नीकंवसुरूपं० अ० दुहितरंदांगोत्रांसभर्तृकांवसुरूपां अ० पितृव्यंशर्माणंगोत्रंसपत्नीकंसापत्यंवसुरूपं अ० मातुलंशर्माणंगोत्रंसपत्नीकंसापत्यंवसुरूपं अ० भ्रातरंशर्माणंगोत्रंसपत्नीकंसापत्यंवसुरूपं अ० पितृभगिनींदांगोत्रांसभर्तृकांसापत्यांवसुरूपां अस्मन्मातृभगिनींदांगोत्रांसभर्तृकांसापत्यांव० अस्मदात्मभगिनींदांगोत्रांसभर्तृकांसापत्यां० अ० श्वशुरंशर्माणंगोत्रंसपत्नीकंसापत्यं० अ० गुरुंशर्माणंगोत्रंसपत्नीकंसापत्यं० अ० शिष्यंशर्माणंगोत्रंसपत्नीकंसापत्यं० अ० दासंस० सा० व० भवत्सुयथायथंआवाहयिष्ये ॥ आवाहय ॥ उ॒शंत॑स्त्वाहवामहउ॒शंत॒ःसमिं॑धीमहि ॥ उ॒शन्नु॑श॒तआव॑हपि॒तॄन्ह॒विषे॒अत्त॑वे ॥ पितृपितामहप्रपितामहानावाहयामि ॥ आवाहय ॥ एवंद्वितीयांतंआवाहनं ॥ आयं॑तुनःपि॒तर॑ःसो॒म्यासो॑अग्निष्वा॒त्ताःप॒थिभि॑र्देव॒यानैः॑ ॥ अ॒स्मिन्य॒ज्ञेस्व॒धया॒मद॒ंत्वधि॑ब्रुवंतुतेअ॑वंत्व॒स्मान् ॥ आगच्छंतुपितरः ॥ पितृभ्योवोजुष्टंगृह्णामि एवंसर्वेषां ॥ अपःप्रदाय ॥ शंनो॑दे॒वीर॒भिष्ट॑य॒० तुनः॥ तिलोसिसोमदेवत्योगोसवे०नमः ॥ पित्रर्घ्यपात्रेइदंगंधंतुलसीपत्रंसर्वेंउपचाराःतिलैःसंपूर्णाःसंतु ॥ पित्रर्घ्यपात्रंसंपन्नं ॥ सुसंपन्नं ॥ पितृभ्यःस्वधाअर्घ्याआपः॥ हस्तार्चनविधेःसर्वस्यपरिपूर्णतास्तु ॥ अपोदत्वा ॥ यादि॒व्याआप॒ः॥ अस्मत्पितरिदंतेर्घ्यंस्वधा ॥ एवंपितामहादीनामपि ॥ इदमर्घ्यंदत्तंनमम ॥ स्थानमसिप्रणीतायैइदमासनं ॥ पितॄणांस्वधेयंस्थानमसि ॥ स्थानमसिदेवतायैइदंगंधंतुलसीपत्रंसर्वेंउपचाराःतिलैःसंपूर्णाःसंतु ॥ स्थानमसिप्रच्छाद्य ॥ सं[1]कल्पोद्दिष्टपितरःयथानामगोत्ररूपाःयथाभागशः[2]अमीवोगंधाःस्वधानमः ॥ सुगंधाः ॥ इमानिवःपुष्पाणितुलसीभृंगराजसहितानिस्वधान०॥ सुपुष्पाणि ॥

---

[1] अत्राग्रेपिप्रत्युपचारंसंबुद्ध्यापित्रादीनांनामान्युक्त्वाउपचारांतेस्वधानमइतिवदेत् । [2] एकस्मिन्विप्रेएकपित्रावाहनेअमीतेगंधाइतिवदेत् ।

एषवोधूपःस्वधान० ॥ सुधूपः ॥ एषवोदीपःस्वधा० ॥ सुदीपः ॥ आच्छादनार्थेइदंबार्हस्पत्यंवासःस्वधा० ॥ स्वाच्छादनं ॥ पवित्रार्थेइमेकुशाः ॥ सुपवित्रं ॥ धारणार्थेयज्ञोपवीतं ॥ अनुलेपनार्थेगोपीचंदनं ॥ फलार्थेपूगीफलं ॥ सर्वालंकारार्थेव्यावहारिकंद्रव्यं ॥ स्वलंकारः ॥ इ॒दंपि॒तृभ्यो॒नमो॑अस्त्व॒द्ययेपूर्वा॑सो॒यउप॑रासई॒युः ॥ येपार्थि॑वे॒रज॒स्यानिष॑त्ता॒येवा॑नू॒नꣳसुवृ॒जना॑सुवि॒क्षु ॥ भोपितरःआसनादिगंधपत्रपुष्पधूपदीपाच्छादनांताःपंचोपचाराःसर्वेपरिपूर्णाभवंतु ॥ अर्चनविधौस्वर्चितमस्तु ॥ न्यूनंतद्विधिवदस्तु ॥ यस्यस्मृत्याचनामोक्त्यातपोयज्ञक्रियादिषु०च्युतं ॥ अच्युतायनमः ॥ गयायै० ॥ गदाधराय० ॥ सव्यं ॥ युष्मदनुज्ञयामंडलादिकरिष्ये ॥ कुरुष्व ॥ तत्रदेवपात्रेचतुरस्रंमंडलं ॥ ब्रह्माविष्णुश्चरुद्रश्चश्रीर्हुताशन एवच ॥ मंडलान्युपजीवंतितस्मात्कुर्वीतमंडलं ॥ अपसव्यं ॥ पितृपात्रेवर्तुलाकारंमंडलमप्रदक्षिणंकुर्यात् ॥ आदित्यावसवो रुद्राविश्वेदेवाःसपैतृकाः ॥ मंडलेचोपतिष्ठंतितस्मात्कुर्वीतमंडलं ॥ पात्राण्यासाद्य ॥ अपसव्यं ॥ बृ॒हत्साम॑क्षत्र॒भृद्वृ॒द्धवृ॑ष्णियंत्रि॒ष्टुभौज॑ःशुभि॒तमु॒ग्रवी॑रं ॥ इंद्र॒स्तोमे॑नपंचद॒शेन॒मध्य॑मि॒दंवाते॑न॒सग॑रेणरक्ष ॥ एवंपितामहादिपात्रे ॥ सव्यं ॥ र॒क्षो॒हणो॑वलग॒हनो॑वैष्ण॒वान्ख॑नामी॒दम॒हंतंव॑लग॒मुद्व॑पामि॒यन्नः॑सम॒ानोयम॑संमानोनि॒चखा॒नेदमे॑न॒मध॑रंकरोमि॒योनः॑सम॒ानो॑योस॑मानोराती॒यतिंगाय॒त्रेण॒छंद॒सावबाढोवल॒गःकिमत्र॑भ॒द्रंतन्नौ॑स॒हवि॒राड॑सिसप॒त्नहास॒म्राड॑सिभ्रातृव्य॒हास्व॒राड॑स्यभिमाति॒हाविश्वा॑राड॑सि॒विश्वा॑सांरा॒ष्ट्राणा॑ꣳह॒ंता ॥ यथाचक्रधरोविष्णुस्त्रैलोक्यंपरिरक्षति ॥ एवंमंडलभस्मांकःसर्वभूतानिरक्षतु ॥ सर्वेषांपापदृष्टीनांचक्षुर्बध्नातिकेशवः ॥ भस्मनामंडलंकुर्यात्पंक्तिदोषोनविद्यते ॥ अपसव्यं ॥ पितॄणांकरशुद्धिः ॥ सव्यं ॥ देवानांकरशुद्धिः ॥ मू॒र्धानं॑दि॒वोअ॑र॒तिंपृ॑थि॒व्यावै॑श्वान॒रमृ॒ताय॑जा॒तम॒ग्निं ॥ क॒विꣳस॒म्राज॒मति॑थिं॒जना॑नामा॒सन्नापात्रं॑जनयंतदे॒वाः ॥ इतिपात्रशुद्धिः ॥

अपसव्यं ॥ उद्धरिष्याम्यग्नौचकरिष्यामि ॥ काममुद्ध्रियतांकाममग्नौचक्रियतां ॥ सव्यं ॥ युष्मदनुज्ञयाअग्नावग्नौकरणंकरिष्ये ॥ कव्यवाहननामानमग्निंप्रतिष्ठापयामि ॥ चत्वारिशृंगात्रयोअस्यपादाद्वेशीर्षेसप्तहस्तासोअस्य ॥ त्रिधाबद्धोवृषभोरोरवीतिमहोदेवोमर्त्यां२आविवेश ॥ सप्तहस्तश्चतुःशृंगःसप्तजिह्वोद्विशीर्षकः ॥ त्रिपात्प्रसन्नवदनःसुखासीनःशुचिस्मितः ॥ स्वाहांतुदक्षिणेपार्श्वेदेवींवामेस्वधांतथा ॥ बिभ्रद्दक्षिणहस्तैस्तुशक्तिमन्नंस्रुचंस्रुवं ॥ तोमरंव्यजनंवामैर्घृतपात्रंचधारयन् ॥ आत्माभिमुखमासीनएवंरूपोहुताशनः ॥ अग्नेवैश्वानरशांडिल्यगोत्रमेषध्वजप्राङ्मुखोममसंमुखोवरदोभव ॥ यथाहतद्वसवोगौर्यंचित्पदिषिताममुंचतायजत्राः ॥ एवात्वमस्मत्प्रमुंचाव्य२ँहःप्रातार्यग्नेप्रतरान्नआयुः ॥ परिसमुह्य ॥ दक्षिणाग्रैःकुशैःपरिस्तीर्य ॥ अदितेनुमन्यस्व ॥ अनुमतेनुमन्यस्व ॥ सरस्वतेनुमन्यस्व ॥ देवसवितःप्रसुव ॥ आज्येनअन्नमभिघार्यकुशेनभागंकुर्यात् ॥ हस्तेकुशंगृहीत्वा ॥ अपसव्यं ॥ सोमायपितृमतेस्वधानमः[१] ॥ सोमायपितृमतइदंनमम ॥ यमायांगिरस्वतेपितृमतेस्वधानमः ॥ यमायांगिरस्वतेपितृमतइदंन० ॥ अग्नयेकव्यवाहनायस्विष्टकृतेस्वधानमः ॥ अग्नयेकव्यवाहनायस्विष्टकृतइदं० ॥ सव्यं ॥ यथाहतद्वसवोगौर्यंचित्पदिषिताममुंचतायजत्राः ॥ एवात्वमस्मत्प्रमुंचाव्य२ँहःप्रातार्यग्नेप्रतरान्नआयुः ॥ परिस्तरणादिविसृज्य अदितेन्वम२ँस्थाः ॥ अनुमतेन्वम२ँस्थाः ॥ सरस्वतेन्वम२ँस्थाः ॥ देवसवितःप्रासावीः ॥ यज्ञनमस्तेयज्ञ ॥ नमोनमश्चतेयज्ञ ॥ शिवेनमेसंतिष्ठस्व ॥ स्योनेनमेसंतिष्ठस्व ॥ सुभूतेनमेसंतिष्ठस्व ॥ ब्रह्मवर्चसेनमेसंतिष्ठस्व ॥ यज्ञस्यर्धिमनुसंतिष्ठस्व ॥ उपतेयज्ञनमः ॥ उपतेनमः ॥ उपतेनमः ॥ अनेनाग्नौकरणहोमाख्येनकर्मणाश्रीयज्ञनारायणःप्रीयतां ॥ अग्नयेनमःगंधाद्युपचारा

---

[१] अत्रसोमायपितृपीतायस्वधानमःइत्येवकेचनपठंतिसचमुख्यःपाठः ।

न्समर्पयामि ॥ अपसव्यं ॥ आमासुपक्कमैरय आसूर्यꣳरोहयोदिवि ॥ घर्मंनसामंन्तपतासुवृक्तिभिर्जुष्टंगिर्वणसेगिरः ॥ सोमोधेनुꣳ सोमोअर्वंतमाशुं ॥ सोमोवीरंकर्मण्यंददातु ॥ सादन्यंविदथ्यꣳसभेयं ॥ पितुःश्रवणंयोददाशदस्मै ॥ [१]उपह्वयेसुदुघां॰ इतिसूक्तं त्रिसुपर्णंचपठेत् ॥ सव्यं ॥ ततोऽन्नंगायत्र्याभ्युक्ष्यदक्षिणंजान्वाच्यपात्रंहस्तेनधृत्वा ॥ सत्यंत्वर्तेनपरिषिंचामि ॥ पृथिवीतेपात्रंद्यौरपिधानंब्राह्मणस्त्वामुखेमृतंजुहोमिब्राह्मणानांत्वाविद्यावतांप्राणापानयोर्जुहोम्यक्षितमसिमादेवानांक्षेष्ठाअमुत्रामुष्मिन्लोके इदंविष्णुर्विचक्रमेत्रेधानिदधेपदं ॥ समूढमस्यपाꣳसुरे ॥ धूरिलोचनसंज्ञकाविश्वेदेवादेवताइदंवोअन्नंविष्णोहव्यंरक्षस्व ॥ धूरिलोचनसंज्ञकेभ्योविश्वेभ्योदेवेभ्यःइदमन्नंसोपस्करंपरिविष्टंपरिवेक्ष्यमाणंचअस्यब्राह्मणस्यआतृप्तिपर्यंतंअमृतरूपेणसंपद्यतांस्वाहाहव्यंनमम ॥ तत्सद्गयायांविष्णुपदादिचतुर्दशपदेषुदत्तमन्नमक्षय्यमस्तु ॥ गयागदाधरःप्रीयतां ॥ प्रीतोभवतुगयागदाधरः ॥ येदेवादिव्येकादशस्थपृथिव्यामध्येकादशस्थाप्सुषदोमहिनैकादशस्थतेदेवायज्ञमिमंजुषध्वं ॥ देवेभ्यःयथासांकल्पितः प्रीयतां ॥ देवानुज्ञयापित्राद्यन्ननिवेदनंकरिष्ये ॥ कुरुष्व ॥ अपसव्यं ॥ सव्यंजान्वाच्य ॥ पितृपात्रे सत्यंत्वर्तेनपरिषिंचामि ॥ पृथिवीतेपात्रंद्यौरपिधानंब्राह्मणस्त्वामुखेमृतंजुहोमिब्राह्मणानांत्वाविद्यावतांप्राणापानयोर्जुहोम्यक्षितमसिमापितृणांक्षेष्ठाअमुत्रामुष्मिन्लोके [२]पृथिव्यंतरिक्षंद्यौःसमातासांअग्निवायुरादित्याउपद्रष्टारःदत्तस्याप्रमादाय ॥ प्राणेनिविश्यामृतंजुहोमि ॥ इदंविष्णुर्विचक्रमेत्रेधानिदधेपदं ॥ समूढमस्यपाꣳसुरे ॥ पितृपितामहप्रपितामहादेवताइदंवोअन्नंविष्णोकव्यंरक्षस्व ॥ पितृपि

---

[१] उपह्वयेइतिसूक्तंत्रिसुपर्णंचैतत्प्रयोगांतेद्रष्टव्यं । [२] पितृणांपृथग्विप्रत्वेतु–पृथ्वीसमातस्याअग्निरुपद्रष्टा–अंतरिक्षꣳसमंतस्यवायुरुपद्रष्टा– द्यौः समातस्याआदित्यउपद्रष्टा–इतिपृथगुच्चारःपार्वणेकार्यः । एकोद्दिष्टेतुनकिमपि ।

तामहप्रपितामहेभ्यःशर्मभ्यःगोत्रेभ्यःवसुरुद्रादित्यस्वरूपेभ्यःइदमन्नंसोपस्करंपरिविष्टंपरिवेक्ष्यमाणंचअस्यब्राह्मणस्यआतृप्ति
पर्यंतंअमृतरूपेणसंपद्यतांस्वधाकव्यंनमम ॥ तत्सद्गयायांरुद्रपदादिचतुर्दशपदेषुदत्तमन्नमक्षय्यमस्तु ॥ गयागदाधरःप्री
यतां ॥ प्रीतोभवतुगयागदाधरः ॥ एवंमात्रादीनां ॥ येचे॒हपि॒तरो॒येच॒नेहयाꣳश्च॑वि॒द्मयाꣳउं॑च॒नप्र॑वि॒द्म ॥ अ॒ग्नेतान्वेत्थ॒यति॒ते
जा॑तवेद॒स्तया॑प्र॒त्तꣳस्व॒धया॑मदंतुस्व॒धा॑नम॑ः ॥ सव्यं ॥ मधुमतीःश्रावयिष्ये ॥ श्रावय ॥ मधु॒वाता॑ऋताय॒तेमधु॑क्षरंति॒सिंध॑वः ॥
माध्वी॑र्नःसं॒त्वोष॑धीः ॥ मधु॒नक्त॑मु॒तोषसि॒मधु॑म॒त्पार्थि॑व॒ꣳरज॑ः ॥ मधु॒द्यौर॑स्तुनःपि॒ता ॥ मधु॑मान्नो॒वन॒स्पति॒र्मधु॑माꣳअस्तु॒सूर्य॑ः ॥
माध्वी॒र्गावो॑भवंतुनः ॥ मधुमधुमधु ॥ सुमधु ॥ सर्वान्नंमधु ॥ श्राद्धमच्छिद्रमस्त्वितिभवंतोब्रुवंतु ॥ अच्छिद्रंभवतु ॥ गया
श्राद्धमस्तु ॥ सप्तव्याधादशार्णेषुमृगाःकालंजरेगिरौ ॥ चक्रवाकाःसरोद्वीपेहंसाःसरसिमानसे ॥ तेपिजाताःकुरुक्षेत्रेब्राह्मणावे
दपारगाः ॥ प्रस्थितादीर्घमध्वानंयूयंकिमवसीदथ ॥ अमूर्तानांचमूर्तानांपितृणांदीप्ततेजसां ॥ नमस्यामिसदातेषांध्यायिनांयो
गचक्षुषां ॥ चतुर्भिश्चचतुर्भिश्चद्वाभ्यांपंचभिरेवच ॥ हूयतेचपुनर्द्वाभ्यांसमेविष्णुःप्रसीदतु ॥ ईशानःपितृरूपेणमहादेवोमहे
श्वरः ॥ प्रीयतांभगवानीशःपरमात्मासदाशिवः ॥ अपसव्यं ॥ ईशानविष्णुकमलासनकार्तिकेयवह्नित्रयार्करजनीशगणेश्वराणां ॥
क्रौंचामरेंद्रकलशोद्भवकश्यपानांपादान्नमामिसततंपितृमुक्तिहेतून् ॥ सव्यं ॥ ब्रह्मार्पणंब्रह्महविर्ब्रह्माग्नौब्रह्मणाहुतं ॥ ब्रह्मैवते
नगंतव्यंब्रह्मकर्मसमाधिना ॥ हरिर्दाताहरिर्भोक्ताहरिरन्नंप्रजापतिः ॥ हरिर्विप्रशरीरस्थोभुंक्तेभोजयतेहरिः ॥ चतुर्भिश्चचतुर्भि
श्चद्वाभ्यांपंचभिरेवच ॥ हूयतेचपुनर्द्वाभ्यांसमेविष्णुःप्रसीदतु ॥ तत्सद्ब्रह्मार्पणमस्तु ॥ नैवेद्यसमर्पणं ॥ अपसव्यं ॥ एकोवि
ष्णुर्महद्भूतंपृथग्भूतान्यनेकशः ॥ त्रीन्लोकान्व्याप्यभूतात्माभुंक्तेविश्वभुगव्ययः ॥ अनेनसकृन्महालयश्राद्धीयब्राह्मणसुवा

सिनीभोजनेनपितृस्वरूपीजनार्दनवासुदेवःप्रीयतां ॥ सव्यं ॥ देवाःतत्सत्अमृतमस्तु ॥ अपसव्यं ॥ पितरःतत्सद्ब्रह्मार्पणमस्तु ॥ सव्यं ॥ यथासुखंजुषध्वं श्र॒द्धायां॑प्रा॒णेनिवि॑ष्टो॒मृतं॑जुहोमि ॥ श्र॒द्धाया॑मपा॒नेनिवि॑० ॥ श्र॒द्धायां॑व्या॒नेनिवि॑० ॥ श्र॒द्धाया॑मुदा॒नेनिवि॑ष्टो॒मृ० ॥ श्र॒द्धाया॑ꣳसमा॒नेनिवि॑ष्टो॒मृतं॑जुहोमि ॥ ब्रह्मणिमआ॒त्मामृ॒तत्वाय॑ ॥ अपसव्यसव्याभ्यांपितृपूर्वकंअपोशनंदत्वा ॥ अ॒मृ॒तो॒प॒स्तर॑णमसि ॥ श्र॒द्धायां॑प्रा॒णेनिवि॑ष्टो॒मृतं॑जुहोमि ॥ शि॒वोमा॑वि॒शाप्र॑दाहाय ॥ प्रा॒णाय॒स्वाहा॑ ॥ श्र॒द्धाया॑मपा॒नेनिवि॑ष्टो॒मृतं॑जु॒होमि॑ ॥ शि॒वोमा॑वि॒शाप्र॑दाहाय ॥ अ॒पा॒नाय॒स्वाहा॑ ॥ श्र॒द्धायां॑व्या॒नेनिवि॑ष्टो॒मृतं॑जु॒होमि ॥ शि॒वोमा॑वि॒शाप्र॑दाहाय ॥ व्या॒नाय॒स्वाहा॑ ॥ श्र॒द्धाया॑मुदा॒नेनिवि॑ष्टो॒मृतं॑जु॒होमि ॥ शि॒वोमा॑वि॒शाप्र॑दाहाय ॥ उ॒दा॒नाय॒स्वाहा॑ ॥ श्र॒द्धाया॑ꣳसमा॒नेनिवि॑ष्टो॒मृतं॑जु॒होमि ॥ शि॒वोमा॑वि॒शाप्र॑दाहाय ॥ समा॒नाय॒स्वाहा॑ ॥ ब्रह्मं॑णेस्वाहा ॥ अपसव्यसव्याभ्यांहस्तोदकंपितृपूर्वकंदत्वा ॥ दशवारंगायत्रींजप्त्वाप्रार्थयेत् ॥ अपेक्षितंयाचितव्यंत्याज्यंचैवानपेक्षितं ॥ उपविश्यसुखेनैवभोक्तव्यंस्वस्थमानसैः ॥ विद्यमानशाकपाकादिपदार्थेषुयद्रोचतेतद्ग्राह्यंयन्नरोचतेतत्त्याज्यं ॥ सुखेनैवभोक्तव्यं ॥ जुषामहे ॥ राक्षोघ्नसूक्तानिपितृसूक्तान्याश्रावयिष्ये ॥ आश्रावय ॥ सूक्तानिपठेत् ॥ भोजनांते ॥ अपेक्षितं ॥ संपूर्णं ॥ सिद्धस्यहविषोमध्येयद्रोचतेतद्याचयध्वं ॥ अलं ॥ मधुमतीःश्रावयिष्ये ॥ श्रावय ॥ मधु॒वाता॑ऋताय॒ते० ॥ अपसव्यं ॥ अक्ष॒न्नमी॑मदंत॒ह्यव॑प्रि॒याअ॑धूषत ॥ अस्तो॑षत॒स्वभा॑नवो॒विप्रा॒नवि॑ष्ठया म॒तीयोजा॒न्विंद्र॑ते॒हरी॑ ॥ श्राद्धंसंपन्नं ॥ सुसंपन्नं ॥ सव्यं ॥ विश्वेदेवाःतृप्तास्थ ॥ तृप्तास्मः ॥ अपसव्यं ॥ पित्रादयःतृप्तास्थ ॥ तृप्तास्मः ॥ शेषमन्नंकिंक्रियतां ॥ इष्टैःसहभुज्यतां ॥ सव्यं ॥ असोमपाश्चयेदेवायज्ञभागविवर्जिताः ॥ तेषामन्नंप्रदास्यामि विकिरंवैश्वदेविकं ॥ देवपात्राग्रेअन्नंविकिरेत् ॥ असोमपेभ्योविश्वेभ्योदेवेभ्यःइदंविकिरान्नंदत्तंनमम ॥ अपसव्यं ॥ असं

स्कृतप्रमीतायेत्यागिन्योयाःकुलस्त्रियः ॥ दास्यामितेभ्योविकिरमन्नंताभ्यश्चपैतृकं ॥ येकुमाराःकुमार्योवायेचगर्भाद्विनिःसृताः ॥
तेषामन्नमिदंदत्तंतृप्यंतुचमदंतुच ॥ पितृपात्राग्रेकुमारकुमारिकाभ्यःइदंप्रकिरान्नंदत्तंनमम ॥ येअग्निदग्धायेअनग्निदग्धाजीवा
जाताःकुलेमम ॥ भूमौदत्तेनपिंडेनतृप्तायांतुपरांगतिं ॥ अग्निदग्धेभ्यःअनग्निदग्धेभ्यःअस्मत्कुलप्रसूतेभ्योजीवेभ्यःउच्छिष्टपिं
डःस्वधा ॥ सव्यं ॥ पाणिपादौप्रक्षाल्य ॥ पवित्रेविसृज्य ॥ आचम्यपुनःपवित्रेधृत्वा ॥ उच्छिष्टभागभ्योन्नंदीयतां ॥ यजमा
लकुलेजातादासादास्योन्नकांक्षिणः ॥ तेसर्वेतृप्तिमायांतुमयादत्तेनभूतले ॥ अस्मिन्श्राद्धेपिंडप्रदानंकरिष्ये ॥ कुरुष्व ॥ अ॒मृ॒
तापिधा॒न॑मसि ॥ श्र॒द्धायां॑प्रा॒णेनिवि॑श्या॒मृतं॑ꣳहु॒तं ॥ प्रा॒णमन्नेंनाप्यायस्व ॥ श्र॒द्धाया॑मपा॒नेनिवि॑श्या॒मृतं॑ꣳहु॒तं ॥ अ॒पा॒नमन्नेंना
प्यायस्व ॥ श्र॒द्धायां॑व्या॒नेनिवि॑श्या॒मृतं॑ꣳहु॒तं ॥ व्या॒नमन्नेंनाप्यायस्व ॥ श्र॒द्धाया॑मुदा॒नेनिवि॑श्या॒मृतं॑ꣳहु॒तं ॥ उ॒दानमन्नेंनाप्या
यस्व ॥ श्र॒द्धाया॑ꣳसमा॒नेनिवि॑श्या॒मृतं॑ꣳहु॒तं ॥ स॒मा॒नमन्नेंनाप्यायस्व ॥ अंगुष्ठमात्रःपुरुषोंगुष्ठंचसमाश्रितः ॥ ईशःसर्वस्यज
गतःप्रभुःप्रीणातिविश्वभुक् ॥ रौरवेपूयनिलयेपद्मार्बुदनिवासिनां ॥ अर्थिनामुदकंदत्तंह्यक्षय्यमुपतिष्ठतु ॥ अपसव्यं ॥ सव्यं
जान्वाच्य ॥ अपहताअसुरारक्षाꣳसिवेदिषदः ॥ दर्भेणलेखांलिखति ॥ तामभ्युक्ष्य ॥ सकृदाच्छिन्नैर्दर्भैरवस्तीर्य ॥ स॒कृ॒दा॒च्छि॒
न्नंब॒र्हिरू॑र्णा॑मृदु ॥ स्यो॒नंपि॒तृभ्यं॑स्त्वाभराम्य॒हं ॥ अ॒स्मिन्त्सीदंतुमेपि॒तरं॑ःसो॒म्याः ॥ पि॒ता॒म॒हाःप्रपि॑तामहाश्चानु॒गैःस॒ह ॥ तेषुदर्भेष्वा
सीनांजलिनात्रिरुदकंनिनयति ॥ मार्जयंतांपितरःसोम्यासोमार्जयंतांपितामहाःसोम्यासोमार्जयंतांप्रपितामहाःसोम्यासःमार्ज
यंतांसर्वेपितरः ॥ एतत्तेअस्मत्पितःशर्मन्गोत्रवसुरूपयेचत्वामनु ॥ पित्रेशर्मणेगोत्रायवसुरूपायअयंपिंडःस्वधा ॥ गयास्थो
दत्तोनमम ॥ तेभ्यश्चगयायांदत्तोऽस्तु ॥ एवंपितामहप्रपितामहयोः ॥ एतत्तेअस्मन्मातःअमुकदेगोत्रेवसुरूपेयाश्चत्वामनुअस्म

न्मात्रेदायैगोत्रायैवसुरूपायैअयंपिंडःस्वधा ॥ गयास्थोदत्तोनममताभ्यश्च ॥ गयायांदत्तोऽस्तु ॥ एवंपितामहीप्रपितामह्योः एवंमातामहसपत्नीकस्त्रीपुत्रकन्यापितृव्यमातुलभ्रातृपितृभगिनीमातृभगिनीआत्मभगिन्योधवापत्ययुक्ताःश्वशुरगुरुशिष्याप्ताःतीर्थेमहालयेच ॥ आब्रह्मणोयेपितृवंशजातामातुस्तथावंशभवामदीयाः ॥ वंशद्वयेस्मिन्ममदासभूताभृत्यास्तथैवाश्रितसेवकाश्च ॥ मित्राणिसख्युःपशवश्चवृक्षाद्दृष्टाश्चपृष्टाश्चकृतोपकाराः ॥ जन्मांतरंयेममसंगताश्चतेभ्यःस्वधापिंडमहंददामि ॥ १ ॥ पितृवंशेमृतायेचमातृवंशेतथैवच ॥ गुरुश्वशुरबंधूनांयेचान्येबांधवामृताः ॥ येमेकुलेलुप्तपिंडाःपुत्रदारविवर्जिताः ॥ क्रियालोपगताश्चैवजात्यंधाःपंगवस्तथा ॥ विरूपाआमगर्भाश्चज्ञाताज्ञाताःकुलेमम ॥ धर्मपिंडोमयादत्तोह्यक्षय्यमुपतिष्ठतु ॥ २ ॥ असीपत्रवनेघोरेकुंभीपाकेचयेगताः ॥ तेषामुद्धरणार्थायइमंपिंडंददाम्यहं ॥ ३ ॥ उत्सन्नकुलवंश्यानांयेषांदाताकुलेनहि ॥ धर्मपिंडोमयादत्तोह्यक्षय्यमुपतिष्ठतु ॥ ४ ॥ शमीपत्रप्रमाणेनपिंडंदद्याद्गयाशिरे ॥ उद्धरेत्सप्तगोत्राणिकुलमेकोत्तरंशतं ॥ अत्रपितरोमादयध्वं ॥ आंजनमांजन्यायअभ्यंजनमभ्यंजन्याययथाभागमेवैनान्प्रीणाति ॥ अंक्ष्वासावंक्ष्वासावितित्रिरांजनं ॥ पितःशर्मन्गोत्रवसुरूपअंक्ष्व ॥ एवंपितामहादि एवंअभ्यंक्ष्व ॥ अभ्यंक्ष्वासावभ्यंक्ष्वासावितित्रिरभ्यंजनं ॥ओष्मणोव्यावृतउपास्ते ॥ ऊष्मभागाहिपितरः ॥ उत्तरआयुषिलोमछिंधीत ॥ नमस्करोति ॥ नमस्कारोहिपितृणां ॥ ततःसव्येनपिंडपूजांकरिष्ये ॥ (युक्तंत्वपसव्येन) ॥ पिंडसंस्थाःपितरःपाद्यंस्वधा अर्घ्यं आचमनीयं स्नानं० वस्त्रं० अलंकारान्० गंधं० पुष्पंस्वधा धूपंस्वधा दीपंस्वधा नैवेद्यंस्वधा तांबूलंस्वधा दक्षिणां० फलंस्वधा ॥ अथोपतिष्ठते ॥ अपसव्यं ॥ नमोवःपित

---

१ मात्रादिद्वित्वेएतद्वामस्मन्मातरौ यज्ञदेश्रीदेयाश्चयुवामनुअस्मन्मातृभ्यामित्याद्युच्चार्यएकएवपिंडोदेयः बहुत्वेबहुवचनेनैकएव ।

रोरसायनमोवःपितरःशुष्मायनमोवःपितरोजीवायनमोवःपितरःस्वधायनमोवःपितरोमन्यवेनमोवःपितरोघोरायपितरोनमोवोयएतस्मिंल्लोकेस्थयुष्माꣳस्तेनुयेस्मिंल्लोकेमांतेनुयएतस्मिंल्लोकेस्थयूयंतेषांवसिष्ठाभूयास्तयेस्मिंल्लोकेहंतेषांवसिष्ठोभूयासं ॥ ऊर्जस्वतीस्वधयावंदमानास्तावोगच्छंतिपितरःस्योनाः ॥ ऊर्जंवहंतीःसततमक्षिकोदकाःक्षीरमुदकंघृतंमधुपयःकीलालंपरिस्रुतꣳस्वधास्थतर्पयतमेपितॄन् स्वधास्थतृप्यततृप्यत ॥ इतिलेपोदकमप्रदक्षिणंपिंडोपरिक्षिपेत् ॥ ततःपाणीव्यत्यस्यदक्षिणमुत्तरमुत्तरंचदक्षिणं ॥ परेतपितरःसोम्यागंभीरैःपथिभिःपूर्व्यैः ॥ अथापितॄन्सुविदत्राꣳअपीतयमेनयेसधमादंमदंति ॥ मनोन्वाहुवामहेनाराशꣳसेनस्तोमेन पितॄणांचमन्मभिः ॥ आनएतुमनःपुनःक्रत्वेदक्षायजीवसे ॥ ज्योक्कसूर्यंदृशे ॥ पुनर्नःपितरोमनोददातुदैव्योजनः ॥ जीवंव्रातꣳसचेमहि ॥ सव्यंअग्निंविसर्जयेत् ॥ यदंतरिक्षंपृथिवीमुतद्यांयन्मातरंपितरंवाजिहिꣳसिम ॥ अग्निर्मातस्मादेनसःप्रमुंचतुदुरितायानिचकृमकरोतुमामनेनसं ॥ ततःसव्येनब्राह्मणहस्ते शिवाआपःसंतु ॥ संतुशिवाआपः ॥ सौमनस्यमस्तु ॥ अस्तुसौमनस्यं ॥ अक्षतंचारिष्टंचास्तु ॥ अस्त्वक्षतमरिष्टंच ॥ दीर्घमायुःश्रेयःशांतिःपुष्टिस्तुष्टिश्चास्तु ॥ दीर्घमायुःश्रेयःशांतिःपुष्टिस्तुष्टिश्चास्तु ॥ अपसव्येनपितृहस्तेशिवाआपःसंतु ॥ संतुशिवाआपः ॥ सौमनस्यमस्तु ॥ अस्तुसौमनस्यं ॥ तिलाःपांतु ॥ पांतुतिलाः ॥ दीर्घमायुःश्रेयःशांतिःपुष्टिस्तुष्टिश्चास्त्वितिभवंतोब्रुवंतु ॥ दीर्घमायुःश्रेयःशांतिःपुष्टिस्तुष्टिश्चास्तु ॥ अपसव्यं ॥ ऋचेत्वारुचेत्वासमित्स्रवंतिसरितोनधेनाः ॥ अंतर्हृदामनसापूयमानाः ॥ घृतस्यधाराअभिचाकशीमि ॥ हिरण्ययोवेतसोमध्यआसां ॥ तस्मिन्सुपर्णोमधुकृत्कुलायीभजन्नास्तेमधुदेवताभ्यः ॥ तस्यासतेहरयःसप्ततीरेस्वधांदुहानाअमृतस्यधारां ॥ पिंडोपरिजलधारांकृत्वा ॥ अस्मत्पितृपितामहप्रपितामहानांशर्मणांगोत्राणांवसुरुद्रा० एवंमात्रादिषष्ठ्यं

तमुक्त्वायद्दत्तंआपरपाक्षिकश्राद्धीयान्नोदकादितक्षय्यमस्त्वितिभवंतोब्रुवंतु ॥ अस्त्वक्षय्यं ॥ सव्यं ॥ धूरिलोचन० श्राद्धीयमन्नमुदकादितदक्षय्यम० ॥ अस्त्वक्षय्यं ॥ सव्यं ॥ अस्यश्राद्धयज्ञाख्यस्यकर्मणःप्रतिष्ठाफलसंसिद्ध्यर्थंदेवानांसुवर्णंपितॄणांरजतं श्राद्धभोक्तृभ्योब्राह्मणेभ्यःइमांदक्षिणांयुष्मभ्यमहंसंप्रददे ॥ दक्षिणाःपांतु ॥ पांतुदक्षिणाः ॥ अपसव्यं ॥ पित्रादिसमस्तपितृगणेभ्यःस्वधोच्यतां ॥ अस्तुस्वधा ॥ स्वधासंपद्यतामितिभवंतोब्रुवंतु ॥ संपद्यतांस्वधा ॥ सव्यं ॥ अग्निपुरोगाविश्वेदेवाः प्रीयंतामितिभवंतो० ॥ प्रीयंतांविश्वेदेवाः ॥ अपसव्यं ॥ वसुपुरोगाःपितरःप्रीयंतामितिभवंतोब्रुवंतु ॥ प्रीयंतांपितरः ॥ सव्यं ॥ सर्वेंस्वस्तिभवंतोब्रुवंतु ॥ आयुष्मतेस्वस्ति ॥ शोभनंहविः ॥ आत्मालंकारः ॥ शाकपाकाःपितृप्रियाः ॥ उत्तमोत्तमाः ॥ पिंडान्नमस्कृत्य ॥ देवपितॄणामग्रेसहैवगोत्राशिषःप्रार्थयते ॥ विप्रहस्तेअक्षतान्दद्यात् ॥ अघोराःपितरःसंतु ॥ गोत्रंवर्धतां ॥ दा॒तारो॒नो॑भिवर्ध॒तां॑वेदा॒ःसंत॑तिरे॒वनः॑ ॥ श्रद्धा॒चनो॑माव्यग॒मत् ॥ बहु॒देयं॑चनो॒स्तु ॥ अन्नं॒चनो॑बहुभ॒वेत् ॥ अतिथीं॑श्च॑लभे॒महि ॥ याचि॒तार॑श्च॑नःसं॒तु ॥ मा॒चयाचि॑ष्मकं॒चन ॥ इतिप्रार्थ्य ॥ दा॒तारो॒वो॑भिवर्ध॒तां ॥ वेदा॒ःसंत॑तिरे॒व॑वः ॥ श्रद्धा॒चवो॑माव्यग॒मत् ॥ बहुधेयं॑चवो॒स्तु ॥ अन्नं॒चवो॑बहुभ॒वेत् ॥ अतिथीं॑श्च॑लभ॒ध्वं ॥ याचि॒तार॑श्च॑वःसं॒तु ॥ माचया॑चि॑द्ध्वंकं॒चन ॥ स्वस्तिगोत्रंगोत्रस्याभिवृद्धिरस्तु ॥ एताःसत्याआशिषःसंतु ॥ देवपितृप्रसादोस्तु ॥ गयाकृतश्राद्धमस्तु ॥ पिंडानुद्वासयिष्ये॥ उद्वासय ॥ तद्विष्णोः॑पर॒मंप॒दꣳसदा॑पश्यंतिसू॒रयः॑ ॥ दि॒वी॑व॒चक्षु॒रात॑तं ॥ तद्विप्रा॑सोविप॒न्यवो॑जागृवांꣳस॒ःसमिं॑धते ॥ विष्णो॒र्यत्प॑र॒मंप॒दं ॥ अयोध्यामथुरामायाकाशीकांचीअवंतिका ॥ पुरीद्वारावतीचैवसप्तैतामोक्षदायकाः ॥ पिंडस्थानेशांतिःपुष्टिस्तुष्टिश्चास्त्वितिभंवतोब्रुवंतु ॥ पिंडस्थानेशांतिःपुष्टिस्तुष्टिश्चास्तु ॥ स्वस्थानेवासः ॥ देवान्पितॄन्सहैवविसर्जयिष्ये ॥ विसर्जय ॥

अपसव्यं ॥ वाजेवाजेवतवाजिनोनोधनेषुविप्राअमृताऋतज्ञाः ॥ अस्यमध्वःपिबतमादयध्वंतृप्तायातपथिभिर्देवयानैः ॥ उत्तिष्ठंतुपितरः ॥ सव्येनविश्वेदेवैःसह ॥ आमावाजस्यप्रसवोजगम्यादाद्यावापृथिवीविश्वशंभू ॥ आमागंतांपितरामातराचामासोमोअमृतत्वायगम्यात् ॥ स्वादुषꣳसदःपितरोवयोधाःकृच्छ्रेश्रितःशक्तीवंतोगभीराः ॥ चित्रसेनाइषुबलाअमृध्राःसतोवीराउरवोव्रातसाहाः ॥ ब्राह्मणासःपितरःसोम्यासःशिवेनोद्यावापृथिवीअनेहसा ॥ पूषानःपातुदुरितादृतावृधोरक्षामाकिर्नोअघशꣳसईशत ॥ ब्राह्मणाः ॥ इहैवस्तंमावियौष्टंविश्वमायुर्व्यश्नुतं ॥ क्रीळंतौपुत्रैर्नप्तृभिर्मोदमानौस्वेगृहे ॥ आयुःप्रजांधनंविद्यांस्वर्गंमोक्षंसुखानिच ॥ प्रयच्छंतुतथाराज्यंप्रीतानृणांपितामहाः ॥ एताःसत्याआशिषःसंतु ॥ श्राद्धंगयाकृतश्राद्धमस्तु ॥ पितॄणामक्षय्यातृप्तिरस्तु ॥ यजमानः ॥ अद्यमेसफलंजन्मभवत्पादाब्जवंदनात् ॥ अद्यमेवंशजाःसर्वेयातावोनुग्रहाद्दिवं ॥ यत्तुशाकादिदानेनक्लेशितायूयमीदृशाः ॥ तत्क्लेशजातंचित्तस्थंविस्मृत्यक्षंतुमर्हथ ॥ विस्मृत्यक्षमामहे ॥ मंत्रहीनंक्रियाहीनंभक्तिहीनंद्विजोत्तमाः ॥ श्राद्धंसंपूर्णतांयातुप्रसादाद्भवतांमम ॥ श्राद्धंसंपूर्णमस्तु ॥ यःकश्चिच्छ्राद्धयज्ञस्यप्रोक्तोमन्वादिभिर्विधिः ॥ असौयुष्मत्प्रसादेनसंपूर्णःसकलोस्तुमे ॥ अस्तुसंपूर्णःसकलः ॥ शेषोप्यस्ति ॥ हूयतां ॥ इष्टैःसहभुज्यतां ॥ वसिष्ठासःपितृवद्वाचमक्रतदेवाँईळानाऋषिवत्स्वस्तये ॥ प्रीताइवज्ञातयःकाममेत्यास्मेदेवासोवधूनुतावसु ॥ देवान्वसिष्ठोअमृतान्ववंदेयेविश्वाभुवनाभिप्रतस्थुः ॥ तेनोरासंतामुरुगायमद्ययूयंपातस्वस्तिभिःसदानः ॥ इदंपितृभ्योनमोअस्त्वद्येतिनमस्कारवतीमंततःशंसतितस्मादंततःपितृभ्योनमस्क्रियतेतदाहुर्व्याहावंपित्र्याःशंसेत् ॥ अव्याहावाँइति ॥ व्याहावमेवशंसेदसंस्थितंवैपितृयज्ञस्यसाध्वसंस्थितंवाएषपितृयज्ञंसंस्थापयतियोव्याहावंशंसतितस्माद्व्याहावमेवशंस्तव्यं ॥ होतास्मएवास्माआयतनइंद्रियंवीर्यमवरुंधेद्वाद

शोपदधातिद्वादशाक्षराजगतीजागताःपशवोजगत्यैवास्मैपशूनवरुंधेष्टावष्टावन्येषुधिष्णियेषूपदधात्यष्टाशफाःपशवःपशूनेवावरुंधेषण्मार्जालीयेषड्वाऋतवऋतवःखलुवैदेवाःपितरऋतूनेवदेवान्पितॄन्प्रीणाति ॥ जपच्छिद्रंतपश्छिद्रंयच्छिद्रंश्राद्धकर्मणि ॥ सर्वंभवतुमेऽछिद्रंब्राह्मणानांप्रसादतः ॥ सर्वमच्छिद्रंभवतु ॥ अनेनाग्नौकरणब्राह्मणभोजनपिंडप्रदानकर्मत्रयात्मकेनश्राद्धेन पितृस्वरूपीजनार्दनवासुदेवःप्रीयतां ॥ एषपितृयज्ञःतत्सद्ब्रह्मार्पणमस्तु ॥ द्विराचामेत् ॥ तर्पणंकुर्यात् ॥ अद्येत्यादि० पितृणांमहालयश्राद्धांगभूतंपरेहनिक्रियमाणमपिसद्योपकर्षेणदेवपूर्वकंतर्पणंकरिष्ये ॥ विश्वान्देवांस्तर्पयामि २ ॥ प्राचीनावीती ॥ पितरंशर्माणमित्यादिसर्वान्पितॄंस्तर्पयेत् स्वयंभुंजीत ॥ इतिमहालयश्राद्धम् ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ६० ॥ अन्नसूक्तानि ॥

उपह्वयेसुदुघांधेनुमेतांसुहस्तोगोधुगुतदोहदेनां ॥ श्रेष्ठंसवंसवितासाविषन्नोभीद्धोघर्मस्तदुषुप्रवोचं ॥ हिंकृण्वतीवसुपत्नीवसूनांवत्समिच्छंतीमनसाभ्यागात् ॥ दुहामश्विभ्यांपयोअघ्न्येयंसावर्धतांमहतेसौभगाय ॥ इंद्रदृह्ययामकोशाअभूवन्यज्ञायशिक्षगृणतेसखिभ्यः ॥ दुर्मायवोदुरेवामर्त्यासोनिषंगिणोरिपवोहंत्वासः ॥ वाशीमंतऋष्टिमंतोमनीषिणःसुधन्वानइषुमंतोनिषंगिणः ॥ स्वश्वास्थसुरथाःपृश्निमातरःस्वायुधामरुतोयाथनाशुभं ॥ चतुष्कपर्दायुवतिःसुपेशाघृतप्रतीकावयुनानिवस्ते ॥ तस्यांसुपर्णावृषणानिषेदतुर्यत्रदेवादधिरेभागधेयं ॥ एकःसुपर्णःससमुद्रमाविवेशसइदंविश्वंभुवनंविचष्टे ॥ तंपाकेनमनसापश्यमंतितस्तंमातारेळ्हिसउरेळ्हिमातरं ॥ सुपर्णंविप्राःकवयोवचोभिरेकंसंतंबहुधाकल्पयंति ॥ छंदांसिचदधतोअध्वरेषुग्रहान्त्सोमस्यमिमतेद्वादश ॥ पितुंनुस्तोषंमहोधर्माणंतविषीं ॥ यस्यत्रितोव्योजसावृत्रंविपर्वमर्दयत् ॥ स्वादोपितोमधोपितोवयंत्वाववृमहे ॥ अस्माकमवि

ताभव ॥उपनःपितवाचरशिवःशिवाभिरूतिभिः॥ मयोभुरद्विषेण्यःसखासुशेवोअद्वयाः॥तवत्येपितोरसारजांस्यनुविष्ठिताः॥ दिविवाताइवश्रिताः ॥ तवत्येपितोददतस्तवस्वादिष्ठतेपितो ॥ प्रस्वाद्मानोरसानांतुविग्रीवाइवेरते ॥ त्वेपितोमहानांदेवानां मनोहितं ॥ अकारिचारुकेतुनातवाहिमवसावधीत् ॥ यद्दोपितोअजगन्विवस्वपर्वतानां ॥ अत्राचिन्नोमधोपितोरंभक्षायगम्याः ॥ यदपामोषधीनांपरिंशमारिशामहे ॥ वातापेपीवइद्भव ॥ यत्तेसोमगवाशिरोयवाशिरोभजामहे ॥ वातापेपीवइद्भव ॥ करंभओषधेभवपीवोवृक्कउदारथिः ॥ वातापेपीवइद्भव ॥ तंत्वावयंपितोवचोभिर्गावोनहव्यासुषूदिम ॥ देवेभ्यस्त्वासधमादमस्मभ्यंत्वासधमादं ॥ कयानश्चित्रआभुवदूतीसदावृधःसखा ॥ कयाशचिष्ठयावृता ॥ कस्त्वासत्योमदानांमंहिष्ठोमत्सदंधसः ॥ दृह्ळाचिदारुजेवसु ॥ अभीषुणःसखीनामविताजरितॄणां ॥ शतंभवास्यूतिभिः ॥ ॥ ततआब्रह्मन्नित्यनुवाकंपठंति ॥ ७ ॥

आब्रह्मन्ब्राह्मणोब्रह्मवर्चसीजायतामास्मिन्राष्ट्रेराजन्यइषव्यःशूरोमहारथोजायतांदोग्ध्रीधेनुर्वोढानड्वानाशुःसप्तिःपुरंधिर्योषाजिष्णूरथेष्ठाःसभेयोयुवास्ययजमानस्यवीरोजायतांनिकामेनिकामेनःपर्जन्योवर्षतुफलिन्योनओषधयःपच्यंतांयोगक्षेमोनःकल्पतां ॥ आब्रह्मन्ब्राह्मणोब्रह्मवर्चसीजायतामित्याह ॥ ब्राह्मणएवब्रह्मवर्चसंदधाति ॥ तस्मात्पुराब्राह्मणोब्रह्मवर्चस्यजायत ॥ आस्मिन्राष्ट्रेराजन्यइषव्यःशूरोमहारथोजायतामित्याह ॥ राजन्यएवशौर्यंमहिमानंदधाति॥ तस्मात्पुराराजन्यइषव्यःशूरोमहारथोजायत ॥ दोग्ध्रीधेनुरित्याह ॥ धेन्वामेवपयोदधाति ॥ तस्मात्पुरादोग्ध्रीधेनुरजायत॥ वोढानड्वानित्याह ॥ अनडुह्येववीर्यंदधाति ॥ तस्मात्पुरावोढानड्वानजायत ॥ आशुःसप्तिरित्याह ॥ अश्वएवजवंदधाति ॥ तस्मात्पुराशुरश्वोजायत ॥ पुरंधिर्योषेत्याह ॥ योषित्येवरूपंदधाति ॥ तस्मात्स्त्रीयुवतिःप्रियाभावुका ॥ जिष्णूरथेष्ठाइत्याह ॥ आहवैतत्रजिष्णूरथेष्ठाजा

यते ॥ यत्रैतेनयज्ञेनयजंते ॥ सभेयोयुवेत्याह ॥ योवैपूर्ववयसी ॥ ससभेयोयुवा ॥ तस्माद्युवापुमान्प्रियोभावुकः ॥ आस्य यजमानस्यवीरोजायतामित्याह ॥ आहवैतत्रयजमानस्यवीरोजायते ॥ यत्रैतेन० ॥ निकामेनिकामेनःपर्जन्योवर्षत्वित्याह ॥ निकामेनिकामेहवैतत्रपर्जन्योवर्षति ॥ यत्रैतेनय०॥ फलिन्योनओषधयःपच्यंतामित्याह ॥ फलिन्योहवैतत्रौषधयःपच्यंते ॥ यत्रैतेन० ॥ योगक्षेमोनःकल्पतामित्याह ॥ कल्पतेहवैतत्रप्रजाभ्योयोगक्षेमः ॥ यत्रैतेनयज्ञेनयजंते ॥ ॥ नमःककुभायनिषंगिणेस्तेनानांपतयेनमः ॥ नमोनिषंगिणइषुधिमतेतस्कराणांपतयेनमः ॥ नमोनिषंगिणेचेषुधिमतेच ॥ येतीर्थानिप्रचरंति सृकावंतोनिषंगिणः ॥ तेषाꣳसहस्रयोजनेवधन्वानितन्मसि ॥ सइषुहस्तैःसनिषंगिभिर्वशीसꣳस्रष्टासयुधइंद्रोगणेन ॥ सꣳसृष्टजित्सोमपाबाहुशर्ध्यूर्ध्वधन्वाप्रतिहिताभिरस्ता ॥ ॥ ततस्त्रिसुपर्णपठेत् ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

॥ ६१ ॥ त्रिसुपर्णम् ॥

श्रीः ॥ ॐ शांतिःशांतिःशांतिः ॥ ॐ ब्रह्ममेतुमां ॥ मधुमेतुमां ॥ ब्रह्ममेवमधुमेतुमां ॥ यास्तेसोमप्रजावत्सोभिसोअहं ॥ दुष्वप्नहंदुरुःषह ॥ यास्तेसोमप्राणाꣳस्ताञ्जुहोमि ॥ त्रिसुपर्णमयाचितंब्राह्मणायदद्यात् ॥ ब्रह्महत्यांवाएतेघ्नंति ॥ येब्राह्मणास्त्रिसुपर्णपठंति ॥ तेसोमंप्राप्नुवंति ॥ आसहस्रात्पंक्तिंपुनंति ॥ ॐ ब्रह्ममेधया ॥ मधुमेधया ॥ ब्रह्ममेवमधुमेधया ॥ अद्यानोदेवसवितःप्रजावत्सावीःसौभगं ॥ परादुष्वप्नियꣳसुव ॥ विश्वानिदेवसवितर्दुरितानिपरासुव ॥ यद्भद्रंतन्मआसुव ॥ मधुवाताऋतायतेमधुक्षरंतिसिंधवः ॥ माध्वीर्नःसंत्वोषधीः ॥ मधुनक्तमुतोषसिमधुमत्पार्थिवꣳरजः ॥ मधुद्यौरस्तुनःपिता ॥ मधुमान्नोवनस्पतिर्मधुमाꣳअस्तुसूर्यः ॥ माध्वीर्गावोभवंतुनः ॥ यइमंत्रिसुपर्णमयाचितंब्राह्मणायदद्यात् ॥ भ्रूणहत्यांवाएतेघ्नंति ॥

येब्राह्मणास्त्रिसुपर्णपठँति ॥ तेसोमंप्राप्नुवंति ॥ आसहस्रात्पंक्तिंपुनँति ॥ ॐ ब्रह्ममेधवा ॥ मधुमेधवा ॥ ब्रह्ममेवमधुमेधवा ॥
ब्रह्मादेवानाँपदवीःकवीनामृषिर्विप्राणांमहिषोमृगाणाँ ॥ श्येनोगृध्राणाꣳस्वधितिर्वनानाꣳसोमःपवित्रमत्येतिरेभन् ॥ हꣳसः
शुचिषद्वसुरंतरिक्षसद्धोतावेदिषदतिथिर्दुरोणसत् ॥ नृषद्वरसदृतसद्व्योमसदब्जागोजाऋतजाअद्रिजाऋतंबृहत् ॥ ऋचेत्वारुचे
त्वासमित्स्रवंतिसरितोनधेनाः ॥ अंतर्हृदामनसापूयमानाः ॥ घृतस्यधाराअभिचाकशीमि ॥ हिरण्ययोवेतसोमध्यआसां ॥ तास्मि
न्त्सुपर्णोमधुकृत्कुलायीभजन्नास्तेमधुदेवताभ्यः ॥ तस्यासतेहरयःसप्ततीरेस्वधांदुहानाअमृतस्यधारां ॥ यइदंत्रिसुपर्णमयाचि
तंब्राह्मणायदद्यात् ॥ वीरहत्यांवाएतेघ्नँति ॥ येब्राह्मणास्त्रिसुपर्णपठँति ॥ तेसोमंप्राप्नुवंति ॥ आसहस्रात्पंक्तिंपुनँति ॥ ॐ तस्यैवं
विदुषोयज्ञस्यात्मायजमानःश्रद्धापत्नीशरीरमिध्ममुरोवेदिर्लोमानिबर्हिर्वेदःशिखाहृदयंयूपःकामआज्यंमन्युःपशुस्तपोग्निर्दमःश
मयितादक्षिणावाग्घोताप्राणउद्गाताचक्षुरध्वर्युर्मनोब्रह्माश्रोत्रमग्नीद्यावद्ध्रियतेसादीक्षायदश्नातितद्धविर्यत्पिबतितदस्यसोमपा
नंयद्रमतेतदुपसदोयत्संचरत्युपविशत्युत्तिष्ठतेचसप्रवर्ग्योयन्मुखंतदाहवनीयोयाव्याहृतिराहुतिर्यदस्यविज्ञानंतज्जुहोतियत्सायं
प्रातरत्तितत्समिधंयत्प्रातर्मध्यंदिनꣳसायंचतानिसवनानियेअहोरात्रेतेदर्शपूर्णमासौयेर्धमासाश्चमासाश्चतेचातुर्मास्यानियऋतव
स्तेपशुबंधायेसंवत्सराश्चपरिवत्सराश्चतेहर्गणाःसर्ववेदसंवाएतत्सत्रंयन्मरणंतदवभृथएतद्वैजरामर्यमग्निहोत्रꣳसत्रंयएवंविद्वानुद
गयनेप्रमीयतेदेवानामेवमहिमानंगत्वादित्यस्यसायुज्यंगच्छत्यथयोदक्षिणेप्रमीयतेपितृणामेवमहिमानंगत्वाचंद्रमसःसायुज्यꣳ
सलोकतामाप्नोत्येतौवैसूर्याचंद्रमसोर्महिमानौब्राह्मणोविद्वानभिजयतितस्माद्ब्रह्मणोमहिमानमाप्नोतितस्माद्ब्रह्मणोमहिमानं ॥ स
हनाववतु ॥ सहनौभुनक्तु ॥ सहवीर्यंकरवावहै ॥ तेजस्विनावधीतमस्तुमाविद्विषावहै ॥ ॐ शांतिःशांतिःशांतिः ॥ ॥

॥ ६२ ॥ अभिश्रवणसूक्तानि ॥

ॐ युंजतेमनउतयुंजतेधियोविप्राविप्रस्यबृहतोविपश्चितः ॥ विहोत्रादधेवयुनाविदेकइन्महीदेवस्यसवितुःपरिष्टुतिः॥ सुवाग्देवदु
र्याँ२ आवददेवश्रुतौदेवेष्वाघोषेथामानोवीरोजायतांकर्मण्योयँ२ सर्वेनुजीवामयोबहूनामसद्वशी॥ इदंविष्णुर्विचक्रमेत्रेधानिदधेप
दं॥समूढमस्यपाँ२सुरइरावतीधेनुमतीहिभूतँ२सूयवसिनीमनवेयशस्यै॥व्यस्कभ्नाद्रोदसीविष्णुरेतेदाधारपृथिवीमभितोमयूखैः॥
प्राचीप्रेतमध्वरंकल्पयंतीऊर्ध्वंयज्ञंनयतंमाजीह्वरतमत्ररमेथांवर्ष्मन्पृथिव्यादिवोवाविष्णवुतवापृथिव्यामहोवाविष्णवुतवांतरि
क्षाद्धस्तौपृणस्वबहुभिर्वसव्यैराप्रयच्छदक्षिणादोतसव्यात्॥ विष्णोर्नुकंवीर्याणिप्रवोचंयःपार्थिवानिविममेरजाँ२सियोअस्कभाय
दुत्तरँ२सधस्थंविचक्रमाणस्त्रेधोरुगायोविष्णोरराटमसिविष्णोःपृष्ठमसिविष्णोश्नप्त्रेस्थोविष्णोःस्यूरसिविष्णोर्ध्रुवमसिवैष्णवमसि
विष्णवेत्वा॥१॥ कृणुष्वपाजःप्रसितिंनपृथ्वींयाहिराजेवामवाँ२इभेन॥२॥ रक्षोहणोवलगहनोवैष्णवान्खनामीदमहंतंवलगमुद्वपा
मियन्नःसमानोयमसमानोनिचखानेदमेनमधरंकरोमियोनःसमानोयोसमानोरातीयतिगायत्रेणच्छंदसावबाढोवलगःकिमत्रभद्रं
तन्नौसहविराडसिसपत्नहासम्राडसिभ्रातृव्यहास्वराडस्यभिमातिहाविश्वाराडसिविश्वासांराष्ट्राणाँ२हंतारक्षोहणोवलगहनःप्रो
क्षामिवैष्णवान्रक्षोहणोवलगहनोवनयामिवैष्णवान्यवोसियवयास्मद्द्वेषोयवयारातीरक्षोहणोवलगहनोवस्तृणामिवैष्णवान्रक्षो
हणोवलगहनोभिजुहोमिवैष्णवान्रक्षोहणौवलगहनावुपदधामिवैष्णवीरक्षोहणौवलगहनौपर्यूहामिवैष्णवीरक्षोहणौवलगहनौप
रिस्तृणामिवैष्णवीरक्षोहणौवलगहनौवैष्णवीबृहन्नसिबृहद्ग्रावाबृहतीमिंद्रायवाचंवद॥३॥ सोमायपितृमतेपुरोडाशँ२षट्कपालंनि
र्वपतिपितृभ्योबर्हिषद्भ्योधानाःपितृभ्योग्निष्वात्तेभ्योभिवान्यायैदुग्धेमंथमेतत्तेततयेचत्वामन्वेतत्तेपितामहप्रपितामहयेचत्वाम

न्वत्रपितरोयथाभागंमदध्वꣳसुसंदृशंत्वावयंमघवन्मंदिषीमहि॥प्रनूनंपूर्णवंधुरस्तुतोयासिवशाꣳअनु॥योजान्विंद्रतेहरी॥अक्षन्नमीमदंतह्यवप्रियाअधूषत॥अस्तोषतस्वभानवोविप्रानविष्ठयामती॥योजान्विंद्रतेहरी॥अक्षन्पितरोमीमदंतपितरोतीतृपंतपितरोमीमृजंतपितरः ॥ परेतपितरःसोम्यागंभीरैःपथिभिःपूर्व्यैः ॥ अथापितॄन्सुविदत्राꣳअपीतयमेनयेसधमादंमदंति ॥ मनोन्वाहुवामहेनाराशꣳसेनस्तोमेनपितॄणांचमन्मभिः ॥ आनएतुमनःपुनःक्रत्वेदक्षायजीवसे ॥ ज्योक्चसूर्यंदृशे ॥ पुनर्नःपितरोमनोददातुदैव्योजनः ॥ जीवंव्रातꣳसचेमहि ॥ यदंतरिक्षंपृथिवीमुतद्यांयन्मातरंपितरंवाजिहिꣳसिम ॥ अग्निर्मातस्मादेनसोगार्हपत्यःप्रमुंचतुदुरितायानिचकृमकरोतुमामनेनसं ॥ ४ ॥ उशंतस्त्वाहवामहउशंतःसमिधीमहि॥ उशंनुशतआवहपितॄन्हविषेअत्तवे॥ त्वꣳसोमप्रचिकितोमनीषात्वꣳरजिष्ठमनुनेषिपंथां ॥ तवप्रणीतीपितरोनइंदोदेवेषुरत्नमभजंतधीराः ॥ त्वयाहिनःपितरःसोमपूर्वेकर्माणिचक्रुःपवमानधीराः ॥ वन्वन्नवातःपरिधीꣳरपोर्णुवीरेभिरश्वैर्मघवाभवानः ॥ त्वꣳसोमपितृभिःसंविदानोनुद्यावापृथिवीआततंथ ॥ तस्मैतइंदोहविषाविधेमवयꣳस्यामपतयोरयीणां ॥ अग्निष्वात्ताःपितरएहगच्छतसदःसदःसदतसुप्रणीतयः॥ अत्ताहवीꣳषिप्रयतानिबर्हिष्यथारयिꣳसर्ववीरंदधातन ॥ बर्हिषदःपितरऊत्यर्वागिमावोहव्याचकृमाजुषध्वं ॥ तआगतावसाशंतमेनाथास्मभ्यꣳशंयोररपोदधात ॥ आहंपितॄन्सुविदत्राꣳअवित्सिनपातंचविक्रमणंचविष्णोः ॥ बर्हिषदोयेस्वधयासुतस्यभजंतपित्वस्तइहागमिष्ठाः ॥ उपहूताःपितरःसोम्यासोबर्हिष्येषुनिधिषुप्रियेषु ॥ तआगमंतुतइहश्रुवंत्वधिब्रुवंतुतेअवंत्वस्मान् ॥ उदीरतामवरउत्परासउन्मध्यमाःपितरःसोम्यासः ॥ असुंयईयुरवृकाऋतज्ञास्तेनोवंतुपितरोहवेषु ॥ इदंपितृभ्योनमोअस्त्वद्येपूर्वासोयउपरासईयुः ॥ येपार्थिवेरजस्यानिषत्तायेवानूनꣳसुवृजनासुविक्षु ॥ अधायथानःपितरःपरासःप्रत्नासोअग्नऋतमाशु

षणाः ॥ शुचीदयंदीधितिमुक्थशासःक्षामाभिंदंतोअरुणीरपव्रन् ॥ यदग्नेकव्यवाहनपितॄन्यक्ष्यऋतावृधः ॥ प्रचहव्यानिवक्ष्यसिदेवेभ्यश्चपितृभ्यऽआ ॥ त्वमग्नईडितोजातवेदोवाड्ढव्यानिसुरभीणिकृत्वा ॥ प्रादाःपितृभ्यःस्वधयातेअक्षन्नद्धित्वंदेवप्रयताहवीꣳषि ॥ मातलीकव्यैर्यमोअंगिरोभिर्बृहस्पतिर्ऋक्वभिर्वावृधानः ॥ याꣳश्चदेवावावृधुर्येचदेवान्त्स्वाहान्येस्वधयान्येमदंति ॥ इमंयमप्रस्तरमाहिसीदांगिरोभिःपितृभिःसंविदानः ॥ आत्वामंत्राःकविशस्तावहन्त्वेनाराजन्हविषामादयस्व ॥ अंगिरोभिरागहियज्ञियेभिर्यमवैरूपैरिहमादयस्व ॥ विवस्वंतꣳहुवेवःपितातेस्मिन्यज्ञेबर्हिष्यानिषद्य ॥ अंगिरसोनःपितरोनवग्वाअथर्वाणोभृगवःसोम्यासः ॥ तेषांवयꣳसुमतौयज्ञियानामपिभद्रेसौमनसेस्याम ॥५॥ भक्षेहिमाविशदीर्घायुत्वायशंतनुत्वायरायस्पोषायवर्चसेसुप्रजास्त्वायेहिवसोपुरोवसोप्रियोमेहृदोस्यश्विनोस्त्वाबाहुभ्याꣳसघ्यासंनृचक्षसंत्वादेवसोमसुचक्षाअवख्येषंमंद्राबिभूतिःकेतुर्यज्ञानांवाग्जुषाणासोमस्यतृप्यतुमंद्रास्वर्वाच्यदितिरनाहतशीर्ष्णीवाग्जुषाणासोमस्यतृप्यत्वेहिविश्वचर्षणेशंभूर्मयोभूःस्वस्तिमाहरिवर्णप्रचरक्रत्वेदक्षायरायस्पोषायसुवीरतायैमामाराजन्विबीभिषोमामेहार्दिंत्विषावधीः ॥ वृषणेशुष्मायायुषेवर्चसे ॥ वसुमद्गणस्यसोमदेवतेमतिविदःप्रातःसवनस्यगायत्रछंदसइंद्रपीतस्यनराशꣳसपीतस्यपितृपीतस्यमधुमतउपहूतस्योपहूतोभक्षयामिरुद्रवद्गणस्यसोमदेवतेमतिविदोमाध्यंदिनस्यसवनस्यत्रिष्टुपछंदसइंद्रपीतस्यनराशꣳसपीतस्यपितृपीतस्यमधुमतउपहूतस्योपहूतोभक्षयाम्यादित्यवद्गणस्यसोमदेवतेमतिविदस्तृतीयस्यसवनस्यजगतीछंदसइंद्रपीतस्यनराशꣳसपीतस्यपितृपीतस्यमधुमतउपहूतस्योपहूतोभक्षयामि ॥ आप्यायस्वसमेतुतेविश्वतःसोमवृष्णियं ॥ भवावाजस्यसंगथे ॥ हिन्वमेगात्राहरिवोगणान्मेमावितीतृषः ॥ शिवोमेसप्तऋषीनुपतिष्ठस्वमामेवाङ्नाभिमतिगाः ॥ अपामसोमममृताअभूमादर्श्मज्योतिरविदामदेवान् ॥

किमस्मान्कृणवदरातिःकिमुधूर्तिरमृतमर्त्यस्य॥ यन्मआत्मनोमिंदाभूदग्निस्तत्पुनराहार्जातवेदाविचर्षणिः॥ पुनरग्निश्चक्षुरदात्पुन
रिंद्रोबृहस्पतिः॥पुनर्मेअश्विनायुवंचक्षुराधत्तमक्ष्योः॥ इष्टयजुषस्तेदेवसोमस्तुतस्तोमस्यशस्तोक्थस्यहरिवतइंद्रपीतस्यमधुमतउ
पहूतस्योपहूतोभक्षयामि॥ आपूर्यास्थामापूरयतप्रजयाचधनेनच॥एतत्तेततयेचत्वामन्वेतत्तेपितामहप्रपितामहयेचत्वामन्वत्रपि
तरोयथाभागंमंदध्वंनमोवःपितरोरसायनमोवःपितरःशुष्मायनमोवःपितरोजीवायनमोवःपितरःस्वधायैनमोवःपितरोमन्यवेन
मोवःपितरोघोरायपितरोनमोवोयएतास्मिँल्लोकेस्थयुष्माꣳस्तेनुयेस्मिन्लोकेमांतेनुयएतास्मिँल्लोकेस्थयूयंतेषांवसिष्ठाभूयास्तयेस्मिँल्लो
केहंतेषांवसिष्ठोभूयासं॥प्रजापतेनत्वदेतान्यन्योविश्वाजातानिपरिताबभूव॥यत्कामास्तेजुहुमस्तन्नोअस्तुवयꣳस्यामपतयोरयीणां
॥ देवकृतस्यैनसोवयजनमसिमनुष्यकृतस्यैनसोवयजनमसिपितृकृतस्यैनसोवयजनमस्यप्सुधौतस्यसोमदेवतेनृभिःसुतस्येष्टयजुष
स्तुतस्तोमस्यशस्तोक्थस्ययोभक्षोअश्वसनिर्योगोसनिस्तस्यतेपितृभिर्भक्षंकृतस्योपहूतस्योपहूतोभक्षयामि॥६॥ प्रजापतिर्मनसांधो
छेतोधातादीक्षायाꣳसविताभृत्यांपूषासोमक्रयण्यांवरुणउपनद्धोसुरःक्रीयमाणोमित्रःक्रीतꣳशिपिविष्टआसादितोनरंधिषःप्रोह्य
माणोभिपतिरागतःप्रजापतिःप्रणीयमानोग्निराग्नीध्रेबृहस्पतिराग्नीध्रात्प्रणीयमानइंद्रोहविर्धानेदितिरासादितोविष्णुरुपावह्रिय
माणोथर्वोपोत्तोयमोभिषुतोपूतपाआधूयमानोवायुःपूयमानोमित्रःक्षीरश्रीर्मंथीसक्तुश्रीवैश्वदेवउन्नीतोरुद्रआहुतोवायुरावृत्तोनृ
चक्षाःप्रतिख्यातोभक्षआगतःपितृणांनाराशꣳसोसुरात्तःसिंधुरवभृथमवप्रयन्त्समुद्रोवगतःसलिलःप्रप्लुतःसुवरुहचंगतः॥७॥ अग्ने
उदधेयातइषुर्युवानामतयानोमृडतस्यास्तेनमस्तस्यास्तउपजीवंतोभूयास्माग्नेदुध्रगह्यकिꣳशिलवन्ययातइषुर्युवानामतयानोमृडत
स्यास्तेनमस्तस्यास्तउपजीवंतोभूयास्म पंचवाएतेग्नयोयच्चितयउदधिरेवनामप्रथमोदुध्रोद्वितीयोगह्यस्तृतीयःकिꣳशिलश्चतुर्थोव

न्यः पंचमः ॥८॥ शिरोवाएतद्यज्ञस्ययद्धविर्धानंप्राणाउपरवाहविर्धानेखायंतेतस्माच्छीर्षन्प्राणाअधस्तात्खायंतेतस्मादधस्ताच्छी
र्ष्णःप्राणारक्षोहणौवलगहनौवैष्णवान्खनामीत्याहवैष्णवाहिदेवतयोपरवाअसुरावैनिर्यंतोदेवानांप्राणेषुवलगान्यखनंतान्बाहुमा
त्रेन्वविंदन्तस्माद्बाहुमात्राःखायंतइदमहंतंवलगमुद्वपामियन्नःसमानोयमसमानोनिचखानेत्याहद्वौवावपुरुषौयश्चैवसमानोय
श्चासमानोयमेवास्मैतौवलगंनिखनंतस्तमेवोद्वपतिसंतृणत्तितस्मात्संतृण्णाअंतरतःप्राणानसंभिनत्तितस्मादसंभिन्नाःप्राणाअपोव
नयतितस्मादाद्राअंतरतःप्राणायवमतीरवनयति॥ऊर्ग्वैयवःप्राणाउपरवाःप्राणेष्वेवोर्जंदधातिबर्हिरवस्तृणातितस्माल्लोमशाअंत
रतःप्राणाआज्येनव्याघारयतितेजोवाआज्यंप्राणाउपरवाःप्राणेष्वेवतेजोदधातिहनूवाएतेयज्ञस्ययदधिषवणेनसंतृणत्त्यसंतृण्णेहि
हनूअथोखलुदीर्घसोमेसंतृद्येधृत्यैशिरोवाएतद्यदस्ययद्धविर्धानं ॥ प्राणाउपरवाहनूअधिषवणेजिह्वाचर्मग्रावाणोदंतामुखमाहव
नीयोनासिकोत्तरवेदिरुदरꣳसदोयदाखलुवैजिह्वयादत्स्वधिखादत्यथमुखंगच्छतियदामुखंगच्छत्यथोदरंगच्छतितस्माद्धविर्धाने
चर्मन्नधिग्रावभिरभिषुत्याहवनीयेहुत्वाप्रत्यंचःपरेत्यसदसिभक्षयंतियोवैविराजोयज्ञमुखेदोहंवेददुहएवैनामियंवैविराट्तस्यैत्व
ङ्मोदोधिषवणेस्तनाउपरवाग्रावाणोवत्सोऋत्विजोदुहंतिसोमःपयोयएवंवेददुहएवैनां ॥ ९ ॥ असावादित्योस्मिंल्लोकआसीत्तं
देवाःपृष्ठैःपरिगृह्यसुवर्गंलोकमगमयन्परैरवस्तात्पर्यगृह्णन्दिवाकीर्त्येनसुवर्गेलोकेप्रत्यस्थापयन्परैःपरस्तात्पर्यगृह्णन्पृष्ठैरुपावारोह
न्त्सवाअसावादित्योमुष्मिन्लोकेपरैरुभयतःपरिगृहीतोयत्पृष्ठानिभवंतिसुवर्गमेवतैर्लोकंयजमानायंतिपरैरवस्तात्परिगृह्णंतिदिवा
कीर्त्येन ॥ सुवर्गेलोकेप्रतितिष्ठंतिपरैःपरस्तात्परिगृह्णंतिपृष्ठैरुपावरोहंतियत्परैपरस्तान्नस्युःपरांचःसुवर्गाल्लोकान्निष्पद्येरन्यद्
वस्तान्नस्युःप्रजानिर्दहेयुरभितोदिवाकीर्त्यंपरःसामानोभवंतिसुवर्गएवैनांलोकउभयतःपरिगृह्णंतियजमानावैदिवाकीर्त्यꣳसंवत्स

रःपरःसामानोभितोदिवाकीर्त्यंपरःसामानोभवंतिसंवत्सरएवोभयतःप्रतितिष्ठंतिपृष्ठंवैदिवाकीर्त्यंपार्श्वेपरःसामानोभितोदिवाकीर्त्यंपरःसामानोभवंतितस्मादभितःपृष्ठंपार्श्वेभूयिष्ठाग्रहागृह्यंतेभूयिष्ठꣳशस्यतेयज्ञस्यैवतन्मध्यतोग्रंथिंग्रथ्नंत्यविस्रꣳसायसप्तगृह्यंतेसप्तवैशीर्षण्याःप्राणाःप्राणानेवयजमानेषुदधतियत्पराचीनानिपृष्ठानिभवंत्यमुमेवतैर्लोकमभ्यारोहंतियदिमंलोकंनप्रत्यवरोहेयुरुद्वामाद्येयुर्यजमानाःप्रवामीयेरन्यत्प्रतीचीनानिपृष्ठानिभवंतीममेवतैर्लोकंप्रत्यवरोहंत्यथोअस्मिन्नेवलोकेप्रतितिष्ठंत्यनुन्मादायेंद्रोअप्रतिष्ठितआसीत्सप्रजापतिमुपाधावत्तस्माएतमेकविꣳशतिरात्रंप्रायच्छत्तमाहरत्तेनायजततोवैसप्रत्यतिष्ठद्येबहुयाजिनोप्रतिष्ठिताःस्युस्तएकविꣳशतिरात्रमासीरन्द्वादशमासाःपंचर्तवस्त्रयइमेलोकाअसावादित्यएकविꣳशएतावंतोवैदेवलोकास्तेष्वेवयथापूर्वंप्रतितिष्ठंत्यसावादित्योनव्यरोचतसप्रजापतिमुपाधावत्तस्माएतमेकविꣳशतिरात्रंप्रायच्छत्तमाहरत्तेनायजततोवैसोरोचतयएवंविद्वाꣳसएकविꣳशतिरात्रमासतेरोचंतएवैकविꣳशतिरात्रोभवतिरुग्वाएकविꣳशोरुचमेवगच्छंत्यथोप्रतिष्ठामेवप्रतिष्ठाह्येकविꣳशोतिरात्रावभितोभवतोब्रह्मवर्चसस्यपरिगृहीत्यै ॥१०॥ किꣳस्विदासीत्पूर्वचित्तिःकिꣳस्विदासीद्बृहद्वयः ॥ किꣳस्विदासीत्पिशंगिलाकिꣳस्विदासीत्पिलिप्पिला ॥ द्यौरासीत्पूर्वचित्तिरश्वआसीद्बृहद्वयः ॥ रात्रिरासीत्पिशंगिलाविरासीत्पिलिप्पिला ॥ कःस्विदेकाकीचरतिकउस्विज्जायतेपुनः ॥ किꣳस्विद्धिमस्यभेषजंकिꣳस्विदावपनंमहत् ॥ सूर्यएकाकीचरतिचंद्रमाजायतेपुनः ॥ अग्निर्हिमस्यभेषजंभूमिरावपनंमहत् ॥ पृच्छामित्वापरमंतंपृथिव्याःपृच्छामित्वाभुवनस्यनाभिं ॥ पृच्छामित्वावृष्णोअश्वस्यरेतःपृच्छामिवाचःपरमंव्योम ॥ वेदिमाहुःपरमंतंपृथिव्यायज्ञमाहुर्भुवनस्यनाभिं ॥ सोममाहुर्वृष्णोअश्वस्यरेतोब्रह्मैववाचःपरमंव्योम ॥ ११ ॥ आब्रह्मन्ब्राह्मणोब्रह्म० ॥ १२ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

॥ ६३ ॥ दर्शश्राद्धपार्वणप्रयोगः ॥

पार्वणश्राद्धानुक्रमकारिकाः ॥ आरंभःपाकशुद्धिःसुरपितृसदनेकव्यवाहाग्निसिद्धिःप्रज्ञातंस्यात्पवित्रंद्विजपरिगमनादुद्धरिष्यामिचोक्त्वा ॥ शम्याधानादिचक्षुष्युपरिदिविषदावाहनंपैतृकंचापांसेकोमुख्यहोमोघृतबहुघृतमिश्रौदनाभ्यांपृथक्क ॥ १ ॥ कव्यंस्विष्टंपुरोत्राप्युपरितउदकैःसेचनंतुप्रसव्यमन्नस्पर्शांतमर्घ्यंपुनरपिकुसुराचांतमेषुप्रदद्यात् ॥ हस्तार्चादक्षिणाक्षय्यकमुखकरणंप्रार्थ्यविप्रान्विसृज्यपिंडान्दद्यादथांजल्युदकनिनयनंवैजयंतीक्रमोयं॥२॥ अथप्रयोगः॥ तत्रयद्यग्निविच्छेदस्तदापुनराधानेनाग्निंसंपाद्य आचम्य० पवित्रवंतःपरि० ऊर्ध्वकेशि० अपक्रामंतु० श्राद्धकर्मसमारभे॥ प्राणायामः ॥ निहन्मिस० अपसव्यं तिलारक्षंत्वसुरान्० सव्यं अपवित्रःपवित्रोवा० ॥ अपसव्यं ॥ श्राद्धभूमौ० उदीरता० आगच्छंतुश्राद्धकालेविश्वेदेवैःसहपितरः ॥ सव्यं॥ विष्णुर्विष्णुः० प्राप्त्यर्थंपुरूरवार्द्रवसंज्ञकानांविश्वेषांदेवानां प्राचीनावीती॥ अस्मत्पितृपितामहप्रपितामहानांशर्मणांगोत्राणांसपत्नीकानांवसुरुद्रादित्यस्वरूपाणांअस्मन्मातामहमातुःपितामहमातुःप्रपितामहानांशर्मणांगोत्राणांसपत्नीकानांवसुरुद्रादित्यस्वरूपाणांएतेषांश्रेयोर्थंमोक्षार्थंतृप्त्यर्थंपित्रादीनांदर्शश्राद्धंदेशकालाद्यनुसारतःपार्वणेनविधिनाअन्नेनहविषासद्यःकरिष्ये। कुरुष्व ॥ तदंगंगृहभांडभाजनशुद्ध्यर्थं[1]यवोदकतिलोदकाभिमंत्रणंक्षणादिचकरिष्ये॥ कुरुष्व॥ इमंमे० भवंतु ॥ पाकप्रोक्षणं ॥ यद्देवादेवहळनंइत्यादिपाकप्रोक्षणंविधिवदस्तुअस्तुविधिवत् ॥ अग्निमुपसमाधाय॥ युष्मदनुज्ञयाअग्नौकरणंकरिष्ये॥ दक्षिणाग्रान्दर्भानासनेकल्पयित्वा ॥ प्राचीनावीती ॥ अग्नेत्वंकव्यवाहनोसि ॥ सव्यं ॥ चत्वारिशृंगाइत्यादिममसंमुखोवरदोभव ॥

---

१ अत्रकेचनआसनादिकरिष्यइत्येवसंकल्प्ययवतिलोदकेपाकप्रोक्षणंचद्वितीयसंकल्पोत्तरंकुर्वंति।

समित्त्रयमादायश्रद्धएहीत्यादिप्राणायामांतंकृत्वा ॥ अग्नौकरणहोमकर्मणियायक्ष्यमाणादेवतास्ताःसर्वाःपरिग्रहीष्यामि ॥ जातवेदसमग्निमिध्मेनेत्यादिव्याहृत्यंतमुक्त्वा ॥ वैशेषिकप्रधानहोमे ॥ प्राचीनावीती ॥ सोमंपितृमंतंयममंगिरस्वंतंपितृमंतं पितरं पितामहंप्रपितामहंअमुकशर्माणं ३ पितरंपितामहंप्रपितामहं पितॄन्द्विः पितॄन्पितामहान्प्रपितामहांश्चाज्येन ॥ सोमंपितृमंतं यममंगिरस्वंतंपितृमंतंपितरंपितामहंप्रपितामहंअमुकशर्माणंत्रिः ३ पितरंपितामहंप्रपितामहं पितॄन्द्विः पितॄन्पितामहान् प्रपितामहांश्चान्नेन ॥ सोमंपितृमंतंयममंगिरस्वंतंपितृमंतं मातरंपितामहींप्रपितामहींअमुकदां ३ मातरंपितामहींप्रपितामहीं पितॄन्द्विः मातॄःपितामहीःप्रपितामहीश्चाज्येन ॥ सोमंपितृमंतंयममंगिरस्वंतंपितृमंतंमातरंपितामहींप्रपितामहींअमुकदां ३ मातरंपितामहींप्रपितामहीं पितॄन्द्विः मातॄःपितामहीःप्रपितामहीश्चान्नेन ॥ सोमंपितृमंतंयममंगिरस्वंतंपितृमंतंमातामहंमातुःपितामहंमातुःप्रपितामहंअमुकशर्माणं ३ मातामहंमातुःपितामहंमातुःप्रपितामहं पितॄन्द्विः मातामहान्मातुःपितामहान्मातुःप्रपितामहांश्चाज्येन ॥ सोमंपितृमंतंयममंगिरस्वंतंपितृमंतंमातामहंमातुःपितामहंमातुःप्रपितामहंअमुकशर्माणं ३ मातामहंमातुःपितामहंमातुःप्रपितामहं पितॄन्द्विः मातामहान्मातुःपितामहान्मातुःप्रपितामहांश्चान्नेन ॥ सोमंपितृमंतंयममंगिरस्वंतंपितृमंतं मातामहींमातुःपितामहींमातुःप्रपितामहींअमुकदां ३ मातामहींमातुःपितामहींमातुःप्रपितामहींपितॄन्द्विःमातामहीःमातुःपितामहीःमातुःप्रपितामहीश्चाज्येन ॥ सोमंपितृमंतंयममंगिरस्वंतंपितृमंतंमातामहींमातुःपितामहींमातुःप्रपितामहींअमुकदां ३ मातामहींमातुःपितामहींमातुःप्रपितामहीं पितॄन्द्विः मातामहीःमातुःपितामहीःमातुःप्रपितामहीश्चान्नेन ॥ अग्निंकव्यवाहनंस्विष्टकृतमाज्येन ॥ यज्ञोपवीती ॥ प्रायश्चित्तहोमे ॥ अग्निंत्रिः अग्नीवरुणौद्विः इंद्रंद्विः त्र्यंबकंविष्णुं अग्निं

वायुंसूर्यंबृहस्पतिंवरुणमिंद्रंविश्वान्देवांश्चाज्येन ॥ सꣳस्रावहोमेवसून्रुद्रानादित्यान्सꣳस्रावाज्येन ॥ एतादेवताःसद्योयक्ष्ये ॥ ॐ भूर्भुवःसुवःस्वाहा ॥ प्रजा० म ॥ अन्वाधाय ॥ एषहि० मुखः ॥ यथा० आयुः ॥ दक्षिणाग्रान्दर्भान्परिस्तीर्य ॥ इध्मबं धनं ॥ दक्षिणतःब्रह्मणेइदमासनं ॥ उत्तरतःब्रह्मप्रणीतायैइदमासनं ॥ दर्भाग्रद्वयंगृहीत्वाहृदयमालभ्य मयिगृह्णा० गात् ॥ पात्राण्यासादयति ॥ दर्वींस्रुवंआज्यस्थालींप्रणीतांप्रोक्षणींइध्मंबर्हिःउपवेषंसंमार्गदर्भान्अवज्वलनदर्भान्अर्घ्यपात्रेद्वेउद्धरणपात्रंमेक्षणंदर्भमुष्टिमन्नमाज्यंचासादयामि ब्रह्मसदनात्तृणंनिरस्यअपउपस्पृश्यअग्निमभिमुखउपविशति ॥ समावप्रच्छिन्नाग्रौदर्भौप्रादेशमात्रौपवित्रेकृत्वेत्यादित्रिःसर्वाभिःप्रोक्षतीत्यंतंकृत्वादर्वींस्रुवौनिष्टप्यदधाति॥ आज्यंविलाप्यएकदर्भपवित्रांतर्हितायामाज्यस्थाल्यामाज्यंनिरुप्येत्यादिउपवेषनिरसनांतंकृत्वा ॥ अपउपस्पृश्य ॥ अपरेणाग्निमित्याद्याज्योत्पवनांतंकृत्वा ॥ [1]पवित्रंप्रज्ञातंनिधाय ॥ कुतुपकालेब्राह्मणान्प्रदक्षिणीकुर्यात् ॥ भूर्भुवःसुवः ॥ समस्तसंपत्० यावतीर्वै०प्रीणाति ॥ अपसव्यं ॥ अक्रोधनैरित्यादिश्राद्धाधिकारंवाचयित्वा ॥ सव्यं कालस्यमुख्यःकालो० ॥ नमोदेवेभ्यःअपसव्यं स्वधापितृभ्यःसव्यं पुरूरवार्द्रवसंज्ञकविश्वेदेवस्थानेक्षणंदत्वाभवद्भिःप्रसा० प्राचीना०पितृपितामहप्रपितामहसपत्नीकस्थानेक्षणंदत्वाभव० अस्मन्मातामहमातुःपितामहमातुःप्रपितामहसपत्नीकस्थानेक्षणंदत्वाभ० सव्यं सर्वेषांस्वागतं सु० देवाःसमाध्वंसुस० अपसव्यं पित्रादयःसमाध्वं सुसमा० सव्यं उपक्रांतंपित्रादीनांदर्शश्राद्धाख्यंकर्मकरिष्ये ॥ अपसव्यं श्राद्धस्यकर्मणःसिद्धिरस्त्वितिभवंतो० सव्यं विश्वेषांदेवानांश्राद्धस्यकर्मणःसिद्धि० ॥ आगच्छंतुमहाभागा०अपोदत्वा ॥ पुरूरवार्द्रव०विश्वेषांदेवानांब्रह्मणेइदमासनं ॥ स्वा० ॥ अत्रास्यतां

---

[1] इदंपवित्रंपित्रर्घ्यपात्रेनिदध्यात् देवपात्रेतुदर्भद्वयात्मकमपरंलौकिकंनिदध्यात्।

धर्मोसि ॥ अस्मिन्श्राद्धेदैवेक्षणःक्रियताम्०वानि ॥ पूर्वासादितमर्घ्यपात्रमादाय ॥ प्रागग्रकूर्चेनिधाययवान्विकीर्यउदकमासिच्य ॥ विश्वेभ्योदेवेभ्योवोजुष्टंगृह्णामि ॥ २ ॥ अपःप्रदाय ॥ शंनो० तुनः॥ देवार्घ्यपात्रंसं० सुसंपन्नं॥दक्षिणेनाग्निंदर्भेषुसादयित्वाब्राह्मणहस्तेगंधपुष्पाक्षतान्दत्वा ॥ यवोसियवयास्मद्द्वेषोयवयारातीः ॥ इदंवि०सुरे ॥ यादिव्याआ० र्चसा ॥ पुरू० भ्योविश्वभ्योदेवेभ्यःइदमर्घ्यंदत्तंन० ॥ तूष्णींइदंवोर्घ्यंदत्तंनमम ॥ पुरूर०गंधाःइत्यादिपुष्पपत्रधूपदीपाच्छादनादियथावद्दत्वायुष्मदनुज्ञयापित्राद्यर्चनंकरिष्ये ॥ कुरुष्व ॥ अपसव्यं पितृपितामहप्रपितामहानांशर्मणांगोत्राणांसपत्नीकानां० रूपाणां मातामहमातुःपितामहमातुःप्रपितामहानांशर्मणांगोत्राणांसप०रूपाणांइदमासनं ॥अत्रास्यतां ॥धर्मोसि॥ अत्रास्यामःदर्शश्राद्धेपित्र्येक्षणःक्रियतां ॥ प्राप्नो०वानि ॥ पूर्वासादितंपात्रमादायतिलान्विकीर्यउदकमासिच्य ॥ पितृभ्योसपत्नीकेभ्यःवोजुष्टंगृह्णामि पिता० प्रपिता०मि ॥ अपःप्रदाय ॥ शंनो० तुनः ॥ पित्रर्घ्यपात्रंसं०संतु॥ पितृ०पन्नं ॥ दक्षिणेनाग्निंदर्भेषुसादयित्वाब्राह्मणहस्तेगंधपुष्पाक्षतान्दत्वा ॥ अपहतासुरारक्षांꣳसिवेदिषदः ॥ इदंवि०रे ॥ उदीर०वेषु ॥ यादिव्या०र्चसा ॥ पित्रे अ०इदमर्घ्यंस्वधानमः ॥ पिता०मः ॥पितृ०धाः ॥पि०गंधाद्युपचारान्दत्वायस्यस्मृत्येत्युक्त्वा सव्यं मंडलादिकरिष्ये ॥ ब्र० लं ॥ आ०लं ॥ बृह०रक्ष ॥ सव्यं ॥ रक्षो०हंता ॥ यथा०विद्यते ॥ मूर्धा०देवा० ॥ अपसव्यं ॥ उद्धरिष्या०क्रियतां ॥ सव्यं शम्याभिःपरिदधाति ॥ अपरे० शति० अदि०भ्यादधाति ॥ अयंतइ०स्वाहा ॥ जातवे०म॥ अथदर्व्याजुहोति ॥ प्रजापत०नम ॥ इंद्रा०स्वाहा ॥ इंद्रा०म० ॥ अग्नयेस्वा० अ०म० ॥ सोमायस्वाहा० सो०म ॥ आज्यभागांतंकृत्वा ॥ येदेवादिवीतिदेवानावाहयति ॥ येदेवादिव्येका०षध्वं ॥ पुरूरवा०यामि ॥ आवाहय ॥ प्राचीनावीती ॥ आयातपितरःसोम्यागं

भीरैःपथिभिःपूर्व्यैः ॥ प्रजामस्मभ्यंददतोरयिंचदीर्घायुत्वंचशतशारदंच ॥ दक्षिणस्यांदिश्यावाहनं॥ आपोदेवीःप्रहिणुताग्निमेतंयज्ञंपितरोनोजुषंताम् ॥ मासीमामूर्जमूतयेभजंतेतेनोरयिꣳसर्ववीरंनियंतु ॥ यज्ञोपवीती ॥ युक्तोव०स्वाहा ॥ भू० ॥ प्रजापतयइदं ॥ प्राचीनावीती ॥ सोमायपितृमतेस्वधानमः ॥ सोमायपितृमतइदं ॥ यमायांगिरस्वतेपितृमतेस्वधानमः ॥ यमायांगिरस्वतेपितृमतइदं ॥ याःप्राचीःसंभवंत्यापउत्तरतश्चयाः॥ अद्भिर्विश्वस्यभुवनस्यधर्त्रीभिरंतरन्यंपितुर्दधेस्वधानमः ॥ पित्रइदं ॥ अंतर्दधेपर्वतैरंतर्मह्यापृथिव्या ॥ दिवादिभिरनंताभिरूतिभिरंतरन्यंपितामहाद्दधेस्वधानमः ॥ पितामहायेदं ॥ अंतर्दधऋतुभिरहोरात्रैःसुसंधिभिः॥ अर्धमासैश्चमासैश्चांतरन्यंप्रपितामहाद्दधेस्वधानमः ॥ प्रपितामहायेदं ॥ अथनामधेयैर्जुहोति ॥ अमुकशर्मणेस्वधानमः ३ ॥ यन्मेमाताप्रलुलोभचरत्यननुव्रता॥ तन्मेरेतःपितावृंक्तामाभुरन्योपपद्यताꣳस्वधानमः ॥ पित्रइदं ॥ यन्मेपितामहीप्रलु०व्रत ॥ तन्मेरेतःपितामहोवृंक्तामाभुरन्योपपद्यताꣳस्वधानमः ॥ पितामहायेदं ॥ यन्मेप्रपितामहीप्रलु०व्रत ॥ तन्मेरेतःप्रपितामहोवृंक्तामाभुरन्योपपद्यताꣳस्वधानमः ॥ प्रपितामहायेदं ॥ येचेहपितरोयेचनेहयाꣳश्चविद्मयाꣳउचनप्रविद्म ॥ अग्नेतान्वेत्थयदितेजातवेदस्तयाप्रत्तꣳस्वधयामदंतुस्वधानमः ॥ पितृभ्यइदं ॥ यद्वःक्रव्यादंगमदहल्लोकानयंप्रणयंजातवेदाः ॥ तद्वोहंपुनरावेशयाम्यरिष्टाःसर्वैरंगैःसंभवतपितरःस्वधानमः ॥ पितृभ्यइदं ॥ वहाज्यंजातवेदःपितृभ्योयत्रैतान्वेत्थनिहितान्पराके ॥ आज्यस्यकूल्याउपतान्क्षरंतुसत्याएषामाशिषःसंतुकामैःस्वधानमः ॥ पितृभ्यइदं॥ वहाज्यंजातवेदःपितामहेभ्योयत्रै०नमः ॥ पितामहेभ्यइदं ॥ वहाज्यंजातवेदःप्रपितामहेभ्योयत्रै०नमः॥ प्रपितामहेभ्यइदं ॥ एवमन्नस्यजुहोति ॥ यथा ॥ सोमायपितृमतेस्व० ॥ सोमायपितृमतइदं ॥ यमायांगिरस्वतेपितृमतेस्वधा० ॥ यमायांगिरस्वतेपि

तृमतइदं ॥ याःप्राचीः०पितुर्दधेस्वधानमः ॥ पित्रइदं ॥ अंतर्दधेपर्वतै० पितामहाद्दधेस्वधानमः ॥ पितामहायेदं ॥ अंतर्द
धऋतुभिः० प्रपितामहाद्दधेस्वधानमः ॥ प्रपितामहायेदं ॥ अथनामधेयैः ॥ अमुकशर्मणेस्वधानमः ३ ॥ यन्मेमाताप्रलु
लोभ०तन्मेरेतःपितावृंक्ता०॥ पित्रइदं० ॥ यन्मेपितामही० ॥ तन्मेरेतःपितामहोवृंक्ता० ॥ पितामहायेदं ॥ यन्मेप्रपितामही०
तन्मेरेतःप्रपितामहोवृंक्ता० ॥ प्रपितामहायेदं ॥ येचेहपितरो० ॥ पितृभ्यइदं ॥ यद्वःक्रव्यादंगम० ॥ पितृभ्यइदं ॥ वहान्नं
जातवेदःपितृभ्यो० ॥ अन्नस्यकूल्याउप० पितृभ्यइदं ॥ वहान्नंजातवेदःपितामहेभ्यो० ॥ अन्नस्यकूल्याउप० ॥ पितामहे
भ्यइदं ॥ वहान्नंजातवेदःप्रपितामहेभ्यो० अन्नस्य० ॥ प्रपितामहेभ्यइदं ॥ सोमायपितृमतेस्वधानमः ॥ सो०म ॥ यमायां
गिरस्वतेपितृमतेस्वधानमः ॥ य०म ॥ याःप्राचीःसंभवं०मातुर्दधेस्वधानमः ॥ मात्रइदं ॥ अंतर्दधेपर्व०पितामह्यादधेस्वधा
नमः ॥ पितामह्याइदं ॥ अंतर्दधऋतुभि० प्रपितामह्यादधेस्वधानमः ॥ प्रपितामह्याइदं० ॥ अमुकदायैस्वधानमः ३ ॥
मात्रेस्वधानमः ॥ मात्रइदं ॥ पितामह्यैस्वधानमः ॥ पितामह्याइदं ॥ प्रपितामह्यैस्वधानमः ॥ प्रपितामह्याइदं ॥ येचेहपि
तरो०स्वधानमः ॥ पितृभ्यइदं ॥ यद्वःक्रव्या०स्वधानमः ॥ पितृभ्यइदं ॥ वहाज्यंजातवेदोमातृभ्योयत्रैतावेत्थनिहिताःपराके ॥
आज्यस्यकूल्याउपताःक्षरंतुसत्याआसामाशिषःसंतुकामैःस्वधानमः ॥ मातृभ्यइदं ॥ वहाज्यंजातवेदःपितामहीभ्योयत्रैतावे
त्थनिहिताःपराके ॥ आज्यस्यकूल्याउपताःक्षरंतुसत्याआसामाशिषःसंतुकामैःस्वधानमः ॥ पितामहीभ्यइदं ॥ वहाज्यंजात
वेदःप्रपितामहीभ्योयत्रैतावेत्थनिहिताःपराके ॥ आज्यस्यकूल्याउपताःक्षरंतुसत्याआसामाशिषःसंतुकामैःस्वधानमः ॥ प्रपिता
महीभ्यइदं ॥ एवमन्नस्यजुहोति ॥ सोमायपितृमतेस्वधा०इदं ॥ यमायांगिरस्वतेपितृ०इदं ॥ याःप्राचीःसंभवं० मातुर्दधेस्वधा

नमःमात्रइदं ॥ अंतर्दधेपर्वतै० पितामह्याद्धेस्वधानमःपितामह्याइदं ॥अंतर्दधऋतुभि० प्रपितामह्याद्धेस्वधानमः प्रपिताम
ह्याइदं ॥ अमुकदायैस्वधानमः ३ ॥ मात्रेस्वधानमः मात्रइदं॥ पितामह्यैस्वधानमःपितामह्याइदं ॥ प्रपितामह्यैस्वधानमः प्र
पितामह्याइदं ॥ येचेहपितरो०स्वधानमः पितृभ्यइदं ॥ यद्वःक्रव्या०स्वधानमः पितृभ्यइदं ॥ वहान्नंजातवेदोमातृभ्यो० अन्न
स्यकूल्याउप०मातृभ्यइदं ॥ वहान्नंजातवेदःपितामहीभ्यो० अन्नस्यकूल्याउप०पितामहीभ्यइदं ॥ वहान्नंजातवेदःप्रपितामही
भ्यो० अन्नस्यकूल्याउप० प्रपितामहीभ्यइदं ॥ सोमायपितृमतेस्वधानमः ॥ सोमा०दं॥यमायांगिरस्वतेपितृमतेस्वधानमः॥
यमा०दं ॥ याःप्राचीःसंभ० मातामहाद्धेस्वधानमः ॥ मातामहायेदं ॥ अंतर्दधेपर्व०मातुःपितामहाद्धेस्वधानमः ॥ मातुः
पितामहायेदं ॥ अंतर्दधऋतुभिः०मातुःप्रपितामहाद्धेस्वधानमः ॥ मातुःप्रपितामहायेदं ॥ अमुकशर्मणेस्वधानमः ३ ॥ यन्मे
मातामहीप्रलु०व्रता ॥ तन्मेरेतोमातामहोवृंक्तामाभुरन्योपपद्यताꣳस्वधानमः ॥ मातामहायेदं ॥ यन्मेमातुःपितामहीप्रलु०
व्रत ॥ तन्मेरेतोमातुःपितामहोवृंक्ता०नमः ॥ मातुःपितामहायेदं ॥ यन्मेमातुःप्रपितामहीप्रलु०व्रत ॥ तन्मेरेतोमातुःप्रपिता
महोवृंक्ता०नमः ॥ मातुःप्रपिता०दं ॥ येचेहपितरो०नमः ॥ पितृभ्यइदं ॥ यद्वःक्रव्यादं०नमः ॥ पितृभ्यइदं ॥ वहाज्यं
जातवेदोमातामहेभ्योयत्रै०नमः ॥ मातामहेभ्यइदं ॥ वहाज्यंजातवेदोमातुःपितामहेभ्योयत्रै०नमः॥ मातुःपितामहेभ्यइदं ॥
वहाज्यंजातवेदोमातुःप्रपितामहेभ्योयत्रै०नमः ॥ मातुःप्रपितामहेभ्यइदं ॥ एवमन्नस्यजुहोति॥ सोमायपितृमतेस्वधा०इदं ॥
यमायांगिरस्वतेपितृ०इदं ॥ याःप्राचीःसंभवंति०मातामहाद्धेस्वधानमः मातामहायेदं ॥ अंतर्दधेपर्व०मातुःपितामहाद्धे
स्वधानमःमातुःपितामहायेदं ॥ अंतर्दधऋतुभिः०मातुःप्रपितामहाद्धेस्वधानमः मातुःप्रपितामहायेदं ॥ अमुकशर्मणेस्वधा

नमः ३ ॥ यन्मेमातामहीप्रलुलोभ० तन्मेरेतोमातामहोवृंक्तामाभु०मातामहायेदं ॥ यन्मेमातुःपितामहीप्रलुलोभ० तन्मेरेतोमातुःपितामहो० मातुःपितामहायेदं ॥ यन्मेमातुःप्रपितामहीप्रलुलोभ० तन्मेरेतोमातुःप्रपितामहोवृंक्ता० मातुःप्रपितामहायेदं० ॥ येचेहपितरो० पितृभ्यइदं ॥ यद्वःक्रव्यादं० पितृभ्यइदं ॥ वहान्नंजातवेदोमातामहेभ्योयत्रै० अन्नस्यकूल्याउप० मातामहेभ्यइदं ॥ वहान्नंजातवेदोमातुःपितामहेभ्यो० अन्नस्यकूल्या० मातुःपितामहेभ्यइदं ॥ वहान्नंजातवेदोमातुःप्रपितामहेभ्यो० अन्नस्यकूल्या० मातुःप्रपितामहेभ्यइदं ॥ सोमायपितृमतेस्वधानमः ॥ सो०म० ॥ यमायांगिरस्वतेपितृमतेस्वधानमः ॥ य०म ॥ याःप्राचीःसंभवंत्या०मातामह्यादधेस्वधानमः ॥ मातामह्याइदं ॥ अंतर्दधेपर्व०मातुःपितामह्यादधेस्वधानमः ॥ मातुःपितामह्याइदं ॥ अंतर्दधऋतुभिः० मातुःप्रपितामह्यादधेस्वधानमः ॥ मातुःप्रपितामह्याइदं ॥ अमुकदायैस्वधानमः ३ ॥ मातामह्यैस्वधानमः ॥ मातुःपितामह्यैस्वधानमः ॥ मातुःप्रपितामह्यैस्वधानमः ॥ येचेहपितरोये०स्वधानमः ॥ पितृभ्यइदं ॥ यद्वःक्रव्यादंग०स्वधानमः ॥ पितृभ्यइदं ॥ वहाज्यंजातवेदोमातामहीभ्योयत्रैतावेत्थनिहिताःपराके ॥ आज्यस्यकूल्याउपताःक्षरंतुसत्याआसामाशिषःसंतुकामैःस्वधानमः ॥ मातामहीभ्यइदं ॥ वहाज्यंजातवेदोमातुःपितामहीभ्योयत्रैतावेत्थनिहिताःपराके ॥ आज्यस्यकूल्याउपताःक्षरंतुसत्याआसामाशिषःसंतुकामैःस्वधानमः ॥ मातुःपितामहीभ्यइदं ॥ वहाज्यंजातवेदोमातुःप्रपितामहीभ्योयत्रैतावेत्थनिहिताःपराके ॥ आज्यस्यकूल्याउपताःक्षरंतुसत्याआसामाशिषःसंतुकामैःस्वधानमः ॥ मातुःप्रपितामहीभ्यइदं ॥ एवमन्नस्यजुहोति ॥ सोमायपितृमतेस्वधा०इदं ॥ यमायांगिरस्वते०इदं ॥ याःप्राचीःसंभवंत्या० मातामह्यादधेस्वधानमः मातामह्याइदं ॥ अंतर्दधेपर्व०मातुःपितामह्यादधेस्वधानमःमातुःपितामह्याइदं ॥ अंतर्दधऋतुभिः०मातुः

प्रपितामह्यादधे०मातुःप्रपितामह्याइदं ॥ अमुकदायैस्वधानमः ३ ॥ मातामह्यैस्वधानमः ॥ मातुःपितामह्यैस्वधानमः ॥ मातुः
प्रपितामह्यैस्वधानमः ॥ येचेहपितरो० पितृभ्यइदं ॥ यद्वःक्रव्यादंग० पितृभ्यइदं ॥ वहान्नंजातवेदोमातामहीभ्योयत्रैता०
अन्नस्यकूल्याउप०मातामहीभ्यइदं ॥ वहान्नंजातवेदोमातुःपितामहीभ्यो० अन्नस्यकूल्याउप०मातुःपितामहीभ्यइदं ॥ वहान्नं
जातवेदोमातुःप्रपितामहीभ्यो०अन्नस्यकूल्याउप०मातुःप्रपितामहीभ्यइदं ॥ अग्नयेकव्यवाहनायस्विष्टकृतेस्वधानमः ॥ अग्नये०
इदं० ॥ यज्ञोपवीती ॥ शुल्बप्रहरणादिसंस्थाजपांतंकर्मसमापयेत् ॥ आमासुपक्कमैरय० सोमोधेनुं० दस्मै ॥ परिविष्टमन्नंगाय
त्र्याप्रोक्ष्यसत्यंत्वर्तेनप०दाय ॥ ब्राह्मणानुपस्पर्शयति ॥ ब्राह्मणहस्तेगंधपुष्पाक्षतान्दत्वा ॥ यवोसि०तीः ॥ इदंवि०सुरे ॥
यादिव्याआ०र्चसा ॥ पुरूरवार्द्रवसंज्ञकाविश्वेदेवाःब्रह्मणेइदंवोअर्घ्यं ॥ तूष्णींयवोदकं० म ॥ सुदत्तं ॥ प्राणेनिविश्यामृतंजुहो
मिइदं०करिष्ये ॥ सव्यंजान्वाच्य ॥ सत्यंत्व०लोके ॥ पृथिव्यंतरिक्षंद्यौःसमातासामग्निर्वायुरादित्यउपद्रष्टारःदत्तस्याप्रमादाय ॥
ब्राह्मणानुपस्पर्शयति ॥ ब्राह्मणहस्तेगंधपुष्पाक्षतान्दत्वा ॥ अपहतेदंविष्णुरुदीरतेतियादिव्या० ॥ पित्रेइदमर्घ्यंस्वधानमः ॥
पितामहायइद०नमःप्रपितामहायइद०मः ॥ तूष्णींतिलोदकं ॥ प्राणेनिविश्यामृतंजुहोमि ॥ इदं० ॥ शेषमन्नंकिंक्रियतां ॥
आचांतेष्वनाचांतेषुवा ॥ असोमपा० ॥ आचम्यपवित्रेधृत्वा ॥ ब्राह्मणहस्तेअपोदत्वा ॥ पूर्वइदमर्घ्यंदत्वा ॥ शिवाआपःसंतु ॥
पितॄन्प्रीणातिभुक्तवतोनुप्रव्रज्यशेषमनुज्ञाप्योदकुंभंदर्भमुष्टिंचादाय ॥ दक्षिणपूर्वमवांतरदेशंगत्वादक्षिणाग्रान्दर्भान्सꣳस्तीर्य
तेष्ववाचीनपाणिंदक्षिणापवर्गांस्त्रीनुदकांजलीन्निनयति ॥ मार्जयंतांपितरःसोम्यासो०सोम्यासः ॥ एतत्तेपितःअमुकशर्मन्अ
मुकगोत्रवसुरूपयेचत्वामनु ॥ एवंसर्वत्र ॥ अत्रपितरोमादयध्वं० ॥ लोकउपवक्षरंतु ॥ प्रसव्यंपरिषिच्य ॥ कुलाभिवृद्ध्यर्थं

सव्येनपिंडपूजांकरिष्ये ॥ पिंडस्थाःपितरःपाद्यंस्वधा०प्रीयतां ॥ पिंडोपस्थानंकरिष्ये ॥ प्राचीनावीती ॥ पाणीव्यत्यस्यदक्षिणमुत्तरमुत्तरंचदक्षिणं ॥ नमोवःपितरोरसायपितरोनमोवोयएतस्मिन्लोकेस्थयुष्माꣳस्तेनुयेस्मिन्लोकेमांतेनुयएतस्मिन्लोकेस्थयूयंतेषांवसिष्ठाभूयास्तयेस्मिन्लोकेहंतेषांवसिष्ठोभूयासं ॥ नमोवःपितरःशुष्मायपितरोन०भूयासं ॥ नमोवःपितरोजीवायपितरो०भूयासं ॥ नमोवःपितरःस्वधायैपितरो०भूयासं॥ नमोवःपितरोमन्यवेपितरोन० भूयासं ॥ नमोवःपितरोघोरायपितरोन० भूयासं ॥ नमस्कारैरुपतिष्ठते ॥ ऊर्जंवहंती० तृन्०स्व०त०परेत०सोम्या०मनेनसं ॥ वीरंमेदत्तपितरः ॥ एषतेततमधुमाꣳऊर्मिःसरस्वान्यावानग्निश्चपृथिवीचतावत्यस्यमात्रातावानस्यमहिमातावंतमेनंभूतंददामियथाग्निरक्षितोनुपदस्तएवंमह्यंपित्रेक्षितोनुपदस्तस्वधाभवतांतꣳस्वधामक्षितंतैःसहोपजीवअमुकशर्मन्ऋचस्तेमहिमा ॥ एषतेपितामहमधुमाꣳऊर्मिःसरस्वान्यावान्वायुश्चांतरिक्षंचतावत्यस्यमात्रातावानस्यमहिमातावंतमेनंभूतंददामियथावायुरक्षितोनुपदस्तएवंमह्यंपितामहायाक्षितोनुपदस्तस्वधाभवतांतꣳस्वधामक्षितंतैःसहोपजीवअमुकशर्मन्यजूꣳषितेमहिमा ॥ एषतेप्रपितामहमधुमाꣳऊर्मिःसरस्वान्यावानादित्यश्चद्यौश्चतावत्यस्यमात्रातावानस्यमहिमातावंतमेनंभूतंददामियथादित्योक्षितोनुपदस्तएवंमह्यंप्रपितामहायाक्षितोनुपदस्तस्वधाभवतांतꣳस्वधामक्षितंतैःसहोपजीवप्रपितामहअमुकशर्मन् ॥ सामानितेमहिमा ॥ एषतेमातुःपितामहमधुमाꣳसरःस्वान्०पजीवमातामहअमुकशर्मन्ऋचस्तेमहिमा ॥ एषतेमातुःपितामहमधुमाꣳऊर्मिःसरस्वा०पजीवमातुःपितामहअमुकशर्मन्यजूꣳषितेमहिमा ॥ एषतेमातुःप्रपितामहमधुमाꣳऊर्मिःसरस्वा०पजीवमातुःप्रपितामहअमुकशर्मन्सामानितेमहिमा ॥ परायातपि

तरःसोम्यागंभीरैःपथिभिःपूर्व्यैः ॥ अथपुनरायातनोगृहान्हविरत्तुँसुप्रजसःसुवीराः ॥ वाजेवाजे०यानैः ॥ आमावाजस्यप्र० भवंतोब्रुवंतु ॥ जपच्छिद्रं०भवतुएषपितृयज्ञःतत्सद्ब्रह्मार्पणमस्तु ॥ इतिपार्वणदर्शश्राद्धप्रयोगः ॥ ॥ छ ॥

॥ ६४ ॥ श्राद्धदिनेवैश्वदेवादिनिर्णयः ॥

तत्राहिताग्नेर्वैश्वदेवःपिंडपितृयज्ञात्पूर्वमेवभवति ॥ गृह्याग्निमतापिंडपितृयज्ञात्पूर्वंश्राद्धांतेवाकार्यः ॥ श्वोभूतेस्थालीपाकइति धर्मसूत्राद्यदापर्वदिनेपरिस्तरणांतंक्रियतेतदापरिस्तरणोत्तरमेववैश्वदेवंकृत्वापिंडपितृयज्ञःकर्तव्यइतिद्रष्टव्यं ॥ सांवत्सरिकादिश्राद्धेषुवैश्वदेवोऽग्नौकरणानंतरंउच्छिष्टपिंडदानोत्तरमेववापृथक्पाकेनैवकार्यः श्रौताग्निमता ॥ गृह्याग्निमताश्राद्धारंभात्प्रागेवपृथक्पाकेनैवकर्तव्यः ॥ एकादशाहिकेतुएतयोरप्यंतरएव ॥ अग्नौकरणानंतरंबलिदानोत्तरंवावैश्वदेवानुष्ठानपक्षेपृथक्पाकेनैववैश्वदेवहोममात्रंकृत्वाश्राद्धंसमाप्यानंतरंवैश्वदेवार्थान्नेनैवबलिहरणादिकर्तव्यं ॥ यदात्वंतेतदाश्राद्धशेषेणैव ॥ सचवैश्वदेवोमासिश्राद्धमध्येमासिकश्राद्धमध्येवाकार्यः ॥ ॥ एतदन्यतरांतेवासमवदायाश्नीयादित्यनेनशेषस्याशनंविहितं ॥ तच्चदिवैवकार्यंनरात्रौ ॥ तस्मिन्दिनेआवश्यकोपवासप्राप्तौशेषाघ्राणंकार्यं ॥ शेषनाशेभोजनलोपइतिकेचित् ॥ प्रतिनिधिभूतेनान्नेनभोजनंकार्यमित्यन्ये ॥ ॥ कर्तृभोक्तृनियमाः ॥ दंतधावनतांबूलंतैलाभ्यंगमभोजनं ॥ रत्यौषधपरान्नानिश्राद्धकर्ताविवर्जयेत् ॥ पुनर्भोजनमध्वानंभारमध्यायसंगमं ॥ दानंप्रतिग्रहोहोमःश्राद्धभुग्वर्जयेद्द्विजः ॥ इत्यादयःकर्तृभोक्तृनियमाः ॥ ॥ श्राद्धभोक्तृप्रायश्चित्तं षट्प्राणायामाःदशवारावर्तितगायत्र्यभिमंत्रितजलप्राशनंचेतिज्ञेयं ॥ विशेषविस्तरोग्रंथांतरआलोचनीयः ॥

॥ ६५ ॥ सांकल्पिकश्राद्धविधिः ॥

श्रीः ॥ उक्तापराह्णेयथाधिकारंकृतनित्यक्रियस्तिलतर्पणंविधायदेशकालौसंकीर्त्यप्राचीनावीती करिष्यमाणश्राद्धविहितपितृणां षष्ठ्यंतप्रयोगेणोत्कीर्तनंकृत्वामुकश्राद्धंसांकल्पिकविधिनाकरिष्यइतिसंकल्प्य पूर्ववद्विप्रनिमंत्रणादिकृत्वापूर्ववदुपवेश्यआवाहनार्घ्यदानवर्ज्यंआसनाच्छादनांतैरुपचारैःपूजयेत् अथवातूष्णीमावाहनं ॥ ततोग्नौकरणवर्जमपोशनदानांतंकुर्यात् ॥ ब्राह्मणाबलिदानंवर्जंविधिनाभुंजीयुः ॥ भोजनांतेतृप्तिप्रश्नंकृत्वामधुमतीःअक्षन्नमीमदंतेतिचश्रावयित्वासंपन्नप्रश्नंकृत्वाशेषमन्नंकिंक्रियतामित्यादिउच्छिष्टभाग्भ्योन्नदानांतंकृत्वाअघोराःपितरःसंत्वित्यादितत्रोच्छिष्टपिंडदाने ॥ नचात्रस्वधासंपद्यंतामितिभवंतोब्रुवंतुइतिस्वधोच्यतामितिचस्वधावाचनं॥ततोवाजेवाजेइतिकर्मेश्वरार्पणांतेसंकल्पात्सिद्धिरस्त्वितिभवंतोब्रुवंतुइतिविप्रान्वदेत् ॥ तथास्त्वितितैरुक्तेविष्णुंसंस्मृत्यपवित्रग्रंथिंविसृज्यत्यक्त्वाचमनंकृत्वाबंधुभिःसहश्राद्धशेषंभुंजीत ॥ इत्थमपिकरणाशक्तौसंकल्पंकृत्वादेवपितृपूजांविधायान्नत्यागंकृत्वाभुक्तवद्भ्यस्तांबूलंदक्षिणांचदत्वासंकल्पात्सिद्धिस्त्वितिभवंतोब्रुवंत्वितिवाचयित्वाकर्मेश्वरायार्पयेत् ॥ वैश्वदेवकालव्यवस्थापूर्ववदेव ॥ इतिसांकल्पिकश्राद्धप्रयोगः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ६६ ॥ आमश्राद्धविधिः ॥

श्रीः ॥ केनचित्संकटेनपाकासंभवेजातकर्मणिचग्रहणनिमित्तकश्राद्धेचामश्राद्धंकार्यं ॥ सपिंडीश्राद्धंमासिकंप्रतिवार्षिकंमहालयाष्टकादिश्राद्धंचामेनकार्यं ॥ शूद्रस्यतुदशाहपिंडादिश्राद्धमात्रमामेननकदापिपाकेन ॥ तत्रयथाधिकारंप्रातःकृतनित्यक्रियः

श्रौताग्निमान्गृह्याग्निमान्वायेनकेनचिद्द्रव्येणकृतवैश्वदेवःपितृनुद्दिश्यतिलतर्पणंकृत्वापूर्वाह्णएवदेशकालकथनांतेप्राचीनावीतीषष्ठ्यापितृनुद्दिश्यामुकश्राद्धंसदैवंसपिंडमामेनहविषाकरिष्ये ॥ इतिसंकल्पः ॥ तिलोदकादिदैवपित्र्यविप्रनिमंत्रणादिअन्यः प्रयोगःपूर्वोक्तएव ॥ पाकप्रोक्षणस्थानेआमप्रोक्षणं ॥ आवाहनेउशंतस्त्वेतिमंत्रेहविषेअत्तवेइत्यत्रहविषेस्वीकर्तवेइत्यूहः ॥ भस्ममर्यादांतंप्राग्वत् ॥ अग्नौकरणकालेसकृदाच्छिन्नच्छेदनादिपिंडपितृयज्ञवत्तंडुलाद्यन्यतमेनसंप्रदेयेनहविष्यद्रव्येणहुत्वा ॥अन्नाच्चतुर्गुणंद्विगुणंसमंवातत्तदामंपात्रेषुसंस्थाप्यपाणिहोमशेषंपिंडार्थंसंस्थाप्यपात्रेषुदत्वागायत्र्याप्रोक्ष्यपृथ्वीतेपात्रमित्यादि० इदमामंसोपस्करंहव्यंकव्यमित्यादिइदमाममममृतरूपंस्वाहेत्यादियथाधर्मंमधिवत्यंतंप्राकृतं ॥ यथासुखंजुषध्वमित्यस्यापोशनप्राणाहुतितृप्तिप्रश्नानांलोपः ॥ मधुमतीश्रावणंसंपन्नवाचनांतेन्नशेषप्रश्नलोपः ॥ सर्वमतेतंडुलैःसक्तुभिर्वापूर्ववत्पिंडदानं ॥ केचित्कृहसिद्धान्नेनपायसेनवापिंडदानमाहुः ॥ अपोदेवीरित्याद्यग्न्युपस्थानांतंकृत्वाअतिप्रणीताग्निमेलनादितदक्षय्यमस्त्वितिभवंतोब्रुवंत्वितिअक्षय्येऊहःस्वस्तीतिब्रूतेतिवर्ज्यंवाजेवाजेइतिमंत्रेतृप्तायातेतिस्थानेतर्प्स्यथयातपथिभिर्देवयानैरित्यूहः ॥ ततःप्राग्वच्छेषंसमापयेत् ॥ आमश्राद्धंद्विजैःपूर्वाह्णेकार्यंशूद्रैरपराह्णएव ॥ इत्यामश्राद्धविधिः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ६७ ॥ हिरण्यश्राद्धं ॥

हिरण्यश्राद्धमप्येवमेवसंकल्पादौहिरण्यपदमामस्थानेयोज्यं ॥ कृतनित्यक्रियोदेशकालकथनांतेषष्ठ्यापितृनुद्दिश्यामुकश्राद्धंहिरण्येनसांकल्पविधिनाकरिष्यइतिसंकल्प्यतिलोदकविप्रावाहनादिप्रकृतिवत् ॥ आमवद्धेमप्रोक्षणं ॥ अत्तवइत्यादिमंत्रत्रयोहःप्राग्वदेव ॥ तंडुलादिभिर्हस्तेग्नौकरणं ॥ हिरण्यमन्नादष्टगुणंचतुर्गुणंद्विगुणंसमंवादेयं ॥ हिरण्यश्राद्धेपिदक्षिणास्त्येव ॥ श्राद्धी

यमामंहेमंवाद्विजदत्तंयथेष्टंविनियोज्यं शूद्रदत्तंतुभोजनादन्यत्रविनियोज्यं श्राद्धीयामेनपंचयज्ञाःश्राद्धंचनकार्यं ॥ हेमश्राद्धे आमश्राद्धेचपिंडदानविकल्पात्सांकल्पविधिनाप्येतद्द्वयं ॥ अत्रपिंडदानेविकल्पः ॥ नमोवःपितरोरसायेत्यत्रहिरण्यायेत्यूहः॥ सांकल्पिकेचसमंत्रकावाहनार्घ्याग्नौकरणपिंडदानविकिराक्षय्यस्वधावाचनप्रश्नाइत्येतत्सप्तकंवर्ज्यं ॥ शूद्रगृहेऽन्यदीयमपि क्षीराद्यपिनभक्ष्यंकिमुततदीयमामादितद्गृहेपक्वान्नंनभोक्ष्यमिति ॥ तस्माच्छूद्राल्लब्धंचगृहेपक्त्वाभक्ष्यं॥ इत्यामश्राद्धविधिः ॥

॥ ६८ ॥ एकोद्दिष्टश्राद्धं ॥

तच्चापुत्रपितृव्यमातुलभ्रातृसापत्नमातृणामाब्दिकमेकोद्दिष्टविधिनाकार्यं ॥ मध्याह्नएवदेशकालकीर्तनांतेअस्मत्पितृव्यस्यशर्मणोगोत्रस्यवसुरूपस्याब्दिकश्राद्धमेकोद्दिष्टविधिनाकरिष्यइतिसंकल्प्यपित्रर्थमेवविप्रान्विप्रंवानिमंत्र्ययथाचारंपादप्रक्षालनादिकृत्वाएकमर्घ्यपात्रंसंस्थाप्यएकदर्भयुतेतस्मिन्पात्रेजलमासिच्येत्यादिआवाहनवर्जमर्घ्यदानांतंकृत्वातत्पात्रस्थापनादिअग्नौकरणवर्जअन्नत्यागांतंकृत्वा यस्योद्देशस्तस्याक्षय्यातृप्तिरस्त्वित्युक्त्वापोशनोदकदानादि पिंडदानकालेएकएवपिंडःअन्यत्सर्वं पूर्ववत् ॥ द्वितीयेहनिश्राद्धांगंसतिलमेवतर्पणं एषांपार्वणश्राद्धपक्षेपितृव्यपितामहप्रपितामहानांभ्रातृपितृपितामहानामित्युच्चारः ॥ जीवत्पितृकस्यत्वेकोद्दिष्टमेव ॥ मातुलमातामहमातुःपितामहानां–सापत्नमातृपितामहीप्रपितामहीनांइत्यादियथायथमूहोज्ञेयः ॥ कनिष्ठभ्रात्रादीनांब्रह्मचारिस्नातकावस्थायांमृतौतदाब्दिकश्राद्धेएकोद्दिष्टप्रयोगएव ॥ इत्येकोद्दिष्टश्राद्धं ॥

॥ ६९ ॥ अनुपनीत–स्त्रीकर्तृकश्राद्धं ॥

देशकालकथनांतेअस्मद्भर्तृतत्पितृतत्पितृणांशर्मणांगोत्राणांवसुरुद्रादित्यस्व० आब्दिकश्राद्धमद्यकरिष्यइतिस्वयंसंकल्पंकृत्वा

कंचिद्ब्राह्मणंऋत्विक्त्वेपरिपृच्छ्यतंब्रूयात्ममाज्ञयात्वमिदंकर्मकुरुइति कर्ताओमित्यंगीकृत्यसर्वमपिविधिंकुर्यात्॥तत्रविशेषः॥ अनुज्ञात्र्याःभर्तुःशर्मणोगोत्रस्यवसु० अनुज्ञात्र्याःभर्तृपितुःशर्मणोगोत्रस्यरुद्र० अनुज्ञात्र्याःभर्तृपितामहस्यशर्मणोगोत्र०आदित्य० इत्यादितत्तद्विभक्त्यूहेनप्रयोगः॥ यत्रयत्रपितृशब्दवत्पितामहशब्दोपिबहुवचनांतोदृश्यतेतत्रैवपितृशब्देप्यूहोनान्यत्र॥ सचबहुवचनांतएव–यथामार्जयंतांपितरःसोम्यासइत्यादिषुआपोदेवीःस्वधया०अत्रपितरोयथाभागंमंदध्वं अमीमदंतपितरः एतानिवःपितरः नमोवःपितरोरसाय ऊर्जस्वतीःस्वधया उत्तिष्ठतपितरः यंतुपितरः मनोन्वाहुवामहे० पुनर्नःपितरो० अभून्नो दूतो० येसमानाःसमनसः० इत्येतेषुमंत्रेषुतुनोहः बहुवचनांतंपितामहादिशब्दप्रयोगदर्शनाभावात् ॥एकोद्दिष्टपक्षेतुतद्धर्मेण श्राद्धंकुर्यात्यथाचारंव्यवस्थाइतिस्त्र्यनुज्ञातेविशेषः ॥ अथवास्वयमेववैदिकमंत्रवर्जंविधिंकुर्यात् मंत्रसाध्यकर्मापितूष्णींकर्तव्यमेव ब्राह्मणद्वाराश्राद्धेपिमंत्रवर्जमेवप्रयोगइतिबहवः॥ अनुपनीतानुज्ञातेप्येवं शूद्रानुज्ञातेतुमंत्रवर्जएवविधिः ज्वरादिनाकर्तुरसामर्थ्येप्येषएवविधिः श्राद्धकर्तृनियमास्तुऋत्विग्यजमानयोरुभयोरपिसमानाः उत्तरीयवस्त्रेणप्राचीनावीती अनुज्ञात्रानुपनीतेनअनुज्ञात्र्यास्त्रियाचकर्तव्येतर्पणंतुअनुज्ञातृकर्मकमेव ॥ इतिअनुपनीतकर्तृकं–स्त्रीकर्तृकंचश्राद्धं ॥ ॥ छ ॥

॥ ७० ॥ विधवाकर्तृकश्राद्धं ॥

आचम्यदेशकालावुत्कीर्त्यअस्मद्भर्तृसपत्नीकतत्पितृतत्पितृणांशर्मणांगोत्राणांवसुरुद्रादित्यस्वरूपाणां (पितृत्रयीमातृत्रयीग्राह्येतिद्वितीयपुस्तके)॥अस्मन्मातामहमातुःपितामहमातुःप्रपितामहानांशर्मणांगोत्राणांवसु० सपत्नीकानांएतेषामित्यादिमहालयश्राद्धंकरिष्यइतिसंकल्पंकुर्यात् ॥ विभवेसतिभर्तृपार्वणोत्तरंश्वश्रूतच्छ्वश्वोःदयोःगोत्रयोःवसुरुद्ररूपयोः इत्येवंपृथक्पृथगेको

द्दिष्टवद्वा ॥ भर्तुरेकोद्दिष्टत्वपक्षेश्वश्रूतच्छ्वश्रूतच्छ्वश्रूणांइतितिसृणामुद्देशः ॥ अत्रसपत्नीकपक्षएवऋजुः ॥ मातामहपार्वणोत्तरंमातामहीपार्वणंचसंकीर्तयेत् ॥ अस्मिन्कल्पेभर्तृशब्दोत्तरंमातामहपार्वणेचनसपत्नीकशब्दोच्चारणं ॥ ततःस्वपितृव्यादीनामपिशक्तौसत्यांकीर्तनं ॥ एवंयथाधिकारंसंकल्पंकृत्वाकंचिद्ब्राह्मणमृत्विक्त्वेनविभाव्यतद्वारासर्वंकारयेत् ॥ तदभावेस्वयमेववैदिकमंत्रवर्जंसर्वंविधिमाचरेत् ॥ स्वमात्रादिपार्वणचतुष्टयमपुत्रविषयकमितिनवीनाः ॥ परेद्युस्तर्पणं ॥ इति ॥ ॥

॥ ७१ ॥ अविधवानवमीश्राद्धं ॥

उक्तापराह्णेश्रौताग्निमान्स्मार्ताग्निमान्वाचेत्पृथक्पाकेनवैश्वदेवंकृत्वाआप्रकोष्ठात्प्राचीनावीतंकृत्वाअस्मन्मातृपितामहीप्रपितामहीनांअमुकदानांगोत्राणांवसु० अस्मत्सापत्नमातुःदायाःगोत्रायाःवसु० नवमीश्राद्धमहंकरिष्यइतिसंकल्प्यवैश्वदेवार्थंद्वावेकंवाविप्रंनिमंत्र्यमातृपार्वणार्थंविप्रत्रयंसापत्नमात्रर्थमेकंसर्वार्थमेकंवानिमंत्र्य इतरत्सर्वंपार्वणवत् सापत्नमातुरेकोद्दिष्टवत् प्रपितामह्यनंतरंसापत्नमातुःकीर्तनं आसनादिपिंडदानांतेषुपदार्थेषुइत्येकःपक्षः अपरस्तुमात्रासहैवसापत्नमातरमुत्कीर्त्यपितामहीप्रपितामह्योरुत्कीर्तनमिति ॥ अस्मिन्पक्षेअस्मन्मात्रोःअमुकदयोःगोत्रयोःवसुरूपयोःपितामहीप्रपितामह्योःदयोःगोत्रयोःरुद्रादित्यरूपयोःइति अस्मन्मातृसापत्नमातृपितामहीप्रपितामहीनांदानांगोत्राणांवसुरुद्रादित्यस्व० इत्येवंवोत्कीर्तनंसर्वत्र ॥ अस्मिन्पक्षेमात्रोःस्थानेक्षणःकरणीयःपितामहीस्थानेप्रपितामहीस्थानेच॥अर्घ्यदानंमात्रेसापत्नमात्रेचपृथगेव॥ गंधादिषुअस्मन्मातरौअमुकदेगोत्रेरूपेएषयुवांगंधःइत्याद्यूहः॥ अन्नदानेअस्मन्मातृभ्यांगोत्राभ्यांव० इदमन्नमित्याद्यूहः॥ पिंडदानेएतद्वामस्मन्मातरौअमुक

देयेचयुवामनु याश्चेतिवा अंजाथांअभ्यंजाथांइत्यंजनाभ्यंजने॥ बहुत्वेतुबहुवचनं॥ अमुकदाःगोत्राः येचवोनुइतिपिंडदाने॥ अङ्‌ध्वमभ्यङ्‌ध्वमित्यंजनाभ्यंजनेइतिविशेषः ॥ तदहरेवशुक्लतिलैस्तर्पणं ॥ इत्यविधवानवमीश्राद्धं ॥ ॥ छ ॥

॥ ७२ ॥ दौहित्रप्रतिपच्छ्राद्धं ॥

आश्विनशुक्लप्रतिपदिउक्तापराह्णेसंगवेवाश्रौताग्निमान्स्मार्ताग्निमान्वाचेत्पृथक्पाकेनवैश्वदेवंकृत्वाआचम्यपवित्रपाणिःप्राणानायम्यदेशकालोत्कीर्तनांतेअस्मन्मातामहमातुःपितामहमातुःप्रपितामहानांशर्मणांगोत्राणांवसुरुद्रादित्यस्वरूपाणां (मातामह्या अपिमृतौ सपत्नीकानां) तृप्त्यर्थंआश्विनशुक्लप्रतिपच्छ्राद्धंसांकल्पिकविधिनाकरिष्येइतिसंकल्प्यपूर्वोक्तसांकल्पविधानेनसर्वं कृत्वातद्वर्गमात्रस्यशुक्लतिलैस्तदहरेवतर्पणंकृत्वाश्राद्धशेषमिष्टैःसहभुंजीत ॥ इतिदौहित्रप्रतिपच्छ्राद्धं ॥ ॥

॥ ७३ ॥ तीर्थश्राद्धं ॥

काश्यादितीर्थप्राप्तौस्नानादिकंविधायतिलतर्पणंकृत्वादेशकालौसंकीर्त्यपुरूरवार्द्रवसं०प्राचीनावीतीपित्राद्याप्तांतान्महालयवदुच्चार्यतीर्थश्राद्धंकरिष्यइतिसंकल्प्य क्षेत्रवासिनोन्यान्वाब्राह्मणान्महालयवन्निमंत्र्य अर्घ्यावाहनांगुष्ठनिवेशनतृप्तिप्रश्नविकिरविसर्जनवर्जंमहालयश्राद्धवत्सर्वंकुर्यात् ॥ दृग्दोषदिग्बंधावत्रनस्तइतिकश्चित् ॥ अत्राग्नौकरणंकृताकृतं ॥ तत्रकरणपक्षेग्नावेवहोमः ॥ पिंडांस्तुतीर्थजलएवक्षिपेत् ॥ महालयपदस्थानेतीर्थश्राद्धपदोच्चारणं॥ एवंगयाश्राद्धादावपियथायथमूहोद्रष्टव्यः॥

॥ ७४ ॥ यात्रारंभेघृतश्राद्धं ॥

उक्तापराह्णेश्रौताग्निमान्स्मार्ताग्निमान्वाचेत्पृथक्पाकेनवैश्वदेवंकृत्वातिलतर्पणंविधायदेशकालकीर्तनांतेमहालयवत्पितॄनुद्दिश्य अमुकतीर्थयात्रांकर्तुमादौतदंगत्वेनविहितंसमस्तपितॄनुद्दिश्यघृतश्राद्धंकरिष्यइतिसंकल्प्यक्षणादिअर्घ्यावाहनवर्जंपरिवेषणांतं कुर्यात् ॥ अग्नौकरणंकृताकृतं ॥ करणपक्षेघृतेनाग्नौकरणं तस्यैवमुख्यत्वात् ॥ पात्रेघनीभूतंघृतंप्रधानं भक्ष्यभोज्यादिकंव्यंजनत्वेनेतिद्रष्टव्यं ॥ अन्नशब्दस्थानेघृतशब्दप्रयोगोदानेकार्यः ॥ अन्यत्सर्वंतीर्थश्राद्धवत् ॥ ततोबंधून्संभोज्यघृतशेषमादाय ग्रामंप्रदक्षिणीकृत्यक्रोशमात्रंगत्वातत्रपाकंविधायसर्वस्मादन्नात्किंचित्किंचिद्ग्रासमात्रंसमवदायघृतप्लुतमग्नौकिंचित्प्रक्षिप्यानी तश्राद्धशिष्टघृतेनसहभोजनंकुर्यात् ॥ इतिघृतश्राद्धं ॥ ॥ यात्रांकृत्वागृहप्रवेशेश्राद्धंपूर्वोक्तवत्सर्वंकुर्यात् ॥ तत्रसर्वान्पितॄनुच्चार्यअमुकतीर्थात्प्रत्यागमननिमित्तंघृतश्राद्धंकरिष्येइतिसंकल्पवाक्येविशेषः ॥ अन्यत्समानं ॥ केचिद्दधिश्राद्धमाहुःतत्र संकल्पादौमध्येमध्येचघृतपदस्थानेदधिश्राद्धमित्यूहोज्ञेयः ॥ इतियात्रोत्तरंघृतश्राद्धम् ॥ ॥ छ ॥

॥ ७५ ॥ युगादिश्राद्धं ॥

उक्तापराह्णेश्रौताग्निमान्स्मार्ताग्निमान्वाचेद्वैश्वदेवंकृत्वासपत्नीकपितृवर्गस्यसपत्नीकमातामहवर्गस्यचतिलतर्पणंकृत्वादेशकालकीर्तनांतेपुरूरवार्द्रव० प्राचीनावीतीअस्मत्पितृपितामहप्रपितामहानांशर्मणांगोत्राणांवस्वादिरूपाणांसपत्नीकानांमातामहमातुःपितामहमातुःप्रपितामहानांशर्मणांगोत्राणांवस्वादिरूपाणांसपत्नीकानांयुगादिनिमित्तंश्राद्धंसंकल्पविधिनासद्यःकरिष्यइति

संकल्प्यसांकल्पविधिनासर्वंकुर्यात् ॥ एवंमन्वादि—अयनद्वय—संक्रमण—ग्रहण—व्यतीपात—वैधृत्यादिनिमित्तंश्राद्धंकरिष्येइति तत्रतत्रतत्तदूहःकार्यः ॥ एवमर्धोदय—गजच्छाया—कपिलाषष्ठीषुतत्तदूहेनश्राद्धंकुर्यात् ॥ इतियुगादिश्राद्धानि ॥ ॥ छ ॥

॥ ७६ ॥ अक्षय्यतृतीया ॥

अत्रयुगादिश्राद्धमुपरिनिर्दिष्टवत्सपत्नीकपित्रादित्रयसपत्नीकमातामहादित्रयेतिषड्दैवतंसांकल्पविधिनाकार्यं इदमपिंडकमेवेतिधर्मसिंधौ ॥ श्राद्धासंभवेतिलतर्पणमप्यत्रकार्यं ॥ अत्रदेवतोद्देशेनपित्रुद्देशेनचोदकुंभदानमुक्तंतत्रसंकल्पः ॥ श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंपितृप्रीत्यर्थंचब्राह्मणायोदकुंभदानमहंकरिष्ये ॥ तदंगंकुंभपूजनंब्राह्मणपूजनंचकरिष्येइतिसंकल्प्य सूत्रवेष्टितंगंधफलयवाद्युपेतंकुंभंगंधादिपंचोपचारैःसंपूज्य ॥ एषधर्मघटोदत्तोब्रह्मविष्णुशिवात्मकः ॥ अस्यप्रदानात्सकलाममसंतुमनोरथाः ॥ इतिमंत्रेणदद्यात् ॥ पित्रुद्देशेतुपितृणामक्षय्यतृप्त्यर्थंउदकुंभदानंकरिष्ये ॥ उदकुंभब्राह्मणौसंपूज्य कुंभेगंधतिलफलादिनिक्षिप्य ॥ एषधर्मघटोदत्तोब्रह्मविष्णुशिवात्मकः ॥ अस्यप्रदानात्तृप्यंतुपितरोपिपितामहाः ॥ गंधोदकतिलैर्मिश्रंसान्नंकुंभंफलान्वितं ॥ पितृभ्यःसंप्रदास्यामिअक्षय्यमुपतिष्ठतु ॥ इतिमंत्रेणदद्यात् ॥ अत्रसमुद्रस्नानंमहाफलं ॥ इत्यक्षय्यतृतीया ॥ ॥

॥ ७७ ॥ नित्यश्राद्धप्रयोगः ॥

श्रीः ॥ आचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यअस्मत्पितृपितामहप्रपितामहानांशर्मणांगोत्राणांवसुरु० सपत्नीकानांअस्मन्मातामहमातुःपितामहमातुःप्रपितामहानांशर्मणांगोत्राणांवसुरु० सपत्नीकानांतृप्त्यर्थंनित्यश्राद्धंकरिष्येइतिसंकल्प्यआसनेतत्तद्ध

गौंद्देशेनविप्रद्वयमेकंवोपवेश्यगंधादिभिःसंपूज्य इदंपरिविष्टंपरिवेक्ष्यमाणंसोपस्करमन्नंपितृपितामहप्रपितामहानांसपत्नीकानामातृप्तेःस्वधासंपद्यतांकव्यंनममइतिनिवेदयेत् ॥ एवंमातामहवर्गे ॥ विप्रभोजनोत्तरंयथासंभवंदक्षिणांदत्त्वानमस्कृत्यविसर्जयेत् ॥ नात्रब्रह्मचर्यादिनियमाःनतर्पणंनविश्वेदेवाः ॥ दक्षिणादानेविकल्पः ॥ अथसर्वथाविप्रालाभेकिंचिदन्नमुद्धृत्यपितृभ्यइदमन्नंस्वधानममइतिपित्रुद्देशेनत्यक्त्वागोभ्योदद्यात् ॥ गवालाभेअग्नौक्षिपेत् ॥ यस्मिन्दिनेपितुरमावास्यानांदीमुखश्राद्धादिकंपतेत्तदापित्रादीनांतृप्तत्वात् तत्रनांदीश्राद्धंकर्तव्यं पद्वयादिसांवत्सरिकादिषुएतानइतिशिष्टानित्यश्राद्धदेवतास्तत्रकर्तव्यमितिव्यवस्थाज्ञेया ॥ इतिनित्यश्राद्धंमासिश्राद्धंच ॥ ॥ इतिनित्यश्राद्धप्रयोगः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ७८ ॥ श्राद्धसंपातेतंत्रप्रयोगः ॥

श्रीः ॥ वर्गचतुष्टयस्यैकदिनमरणेनश्राद्धसंपातेपृथक्पाककरणाशक्तावेकपाकेनतंत्रेणश्राद्धप्रयोगः ॥ यद्यपिवर्गचतुष्टयश्राद्धंपृथगेवकर्तव्यंतथापिएकस्मिन्दिनेमुख्यकालेपृथक्पृथक्कर्तुमशक्यत्वात्तंत्रमेव॥देशकालोत्कीर्तनांतेपितृवर्गस्य अपुत्रश्चेन्मातामहस्तद्वर्गस्य मातामहीवर्गस्यचषष्ठ्यंतमुच्चारणंकृत्वाएतेषामाब्दिकश्राद्धंदर्शश्राद्धविधिनाद्यकरिष्यइतिसंकल्प्य वर्गचतुष्टयार्थंतंत्रेणैववैश्वदेवविप्रनिमंत्रणंकृत्वाप्रतिवर्गंत्रयंत्रयंएकमेकमेकमेववाविप्रंनिमंत्र्यपादप्रक्षालनादिसर्वंदर्शश्राद्धवत्कुर्यात् ॥ श्वोभूतेतिलतर्पणं॥ पितृव्यादीनामप्येकस्मिन्दिवसेचेन्मरणंतदातेषामेकोद्दिष्टविधिपक्षेपृथेगवमरणक्रमेणतदज्ञानेसंबंधासत्तिक्रमेणोल्लेखंकृत्वातंत्रेणैवश्राद्धंमध्याह्नकालत्वात्पित्रादिश्राद्धात्पूर्वमेवकार्यं पार्वणपक्षेतुवर्गचतुष्टयेनसहैव ॥ अत्रपित्रादिवर्गचतुष्टयोल्लेखोत्तरमेवसर्वत्रोल्लेखः स्त्रियाअप्येतद्दिनेमरणेएकोद्दिष्टपक्षेपृथगेव पितृव्यादीनामप्येतस्मिन्दिनेश्राद्धंचेत्तेषामप्येकोद्दिष्टपक्षे

तैःसाकमेवपद्वयाअप्येकोद्दिष्टंकार्यं पार्वणपक्षेसर्वेषांसहैवेतिद्रष्टव्यं ॥ यदिसमतंत्राणांश्राद्धानामेकस्मिन्दिनेसंपातस्तदातानि सर्वाण्युत्कीर्त्यतंत्रेणकरिष्यइत्युल्लिखेत् यदिमहातंत्राल्पतंत्रयोःसमासस्तदामहातंत्रस्यैवोल्लेखंकृत्वाश्राद्धंकुर्यात्॥अल्पतंत्रस्यतु तेनैवसिद्धिः प्रसंगसिद्धस्यतर्पणंविरोधेसमसंख्यत्वेआदावंतेवाविषमसंख्यत्वेबह्वनुरोधः ॥ इतिश्राद्धसंपातेप्रयोगः ॥ ॥

॥ ७९ ॥ प्रोष्ठपदीश्राद्धप्रयोगः ॥

भाद्रपदपौर्णमास्यांकृतनित्यक्रियःउक्तापराह्णेप्रपितामहात्परांस्त्रींस्तिलमिश्रोदकेनतर्पयित्वादेशकालौसंकीर्त्यधुरिलोचनसंज्ञकानांविश्वेषांदेवानांप्राचीनावीतीअस्मत्प्रपितामहपितृपितामहप्रपितामहानांशर्मणांगोत्राणांवसुरुद्रादित्यस्वरूपाणांप्रोष्ठप्रदीश्राद्धमद्यकरिष्ये धुरिसंज्ञकविश्वेदेवार्थंलोचनसंज्ञकदेवार्थंचविप्रद्वयमेकंवानिमंत्र्यअस्मत्प्रपितामहपितुःशर्मणःगोत्रस्यवसुरूपस्यस्थानेत्वांनिमंत्रयेइतिनिमंत्र्यत्वयाक्षणःकरणीयःअस्मत्प्रपितामहपितामहस्यशर्मणोगोत्रस्यरुद्र०स्थानेत्वां०अस्मत्प्रपितामहप्रपितामहस्यशर्मणोगोत्रस्यादित्यरूपस्यस्थानेत्वां० इतिविप्रत्रयमेकंवानिमंत्रयेत् विप्रैकत्वपक्षेधुरिलोचनसंज्ञकविश्वेषांदेवानां इतिदेवविप्रनिमंत्रणेतत्तत्कर्मणितत्तद्विभक्त्योहःअस्मत्प्रपितामहपितृपितामहप्रपितामहानांशर्मणांगोत्राणांवसुरुद्रादित्यस्वरूपाणांइत्यादिपितृकर्मणितत्तद्विभक्त्योहः ॥ मार्जयंतांप्रपितामहपितरःसोम्यासःमार्जयंतांप्रपितामहपितामहाःसोम्यासःमार्जयंतांप्रपितामहप्रपितामहाःसोम्यासःएतत्तेप्रपितामहपितरमुकशर्मन्येचत्वामनुएतत्तेप्रपितामहपितामहामुकशर्मन्येचत्वामनुएतत्तेप्रपितामहप्रपितामहामुकशर्मन्येचत्वामनुआंक्ष्वप्रपितामहपितरमुकशर्मन्आंक्ष्वप्रपितामहपितामहामुकशर्मन्आंक्ष्वप्रपितामहप्रपितामहामुकशर्मन्एवमभ्यंक्ष्वेत्यत्राप्यूहः नात्रचतुर्थःपिंडोलेपनिमार्जनंवा ॥ अन्यत्सर्वंदर्शश्राद्धवत् ॥ इतिप्रो०॥

॥ ८० ॥ श्राद्धानुकल्पाः ॥

तत्रद्विजाद्यभावेदर्भबटुविधानेनपिंडदानमात्रमुक्तं ॥ अथवाद्रव्यविप्रयोरभावेपक्वान्नस्यपैतृकसूक्तेनहोमःकार्यः ॥ यद्वाश्राद्धदिनेप्राप्तेंभवेन्निरशनःपुमान् ॥ किंचिद्दद्यादशक्तोवाउदकुंभादिकंद्विजे ॥ तृणानिवागवेदद्यात्पिंडान्वाप्यथनिर्वपेत् ॥ तिलदर्भैःपितॄन्वापितर्पयेत्स्नानपूर्वकं ॥ अथवातृणभारंदहेत् ॥ धान्यंवातिलान्वास्वल्पांदक्षिणांवादद्यात् ॥ अथवासंकल्पादिसर्वंश्राद्धप्रयोगंपठेत् ॥ सर्वाभावेवनंगत्वोर्ध्वबाहुःस्वकक्षंदर्शयन्निदंपठेत् ॥ नमेस्तिवित्तंनधनंनचान्यच्छ्राद्धोपयोगिस्वपितॄन्नतोस्मि ॥ तृप्यंतुभक्त्यापितरोमयैतौभुजौकृतौवर्त्मनिमारुतस्य ॥ इति ॥ प्रभासखंडेन्येपिमंत्राउक्ताः ॥ इतिश्राद्धानुकल्पाः ॥

॥ ८१ ॥ यतेःसमाराधनप्रयोगः ॥

श्रीः ॥ समाराधनप्रयोगःपार्वणश्राद्धानंतरंश्वःसद्योवाकार्यः ॥ कृतनित्यक्रियोयजमानःप्रातःआचम्यप्राणानायम्यदेशकालावुत्कीर्त्यश्रीनारायणप्रीत्यर्थंब्रह्मीभूतस्यगुरोःसमाराधनंकरिष्ये ॥ तदंगंक्षणादिकरिष्ये ॥ ब्रह्मीभूतस्यगुरोःसमाराधनेगुर्वर्थेभवद्भिःक्षणःकर्तव्यः ॥ परमगुर्वर्थे परमेष्ठीगुर्वर्थे परात्परगुर्वर्थेभवद्भिःक्षणःकर्तव्यः ॥ शुक्लेकेशवार्थेक्षणःकर्तव्यः एवंनारायणार्थे माधवार्थे गोविंदार्थे विष्णवर्थे मधुसूदनार्थे त्रिविक्रमार्थे वामनार्थे श्रीधरार्थे हृषीकेशार्थे पद्मनाभार्थे दामोदरार्थेक्षणःकर्तव्यः ॥ कृष्णेतु संकर्षणार्थे वासुदेवार्थे प्रद्युम्नार्थे अनिरुद्धार्थे पुरुषोत्तमार्थे अधोक्षजार्थे नारसिंहार्थे अच्युतार्थे जनार्दनार्थे उपेंद्रार्थे हर्यर्थे श्रीकृष्णार्थेइति ॥ एवंषोडशअष्टौचतुरोवाब्राह्मणान्निमंत्र्य (यतीन्निमंत्र्य) ॥ गंधाक्षततुलसीदलकर्पूरमिश्र

जलेनवरणक्रमेणतेषांपादप्रक्षालनंकृत्वामंत्रान्पठेत् ॥ अस्मिन्राष्ट्रेश्रियमावेशयाम्यतोदेवीःप्रतिपश्याम्यापः ॥ दक्षिणंपादमवनेनिजेस्मिन्राष्ट्रइंद्रियंदधामि ॥ सव्यंपादमवनेनिजेस्मिन्राष्ट्रइंद्रियंवर्धयामि ॥ पूर्वमन्यमपरमन्यंपादाववनेनिजे ॥ देवाराष्ट्रस्यगुह्याअभयस्यावरुध्यै ॥ आपःपादावनेजनीर्द्विषंतंनिर्दहंतुमे ॥ चरणंपवित्रंविततंपुराणं ॥ येनपूतस्तरतिदुष्कृतानि ॥ तेनपवित्रेणशुद्धेनपूताः ॥ अतिपाप्मानमरातिंतरेम ॥ लोकस्यद्वारमर्चिमत्पवित्रं ॥ ज्योतिष्मद्भ्राजमानंमहस्वत् ॥ अमृतस्यधाराबहुधादोहमानं ॥ चरणंनोलोकेसुधितांदधातु ॥ तीर्थमेवसमानानांभवतिइत्यादिसूक्तंपठेत् ॥ गुरुस्वरूपिणेब्राह्मणायइदंपाद्यं ॥ ततःतानाचमय्यस्वयंचद्विराचम्यपादप्रक्षालनोदकंपात्रांतरेगृहीत्वातत्पादौसाक्षतगंधपुष्पतुलसीदलैरभ्यर्च्य ॥ आनंदमानंदकरंप्रसन्नंज्ञानस्वरूपंनिजबोधरूपं ॥ योगींद्रमीड्यंभवरोगवैद्यंश्रीमद्गुरुंनित्यमहंनमामि ॥ इतिनमस्कुर्यात् ॥ एवंसर्वेषांपूजांगंधादिभिःकृत्वातत्पादोदकपात्रंगंधादिभिरलंकृत्यदेवसंनिधौसंस्थाप्य कुशासनेषुप्राङ्मुखानुदङ्मुखान्वागुरवेइदमासनंपरमगुरवेइदमासनमित्यादिक्रमेणअथवागुर्वादिभ्यइदमासनमित्याद्युपवेश्यपुरुषसूक्तेनप्रत्यृचं ॐ नमोनारायणायेतिमंत्रसहितेनआवाहनादिषोडशोपचारैःपदार्थानुसमयेनाभ्यर्चयेत् ॥ अथवागंधपुष्पधूपदीपाच्छादनांतापूजाकर्तव्या ॥ ॐ सहस्रशीर्षा० ॐ नमोनारायणायगुरुभ्योनमः॥संकर्षणादिश्रीकृष्णांतेभ्योनमःआवाहनंस० इति ॥ ततश्चतुरस्राणिमंडलानिकृत्वातेषुपात्राण्यासाद्यतेषुपायसादिविशिष्टद्रव्यंसाज्यंव्यंजनसहितंचपरिविष्यगायत्र्याप्रोक्ष्यगुरवेइदमन्नंपरिविष्टंपरिवेक्ष्यमाणंचातृप्तेःस्वाहा ॥ हव्यंनमम एवंसर्वेषां ॥ परमगुरवेपरमेष्ठीगुरवे परात्परगुरवे केशवाय० इत्यादिसंकर्षणायेदमन्नं ॥ इतिसर्वेभ्योनिवेद्य (एको

---

१ पादप्रक्षालनकालेअथातःपुरोधायाइत्यादीनिब्राह्मणखंडानिपठंति ।

विष्णुर्महद्भूतं० अनेनगुर्वाराधनेनभगवान्नारायणःप्रीयतां ॥ सर्वेषामापोशनंदत्वा) ॐतद्ब्रह्म ॐतद्वायुः ॐतदात्मा ॐतत्सत्यं ॐतत्सर्वं ॐतत्पुरोर्नमः अंतश्चरतिभूतेषुगुहायांविश्वमूर्तिषु ॥ त्वंयज्ञस्त्वंवषट्कारस्त्वमिंद्रस्त्वꣳरुद्रस्त्वंविष्णुस्त्वंब्रह्मत्वंप्रजापतिः ॥ त्वंतदापआपोज्योतीरसोमृतंब्रह्मभूर्भुवःसुवरोम् ॥ भोक्तुमुपविष्टेषुउपनिषन्मंत्राञ्छ्रावयेत् ॥ तृप्तेषुपुनरोंतद्ब्रह्मेत्यनुवाकंजपित्वा उत्तरापोशनमाचांतेषुविशिष्टतांबूलदक्षिणावस्त्रादिभिरभ्यर्च्य उपविष्टेष्वेवतेषुगुर्वाराधनांगभूतंतीर्थपूजनंकरिष्येइतिसंकल्प्य चतुरस्रंमंडलंगोमयेनोपलिप्यतत्ररंगवल्ल्यादिभिरलंकृत्यतन्मंडलेधान्योपरिपादोदककलशंसंस्थाप्य तत्रगंगादिसर्वतीर्थानिभावयित्वा पुरुषसूक्तेनप्रत्यृचंतीर्थराजायनमइत्यनेनषोडशोपचारैरभ्यर्च्यतत्पात्रंशिरसिधृत्वा ॥ लोकःसरस्वत्यायांत्येषवैदेवयानःपंथास्तमेवान्वारोहंत्याक्रोशंतोयांत्यवर्तिमेवान्यस्मिन्प्रतिषज्यंप्रतिष्ठांगच्छंतियदादशंशतंकुर्वंत्यथैकमुत्थानꣳशतायुःपुरुषःशतेंद्रियआयुष्येवेंद्रियेप्रतितिष्ठंतियदाशतꣳसहस्रंकुर्वंत्यथैकमुत्थानꣳसहस्रसंमितोवाअसौलोकोमुमेवलोकमभिजयंतियदैषांप्रमीयेतयदावाजीयेरन्नथैकमुत्थानंतद्धितीर्थं ॥ १ ॥ भीषास्माद्वातःपवते ॥ भीषोदेतिसूर्यः ॥ भीषास्मादग्निश्चेंद्रश्च ॥ मृत्युर्धावतिपंचमइति ॥ सैषानंदस्यमीमाꣳसाभवति ॥ युवास्यात्साधुयुवाध्यायकः ॥ आशिष्ठोदृढिष्ठोबलिष्ठः ॥ तस्येयंपृथिवीसर्वावित्तस्यपूर्णास्यात् ॥ सएकोमानुषआनंदः ॥ तेयेशतंमानुषाआनंदाः ॥ १ ॥ सएकोमनुष्यगंधर्वाणामानंदः ॥ श्रोत्रियस्यचाकामहतस्य ॥ तेयेशतंमनुष्यगंधर्वाणामानंदाः ॥ सएकोदेवगंधर्वाणामानंदः ॥ श्रोत्रियस्य० ॥ तेयेशतंदेवगंधर्वाणामानंदाः ॥ सएकःपितृणांचिरलोकलोकनामानंदः ॥ श्रोत्रियस्य० ॥ तेयेशतंपितृणांचिरलोकलोकानामानंदाः ॥ सएकआजानजानांदेवानामानंदः ॥ श्रोत्रियस्य० ॥ २ ॥ तेयेशतमाजानजानांदेवानामानंदाः ॥ सएकःकर्मदेवानांदेवानामानंदः ॥

येकर्मणादेवानपियंति ॥ श्रोत्रियस्य० ॥ तेयेशतंकर्मदेवानांदेवानामानंदाः ॥ सएकोदेवानामानंदः ॥ श्रोत्रियस्य० ॥ तेयेशतंदेवानामानंदाः ॥ सएकइंद्रस्यानंदः ॥ ३ ॥ श्रोत्रियस्य० ॥ तेयेशतमिंद्रस्यानंदाः ॥ सएकोबृहस्पतेरानंदः ॥ श्रोत्रियस्य० ॥ तेयेशतंबृहस्पतेरानंदाः ॥ सएकःप्रजापतेरानंदः ॥ श्रोत्रियस्य० ॥ तेयेशतंप्रजापतेरानंदाः ॥ सएकोब्रह्मणआनंदः ॥ श्रोत्रियस्य० ॥ सयश्चायंपुरुषे ॥ यश्चासावादित्ये ॥ सएकः ॥ सयएवंवित् ॥ अस्माल्लोकात्प्रेत्य ॥ एतमन्नमयमात्मानमुपसंक्रामति ॥ एतंप्राणमयमात्मानमुपसंक्रामति ॥ एतंमनोमयमात्मानमुपसंक्रामति ॥ एतंविज्ञानमयमात्मानमुपसंक्रामति ॥ एतमानंदमयमात्मानमुपसंक्रामति ॥ तदप्येषश्लोकोभवति ॥ ४ ॥ यतोवाचोनिवर्तंते ॥ अप्राप्यमनसासह ॥ आनंदंब्रह्मणोविद्वान् ॥ नबिभेतिकुतश्चनेति ॥ एतꣳहवावनतपति ॥ किमहꣳसाधुनाकरवं ॥ किमहंपापमकरवमिति ॥ सयएवंविद्वानेतेआत्मानꣳस्पृणुते ॥ उभेह्येवैषएतेआत्मानꣳस्पृणुते ॥ यएवंवेद ॥ इत्युपनिषत् ॥ इतिजपित्वाहरिकीर्तनपुरःसरंसहर्षनृत्यंकृत्वातत्पात्रंपुनःमंडलेसंस्थाप्यचंदनाक्षतपुष्पाणिपूजावशिष्टानिबंधुभिःसहस्वयंधृत्वाविप्रान्प्रदक्षिणीकृत्य आनंदमानंदकरंप्रसन्नंज्ञानस्वरूपंनिजबोधरूपं ॥ योगींद्रमीड्यंभवरोगवैद्यंश्रीमद्गुरुंनित्यमहंनमामि ॥ गुरुर्ब्रह्मागुरुर्विष्णुर्गुरुर्देवोमहेश्वरः ॥ गुरुःसाक्षात्परंब्रह्मतस्मैश्रीगुरवेनमः ॥ इतिमंत्रैर्द्विजांस्तीर्थराजंचनमस्कृत्य ॥ गुर्वर्थेविप्रहस्तेपादोदकपात्रंदत्वातदाज्ञयातत्तीर्थंमंत्रेणगृह्णीयात् ॥ तन्मंत्रः ॥ अविद्यामूलशमनंसर्वपापप्रणाशनं ॥ गुरोःपादोदकंतीर्थंसंसारद्रुमनाशनं ॥ पुत्रादिकामनायांतु ॥ शोषणंपापपंकस्यदीपनंज्ञानतेजसः ॥ गुरोःपादोदकंचित्रंपुत्रपौत्रप्रवर्धनं ॥ इतिगृह्णीयात् ॥ तान्पुनःप्रणम्यतानन्यांश्चदक्षिणादिभिस्तोषयित्वासन्मानपुरःसरंताननुव्रज्य ॥ अनेनकृतब्रह्मीभूतस्यगुरोःसमाराधनेनश्रीभगवान्नारायणस्वरूपीपरमेश्वरः

प्रीयतांनममेति ॥ कर्मेश्वरार्पणंकृत्वासुहृद्युतोभुंजीत ॥ ततःप्राप्तदर्शमहालयतीर्थप्रयुक्तानिश्राद्धानिकुर्यात् ॥ प्रतिमासमेवमेवाराधनं ॥ प्रत्यब्दंपार्वणोत्तरंचैवमेव ॥ इत्थंकरणाशक्तौयथाशक्तिब्राह्मणानाहूयपादप्रक्षालनपूर्वकंगंधादिभिरभ्यर्च्यभोजयेत् ॥ इतिनागरखंडानुसार्याचारानुगृहीतआराधनप्रयोगः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

इतिहिरण्यकेशीयब्रह्मकर्मसमुच्चयेप्रथममाह्निकप्रकरणम् ॥

अथसंस्कारप्रकरणंद्वितीयम् ॥

॥ ८२ ॥ षोडशसंस्काराः ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ प्रणम्यगोपालमनंतमाद्यंनेत्रांचलानंदितगोपवृंदं ॥ स्मार्तप्रयोगंविदधातियत्नाद्धिरण्यकेशीयविधौमहेशः ॥ १ ॥ सत्याषाढमुनिंवंदेस्वर्णकेशसमन्वितं ॥ योऽनुष्ठेयपदार्थानांक्रमकल्पमकल्पयत् ॥ २ ॥ यत्कृतांवेदवद्वृत्तिमाद्रियंते विपश्चितः ॥ मातृदत्तश्चिरंजीयाद्वृत्तिरूपेणतत्त्ववित् ॥ २ ॥ माहेश्वर्यामुक्तान्संस्कारान्षोडशापिसंगृह्य ॥ तदनुक्तानप्यंतः संगृह्णीमोऽत्ररत्नमालातः ॥ ४ ॥ जन्मनाजायतेशूद्रःसंस्काराद्द्विजउच्यतइतिमनुस्मरणादभ्यर्हितद्विजत्वाधायकानिषोडश कर्माण्यप्यखिलविप्राणामावश्यकान्येवेतिनिर्विवादं ॥ षोडशकर्माणिच–गर्भाधानपुंसवनसीमंतोन्नयनजातकर्मनामकर्मान्नप्राशनचौलोपनयनवेदव्रतचतुष्टयगोदानसमावर्तनविवाहपितृमेधाख्यानि ॥ तत्रसंस्कारेषुगर्भाधानसंस्कारस्यप्राथम्यादनुष्ठान सौकर्यार्थंचसौत्रमुपनयनादिक्रममुत्सृज्यगर्भाधानादिक्रमेणसंस्काराणांप्रयोगाउच्यंतेइतिमहेश्वरभट्टप्रतिज्ञा ॥ तत्रांतरांतरा तीवोपयुक्ताअपितदनुपात्ताविशेषप्रयोगाःसंस्काररत्नमालास्थाअपियथाक्रमंसंगृह्यंते ॥ ॥ ५ ॥

॥ ८३ ॥ गणपतिपूजनम् ॥

श्रीः॥ कर्ताकृताभ्यंगस्नानःकृतमंगलतिलकःपत्न्यासहोपविश्याचम्यप्राणानायम्यइष्टदेवतांगुर्वादींश्चनमस्कृत्यदेशकालौनिर्दि

श्यामुककर्मकरिष्यइतितत्कर्मप्रयोगाद्यथावत्संकल्प्यतदंगत्वेनगणपतिपूजनंपुण्याहवाचनंमातृकापूजनंनांदीश्राद्धंचकरिष्ये ॥ ॐ ग॒णानां॑त्वाग॒णप॑तिꣳहवामहेक॒विंक॑वी॒नामु॑प॒मश्र॑वस्तमं॥ज्ये॒ष्ठ॒राजं॒ब्रह्म॑णांब्रह्मणस्पत॒आनः॑शृ॒ण्वन्नू॒तिभिः॑सीद॒साद॑नं॥ॐ भूर्भुवःसुवःऋद्धिबुद्धिसहितंसांगंसपरिवारंसायुधंसशक्तिकंगणपतिंअस्मिन्नारीकेलफलेआवाहयामि ॥ गणपतयेनमइतिनाम्नमंत्रेण वाऽऽवाहनासनपाद्यार्घ्याचमनस्नानवस्त्रगंधाक्षतपुष्पधूपदीपनैवेद्यफलतांबूलदक्षिणाप्रदक्षिणानमस्काराइतिषोडशोपचारैः गंधपुष्पधूपदीपनैवेद्याइतिपंचोपचारैर्वागणपतिंसंपूज्यगणानांत्वेतिपुष्पांजलिंदत्वा ॥ वक्रतुंडमहाकायकोटिसूर्यसमप्रभ ॥ निर्विघ्नंकुरुमेदेवसर्वकार्येषुसर्वदा॥ अथवा कार्यंमेसिद्धिमायातुप्रसन्नेत्वयिधातरि ॥ विघ्नानिनाशमायांतुसर्वाणिसुरनायक ॥ अनयाविघ्नेश्वरपूजयासकलविघ्नहर्तामहागणपतिःप्रीयतां ॥ इतिगणपतिपूजा ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ८४ ॥ पुण्याहवाचनेपृथग्देवताः ॥

श्रीः ॥ तत्रगर्भाधानादिसर्वकर्मसुआदावंतेचकेषुचित्पुण्याहवाचनंविहितं ब्राह्मणानन्नेनपरिविष्यपुण्याहꣳस्वस्त्ययनमृद्धिमितिवाचयित्वेत्यादिनासूत्रकृता ॥ तत्रदेवताकांक्षायांशास्त्रांतरोक्तादेवताउच्यंते ॥ गर्भाधानस्यादावंतेचब्रह्मा ॥ पुंसवनस्योभयत्रप्रजापतिः ॥ सीमंतस्योभयत्रधाता ॥ जातकर्मण्युभयत्रमृत्युः ॥ नामकरणस्यादौसविताअंतेप्रजापतिः ॥ आयुर्वर्धापनस्योभयत्राग्निरायुष्मान् ॥ अन्नप्राशनस्योभयत्रसविता ॥ चौलस्यादौकेशिनःअंतेप्रजापतिः ॥ उपनयनस्यादाविंद्रअंतेश्रद्धामेधे ॥ उपनयनचतुर्थदिवसीयपुण्याहवाचनेसुश्रवाः ॥ पुनरुपनयनस्योभयत्राग्निः ॥ ब्रह्मचारिव्रतोपकरणविसर्गयोरुभयत्रसविता ॥ ब्रह्मचारिव्रतलोपप्रायश्चित्तस्योभयत्रसविता ॥ वेदोपाकरणोत्सर्गयोरुभयत्रसविता ॥ समावर्तनस्योभयत्रश्री

रिंद्रोवा ॥ विवाहस्योभयत्राग्निः ॥ औपासनस्योपक्रमेंऽतेचाग्निसूर्यप्रजापतयः ॥ दर्शपूर्णमासस्थालीपाकयोरुभयत्राग्निः ॥ वास्तुहोमस्यादौवास्तोष्पतिरंतेप्रजापतिः ॥ शूलगवस्योभयत्रेशानः ॥ प्रदोषव्रतस्योभयत्रेशानः ॥ नक्षत्रहोमेचोभयत्रनक्षत्रदेवताः ॥ आग्रयणस्योभयत्राग्रयणदेवताः ॥ प्रत्येकंनवग्रहमखेउभयत्रक्रमेणादित्यादिग्रहाः ॥ तंत्रेणग्रहमखेब्रह्मादयश्चोभयत्र ॥ कूष्मांडहोमेचांद्रायणेचोभयत्राग्न्यादयः॥ सर्पबलेरुभयत्रसर्पाः ॥ नक्षत्रेष्टावुभयत्रनक्षत्रदेवताः ॥ तडागाद्युत्सर्गेउभयत्रवरुणः ॥ एकोद्दिष्टस्योभयत्रप्रजापतिः॥ सूतकांतेप्रधामा ॥ अग्न्याधेयेउभयत्राग्न्यादयः ॥ अग्निष्टोमउभयत्रेंद्रः॥ अनादिष्टकर्मसुसर्वत्रप्रजापतिः ॥ यद्यपिप्रकृतप्रकरणेकासांचिदेवदेवतानामुपयोगस्तथापिप्रकरणांतरेपिकासांचिदुपयोगोभविष्यतीतिप्रसंगतःसर्वानिरूपिताइत्यभिधेयं ॥ इतिबौधायनोक्ताःपुण्याहवाचनदेवताः ॥ ॥ छ ॥

॥ ८५ ॥ पुण्याहवाचनम् ॥

श्रीः॥ कर्ताब्राह्मणानन्नादिनासंतर्प्यगंधादिनासंपूज्यतान्पुण्याहंवाचयेत् ॥ ॐ म॒हीद्यौःपृ॑थि॒वीच॑नइ॒मंय॒ज्ञंमि॑मिक्षतां ॥ पि॒पृ॒तां नो॒भरी॑मभिः॥ इतिमंत्रावृत्त्यादक्षिणोत्तरतोभूमिंस्पृष्ट्वा ॥ ॐ ओष॑धयः॒संव॑दंते॒सोमे॑नस॒हराज्ञा॑ ॥ यस्मै॑क॒रोति॑ब्राह्म॒णस्तꣳरा॑जन्पारयामसि ॥ तंडुलपुंजौकृत्वा॥ ॐ आजि॑घ्रक॒लशं॑म॒ह्यु॒रुधा॑रा॒पय॑स्व॒त्यात्वा॑विश॒ंत्विंदं॑वः॒समु॒द्रमि॑व॒सिंध॑व॒ःसामा॑स॒हस्र॒आभ॑ज प्र॒जया॑प॒शुभिः॑स॒हपुन॒र्मा॑विशताद्र॒यिः ॥ कलशौनिधाय ॥ ॐ इ॒मंमे॑गंगेयमुनेसरस्वति॒शुतु॑द्रि॒स्तोम॑ꣳसचता॒परु॒ष्णिया ॥ अ॒सि॒क्नि॒याम॑रुद्वृधेवि॒तस्त॒यार्जीकीयेशृ॒णु॒ह्यासु॒षोम॑या । तीर्थजलेनपूरयित्वा । ॐ गं॒ध॒द्वा॒रांदु॑राध॒र्षांनि॒त्यपु॑ष्टांकरी॒षिणीं॑ ॥ ई॒श्वरीꣳ

सर्वभूतानांतामिहोपह्वयेश्रियं॥ गंधंप्रक्षिप्य॥चंदनपुष्पादिनाभूषितौकृत्वा॥ ॐ कांडात्कांडात्प्ररोहंतीपरुषःपरुषःपरि ॥ एवानो
दूर्वेप्रतनुसहस्रेणशतेनच ॥ दूर्वानिक्षिप्य ॥ ॐ अश्वत्थेवोनिषदनंपर्णेवोवसतिःकृता ॥ गोभाजइत्किलासथयत्सनवथपूरुषं ॥
पंचपल्लवान्कलशेनिक्षिप्य ॥ ॐ याःफलिनीर्याअफलाअपुष्पायाश्चपुष्पिणीः ॥ बृहस्पतिप्रसूतास्तानोमुंचंत्वꣳहसः ॥ फलं ॥
ॐ अग्नेरेतश्चंद्रꣳहिरण्यं॥ अद्भ्यःसंभूतममृतंप्रजासु॥ तत्संभरन्नुत्तरतोनिधाय॥अतिप्रयच्छन्दुरितिंतरेयं ॥ हिरण्यंनिधाय॥
ॐ बृहस्पतेजुषस्वनोहव्यानिविश्वदेव्य ॥ रास्वरत्नानिदाशुषे ॥ रत्नानि ॥ ॐ युवासुवासाःपरिवीतआगात्सउश्रेयान्भवतिजा
यमानः ॥ तंधीरासःकवयउन्नयंतिस्वाधियोमनसादेवयंतः ॥ वस्त्रं ॥ ॐ पूर्णादर्विपरापतसुपूर्णापुनरापत ॥ वस्नेवविक्रीणाव
हाइषमूर्जꣳशतक्रतो ॥ इतितंडुलपूरितफलसहितपात्राभ्यामाननेपिदध्यात् ॥ सर्वत्रप्रतिकलशंमंत्रावृत्तिःउत्तरसंस्थताच ॥
ॐ तत्त्वायामिब्रह्मणावंदमानस्तदाशास्तेयजमानोहविर्भिः ॥ अहेडमानोवरुणेहबोध्युरुशꣳसमानआयुःप्रमोषीः ॥ (अस्मिन्क
लशेवरुणंसांगंसपरिवारंसायुधमावाहयामि ॥ इतिउत्तरकलशेअक्षतैर्वरुणमावाह्य ॥ वरुणायनमइतिगंधपुष्पधूपदीपनैवे
द्यादिभिःसंपूज्यदक्षिणांदत्वा तत्त्वायामीतिमंत्रपुष्पंसमर्प्यनमस्कृत्य) ॥ अनेनकृतपूजनेनश्रीवरुणःप्रीयतां ॥ ततःकलश
स्यमुखेविष्णुःकंठेरुद्रःसमाश्रितः ॥ मूलेत्वस्यस्थितोब्रह्मामध्येमातृगणाःस्मृताः ॥ कुक्षौतुसागराःसर्वेसप्तद्वीपावसुंधरा ॥
ऋग्वेदोथयजुर्वेदःसामवेदोह्यथर्वणः ॥ अंगैश्चसहिताःसर्वेकलशंतुसमाश्रिताः ॥ अत्रगायत्रीसावित्रीशांतिःपुष्टिकरीतथा ॥
आयांतुममशांत्यर्थंदुरितक्षयकारकाः ॥ सर्वेसमुद्राःसरितस्तीर्थानिजलदानदाः ॥ आयांतुममशांत्यर्थंदुरितक्षयकारकाः ॥
उत्तरकलशेअक्षतान्क्षिपेत्॥ मातृदेवोभव॥ पितृदेवोभव॥ आचार्यदेवोभव॥ अतिथिदेवोभव॥ सर्वेभ्योदेवेभ्यःनमःसर्वेभ्यो

ब्राह्मणेभ्योनमोनमः ॥ अवनिकृतजानुमंडलःकमलमुकुलसदृशमंजलिंशिरस्याधायदक्षिणेनपाणिनासुवर्णपूर्णकलशंधारयित्वाऽऽशिषःप्रार्थयते ॥ प्रार्थनामाह ॥ एताःसत्याआशिषःसंतु ॥ दीर्घानागानद्योगिरयस्त्रीणिविष्णुपदानिचतेनायुःप्रमाणेन पुण्याहंदीर्घमायुरस्तु ॥ शिवाआपःसंतु ॥ संतुशिवाआपः ॥ सौमनस्यमस्तु ॥ अस्तुसौमनीयं ॥ अक्षतंचारिष्टंचास्तु ॥ अस्त्वक्षतमरिष्टंच ॥ गंधाःपांतु ॥ सौमंगल्यंचास्तु ॥ अक्षताःपांतु ॥ आयुष्यमस्तु ॥ पुष्पाणिपांतु ॥ सौश्रियमस्तु ॥ तांबूलानिपांतु ॥ ऐश्वर्यमस्तु ॥ दक्षिणाःपांतु ॥ बहुदेयंचास्तु ॥ दीर्घमायुःश्रेयःशांतिःपुष्टिस्तुष्टिश्चास्तु ॥ श्रीर्यशोविद्याविनयोवित्तंबहुपुत्रंचायुष्यंचास्तु ॥ सर्वत्रब्राह्मणैरस्त्वितिप्रतिवचनंदेयं ॥ यंकृत्वासर्ववेदयज्ञक्रियाकरणकर्मारंभाः शुभाःशोभनाःप्रवर्तंतेतमहमोंकारमादिंकृत्वा ॥ ऋग्यजुःसामाशीर्वचनंबह्वृषिसंमतंसंविज्ञातंभवद्भिरनुज्ञातःपुण्यंपुण्याहंवाचयिष्ये ॥ वाच्यतामितिविप्रावदेयुः ॥ उत्तरत्रचयथायोग्यंप्रत्युत्तरंदद्युः ॥ यजमानः ॥ ॐ भद्रंकर्णेभिःशृणुयामदेवाभद्रंपश्येमाक्षभिर्यजत्राः ॥ स्थिरैरंगैस्तुष्टुवांसस्तनूभिर्व्यशेमदेवहितंयदायुः ॥ ॐ द्रविणोदाद्रविणसस्तुरस्यद्रविणोदाः सनरस्यप्रयंसत् ॥ द्रविणोदावीरवतीमिषंनोद्रविणोदारासतेदीर्घमायुः ॥ ॐ सवितापश्चातात्सवितापुरस्तात्सवितोत्तरात्तात्सविताधरात्तात् ॥ सवितानःसुवतुसर्वतातिंसवितानोरासतांदीर्घमायुः ॥ ॐ नवोनवोभवतिजायमानोह्नांकेतुरुषसामेत्यग्रं ॥ भागंदेवेभ्योविदधात्यायन्प्रचंद्रमास्तिरतिदीर्घमायुः ॥ ॐ उच्चादिविदक्षिणावंतोअस्थुर्येअश्वदाःसहतेसूर्येण ॥ हिरण्यदाअमृतत्वंभजंतेवासोदाःसोमप्रतिरंतआयुः ॥ ॐ आपउंदंतुजीवसेदीर्घायुत्वायवर्चसे ॥ यस्त्वाहृदाकीरिणामन्यमानोमर्त्यंमर्त्योजोह

---

१ अत्रस्वर्णःपूर्णकलशंधारयित्वेतिपाठःश्रेयान् ।

वीमि ॥ जात॑वेदो॒यशो॑अ॒स्मासु॑धेहि प्र॒जाभि॑रग्नेअमृत॒त्वम॑श्यां ॥ यस्मै॒त्वꣳसु॒कृते॑जातवेद॒उ॒लोकम॑ग्नेकृ॒णवः॑स्यो॒नं ॥ अ॒श्विन॒ꣳसपु॒त्रिणं॑वी॒रवं॑तं॒गोमं॑तꣳर॒यिं॑नंशतेस्व॒स्ति ॥ संत्वा॑सिंचामि॒यजु॑षाप्र॒जामायु॒र्धनं॑च ॥ व्रतनियमतपःस्वाध्यायक्रतुदमदानविशिष्टानां ब्राह्मणानांमनःसमाधीयतां ॥ (विप्राः) समाहितमनसःस्मः ॥ (यजमानः) प्रसीदंतुभवंतः ॥ (विप्राः) प्रसन्नाःस्मः ॥ (यजमानः) शांतिरस्तु ॥ पुष्टिरस्तु ॥ तुष्टिरस्तु ॥ वृद्धिरस्तु ॥ अविघ्नमस्तु ॥ आयुष्यमस्तु ॥ आरोग्यमस्तु ॥ शिवंकर्मास्तु ॥ कर्मसमृद्धिरस्तु ॥ धर्मसमृद्धिरस्तु ॥ वेदसमृद्धिरस्तु ॥ शास्त्रसमृद्धिरस्तु ॥ पुत्रसमृद्धिरस्तु ॥ धनधान्यसमृद्धिरस्तु ॥ इष्टसंपदस्तु ॥ (वाक्यद्वयेनबहिर्देशेअपःक्षिपेत्) ॥ सर्वारिष्टनिरसनमस्तु ॥ यत्पापंतत्प्रतिहतमस्तु ॥ यच्छ्रेयस्तदस्तु ॥ उत्तरेकर्मण्यविघ्नमस्तु ॥ उत्तरोत्तरमहरहरभिवृद्धिरस्तु ॥ उत्तरोत्तराःक्रियाःशुभाःशोभनाःसंपद्यंतां ॥ तिथिकरणमुहूर्तनक्षत्रसंपदस्तु ॥ तिथिकरणमुहूर्तनक्षत्रग्रहलग्नाधिदेवताःप्रीयंतां ॥ तिथिकरणेमुहूर्तनक्षत्रेसग्रहेसदैवतेप्रीयेतां ॥ दुर्गापांचाल्यौप्रीयेतां ॥ अग्निपुरोगाविश्वेदेवाःप्रीयंतां ॥ इंद्रपुरोगामरुद्गणाःप्रीयंतां ॥ ब्रह्मपुरोगाःसर्वेवेदाःप्रीयंतां ॥ विष्णुपुरोगाःसर्वेदेवाःप्रीयंतां ॥ माहेश्वरीपुरोगाउमामातरःप्रीयंतां ॥ वसिष्ठपुरोगाऋषिगणाःप्रीयंतां ॥ अरुंधतीपुरोगाएकपत्न्यःप्रीयंतां ॥ ऋषयश्छंदांस्याचार्यावेदादेवायज्ञाश्चप्रीयंतां ॥ ब्रह्मचब्राह्मणाश्चप्रीयंतां ॥ श्रीसरस्वत्यौप्रीयेतां ॥ श्रद्धामेधेप्रीयेतां ॥ भगवतीकात्यायनीप्रीयतां ॥ भगवतीमाहेश्वरीप्रीयतां ॥ भगवतीपुष्टिकरीप्रीयतां ॥ भगवतीतुष्टिकरीप्रीयतां ॥ भगवतीऋद्धिकरीप्रीयतां ॥ भगवतीवृद्धिकरीप्रीयतां ॥ भगवंतौविघ्नविनायकौप्रीयेतां ॥ भगवान्स्वामीमहासेनःसपत्नीकःससुतःसपार्षदःसर्वस्थानगतःप्रीयतां ॥ हरिहरहिरण्यगर्भाःप्रीयंतां ॥ सर्वाग्रामदेवताःप्रीयंतां ॥ सर्वाःकुलदेवताःप्रीयंतां ॥ सर्वावास्तु

देवताःप्रीयंतां ॥ (सप्तभिर्वाक्यैर्बहिरपःक्षिपेत्) ॥ हताब्रह्मद्विषः ॥ हताःपरिपंथिनः ॥ हताअस्यकर्मणोविघ्नकर्तारः ॥
शत्रवःपराभवंयांतु ॥ शाम्यंतुघोराणि ॥ शाम्यंतुपापानि ॥ शाम्यंत्वीतयः ॥ शुभानिवर्धंतां ॥ शिवाआपःसंतु ॥ शिवाऋ
तवःसंतु ॥ शिवाअग्नयःसंतु ॥ शिवाआहुतयःसंतु ॥ शिवाओषधयःसंतु ॥ शिवावनस्पतयःसंतु ॥ शिवाअतिथयःसंतु ॥
अ॒हो॒रा॒त्रेशि॑वेस्या॒तां ॥ नि॒का॒मेनि॑कामेनः प॒र्जन्यो॑वर्षतुफ॒लिन्यो॑न॒ओष॑धयःपच्यंतां॑योगक्षे॒मोन॑ःकल्पतां ॥ शुक्रांगारकबुधबृह
स्पतिशनैश्चरराहुकेतुसोमसहिताआदित्यपुरोगाःसर्वेग्रहाःप्रीयंतां ॥ भगवान्नारायणःप्रीयतां ॥ भगवान्पर्जन्यःप्रीयतां ॥ भग
वान्स्वामीमहासेनःप्रीयतां ॥ पुण्याहकालान्वाचयिष्ये ॥ वाच्यतां ॥ ॐ उ॒द्गा॒तेव॑शकु॒नेसाम॑गायसिब्रह्मपु॒त्रइ॑व॒सव॑नेषुशंससि ॥
वृषे॑ववा॒जीशिशु॑मतीर॒पीत्या॑स॒र्वतो॑नःशकुनेभ॒द्रमाव॑दवि॒श्वतो॑नःशकु॒नेपुण्य॒माव॑द ॥ याज्ययायजतिप्रत्तिर्वैयाज्यापुण्यैवलक्ष्मीः
पुण्यामेवतल्लक्ष्मींसंभावयतिपुण्यांलक्ष्मींसंस्कुरुते ॥ यत्पुण्यं॒नक्ष॑त्रं ॥ तद्बट्कु॑र्वीतोपव्यु॒षं ॥ य॒दावैसूर्य॑उ॒देति॑ ॥ अथ॒नक्ष॑त्रं॒
नैति॑ ॥ याव॑ति॒तत्र॒सूर्यो॒गच्छे॑त् ॥ यत्र॑जघ॒न्यं॑पश्ये॑त् ॥ ताव॑तिकुर्वीतयत्का॒रीस्यात् ॥ पु॒ण्या॒हए॒वकु॑रुते ॥ ता॒नि॒वाए॒तानि॑य
मनक्ष॒त्राणि॑ ॥ यान्ये॒वदे॑वनक्ष॒त्राणि॑ ॥ तेषु॑कुर्वीतयत्का॒रीस्यात् ॥ पु॒ण्या॒हए॒वकु॑रुते ॥ मह्यंसकुटुंबायमहाजनान्नमस्कुर्वाणाया
शीर्वचनमपेक्षमाणायामुककर्मकारिणेपुण्याहंभवंतोब्रुवंतुइतित्रिर्यजमानः ॥ ॐ पुण्याहमितित्रिर्विप्रावदेयुः ॥ अत्रपुण्याहाद
यःशब्दाःप्रतिवचनेप्रथमैकवचनांताएवप्रयोक्तव्याः ॥ तेषांस्वपरत्वात् ॥ ॐ स्व॒स्तये॑वा॒युमुप॑ब्रवामहे॒सोमं॑स्व॒स्तिभुव॑नस्य॒य
स्पतिः॑ ॥ बृ॒ह॒स्पति॒सर्व॑गणंस्व॒स्तये॑स्व॒स्तय॑आदि॒त्यासो॑भवंतुनः ॥ आदित्यउदयनीयःपथ्ययैवेतःस्वस्त्याप्रयंतिपथ्यांस्वस्तिम
भ्युद्यंतिस्वस्त्येवेतःप्रयंतिस्वस्त्युद्यंतिस्वस्त्युद्यंति ॥ स्व॒स्तिन॒इंद्रो॑वृ॒द्धश्र॑वाः ॥ स्व॒स्तिन॑ःपू॒षावि॒श्ववे॑दाः ॥ स्व॒स्तिन॒स्तार्क्ष्यो॒अरिष्ट

नेमिः॥ स्वस्तिनोबृहस्पतिर्दधातु ॥ अष्टौदेवावसवःसोम्यासः॥ चतस्रोदेवीरजराःश्रविष्ठाः॥ तेयज्ञंपांतुरजसःपरस्तात्॥ संवत्सरीणममृतँस्वस्ति ॥ मह्यमित्यादिअमुककर्मकारिणेस्वस्तिभवंतोब्रुवंत्वितित्रिर्यजमानः॥ ॐ स्वस्तीतिप्रतिवचनंत्रिः॥ ॐ ऋध्यामस्तोमंसनुयामवाजमानोमंत्रंसरथेहोपयातं॥ यशोनपक्वंमधुगोष्वंतराभूतांशोअश्विनोःकाममप्राः॥ सर्वामृद्धिमृध्नुयामितितंवैतेजसैवपुरस्तात्पर्यभवच्छंदोभिर्मध्यतोक्षरैरुपरिष्टाद्गायत्र्यासर्वतोद्वादशाहंपरिभूयसर्वामृद्धिमार्ध्नोत्सर्वामृद्धिमृध्नोतियएवंवेद॥ ऋध्यास्महव्यैर्नमसोपसद्य॥ मित्रंदेवंमित्रधेयंनोअस्तु॥ अनूराधान्हविषावर्धयंतः॥ शतंजीवेमशरदःसवीराः॥ त्रीणित्रीणिवैदेवानामृद्धानि॥ त्रीणिछंदाँसि॥ त्रीणिसवनानि॥ त्रयइमेलोकाः॥ ऋध्यामेवतद्वीर्यएषुलोकेषुप्रतितिष्ठति॥ मह्यमित्यादिअमुककर्मकारिणेऋद्धिंभवंतोब्रुवंतुइतित्रिर्यजमानः॥ ॐ ऋध्यतामितिप्रतिवचनंत्रिः॥ ॐ श्रियेजातःश्रियआनिरियायश्रियंवयोजरितृभ्योदधाति॥ श्रियंवसानाअमृतत्वमायन्भवंतिसत्यासमिथामितद्रौ॥ श्रियएवैनंतच्छ्रियामादधाति संततमृचावषट्कृत्यंसंतत्यैसंधीयतेप्रजयापशुभिर्यएवंवेद॥ यस्मिन्ब्रह्माभ्यजयत्सर्वमेतत्॥ अमुंचलोकमिदमूचसर्वं॥ तन्नोनक्षत्रमभिजिद्विजित्यं॥ श्रियंदधात्वहृणीयमानं॥ अहेर्बुध्नियमंत्रंमेगोपाय॥ यमृषयस्त्रयिविदाविदुः॥ ऋचःसामानियजूँषि॥ साहिश्रीरमृतासतां॥ (एभिर्मंत्रैःसुवासिनीभिर्नीराजनंकारयंति) ॥ मह्यमित्यादिअमुककर्मकारिणेश्रीरस्त्वितिभवंतोब्रुवंतुइतित्रिर्यजमानः॥ ॐ अस्तुश्रीरितिप्रतिवचनंत्रिः॥ वर्षशतंपूर्णमस्तु॥ शिवंकर्मास्तु॥ गोत्राभिवृद्धिरस्तु॥ [1]ब्रह्माप्रीयतां॥ (कर्मांतरेपुण्याहवाचनेयथोक्तादेवताग्राह्याः)॥ ॐ शुक्रेभिरंगैरजआततन्वान्क्रतुंपुनानःकविभिःपवित्रैः॥ शोचिर्व

---

[1] पूर्वोक्ततत्तत्कमार्हदेवतोच्चारेणैवप्रीयतामितिवदेत्।

सानःपर्यायुरपांश्रियोमिमीतेबृहतीरनूनाः ॥ तदप्येषश्लोकोभिगीतोमरुतःपरिवेष्टारोमरुत्तस्यावसन्गृहे ॥ आविक्षितस्यकामप्रेर्विश्वेदेवाःसभासदइति ॥ ततउत्तरकलशंदक्षिणहस्तेनदक्षिणकलशंवामहस्तेनगृहीत्वाताभ्यांधाराद्वयंसंततंपात्रेनिषिंचेदेभिर्मंत्रैः ॥ ॐ वास्तोष्पतेप्रतिजानीह्यस्मान्त्स्वावेशोअनमीवोभवानः ॥ यत्त्वेमहेप्रतितन्नोजुषस्वशंनोभवद्विपदेशंचतुष्पदे ॥ वास्तोष्पतेप्रतरणोनएधिगयस्फानोगोभिरश्वेभिरिंदो ॥ अजरासस्तेसख्येस्यामपितेवपुत्रान्प्रतिनोजुषस्व ॥ वास्तोष्पतेशग्मयासंसदातेसक्षीमहिरण्वयागातुमत्या ॥ पाहिक्षेमउतयोगेवरंनोयूयंपातस्वस्तिभिःसदानः ॥ अमीवहावास्तोष्पतेविश्वारूपाण्याविशन् ॥ सखासुशेवएधिनः ॥ शिवंशिवंशिवं ॥ ततःकर्तुर्वामतःपत्नीमुपवेश्य पात्रेपातितजलेनपल्लवदूर्वाभिरुदङ्मुखाविप्राअभिषिंचेयुस्तिष्ठंतः ॥ ॐ समुद्रज्येष्ठाःसलिलस्यमध्यात्पुनानायंत्यनिविशमानाः ॥ इंद्रोयावज्रीवृषभोररादताआपोदेवीरिहमामवंतु ॥ याआपोदिव्याउतवास्रवंतिखनित्रिमाउतवायाःस्वयंजाः ॥ समुद्रार्थायाःशुचयःपावकास्ताआपोदेवीरिहमामवंतु ॥ यासांराजावरुणोयातिमध्येसत्यानृतेअवपश्यन्जनानां ॥ मधुश्चुतःशुचयोयाःपावकास्ताआपोदेवीरिहमामवंतु ॥ यासुराजावरुणोयासुसोमोविश्वेदेवायासूर्जंमदंति ॥ वैश्वानरोयास्वग्निःप्रविष्टस्ताआपोदेवीरिहमामवंतु ॥ त्रायंतामिहदेवास्त्रायंतांमरुतांगणः ॥ त्रायंतांविश्वाभूतानियथायमरपाअसत् ॥ आपइद्वाउभेषजीरापोअमीवचातनीः ॥ आपःसर्वस्यभेषजीस्तास्तेकृण्वंतुभेषजं ॥ हस्ताभ्यांदशशाखाभ्यांजिह्वावाचःपुरोगवी ॥ अनामयित्नुभ्यांत्वाताभ्यांत्वोपस्पृशामसि ॥ इमाआपःशिवतमाइमाःसर्वस्यभेषजीः ॥ इमाराष्ट्रस्यवर्धनीरिमाराष्ट्रभृतोमृताः ॥ याभिरिंद्रमभ्यषिंचत्प्रजापतिःसोमंराजानंवरुणंयमंमनुं ॥ ताभिरद्भिरभिषिंचामित्वामहंराज्ञांत्वमधिराजोभवेह ॥ महांतंत्वामहीनांसम्राजंचर्षणीनां ॥ देवीजनित्र्यजीजनद्भद्राजनित्र्यजीजनत् ॥

ॐ दे॒वस्य॑त्वासवि॒तुःप्र॑स॒वे ॥ अ॒श्विनो॑र्बा॒हुभ्यां ॥ पू॒ष्णोहस्ता॑भ्यां ॥ अ॒श्विनो॒र्भैष॑ज्येन ॥ तेज॑सेब्रह्मवर्च॒साया॒भिषिँचामि ॥
दे॒वस्य॑त्वासवि॒तुःप्र॑स॒वे ॥ अ॒श्विनो॑र्बा॒हुभ्यां ॥ पू॒ष्णोहस्ता॑भ्यां ॥ सर॑स्वत्यै॒भैष॑ज्येन ॥ वी॒र्या॑या॒न्नाद्या॑या॒भिषिँचामि ॥ दे॒वस्य॑
त्वासवि॒तुःप्र॑स॒वे ॥ अ॒श्विनो॑र्बा॒हुभ्यां ॥ पू॒ष्णोहस्ता॑भ्यां ॥ इंद्र॑स्येंद्रि॒येण॑ ॥ श्रि॒यैय॒शसे॒बला॑या॒भिषिँचामि ॥ दे॒वस्य॑त्वासवि॒तुः
प्र॑स॒वे॑श्विनो॑र्बा॒हुभ्यां॑पू॒ष्णोहस्ता॑भ्या॒ꣳसर॑स्वत्यै॒वा॒चोयं॒तुर्यं॒त्रेणा॒ग्नेस्त्वा॒साम्रा॑ज्येना॒भिषिँचा॒मींद्र॑स्य॒बृह॒स्पते॑स्त्वा॒साम्रा॑ज्येना॒भिषिँ
चामि ॥ पुराणोक्तमंत्रैः ॥ सुरास्त्वामभिषिंचंतुब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ॥ वासुदेवोजगन्नाथस्तथासंकर्षणोविभुः ॥ प्रद्युम्नश्चानि
रुद्धश्चभवंतुविजयायते ॥ आखंडलोग्निर्भगवान्यमोवैनिर्ऋतिस्तथा ॥ वरुणःपवनश्चैवधनाध्यक्षस्तथाशिवः ॥ ब्रह्मणासहिताः
सर्वेदिक्पालाःपांतुतेसदा ॥ कीर्तिर्लक्ष्मीर्धृतिर्मेधापुष्टिःश्रद्धाक्रियामतिः ॥ बुद्धिर्लज्जावपुःशांतिःकांतिस्तुष्टिश्चमातरः ॥ एता
स्त्वामभिषिंचंतुदेवपत्न्यःसमागताः ॥ आदित्यश्चंद्रमाभौमोबुधजीवसितार्कजाः ॥ ग्रहास्त्वामभिषिंचंतुराहुःकेतुश्चपूजिताः ॥
देवदानवगंधर्वायक्षराक्षसपन्नगाः ॥ ऋषयोमुनयोगावोदेवमातरएवच ॥ देवपत्न्योद्रुमानागादैत्याश्चाप्सरसांगणाः ॥ अस्त्रा
णिसर्वशस्त्राणिराजानोवाहनानिच ॥ औषधानिचरत्नानिकालस्यावयवाश्चये ॥ सरितःसागराःशैलास्तीर्थानिजलदानदाः ॥
एतेत्वामभिषिंचंतुसर्वकामार्थसिद्धये ॥ ॐ भूर्भुव॒ःसुव॑ः ॥ अमृताभिषेकोस्तु ॥ शांतिःपुष्टिस्तुष्टिश्चास्तु ॥ ततआचामेत् ॥
आ॒मूर॑ंजप्र॒त्याव॑र्तये॒माःके॑तु॒मद्दुं॑दु॒भिर्वा॑वदीति ॥ सम॑श्वप॒र्णाश्चर॑ंतिनो॒नरो॒स्माक॑मिंद्र॒रथिनो॑जयंतु ॥ पुण्याहवाचनफलसमृद्धिर
स्त्वितिभवंतोब्रुवंतु ॥ पुण्याहवाचनफलसमृद्धिरस्तु ॥ ततआचारप्राप्तंवस्त्रादिदानंतत्परिधानंचकुर्वंति ॥ ॐ युवा॑सु॒वासा॒ःपरि॑
वीत॒आगा॑त् ॥ सउ॒श्रेया॑न्भवति॒जाय॑मानः ॥ तंधीरा॑सःक॒वय॒उन्न॑यंति ॥ स्वा॒धियो॒मन॑सादेव॒यंत॑ः ॥ इतिपुण्याहवाचनप्रयोगः ॥

॥ ८६ ॥ मातृकापूजनम् ॥

श्रीः ॥ गौरीपद्माशचीमेधासावित्रीविजयाजया ॥ देवसेनास्वधास्वाहामातरोलोकमातरः ॥ धृतिःपुष्टिस्तथातुष्टिरात्मनःकुलदेवता ॥ ब्राह्मीमाहेश्वरीचैवकौमारीवैष्णवीतथा ॥ वाराहीचतथेंद्राणीचामुंडासप्तमातरः ॥ एताःगणपतिदुर्गाक्षेत्रपालवास्तोष्पतिसहिताःसप्तविंशत्यक्षतपुंजेष्वावाह्य ॥ तदस्तुमित्रावरुणातदग्ने० ॥ नयंप्रजांमेगोपाय ॥ अमृतत्वायजीवसे ॥ जातांजनिष्यमाणांच ॥ अमृतेसत्येप्रतिष्ठितां ॥ इतिप्रतिष्ठाप्य ॥ नाममंत्रैःषोडशोपचारैःपंचोपचारैर्वासंपूज्य ॥ ॐ गौरीर्मिमायसलिलानितक्षत्येकपदीद्विपदीसाचतुष्पदी ॥ अष्टापदीनवपदीबभूवुषीसहस्राक्षरापरमेव्योमन् ॥ इतिपुष्पांजलिंदत्वा ॥ ॥ छ ॥

॥ ८७ ॥ नांदीश्राद्धम् ॥

सदूर्वांकुरानक्षतान्जलंचादाय ॥ सत्यवसुसंज्ञकाविश्वेदेवानांदीमुखाःभूर्भुवःसुवःइदंवःपाद्यंस्वाहानमइयंचवृद्धिः ॥ मातृपितामहीप्रपितामह्यःनांदीमुख्यःभूर्भुवःसुवःइदंवःपाद्यंस्वाहानमइयंचवृद्धिः ॥ पितृपितामहप्रपितामहाःनांदीमुखाःभूर्भुवःसुवःइदंवःपाद्यंस्वाहानमइयंचवृद्धिः ॥ मातामहमातुःपितामहमातुःप्रपितामहाःपत्नीसहितानांदीमुखाःभूर्भुवःसुवःइदंवःपाद्यंस्वाहानमइयंचवृद्धिः ॥ सत्यवसुसंज्ञकाविश्वेदेवानांदीमुखाःभूर्भुवःसुवःइदंवआसनगंधाद्युपचारकल्पनंस्वाहानमइयंचवृद्धिः ॥ मातृपितामहीप्रपितामह्यःनांदीमुख्यःभूर्भुवःसुवःइदंवआसनगंधाद्युपचारकल्पनंस्वाहानमइयंचवृद्धिः ॥ पितृपितामहप्रपितामहानांदीमुखाःभूर्भुवःसुवरिदंवआसनगंधाद्युपचारकल्पनंस्वाहानमइयंचवृद्धिः ॥ मातामहमातुःपितामहमातुःप्रपिताम

हाःपत्नीसहितानांदीमुखाःभूर्भुवःसुवरिदंवआसनगंधाद्युपचारकल्पनंस्वाहानमइयंचवृद्धिः ॥ गौर्यादिषोडशमातरःब्राह्मया
दिसप्तमातरःगणपत्यादिसहिताःभूर्भुवःसुवरिदंवोयुग्मब्राह्मणभोजनपर्याप्तामान्ननिष्क्रयीभूतंकिंचिद्व्यावहारिकद्रव्यंस्वाहानम
इयंचवृद्धिः ॥ सत्यवसुसंज्ञकाविश्वेदेवानांदीमुखाःभूर्भुवःसुवरिदंवोयुग्मब्राह्मण० ॥ मातृपितामहीप्रपितामह्योनांदीमुख्योभू
र्भुवःसुवरिदंवोयुग्म० ॥ पितृपितामहप्रपितामहानांदीमुखाःभूर्भुवःसुवरिदंवोयुग्म० ॥ मातामहमातुःपितामहमातुःप्रपिता
महाःपत्नीसहितानांदीमुखाःभूर्भुवःसुवरिदंवोयुग्म० ॥ ततः उपा॑स्मैगायतानर॒ःपव॑माना॒येंद॑वे ॥ अ॒भिदे॒वाँइय॑क्षते ॥ अ॒भिते॒
मधु॑ना॒पयोथ॑र्वाणोअशिश्रयुः ॥ दे॒वंदे॒वाय॑देव॒यु ॥ सनः॑पवस्व॒शंगवे॒शंजना॑य॒शमर्व॑ते ॥ शंरा॑ज॒न्नोष॑धीभ्यः ॥ ब॒भ्रवे॒नुस्वत॑व
सेरु॒णाय॑दिवि॒स्पृशें ॥ सोमा॑यगा॒थम॑र्चत ॥ हस्त॑च्युतेभि॒रद्रि॑भिःसु॒तंसोमं॑पुनीतन ॥ मधा॒वाधा॑वता॒मधु॑ ॥ कृतस्यनांदीश्राद्ध
स्यप्रतिष्ठाफलसिद्ध्यर्थंद्राक्षामलकानितन्निष्क्रयीभूतंवायथाशक्तिहिरण्यंदक्षिणात्वेनस्वाहानमइयंचवृद्धिः ॥ प्रजा॑पते॒नत्वदे॒ता
न्यु॒न्योविश्वा॑जा॒तानि॒परि॒ताब॑भूव ॥ यत्का॑मास्तेजुहु॒मस्तन्नोअस्तुव॒यꣳस्या॑म॒पत॑योर॒यीणां ॥ मातापितामहीचैवतथैवप्रपिता
मही ॥ पितापितामहश्चैवतथैवप्रपितामहः ॥ मातामहस्तत्पिताचप्रमातामहकादयः ॥ एतेभवंतुसुप्रीताःप्रयच्छंतुचमंगलं ॥
इतिसंप्रार्थ्य ॥ इडा॑मग्नेपुरु॒दꣳसꣳस॒निंगोःशश्वत्त॒मꣳहव॑मानायसाध ॥ स्यान्नः॑सू॒नुस्तन॑योवि॒जावाग्ने॒सातेसुम॒तिर्भू॑त्व॒स्मे ॥ नाण
कमादायपात्रेवादयेत् ॥ कृतेननांदीश्राद्धेननांदीमुखदेवताःप्रीयंतांवृद्धिः ॥ ततःकृतस्यकर्मणःसांगतासिद्ध्येनानानामगोत्रा
न्ब्राह्मणान्गंधादिभिःपूजयिष्ये ॥ तेभ्योभूयसींदक्षिणांदातुमहमुत्सृज्यइतिसंकल्प्य ॥ ततःप्रमादात्कुर्वतांकर्मप्रच्यवेता
ध्वरेषुयत् ॥ स्मरणादेवतद्विष्णोःसंपूर्णंस्यादितिश्रुतिरितिकर्मसाद्गुण्यायविष्णुंस्मरेत् ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ८८ ॥ नांदीश्राद्धेजीवत्पितृकनिर्णयः ॥

नांदीमुखेकर्मणिसंप्रवृत्तेपितर्यथोजीवतियस्यपुंसः ॥ येषांचकुर्यात्स्वपितास्वयंचेत्तेषांहिकुर्यादितिशास्त्रसिद्धं ॥ वृद्धौतीर्थेचसंन्यस्तेतातेचपतितेसति ॥ येभ्यएवपितादद्यात्तेभ्योदद्यात्स्वयंसुतः ॥ पितरिजीवतितुस्वमातरिमृतायामपिपितुरेवमातृमातामहयोःकुर्यात् ॥ अग्निपुराणे ॥ गणशःक्रियमाणानांमातॄणांपूजनंसकृत् ॥ सकृदेवभवेच्छ्राद्धमादौनपृथगादिषु ॥ ततः ॥

॥ ८९ ॥ अंकुरारोपणम्[1] ॥

श्रीः ॥ कर्ताआचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यामुककर्मसाफल्यनिरंतरशुभतासिद्धिद्वाराश्रीपर० अंकुरारोपणंकरिष्यइतिसंकल्प्यगणपतिंसंपूज्यषट्प्रभृतिसमसंख्यान्ब्राह्मणान्संपूज्यान्नेनपरिविष्यअंकुरारोपणकर्मणःपुण्याहंभवंतोब्रुवंतुस्वस्तिभवंतो० ऋद्धिं० इतित्रिस्त्रिर्विप्रान्वाचयेत् ॥ ॐ पुण्याहं ॐ स्वस्ति ॐ ऋद्धिः ॐ ऋध्यतामितिवाविप्रास्त्रिस्त्रिर्ब्रूयुः ॥ ततःकर्ताब्रह्मादयःप्रीयंतामितिपात्रेजलंक्षिप्त्वाशुचौदेशेगोचर्ममात्रंचतुरस्रंस्थंडिलंगोमयेनविधायरंगवल्यादिभिरलंकृत्यश्वेताक्षतान्संप्रकीर्याद्भिरभ्युक्ष्यसुवर्णरजतताम्रान्यतमनिर्मिताअभावेमृन्मयीर्वापंचपालिकास्तत्रसंस्थापयेत् ॥ अत्रगोचर्मशब्दोयौगिकएवग्राह्यःनतुवृषभैकशतंयत्रगवांतिष्ठतिसंवृतं ॥ बालवत्साशतंचैवगोचर्मेतिबुधाविदुरितिपारिभाषिकःएतस्यदानविषयत्वात्प्रकृतेएतस्यासंभवाच्च ॥ एवंचगोर्यावत्प्रमाणंचर्मतदनुसारेणैवचतुरस्रस्थंडिलकरणमत्र ॥ ततोवल्मीकमृदंहृदमृदंशुष्कगोमयचूर्णंचैकीकृ

---

[1] अंकुरारोपणस्यक्वचिद्करणमप्युक्तं ॥ निषेकंगर्भसंस्कारंजातकर्मचनामच ॥ हित्वांकुरारोपणंस्यादन्यत्रशुभकर्मसुइति ॥ निषेकोगर्भाधानं।

त्यमध्यमायांपालिकायांप्रक्षिप्यप्रागादिषुक्रमेणप्रक्षिपति ॥ ततस्तासामधोभागेषुदूर्वांकुराश्वत्थशिरीषबिल्वपत्राणिप्रक्षिप्यश्वेतसूत्रेणपालिकाआवेष्ट्यतासुक्रमेणदेवताआवाहयेत् ॥ ॐ भूर्ब्रह्माणमावाहयामि ॐ भुवश्चतुर्मुखंब्रह्माण० ॐ सुवःप्रजापतिंब्रह्माण० ॐ भूर्भुवःसुवर्हिरण्यगर्भंब्रह्माणमा०इतिमध्यमपालिकायांब्रह्माणमावाह्य ॥ ॐ भूर्वज्रिणमा० ॐ भुवःशचीपतिमा० ॐ सुवरिंद्रमा० ॐ भूर्भुवःसुवःशक्रमा० इतिपूर्वस्यांपालिकायांवज्रिणं ॥ ॐ भूर्यममा० ॐ भुवोवैवस्वतमा० ॐ सुवःपितृपतिमा० ॐ भूर्भुवःसुवःप्रेतपतिमा० इतिदक्षिणस्यांपालिकायांयमं ॥ ॐ भूर्वरुणमा० ॐ भुवःप्रचेतसमा० ॐ सुवःसुरूपिणमा० ॐ भूर्भुवःसुवरपांपतिमा० इतिपश्चिमायांपालिकायांवरुणं ॥ ॐ भूःशशिमा० ॐ भुवइंदुमा० ॐ सुवर्निशाकरमा० ॐ भूर्भुवःसुवःसोममा०इत्युत्तरस्यांपालिकायांसोमं ॥ ततस्तत्तन्मंत्रैर्नाममंत्रैर्वाकांडानुसमयेनपदार्थानुसमयेनवापूजयेत् ॥ तत्रस्नापनं आपोहिष्ठामयो० ३ हिरण्यवर्णाःशुचयः ४ पवमानःसुवर्जनःमोर्जयंत्यापुनातुइत्येतैःसर्वांतेब्रह्मादीन्संस्नापयेत् प्रतिमंत्रमिति केचित् ॥ पुष्पांजलिसमर्पणांते ॥ दिशांपतीन्नमस्यामिसर्वकामफलप्रदान् ॥ कुर्वंतुसफलंकर्मकुर्वंतुसततंशुभं ॥ इतिपालिकानांपश्चात्तिष्ठन्प्राङ्मुखउपतिष्ठेतेतिपूजनेविशेषः ॥ ततउपविश्यव्रीहियवतिलमुद्गसर्षपान्मिश्रीकृत्यक्षीरेणमध्यमपालिकादिक्रमेणनिवपति ॐ ब्रह्म॑जज्ञा॒नंप्र॑थ॒मंपु॒० हि॒र॒ण्य॒गर्भःसम॑वर्त॒ताग्रे॑० विधेमइतिद्वाभ्यांमध्यमपालिकायांनिवपति ॥ ॐ यत॑इंद्र॒भया॑महे० स्व॒स्ति॒दावि॒शस्पतिः॑० इतिद्वाभ्यांपूर्वस्यांपालिकायांनिवपति ॥ ॐ योस्यकौष्ठ्यजगतःपृथिवीदृढाइतिद्वाभ्यांदक्षिणस्यांपालिकायांनिवपति ॥ ॐ इ॒मंमे॑वरुण०प्रमोषीःइतिद्वाभ्यांपश्चिमायांपालिकायांनिवपति ॥ ॐ सोमोधेनुं० अषाढंयुत्सु०इतिद्वाभ्यामुत्तरस्यांपालिकायांनिवपति॥ व्रीहियवादीनामलाभेएतदन्यतममेकमेवद्रव्यंपालिकासुनिर्वपेत्॥ ततोयथाक्रमंशुद्धाभिः

सिकताभिःपालिकाःप्रच्छाद्यपंचगव्येनसंप्रोक्ष्य ॐ इति महतापात्रेणपिधायकर्मसमाप्तिपर्यंतंसुरक्षितंकुर्यात् ॥ अग्निशब्दवाच्यःपरमात्मादेवतेत्येवंवाप्रयोगः ॥ समाप्तेकर्मणिदेवताःसंपूज्यपूर्वोक्तैरोंभूर्ब्रह्माणमित्याद्यैर्मंत्रैरावाहयामीत्यस्यस्थानेउद्वासयामीत्यूहितैर्यथाक्रमंदेवताउद्वास्यकर्मेश्वरायार्पयेत् ॥ इतिबौधायनानुसारेणांकुरारोपणं ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ९० ॥ ग्रहयज्ञप्रयोगः(मात्स्यक्रमः) ॥

श्रीः ॥ कर्तानित्यकर्मनिर्वर्त्यआचम्यप्राणानायम्यदेशकालावुत्कीर्त्यअमुकशर्मणोमम(अमुककर्मणिवा)ग्रहानुकूल्यसिद्धिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंग्रहयज्ञंकरिष्ये ॥ तदंगत्वेनगणपतिपूजनादिसंकल्प्यकृत्वाआचार्यादीन्पूजनपूर्वकंवृत्वाप्रार्थयेत् ॥ अथाचार्यःकर्मसंकल्प्ययदत्रसंस्थितं० अपक्रामंतु० इतिसर्षपान्विकीर्य शुचीवो० अग्निःशुचि० इतिपंचगव्येनप्रोक्ष्यआपोहिष्ठेतिशुद्धोदकेनप्रोक्ष्यभद्रंकर्णेस्वस्तिनइतिजह्वादेवाआयांतुयातुधानाअपयांतुविष्णोदेवयजनंरक्षस्वेत्यग्न्यायतनस्यपश्चाद्भूमिमभिमृशेत् ॥ [1]ततोऽग्न्यायतनात्पूर्वेयथोक्तनिर्मितग्रहपीठमध्येवर्तुलेद्वादशांगुलेप्राङ्मुखंसूर्यंरक्तपुष्पाक्षतैः ॥ ॐआस॒त्येन॒रज॑सा॒वर्त॑मानोनिवे॒शय॑न्न॒मृत॒ंमर्त्यं॑च ॥ हि॒र॒ण्यये॑नसवि॒तारथे॒नादे॒वोया॑ति॒भुव॑नावि॒पश्य॑न् ॥ ॐ भूर्भुवःसुवः ॥ कलिंगदेशोद्भवकाश्यपसगोत्रसूर्येहागच्छेहतिष्ठसूर्यायनमःसूर्यमावाहयामि ॥ ततआग्नेय्येचतुरस्रेचतुर्विंशांगुलेप्रत्यङ्मुखंसोमंश्वेतपुष्पाक्षतैः ॥ ॐ आप्या॑यस्व॒समे॑तुतेवि॒श्वत॑ःसोम॒वृष्णियं ॥ भवा॒वाज॑स्यसंग॒थे ॥ भूर्भुवःसुवः ॥ यमुनातीरोद्भवात्रेयसगोत्रसोमेहागच्छेह० सोमायनमःसोममावाहयामि ॥ ततोदक्षिणेत्रिकोणेत्र्यंगुलेदक्षिणाभिमुखंभौमंरक्तपुष्पाक्षतैः ॥ ॐ अ॒ग्निर्मू॒र्धादि॒वःक॒कुत्पति॑ःपृथि॒व्याअ॒यं ॥

---

[1] केवलग्रहयज्ञेप्यग्निस्थापनांतेग्रहस्थापनंकेचिद्वदंतितदपिग्रंथसंमतम् ।

अपाꣳरेताꣳसिजिन्वति ॥ भूर्भु० अवंतीसमुद्भवभारद्वाजसगोत्रभौमे० भौमाय० भौमं० ॥ ततःईशान्येबाणाकारेचतुरंगुलउदङ्मुखंबुधंपीतपुष्पाक्षतैः ॥ ॐ उद्बुध्यस्वाग्नेप्रतिजागृह्येनमिष्टापूर्तेसꣳसृजेथामयंच ॥ पुनःकृण्वꣳस्त्वापितरंयुवानमन्वाताꣳसीत्वयितंतुमेतं ॥ भूर्भु० मगधदेशोद्भवात्रेयसगोत्रबुधेहा० बुधाय० बुधं० ॥ उत्तरेदीर्घचतुरस्रेचतुर्विंशांगुलउदङ्मुखंबृहस्पतिंपीतपुष्पाक्षतैः॥ ॐ बृहस्पतेअतियदर्योअर्हाद्द्युमद्विभातिक्रतुमज्जनेषु॥ यद्दीदयच्छवसर्तप्रजाततदस्मासुद्रविणंधेहिचित्रं ॥ भूर्भु० सिंधुदेशोद्भवांगिरससगोत्रबृहस्पतइहागच्छे० बृह० बृहस्पतिं० ॥ ततःपूर्वेपंचकोणेनवांगुलेप्राङ्मुखंशुक्रंशुक्लपुष्पाक्षतैः ॥ ॐ शुक्रंतेअन्यद्यजतंतेअन्यद्विषुरूपेअहनीद्यौरिवासि ॥ विश्वाहिमायाअवसिस्वधावोभद्रातेपूषन्निहरातिरस्तु ॥ भूर्भु० भोजकटदेशोद्भवभार्गवसगोत्रशुक्रेहागच्छ० शुक्राय० शुक्रं० ॥ ततःपश्चिमेधनुषिद्व्यंगुलेप्रत्यङ्मुखंशनिंकृष्णपुष्पाक्षतैः ॥ ॐ शंनोदेवीरभिष्टयआपोभवंतुपीतये ॥ शंयोरभिस्रवंतुनः ॥ भूर्भुवः० सौराष्ट्रदेशोद्भवकाश्यपसगोत्रशनैश्चरेहा० शनैश्चराय० शनैश्चरं० ॥ ततःनैर्ऋत्येशूर्पाकारेद्वादशांगुलेदक्षिणामुखंराहुंकृष्णपुष्पाक्षतैः ॥ ॐ कयानश्चित्रआभुवदूतीसदावृधःसखा ॥ कयाशचिष्ठयावृता ॥ भूर्भुवः० राठिनापुरोद्भवपैठिणसिसगोत्रराहविहागच्छ० राहवे० राहुमा० ॥ वायव्येध्वजाकारेषडंगुलेदक्षिणाभिमुखंकेतुंधूम्रपुष्पाक्षतैः ॥ ॐ केतुंकृण्वन्नकेतवेपेशोमर्याअपेशसे ॥ समुषद्भिरजायथाः ॥ भूर्भु० अंतर्वेदिसमुद्भवजैमिनिसगोत्रकेतविहाग० केतवे० केतुं० ॥ अथाधिदेवताः ॥ ॐ [1]त्र्यंबकंयजामहेसुगंधिंपुष्टिवर्धनं ॥ उर्वारुकमिवबंधनान्मृत्योर्मुक्षीयमामृतात् ॥ भूर्भु० ईश्वरेहागच्छेहतिष्ठसूर्यदक्षिणपार्श्वेईश्वरायनमःईश्वरमावाहयामि ॥ ॐ गौरीर्मिमायसलिलानितक्षत्ये

---

१ अत्रयेषामीशेपशुपतिरितिमंत्रंकेचिदिच्छंति ।

कंपदीद्विपदीसाचतुष्पदी ॥ अष्टापदीनवपदीबभूवुषीसहस्राक्षरापरमेव्योमन् ॥ भूर्भुवःसुवः उमइहागच्छ० सोमदक्षिणपार्श्वेउमायैन०उमांआ० ॥ ॐ यदक्रंदःप्रथमंजायमानउद्यन्त्समुद्रादुतवापुरीषात् ॥ श्येनस्यपक्षाहरिणस्यबाहूउपस्तुत्यंमहिजातंतेअर्वन् ॥ भूर्भु० स्कंदेहा० ॥ भौमदक्षिणपार्श्वेस्कंदाय०स्कंदमा० ॥ ॐ विष्णोरराटमसिविष्णोःपृष्ठमसिविष्णोश्श्यप्त्रेस्थोविष्णोस्यूरसिविष्णोर्ध्रुवमसिवैष्णवमसिविष्णवेत्वा ॥ भूर्भु० नारायणेहा० बुधदक्षिणपार्श्वेनाराय० नारा० ॥ ॐ ब्रह्मादेवानांपदवीःकवीनामृषिर्विप्राणांमहिषोमृगाणां ॥ श्येनोगृध्राणाꣳस्वधितिर्वनानाꣳसोमःपवित्रमत्येतिरेभन् ॥ भूर्भु० ब्रह्मन्निहागच्छ०बृहस्पतिदक्षिणपार्श्वेब्रह्मणे० ब्रह्माणमा० ॥ ॐ सजोषाइंद्रसगणोमरुद्भिःसोमंपिबवृत्रहन्च्छूरविद्वान् ॥ जहिशत्रूꣳरपमृधोनुदस्वाथाभयंकृणुहिविश्वतोनः ॥ भूर्भु०इंद्रे० शुक्रदक्षिणपार्श्वेइंद्राय०इंद्रमा० ॥ ॐ इमंयमप्रस्तरमाहिसीदांगिरोभिःपितृभिःसंविदानः ॥ आत्वामंत्राःकविशस्तावहन्त्वेनाराजन्हविषामादयस्व ॥ भूर्भु० यमेहा० ॥ शनिदक्षिणपार्श्वेयमायन०यममा० ॥ ॐ कार्षिरस्यपापांमृध्रं ॥ भूर्भु० कालेहा० राहुदक्षिणपार्श्वेकालायनमःकालमा० ॥ ॐ चित्रावसोःस्वस्तितेपारमशीय ॥ भूर्भु० चित्रगुप्तेहा० राहुदक्षिणपार्श्वेचित्रगुप्ताय०चित्रगुप्तमा० ॥ अथप्रत्यधिदेवताः ॥ ॐ अग्निंदूतंवृणीमहेहोतारंविश्ववेदसं ॥ अस्ययज्ञस्यसुक्रतुं ॥ भूर्भु० अग्नइहा० सूर्यवामपार्श्वेअग्नये०अग्निमा० ॥ ॐ अप्सुमेसोमोअब्रवीदंतर्विश्वानिभेषजा ॥ अग्निंचविश्वशंभुवमापश्चविश्वभेषजीः ॥ भूर्भु० आपःइहागच्छत० सोमवामपार्श्वेअद्भ्योनमःअपःआवा० ॥ ॐ स्योनापृथिविभवानृक्षरानिवेशनी ॥ यच्छानःशर्मसप्रथाः ॥ भूर्भु० भूमइहा० भौम वामपार्श्वे

---

१ अत्र भूमिर्भूम्नेतिमंत्राचारोदृश्यते ।

भूम्यैनमः भूमिमा० ॥ ॐ इदंविष्णुर्विंचक्रमेत्रेधानिदधेपदं ॥ समूढमस्यपाꣳसुरे ॥ भूर्भु० विष्णविहा० बुधवामपार्श्वेविष्णवेन० विष्णुमा० ॥ ॐ इंद्रंवोविश्वतस्परिहवामहेजनेभ्यः ॥ अस्माकमस्तुकेवलः ॥ भूर्भु० इंद्रेहा० बृहस्पतिवामपार्श्वेइंद्राय० इंद्रं० ॥ ॐ इंद्राणीमासुनारिषुसुपत्नीमहमश्रवं ॥ नह्यस्याअपरंचनजरसामरतेपतिः ॥ भूर्भु० इद्राणीहाग० शुक्रवामपार्श्वेइंद्राण्यै० इंद्राणीमा० ॥ ॐ प्रजापतेनत्वदेतान्यन्योविश्वाजातानिपरिताबभूव ॥ यत्कामास्तेजुहुमस्तन्नोअस्तुवयꣳस्यामपतयोरयीणां ॥ भूर्भु०प्रजापतइहाग०शनिवामपार्श्वेप्रजापतये०प्रजापतिं० ॥ ॐ आयंगौःपृश्निरक्रमीदसनन्मातरंपुनः ॥ पितरंचप्रयन्त्सुवः ॥ भूर्भु०सर्पाइहागच्छतेहतिष्ठतराहुवामपार्श्वेसर्पेभ्योन०सर्पान्० ॥ ॐ ब्रह्मजज्ञानंप्रथमंपुरस्ताद्विसीमतःसुरुचोवेनआवः ॥ सबुध्नियाउपमाअस्यविष्ठाःसतश्चयोनिमसतश्चविवः ॥ भूर्भु०ब्रह्मन्निहागच्छ०केतुवामपार्श्वेब्रह्मणेन०ब्रह्माणमा० ॥ अथक्रतुसंरक्षकदेवताः ॥ ॐ गणानांत्वागणपतिꣳहवामहेकविंकवीनामुपमश्रवस्तमं ॥ ज्येष्ठराजंब्रह्मणांब्रह्मणस्पतआनःशृण्वन्नूतिभिःसीदसादनं ॥ भूर्भु०गणपतइहाग० गणपतये०गणपतिमा० ॥ ॐ जातवेदसेसुनवामसोममरातीयतोनिदहातिवेदः ॥ सनःपर्षदतिदुर्गाणिविश्वानावेवसिंधुंदुरितात्यग्निः ॥ भूर्भु०दुर्गइहागच्छ०दुर्गायैनमः दुर्गामावा० ॥ ॐ वायोशतꣳहरीणांयुवस्वपोष्याणां ॥ उतवातेसहस्रिणोरथआयातुपाजसा ॥ भूर्भु०वायविहागच्छ०वायवे० वायुमा० ॥ ॐ घृतंघृतपावानःपिबतवसांवसापावानःपिबतांतरिक्षस्यहविरसिस्वाहात्वांतारिक्षाय ॥ भूर्भु० आकाशेहा० आकाशाय० आकाशं० ॥ ॐ यावांकाशामधुमत्यश्विनासूनृतावती ॥ तयायज्ञंमिमिक्षतं ॥ भूर्भु० अश्विनाविहागच्छतमिहतिष्ठतमश्विभ्यांनमः अश्विनावावा० ॥ ॐ क्षेत्रस्यपतिनावयꣳहितेनेवजयामसि ॥ गामश्वंपोषयित्न्वासनोमृडातीदृशे ॥

भूर्भु॰ क्षेत्रपालेहा॰ क्षेत्रपालायनमः क्षेत्रपालमा॰ ॥ ॐ वास्तोष्पतेप्रतिजानीह्यस्मान्त्स्वावेशोअनमीवोभवानः ॥ यत्त्वेमहेप्रतितन्नोजुषस्वशंनएधिद्विपदेशंचतुष्पदे ॥ भूर्भु॰ वास्तोष्पतइहा॰ वास्तोष्पतयेन॰ वास्तोष्पतिं॰ ॥ ततःअष्टौलोकपालान् ॥ ॐ [१]त्रातारमिंद्रमवितारमिंद्रꣳहवेहवेसुहवꣳशूरमिंद्रं ॥ हुवेनुशक्रंपुरुहूतमिंद्रꣳस्वस्तिनोमघवाधात्विंद्रः ॥ भूर्भु॰ इंद्रेहागच्छ॰ पूर्वस्यामिद्राय॰ इंद्रमा॰ ॥ ॐ अग्नेनयसुपथारायेअस्मान्विश्वानिदेववयुनानिविद्वान् ॥ युयोध्यस्मज्जुहुराणमेनोभूयिष्ठांतेनमउक्तिंविधेम ॥ भूर्भु॰ अग्नइहा॰ आग्नेय्यांअग्नये॰ अग्निमा॰ ॥ ॐ सुगंनःपंथामभयंकृणोतुयस्मिन्नक्षेत्रेयमएतिराजा ॥ यस्मिन्नेनमभ्यषिंचंतदेवास्तदस्यचित्रꣳहविषायजाम ॥ भूर्भु॰ यमेहा॰ दक्षिणस्यांयमायन॰ यममा॰ ॥ ॐ असुन्वंतमयजमानमिच्छस्तेनस्येत्यांतस्करस्यान्वेषि ॥ अन्यमस्मदिच्छसातइत्यानमोदेविनिर्ऋतेतुभ्यमस्तु ॥ भूर्भु॰ निर्ऋतेइहा॰ नैर्ऋत्यांनिर्ऋतये॰ निर्ऋतिमा॰ ॥ ॐ तत्त्वायामिब्रह्मणावंदमानस्तदाशास्तेयजमानोहविर्भिः ॥ अहेडमानोवरुणेहबोध्युरुशꣳसमानआयुःप्रमोषीः ॥ भूर्भु॰वरुणेहा॰पश्चिमायांवरुणाय॰ वरुणमा॰ ॥ ॐ वायोशुतꣳहरीणांयुवस्वपोष्याणां ॥ उतवातेसहस्रिणोरथआयातुपाजसा ॥ भूर्भु॰वायविहा॰वायव्यांवायवे॰वायुमा॰ ॥ ॐ वयꣳसोमव्रतेतवमनस्तनूषुबिभ्रतः ॥ प्रजावंतोअशीमहि ॥ भूर्भु॰सोमेहा॰ उत्तरेसोमाय॰सोममा॰ ॥ ॐ अभित्वादेवसवितरीशानंवार्याणां ॥ सदावन्भागमीमहे ॥ भूर्भु॰ईशानेहा॰ईशान्यांईशानाय॰ईशानमा॰ ॥ ततःग्रहादीशान्यांमहीद्यौरित्यादिमंत्रैःकलशंसंस्थाप्यआवाहितदेवताःषोडशोपचारैःपूजयेत् ॥ वरुणप्रार्थना ॥ देवदानवसंवादेमथ्यमानेमहोदधौ ॥ उत्पन्नोसि

---

[१] लोकपालावाहनादौबौधायनसूत्रेमहान्यासादौयेमंत्राउक्तास्तएवग्राह्याइतिकेषांचिन्मतम् ॥

तदाकुंभविष्णुनाविधृतःस्वयं ॥ त्वत्तोयेसर्वतीर्थानिदेवाःसर्वेत्वयिस्थिताः ॥ त्वयितिष्ठंतिभूतानित्वयिप्राणाःप्रतिष्ठिताः ॥ शिवःस्वयंत्वमेवासिविष्णुस्त्वंचप्रजापतिः॥ आदित्यावसवोरुद्राविश्वेदेवाःसपैतृकाः॥ त्वयितिष्ठंतिसर्वेपियतःकामफलप्रदाः॥ त्वत्प्रसादादिमंयज्ञंकर्तुमीहेजलोद्भव ॥ सांनिध्यंकुरुदेवेशप्रसन्नोभवसर्वदा ॥ इतिप्रार्थ्य ॥ ततःग्रहाग्नैर्ऋत्येस्थंडिलेउद्धननादिभूसंस्कारंविधाय ॥ सयथा ॥ ग्रहयज्ञहोमंकर्तुंस्थंडिलादिसकलंकर्मकरिष्यइतिसंकल्प्य ॥ गोमयोपलेपादिवरदनामानमग्निंप्रतिष्ठाप्य ॥ ततोन्वाधानं ॥ श्रद्धएहीत्यादिव्याहृत्यंतमुक्त्वात्रप्रधानं॥ आदित्यंसोमंभौमंबुधंबृहस्पतिंशुक्रंशनैश्चरंराहुंकेतुं एताःप्रधानदेवताःअर्कादियथालब्धसमिच्चर्वाज्यद्रव्यैःप्रतिद्रव्यं[१]अष्टाविंशतिसंख्याकाभिराहुतिभिः ॥ ईश्वरमुमांस्कंदंनारायणंब्रह्माणमिंद्रंयमंकालंचित्रगुप्तं॥ अग्निमपोभूमिंविष्णुमिंद्रमिंद्राणींप्रजापतिंसर्पान्ब्रह्माणंएताःअधिदेवताःप्रत्यधिदेवताश्चतैरेवद्रव्यैःअष्टाष्टसंख्याकाभिराहुतिभिः ॥ गणपतिंदुर्गांवायुमाकाशमश्विनौक्षेत्रपालंवास्तोष्पतिमिंद्रमग्निंयमंनिर्ऋतिंवरुणंवायुंसोममीशानं एताःक्रतुसाद्गुण्यकरदेवताःअष्टौलोकपालांश्चतैरेवद्रव्यैश्चतुश्चतुःसंख्याकाभिराहुतिभिर्यक्ष्ये ॥ अंगहोमेवरुणंद्विरित्यादिसामान्यप्रधानांतंहुत्वा ॥ गणाधिपतयेदेयाप्रथमातुवराहुतिरितिवाक्याच्चतुर्गृहीतेनाज्येनादौगणानांत्वेतिमंत्रेषुवराहुतिंदत्वायक्षमाणदेवताउद्दिश्यत्यागंकुर्यात् ॥ इमानिउपकल्पितानिहवनीयद्रव्याणियायायक्ष्यमाणादेवतास्ताभ्यस्ताभ्यो

---

[१] ग्रहहोमस्तुसमिच्चर्वाज्यैःप्रतिद्रव्यंप्रतिग्रहमेकावराभिःसहस्रपराभिराहुतिभिर्निमित्तशक्त्यनुसारेणकार्यः । ग्रहाणांयदाऽष्टसहस्रपक्षमंगीकुर्वंति तदापार्श्वदेवतानामष्टशतमितरेषामष्टाविंशतिः । यदाग्रहाणामष्टशतंतदापार्श्वदेवतानामष्टाविंशतिरितरेषामष्टौ । ग्रहाणांयदाऽऽष्टाविंशतिस्तदापार्श्वदेवतानामष्टावितरेषांचतस्रः । यदाग्रहाणामष्टौतदापार्श्वदेवतानांचतस्रइतरेषांद्वेइतिसंप्रदायःशिष्टसंमतः ।

मयापरित्यक्तानिनमम ॥ यथादैवतमस्तु ॥ प्रधानहोमस्तुसमिच्चर्वाज्यैःपूर्वोक्ततत्तन्मन्त्रैरन्वाधानसंख्ययाआचार्यादयःकुर्युः॥ इमंमेवरुणेत्यादिप्रायश्चित्तहोमान्ते ॥ अद्यपूर्वोच्चरितवर्तमा॰ स्यर्थंग्रहयज्ञांगभूतंइंद्रादिलोकपालेभ्यआदित्यादिस्थापितदेवताभ्यश्चतत्तन्मंत्रैर्माषभक्तबलिप्रदानंकरिष्ये ॥ ॐ त्रा॒तार॒मिंद्र॑॰ भूर्भुवःसुवःइंद्रायनमःसर्वोपचारार्थेगंधाक्षतान्त्समर्पयामि ॥ इंद्रायसांगायसपरिवारायसायुधायसशक्तिकायइमंसदीपमाषभक्तबलिंसमर्पयामि॥ भोइंद्रदिशंरक्षबलिंभक्षममसकुटुंबस्यसपरिवारस्यआयुःकर्ताक्षेमकर्ताशांतिकर्तापुष्टिकर्तातुष्टिकर्तावरदोभव॥अनेनबलिदानेनइंद्रःप्रीयतां॥ॐ अग्ने॒नय॑सु॒पथा॑रा॒येअ॒स्मान् भूर्भु॰ अग्नये॰सर्वो॰ गंधा॰अग्नयेसांगाय॰भोअग्नेदिशं॰अनेनबलिदा॰ ॥ ॐ इ॒मंय॑मप्रस्त॒र॰भूर्भु॰यमायन॰ यमायसां॰ भोयमदिशंरक्ष॰ यमःप्रीयतां ॥ ॐ असु॑न्वंत॒मय॑ज॰ भूर्भु॰ निर्ऋतयेन॰ निर्ऋतयेसांगा॰ भोनिर्ऋते दिशंरक्ष॰ निर्ऋतिः प्रीयतां ॥ ॐ तत्त्वा॑यामि॒ब्रह्म॑णा॰ भूर्भु॰ वरुणायन॰ वरुणायसांगायस॰ भोवरुणदिशंरक्ष॰अनेनबलि॰वरुणःप्रीयतां ॥ ॐ वायो॑श॒तꣳह॰ भूर्भु॰वायवे॰ वायवेसांगा॰ भोवायोदिशंरक्षब॰ वायुःप्रीयतां ॥ ॐ व॒यꣳसोमव्र॒ते॰ भूर्भु॰ सोमाय॰ सोमायसांगा॰ भोसोमदिशंर॰सोमःप्रीयतां ॥ ॐ अ॒भित्वा॑देवस॰ भूर्भु॰ईशानायसां॰भोईशानदिशंरक्ष॰ईशानःप्रीयतां ॥ ॐ घृतंपावानः॰ ॐ भूर्भुव॰ आकाशाय॰सक॰ भोआकाशअमुं॰ आकाशःप्रीयतां ॥ ॐ स्योनापृथि॰ भूम्यैनमःस॰ भोभूमेअमुं॰अनने भूमिःप्रीयतां ॥ ॐ आस॒त्येन॒रज॑॰ भूर्भु॰सूर्यायनमःसर्वोप॰सूर्यायसांगायसपरिवारायसायुधायसशक्तिकायईश्वराग्निरूपाधिदेवताप्रत्यधिदेवतासहितायेमंसदीपमा॰ भोसूर्यअमुंबलिंगृहाणममसकुटुं॰ अनेनबलिदानेनसूर्यःप्रीयतां ॥ ॐ आप्या॑यस्व॒समेतुते॰ भूर्भु॰ सोमायसां॰ उमाब्रूपाधिदेवताप्रत्यधि॰ भोसोमअमुंब॰ सोमःप्रीयतां ॥ ॐ अ॒ग्निर्मू॒र्धादि॰

भूर्भु० अंगारकाय० स्कंदभूमिरूपाधिदेवताप्र० भोअंगारकअमुंब० अंगारकःप्रीयतां ॥ ॐ उद्बु॑ध्यस्वाग्ने॒० भूर्भु० बुधायसां
गाय० नारायणविष्णुरूपाधिदेवताप्र० भोबुधअमुंबलिंगृ० बुधःप्रीयतां ॥ ॐ बृह॑स्पते० भूर्भु० बृहस्पतयेसां० ब्रह्मेंद्ररूपा
धिदेवताप्र० भोबृहस्पतेअमुंबलिं० बृहस्पतिःप्रीयतां ॥ ॐ शु॒क्रं॑ते॑अ॒न्य० भूर्भु० शुक्रायसांगा० इंद्रेंद्राणीरूपाधिदेवताप्रत्य०
भोशुक्रअमुंबलिं० शुक्रःप्रीयतां ॥ ॐ शंनो॑दे॒वी० भूर्भु० शनैश्चरायसां० यमप्रजापतिरूपाधिदेवताप्रत्य० भोशनैश्चरअमुंब०
शनैश्चरःप्रीयतां ॥ ॐ कया॑नश्चि॒त्र० भूर्भु० राहवेसांगाय० कालसर्परूपाधिदेवताप्र० भोराहोअमुंब० राहुःप्रीयतां ॥ ॐ के॒तुं
कृ॒ण्वन्नं॑० भूर्भु० केतवेसांगाय० चित्रगुप्तब्रह्मरूपाधिदेवताप्र० केतुःप्रीयतां० ॥ ॐ ग॒णानां॑त्वा० भूर्भु० गणपतयेसांगायस
परिवारायसायुधायसशक्तिकायइमंस० भोगणपतेअमुंब० गणपतिःप्रीयतां ॥ ॐ जा॒तवे॑दसे० भूर्भु० दुर्गायैन० सर्वोप०
गंधाद्युप० दुर्गायैसांगायैसपरिवारायैसायुधायैसशक्तिकायैइमंसदीं० भोदुर्गेअमुंबलिंभक्षदिशंरक्षममसकुटुंबस्यआयुःकर्त्रींक्षे
मकर्त्रींशांतिकर्त्रींपुष्टिकर्त्रींतुष्टिकर्त्रींवरदाभव ॥ अनेनबलिदानेनदुर्गाप्रीयतां ॥ ॐ वायो॑श॒तꣳ० भूर्भु० वायवेसांगाय० भो
वायोअमुंब० वायुःप्रीयतां ॥ ॐ घृ॒तंघृ॑तपा० भूर्भु० आकाशाय० भोआकाश० आकाशःप्रीयतां ॥ ॐ यावां॒कशा॒म० भूर्भु०
अश्विभ्यांनमःसर्वोपचारार्थे० अश्विभ्यांसांगाभ्यांसपरिवाराभ्यांसायुधाभ्यांसशक्तिकाभ्यामिमं० भोअश्विनौअमुंबलिंगृह्णीतं
ममस०आयुःक्षेमशांतिपुष्टितुष्टिकर्तारौवरदौभवतं ॥ अश्विनौप्रीयेतां॥ॐ क्षेत्र॑स्य॒पतिना० भूर्भु० क्षेत्रपालाय०भोक्षेत्रपा०क्षेत्र
पालःप्रीयतां ॥ ॐ वास्तो॑ष्पते॒प्रति० भूर्भु० वास्तोष्पतये० भोवास्तोष्पतेअ० वास्तोष्पतिःप्रीयतां ॥ अद्येत्यादि०सर्वारिष्टो
पशांतयेदिव्यभौमांतरिक्षत्रिविधोत्पातशमनार्थंसपरिवारक्षेत्रपालप्रीत्यर्थंसार्वभौतिकबलिदानंकरिष्ये ॥ ॐक्षेत्रस्यपतिनेतिमंत्रे

णबलौंक्षेत्रपालमावाह्यततःपूर्वादिक्रमेणचरक्याद्याआवाहयेत् ॥ चरक्यैनमःचरकींआवा० विदार्यैनमःविदारींआवा० पूतनायै० पूतनांआ० पापराक्षस्यैन० पापराक्षसींआ० भूतजृंभाय० भूतजृंभमा० विरूपाक्षाय० विरूपाक्षंआ० धूम्रजिह्वाय०धूम्रजिह्वंआ०महोरगाय० महोरगंआ० सुप्रतिष्ठिताःसंतु ॥ क्षेत्रपालाद्यावाहितदेवताःषोडशोपचारैःपूजयेत् ॥ ॐ क्षेत्र॑स्य॒पतिंनाव॒० भूर्भुव० क्षेत्रपालाद्यावाहितदेवताभ्यःसांगा० सपरिवारा० सायुधा० सशक्तिकाभ्योभूतप्रेतपिशाचब्रह्मराक्षसशाकिनीडाकिनीवेतालादिपरिवारयुताभ्यअमुंसदीपमाष० भोभोक्षेत्रपालाद्यावाहितदेवताःअमुंबलिंगृह्णीतममस० आयुःकर्त्र्यःक्षेमकर्त्र्यःशांति० वरदाःभवत ॥ अनेनबलिदानेनक्षेत्रपालाद्यावा० प्रीयतां ॥ प्रार्थयेत् ॥ बलिंगृह्णंत्विमेदेवाआदित्यावसवस्तथा ॥ मरुतश्चाश्विनौरुद्राःसुपर्णाःपन्नगाग्रहाः ॥ असुरायातुधानाश्चपिशाचोरगराक्षसाः ॥ शाकिन्योयक्षवेतालायोगिन्यःपूतनाःशिवाः ॥ जृंभकाःसिद्धगंधर्वानागाविद्याधरास्तथा ॥ दिक्पालालोकपालाश्चयेचविघ्नविनायकाः ॥ जगतांशांतिकर्तारोब्रह्माद्याश्चमहर्षयः ॥ माविघ्नंमाचमेपापंमासंतुपरिपंथिनः ॥ सौम्याभवंतुतृप्ताश्चदेवाभूतगणास्तथा ॥ चरकीचविदारीचपूतनापापराक्षसी ॥ भूतजृंभोविरूपाक्षोधूम्रजिह्वोमहोरगः ॥ एतेरक्षंतुभवनंनगरंग्राममेवच ॥ येकेचइहयज्ञेस्मिन्नागताबलिकांक्षिणः ॥ तेभ्योबलिंप्रयच्छामिनमस्कृत्वापुनःपुनः ॥ भूतानियानीहवसंतितानिबलिंगृहीत्वाविधिवत्प्रयुक्तं ॥ अन्यत्रवासंपरिकल्पयंतुक्षमंतुतान्यत्रनमोस्तुतेभ्यः ॥ अ॒घोरे॑भ्योथ॒घोरे॑भ्यो॒घोर॒घोर॑तरेभ्यः ॥ सर्वे॑भ्यःसर्व॒शर्वे॑भ्यो॒नम॑स्तेअस्तुरु॒द्ररू॑पेभ्यः ॥ उत्ति॑ष्ठब्रह्मणस्पतेदेव॒यंत॑स्त्वेमहे ॥ उप॒प्रयं॑तु॒म॒रुत॑ःसु॒दान॑व॒इंद्र॑प्रा॒शूर्भ॑वा॒सचा॑ ॥ प्रक्षालितपादपाणिः आचम्य ॥ शांतापृथिवीपृथिवीशांताइत्यादिजस्वाद्वादशाष्टचतुर्गृहीतेनवाज्येनपूर्णाहुतिंजुहुयात् ॥ अद्येत्यादिग्रहयज्ञांगभूतांसर्वकर्मप्रपू

रणींभद्रद्रव्यदांद्वादशगृहीतेनाज्येनपूर्णाहुतिंहोष्ये ॥ अग्निंइलनामानंभावयामि । आचार्यः ॐ सप्ततेअग्नेसमिधःसप्तजिह्वाःसप्तर्षयःसप्तधामप्रियाणि ॥ सप्तहोत्राःसप्तधात्वायजंतिसप्तयोनीरापृणस्वाघृतेनस्वाहा ॥ सप्तवतेग्नयइदं० पूर्णाहुतिमुत्तमांजुहोतीतिशंसनंकृत्वाततःआचार्यादयःसपत्नीकंयजमानंग्रहकलशोदकेनाभिषिंचेयुः ॥ ग्रहाणामुत्तरपूजांविधायआचार्यायधेनुंदत्वाअग्निपूजनंकृत्वामानस्तोकइतिविभूतिंधृत्वागच्छगच्छेतिविसृज्यग्रहपीठंदत्वाब्राह्मणान्भोजयित्वाभूयसींदत्वायस्यस्मृत्येत्युक्त्वाविष्णुंस्मरेत् ॥ इतिग्रहयज्ञप्रयोगःसमाप्तः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ९१ ॥ अग्निनामानि ॥

श्रीः ॥ प्रयोगेषुतत्रतत्रतत्तन्नाम्नाहविर्भुजंस्थापयेदित्युक्तंतत्रकानिनामानीत्यपेक्षायांपारिजाते– पा[1]वकोलौकिकोह्यग्निःप्रथमःपरिकीर्तितः ॥ अग्निस्तुमारुतोनामगर्भाधानेभिधीयते ॥ पुं[2]सवेपवमानस्तुशोभनःशुभकर्मसु ॥ सीमंतेमंगलोनामप्रबलोजातकर्मणि ॥ नाम्निवैपार्थिवोह्यग्निःप्राशनेतुशुचिःस्मृतः ॥ सभ्यनामातुचौलेस्याद्व्रतादेशेसमुद्भवः ॥ गोदानेसूर्यनामाग्निर्विवाहेयोजकःस्मृतः ॥ चतुर्थ्यांतुशिखीप्रोक्तोधृतिरग्निरथापिवा ॥ आवसथ्येद्विजोज्ञेयोवैश्वदेवेतुरुक्मकः ॥ प्रायश्चित्तेविटश्चैववपाकयज्ञेषुपावकः ॥ देवानांहव्यवाहश्चपितृणांकव्यवाहनः ॥ शांतिकेवरदःप्रोक्तःपौष्टिकेबलवर्धनः ॥ पूर्णाहुत्यामिडोनामक्रोधोग्निश्चाभिचारिके ॥ वश्यार्थेकामदोनामवनदाहेतुदूषकः ॥ कुक्षौतुजठरोज्ञेयःक्रव्यादोमृतदाहने ॥ वह्निनामालक्षहोमेकोटिहोमेहुताशनः ॥ वृषोत्सर्गेऽध्वरोनामसुचयेब्राह्मणःस्मृतः ॥ समुद्रेवाडवोह्यग्निःक्षयेसंवर्तकस्तथा ॥ ब्रह्मावैगार्हपत्यश्चईश्वरो

---

[1] लौकिकेपावकोह्यग्निःइतिपाठः । [2] ततःपुंसवनेज्ञेयःपवमानस्तथैवच ।

दक्षिणस्तथा ॥ विष्णुराहवनीयःस्यादग्निहोत्रेत्रयोग्नयः ॥ ज्ञात्वैवमग्निनामानिगृह्यकर्मसमारभेत् ॥ इमानिसर्वसंस्कारशांतिकपौष्टिकानुष्ठानोपयुक्तानितत्रतत्रयोज्यान्यग्निनामानि ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ९२ ॥ वसोर्धारानुवाकः ॥

ॐ वसोर्धारांजुहोतिवसोर्मेधारासदितिवाएषाहूयतेघृतस्यवाएनमेषाधारामुष्मिंल्लोकेपिन्वमानोपतिष्ठतआज्येनजुहोतितेजोवाआज्यंतेजोवसोर्धारातेजसैवास्मैतेजोवरुंधेथोकामावैवसोर्धाराकामानेवावरुंधेयंकामयेतप्राणानस्यान्नाद्यंविच्छिंद्यामितिविग्राहंतस्यजुहुयात्प्राणानेवास्यान्नाद्यंविच्छिनत्तियंकामयेतप्राणानस्यान्नाद्यꣳसंतनुयामितिसंततांतस्यजुहुयात्प्राणानेवास्यान्नाद्यꣳसंतनोतिद्वादशद्वादशानिजुहोतिद्वादशमासाःसंवत्सरःसंवत्सरेणैवास्माऽअन्नमवरुंधेन्नंचमेक्षुच्चमइत्याहैतद्वाऽअन्नस्यरूपꣳरूपेणैवान्नमवरुंधेग्निश्चमआपश्चमइत्याहैषावाअन्नस्ययोनिःसयोन्येवान्नमवरुंधेर्धेंद्राणिजुहोतिदेवताएवावरुंधेयत्सर्वेषामर्धमिंद्रःप्रतितस्मादिंद्रोदेवतानांभूयिष्ठभाक्तमइंद्रमुत्तरमाहेंद्रियमेवास्मिन्नुपरिष्टाद्दधातियज्ञायुधानिजुहोतियज्ञोवैयज्ञायुधानियज्ञमेवावरुंधेथोऽएतद्वैयज्ञस्यरूपꣳरूपेणैवयज्ञमवरुंधेवभृथश्चमेस्वगाकारश्चमइत्याहस्वगाकृत्याअग्निश्चमेघर्मश्चमइत्याहैतद्वैब्रह्मवर्चसस्यरूपꣳरूपेणैवब्रह्मवर्चसमवरुंधऋक्चमेसामचमइत्याहैतद्वैछंदसाꣳरूपꣳरूपेणैवछंदाꣳस्यवरुंधेगर्भाश्चमेवत्साश्चमइत्याहैतद्वैपशूनाꣳरूपꣳरूपेणैवपशूनवरुंधेकल्पांजुहोत्यक्लृप्तस्यक्लृप्त्यैयुग्मदयुजेजुहोतिमिथुनत्वायोत्तरावतीभवतोभिक्रांत्याएकाचमेतिस्रश्चमइत्याहदेवछंदसवाएकाचतिस्रश्चमनुष्यछंदसंचतस्रश्चाष्टौचदेवछंदसंचैवमनुष्यछंदसंचावरुंधऽआत्रयस्त्रिꣳशतोजुहोतित्रयस्त्रिꣳशद्वैदेवतादेवताएवावरुंधऽआष्टाचत्वारिꣳशतोजुहोत्यष्टाचत्वारिꣳशदक्षराजगतीजागताःपशवोजगत्यैवास्मैपशूनव

रुंधेवाजश्चप्रसवश्चेतिद्वादशंजुहोतिद्वादशमासाःसंवत्सरःसंवत्सरएवप्रतितिष्ठति ॥ इतिवसोर्धारानुवाकः ॥ १ ॥ ॥ छ ॥

॥ ९३ ॥ अग्न्युपघातेप्रायश्चित्तानि ॥

श्रीः ॥ तत्रपूर्वमग्न्युपघातेप्रायश्चित्तम् ॥ अस्मिन्कर्मणिस्वयंज्वलनादिनाग्न्युपघातजनितप्रत्यवायपरिहारार्थंउक्तप्रायश्चित्तंकरिष्ये ॥ ॐ पुनस्त्वादित्यारुद्रावसवःसमिंधतांपुनर्ब्रह्माणोवसुनीथयज्ञैः ॥ घृतेनत्वंतनुवोवर्धयस्वसत्याःसंतुयजमानस्यकामाः ॥ इतिमंत्रेणाग्नौसमिधमाधायतेनैवमंत्रेणस्रुवाहुतिंजुहुयात् ॥ आदित्यरुद्रवसुब्रह्मभ्यइदंनमम ॥ ॥ अस्मिन्क० आसादितप्रणीतास्कंदनशोषणप्रस्रवणादिजनितप्रत्य० विहितप्राय० ॥ आपोहिष्ठेतितृचेनप्रणीतायामुदकमापूर्यस्रुवाहुतिंजुहुयात् ॥ ॐ तंतमआपस्तदुतायतेपुनःस्वादिष्ठाधीतिरुचथायशस्यते ॥ अयंसमुद्रउतविश्वभेषजःस्वाहाकृतस्यसमुतृप्णुतर्भुवःस्वाहा ॥ ऋभुभ्यइदं० ॥ ॥ अस्मिन्क० हवनीयद्रव्याणामग्नेश्चकेशनखकीटपिपीलिकामक्षिकाद्युपघातजनितप्रत्य० द्वेमिंदाहुतीहोष्ये ॥ ॐ यन्मआत्मनोमिंदाभूदग्निस्तत्पुनराहार्जातवेदाविचर्षणिःस्वाहा ॥ मिंदवतेग्नयइदं० ॥ पुनरग्निश्चक्षुरदात्पुनरिंद्रोबृहस्पतिः ॥ पुनर्मेअश्विनायुवंचक्षुराधत्तमक्ष्योःस्वाहा ॥ मिंदवतेग्नय०इदं ॥ ॥ अस्मिन्क० परिस्तरणबर्हिरादीनांदाहादिनाशजनितप्रत्यवाय० ॥ ॐ त्वमग्नेअयास्ययासन्मनसाहितः ॥ अयासन्हव्यमूहिषेयानोधेहिभेषजंस्वाहा ॥ अयसेग्नयइदं० ॥ ॐ प्रजापतेनत्वदेतान्यन्योविश्वाजातानिपरिताबभूव ॥ यत्कामास्तेजुहुमस्तन्नोअस्तुवयंस्यामपतयोरयीणांस्वाहा ॥ प्रजापतय० ॥ ॥

---

१ मिंदाहुतिद्वयंचैवव्याहृत्यःप्रणवादिकाः ॥ वारुण्यस्तंतुमत्यश्चमुख्याचैवमनस्वती ॥ महाव्याहृतयःसप्ततेप्रजापतएवच ॥ एषमंत्रसमूहःस्यान्मिंदादिगणसंज्ञकः ॥ जातवेदसआद्यःस्यान्मनोज्योतिर्द्वितीयकः ॥ महाव्याहृतयस्तिस्रएषदुर्गादिकोगणः ॥

अस्मिन्क० आयतनाद्बहिरंगारपतनजनितप्रत्यवाय० ॥ ॐ इदंतएकंपरऊतएकंतृतीयेनज्योतिषासंविशस्व ॥ संवेशनस्तनुवै
श्चारुरेधिप्रियोदेवानांपरमेसधस्थे॥ इतिमंत्रेणांगारानायतनेप्रक्षिप्य भूर्भुवःस्वःस्वाहाइतिस्रुवाहुतिंजुहुयात्॥ ॥ अस्मिन्क०
स्वराक्षरपदवर्णभ्रेषजनितप्रत्यवायपरिहारार्थं आभिर्गीर्भिरित्येकामाज्याहुतिंहोष्ये ॥ ॐ आभिर्गीर्भिर्यदतोनऊनमाप्याययह
रिवोवर्धमानः ॥ यदास्तोतृभ्योमहिगोत्रारुजासिभूयिष्ठभाजोअधतेस्यामस्वाहा॥ इंद्रायहरिवत०॥ ॥ अस्मिन्क०स्वाहाका
रप्रदानासमकालताजनितप्रत्यवाय० मनोज्योतिरित्येकामाज्याहुतिंहोष्ये ॥ ॐ मनोज्योतिर्जुषतामाज्यंविच्छिन्नंयज्ञꣳसमिमं
दधातु ॥ याइष्टाउषसोनिम्रुचश्चताःसंदधामिहविषाघृतेनस्वाहा ॥ मनसेज्योतिषइदं० ॥ ॥ अस्मिन्क० नियमासनवाग्लो
पजनितप्रत्यवाय० इदंविष्णुस्त्र्यंबकमितिमंत्राभ्यांस्रुवाहुतीहोष्यामि ॥ ॐ इदंविष्णुर्विचक्रमेत्रेधानिदधेपदं ॥ समूढमस्यपाꣳ
सुरेस्वाहा ॥ विष्णवइदं० ॥ ॐ त्र्यंबकंयजामहेसुगंधिंपुष्टिवर्धनं ॥ उर्वारुकमिवबंधनान्मृत्योर्मुक्षीयमामृतात्स्वाहा ॥ त्र्यंब
कायेदं० ॥ ॥ अस्मिन्कर्मणिहौम्यद्रव्याणांसमिदादीनांमध्येउक्तसंख्यातोन्यूनातिरिक्तत्वजनितप्रत्यवाय० प्रायश्चित्तंक
रिष्ये ॥ ॐ यत्पाकत्रामनसा० अग्नयइदं०॥ ॥ अस्मिन्कर्मणिदेवताद्वयोर्मध्येऋत्विगग्निमध्येचपुरुषांतरगमनजनितप्रत्य०
पथिकृदग्निदेवताकांपूर्णाहुतिंहोष्ये ॥ जुह्वांचतुर्गृहीतमाज्यंगृहीत्वाजुहुयात् ॥ ॐ अग्नयेपथिकृतेस्वाहा अग्नयेपथिकृतइदं०॥
अस्मिन्क० प्रधानाहुत्युपरिस्विष्टकृदाहुतिप्रक्षेपजनितप्रत्यवाय० ॥ ॐ यत्रवेत्थवनस्पतेदेवानांगुह्यानामानि ॥ तत्रहव्यानि
गामयस्वाहा ॥ इत्यनेनसमिधंहुत्वासमस्तव्याहृत्याज्यंजुहुयात् ॥ ॥ अस्मिन्क० ऋक्तोयज्ञभ्रेषप्राय० ॥ ॐ भूःस्वाहाअग्न
यइदं ॥ ॥ यजुष्टोयज्ञभ्रेषप्रा० ॥ ॐ भुवःस्वाहावायवइदं० ॥ ॥ अ० सामतोयज्ञ० ॥ स्वःस्वाहासूर्या० ॥ ॥ अवि

ज्ञातप्रायश्चित्तं०॥ ॐ भूर्भुवःस्वःस्वाहा प्रजापतयइदं०॥ ॥ चरौश्रप्यमाणेतापादुत्सिक्ते चरूत्सेकजनितप्र०यदिपूर्वस्यांतदाइं
द्रायस्वाहेतिस्रुवाहुतिः ॥ दक्षिणस्यांयमायस्वा०॥ पश्चिमायांवरुणाय०॥ उत्तरस्यांसोमाय०॥ विदिक्षुभूर्भुवःस्वःस्वाहेति ॥ एवंहु
त्वा स्रुवगृहीतेनाज्येनचरुमाप्याययति ॥ आप्यायस्वसंतेपयांसीत्याभ्यां॥ ततोमिंदाहुती॥ यन्मआत्मनो०पुनरग्निरितिद्वाभ्यां॥
ततःसर्वप्रायश्चित्तं भूर्भुवःस्वःस्वाहेति ॥ ॥ अस्मिन्क०हूयमानाहुतिस्कंदनजनितप्रत्यवाय०॥ स्कन्नंहविरभिमृशेत् ॥ भूपतये
स्वाहा ॥ भुवनपतयेस्वाहा॥ भूतानांपतयेस्वाहा ॥ यज्ञस्यत्वाप्रमयोन्मयाभिमयाप्रतिमया ॥ ततः॥ द्रप्सश्चस्कंदपृथिवीमनुद्यामि
मंचयोनिमनुयश्चपूर्वः॥ समानंयोनिमनुसंचरंतंद्रप्संजुहोम्यनुसप्तहोत्राःस्वाहाइत्याज्याहुतिंहुत्वाव्याहृतिभिश्च॥ ततःस्कन्नमग्नौ
क्षिपेत् ॥ ॥ व्रतलोप० व्रतपतिदेवताकांपूर्णाहु०॥ चतुर्गृहीतमाज्यं० अग्नयेव्रतपतयेस्वाहा ॥ अग्नयेव्रतपतयइ०॥ अग्ने
रुक्तस्थानादन्यत्रनासाकर्णादौकृताहुतिप्रक्षेपजनितप्रत्यवाय० मूलेनपंचविंशतिसंख्याज्याहुतीर्होष्ये ॥ मूलमंत्रेणजुहुयात् ॥
॥ अस्मिन्कर्मणिमंत्रविपर्यासादिप्रत्यवायपरिहारार्थंत्वंनःसत्वन्नइतिद्वेआज्याहुतीहोष्यामि ॥ त्वंनोअग्नेवरुणस्यविद्वान्देवस्यहे
डोवयासिसीष्ठाः ॥ यजिष्ठोवह्नितमःशोशुचानोविश्वाद्वेषांꣳसिप्रमुमुग्ध्यस्मत्स्वाहा ॥ अग्नयइदं ॥ सत्वंनोअग्नेवमोभवोतीने
दिष्ठोअस्याउषसोव्युष्टौ ॥ अवयक्ष्वनोवरुणꣳरराणोवीहिमृडीकꣳसुहवोनएधिस्वाहा ॥ अग्नय० ॥ अस्मिन्क० वेदिकाकुं
डकलशप्रतिमादीनामुक्तप्रमाणाद्धीनाधिकताजनितप्रत्यवायपरि०अष्टाविंशतिवारंसमस्तव्याहृत्याज्याहुतीर्होष्यामि ॥ ॐ भूर्भु
वःस्वःस्वाहा प्रजापतयइदंनमम ॥ ॥ सांगतासिद्ध्येसर्वप्रायश्चित्तंकरिष्ये ॥ ॐ भूर्भुवःस्वःस्वाहा प्रजापतयइदंनमम ॥
इतिसर्वसाधारणान्यग्न्युपघातकप्रायश्चित्तानि ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ९४ ॥ पुनराधानप्रयोगः ॥

श्रीः ॥ यजमानःपत्न्यासहकृतनित्यक्रियोदेशकालौसंकीर्त्यममप्रमादादेतावत्कालपर्यंतंगृह्याग्नित्यागजन्यदोषपरिहारद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंप्रत्यब्दंप्राजापत्यप्रायश्चित्तंगोमूल्यप्रत्याम्नायेन० तथाअग्निविच्छेदेनलुप्तानांसायंप्रातर्होमानांदर्शपूर्णमासस्थालीपाकानांचपर्याप्तंव्रीह्यादिद्रव्यमाज्यंचतन्निष्क्रयीभूतद्रव्यंवाब्राह्मणेभ्योदास्ये ॥ प्रायश्चित्तीयद्रव्यत्यागांते पुनर्देशकालौनिर्दिश्यममविच्छिन्नस्यगृह्याग्नेःपुनःसंधानंकरिष्ये ॥ गणपतिपूजनंपंचवाक्यैःपुण्याहवाचनंस्थंडिलादिसकलंकर्मकरिष्ये ॥ गणतिपूजनादिकृत्वास्थंडिलंगोमयेनोपलिप्येतिस्वयोनितउत्पन्नमग्निमाहृत्यमृच्छरावेकृत्वाभूर्भुवःस्वरोमित्यायतनेप्रतिष्ठाप्यप्रज्वाल्यअग्निध्यानांतंकृत्वासमित्त्रयमादाय ॥ ॐ श्रद्ध एहीत्यादिप्राणायामांतंकृत्वापुनराधानहोमकर्मणियक्ष्यमाणदेवताःपरिग्रहीष्यामि॥जातवेदसमग्निमिध्मेनेत्यादिव्याहृत्यंतमुक्त्वा प्रधानहोमेमिंदवंतमग्निंद्विराज्येन तंतुमंतमग्निंत्रिराज्येनअभ्यावर्तिनमग्निंचतुराज्येन अग्निंवायुंसूर्यंप्रजापतिंप्रत्येकमाज्येनअयासमग्निमाज्येन मनस्वंतमग्निमाज्येनप्रजापतिमाज्येनसप्तवंतमग्निमाज्येन दशहोतारंवाचस्पतिंब्रह्माणमाज्येन अंगहोमेवरुणंद्विरित्यादिअग्निंस्विष्टकृतंहुतशेषेणेत्यंतमुक्त्वात्रिवृदन्नहोमेअग्निंत्रिवृदन्नेनसोमंत्रिवृदन्नेनअग्निमन्नादंत्रिवृ० अग्निमन्नपतिंत्रिवृ० प्रजापतिंत्रिवृ० विश्वान्देवांस्त्रिवृ० सर्वादेवतास्त्रिवृ० अग्निंस्विष्टकृतंत्रिवृदन्नेनवास्तुपतिंबलीकरणेनप्रायश्चित्तहोमेअग्निंत्रिरित्यादिसमिधोग्नावाधायपरिसमूहनादिव्याहृतिहोमांतंतंत्रंविधायप्रधानहोमःकार्यः ॥ ॐ यन्म॑आ॒त्मनो॑मिं॒दा॑भू॒द॒ग्निस्तत्पुन॒राहा॑र्जा॒तवे॑दा॒विच॑र्षणिः॒स्वाहा॑ ॥ मिंदवतेग्नयइदं ॥ ॐ पुन॑र॒ग्निश्चक्षु॑रदा॒त्पुन॒रिंद्रो॑बृह॒स्पतिः॑ ॥ पुन॑र्मेअश्विनायुवंचक्षुराध॑त्तम॒क्ष्योःस्वाहा॑ ॥ मिंदवतेग्नयइदं ॥ ॐ तंतुं॑त॒न्वन्र॑जसोभा॒नुमन्वि॑हि॒ज्यो

तिष्मतःपथोरक्षधियाकृतान् ॥ अनुल्बणंवयतजोगुवामपोमनुर्भवजनयादैव्यंजनꣳस्वाहा ॥ तंतुमतेग्नयइदं० ॥ ॐ उद्बुध्य
स्वाग्नेप्रतिजागृह्येनमिष्टापूर्तेसꣳसृजेथामयंच ॥ पुनःकृण्वꣳस्त्वापितरंयुवानमन्वाताꣳसीत्वयितंतुमेतꣳस्वाहा ॥ तंतुमतेग्नय
इदं ॥ ॐ त्रयस्त्रिꣳशत्तंतवोयेवितत्निरेयइमंयज्ञꣳस्वधयाददंतेतेषांछिन्नंप्रत्येतद्दधामिस्वाहाघर्मोदेवाꣳअप्येतुस्वाहा ॥ तंतुम
तेग्नयइदं० ॥ ॐ अग्नेभ्यावर्तिन्नभिनआवर्तस्वायुषावर्चसासन्यामेधयाप्रजयाधनेनस्वाहा ॥ अभ्यावर्तिनेग्नयइदं० ॥ ॐ अग्ने
अंगिरःशतंतेसंत्वावृतःसहस्रंतउपावृतः ॥ तासांपोषस्यपोषेणपुनर्नोनष्टमाकृधिपुनर्नोरयिमाकृधिस्वाहा ॥ अभ्यावर्तिनेग्नय
इदं० ॥ पुनरूर्जानिवर्तस्वपुनरग्नइषायुषा ॥ पुनर्नःपाहिविश्वतःस्वाहा ॥ अभ्यावर्तिनेग्नयइदं० ॥ ॐ सहरय्यानिवर्तस्वाग्ने
पिन्वस्वधारया ॥ विश्वप्स्न्याविश्वतस्परिस्वाहा ॥ अभ्यावर्तिनेग्नयइदं० ॥ ॐ भूःस्वाहा अग्नयइदं० ॥ ॐ भुवःस्वाहा वायवइदं ॥
ॐ सुवःस्वाहा सूर्यायेदं० ॥ ॐ भूर्भुवःसुवःस्वाहा प्रजापतयइदं० ॥ ॐ अयाश्चाग्नेस्यनभिशस्तीश्चसत्यमित्वमयाअसि ॥ अयसाम
नसाधृतोयसाहव्यमूहिषेयानोधेहिभेषजꣳस्वाहा ॥ अयासेग्नयइदं० ॥ ॐ मनोज्योतिर्जुषतामाज्यंविच्छिन्नंयज्ञꣳसमिमंदधातु ॥
याइष्टाउषसोनिम्रुचश्चताःसंदधामिहविषाघृतेनस्वाहा ॥ मनसेज्योतिषइदं० ॥ ॐ प्रजापतेनत्वदेतान्यन्योविश्वाजातानिपरि
ताबभूव ॥ यत्कामास्तेजुहुमस्तन्नोअस्तुवयꣳस्यामपतयोरयीणाꣳस्वाहा ॥ प्रजापतयइदं० ॥ ॐ सप्ततेअग्नेसमिधःसप्तजिह्वाः
सप्तर्षयःसप्तधामप्रियाणि ॥ सप्तहोत्राःसप्तधात्वायजंतिसप्तयोनीरापृणस्वाघृतेनस्वाहा ॥ सप्तवतेग्नयइदं० ॥ ॐ चित्तिःस्रुक् ॥
चित्तमाज्यं ॥ वाग्वेदिः ॥ आधीतंबर्हिः ॥ केतोअग्निः ॥ विज्ञातमग्निः ॥ वाक्पतिर्होता ॥ मनउपवक्ता ॥ प्राणोहविः ॥
सामाध्वर्युः ॥ इतिदशहोतारंमनसानुद्रुत्य ॥ वाचस्पतेविधेनामन् ॥ विधेमतेनाम ॥ विधेस्त्वमस्माकंनाम ॥ वाचस्पतिः

सोमँपिबतु ॥ आस्मासुंनृम्णंधात्स्वाहा ॥ इतिपठन्जुहोति ॥ दशहोत्रेवाचस्पतयेब्रह्मणइदं० ॥ इत्यष्टादशप्रधानाहुतीर्हुत्वा ॥ ततइमंमेवरुणेत्यादिस्विष्टकृदंतंसमाप्यत्रिवृदन्नंसर्पिर्मिश्रंदर्व्यासकृत्सकृदवदायजुहोति ॥ ॐ अग्नयेस्वाहा अग्नयइदं ॥ ॐ सोमायस्वाहा सोमायेदं ॥ ॐ अग्नयेन्नादायस्वाहा अग्नयेन्नादायेदं ॥ ॐ अग्नयेन्नपतयेस्वाहा अग्नयेन्नपतयइदं ॥ ॐ प्रजापतयेस्वाहा प्रजापतयइदं ॥ ॐ विश्वेभ्योदेवेभ्यःस्वाहा विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं ॥ ॐ सर्वाभ्योदेवताभ्यःस्वाहा सर्वाभ्योदेवताभ्यइदं ॥ ॐ अग्नयेस्विष्टकृतेस्वाहा अग्नयेस्विष्टकृतइदं ॥ ततोग्नेरुत्तरतःप्रागग्रान्कुशानास्तीर्यतूष्णीमुदकमासिच्यहुतशेषंत्रिवृदन्नंकिंचिद्धस्तेनादायबलिंकरोति ॥ ॐ वास्तुपतयेस्वाहा वास्तुपतयइदं ॥ तूष्णींसकृदंतेपरिषेकः ॥ ततःशुल्बप्रहरणं ॥ ॐ रुद्रायपशुपतयेस्वाहा रुद्रायपशुपतयइदं ॥ दर्व्यापरिधीननक्तीत्यादिकर्मशेषंसमापयेत् ॥ त्रिवृदन्नहोमशेषादिनाब्राह्मणान्संतोष्यपुण्याहंवाचयेत् ॥ मह्यंसकुटुंबायमहाजनान्नमस्कुर्वाणायाशीर्वचनमपेक्षमाणायपुनराधानकर्मकारिणेपुण्याहंभवंतोब्रुवंतु २ मह्यं० स्वस्ति० २ मह्यं० ऋद्धिं० २ ॥ इत्यादि ॥ ततआचम्यप्राणानायम्यदेशकालौस्मृत्वाश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंपुनराधानांगभूताग्नेयस्थालीपाकेनयक्ष्ये ॥ तथाचअग्निध्यानादिक० ॥ ॐ चत्वारिशृंगा० सप्तहस्त० ॥ समिद्द्वयमादायाग्नेयस्थालीपाकहोमकर्मणियक्ष्यमाणदेवताःपरिग्रहीष्यामि ॥ तूष्णीमिध्मेनअग्निंचरुणाअग्निꣳस्विष्टकृतंचरुणा प्रायश्चित्तहोमेऽग्निंवायुंसूर्यंप्रजापतिंचाज्येनएतादेवताःसद्योयक्ष्ये ॥ ॐ भूर्भुवःसुवःस्वाहा ॥ ॐ यथाहतद्व० उत्तरेणकुशानास्तीर्यपात्रासादनंकार्यं ॥ दर्वीं आज्यस्थालीं चरुस्थालीं प्रोक्षणीं इध्मं बर्हिः उपवेषं संमार्गदर्भान् अवज्वलनदर्भान् उलूखलं मुसलं शूर्पं कृष्णाजिनं तंडुलान् उद्धरणपात्रं मेक्षणं आज्यंचासाद्यप्रोक्षणीꣳसꣳस्कृत्यासादितानिप्रोक्ष्यउलूखलेव्रीहीनोप्यपत्न्यावघा

त्यप्रक्षाल्योत्तरेणाग्निमासादितचरुस्थाल्यांतानोप्याग्नौश्रपयति ॥ ततोदर्वींनिष्टप्याज्यꣳसꣳस्कृत्यशृतंचरुमभिघार्योदगुद्वास्योद्धरणपात्रेमेक्षणेनोद्धृत्याग्नेःपश्चान्निधायपरिषिच्य ॥ ॐ अदिते० समिद्व्यात्मकमिध्ममंक्त्वातूष्णीमग्नावाधायचरुंदर्व्यापत्यसकृदवदायजुहोति ॥ ॐ अग्नयेस्वाहाअग्नयइदं ॥ ॐ अग्नयेस्विष्टकृतेस्वाहाअग्नयेस्विष्टकृतइदं ॥ ॐ भूःस्वाहा अग्नयइदं ॥ भुवःस्वाहा वायवइदं ॥ सुवःस्वाहासूर्यायेदं ॥ ॐ भूर्भुवःसुवःस्वाहा प्रजापतयइदं ॥ ॐ अदितेन्व० ब्राह्मणभोजनंसंकल्प्यविष्णुंस्मरेत्वृषभदानंचकुर्यात् ॥ इतिविच्छिन्नस्याग्नेःपुनराधानंसंपूर्णं ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ९५ ॥ ऋतुशांतिः ॥

श्रीः ॥ यजमानःकृतमंगलस्नानतिलकआचम्यप्राणानायम्यदेशकालौस्मृत्वाममपत्न्याःप्रथमरजोदर्शनेऽमुकदुष्टमासादिसूचितसकलारिष्टनिरसनद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंसग्रहमखांबौधायनोक्तांऋतुशांतिंकरिष्ये ॥ तदंगंगणपतिपूजनंपुण्याहवाचनंआचार्यादिवरणंचकरिष्ये ॥ अत्रनांदीश्राद्धंकृताकृतं ॥ अमुकगोत्रोत्पन्नोमुकशर्माहं अमुकगोत्रोत्पन्नममुकशर्माणंअमुकशाखाध्यायिनंऋतुशांत्याख्येकर्मणिआचार्यंत्वामहंवृणेइतिवृत्वा ॥ आचार्यस्तुयथास्वर्गेशक्रादीनांबृहस्पतिः ॥ तथात्वंममयज्ञेस्मिन्नाचार्योभवसुव्रतएवमेवब्रह्मादीन्वृत्वा ॥ अस्ययागस्यनिष्पत्तौभवंतोभ्यर्चितामया ॥ सुप्रसन्नैःप्रकर्तव्यंशांतिकंविधिपूर्वकं ॥ ततोगंधवस्त्रादिभिःयथाशक्तितानभ्यर्च्य ॥ ततःआचार्यःपवित्रपाणिःदेशकालौसंकीर्त्ययजमानेनवृतोहमाचार्यकर्मकरिष्येइतिसंकल्प्य ॥ ततःसंभारान्संपाद्य पुरुषसूक्तेनशरीरशुद्धिंविधायसर्षपान्गृहीत्वा ॥ यदत्रसंस्थितंभूतंस्थानमाश्रित्यसर्वदा ॥ स्थानंत्यक्त्वातुतत्सर्वंयत्रस्थंतत्रगच्छतु ॥ इतिप्राच्यादिदिक्षुप्रादक्षिण्येनविकीर्य ॥ शुचीवइतिपंचगव्यंप्रोक्ष्य ॥ आपोहिष्ठे

तितृचेनशुद्धाद्भिश्चप्रोक्ष्य ॥ कृतांजलिस्तिष्ठन् भद्रंकर्णेभिःस्वस्तिनइंद्रोवृद्धश्रवाः इतिमंत्रद्वयंपठेत् ॥ देवाआयांतु यातुधाना अपयांतु भूमौप्रादेशंकुर्यात् ॥ ततोदेशकालौनिर्दिश्यऋतुशांत्यंगभूतंमुख्यदेवतास्थापनंकरिष्येइतिसंकल्प्य ॥ गृहादीशान्यां गोमयेनोपलिप्तभूमौमहीद्यौःपृथिवीचनेतिभूमिंस्पृष्ट्वा ॥ ओषधयःसंवदंतइतिप्रस्थाष्टमितैर्व्रीहिभिस्तदर्धैस्तंडुलैस्तदर्धैस्तिलैश्चपरिभावेनअरत्निमात्रांसमांचतुरस्रांवेदिंकृत्वा ॥ अशक्तश्चेद्यथाशक्तिवावेदिमध्येष्टदलकमलमुल्लिख्यकुशैर्दूर्वाभिर्वेदींप्रच्छाद्यवेद्युपरिआजिघ्रकलशमितितंतुवेष्टितंनवमव्रणंसुदृढंकुंभंनिधायकांडात्कांडादितिकूर्चमंतर्धायतस्मिन्आपोवाइदꣳसर्वमित्यनुवाकेनआपोहिष्ठेतितिसृभिःकुंभेउदकंपूरयित्वामंत्रावृ[1]त्त्योपरिअश्वत्थेवइतिपंचपल्लवान्निक्षिप्य ॥ तेनैवमंत्रेणकपित्थाश्वत्थपलाशबिल्वोदुंबराणांत्वचश्चनिक्षिप्य ॥ बृहस्पतेजुषस्वनइतिपंचरत्नानियुवासुवासाइतिनववस्त्रयुग्मेनकलशंवेष्टयित्वायाःफलिनीर्याइतिनारीकेलफलंकुंभेनिधायतंकुंभंबिल्वपल्लवैश्चूतपल्लवैश्चावकीर्यगंधाक्षतपुष्पमालाभिःकलशंभूषयित्वा ॥ पुरुषंपुंडरीकाक्षंध्यात्वाइतिबौधायनाचार्यःतदुपरितंदुलपूरितपूर्णपात्रंपूर्णादर्विपरापतेतिसंस्थाप्यशिष्टाचाराद्यथाशक्तिसुवर्णादिनिर्मितांविष्णुप्रतिमांअश्मन्नूर्जमित्येतेनानुवाकेनाग्न्युत्तारणादिप्राणप्रतिष्ठापनपूर्वकांतद्वि[2]ष्णोःपरममितिमंत्रेणप्रतिष्ठाप्ययथा ॥ एतत्कर्मांगप्रतिमानांतापताडनादिदोषोपशांतिपूर्वकंतासुदेवतासांनिध्यार्थमग्न्युत्तारणपूर्वकंप्राणप्रतिष्ठांकरिष्ये ॥ ॐ अश्म॒न्नूर्जं॒पर्व॑तेशिश्रिया॒णांवाते॑प॒र्जन्ये॒वरु॑णस्य॒शुष्मै॑॥ अ॒द्भ्यओष॑धीभ्यो॒वन॒स्पति॒भ्योधि॒संभृ॑तां॒तांन॒इष॒मूर्जं॑धत्तमरुतःसꣳररा॒णाः॥ अश्म॑ꣳस्ते॒क्षुद्॒मुंते॒शुगृ॑च्छतु॒यंद्वि॒ष्मः॥स॒मु॒द्रस्य॑त्वा॒वाक॒याग्ने॒परि॑व्ययामसि॥पा॒व॒कोअ॒स्मभ्य॑ꣳशि॒वोभ॑व॥ हि॒मस्य॑त्वाज॒रायु॒णाग्ने॒परि॑व्ययामसि॥

---

१ मंत्रावृत्त्याइत्यनेनप्रतिपल्लवप्रक्षेपेअश्वत्थेवइतिमंत्रोच्चारःकार्यइत्याशयोदृश्यते ॥ २ हवनत्रयसूक्तस्थाद्यमंत्रैरावाहनमितिप्रचुरआचारः ॥

पावकोअ०॥ उप ॥१॥ ज्मंनुपवेतसेवत्तरंनदीष्वा॥ अग्नेपित्तमपामसि ॥ मंडूकिताभिरागहिसेमन्नोयज्ञं॥पावकवर्णꣳशिवंकृधि ॥
पावकआचितयत्याकृपा॥ क्षामन्रुरुचउषसोनभानुना॥ तूर्वन्नयामन्नेतशस्यनूरणआयोघृणे॥ नततृषाणोअजरः॥ अग्नेपावकरो
चिषामंद्रयादेवजिह्वया॥ आदेवान् ॥२॥ वक्षियक्षिच ॥ सनःपावकदीदिवोग्नेदेवाꣳइहावह ॥ उपयज्ञꣳहविश्चनः॥ अपामिदं
न्ययनꣳसमुद्रस्यनिवेशनं॥ अन्यंतेअस्मत्तपंतुहेतयःपावकोअस्मभ्यꣳशिवोभव॥ नमस्तेहरसेशोचिषेनमस्तेअस्त्वर्चिषे॥ अन्यंते
अस्मत्तपंतुहेतयःपावकोअस्मभ्यꣳशिवोभव ॥ नृषदेवट् ॥३॥ अप्सुषदेवड्वनसदेवड्बर्हिषदेवट्सुवर्विदेवट्॥ येदेवादेवानांयज्ञि
यायज्ञियानाꣳसंवत्सरीणमुपभागमासते ॥ अहुतादोहविषोयज्ञेअस्मिन्त्स्वयंजुहुध्वंमधुनोघृतस्य ॥ येदेवादेवेष्वधिदेवत्वमा
यन्येब्रह्मणःपुरएतारोअस्य ॥ येभ्योनर्तेपवतेधामकिंचननतेदिवोनपृथिव्याअधिस्नुषु ॥ प्राणदाः ॥ ४ ॥ अपानदाव्यानदा
श्चक्षुर्दावर्चोदावरिवोदाः ॥ अन्यंतेअस्मत्तपंतु०॥ अग्निस्तिग्मेनशोचिषायꣳसद्विश्वंन्यत्रिणं ॥ अग्निर्नोवꣳसतेरयिं ॥ सैनानी
केनसुविदत्रोअस्मेयष्टादेवाꣳआयजिष्ठस्वस्ति ॥ अदब्धोगोपाउतनःपरस्पाअग्नेद्युमदुतरेवद्दिदीहि ॥ ५ ॥ उपदेवान्वट्प्राण
दाश्चतुश्चत्वारिꣳशच्च ॥ १ ॥ (अस्यश्रीप्राणप्रतिष्ठेतिप्रतिष्ठांविधाय)तद्दक्षिणतोब्रह्मजज्ञानमितिब्रह्माणंतदुत्तरतस्त्र्यंबकमिति
रुद्रंचपूर्ववत्प्रतिष्ठाप्यप्रतिष्ठामंत्रैरुक्तक्रमेणदेवतात्रयंकांडानुसमयेनपदार्थानुसमयेनवाषोडशोपचारैःसंपूज्य॥ ऋत्विग्भिःसहा
चार्यःकुंभमन्वारभ्य ॥ नारायणायविद्महेवासुदेवायधीमहि ॥ तन्नोविष्णुःप्रचोदयात् ॥ इतिवैष्णवींगायत्रींअष्टोत्तरसहस्रं
अष्टोत्तरशतंवाजपेत् ॥ तदंतेतत्सवितुरितिगायत्रींवेदादीनग्निमीळइत्येकामृचंइषेत्वोर्जेत्वेत्यनुवाकंअग्नआयाहिवीतयइत्येकां
शंनोदेवीरित्येकांजप्त्वापोहिष्ठामयोभुवइतित्रीन्हिरण्यवर्णाःशुचयःपावकाइत्यनुवाकंयददइत्यनुवाकंपवमानःसुवर्जनइत्यनु

वाकंसहस्रशीर्षापुरुषइत्यनुवाकंऋचांप्राचीमहतीदिगुच्यतेइत्यनुवाकंचसकृत्पठेत् ॥ यदुदःसंप्रयतीरहावनंदताहते ॥ तस्मादानद्योनामस्थतावोनामानिसिंधवः ॥ यत्प्रेषितावरुणेनताःशीभꣳसमवल्गत ॥ तदाप्नोदिंद्रोवोयतीस्तस्मादापोअनुस्थन ॥ अपकामꣳस्यंदमानाअवीवरतवोहिकं ॥ इंद्रोवःशाक्तिभिर्देवीस्तस्माद्वार्णामवोहितं ॥ एकोदेवोअप्यतिष्ठत्स्यंदमानायथावशं ॥ उदानिषुर्महीरितितस्मादुदकमुच्यते ॥ आपोभद्राघृतमिदापआसुरग्नीषोमौबिभ्रत्यापइत्ताः ॥ तीव्रोरसोमधुपृचामरंगमआमाप्राणेनसहवर्चसागन् ॥ आदित्पश्याम्युतवाशृणोम्यामाघोषोगच्छतिवाङ्नआसां ॥ मन्येभेजानोअमृतस्यतर्हिहिरण्यवर्णाअतृपंयदावः ॥ आपोहिष्ठाऋ३आपोजनयथाचनः ॥ दिविश्रयस्वांतरिक्षेयतस्वपृथिव्यासंभवब्रह्मवर्चसमसिब्रह्मवर्चसायत्वा ॥ इत्यनुवाकं ॥ ॥ ऋचांप्राचीमहतीदिगुच्यते ॥ दक्षिणामाहुर्यजुषामपारां ॥ अथर्वणामंगिरसांप्रतीची ॥ साम्नामुदीचीमहतीदिगुच्यते ॥ ऋग्भिःपूर्वाह्णेदिविदेवईयते ॥ यजुर्वेदेतिष्ठतिमध्येअह्नः ॥ सामवेदेनास्तमयेमहीयते ॥ वेदैरशून्यस्त्रिभिरेतिसूर्यः ॥ ऋग्भ्योजाताꣳसर्वशोमूर्तिमाहुः ॥ सर्वागतिर्याजुषीहैवशश्वत् ॥ १ ॥ सर्वतेजःसामरूप्यꣳहशश्वत् ॥ सर्वꣳहेदंब्रह्मणाहैवसृष्टं ॥ ऋग्भ्योजातंवैश्यंवर्णमाहुः ॥ यजुर्वेदंक्षत्रियस्याहुर्योनिं ॥ सामवेदोब्राह्मणानांप्रसूतिः ॥ पूर्वेपूर्वेभ्योवचएतदूचुः॥ आदर्शमग्निंचिन्वानाः ॥ पूर्वेविश्वसृजोमृताः ॥ शतंवर्षसहस्राणि॥ दीक्षिताःसत्रमासत ॥ २ ॥ तपआसीद्गृहपतिः॥ ब्रह्मब्रह्माभवत्स्वयं ॥ सत्यꣳहहोतैषामासीत् ॥ यद्विश्वसृजआसत ॥ अमृतमेभ्यउदगायत् ॥ सहस्रंपरिवत्सरान् ॥ भूतꣳहप्रस्तोतैषामासीत् ॥ भविष्यत्प्रतिचाहरत् ॥ प्राणोअध्वर्युरभवत् ॥ इदꣳसर्वꣳसिषासतां ॥ ३ ॥ अपानोविद्वानावृतः॥ प्रतिप्रातिष्ठदध्वरे ॥ आर्तवाउपगातारः ॥ सदस्याऋतवोभवन् ॥ अर्धमासाश्चमासाश्च ॥ चमसाध्वर्यवोभवन् ॥ अशꣳसद्ब्रह्मण

स्तेजः ॥ अच्छावाकोभवद्यशः ॥ ऋतमेषांप्रशास्तासीत् ॥ यद्विश्वसृजआसत ॥ ४ ॥ ऊर्ग्राजानमुदवहत् ॥ ध्रुवगोपःसहोभवत् ॥ ओजोभ्यष्टौद्ग्राव्णः ॥ यद्विश्वसृजआसत ॥ अपचितिःपोत्रियामयजत् ॥ नेष्ट्रीयामयजत्त्विषिः ॥ आग्नीध्राद्विदुषीसत्यं ॥ श्रद्धाहैवायजत्स्वयं ॥ इरापत्नीविश्वसृजां ॥ आकूतिरपिनड्ढविः ॥ ५ ॥ इध्मꣳहक्षुच्चैभ्यउग्रे ॥ तृष्णाचावहतामुभे ॥ वागेषाꣳसुब्रह्मण्यासीत् ॥ छंदोयोगान्विजानती ॥ कल्पतंत्राणितन्वानाहः ॥ सꣳस्थाश्चसर्वशः ॥ अहोरात्रेपशुपाल्यौ ॥ मुहूर्ताःप्रेष्याअभवन् ॥ मृत्युस्तदभवद्धाता ॥ शमितोग्रोविशांपतिः ॥ ६ ॥ विश्वसृजःप्रथमाःसत्रमासत ॥ सहस्रसमंप्रसुतेनयंतः ॥ ततोहजज्ञेभुवनस्यगोपाः॥ हिरण्मयःशकुनिर्ब्रह्मनाम ॥ येनसूर्यस्तपतितेजसेद्धः ॥ पितापुत्रेणपितृमान्योनियोनौ ॥ नावेदविन्मनुतेतंबृहंतं ॥ सर्वानुभुमात्मानꣳसंपराये ॥ एषनित्योमहिमाब्राह्मणस्य ॥ नकर्मणावर्धतेनोकनीयान् ॥ ७ ॥ तस्यैवात्मापदवित्तंविदित्वा ॥ नकर्मणालिप्यतेपापकेन ॥ पंचपंचाशतस्त्रिवृतःसंवत्सराः ॥ पंचपंचाशतःपंचदशाः ॥ पंचपंचाशतःसप्तदशाः ॥ पंचपंचाशतएकविꣳशाः ॥ विश्वसृजाꣳसहस्रसंवत्सरं ॥ एतेनवैविश्वसृजइदंविश्वमसृजंत ॥ यद्विश्वमसृजंत ॥ तस्माद्विश्वसृजः ॥ ८ ॥ विश्वमेनाननुप्रजायते ॥ ब्रह्मणःसायुज्यꣳसलोकतांयंति ॥ एतासामेवदेवतानाꣳसायुज्यं ॥ सार्ष्टिताꣳसमानलोकताꣳयंति ॥ यएतदुपयंति ॥ येचैनत्प्राहुः ॥ येभ्यश्चैनत्प्राहुः ॥ ९ ॥ ततःकुंभस्योत्तरतःमहतितृणमयेविष्टरेनववस्त्रकंचुक्यादिनालंकृतयावामभागस्थपत्न्यासहितंप्राङ्मुखंयजमानंसऋत्विगुदङ्मुखाचार्यःस्थापितकलशोदकंपात्रांतरेगृहीत्वातत्रस्थपंचपल्लवैःकुशदूर्वैश्चाशीर्वादपुरःसरंअभिषिंचेदेभिर्मंत्रैः ॥ तद्यथा ॥ ॐ आपोहिष्ठामयोभुवस्तानऊर्जेदधातन ॥ महेरणायचक्षसे ॥ शिवमस्तुकल्याणंचास्त्वितिवाक्यंमंत्रांतेयोजनीयंइतिसर्वत्र ॥ आपोहिष्ठाइतितिसृभिःहिरण्यवर्णाइति

प्रतिमंत्रंशिवमस्तुकल्याणंचास्त्वितिमंत्रपरिगणनम् ॥

आपोहिष्ठा०क्षसे शिवमस्तु० १
योवशिव०तरः शिव० २
तस्माअरं० चनः शिव० ३
हिरण्यवर्णाः० भवंतु शिव०४
यासा ॅ राजा० भवंतु शिव० ५
यासांदेवा० भवंतु शिव० ६
शिवेनमा० धत्त शि० ७
पवमानः० यःपोता० शि० ८
पुनंतुमा०पुनंतुम०आयवः शि० ९
जातवेदः०पवित्रे०शुक्रेण०रतु शि० १०
यत्तेपवित्र०अग्ने० नीमहे शि० ११
उभाभ्यां० पवित्रे० इदं०महे शि० १२
वैश्वदेवी० यस्यै० यीणां शि० १३
वैश्वानरो०वातः०द्या० नीतां शि० १४
बृहद्भिः० वर्षि० हिमा शि० १५
येनदेवा० येनापो० महे शिव० १६
यःपा० ऋषिभि० श्वना शि० १७
पावमा० ऋ० दकं शि० १८
पावमानीः० सुदु० हितं शि० १९
पावमानीः० भृताः शि० २०
पाव० हितं शि० २१
येनदेवाः० तुमा शि० २२
प्राजापत्यं० महे शि० २३
इंद्रःसु० नातु० शि० २४
सुरास्त्वा० प्रतिश्लोके शिव० २५

चतसृभिःपवमानःसुवर्जनइत्येतेनानुवाकेनसुरास्त्वामभिषिंचंत्वितिपौराणिकैर्मंत्रैश्च ॥ ततःकलशोदकेनान्येनचोष्णोदकेनतैलाभ्यंगपूर्वकंसुस्नातौदंपतीअभिषेककालीनवासांसिपरित्यज्याहतशुक्लवाससीपरिधायश्वेतचंदनकुंकुमपुष्पमालादिधारणंकुर्यातां ॥ त्यक्तवासांस्याचार्यायदद्यात् ॥ ततआचार्योविधिवत्पंचगव्यंकृत्वायजमानपत्न्यैदद्यात् ॥ साच ॥ यत्त्वगस्थिगतंपापंदेहेतिष्ठतिमामके ॥ प्राशनात्पंचगव्यस्यदहत्यग्निरिवेंधनं ॥ इतिप्राश्यआचामेत् ॥ अथाभिषेकानंतरंपत्न्यासहयजमानान्वारब्धाआचार्योवेद्याःपश्चिमतःस्थंडिलंकृत्वा तत्रभूसंस्काराद्यग्निप्रतिष्ठापनांतंविधायस्थापितकुंभस्येशान्यांवेद्यादौनवग्रहाणांतदधिदेवताप्रत्यधिदेवतानांचतत्तन्मंत्रैरावाहनपूजनादिपूर्वोक्तग्रहयज्ञरीत्याकुर्यात् ॥ अथान्वाधानं ॥ श्रद्धएहीत्यादिऋतुशांतिहोमाख्येकर्म

णियायायक्ष्यमाणादेवताइत्यादिव्याहृत्यंतमुक्त्वातत्रादौआदित्यादिनवग्रहाणांयथासंभवंयथालाभसमिच्चर्वाज्यैरित्यादिप्रागुक्तरीत्यान्वाधानंकुर्यात् ॥ प्रधानहोमेन्वाधाने ॥ विष्णुसूक्तेनप्रत्यृचंविष्णुंअष्टोत्तरशतसंख्याकाभिःपलाशसमिधाहुतिभिर्यक्ष्ये॥ ब्रह्मसूक्तेनप्रत्यृचंब्रह्माणंअष्टोत्तरशतसंख्याकाभिःगृहसिद्धान्नाहुतिभिर्यक्ष्ये ॥ रुद्रसूक्तेनप्रत्यृचंरुद्रंअष्टोत्तरशतसंख्याकाभिःआज्याहुतिभिर्यक्ष्ये ॥ घृतसूक्तेनप्रत्यृचमेकावृत्त्याआयुष्यदेवतामाज्येनयक्ष्ये ॥ कृत्तिका[1]नक्षत्रदेवतामग्निंअष्टाविंशतिसंख्याकाभिःसमिच्चर्वाज्याहुतिभिर्यक्ष्ये ॥ त्र्यंबकंअष्टोत्तरशतसंख्याकाभिस्तिलाज्याहुतिभिर्यक्ष्ये ॥ ततःइमंमेवरुणेत्यादिआज्यसंस्कारांतेसिद्धमन्नमग्नावधिश्रित्याद्भिःप्रोक्षेत्तदेवपवित्रमित्याचक्षतेइतिधर्मेस्मरणात्॥ ततःपरिधिदानाद्यन्वाधानादिक्रमेणग्रहहोमांतेप्रधानहोमःकार्यः॥ यथा ॥ ॐ विष्णोर्नुकंवीर्याणिप्रवोचंयःपार्थिवानिविममेरजांꣳसियोअस्कंभायदुत्तरꣳसधस्थंविचक्रमाणस्त्रेधोरुगायःस्वाहा[2] ॥१॥ ॐ तदस्यप्रियमभिपाथोअश्यांनरोयत्रदेवयवोमदंति॥ उरुक्रमस्यसहिबंधुरित्थाविष्णोःपदेपरमेमध्वउत्सःस्वाहा ॥ २ ॥ ॐ प्रतद्विष्णुस्तवतेवीर्यायमृगोनभीमःकुचरोगिरिष्ठाः ॥ यस्योरुषुत्रिषुविक्रमणेष्वधिक्षियंतिभुवनानिविश्वास्वाहा ॥ ३ ॥ ॐ परोमात्रयातनुवावृधाननतेमहित्वमन्वश्नुवंति ॥ उभेतेविद्मरजसीपृथिव्याविष्णोदेवत्वंपरमस्यवित्सेस्वाहा ॥४॥ ॐ विचक्रमेपृथिवीमेषएतांक्षेत्रायविष्णुर्मनुषेदशस्यन् ॥ ध्रुवासोअस्यकीरयोजनासउरुक्षितिꣳसुजनिमाचकारस्वाहा ॥ ५ ॥ ॐ त्रिर्देवःपृथिवीमेषएतांविचक्रमेशतर्चसंमहित्वा ॥ प्रविष्णुरस्तुतवसस्तवीयान्त्वेषꣳह्यस्यस्थविरस्यनामस्वाहा ॥ ६ ॥ एवंसूक्तस्याष्टादशावृत्तिभिरष्टोत्तरशतसंख्याआहुतयोभवंति ॥ एवमेवब्रह्मसूक्तेनान्नं ॥ ॐ ब्रह्मजज्ञानंप्रथमंपुरस्ता

---

[1] यस्मिन्नक्षत्रेप्रथमरजोदर्शनंतस्योहः होमकालेतन्नक्षत्रदेवतायाअष्टौमहावाक्यात्मकमंत्रेणैवहोमः। [2] एककर्तृकहोमेप्रत्याहुतित्यागस्यावश्यकत्वं।

द्विसीमतःसुरुचोवेनआवः ॥ सबुध्नियाउपमाअस्यविष्ठाःसतश्चयोनिमसतश्चविवःस्वाहा ॥१॥ ॐ पिताविराजामृषभोरयीणामंतरिक्षंविश्वरूपआविवेश ॥ तमर्कैरभ्यर्चंतिवत्संब्रह्मसंतंब्रह्मणावर्धयंतःस्वाहा ॥ २ ॥ ॐ ब्रह्मदेवानजनयद्ब्रह्मविश्वमिदंजगत् ॥ ब्रह्मणःक्षत्रंनिर्मितंब्रह्मब्राह्मणआत्मनास्वाहा॥३॥ ॐ अंतरस्मिन्निमेलोकाअंतर्विश्वमिदंजगत् ॥ ब्रह्मैवभूतानांज्येष्ठंतेनकोर्हतिस्पर्धितुꣳस्वाहा ॥ ४ ॥ ॐ ब्रह्मन्देवास्त्रयस्त्रिꣳशद्ब्रह्मन्निंद्रप्रजापती ॥ ब्रह्मन्हविश्वाभूतानिनावीवांतःसमाहितास्वाहा ॥ ५ ॥ ॐ चतस्रआशाःप्रचरंत्वग्नयइमंनोयज्ञंनयतुप्रजानन् ॥ घृतंपिन्वन्नजरꣳसुवीरंब्रह्मसमिद्भवत्याहुतीनाꣳस्वाहा॥६॥एवमेवाज्येन रुद्रसूक्तं ॥ ॐ परिणोरुद्रस्यहेतिर्वृणक्तुपरित्वेषस्यदुर्मतिरघायोः॥ अवस्थिरामघवद्भ्यस्तनुष्वमीढ्वस्तोकायतनयायमृडयस्वाहा १ ॐ स्तुहिश्रुतंगर्तसदंयुवानंमृगंनभीममुपहत्नुमुग्रं ॥ मृडाजरित्रेरुद्रस्तवानोअन्यंतेअस्मन्निवपंतुसेनाःस्वाहा २ ॐ मीढुष्टमशिवतमशिवोनःसुमनाभव ॥ परमेवृक्षआयुधंनिधायकृत्तिंवसानआचरपिनाकंबिभ्रदागहिस्वाहा ३ ॐ अर्हन्बिभर्षिसायकानिधन्वार्हन्निष्कंयजतंविश्वरूपं ॥ अर्हन्निदंदयसेविश्वमब्भुवंनवाओजीयोरुद्रत्वदस्तिस्वाहा ४ ॐ त्वमग्नेरुद्रोअसुरोमहोदिवस्त्वꣳशर्धोमारुतंपृक्षईशिषे ॥ त्वंवातैररुणैर्यासिशंगयस्त्वंपूषाविधतःपासिनुत्मनास्वाहा ५ ॐ आवोराजानमध्वरस्यरुद्रꣳहोतारꣳसत्ययजꣳरोदस्योः ॥ अग्निंपुरातनयित्नोरचित्ताद्धिरण्यरूपमवसेकृणुध्वꣳस्वाहा ६ ॥ अथायुष्यहोमंघृतसूक्तेनप्रत्यृचंजुहुयात् ॥ ॐ योब्रह्माब्रह्मणउज्जभारप्राणेश्वरःकृत्तिवासाःपिनाकी ॥ ईशानोदेवःसनआयुर्दधातुतस्मैजुहोमिहविषाघृतेनस्वाहा १ ॐ विभ्राजमानःसरिरस्यमध्याद्रोचमानाघर्मरुचिर्यआगात् ॥ समृत्युपाशानपनुद्यघोरामिहायुषेनोघृतमत्तुदेवास्वाहा २ ॐ ब्रह्मज्योतिर्ब्रह्मपत्नीषुगर्भंयमोदधात्पुरुरूपंजयंतं ॥ सुवर्णरंभगृहमर्कमर्चनमायुषेवर्धयामोघृतेनस्वाहा ३ ॐ श्रियंलक्ष्मीमंबिकामो

पलांगांषष्ठींचयामिंद्रसेनेत्युदाहुः ॥ तांविद्यांब्रह्मयोनिꣳसरूपामिहायुषेतर्पयामोघृतेनस्वाहा ४ ॐ दाक्षायण्यःसर्वयोन्यःसयोन्यःसहस्रशोविश्वरूपाविरूपाः ॥ ससूनवःसपतयःसयूथ्याआयुषेनोघृतमिदंजुषताꣳस्वाहा ५ ॐ दिव्यागणाबहुरूपाःपुराणाआयुश्छिदोनःप्रथमंतुवीरान् ॥ तेभ्योजुहोमिबहुधाघृतेनमानःप्रजाꣳरीरिषोमोतवीरान्स्वाहा ६ ॐ एकःपुरस्ताद्यइदंबभूवयतोबभूवभुवनस्यगोपाः ॥ तमेष्यतिभुवनꣳसांपरायेसनोहविर्घृतमिहायुषेतुदेवःस्वाहा ७ ॐ वसून्रुद्रानादित्यान्मरुतोथसाध्यानृभून्यक्षान्गंधर्वांश्चपितृंश्चविश्वान् ॥ भृगून्त्सर्पाꣳश्चांगिरसोथसर्वान्घृतंहुत्वास्वायुष्यामहयामशश्वत्स्वाहा ८ ॥ अथनक्षत्रहोमः

कृत्तिकादिनक्षत्रदेवतानांमंत्रप्रतीकानि

१	कृत्तिका	ॐ अ॒ग्निर्नः॑पातु॒कृत्ति॑॰
२	रोहिणी	ॐ प्र॒जाप॑तेरोहि॒णीवे॑॰
३	मृगः	ॐ सोमो॒राजा॑मृगशी॒॰
४	आर्द्रा	ॐ आ॒र्द्रया॑रु॒द्रःप्रथ॑॰
५	पुनर्वसुः	ॐ पुन॑र्नोदे॒व्यदि॑ति॰
६	पुष्यः	ॐ बृह॒स्पतिः॑प्रथ॒मं॰
७	आश्रेषा	ॐ इ॒दꣳस॒र्पेभ्यो॑ह॒वि॰
८	मघा	ॐ उप॑हूताःपि॒तरो॒ये॰
९	पूर्वा	ॐ गवा॒ंपति॒ःफल्गु॑॰
१०	उत्तरा	ॐ श्रेष्ठोदे॒वानां॑भगवो॰
११	हस्तः	ॐ आया॑तुदे॒वःस॑वि॒॰
१२	चित्रा	ॐ त्वष्टा॒नक्ष॑त्रम॒भ्यैति॰
१३	स्वाती	ॐ वा॒युर्नक्ष॑त्रम॒भ्यैति॒॰
१४	विशाखा	ॐ दू॒रम॒स्मच्छत्रं॑वोयं॰
१५	अनूराधा	ॐ ऋ॒ध्यास्म॑ह॒व्यैर्नम॑॰
१६	ज्येष्ठा	ॐ इंद्रो॑ज्ये॒ष्ठामनु॒नक्ष॑॰
१७	मूलं	ॐ मूलं॑प्र॒जांवी॒रव॑तीं॰
१८	पूर्वाषाढा	ॐ यादि॒व्याआप॒ःपय॑॰
१९	उत्तराषा	ॐ तन्नो॒विश्वे॒उप॑शृण्वं॰ः
२०	अभिजित्	ॐ यस्मि॒न्ब्रह्मा॒भ्यज॑॰
२१	श्रवणः	ॐ शृ॒ण्वंति॑श्रो॒णाम॒॰
२२	धनिष्ठा	ॐ अ॒ष्टौदे॒वावस॑वः॰
२३	शतभिषा	ॐ क्ष॒त्रस्य॒राजा॒वरु॑णो॰
२४	पूर्वाभा॰	ॐ अ॒जएक॑पा॒दुद॑गा॰
२५	उत्तराभा॰	ॐ अहि॑र्बुध्नि॒यःप्र॰
२६	रेवती	ॐ पू॒षारे॒वत्यन्वे॑ति॒पं॰
२७	अश्विनी	ॐ तद॒श्विना॑वश्व॒यु॰
२८	भरणी	ॐ अप॑पा॒प्मानं॒भर॑णी॰

समिदन्नाज्यैःकार्यः ॥ यथा ॥ ॐ अ॒ग्निर्नः॑पातुकृत्ति॑का॒नक्ष॑त्रंदे॒वमि॑ंद्रि॒यं ॥ इ॒दमा॑सांविचक्ष॒णꣳह॒विरा॒संजु॑होतन ॥ यस्य॒भांति॑र॒श्मयो॒यस्य॑के॒तवो॒यस्ये॒माविश्वा॒भुव॑नानि॒सर्वा॑ ॥ सकृत्ति॑काभिर॒भिसं॒वसा॑नो॒ग्निर्नो॑दे॒वःसु॑वि॒तेद॑धातु॒स्वाहा॑ ॥ १ ॥ ॐ ततस्तिलैः ॥ ॐ त्र्यं॑बकंयजामहेसुगं॒धिंपु॑ष्टि॒वर्ध॑नं ॥ उ॒र्वा॒रु॒कमि॑व॒बंध॑नान्मृ॒त्योर्मु॑क्षीय॒मामृता॒त्स्वाहेतिअष्टोत्तरशतंजुहुयात् ॥ इमंमेवरुणेत्यादिराष्ट्रभृदंतंहुत्वाहुतशेषद्रव्येणस्विष्टकृतंजुहुयात् ॥ [१]हव्यवाहमितिपुरोनुवाक्यामनूच्ययाज्ययाजुहोति ॥ ॐ (ह॒व्य॒वाह॑मभिमा० इतिपुरोनुवा० ॐ स्वि॑ष्टमग्नेअ॒भि० इतियाज्या) ॥ ततइध्मसंनहनाद्युत्तरपरिषेकांते दिक्पालेभ्यःसदीपमाषभक्तबलीन्संकल्प्ययजमानद्वाराकारयेत् ॥ ततोग्न्यायतनस्यसमंतात्पूर्वादिदिक्षुप्रादक्षिण्येनदिक्पालेभ्यःत्रातारमिंद्रमित्यादिभिर्मंत्रैर्बलीन्दद्यात् ॥ ततआदित्यादिस्थापितग्रहदेवताभ्यःपीठदेवताभ्यश्चतत्तन्मंत्रैस्तदुद्देशेनबलीन्समर्प्य ॥ क्षेत्रपालाय ॥ क्षेत्र॑स्य॒पति॑ना॒वयꣳहि॒तेनै॑वजयामसि ॥ गाम॑श्वंपोषयि॒त्न्वासनो॑मृडाती॒दृशे॑इतिक्षेत्रपालभूतप्रेतपिशाचशाकिनीडाकिनीवेतालपरिवारयुताय इमंबलिमित्यादिसार्वभौतिकंबलिंदद्यात् ॥ ततःशूद्रादिनाबलिनयनेकृतेपृथिवीशांतिरितिप्रोक्ष्य ॥ ॐ पृ॒थि॒वीशां॒तासाग्निना॑शां॒तासामे॑शां॒ताशुचं॑ꣳशमयतु ॥ अ॒तरि॑क्षꣳशां॒तंतद्वा॒युना॑शां॒तंतन्मे॑शां॒तꣳशुचं॑ꣳशमयतु ॥ द्यौःशां॒तासादि॒त्येन॑शां॒तासामे॑शां॒ताशुचं॑ꣳशमयतु ॥ पृ॒थि॒वीशांति॑र॒तरि॑क्ष॒ꣳशांति॒र्द्यौःशांति॒र्दि॑श॒ःशांति॑रवांतरदि॒शाःशांति॑र॒ग्निःशांति॑र्वा॒युःशांति॑रादि॒त्यःशांति॑श्चं॒द्रमा॒ःशांति॒र्नक्ष॑त्राणि॒शांति॒राप॒ःशांति॒रोष॑धय॒ःशांति॒र्वन॒स्पत॑य॒ःशांति॒र्गौःशांति॑र॒जाशांति॒रश्व॒ःशांति॒ःपुरु॑ष॒ःशांति॒र्ब्रह्म॒शांति॑र्ब्राह्म॒णाःशांति॒ःशांति॑रे॒वशांति॒ःशांति॑र्मेअस्तु॒शांति॑ः ॥ तया॒हꣳशां॒त्यासर्व॑शां॒त्यामह्यं॑द्वि॒पदे॒चतु॑ष्पदे॒चशांति॑करोमि॒शांति॑र्मेअस्तु॒शांति॑ः ॥ एह॒श्री

---

[१] बौधायनसूत्रस्थप्रधानमात्रग्रहणात्स्वसूत्रानुसारिस्विष्टकृतंदद्यादित्येकंमतं ।

श्चह्रीश्चधृतिश्चतपोमेधाप्रतिष्ठाश्रद्धासत्यंधर्मश्चैतानिमोत्तिष्ठंतमनूत्तिष्ठंतुमामाꣳश्रीश्चह्रीश्चधृतिश्चतपोमेधाप्रतिष्ठाश्रद्धासत्यंधर्मश्चैतानिमामाहासिषुः॥ उदायुषास्वायुषोदोषधीनाꣳरसेनोत्पर्जन्यस्यशुष्मेणोदस्थाममृताꣳअनु॥ तच्चक्षुर्देवहितंपुरस्ताच्छुक्रमुच्चरत्॥ पश्येमशरदःशतंजीवेमशरदःशतंनंदामशरदःशतंमोदामशरदःशतंभवामशरदःशतꣳशृणवामशरदःशतंप्रब्रवामशरदःशतमजीताःस्यामशरदःशतंज्योक्चसूर्यंदृशे ॥ ५ ॥ यउदगान्महतोर्णवाद्विभ्राजमानःसरिरस्यमध्यात्समावृषभोलोहिताक्षःसूर्योविपश्चिन्मनसापुनातु ॥ ब्रह्मणश्चोतन्यसिब्रह्मणआणीस्थोब्रह्मणआवपनमसिधारितेयंपृथिवीब्रह्मणामहीधारितमेनेनमहदंतरिक्षंदिवंदाधारपृथिवीꣳसदेवांयदहंवेदतदहंधारयाणिमामद्वेदोधिविस्रसत् ॥ मेधामनीषेमाविशताꣳसमीचीभूतस्यभव्यस्यावरुध्यैसर्वमायुरयाणिसर्वमायुरयाणि ॥ आभिर्गीर्भिर्यदतोनऊनमाप्यायहरिवोवर्धमानः ॥ यदास्तोतृभ्योमहिगोत्रारुजासिभूयिष्ठभाजोअधतेस्याम ॥ ब्रह्मप्रावादिष्मतन्नोमाहासीत् ॥ ॐ शांतिःशांतिःशांतिः॥ इतिजह्वा॥ सयजमानआचार्यःप्रक्षालितपाणिपादआचांतःस्रुचिद्वादशगृहीतमष्टगृहीतंवाआज्यंगृहीत्वातदुपरिचंदनादिभूषितफलंनिधाय सप्ततेअग्नेसमिधः॰घृतेनस्वाहेतिपूर्णाहुतिंजुहुयात् ॥ ततःप्रणीतापर्याहृत्यादिपूर्णपात्रविमोकांतेआचार्योयजमानश्चसंस्थाजपेनोपस्थायाग्नेःपश्चात्सपत्नीकोयजमानउपविश्यविभूतिधारणंकुर्यात् ॥ आचार्यायसवत्सांगांतदभावेयथाशक्तिसुवर्णंऋत्विग्भ्योयथाशक्तिदक्षिणांचदद्यात् ॥ ततोदेवतानामुत्तरपूजांविधायविसर्जनांतेआचार्यहस्तेसोपस्करांप्रतिमांप्रतिपाद्य अग्निपूजांतेगच्छगच्छेत्यग्निंविसृज्यपुण्याहंवाचयेत्॥ कर्मांगदेवतामुद्दिश्यदशाधिकान्ब्राह्मणान्भोजयिष्येइतिसंकल्प्यभूयसींदक्षिणांदद्यात् ॥ नीराजनादिशांतिपाठंब्राह्मणैःसहपठेत् ॥ कर्मसंपूर्णमस्त्वितिवाचयित्वाप्रमादात्कुर्वतांकर्मेतिविष्णुंस्मरेत् ॥ इतिसंस्का॰ऋतुशांतिः ॥

॥ ९६ ॥ गर्भाधानम् ॥

श्रीः ॥ सपत्नीकोयजमानआचम्यप्राणानायम्यदेशकालावुत्कीर्त्यअस्याःममभार्यायाःप्रतिगर्भसंस्कारातिशयद्वाराअस्यांजनिष्यमाणसर्वगर्भाणांबीजगर्भसमुद्भवैनोनिबर्हणद्वाराक्षेत्रसंस्कारद्वाराचाद्यगर्भाधानाख्यसंस्कारंकरिष्ये ॥ तदंगभूतंगणपतिपूजनंस्वस्तिपुण्याहवाचनंमातृकापूजनंनांदीश्राद्धंचकरिष्ये ॥ इतिसंकल्प्यकुर्यात् ॥ अत्रनांदीश्राद्धेक्रतुदक्षसंज्ञकाविश्वेदेवाः ॥ ततःरात्रौकृतावश्यकक्रियआचम्यस्वलंकृतांस्वच्छवस्त्रपरिधानांभार्यांसम्यगास्तृतेपर्यंकेशयनार्थमुपह्वयतेनवभिर्मंत्रैः ॥ ॐ विष्णुर्योनिंकल्पयतुत्वष्टारूपाणिपिꣳशतु ॥ आसिंचतुप्रजापतिर्धातागर्भंदधातुते ॥ १ ॥ गर्भंधेहिसिनीवालिगर्भंधेहिसरस्वति ॥ गर्भंतेअश्विनावुभावाधत्तांपुष्करस्रजौ ॥ २ ॥ हिरण्ययीअरणीयंनिर्मंथतोअश्विना ॥ तंतेगर्भꣳहवामहेदशमास्यायसूतवै ॥ ॥ ३ ॥ यथाग्निगर्भापृथिवीद्यौर्यथेंद्रेणगर्भिणी ॥ वायुर्यथादिशांगर्भएवंगर्भंदधामिते ॥ ४ ॥ यस्ययोनिंप्रतिरेतोगृहाणपुमान्पुत्रोजायतांगर्भोअंतः ॥ तंमातादशमासोबिभर्तुसजायतांवीरतमःस्वानां ॥ ५ ॥ आतेगर्भोयोनिमेतुपुमान्बाणइवेषुधिं ॥ आवीरोअत्रजायतांपुत्रस्तेदशमास्यः ॥ ६ ॥ करोमितेप्राजापत्यमागर्भोयोनिमेतुते ॥ अनूनःपूर्णोजायतामनंधोश्लोणोपिशाचधीरः ॥ ७ ॥ यानिप्रभूणिवीर्याण्यृषभाजनयंतिनः ॥ तैस्त्वंगर्भिणीभवसजायतांवीरतमःस्वानां ॥ ८ ॥ योवशायांगर्भोयश्चवेहतींद्रस्तंनिदधेवनस्पतौ ॥ तेनत्वंगर्भिणीभवसाप्रसूर्धेनुगाभव ॥ ९ ॥ ततउपयच्छते ॥ सन्नाम्नःसꣳहृदयानिसन्नाःसंत्वचः ॥ संत्वाकामस्ययोक्रेणयुंजान्यविमोचनायेति ॥ ततस्तांपर्यालिंगयति ॥ मामनुव्रताभवसहचर्यामयाभव ॥ यातेपतिघ्नीतनूर्जारघ्नींत्वेताकरोमिशिवात्वंमह्यमेधिक्षुरपविर्जारेभ्यःइति ॥ अथास्यैमुखेनमुखमीप्सतेमधुहेमध्विदंमधुजिह्वामेमधुवा

दिनी ॥ मुखेमेसारघंमधुदत्सुसंवननंकृतं ॥ चक्रवाकꣳसंवननंयन्नदीभ्यउदाहृतं ॥ यद्युक्तोदेवगंधर्वस्तेनसंवनिनौस्वकइति ॥ ततोमंत्रत्रयेणवारत्रयंरेतोवस्कंदनंकार्यं ॥ भूःप्रजापतिनात्यृषभेणस्कंदयामिवीरंधत्स्वासौ ॥ भुवःप्रजापतिनात्यृषभेणस्कंदयामिवीरंधत्स्वासौ ॥ सुवःप्रजापतिनात्यृषभेणस्कंदयामिवीरंधत्स्वासौ ॥ अधिकंचेत्तूष्णीमेवयथेच्छमवस्कंदयेत् ॥ अत्रमंत्रेषुसर्वत्रासावितिपदंपरित्यज्यसंबुद्ध्यासंस्कार्यायानामग्राह्यं ॥ क्षेत्रसंस्कारत्वात्सकृदयंसंस्कारःकार्यः ॥ (आशीर्मंत्रः ॥ ॐ नेष्ट॒ः पत्नी॑मु॒दान॒येत्या॑हा॒ग्नीदे॒वनेष्ट॑रि॒रेतो॒दधा॑ति॒नेष्टा॒पत्नि॑यामु॒द्गा॒त्रासंख्या॑पयति॒प्र॒जाप॑ति॒र्वा॒ए॒षयदु॑द्गा॒ताप्र॒जानां॑प्र॒जन॑नाया॒पउ॒प॒प्रव॑र्तयति॒रेत॑ए॒वतत्सिं॑चत्यू॒रुणोप॒प्रव॑र्तयत्यू॒रुणा॒हिरेत॑ःसि॒च्यतेन॒ग्नंकृत्यो॒रुमु॒प॒प्रव॑र्तयति॒यदा॑हि॒न॒ग्नऊ॒रुर्भव॑त्यथ॒मिथु॑नीभव॑तो॒थ॒रेत॑ःसिच्य॒तेथ॑प्र॒जाःप्रजा॑यंते ॥) ॥ इतिगर्भाधानप्रयोगः ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

॥ ९७ ॥ नारायणबलिः ॥

श्रीः ॥ एवंकृतेपिगर्भाधानेयदिगर्भोनोत्पद्यतेतदाप्रतिबंधकीभूतप्रेतनिवृत्त्यर्थंनारायणबलिनागबलीकार्यौ ॥ तत्रयद्यपिबौधायनसूत्रस्यैवयजुर्वेदिनामभ्यर्हितत्वेनग्राह्यत्वंतथापिनागबलिसूत्रस्येदानीमत्रानुपलंभाद्बाह्वृच्यएवनागबलिप्रयोगःप्रदर्श्यते ॥ बौधायनोक्तनारायणबलिविधिसत्वेपिसंनियोगशिष्टत्वाद्बाह्वृच्यएवोचितः ॥ बौधायनसूत्रोक्तरीत्याक्रियमाणेतुअर्धजरतीयन्यायआपद्येतेति ॥ कर्ताशुक्लैकादश्यांनदीतीरादिशुचौदेशेस्नानादिनित्यक्रियांतेआचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्य मदीयकुलाभिवृद्धिप्रतिबंधकप्रेतस्यप्रेतत्वनिवृत्त्यर्थंनारायणबलिंकरिष्यइतिसंकल्प्य महीद्यौरित्यादिविधिनास्थापितकलशद्वयेसुवर्णनिर्मितप्रतिमयोर्विष्णुमावाहयामियममावाहयामीतिक्रमेणावाह्यपुरुषसूक्तेनयमायसोममितिचक्रमेणषोडशोपचारैःपूजयेत् ॥

पूर्वतोदर्भेणतूष्णींलेखामुल्लिख्यतत्रदक्षिणाग्रान्कुशानास्तीर्यतेषु शुंधतांविष्णुरूपीप्रेतइतिदशसुस्थानेषुदक्षिणसंस्थमपोनिनीय मधुघृतप्लुतान्दशपिंडान्सतिलान् काश्यपगोत्रअमुकप्रेतविष्णुदैवतायंतेपिंडइतिदक्षिणामुखःप्राचीनावीतीदक्षिणाग्रेषुकुशेषुप राचीनेनपाणिनासव्यंजान्वाच्यविष्णुरूपंप्रेतंध्यायन्दद्यात् ॥ ततोगंधादिभिस्तानभ्यर्च्यप्रवाहणांतंकृत्वानद्यादौक्षिपेत् ॥ तस्या मेवरात्रौश्वःकरिष्यमाणश्राद्धेक्षणःक्रियतामित्येवंपंचत्रीनेकंवेत्येवमयुग्मान्ब्राह्मणान्श्राद्धोद्देशेननिमंत्र्योपोषणंकुर्यात् ॥ श्वो भूतेमध्याह्नेविष्णुमभ्यर्च्यप्रेतंविष्णुरूपिणमुद्दिश्यएकोद्दिष्टविधिनापादप्रक्षालनादितृप्तिप्रश्नांतंकृत्वा ब्राह्मणसमीपेपिंडपितृय ज्ञवदुल्लेखनाद्युदकनिनयनांतंतूष्णींकृत्वा विष्णवे ब्रह्मणे शिवाय सपरिवाराययमायच नाममंत्रैःविष्णोअयंतेपिंडइतिचतुरःपिं डान्दत्वा विष्णोअयंतेपिंडइतिविष्णुरूपप्रेतंध्यायन्पंचमंपिंडंचदत्वार्चनादिप्रवाहणांतंतूष्णींकृत्वा आचांतान्ब्राह्मणान्दक्षि णादिभिःसंतोष्यतेष्वेकस्मैगुणवतेप्रेतबुद्ध्यावस्त्राभरणगोहिरण्यादीनिदत्वा एकपक्षेतस्माएवदत्वा भवंतःप्रेतायतिलोदकांज लिदानंकुर्वंत्वितिब्राह्मणान्वदेत् ॥ तेचपवित्रपाणयःसकुशतिलतुलसीपत्रयुततोयांजलिं प्रेतायकाश्यपगोत्रायअमुकशर्मणेवि ष्णुरूपिणेयंतिलोदकांजलिरितिदद्युः ॥ ततोब्राह्मणान्वाचयेत् अनेननारायणबलिकर्मणाभगवान्विष्णुरिमंप्रेतंशुद्धमपापमर्हं करोत्विति ॥ ततोविप्रास्तथास्त्वितिप्रत्यूचुः ॥ ततःकर्तास्नात्वाभुंजीतेति ॥ इतिसंस्काररत्नमालायांनारायणबलिः ॥ ॥छ॥

॥ ९८ ॥ नागबलिः ॥

श्रीः ॥ गुरुशुक्रास्तादिरहितेकालेअयनद्वयेपौर्णमास्याममावास्यायांपंचम्यामाश्लेषायुक्तदिनेवाकुर्यात् ॥ तत्राधिकारार्थंचतुर्द शकृच्छ्रात्मकंप्रायश्चित्तंचरेत् ॥ यथा ॥ उक्तदिनात्पूर्वेद्युस्तदहरेववासमस्तसंपदितिपर्षदंप्रदक्षिणीकृत्यनत्वागोवृषनिष्क्रयंनि

ष्कत्रयंनिष्कद्वयंनिष्कंवापापतारतम्येनपर्षदग्रेनिधाय अनुमत्यादिकर्तृत्वेनिष्कमर्धंतदर्धंवाशक्त्यनुसारेणनिधाय ॥ अमुकशर्मणामयाइहजन्मनिजन्मांतरेवाज्ञानादज्ञानाद्वाकृतेनसर्पवधेनजनितस्यदोषस्यपरिहारार्थंअनुग्रहंकृत्वाप्रायश्चित्तमुपदिशंतुभवंतः इतिप्रार्थयेत् ॥ तेचउपदिशामइतिप्रतिब्रूयुः॥ततःकर्तासर्वेधर्मविवेक्तारइतिश्लोकान्पठित्वामामनुगृह्णंतुभवंतइतिप्रणमेत्॥ तैश्चतुर्दशकृच्छ्रप्रायश्चित्तेनामुकप्रत्याम्नायद्वारापूर्वोत्तरांगसहितेनाचरितेनतवशुद्धिर्भविष्यतीत्युपदिष्टोदेशकालौसंकीर्त्यपर्षदुपदिष्टंचतुर्दशकृच्छ्र[१]प्रायश्चित्तंयथोक्तप्रत्याम्नायेनाचरिष्येइतिसंकल्पपूर्वकंवपनादिविधिनातदाचरेत् ॥ वपनासंभवेद्विगुणः कृच्छ्रप्रत्याम्नायः ॥ पूर्वोच्चरितएवंगुणविशिष्टायांपुण्यतिथौममसर्पवधदोषपरिहारार्थंब्राह्मणायलोहदंडदानंतन्मूल्यदानंवाकरिष्यइतिसंकल्प्यब्राह्मणंसंपूज्यस्वस्त्यस्तु इमंलोहदंडंसर्पवधदोषहरंसदक्षिणंअमुकगोत्रायामुकशर्मणेब्राह्मणायतुभ्यमहंसंप्रददे प्रतिगृह्यतां देवस्यत्वासवितुः०॥ प्रतिगृह्णामीतिविप्रः ॥ ततोदशदानान्यपिकुर्यात् ॥ इत्थंपूर्वदिनेविधायउक्तदिनेसर्पसंस्कारंकुर्यात् ॥ कर्ताप्रातःकृतनित्यक्रियःसंभृतसंभारःपुण्यतीर्थादिप्रशस्तदेशंगत्वासपत्नीकःपरिहितधौतवासाःप्राणानायम्यगुर्वाज्ञांलब्ध्वामिश्रितैःप्रियंगुव्रीहिगोधूमतिलपिष्टैरेतदन्यतमपिष्टेनसर्पाकृतिंकृत्वाशूर्पेनिधायसर्पंप्रार्थयेत् ॥ एहिपूर्वमृतःसर्पअस्मिन्पिष्टेसमाविश ॥ संस्कारार्थमहंभक्त्याप्रार्थयामिसमाहितः ॥ ततः ॥ भुजंगेशायविद्महेसर्पजातायधीमहि॥ तन्नोनागःप्रचोदयादितिभुजंगगायत्र्याऽऽवाहनादिषोडशोपचारैःपूजांकृत्वापुष्पांजलिंदत्वाप्रणिपत्य भोसर्पइमंबलिंगृहाणममाभ्युदयंकुरु इतिपायसादिनाबलिंसमर्प्यहस्तौपादौप्रक्षाल्याचामेत् ॥ ततःशुद्धभूमौस्थित्वाप्राणानायम्यसंकल्पंकुर्यात् ॥ सभार्यस्यममेह

---

[१] सर्वप्रायश्चित्तप्रयोगोग्रेंत्यप्रकरणारंभेदशदानादीन्यपिवक्ष्यंते ।

जन्मनिजन्मांतरेवाज्ञानादज्ञानाद्वाकृतेनसर्पवधेनजनितस्यदोषस्यपरिहारार्थंसर्पसंस्कारकर्मकरिष्येइतिसंकल्प्य उल्लेखनादिसंस्कृतेदेशेलौकिकाग्निंप्रतिष्ठाप्यप्रज्वाल्यसमित्त्रयमादाय श्रद्धएहीत्यादिप्राणायामांतंकृत्वासर्पसंस्कारहोमकर्मणियायक्ष्यमाणा इत्यादिप्रसाधनीदेव्यंतंव्याहृत्यंतंवोक्त्वा प्रधानहोमेअग्नौअग्निंवायुंसूर्यंचैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये सर्पमुखेसमस्तव्याहृतिभिःप्रजापतिमेकयाज्याहुत्यायक्ष्येइत्युक्त्वासमिधोग्नावाधायाग्नेराग्नेय्यांदिशिभूमिंप्रोक्ष्यतत्रचितिंकृत्वाग्निंचितिंचतूष्णींपरिषिच्यदक्षिणाप्रागग्रैर्दर्भैःपरिस्तीर्यअग्नेरुत्तरतोदर्भानास्तीर्यतत्रपात्राण्यासादयेत् दर्वीं आज्यस्थालीं प्रोक्षणीपात्रं उपवेषं इध्मं बर्हिः संमार्गदर्भान् अवज्वलनदर्भान् आज्यमित्यासाद्यपवित्रेकृत्वाप्रोक्षणींसंस्कृत्यपात्राणिप्रोक्ष्यदर्वींसंमृज्याज्यꣳसंस्कृत्यपरिधीन्परिधाय अदितइतिपरिषिच्यइध्मंमंत्रेणाभ्याधायआघारादिअन्वाधानोत्कीर्तनानुसारेणप्रसाधनीदेवीहोमांतंव्याहृतिहोमांतंवाकुर्यात् ॥ ततःसर्पंगृहीत्वाचित्यामारोप्यापःस्पृष्ट्वाश्रोत्रंचस्पृष्ट्वापउपस्पृश्यअग्निसमीपमेत्यप्रधानहोमंकुर्यात्॥ भूःस्वाहा अग्नयइदं ॥ भुव॒ःस्वाहा॑ वायवइदं ॥ सुव॒ःस्वाहा सूर्यायेदं॥इतिदर्व्याग्नौव्याहृतिभिराज्येनाहुतित्रयंजुहुयात् ॥ भूर्भुव॒ःसुव॒ःस्वाहा॑इतिचतुर्थींसर्पमुखेजुहुयात् प्रजापतयइदं॥ ऋष्यादिस्मरणंपूर्ववत्व्यस्तानांव्याहृतीनांहोमेविनियोगः समस्तव्याहृतीनांसर्पमुखेआज्यहोमेविनियोगःइतिविनियोगवाक्ये ॥ आज्यशेषंदर्व्यैवसर्पदेहेनिषिंचेत् ॥ ततःसमस्तव्याहृतीनांप्रजापतिःप्रजापतिर्बृहतीअभ्युक्षणेवि० ॥ हस्तगृहीतैश्चमसजलैःसमस्तव्याहृतिभिःपाणिनाभ्युक्ष्य ॥ अग्नेरक्षणाइत्यस्यविश्वेदेवारक्षोहाग्निर्गायत्रीचितावह्निप्रक्षेपेवि० ॥ अ॒ग्नेरक्षा॑णो॒अंह॑स॒ःप्रति॑ष्मदे॒वरीष॑तः ॥ तपि॑ष्ठैर॒जरोदह ॥ इतिआयतनस्थमाग्निंसर्वंचितौप्रक्षिपेत् ॥ ततोदर्वींपरिधीन्पात्राणिबर्हिश्चाग्नौप्रहृत्यतमग्निंप्रदक्षिणीकृत्यसर्पंनमस्कृत्यसर्पक्षमस्वेतिक्षमाप्यउपस्थानंकुर्यात्॥नमोअस्तुसर्पेभ्यइतिमं

त्रत्रयस्याग्निःसर्पागायत्रीसर्पोपस्थानेवि० ॥ नमो॑अस्तुस॒र्पेभ्यो॒येकेच॑पृथि॒वीमनु॑ ॥ येअं॒तरि॑क्षे॒येदि॒वितेभ्य॑ःस॒र्पेभ्यो॒नम॑ः ॥ येदोरो॑च॒नेदि॒वोयेवा॒सूर्य॑स्यर॒श्मिषु॑ ॥ येषा॑म॒प्सुषद॑ःकृ॒तंतेभ्य॑ःस॒र्पे० ॥ याइष॑वोयातु॒धाना॑नां॒येवा॒वन॒स्पतीँ॒रनु॑ ॥ येवा॑व॒टेषु॒शेर॑ते॒तेभ्य॑ःस॒र्पेभ्यो॒नम॑ः ॥ इतित्रिभिर्मंत्रैरुपतिष्ठते ॥ ज्ञानतोज्ञानतोवापिकृतःसर्पवधोमया ॥ पूर्वजन्मनिवासर्पतत्सर्वंत्वंक्षमस्वमे ॥ इतिप्रार्थयेत् ॥ ततःपौराणमंत्राः ॥ कर्कोटकनमस्तेस्तुशंखपालनमोस्तुते ॥ नागराजमहादेवदिव्यरूपायतेनमः ॥ अफणाःफणिनोयेचसविषानिर्विषाश्चये ॥ सर्वेवटेशयाःसर्पाःपुण्यमूर्तेनमोस्तुते ॥ त्वयेयंजगतीस्वामिन्स्वफणामंडलोपरि ॥ धृतैकदेशेह्यणुवत्तस्मैतुभ्यंनमोनमः ॥ त्वयाभगवतेश्रीमद्वासुदेवायनिर्मितं ॥ स्वभोगेनैवपर्यंकमायतंभोगिनांवर ॥ इतिदह्यमानंसर्पमुपस्थाय ॥ त्राहित्राहिमहाभोगिन्सर्पोपद्रवदुःखतः ॥ संततिंदेहिमेपुण्यांनिर्दुष्टांदीर्घदेहिनीम् ॥ प्रपन्नंपाहिमांभक्त्याकृपालोदीनवत्सल ॥ ज्ञानतोऽज्ञानतोवापिकृतःसर्पवधोमया ॥ जन्मांतरेतथैतस्मिन्मत्पूर्वैरथवाविभो ॥ तत्पापंनाशयक्षिप्रमपराधंक्षमस्वमे ॥ इतिप्रार्थ्यसचैलंस्नात्वाग्निसमीपमागत्यसमस्तव्याहृतीनांप्र० बृहती चित्यग्निप्रोक्षणेवि० ॥ भूर्भुवःसुवरितिक्षीराज्येनाग्निंसंप्रोक्ष्यसर्पेहुतेजलेनतमुपशमयित्वाजलेप्रवाहयेत् ॥ नात्रास्थिसंचयनं ॥ ततःस्नात्वाचम्यगृहंव्रजेत् ॥ कर्तासभार्यस्त्रिरात्रमाशौचंब्रह्मचर्यंचकुर्यात् ॥ बौधायनमतेत्वेकाहमाशौचमितिग्रंथकृतः ॥ अत्रकर्तुरेवाशौचं ॥ अस्मिन्कर्मणिनप्राचीनावीतं ॥ ततश्चतुर्थेहनिएकाहपक्षेत्वपरेद्युःप्रातःसचैलंस्नातःकृतनित्यक्रियःसुस्नातानष्टौब्राह्मणानाहूय ॥ सर्पस्थानेक्षणःक्रियतां ॥ ॐ तथा ॥ प्राप्नोतुभवान् ॥ प्राप्नवानि ॥ एवमग्रेपि अनंतस्थाने० शेषस्थाने० कपिलस्थाने० नागस्थाने० कालिकस्थाने० शंखपालस्थाने० भूधरस्थाने० इतिक्षणंदत्वाचतुरस्रमंडलोपरिगंधाक्षतयुतजलेनएतैरेवनामभिःपाद्यंतद्यात् ॥

सर्पइदंपाद्यमित्यादि ॥ ततस्तेषुआचांतेषुस्वयमाचम्ययथाक्रमंप्राङ्मुखानुदक्संस्थानुपवेश्य भूर्भुवःसुवःसर्पइदमासनंआस्यतामित्यादिसर्वत्रदर्भद्वयरूपमेवासनंदत्वादर्भद्वयांतर्हितेष्वष्टसुपात्रेष्वपआसिच्यगायत्र्यायुगपदभिमंत्र्यतूष्णींयवान्गंधंपुष्पंच प्रक्षिप्यस्वाहार्घ्याइतिनिवेद्यसर्पइदंतेर्घ्यंइतिअर्घ्योदकंदेवतीर्थेनदद्यात् ॥ एवंअनंतेदमर्घ्यमित्यादि॥सर्पएषतेगंधःअनंतएषतेगंधइत्यादि ॥ सर्पइमानिपुष्पाणिइत्यादि ॥ सर्पएषधूपइत्यादि॥ सर्पएषदीपइत्यादि ॥ सर्पइदंवस्त्रमित्यादि ॥ ततःपात्रेषुअन्नादिपरिविष्यपरिवेष्यवागायत्र्याप्रोक्ष्यकुशयवजलंगृहीत्वासर्पायइदमन्नंपरिविष्टंपरिवेक्ष्यमाणंचआतृप्तेर्दास्यमानंस्वाहासंपद्यतांनमम ॥ एवमनंतादिभ्यः ॥ ब्रह्मार्पणं० ॥ येषामन्नमुद्दिष्टंतेषामक्षय्यातृप्तिरस्तु ॥ अनेनब्राह्मणभोजनेनसर्पादयःप्रीयंतांनमम ॥ इतिसकुशयवजलमुत्सृजेत् ॥ ततोब्राह्मणाभुंजीरन् ॥ नात्रबलिदाननिषेधः ॥ ततःकर्ताआचांतेषुविप्रेषुप्रागग्रान्दर्भान्संस्तीर्यतेषुदुग्धमिश्रौदनेनसर्पायइमंबलिंसमर्पयामि अनंतायइमंबलिमित्यादिपिंडरूपान्बलीन्दद्यात् ॥ ततोबलीन्गंधपुष्पवस्त्रादिभिःपूजयेत् ॥ ततोब्राह्मणेभ्यःतांबूलसुवर्णादिदक्षिणादानं ॥ ततस्तान्क्षमाप्यप्रणम्यानुव्रज्यअप्रतीक्षमेत्यसुवर्णनागदानंकुर्यात् ॥आचार्यंसंपूज्यमहीद्यौरित्यादिविधिनास्थापितकलशोपरितनपूर्णपात्रेस्वर्णनागमावाहनादिषोडशोपचारैःसंपूज्यप्रार्थयेत् ॥ ब्रह्मलोकेचयेसर्पाःशेषनागपुरोगमाः ॥ नमोस्तुतेभ्यःसुप्रीताःप्रसन्नाःसंतुमेसदा ॥ विष्णुलोकेचयेसर्पावासुकिप्रमुखाश्चये ॥ नमोस्तुतेभ्यः० ॥ रुद्रलोकेचयेसर्पास्तक्षकप्रमुखास्तथा ॥ नमोस्तुतेभ्यः० ॥ खांडवस्यतथादाहेस्वर्गंयेचसमाश्रिताः ॥ नमोस्तुतेभ्यः० ॥ सर्पसत्रेचयेसर्पाआस्तिकेनाभिरक्षिताः ॥नमोस्तुतेभ्यः० ॥ मलयेचैवयेसर्पाःकर्कोटप्रमुखाश्चये॥ नमोस्तुतेभ्यः० ॥ धर्मलोकेचयेसर्पावैतरण्यांसमाश्रिताः ॥ नमोस्तुतेभ्यः० ॥ समुद्रेचैवयेसर्पाःपातालेचैवसंस्थिताः ॥ नमो

स्तुतेभ्यः० ॥ येसर्पाःपर्वतीयेषुदरीसंधिषुसंस्थिताः ॥ नमोस्तुतेभ्यः० ॥ ग्रामेवायदिवारण्येयेसर्पाःप्रचरंतिहि ॥ नमोस्तुतेभ्यः० ॥ पृथिव्यांचैवयेसर्पायेसर्पाबिलसंस्थिताः ॥ नमोस्तुतेभ्यः० ॥ रसातलेचयेसर्पाअनंताद्यामहाबलाः ॥ नमोस्तु० ॥ एवंस्तुत्वादेशकालौसंकीर्त्यकृतस्यसर्पसंस्कारकर्मणःसांगतासिद्ध्यर्थंइमंसुवर्णनागंसकलशंसवस्त्रंसदक्षिणंतुभ्यमहंसंप्रददेनमम इतिदत्वा॥ अनेनस्वर्णनागदानेनअनंतादयोनागाःप्रीयंतां॥ ततआचार्यायगोदानंदेयं॥ गांआचार्यंचसंपूज्यइमांसबत्सांकृष्णां गांसुवर्णशृंगींरौप्यखुरांताम्रपृष्ठांकांस्यदोहांसवस्त्रांसदक्षिणांवृषभयुतांतुभ्यमहंसंप्रददेइत्याचार्यायदद्यात् ॥ अनेनानंतादयः प्रीयंतामितिवदेत् ॥ गोरभावेमूल्यंदेयं ॥ ततआचार्यःशुद्धोदकेनसकुटुंबंयजमानमभिषिंचेत् ॥ ततःकर्तामयायत्कृतंकर्मंतत्सर्वमच्छिद्रमस्त्वितिभवंतोब्रुवंतुइतिप्रार्थ्यअच्छिद्रमस्त्वितितैःप्रत्युक्तेकृतस्यकर्मणःसांगतासिद्धयेब्राह्मणभोजनंभूयसीदानंच विधाययस्यस्मृत्या०प्रमादादितिविष्णुंसंस्मृत्यअनेनसर्पसंस्काराख्येनकर्मणासर्पाधिनाथोनंतःप्रीयतामितिवदेत् ॥ ततःसुहृद्युतोभोजनंकुर्यात् ॥ जीवत्पितृकस्यनारायणबलिनागबलीनभवतः ॥ इतिसंस्काररत्नमालायांनागबलिप्रयोगः ॥ ॥ छ ॥

॥ ९९ ॥ दत्तपुत्रविधानम् ॥

श्रीः ॥ पूर्वेद्युःकृतोपवासःवाससीकुंडलेअंगुलीयकंछत्रंउष्णीषंआचार्यंधर्मसंयुक्तंवेदपारगंकुशमयंबर्हिःपालाशमिध्मंअन्यांहोमसामग्रींचसंपाद्यशिष्टान्इष्टान्ज्ञातीन्बंधूंश्चाहूयतान्संपूज्यतत्समक्षंराज्ञिसभासत्सुचनिवेद्यतैरनुज्ञातःपवित्रपाणिराचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यममाप्रजत्वप्रयुक्तपैतृकर्णापाकरणपुंनामनरकत्राणसिद्धिद्वाराश्रीपरमे० पुत्रप्रतिग्रहंकरिष्यइतिसंकल्प्यतदंगत्वेनगणपतिंसंपूज्यबंधुवर्गेभ्योब्राह्मणेभ्यश्चान्नदानंकृत्वापुण्याहवाचनमातृकापूजननांदीश्राद्धाचार्यवरणमधुपर्का

र्हणानिकुर्यात् ॥ पुत्रप्रतिग्रहांगभूतहोमार्थमाचार्यंत्वामहंवृणइतिआचार्यवरणवाक्येविशेषः ॥ स्त्रीकर्तृकप्रतिग्रहेतुमद्भर्तुर्ममचेतिसंकल्पवाक्येविशेषः ॥ गणपतिपूजनाद्याचार्यवरणांतमन्येनकारयेत् ॥ ततआचार्यआचम्यप्राणानायम्यउल्लेखनादिसंस्कारंविधायतत्रबलवर्धननामानंलौकिकमग्निंप्रतिष्ठाप्यप्रज्वाल्यध्यात्वासमित्त्रयमादायश्रद्धएहीत्यादिप्राणायामांतंकृत्वापुत्रप्रतिग्रहांगभूतहोमकर्मणियायक्ष्यमाणादेवताइत्यादिप्रसाधनीदेव्यंतंव्याहृत्यंतंवोक्त्वावैशेषिकप्रधानहोमेअग्निंचर्वाहुत्यायक्ष्येअग्निंवायुंसूर्यंप्रजापतिंचैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्येअग्निꣳस्विष्टकृतंचरुशेषाहुत्यायक्ष्येइत्यादि अंगहोमेवरुणंद्वाभ्यामित्यादिवा॥पात्रासादनेस्रुवंदर्वींआज्यस्थालींप्रणीताप्रणयनंप्रोक्षणीपात्रंचरुस्थालींमेक्षणंशूर्पंकृष्णाजिनंउलूखलंमुसलंउपवेशंवासोद्वयंकुंडलेअंगुलीयकेछत्रंउष्णीषंसंमार्गदर्भानवज्वलनदर्भान्पर्णमयमेवेध्मंकुशमयमेवबर्हिराज्यंचसहैवासादयेत् ॥ ततःपवित्रकरणादिप्रणीताप्रणयनांतंकृत्वाविरमति ॥ ततःप्रतिग्रहीताब्राह्मणैर्बंधुवर्गैश्चसहदातुःसमक्षंगत्वातत्समीपेतिष्ठन्पुत्रंमेदेहीतिभिक्षेत् ॥ ततोदाताददामीत्युक्त्वाचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंपुत्रदानमहंकरिष्येइतिसंकल्प्यगणपतिंसंपूज्ययथाविभवंवस्त्रगंधादिभिःप्रतिग्रहीतारंसंपूज्यइमंपुत्रंतवपैतृकर्णापाकरणपुंनामनरकत्राणसिद्ध्यर्थंआत्मनश्चश्रीपरमे०तुभ्यमहंसंप्रददेनममप्रतिगृह्णातुपुत्रंभवान्इत्यंतेप्रतिग्रहीतृहस्तेसाक्षतंसतुलसीपत्रंजलंक्षिपेत्त्रिरितिकेचित् ॥ स्त्रियैदानेतुइमंपुत्रंत्वद्भर्तुस्तवचेतिदानवाक्येदात्रोहःकार्यः ॥ ततःप्रतिग्रहीतादेवस्यत्वासवितुः० हस्ताभ्यांधर्मायत्वागृह्णामिसंतत्यैत्वागृह्णामिइतिहस्तद्वयेनप्रतिगृह्यस्वांकउपवेश्यमूर्ध्न्याजिघ्रेत् ॥ ततः॥ युवंवस्त्राणिपीवसा० सचेथेइत्यासादितयोर्वाससोर्मध्येएकंपरिधाप्यैतेनैवमंत्रेणद्वितीयमुत्तरीयंकारयित्वातूष्णीमुष्णीषंबध्वाकुंकुमादिनातिलकंकृत्वाकुंडलाभ्यामंगुलीयकेनचालंकृत्यसतिविभवे

न्यैरपिभूषयित्वाछत्रेणाच्छादितंबालंनृत्यगीतवाद्यैःस्वस्तिनइंद्रोवृद्ध०अष्टौदेवावसवःइतिद्वाभ्यांस्वगृहमानीयहस्तपादान्प्रक्षाल्याचम्याग्नेःपश्चान्मातुरुत्संगउपवेशयेत् ॥ ततआचार्यःशूर्पेचतुरोमुष्टीन्निरुप्येत्यादिचरुकल्पेनचरुंश्रपयित्वाभिघार्योद्वास्यपरिषेकादिअन्वाधानोत्कीर्तनानुसारेणप्रसाधनीदेवीहोमांतंव्याहृतिहोमांतंवाकृत्वाप्रधानहोमंकुर्यात्॥ दर्व्यांस्रुवेणोपस्तीर्यचरुमवदानविधिनामेक्षणेनैवद्विरवदायावत्तमभिघार्यशिष्टंहविरप्रत्यज्य यस्त्वाहृदाकीरिणा०मश्यांइतिपुरोनुवाक्यामनूच्ययस्मैत्वꣳसुकृतेजातवेद०नशतेस्वस्तिस्वाहाइतियाज्ययाजुहोति ॥ अग्नयइदं॥अथवाग्निद्वयसंसर्गोक्तेनपुरोनुवाक्यायाज्याधर्मेणहोमः॥ ततआज्येनव्यस्तसमस्तव्याहृतिभिश्चतस्रआज्याहुतीर्जुहुयात् ॥ ततःस्विष्टकृदादिअंगहोमादिवाहोमशेषंसमाप्याचार्यायधेनुंदद्यात् ॥ तेएववाससीकुंडलेअंगुलीयकंच धेनुदानंनवा॥ ततोदशत्रीन्वाब्राह्मणान्भोजयेत् ॥ ततोग्निंसंपूज्यकर्मणःसंपूर्णतांवाचयित्वाकर्मसाद्गुण्यायविष्णुंस्मरेत् ॥ एवंदत्तपुत्र्याअपिस्वीकारउक्तविधिनाकार्यः ॥ दानपरिग्रहविधिषूद्देश्यगतपुंस्त्वाविवक्षणात्इतिहासपुराणेषुकुंत्यादीनांदत्तकत्वोक्तेश्च ॥ इतिपुत्रप्रतिग्रहविधिः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ १०० ॥ पुंसवनप्रयोगः ॥

श्रीः ॥ तृतीयेमासिशुक्लपक्षेपुनर्वसुपुष्याभिजिद्धस्तप्रोष्ठपदानूराधाश्विनीमूलश्रवणरेवतीरोहिणीमृगसंज्ञकान्यतमेपुंनक्षत्रेचंद्रानुकूल्येपुंसवनंकार्यं ॥ कर्ताकृतनित्यक्रियःप्राङ्मुखउपविश्यदक्षिणतोभार्यांचोपवेश्याचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यममास्यांभार्यायांविद्यमानगर्भस्यपुंस्त्वप्रतिपादनद्वाराबीजगर्भसमुद्भवैनोनिबर्हणद्वाराक्षेत्रसंस्कारद्वाराचश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंपुंसवनाख्यंकर्मकरिष्ये ॥ तदंगंगणपतिपूजनंपुण्याहवाचनंमातृकापूजनंनांदीश्राद्धंचकरिष्येइतिसंकल्प्यपूर्वोक्तरीत्यातानि

कुर्यात् ॥ ततःपुंसवनांगमुद्धननादिकरिष्येइतिसंकल्प्य ॥ शर्करास्थ्यादिरहितंहस्तमात्रायतंपंचप्रस्थमितसिकतादिनिर्मितं चतुरंगुलोच्छ्रायंसमचतुरस्रंप्रागुदग्वाप्रवणंसमंवास्थंडिलंहस्तमात्रंबाहुमात्रंवाविधायाभ्रिमादायतूष्णीमुद्धत्यसमंत्रंवाचारात्॥ ॐ उ॒द्धन्यमा॑नम॒स्याअ॑मे॒ध्यं ॥ अप॑पा॒प्मान॒ंयज॑मानस्यहंतु ॥ शि॒वान॑ःसंतुप्र॒दिश॒श्चत॑स्रः ॥ शंनो॑मा॒तापृ॑थि॒वीतोकं॑साता ॥ प्रागादिक्रमेणोद्धत्य ॥ ततस्तिस्रःप्राचीस्तिस्रउदीचीरेखाःकृत्वा ॥ (रेखासाधनमुत्तरतःस्थंडिलेनिधाय) ॥ शंनो॑दे॒वीर॒भिष्ट॑य॒ आपो॑भवंतुपी॒तये॑ ॥ शंयोर॒भिस्र॑वंतुनः ॥ इतिकृत्स्नमध्यायतनंन्युब्जेनपाणिनाऽऽचारादवोक्ष्य(शकलमाग्नेय्यांनिरस्यापउपस्पृश्य) ॥ ततःप्रागारभ्येंद्राद्यष्टौलोकपालानावाहयति ॥ इंद्रायनमःअग्नये०यमाय०निर्ऋतये० वरुणाय०वायवे०सोमाय० ईशानायनमःइति ॥ मध्ये ॥ ॐ वै॒श्वा॒न॒रस्य॑रू॒पं ॥ पृ॒थि॒व्यां॑परि॒स्रसा॑ ॥ स्यो॒नमावि॑शंतुनः ॥ ॐ भूर्भुवःसुवरों ३ पवमाननामानमग्निंप्रतिष्ठापयामीतिप्रतिष्ठाप्यप्रोक्षितेंधनानिक्षिप्यवेणुधमन्याप्रबोध्यध्यायेत् ॥ (यत्राग्निमुपसमाधायेतिसूत्रकृदाह तत्रउद्धननाद्यग्निप्रतिष्ठांतोविधिरितिवृत्तिकृत् ॥ अन्यत्रायतनेपरिसमूहनपरिस्तरणादिकृत्वाकर्मकार्यं ॥) प्रज्वाल्यसमित्रयमादायश्रद्धए३हिसत्येनत्वाह्वयामि ॥ इतित्रिरुच्चार्य ॥ याःपु॒रस्ता॑त्प्र॒स्रवं॑त्युपरि॑ष्टा॒त्स॒र्वत॑श्च॒याः ॥ ताभी॑र॒श्मिप॑वित्राभिःश्र॒द्धांय॒ज्ञमार॑भे ॥ आकू॑त्यैत्वा॒कामा॑यत्वास॒मृधे॑त्वापुरो॒द॑धेअमृत॒त्वाय॑जी॒वसे॑ ॥ आकू॑तिम॒स्याव॑से॒कामं॑मस्य॒समृ॑ध्यै ॥ इंद्र॑स्ययुंजते॒धिय॑ः ॥ आकू॑तिंदे॒वींमन॑सःपुरोद॑धेय॒ज्ञस्य॑मा॒तासु॒हवा॑मेअस्तु ॥ यदि॒च्छामि॒मन॑सा॒सका॑मोवि॒देय॑मेन॒द्धृद॑ये॒निवि॑ष्टं ॥ इति हृदयमपश्चसंस्पृश्य ॥ प्राणानायम्य ॥ पुंसवनहोमकर्मणियायक्ष्यमाणादेवतास्ताःसर्वाःपरिग्रहीष्यामि ॥ जातवेदसमग्निमिध्मेन ॥ आघारहोमे ॥ प्रजापतिंमनुमिंद्रंचाज्येन ॥ आज्यभागहोमे ॥ अग्निंसोमंचाज्येन ॥ सामान्यप्रधानहोमे ॥ अग्निंजा

तवेदसꣳसꣳराधनींसꣳराधनींदेवींप्रसाधनींदेवींव्याहृतीनामग्निंवायुंसूर्यंप्रजापतिंचाज्येन ॥ प्रधानहोमे ॥ धातारंचतुराज्येन ॥ अंगहोमे ॥ वरुणंद्विःअग्नीवरुणौद्विःअयासमग्निंप्रजापतिंचाज्येन ॥ जयहोमे ॥ चित्तं चित्तिं आकूतं आकूतिं विज्ञातं विज्ञानं मनः शक्करीः दर्शं पूर्णमासं बृहत् रथंतरं प्रजापतिं चाज्येन ॥ अभ्यातानहोमे ॥ अग्निंभूतानामधिपतिं इंद्रंज्येष्ठानामधिपतिं यमंपृथिव्याअधिपतिं वायुमंतरिक्षस्याधिपतिं सूर्यंदिवोधिपतिं चंद्रमसंनक्षत्राणामधिपतिं बृहस्पतिंब्रह्मणोधिपतिं मित्रंसत्यानामधिपतिं वरुणमपामधिपतिं समुद्रंस्रोत्यानामधिपतिं अन्नꣳसाम्राज्यानामधिपति सोममोषधीनामधिपतिं सवितारंप्रसवानामधिपतिं रुद्रंपशूनामधिपतिं ॥ उदकस्पर्शः ॥ त्वष्टारंरूपाणामधिपतिं विष्णुंपर्वतानामधिपतिं मरुतोगणानामधिपतीन् ॥ प्राचीनावीती ॥ पितॄन्पितामहान्परानवरांश्चप्रत्येकमाज्येन ॥ यज्ञोपवीत्यपउपस्पृश्य ॥ राष्ट्रभृद्धोमे ॥ अग्निंगंधर्वंओषधीरप्सरसः सूर्यंगंधर्वंमरीचीरप्सरसः चंद्रमसंगंधर्वंनक्षत्राण्यप्सरसः यज्ञंगंधर्वंदक्षिणाअप्सरसः मनोगंधर्वं ऋक्सामान्यप्सरसः वातंगंधर्वंअपोप्सरसः भुवनस्यपतिं मृत्युंगंधर्वंविश्वमप्सरसः पर्जन्यंगंधर्वंविद्युतोप्सरसः अमृडयंमृत्युंगंधर्वंप्रजाअप्सरसः कामंगंधर्वंआधीरप्सरसः भुवनस्यपतिं प्रत्येकमाज्येन ॥ स्विष्टकृद्धोमे ॥ अग्निꣳस्विष्टकृतं हुतशेषेण ॥ प्रायश्चित्तहोमे ॥ अग्निंत्रिः अग्नीवरुणौद्विः इंद्रंद्विः त्र्यंबकं विष्णुं अग्निं वायुं सूर्यं बृहस्पतिं वरुणं इंद्रं विश्वान्देवान् प्रत्येकमाज्येन ॥ सꣳस्रावहोमे ॥ वसून्रुद्रानादित्यान्तसꣳस्रावाज्येन ॥ एतादेवताःसद्योयक्ष्ये ॥ ॐ भूर्भुव॒ः सुव॒ःस्वाहा॑ ॥ इत्युक्त्वान्वाधानसमिधोग्नावाधाय ॥ प्रजापतयइदंनममेतित्यागः ॥ ए॒षहिदे॒वःप्र॒दिशो॑नु॒सर्वा॒ःपूर्वो॑हिजा॒तःसउ॒गर्भे॑अं॒तः ॥ सवि॒जाय॑मानःसजनि॒ष्यमा॑णःप्र॒त्यङ्मुखा॑स्तिष्ठतिवि॒श्वतो॑मुखः ॥ इत्यग्निमाचारात्संमुखीकृत्य ॥ यथा॑हु॒तद्वंसवो

गौ॒र्यं॑चित्प॒दि॒षि॒ताम॑मुं॑चताय॑जत्राः ॥ ए॒वात्वम॒स्मत्प्रमुं॑चा॒व्य॑ꣳह॒ःप्राता॑र्य॑ग्नेप्रत॒रां॑न॒आयु॑ः ॥ इतिहस्तेनईशानीमारभ्यसर्वतःपरिसमुह्य ॥ ततःप्रागादिक्रमेणसर्वतःप्रागग्रैर्दर्भैरग्निंपरिस्तीर्य ॥ अथवाप्राक्पश्चादुदगग्रान्दक्षिणतउत्तरतश्चप्रागग्रान् ॥ दक्षिणानुत्तरान्करोत्युत्तरानधरांश्चकृत्वाप्रदक्षिणमग्निंपरिस्तीर्यदक्षिणतोब्रह्मायतनेकुशानास्तीर्य ॥ सकुशंदक्षिणहस्तंहृदिकृत्वात्मीयमग्निमात्मनिध्यायति ॥ ॐमयि॑गृह्णा॒म्यग्रे॑अ॒ग्निꣳरा॒यस्पोषा॑यसुप्र॒जा॒स्त्वाय॑सु॒वीर्या॑य ॥ मयि॑प्र॒जांमयि॒वर्चो॑द॒धाम्यरिष्टाःस्यामत॒नुवा॑सु॒वीराः॑ ॥ योनो॑अ॒ग्निःपि॑तरोहृ॒त्स्वं॑तरमर्त्यो॒मर्त्या॑ꣳआवि॒वेश॑ ॥ तमा॒त्मन्परि॑गृह्णीमहेव॒यंमासोअ॒स्माꣳअ॑व॒हाय॒परा॑गात्इति ॥ ततउत्तरेणाग्निंदर्भानास्तीर्यपात्रासादनंकार्यं ॥ अत्रस्थालीपाकसमावर्तनाष्टकादिदैवमानुषपित्र्यसर्वस्मार्तकर्म (सकृदेव)सहैवपात्राण्युदक्संस्थान्यासादयति ॥ येतुद्वंद्वंसहएकैकमितिदैवमानुषपित्र्यभेदेनविदधिरेतच्छ्रौतविषयमेव ॥ स्मार्तेतुसकृदेवसर्वाणीति ॥ एवकारसर्वशब्दयोर्विधानात्सहैव सर्वाणियथासंभवंवाउदक्संस्थान्यासादयति ॥ दर्वीमाज्यस्थालींप्रणीतांप्रोक्षणीमिध्मंबर्हिरुपवेषꣳसंमार्गदर्भानवज्वलनदर्भानाज्यं इतिसाधारणानि प्रादेशमात्राःसमिधः यवसर्षपगोदधिद्रप्सवटांकुररसादीनिप्रकृतोपयोगीनिचासाद्य ॥ ईशान्यांप्रवरगोत्रनामोपेतंयुजर्वेदस्यतैत्तिरीयशाखांतर्गतहिरण्यकेशीशाखाध्यायिनममुकशर्माणममुककर्मणिब्रह्माणंत्वामहंवृणइतिवृणुयात् ॥ ब्रह्मावृतोस्मीत्युक्त्वाचम्योत्तरेणपात्राणिअपरेणाग्निंपूर्वेणाचार्यंदक्षिणातिक्रम्यब्रह्मसदनात्तृणंनिरस्यापउपस्पृश्याग्निमभिमुखउपविशति ॥ ब्रह्माभावेकूर्चंयज्ञोपवीतंदंडंकमंडलुंवास्थापयेत् ॥ द्वौदर्भौसमौसाग्रौअंतर्गर्भरहितौप्रादेशपरिमितौपवित्रेकृत्वानखादन्येनछित्त्वाप्रणीतापात्रंत्रिःप्रक्षाल्यप्रागग्रपवित्रांतर्हितमद्भिःपूरयित्वापवित्रमुदगग्रंकरयोरंगुष्ठोपकनिष्ठिकाभ्यांधृत्वात्रिरुत्पूयदक्षिणोत्तराभ्यांपाणिभ्यांसमंप्राणैर्धृत्वाअविषिंचन्नग्नेर्दक्षिण

तोहृत्वाउत्तरेणाग्निंदर्भेषुनिधायदर्भैरपिधाय ॥ पवित्रेप्रोक्षणीपात्रेउदगग्रेन्यस्याद्भिरापूर्यपूर्ववत्त्रिरुत्पूयपात्राण्युत्तानानिकृत्वा
इध्मंविस्रस्यप्राक्संस्थंत्रिःसर्वाभिःप्रोक्षति ॥ तेपवित्रेआज्यपात्रेनिदध्यात् ॥ ततोदर्वीमग्नौनिष्टप्यसंमार्गकुशानादायदर्वींप्राची
मग्नैरंतरतोभ्याकारंप्रतीचींमध्यैर्बाह्यतोमूलैर्दंडंसंमृज्यपुनर्निष्टप्यापरेणाग्निंबर्हिषिनिधायसंमार्गकुशानभ्युक्ष्याग्नावाधायाज्यंवि
लाप्यपवित्रांतर्हितायामाज्यस्थाल्यामाज्यंनिरुप्योपवेषेणाग्न्यायतनादुत्तरतोंगारान्कृत्वातेष्वाज्यस्थालीमधिश्रित्यदर्भैराज्यम
वद्योत्यसजलंदर्भाग्रद्वयमाज्येन्यस्यप्रज्वलितैर्दर्भैरवाग्ज्वालैस्त्रिःपर्यग्निकृत्वाउल्मुकंनिरस्यापउपस्पृश्योत्तरतआज्यमुद्वास्यांगा
रानायतनेप्रत्यूह्यापरेणाग्निंबर्हिरास्तीर्यतत्राज्यंनिधायउदगग्राभ्यांपवित्राभ्यांपुनराहारमाज्यंत्रिरुत्पूय ॥ पश्चादारभ्यप्राङ्नी
त्वोत्पूयनिमज्यपश्चादानयतीत्येवंत्रिःकृत्वापवित्रेप्रोक्ष्याग्नावाधायपरिधिमपरेणाग्निंचतुस्त्रिंशदंगुलमुदगग्रंनिधाय ॥ दक्षिणेना
ग्निंषट्त्रिंशदंगुलंप्रागग्रंमध्यमेनसंस्पृष्टं॥ उत्तरेणाग्निंद्वात्रिंशदंगुलंप्रागग्रंपरिस्तरणोपरिपरिस्तरणवत्परिदधाति॥ इतिपरिधिपरि
धानांतंकृत्वा॥ यजमानोभार्यान्वारब्धःसन्परिधिदेशाद्बहिःपरिषिंचति॥ अदि॒तेनु॑मन्यस्व॥ दक्षिणतःप्राक्संस्थं ॥ अनु॑म॒तेनु॑म
न्यस्व ॥ पश्चादुदक्संस्थं ॥ सर॑स्व॒तेनु॑मन्यस्व ॥ उत्तरतःप्राक्संस्थं ॥ देव॑सवि॒तःप्रसु॑वेतीशान्यादीशान्यंतंसर्वतश्चप्रदक्षिणं
परिषिंचति ॥ ततोदर्व्याज्यमादायेध्ममभिघार्य ॥ ॐ अयंतइध्मआत्माजातवेदस्तेनेध्यस्ववर्धस्वचेंधिवर्धयचास्मान्प्रजयापशु
भिर्ब्रह्मवर्चसेनान्नाद्येनसमेधयस्वाहा ॥ इतिहस्तेनेध्मंजुहोति ॥ जातवेदसेग्नयइदंनमम ॥ ततोदर्व्याज्यस्थालीस्थमाज्यमादा
योत्तरपरिधिसंधिमभिलक्ष्यप्राग्दक्षिणापवर्गंसंततमग्न्यायतनेजुहोति ॥ प्रजापतयेमनवेस्वाहेतिमनसामंत्रमुच्चारयन् ॥ प्रजा
पतयेमनवइदं० ॥ दक्षिणंपरिधिसंधिमभिलक्ष्यप्रागुदगपवर्गंसंततमग्न्यायतनेइंद्रायस्वाहेतिपठन्जुहोति ॥ इंद्रायेदं० ॥ इत्या

घारौहुत्वा ॥ ततःअग्नेरुत्तरपूर्वार्धे ॥ अग्नयेस्वाहा ॥ अग्नयइदं० ॥ दक्षिणार्धपूर्वार्धे ॥ सोमायस्वाहा ॥ सोमायेदं० ॥ इत्याज्यभागौहुत्वा ॥ ततआज्यभागयोर्मध्येवक्ष्यमाणाआहुतीर्जुहोति ॥ अथसामान्यप्रधानहोमः ॥ युक्तोवहजातवेदःपुरस्तादग्नेविद्धिकर्मक्रियमाणंयथेदं ॥ त्वंभिषक्भेषजस्यासिकर्तात्वयागाश्वान्पुरुषान्त्सनेमस्वाहा ॥ जातवेदसेग्नयइदं० ॥ यातिरश्चीनिपद्यसेहंविधरणीइति ॥ तांत्वाघृतस्यधारयाग्नौसꣳराधनीयजेस्वाहा ॥ सꣳराधन्याइदं० ॥ सꣳराधन्यैदेव्यैस्वाहा ॥ सꣳराधन्यैदेव्याइदं० ॥ प्रसाधन्यैदेव्यैस्वाहा ॥ प्रसाधन्यैदेव्याइदं० ॥ भूःस्वाहा ॥ अग्नयइदं० ॥ भुवःस्वाहा ॥ वायवइदं ॥ सुवःस्वाहा ॥ सूर्यायेदं० ॥ भूर्भुवःसुवःस्वाहा ॥ प्रजापतयइदं० ॥ इतिसामान्यप्रधानहोमः ॥ अथप्रधानहोमः ॥ ॐ धाताददातुनोरयिमीशानोजगतस्पतिः ॥ सनःपूर्णेनवावनत्स्वाहा ॥ धात्रइदं० ॥ धाताप्रजायाउतरायईशेधातेदंविश्वंभुवनंजजान ॥ धातापुत्रंयजमानायदातातस्माउहव्यंघृतवद्विधेमस्वाहा ॥ धात्रइदं० ॥ धाताददातुनोरयिंप्राचींजीवातुमक्षितां ॥ वयंदेवस्यधीमहिसुमतिꣳसत्यराधसःस्वाहा ॥ धात्रइदं० ॥ धाताददातुदाशुषेवसूनिप्रजाकामायमीढुषेदुरोणे ॥ तस्मैदेवाअमृताःसंव्ययंतांविश्वेदेवासोअदितिःसजोषाःस्वाहा ॥ धात्रइदं० ॥ इतिप्रधानाहुतिचतुष्टयंहुत्वा ॥ अथांगहोमः ॥ ॐ इमंमेवरुणश्रुधीहवमद्याचमृडय ॥ त्वामवस्युराचकेस्वाहा ॥ वरुणायेदं० ॥ तत्त्वायामिब्रह्मणावंदमानस्तदाशास्तेयजमानोहविर्भिः ॥ अहेडमानोवरुणेहबोध्युरुशꣳसमानआयुःप्रमोषीःस्वाहा ॥ वरुणायेदं० ॥ त्वंनोअग्नेवरुणस्यविद्वान्देवस्यहेडोवयासिसीष्ठाः ॥ यजिष्ठोवह्नितमःशोशुचानोविश्वाद्वेषाꣳसिप्रमुग्ध्यस्मत्स्वाहा ॥ अग्नीवरुणाभ्यामिदं० ॥ सत्त्वंनोअग्नेवमोभवोतीनेदिष्ठोअस्याउषसोव्युष्टौ ॥ अवयक्ष्वनोवरुणꣳरराणोवीहिमृडीकꣳसुहवोनएधिस्वाहा ॥ अग्नीवरुणाभ्यामिदं० ॥ त्वमग्नेअयास्य

या॒सन्मन॑साहि॒तः ॥ अ॒यासन्ह॒व्यमू॑हिषे॒यानो॑धेहिभे॒षज॑ꣳस्वाहा॑ ॥ अयसेग्नयइदं० ॥ प्र॒जा॑पते॒नत्वदे॒तान्य॒न्योविश्वा॑जा॒तानि॒परि॒ताब॑भूव ॥ यत्का॑मास्तेजुहु॒मस्तन्नो॑अस्तुव॒यꣳस्या॑म॒पत॑योरयी॒णाꣳस्वाहा॑ ॥ प्रजापतयइदं० ॥ इतिषडंगहोमः ॥ अथजयाद्युपहोमः ॥ चि॒त्तंच॒स्वाहा॑ ॥ चित्तायेदं० ॥ चित्ति॑श्च॒स्वाहा॑ ॥ चित्तयइदं० ॥ आकू॑तंच॒स्वाहा॑ ॥ आकूतायेदं० ॥ आकू॑तिश्च॒स्वाहा॑ ॥ आकूत्याइदं० ॥ विज्ञा॑तंच॒स्वाहा॑ ॥ विज्ञातायेदं० ॥ विज्ञा॑नंच॒स्वाहा॑ ॥ विज्ञानायेदं० ॥ मन॑श्च॒स्वाहा॑ ॥ मनसइदं० ॥ शक्व॑रीश्च॒स्वाहा॑ ॥ शक्वरीभ्यइदं० ॥ दर्श॑श्च॒स्वाहा॑ ॥ दर्शायेदं० ॥ पू॒र्णमा॑सश्च॒स्वाहा॑ ॥ पूर्णमासायेदं० ॥ बृ॒हच्च॒स्वाहा॑ ॥ बृहतइदं० ॥ र॒थं॒त॒रंच॒स्वाहा॑ ॥ रथंतरायेदं० ॥ प्र॒जाप॑ति॒र्जय॒ानिंद्रा॑य॒वृष्णे॒प्राय॑च्छदु॒ग्रःपृ॑त॒नाज्ये॑षु॒तस्मै॒विशः॒सम॑नमं॒त॒सर्वाः॑स॒उ॒ग्रःसहि॒हव्यो॑ब॒भूव॒स्वाहा॑ ॥ प्रजापतयइदं० ॥ इतिजयहोमः ॥ अथाभ्यातानहोमः ॥ ॐ अ॒ग्निर्भू॑ताना॒मधि॑पति॒ःसमा॑वत्व॒स्मिन्ब्रह्म॑न्न॒स्मिन्क्ष॒त्रे॑स्या॒माशि॒ष्य॑स्यांपु॒रोधाया॑म॒स्मिन्कर्म॑न्न॒स्यांदे॒वहू॑त्या॒ꣳस्वाहा॑ ॥ अग्नयेभूतानामधिपतयइदं० ॥ इंद्रो॑ज्ये॒ष्ठाना॒मधि॑पति॒ःसमा॑वत्व॒स्मिन्ब्र०त्या॒ꣳस्वाहा॑ ॥ इंद्रायज्येष्ठानामधिपतयइदं० ॥ य॒मःपृ॑थि॒व्याअधि॑पति॒ःसमा॑वत्व॒स्मिन्ब्र०त्या॒ꣳस्वाहा॑ ॥ यमायपृथिव्याअधिपतयइदं० ॥ वा॒यु॒रं॒तरि॑क्ष॒स्याधि॑पति॒ःसमा॑वत्व॒स्मिन्ब्र०त्या॒ꣳस्वाहा॑ ॥ वायवेअंतरिक्षस्याधिपतयइदं० ॥ सूर्यो॑दि॒वोधि॑पति॒ःसमा॑वत्व॒स्मिन्ब्र०त्या॒ꣳस्वाहा॑ ॥ सूर्या॑यदिवोधिपतयइदं० ॥ चं॒द्रमा॒नक्ष॑त्राणा॒मधि॑पति॒ःसमा॑वत्व॒स्मिन्०त्या॒ꣳस्वाहा॑ ॥ चंद्रमसेनक्षत्राणामधिपतयइदं० ॥ बृह॒स्पति॒र्ब्रह्म॒णोधि॑पति॒ःसमा॑वत्व॒स्मिन्०स्वाहा॑ ॥ बृहस्पतयेब्रह्मणोधिपतयइदं० ॥ मि॒त्रःस॒त्याना॒मधि॑पति॒ःस०हा॑ ॥ मित्रायसत्यानामधिपतयइदं० ॥ वरु॑णो॒पामधि॑पति॒ःसमा॑व०हा॑ ॥ वरुणायाधिपतयइदं० ॥ स॒मु॒द्रःस्रो॒त्याना॒मधि॑पति॒ःस०हा॑ ॥ समुद्रायस्रोत्यानामधिपतयइदं० ॥ अन्न॒ꣳसाम्रा॑ज्याना॒मधि॑पति॒तन्मा॑व०

हा॑ ॥ अन्नायसाम्राज्यानामधिपतयइदं० ॥ सोम॒ओष॑धीना॒मधि॑पति॒ःसमा॑व०हा॑ ॥ सोमायओषधीनामधिपतयइदं० ॥ स॒वि॒ताप्र॑स॒वाना॒मधि॑पति॒ःसमा॑व०हा॑ ॥ सवित्रेप्रसवानामधिपतयइदं० ॥ रु॒द्रःप॑शू॒नामधि॑पति॒ःसमा॑वत्व॒०हा॑ ॥ रुद्रायपशूनामधिपतयइदं॥ उदकस्पर्शः॥ त्वष्टा॑रू॒पाणा॒मधि॑पति॒ःस०हा॑॥ त्वष्ट्रेरूपाणामधिपतयइदं०॥ विष्णुःपर्व॑ताना॒मधि॑पति॒ःसमा॑वत्व॒० हा॑॥ विष्णवेपर्वतानामधिपतयइदं०॥ म॒रुतो॑ग॒णाना॒मधि॑पतय॒स्तेमा॑वंत्व॒०हा॑॥ मरुद्भ्योगणानामधिपतिभ्यइदं०॥ प्राचीनावीतीजुहोति ॥ पित॑रःपितामहाःपरेवरे॒तता॑स्ततामहाइ॒हमा॑वत ॥ अ॒स्मिन्ब्रह्म॑न्न॒स्मिन्क्ष॒त्रे॑स्यामा॒शिष्य॒स्यां॑पुरो॒धाया॑म॒स्मिन्कर्म॑न्न॒स्यां॑दे॒वहू॑त्या॒ꣳस्वाहा॑ ॥ (इतिजुहोतिस्वाहाकारवर्जमुपतिष्ठतेवा ॥ उपस्थानपक्षेनान्वाधानेउत्कीर्तनं) पितृभ्यःपितामहेभ्यःपरेभ्योवरेभ्यइदं० ॥ उपवीत्यपउपस्पृश्य ॥ अथराष्ट्रभृतः॥त्रिविधोराष्ट्रभृतांमंत्राणांविभागः॥ ऋताषाडितियथापाठमारभ्यतस्मैस्वाहेत्यंतापूर्वाहुतिः ॥ ताभ्यःस्वाहेत्येतावत्येवापरा ॥ इत्येकःपक्षः ॥ ऋ॒ता॒षाडृ॒तधा॑मा॒ग्निर्गं॑ध॒र्वःसइ॒दंब्रह्म॑क्ष॒त्रंपा॑तु॒तस्मै॒स्वाहा॑ ॥ तस्यौष॑धयोप्स॒रस॒ऊर्जो॒नाम॒ताइ॒दंब्रह्म॑क्ष॒त्रंपा॑तु॒ताभ्य॒ःस्वाहा॑॥ इत्येवमपरः॥ ऋतषाडितियथापाठंपठित्वातस्मैस्वाहेत्युक्त्वापूर्वाहुतिः ॥ पुनर्यथापाठंपठित्वाताभ्यःस्वाहेत्युक्त्वाउत्तराहुतिः ॥ इत्येवंतृतीयः ॥ पक्षत्रयेपिदशभिःपर्यायैर्विंशतिर्मंत्राः ॥ सप्तमोत्तमावेकैकाहुतिकावितिद्वाविंशतिर्मंत्राः ॥ ऋ॒ता॒षाडृ॒तधा॑मा॒ग्निर्गं॑ध॒र्वःसइ॒दंब्रह्म॑क्ष॒त्रंपा॑तु॒तस्मै॒स्वाहा॑ ॥ ऋतसहेऋतधाम्नेअग्नयेगंधर्वायेदं० ॥ तस्यौष॑धयोप्स॒रस॒ऊर्जो॒नाम॒ताइ॒दंब्रह्म॑क्ष॒त्रंपा॑तु॒ताभ्य॒ःस्वाहा॑ ॥ ओषधीभ्योप्सरोभ्यऊर्ग्भ्यइदं० ॥ स॒ꣳहि॒तोवि॒श्वसा॑मा॒सूर्यो॑गंध॒र्वःसइ॒दंब्रह्म॑क्ष॒त्रंपा॑तु॒तस्मै॒स्वाहा॑ ॥ सꣳहितायविश्वसाम्नेसूर्यायगंधर्वायेदं० ॥ तस्य॒मरी॑चयोप्स॒रस॑आ॒यु॒वोनाम॒ताइ॒दंब्रह्म॑क्ष॒त्रंपा॑तु॒ताभ्य॒ःस्वाहा॑ ॥ मरीचिभ्योप्सरोभ्यआयुभ्यइदं० ॥ सु॒षु॒म्नःसूर्य॑रश्मिश्चं॒द्रमा॑गंध॒र्वःसइ॒दंब्रह्म॑क्ष॒त्रंपा॑तु॒तस्मै॒

स्वाहा ॥ सुषुम्नायसूर्यरश्मयेचंद्रमसेगंधर्वायेदं० ॥ तस्यनक्षत्राण्यप्सरसोबेकुरयोनामताइदंब्रह्मक्षत्रंपातुताभ्यःस्वाहा ॥ नक्षत्रेभ्योप्सरोभ्योबेकुरिभ्यइदं० ॥ भुज्युःसुपर्णोयज्ञोगंधर्वःसइदंब्रह्मक्षत्रंपातुतस्मैस्वाहा ॥ भुज्यवेसुपर्णाययज्ञायगंधर्वायेदं० ॥ तस्यदक्षिणाअप्सरसस्तवानामताइदंब्रह्मक्षत्रंपातुताभ्यःस्वाहा ॥ दक्षिणाभ्योप्सरोभ्यःस्तवाभ्यइदं० ॥ प्रजापतिर्विश्वकर्मामनोगंधर्वःसइदंब्रह्मक्षत्रंपातुतस्मैस्वाहा ॥ प्रजापतयेविश्वकर्मणेमनसेगंधर्वायेदं० ॥ तस्यर्क्सामान्यप्सरसोवह्नयोनामताइदंब्रह्मक्षत्रंपातुताभ्यःस्वाहा ॥ ऋक्सामेभ्योप्सरोभ्योवह्निभ्यइदं ॥ इषिरोविश्वव्यचावातोगंधर्वःसइदंब्रह्मक्षत्रंपातुतस्मैस्वाहा ॥ इषिरायविश्वव्यचसेवातायगंधर्वायेदं० ॥ तस्यापोप्सरसोमुदानामताइदंब्रह्मक्षत्रंपातुताभ्यःस्वाहा ॥ अद्भ्योप्सरोभ्योमुदाभ्यइदं० ॥ भुवनस्यपतेयस्यतउपरिगहाइहच ॥ सनोरास्वाज्यानिꣳरायस्पोषꣳसुवीर्यꣳसंवत्सरीणाꣳस्वस्तिꣳस्वाहा ॥ भुवनस्यपत्यइदं० ॥ परमेष्ठ्यधिपतिर्मृत्युर्गंधर्वःसइदंब्रह्मक्षत्रंपातुतस्मैस्वाहा ॥ परमेष्ठिनेधिपतयेमृत्यवेगंधर्वायेदं० ॥ तस्यविश्वमप्सरसोभुवोनामताइदंब्रह्मक्षत्रंपातुताभ्यःस्वाहा ॥ विश्वस्माअप्सरोभ्योभूभ्यइदं० ॥ सुक्षितिःसुभूतिर्भद्रकृत्सुवर्वान्पर्जन्योगंधर्वःसइदंब्रह्मक्षत्रंपातुतस्मैस्वाहा ॥ सुक्षितयेसुभूतयेभद्रकृतेसुवर्वतेपर्जन्यायगंधर्वायेदं० ॥ तस्यविद्युतोप्सरसोरुचोनामताइदंब्रह्मक्षत्रंपातुताभ्यःस्वाहा ॥ विद्युद्भ्योप्सरोभ्योरुग्भ्यइदम् ॥ दूरेहेतिरमृडयोमृत्युर्गंधर्वःसइदंब्रह्मक्षत्रंपातुतस्मैस्वाहा ॥ दूरेहेतयेअमृडयायमृत्यवेगंधर्वायेदं० ॥ तस्यप्रजाअप्सरसोभीरुवोनामताइदंब्रह्मक्षत्रंपातुताभ्यःस्वाहा ॥ प्रजाभ्योप्सरोभ्योभीरुभ्यइदं०॥ चारुःकृपणकाशीकमोगंधर्वःसइदंब्रह्मक्षत्रंपातुतस्मैस्वाहा ॥ चारवेकृपणकाशिनेकामायगंधर्वायेदं० ॥ तस्याधयोप्सरसःशोचयंतीर्नामताइदंब्रह्मक्षत्रंपातुताभ्यःस्वाहा ॥ आधिभ्योप्सरोभ्यःशोचयंतीभ्यइदं० ॥ सनोभुवनस्यपते

यस्यंतउपरिंगृहाइहर्चं ॥ उरुब्रह्मणेस्मैक्षत्रायमहिशर्मयच्छस्वाहा ॥ भुवनस्यपत्यइदं० ॥ ऋताषाट्सꣳहितःसुषुम्नोभुज्युः प्रजापतिरिषिरोभुवनस्यपरमेष्ठीसुक्षितिर्दूरेहेतिश्चारुःसनोभुवनस्येतिदशभिःपर्यायैःसहद्वाविंशतीराष्ट्रभृतइत्युपहोमः ॥ यदस्य कर्मणोत्यरीरिचंयद्वान्यूनमिहाकरं ॥ अग्निष्टत्स्विष्टकृद्विद्वान्त्सर्वꣳस्विष्टꣳसुहुतंकरोतुमे ॥ अग्नयेस्विष्टकृतेसुहुतहुतेसर्वहुत आहुतीनांकामानाꣳसमर्धयित्रेस्वाहा ॥ अग्नेरुत्तरार्धस्यपूर्वार्धेपूर्वाहुतीरतिहायहोमाहुतीर्जुहोति ॥ अग्नयेस्विष्टकृतइदं० ॥ ततइध्मसन्नहनंतूष्णीमग्नौप्रास्य रुद्रायपशुपतयेस्वाहा ॥ पशुपतयेरुद्रायेदं० ॥ दर्व्यापरिधीननक्तिमध्यमंदक्षिणमुत्तरंच ॥ ततो यथाहुतद्वंसवोगौर्यमित्यग्निंपरिसमुह्यबर्हिर्भ्यःपरिस्तरणेभ्यश्चकानिचित्तृणान्यादायदर्व्यामग्राण्यनक्ति ॥ मध्यानिमूलानिचाज्यस्थाल्यां एवंद्वितीये तृतीयेतुमूलानिमध्यानिचाज्यस्थाल्यांदर्व्यामग्राणि ॥ ततश्चैकंतृणमवस्थाप्योत्तरंपरिधिसंधिमनुप्रहृत्यत्रिरंजलिनोर्ध्वमुद्यौति ॥ ततआत्तंतृणं ॥ ॐ सर्पेभ्यःस्वाहा ॥ इतिप्रहृत्यांगुल्यात्रिर्निर्दिश्य घ्राणंचक्षुःपृथिवींचालभ्यापउपस्पृश्य ॥ परिधिंमध्यममग्नौप्रहृत्यसहेतरौप्रहरतिमध्यमंमध्येकरोति ॥ ॥ ॥ अथप्रायश्चित्तहोमः ॥ ॐ अनाज्ञातंयदाज्ञातंयज्ञस्यंक्रियतेमिथु ॥ अग्नेतदस्यकल्पयत्वꣳहिवेत्थयथातथꣳस्वाहा ॥ अग्नयइदं० ॥ पुरुषसंमितोयज्ञोयज्ञःपुरुषसंमितः ॥ अग्नेतदस्यकल्पयत्वꣳहिवेत्थयथातथꣳस्वाहा ॥ अग्नयइदं० ॥ यत्पाकत्रामनसादीनदक्षानयज्ञस्यमन्वतेमर्तासः ॥ अग्निष्टद्धोताक्रतुविद्विजानन्यजिष्ठोदेवाꣳऋतुशोयजातिस्वाहा ॥ अग्नयइदं० ॥ त्वंनोअग्नेवरुणस्यविद्वान्देवस्यहेडोवयासिसीष्ठाः ॥ यजिष्ठोवह्नितमःशोशुचानोविश्वाद्वेषाꣳसिप्रमुमुग्ध्यस्मत्स्वाहा ॥ अग्नीवरुणाभ्यामिदं० ॥ सत्वंनोअग्नेवमोभवोतीनेदिष्ठोअस्याउषसोऽव्युष्टौ ॥ अवयक्ष्वनोवरुणꣳरराणोवीहिमृडीकꣳसुहवोनएधि

स्वाहा॑ ॥ अग्नीवरुणाभ्यामिदं० ॥ यत॑इंद्र॒भया॑महे॒ततो॑नो॒अभ॑यंकृधि ॥ मघ॑वन्च्छ॒ग्धितव॒तन्न॑ऊ॒तये॒विद्विषो॒विमृधो॑जहि॒
स्वाहा॑ ॥ इंद्रायेदं० ॥ स्व॒स्ति॒दावि॒शस्पति॑र्वृत्र॒हाविमृधो॑व॒शी ॥ वृषेंद्र॑ःपु॒रए॑तुनःस्वस्ति॒दाअ॑भयंक॒रःस्वाहा॑ ॥ इंद्रायेदं० ॥
त्र्यं॑बकंयजामहेसु॒गंधिं॑पुष्टि॒वर्ध॑नं ॥ उ॒र्वा॒रु॒कमि॑व॒बंध॑नान्मृत्योर्मु॑क्षीय॒मामृता॒त्स्वाहा॑ ॥ त्र्यंबकायेदं० ॥ इ॒दंविष्णु॒र्विच॑क्रमेत्रे॒
धानिद॑धेप॒दं ॥ समू॑ढमस्यपाꣳसु॒रेस्वाहा॑ ॥ विष्णवइदं० ॥ भूःस्वाहा॑ ॥ अग्नयइदं० ॥ भुव॒ःस्वाहा॑ ॥ वायवइदं० ॥ सुव॒ःस्वाहा॑ ॥
सूर्यायेदं० ॥ मह॒ःस्वाहा॑ ॥ बृहस्पतयइदं० ॥ जन॒ःस्वाहा॑ ॥ वरुणायेदं० ॥ तप॒ःस्वाहा॑ ॥ इंद्रायेदं० ॥ स॒त्यꣳस्वाहा॑ ॥ विश्वेभ्यो
देवेभ्यइदं ॥ कर्ममध्येकालानुसारविशेषप्रायश्चित्तानिकुर्यात् ॥ वसु॑भ्योरु॒द्रेभ्य॑आदि॒त्येभ्य॒ःस्वाहा॑ ॥ वसुभ्योरुद्रेभ्यआदित्ये
भ्यःसꣳस्रावभागेभ्यइदं० ॥ ततउत्तरपरिषेकः ॥ अदि॒तेन्व॑मꣳस्थाः ॥ अनु॑म॒तेन्व॑मꣳस्थाः ॥ सर॑स्व॒तेन्व॑मꣳस्थाः ॥ देव॑सवित॒ः
प्रासा॑वीः ॥ इतिपूर्ववत्परिषेकेणविसर्गंकृत्वा ॥ यथेतंप्रणीताःपर्याहृत्याꣳपरेणाग्निंनिधाय ॥ सद॑सि॒सन्मे॑भूया॒ःसर्व॑मसि॒सर्वं॑मेभू
याःपूर्ण॑मसिपू॒र्णंमे॑भूया॒अक्षि॑तमसि॒मामे॑क्षेष्ठाः ॥ प्राच्यां॑दि॒शिदे॒वाऋ॒त्विजो॑मार्जयंतां ॥ दक्षि॑णायांदि॒शिमासा॑ःपि॒तरो॑मार्जयंतां ॥
अपःस्पृष्ट्वा ॥ प्र॒तीच्यां॑दि॒शिगृहाःप॒शवो॑मार्जयंतां ॥ उदी॑च्यांदि॒श्याप॒ओष॑धयो॒वन॒स्पत॑योमार्जयंतां ॥ ऊ॒र्ध्वायां॑दिशिय॒ज्ञःसं॑
वत्स॒रोय॒ज्ञप॑तिर्मार्जयतां ॥ इतिप्रागारभ्यदिक्कतुष्टयेऊर्ध्वमधश्चजलमासिच्य ॥ स॒मु॒द्रंव॒ःप्रहि॑णो॒म्यक्षि॑ता॒ःस्वांयोनि॒मापि॑ग
च्छत ॥ अच्छि॑द्रःप्र॒जया॑भूयास॒ंमापरा॑सेचि॒मत्पय॑ः ॥ इतिभूमौनिनीयात्मानंमार्जयित्वामुखंसंमृज्य ॥ यथाश्रद्धंब्रह्मणेदक्षि
णांदद्यात् ॥ इदंपूर्णपात्रंतत्प्रतिनिधिभूतंवायथाशक्तिहिरण्यंब्रह्मणे॑संप्रददेइत्युक्त्वानममेतिवदेत् ॥ ब्रह्मास्वस्तीत्युक्त्वायथे
तंप्रतिनिष्क्रामति ॥ ततःसंस्थाजपेनोपतिष्ठते ॥ यज्ञ॒नम॑स्तेयज्ञ ॥ नमो॒नम॑श्चतेयज्ञ ॥ शि॒वेन॑मे॒संति॑ष्ठस्व॒स्यो॒नेन॑मे॒संति॑ष्ठस्वसु

भूतेनं॑मे॒संति॑ष्ठस्वब्रह्मवर्च॑सेनं॑मे॒संतिष्ठस्वय॒ज्ञस्य॒र्धिं॑मनु॒संति॑ष्ठस्वोप॑तेयज्ञ॒नम॒उप॑ते॒नम॒ःउप॑ते॒नमः॑ ॥ इदमिध्मसंनहनप्रहरणादिकं आघारवतिदर्वीहोमेगृह्यांतरेदृष्टत्वेनवृत्तिकृदुक्तेःशिष्टपरिगृहीतत्वाच्चकर्तव्यं ॥ यावदुक्तमेवस्वगृह्योक्तंकर्तव्यमितिवदंतःकेचिन्नेच्छंति ॥ केचित्त्रिवृदन्नहोमानंतरंकुर्वंति ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ १०१ ॥ त्रिवृदन्नहोमः ॥

श्रीः ॥ यत्रहोमोब्राह्मणभोजनंचोक्तंतत्रत्रिवृदन्नहोमः ॥ गृह्यांतरोक्तकर्णवेधतडागोत्सर्गादौहोमब्राह्मणभोजनवतिअतिप्रसंगवारणायोक्तंयत्राचारोप्यस्तितत्रैवत्रिवृदन्नहोमइतिवृत्तिकृता ॥ अतस्तत्राचाराभावान्नातिप्रसंगः ॥ उत्सर्जनेतुहोमोब्राह्मणभोजनमनादिशिष्टाचारश्चास्तिअतोभवतित्रिवृदन्नहोमः ॥ एतेनउत्सर्जनेत्रिवृदन्नहोमोनास्तीतिनास्तिकोवदन्निरस्तः ॥ वक्ष्यतेचोत्सर्जनप्रयोगेविशेषः ॥ नात्रावदानधर्मः ॥ आहुतिपरिमाणश्चेध्माभवति ॥ यावदुक्तेवक्रियाभवति ॥ त्रिवृदन्नहोमस्यापूर्विकत्वात् ॥ ब्राह्मणभोजनार्थमुपनिष्पन्नाद्धोमः ॥ होमशेषादिनासंतुष्टान्पुण्याहंवाचयेत् ॥ ओदनापूपसक्तुरूपादाज्याभिघारितैकीकृतादन्नाद्दर्व्यासकृदवदायहोमःकार्यः ॥ अत्रओदनस्यापूपानाꣳसक्तूनामितिसूत्रेपृथङ्निर्देशःस्वरूपज्ञानार्थः ॥ सूत्रांतरेषुत्रिवृच्छब्देननिर्देशोलाघवार्थः ॥ अंतेउत्सर्जनसूत्रेअपूपैःसक्तुभिरोदनेनेतिव्युत्क्रमेणनिर्देशस्त्ववदेयक्रमबाधार्थः ॥ तेनद्रव्यत्रयंकथमप्येकीकृत्यहोतव्यमन्यथाओदनादिपाठक्रमेणादायहोतव्यमितिस्यात्तन्नेष्टमितिव्युत्क्रमेणसूत्रितमाचार्येण ॥ ॥

अथप्रयोगः ॥ कर्ताअमुककर्मांगंत्रिवृदन्नहोमंपुण्याहवाचनंचकरिष्यइतिसंकल्प्यपरिसमुह्यपरिस्तीर्योत्तरेणाग्निंकुशानास्तीर्य ॥ तत्रपात्राणिसादयति ॥ प्रोक्षणीं पवित्रे दर्वीं घृतं त्रिवृदन्नं प्रादेशमात्राष्टसमित्कमिध्मं कुशांश्चासाद्यप्रोक्षणीःसꣳस्कृत्यपात्रा

णिप्रोक्ष्यदर्वींनिष्टप्यसंमृज्याज्यंसंस्कृत्यदर्भेष्वपरेणाग्निंनिधायओदनापूपसक्तवइतित्रिवृदन्नंबहिर्निष्पन्नत्वादग्नावधिश्रित्योदगुद्वास्यावोक्ष्याभिघार्यैवंसर्वत्रायतनाद्बहिर्निष्पन्नान्नेदेवपवित्राख्यसंस्कारंकृत्वाग्नेःपश्चान्निधायपरिषिच्यतूष्णीमष्टसमित्कमिध्ममग्नावाधायत्रिवृदन्नंसर्पिर्मिश्रंदर्व्यासकृत्सकृदवदायजुहोति ॥ अ॒ग्नये॒स्वाहा॑ ॥ अग्नयइदं० ॥ सोमा॑य॒स्वाहा॑ ॥ सोमायेदं० ॥ अ॒ग्नये॑न्ना॒दाय॒स्वाहा॑ ॥ अग्नयेन्नादायेदं० ॥ अग्नये॑न्नपतये॒स्वाहा॑ ॥ अग्नयेन्नपतयइदं० ॥ प्र॒जाप॑तये॒स्वाहा॑ ॥ प्रजापतयइदं० ॥ विश्वे॑भ्योदे॒वेभ्यः॒स्वाहा॑ ॥ विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं० ॥ सर्वा॑भ्योदे॒वता॑भ्यः॒स्वाहा॑ ॥ सर्वाभ्योदेवताभ्यइदं० ॥ अग्नये॑स्विष्ट॒कृते॒स्वाहा॑ ॥ अग्नयेस्विष्टकृतइदं० ॥ इत्यष्टाहुतीर्हुत्वा ॥ ततोग्नेरुत्तरतःप्रागग्रान्कुशानास्तीर्यतूष्णीमुदकमासिच्य ॥ हुतशेषंत्रिवृदन्नंकिंचिद्धस्तेनादायबलिंकरोति ॥ वास्तुपतयेस्वाहा ॥ वास्तुपतयइदं० ॥ तूष्णींसकृदंतेपरिषेकः ॥ ततोन्यूनातिरिक्तदोषपरिहारार्थंसर्वप्रायश्चित्तंकरिष्येइतिसंकल्प्य ॥ भूर्भुवःसुवःस्वाहा ॥ प्रजापतयइदं० ॥ ततःअदितेन्वमꣳस्थाइत्याद्युत्तरपरिषेकंकृत्वात्रिवृदन्नहोमशेषादिनाब्राह्मणान्संतोष्यतान्पुण्याहंवाचयेत् ॥ यत्पुण्यंनक्षत्रमित्यादिप्रजापतिःप्रीयतामित्यंतंवदेत् ॥ मह्यंसकुटुंबायमहाजनान्नमस्कुर्वाणायआशीर्वचनमपेक्षमाणायामुककर्मकारिणेपुण्याहंभवंतोब्रुवंतु ॥ इतित्रिर्यजमानः ॥ ॐपुण्याहमितीतरेत्रिः ॥ मह्यमित्यादिपूर्ववत् ॥ स्वस्तिभवंतोब्रुवंत्वितित्रिर्यजमानः ॥ ॐस्वस्तीतिप्रतिवचनंत्रिः ॥ मह्यं० ॥ ऋद्धिंभवंतोब्रुवंत्वितित्रिः ॥ ॐऋद्धिरितिप्रतिवचनंत्रिः ॥ इतित्रिवृदन्नहोमप्रयोगः ॥ ततःकर्ताऽपरेणाग्निमुपरिबद्धशुभ्रवर्तुलवितानस्याधोदेशेभार्यांप्राङ्मुखीमुपवेश्य ॥ तस्यादक्षिणहस्तेयवंनिदधाति । वृषासीति ॥ ततःसकृदुक्तेनमंत्रेणयवस्यदक्षिणतउत्तरतश्चसर्षपौनिदधाति । आंडौस्थइति ॥ तदुपरिगावंदधिद्रप्संनिदधाति । श्वावृत्तदिति ॥ ततस्तूष्णींप्राशयति ॥ कृत

शुद्धाचमनायास्तस्याउदरंहस्ताभ्यामभिमृशति ॥ अभिष्ट्वाहंदशभिरभिमृशामिदशमास्यायसूतवैइति ॥ अत्रन्यूनाधिकांगुलेः कर्तुर्दशभिरितिपदंलुप्यते ॥ स्मार्ताग्न्युपस्थानेगार्हपत्यपदलोपवत् ॥ ततोवटांकुरंप्रपीड्यरसंनिष्कास्यघृतेनसंमिश्रंकृत्वाकृतस्वोरुमूलोपधानायास्तस्यादक्षिणेनासापुटेतूष्णींसेचयेत् ॥ ततोविभूतिंधृत्वाकृतस्यकर्मणःसांगतासिद्ध्यर्थंदशाधिकान्ब्राह्मणान्यथाकालंयथोपपन्नेनान्नेनभोजयिष्येइतिसंकल्प्य पुनःकर्मसांगतासिद्ध्यर्थंगंधतांबूलादिभिर्ब्राह्मणपूजनंभूयसींदक्षिणांचदातुमहमुत्सृज्येइतिसंकल्प्यगंधादिनासंपूज्यदक्षिणांदद्यात् ॥ ततःप्रमादात्कुर्वतांकर्मेतिविष्णुंस्मरेत् ॥ ततोब्राह्मणेभ्यआशिषमेवैतामाशास्तइत्याद्यामंत्रोक्ताआशिषोग्राह्याः ॥ ततोब्राह्मणान्नमस्कृत्यशिष्टैरिष्टैश्चसहभोजनंकुर्यात् ॥ इतिसत्याषाढ० पुंस०

॥ १०२ ॥ गर्भस्रावेस्तंभनविधिः ॥

श्रीः ॥ आर्द्रेणपाणिनामंत्रावृत्त्यानाभेरूर्ध्वंत्रिरुन्मार्ष्टि ॥ परांचंत्वानार्वांचंत्वष्टाबध्नातुबंधने ॥ सक्तूनुपवेश्यदशमासोअवीरहेति ॥ अत्रगर्भस्रावहरंस्त्रीकर्तृकंकांचनयज्ञोपवीतदानंमहार्णवोक्तंकार्यं ॥ एतस्यसविस्तरोविधिर्धर्मसिंधुसारेस्ति ॥ अपिचस्वर्णधेनुदानहरिवंशश्रवणघृतपूर्णताम्रकलशादानादिविधानान्यन्यत्रोक्तानिसंति तानितत्रतत्रालोचनीयानि ॥ ॥ छ ॥

॥ १०३ ॥ सीमंतोन्नयनप्रयोगः ॥

श्रीः ॥ चतुर्थेमासिषष्ठेष्टमेनवमेवामासिशुक्लपक्षेरविगुरुशुक्रवारेषुपुनर्वसुपुष्याभिजिद्धस्तप्रोष्ठपदानूराधाश्विनीमूलश्रवणरेवतीरोहिणीमृगसंज्ञकपुन्नक्षत्रेषुमध्यपादद्वयेषष्ठ्यष्टमीद्वादशीचतुर्दश्यमावास्यादिव्यतिरिक्ततिथौशुभलग्नादौकार्यं ॥ यजमानः

कृतावश्यकक्रियःवस्त्राच्छादितेपीठेप्राङ्मुखउपविश्यस्वदक्षिणतःपत्नीमुपवेश्याचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यममास्यांभा
र्यायांविद्यमानगर्भस्यबैजिकगार्भिकदोषपरिहारद्वाराक्षेत्रसंस्कारद्वाराचश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंसीमंतोन्नयनाख्यंकर्मकरिष्ये ॥ तदं
गंगणपतिपूजनंपुण्याहवाचनंमातृकापूजनंनांदीश्राद्धंचकरिष्येइतिसंकल्प्योक्तरीत्याकुर्यात् ॥ (अत्रक्रतुदक्षसंज्ञकाविश्वेदेवाः)
सीमंतोन्नयनांगत्वेनोद्धननादिभूसंस्कारंविधायतत्रमंगलनामानमौपासनाग्निंप्रतिष्ठाप्यायतनस्थेतुमंगलनाम्नाभावयित्वाग्निंप्र
ज्वाल्यसमित्त्रयमादायश्रद्धएहीत्यादिसामान्यप्रधानांतमुक्त्वा प्रधानहोमे ॥ धातारंचतुराज्येनांगहोमेवरुणंद्विरित्यादिसामा
न्यप्रधानांतंहुत्वा ॥ ततोधाताददातुनोरयिमित्यादिप्रधानाहुतिचतुष्टयंहुत्वासंस्थाजपांतंसर्वंसमाप्यत्रिवृदन्नहोमंबलिकरणांतं
कृत्वापुण्याहवाचनंकुर्यात् ॥ ततस्तामपरेणाग्निंपूर्ववन्मंडलवितानस्याधोदेशेप्राङ्मुखीमुपवेश्यत्रेण्याशलल्यासहोदुंबरस्तबक
मुपसंगृह्यतस्याःपुरस्तात्प्रत्यङ्मुखस्तिष्ठन्त्सीमंतमुन्नयेत् ॥ ॐ भूर्भुव॒ःसुव॑ः ॥ रा॒काम॒हꣳसु॒हवा॑ꣳसुष्टु॒तीहु॑वेशृ॒णोतु॑नःसु॒भगा॒बो
धं॑तु॒त्मना॑ ॥ सीव्य॒त्वप॑ःसू॒च्याच्छि॑द्यमानया॒ददा॑तुवी॒रꣳश॒तदा॑यमु॒क्थ्यं॑ ॥ यास्ते॑राकेसुम॒तय॑ःसु॒पेश॑सो॒याभि॒र्ददा॑सिदा॒शुषे॒वसू॑
नि ॥ ताभि॑र्नो॒अ॒द्यसु॒मना॑उ॒पाग॑हिसहस्रपो॒षꣳसु॑भगे॒ररा॑णा ॥ इतिद्वाभ्यां ॥ ततःसीमंतमभिमंत्रयति ॥ सोमएवनोराजेत्याहु
र्ब्राह्मणीःप्रजाविवृत्तचक्राआसीनास्तीरेतुभ्यंगंगे ॥ विश्वा॑उ॒तत्वया॑व॒यंधारा॑उद॒न्या॑इव ॥ अति॑गाहेमहि॒द्विष॑ः॥ इति ॥ अत्रमंत्र
स्थंगंगापदंत्यक्त्वायस्यानद्याःसमीपेनिवासस्तन्नामसंबुद्ध्यंतंप्रक्षिपेत् ॥ ततोब्राह्मणभोजनंभूयसींदक्षिणांचसंकल्प्यदद्यात् ॥
ततआशिषोवाचयित्वाकर्मसाद्गुण्यायविष्णुंस्मरेत् ॥ इतिसीमंतोन्नयनप्रयोगः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ १०४ ॥ पुंसवनसीमंतयोस्तंत्रप्रयोगः ॥

श्रीः ॥ तत्रादावालस्यादिनाऽकृतपुंसवनस्यसूत्रविहितकालातिक्रमदोषपरिहारार्थंलौकिकाग्नौव्याहृतिहोमादिभिःसहितेनरहितेनवाघारवत्तंत्रेणापूर्विंकतंत्रेणवात्वंनःसत्वंनइत्याद्याःपूर्ववत्सप्ताहुतीःसमस्तव्याहृतिभिरेकामाहुतिंचहुत्वाअशक्तौकेवलांसमस्तव्याहृतिभिरेकामेववाहुत्वागोदानाद्यन्यतमप्रत्याम्नायेनपादकृच्छ्रंआलस्येनाकरणेर्धकृच्छ्रंप्रायश्चित्तंचरित्वापुंसवनंसीमंतेनसहकुर्यात् ॥ तस्यापिसूत्रोक्तकालातिक्रमेतस्मिन्नेवाग्नौद्विवारंपूर्वोक्ताआहुतीर्हुत्वाप्रतिसंस्कारंपादकृच्छ्रंअर्धकृच्छ्रंवाप्रायश्चित्तंकुर्यात् ॥ ततआचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यममास्यांभार्यायांविद्यमानगर्भस्यपुंस्त्वप्रतिपादनबीजगर्भसमुद्भवैनोनिबर्हणद्वाराश्रीप०पुंसवनं ममास्यांभार्यायांविद्यमानस्यास्यप्रथमगर्भस्यजनिष्यमाणसर्वगर्भाणांचबीजगर्भसमुद्भवैनोनिबर्हणद्वाराक्षेत्रसंस्कारद्वाराचश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंसीमंतोन्नयनंचतंत्रेणकरिष्यइतिसंकल्पः ॥ पुंसवनसीमंतोन्नयनकर्मणोःपुण्याहंभवंतोब्रुवंतुपुंसवनसीमंतोन्नयनकर्मणोःस्वस्तिभ०पुंस०ऋद्धिंभ० पुंस० श्रीर०इतिपुण्याहादिवाक्यानि ॥ द्वितीयेप्रतिवचनवाक्येऋध्येतामितिविशेषः ॥ नांदीश्राद्धेक्रतुदक्षादेवाःमंगलोग्निः ॥ पुंसवनसीमंतोन्नयनकर्मणोर्यायक्ष्यमाणादेवतास्ताःसर्वाःपरिग्रहीष्यामीत्यन्वाधानवाक्ये ॥ गणेशपूजनादिबलिकरणपुण्याहादिवाचनांतंतंत्रेणैव ॥ वैशेषिकधात्रीचतुष्टयहोमस्यापिनावृत्तिःसंप्रतिपन्नदेवतत्वात् ॥ ततोदधिद्रप्सादिप्राशनंसीमंतोन्नयनादिकंचक्रमेणकार्यं ॥ आसन्नेप्रसवेएतयोर्मुख्यकालातिपन्नयोरपिमलमासादौक्रियाभवत्येवअनन्यगतिकत्वात् ॥ इतिपुंसवनसीमंतोन्नयनयोस्तंत्रेणप्रयोगः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ १०५ ॥ सुखप्रसवोपायाः ॥

श्रीः ॥ सूतिकायाःशिरःसमीपेउदकुंभंनिदधातिपादयोःसमीपेतूर्यंतीं[1]निधायतूष्णीमुदरंस्पृष्ट्वार्द्रेणपाणिनानाभेरधस्त्रिरवाङ्मंत्रावृत्त्यावमार्ष्टि ॥ यथैववायुःपवतेयथासमुद्रएजति ॥ एवंतेगर्भएजतुसहजरायुणावसर्पतुइति ॥ उपायांतरमृग्विधाने ॥ प्रमंदिनेप्रसूयंत्यांजपेद्गर्भप्रमोचनीं ॥ इंद्रंचमनसाध्यायेन्नारीगर्भप्रमुंचतीति ॥ मंत्रस्तु–प्रमंदिनेपितुमदर्चताव्चोयःकृष्णगर्भानिरहन्नृजिश्वना ॥ अवस्यवोवृषणंवज्रदक्षिणंमरुत्वंतंसख्यायहवामहे ॥ इति ॥ उपायांतरं ॥ हिमवत्युत्तरेपार्श्वेशबरी[2]नामयक्षिणी ॥ तस्यानूपुरशब्देनविशल्याभवतुगर्भिणी ॥ ॐ क्षीं ॐ स्वाहा ॥ अनेनैरंडतैलंमहिषीक्षीरमिश्रितमभिमंत्र्यपाययेदुदरेलापयेच्च ॥ ग्रंथांतरेतुहिमवत्युत्तरेपार्श्वइत्यमुंमंत्रंजपन्नेकविंशतिदूर्वांकुरैस्तिलतैलमेकपलंप्रदक्षिणमावर्तयन्नष्टशतंजपित्वातत्तैलंकिंचित्पाययित्वाशेषंयोनौनिषिच्यदूर्वांकुरान्केशेषूपगूहेदित्युक्तं ॥ वृषस्यमूलंयदिनाभियोनौप्रलेपितंस्त्रीझटितिप्रसूयते ॥

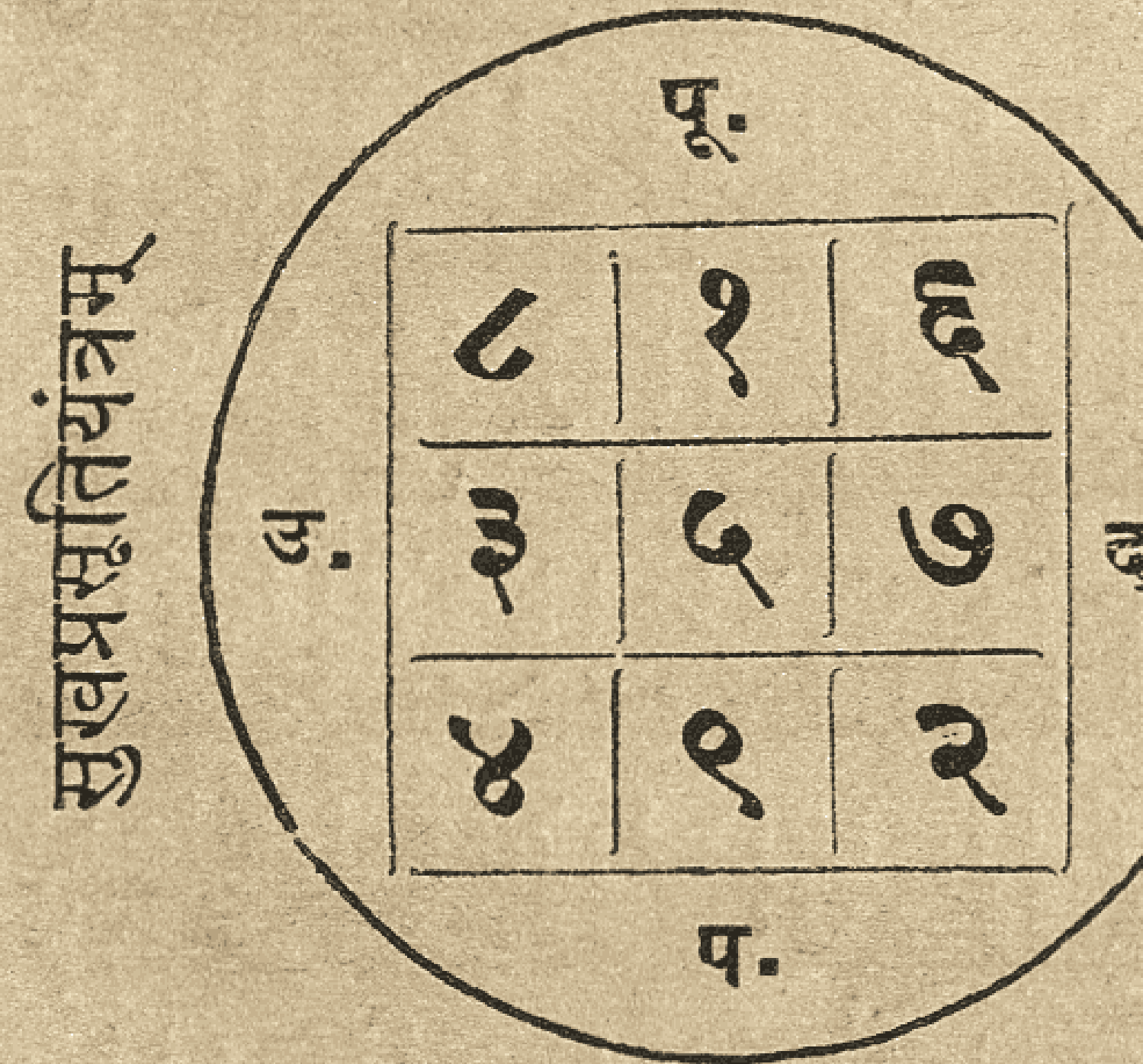

तथाकटिस्थःकदलीसुकंदोवेगात्प्रसूतिंकुरुतेंगनानामिति ॥ (वृषःअडुळसाइतिप्रसिद्धः) ॥ यंत्रमप्युक्तंयंत्रप्रकाशे ॥ गजाग्निवेदाउडुराट्शरांकारसर्क्षिपक्षाइतिहिक्रमेण ॥ लिखेत्प्रसूतेःसमयेगृहेदःसुखेननार्यःप्रसवंतिशीघ्रं ॥ इति ॥ इदंयंत्रंप्रसूतिसमयेसूतिकागृहेगर्भिण्यादृष्टिगोचरेदेशेलिखेत् ॥ एतद्दर्शनेनसुखेनशीघ्रंनार्यःप्रसवंतीति ॥ इतिसुखप्रसवोपायाः ॥ ॥ छ ॥

---

[1] तूर्यंतीअवकातांनिदधाति । केचित्तुओषधिविशेषमाहुः ।

[2] अस्यपाठांतरं—हिमवत्युत्तरेपार्श्वेसुरथानामयक्षिणी । तस्याःस्मरणमात्रेण विशल्यागार्भिणीभवेत् ॥ इति ।

॥ १०६ ॥ जातकर्मप्रयोगः ॥

श्रीः ॥ जातमात्रेपुत्रेपितातस्य[1]मुखं(कुलदेवतावृद्धप्रणामपूर्वकं)निरीक्ष्यनद्यादौस्नात्वाऽसंभवेशीताभिरद्भिःसुवर्णयुताभिर्गृहेवा(उदङ्मुखः)स्नात्वासितचंदनमाल्यादिभिरलंकृतोनालच्छेदनात्प्राक् अश्मानंपरशुंसुवर्णसर्षपान्कणांश्चोष्णशीताअपःगोघृतमुदकुंभंचसंभृत्यप्राङ्मुखउपविश्याचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यममास्यकुमारस्यगर्भांबुपानजनितसकलदोषनिबर्हणायुर्वर्चोभिवृद्धिबीजगर्भसमुद्भवैनोनिबर्हणद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंजातकर्मकरिष्ये ॥ तदंगंगणपतिपूजनंपुण्याहवाचनंमातृकापूजनं[2]हिरण्येननांदीश्राद्धंचकरिष्येइतिसंकल्प्यकुर्यात् ॥ ततोश्मनिपरशुंतदुपरिहिरण्यंचनिधायतानिव्यत्यस्तानिकृत्वातदुपरिकुमारंपूर्वंसम्यक्प्रक्षालितंहस्ताभ्यांप्राक्शिरसंधारयति ॥ अश्माभवपरशुर्भवहिरण्यमस्तृतंभव ॥ वेदोवैपुत्रनामासिसजीवशरदःशतं ॥ अंगादंगात्संभवसिहृदयादधिजायसे ॥ आत्मावैपुत्रनामासिसजीवशरदःशतमिति ॥ यद्यस्यांकश्चिज्जरायुभागस्तिष्ठतितदाअंजलिनोदकमादायमूर्धानमस्याअवसिंचति ॥ तिलदेवपद्यस्वनमाꣳसमसिनोदलमवपद्यस्वस्यादिति ॥ नैमित्तिकमिदं ॥ ततऔपासनाग्निंसूतिकागाराद्बहिरुद्धननादिसंस्कृतेदेशेसंस्थाप्यउत्तपनीयमग्निंतुसूतिकागारेसंस्थाप्य(तत्रएकंकपालंसंतप्तंकृत्वातस्मिन्शुष्कगोमयंप्रक्षिप्यप्रज्वाल्यैषउत्तपनीयःपचनाग्निर्वा) प्राङ्मुखउपविश्यदेशकालौसंकीर्त्यास्यकुमारस्यशंडामर्कादिरक्षोगणेभ्यःसंरक्षणार्थंसर्षपमिश्रैःकणैःसायंप्रातरुद्धूपनंभूम्यालंभनंचकरिष्येइतिसंकल्प्यपरिसमुह्यपरिस्तीर्यतूष्णींपरिषिच्यहस्तेनजुहुयान्नात्रत्यागः ॥ सायमेवोपक्रम्यसायंप्रातर्दशाहंउद्धूपनंभूम्यालंभनंचबालरक्षणार्थंकर्तव्यंसायंसायंवा ॥

---

[1] इदंमूलाश्लेषाज्येष्ठाव्यतीपातवैधृत्यादिकुयोगेजन्मनिनभवतिकिंतुसुतमुखमदृष्ट्वैवस्नानं । [2] अत्रनांदीश्राद्धंरात्रावपिभवति ।

यदातुपचनाग्नावुद्धूपनंतदातत्कालमेवोभेसकृदेवकर्तव्येइतिवृत्तिकृत् ॥ शंडोमर्कउपवीरःशांडिकेरउलूखलः ॥ च्यवनोनश्यतादितःस्वाहा ॥ आलिखन्विलिखन्ननिमिषन्किंवदंतउपश्रुतिःस्वाहा ॥ अर्यम्णःकुंभीशत्रुःपात्रपाणिर्निपुणिःस्वाहा ॥ आंत्रीमुखःसर्षपारुणोनश्यतादितःस्वाहा ॥ केशिनीश्वलोमिनीबजाबोजोपकाशिनी ॥ अपेतनश्यतादितःस्वाहा ॥ कौबेरकाविश्ववासोरक्षोराजेनप्रेषिताः ॥ ग्रामान्त्सजातयोयंतीप्संतःपरिजाकृतान्त्स्वाहा ॥ एतान्हतैतान्बध्नीतेत्ययंब्रह्मणोदूतस्तानग्निःपर्यसरत् ॥ तानिंद्रस्तान्बृहस्पतिस्तानहंवेदब्राह्मणःप्रमृशतःकूटदंतान्विकेशान्लंबस्तनान्स्वाहा ॥ नक्तंचारिणउरस्पेशाञ्छूलहस्तान्कपालपान्स्वाहा ॥ पूर्वएषांपितेत्युच्चैःश्राव्यकर्णकः ॥ माताजघन्यागच्छंतीग्रामेविखुरमिच्छंतीस्वाहा ॥ नक्तंचारिणीस्वसासंधिनाप्रेक्ष्यतेकुलं ॥ यास्वपत्सुजागर्तियस्यैविजातायांमनःस्वाहा ॥ तासांत्वंकृष्णवर्त्मनेक्लोमानꣳहृदयंयकृत् ॥ अग्नेयक्षिणीनिर्दहस्वाहेति ॥ एतैरेकादशभिर्मंत्रैर्निर्धूमेष्वंगारेष्वावापेनकुमारमुद्धूपयेत् ॥ नात्रत्यागः ॥ ततःपाणीप्रक्षाल्यभूमिमालभते ॥ यत्तेसुशीमेहृदयंदिविचंद्रमसिश्रितं ॥ तस्यामृतत्वस्यनोधेहिमाहंपौत्रमघꣳरुदं ॥ वेदतेभूमिहृदयंदिबिचंद्रमसिश्रितं ॥ तथामृतत्वस्येशानोमाहंपौत्रमघꣳरुदमिति ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ १०७ ॥ मेधाजननम् ॥

श्रीः ॥ देशकालौसंकीर्त्यास्यकुमारस्यधियोधारणाभिवृद्ध्यर्थंमेधाजननंकरिष्यइतिसंकल्प्य ॥ दर्भेणहिरण्यंबध्वातदंतर्धायप्राक्शिरसंकुमारंसंस्थाप्यप्रतिमंत्रंगोघृतंप्राशयति ॥ प्राशनसूत्रेमंत्राणांसमुच्चयद्योतकपदाभावात् ॥ भूर्ऋचस्त्वयिजुहोमिस्वाहा ॥ भूवोयजूꣳषित्वयिजुहोमिस्वाहा ॥ सुवःसामानित्वयिजुहोमिस्वाहा ॥ भूर्भुवःसुवरथर्वांगिरसस्त्वयिजुहोमिस्वाहेति ॥ नात्र

त्यागः ॥ इतिमेधाजननम् ॥ ततःकुमारमुष्णशीताभिरद्भिःस्नापयति ॥ क्षे॒त्री॒यैत्वा॒निर्ऋ॑त्यैत्वाद्रु॒होमुं॑चामि॒वरु॑णस्य॒पाशा॑त् ॥ अ॒ना॒ग॒संब्रह्म॑णेत्वाकरोमिशि॒वेते॒द्यावा॑पृथि॒वीउ॒भेइ॒मे ॥ शंते॑अ॒ग्निःस॒हाद्भिर॑स्तु॒शंद्यावा॑पृथि॒वीस॒हौष॑धीभिः ॥ शम॒ंतरि॑क्षꣳस॒ह वाते॑नते॒शंते॒चत॑स्रःप्र॒दिशो॑भवंतु ॥ सूर्यं॑मृ॒तंत॑मसो॒ग्राह्या॒यद्दे॒वाअमुं॑च॒न्नसृ॑ज॒न्व्ये॑नसः ॥ ए॒वम॒हमि॒मंक्षे॑त्रि॒याज्जा॑मिश॒ꣳसात्द्रु॒हो मुं॑चामि॒वरु॑णस्य॒पाशा॑दिति ॥ ततःकुमारंमातुरुत्संगेआदधाति ॥ यादै॑वी॒श्चत॑स्रःप्र॒दिशो॒वात॑पत्नी॒रभिसूर्यो॑विच॒ष्टे ॥ तासां॑त्वा ज॒रस॒आद॑धामि॒प्रयक्ष्म॑एतु॒निर्ऋ॑तिंप॒राचैरिति ॥ ततःकुमारमभिमंत्रयते ॥ मातेपुत्रꣳरक्षोहिꣳसीन्माधेनुरतिसारिणी ॥ प्रिया धनस्यभूयाएधमानास्वेवशेइति ॥ ततोतूष्णींप्रक्षालितंदक्षिणंस्तनंसव्यंचमंत्रावृत्त्यापाययति ॥ अयंकुमारोजरांधयतुसर्वमायुरे तुतस्मैस्तनंप्रप्यायस्वायुःकीर्तिर्वर्चोयशोबलमिति ॥ ततोमंत्रावृत्त्याउभौस्तनावभिमृशति ॥ नामयतिनरुदतियत्रवयंवदामो यत्रवाभिमृशामसीति ॥ [१]ततोस्याःशिरःसमीपेउदकपूर्णंकुंभंपिहितमुखंनिदधाति ॥ (क्षिप्रप्रसवार्थकात्कुंभाद्भिन्नएवकुंभोयं) आपोगृहेषुजाग्रतयथादेवेषुजाग्रथ ॥ एवमस्यैसुपुत्रायैजाग्रतेति ॥ ततोजन्मलग्नेदुष्टस्थानस्थितग्रहजनितपीडानिरासार्थंदान जपादिकारयेत् ॥ ततोब्राह्मणेभ्योगोभूहिरण्यादियथाशक्तिदत्वागंधादिनासंपूज्यभूयसींदक्षिणांदत्वाशिषोवाचयेत् अग्नेतेज स्विन्नित्यादिमंत्रैः ॥ ततोनालच्छेदनादियथाचारंकार्यं ॥ इदंचरात्रौसंध्यायांग्रहणेजननमरणाशौचमध्येआशौचांतेवापितरि ग्रामांतरगतेपितृव्यादिर्जातकर्मकुर्यात् ॥ इतिसत्याषाढहि० जातकर्मप्रयोगः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

---

[१] ततःकुमारस्यगुह्यंनामवक्ष्यमाणप्रकारेणविधातव्यं ॥ इदंमातापितरावेवजानीयातां ॥ व्रतबंधेऽनेनाभिवादनंकारयेत् ॥

॥ १०८ ॥ षष्ठीपूजा ॥

श्रीः ॥ पंचमेषष्ठेपिचदिनेपूर्वरात्रौ(प्रदोषसमयेस्नात्वागंधमाल्यभूषितः)पित्रादिराचम्यदेशकालौसंकीर्त्यसूतिकायाःशिशोश्च सकलारिष्टशांतिद्वारायुरारोग्याभिवृद्धिद्वाराचश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंविघ्नेशजन्मदाषष्ठीदेवीजीवंतिकानां[1]यथामिलितोपचारैःपूजनमहंकरिष्येइतिसंकल्प्यपूजनस्थानेपीठादौयथाचारंविघ्नेशंजन्मदाःषष्ठीदेवींजीवंतिकांस्कंदंभगवतींचावाह्यषोडशोपचारैःपंचोपचारैर्वा॥सू॒य॒व॒साद्भग॑वती॒हिभू॒याअथो॑व॒यंभग॑वंतस्याम॥अ॒द्धितृण॑मघ्न्येविश्व॒दानीं॒पिब॑शु॒द्धमु॑द॒कमा॒चरं॑ती॥ इतिमंत्रेणपूजयित्वाप्रार्थनाकार्या ॥(विघ्नेशस्य–सर्वविघ्नहरोसित्वमेकदंतगजानन ॥ षष्ठीगृहेर्चितःप्रीत्याबालंदीर्घायुषंकुरु ॥ लंबोदरमहाभागसर्वोपद्रवनाशन ॥ त्वत्प्रसादादविघ्नेशचिरंजीवतुबालकः ॥ जन्मदानां–वरदाःसायुधायूयंजन्मदाइतिविश्रुताः ॥ शक्तिभिःसहबालंमेरक्षतात्राह्निजागरे) ॥ षष्ठींदेव्याः–शक्तिस्त्वंसर्वदेवानांलोकानांहितकारिणी ॥ मातर्बालमिमंरक्षमहाषष्ठिनमोस्तुते ॥ गौरीपुत्रोयथास्कंदःशिशुत्वेरक्षितःपुरा ॥ तथाममाप्ययंबालःषष्ठिकेरक्ष्यतांनमः ॥ स्कंदस्य–कार्तिकेयमहाबाहोगौरीहृदयनंदन ॥ कुमाररंरक्षभीतिभ्यःपाहिदेवनमोस्तुते ॥ (भगवत्याः–अस्मिंस्तुसूतिकागारेदेवीभिःपरिवारिता ॥ रक्षांकुरुमहाभागेसर्वोपद्रवनाशिनी ॥ अयंममकुलोत्पन्नोरक्षार्थंपादयोस्तव ॥ नीतोमातर्महाभागेचिरंजीवतुबालकः ॥ रूपंदेहिजयंदेहिभगंभगवतिदेहिमे ॥ पुत्रान्देहिधनंदेहिसर्वकामांश्चदेहिमे ॥ शांतिरस्तुशुभंचास्तुप्रणम्यत्वांसुखाययत् ॥ यतःसमागतंपापंतत्रैवप्रतिगच्छतु ॥) ततःषष्ठीस्कंदभगवतीभ्यःमाषभक्तबलिंसमर्पयामि ॥ इतिबलिंदत्त्वाब्राह्मणान्गंधतांबूलदक्षिणादिभिः

---

[1] अत्रगोपीनाथपद्धतौजीवंतिकोत्तरंस्कंदस्यशस्त्रभगवत्याश्चेतिदेवताद्वयंविशेषः । प्रार्थनायांविशेषश्चधनुश्चिह्नांतर्निवेशितोस्ति ।

संपूज्याशिषोवाचयित्वास्वसंबंधिबांधवादिभिःसहापूपखाद्यादिभक्षणंकुर्यात् ॥ जननाशौचमध्येप्रथमषष्ठदशमदिनेषुचनाशौचदोषः ॥ अन्नग्रहणेदोषएव ॥ पुरुषाःशस्त्रहस्ताःस्त्रियोगीतिकारिण्योस्यांरात्रौजागरणंकुर्युः ॥ सूतिकागृहंचधूपाग्निदीपशस्त्रमुसलविभूतियुतंकार्यं ॥ सर्षपादिविकिरणमन्यदपिब्राह्मणद्वाराशांतिसूक्तपाठादियथाचारंकार्यं ॥ इतिषष्ठीपूजासमाप्ता॥

॥ १०९ ॥ नामकरणम् ॥

श्रीः ॥ अत्रमातापुत्रयोःपितुश्चत्रयाणांद्वादश्यामेवाशौचनिवृत्तिःनत्वेकादश्यां ॥ स्नानागारशुद्ध्योर्द्वादश्यांविधानात् ॥ तेनशाखांतरेविहितमपिऔपासनहोमोनामकरणश्राद्धादिकंचास्माकमेकादश्यांनभवति ॥ इदंचनामकरणंजन्मतोद्वादशेदिवसेकर्तव्यं ॥ तच्चस्वकालप्राप्तमपिविष्टिवैधृतिव्यतीपातग्रहणसंक्रांत्यमावास्यापितृश्राद्धदिनेषुनकार्यं ॥ स्वकालेक्रियमाणस्यगुरुशुक्रास्तबाल्यवार्धकवक्रातिचारमलमासादिनिषेधोनास्ति ॥ मातापुत्रयोःपितुश्चस्नानंखननलेपनादिनागारशुद्धिंचकारयित्वासूतिकाग्निंबहिःपरिहृत्यौपासनमग्निमानीयायतनेसंस्थाप्यप्राङ्मुखउपविश्यदक्षिणतःकुमारसहितांभार्यामुपवेश्य[1]आचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यअस्यशिशोर्बीजगर्भसमुद्भवैनोनिबर्हणायुर्वर्चोभिवृद्धिव्यवहारसिद्धिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंनामकर

---

[1] यदाजननकालेकुयोगस्तदातद्दोषशमनायशांतिंकृत्वाजातकर्मनामकरणंचकुर्यात् । जननशांतयःसंस्कारप्रकरणांतेवक्ष्यंते । आलस्यादिनाजातकर्मण्यकृतेतुनामकर्मदिने—जातकर्मकालात्ययनिमित्तंलौकिकाग्नौव्याहृतिहोमवारुणीहोमादिभिःसहितेनरहितेनवाघारवत्तंत्रेणापूर्विकतंत्रेणवात्वंनःसत्वंनइत्याद्याःसप्ताहुतीःसमस्तव्याहृतिभिरेकामाहुतिंचहुत्वागोदानाद्यन्यतमप्रत्याम्नायेनार्धकृच्छ्रंप्रायश्चित्तंचरित्वानंतरमुभयंकुर्यात् । उभयोःसहकरणेपिगणपतिपूजनादिचतुर्णांतंत्रमेव इति सं०र०।

णाख्यंकर्मकरिष्येइतिसंकल्प्य ॥ तदंगंगणपतिपूजनंपुण्याहवाचनंमातृकापूजनंनांदीश्राद्धंचकरिष्येइतिसंकल्प्योक्तरीत्याकुर्यात् ॥ (पुण्याहेसविताप्रीयतामितिविशेषः) नामदानांगत्वेनोद्धननादिकर्मकरिष्येइतिसंकल्प्यगृह्याग्निंपार्थिवनामानमुपसमाधायसमित्त्रयमादायश्रद्धएहीत्यादिप्राणायामांतंकृत्वा ॥ नामकरणहोमकर्मणियायक्ष्यमाणादेवतास्ताःसर्वाःपरिग्रहीष्यामीत्यादिव्याहृत्यंतमुक्त्वा ॥ वैशेषिकप्रधानहोमेधातारंचतुरनुमतिंचतूराकांद्विःसिनीवालींद्विःकुहूंचाज्येनअंगहोमेवरुणंद्विरित्यादिसꣳस्रावेणेत्यंतमुक्त्वासमिधोग्नावाधायव्याहृत्यंतंहुत्वा ॥ प्रधानहोमे ॥ धाताददातुनोरयिमितिचतस्रोधात्रीर्हुत्वा ॥ ॐ अनु॑नो॒द्यानु॑मति॒र्य॒ज्ञंदे॒वेषु॑मन्यतां ॥ अ॒ग्निश्च॑हव्य॒वाह॑नो॒भव॑तांदा॒शुषे॒मय॒ःस्वाहा॑ ॥ अनुमत्याइदं० ॥ ॐ अन्विद॑नुमते॒त्वंमन्या॑सै॒शंच॑नःकृधि ॥ ऋत्वे॒दक्षा॑यनोहिनु॒प्रण॒आयूं॑ꣳषितारिष॒ःस्वाहा॑ ॥ अनुमत्याइदं० ॥ ॐ अनु॑मन्यतामनु॒मन्य॑मानाप्र॒जावं॑तꣳर॒यिमक्षी॑यमाणं ॥ तस्यै॑व॒यꣳहेडं॑सि॒मापिं॑भूम॒सानो॑दे॒वीसु॒हवा॒शर्म॑यच्छतु॒स्वाहा॑ ॥ अनुमत्याइदं० ॥ ॐ यस्या॑मि॒दंप्र॒दिशि॒यद्वि॒रोच॒तेनु॑मति॒प्रतिं॑भूषंत्या॒यव॑ः ॥ यस्या॑उ॒पस्थ॑उ॒र्वं॑तरिक्ष॒ꣳसानो॑दे॒वीसु॒हवा॒शर्म॑यच्छतु॒स्वाहा॑ ॥ अनुमत्याइदं ॥ ॐ रा॒कामह॒ꣳसु॒हवा॑ꣳसुष्टु॒तीहु॑वेशृ॒णोतु॑नःसु॒भगा॒बोध॑तु॒त्मना॑ ॥ सीव्य॒त्वप॑ःसू॒च्याच्छि॑द्यमानया॒ददा॑तुवी॒रꣳश॒तदा॑यमु॒क्थ्यꣳस्वाहा॑ ॥ राकायाइदं० ॥ ॐ यास्ते॑राके॑सुम॒तय॑ःसु॒पेश॑सो॒याभि॒र्ददा॑सिदा॒शुषे॒वसू॑नि ॥ ताभि॑र्नो॑अ॒द्यसु॒मना॑उ॒पाग॑हिसहस्रपो॒षꣳसु॑भगे॒ररा॑णा॒स्वाहा॑ ॥ राकायाइदं० ॥ ॐ सिनी॑वालि॒पृथु॑ष्टुके॒यादे॒वाना॒मसि॒स्वसा॑ ॥ जु॒षस्व॑ह॒व्यमाहु॑तंप्र॒जांदे॑विदिदिड्ढिन॒ःस्वाहा॑ ॥ सिनीवाल्याइदं० ॥ ॐ यासु॑पा॒णिःस्वं॑गुरि॑ःसुषू॒मा॑बहु॒सूव॑री ॥ तस्यै॑वि॒श्पत्नि॑यैह॒विःसि॑नीवा॒ल्यैजु॑होतन॒स्वाहा॑ ॥ सिनीवाल्याइदं० ॥ ॐ कुहू॒मह॒ꣳसु॒भगां॑विद्म॒नाप॑सम॒स्मिन्य॒ज्ञेसु॒हवां॑जोहवीमि ॥ सानो॑ददातु॒श्रव॑णंपितृ॒णांतस्या॑स्तेदेविह॒विषा॑विधेम॒स्वाहा॑ ॥ कुह्वाइदं० ॥ इतिद्वादशत्रयोदशवाहुती

॥१५७॥

हुत्वा ॥ ततइमंमेवरुणेत्यादित्रिवृदन्नहोमंपुण्याहवाचनांतंशुल्बप्रहरणादिसंस्थाजपांतंसमाप्यनामदानं ॥ तत्रप्रथमंकुलदेवतानाममहालक्ष्मीभक्तइत्यादि ॥ ततोजन्मकालीनमासनाम ॥ तच्च ॥ कृष्णोनंतोच्युतश्चक्रीवैकुंठोथजनार्दनः ॥ उपेंद्रोयज्ञपुरुषोवासुदेवस्तथाहरिः ॥ योगीशःपुंडरीकाक्षोमासनामान्यनुक्रमात् ॥ अत्रयथाचारंचैत्रादि[1]र्मार्गशीर्षादिर्वाक्रमः ॥ ततोव्यावहारिकंनाम ॥ अत्रैवंव्यवस्था ॥ वक्ष्यमाणप्रकारेणकृत्रिमंनामद्वयंकार्यं ॥ एकंगुप्तमपरंव्यवहाराय ॥ व्यावहारिकान्नाक्षत्रनामद्वितीयमितिद्रष्टव्यं ॥ एवंसोमयाजीतृतीयमित्यपि ॥ गुप्तंतुनामपुण्याहवाचनात्पूर्वंशुभेकालेकार्यं ॥ तच्चमातापितरावेवजानीतोयावज्जीवंगुप्तंवा मौंजीबंधनेपुत्रोवाजानीते ॥ सगुरोरभिवादनंतेनकुर्यात् ॥ तच्चनामस्वत्रिपुरुषवाचिऋषिवाचिदेवतावाचिवाथवास्वेष्टं ॥ द्व्यक्षरंप्रतिष्ठाकामः चतुरक्षरंब्रह्मवर्चसकामः ॥ तच्चघोषवदाद्यंतरंतस्थंदीर्घात्परंविसर्गांतंवासूपसर्गंवानामकार्यं ॥ ततोनाक्षत्रं[2]नामज्योतिःशास्त्रोक्तावकहडाचक्रानुसारेणजन्मनक्षत्रपादप्रयुक्ताक्षरादिनाम [3]चुचेचोलेत्यादि ॥ एतच्चसर्वं

---

[1] चैत्रादिक्रमेतु—चैत्रादिमासनामानिवैकुंठोथजनार्दनः ॥ उपेंद्रोयज्ञपुरुषोवासुदेवस्तथाहरिः ॥ योगीशःपुंडरीकाक्षोकृष्णोनंतोच्युतस्तथा ॥ चक्रीतिद्वादशैतानिक्रमादाहुर्मनीषिणः ॥ इतिधर्माब्धिसारे ॥ एवंचचैत्रमार्गशीर्षयोर्मध्येकस्यापिक्रमग्रहणेननामवैपरीत्यंनभवति ॥

[2] सं. र. नाक्षत्रंनामत्रिविधंजन्मनक्षत्रनाम-जन्मनक्षत्रदेवतानाम-जन्मनक्षत्रपादचतुष्टयभूताक्षराद्याक्षरकंनामेति । तत्राद्यंजन्मनक्षत्रप्रकृतिकंतत्रजातार्थतद्धितांतंयथारौहिणइत्यादि । तत्रोक्ततद्धितांतानांनक्षत्रनाम्नांसंग्रहार्थःश्लोकःप्रयोगवैजयंत्यांसुदर्शनभाष्येविद्यारण्यकृतबौधायनीयदर्शपूर्णमाससूत्रभाष्येचोदाहृतः—रोरेममृज्येचिषुवृद्धिरादौठात्पेचवांत्यश्रवंशाश्वयुक्षु ॥ शेषेषुनाम्वौःकपरःस्वरोंत्यःस्वाप्वोरदीर्घःसविसर्गइष्टः ॥ इति ॥ अश्वयुक् आश्वयुजः, अपभरणः आपभरणः, कृत्तिकः, रोहिणः रौहिणः, मृगशीर्षः मार्गशीर्षः, आर्द्रकः आर्द्रः, पुनर्वसुः, तिष्यः, आश्लेषः, मघः माघः, पूर्वाफल्गुनः उत्तराफल्गुनः, हस्तः, चित्रः चैत्रः, स्वातिः, विशाखः, अनूराधः, ज्येष्ठः ज्यैष्ठः, मूलः मूलकः, अषाढः (आषाढः आषाढिनः

नामशर्मांतंब्राह्मणस्यकार्यं ॥ अत्रायंशिष्टाचारः॥ तंडुलान्कांस्यादिपात्रेप्रसार्यतदुपरिसुवर्णशलाकयाश्रीगणपतयेनमइतिलिखित्वानामानिलिखेत्॥ प्रथमंकुलदेवतानाम ततोमासनाम ततोव्यावहारिकंनाम ततोनाक्षत्रंचेतिचतुष्टयंलिखित्वानामदेवताभ्योनमःइतिगंधादिदक्षिणांतोपचारैःसंपूज्य ॥ ततःकर्ताकुलदेवतानाम्नामहालक्ष्मीभक्तोसीतिस्वदक्षिणेविद्यमानस्यमातुरुत्संगस्थस्यशिशोर्दक्षिणेकर्णेकथयित्वानर्यप्रजामित्यादिनाप्रतिष्ठाप्य ॥ विप्रैर्नामसुप्रतिष्ठितमस्त्वित्युक्ते ॥ महालक्ष्मीभक्तोयंभवतःसर्वान्ब्राह्मणानभिवादयते ॥ विप्रैरायुष्मान्भवतुमहालक्ष्मीभक्तःइत्युक्ते ॥ अस्मैमहालक्ष्मीभक्तायपुण्याहंभवंतोब्रुवंत्वितित्रिः ॥ ॐपुण्याहमितित्रिर्विप्राः ॥ एवंस्वस्तिऋद्धिमितित्रिर्वाचयेत् ॥ एवंशिष्टनामत्रयेपिपुण्याहवाचनांतंकार्यं ॥ ततोनीराजनंकारयित्वाश्रीरस्त्वित्याद्युक्त्वाप्रजापतिःप्रीयतामित्युक्त्वा ॥ कर्मांतेपिपुण्याहवाचनचिकीर्षायांपुण्याहवाचनमभिषेचनंच कारयेत् ॥ ततःकर्मांगत्वेनदशाधिकब्राह्मणभोजनंसंकल्प्यब्राह्मणान्गंधादिनासंपूज्यभूयसींदक्षिणांदत्त्वाब्राह्मणेभ्योममनामप्रथमंजातवेदइत्याशिषोग्राह्याः॥ ततःकर्मसाद्गुण्यायविष्णुंस्मृत्वाशिष्टैरिष्टैश्चसहभोजनंकुर्यात् ॥ इतिसत्याषाढ॰नामकरणं

आषाढियः), अभिजित् आभिजितः, श्रवणः श्रावणः, श्रविष्ठः (श्राविष्ठीयः,) शतभिषक् शातभिषजः, (शातभिषः) प्रोष्ठपादः प्रोष्ठपदः, रेवतः रैवतः इति । ३ चुचेचोलाअश्विनी, लिलुलेलोभरणी, अइउएकृत्तिका, ओवाविवुरोहिणी, वेवोकाकिमृगशिरः, कुघङछआर्द्रा, केकोहाहिपुनर्वसु, हुहेहोडापुष्य, डिडुडेडोआश्लेषा, मामिमुमेमघा, मोटाटिटुपूर्वाफल्गुनी, टेटोपापिउत्तराफल्गुनी, पुषाणाठाहस्त, पेपोरारिचित्रा, रुरेरोतास्वाती, तितु तेतोविशाखा, नानिनुनेअनूराधा, नोयायियुज्येष्ठा, येयोभाभिमूळ, भुधाफाढापूर्वाषाढा, भेभोजाजिउत्तराषाढा, जुजेजोखाअभिजित्, खिखुखेखो श्रवण, गागिगूगेधनिष्ठा, गोसासिसुशततारका, सेसोदादिपूर्वाभाद्रपदा, दूथंझञउत्तराभाद्रपदा, देदोचाचिरेवतीइति ।

॥ ११० ॥ शिशोःपर्यंकारोपणम् ॥

अथस्वगृह्यानुक्ताअपिकेचनसंस्काराःशिष्टपरिगृहीतत्वेनावश्यकत्वात्स्मार्तालिख्यंते ॥

श्रीः ॥ जन्मदिनाद्द्वादशेषोडशेद्वाविंशेअन्यस्मिन्वाज्योतिःशास्त्रोक्तमृदुक्षिप्रनक्षत्रादियुतेशुभेकालेयथाचारंकुलदेवतापूजांविधायालंकृतंशिशुंहरिद्राद्यलंकृतेपर्यंकेमात्राद्याःसौभाग्ययुताःस्त्रियोजलशायिनंहरिंसंस्मृत्यगीतवाद्यादिसमकालंप्राक्शिरसंस्थापयेयुः ॥ यथाचारंकुलदेवताश्चपूजयेत् ॥ इतिपर्यंकारोपणविधिः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ १११ ॥ दुग्धपानम् ॥

श्रीः ॥ एकत्रिंशद्दिनेद्वितीयजन्मनक्षत्रेजन्मदिनेवायथाचारमन्यस्मिन्प्राशननक्षत्रयुतेशुभेकालेवाकुलदेवतापूजांविधायगोक्षीरंशंखेनमातान्यावासुभगाकुमारंदक्षिणशिरसंप्राक्शिरसंवापाययेदिति ॥ ॥ ॥

॥ ११२ ॥ कर्णवेधः ॥

श्रीः ॥ जन्मदिनाद्द्वादशेषोडशेवादिनेषष्ठसप्तमाष्टममासान्यतममासेदंतजननात्पूर्वमेवजोतिर्विदादिष्टेशुभेकालेपूर्वाह्णेमध्याह्नेवाविष्णुशिवब्रह्मचंद्रसूर्यदिगीशनासत्यसरस्वतीकुलदेवतागोब्राह्मणान्यथाविभवंसंपूज्यमातुरुत्संगस्थस्यशुभासनस्थस्यवालंकृतस्यशिशोःप्राङ्मुखस्योदङ्मुखस्यवाकुशलेनसुवर्णादिसूच्याकर्णौवेधयेदनावृतेसूर्यरश्मिपातस्थलेंगणादौकुमारस्यपूर्वंदक्षिणःकुमार्यावामः ॥ वेधनर्क्षात्तृतीयनक्षत्रेकर्णक्षालनंकार्यं ॥ आभरणधारणक्षमताभवतितथावर्धनीयौ ॥ पुंसःसूर्यरश्मिप्रवेशयोग्यरंध्रपर्यंतंवर्धयेत् लंबकर्णतातुनिषिद्धा ॥ स्त्रीणांतुयथेष्टम् ॥ ॥ ॥

॥ ११३ ॥ सूर्यावलोकनंनिष्क्रमणंच ॥

श्रीः ॥ तृतीयेमासिजन्मदिनेजन्मभेवाइष्टदेवतापूजनपूर्वकंशिशुनासोत्सवंसूर्यदर्शनंकारयित्वा ॥ चतुर्थेमासिशुभेकालेवाचंद्रंधेनुंचदर्शयेत् ॥ अथवासूर्यावलोकनंनिष्क्रमणेनसहैवकार्यं ॥ चतुर्थेषष्ठेवामासिशुक्लपक्षेशुभतिथ्यादौपितासभार्यःसशिशुश्च अभ्यंगस्नातःकृतकौतुकश्चप्राङ्मुखउपविश्यदेशकालौसंकीर्त्यममास्यशिशोरायुरभिवृद्धिद्वाराबीजगर्भसमुद्भवैनोनिबर्हणद्वारा चश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंसूर्याद्यवलोकनंनिष्क्रमणंचकरिष्ये ॥ तदंगंगणपतिपूजनंपुण्याहवाचनंचकरिष्येइतिसंकल्प्यकृत्वा ॥ तत इंद्राग्नियमनिर्ऋतिवरुणवायुकुबेरेशानानांप्राच्याद्यष्टदिक्पालानांदिशांचंद्रार्कवाय्वादिदेवानांचयथाक्रमंपूजांकृत्वा ब्राह्मणान्त्संभोज्यशिशुमलंकृत्याग्निसूर्यचंद्रधेनूनांदर्शनंकारयित्वामंत्रान्पठेत् ॥ चंद्रार्काग्निदिगीशानांदिशांचवरुणस्यच ॥ निक्षेपार्थमिमंदद्मितेत्वांरक्षंतुसर्वदा ॥ अप्रमत्तंप्रमत्तंवादिवारात्रमथापिवा ॥ रक्षंतुसततंसर्वेदेवाःशक्रपुरोगमाः ॥ एवंशिशुरक्षार्थंदेवान्संप्रार्थ्यविष्णुशिवालययोरन्यतरद्बंधुगृहंवागत्वातत्रतत्रदेवंपुष्पोपहारादिभिःसंपूज्य गोमयाद्युपलिप्तेचतुरस्रेदेशेधान्यादिनिधायतत्रशिशुमासयित्वामंत्रेणरक्षांकुर्यात् ॥ ॐ हौं जूं सः ॐ भूर्भुवःस्वः ॐ त्र्यंबकंयजामहेसुगंधिंपुष्टिवर्धनं ॥ उर्वारुकमिवबंधनान्मृत्योर्मुक्षीयमामृतात् ॐ स्वःभुवःभूः ॐ सः जूं हौं ॐ॥ इत्येवंरूपंमृतसंजीवनमंत्रंपठन्विभूत्याऽक्षतैर्वामूर्ध्निललाटेच

---

१ सं. र. मालयांतु–ॐ हौं ॐ जूं ॐ सः ॐ भूः ॐ भुवः ॐ सुवः ॐ त्र्यंबकं० मृतात् ॐ सुवः ॐ भुवः ॐ भूः ॐ सः ॐ जूं ॐ हौं इतिचतुर्दशप्रणवमंत्रउक्तः ॥

रक्षांकृत्वा ॥ अपूपादिभिर्भूतेशानंगणेशंचसमभ्यर्च्यशिशुंभक्ष्यादिनातोषयित्वादेवताप्रणामंप्रदक्षिणात्रयंचशिशुनाकारयित्वा मातुलाद्यासन्नबंधुगृहंपूर्ववन्नीत्वातत्रशिशुंतोषयित्वास्वगृहंगत्वाब्राह्मणेभ्योदक्षिणांदत्त्वाशिषोवाचयेत् ॥ इतिनिष्क्रमणम् ॥

॥ ११४ ॥ उपवेशनम् ॥

पंचमेमासिशुक्लपक्षेपूर्वाह्णेज्योतिर्विदुक्तेमुहूर्तेगणेशंपूजयित्वापुण्याहंवाचयित्वावराहपृथिवीगुरुदेवद्विजान्पूजयित्वाभूमिमुपलिप्यतत्ररंगवल्यामंडलंकृत्वाशंखतूर्यादिमांगलिकध्वनौक्रियमाणेशिशुमुपवेशयेदेभिर्मंत्रैः ॥ रक्षैनंवसुधेदेविसर्वदासर्वगंशिशुं ॥ आयुःप्रमाणंनिखिलंनिक्षिपस्वहरिप्रिये ॥ अचिरादायुषस्त्वस्ययेकेचित्परिपंथिनः ॥ जीवितारोग्यवित्तेषुनिर्दहस्वाचिरेणतान् ॥ धारिण्यशेषभूतानांमातस्त्वमधिकाह्यसि ॥ कुमारंपाहिमातस्त्वंब्रह्मातदनुमन्यतां ॥ ततोब्राह्मणान्संपूज्याशिशोग्राह्याः ॥ कर्मसाद्गुण्यायविष्णुंस्मरेत् ॥ कुमार्याअप्येवमेवकुर्यात् ॥ इतिस्मार्तानि ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ११५ ॥ अन्नप्राशनम् ॥

श्रीः ॥ जन्मतःषष्ठेमास्यष्टमेवादंतेषुजातेषुवाज्योतिर्विदादिष्टेमुहूर्तेशुक्लपक्षेपूर्वाह्णेपित्रादिःशिशोरन्नप्राशनंकुर्यात् ॥ षष्ठेमासेक्रियतेचेत्तदागुरुशुक्रबाल्यस्थविरवक्रातिचारमौढ्यादिनिषेधोधिमासनिषेधश्चनास्ति ॥ अन्नप्राशनचूडाकरणगोदानादिषुवैशेषिकहोमोनास्तिअनुक्तत्वात् ॥ नामकरणस्थोवैशेषिकहोमःकैश्चिदत्रक्रियतेतत्तुसुतरामशुद्धंप्रापकाभावात् ॥ जयादीनामुपहोमसंज्ञांकुर्वतान्नप्राशनादिषुनास्तिप्रधानहोमइतिसूचितंच ॥ उपप्रधानसमीपेहूयंतइत्युपहोमाः ॥ यत्रनास्तिप्रधानहोमस्त

त्रव्याहृत्यंतःसामान्यप्रधानहोमःप्रधानहोमत्वेनविवक्षितइति ॥ अतएवयुक्तोवहइत्यादिव्याहृत्यंतेषुसामान्यप्रधानमितिशिष्टानांव्यवहारश्च ॥ कर्ताकृतमांगलिकःप्राङ्मुखउपविश्यस्वदक्षिणतःसंस्कार्यसहितांभार्यांचोपवेश्यदेशकालौसंकीर्त्यममास्यशिशोर्मातृगर्भमलप्राशनैनोनिबर्हणबीजगर्भसमुद्भवैनोनिबर्हणद्वारान्नाद्यब्रह्मवर्चसतेजइंद्रियायुरभिवृद्धिद्वाराचश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंअन्नप्राशनाख्यंकर्मकरिष्ये ॥ तदंगंगणपतिपूजनंपुण्याहवाचनंमातृकापूजनंनांदीश्राद्धंचकरिष्यइतिसंकल्प्यकुर्यात् ॥ (पुण्याहेसवितापीयतामितिविशेषः) ततउद्धननादिसंस्कृतायांभुविऔपासनाग्निंपित्रतिरिक्तेकर्तरिलौकिकंवाशुचिनामानंप्रतिष्ठाप्यसमित्रयमादायश्रद्धएहीत्यादिप्राणायामांतंकृत्वाअन्नप्राशनहोमकर्मणियायक्ष्यमाणादेवताई[1]त्यादिजातवेदसमग्निमिध्मेनेत्यादिसामान्यप्रधानांतंहुत्वा ॥ नात्रवैशेषिकप्रधानहोमः ॥ अंगहोमादिसंस्थाजपांतंकृत्वात्रिवृदन्नहोमंपुण्याहवाचनांतंसमाप्य ॥ ततःस्वदक्षिणेमातुरुत्संगस्थंप्राङ्मुखंशिशुंदधिमधुघृतमितित्रिवृन्मि[2]श्रंकृत्वाप्रतिमंत्रंप्राशयति ॥ प्राशनसूत्रेमंत्राणांसमुच्चयद्योतकपदाभावात् ॥ भूस्त्वयिदधामि ॥ भुवस्त्वयिदधामि ॥ सुवस्त्वयिदधामीति ॥ ततोन्नमेकवारंप्राशयति ॥ अपांत्वौषधीनाꣳरसंप्राशयामिशिवास्तआपओषधयःसंत्वनमीवास्तआपओषधयोभवंत्विति ॥ ततोयथेष्टंप्राशयित्वामुखंप्रक्षाल्यबालकंभूमावुपवेश्यतदग्रेपुस्तकवस्त्रशस्त्रादिशिल्पानिविन्यस्यस्वेच्छयाशिशुर्यत्स्पृशेत्सास्यजीविकेतिपरीक्षांकुर्यात् ॥ ततःकर्मा

---

[1] अत्र सं०र० इत्यादिव्याहृत्यंतमुक्त्वाअंगहोमेवरुणंद्विरित्यादि । पात्रासादनेदधिमधुघृतंपायसमन्नमाज्यासादनोत्तरंसादयेत् । ततोब्रह्मवरणादित्रिवृदन्नहोमीयपुण्याहवाचनांतंकुर्यात् । अस्मिन्पुण्याहेप्रजापतिःप्रीयतांमितिविशेषः । अत्रजयादयःकृताकृताः । [2] तत्रविषममानेनैवमधुसर्पिर्मिश्रणमन्यत्रोक्तम् ।

गत्वेनदशाधिकब्राह्मणभोजनंभूयसींदक्षिणांचसंकल्प्यदत्वाऽऽशिषोवाचयित्वाकर्मसाद्गुण्यायविष्णुंस्मरेत् ॥ कुमार्याअप्यमंत्रकमिदंकुर्यात् ॥ इतिसत्याषाढहिरण्यकेशी० अन्नप्राशनप्रयोगः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ११६ ॥ आयुर्वर्धापनविधिः ॥

श्रीः ॥ जन्मनक्षत्रेप्राक्संवत्सरात्प्रतिमासंनक्षत्रहोमः ॥ ऊर्ध्वंसंवत्सरेसंवत्सरेबाल्येपित्रादिःकुर्यात् ॥ ऊर्ध्वंस्वयमेववाकुर्यात्सौरमानेन ॥ यजमानःकृतावश्यकक्रियःसर्वौषधियुतजलपूरितकलशंसंपूज्यतदुदकेनस्नात्वाशुक्लांबरधरोलंकृतःकौतुकमाबध्य प्राङ्मुखउपविश्यदेशकालौसंकीर्त्यममाब्दपूर्तिंजन्मदिवसेआयुरभिवृद्धिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंआयुर्वर्धापनाख्यंकर्मकरिष्ये इतिसंकल्प्य ॥ गणपतिंसंपूज्यपुण्याहंवाचयित्वा ॥ आयुर्वर्धापनांगत्वेनोद्धननादिकर्मकरिष्येइतिसंकल्प्योद्धननादिभूसंस्कारंविधायतत्रबलवर्धननामानमौपासनमग्निंलौकिकमग्निंवाप्रतिष्ठाप्यसमित्त्रयमादायश्रद्धएहीत्यादिप्राणायामांतंकृत्वा ॥ आयुर्वर्धापनहोमकर्मणियायक्ष्यमाणादेवतास्ताःसर्वाःपरिग्रहीष्यामीत्यादिसामान्यप्रधानांतमुक्त्वावैशेषिकप्रधानहोमे ॥ अमुकजन्मनक्षत्रंतद्देवतांवाअष्टोत्तरशतसंख्ययाष्टाविंशतिसंख्ययावाचरुणायक्ष्ये ॥ अंगहोमेवरुणंद्विरित्यादिव्याहृत्यंतंहुत्वाजन्मनक्षत्रं[१]तद्देवतांवाचरुणातत्तन्नाममंत्रेणहुत्वाहोमशेषंसमाप्यनात्रत्रिवृदन्नहोमः ॥ स्वजनननक्षत्रंतद्देवतांचंद्रंवरुणंचयथोपचारैःसंपूज्यकृताभिषेकोयथाशक्तिस्वजनबंधुसुहृत्पूजांस्ववाहनादिपूजांचकृत्वाब्राह्मणान्भोजयित्वागंधवस्त्रादिभिरलंकृतः ॥

---

[१] नक्षत्रदेवतामंत्रप्रतीकानिऋतुशांतिप्रकरणेउक्तानिसंति ॥

पतिपुत्रवतीभिर्नीराजितोब्राह्मणाशिषोगृहीत्वाहविष्याशीजितेंद्रियःस्यात् ॥ उपहोमेषुनास्तित्रिवृदन्नहोमःआचाराभावात् ॥ यदिसिद्धश्वशुरुर्गृह्यतेतदादेवपवित्राख्यसंस्कारसंस्कृतोग्राह्यः ॥ आपूर्विकपक्षेणवाचरुहोमःकार्यः ॥ इत्यायुर्वर्धापनप्रयोगः ॥

॥ ११७ ॥ प्रवासागतविधिः ॥

श्रीः ॥ प्रवासादागतेपुत्रेपितरिवापुत्रदर्शनेसतिपितुरेवनैमित्तिकंकर्मोच्यते ॥ पितापुत्रमभिमृशति ॥ सोम॑स्यत्वाद्युम्ने॒नाभिमृ॑शाम्य॒ग्नेस्तेज॑सा॒सूर्य॑स्य॒वर्च॑सेति ॥ ततोमूर्ध्न्याजिघ्रति ॥ पशूनांत्वाहुंकारेणाभिजिघ्राम्यमुकशर्मन्नायुषेवर्चसेहुमिति ॥ ततःस्वदक्षिणेनहस्तेनपुत्रस्यदक्षिणंहस्तमुत्तानंसांगुष्ठंगृह्णाति ॥ अग्निरायुष्माननितिपंचभिःपर्यायैः ॥ अग्निसोमयज्ञब्रह्मदेवाइतिमंत्रक्रमः ॥ ततआयुष्टेविश्वतोदधदितिअग्नौपृथिव्यांप्रतितिष्ठेतिमंत्रद्वयंपुत्रस्यदक्षिणकर्णेजपति ॥ ततआयुर्दाअग्नेइतिअग्नौपृथिव्यांप्रतितिष्ठेतिमंत्रद्वयंचोत्तरेकर्णेजपति ॥ इदंयावज्जीवंयावदुपनयनंवापितुर्नैमित्तिकं ॥ इदंकुमार्याअपितूष्णींभवति ॥

॥ ११८ ॥ चूडाकरणम् ॥

श्रीः ॥ गर्भतोजन्मतोवातृतीयेवर्षेपंचमेवाअगर्भिण्यांमातरिपंचमवर्षादूर्ध्वंगर्भिण्यामपिगुरुशुक्रवार्धकाद्यभावेअक्षयेऽनधिकेचमासिउदगयनेशुक्लपक्षेज्योतिर्विदुक्तेकालेचूडाकर्मकार्यं ॥ यदिगर्भाधानादयःसंस्काराःस्वकालेनजातास्तदाचौलात्प्राग्गर्भाधानादिसंस्काराणामकरणजन्यदोषपरिहारायप्रायश्चित्तंकृत्वागर्भाधानादयःसंस्कारास्तंत्रेणवक्ष्यमाणप्रकारेणसर्वेकर्तव्याः ॥ चौलंतुउपनयनात्प्राक्संस्कारेभ्यःपृथगुपनयनदिवसेवाउपनयनात्पूर्वंकार्यं ॥ (अंतरितसंस्कारप्रायश्चित्तसंकल्पः॥ देशकालौ

संकीर्त्यगर्भाधानपुंसवनसीमंतोन्नयनजातकर्मनामकर्मान्नप्राशनचौलांतसंस्काराणांस्वकालेअकरणप्रत्यवायपरिहारार्थंप्रतिसंस्कारंपादकृच्छ्रममुकप्रत्याम्नायेनाहमाचरिष्ये ॥ तथागर्भाधानाद्यन्नप्राशनांतसंस्कारसिद्ध्यर्थंप्रतिसंस्कारंपादप्राजापत्यप्रायश्चित्तमहमाचरिष्येइतिसंकल्प्यकृत्वा) ॥ यजमानःकृतमांगलिकःप्राङ्मुखउपविश्यदक्षिणतःकुमारसहितांभार्यांचोपवेश्यदेशकालौसंकीर्त्यास्यकुमारस्यबीजगर्भसमुद्भवैनोनिबर्हणद्वाराऽऽयुर्वर्चोभिवृद्धिद्वाराचश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंचूडाकरणाख्यंकर्मकरिष्ये ॥ तदंगंगणपतिपूजनंपुण्याहवाचनंमातृकापूजनंनांदीश्राद्धंअंकुरारोपणंचकरिष्यइतिसंकल्प्यकुर्यात् ॥ (पुण्याहेकेशिनःप्रीयंतामितिविशेषः) ॥ उद्धननादिभूसंस्कारंविधायसभ्यनामानमौपासनाग्निंप्रतिष्ठाप्यायतनस्थेतुसभ्यनाम्नाभावयित्वाग्निंप्रज्वाल्यसमित्रयमादायश्रद्धएहीत्यादिप्राणायामांतंकृत्वाचौलहोमकर्मणियक्ष्यमाणादेवताःपरिग्रहीष्यामि ॥ जातवेदसमग्निमिध्मेनेत्यादिव्याहृत्यंतमुक्त्वा ॥ नात्रप्रधानहोमः ॥ अंगहोमेवरुणंद्विरित्यादि ॥ पात्रप्रयोगकालेक्षुरंआनडुहंशकृत् शीतोष्णाअपःओषधीश्चासाद्य ॥ संस्थाजपांतंकृत्वात्रिवृदन्नहोमंपुण्याहवाचनांतंकृत्वा ॥ अग्नेःपश्चाद्दक्षिणतःकुमारःमध्येआचार्यःउत्तरतोमाताब्रह्मचारीवाकश्चित्केशसंयमनार्थंआनडुहंगोमयंधारयन्नुपविशति ॥ बहिस्तप्ताअपःशीतासुसंसृज्यताआदायदक्षिणंगोदानमुनत्ति आप॑उंदंतु॒जीव॑सेंदीर्घायु॒त्वाय॒वर्च॑सइति ॥ (गविपृथिव्यांदीयतेस्वापार्थंअंगंतद्गोदानं तानिमनुष्येचत्वारितेषांउंदनंजलेनार्द्रीकरणं ॥) तस्मिन्गोदानेऊर्ध्वाग्रान्कुशान्निदधाति ओष॑धे॒त्राय॑स्वैनमिति ॥ तेषुक्षुरंनिदधाति स्वधि॑ते॒मैनꣳ॑हिꣳसीरिति ॥ ततःप्रवपति दे॒व॒श्रू॒रेतानि॒प्रव॑पेइति ॥ एवमवशिष्टगोदानत्रयेपिउंदनादिवपनांतंसमानंकर्म ॥ वपनेपृथङ्मंत्राः ॥ प्रदक्षिणंवपनंकार्यं ॥ ततःपश्चाद्वपति येनाव॑पत्सवि॒ताक्षु॒रेण॒सोम॑स्य॒राज्ञो॒वरु॑णस्यवि॒द्वान् ॥ तेन॑ब्रह्मणोवपते॒द

म॒स्योर्जें॑मꣳर॒य्यावर्चं॑सा॒सꣳसृं॑जाथेति ॥ ततउत्तरतोवपति येनपूषाबृहस्पतेरग्नेरिंद्रस्यचायुषेवपत् ॥ तेनतेहंवपाम्यमुकशर्मन्निति संबुद्ध्यंतंसंस्कार्यनामगृह्णाति ॥ ततःपुरस्ताद्वपति यथाज्योक्सुमनाअसत् ॥ ज्योक्चसूर्यंदृशइति ॥ समग्रवपनं ॥ वपनानंतरंनापितेनचूडाश्चकारयेयुः ॥ एकाद्वेतिस्रःपंचवायथाप्रदेशंकुलधर्मानुसारेणचूडाःकार्याः ॥ अथवाएकार्षेयस्यैका ॥ द्व्यार्षेयस्यद्वे ॥ त्र्यार्षेयस्यतिस्रः ॥ पंचार्षेयस्यपंच ॥ एकाचेन्मध्येकार्या ॥ द्वेचेन्मध्येपश्चात् ॥ तिस्रश्चेन्मध्येपुरस्ताद्दक्षिणतः ॥ पंचचेत्प्रतिदिशंमध्येचचूडाःकार्याः ॥ कुमारस्यावश्यकःकश्चित्तान्गोमयाच्छादितान्केशानादायगोष्ठउदुंबरेदर्भस्तंबेवाअवटंकृत्वानिदधाति ॥ यत्र॑पू॒षाबृह॒स्पति॑ःसवि॒तासोमो॑अ॒ग्निः ॥ तेभ्यो॑नि॒धानं॑बहुधाव्यै॑च्छ॒न्नं॑त॒राद्यावा॑पृथि॒वीअ॒पः॑सुव॒रिति ॥ ततःकृतशुद्धस्नानःकुमारआचार्यादीन्प्रणमेत् ॥ सर्पिष्मंतमोदनंनापितायदत्त्वाब्राह्मणभोजनंभूयसींदक्षिणांचदत्त्वाशिषोवाचयित्वाकर्मसाद्गुण्यायविष्णुंस्मरेत् ॥ इतिसत्याषाहिरण्यकेशी॰चूडाकरणप्रयोगःसमाप्तः ॥ ॥ ७ ॥

॥ ११९ ॥ अक्षरस्वीकारः ॥

श्रीः ॥ कुमारमभ्यंगस्नानपूर्वकंस्नापयित्वागंधादिभिरलंकृत्ययथोक्तेमुहूर्तेआचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यममास्यामुकशर्मणःपुत्रस्याक्षरारंभार्थंमार्कंडेयगर्गाद्युक्तविधिंकरिष्यइतिसंकल्प्यगणपतिपूजनंविधायपुनःकुमारेणसहस्नात्वाशुचौसमेदेशेगोचर्ममात्रंयथापर्याप्तंवास्थलंगोमयेनोपलिप्यतत्रसैकतंस्थंडिलंकृत्वापलाशशाखामूलेनस्थंडिलमध्येमृदंखनित्वापलाशशाखांतत्रैवरोपयित्वातत्रसरस्वतीमावाहयेत् ॥ भुवनमातःसर्ववाङ्मयरूपेआगच्छागच्छेतिमंत्रेण ॥ ततःप्रणवेनासनाद्यर्घ्यादिनमस्कारांतानुपचारान्दद्यात् ॥ अत्रनैवेद्यंपायसंगुडौदनश्च ॥ ततोहरिंलक्ष्मींविघ्नेशंचनाममंत्रैःसंपूज्यस्वविद्यासूत्रकारेभ्योनमः॥

स्वविद्यायैनमः ॥ इतिनाममंत्राभ्यांतौसंपूज्यस्थंडिलकरणादि ॥ बलवर्धननामात्राग्निः ॥ समित्रयमादायेत्यादिप्राणायामांतंकृत्वाअक्षरारंभार्थकर्मणिइत्यादिप्रसाधनीदेव्यंतंव्याहृत्यंतंवोक्त्वाप्रधानहोमेसरस्वतींहरिंलक्ष्मींविघ्नेशंस्वविद्यासूत्रकारान्स्वविद्यांचअष्टाष्टसंख्याभिर्घृताहुतिभिर्यक्ष्यइत्युक्त्वाअंगहोमेवरुणंद्विरित्यादिअग्निंस्विष्टकृतमित्यादिवापूर्वोक्तानुसारेणोक्त्वासमिदभ्याधानादिप्रसाधनीदेवीहोमांतंव्याहृतिहोमांतंवान्वाधानोत्कीर्तितपक्षानुसारेणकृत्वाप्रधानहोमंकुर्यात् ॥ सरस्वत्यैस्वाहा हरयेस्वाहा लक्ष्म्यैस्वाहा विघ्नेशायस्वाहा स्वविद्यासूत्रकारेभ्यःस्वाहा स्वविद्यायैस्वाहा इत्येतैर्नामभिस्तत्तद्देवतोद्देशेनाष्टाष्टसंख्याकाघृताहुतीर्जुहुयात् ॥ अंत्ययोर्नवाहोमः ॥ ततोंगहोमादिस्विष्टकृदादिवापूर्वांतानुसारेणहोमशेषंसमापयेत् ॥ नत्रिवृदन्नहोमः आपूर्विकतंत्रेणवासर्वोहोमः ॥ स्वस्यकर्तुमसंभवेआचार्यंवृत्वातेनहोमंकारयेत् ॥ ततोक्षरप्रवक्तारंप्राङ्मुखमासीनंशक्तितोवस्त्रालंकारादिभिर्यथाविभवंसंपूज्यशिष्टान्ब्राह्मणांश्चसंपूज्यतेभ्योयथाविभवंदक्षिणांदत्वाकुमारेणसहसर्वाआवाहितदेवतास्त्रिःप्रदक्षिणीकृत्यकुमारेणाक्षरप्रवक्रभिवंदनंकारयित्वाक्रमेणावाहितदेवताउद्वासयेत् ॥ ततःकुमारोब्राह्मणान्पित्रादीन्गुरूंश्चसंपूज्यनमस्कृत्यप्राङ्मुखस्याक्षरप्रवक्तुःसमीपेप्रत्यङ्मुखउपविश्याक्षरप्रवक्तारंनमस्कुर्यात् ॥ ततोऽक्षरप्रवक्ताआयुष्मान्विद्यावान्भवसौम्या ३ इत्याशिषोदत्वाप्रणवपूर्वकंलेखयेच्च ॥ ॐ नमःसिद्धंइतिपूर्वंपाठयित्वालेखयित्वाअकाराद्यक्षराणिपाठयेल्लेखयेच्चेतिसंप्रदायः ॥ इतिसंस्काररत्नमालायामक्षरारंभः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ १२० ॥ बालानांवाक्शुद्ध्युपायः ॥

श्रीः ॥ [१]वचाब्राह्मीचमंडूकाघनंकुष्टंसनागरं ॥ घृतेनपरिदेयंचचूर्णवाक्पटुकारणं ॥ गुडूचिकामपामार्गविडंगंशंखपुष्पिका ॥ विष्णुक्रांतावचापथ्यानागरंचशतावरी ॥ चूर्णघृतेनसंमिश्रंलिह्यात्प्रज्ञांविवर्धयेत् ॥ त्रिभिर्दिनैःसहस्रैकंश्लोकानामवधार्यते ॥ त्रिकटुत्रिफलाधन्यायवानीशतमूलिका ॥ वचाब्राह्मीतथाभार्ङ्गीचूर्णसमधुलेहितं ॥ वाक्पटुत्वंचबालानांवीणावाद्यसमस्वरं ॥

॥ १२१ ॥ गर्भाधानाद्यंतरितसंस्कारनिर्णयः ॥

श्रीः ॥ प्रतिबंधवशात्उपनयनात्प्रागंतरितान्त्संस्कारान्प्रारब्धेनसंस्कारेणसहतत्तत्कालातिक्रमप्रायश्चित्तंकृत्वासर्वांस्तंत्रेणकुर्यात् ॥ चौलंतुसंस्कारेभ्यःपृथगुपनयनदिवसेवाकृत्वाउपनयनंकार्यं ॥ गर्भाधानादिचौलांतसंस्काराणामत्यगतौप्रायश्चित्तेनापिचरितार्थत्वं ॥ उपनयनप्रभृतिसंस्काराणामत्यगतावपिकालातिक्रमेसतितत्तत्कालातिक्रमप्रायश्चित्तंकृत्वोपनयनादयःसंस्कारास्त्ववश्यंकर्तव्याः ॥ प्रायश्चित्तंतुप्रतिसंस्कारंपादप्राजापत्यः ॥ चूडायामर्धप्राजापत्यः ॥ आलस्यादिनालोपेद्विगुणंकार्यं ॥ तच्चजपहोमब्राह्मणभोजनगोदानाद्यन्यतमप्रत्याम्नायेनकार्यं ॥ प्रणवव्याहृतिसहितयागायत्र्यासहस्रंतिलहोमः॥ सप्रणवसमस्तव्याहृतिभिर्वाकेवलेनप्रणवेनवासहस्रंतिलहोमः ॥ अयुतंगायत्रीजपोवाद्वादशब्राह्मणभोजनंवारुद्रैकादशिनीज

---

१ वचावेखंडं, ब्राह्मीप्रसिद्धा, मंडूका मंडूकपर्णी दिंडाइतिभाषायां, घनोमुस्ता, कुष्टंप्रसिद्धं, नागरंशुंठी, गुडूचिकागुळवेली, अपामार्गआघाडा, विडंगंवायविडंगं, शंखपुष्पीश्वेतपुष्पीप्रसिद्धा, विष्णुक्रांताप्रसिद्धा, पथ्याहरीतकी, सर्वत्रहरीतकीग्रहणेतस्यादलंग्राह्यं । त्रिकटुसुंठमिरेंपिंपळी, धन्याधणे, यवानीओवा, अन्यानिप्रसिद्धानि, त्रिफलाहिरडाबेडहाआमलकइति ॥

पोवाएकंगोदानंवाप्राजापत्यप्रत्याम्नायः॥ तीर्थयात्राद्यन्यदपियथासंभवंदेशकालकर्तृतारतम्येनप्रायश्चित्तंप्रकल्प्यकृत्वासंस्काराःकार्याः ॥ गर्भाधानाद्यन्नप्राशनांतानांतंत्रं ॥ तत्रसंस्कारेषुहोमस्त्वंगं॥ अंगजातंचसकृदनुष्ठितंसर्वत्रोपकरोति॥ यदपिवैशेषिकमंगंसंप्रतिपन्नदेवताकंचेत्सकृदेवानुष्ठेयं ॥ यच्चविरुद्धधर्मकंवैशेषिकमंगंतदनुष्ठेयमेवनतस्यप्रसंगसिद्धिः ॥ अंगभूतेपिहोमेकिंचिदंगंकिंचित्प्रधानमितितुव्यवहारः ॥ प्रतिकर्मसाधारणंयत्तदंगं ॥ यत्कर्मविशेषंप्रतिविशिष्यविधीयतेतद्वैशेषिकंप्रधानमितिचव्यवहारः ॥ वस्तुतस्तुतद्वैशेषिकंमुख्यकर्मणोंगमेव ॥ यथाजयाद्यंगभूतोहोमोविधीयतेतत्रयद्वैशेषिकमंगंतदन्वाधानादौप्रधानमितिचोच्यते ॥ तत्सर्वमप्यंगमेव ॥ एवमन्यत्रापिअंगंप्रधानमितिचद्रष्टव्यं ॥ एवंचहोमांगगर्भाधानादीनिप्रधानानिअन्वर्थनामधेयानि ॥ गर्भआधीयतेयेनकर्मणातत्समंत्ररेतःसेकादिगर्भाधानं ॥ पुमान्सूयतेयेनकर्मणातत्पुंसवनंदधिद्रप्सादिप्राशनं ॥ सीमंतउन्नीयतेयेनकर्मणात्रेण्याशलल्यायत्क्रियतेतत्सीमंतोन्नयनं ॥ अन्नंप्राश्यतेयेनतदन्नप्राशनं ॥ उपआचार्यस्यसमीपंनीयतेयेनकर्मणातत्समंत्रंप्रधानोपनयनमित्येवमादीनिप्रधानानिपृथक्पृथगनुष्ठेयानि ॥ तत्रयःसंस्कारोनिष्पन्नस्तत्रापिमंत्राःपठनीयाः ॥ तावतैवसंस्कारइतिप्रयोगपारिजातेऽन्यत्रच ॥ गर्भाधानस्यजातत्वाच्छयनाह्वानमंत्रारेतोवस्कंदनमंत्राश्चपठनीयाः ॥ पुंसवनेसीमंतेचहोमेधात्रीचतुष्टयरूपंवैशेषिकमंगमुक्तंतदेकवारमनुष्ठितंसत्पुंसवनेसीमंतेचोपकरोतीतिनतस्यावृत्तिः ॥ संप्रतिपन्नदेवताकत्वात्तंत्रेणैवसिद्धेः ॥ दधिद्रप्सादिप्राशनंसीमंतोन्नयनादिकंचप्रधानंसमंत्रंपूर्ववदेवकुर्यात् ॥ जातकर्मणितु ॥ जातेश्मनिपरशुमित्यादिकाक्रियायाशक्यतेसासमंत्राकार्या ॥ अन्यत्रमंत्रपाठमात्रं ॥ मेधाजननेघृतप्राशनादिसर्वंपूर्ववदेवकुर्यात् ॥ नामकर्मणिचहोमेवैशेषिकमंगमुक्तं ॥ धाताददातुनोरयिमितिद्वादशाहुतीर्जुहोतित्रयोदशेत्येकेषा

मिति ॥ तत्तथैवहोतव्यं ॥ तंत्रत्वेपिकेषांचिद्विरुद्धधर्मत्वात्केषांचिदप्राप्तविधानाच्चयथाप्राप्तएवहोमः ॥ नामदानादिकंचसर्वं पूर्ववदेवकुर्यात् ॥ अन्नप्राशनहोमेतुवैशेषिकमंगमेवनास्ति ॥ त्रिवृत्प्राशनमन्नप्राशनंचसमंत्रंपूर्ववदेवकार्यम् ॥ ॥ ७ ॥

॥ १२२ ॥ संस्कारलोपप्रायश्चित्तहोमः ॥

श्रीः ॥ उपनयनदिनात्पूर्वदिनेपत्न्याकुमारेणचसहकृतमंगलस्नानःआचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यममास्यकुमारस्यंगर्भाधानपुंसवनसीमंतोन्नयनजातकर्मनामकरणान्नप्राशनचौलसंस्काराणांकालातिपत्तिजनितप्रत्यवायपरिहारद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंप्रायश्चित्तहोमंकरिष्येइतिसंकल्प्योल्लेखनादिविधिनाग्न्यायतनंसंस्कृत्यविटनामानंश्रोत्रियागारादाहृतंलौकिकमग्निंप्रतिष्ठाप्यप्रज्वाल्यध्यात्वाग्निंपरिस्तीर्योत्तरेणाग्निंदर्भान्संस्तीर्यतेषु दर्वींआज्यस्थालींप्रोक्षणीपात्रंउपवेषंसंमार्गदर्भानवज्वलनदर्भानेकांसमिधंआज्यंचेतिपात्राण्यासाद्यपवित्रेकृत्वाप्रोक्षणीःसंस्कृत्यपात्राणिप्रोक्ष्यदर्वींनिष्टपनादिपवित्रेअग्नावाधायेत्यंतंकृत्वाअग्निंअदितइत्याद्यैःपरिषिच्यासादितांसमिधमाधाय ॥ ॐ त्वंनोअग्ने॒॰ मुग्ध्य॒स्मत्स्वाहा॑ अग्नयेवरुणायचेदं ॥ सत्वंनोअग्ने॰ एधि॒स्वाहा॑ अग्नयेवरुणायचेदं ॥ इ॒मंमेंवरुण॰ चके॒स्वाहा॑ वरुणायेदं ॥ येतेशतंवरुणयेसहस्रंयज्ञियाःपाशाविततापुरुत्रा ॥ तेभ्योनइंद्रःसवितोतविष्णुर्विश्वेदेवामुंचंतुमरुतःस्वस्त्यास्वाहा वरुणायेंद्रायसवित्रेविष्णवेविश्वेभ्योदेवेभ्योमरुद्भ्यश्चेदं ॥ अयाश्चाग्नेस्य॰ भेषजꣳस्वाहा अयासेग्नयइदं ॥ उदुत्त॒मंवरुण॒॰ स्याम॒स्वाहा॑ वरुणायेदं ॥ अवंते॒हेडोव॰ कृतानि॒स्वाहा॑ वरुणायेदं ॥ ॐ भूर्भुव॒ःसुव॒ःस्वाहा॑ प्रजापतयइदं ॥ इतिप्रतिसंस्कारमष्टावाहुतीराज्येनजुहोति ॥ ततःपरिस्तरणानिविसृज्यअदितेन्वमꣳ

स्थाः इत्याद्यैरुत्तरपरिषेकंकृत्वाग्निंपूजयेत् ॥ ॥ अथवाप्रतिसंस्कारंसमस्तव्याहृतिभिरेकैकामेवाज्याहुतिंजुहुयात्नेतराःसप्ताहुतयः ॥ ॥ इतिसंस्काररत्नमालायांसंस्कारलोपप्रायश्चित्तहोमः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ १२३ ॥ लुप्तसंस्कारप्रायश्चित्तम् ॥

श्रीः ॥ आचमनादिदेशकालोत्कीर्तनांतेममपुत्रस्यगर्भाधानपुंसवनसीमंतोन्नयनजातकर्मनामकरणान्नप्राशनांतसंस्कारकर्मणां स्वकालेअकरणजनितप्रत्यवायपरिहारार्थं[१]पादकृच्छ्रंप्रायश्चित्तंतथाममपुत्रस्यचौलसंस्कारकर्मणःस्वकालेअकरणजनितिप्रत्यवायपरिहारार्थंअर्धकृच्छ्रंप्रायश्चित्तंकरिष्ये इतिसंकल्पपूर्वकंविप्रभोजनहोमाद्यन्यतमद्वाराकुर्यात् ॥ सूर्यावलोकननिष्क्रमणयोः शास्त्रांतरोक्तत्वेनानावश्यकत्वान्नतदकरणेप्रायश्चित्तं ॥ एवंप्रायश्चित्तंविधायातीतान्संस्कानुपनयनदिनेतत्पूर्वदिनेवातंत्रेण कुर्यात् ॥ चौलंतूपनयनदिनएव ॥ प्रायश्चित्तेकृतेपश्चादतीतमपिकर्मवै ॥ कार्यमित्येकआचार्यानेत्यन्येतुविपश्चितइति ॥

---

१ एतच्चालस्यादिनाऽकरणेर्धकृच्छ्रंचूडायांकृच्छ्रंज्ञेयं ॥ मुख्यकल्पासंभवेसहस्रसंख्यतिलहोमायुतगायत्रीजपद्वादशब्राह्मणभोजनाद्यन्यतमप्रत्याम्नायेनकुर्यात् ॥ पादकृच्छ्रेब्राह्मणत्रितयभोजनंअर्धकृच्छ्रेषड्ब्राह्मणभोजनंक्रमेणप्रत्याम्नायौ ॥ पादकृच्छ्रार्धकृच्छ्रयोर्गोदानरुद्रैकादशिनीजपादिरूपप्रत्याम्नायासंभवात्तिलहोमाद्यन्यतमएवप्रत्याम्नायः ॥ सचतुरीयांशरूपोर्धरूपइतिपादकृच्छ्रार्धकृच्छ्रानुसारेणकल्पनीयः ॥ पादकृच्छ्रेवस्त्रादानंकृच्छ्रार्धेतैलकांचनं ॥ पादोनकृच्छ्रेगोदानंकृच्छ्रेगोमिथुनंस्मृतं ॥ इतिविष्णूक्तोवाप्रत्याम्नायःकल्पयितव्यः ॥ तैलयुक्तंकांचनंतैलकांचनमितिसमासः ॥ सहस्रसंख्यतिलहोमस्तुप्रणवव्याहृतिसहितयागायत्र्या–प्रणवसहितसमस्तव्याहृतिभिर्वा–केवलेनप्रणवेनवा ॥ अयुतगायत्रीजपस्तूपनयनोपदिष्टतृतीयपाठेनकार्यः ।

॥ १२४ ॥ गर्भाधानाद्यंतरितसंस्काराणांतंत्रम् ॥

श्रीः ॥ शुभेमुहूर्तेकृतमांगलिकोवस्त्राच्छादितेपीठेप्राङ्मुखउपविश्यस्वदक्षिणतःपत्नींसंस्कार्यंचोपवेश्यआचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यास्यकुमारस्यबीजगर्भसमुद्भवैनोनिबर्हणद्वाराक्षेत्रसंस्कारव्यवहारान्नाद्यतेजआयुर्वर्चोभिवृद्धिद्वाराचश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंअंतरितान्गर्भाधानपुंसवनसीमंतोन्नयनजातकर्मनामकरणान्नप्राशनसंस्कारांस्तंत्रेणकरिष्ये ॥ अथवानामकर्मांतसंस्कारानन्नप्राशनेनचौलेनवासहकरिष्ये ॥ अन्यसंस्कारेणसहकरणेतुसंकल्पेऊहसंपादनंयथासंभवंद्रष्टव्यं ॥ पृथक्संकल्पास्तु—सं०र० ममास्याभार्यायाःप्रतिगर्भसंस्कारातिशयद्वारास्यांजनिष्यमाणगर्भाणांचबीजगर्भसमुद्भवैनोनिबर्हणक्षेत्रसंस्कारसिद्धिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंगर्भाधानाख्यंकर्म, अस्यजातस्यबीजगर्भसमुद्भवैनोनिबर्हणद्वाराश्री० पुंसवनाख्यंकर्म, अस्यजातस्यजनिष्यमाणगर्भाणांचबैजिकगार्भिकैनोनिबर्हणद्वाराश्री० सीमंतोन्नयनाख्यंकर्म, अस्यकुमारस्यगर्भांबुपानजनितदोषनिबर्हणबीजगर्भसमुद्भवैनोनिबर्हणद्वाराश्री० जातकर्म, अस्यपुत्रस्यबीजगर्भसमुद्भवैनोनिबर्हणायुर्वर्चोभिवृद्धिव्यवहारसिद्धिद्वाराश्री० नामकर्म, अस्यशिशोरायुरभिवृभिद्वाराश्री० सूर्यावलोकनं, अस्यशिशोरायुःश्रीवृद्धिबीजगर्भसमुद्भवैनोनिबर्हणद्वाराश्री० निष्क्रमणं, अस्यपुत्रस्यमातृगर्भमलप्राशनशुद्धिबीजगर्भसमुद्भवैनोनिबर्हणान्नाद्यब्रह्मवर्चसतेजइंद्रियायुरभिवृद्धिद्वाराश्री० अन्नप्राशनाख्यंकर्मचाद्य ॥ अस्यकुमारस्यबीजगर्भसमुद्भवैनोनिबर्हणबलायुर्वर्चोभिवृद्धिद्वाराश्री० चौलाख्यंकर्म, अस्यामुकशर्मणः कुमारस्यद्विजत्वसिद्धिपूर्वकवेदाध्ययनाधिकारसिद्धिद्वाराश्री० आचार्यपैतृकसावित्रीमातृकमुपनयनाख्यंकर्मचश्वस्तंत्रेणकरिष्यइतिसंकल्पः ॥ असंभवेकेवलमुपरिनिर्दिष्टवदेवसंकल्पंकृत्वातत्तत्प्रयोगान्यथासंभवंकुर्यात् ॥ तदंगंगणपतिपूजनंपुण्याहवा

चनंमातृकापूजनंनांदीश्राद्धंचकरिष्येइतिसंकल्प्यकृत्वा ॥ उद्धननादिनाभूसंस्कारंविधायतत्रौपासनाग्निंप्रतिष्ठाप्यासंभवेलौकिकंवायतनेनिधायप्रज्वाल्यसमित्त्रयमादायश्रद्धएहीत्यादिप्राणायामांतंकृत्वा ॥ पुंसवनसीमंतोन्नयननामकरणान्नप्राशनहोमकर्मणियायक्ष्यमाणादेवतास्ताःसर्वाःपरिग्रहीष्यामीत्यादिव्याहृत्यंतमुक्त्वावैशेषिकहोमे ॥ धातारंचतुःपुनर्धातारंचतुरनुमतिंचतूराकांद्विःसिनीवालींद्विःकुहूंचाज्येनांगहोमेवरुणंद्विरित्यादिसꣳस्रावेणेत्यंतमुक्त्वासमिधोग्नावाधाय ॥ व्याहृत्यंतंहुत्वावैशेषिकहोमः ॥ पुंसवनसीमंतयोस्तंत्रेणधात्रीचतुष्टयंहुत्वा धा॒ताद॑दातुनोर॒यिमीशा॑० धा॒ताप्र॒जाना॑० धा॒ताद॑दातुनोर॒यिंप्राचीं॑० धा॒ताद॑दातुदा॒शुषे॒० ॥ ततोनामकरणस्यद्वादशत्रयोदशवाहुतीर्हुत्वा ॥ तत्रधात्रीणांविरुद्धधर्मत्वान्नप्रसंगसिद्धिः ॥ अनु॑नो॒द्यानु॑मति० अन्विद॑नुमते॒० अनु॑मन्यतामनु॒० यस्या॑मिदंप्र॒दिशि॒० रा॒काम॒हꣳ० यास्ते॑राके० सिनी॑वालि॒पृथु॑ष्टुके॒० यासु॑पा॒णिः० कु॒हूम॒हꣳ० ॥ इमंमेवरुणेत्यादिसंस्थाजपांतंसमाप्यत्रिवृदन्नहोमंबलिकरणांतंसमाप्यपुण्याहवाचनेमह्यमित्यादिगर्भाधानपुंसवनसीमंतजातकर्मान्नप्राशनकर्मकारिणेपुण्याहंभवंतोब्रुवंत्वितित्रिर्यजमानः ॥ ॐ पुण्याहमितिविप्राः ॥ एवंस्वस्तिऋद्धिमित्यपि ॥ एवंपुण्याहांतंहोमविधिंसमाप्य ॥ ततःक्रमेणप्रधानानि ॥ तत्रगर्भाधानमंत्रान्पठित्वापुंसवनस्योक्तरीत्यादधिद्रप्सादिप्राशयित्वासीमंतंचोन्नीयजातकर्ममंत्रान्पठित्वामेधाजननेपूर्ववत्समंत्रंघृतंप्राश्यपूर्ववन्नामदानादिकंचकृत्वाअन्नप्राशनरीत्यात्रिवृत्समंत्रंप्राश्यअन्नप्राशनंचपूर्ववदेवकार्यं ॥ ततोभिषेकंकृत्वाकर्मसांगतासिद्धयेब्राह्मणभोजनंसंकल्प्यब्राह्मणान्संपूज्याशिषोवाचयित्वाप्रमादात्कुर्वतांकर्मेतिकर्मसाद्गुण्यायविष्णुंस्मरेत् ॥ गर्भाधानादिविवाहांताःप्रजासंस्काराः ॥ केचनक्षेत्रसंस्कारा अपि ॥ तेचगृह्याग्नौकर्तव्याः ॥ गृह्याग्न्यभावेलौकिकाग्नौ ॥ उपनयनादिविवाहांताःसंस्कारालौकिकाग्नावेव ॥ उपनयनादि

संस्काराणांतंत्रंनभवति ॥ पूर्वसंस्कारसंस्कृतएवोत्तरसंस्कारेऽधिकारी ॥ गर्भाधानादिक्रमंविहायोपनयनमुखेनसंस्काराम्नानंकुर्वताचार्येणोपनयनादीनांप्राधान्यस्योक्तत्वात् ॥ अत्रपितर्यसन्निहितेपिपितृव्यादिर्भ्रात्रादिर्वासंस्कारान्कुर्यात् ॥ इतिसत्याषाढहिरण्यकेशी० अंतरितसंस्काराणांतंत्रेणप्रयोगः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ १२५ ॥ नांदीश्राद्धोपयोगीविचारः ॥

श्रीः ॥ वृद्धिश्राद्धंतुगर्भाधानादिगर्भसंस्कारेषुजातकर्मादिष्वपत्यसंस्कारेषुअग्न्याधानादिषुश्रौतकर्मसुश्रवणाकर्मादिषुवापीकूपतडागारामाद्युद्यापनादिषुदेवप्रतिष्ठायांवानप्रस्थाश्रमसंन्यासस्वीकारेतुलापुरुषादिमहादानादौनवगृहप्रवेशेमहानाम्न्यादिवेदव्रतेषुराजाभिषेकशांतिकपौष्टिकेषुसर्वेषुउपाकर्मोत्सर्जनयोरप्येकेनवीनयोर्वातयोरन्यत्राप्येवंविधेकार्यं ॥ इदमाभ्युदयिकश्राद्धंमातृपूजनंचैकस्यानेकसंस्कारेष्वेककर्तृकेषुयुगपदुपस्थितेषुसर्वादौसकृदेवतंत्रेणकार्यं ॥ नतुप्रतिसंस्कारमावृत्त्या ॥ दैवादकृतजातकर्मादिकस्योपनयनकालेजातकर्माद्यनुष्ठानेदेशांतरगतस्यमृतबुद्ध्याकृतौर्ध्वदैहिकस्यागतस्यपुनर्जातकर्मादिसंस्काराणांविहितानांयुगपदनुष्ठाने कर्मनाशाजलस्पृष्टादीनांप्रायश्चित्ततयापुनःसंस्काराणांयुगपदनुष्ठानेवा ॥ तदुक्तंब्रह्मपुराणे ॥ गणशःक्रियमाणानांमातृभ्यः(मातॄणां)पूजनंसकृत् ॥ सकृदेवभवेच्छ्राद्धमादौनपृथगादिषु ॥ वृद्धिश्राद्धंनवदैवेत्यं ॥ पार्वणत्रयात्मकं ॥ तत्रक्रममाहाश्वलायनाचार्यः ॥ मातापितामहीचैवसंपूज्याप्रपितामही ॥ पित्रादयस्त्रयश्चैवमातुःपित्रादयस्त्रयः ॥ एतेनवार्चनीयाःस्युःपितरोभ्युदयेद्विजैः ॥ अत्रसत्यवसूविश्वेदेवौसोमयागगर्भाधानपुंसवनसीमंतोन्नयनाधानादिकर्मांगभूतवृद्धिश्राद्धेक्रतुदक्षसंज्ञकौविश्वेदेवौ ॥ इतिसिंध्वाद्याशयः ॥नांद्धीश्राद्धंपिताकुर्यादाद्येपाणिग्रहेपुनः ॥ अतऊर्ध्वंप्रकुर्वीतस्वयमेवा

थनांदिकम् ॥ कात्यायनः ॥ स्वपितृभ्यःपितादद्यात्सुतसंस्कारकर्मसु ॥ पिंडानोद्वाहनात्तेषांतस्याभावेतुतत्क्रमात् ॥ जीवेत्तुयदिवर्गाद्यस्तंवर्गंतुपरित्यजेत् ॥ गौर्यादिमातृकापूजनंनांदीश्राद्धांगं ॥ यत्रनांदीश्राद्धंनक्रियतेतत्रमातृकापूजनमपिनकार्यं ॥ ॥

॥ १२६ ॥ नांदीश्राद्धाधिकारिणः ॥

श्रीः ॥ प्रथमविवाहांतेषुसुतसंस्कारेषुपितावृद्धिश्राद्धंकुर्यात् ॥ द्वितीयादिविवाहेतुवरएवकुर्यात् ॥ प्रथमविवाहेयदिपित्रादीनांसर्वेषांवक्ष्यमाणानामधिकारिणामभावस्तदापिस्वयमेव ॥ प्रवासादिनापितुरभावेनज्येष्ठभ्राताकुर्वन्स्वपितुःपितृभ्योदद्यात् ॥ यदितुपितानजीवतिपितामहस्तुप्रवासस्थितःतदापितृपितामहप्रपितामहवृद्धप्रपितामहानुद्दिश्यपार्वणंकुर्यात् ॥ एवंमातृमातामहपार्वणयोरपिद्रष्टव्यं ॥ सर्वेषांजीवनेनांदीश्राद्धलोपएवनित्यवन्नांदीश्राद्धविधिनैवकुर्यादितिलोपशास्त्रसहकृतेनतत्प्रापणात् ॥ सर्वेषांयथोक्ताधिकारिणामभावेनयदिमातापुत्र्यादिविवाहंकुर्यात्तदास्वयंसंकल्पमात्रंकृत्वास्वस्तिवाचननांदीश्राद्धादिकंसर्वंब्राह्मणद्वाराकारयेदितिप्रयोगपारिजाते ॥ समावर्तनेनांदीश्राद्धंपितैवकुर्यात् ॥ प्रवासादिनापितुरभावेस्वयमेवेतिकेचित् ॥ अत्रपितरिविद्यमानेपिस्वयमेवकुर्यादित्यन्ये ॥ सुतसंस्कारेषुअजीवन्मातृपितृमातामहःपितास्वमात्राद्युद्देश्यकंपार्वणत्रयंकुर्यात् ॥ मातरिजीवत्यांतत्पार्वणलोपः मातामहेजीवतितत्पार्वणस्य तदापार्वणद्वयेनैवनांदीश्राद्धसिद्धिः ॥ मातृमातामहजीवनेपितृपार्वणेनैवनांदीश्राद्धसिद्धिः पितृमातृजीवनेमातामहपार्वणेनैव ॥ पितृमातामहजीवनेदेवरहितेनमातृपार्वणेनैव ॥ जीवत्प्रपितामहःपितृपितामहवृद्धप्रपितामहानुद्दिश्यपितृपार्वणंकुर्यात् ॥ जीवत्पितामहप्रपितामहःपितृवृद्धप्रपितामहातिवृद्ध

प्रपितामहानुद्दिश्यपितृपार्वणंकुर्यात् ॥ एवंमातृमातामहपार्वणयोरपिद्रष्टव्यं ॥ सापत्नमातरिमृतायांतयासहैवमातृपार्वणंकार्यं ॥ सपत्न्योःपितामहीप्रपितामह्योरपिस्वपितामहीप्रपितामहीभ्यांसह ॥ स्वमातरिजीवत्यामपिसापत्नमात्रामातृपार्वणनिर्वाहइतिकेचित् ॥ तन्न ॥ तस्याएकोद्दिष्टदेवतात्वेनपार्वणेनुप्रवेशाभावात् ॥ आपरपक्षिकान्वष्टक्यादिश्राद्धवत्प्रापकवचनाभावाच्च ॥ मातामहपार्वणेमुख्यमातामह्यादिषुजीवतीषुतत्सपत्नीभिःसपत्नीकत्वगुणोपपत्तिर्द्रष्टव्येतिकेचित् ॥ वर्गत्रयाद्यानांजीवनेसुतसंस्कारेषुनांदीश्राद्धलोपएव ॥ एवंस्वस्यद्वितीयादिविवाहांगत्वेननांदीश्राद्धंकुर्वन्जीवत्पितृकस्तुपितुःपित्रादीनुद्दिश्यपार्वणंकुर्यात् ॥ जीवत्पितृपितामहस्तुपितामहस्यपित्रादीनुद्दिश्यपार्वणंकुर्यात् ॥ एवंमातृमातामहपार्वणयोरपीतिकेचित् ॥ अन्येतुअस्मिन्विषयेतत्तद्वर्गाद्यजीवनेतत्तत्पार्वणलोपएवेतिवदंति ॥ आत्मीकृत्यसुवर्णेनपरकीयांतुकन्यकां ॥ धर्म्येणविधिनादातुमसगोत्रोपियुज्यतइतिस्कांदात् ॥ अनाथांकन्यकांदत्वासदृशेनाधिकेवरे ॥ द्विगुणंफलमाप्नोतिकन्यादानेयदीरितमितिविष्णुधर्मोत्तरवचनाद्वाकेनापिहेतुनाकन्यांदातुमशक्नुवतादानाधिकारिणात्वंकन्यादानंकुर्विंतिप्रार्थनाद्वायःपरकन्यांदातुमिच्छतिसोपिसंस्कार्यकन्यायाःपित्रादीनुद्दिश्यतस्याजीवत्पितृकत्वेतदीयमात्राद्युद्देश्यकपार्वणानुष्ठानंयथासंभवंकुर्यात् ॥ दत्तकपुत्रस्तुयदिलब्धबीजिरिक्थस्तदोभौपितरौपितामहौप्रपितामहौचोद्दिश्यकुर्यात् ॥ एवमितरयोःपार्वणयोर्बोध्यं ॥ यदितुबीजिरिक्थग्रहणेधिकार्यंतरसंभवाद्गोत्ररिक्थेजनयितुर्नभजेद्दत्रिमःसुतइतिशास्त्रादलब्धतद्रिक्थस्तदाप्रतिगृहीतकुलसंबद्धपित्राद्युद्देश्यकमेवकुर्यात् ॥ इतिनांदीश्राद्धाधिकारिणः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

श्रीः ॥ तत्रायंविशेषः ॥ सर्वंपितृकर्मापियज्ञोपवीतिनैवयवैस्तिलैःकार्यं ॥ प्रदक्षिणमुपचारःअमूलादर्भाः अत्रप्राङ्मुखोदङ्मुखतएव देवतीर्थमेव प्रागग्राएवआसनादिषुदर्भाः रेखाअपिप्रागग्राः नतिलोदकं नसव्यजानुनिपातनं ननामग्रहणं नास्मद्गोत्रवसुरूपादिशब्दाः स्वधाशब्दस्थानेस्वाहाशब्दः संस्कारांगनांदीश्राद्धेदर्भस्थानेदूर्वाः आधानसोमाद्यंगभूतेतुदर्भाएव नात्ररक्तचंदनपुष्पमालानिषेधः आदौमातृवर्गः मध्येपितृवर्गः मातामहवर्गःसपत्नीकः पूर्वाह्णएवश्राद्धारंभः ॥ निहन्मिसर्वंइति यवारक्षंत्व० येराक्षसाःयवप्रकि० इतियवानेवविकिरेत् ॥ ततःअपवित्रःपवित्रोवा० इतिपुंडरीकाक्षंध्यात्वादेशकालौसंकीर्त्यसत्यवसुसंज्ञकाविश्वेदेवाःनांदीमुखाः मातृपितामहीप्रपितामह्यःनांदीमुखाः (नांदीमुख्यइत्यपि) पितृपितामहप्रपितामहाःनांदीमुखाः मातामहमातुःपितामहमातुःप्रपितामहाःसपत्नीकाःनांदीमुखाः एतानुद्दिश्यश्वोद्यवाकरिष्यमाणामुककर्मांगत्वेनविहितंनांदीश्राद्धमद्यकरिष्यइतिसंकल्पंकुर्यात् ॥ जीवत्पितृकस्यपितुःमातृपितामहीत्यादि ॥ जीवदुभयादेस्तुपितामहस्यमातृपितामहीत्यादि यथायथमुल्लेखः ॥ अस्मिन्नांदीश्राद्धेसत्यसंज्ञकानांविश्वेषांदेवानांस्थानेयुवांनिमंत्रयेइतिनिमंत्र्ययुवाभ्यांक्षणःकरणीयइतिप्रथमदेवार्थब्राह्मणद्वयंनिमंत्र्य वसुसंज्ञकानांविश्वेषांदेवानांस्थानेयुवामित्यादिविप्रद्वयनिमंत्रणं ॥ अस्मिन्नांदीश्राद्धेमातृपितामही

---

१ शुभायप्रथमांतेनवृद्धौसंकल्पमाचरेत् ॥ नषष्ठ्यायदिवाकुर्यान्महादोषोभिजायते ॥ अनस्मद्वृद्धशब्दानामरूपाणामगोत्रिणाम् ॥ अनाम्नांचातिलाद्यैश्चनांदीश्राद्धंचसव्यवत् ॥ संबंधनामगोत्राणिवर्जयेदत्रकर्मणि ॥ पिंडनिर्वपणंकुर्यान्नवाकुर्यान्नराधिप ॥ दधिकर्कंधुसंमिश्रान्पिंडान्दद्याद्यथाक्रमम् ॥ एकंनाम्नापरंतूष्णींदद्यात्पिंडद्वयंबुधः ॥

प्रपितामहीनांनांदीमुखानांस्थानेयुवांनिमंत्रयेयुवाभ्यांक्षणःकरणीयइतिद्वयं॥ अस्मिन्० पितृपितामहप्रपितामहानांनांदीमुखानांस्थानेयुवामित्यादिद्वयं ॥ अस्मिन्० मातामहमातुःपितामहमातुःप्रपितामहानांनांदीमुखानांस्थानेयुवामित्यादिविप्रद्वयंनिमंत्र्यपाकसिद्ध्युत्तरं पाकःसिद्धआगम्यतांदैवेक्षणःक्रियतांइतियथायथंयज्ञोपवीत्येवनिमंत्र्यप्रातःषट्घटिकानंतरंस्नात्वाचम्य प्राणानायम्य समस्तसंपदितिब्राह्मणान्प्रदक्षिणीकृत्येत्यादिअग्नौकरणांतंमासिश्राद्धवत्कुर्यात्॥ मातृपार्वणेविप्राभावेपूजनपूर्वकंस्त्रियोभोज्याः देवपाद्यदानोत्तरंमात्रादीनामपिचतुरस्रमंडलएवपाद्यदानं ॥ प्राप्नुतांभवंतौप्राप्नवाव इतिप्रश्नप्रतिवचनयोरूहः ॥ आसनेऋजवएवदर्भाः प्रदक्षिणमेवकुशासनं यवोसियवयेत्यनेनैवयवप्रक्षेपणं तत्तद्युग्माद्यविप्रकराग्रंतत्तद्द्वितीयविप्रकरेसंस्थाप्यकराग्रेणपवित्राग्रंतेनतेनधारयित्वातत्रतत्रतंत्रेणार्घ्यंदेयं ॥ नांदीमुखान्पितृनावाहयिष्येइत्यावाहनानुज्ञावाक्यं ॥ मध्यमयांगुल्यैवगंधदानंद्विर्द्विरेव ॥ पुष्पाणिमालतीशतपत्रीमल्लिकाकुब्जकेतकीपाटलानिमालाश्चैषामेवपुष्पाणामिति ॥ ततश्चतुरस्राण्येवमंडलानिविधायतेषुसर्वेष्वपिसौवर्णान्येवसर्वाणिभोजनपात्राणि अलाभेमधुकपलाशग्राम्यकदल्याद्यन्यतमपत्राणिसंस्थाप्यसर्वपात्राणांपरितःबृहत्सामेतिप्रदक्षिणमेवभस्ममर्यादांकृत्वाकरशुद्धिंचविधाय आसादितेषुपात्रेषूपस्तीर्य होमार्थाग्नोद्धरणार्थंपात्रमुपस्तीर्यगृहीत्वाउद्धरिष्याम्यग्नौचकरिष्यामिइतिब्राह्मणानामंत्रयते ॥ काममुद्ध्रियतांकाममग्नौचक्रियतामिति विप्राअनुज्ञांदद्युः ॥ ततःकर्ताअपांमेध्यमितिमंत्रेणतूष्णीमेववाअमूलमेवमहद्वार्हिराच्छिद्यतूष्णींपरिस्तरणार्थानमूलानेवदर्भानाच्छिद्यउभयंबद्ध्वानधोनिदधाति ॥ ततःदक्षिणाग्निमौपासनाग्निंवातदभावेअयाश्चेत्यादिविधिनोत्पादितमग्निंप्रागुदगग्रैर्दर्भैःपरिस्तीर्यतूष्णीमेवप्रदक्षिणंपरिषिच्यपिंडदानार्थंपृषदाज्यंनिष्पाद्यसुरक्षितंनिदध्यात्॥दधनितदर्धमाज्यमानीयालोडयेत्तत्पृषदाज्यं

भवति ॥ अत्रासंस्कृतमेवाज्यं ॥ ततउत्पूतेननवनीतेनानुत्पूतेनाज्येनवाभिघार्योंद्वास्याग्नेःपश्चान्निधायदक्षिणंजान्वाच्यमेक्षणेनोद्धृतान्नैकदेशमुपहत्यसोमायपितृपीतायस्वाहा सोमायपितृपीतायेदं ॥ पुनरुपहत्य यमायांगिरस्वतेपितृमतेस्वाहा इतितृतीयाहुत्यर्थंकानिचित्सिक्थान्यवशेष्यद्वितीयामाहुतिंजुहोति॥अग्नयेकव्यवाहनायेदं०॥ततस्तूष्णींमेक्षणमनुप्रहरति ॥ ततःपात्रेषुमधुरद्रव्यसहितंअनम्लद्रव्यव्यंजनसहितमन्नंपरिविष्यहुतावशिष्टंकिंचित्पितृपात्रेषुपरिविष्यदेवेभ्योनैवेद्यंसमर्प्य सत्यंत्वर्तेन० परिषिच्यपृथिवीतेपात्रमित्याद्युक्त्वा सत्यसंज्ञकेभ्योविश्वेभ्योदेवेभ्योनांदीमुखेभ्यइदमन्नंसोपस्करंस्वाहाहव्यंनममइतिविप्रद्वयहस्तयोःउदकंदत्त्वा वसुसंज्ञकेभ्योविश्वेभ्योदेवेभ्योनांदीमुखेभ्यइदमन्नंसोपस्करंस्वाहाहव्यंनममेतिद्वितीयदेवविप्रद्वयहस्तयोरुदकंदत्वायेदेवादिवीत्युपतिष्ठते॥ततःसत्यं०परिषिच्यपृथिवीतेपात्रंद्यौ० म्यक्षितमसिमामातृपितामहीप्रपितामहीनांनांदीमुखानांक्षेष्ठाअमुत्रामुष्मिन्लोके इतिमातृवर्गीयविप्रपात्रद्वयस्थमन्नंमंत्रावृत्त्याभिमृश्यइदंविष्णु० विष्णोहव्यंरक्षस्वइतितयोरंगुष्ठमनखंमंत्रावृत्त्यातत्तदन्नेनिवेश्यमातृपितामहीप्रपितामहीभ्योनांदीमुखाभ्यइदमन्नंसोपस्करंस्वाहाहव्यंनममइतिमातृवर्गीयविप्रहस्तयोरुदकंदद्यात् ॥ एवमूहेनपितृपार्वणे ॥ मातामहपार्वणेनांदीमुखशब्दात्पूर्वंसपत्नीकशब्दप्रयोगः॥ एवमन्नंनिवेद्यकुलदेवतांसंपूज्ययंतुनदयइतिपठित्वानांदीमुखाःपितरःप्रीयंतामितिवाचयित्वा प्रीयंतांनांदीमुखाःपितरइतितैरुक्तेतान्नमस्कृत्यब्रह्मार्पणंकृत्वापरिविष्टान्नेषुसर्पिरासिच्यअपोशानोदकदानादियथासुखंजुषध्वमित्युक्त्वाअपेक्षितंयाचितव्यमितिविप्रप्रार्थनांतंकुर्यात् ॥ विप्राःपरिषेकबलिदानवर्जंविधिनाभुंजीयुः ॥ तेषुभुंजानेषुराक्षोघ्नंपवमानानुवाकं आशुःशिशानइत्यनुवाकं इंद्रंवोविश्वतंस्परिहवामहइत्यादीनैंद्रमंत्रांश्चाभिश्रावयेत् ॥ भोजनांतेमधुवाताइत्येतस्यस्थानेउपास्मैगायतानरइतिपंचर्चःश्रावये

त्अक्षन्नमीमदंतेतिच ॥ ततःसत्यसंज्ञकाविश्वेदेवानांदीमुखाः नांदीश्राद्धंरुचितं वसुसंज्ञकावि॰ नांदी॰ रुचितं मातृपितामही प्रपितामह्यः नांदीमुखाः नांदी॰ पितृपितामहप्रपितामहा नांदीमु॰ मातामहमातुःपितामहमातुःप्रपितामहाः सपत्नीकानांदीमुखाः संपन्नंइतितत्तद्विप्रंप्रतिवदेत् ॥ सुरुचितमितिदेवविप्रौप्रतिब्रूयुः ॥ सुसंपन्नमितिपितृविप्राःप्रतिब्रूयुः ॥ एतावेवात्रतृप्तिप्रश्नौ ॥ ततउच्छिष्टभाग्भ्योन्नंदीयतामित्यादिविप्राचमनांतंसमानं ॥ आचांतेषुविप्रेषुशीघ्रमुच्छिष्टंनिष्काश्यभूमिंसंमार्ज्यपिंडदानंकुर्यात् ॥ तत्रायंविशेषः ॥ मार्जयंतांमातरोनांदीमुखाःसोम्यासः मार्जयंतांपितामह्योनांदीमुखाःसोम्यासः मार्जयंतांप्रपितामह्योनांदीमुखाःसोम्यासः मार्जयंतांपितरोनांदीमुखाःसोम्यासः मार्जयंतांपितामहानांदी॰ सो॰ मार्जयंतांप्रपिता॰ नां॰ सो॰ मार्ज॰ मातामहानां॰ सो॰ मार्ज॰ मातुःपिताम॰ नां॰ सो॰ मार्ज॰ मातुःप्रपितामहानां॰ सो॰ इत्येतैर्यथायथंतत्तद्रेखायांदेवतीर्थेनैवोदकांजलिनिनयनं ॥ प्रतिपिंडंतूष्णींद्वितीयःपिंडःतत्तत्पिंडसमीपेतत्तद्वितीयपिंडार्थंउदकांजलिदानमपिकर्तव्यं ॥ सर्वमंत्रेषुसपत्नीकत्वाभिध्यानमात्रंनतुतच्छब्दस्योल्लेखः ॥ एतत्तेमातर्नांदीमुखेयंतेपिंडःस्वाहा ॥ एतत्तेपितामहिनांदीमुखेयंतेपिंडःस्वाहा एतत्तेप्रपितामहिनांदी॰ एतत्तेपितर्नांदीमुख॰ एतत्तेपितामहनांदीमुख॰ एतत्तेप्रपितामहनांदी॰ एतत्तेमातामहनांदी॰ एतत्तेमातुःपितमहनांदी॰ एतत्तेमातुःप्रपितामहनांदीमुखायंतेपिंडःस्वाहाइत्येतैर्यथायथंतत्तद्रेखास्थबर्हिषिदेवतीर्थेनैवपृषदाज्यदधिबदराक्षतयवैरुद्धृतमन्नंमिश्रयित्वातेनपिंडान्दद्यात् ॥ अत्रापिसपत्नीकत्वाभिध्यानमात्रं ॥ सर्वाभावेपृषदाज्ययवमात्रमिश्रणं ॥ प्रतिपिंडंतूष्णींद्वितीयपिंडदानं ॥ आपोदेवी॰ स्वाहया॰ गच्छंतुपितरोनांदीमुखाःस्योनाः॰ तमेपितॄन्नांदीमुखान् अत्रपितरोनांदीमुखायथा॰ अमीमदंतपितरोनांदीमुखाअनुस्वाहमा॰ आंक्ष्वमातर्नांदीमुखेइत्याद्यूहेनअंजनंद

द्यात् ॥ अभ्यंक्ष्वमातर्नांदीमुखेइत्याद्यूहेनअभ्यंजनंदद्यात् ॥ एतानिवः पितरोनांदीमुखावासाꣳसिइत्येवमूहितेनदशामूर्णास्तुकांश्छित्वाछित्वापिंडेषुक्षिपतिपूर्वेवयसि उत्तरेवयसितुदक्षिणप्रकोष्ठस्थंहृदयस्थंलोमछित्वाछित्वातेनैवमंत्रेणप्रक्षिपति ॥ दशावोर्णास्तुका० ॥ ततःपितृभ्योनांदीमुखेभ्योनमइतिगंधादिभिःपूजयेत् ॥ अत्रआरक्तगंधारक्तपुष्पाक्षतमालाद्यपिदेयं ॥ ततोनमोवःपितरोरसायेत्यादिषुपितृशब्दोत्तरंनांदीमुखशब्दप्रयोगः नमोवःपितरोनांदीमुखारसायपितरोनांदीमुखानमोवोयएतस्मिन्० नमोवःपितरोनांदी० शुष्मा० पितरोनांदी० नमोवःपितरो० नां० जीवाय० नमोवःपितरोनांदीमुखाःस्वाहायैपि० नां० नमोवःपितरोनांदीमुखामन्यवे० नमोवःपितरोनांदीमुखाघोरायपितरोनांदीमुखानमोवोयएतस्मिन्लोके० ऊर्जस्वतीस्वाहयावंदमानास्ता० उत्तिष्ठतपितरोनांदीमुखाःप्रेतपूर्वे० परेतपितरोनांदीमुखाःसोम्या० अथापितॄन्नांदीमुखान्सुविदत्रान्० यंतुपितरोनांदी० मुखामनसाजवेन ॥ मनोन्वा० स्तोमेन पितॄणांनांदीमुखानांचमन्मभिः० पुनर्नःपितरोनांदीमुखामनोददातु० पात्रोत्सर्गांतंसमानं ॥ निरग्निकस्यात्रपिंडदानंकुलधर्मानुसारेणकृताकृतंसाग्निकस्यतुनियतमेव ॥ ततःशिवाआपःसंत्वित्यादिअस्मिन्श्राद्धेदत्तैरन्नोदकादिभिर्नांदीमुखाःपितरःप्रीयंतामितिभवंतोब्रुवंत्वित्यक्षय्यंदत्वा प्रीताःसंत्वितितैरुक्तेसर्वेभ्योविप्रेभ्योद्राक्षामलकमूलयवान्निष्क्रयंवादक्षिणाःपांत्वितिदक्षिणांदद्यात्तांबूलंच ॥ ततोदातारोनोभिवर्धंतामिति विप्राःप्रतिब्रूयुः ॥ ततोनांदीमुखाःपितरःप्रीयंतामितिभवंतोब्रुवंत्वितिकर्तावदेत् ॥ प्रीयंतांनांदीमुखाःपितरइतिविप्राः ॥ मद्गृहेसततंशोभनमस्त्वितिभवंतोब्रुवंत्वितिकर्तावदेत् ॥ त्वद्गृहेसततंशोभनमस्त्वितिविप्राःप्रतिब्रूयुः ॥ अत्रसर्वान्पिंडान्त्यमूषुवाजिनमितिमंत्रेणोद्धृत्याप्सुक्षिपति ब्राह्मणंवाभोजयतीत्यादिप्रतिपत्त्यंतरंतुदर्शश्राद्धवत् ॥ नात्रपिंडप्राशनंपत्न्याः ॥ ततोबर्हिरग्नौप्रहरति ॥ येसमा

नाःसमनसःपितरोनांदीमुखायमराज्ये० ॥ पिंडस्थानेजलमासिच्य वाजेवाजेइत्यस्यस्थाने ॥ त्यमू॒षुवा॒जिनं॑दे॒वजू॑तंस॒हावा॑नंतरु॒तारं॒रथा॑नां ॥ अरि॑ष्टनेमिं॑पृत॒नाजं॑मा॒शुंस्व॒स्तये॒ताक्ष्यं॑मि॒हाहु॑वेम ॥ इतिमंत्रमुक्त्वापितॄन्देवांश्चविसर्जयेत् ॥ ततःकूर्चद्वयंविस्रस्य आमा॒वाजं॑स्य० आमा॑गंतांपि॒तरानांदीमुखामातरानांदीमुखाश्चामासो० स्वादुषꣳसदःपितरोनांदीमुखावयोधाः ब्राह्मणासःपितरोनांदीमुखाःसोम्यासःशिवेनो० इत्यूहेनमंत्रान्वदेत् ॥ ततोविप्राः इहैवस्तंमा० आयुःप्रजां० प्रीतास्तुभ्यंपितामहानांदीमुखाःइत्याशिषोदद्युः ॥ ततोयजमानःमातापितामहीचैव० प्रमातामहकस्तथा ॥ एतेभवंतु० मंगलमितिविप्रान्वदेत् ॥ विप्राःमात्रादयःप्रीताःमंगलंप्रयच्छंतुइतिप्रतिब्रूयुः ॥ तत्तत्पार्वणाद्यजीवनवशेनयस्यकस्यचित्पार्वणलोपेतत्तत्पार्वणविषयकश्लोकैकदेशलोपः ॥ केवलमातृपार्वणकरणेएताभवंतुसुप्रीताइत्यूहः देवाअप्यत्रनकार्याः ॥ ततःइडामग्ने० इत्यनेनमंत्रेणआचारात्पात्रेण किंचिद्द्रव्यंसंघट्टयेत् ॥ ततःअद्यमेसफलमित्यादियस्यस्मृत्येत्येतदंतंकृत्वाअनेननांदीश्राद्धाख्येनकर्मणापरमेश्वरःप्रीयतांनमम इतिकर्मसमर्प्यविष्णुंसंस्मृत्यपवित्रेविसृज्याचम्यमातॄन्विसर्जयेत् ॥ निरग्निकस्यपिंडदानाकरणकल्पेसांकल्पिकविधिः ॥ अत्र वैश्वदेवआदावंतेचकर्तव्यइतिकेचित् नचब्रह्मचर्यादिनियमाः अत्रतर्पणेविशेषः ॥ पितरंनांदीमुखंतर्पयामिपितामहंनांदीमुखं तर्पयामीत्येवंकेवलजलेनतर्पणं ननामग्रहणंनप्राचीनावीतंतर्पणाभावएववा ॥ इतिसंस्काररत्नमालायांवृद्धिश्राद्धप्रयोगः ॥

॥ १२८ ॥ उपनयनपूर्वदिनकृत्यं ॥

श्रीः ॥ उद्धननादिचतुर्थदिवसीयसावित्रीव्रतविसर्गांतमुपनयनं ॥ ज्योतिर्विदादिष्टेसुमुहूर्तेकुमारस्योपनयनंकर्तव्यं ॥ ततः प्राग्दिनेतद्दिनेवाकृतमांगलिकआचार्यःवस्त्राच्छादितेपीठेप्राङ्मुखउपविश्यस्वदक्षिणतःपत्नींतद्दक्षिणतःसंस्कार्यंचोपवेश्यआच

म्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यममास्यामुकशर्मणःपुत्रस्यद्विजत्वसिद्धिपूर्वकवेदाध्ययनाधिकारसिद्धिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंआचार्यपैतृकसावित्रीमातृकसंस्काररूपमुपनयनाख्यंकर्मकरिष्ये ॥ तदंगंगणपतिपूजनंपुण्याहवाचनंमातृकापूजनंनांदीश्राद्धंग्रहाणामानुकूल्यार्थंग्रहमखंमंडपदेवताप्रतिष्ठापनंचकरिष्येइतिसंकल्प्योक्तरीत्याकुर्यात् ॥ ततःषोडशद्वादशाष्टहस्तान्यतमपरिमितःसद्मद्वारिमंडपःकार्यः ॥ तत्रसद्मवामभागेसंस्कार्यचतुर्हस्तायताहस्तमात्रोच्छ्रायासुलक्षणावेदिःकार्या ॥ ॥

॥ १२९ ॥ मंडपदेवताप्रतिष्ठा ॥

श्रीः ॥ दूर्वाशमीपल्लवकुलदेववृक्षपल्लवांस्तच्छाखावाऽऽम्रादिप्रशस्तवृक्षपत्रवेष्टितान्सूत्रेणषोढावेष्टयेत् ॥ तत्रएकत्रमुसलमेकत्रक्षुरिकादिशस्त्रंमध्येप्रक्षिप्यवेष्टयेत् ॥ तान्षट्वंशपात्रेनिधायउदक्संस्थेषुचतुर्षुक्रमेणनंदिनीनलिनीमैत्रोमास्तदुत्तरस्थमुसलगर्भेपशुवर्धिनींततउत्तरस्थशस्त्रगर्भेभगवतींचसूक्ष्ममृन्मयकलशद्वयेएकस्मिन्वायथाचारंतंडुललड्डुकपूर्णेहिरण्यहरिद्रापूगफलयुतेन्युब्जशरावपिहितेसूत्रवेष्टितेऽविघ्नपसंज्ञकंगणपतिंचावाह्ययथा ॥ नंदिन्यैनमःनंदिनींआवाहयामि ॥ नलिन्यैनमःनलिनीआ० ॥ मैत्रायैनमःमैत्रामा० ॥ उमायैनमःउमामा० ॥ पशुवर्धिन्यैनमःपशुवर्धिनीमा० ॥ शस्त्रगर्भाभगवत्यैनमःशस्त्रंगर्भा० ॥ अविघ्नपसंज्ञकगणपतयेनमः ॥ अविघ्नप० ॥ एताःपात्रांतरेआवाह्य ॐ नर्यं॑प्र॒जांमें॑गोपाय ॥ अ॒म॒तृ॒त्वायं॑जी॒वसें ॥ जा॒तांज॑नि॒ष्यमा॑णांच ॥ अमृतें॑स॒त्येप्रति॑ष्ठितां ॥ नंदिन्याद्यावाहितदेवताःसुप्रतिष्ठिताःसंतु० ॥ नंदिन्याद्यावा० ॐ ध्यायामि ॥ आसनं० पाद्यं० अर्घ्यं० आचमनीयं० ॥ तैलोद्वर्तनोष्णोदकैरभ्यंगस्नानंषण्णांवेष्टितानामविघ्नपस्यचकारयित्वा ॥ क॒नि॒क्र॒द

---

१ महेश्वरभट्टैर्विवाहप्रकरणेनांदीश्राद्धात्पूर्वमविघ्नसंज्ञकगणपतिमावाह्येत्युक्तंपक्षांतरमनुकल्पेनोपनयनेपियोज्यं ।

ज्जनुषंप्रब्रुवाणइयर्तिवाचमरितेवनावं ॥ सुमंगलश्चशकुनेभवासिमात्वाकाचिदबिभाविश्व्याविदत् ॥ मात्वाश्येनउद्वधीन्मासुपर्णोमात्वाविददिषुमान्वीरोअस्ता ॥ पित्र्यामनुप्रदिशंकानिक्रदत्सुमंगलोभद्रवादीवदेह ॥ अवक्रंददक्षिणतोगृहाणांसुमंगलोभद्रवादीशकुंते ॥ मानस्तेनईशतमाघशंसोबृहद्वदमविदथेसुवीराः ॥ प्रदक्षिणिदभिगृणंतिकारवोवयोवदंतऋतुथाशकुंतयः ॥ उभेवाचौवदतिसामगाइवगायत्रंचत्रैष्टुभंचानुराजति ॥ उद्गातेवशकुनेसामगायसिब्रह्मपुत्रइवसवनेषुशंससि ॥ वृषेववाजीशिशुमतीरपीत्यासर्वतोनःशकुनेभद्रमावदविश्वतोनःशकुनेपुण्यमावद ॥ आवदंस्त्वंशकुनेभद्रमावदतूष्णीमासीनःसुमतिंचिकिद्धिनः ॥ यदुत्पतन्वदसिकर्करिर्यथाबृहद्वदेमविदथेसुवीराः ॥ नंदिन्याद्यावाहितदे० मांगलिकस्नानं० ॥ वस्त्रं० गंधं० अक्षतान्० पुष्पाणि० धूपं० दीपं० नैवेद्यं० तांबूलं० फलं० दक्षिणांपुष्पांजलिं० इत्यादिपूजांसमाप्यवस्त्राच्छादितवंशपात्रेआग्नेयकोणे नंदिनीनामवेष्टितंनंदिन्यैनमःनंदिनींस्थापयामीतिप्रतिष्ठाप्य ॥ समुद्रज्येष्ठाःसलिलस्य० आपोहिष्ठा० इतिद्वाभ्यांप्रोक्ष्य ॥ गंधद्वारांदुराधर्षां० इतिगंधाक्षतान्समर्प्य ॥ दधिक्राव्णइतिदधि ॥ कांडात्कांडादितिदूर्वापुष्पाणिचसमर्पयेत् ॥ १ ॥ नलिन्यैनमःनलिनींस्थापयामि ॥ याआपोदिव्या० ॥ आपोहिष्ठा० ॥ प्रोक्ष्य॥गंधद्वारांदु० गंधाक्षतान्० दधिक्राव्ण० इतिदधि ॥ कांडात्कांडा० दूर्वापुष्पाणि ॥ २ ॥ मैत्रायै० मैत्रांस्था० ॥ यासांराजावरु० आपोहिष्ठा० प्रोक्ष्य गंधद्वारांदुरा० गंधाक्षतान् दधिक्राव्ण० दधि ॥ कांडात्कांडा० दूर्वापुष्पाणि ॥ ३ ॥ उमायै० उमांस्था० ॥ यासुराजावरु० आपो० प्रोक्ष्य गंधद्वारां० गंधाक्षतान् ॥ दधिक्राव्ण० दधि ॥ कांडात्कांडा० दूर्वापुष्पाणि ॥ ४ ॥ पशुवर्धिन्यै० पशुवर्धिनीं० समुद्रज्येष्ठा० याआपो० यासांराजा० यासुराजा० आपोहि० प्रोक्ष्य गंधद्वारां० गंधाक्षतान् ॥ दधिक्राव्ण० दधि ॥ कांडात्कांडा० दूर्वापुष्पाणि ॥

॥ ५ ॥ शस्त्रगर्भाभग० शस्त्रग० प्रोक्षणादिसर्वंतूष्णींकृत्वा ॥ अविघ्नपसंज्ञकगणपतये अविघ्न० स्थाप० तदस्तुमित्रा० गृहावैप्रतिष्ठा० मंडपदेवताभ्यो० गंधाक्षतपुष्पाणिसमर्प्य० ॥ तद्वंशपा त्रंस्वयंगृहीत्वा अविघ्नपसंज्ञकगणपतिं पद्याग्राहयित्वागृहांतःरंगवल्ल्यादिनापूजिते (घंटादिवाद्यघोषेणसहितःसब्राह्मणः ॥ इयमेवसायाप्रथमाव्यौच्छंदंतरस्यांचरतिप्रविष्टा ॥ वधूर्जजाननवगज्जनित्रीत्रयएनांमहिमानःसचंते ॥ छंदस्वतीउषसापेपिंशानेसमानंयोनिमनुसंचरंती ॥ सूर्यपत्नीविचरतःप्रजानतीकेतुंकृण्वानेअजरेभूरिरेतसा ॥ ऋतस्यपंथामनुतिस्रआगुस्त्रयोघर्मासोअनुज्योतिषागुः ॥ प्रजामेकारक्षत्यूर्जमेका १ व्रतमेकारक्षतिदेवयूनां ॥ चतुष्टोमोअभवद्यातुरीयायज्ञस्यपक्षावृषयोभवंती ॥ गायत्रींत्रिष्टुभंजगतीमनुष्टुभंबृहदर्कंयुंजानाःसुवराभरन्निदं ॥ पंचभिर्धाताविदधाविदंयत्तासाꣳस्वसृरजनयत्पंचपंच ॥ तासामुयंतिप्रयवेणपंचनानारूपाणिक्रतवोवसानाः ॥ त्रिꣳशत्ससारउपयंतिनिष्कृतꣳसमानंकेतुंप्रतिमुंचमानाः २ ॥ ऋतूꣳस्तन्वतेकवयःप्रजानतीर्मध्येछंदसःपरियंतिभास्वतीः ॥ ज्योतिष्मतीप्रतिमुंचतेनभोरात्रीदेवीसूर्यस्यव्रतानि ॥ विपश्यंतिपशवोजायमानानानारूपामातुरस्याउपस्थे ॥ एकाष्टकातपसातप्यमानाजजानगर्भंमहिमानमिंद्रं ॥ तेनदस्यून्व्यसहन्तदेवाहंतासुराणामभवच्छचीभिः ॥ अनानुजामनुजांमामकर्तसत्यंवदंत्यन्विच्छएतत् ॥ भूयास ३ मस्यसुमतौयथायूयमन्यावोअन्यामतिमाप्रयुक्त ॥ अभून्ममसुमतौविश्ववेदोआष्टप्रतिष्ठामविदद्धिगाधं ॥ भूयासमस्यसुमतौयथायूयमन्यावोअन्यामतिमाप्रयुक्त ॥ पंचव्युष्टीरनुपंचदोहागांपंचनाम्नीमृतवोनुपंच ॥ पंचदिशःपंचदशेनक्लृप्ताःसमानमूर्ध्नीरभिलोकमेकं ४ ॥ ऋतस्यगर्भःप्रथमाव्यूषुष्यपामेकामहिमानंबिभर्ति ॥ सूर्यस्यैकाचरतिनिष्कृतेषुघर्मस्यैकासवितैकांनियच्छति ॥ याप्रथमाव्यौच्छत्साधेनुरभवद्यमे ॥ सानःपयस्वतीधुक्ष्वोत्तरामुत्तराꣳसमां ॥ शुक्रर्षभानभसाज्योति

षागा॑द्वि॒श्वरू॑पाशब॒लीर॒ग्निकै॑तुः ॥ स॒मा॒नमर्थं॑ꣳस्वप॒स्यमा॑ना॒बिभ्रं॑तीज॒राम॑जरउष॒आगा॑ः ॥ ऋ॒तू॒नांपत्नी॑ ५ प्रथ॒मे॑यमा॒गा॒दह्नां॑ने॒त्रीजं॑नि॒त्रीप्र॒जाना॑ं ॥ एका॑स॒तीबं॑हु॒धोषो॒व्युं॑च्छ॒स्यजी॑र्णा॒त्वंजं॑रयसि॒सर्वं॑म॒न्यत् ॥ इत्यादिसूक्तेनस्वस्तिनइंद्रो० अष्टौदेवावसवः० ऋद्ध्यास्महव्यैः० इतिमंत्रान्पठन्) देशेऽक्षतपुंजेषुनर्यप्रजामितिप्रतिष्ठाप्यसंपूज्यततोयावन्मंडपोद्वासनंप्रत्यहंपूजयेत् ॥ आचारात्वस्त्रादिदानंतत्परिधानंचयुवा॑सु॒वासा॒० ॥ कु॒र्वा॒णाचीरं॑मा॒त्मनः॑ ॥ वासां॑ꣳसि॒मम॒गाव॑श्च ॥ अ॒न्न॒पा॒नेचं॑सर्व॒दा ॥ ततो॑मे॒श्रिय॒माव॑ह ॥ युवंवस्त्रा॑णिपीव॒सावं॑साथे ॥ यु॒वोरच्छि॑द्रा॒मंतं॑वोहु॒सर्गा॑ः॥अवा॑तिरत॒मनृं॑तानि॒विश्वा॑ ॥ ऋ॒तेनं॑मित्रावरुणासचेथे ॥ एतत्कर्मणःसांगतासिध्यर्थंनानानामगोत्रान्ब्राह्मणान्गंधादिभिःपूजयिष्ये तेभ्योभूयसींदक्षिणांदातुमहमुत्सृजे ॥ तेनश्रीकर्मांगदेवतारूपीपरमेश्वरःप्रीयतां ॥ यांतुदेवगणाःसर्वे इतिविसृज्यद्विराचामेत् ॥ ॥

॥ १३० ॥ उपनयनप्रयोगः ॥

श्रीः ॥ ततआचार्यःदेशकालौसंकीर्त्यममसावित्र्युपदेशाधिकारसिद्ध्यर्थंअमुकप्रत्याम्नायेनप्राजापत्यत्रयपरिमितंप्रायश्चित्तंकरिष्येइतिसंकल्प्यकुर्यात् ॥ बटुनापिसावित्रीग्रहणाधिकारसिद्ध्यर्थंतावदेवकारिणीयं ॥ ततःकृतभोजनो[1]बटुराचम्य[2]देश

---

[1] ततोद्वितीयदिनेप्रातराचार्यःषट्प्रभृतिसमसंख्यान्ब्राह्मणान्संभोज्यपुण्याहस्वस्तिऋद्धीर्वाचयित्वेंद्रःप्रीयतामितिवदेत् । ततःकृतमंगलस्नानमलंकृतंकुमारंमात्रासहभोजयेत् । मातुरभावेऽन्यययावाऽप्रत्याख्यायिन्या। तस्याअप्यभावेएकाकिनंभोजयेत् ॥

[2] पौराणाचमनं॥ तद्यथा ॥ केशवाद्यैस्त्रिभिर्नामभिरुदकंपिबेत् ॥ चतुर्थपंचमाभ्यांकरतलेस्पृशेत् ॥ षष्ठसप्तमाभ्यामोष्ठौस्पृशेत् ॥ अष्टमनवमाभ्यांमुखंसंमृजेत् ॥ दशमेनवामहस्तंप्रोक्ष्य एकादशेनपादौप्रोक्ष्य द्वादशेनशिरःस्पृष्ट्वा त्रयोदशेनोर्ध्वोष्ठमंगुल्यग्रैःस्पृष्ट्वा चतुर्दशेनदक्षिणनासारंध्रमंगुष्ठतर्जनीभ्यां पंचदशेनवामनासारंध्रंताभ्या

कालौसंकीर्त्योपनयनांगंवपनंकरिष्येइतिसंकल्प्यकुर्यात् ॥ ततोयथाचारंस्नानंयथाशक्त्यलंकरणंअहतवस्त्रपरिधानंचकर्तव्यं ॥ ततआचार्यउपनयनहोमांगंउद्धननादिकरिष्यइतिसंकल्प्य ॥ उद्धननेनभूसंस्कारंविधायतत्रमथितंश्रोत्रियागारादाहृतंवासमुद्भवनामानंलौकिकमग्निंप्रतिष्ठाप्यप्रज्वाल्यसमित्त्रयमादायश्रद्धएहीत्यादिप्राणायामांतंकृत्वोपनयनहोमकर्मणियक्ष्यमाणादेवताःपरिग्रहीष्यामि ॥ जातदेवसमग्निमिध्मेनेत्यादिव्याहृत्यंतमुक्त्वाप्रधानहोमे ॥ आयुर्दामग्निंआयुर्दादेवमग्निंचाज्येन ॥ अंगहोमेवरुणंद्विरित्यादिएतादेवताःसद्योयक्ष्यइत्यंतमुक्त्वासमिधोग्नावाधायप्राकृतानिवैकृतानिचपात्राण्यासादयति ॥ दर्वींआज्यस्थालींप्रणीतापात्रंप्रोक्षणीपात्रंइध्मंबर्हिःदर्भान्उपवेषंकटिसूत्रंकच्छंयज्ञोपवीतंमेखलांअश्मानंकूर्चंदंडंअजिनंभिक्षापात्रंसप्तपलाशसमिधश्चवाससीगांआज्यंचासाद्यपरिधिपरिधानांतमाचार्यःसमापयेत् ॥ अथभुक्तंकृतवपनंस्नातमलंकृतंकृताहतवस्त्रपरिधानंबटुंअग्नेरुत्तरतःसमानीयप्राङ्मुखंकृत्वाकटिसूत्रंकच्छंचतूष्णींदत्वाचमनंकारयेत् ॥ ततोब्रह्मचारीश्रौतस्मार्तकर्मानुष्ठानसिद्ध्यर्थंयज्ञोपवीतधारणंकरिष्येइतिसंकल्प्यमंत्रंपठन्यज्ञोपवीतंधारयति ॥ ॐ यज्ञोपवीतंपरमंपवित्रंप्रजापतेर्यत्सहजंपुरस्तात् ॥ आयुष्यमग्र्यंप्रतिमुंचशुभ्रंयज्ञोपवीतंबलमस्तुतेजः ॥ इत्याचार्यदत्तोपवीतनकुमारोयज्ञोपवीतीभूत्वा

मेव षोडशसप्तदशाभ्यांयथाक्रमंदक्षिणवामनेत्रेंगुष्ठानामिकाभ्यां अष्टादशैकोनविंशाभ्यांदक्षिणवामश्रोत्रेंगुष्ठकनिष्ठिकाभ्यां विंशेननाभिंताभ्यामेव एकविंशेनहृदयंपाणितलेन द्वाविंशेनशिरःपाणिना त्रयोविंशचतुर्विंशाभ्यांयथाक्रमंदक्षिणवामभुजौअंगुल्यग्रैःस्पृशेदिति ॥ केशवादिनामानिनमोंतानिप्रथमांतानिवासंबुद्ध्यंतानिवा संबुद्ध्यंतपक्षेकेचिद्विष्णुपदंहरिपदंचाविभक्तिकमेवोच्चारयंतितत्साधूनेवप्रयुंजीतेतिनियमात्तुच्छं॥ गायत्र्युपदेशात्प्राक्तनानिसर्वाण्यप्याचमनान्येवमेव ॥

प्राङ्मुखोद्विराचम्यपूर्वेणाचार्यमपरेणाग्निंगत्वाचार्याद्दक्षिणतःप्राङ्मुखउपविश्यान्वारभते ॥ ततआचार्यःपरिषेचनादिसामान्यप्रधानांतंहुत्वाप्रधानहोमंकरोति ॥ ॐ आयुर्दाअग्नेहविषोजुषाणोघृतप्रतीकोघृतयोनिरेधि ॥ घृतंपीत्वामधुचारुगव्यंपितेवपुत्रमभिरक्षतादिमꣳस्वाहा ॥ आयुर्देग्नयइदं० ॥ ॐ आयुर्दादेवजरसंगृणानोघृतप्रतीकोघृतपृष्ठोअग्ने ॥ घृतंपिबन्नमृतंचारुगव्यंपितेवपुत्रंजरसेनयेमꣳस्वाहा ॥ आयुर्देदेवायाग्नयइदं० ॥ इतिप्रधानाहुतिद्वयंहुत्वा ॥ ततइमंमेवरुणेत्यादिस्विष्टकृदंतंहुत्वा ॥ उत्तरपरिधिसंधेरुत्तरतोश्मानंनिधाय ॥ कुमारमात्माग्न्योरंतरानीत्वादक्षिणेनपादेनोपक्रम्यप्राङ्मुखंपञ्चामवस्थापयति ॥ आतिष्ठेममश्मानमश्मेवत्वꣳस्थिरोभव ॥ प्रमृणीहिदुरस्यून्त्सहस्वपृतनायतइति ॥ ततःपरिधापितंवासःप्रज्ञातंनिधाय ॥ ततोहतंवासःप्राङ्मुखस्यपरिधापयति ॥ याअकृंतंनवयन्याअतन्वतयाश्चदेवीरंतानभितोददंत ॥ तास्त्वादेवीर्जरसासंव्ययंत्वायुष्मानिदंपरिधत्स्ववासः ॥ परिधत्तधत्तवाससैनꣳशतायुषंकृणुतदीर्घमायुः ॥ बृहस्पतिःप्रायच्छद्वासएतत्सोमायराज्ञेपरिदातवाउ ॥ जरांगच्छासिपरिधत्स्ववासोभवाकृष्टीनामभिशस्तिपावा॥ शतंचजीवशरदःसुवर्चारायश्चपोषमुपसंव्ययस्वेति ॥ ततोद्विराचांतमभिमंत्रयते ॥ परीदंवासोधिधास्वस्तयेभूरापीणामभिशस्तिपावा ॥ शतंचजीवशरदःपुरूचीर्वसूनिचाय्योविभजासजीवन्निति ॥ ततस्त्रिगुणयामेखलयाप्रदक्षिणंत्रिःपरिव्ययतिद्विरित्येके ॥ यादुरितापरिबाधमानाशर्मवरूथेपुनतीनआगात् ॥ प्राणापानाभ्यांबलमावहंतीस्वसादेवानाꣳसुभगामेखलेयमिति ॥ उत्तरतोनाभेस्त्रिवृतंग्रंथिंकृत्वादक्षिणतोनाभेःपरिकर्षति ॥ ततोजिनमुत्तरीयंकरोति ॥ मित्रस्यचक्षुर्धरुणंधरीयस्तेजोयशस्विस्थविरꣳसमिद्धं ॥ अनाहनस्यंवसनंजरिष्णुपरीदंवाज्यजिनंधत्स्वामुकशर्मन्नदितिस्तेकक्षांबध्नातु ॥ वेदस्यानुवक्तवैमेधायैश्रद्धायाअनूक्तस्यानिराकरणायब्रह्मणेब्रह्मवर्चसायेति ॥ मंत्रेषु

सर्वत्रासावितिपदंपरित्यज्यसंस्कार्यस्यसंबुद्ध्यानामग्राह्यं ॥ ततःइंद्रायत्वांपरिददेइतिवदेत् ॥ परिदेहीतिमाणवकः ॥ परीममिंद्रब्रह्मणेमहेश्रोत्रायदध्मस्यथैनंजरिमाणयेज्योक्श्रोत्रेधिजागरदिति ॥ ततोमाणवकमपरेणाग्निमुदङ्मुखमुपवेश्यहुतशेषमाज्यंमंत्रत्रयेणैकवारंप्राशयति ॥ सूत्रेएतैःसन्नतैरितिबहुवचनेनप्राशनेमंत्राणांसमुच्चयस्योक्तत्वात् ॥ हुतशेषेआज्येदधिप्रक्षिप्यपृषदाज्यंकृत्वावाप्राशयति ॥ त्वयिमेधांत्वयिप्रजांत्वय्यग्निस्तेजोंदधातु ॥ त्वयिमेधांत्वयिप्रजांत्वयींद्रइंद्रियंदधातु ॥ त्वयिमेधांत्वयिप्रजांत्वयिसूर्योभ्राजोंदधातु ॥ योगेयोगेइममग्नइतिमंत्राभ्यामाचार्यःप्राश्नंतꣳसमीक्षते ॥ योगेयोगेतवस्तरंवाजेवाजेहवामहे ॥ सखायइंद्रमूतये ॥ इममग्नआयुषेवर्चसेकृधिप्रियꣳरेतोवरुणसोमराजन् ॥ मातेवास्माअदितेशर्मयच्छविश्वेदेवाजरदष्टिर्यथासदिति ॥ अथवाहुतशेषमाज्यंपृषदाज्यंवाआभ्यामेवमंत्रभ्यांप्राशयति ॥ तदाईक्षणेनास्तिमंत्रः ॥ अत्रकेचित्सूत्रार्थज्ञानाभावेनत्रिभिर्मंत्रैःप्राशनत्रयंकारयंतितदशुद्धं ॥ प्राशनसूत्रेत्वेतैःसंनतैरितिबहुवचनात् प्राशनेमंत्राणांसमुच्चयस्योक्तत्वात् त्रिभिरेकवारंप्राशनंकार्यं ॥ ततःकृतशुद्धाचमनःकुमारआचार्यंतूष्णींस्पृशति ॥ आचार्यश्चैनमभिमंत्रयते ॥ शतमिन्नुशरदोअंतिदेवायत्रानश्चक्राजरसंतनूनां ॥ पुत्रासोयत्रपितरोभवंतिमानोमध्यारीरिषतायुर्गंतोरिति ॥ ततःप्रदक्षिणमग्निंचरंतंबटुमभिमंत्रयते ॥ आगंतासमगन्महिप्रसमृत्युंयुयोतन ॥ अरिष्टाःसंचरेमहिस्वस्तिचरतादिहस्वस्त्यागृहेभ्यइति ॥ ततोबटुंउपनयनार्थंवाचयति ॥ ब्रह्मचर्यमागामुपमानयस्वब्रह्मचारीभवानिदेवेनसवित्राप्रसूतइति ॥ ततआचार्यःपृच्छतिकोनामासीति ॥ ततोमाणवकः व्यावहारिकंनामनाक्षत्रंनामचवदति ॥ गिरिधरशर्मास्मिरौहिणशर्मास्मीत्येवंप्रकारेण ॥ ततआचार्यः ॥ स्वस्तिदेवसवितरहमनेनामुनोदृचमशीय ॥ अत्रमंत्रेअमुनेतिपदंनिष्काश्यबटोर्व्यावहारिकंनाक्षत्रंचशर्मांतंनामद्वयंप्रक्षिप्यमंत्रःपठ

नीयः ॥ सच ॥ स्वस्तिदेवसवितरहमनेनगिरिधरशर्मणारौहिणशर्मणोदृचमशीयेत्येवंप्रकारेणनामनीगृह्णाति ॥ ततःकुशैरुभावात्मानंमार्जयतः ॥ शंनो॑दे॒वीर॒भिष्ट॑य॒आपो॑भवंतुपी॒तये॑ ॥ शंयोर॒भिस्र॑वंतुनइति ॥ मार्जनांतंसर्वंकृत्वासुमुहूर्तोपनयनसमयंप्रतीक्षेत् ॥ अथप्रधानोपनयनं ॥ प्राप्तब्रह्मचर्यस्यकृतमार्जनस्यस्वस्थानस्थितस्याचार्यस्यचांतरास्वस्तिकांकितमंतःपटंप्राक्छदंआचारान्मध्येकृत्वामंगलपद्यपाठेवाद्यादिघोषेचक्रियमाणेसुलग्नसमयेअंतःपटंप्रागपसार्यप्राङ्मुखआचार्यःवक्ष्यमाणोपनयनधर्मेणउदङ्मुखस्यबटोरुपनयनंकुर्यात् ॥ इदंमुख्यमुपनयनशब्दवाच्यंज्योतिर्विदादिष्टेसुमुहूर्तेकर्तव्यम् ॥ ॥ छ ॥

॥ १३१ ॥ उपनयनमंत्राः ॥

श्रीः ॥ ॐ अग्ने॑तेजस्विन्तेज॒स्वीत्वंदे॒वेषु॑भूया॒स्तेज॑स्वंत॒मामायु॑ष्मंत॒ंवर्च॑स्वंतंमनु॒ष्ये॑षुकुरुदी॒क्षायै॑चत्वा॒तप॑सश्च॒तेज॑सेजुहोमितेजो॒विद॑सि॒तेजो॑मा॒मामाहा॑सी॒न्माहंतेजो॑हासिष॒ंमामान्तेजो॑हा॒सीदिंद्रौ॑जस्विन्नोज॒स्वीत्वंदे॒वेषु॑भूया॒ओज॑स्वंत॒मामायु॑ष्मंत॒ंवर्च॑स्वंतंमनु॒ष्ये॑षुकुरु॒ब्रह्म॑णश्चत्वाक्ष॒त्रस्य॑च ॥ १ ॥ ओज॑सेजुहोम्योजो॒विद॒स्योजो॑मा॒मामाहा॑सी॒न्माहमोजो॑हासिष॒ंमामामोजो॑हासी॒त्सूर्य॑भ्राजस्विन्भ्राज॒स्वीत्वंदे॒वेषु॑भूया॒भ्राज॑स्वंत॒मामायु॑ष्मंत॒ंवर्च॑स्वंतंमनु॒ष्ये॑षुकुरुवा॒योश्च॑त्वा॒पांच॒भ्राज॑सेजुहोमिसुव॒र्विद॑सि॒सुव॑र्मा॒माहा॑सी॒न्माहꣳसुव॑र्हासिष॒ंमामाꣳसुव॑र्हासी॒न्मयि॑मे॒धांमयि॑प्र॒जांमय्य॒ग्निस्तेजो॑दधातु॒मयि॑मे॒धांमयि॑प्र॒जांमयींद्र॑इंद्रि॒यंद॑धातु॒मयि॑मे॒धांमयि॑प्र॒जांमयि॒सूर्यो॒भ्राजो॑दधातु ॥ २ ॥ सा॒ंग्र॒ह॒ण्येष्ट्या॑यजते ॥ इ॒मांज॒नता॒ꣳसंगृ॑ह्णानीति॑ ॥ द्वाद॑शारत्नीरश॒नाभ॑वति ॥ द्वाद॑श॒मासाः॑संवत्स॒रः ॥ सं॒व॒त्स॒रमे॒वाव॑रुंधे ॥ मौ॒ंजीभ॑वति ॥ ऊर्ग्वैमुंजाः॑ ॥ ऊर्ज॑मे॒वाव॑रुंधे ॥ चि॒त्रानक्ष॑त्रंभवति ॥ चि॒त्रंवा॒एतत्कर्म॑ ॥ यद॑श्वमे॒धःसमृ॑ध्यै ॥ पुण्य॑नामदे॒वयज॑नम॒ध्यव॑स्यति ॥ पुण्या॑मे॒वतेन॑की॒र्तिम॒भिज॑यति ॥ अप॑दातीनृ॒त्विजः॑स॒मावह॑न्त्या॒सुब्र॒ह्मण्या

या॑ः ॥ सुव॒र्गस्य॑लो॒कस्य॒सम॑ष्ट्यै ॥ केशश्म॒श्रुव॑पते ॥ न॒खानि॒निकृं॑तते ॥ द॒तोधा॑वते ॥ स्नाति॑ ॥ अह॑तं॒वास॒ःपरि॑धत्ते ॥ पा॒प्मनो प॑हत्यै ॥ वाचं॑य॒त्वोप॑वसति ॥ सु॒व॒र्गस्य॑लो॒कस्य॒गुप्त्यै॑ ॥ रात्रिं॑जाग॒रयं॑तआसते ॥ सुव॒र्गस्य॑लो॒कस्य॒सम॑ष्ट्यै ॥ २ ॥ नयं॑प्र॒जांमे॑गोपाय ॥ अ॒मृ॒त॒त्वाय॑जी॒वसे॑ ॥ जा॒तांज॑नि॒ष्यमा॑णांच ॥ अ॒मृते॑स॒त्येप्रति॑ष्ठितां ॥ इत्युपनयनमंत्राः ॥ अथोपनयनं ॥ तच्चेत्थं ॥ आचार्यःकुमारस्यदक्षिणमंसंस्वदक्षिणेनहस्तेनसव्यंसव्येनतूष्णीमन्वारभ्यात्मनोदक्षिणेनहस्तेनब्रह्मचार्यभिमुखेनतस्यहृदयंस्पृष्ट्वासमीपमुपनयति ॥ भूर्भुव॒ःसुव॒स्तत्स॑वि॒तुर्वरे॑ण्यं॒भर्गो॑दे॒वस्य॑धीमहि ॥ धियो॒योनः॑प्रचो॒दया॑त् ॥ दे॒वस्य॑त्वासवि॒तुःप्र॑स॒वे॑ऽश्विनो॑र्बा॒हुभ्यां॑पू॒ष्णोहस्ता॑भ्या॒मुपनयेमुकशर्मन्निति ॥ इदंप्रधानोपनयनंब्रह्मचारीनविस्मरेत् ॥ विस्मरणेत्वखिलंकर्मावर्ततेइतिमातृदत्तः ॥ ततआचार्यःस्वदक्षिणहस्तेनबटोर्दक्षिणंहस्तंसांगुष्ठमुत्तानंगृह्णाति ॥ अग्निष्टेहस्तमग्रभीत्सोमस्तेहस्तमग्रभीत्सवितातेहस्तमग्रभीत्सरस्वतीतेहस्तमग्रभीत्पूषातेहस्तमग्रभीद्बृहस्पतिस्तेहस्तमग्रभीन्मित्रस्तेहस्तमग्रभीद्वरुणस्तेहस्तमग्रभीत्त्वष्टातेहस्तमग्रभीद्धातातेहस्तमग्रभीद्विष्णुस्तेहस्तमग्रभीत्प्रजापतिस्तेहस्तमग्रभीदिति ॥ ततोबटुंसंशास्ति ॥ सवितात्वाभिरक्षतुमित्रस्त्वमसिधर्मणाग्निराचार्यस्तवदेवेनसवित्राप्रसूतोबृहस्पतेर्ब्रह्मचारीभवामुकशर्मन् ॥ अपोशानसमिधआधेहिकर्मकुरुमादिवास्वाप्सीरिति ॥ ततःस्वहस्तेनब्रह्मचारिणोदक्षिणमंसंउपर्युपरितूष्णीमन्ववमृश्यहृदयदेशमभिमृशति ॥ ममहृदयेहृदयंतेअस्तुममचित्तंचित्तेनान्वेहिममवाचमेकमनाजुषस्वबृहस्पतिस्त्वानियुनक्तुमह्यंमामेवानुसꣳरभस्वमयिचित्तानिसंतुतेमयिसामीच्यमस्तुतेमह्यंवाचंनियच्छतादिति ॥ ततोनाभिदेशमभिमृशति ॥ प्राणानांग्रंथिरसिसमाविस्रसइति ॥ ततःकुमारमभिमंत्रयते ॥ भूर्भुवःसुवःसुप्रजाःप्रजयाभूयासꣳसुवीरोवीरैःसुवर्चावर्चसासुपोषःपोषैःसुमेधामेधयासुब्रह्माब्रह्मचारिभिरिति ॥ ततः

पुनःकुमारमभिमंत्रयते ॥ भूर्ऋक्षुत्वाग्नौपृथिव्यांवाचिब्रह्मणिददेमुकशर्मन् ॥ भुवोयजुःषुत्वावायावंतरिक्षेंप्राणेब्रह्मणिददेमुकशर्मन् ॥ सुवःसामसुत्वासूर्येंदिविचक्षुषिब्रह्मणिददेमुकशर्मन् ॥ इष्टतस्तेप्रियोसानिअमुकशर्मन् ॥ अनलस्यतेप्रियोसानिअमुकशर्मन् ॥ इदंवत्स्यावःप्राणआयुषिवत्स्यावःप्राणआयुषिवसामुकशर्मन् ॥ ततोब्रह्मचारिणोदक्षिणंहस्तमुत्तानंसांगुष्ठमग्निरायुष्मानितिपंचभिःपर्यायैर्गृह्णाति ॥ अ॒ग्निरायु॑ष्मा॒न्त्सव॒नस्पति॑भि॒रायु॑ष्मा॒न्तेन॒त्वायु॒षायु॑ष्मंतंकरोमि ॥ सोम॒आयु॑ष्मा॒न्त्सओष॑धीभि॒रायु॑ष्मा॒न्तेन॒त्वायु॒षायु॑ष्मंतंकरोमि ॥ य॒ज्ञआयु॑ष्मा॒न्त्सद॒क्षि॑णाभि॒रायु॑ष्मा॒न्तेन॒त्वायु॒षायु॑ष्मंतंकरोमि ॥ ब्रह्मायु॑ष्म॒त्तद्ब्रा॑ह्म॒णैरायु॑ष्म॒त्तेन॒त्वायु॒षायु॑ष्मंतंकरोमि ॥ दे॒वाआयु॑ष्मंत॒स्तेंमृते॒नायु॑ष्मंत॒स्तेन॒त्वायु॒षायु॑ष्मंतंकरोमि ॥ ततोमंत्रद्वयंबटोर्दक्षिणेकर्णेजपति ॥ आयु॑ष्टेवि॒श्वतो॑दधद्॒यम॒ग्निर्वरे॑ण्यः ॥ पुन॑स्तेप्रा॒णआय॑ति॒परा॒यक्ष्मं॑ꣳसुवामिते ॥ अग्नौपृथिव्यांप्रतितिष्ठवायावंतरिक्षेसूर्येंदिवियाꣳस्वस्तिमग्निर्वायुरादित्यश्चंद्रमाआपो॒नुसंचरंतिताꣳस्वस्तिम॒नुसंचरामुकशर्मन् ॥ प्राणस्यब्रह्मचार्यभूरमुकशर्मन्इति ॥ ततोमंत्रद्वयमुत्तरेकर्णेजपति ॥ आ॒युर्दा॑अंग्नेह॒विषो॑जुषा॒णोघृ॒तप्र॑तीकोघृ॒तयो॑निरेधि ॥ घृ॒तंपी॒त्वामधु॒चारु॒गव्यं॑पि॒तेव॑पु॒त्रम॒भिर॑क्षतादि॒मं ॥ अग्नौपृथिव्यांप्रतितिष्ठ० ॥ ततोब्रह्मचारिणोमुखेनमुखꣳसन्निधायजपति ॥ मे॒धांत॒इंद्रो॑ददातुमे॒धांदे॒वीसर॑स्वती ॥ मे॒धांते॑अ॒श्विना॑वु॒भावाध॑त्तां॒पुष्क॑रस्रजाविति ॥ ततोबटुमुत्थाप्य ॥ कषकादिदेवेभ्यस्त्वांपरिददे ॥ परिदेहीतिबटूक्तौ ॥ आचार्योददाति ॥ कषकायत्वापरिददामि ॥ अंतकायत्वापरिददामि ॥ अघोरायत्वापरिददामि ॥ गदायत्वापरिददामि ॥ यमायत्वापरिददामि ॥ मखायत्वापरिददामि ॥ वशिन्यैत्वापरिददामि ॥ पृथिव्यैत्वासवैश्वानरायैपरिददामि ॥ अद्भ्यस्त्वापरिददामि ॥ ओषधीभ्यस्त्वापरिददामि ॥ वनस्पतिभ्यस्त्वापरिददामि ॥ द्यावापृथिवीभ्यांत्वापरिददामि ॥ सुभूतायत्वापरिददामि ॥

ब्रह्मवर्चसायत्वापरिददामि ॥ विश्वेभ्यस्त्वादेवेभ्यःपरिददामि ॥ सर्वेभ्यस्त्वाभूतेभ्यःपरिददामि ॥ सर्वाभ्यस्त्वादेवताभ्यः परिददामि ॥ इतिपरिदानं ॥ पुनरुपनयनेपरिदानानंतरंसावित्रीवाचनं ॥ पुनरुपनयनप्रयोगमग्रेवक्ष्यामः ॥ प्रथमोपनयने परिदानांतंकृत्वाऽक्षारलवणादिकंव्रतंकुमारस्यदिनत्रयमग्निसन्निधौकारयित्वात्र्यहेतीतेचतुर्थदिवसेप्रातःसावित्रीवाचनंकृत्वा सप्तपलाशसमिद्धोमादिक्रमेणाखिलंकार्यमित्येकंमतं ॥ पौष्करसादेरपरंमतं ॥ सद्यःपौष्करसादिरितिसमानेह्निसद्यःव्रतमुपेत्य सावित्रीग्रहणं ॥ तदुच्यते ॥ परिदानानंतरंमाणवकः ॥ देशकालौसंकीर्त्यममेधाद्यभिवृद्धिद्वाराब्रह्मचर्यव्रतग्रहणांगंसप्तपलाशसमिद्धोमंकरिष्येइतिसंकल्प्याचार्यःकारयति ॥ घृतान्वक्तंसाग्रंपलाशसमित्सप्तकमादाय ॥ अग्नयेसमिधमाहार्षंबृहतेजातवेदसे ॥ यथात्वमग्नेसमिधासमिध्यसएवंमांमेधयाप्रज्ञयाप्रजयापशुभिर्ब्रह्मवर्चसेनान्नाद्येनसमेधयस्वाहेत्येकांसमिधंजुहोति॥ अग्नयइदं० ॥ अग्नयेसमिधावाहार्षंबृहते० स्वाहेतिद्वेजुहोति ॥ अग्नयइदं० ॥ अग्नयेसमिधआहार्षमितिसर्वमंत्रमुच्चार्यचतस्रोजुहोति ॥ अग्नयइदं० ॥ ततआचार्यःइध्मसन्नहनादिसंस्थाजपांतंकर्मसमापयेत् ॥ अथब्रह्मचर्याश्रमव्रतग्रहणंकुर्यात् ॥ आचार्यः ब्रह्मचारिणाकर्तव्यानिव्रतान्युपदिशति ॥ ब्रह्मचारीनगायेन्नरोदेन्ननृत्यदर्शीस्यादित्यादीनिब्रह्मचारिप्रकरणस्थधर्मोक्तानिश्रुत्वा देशकालौसंकीर्त्यममब्रह्मचर्याश्रमविहितसकलव्रतानांग्रहणंयावत्समावर्तनंयथाशक्तिकरिष्येइतिसंकल्प्योपस्थेयदेवताअभिसंधायोपतिष्ठते ॥ अग्ने॑व्रतपतेव्र॒तंच॑रिष्यामि॒तच्छ॑केयं॒तन्मे॑राध्यतां ॥ वायो॑व्रतपतेव्र॒तंच॑रिष्यामि॒तच्छ॑केयं॒तन्मे॑राध्यतां ॥ आदि॑त्यव्रतपतेव्र॒तंच॑रिष्यामि॒तच्छ॑केयं॒तन्मे॑राध्यतां ॥ व्र॒तानां॑व्रतपतेव्र॒तंच॑रिष्यामि॒तच्छ॑केयं॒तन्मे॑राध्यतां ॥ एवंप्रकारेणव्रतग्रहणंकृत्वा ॥ समावर्तनेएतद्व्रतत्यागोवक्ष्यमाणप्रकारेणकार्यः ॥ अंतराम्नातविशेषव्रतानांग्रहणंत्यागश्च

तत्रतत्रवक्ष्यते ॥ ततोगुरवेवरंददाति ॥ गुरोवरंतेददामीति ॥ वरोत्रगौःअभावेगुंजापरिमितंसुवर्णंवा ॥ पितुरपिस्याद्व

रदानं ॥ ततआचार्योमंत्रंवाचयित्वामाणवकमुत्थापयति ॥ उदायु॑षास्वा॒युषोदोष॑धीना॒ꣳरसे॒नोत्प॒र्जन्य॑स्य॒शुष्मे॒णोद॑स्थाम॒मृता॒ꣳ

अनु॑इति ॥ ततःसूर्यायत्वांपरिददे ॥ परिदेहीतिमाणवकः ॥ आचार्यः ॥ सूर्यैषतेपुत्रस्तंतेपरिददामीति ॥ ततआचार्योब्रह्म

चारीवाआदित्यमुपतिष्ठते ॥ तच्चक्षु॑र्दे॒वहि॑तंपु॒रस्ता॑च्छु॒क्रमु॒च्चर॑त् ॥ पश्ये॑मश॒रद॑ःश॒तंजीवे॑मश॒रद॑ःश॒तंनंदा॑मश॒रद॑ःश॒तंमोदा॑

मश॒रद॑ःश॒तंभवा॑मश॒रद॑ःश॒तꣳशृ॒णवा॑मश॒रद॑ःश॒तंप्रब्र॑वामश॒रद॑ःश॒तमजी॑तास्यामश॒रद॑ःश॒तंज्योक्च॒सूर्यं॑दृ॒शेइति ॥ ततआचा

र्योदंडंप्रयच्छति ॥ अग्निष्टआयुःप्रतरांकृणोत्वग्निष्टेपुष्टिंप्रतरांदधात्विंद्रोमरुद्भिरिहतेदधात्वादित्यस्तेवसुभिरादधात्विति ॥ तत

स्तूष्णींभिक्षापात्रमरिक्तंप्रदायाह ॥ भिक्षाचर्यंचरेति ॥ ततोब्रह्मचारीओमित्याज्ञामादायप्रथमंमातरंमातृसमांवाऽप्रत्याख्या

यिनींभिक्षेत ॥ भवतिभिक्षांदेहीति ॥ भवान्भिक्षांददात्वितिपुमांसं ॥ प्रथमंभिक्षितमादायाऽऽचार्यायनिवेदयति भैक्ष्यंभो

इति ॥ आचार्यस्तत्प्रतिगृह्णाति ॥ ततोरातिकुलेषुभिक्षेत ॥ ततआचार्यःबटोःपूर्वंप्रज्ञातंनिहितंवासःप्रतिगृह्णाति ॥ यस्यतेप्र

थमवास्यꣳहरामस्तंत्वाविश्वेअवंतुदेवाः ॥ तंत्वाभ्रातरःसुहृदोवर्धमानमनुजायतांबहवःसुजातमिति ॥ ततउपनयनांगंत्रिवृद

न्नहोमंपुण्याहवाचनंचकरिष्येइतिसंकल्प्योक्तरीत्याकृत्वाश्रद्धामेधेप्रीयेतामितिवदेत् ॥ ततःसावित्रीग्रहणांगंत्र्यहव्रतमुपदिश

ति ॥ इक्षुविकारलवणमाषमुद्गादिधान्यमधुमांसानिनभोक्तव्यानि ॥ उपरिशयनंमृन्मयेनजलपानंशूद्रायस्वोच्छिष्टदानंदिवा

स्वापादिवर्जनीयानि ॥ उभौकालौभिक्षाचर्यं ॥ सायमुपक्रम्यउभौकालौसायꣳसायंवाअग्निकार्यंकार्यमिति ॥ ब्रह्मचारीश्रुत्वा

देशकालौसंकीर्त्यममसावित्रीव्रतग्रहणाधिकारसिद्ध्यर्थंअग्न्यादिसन्निधौयथाशक्तित्र्यहव्रतग्रहणंकरिष्येइतिसंकल्प्योपस्थेयदेव

ताअभिसंधायोपतिष्ठते ॥ अग्ने॑व्रतपतेव्र॒तंच॑रिष्यामीत्यादित्र्यहव्रतंस्वीकृत्यचतुर्थदिवसेउक्तरीत्याविसर्गःकार्यः॥ ततआचार्यो गायत्र्युपदेशार्थमुदगग्रेकूर्चेप्राङ्मुखउपविशति ॥ राष्ट्रभृदस्याचार्यासंदीमात्वद्योषमिति ॥ ततोब्रह्मचारीआदित्यायांजलिना नमस्कारंविधाय आचार्यस्यदक्षिणंपादंसकुक्षिकंसव्यान्वारब्धेनदक्षिणेनहस्तेनावमृशतीत्युपसंग्रहणंकार्यं ॥ अथाभिवादनं ॥ दक्षिणंबाहुंसव्यान्वारब्धंश्रोत्रममंप्रसार्यामुकप्रवरान्वितामुकगोत्रोमुकशर्माहंभोअभिवादयेइत्युच्चारयन्शिरोवनतिपूर्वकमाचार्यस्यनमस्कारकरणमभिवादनंव्यावहारिकेणनाम्नाकार्यं ॥ ततआचार्येणायुष्मान्भवामुकशर्मन् ३ इतिप्लुतांत्यस्वरोच्चारणेनप्रयुक्ताशीर्वादोविनयावनतोभूत्वा ॥ सर्ववेदारंभार्थत्वेनसावित्र्युपदेशंवांछन्नध्येषमाणावचनद्वयात्मकेनमंत्रेणैकश्रुत्याह ॥ अधीहिभोःसावित्रींभोअनुब्रू ३ हीति ॥ ततआचार्यःबटुमभिमंत्रयति ॥ ग॒णानां॑त्वाग॒णप॑तिँ॒हवामहेक॒विं॑क॑वी॒नामु॑प॒मश्र॑वस्तमं ॥ ज्ये॒ष्ठ॒रा॒जं॒ब्रह्म॑णांब्रह्मणस्पत॒आन॑ःशृ॒ण्वन्नू॒तिभि॑ःसीद॒साद॑नमिति ॥ ततःसर्ववेदारंभार्थत्वेनसावित्रींपच्छोर्धर्चशोनवानमितिवाचयति ॥ ॐ भूस्तत्स॑वि॒तुर्वरे॑ण्यं ॥ भुवो॒भर्गो॑दे॒वस्य॑धीमहि ॥ सुवर्धियो॒योन॑ःप्रचो॒दया॑त् ॥ ॐ भूर्भुव॒स्तत्स॑वि॒तुर्वरे॑ण्यं॒भर्गो॑दे॒वस्य॑धीमहि ॥ सुवर्धियो॒योन॑ःप्रचो॒दया॑त् ॥ ॐ भूर्भुव॒ःसुव॒स्तत्स॑वि॒तुर्वरे॑ण्यं॒भर्गो॑दे॒वस्य॑धीमहि ॥ धियो॒योन॑ःप्रचो॒दया॑त्इति ॥ एवमुच्चारणाशक्तौयथाशक्तिवाचयति ॥ तैत्तिरीयकाणांगायत्र्यारंभेणैवसर्ववेदारंभोभवति ॥ ततःकर्मांगदेवताप्रीत्यर्थंशतद्वयंशतंवाऽत्यशक्तौदशाधिकान्ब्राह्मणान्यथाकालंयथोपपन्नेनान्नेनभोजयिष्यइतिसंकल्प्यभोजयेत् ॥ पुनःकर्मांगदेवताप्रीत्यर्थंगंधतांबूलादिभिर्ब्राह्मणपूजनंभूयसीदक्षिणादानंचकरिष्यइतिसंकल्प्यकृत्वा ॥ अग्नेतेजस्विन्अवरुंधेमुंजाइत्यादिभिर्मंत्रैराशिषोग्राह्याः ॥ ततःप्रमादात्कुर्वतांकर्मेतिकर्मसाद्गुण्यायाचार्योबटुश्चत्रिष्णुंस्मरेत् ॥ इतिगायत्र्युपदेशांतंकर्मस० ॥

॥ १३२ ॥ अग्निकार्यम् ॥

श्रीः ॥ तच्चप्रातःकालस्यातीतत्वादर्थात्सायमुपक्रम्योभौकालौसायंसायंवाकरोति ॥ आचम्यप्राणानायम्यममोपात्तदुरितक्षयद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंसायमग्निकार्यंकरिष्येइतिसंकल्प्य ॥ यथा॑हु॒तद्वं॑सवोगौ॒र्यै॑मित्यग्निंपरिसमुह्यपरिस्तीर्य अदितेनुन्यस्वेत्यादिपूर्ववत्परिषेकंकृत्वाष्टौसमिधआदायव्यस्ताभिर्व्याहृतिभिस्तिस्रःसमस्ताभिश्चैकेतिचतस्रोहुत्वोत्तरैश्चतुर्भिर्मंत्रैश्चतस्रोजुहोति ॥ एषातेअग्नेसमित्तयावर्धस्वचाचप्यायस्व ॥ वर्धिषीमहिचवयमाचप्यासिषीमहिस्वाहा ॥ अग्नयइदं० ॥ मे॒धांम॒इंद्रोंददातुमे॒धां॑दे॒वीसरं॑स्वती ॥ मे॒धांमें॑अ॒श्विनां॑वु॒भावाधं॑त्तां॒पुष्कं॑रस्रजौ॒स्वाहा॑ ॥ इंद्रायसरस्वत्याअश्विभ्यामिदं० ॥ अ॒प्स॒रासु॑च॒यामे॒धागं॑ध॒र्वेषु॑च॒यन्मनं॑ः ॥ दैवीं॑मे॒धामनुं॑ष्यजा॒सामां॑मे॒धासु॒रभिं॑र्जुषता॒ꣳस्वाहा॑ ॥ मेधायाइदं० ॥ आमां॑मे॒धासु॒रभिं॑र्वि॒श्वरू॑पा॒हिरं॑ण्यव॒र्णा॑जगं॑तीजग॒म्या ॥ ऊर्जं॑स्वती॒पयं॑सा॒पिन्वं॑माना॒सामां॑मे॒धासु॒प्रतीं॑काजुषं॑ता॒ꣳस्वाहा॑ ॥ मेधायाइदं० ॥ ततःपूर्ववत्परिसमुह्यपरिषेकपरिस्तारणविसर्गांतंकृत्वाग्निमुपतिष्ठते ॥ यत्तें॑अग्ने॒तेज॒स्तेना॒हंतें॑ज॒स्वीभूं॑यासं॒यत्तें॑अग्नेवर्च॒स्तेना॒हंवं॑र्च॒स्वीभूं॑यासं॒यत्तें॑अग्ने॒हर॒स्तेना॒हꣳहं॑र॒स्वीभूं॑यासं ॥ मयिं॑मे॒धांमयिं॑प्र॒जांमय्य॒ग्निस्तेजों॑दधातु॒मयिं॑मे॒धांमयिं॑प्र॒जांमयीं॑द्रंइं॑द्रि॒यंदं॑धातु॒मयिं॑मे॒धांमयिं॑प्र॒जांमयि॒सूर्यो॒भ्राजों॑दधातुइति ॥ त्र्यायुषंजमदग्नेःकश्यपस्यत्र्यायुषंयद्देवानांत्र्यायुषंतन्मेअस्तुत्र्यायुषमित्याचाराद्भस्मधृत्वा ॥ स्वस्ति ॥ श्रद्धांमेधांयशःप्रज्ञांविद्यांबुद्धिंश्रियंबलं ॥ आयुष्यंतेजआरोग्यंदेहिमेहव्यवाहनेत्यग्निंप्रार्थयित्वाप्रमादात्कुर्वतांकर्मेतिकर्मसाद्गुण्यायविष्णुंस्मरेत् ॥ ततउक्तप्रकारेणोपसंग्रहणंअभिवादनंचस्वसन्निहितानांपित्रोर्गुर्वादीनांचसायंप्रातश्चकुर्यात् ॥ प्रत्यभिवादनज्ञानेवाभिवादयेत् ॥ अन्यान्नमस्कुर्यात् ॥ इत्यग्निकार्यं ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

श्रीः ॥ चतुर्थदिवसेप्रातराचार्यःकृतनित्यक्रियःब्रह्मचारिसहितःप्राङ्मुखउपविश्यदेशकालौसंकीर्त्योपनयनांगंत्रिवृदन्नहोमंपुण्याहवाचनंचकरिष्यइतिसंकल्प्याचार्यएवकुर्यात् ॥ अत्रकश्चिदाह त्र्यहव्रतंचरतीत्यतोब्रह्मचारिणःस्वप्रकरणत्वेनोपस्थितत्वात्व्रतविसर्गेचावश्यकत्वात्क्त्वाप्रत्ययेनसमानकर्तृत्वलाभाच्चाखिलंचतुर्थदिनकृत्यंब्रह्मचारिकर्तृकमिति ॥ तदशुद्धं ॥ त्र्यहेपर्यवेतेतथैवेत्यतिदेशेनपुण्याहांतस्त्रिवृदन्नहोमआचार्यकर्तृकोतिदिष्टस्तस्यब्रह्मचार्यवांतरप्रकरणप्राप्तत्वेनबलवत्त्वात् ॥ समानकर्तृत्वस्यचौत्सर्गिकत्वात् ॥पुण्याहंवाचयित्वात्र्यहव्रतंचरतीत्यादाविहैवानंतर्यमात्रार्थैक्त्वोदर्शनात्ब्रह्मचारिणश्चअवैधत्वात्सर्वमाचार्यकर्तृकं ॥ यावदुक्तमेवकुमारस्य ॥ अवैधत्वादितिमातृदत्तोक्तेश्चपुण्याहांतस्त्रिवृदन्नहोमकर्ताआचार्यएवनब्रह्मचारी ॥ किंचत्र्यहव्रतंचरतीत्यत्रब्रह्मचारिणोव्रतग्रहणेसाक्षाद्विध्यभावात्व्रतंचरिष्यामीतिमंत्रलिंगात्ब्रह्मचर्यव्रतग्रहणंबटुःकुर्यादित्येवविधिकल्पनंनतुत्रिवृदन्नहोममपिबटुःकुर्यादितिकल्पकाभावात् ॥ अतोपिनब्रह्मचारीत्रिवृदन्नहोमकर्ता ॥ नचतथैवेत्यतिदेशादेवपुण्याहांतसर्वत्रिवृदन्नहोमप्राप्तौत्रिवृदन्नेनेत्याद्यंशानुवादोव्यर्थइतिवाच्यं ॥ तस्यपूर्वोत्तरावध्यर्थत्वात् ॥ व्याख्यातश्चायमर्थोमातृदत्तेनतथैवेत्येतावक्रियमाणेसर्वमुपनयनमावर्तेततच्चनेष्टमित्यादिनाग्रंथेन ॥ किंच ॥ यदिब्रह्मचारिकर्तृकोहोमइष्टःस्यात् ॥ परिवेषणवचनादेवसिद्धेहोमेतिदेशवचनमनर्थकंस्यात् ॥ पूर्वत्रहोमेदृष्टस्योपनयनाग्नेरतिदेशार्थंतदितिचेत् ॥ तर्हिनिर्णीतएवतत्राचार्यःकर्तासचन्यायादत्रप्राप्नोतिनातिदिश्यतइत्यत्रयुष्मदाशयएवशरणं ॥ व्याख्यातंचवृत्तिकृद्भिः ॥ अग्न्याद्यर्थमतिदेशवचनमिति ॥ तदग्न्यर्थमेवेतिचेन्न ॥ एकदेशातिदेशेप्रमाणाभावात् ॥ एवंआचार्यएवत्रिवृदन्नहोमकर्ता ॥

अपिचव्रतंचरतिव्रतंविसृजतइत्यादौकुमारस्यावैधत्वेनप्रयोजकव्यापारस्यावश्यकत्वात् ॥ चारयतिविसर्जयतिइत्यादिण्यर्थविवक्षयाप्राप्तएवाचार्यःकर्तेति ॥ दृश्यंतेचशिष्टपरंपरयानुष्ठातारस्तथेति ॥ तस्मात्ब्रह्मचारिकर्तृकस्त्रिवृदन्नहोमस्त्वशुद्धएवेत्यलंविस्तरेण ॥ ततोब्रह्मचारीदेशकालौसंकीर्त्यस्वीकृतस्यत्र्यहव्रतस्यविसर्गंकरिष्येइतिसंख्योपस्थेयदेवताअभिसंधायोपतिष्ठते ॥ अग्ने॑व्रतपतेव्र॒तम॑चारिषं॒तद॑शकं॒तन्मे॑राधि ॥ वायो॑व्रतपतेव्र॒तम॑चारिषं॒तद॑शकं॒तन्मे॑राधि ॥ आदि॑त्यव्रतपतेव्र॒तम॑चारिषं॒तद॑शकं॒तन्मे॑राधि ॥ व्र॒ताना॑ंव्रतपतेव्र॒तम॑चारिषं॒तद॑शकं॒तन्मे॑राधि ॥ इतिव्रतविसर्गः ॥ ॥ ॥

॥ १३४ ॥ मंडपदेवतोत्थापनम् ॥

श्रीः ॥ ततआचार्यःगौर्यादिमंडपदेवतास्थापितवंशपात्रंस्वयंगृहीत्वाअविघ्नपकलशंपत्न्याग्राहयित्वामंडपांतरागत्यप्राङ्मुखउपविश्यदेशकालौसंकीर्त्योपनयनांगत्वेनस्थापितानांदेवतानामुत्थापनंकरिष्येइतिसंकल्प्य ॥ तैलोद्वर्तनोष्णोदकैर्यथाचारंनंदिन्याद्याःस्नापयित्वाषोडशोपचारैःगौर्याद्याःसर्वाःसंपूज्यविसृजेत् ॥ उत्तिष्ठब्राह्मणस्पतेदेव॒यंत॑स्त्वेमहे ॥ उप॒प्रयं॑तु॒म॒रुत॑ःसु॒दान॑व॒इंद्र॑प्रा॒शूर्भ॑वा॒सचा॑ ॥ यांतुदेवगणाःसर्वेपूजामादायपार्थिवीं ॥ इष्टकामप्रसिद्ध्यर्थंपुनरागमनायचेतिमंडपदेवताश्चविसृज्य (अत्रस्वस्तिवाचनंकुर्यात्)ब्राह्मणान्गंधादिनासंपूज्यआचार्यायदक्षिणांदत्वाप्रमादात्कुर्वतांकर्मेतिकर्मसाद्गुण्यायविष्णुंस्मरेत्॥

॥ १३५ ॥ ब्रह्मचारिधर्माः ॥

श्रीः ॥ ततोब्रह्मचारीइक्षुविकारान्लवणंमाषमुद्गादिशमीधान्यंभुंजानोधर्मोक्तान्यन्यानिचव्रतानिब्रह्मचारिप्रकरणोक्तानिनगा

येन्नरोदेदित्यादीन्याचरन्गुरोरनुकूलंकुर्वन्कांडव्रतोपाकरणविधिनाकांडव्रतान्युपाकृत्याध्ययनंकुर्यात् ॥ आचार्यःश्रुताध्ययनसंपन्नःसदाचारःसएवोपनयेत्सएवाध्यापयेत् ॥ नतुपितैवोपनयेदितिनियमः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ १३६ ॥ ब्रह्मचर्याग्निनाशप्रायश्चित्तं ॥

श्रीः ॥ देशकालौसंकीर्त्यब्रह्मचर्याग्निनाशजनितदोषपरिहारार्थंप्रायश्चित्तंकरिष्येइतिसंकल्प्यउद्धननादिभूसंस्कारंविधायश्रोत्रियागारादाहृतंलौकिकमग्निंमथितंवाप्रतिष्ठाप्यपरिसमुह्यपरिषिच्यदर्वींनिष्टप्याज्यंसंस्कृत्यदर्व्याज्यमादाय ॥ अयाश्चाग्नेस्यनभिशस्तीश्चसत्यमित्वमयाअसि ॥ अयासावयसाकृतोयासन्हव्यमूहिषेयानोधेहिभेषजꣳस्वाहा इत्येकाज्याहुतिर्होतव्या ॥ प्रातरग्निनाशेब्रह्मचारिणआसायमुपवासः ॥ सायमग्निनाशेआप्रातरुपवासइत्यग्निनाशप्रायश्चित्तं ॥ ॥ इतिसत्याषा० वैशं० महेशभट्टकृतावुपनयनप्रयोगः ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ १३७ ॥ चतुर्वेदव्रतनिर्णयः ॥

श्रीः ॥ उपनयनवद्वेदव्रतानामावश्यकत्वम् ॥ अत्रप्राजापत्यसौम्याग्नेयवैश्वदेवकांडानांतत्तत्कांडाख्यव्रतानांचारंभसमापनयोःस्वरूपमुच्यते ॥ उपनयनानंतरंविद्यारंभानुकूलेमुहूर्तेहोमपूर्वकमेवकांडाध्ययनोपक्रमः ॥ कांडाध्ययनेसमाप्तेहोमपूर्वकमेवोत्सर्गः ॥ व्रतानामप्येतेएवारंभसमापनेभवतोनभेदेन ॥ अध्ययनांगत्वात्सर्वब्रह्मचारिव्रतानां ॥ कांडानांसंकीर्णत्वेनयथाकांडमध्ययनासंभवात्कांडानुक्रमणेचसंप्रतिसारस्वतपाठस्याभ्यनुज्ञातत्वात्सारस्वतपाठेनैवाध्यापनंसंप्रत्यस्ति ॥ अतःप्राजाप

त्यादिकांडव्रतान्येवोदगयनेशुभेदिनेकांडवदेकशउपाकृत्यतंत्रेणसर्वाणिकांडव्रतान्युपाकृत्यवायथाशक्त्याऽऽचरन्नध्ययनंकुर्यात् ॥ कांडोत्सर्गविधिनाचोत्सृजेत् ॥ उपाकरणोत्सर्गयोर्ग्रहणत्यागरूपयोस्तंत्रंनैवकुर्यात्स्वरूपविरोधात् ॥ अतएवमातृदत्तेनापिकांडोपाकरणकांडविसर्गशब्दौव्रतपरौव्याख्यातौ ॥ कांडोपाकरणेकांडव्रतोपाकरणेकांडोत्सर्गेकांडव्रतोत्सर्गइत्यर्थइति ॥ अतश्चकांडव्रतानामेवोपाकरणोत्सर्जनेभवतः ॥ यत्तुकांडानामुपाकरणमुत्सर्जनंचोक्तंतदज्ञानप्रलपितमित्युपेक्षणीयं ॥ नन्वत्रकानिकांडव्रतानि ॥ सर्वब्रह्मचारिव्रतानीतिचेन्न ॥ तेषामारंभस्यजातत्वात् ॥ तद्विसर्गश्चसमावर्तनेभविष्यति ॥ कांडर्षिहोमएवेष्यतइतिचेन्न॥ सचव्रतारंभेकारणंनतुव्रतानितानिचविशिष्यतोक्तानि ॥ अतश्चगृह्यांतरेप्रजापतिसोमाग्निविश्वेदेवहोमानांकांडव्रतत्वेनग्रहणादस्माकंचतत्समानाध्ययनत्वेनाविरोधाच्चतएवकांडव्रतशब्देनोच्यंते ॥ एतेनकांडव्रतोपाकरणेतिरिक्तहोमकरणमशुद्धमितिवदन्निरस्तः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ १३८ ॥ वेदव्रतोपाकरणप्रयोगः ॥

श्रीः ॥ समावर्तनप्राक्तनान्याचार्यकर्तृकाणिकर्माणि ॥ यावदुक्तमेवब्रह्मचारीकरोति ॥ आचार्यःब्रह्मचारिसहितोऽद्यादौस्नात्वाकृतनित्यक्रियःप्राङ्मुखउपविश्यदक्षिणतोब्रह्मचारिणमुपवेश्यदेशकालौसंकीर्त्यास्यामुकशर्मणोब्रह्मचारिणोवेदाध्ययनाधिकारसिद्धिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंप्राजापत्यसौम्याग्नेयवैश्वदेवाख्यचतुर्णांकांडव्रतानामुपाकरणानितंत्रेणकरिष्ये ॥ तदंगंगणपतिपूजनंपुण्याहवाचनंमातृकापूजनंनांदीश्राद्धंचकरिष्येइतिसंकल्प्यकृत्वा ॥ ब्रह्मचारिणःकांडव्रतोपाकरणांगत्वेनवपनंस्नानंचकारयित्वानूतनकटिसूत्रकच्छोपवीताजिनोत्तरीयदंडांश्चदत्त्वापुराणान्यप्सुनिक्षिपेत् ॥ उद्धननादिभूसंस्कारंविधायसमुद्ध

वनामानंलौकिकमग्निंप्रतिष्ठाप्यप्रज्वाल्यसमित्त्रयमादायश्रद्ध एहीत्यादिप्राणायामांतंकृत्वाकांडव्रतोपाकरणहोमकर्मणियक्ष्यमाणादेवताइत्यादिसामान्यप्रधानांतमुक्त्वावैशेषिकप्रधानहोमे सदसस्पतिमाज्येनप्रजापतिंकांडर्षिंसोमंकांडर्षिंअग्निंकांडर्षिंविश्वान्देवान्कांडर्षींश्चाज्येनप्रजापतिंसोमंअग्निंविश्वान्देवान्प्रत्येकंषडाहुतीराज्येन ॥ अंगहोमेवरुणंद्विरित्यादिसंस्त्रावेणेत्यंतमुक्त्वान्वाधानसमिधोग्नावाधायसामान्यप्रधानांतंहुत्वा ॥ वैशेषिकहोमे ॥ सदसस्पतिमद्भुतंप्रियमिंद्रस्यकाम्यं ॥ सनिंमेधामयासिषꣳस्वाहा ॥ सदसस्पतयइदं॰ ॥ प्रजापतयेकांडर्षयेस्वाहा ॥ प्रजापतयेकांडर्षयइदं॰ ॥ सोमायकांडर्षयेस्वाहा ॥ सोमायकांडर्षयइदं॰ ॥ अग्नयेकांडर्षयेस्वाहा ॥ अग्नयेकांडर्षयइदं॰ ॥ विश्वेभ्योदेवेभ्यःकांडर्षिभ्यःस्वाहा ॥ विश्वेभ्योदेवेभ्यःकांडर्षिभ्यइदं॰ ॥ प्रजापतेनत्वदेतान्यन्योविश्वाजातानिपरिताबभूव ॥ यत्कामास्तेजुहुमस्तन्नोअस्तुवयꣳस्यामपतयोरयीणाꣳस्वाहा ॥ प्रजापतयइदं॰ ॥ रयीणांपतिंयजतंबृहंतमस्मिन्भरेनृतमंवाजसातौ ॥ प्रजापतिंप्रथमजामृतस्ययजामदेवमधिनोब्रदेवीतुस्वाहा ॥ प्रजापतयइदं॰ ॥ प्रजापतेत्वंनिधिपाःपुराणोदेवानांपिताजनिताप्रजानां ॥ पतिर्विश्वस्यजगतःपरस्पाहविनोवविहवेजुषस्वस्वाहा ॥ प्रजापतयइदं॰॥ तवेमेलोकाःप्रदिशोदिशश्चपरावतोनिवतउद्धतश्च ॥ प्रजापतेविश्वसृज्जीवधन्यइदंनोदेवप्रतिहर्यहव्यꣳस्वाहा ॥ प्रजापतयइदं॰ ॥ प्रजापतिंप्रथमंयज्ञियानांदेवानामग्रेयजतंयजध्वं ॥ सनोददातुद्रविणꣳसुवीर्यꣳरायस्पोषंविष्यंतुनाभिमस्मेस्वाहा ॥ प्रजापतयइदं॰ ॥ योरायईशेशतदायउक्थ्योयःपशूनाꣳरक्षिताविष्ठितानां ॥ प्रजापतिःप्रथमजाऋतस्यसहस्रधामाजुषताꣳहविर्नःस्वाहा ॥ प्रजापतयइदं॰ ॥ ६ ॥ सोमोधेनुꣳसोमोअर्वंतमाशुꣳसोमोवीरंकर्मण्यंददातु ॥ सादन्यंविदथ्यꣳसभेयंपितृश्रवणंयोददाशदस्मैस्वाहा ॥ सोमायेदं॰ ॥ अषाढंयुत्सुपृतनासुपप्रिꣳसुवर्षामप्सांवृ

जनस्यगोपां ॥ भरेषुजाꣳसुक्षितिꣳसुश्रवसंजयंतंत्वामनुमदेमसोमस्वाहा ॥ सोमायेदं० ॥ त्वꣳसोमक्रतुभिःसुक्रतुर्भूस्त्वंदक्षैःसु
दक्षोविश्ववेदाः ॥ त्वंवृषावृषत्वेभिर्महित्वाद्युम्नेभिर्द्युम्न्यभवोनृचक्षाःस्वाहा ॥ सोमायेदं० ॥ यातेधामानिहविषायजंतिताते
विश्वापरिभूरस्तुयज्ञं ॥ गयस्फानःप्रतरणःसुवीरोवीरहाप्रचरासोमदुर्यान्त्स्वाहा ॥ सोमायेदं० ॥ त्वमिमाओषधीःसोमविश्वा
स्त्वमपोअजनयस्त्वंगाः ॥ त्वमाततंथोर्वंतरिक्षंत्वंज्योतिषावितमोववर्थस्वाहा ॥ सोमायेदं० ॥ यातेधामानिदिवियापृथिव्यां
यापर्वतेष्वोषधीष्वप्सु ॥ तेभिर्नोविश्वैःसुमनाअहेडन्राजन्त्सोमप्रतिहव्यागृभायस्वाहा ॥ सोमायेदं० ॥ ६ ॥ अग्नेनयसुपथा
रायेअस्मान्विश्वानिदेववयुनानिविद्वान् ॥ युयोध्यस्मज्जुहुराणमेनोभूयिष्ठांतेनमउक्तिंविधेमस्वाहा ॥ अग्नयइदं० ॥ प्रवःशु
क्रायभानवेभरध्वꣳहव्यंमतिंचाग्नयेसुपूतं ॥ योदैव्यानिमानुषाजनूꣳष्यंतर्विश्वानिविद्मनाजिगातिस्वाहा ॥ अग्नयइदं० ॥ अच्छा
गिरोमतयोदेवयंतीरग्निंयंतिद्रविणंभिक्षमाणाः ॥ सुसंदृशꣳसुप्रतीकꣳस्वंचꣳहव्यवाहमरतिंमानुषाणाꣳस्वाहा ॥ अग्नयइदं० ॥
अग्नेत्वमस्मद्युयोध्यमीवाअनग्नित्राअभ्यमंतकृष्टीः ॥ पुनरस्मभ्यꣳसुवितायदेववक्षांविश्वेभिरजरेभिर्यजत्रस्वाहा ॥ अग्नयइदं० ॥
अग्नेत्वंपारयानव्योअस्मान्त्स्वस्तिभिरतिदुर्गाणिविश्वा ॥ पूश्चपृथ्वीबहुलानउर्वीभवातोकायतनयायशंयोःस्वाहा ॥ अग्नयइदं०॥
प्रकारवोमननावच्यमानादेवद्रीचींनयथदेवयंतः ॥ दक्षिणावाड्वाजिनीप्राच्येतिहविर्भरंत्यग्नयेघृताचीस्वाहा ॥ अग्नयइदं० ॥
॥ ६ ॥ आनोविश्वेअस्क्रागमंतुदेवामित्रोअर्यमावरुणःसजोषाः ॥ भुवन्यथानोविश्वेवृधासःकरन्त्सुषाहाविथुरन्नशेवःस्वाहा ॥
विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं० ॥ शंनोदेवाविश्वदेवाभवंतुशꣳसरस्वतीसहधीभिरस्तु ॥ शमभिषाचःशमुरातिषाचःशन्नोदिव्याःपार्थि
वाःशंनोअप्याःस्वाहा ॥ विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं० ॥ येसवितुःसत्यसवस्यविश्वेमित्रस्यव्रतेवरुणस्यदेवाः ॥ तेसौभगंवीरवद्गोमद

स्रोदधातनद्रविणंचित्रमस्मेस्वाहा ॥ विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं० ॥ अग्नेयाहिदूत्यंवारिषेण्योदेवाꣳअच्छाब्रह्मकृतागणेन ॥ सरस्वतींमरुतोअश्विनापोयक्षिदेवान्रत्नधेयायविश्वान्त्स्वाहा ॥ विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं० ॥ द्यौःपितःपृथिविमातरध्रुगग्नेभ्रातर्वसवोमृडतानः ॥ विश्वआदित्याअदितेसजोषाअस्मभ्यꣳशर्मबहुलंवियंतःस्वाहा ॥ विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं० ॥ विश्वेदेवाःशृणुतेमꣳहवंमेयेअंतरिक्षेयउपद्यविष्ठ ॥ येअग्निजिह्वाउतवायजत्राआसद्यास्मिन्बर्हिषिमादयध्वꣳस्वाहा ॥ विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं० ॥ ६ ॥ इतिप्रजापतिसोमाग्निविश्वदेवेभ्यःप्रत्येकंषट्षडाहुतीर्हुत्वा ततइमंमेवरुणेत्यादिदेवसवितःप्रासावीरितिपरिषेकविसर्गांतमाचार्यःसमापयेत् ॥ ततोब्रह्मचारीउपस्थेयदेवताअभिसंधायोपतिष्ठते ॥ अग्नेव्रतपतेव्रतंचरिष्यामितच्छकेयंतन्मेराध्यतां ॥ वायोव्रत० ॥ आदित्यव्रत० ॥ व्रतानांव्रतपते० ॥ तां० ॥ एवंउक्तरीत्यादेवताउपस्थायगुरवेवरंदद्यात् ॥ उक्तोवरः ॥ ततआचार्यःयथेतंप्रणीताःपर्याहृत्यसंस्थाजपांतंकर्मसमापयेत् ॥ नात्रत्रिवृदन्नहोमः ॥ ब्राह्मणभोजनंसंकल्प्यगंधादिनासंपूज्यभूयसींदक्षिणांदत्वाग्निंविसृज्यप्रमादात्कुर्वतांकर्मेतिकर्मसाद्गुण्यायविष्णुंस्मरेत् ॥ ब्रह्मचारीस्वविहितानिव्रतान्याचरन्यथासारस्वतपाठेनाध्ययनंकुर्यात् ॥ इतिहिरण्यकेशीय स्मा० सं० वैशं० म० वेदव्रतोपाकरणप्रयोगःसमाप्तः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ १३९ ॥ वेदव्रतोत्सर्जनम् ॥

श्रीः ॥ आचार्यश्चंद्रानुकूल्येसतिनद्यादौप्रशस्तेदेशेकृतनित्यक्रियःप्राङ्मुखउपविश्यस्वदक्षिणतोब्रह्मचारिणमुपवेश्यदेशकालौसंकीर्त्यास्यब्रह्मचारिणोवेदाध्ययनांगत्वेनस्वीकृतानांप्राजापत्यसौम्याग्नेयवैश्वदेवकांडाख्यव्रतानामुत्सर्जनंतंत्रेणकरिष्येतदंगंगणपतिपूजनंपुण्याहवाचनंमातृकापूजनंनांदीश्राद्धंचकरिष्येइतिसंकल्प्योक्तरीत्याकुर्यात् ॥ ततोब्रह्मचारिणोवपनंस्नानंनूतन

कटिसूत्रकच्छोपवीताजिनोत्तरीयदंडानांधारणंचकारयित्वापुराणानिकटिसूत्रादीन्यप्सुनिक्षिप्योद्धननादिनाभूसंस्कारंविधायतत्रसमुद्भवनामानंलौकिकमग्निंप्रतिष्ठाप्यप्रज्वाल्यसमित्त्रयमादायश्रद्धएहीत्यादिप्राणायामांतंकृत्वावेदव्रतोत्सर्जनहोमकर्मणियक्ष्यमाणादेवताःपरिग्रहीष्यामीत्यादिव्याहृत्यंतमुक्त्वावैशेषिकहोमेसदसस्पतिंप्रजापतिंकांडर्षिंसोमंकांडर्षिंअग्निंकांडर्षिंविश्वान्देवान्कांडर्षींश्चाज्येन प्रजापतिंसोमममग्निंविश्वान्देवांश्चप्रत्येकंषड्भिराज्याहुतिभिर्यक्ष्ये॥ अंगहोमेवरुणंद्विरित्यादिसंस्रावेणेत्यंतमुक्त्वासमिधोग्नावाधायपरिसमूहनादिव्याहृत्यंतंहुत्वावैशेषिकहोमादिपरिषेकविसर्गांतमुपाकरणवत्कुर्यात् ॥ ततोब्रह्मचारीउपस्थेयदेवताअग्न्याद्याश्चतस्रोभिसंधायोपतिष्ठते॥ अग्नेव्रतपतेव्रतमचा० धि ॥ वायोव्र०आदित्य०व्रतानां०धि ॥ इतिव्रतविसर्गंकृत्वागुरवेवरंदद्यात् ॥ आचार्यःप्रणीताःपर्याहृत्यसंस्थाजपांतंसमाप्यनात्रत्रिवृदन्नहोमः ॥ ब्राह्मणभोजनंसंकल्प्यतत्पूजनंभूयसीदक्षिणादानमाशीःप्रार्थनंचकृत्वाप्रमादात्कुर्वतांकर्मेतिकर्मसाद्गुण्यायविष्णुंस्मरेत् ॥ इतिवेदव्रतोत्सर्गः ॥ ॥

॥ १४० ॥ शुक्रियव्रतोपाकरणम् ॥

श्रीः ॥ शुक्रियव्रतंसूत्रवृत्तिकृद्भ्यामस्पृष्टमपिबौधायनेदृष्टत्वेनकारिकाकृतोक्तत्वाच्छक्तौकर्तव्यमापूर्विकपक्षेण॥ तस्यप्रयोगः ॥ आचार्यश्चंद्रानुकूल्येसतिशुभदिनेप्राङ्मुखउपविश्यदक्षिणतःब्रह्मचारिणंप्रातरग्निकार्योत्तरंचोपवेश्यदेशकालौसंकीर्त्यास्यब्रह्मचारिणोवेदाध्ययनाधिकारसिद्धिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंसौम्यव्रतांतर्गतशुक्रियव्रतोपाकरणंकरिष्येतदंगंगणपतिपूजनंपुण्याहवाचनंमातृकापूजनंनांदीश्राद्धंचकरिष्येइतिसंकल्प्यकृत्वाब्रह्मचारिणोवपनंकटिसूत्रादिपूर्ववद्दत्वासायंहोमानंतरमस्तमितेआदित्येग्रामात्प्रागुदग्वाजलसमीपेगत्वाप्राङ्मुखोब्रह्मचारिसहितउपविश्यदेशकालौसंकीर्त्यशुक्रियव्रतांगमुद्धननादिकर्मकरि

ष्येइतिसंकल्प्यगणेशंसंपूज्योद्धननादिनाभूसंस्कारंविधायसमुद्भवनामानंलौकिकमग्निंप्रतिष्ठाप्यप्रज्वाल्यसमित्रयमादायश्रद्ध एहीत्यादिप्राणायामांतंकृत्वाशुक्रियव्रतोपाकरणहोमकर्मणियक्ष्यमाणादेवताःपरिग्रहीष्यामि ॥ तूष्णीमग्निंसमिद्भिःअग्निंवायुमादित्यंप्रजापतिंचौदुंबरसमिद्भिर्यक्ष्ये ॥ प्रायश्चित्तहोमेव्याहृतिदेवताश्चाज्येनयक्ष्ये ॥ इत्युक्त्वासमिधोग्नावाधाय ॥ प्रोक्षणींदर्वीआज्यस्थालींऔदुंबरीश्चतस्रःसमिधःवासःकुशाद्यासाद्यप्रोक्षणीसंस्कारादिपरिषेकांतंकृत्वा ॥ समिद्धोमः ॥ पृ॒थि॒वीस॒मित् ॥ ताम॒ग्निःसमिंधे ॥ साग्निꣳसमिंधे ॥ ताम॒हꣳसमिंधे ॥ सामा॒समिंद्धा ॥ आयु॑षा॒तेज॑सा ॥ वर्च॑साश्रि॒या ॥ यश॑साब्रह्मवर्च॒सेन॑ ॥ अ॒न्नाद्ये॑न॒समिं॑ता॒ꣳस्वाहा॑ ॥ अग्नयइदं० ॥ अं॒तरि॑क्षꣳस॒मित् ॥ सावा॒युꣳसमिंधे ॥ ताम॒हꣳसमिंधे ॥ सामा॒समिंद्धा ॥ आयु॑षा॒तेज॑सा ॥ वर्च॑साश्रि॒या ॥ यश॑साब्रह्मवर्च॒सेन॑ ॥ अ॒न्नाद्ये॑न॒समिं॑ता॒ꣳस्वाहा॑ ॥ वायवइदं० ॥ द्यौःस॒मित् ॥ तामा॑दि॒त्यःसमिंधे ॥ सादि॒त्यꣳसमिंधे ॥ ताम॒हꣳसमिंधे ॥ सामा॒समिंद्धा ॥ आयु॑षा॒तेज॑सा ॥ वर्च॑साश्रि॒या ॥ यश॑साब्रह्मवर्च॒सेन॑ ॥ अ॒न्नाद्ये॑न॒समिं॑ता॒ꣳस्वाहा॑ ॥ आदित्यायेदं० ॥ प्रा॒जा॒पत्या॒मेंस॒मिद॑सिसपत्न॒क्षय॑णी ॥ भ्रा॒तृ॒व्य॒हामें॑सि॒स्वाहा॑ ॥ प्रजापतयइदं०॥ ततःकृतस्यकर्मणोन्यूनातिरिक्तदोषपरिहारार्थंव्याहृतिहोमंकृत्वा ॥ ततोब्रह्मचारीवेदाध्ययनांगंअग्न्यादिसन्निधौशुक्रियव्रतग्रहणंकरिष्येइतिसंकल्प्यचतस्रोदेवताअभिसंधायोपतिष्ठते ॥ अग्नेव्रतपतेव्रतंचरिष्यामीत्यादिनाव्रतंस्वीकृत्यसौम्यानुवाकानामादितःकिंचित्किंचिदधीत्यवाससाशिरःसमुखंवेष्टयित्वाग्रामंप्रविश्यतांरात्रिंवाग्यतस्तिष्ठेत् ॥ उदितआदित्येशिरोमुखवेष्टनेविमुच्यकृतनित्यक्रियोग्निकार्यंकृत्वाआदित्यमुपतिष्ठते ॥ वय॑ःसुप॒र्णाउप॑सेदु॒रिंद्रं॑प्रि॒यमे॑धा॒ऋष॑यो॒नाध॑मानाः ॥ अप॑ध्वा॒ंतमू॑र्णु॒हिपू॒र्द्धिंचक्षु॑र्मुमु॒ग्ध्य॑स्मान्नि॒धये॑वब॒द्धान् ॥ तच्चक्षु॑र्दे॒वहि॑तंपु॒रस्ता॑च्छु॒क्रमु॒च्चर॑त् ॥ पश्ये॑मश॒रद॑ःश॒तंजीवे॑म०सू॒र्य॑दृ॒शे॥

इत्यादित्यमुपस्थाय ॥ ततआदित्यमग्निमश्मानंकुंभंवत्संहिरण्यंचदृष्ट्वाचार्यायवरंदत्त्वाकर्मसाद्गुण्यायविष्णुंस्मरेत् ॥ इतिशुक्रियव्रतोपाकरणप्रयोगः ॥ सौम्यकांडांतर्गतशुक्रियदृष्टंवेदभागमधीत्योत्सर्जनंकुर्यात् ॥ इतिशुक्रियव्रतोपाकरणम् ॥ ॥

॥ १४१ ॥ शुक्रियव्रतोत्सर्जनम् ॥

श्रीः ॥ आचार्योब्रह्मचारिसहितःकृतनित्यक्रियःप्राङ्मुखउपविश्याचम्यअस्यब्रह्मचारिणोवेदाध्ययनांगत्वेनस्वीकृतस्यशुक्रियव्रतस्योत्सर्जनंकरिष्येइतिसंकल्प्यगणेशपूजनादिकृत्वापरिषेकांतंपूर्ववदापूर्विकपक्षेणकृत्वासमिद्धोमेविशेषःद्यौःसमिदितिविलोमपाठेनऔदुंबरीश्चतस्रःसमिधोहुत्वाऽऽदित्यव्रतपतेव्रतमचारिषमित्यादिव्युत्क्रमपाठेनोपस्थानादिविष्णुस्मरणांतंसमानं ॥ पृथक्कांडव्रतोपाकरणपक्षेसौम्योपाकरणानंतरंशुक्रियव्रतोपाकरणोत्सर्जनेकृत्वासौम्योत्सर्जनंकुर्यात् ॥ इतिशुक्रियव्रतोत्सर्जनम् ॥

॥ १४२ ॥ गोदानप्रयोगः ॥

श्रीः ॥ गविपृथिव्यांदीयंतेस्वापार्थयानिमस्तकस्यचत्वार्यंगानितेषांवपनादिरूपंकर्मगोदानकर्मेत्युच्यते ॥ तच्चद्विविधं ॥ एकमुपनयनस्यादौचूडाकरणरूपंद्वितीयमुपनयनानंतरंक्रियमाणं ॥ तच्चगोदानमुपनयनवदावश्यकं ॥ तच्चगर्भतोजन्मतोवाषोडशवर्षेसमावर्तनात्प्राक्कार्यं ॥ ब्रह्मचर्यादिव्रतेनाधीत्यसमावर्तितव्यं ॥ ब्रह्मचर्यकालोष्टाचत्वारिꣳशद्वर्षाणिचतुर्विꣳशतिर्द्वादशवर्षाणियावत्ग्रहणंवा ॥ अशक्तत्वादनित्यत्वाच्चयथाशक्त्यधीत्यवास्नानंकरोति ॥ तदागोदानकर्माकृष्यसमावर्तनात्प्रागेवोदगयनेशुक्लपक्षेगुरुशुक्रवार्धकाद्यभावेअक्षयेऽनधिकेचमासिज्योतिर्विदुक्तकालेदिवसेचौलवत्कार्यं ॥ कर्ताप्राङ्मुखउपविश्य

स्वदक्षिणतःपत्नींतद्दक्षिणतोब्रह्मचारिणंचोपवेश्यआचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यास्यब्रह्मचारिणआयुर्वर्चोभिवृद्धिद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंगोदानकर्मकरिष्ये ॥ तदंगंगणेशपूजनंपुण्याहवाचनंमातृकापूजनंनांदीश्राद्धमंकुरारोपणंचकरिष्यइतिसंकल्प्यकृत्वा॥ उद्धननादिभूसंस्कारंविधायतत्रसूर्यनामानंलौकिकमग्निंप्रतिष्ठाप्यप्रज्वाल्यसमित्त्रयमादायश्रद्धएहीत्यादिप्राणायामांतंकृत्वागोदानहोमकर्मणियक्ष्यमाणादेवताइत्यादिसामान्यप्रधानांतंकृत्वानात्रप्रधानहोमः ॥ अंगहोमादिसंस्थाजपांतंकर्म समाप्य ॥ अग्नेःपश्चात्कर्तादक्षिणतोब्रह्मचारीउत्तरतःकेशसंयमनार्थंमाताब्रह्मचारीवाकश्चिदानडुहंगोमयंधारयन्नुपविशति ॥ ततश्चौलोक्तप्रकारेणोष्णशीताभिरद्भिरुंदनादिवपनांतंआचार्यःनापितोवाचौलवत्कुर्यात् ॥ चूडाकरणकालेयथाचारंधृताभिः शिखाभिःसहमध्यशिखासहितंतद्रहितंवावपनमितिविशेषः ॥ गर्तेकेशसंयमनादिकंचौलवत्कृत्वाचार्यायवरंदक्षिणांसर्पिष्मंतमोदनंनापितायचदत्वाकर्मांगदशाधिकब्राह्मणभोजनंभूयसींदक्षिणांदत्त्वाप्रमादात्कुर्वतांकर्मेतिकर्मसाद्गुण्यायविष्णुंस्मरेत् ॥

इतिश्रीसत्याषाढ० प्रथमेसं० वै० महेशभट्टकृतौगोदानप्रयोगः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ १४३ ॥ ब्रह्मचारिणोवेदव्रतातिरिक्तसाधारणव्रतलोपेप्रायश्चित्तम् ॥

श्रीः ॥ कृतनित्यक्रियआचार्यःप्रातरग्निकार्योत्तरंब्रह्मचारीचप्राङ्मुखउपविश्यदेशकालौसंकीर्त्यास्यब्रह्माचरिणःशौचाचमनसंध्यावंदनदर्भधारणभिक्षाग्निकार्यराहित्यशूद्रादिस्पर्शनकौपीनकटिसूत्रयज्ञोपवीतमेखलादंडाजिनत्यागदिवास्वापछत्रधारणपादुकाध्यारोहणमालाधारणोद्वर्तनानुलेपनांजनाभ्यंजनजलक्रीडाद्यूतनृत्यगीतवाद्याद्यभिरतिपाखंडादिसंभाषणपर्युषितभोजनादिब्रह्मचारिव्रतलोपजनितदोषपरिहारद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंहोमपूर्वकंकृच्छ्रत्रयमितममुकप्रत्याम्नायेनप्रायश्चित्तंकरिष्येइति

संकल्प्योद्धननादिभूसंस्कारंविधायतत्रलौकिकमग्निंविण्णामानंप्रतिष्ठाप्यप्रज्वाल्यसमित्त्रयमादायश्रद्धएहीत्यादिप्राणायामांतं कृत्वाब्रह्मचारिप्रायश्चित्तहोमकर्मणियक्ष्यमाणादेवताःपरिग्रहीष्यामीत्यादिव्याहृत्यंतमुक्त्वाप्रधानहोमेअग्निंवायुंसूर्यंप्रजापतिं चैकैकयाहुत्याआज्येनयक्ष्ये ॥ अग्निंपृथिवींमहांतंवायुमंतरिक्षंमहांतं आदित्यंदिवंमहांतं प्रजापतिंचंद्रमसंनक्षत्राणिदिशोमहांतं प्रत्येकमेकैकयाहुत्याआज्येन ॥ अग्निंविश्ववेदसंविभावसुंशतक्रतुंचैकैकयाहुत्याआज्येन ॥ अग्निंद्वाभ्यामाज्याहुतिभ्यां ॥ अग्निं वायुंसूर्यंप्रजापतिंचैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ॥ अंगहोमेवरुणंद्विरित्यादिसामान्यप्रधानांतंहुत्वावैशेषिकहोमः ॥ व्यस्तसमस्तक्रमेणव्याहृतिचतुष्टयंहुत्वा ॥ भूरग्नयेंचपृथिव्यैचंमहतेचस्वाहा ॥ अग्नयेपृथिव्यैमहतइदं० ॥ भुवोंवायवेंचांतरिक्षायचमहतेचस्वाहा ॥ वायवेंतरिक्षायमहतइदं० ॥ सुवरादित्यायंचदिवेचंमहतेचस्वाहा ॥ आदित्यायदिवेमहतइदं० ॥ भूर्भुवःसुवश्चंद्रमसेचनक्षत्रेभ्यश्चदिग्भ्यश्चंमहतेचस्वाहा ॥ प्रजापतयेचंद्रमसेनक्षत्रेभ्योदिग्भ्योमहतइदं० ॥ पाहिनोअग्नएनसेस्वाहा ॥ अग्नयइदं० ॥ पाहिनोविश्ववेदसेस्वाहा ॥ विश्ववेदसइदं० ॥ यज्ञंपाहिविभावसोस्वाहा ॥ विभावसवइदं० ॥ सर्वंपाहिशतक्रतोस्वाहा ॥ शतक्रतवइदं० ॥ पुनरूर्जानिवर्तस्वपुनरग्नइषायुषा ॥ पुनर्नःपाहिविश्वतःस्वाहा ॥ अग्नयइदं० ॥ सहरय्यानिवर्तस्वाग्नेपिन्वस्वधारया ॥ विश्वप्स्न्यंयाविश्वतस्परिस्वाहा ॥ अग्नयइदं० ॥ भूःस्वाहा ॥ अग्नयइदं० ॥ भुवःस्वाहा ॥ वायवइदं० ॥ सुवःस्वाहा ॥ सूर्यायेदं० ॥ भूर्भुवःसुवःस्वाहा ॥ प्रजापतयइदं० ॥ इत्यष्टादशाहुतीर्हुत्वा ॥ ततःकृच्छ्रत्रयप्रत्याम्नायत्वेनकल्पितजपहोमाद्यन्यतमप्रायश्चित्तंकृत्वा ॥ इमंमेवरुणेत्यादिसंस्थाजपांतंसर्वंसमाप्याचार्यायवरंदक्षिणांदत्त्वाप्रमादात्कुर्वतांकर्मेतिकर्मसाद्गुण्यायविष्णुंस्मरेत् ॥ इतिबौधायनोक्तब्रह्मचारिव्रतलोपप्रायश्चित्तम् ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ १४४ ॥ वेदव्रतानांकालातिक्रमप्रायश्चित्तम् ॥

श्रीः ॥ कृतनित्यक्रियःआचार्योब्रह्मचारीचप्राङ्मुखउपविश्यदेशकालौसंकीर्त्यास्यब्रह्मचारिणोवेदव्रतानांकालातिक्रमजन्यदोषपरिहारद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंहोमपूर्वकंकृच्छ्रत्रयमितंअमुकप्रत्याम्नायेनप्रायश्चित्तंकरिष्ये ॥ तदंगमुद्धननादिकरिष्येइति संकल्प्यकृत्वाभूसंस्कारंविधायतत्रलौकिकमाग्निंविण्णामानंप्रतिष्ठाप्यसमित्त्रयमादायश्रद्धएहीत्यादिप्राणायामांतंकृत्वा ॥ वेदव्रतकालातिक्रमप्रायश्चित्तहोमकर्मणियक्ष्यमाणादेवताइत्यादिसामान्यप्रधानांतमुक्त्वाप्रधानहोमे ॥ गायत्र्यासहस्रमष्टोत्तरंशतमष्टोत्तरंअष्टाविंशतिसंख्ययावासवितारमाज्येनयक्ष्ये ॥ अंगहोमेवरुणंद्विरित्यादिसामान्यप्रधानांतंहुत्वावैशेषिकप्रधानहोमः ॥ यथोद्दिष्टसंख्ययागायत्र्याहुत्वा ॥ सवित्रइदं० ॥ ततोजपहोमगोदानाद्यन्यतमप्रत्याम्नायेनप्रायश्चित्तंकृत्वा ॥ ततइमंमेवरुणेत्यादिसंस्थाजपांतंसर्वंसमाप्याचार्यायदक्षिणांदत्त्वाब्राह्मणभोजनादिसंकल्प्यकर्मसाद्गुण्यायविष्णुंस्मरेत् ॥ इतिकालातिक्रमप्रायश्चित्तंकृत्वाशुभदिनेवेदव्रतोपाकरणंयथाकालमुत्सर्जनंचकृत्वैवसमावर्तनंकार्यं ॥ उपनयनप्रभृतिसंस्काराणांप्रायश्चित्तेनाचरितार्थत्वात्आवश्यकंचेत्युपनयनमुखेनसंस्काराम्नानंवदतासूत्रकृतैवायमर्थउक्तइति ॥ इतिबौधायनोक्तंवेदव्रतकालाति० ॥

॥ १४५ ॥ समावर्तनम् ॥

श्रीः ॥ उद्धननादिमधुपर्कसमाप्त्यंतंसमावर्तनं ॥ पूर्वोक्तव्रताचरणपूर्वकंयथाशक्तिवेदमधीत्यगोदानकर्मकृत्वागुरुंदक्षिणादिनासंतोष्यतमनुज्ञाप्योदगयनेसितपक्षेरोहिणीमृगतिष्योत्तराफल्गुनीहस्तचित्राविशाखाद्यन्यतमेनक्षत्रेचंद्रानुकूल्येशुभेदिनेउप

नयनोक्तेकालेसमावर्तनंकार्यं ॥ समावर्तनप्राक्तनान्याचार्यकर्तृकाणिकर्माणियावदुक्तंब्रह्मचारीकरोति ॥ समावर्तनंतुब्रह्मचारिकर्तृकमेव ॥ अधीत्यवेदꣳस्नानमितिसूत्रेअधीत्येत्यत्रसमानकर्तृकक्रियाविहितक्त्वाप्रत्ययेनाध्ययनस्नानयोरेककर्तृकत्वस्योक्तत्वात्समावर्तनापरपर्यायंस्नानंब्रह्मचारिकर्तृकमेव ॥ ब्रह्मचारीकृतनित्यक्रियःप्रातरग्निकार्यानंतरंआचार्यसहितअपांसमीपेशुचौदेशेगत्वाथवागोष्ठंसूर्यरश्मिदर्शनरहितंसम्यगाच्छाद्यरात्रावेवब्रह्मचारीतत्रगत्वाप्रातरग्निकार्यानंतरंप्राङ्मुखउपविश्यदेशकालौसंकीर्त्यममगृहस्थाद्याश्रमसिद्धिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंसमावर्तनाख्यंकर्मकरिष्ये ॥ तदंगंगणेशपूजनंपुण्याहवाचनंमातृकापूजनंनांदीश्राद्धंचकरिष्येइतिसंकल्प्यकृत्वा ॥ उद्धननादिभूसंस्कारंविधायतत्रपावकनामानंलौकिकमग्निंप्रतिष्ठाप्यप्रज्वाल्यसमित्त्रयमादायश्रद्धएहीत्यादिप्राणायामांतंकृत्वासमावर्तनहोमकर्मणियक्ष्यमाणादेवताःपरिग्रहीष्यामीत्यादिव्याहृत्यंतमुक्त्वा ॥ प्रधानहोमे ॥ जातवेदसमग्निंपलाशसमिधायक्ष्ये ॥ व्याहृतीनामग्निंवायुंसूर्यंप्रजापतिंअग्निंचाज्येन ॥ अंगहोमेवरुणंद्विरित्यादिपात्रासादनात्प्राक्कृत्वा प्राकृतानिदर्व्यादीन्यासाद्यपालाशींसमिधंदंतधावनमौदुंबरकाष्ठमार्द्रंउष्णशीताअपःक्षुरं आनडुहंगोमयं सौरभयुक्तंचंदनं वाससी कुंडले मणिं आदर्शं छत्रं दंडं उपानहौ स्रजं आंजनं ग्रामप्रवेशार्थंरथादियानंचेति वैकृतान्यासाद्यसामान्यप्रधानहोमांतंकृत्वाप्रधानहोमः ॥ इ॒मꣳस्तोम॒मर्ह॑तेजा॒तवे॑दसे॒रथ॑मिव॒संम॑हेमामनी॒षया॑ ॥ भ॒द्राहिन॒ःप्रम॑तिरस्यस॒ꣳसद्य॑ग्नेस॒ख्येमारि॑षामाव॒यंतव॒स्वाहा॑ ॥ इतिपालाशींसमिधंजुहोति ॥ जातवेदसेग्नयइदं० ॥ ततोव्यस्तसमस्तक्रमेणव्याहृतीराज्येनहुत्वा ॥ त्र्यायुषंजमदग्नेःकश्यपस्यत्र्यायुषंयद्देवानांत्र्यायुषंतन्मेअस्तुत्र्यायुषꣳस्वाहा ॥ अग्नयइदं० ॥ इतिषट्प्रधानाहुतीर्हुत्वा ॥ ततइमंमेवरुणेत्यादित्रिवृदन्नहोमंपुण्याहवाचनांतंकृत्वा ॥ ततउपनयनेस्वीकृतानांसकलब्रह्मचारिव्र

तानांविसर्गंकरिष्येइतिसंकल्प्याग्निपुरोगाश्चतस्रोदेवताअभिसंधायोपतिष्ठते ॥ अग्ने॑व्रतपतेव्र॒तम॑चारिषं॒तद॑शकं॒तन्मे॑राधि ॥ एवं वायोव्र० आदित्यव्रत० व्रतानांव्रत० इत्याद्युक्तरीत्याव्रतविसर्गंकृत्वा ॥ ततउदुत्यंचित्रमितिद्वाभ्यामादित्यमुपस्थाय॥ उत्तरीयमजिनरूपंवासोनिदधाति ॥ उदुत्तमंवरुणपाशमस्मच्छ्रथायेति ॥ ततोंतरीयंकच्छोपरिकटिप्रदेशेवेष्टितंवासोनिदधाति॥ अवाधमंवरुणपाशमस्मच्छ्रथायेति ॥ अन्यद्वासःपरिधायद्विराचम्य ॥ ततोमेखलांनिदधाति ॥ विमध्यमंवरुणपाशमस्मच्छ्रथायेति ॥ ततोदंडंनिदधाति ॥ अथावयमादित्यव्रतेतवानागसोअदितयेस्यामेति ॥ ततोऽजिनंवासोमेखलांदंडंचाप्सुतूष्णींप्रक्षिप्यापरेणाग्निंप्राङ्मुखउपविश्यक्षुरꣳसंमृशति ॥ क्षुरोनामासिस्वधितिस्तेपितानमस्तेअस्तुमामाहिꣳसीरिति ॥ ततस्तूष्णींवप्त्रेप्रदायशीतास्वप्सुउष्णाआनीयाभिमृशति ॥ शिवानोभवथसꣳस्पृशेइति ॥ ततोदक्षिणंगोदानमुंदति ॥ आपउंदंतुजीवसेदीर्घायुत्वायवर्चसइति ॥ गोदानेऊर्ध्वाग्रान्कुशान्निदधाति ॥ ओषधेत्रायस्वैनमिति ॥ कुशोपरिक्षुरंनिदधाति ॥ स्वधितेमैनꣳहिꣳसीरिति ॥ ततोगोदानस्थान्त्सकेशान्कुशान्वपति ॥ देवश्रूरेतानिप्रवपेइति ॥ उंदनादिवपनांतंवप्तुःकर्मवचनसामर्थ्यादाचार्यस्यवा ॥ ततोवप्तारंसमीक्षते ॥ यत्क्षुरेणमर्चयथासुपेशसावप्तर्वपसिकेशश्मश्रुवर्चयामुखंमानआयुःप्रमोषीरिति ॥ ततःश्मश्रूपपक्षक्रमेणमुखस्यसर्वश्मश्रूणांवपनंशिखांविहायशिरःस्थसर्वकेशानांबाहुमूलमारभ्यसर्वलोम्नांनखानांचवपनंकारयेत् ॥ स्नातकस्यबंधुजनःकश्चिदानडुहेगोमयेश्मश्रुलोमनखान्यंतर्धायगोष्ठउदुंबरेदर्भस्तंबेवाऽवटंकृत्वातत्रनिदधाति ॥ इदमहममुष्यामुष्यायणस्यपाप्मानमवगूहामीति ॥ अत्रमंत्रेअमुष्यामुष्यायणस्येतिपदद्वयंनिष्काश्यस्नातकस्यव्यावहारिकंशर्मांतंनामगोत्रनामधेयंचप्रक्षिप्यमंत्रंपठेत् ॥ इदमहंगिरिधरशर्मणोनैतुंदनस्यपाप्मानमवगूहामीत्येवंप्रकारेणमंत्रंपठित्वा श्मश्र्वाद्यवटे

निधायावटंमृत्तिकयापिधाय करंजकल्काद्युद्वर्तनेनशरीरमलमुत्साद्यऔदुंबरकाष्ठेनार्द्रेणदंतान्प्रक्षालयति ॥ अन्नाद्यायव्यूहध्वंदीर्घायुत्वायव्यूहध्वंब्रह्मवर्चसायव्यूहध्वंदीर्घायुरहमन्नादोब्रह्मवर्चसीभूयासमिति ॥ अथप्रधानस्नानं ॥ शीतमिश्राभिरुष्णाभिरद्भिःसर्वमंत्रांतेएकवारंस्नाति ॥ आपोहिष्ठेतितिसृभिर्हिरण्यवर्णाइतिचतसृभिःपवमानःसुवर्जनइत्यनुवाकेनचेति ॥ चकारेणस्नानेमंत्राणांसमुच्चयस्योक्तत्वात्सर्वमंत्रांतेएकंस्नानंकृत्वाद्विराचम्यशुक्लेवाससीपरिधायद्विराचम्यबंधुजनैरानीतंसर्वसुगंधयुतंद्रव्यंचंदनपिष्टंवा तज्जलेनाभ्युक्ष्यतेनपाणीप्रलिप्य देवेभ्यःप्राचीनंनमस्कारांजलिंकरोति ॥ नमोग्रहायचाभिग्रहायचनमःशाकजंजभाभ्यांनमस्ताभ्योदेवताभ्योयाअभिग्रहिणीरिति ॥ ततस्तेनैवांजलिनामुखमारभ्यानुलोममात्मानमनुलिंपति ॥ अप्सरासुचयोगंधोगंधर्वेषुचयद्यशः ॥ दैव्योयोमानुषोगंधःसमामाविशतादिहेति ॥ ततअहतेवाससीतूष्णींजलेनाभ्युक्ष्य ॥ अंतरीयंवासःअधोनाभिउपरिजानुपरिदधाति ॥ सोमस्यतनूरसितनुवंमेपाहिस्वामातनूराविशशिवामातनूराविशेति ॥ ततोद्विराचम्यमंत्रावृत्त्याउत्तरीयंवासश्चपरिधायद्विराचम्य ॥ कटिसूत्रंकच्छंचपरित्यज्य ॥ इतःपरंकटिसूत्रंकच्छधारणंचप्रतिषिध्यते ॥ ततोपरेणाग्निंप्राङ्मुखउपविश्यसुवर्णाच्छादितंचंदनकाष्ठकृतंबादरंवामणिंकुंडलेचसूत्रप्रोतेदर्भेणप्रबध्याग्नावुपरिधारयन्तत्रदर्व्याजुहोतिपंचभिर्मंत्रैः ॥ ॐ आयुष्यंवर्चस्यꣳरायस्पोषमौद्भिदं ॥ इदꣳहिरण्यमायुषेवर्चसेजैत्रायाविशतांमाꣳस्वाहा ॥ हिरण्यायेदं० ॥ १ ॥ उच्चैर्वाजिपृतनासाहꣳसभासाहंधनंजयं ॥ सर्वाःसमग्राऋद्धयोहिरण्येस्मिन्त्समाभृताःस्वाहा ॥ हिरण्यायेदं० ॥ २ ॥ शुनमहꣳहिरण्यस्यपितुरिवनामाग्रभीषं ॥ तंमाहिरण्यवर्चसंकरोतुपुरुषुप्रियंब्रह्मवर्चसिनंमाकरोतुस्वाहा ॥ हिरण्यायेदं० ॥ ३ ॥ प्रियंमाकुरुदेवेषुप्रियंमाब्रह्मणिकुरु ॥ प्रियंविश्वेषुशूद्रेषुप्रियंमाकुरुराजसुस्वाहा ॥ हिरण्यायेदं० ॥ ४ ॥

इयमोषधेत्रायमाणासहमानासहस्वती ॥ सामाहिरण्यवर्चसंकरोतुपुरुषुप्रियंब्रह्मवर्चसिनंमाकरोतुस्वाहा ॥ हिरण्यायेदं० ॥५॥ इतिपंचाहुतीर्हुत्वा ॥ ततःस्वाहाकारवर्जितैरेतैरेवपंचभिर्मंत्रैर्मणिंकुंडलेचोदपात्रेत्रिःप्रदक्षिणमावर्त्यसम्यक्प्रक्षाल्य ॥ ततोदक्षिणेकर्णेकुंडलंनिदधाति ॥ विराजंचस्वराजंचाभिष्टिर्याचनोगृहे ॥ लक्ष्मीराष्ट्रस्ययामुखेतयामासꣳसृजामसीति ॥ मंत्रावृत्त्या सव्येनिदधाति ॥ ततोदक्षिणकर्णस्थंकुंडलंयथानपततितथानिदधाति ॥ ऋतुभिष्ट्वार्तवैरायुषेवर्चसेसंवत्सरस्यधायसातेनसन्ननुगृह्णासीति ॥ पुनर्मंत्रंपठित्वासव्यकर्णस्थंपिदधाति ॥ ततोग्रीवायांमणिंबध्नाति ॥ इयमोषधेत्रायमाणासहमानासहस्वती ॥ सामाहिरण्यवर्चसंकरोतुपुरुषुप्रियंब्रह्मवर्चसिनंमाकरोत्वपाशोसीति ॥ ततोद्वाभ्यांस्रजंधारयति शुभिकेशोभमारोहशोभयंती मुखंमम ॥ मुखंचममशोभयभूयाꣳसंचभगंकुरु ॥ यामाहरज्जमदग्निःश्रद्धायैकामायास्यै ॥ इमांतांप्रतिमुंचेहंभगेनसहवर्चमयिपर्वतपूरुषमिति ॥ १ ॥ ततस्त्रैककुदेनांजनेनान्येनकज्जलादिनावासकृदुक्तेनमंत्रेणहस्ताभ्यांबहुकृत्वोयुगपदनक्ति ॥ यदांजनंत्रैककुदंजातꣳहिमवतउपरि ॥ तेनवामांजेहंभगेनसहवर्चसामयिपर्वतपूरुषमिति ॥ युगपदशक्तौसव्यमंक्त्वादक्षिणमनक्ति ॥ तदाद्विवचनांतेपिमंत्रेचक्षुःसंस्कारत्वान्मंत्रावृत्तिः ॥ ततआत्मानमादर्शेवेक्षते ॥ यन्मेमनःपरागतंयद्वामेअपरागतं ॥ राज्ञा सोमेनतद्वयमस्मासुधारयामसीति ॥ ततोवैणवंदंडंप्रतिगृह्यदेवस्यत्वासवितुःप्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यांपूष्णोहस्ताभ्यांप्रतिगृह्णामि इतिततोदंडंसकृन्मंत्रमुक्त्वात्रिरुन्मार्ष्टि ॥ इंद्रस्यवज्रोस्यश्विनौमापातमिति ॥ ततःसकृदुक्तेनमंत्रेणदंडंत्रिःप्रदक्षिणमुपरिशिरोभ्रामयति ॥ वेगवेजयास्मत्द्विषतस्तस्करान्त्सरीसृपान्छ्वापदान्रक्षाꣳसिपिशाचान्पौरुषेयाद्भयान्नोदंडरक्षविश्वस्माद्भयाद्रक्षसर्वतोजहितस्करानननघ्नःसर्ववृक्षेषुजायसेत्वꣳसपत्नहा ॥ जहिशत्रुगणान्त्सर्वान्त्संमतंमघवानिवेति ॥ यदिप्रमादाद्धस्ताद्दंडः

पततितंपुनरादत्ते ॥ योमेदंडःपरापतद्विहायसोधिभूम्यां ॥ इमंतंपुनराददेयमायुषेचबलायचेति ॥ इदंचदंडधारणंयावज्जीवं मधुपर्कांतकर्मसमाप्त्यंतंवाआवश्यकं ॥ ततःसकृन्मंत्रेणपादयोरुपानहाववबध्ययुगपदवरोहति ॥ युगपदशक्तौमंत्रावृत्तिः ॥ प्रतिष्ठेस्थोदेवतेमामासंताप्समिति ॥ ततश्छत्रंप्रतिगृह्णाति ॥ प्रजापतेःशरणमसिब्रह्मणश्छदिरिति ॥ ततश्छत्रधारणानंतरंग्रामप्रवेशार्थंरथादियानमारुह्ययत्रपूजांकरिष्यंतोभवंतिमातुलाद्याः यथावास्वस्यपूजाभवतितथावेदनंकृत्वापितद्गृहंमधुपर्कपूजार्थंस्नातकोगच्छेत् ॥ यदातुगोष्ठेसमावर्तनकर्मक्रियतेतदारात्रिपर्यंतंतत्रैवस्थित्वारात्रौरथाद्यारुह्यगच्छेत् ॥ सूर्यरश्मिदर्शनप्रतिषेधस्तुगोष्ठेकरणपक्षएव ॥ आनयंत्यस्मैरथंग्रामप्रवेशार्थमश्वंहस्तिनंवा ॥ स्नातकोरथमारोहति ॥ रथंतरमसिवामदेव्यमसि ॥ बृहदस्यंकौन्यंकावभितोरथंयौध्वांतंवाताग्रमनुसंचरंतौदूरेहेतिरिंद्रियावान्पतत्रीतेनोग्नयःपप्रयःपारयंतु ॥ अयंवामश्विनारथोमादुःखेमासुखेरिषत् ॥ अरिष्टःस्वस्तिगच्छतुविविघ्नन्नभिदासतः ॥ इहधृतिरिहविधृतिरिहरंतिरिहरमतामितिरथं ॥ अश्वमारोहति ॥ अश्वोसिहयोसिमयोस्यत्योसिनरोस्यर्वासिसप्तिरसिवाज्यसिवृषासिनृमणाअसिययुर्नामासीति ॥ एकादशभिरश्वनामभिरश्वं ॥ गजमारोहति ॥ इंद्रस्यत्वावज्रेण्यभ्युपविशामिवहकालवहश्रियंमाभिवहहस्त्यसिहस्तियशसमसिहस्तिवर्चसमसिहस्तियशसीहस्तिवर्चसीभूयासमिति ॥ आरोहणानंतरमेवसकृन्मंत्रमुक्त्वादिशउपस्थायगच्छति ॥ गच्छन्वाउपतिष्ठते ॥ सꣳस्रवंतुदिशोमयिसमागच्छंतुसूनृताः ॥ सर्वेकामाअभियंतुनःप्रियाअभिस्रवंतुनःप्रियाइति ॥ ततःपूजकगृहंप्राप्ययानादवरुह्यानवरुह्यवास्वसंमुखमागच्छंतंस्वयंवाभिमुखोगच्छन्पूजकंसमीक्षते ॥ यशोसियशोहंत्वयिभूयासमिति ॥ ॥ ७ ॥

॥ १४६ ॥ मधुपर्कः ॥

श्रीः ॥ पूजकःसमावर्तनदिनेस्वगृहमागतायस्नातकायशयनासनादिसन्निवासस्थानंसंपाद्यपूज्यंप्राङ्मुखमुपवेश्यस्वयंचोदङ्मुखउपविश्यपरिकर्मिभिर्मधुपर्कपात्राणिसहैवासादयति ॥ तद्यथा ॥ ह्रसीयःसुचतुर्षुपात्रेषुकूर्चमुपवेशार्थंपाद्यार्घ्याचमनीयार्थाअपश्चपृथकपृथक्संस्थाप्यवर्षीयसापिधायतथाह्रसीयसिकांस्येदधिमधुघृतमितित्रिवृद्दधिमधुघृतमापःसक्तवइतिपक्तंवाकांस्येकृत्वावर्षीयसापिधायसूत्रेणावेष्ट्यइतिपंचपात्राणिगांचयथाशक्तिवस्त्रयज्ञोपवीताभरणानिचासाद्य ॥ आचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यउपस्थितंस्नातकंमधुपर्केणपूजयिष्यइतिसंकल्प्य ॥ अर्घइतित्रिःप्राह ॥ पूज्यःकुरुतेतिप्रत्याह ॥ पूजकःकूर्चइतित्रिःप्राह ॥ पूज्यःसुकूर्चइत्युक्त्वाहस्ताभ्यांप्रतिगृह्यपद्भ्यामाक्रम्योदगग्रेकूर्चेप्राङ्मुखउपविशति ॥ राष्ट्रभृदस्याचार्यासंदीमात्वद्योषमिति ॥ पूजकःपाद्यमितित्रिःप्राह ॥ पूज्यःसुपाद्यमितिप्रत्याह अस्मिन्राष्ट्रेश्रियमावेशयाम्यतोदेवीःप्रतिपश्याम्यापः ॥ दक्षिणंपादमवनेनिजेस्मिन्राष्ट्रइंद्रियंदधामि ॥ सव्यंपादमवनेनिजेस्मिन्राष्ट्रइंद्रियंवर्धयामि ॥ पूर्वमन्यमपरमन्यंपादाववनेनिजे ॥ देवाराष्ट्रस्यागुह्या अभयस्यावरुध्यै ॥ आपःपादावनेजनीर्द्विषंतंनिर्दहंतुमे ॥ चर॑णंप॒वित्र॒ंवित॑तंपुरा॒णं ॥ येन॑पू॒तस्तर॑तिदुष्कृ॒तानि॑ ॥ तेन॑प॒वित्रे॑णशु॒द्धेन॑पू॒ताः ॥ अति॑पा॒प्मान॒मरा॑तिंतरेम ॥ लो॒कस्य॒द्वार॑मर्चि॒मत्प॒वित्रं॑ ॥ ज्योति॑ष्म॒द्भ्राज॑मान॒ंमह॑स्वत् ॥ अ॒मृत॑स्य॒धारा॑बहु॒धादोह॑मानं ॥ चर॑णंनोलो॒केसुधि॑तांदधातु ॥ अ॒ग्निर्मू॒र्धाभुव॑ः ॥ अनु॑नो॒द्यानु॑मति॒रन्विद॑नुमते॒त्वं ॥ ह॒व्य॒वाह॒ꣳस्वि॑ष्टं ॥ पूजकस्यशूद्रःशूद्रावासव्यंपादमग्रेब्राह्मणस्यप्रक्षालयतिब्राह्मणोदक्षिणमग्रेप्रक्षाल्यसव्यंप्रक्षालयति ॥ ततः पूज्यःपूजकस्यहस्तावभिमृशति ॥ विराजोदोहोसिमयिदोहःपाद्यायैविराजइति ॥ ततआत्मानमभिमृशति ॥ मयितेजइंद्रियं

वीर्यमायुःकीर्तिर्वर्चोयशोबलमिति ॥ ततःपूजकःवस्त्रालंकारादिसहितमर्घ्यजलमादायार्घ्यमितित्रिःप्राह ॥ पूज्यःस्वर्घ्यमित्युक्त्वापूजकदत्तमर्घ्यजलसहितंवस्त्रालंकारादिसर्वंप्रतिगृह्णाति ॥ आमागन्यशसासꣳसृजतेजसावर्चसापयसाच ॥ तंमाकुरुप्रियंप्रजानामधिपतिंपशूनामिति ॥ अर्घ्यजलंपूजकेनदीयमानंकिंचित्तूष्णींप्रतिगृह्यावशिष्टंप्रदात्रेप्रदायतेनभूमौनिनीयमानमनुमंत्रयते ॥ समुद्रंवःप्रहिणोम्यक्षिताःस्वांयोनिमपिगच्छत ॥ अच्छिद्रःप्रजयाभूयासंमापरासेचिमत्पयइति ॥ ततःप्रतिगृहीतेनवस्त्रालंकारादिनात्मानमलंकरोति ॥ द्विराचम्य ॥ पूजकआचमनीयमितित्रिःप्राह ॥ पूज्यःस्वाचमनीयमित्युक्त्वा ॥ अमृतोपस्तरणमसीतिसकृदर्धजलमाचामति ॥ नात्रशुद्धाचमनं ॥ ततःपूजकोमधुपर्कमादायमधुपर्कइतित्रिःप्राह ॥ पूज्यःसुमधुपर्कइत्युक्त्वाहस्ताभ्यामाकाशांजलिनाप्रतिगृह्णाति ॥ देवस्यत्वेत्यादिप्रतिगृह्णामीत्यंतेन ॥ ततस्तंपृथिव्यांप्रतिष्ठापयति ॥ पृथिव्यास्त्वानाभौसादयामीडायाःपदेइति ॥ दक्षिणकरस्यांगुष्ठेनोपमध्यमयाचसकृदुक्तेनमंत्रेण त्रिःप्रदक्षिणमालोडयति ॥ यन्मधुनोमधव्यंपरममन्नाद्यꣳरूपं ॥ तेनाहंमधुनोमधव्येनपरमेणरूपेणपरमोमधव्योन्नादोभूयासमिति ॥ ततोमंत्रावृत्त्यांगुष्ठोपमध्यमाभ्यामेवत्रिःप्राश्नाति ॥ तेजसेत्वाश्रियैयशसेबलायान्नाद्यायप्राश्नामीति ॥ रातयेतच्छिष्टंप्रदायअभावेसर्वंप्राश्य ॥ ततःअमृतापिधानमसीतिआचमनीयशेषेणसकृदाचम्यमुखंप्रक्षाल्यविधिवदाचामति ॥ ततःपूजकोगौरितित्रिःप्राह ॥ पूज्यःसुगौरित्युक्त्वागामुत्सृजति ॥ गौर्धे॒नुर्भ॒व्या मा॒तारु॒द्राणां॑दुहि॒तावसू॑ना॒ꣳस्वसा॑दि॒त्याना॑म॒मृत॑स्य॒नाभिः॑ ॥ प्रणुवो॑चंचिकि॒तुषे॒जना॑य॒मागामना॑गा॒मदि॑तिंवधिष्ट ॥ पिबतूदकंतृणान्यत्तुओमुत्सृजतेति ॥ ततःपूजकःसिद्धेन्नेभूतमितित्रिःप्राह ॥ पूज्यः ॥ तत्सुभूतंवि

---

१ विध्युक्ताचमनंश्रुत्युक्तं "केशवाद्यैस्त्रिभिःपित्वे"तिस्मृत्युक्तंवा ।

राडन्नंतन्माक्षायैतन्मेशीयतन्मऊर्जंधास्तत्सुभूतमितिप्रत्याह ॥ पुनःपूज्यआह ॥ ब्राह्मणान्भोजयतेति ॥ ततःपूजकःब्राह्मणभुक्तशेषमन्नंपूज्यायददाति ॥ पूज्यस्तत्प्रतिगृह्णाति ॥ द्यौस्तेददातुपृथिवीप्रतिगृह्णातुपृथिवीतेददातुप्राणःप्रतिगृह्णातुप्राणस्त्वाश्नातुप्राणःपिबतुइति ॥ ततोयावत्कामंप्राश्नाति ॥ इंद्रा॒ग्नीमे॒वर्चैःकृणुतां॒वर्च॒ःसोमो॒बृह॒स्पतिः ॥ वर्चौंमे॒विश्वैंदे॒वावर्चौंमेधत्तमश्विना ॥ ततःशुद्धाचमनोत्तरंद्विराचम्यकल्पितेतस्मिन्नावसथेरात्रिश्चेत्स्थित्वास्वगृहंगच्छति ॥ यदातुपित्रादिरध्यापयति तदाग्रामात्बहिर्नद्यादौगोष्ठेवाविधिवत्स्नातेनछत्रधारणांतकर्मानंतरंरथादियानमारुह्यपितृगृहमागच्छति ॥ तदापित्रादिरेवमधुपर्केणार्हयति ॥ पितैवैनंमधुपर्केणार्हयेदितिमनुस्मरणात् ॥ ततःकर्मांगंब्राह्मणभोजनंदशाधिकंदक्षिणांचसंकल्प्यदत्त्वाकर्मसाद्गुण्यायविष्णुंस्मरेत् ॥ यदिदंरथगजाश्वारोहणंदिशामुपस्थानंपूजकनिरीक्षणंचसमंत्रमुक्तंतत्समावर्तनांगत्वात्स्नातकस्यैवभवति ॥ अथास्माआवसथमित्यथशब्दादधिकारवचनात् ॥ ऋत्विगाचार्यश्वशुरमातुलविवाह्यादीनामेवंमधुपर्कपूजाकार्या ॥ विशेषविचारोवगंतव्यःप्रमाणभागात् ॥ इतिसमावर्तनप्रयोगः ॥ ॥ ॥ ॥ छ ॥

॥ १४७ ॥ विवाहविचारः ॥

श्रीः ॥ (तत्राष्टौविवाहाः “ब्राह्मोदैवस्तथाचार्षःप्राजापत्यस्तथासुरः ॥ गांधर्वोराक्षसश्चैवपैशाचस्त्वष्टमोमतः ॥ अस्यव्याख्याग्रंथांतरे तेषुब्राह्मादिषुमुख्यंब्राह्मविवाहपक्षमंगीकृत्यवदंति ॥) कन्यावरणंवाङ्निश्चयोनांदीश्राद्धादिकंचवरपित्रादिनाक्रियते ॥ तच्चकन्यादानादिकंकन्यापित्रा ॥ विवाहहोमादिकंचवरेण ॥ अंगंवाप्रधानंवायस्ययद्विधितःप्राप्तंतत्तेनक्रियते इत्यनेक

कर्तृककर्मसमुदायविशेषोविवाहसंस्कारः ॥ तेनचकन्यापुत्रयोःसंस्कारोभवतीति विवाहस्यास्तिगर्भाधानादिसंस्कारेष्वंतर्भावः ॥ तथाहि ॥ अत्रेयंप्रयोगपारिजातस्थव्याख्यालिख्यते ॥ नांदीश्राद्धंपिताकुर्यादाद्येपाणिग्रहेपुनः ॥ अतऊर्ध्वंप्रकुर्वीतस्वयमेवतुनांदिकम् ॥ चंद्रिकायांकात्यायनस्तुस्वपितृभ्यःपितादद्यात्सुतसंस्कारकर्मसु ॥ पिंडानोद्वहनात्तेषांतस्याभावेतुतत्क्रमादिति ॥ इदंवचनंखंडशोनिबंधकारैःप्रयोगपारिजातेचव्याख्यातं ॥ प्रकृतोपयोगिकिंचिदुच्यते ॥ पिंडान्आउद्वहनात्उद्वाहंअभिव्याप्यगर्भाधानादिविवाहांतेषुसुतसंस्कारकर्मसुपितास्वपितृभ्योदद्यादिति ॥ सुतशब्देनपुत्र्यपिगृह्यते ॥ विवाहश्चावश्यंसुतादीनांसंस्कारोभवतीति ॥ उपस्थितेविवाहेअमुकस्यविवाहसंस्कारंकरिष्येइतिसंकल्पस्त्ववश्यंकर्तव्यः ॥ पित्रादयःसंस्कारकाः ॥ पुत्रादयःसंस्कार्याः ॥ विवाहश्चसंस्कारइतिनबुध्यंतेभ्रांतास्तन्नकुर्वंति ॥ प्रयोगकारैर्नलिखितस्तेषामनुपस्थितिर्विस्मरणंवामूलमिति ॥ विवाहसंकल्पमारभ्यचतुर्थीहोमांतोवागृहप्रवेशनीयस्थालीपाकांतोवाद्विविधोविवाहः ॥ तत्रपाणिग्रहणंप्रधानं ॥ पाणिग्रहणाद्धिसहत्वमितिधर्मेस्मरणात् ॥ शाखांतरीयंकन्यावरणंवाग्दानंस्वकल्पविहितंगृहप्रवेशादिचांगमेव ॥ प्रथमपक्षेपाणिग्रहणप्रभृत्यौपासनहोमस्त्रिरात्रव्रतंच ॥ पाणिग्रहणदिनमादायैवतृतीयस्याह्नस्त्रिभागशेषायांरात्रौचतुर्थीकर्मचभवति ॥ गृहप्रवेशकर्मतुविवाहहोमोत्तरमेवदूरदेशत्वेनाशक्तौ ॥ शक्तौतुचतुर्थीहोमात्पूर्वंपश्चाद्वास्वगृहंगत्वैवकर्तव्यम् ॥ गृहप्रवेशांतोविवाहइतिद्वितीयःपक्षः ॥ तत्रगृहप्रवेशस्थालीपाकानंतरमौपासनोपक्रमः ॥ नपूर्वंपाणिग्रहणप्रभृति ॥ गृहप्रवेशदिनोत्तरंदिनत्रयंत्रिरात्रव्रतंगृहप्रवेशदिनमादायैवतृतीयस्याह्नस्त्रिभागशेषायांरात्रौचतुर्थीकर्मसंगमार्थं ॥ नविवाहांगं ॥ द्विविधेपिविवाहेपार्वणस्थालीपाकःपर्वण्यागतेपिगृहप्रवेशस्थालीपाकानंतरमेवचतुर्थीहोमात्पूर्वमपिचभवति ॥

सर्वस्थालीपाकानांप्रकृतिर्गृहप्रवेशस्थालीपाकः ॥ इदंचपक्षद्वयंनित्योर्ध्वग्रहणव्याख्यानव्यवस्थयाविवाहप्रकरणेवृत्तिकारेणदर्शितमित्यलंविस्तरेण ॥ ॥ ॥ ॥ ७ ॥

॥ १४८ ॥ कन्यावरणम् ॥

श्रीः ॥ ज्योतिर्विदादिष्टेविवाहनक्षत्रयुतेशुभेकालेद्वौचत्वारोष्टादयोवाब्राह्मणाःप्रशस्तवेषाःवरेणतत्पित्रादिनावाप्रेषिताः ॥ अ॒नृ॒क्ष॒रा॒ऋ॒जव॑ःसंतु॒पंथा॒येभि॒ःसखा॑यो॒यंति॑नोवरे॒यं ॥ समर्य॒मासंभगो॑नोनिनीया॒त्संजा॑स्प॒त्यंसु॒यम॑मस्तुदेवाः ॥ इतिमंत्रपाठपुरःसरंमांगल्यद्रव्यगंधतांबूलवस्त्राभरणयुतप्रशस्तवेषाभिःपुरंध्रीभिःसहगीतवाद्यादिघोषेणवरयुतास्तदयुतावाकन्यागृहमेत्यशुभेवस्त्राच्छादितेपीठेप्राङ्मुखींसालंकृतांसुवेषांकन्यामुपवेश्यगंधतांबूलादितद्धस्तेवरपित्रादिर्दत्त्वातत्पित्रादयःगणपतिपूजनपूर्वकंप्राङ्मुखासीनाः ॥ अमुकप्रवरान्वितामुकगोत्रोत्पन्नायामुकप्रपौत्रायामुकपौत्रायामुकपुत्रायामुकशर्मणेवराय ॥ अमुकप्रवरोपेताममुकगोत्रोत्पन्नाममुकप्रपौत्रीममुकपौत्रीममुकपुत्रीममुकनाम्नींकन्यांभार्यात्वायवृणीमहेइतिब्रूयुः ॥ अथकन्यादाताभार्याज्ञातिबंध्वनुमतिंकृत्वायथोक्तमनूद्यानन्नूद्यवावृणीध्वमितिवदेत् ॥ एवंपुनर्द्विःप्रयुज्यप्रदास्यामीतित्रिरुच्चैर्वदेत् ॥ ततोवरपित्रादिर्गंधाक्षतशुभवस्त्रयुग्मभूषणतांबूलपुष्पादिभिःकन्यांपूजयेत्संप्रदायागतैर्मंत्रैर्देवींवाचमित्यादिभिः ॥ इतिबौधायनोक्तं॥

॥ १४९ ॥ वाग्दानम् ॥

श्रीः ॥ कन्यादाताप्राङ्मुखउपविश्यकन्यांवामतउपवेश्यआचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यकरिष्यमाणविवाहांगभूतंवा

ग्दानमहंकरिष्ये ॥ तदंगंगणपतिपूजनंवरुणपूजनंचकरिष्यइतिचसंकल्प्यगंधादिदक्षिणांतोपचारैर्गणपतिंसंपूज्ययथाचारंकलशपूजनादिकृत्वा ॥ स्वस्थानेकन्यापूजयितारमुपवेश्यस्वयंतत्प्राच्यांप्रत्यङ्मुखउपविश्यगंधतांबूलादिनापूजयेत् ॥ सचदातारं ॥ तौचस्वस्वमान्यान्यथाचारंगंधादिदापयित्वागृह्णीयातां ॥ ततोकन्यादाताहरिद्राखंडंपंचदृढपूगीफलानिगंधाक्षतसहितानिचआचारात्गृहीत्वा ॥ अमुकप्रवरान्वितामुकगोत्रोत्पन्नायामुकप्रपौत्रायामुकपौत्रायामुकपुत्रायामुकशर्मणेवराय ॥ अमुकप्रवरान्वितामुकगोत्रोत्पन्नाममुकप्रपौत्रीममुकपौत्रीममुकपुत्रीममुकनाम्नींकन्यांज्योतिर्विदादिष्टेमुहूर्तेदास्येवाचासंप्रददेइतिचोक्त्वा ॥ अव्यंगेऽपतितेऽक्लीबेदशदोषविवर्जिते ॥ इमांकन्यांप्रदास्यामिदेवाग्निद्विजसंनिधौ ॥ इतिपठित्वा॥ वरपित्रादिवस्त्रप्रांतेतानिपूगफलानिप्रक्षिप्यनर्यप्रजामितिप्रतिष्ठामंत्रेणवस्त्रप्रांतेबध्वाग्रंथिंचंदनादिनाचर्चयेत् ॥ ततोहरिद्राखंडंपंचपूगफलानितथैववरपित्रादिर्गृहीत्वामुकप्रवरान्वितामुकगोत्रोत्पन्नामुकवरविषयेभवंतोनिश्चिताभवंत्वितिदातृवस्त्रप्रांतेप्रक्षेपादिकंकुर्यात् ॥ ततोकन्यादाता ॥ वाचादत्तामयाकन्यापुत्रार्थंस्वीकृतात्वया ॥ कन्यावलोकनविधौनिश्चितस्त्वंसुखीभव ॥ इतिवरपितरंप्रतिपठेत् ॥ सच ॥ वाचादत्तात्वयाकन्यापुत्रार्थंस्वीकृतामया ॥ वरावलोकनविधौनिश्चितस्त्वंसुखीभव ॥ इतिकन्यापितरंप्रतिपठेत् ॥ [1]भ्रात्रादौकर्तरिभ्रात्रर्थंमित्रार्थमित्यूहःकर्तव्यः ॥ ब्राह्मणाः ॥ शिवाआपःसंतु ॥ सौमनस्यमस्तु ॥ अक्षतंचारिष्टंचास्तु ॥ दीर्घमायुःशांतिःपुष्टिस्तुष्टिश्चास्तु ॥ एतद्वःसत्यमस्तु ॥ इत्युक्त्वा ॥ स॒मा॒नीव॒आकू॑तिःसमा॒नाहृद॑यानिवः ॥ स॒मा॒नम॑स्तुवो॒मनो॒यथा॑वः॒सुस॒हास॑तिइतिपठेयुः ॥ ततोकन्यादाताकन्यायाःविवाहसौभाग्याद्यभिवृद्ध्यर्थंशचीपूजनमहंकरिष्ये

---

[1] भ्रात्रादौस्वीकर्तरीत्यनेनअन्यदातृत्वेपिप्रथमकन्यादातृमंत्रेनोहविपर्यासः ।

इतिसंकल्प्य ॥ पात्रस्थसिततंडुलपुंजेशचीमावाह्यषोडशोपचारैःपंचोपचारैर्वापूजयेत् ॥ देवेंद्राणिनमस्तुभ्यंदेवेंद्रप्रियभामिनि ॥ विवाहंभाग्यमारोग्यंपुत्रलाभंचदेहिमे ॥ इतिशचींकन्याप्रार्थयेत् ॥ ततःसुवासिनीभिर्नीराजनादिमांगलिकंकार्यं ॥ विप्राश्चगंधतांबूलादिभिःपूजिताःसौभगायपदांतान्आशीर्मंत्रान्पठेयुः ॥ तेचमंत्राः ॥ (समिद्धस्यवनस्पतेसंदिव्येनबृहस्पतेचतुःशिखंडानर्यप्रजामितिषण्मंत्रादयः)॥ समिद्धस्यश्रयमाणःपुरस्ताद्ब्रह्मवन्वानोअजरꣳसुवीरं ॥ आरेअस्मदमतिंबाधमानउच्छ्रयस्वमहतेसोभगाय ॥ १ ॥ वनस्पतेशतवल्शोविरोहसहस्रवल्शाविवयꣳरुहेम ॥ यंत्वावयꣳस्वधितिस्तेतिजानःप्रणिनायमहतेसौभगाय ॥ २ ॥ संदिव्येननदीदिहिरोचनेनविश्वाआभाहिप्रदिशःपृथिव्याः ॥ संचेध्यस्वाग्नेप्रचबोधयैनमुच्चतिष्ठमहतेसौभगाय ॥ ३ ॥ बृहस्पतेसवितर्बोधयैनꣳसꣳशितंचित्संतराꣳसꣳशिशाधि ॥ वर्धयैनंमहतेसौभगाय ॥ ४ ॥ चतुःशिखंडायुवतिःसुपेशाघृतप्रतीकाभुवनस्यमध्ये ॥ मर्मृज्यमानामहतेसौभगाय ॥ ५ ॥ नर्यप्रजामितिच ॥ ततोगंधतांबूलादिभिर्ब्राह्मणान्संपूज्यतेभ्यश्चाशिषोगृह्णीयात् ॥ अस्मेदेवासइत्याद्याआशीर्मंत्राः ॥ इतिवाग्दानप्रयोगः ॥ ततोयथाकालंवैवाहिकेशुभेमुहूर्तेवधूवरयोस्तैलहरिद्रारोपणादियथाचारंकार्यं ॥ गृहांगणेषोडशद्वादशाष्टान्यतमारत्निर्मंडपःकार्यः ॥ ॥

॥ १५० ॥ विवाहप्रयोगः ॥

श्रीः ॥ तत्रसद्मवामभागेसंस्कार्यंचतुर्हस्तायताहस्तमात्रोच्छ्रायासुलक्षणावेदिःकार्या ॥ ततोवधूपितावरपिताचविवाहदिनात्पूर्वेद्युस्तद्दिनेवापूर्वाह्णेपत्नीसहितःकृताभ्यंगःकृतमांगलिकवेषःकृतलेपनरंगमालिकेप्रांगणेशुभासनेप्राङ्मुखउपविश्यस्वदक्षिणतः

पत्नींतद्दक्षिणतःसंस्कार्यंचोपवेश्यआचम्यप्राणानायम्यइष्टदेवतागुर्वादीन्नमस्कृत्यदेशकालौसंकीर्त्य ममा[1]स्यामुकशर्मणःपुत्रस्य अमुकनाम्न्याःकन्यकायाःभ्रातृपुत्रस्यवाविवाहसंस्कारंकरिष्ये ॥ तदंगंगणपतिपूजनंपुण्याहवाचनंमातृकापूजनंनांदीश्राद्धंनवग्रहमखंमंडपदेवताप्रतिष्ठापनंचकरिष्ये इतिसंकल्प्योक्तरीत्यागणपतिपूजनंपुण्याहवाचनंचकृत्वानांदीश्राद्धात्पूर्वंअविघ्नपसंज्ञकंगणपतिंकलशेआवाह्यवस्त्राच्छन्नवंशपात्रस्थतंडुलपुंजेषुगौर्यादिषोडशब्राह्म्यादिसप्तमातृकाःकुलदेवतागणपत्यादिसहिताउपनयनोक्तरीत्यापूजयित्वानांदीश्राद्धंचकृत्वामंडपदेवताआवाह्यसंपूज्यमंडपदेवताप्रतिष्ठांमंडपेविधायमंडपाभावेगौर्यादिस्थापितवंशपात्रेवाकृत्वा ॥ तद्वंशपात्रंस्वयंगृहीत्वाअविघ्नपकलशंपत्न्याग्राहयित्वा इयमेवसायाप्रथमेतिमंत्रंपठन्गृहांतःपूजितेदेशेनीत्वानर्यंप्रजामितिप्रतिष्ठाप्ययावन्मंडपोद्वासनंप्रत्यहंपूजयेत् ॥ अन्यदपियथाकुलधर्मंसर्वंकुर्यात् ॥ ततोविवाहांगदेवताकुलदेवताप्रीत्यर्थंद्विजसुवासिनीकुमारिकादीन्यथाचारंयथाकालंयथोपपन्नेनान्नेनभोजयेत् ॥ ॥ ॥

॥ १५१ ॥ लग्नघटीस्थापनम् ॥

श्रीः ॥ प्रागुदक्प्रवणेदेशेगोमयेनोपलेपिते ॥ मृन्मयंकुंडिकायुग्मंस्थापयेदव्रणंशुभं ॥ कुंकुमाक्तेनसूत्रेणपरिवेष्ट्यपरस्परं ॥ स्वच्छेनवारिणापूर्णंतंडुलानामथोपरि ॥ निश्चलेसलिलेपश्चात्कुंडिकायांजलोपरि ॥ स्थापयेद्धटिकायंत्रंसूर्यबिंबानुदर्शनात् ॥ ताम्रपात्रेवारिपूर्णेमृत्पात्रेप्यथवाशुभे ॥ मंडलार्धोदयंवीक्ष्यरवेस्तत्रविनिक्षिपेत् ॥ कर्तादेशकालावुत्कीर्त्यअद्यकरिष्यमाणवि

---

[1] ममास्यपुत्रस्यदैवपित्र्यर्णापाकरणहेतुधर्मप्रजोत्पादनसिद्धिद्वाराविवाहसंस्कारंकरिष्ये ममास्याःकन्यायाःभर्त्रासहधर्मप्रजोत्पादनगृह्यपरिग्रहधर्माचरणेष्वधिकारसिद्धिद्वाराविवाहसंस्कारंकरिष्य इतिधर्माब्धिसारेकौस्तुभेच ।

वाहेशुभकालज्ञानार्थंघटीस्थापनंकरिष्यइतिसंकल्प्यगणपतिंसंपूज्यमहीद्यौरित्यादिविधिनास्थापितभांडेवरुणंसंपूज्यतत्रजले॥ मुख्यंत्वमसियंत्राणांब्रह्मणानिर्मितंपुरा ॥ भवभावायदंपत्योःकालसाधनकारणं ॥ इतिमंत्रेणघटिकापात्रंनिक्षिपेत् ॥ ॥

॥ १५२ ॥ सीमांतपूजनम् ॥

श्रीः ॥ अथकन्यादातावरगृहमागतःआचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यकरिष्यमाणकन्याविवाहांगत्वेनवरस्यसीमांतपूजनंकरिष्यइतिसंकल्प्य गणेशवरुणपूजनेकृत्वा अस्मिन्राष्ट्रेश्रियमितिपत्नीप्रक्षिप्तजलेनतदीयदक्षिणवामपादौप्रक्षाल्याचाम्यगंधपुष्पनीराजनवस्त्रैर्यथासंभवंसंपूज्ययथाचारंदुग्धादिप्राशनंकारयेत् ॥ इतिसीमांतपूजा ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ १५३ ॥ वरस्यवधूगृहगमनं ॥

श्रीः ॥ वरःकृतनित्यक्रियःस्वलंकृतःस्रग्वीइष्टदेवतागुर्वादींश्चनमस्कृत्यतैरनुज्ञातोयथाविभवमश्वादियानंतूष्णीमारुह्यधृतसितच्छत्रःस्वर्चितैर्ज्ञातिबांधवैःकनिक्रदादिमंगलसूक्तपठनपरैर्ब्राह्मणैःपुरंध्रीभिःपूर्णकलशदर्पणकन्यापुष्पाक्षतदीपमालाध्वजलाजैर्मंगलतूर्यघोषैश्चसहवधूगृहमेत्यतद्वारदेशेप्राङ्मुखउदङ्मुखोवास्थितोनीराजनपूर्णकुंभयुतैःपुरंध्रीजनैःप्रत्युद्यातोनीराजितोंतर्गृहंप्रविश्यमंडपांतःसम्यगास्तृतेपीठेप्राङ्मुखउपविशेत् ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ १५४ ॥ मधुपर्केणवरस्यपूजा ॥

श्रीः ॥ कन्यादाताउदङ्मुखउपविश्यस्वदक्षिणतःपत्नीमुपवेश्याचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यविवाहार्थमुपस्थितंवरंमधु

पर्केणपूजयिष्येइतिसंकल्प्यकूर्चादिसकलमधुपर्कपूजासामग्रीमासाद्यपूज्यशाखयासमावर्तनोक्तरीत्यामधुपर्कपूजांकुर्यात् ॥ अत्रवरस्यविवाह्यत्वेनमधुपर्कपूजा ॥ शाखांतरेमधुपर्कार्हेषुविवाह्यस्यपृथगुपादानात् ॥ स्नातकस्यतुस्नानदिनेउपस्थितस्यैवयद्गृहंगच्छतिसकुर्यात् ॥ अन्यथासर्वेषांस्नातकत्वेनातिप्रसंगःस्यात् ॥ अथकन्यास्नातापरिधृताहतवस्त्रागृहांतःपूजितस्थानेसूत्रवेष्टितोपलसहितदृषदुपरिहरिद्रादिनिर्मितांगौरीहरौसौभाग्यादिकामनयापूजयित्वादेवेंद्राणींतत्रैवाक्षतपुंजेपूजयित्वाप्रार्थयेत्॥ देवेंद्राणिनमस्तुभ्यंदेवेंद्रप्रियभामिनि ॥ विवाहंभाग्यमारोग्यंपुत्रलाभंचदेहिमेइति ॥ ततोगौरींसौभाग्यादिप्रार्थयमानातत्रैवतिष्ठेत् ॥ (मुहूर्तपत्रिकापूजनं॥ कर्तादेशकालौसंकीर्त्यवधूवरयोःमुहूर्तदेवताप्रसादसिद्धिद्वारामुहूर्तपत्रिकापूजांकरिष्ये ॥ ॐ प्रणोदेवीसरस्वति० ॥ इतिषोडशोपचारैःसंपूज्यगणकमभ्यर्च्यतस्मैविभवेवस्त्रादिदत्वाततःइष्टकालंश्रुत्वासमयंप्रतीक्षेत् इत्याचारपरं) ॥ततोब्राह्मणाःस्वलंकृतेवेश्मनिवादित्रादिघोषेक्रियमाणेपूर्वापरभागयोर्धान्यराशीकृत्वाकुंकुमकृतस्वस्तिकांकितमंतःपटंराश्योर्मध्येउत्तरदशंधारयेयुः ॥ पूर्वराशावश्मनिप्रत्यङ्मुखींकन्यांपश्चिमराशौपीठेप्राङ्मुखमेववरंकृत्वातंडुलजीरकयुतांजलीउभाववस्थाप्यद्विजामंत्रपठनंपुरंध्र्योमंगलगीतीश्चकुर्युः ॥ वधूवरौचमनसेष्टदेवतांध्यायंतौसमाहितौतिष्ठेतां ॥

॥ १५५ ॥ मंगलाष्टकानिललितंच ॥

श्रीः ॥ नत्वास्वांकुलदेवतांचकमलांविघ्नेश्वरंशारदांवक्ष्येकृष्णविवाहकौतुकमिदंचेतोहरंश्रृण्वतां ॥ स्वस्यैवान्यगुणानुवर्णनपरिश्रांतस्यविश्रांतयेनित्यंस्वोदरपूर्तयेकुहकवत्कुर्यात्सदामंगलं ॥ १ ॥ देवोविघ्नविनाशनोगणपतिर्ध्यातश्चचिंतापहृद्यन्नत्याहृतविघ्नकाअपिसुराजाताहराजादयः ॥ योत्राविघ्नसुसंज्ञयाचकलशेसंस्थापितोमंडपेसिद्ध्याश्लेषणहर्षितःसउभयोःकुर्यात्सदामं

गलं ॥ २ ॥ वात्सल्यात्पिरौकपोलयुगुलंस्वस्यागतौचुंबितुंदृष्ट्वाकुंचितमास्यपद्ममलंसेषत्स्मितंसत्वरं ॥ अन्योन्यंशिवयोस्ततः
सुवदनेयुक्तेअभूतांतयोरित्थंयेनविनोदितौसभगवान्कुर्यात्सदामंगलं ॥ ३ ॥ विघ्नेशोविबुधर्षिभिर्गणपतिर्दैतेयजोपद्रवाद्भीतैः
प्रार्थितईश्वरोपिकुतुकाद्धृत्वावपुःशैशवं ॥ पार्वत्योकसिशैशवानिचरितान्यत्युत्कटान्याचरन्देवोहर्षयतीश्वरौसभगवान्कुर्यात्स
दामंगलं ॥ ४ ॥ श्रीमान्काश्यपगोत्रजोरुणरुचिर्यःसिंहराशीश्वरःषट्त्र्याशस्थसुशोभनोगुरुकुजाब्जानांचमित्रंरविः ॥ दैत्येणमं
दरिपुःकलिंगजननश्चाग्नीश्वरौदेवतेमध्येवर्तुलगैंद्रिकासुवदनःकुर्यात्सदामंगलं ॥ ५ ॥ ॥ विवाहललितं ॥ अविरलमदधारा
धौतकुंभःशरण्यःफणिवरवृतगात्रःसिद्धसाध्यादिवंद्यः ॥ त्रिभुवनजनविघ्नध्वांतविध्वंसदक्षोवितरतुगजवक्त्रःसंततंमंगलंवां
॥ १ ॥ विघ्नेश्वरोविघ्नविनाशकारीनिर्विघ्नकार्येसकलार्थसिद्धिः ॥ विघ्नेश्वरोविघ्ननरेशपूज्योवधूवराभ्यांशुभमादधातु ॥ २ ॥
सकलभुवनवृंदानंदसंदोहकंदःफणिवरवृतगात्रःसिद्धसाध्यादिवंद्यः ॥ असुरसुरमुनींद्रैःपूजितोविघ्नहर्ताससकलगणनाथोमंगलं
वांददातु ॥ ३ ॥ यन्मंगलंप्रवरशंखगदाधरस्यरामस्यरावणजयायसमुत्थितस्य ॥ जित्वानिशाचरपुरींपुनरागतस्यतन्मंगलंभ
वतुवांविजयायनित्यं ॥ ४ ॥ सकलभुवनचंचद्ध्वांतविध्वंसदीपस्त्रिदशपतिदिशोयःस्वर्णताटंकपत्रं ॥ सकलभुवनलक्ष्मीदाय
कोनायकोह्नांसकलविविधमूर्तिर्मंगलंवांददातु ॥ ५ ॥ ॥ उपनयनललितं ॥ मंदमंदगमनोभवपुत्रःसर्वविघ्नशमनोगणराजः ॥
ऋद्धिबुद्धिसहितःफलदाताब्रह्मचारिबटवेवरदोस्तु ॥ १ ॥ धुंढिराजजननीगिरिपुत्रीभक्तदोषशमनीहितदात्री ॥ शंकरप्रियत
मातनुगौरीब्रह्मचारिबटवेवरदास्तु ॥ २ ॥ मेखलाजिनकमंडलुदंडीयज्ञसूत्रकनकांबरखङ्गी ॥ कामनाकृतिहरिर्बलिदंडीब्रह्म
चारिबटवेवरदोस्तु ॥ ३ ॥ अजिनदंडकमंडलुमेखलारुचिरपावनवामनमूर्तये ॥ हितजगत्त्रितयायजितारयेनिगमवाक्पटवे

बटवेनमः ॥ ४ ॥ यःपितुर्वचनपालनकामःकामनांतकरणोरणधीरः ॥ रावणांतकसलक्ष्मणरामोब्रह्मचारिबटवेवरदोस्तु ॥ ५ ॥ यावद्वीचीस्तरंगान्वहतिसुरनदीजाह्नवीपुण्यतोयायावच्चाकाशमार्गेतपतिहिमकरोभास्करोलोकपालः ॥ यावद्वज्रेंद्रनीलस्फटिकमणिशिलावर्ततेमेरुशृंगेतावत्त्वंपुत्रपौत्रैःस्वजनपरिवृतोजीवशंभोःप्रसादात् ॥ ६ ॥ अत्यासन्नतयाघंटारवप्रामाण्यज्योतिःशास्त्रोक्तसुलग्नसमयेसुतिथिःसुवारःसुनक्षत्रंसुयोगःसुकरणंहोराद्रेष्काणनवांशद्वादशांशत्रिंशांशत्रिंशदंशांशानिरंतरमनुकूलाःस्वस्तिसर्वेग्रहाःशुभाएकादशस्थानस्थितफलदाःवरदाभवंतु ॥ ॥ ततोज्योतिर्विदामंगलपद्यपाठपूर्वकंतदेवलग्नमितिपठितेप्रदिष्टेकालेसुमुहूर्तमस्त्वित्युक्तेसद्योंतःपटमुदगपसार्यवधूवराभ्यांपरस्परंनिरीक्षणंपरस्परस्मिन्नंजलिस्थतंडुलजीरकावकिरणंकन्यापूर्वकंकार्यमाचारात् ॥ पाणिग्रहणाद्धिसहत्वमितिधर्मेस्मरणात् विवाहेपाणिग्रहणंप्रधानं ॥ तद्यथासुमुहूर्तेभवतितथाकर्तव्यं ॥ शोभार्थंस्वमंत्रान्त्स्वल्पानृक्त्वादिब्राह्मणखंडांश्चपठेत् ॥ ततस्त्रिवारंपंचवारंवापीताक्षतारोपणंवरपूर्वकंकुर्वंति ॥

॥ १५६ ॥ विवाहमंत्राः ॥

श्रीः॥नये॒दैभ्यो॑वृश्च्ये॒त॒यद्वै॑श्वकर्म॒णा॑निजुहो॑ति॑सद॒स्यां॑ने॒वतत्प्री॑णात्य॒स्मे दे॑वा॒सो॒वपु॑षेचिकित्सत॒यमा॒शिरा॒दंप॑तीवा॒मम॑श्नुतः॥पुमा॑न्पुत्रोजा॑यतेवि॒ंदत॒ेवस्व॒थ॒विश्वै॑अर॒पाए॑धतेगृ॒हः ॥ आ॒शी॒र्दा॑यादंप॑तीवा॒मम॑श्नु॒ता॒मी॑रिष्टो॒राय॑ःसच॒ता॑ꣳसमो॑कसा ॥ यआसिं॑च॒त्संदु॑ग्धंकुं॑भ्यास॒हेष्टे॑न॒याम॒न्नर्म॑तिंजहातुसः ॥ स॒र्पि॒ग्री॒वीपी॒वर्य॑स्यजा॒यापीवा॑नःपु॒त्राअकृ॑शासोअस्य ॥ स॒हजा॑नि॒र्यःसु॑मख॒स्यमा॑न॒इंद्रा॑या॒शिर॑ꣳस॒हकुं॑भ्यादा॑त् ॥ आ॒शीर्म॒ऊर्जं॑मुतसु॑प्रजा॒स्त्वमि॑षंदधातु॒द्रवि॑ण॒ꣳसव॑र्चसं ॥ सं॒जय॒न्क्षेत्रा॑णि॒सह॑सा॒हमिं॑द्रकृण्वा॒नोअ॒

न्या॑ꣳअध॑रान्त्स॒पत्ना॑न् ॥ १ ॥ प्र॒जाप॑ति॒ःसोम॒ꣳराजा॑नमसृजत ॥ तं॑त्रयो॒वेदा॒अन्व॑सृज्यं॑त ॥ तान्हस्तें॑कुरुत ॥ अथ॒हसीता॑सावि॒त्री ॥ सोम॒ꣳराजा॑नंचकमे ॥ श्र॒द्धामु॒सच॑कमे ॥ सा॑हपि॒तरं॑प्र॒जाप॑ति॒मुप॑ससार ॥ तꣳ॑होवा॑च ॥ नम॑स्तेअस्तुभगवः ॥ उप॑त्वायानि ॥ प्रत्वा॑पद्ये ॥ सोम॒ंवै॑राजा॑नंकामये ॥ श्र॒द्धामु॒सका॑मयत॒इति॑ ॥ तस्या॑उ॒हस्था॑ग॒रम॑लंका॒रंक॑ल्पयि॒त्वा ॥ दश॑होतारं॑पु॒रस्ता॑द्व्या॒ख्याय॑ ॥ चतु॑र्होतारंदक्षिण॒तः ॥ पंच॑होतारंप॒श्चात् ॥ षड्ढो॑तारमुत्तर॒तः ॥ स॒प्तहो॑तारमु॒परि॑ष्टात् ॥ सं॒भा॒रैश्च॒पत्नि॑भिश्च॒मुखें॑ल॒ंकृत्य॑ ॥ आस्या॑र्धंव॑व्राज ॥ ताꣳ॑ह॒ोदीक्ष्यो॑वाच ॥ उप॒माव॑र्त॒स्वेति॑ ॥ तꣳ॑होवा॑च ॥ भोग॒ंतुम॒आच॑क्ष्व ॥ ए॒तन्म॒आच॑क्ष्व ॥ यत्तें॑पा॒णावि॑ति॑ ॥ तस्या॑उ॒हत्रीन्वे॒दान्प्रद॑दौ ॥ तस्मा॒दुह॒स्त्रियो॒भोग॒मैव॒हा॑रयंते ॥ सयःका॒मये॑तप्रि॒यःस्या॒मिति॑ ॥ यंवा॑का॒मयें॑तप्रि॒यःस्या॒दिति॑ ॥ तस्मा॑ए॒तꣳ॑स्था॑ग॒रम॑लंका॒रंक॑ल्पयि॒त्वा ॥ दश॑होतारं॑पु॒रस्ता॑द्व्या॒ख्याय॑ ॥ चतु॑र्होतारंदक्षिण॒तः ॥ पंच॑होतारंप॒श्चात् ॥ षड्ढो॑तारमुत्तर॒तः ॥ स॒प्तहो॑तारमु॒परि॑ष्टात् ॥ सं॒भा॒रैश्च॒पत्नि॑भिश्च॒मुखें॑ल॒ंकृत्य॑ ॥ आस्या॑र्धंव्र॑जेत् ॥ प्रि॒योहै॒वभ॑वति ॥ नयें॑प्र॒जांमेंगोपाय ॥ अ॒मृ॒त॒त्वाय॑जी॒वसें ॥ जा॒तांज॑नि॒ष्यमा॑णांच ॥ अ॒मृतेंस॒त्येप्रति॑ष्ठितां ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ १५७ ॥ कन्यादानम् ॥

श्रीः ॥ ततःकन्यादातावरदत्तवस्त्राभरणादिरहितांस्वदेयाभरणाद्यलंकृतामहतवस्त्रपरिधानांकन्यांवरायदद्यात् ॥ तत्रायंक्रमः ॥ दातावधूवरदक्षिणतउदङ्मुखउपविश्यस्वदक्षिणतःपत्नीमुपवेश्याचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यममसमस्तपितॄणांनिरतिशयसानंदब्रह्मलोकावाप्त्यादिकन्याप्रतिपादनकल्पोक्तफलावाप्तयेअनेनवरेणास्यांकन्यायामुत्पादयिष्यमाणसंतत्याद्वादशावरान्द्वादशपरान्पुरुषान्पवित्रीकर्तुमात्मनश्चलक्ष्मीनारायणप्रीतयेब्राह्मविवाहविधिनाकन्याप्रतिपादनमहंकरिष्येइतिसंक

ल्प्य ॥ सपत्नीकउत्थायोदङ्मुखएवप्रत्यङ्मुखींकन्यांसंप्रगृह्य ॥ कन्यांकनकसंपन्नांकनकाभरणैर्युतां ॥ दास्यामिविष्णवेतुभ्यं ब्रह्मलोकजिगीषया ॥ विश्वंभरःसर्वभूताःसाक्षिण्यःसर्वदेवताः ॥ इमांकन्यांप्रदास्यामिपितॄणांतारणायच ॥ इतिमंत्रौपठित्वा ॥ कांस्यपात्रेकन्यांजल्युपरिस्थवरांजलिदक्षिणहस्तेस्वदक्षिणेनहस्तेनभार्यादत्तसंततजलधारोदकंक्षिपन्वदेत् ॥ कन्यातारयतु ॥ पुण्यंवर्धतां ॥ शिवाआपःसंतु ॥ सौमनस्यमस्तु ॥ अक्षतंचारिष्टंचास्तु ॥ दीर्घमायुःश्रेयःशांतिःपुष्टिस्तुष्टिश्चास्तु ॥ यच्छ्रेयस्तदस्तु ॥ यत्पापंतत्प्रतिहतमस्तु ॥ पुण्याहंभवंतोब्रुवंतु ॥ स्वस्तिभवंतोब्रुवंतु ॥ ऋद्धिंभवंतोब्रुवंतु ॥ श्रीरस्त्वितिभवंतोब्रुवंतु ॥ ॐपुण्याहमित्यादिवरोवदेत् ॥ दाताअग्निःप्रीयतामित्युक्त्वा ॥ अमुकप्रवरान्वितामुगोत्रोमुकशर्माहं ममसमस्तेत्यादिप्रीतयेइत्यंतमुक्त्वा ॥ अमुकप्रवरोपेतायामुकप्रपौत्रायामुकपौत्रायामुकपुत्रायामुकशर्मणेकन्यार्थिनेश्रीधररूपिणेवराय ॥ कमुकप्रवरोपेतामुकगोत्रोत्पन्नाममुकप्रपौत्रीममुकपौत्रीममुकपुत्रीममुकनाम्नींकन्यांवरार्थिनींश्रीरूपिणींप्रजापतिदैवत्यांप्रजासहत्वकर्मभ्यस्तुभ्यमहंप्रतिपादयेइत्युक्त्वादद्यात् ॥ ततोवरः ॥ ॐतथेतिप्रतिगृह्णाति ॥ एवंकन्यातारयत्वित्यादिॐतथेत्यंतंवारत्रयमुक्त्वाकन्याप्रतिपादनंकार्यं ॥ अत्रधर्मार्थकामरूपफलत्रयोद्देशेनैवकन्याप्रतिपादनस्यधर्मसूत्रेउक्तत्वात्सप्रतिबंधदानत्वेनदातुर्नममेतित्यागःप्रतिग्रहीतुःप्रतिग्रहणमंत्रश्चनभवति ॥ ततोदाता ॥ गौरींकन्यामिमांविप्रयथाशक्तिविभूषितां ॥ [1]गोत्रायशर्मणेतुभ्यंदत्तांविप्रसमाश्रय ॥ कन्येममाग्रतोभूयाःकन्येमेदेविपार्श्वयोः ॥ कन्येमेपृष्ठतोभूयास्त्वद्दानान्मोक्षमाप्नुयां ॥ ममवंशकुलेजातापालितावत्सराष्टकं ॥ तुभ्यंविप्रमयादत्तापुत्रपौत्रप्रवर्धिनी ॥ धर्मेचार्थेचकामेचनातिचरि

---

[1] अत्रकेचिद्वासिष्ठगोत्रायविष्णुशर्मणेइत्यादितत्तद्गोत्रनाम्नोरूहंकुर्वंतितन्निर्मूलं ।

तव्यात्वयेयं ॥ नातिचरामीतिवरः ॥ ततोदातादेशकालौसंकीर्त्यकृतस्यकन्याप्रतिपादनस्यसांगतासिद्ध्यर्थंयथाशक्तिदक्षिणां
संप्रददइत्युक्त्वावरहस्तेदत्वानममेतिवदेत् ॥ ततोवरः ॥ दे॒वस्य॑त्वासवि॒तुःप्र॑स॒वे॑श्विनो॑र्बा॒हुभ्यां॑पूष्णोहस्ता॑भ्या॒ंप्रति॑गृह्णामि॒
राजा॑त्वा॒वरु॑णोनयतुदे॑विदक्षिणे॒ग्नये॒हिर॑ण्यं॒तेना॑मृत॒त्वम॑मंश्या॒ंवयो॑दा॒त्रेमयो॒मह्य॑मस्तुप्रतिग्रही॒त्रेकइ॒दंकस्मा॑अदा॒त्कामः॒कामा॑य॒
कामो॑दा॒ताकाम॑ःप्रतिग्रही॒ताकाम॑ꣳसमु॒द्रमावि॑श॒कामे॑नत्वा॒प्रति॑गृह्णामि॒कामे॒तत्त॑ए॒षाते॑काम॒दक्षि॑णोत्ता॒नस्त्वा॑ङ्गीर॒सःप्रति॑गृह्णात्वि
तिपठित्वा ॥ ॐस्वस्तीतिवरः ॥ ततोदाताजलपात्रभोजनपात्रगोमहिष्यश्वगजदासदासीभूवाहनालंकारादियथाविभवंसं
कल्पपूर्वकंवरायदद्यात् ॥ तत्रमंत्राः ॥ यज्ञसाधनभूतायाविश्वस्याघौघनाशिनी ॥ विश्वरूपधरोदेवःप्रीयतामनयागवा ॥ गोः
॥ १ ॥ सर्वसस्याश्रयाभूमिर्वराहेणसमुद्धृता ॥ अनंतसस्यफलदाममशांतिंप्रयच्छतु ॥ भूमेः ॥ २ ॥ इयंदासीमयातुभ्यंश्रीव
त्सप्रतिपादिता ॥ सर्वकर्मकरीहृद्यायथेष्टंभद्रमस्तुते ॥ दास्याः ॥ ३ ॥ अशून्यंशयनंनित्यमनूनांश्रियमुन्नतिं ॥ सौभाग्यंदेहि
मेनित्यंशय्यादानेनकेशव ॥ शय्यायाः ॥ ४ ॥ हिरण्यगर्भसंभूतंसौवर्णंचांगुलीयकं ॥ सर्वप्रदंप्रयच्छामिप्रीणातुकमलाप
तिः ॥ अंगुलीयकस्य ॥ ५ ॥ क्षीरोदमथनेपूर्वमुद्धृतंकुंडलद्वयं ॥ श्रियासहसमुद्भूतंददेश्रीःप्रीयतामिति ॥ कुंडलयोः ॥ ६ ॥
इदंगृहंगृहाणत्वंसर्वोपस्करसंयुतं ॥ तवविप्रप्रसादेनममास्त्वभिमतंफलं ॥ गृहस्य ॥ ७ ॥ इंद्रादिलोकपालानांयाराजमहिषी
प्रिया ॥ महिषासुरस्यजननीसास्तुमेसर्वकामदा ॥ महिष्याः ॥ ८ ॥ परापवादपैशून्यादभक्ष्यस्यचभक्षणात् ॥ उत्पन्नपापंदा
नेनताम्रपात्रस्यनश्यतु ॥ ताम्रपात्रस्य ॥ ९ ॥ यानिपापान्यनेकानिकामोत्थानिकृतानिच ॥ कांस्यपात्रप्रदानेनतानिनश्यंतु
मेसदा ॥ कांस्यपात्रस्य ॥ १० ॥ ततःकुशदूर्वापल्लवैरभिषिंचेत्पुरोधाः ॥ आनः॑प्र॒जांज॑नयतुप्र॒जाप॑तिराजर॒सायस॒मन॑क्त्वर्य॒मा ॥

अदुर्मंगलीःपतिलोकमाविशशंनोभवद्विपदेशंचतुष्पदे ॥ अघोरचक्षुरपतिघ्न्येधिशिवापशुभ्यःसुमनाःसुवर्चाः ॥ वीरसूर्देवकामास्योनाशंनोभवद्विपदेशंचतुष्पदे ॥ इमांत्वमिंद्रमीढःसुपुत्रांसुभगांकृणु ॥ दशास्यांपुत्रानाधेहिपतिमेकादशंकृधि ॥ सम्राज्ञीश्वशुरेभवसम्राज्ञीश्वश्र्वांभव ॥ ननांदरिसम्राज्ञीभवसम्राज्ञीअधिदेवृषु ॥ समंजंतुविश्वेदेवाःसमापोहृदयानिनौ ॥ संमातरिश्वासंधातासमुदेष्ट्रीदधातुनौ ॥ समुद्रज्येष्ठाइतिचतसृभिः ॥ आपोहिष्ठेतितिसृभिः ॥ ततोदुग्धाक्तेनद्विगुणसूत्रेणदंपतीकंठदेशेकटिदेशेचैशानीमारभ्यपंचवारंचतुर्वारंवाप्रदक्षिणंवेष्टयेत्पुरोधाएभिर्मंत्रैः ॥ परित्वागिर्वणोगिरइमाभवंतुविश्वतः ॥ वृद्धायुमनुवृद्धयोजुष्टाभवंतुजुष्टयः ॥ तान्वोमहोमरुतएवयाव्नोविष्णोरेषस्यप्रभृथेहवामहे ॥ हिरण्यवर्णान्ककुहान्यतःस्रुचोब्रह्मण्यंतःशंस्यंराधईमहे ॥ दशावनिभ्योदशकक्ष्येभ्योदशयोक्त्रेभ्योदशयोजनेभ्यः ॥ दशाभीशुभ्योअर्चताजरेभ्योदशधुरोदशयुक्तावहद्भ्यः ॥ तेअद्रयोदशयंत्रासआशवस्तेषामाधानंपर्येतिहर्यतं ॥ तऊसुतस्यसोम्यस्यांधसोंशोःपीयूषंप्रथमस्यभेजिरे ॥ तेसोमादोहरीइंद्रस्यनिंसतेंशुंदुहंतोअध्यासतेगवि ॥ तेभिर्दुग्धंपपिवान्त्सोम्यंमध्विंद्रोवर्धतेप्रथतेवृषायते ॥ वृषावोअंशुर्नकिलारिषाथनेळावंतःसदमित्स्थनाशिताः ॥ रैवत्येवमहसाचारवस्थनयस्यग्रावाणोअजुषध्वमध्वरं ॥ ततःकंठदेशस्थंसूत्रमधोनिष्काश्यकुंकुमाक्तमूर्णास्तुकायुतंचकृत्वा तेनहरिद्राखंडंबध्वातद्वधूवामहस्तप्रकोष्ठेवरोबध्नीयात् ॥ विश्वेत्तातेसवनेषुप्रवाच्यायाचकर्थमघवन्निंद्रसुन्वते ॥ पारावतंयत्पुरुसंभृतंवस्वपावृणोःशरभायऋषिबंधवे ॥ ततःकटिदेशस्थंसूत्रमुपरिनिष्काश्योर्णास्तुकांहरिद्राखंडंचबध्वावरदक्षिणहस्तप्रकोष्ठेवधूर्बध्नीयात् ॥ नीललोहितंभवतिकृत्यासक्तिर्व्यज्यते ॥ एधंतेअस्याज्ञातयःपतिर्बंधेषुबध्यतेइति ॥ ततोवधूवरौपरस्परमायुर्वर्धनकामावक्षतारोपणंकुर्यातां ॥ तैजसपात्रस्थगव्यक्षीरेघृतमासिच्यपात्रांतरेणार्द्राक्षतशु

क्लशालितंडुलानादाय ॥ वरःक्षालितपाणिःप्रक्षालितवध्वंजलौक्षीरघृतेनस्वहस्तद्वयांगुलिभिर्द्विरुपस्तीर्यद्विवारंतथैवतंदुलानोप्यतेनतथैवद्विरभिघारयेत् ॥ ततोवरांजलावप्येवमेवदात्राअन्येनवापूरितेदातातदंजल्योःसुवर्णनिधायवरांजलिंकन्यांजल्युपरिनिधाय ॥ कन्यातारयतु ॥ दक्षिणाःपांतु ॥ बहुदेयंचास्तु ॥ पुण्यंवर्धतां ॥ शांतिःपुष्टिस्तुष्टिश्चास्तु ॥ तिथिकरणमुहूर्तंनक्षत्रसपंदस्तु ॥ इत्युच्चार्यकन्यामुद्धृत्यतयांजलिस्थानक्षतान्वरमूर्धन्यारोपयेत् ॥ भगोमेकामःसमृद्ध्यतां ॥ ततोवरःस्वांजलिस्थतंडुलान् ॥ यज्ञोमेकामःसमृद्ध्यतां ॥कन्यामूर्धनि॥ वधूः श्रियोमेकामःसमृद्ध्यतां ॥ वरः धर्मोमेकामःसमृद्ध्यतां ॥ वधूः प्रजामेकामःसमृध्यतां ॥ वरः यशोमेकामःसमृध्यतां॥ ततःकन्यावरांजलिंद्विरुपस्तीर्यद्विस्तंडुलैरापूर्यद्विरभिघारयेत्॥ दात्रान्येनवापूर्ववत्कन्यांजलौसंपूरितेदातापूर्ववद्धिरण्यंनिधायकन्यांजलिंवरांजलौनिधायपूर्ववत्कन्यातारयत्वित्यादिवाक्यषट्कंवदेत् ॥ ततोवरः ॥ यज्ञोमेकामःसमृद्ध्यतां ॥ कन्या भगोमेकामःसमृद्ध्यतां ॥ वरः धर्मोमेकामःसमृद्ध्यतां ॥ वधूः श्रियोमेकामःसमृद्ध्यतां ॥ वरः यशोमेकामःसमृद्ध्यतां ॥ वधूः प्रजामेकामःसमृद्ध्यतां ॥ सप्तमंवधूपूर्वकंकार्यंतूष्णीं ॥ ततोवरः स्वशिरःपुष्पमादायक्षीरघृतेनाप्लाव्यकन्याललाटेतिलकंकरोति ॥ एवंकन्यापिवरललाटेकरोति ॥ ततःपुष्पमालांवरकंठेनिदधाति ॥ वरोपिवधूकंठे ॥ ततोवरपक्षसुवासिन्योवधूवरौप्राङ्मुखावुपवेश्याचारप्राप्ताष्टपुत्रीसंज्ञकंवस्त्रद्वयंसकंचुकंकृष्णमणियुतंदोरकंचवध्वैसमर्प्यतांसकंचुकमेकंपरिधाप्यान्यतरमुत्तरीयंकुर्वंति॥ ततोवरस्तत्सूत्रंइष्टदेवतास्मरणपूर्वकंवधूकंठेबध्नाति ॥ मांगल्यतंतुनानेनभर्तृजीवनहेतुना ॥ कंठेबध्नामिसुभगेसाजीवशरदांशतमिति ॥ ततोलंकारादिभिर्वधूंभूषयतिआयुष्यंवर्चस्यमितिपंचभिर्मंत्रैः ॥ ततोहरिद्राखंडपूगफललड्डुकान्पात्रेनिधाय ॥ दंपतीदेशकालौसंकीर्त्यविवाहव्रतरक्ष

णार्थंगणपतिपूजनंकरिष्यावहे इतिसंकल्प्यवधूवराभ्यांआवाहनादिदक्षिणांतोपचारैःपूजाकार्या ॥ ततःपुरोधाः विवाहव्रतसा
क्षिणंगणपतिमनुस्मृत्यसपूगहरिद्राखंडलड्डुकौतयोर्वस्त्रप्रांतेपृथक्पृथक्गणानांत्वाआतूनइंद्रेतिबध्नीयात् ॥ वधूवरौविवाहस
माप्त्यंतंग्रंथिद्वयंनविसृजेयातां ॥ ततःपुरोधाः ॥ नीललोहितमितिमंत्रेणतयोरुत्तरीयांतौमिथोबध्नीयात् ॥ ततःसभार्योदाता
वृद्धाःस्त्रियोज्ञातिबांधवाश्चक्रमादार्द्राक्षतारोपणंकुर्युः॥ ततोदंपतीदेशकालौसंकीर्त्यसौभाग्यादिप्राप्त्यर्थंमहालक्ष्मीपार्वतीशची
पूजनंकरिष्यावहेइतिसंकल्प्यपात्रस्थसिततंडुलपुंजत्रयेउदकसंस्थानामावाहनादिदक्षिणांतोपचारैःपूजाकार्या ॥ ततोदंपतीदेश
कालौसंकीर्त्यचतुर्थदिनपर्यंतंअक्षारादिकंविवाहव्रतंकरिष्यावहेइतिसंकल्प्येक्षुविकारादिसामुद्रादिलवणवर्जमशनंकुर्वाणौवस्त्रा
भरणादिनाअलंकुर्वाणौमैथुनवर्जंसहवसतः॥ततोवधूर्देशकालौसंकीर्त्यसौभाग्यादिप्राप्तिपूर्वकंलक्ष्मीपार्वतीशचीप्रीत्यर्थंहरिद्रा
जीरकादिमांगल्यद्रव्यपरिपूरितवंशपात्रवायनदानंकरिष्यइतिसंकल्प्यसुवासिनीभ्योदद्यात् ॥ ततोद्विजैराशिषोदेयाः ॥ तत्र
मंत्राः ॥ भद्रंकर्णेभिःशृणुयामदेवाः ॥ भद्रंपश्येमाक्षभिर्यजत्राः ॥ स्थिरैरंगैस्तुष्टुवाꣳसस्तनूभिः ॥ व्यशेमदेवहितंयदायुः ॥
॥ १ ॥ नवोनवोभवतिजायमानोह्नांकेतुरुषसामेत्यग्रे ॥ भागंदेवेभ्योविदधात्यायन्प्रचंद्रमास्तिरतिदीर्घमायुः ॥ २ ॥ यथाह
तद्वसवोगौर्यंचित्पदिषिताममुंचतायजत्राः ॥ एवात्वमस्मत्प्रमुंचाव्यꣳहःप्रातार्यग्नेप्रतरांनआयुः ॥ ३ ॥ मानोअरातिरघशꣳ
सागन् ॥ क्षत्रस्यराजावरुणोधिराजः ॥ नक्षत्राणाꣳशतभिषग्वसिष्ठः ॥ तौदेवेभ्यःकृणुतोदीर्घमायुः ॥ ४ ॥ इत्यायुःपदांताः ॥
ततोवरोमंडपांतस्थांवेदिमागत्यप्राङ्मुखउपविशति ॥ इतिकन्यादानम् ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

श्रीः ॥ प्राङ्मुखोवरआचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यपरिगृहीतायांवध्वांभार्यात्वसिद्धिद्वाराग्नावौपासनत्वसिद्धिद्वाराचश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंविवाहहोमंकरिष्ये ॥ तदंगमुद्धननादिकरिष्येइतिसंकल्प्य ॥ उद्धननादिनाभूसंस्कारंविधायतत्रयोजकनामानंलौकिकमग्निंप्रतिष्ठाप्यप्रज्वाल्यसंमित्त्रयमादायश्रद्धएहीत्यादिप्राणायामांतंकृत्वा विवाहहोमकर्मणियायक्ष्यमाणादेवतास्ताःसर्वाःपरिग्रहीष्यामीत्यादिव्याहृत्यंतमुक्त्वाप्रधानहोमे॥ अग्नीवरुणावाज्येन ॥ अग्निंगार्हपत्यमाज्येन ॥ अग्निमाज्येन ॥ दिवंवायुमश्विनौसवितारंबृहस्पतिंविश्वान्देवानाज्येन ॥ अग्निंद्विराज्येन॥ अंगहोमे॥ वरुणंद्विः॥ अग्नीवरुणौद्विः ॥ अयासमग्निंप्रजापतिंचाज्येन ॥ लाजहोमे अग्निंत्रिर्लाजैः ॥ स्विष्टकृद्धोमे अग्निꣳस्विष्टकृतमाज्येन ॥ जयाभ्यातानराष्ट्रभृत्‌देवताःसामान्यप्रायश्चित्तदेवताश्चाज्येन ॥ वसून्रुद्रानादित्यान्तसꣳस्रावाज्येन एतादेवताःसद्योयक्ष्यइत्युक्त्वासमिधोग्नावाधायपात्रासादनेप्राकृतानिदर्व्यादीन्यासाद्य ॥ अश्मानंलाजान्व्रीह्यादिबीजान्यभिषेकार्थंकलशंचासाद्यपरिधिपरिधानांतंकृत्वा ॥ ततोवधूमीशानदेशतोबांधवैःसमानीयमानांवरःसमीक्षते ॥ सु॒मं॒ग॒लीरि॒यंव॒धूरि॒माꣳस॒मेत॒पश्यत ॥ सौभाग्यमस्यैद॒त्वायाथास्तं॒विपरेतनेति ॥ ततोवधूरुत्तरेणपात्राणिअग्निस्वामिनोरंतरागत्वादक्षिणतःपतिमुपविश्याचम्यान्वारभते ॥ ततोवरःपरिषेकादिसामान्यप्रधानांतंहुत्वाप्रधानहोमंकरोति ॥ अग्निरैतुप्रथमोदेवतानाꣳसोस्यैप्रजांमुंचतुमृत्युपाशात् ॥ तदयꣳराजावरुणोनुमन्यतांयथेयꣳस्त्रीपौत्रमघंनरोदात्स्वाहा ॥ अग्नीवरुणाभ्यामिदं० ॥ १ ॥ इमामग्निस्त्रायतांगार्हपत्यःप्रजामस्यैनयतुदीर्घमायुः ॥ अशून्योपस्थाजीवतामस्तुमातापौत्रमानंदमभिप्रबुध्यतामियꣳस्वाहा ॥ अग्नयेगार्हपत्यायेदं० ॥ २ ॥ मातेगृहेनिशिघोषउत्थादन्य

त्रत्वद्रुदत्यःसंविशंतु ॥ मात्वंविकेश्युरआवधिष्ठाजीवपत्नीपतिलोकेविराजप्रजांपश्यंतीसुमनस्यमानाꣳस्वाहा ॥ अग्नयइदं० ॥ १ ॥ द्यौस्तेपृष्ठꣳरक्षतुवायुरूरूअश्विनौचस्तनंधयतस्तेपुत्रान्त्सविताभिरक्षतु ॥ आवाससःपरिधानाद्बृहस्पतिर्विश्वेदेवाअभिरक्षंतुपश्चात्स्वाहा॥ दिवेवायवेअश्विभ्यांसवित्रेबृहस्पतयेविश्वेभ्योदेवेभ्यइदं० ॥४॥ अप्रजस्तांपौत्रमृत्युंपाप्मानमुतवाघं ॥ शीर्ष्णःस्रजमिवोन्मुच्यद्विषद्भ्यःप्रतिमुंचामिपापꣳस्वाहा ॥ अग्नयइदं० ॥ ५ ॥ देवकृतंब्राह्मणंकल्पमानंतेनहन्मियोनिषदः पिशाचान् ॥ क्रव्यादोमृत्यूनधरान्पादयामिदीर्घमायुस्तवजीवंतुपुत्राःस्वाहा ॥ अग्नयइदं०॥ ६ ॥ ततःइमंमेवरुण० ॥ तत्त्वायामि० ॥ त्वंनोअग्ने० ॥ सत्वंनोअग्ने० ॥ त्वमग्नेअयासि० ॥ प्रजापते० ॥ इतिषडाहुतीर्हुत्वा ॥ उत्तरपरिधिसंधिमश्मानं निधायतत्रदक्षिणपादोपक्रमेणपत्न्यांवधूंप्राङ्मुखीमवस्थापयति ॥ आतिष्ठेममश्मानमश्मेवत्वꣳस्थिराभव ॥ प्रमृणीहिदुरस्यून्त्सहस्वपृतनायतइति ॥ ॥ इतिविवाहहोमः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ १५९ ॥ पाणिग्रहणम् ॥

श्रीः ॥ अपरेणाग्निंद्वयान्दर्भान्पूर्वापरानुदगग्रान्निधाय ॥ तत्रपूर्वदर्भेषुस्वयंप्रत्यङ्मुखस्तिष्ठन् अपरदर्भेषुतिष्ठंत्याःप्राङ्मुख्यास्तस्याःसांगुष्ठंसलोममुत्तानंहस्तंगृह्णीयात् ॥ सरस्वतिप्रेदमिवसुभगेवाजिनीवति ॥ तांत्वाविश्वस्यभूतस्यप्रजायामस्यग्रतः॥ गृह्णामितेसुप्रजास्त्वायहस्तंमयापत्याजरदष्टिर्यथासत् ॥ भगोअर्यमासवितापुरंधिर्मह्यंत्वादुर्गार्हपत्यायदेवाइति ॥ ततस्तामग्रेणदक्षिणमंसंप्रदक्षिणमावृत्यस्वदक्षिणतःप्रत्यङ्मुखींकृत्वाभिमंत्रयतेषड्भिः ॥ अघोरचक्षुरपतिघ्न्येधिशिवापशुभ्यःसुमनाःसुवर्चाः॥ जीवसूर्वीरसूःस्योनाशंनएधिद्विपदेशंचतुष्पदे ॥ तान्नःपूषंच्छिवतमामेरयस्वयस्यांबीजंमनुष्यावपंति ॥ यानऊरूउश

तीविस्रयातेयस्यामुशंतःप्रहरेमशेपं ॥ सोमःप्रथमोविविदेगंधर्वोविविदउत्तरः ॥ तृतीयोअग्निष्टेपतिस्तुरीयोहंमनुष्यजाः ॥ सोमोददद्गंधर्वायगंधर्वोग्नयेददात् ॥ पशूꣳश्चमह्यंपुत्राꣳश्चाग्निर्ददात्यथोत्वां ॥ अमुहमस्मिसात्वंद्यौरहंपृथिवीत्वꣳसामाहमृक्त्वंतावेहिसंभवावसहरेतोदधावहैपुꣳसेपुत्रायवेत्तवैरायस्पोषायसुप्रजास्त्वायसुवीर्याय ॥ इ॒मांत्वमिंद्रमीढ्वःसुपु॒त्राꣳसु॒भगांकुरु ॥ दशास्यांपु॒त्रानाधेहि॒पतिमेकाद॒शंकुरुइति ॥ ततस्तांयथायतनंदक्षिणतउपवेश्यस्वयंचोपविश्यतदंजलावाज्येनतूष्णीमुपस्तीर्य ॥ तत्रमंत्रावृत्त्याअस्याभ्रात्रादिर्वरोवायथाचारंलाजान्द्विरावपति ॥ त्रिःपंचावत्तिनः ॥ इमाँल्लाजानावपामिसमृद्धिकरणान्मम ॥ तुभ्यंचसंवननंतदग्निरनुमन्यतामयं ॥ तूष्णीमभिघार्य ॥ दर्वीस्थानीयंतदंजलिमादायवरोजुहोति ॥ इयंनार्युपब्रूतेग्नौलाजानावपंतीदीर्घायुरस्तुमेपतिरेधंतांज्ञातयोममस्वाहा ॥ अग्नयइदं० ॥ ततोवधूमुत्थापयति ॥ उ॒दायु॑षास्वा॒युषोदोष॑धीना॒ꣳरसे॒नोत्प॒र्जन्यंस्यशुष्मे॒णोद॑स्थाम॒मृता॒ꣳअनु॑इति ॥ ततस्तयासहप्रदक्षिणमग्निमनुपरिक्रामति ॥ विश्वाउतत्वयावयंधाराउदन्याइव ॥ अतिगाहेमहिद्विषइति ॥ पुनस्तथैवतामुपवेश्यतदंजलावुपस्तीर्यद्विर्लाजानोप्याभिघार्यतथैवहुत्वोत्थाप्यप्रदक्षिणमग्निंपरिक्रम्यतथैवलाजानांतृतीयाहुतिंहुत्वातृतीयंपरिक्रम्यआज्येनैवसौविष्टकृतंहुत्वापश्चाज्जयादिहोमःकार्यः ॥ अत्रयथापुरस्तादितिसूत्रेणसिद्धस्यस्विष्टकृतःपुनरत्रविधानंकालपरं ॥ तेनतृतीयपरिक्रमणानंतरंस्विष्टकृत् ॥ पश्चाज्जयादिहोमः ॥ यत्तुसामान्यतोदृष्टत्वेनकारिकाकृतोक्तं जयादिस्विष्टकृत्ततइतितत्सूत्रवृत्तिविरुद्धत्वादशुद्धमित्युपेक्षणीयं ॥ अन्यथातृतीयंपरिक्रम्यसौविष्टकृतंजुहोतीतिसूत्रमनर्थकंस्यात् ॥ सिद्धत्वात्स्विष्टकृतस्तृतीयपरिक्रमणस्यदृष्टधर्मवत्तालाभाच्च ॥ ततइध्मसन्नहनप्रहरणादिसंस्थाजपांतंकर्मसमापयेत् ॥ नात्रत्रिवृदन्नहोमः ॥ ततःअपरेणाग्निंसप्ताक्षतपुंजान्प्राक्संस्थानुदक्संस्थान्वाकृत्वा ॥ दक्षिणेनपादेन

प्रक्रम्यसव्येनानुप्रकाममासव्येनदक्षिणमतिक्रामीरितिभार्यांसंशास्यतस्याअर्थावबोधंकृत्वादक्षिणपादंप्रगृह्याप्रगृह्यवासप्ताक्षतपुंजेषुवक्ष्यमाणमंत्रैःप्रतिमंत्रंसप्तविष्णुक्रमान्क्रामयति ॥ ए॒क॑मि॒षेविष्णुस्त्वान्वे॑तु ॥ द्वेऊ॒र्जेविष्णुस्त्वान्वे॑तु ॥ त्रीणि॑व्र॒ताय॒विष्णुस्त्वान्वे॑तु ॥ च॒त्वारि॒मायो॑भवाय॒विष्णुस्त्वान्वे॑तु ॥ पंच॑प॒शुभ्यो॒विष्णुस्त्वान्वे॑तु ॥ षड्रा॒यस्पोषा॑य॒विष्णुस्त्वान्वे॑तु ॥ स॒प्तस॒प्तभ्यो॒होत्राभ्यो॒विष्णुस्त्वान्वे॑तु ॥ सप्तमेधान्यराशौस्थितवधूपादेवरोजपति ॥ सखा॑यौस॒प्तप॑दावभूवस॒ख्यंते॑गमेयᳫंस॒ख्यात्ते॒मायो॑षᳫंस॒ख्यान्मे॒मायो॑ष्ठाइति ॥ ततोस्यादक्षिणंपादंस्वदक्षिणेनपादेनाक्रम्यदक्षिणेनहस्तेनास्यादक्षिणमंसमुपर्युपर्यन्ववमृश्यहृदयदेशमभिमृशति ॥ ममहृदयेहृदयंतेअस्तुममचित्तंचित्तेनान्वेहीत्युपनयनपाठपठितेनमंत्रेण ॥ ततोनाभिदेशंस्पृशति ॥ प्राणानांग्रंथिरसिसमाविस्रसइति ॥ ततस्तामपरेणाग्निंप्राङ्मुखीमुपवेश्यतस्याःपुरस्तात्प्रत्यङ्मुखस्तिष्ठन्आपोहिष्ठेतितिसृभिर्हिरण्यवर्णाःशुचयःपावकाइतिचतसृभिःपवमानःसुवर्जनइत्यनुवाकेनचकलशस्थाद्भिःकुशैस्तांमार्जयति ॥ ततोवृद्धाब्राह्मणाज्ञातिबांधवाःसुवासिन्यश्चाशीःपूर्वकंवधूमस्तकेव्रीह्यादिबीजानियथाचारमारोपयंति ॥ याजाताओषधयइत्यादिमंत्रैः ॥ अन्यदपियथाचारप्राप्तंविवाहेतत्सर्वंकर्तव्यं ॥ ततःकृतस्यविवाहहोमस्यसांगतासिद्ध्येआचार्यादीन्गंधतांबूलादिनासंपूज्य ॥ अस्मेदेवासोवपुषेचिकित्सतेत्यादिनातेभ्यश्चाशिषःसंप्राप्यप्रमादात्कुर्वतांकर्मेतिकर्मसाद्गुण्यायविष्णुंस्मरेत् ॥ ॥ इतिविवाहहोमः ॥

॥ १६० ॥ गृहप्रवेशः ॥

श्रीः ॥ विवाहहोमानंतरमेववधूबांधवाःपितृगृहात्तांभार्यांरथादियानेनभर्तृगृहंप्रापयंति ॥ विवाहाग्निंसर्वमेकस्मिन्पात्रेकृत्वाजायापत्योःपृष्ठतोनुहरंति ॥ वरःस्वगृहद्वारंप्राप्यभार्यांसंशास्ति ॥ दक्षिणंपादमग्रेतिहरदेहलिंमाधिष्ठाइति ॥ सायथाशासनंदक्षि

णंपादमग्रेकृत्वादेहलिंचानधिष्ठायगच्छति ॥ ततोगृहपूर्वार्धशालायांसभार्यःप्राङ्मुखउपविश्याचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यममविवाहाग्नेर्गृह्यत्वसिद्धिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंविवाहांगभूतंगृहप्रवेशनीयाख्यंकर्मकरिष्येइतिसंकल्प्यगणेशपूजांकृत्वाउद्धननादिभूसंस्कारंविधायतत्रविवाहाग्निंप्रतिष्ठाप्यापरेणाग्निंलोहितमानडुहंचर्मप्राचीनग्रीवमुत्तरलोमास्तृणाति ॥ तदभावेकुशानास्तीर्यतेषुप्राङ्मुखउपविश्यस्वदक्षिणतोभार्यांचोपवेश्य ॥ उदङ्मुखौवोपविशतः ॥ तदापश्चाद्भार्योपविशति ॥ इहगावोनिषीदंत्विहाश्वाइहपूरुषाः ॥ इहोसहस्रदक्षिणोपिपूषानिषीदत्विति ॥ ततोनक्षत्रोदयपर्यंतंवाग्यतौभवतः ॥ नक्षत्रोदयेसतिप्राचीमुदीचींवादिशंगृहान्निष्क्रम्ययस्मिन्देशेध्रुवदर्शनंभवतितस्मिन्देशेप्राङ्मुखउदङ्मुखोवाभूत्वावध्वासहदिशमुपतिष्ठते ॥ देवीःषडुर्वीरु॒रु॒र्णःकृणोत॒विश्वेदेवासइ॒हवीरयध्वमिति ॥ ततोनक्षत्राणि ॥ माहास्महिप्र॒जया॒मात॒नूभिरिति ॥ ततश्चंद्रमसं ॥ मारंधामद्विष॒तेसोमराजन्निति ॥ ततःसप्तर्षीन् ॥ सप्तर्षयःप्रथमांकृत्तिकानामरुंधतीं ॥ येध्रुवताꣳहनिन्युः ॥ षट्कृत्तिकामुख्ययोगंवहंतीयमस्माकंभ्राजत्वष्टमीति ॥ ततोध्रुवं ॥ ध्रुवक्षितिर्ध्रुवयोनिर्ध्रुवमसिध्रुवतस्थितं ॥ त्वंनक्षत्राणांमेथ्यसिसमापाहिपृतन्यतः ॥ नमोब्रह्मणेध्रुवायाच्युतायास्तुनमोब्रह्मणःपुत्रायप्रजापतयेनमोब्रह्मणःपुत्रेभ्योदेवेभ्यस्त्रयस्त्रिꣳशेभ्योनमोब्रह्मणःपुत्रपौत्रेभ्योंगिरोभ्योयस्त्वांध्रुवमच्युतꣳसपुत्रꣳसपौत्रंब्रह्मवेदध्रुवाअस्मिन्पुत्राःपौत्राभवंतिप्रेष्यांतेवासिनोवसनंकंबलानिकꣳसꣳहिरण्यꣳस्त्रियोराजानोन्नमभयमायुःकीर्तिर्वर्चोयशोबलंब्रह्मवर्चसमन्नाद्यमित्येतानिमयिसर्वाणिध्रुवाण्यच्युतानिसंतु ॥ ध्रुवंत्वाब्रह्मवेदध्रुवोहमस्मिन्लोकेस्मिꣳश्चजनपदेभूयासमच्युतंत्वाब्रह्मवेदमाहमस्माल्लोकादस्माच्चजनपदाच्चोषिद्विषन्मेभ्रातृव्योस्माल्लोकादस्माच्चजनपदात्च्यवतामचेष्टंत्वाब्रह्मवेदमाहमस्माल्लोकादस्माच्चजनपदाच्चेष्टिषिद्विषन्मेभ्रातृव्योस्माल्लोकादस्माच्चजनप

दाच्चेष्टतामव्यथमानंत्वाब्रह्मवेदमाहमस्माल्लोकादस्माच्चजनपदाद्व्यथिषिद्विषन्मेभ्रातृव्योस्माल्लोकादस्माच्चजनपदाद्व्यथतां ॥ नभ्यंत्वासर्वस्यवेदनभ्यमहमस्यजनपदस्यभूयासंमध्यंत्वासर्वस्यवेदमध्यमहमस्यजनपदस्यभूयासंतंतिंत्वासर्वस्यवेदतंतिरहमस्यजनपदस्यभूयासंमेथींत्वासर्वस्यवेदमेथ्यमहमस्यजनपदस्यभूयासंनाभिंत्वासर्वस्यवेदनाभिरहमस्यजनपदस्यभूयासंयथानाभिःप्राणानांविषूवानेवमहंविषूवानेकशतंतंपाप्मानमृच्छतुयोस्मान्द्वेष्टियंचवयंद्विष्मोभूयाꣳसिमामेकशतात्पुण्यान्यागच्छंतु ॥ इति मंत्रैर्ध्रुवमुपतिष्ठते ॥ नक्षत्राणामभ्रादिप्रतिबंधेनादर्शनेपितस्यांदिश्युपस्थानंकर्तव्यं ॥ ततउपस्थानदेशेमनसआह्लादकेनवचसाभार्यांसंभाष्य ॥ पुनःशालांप्रविशति ॥ ॥ इतिगृहप्रवेशः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ १६१ ॥ गृहप्रवेशस्थालीप्राकप्रयोगः ॥

श्रीः ॥ द्विविधःस्थालीपाकः आघारवान्‌आपूर्विकश्च ॥ सर्वस्थालीपाकप्रकृतिभूतआद्योयंस्थालीपाकः ॥ अत्रपक्षद्वयेपिपरिगृहीतपक्षःस्यात्‌तत्रापूर्विकपक्षेणप्रयोगः ॥ अयंचनक्षत्रोपस्थानानंतरंरात्रावेवकार्यः ॥ अग्नेःपश्चात्‌वध्वासहप्राङ्मुखउपविश्याचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यगृहप्रवेशांगभूताग्नेयस्थालीपाकेनयक्ष्येइतिसंकल्प्यसमिद्‌द्वयमादायगृहप्रवेशस्थालीपाकहोमकर्मणियक्ष्यमाणादेवताःपरिग्रहीष्यामि ॥ अग्निंसमिद्ध्यांतूष्णीं ॥ अग्निंचरुणा ॥ अग्निꣳस्विकृष्टतंचरुणा ॥ प्रायश्चित्तहोमेअग्निंवायुंसूर्यंप्रजापतिंचाज्येनएतादेवताःसद्योयक्ष्यइत्युक्त्वासमिधावग्नावाधाय । यथाहतद्वसवइत्यग्निंपरिसमुह्यपरिस्तीर्योत्तरेणकुशानास्तीर्य यथोपयोगंपात्राणिसादयति दर्वींआज्यस्थालींचरुस्थालींप्रोक्षणीपात्रोलूखलमुसलव्रीह्याज्यसंमार्गदर्भोद्धरणपात्रमेक्षणपवित्राद्यासाद्यप्रोक्षणीःसꣳस्कृत्यासादितानिप्रोक्ष्यउलूखलेव्रीहीनोप्यपत्न्यावघात्यप्रक्षाल्योत्तरेणाग्नि

मासादितचरुस्थाल्यांतानोप्याग्नौश्रपयति ॥ ततोदर्वींनिष्टप्याज्यꣳसꣳस्कृत्यशृतंचरुमभिघार्योदगुद्वास्योद्धरणपात्रेमेक्षणेनोद्धृत्याग्नेःपश्चान्निधायपरिषिच्य समिद्द्वयात्मकमिध्ममंक्त्वा तूष्णीमग्नावाधाय चरुंदर्व्योपहत्यसकृदवदायजुहोति ॥ अग्नयेस्वाहा ॥ अग्नयइदंनमम ॥ पुनर्भूयाꣳसमुपहत्योत्तरार्धस्यपूर्वार्धेजुहोति ॥ अग्नयेस्विष्टकृतेस्वाहा ॥ अग्नयेस्विष्टकृतइदंनमम ॥ कृतस्यकर्मणोन्यूनातिरिक्तदोषपरिहारार्थंप्रायश्चित्तहोमंकरिष्यइतिसंकल्प्यव्याहृतिचतुष्टयंहुत्वापरिषेकविसर्गंकृत्वास्थालीपाकशेषेणब्राह्मणंविद्यावंतंभोजयेत् ॥ ततःकृतस्यविवाहकर्मणःसांगतासिद्ध्यर्थमाचार्यायवृषभंतत्प्रतिनिधिभूतंहिरण्यंवादत्वाप्रमादात्कुर्वतांकर्मेतिकर्मसाद्गुण्यायविष्णुंस्मरेत् ॥ आपूर्विकहोमेष्वाहुतिपरिमाणकइध्मःकार्यः ॥ अत्रवृत्तिकृताआघारपक्षोप्युक्तोस्ति ॥ इत्यापूर्विकस्थालीपाकप्रयोगः ॥ एकग्रामेचेद्विवाहस्तदाऽगारंप्राप्यैवगृहप्रवेशनीयहोमः ॥ देशांतरेचेद्विवाहस्तदास्वगृहागमनकालेऽग्निरजस्रंप्रागुक्तरीत्यानेयः ॥ समारोपणंकृत्वावानेयः ॥ सर्वथानाशेसतिगृहमागत्यश्रोत्रियागारादाहृतमग्निंउक्तदेशउक्तरीत्याप्रतिष्ठाप्याग्निनाशप्रायश्चित्तंकृत्वापूर्वोक्तप्रकारेणगृहप्रवेशनीयंकर्मसमाचरेत् ॥ गृहप्रवेशस्थालीपाकानंतरमेवदर्शपूर्णमासस्थालीपाकारंभःकार्यः ॥ समाप्तंगृहप्रवेशकर्म ॥ ॥ ॥

॥ १६२ ॥ औपासनहोमः ॥

श्रीः ॥ सचपाणिग्रहणोत्तरंयावज्जीवंनक्षत्रंदृष्ट्वाप्रदोषेवानवघटिकात्मकेगौणेपिवाकालेसायंहोमः ॥ उषसिपुरोदयंयर्हिवाक्प्रवदेत् ॥ उदितेवासूर्येप्रातर्होमः ॥ सायमेवोपक्रम्यसायंप्रातश्चविवाहाग्नौगौणेपिहोमकालेहोमःकार्यः ॥ गृहप्रवेशांतविवाहपक्षेगृहप्रवेशस्थालीपाकादूर्ध्वमेवस्वकालेहोमोपक्रमःकार्यः ॥ होमद्रव्यंतुमाषवर्जंकामंव्रीहियवतिलादिकमग्निहोत्रद्रव्यंग्राह्यं ॥

अग्निहोत्रभक्तित्वात् ॥ असमाप्तेश्रौतेमध्येस्मार्ताग्नानंकुर्वतःसूत्रकारस्यायमर्थोभिप्रेतःक्वचित्स्मार्तेपिश्रौतधर्मप्राप्तिरस्तीति ॥ तत्रातिप्रसंगेशिष्टाचारदर्शनान्निर्णयः ॥ अतएवान्वारंभणस्थालीपाकादीनामुपपत्तिः ॥ तत्रशिष्टपरंपरयानुष्ठानदर्शनात् ॥ एतच्चवृत्तिकृतोप्यभिप्रेतं ॥ उत्सर्गतःप्राप्तार्थस्याचारान्निर्णयइतित्रिवृदन्नहोमप्रसंगेदर्शितं ॥ यत्रहोमोब्राह्मणभोजनंचोक्तंतत्रत्रिवृदन्नहोमः ॥ गृह्यांतरोक्तहोमब्राह्मणभोजनवत्सुकर्णवेधतडागोत्सर्जनादिषुचातिप्रसंगःस्यात्तद्वारणायचोक्तंयत्राचारोप्यस्तितत्रैवत्रिवृदन्नहोमः ॥ आचाराभावादभावःस्यादिति ॥ अतएवोत्सर्जनेचैतत्रितयदर्शनात्रिवृदन्नहोमोनास्तीतिवदन् भ्रांतःपरास्तः ॥ ॥ अथप्रयोगः ॥ उपात्तदुरितक्षयद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंसायंप्रातरौपासनहोमौहोष्ये ॥ इदानींसायमौपासनहोमंहोष्येइतिसंकल्प्य ॥ चत्वारिशृंगेतिध्यात्वापरिसमुह्यपरिस्तीर्यपरिषिच्य ॥ यस्त्वाहृदाकीरिणामन्यमानइत्यभ्यर्च्यव्रीह्यादिद्रव्यंद्वादशपर्वपूरितमादायहस्तेनजुहोति ॥ ॐ अग्नयेस्वाहा ॥ अग्नयइदं० ॥ प्रजापतयेस्वाहा ॥ प्रजापतयइदं० ॥ तथैवपरिसमुह्यपरिषेकविसर्गंकृत्वाअग्निमुपतिष्ठते ॥ ॐ अ॒ग्निर्मू॒र्धादि॒वःक॒कुत्पति॑ःपृथि॒व्याअ॒यं ॥ अ॒पा॑ꣳरेता॑ꣳसिजिन्वति ॥ त्वाम॑ग्ने॒पुष्क॑रा॒दध्यथ॑र्वा॒निर॑मंथत ॥ मू॒र्ध्नोविश्व॑स्यवा॒घत॑ः ॥ अ॒यम॒ग्निःसह॒स्रिणो॒वाज॑स्यश॒तिन॒स्पति॑ः ॥ मू॒र्धाक॒वीर॑यी॒णामितिउपस्थाय ॥ ततोविभूतिंधारयति ॥ त्र्यायुषंजमदग्नेरित्यादि ॥ स्वस्ति ॥ श्रद्धांमेधांयशःप्रज्ञांविद्यांबुद्धिंश्रियंबलं ॥ आयुष्यंतेजआरोग्यंदेहिमेहव्यवाहनेत्यग्निंप्रार्थ्य ॥ प्रमादात्कुर्वतांकर्मेतिकर्मसाद्गुण्यायविष्णुंस्मरेत् ॥ इतिसायंहोमः ॥ प्रातर्होमेतुसूर्यायस्वाहा ॥ सूर्यायेदं० ॥ प्रजापतयेस्वाहा ॥ प्रजापतयइदं० ॥ उद्व॒यंतम॑स॒स्परि॒पश्यं॑तो॒ज्योति॒रु० ॥ उदुत्यंजा० ॥ चित्रंदे० ॥ तस्थुषश्चेत्युपस्थानमंत्रत्रयेणान्यत्समानं ॥ अग्निहोत्रवृत्त्यैतद्धोमकालेप्युदितानुदितव्यवस्थाग्राह्या ॥

इत्यौपासनहोमः ॥ ततःसायमौपासनहोमानंतरंवधूवरौप्राङ्मुखावुपविश्यदेशकालौसंकीर्त्यविवाहांगभूतंत्रिरात्रव्रतंचरिष्यावहेइतिसंकल्प्येक्षुविकारान्सामुद्रादिलवणमभुंजानौवस्त्राभरणादिनाचात्मानमलंकुर्वाणौमैथुनवर्जंचाधःशायिनौसहवसतइत्यादिव्रतंपाणिग्रहणदिनमादायगृहप्रवेशादूर्ध्वंवात्रिरात्रव्रतंवधूवराभ्यांकर्तव्यं ॥ अग्निनाशेप्रायश्चित्तंतुपुनराधानप्रयोगोक्तं ॥

॥ १६३ ॥ आशौचेहोमविधिः ॥

श्रीः ॥ जननशावाशौचयोर्ऋत्विगादिनासायंप्रातर्होमौकारयेत् ॥ स्वयंद्रव्यत्यागंकुर्यात् ॥ ऋत्विगाद्यभावेतुआशौचपातात्पूर्वंहोमांतेवक्ष्यमाणप्रकारेणाग्निसमारोपणंकृत्वासूतकनिवृत्तौउद्धननादिभूसंस्कारंविधायतत्रस्वयोनितउत्पन्नमाग्निंप्रतिष्ठाप्यतत्रसमारूढमग्निंवक्ष्यमाणप्रकारेणावरोप्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यममामुकनिमित्तेननित्यहोमातिक्रमजन्यदोषपरिहारद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंप्रायश्चित्तपूर्वकमतिक्रांतहोमान्करिष्यइतिसंकल्प्याऽऽज्यꣳसꣳस्कृत्यदर्व्यामाज्यमादायजुहोति॥ मनो॒ज्योति॑र्जुषता॒माज्यं॒विच्छि॑न्नंय॒ज्ञꣳसमि॒मंद॑धातु ॥ याइ॒ष्टाउ॒षसो॑नि॒म्रुच॑श्च॒ताःसं॑द॑धामि॒ह॒विषा॑घृ॒तेन॒स्वाहा॑ ॥ मनसेज्योतिष इदं० ॥ ततोहोमार्थंव्रीह्यादिद्रव्यमादायपरिसमूहनादिकृत्वाअतीतकालादारभ्यक्रमेणद्वेद्वेआहुतीहुत्वापश्चात्तत्कालहोमंचकृत्वापरिषेकविसर्गांतंकर्मशेषंसमापयेत् ॥ इत्याशौचहोमविधिः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ १६४ ॥ चतुर्थदिनेऐरिणीपूजनम् ॥

श्रीः ॥ चतुर्थदिनेरात्रौतत्रभद्रादिसंभवेदिनएववाशिष्टाचारप्राप्तंवरमात्रेतत्समायैवाऐरिण्याख्यंक्षुद्रषोडशवंशशूर्पयुतंमहावं

शपात्रदानंकार्यंकन्यादात्रा ॥ वस्त्रतांबूलसंयुक्तंदंपत्योर्वंशवर्धनं ॥ ऐरिण्याख्यंवंशपात्रंपक्वान्नैःपरिपूरितं ॥ १ ॥ करकैरुद्रसंख्याकैःसुवर्णपरिपूरितैः ॥ एतावदैरिणीरूपंकर्तव्यंकिलसूरिभिः ॥ २ ॥ एवंसंपाद्यकन्यादातासभार्योदेशकालौसंकीर्त्य विवाहसंपूर्णफलावाप्तयेवरस्यतत्पितृमात्रादीनांतत्पक्षीयाणांचयथाविभवंवस्त्रादिभिःपूजनमहंकरिष्येइतिसंकल्प्यवरादिभ्यः यथाविभवंवस्त्रादिकंदत्वापुनस्तिथ्यादिसंकीर्त्यममकन्यादानसंपूर्णफलावाप्तिद्वाराश्रीउमामहेश्वरप्रीत्यर्थंऐरिणीपूजनंवरमात्रे ऐरिणीदानंचकरिष्येइतिसंकल्प्य ॥ ऐरिणित्वमुमादेवीमहेशोगिरिजापतिः ॥ अतस्त्वांपूजयिष्यामिऐरिणींसर्वकामदां ॥ सवस्त्रांचसदीपांचशूर्पैःषोडशभिर्युतां ॥ वरमात्रेप्रदास्यामिकन्यादानस्यसिद्धये ॥ २ ॥ इतिसंकल्प्य ॥ महावंशपात्रेउमामहेश्वरौषोडशोपचारैःसंपूज्यवंशपात्रंवरमात्रेदत्वामंत्रान्पठेत् ॥ वंशोवंशकरःश्रेष्ठोवंशोवंशसमुद्भवः ॥ अनेनवंशदानेनतुष्टऋद्धिंकरोतुमे ॥ १ ॥ वंशपात्रमिदंपुण्यंवंशजातसमुद्भवं ॥ वंशानामुत्तमंदानमतःशांतिंप्रयच्छमे ॥ २ ॥ वंशपात्राणिसर्वाणिमयासंपादितानिवै ॥ उमाकांतायदत्तानिममगोत्राभिवृद्धये ॥ ३ ॥ वंशवृद्धिकरंदानंसौभाग्यादिसमन्वितं ॥ वस्त्रेणाच्छादितंपूगफलहेमसमन्वितं ॥ ४ ॥ सर्वपापक्षयकरंनानाद्रव्यैस्तुपूरितं ॥ दानानामुत्तमंदानमतःशांतिंप्रयच्छमे ॥ ५ ॥ इति ॥ ततस्तत्सदीपवंशपात्रंसकुटुंबस्ययजमानस्यशिरसिधारयंतिस्वस्तिनोमिमीतामित्यादिना स्व॒स्तिनो॑मिमीताम॒श्विना॒भगः॑स्व॒स्तिदे॒व्यदि॑तिरन॒र्वणः॑ ॥ स्व॒स्तिपू॒षाअसु॑रोदधातुनःस्व॒स्तिद्यावा॑पृथि॒वीसु॑चे॒तुना॑ ॥ ततःकन्यापित्रादिर्वरस्यमातृपित्रादीनामुत्संगेकन्यामुपवेश्यप्रार्थयेत् ॥ सप्तवर्षात्वियंकन्यापुत्रवत्पालितामया ॥ इदानींतवपुत्रायदत्तास्नेहेनपाल्यतामिति ॥ ततोवरमात्रा

वधूमातृतत्पक्षीयसुवासिनीभ्यःसकंचुकक्षुद्रवंशशूर्पवायनदानानिवध्वाकारणीयानीत्याद्याचारप्राप्तंयथाचारंज्ञेयं ॥ इदंऐरिणीपूजनादिवधूपितृभ्यामभुक्तवद्भ्यांकृत्वाभोजनंकार्यं ॥ इत्यैरिणीपूजनं ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ १६५ ॥ चतुर्थीकर्म ॥

श्रीः ॥ तच्चतुर्थीकर्मांतोविवाहइतिपक्षेविवाहदिनमादायचतुर्थस्याह्नस्त्रिभागशेषायांरात्रौचतुर्थीकर्मकार्यं ॥ गृहप्रवेशांतोविवाहइतिपक्षेतुगृहप्रवेशदिनमादायचतुर्थस्याह्नस्त्रिभागशेषायांरात्रौचतुर्थीकर्मसंगमार्थमेवनविवाहांगमितिपूर्वमुक्तमेव ॥ वरःवधूसहितःप्राङ्मुखउपविश्यआचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यममास्याःभार्यायाःसोमाद्युपभुक्तिदोषपरिहारद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंचतुर्थीकर्मतदंगंप्रायश्चित्तहोमंचकरिष्येतदंगंगणेशपूजनंकरिष्यइतिसंकल्प्यकृत्वाग्निंप्रज्वाल्यसमित्त्रयमादायश्रद्धएहीत्यादिप्राणायामांतंकृत्वाप्रायश्चित्तहोमकर्मणियक्ष्यमाणादेवताःपरिग्रहीष्यामि ॥ जातवेदसमग्निमिध्मेनेत्यादिसामान्यप्रधानांतमुक्त्वाप्रधानहोमे ॥ वरुणंद्विराज्येनअग्नीवरुणौद्विराज्येन ॥ अग्निंप्रायश्चित्तिं ॥ वायुंप्रायश्चित्तिं ॥ आदित्यंप्रायश्चित्तिं ॥ आदित्यंप्रायश्चित्तिं ॥ वायुंप्रायश्चित्तिं ॥ अग्निंप्रायश्चित्तिं ॥ अग्निंप्रायश्चित्तिं ॥ वायुंप्रायश्चित्तिं ॥ आदित्यंप्रायश्चित्तिंचाज्येन ॥ मूर्ध्निसꣳस्रावहोमेअग्निंवायुंसूर्यंप्रजापतिंसꣳस्रावाज्येनअयासमग्निंप्रजापतिंचाज्येनजयाभ्यातानराष्ट्रभृद्देवताश्चाज्येनसामान्यप्रायश्चित्तदेवताश्चाज्येनेत्यादिएतादेवतायक्ष्यइत्युक्त्वासमिधोग्नावाधायसामान्यप्रधानांतंहुत्वाप्रधानहोमः ॥ इमंमेवरुणतत्त्वायामित्वंनोअग्नेसत्वंनोअग्नइतिचतस्रआहुतीर्हुत्वा ॥ अग्नेप्रायश्चित्तेत्वंप्रायश्चित्तिरसिब्राह्मणस्त्वानाथकामउपधावामियास्यैघोरातनूस्तामितोनाशयस्वाहा ॥ अग्नयेप्रायश्चित्तयइदं० ॥ वायोप्रायश्चित्तेत्वंप्रायश्चित्तिरसिब्राह्मणस्त्वानाथका

मउपधावामियास्यैनिंदितातनूस्तामितोनाशयस्वाहा ॥ वायवेप्रायश्चित्तयइदं० ॥ आदित्यप्रायश्चित्तेत्वंप्रायश्चित्तिरसिब्राह्मणस्त्वानाथकाममउपधावामियास्यैपतिघ्नीतनूस्तामितोनाशयस्वाहा ॥ आदित्यायप्रायश्चित्तयइदं० ॥ पुनर्व्युत्क्रमेण ॥ आदित्यप्रायश्चित्ते० पतिघ्नी० आदित्यायप्रायश्चित्तयइदं० ॥ वायोप्रायश्चित्ते० निंदितात० वायवेप्रायश्चित्तयइदं० ॥ अग्नेप्रायश्चित्तेत्वंप्रायश्चित्तिर० घोरातनूस्तामितो० अग्नयेप्रायश्चित्तयइदं० ॥ पुनरनुक्रमेण ॥ अग्नेप्रा० वायोप्रा० आदित्यप्रा० इतिनवाहुतिहोमकालेसꣳस्रावाज्यंपात्रांतरेधृत्वातदेवसꣳस्रावाज्यंदर्व्यातस्यामूर्ध्निंजुहोतिभूर्भगंत्वयिजुहोमिस्वाहा ॥ अग्नयइदं० ॥ भूवोयशस्त्वयिजुहोमिस्वाहा ॥ वायवइदं०॥ सुवःश्रियंत्वयिजुहोमिस्वाहा ॥ सूर्यायेदं० ॥ भूर्भुवःसुवस्त्विषिंत्वयिजुहोमिस्वाहा ॥ प्रजापतय० ॥ इत्याहुतिचतुष्टयंमूर्ध्निंहुत्वाग्नौजुहोति ॥ त्वमग्नेअयासीत्यादिक्रमेणसंस्थाजपांतंसमाप्य ॥ नात्रत्रिवृदन्नहोमः ॥ ततःकर्मणःसांगतासिद्ध्येआचार्यायदक्षिणांदत्वाप्रमादात्कुर्वतांकर्मेतिकर्मसाद्गुण्यायविष्णुंस्मरेत् ॥ ततःकुंभमुदकपूर्णमग्निसमीपेनिधायअग्निंउदकुंभंचप्रदक्षिणीकृत्वापरेणाग्निंतांभार्यांसम्यगास्तृतेपर्यंकेप्राक्शिरसमुदक्शिरसंवाशाययित्वा तस्यायोनिंदक्षिणेनपाणिनाभिमृशति ॥ अभित्वापंचशाखेनशिवेनाभिद्विषावता ॥ सहस्रेणयशस्विनाहस्तेनाभिमृशामसिसुप्रजास्त्वायेति ॥ ततस्तस्यायोनौस्वप्रजननंप्रवेशयति ॥ सन्नाम्नासꣳहृदयानिसन्नाभिःसंत्वचः ॥ संत्वाकामस्ययोक्त्रेणयुंजान्यविमोचनायेति ॥ ततस्तांपर्यालिंगयति ॥ मामनुव्रताभूत्वासहचर्यामयाभव ॥ यातेपतिघ्नीतनूर्जारघ्नीत्वेतांकरोमिशिवात्वंमह्यमेधिक्षुरपविर्जारेभ्यइति ॥ ततोस्यामुखंस्वमुखेनजुषति ॥ मधुहेमध्विदंमधुजिह्वामेमधुवादिनी ॥ मुखेमेसारघंमधुदत्सुसंवननंकृतं ॥ चाक्रवाकꣳसंवननंयन्नदीभ्यउदाहृतं ॥ यद्युक्तोदेवगंधर्वस्तेनसंवनिनौस्वकइति ॥ इतिचतुर्थीकर्म ॥ ॥ छ ॥

॥ १६६ ॥ देवकोत्थापनंमंडपोद्वासनंच ॥

श्रीः ॥ तच्चअभुक्त्वाषष्ठातिरिक्तसमेदिवसेकुर्यात् ॥ विषमेतुसप्तमपंचमयोःकुर्यात् ॥ यजमानःसपत्नीकःप्राङ्मुखउपविश्यदेशकालौसंकीर्त्यविवाहांगत्वेनस्थापितदेवतानामुद्वासनंमंडपोद्वासनंचकरिष्यइतिसंकल्प्यगंधाद्युपचारैर्देवताःसंपूज्यउत्तिष्ठब्रह्मणस्पतइत्युत्थाप्यानीयभगवत्यादीनांमंडपदेवतानांतैलोद्वर्तनोष्णोदकस्नानानिकारयित्वासंपूज्य यांतुदेवगणाइतिविसृज्य वेष्टनसूत्रमुन्मुच्यपुण्याहवाचनंकुर्यात् ॥ ततोद्विजैरभिषेकःकार्यः ॥ अभिषेकांतेपुरोधास्तच्छाखादिकंवंशपात्रेनिधायतदुपरिप्रक्षिप्ताभिषेकजलंसकुटुंबयजमानशिरसिकिंचित्किंचित्स्रावयन्पठति ॥ ॐ प्रेतिचेत्येतद्वैसर्वंस्वस्त्ययनंयत्प्रेतिचेतिचेतितद्योस्यप्रियःस्यात्तमेतेनानुमंत्रयेतप्रेतिचेतिचेतिस्वस्त्येवगच्छतिस्वस्तिपुनरागच्छति ॥ ततःकर्ताशिरसिबद्धांजलिः ॥ अस्मत्गोत्रेषट्सुषट्सुमासेषुशोभनानिभवंत्वित्युक्त्वा ॥ ब्राह्मणास्तथास्त्वितिब्रूयुरेवंत्रिःकार्यं ॥ ततोद्विजांश्चंदनतांबूलादिनापूजयित्वातदाशिषश्चगृह्णीयात् ॥ ततश्चान्यदपिस्वस्वकुलधर्मानुसारिसर्वंकुर्यात् ॥ इतिविवाहप्रयोगः ॥ ॥ छ ॥

॥ १६७ ॥ द्विभार्यस्याग्निसंसर्गविधिः ॥

श्रीः ॥ कर्ताविवाहहोमकालेउद्धननादिनाभूसंस्कारंविधायतत्रपूर्वभार्यायागृह्याग्निंप्रतिष्ठाप्यतत्रद्वितीयभार्यायाविवाहहोमंकुर्यात्सएवगृह्याग्निः ॥ यस्यतुलौकिकाग्नौद्वितीयविवाहहोमोभवति तेननवाहमग्निद्वयस्यपृथगुपासनाकार्या ॥ ततोदशमेद्वादशेत्रयोदशेवाहनिप्रातरुभयत्रहोमानंतरंप्राङ्मुखउपविश्याग्निद्वयंपत्नीभ्यामानाय्य ॥ दक्षिणतउत्तरतश्चपात्रद्वयेसंस्थाप्यतत्राग्नि

द्वयमध्येउद्धननेनभूसंस्कारेणस्थंडिलंविधायपत्नीभ्यामन्वारब्धआचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यममगृह्याग्निसाध्यानांकर्मणांतंत्रेणानुष्ठानसिद्धिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थमौपासनाग्न्योःसंसर्गंकरिष्येतदंगंगणपतिपूजनंपुण्याहवाचनंमातृकापूजनंनांदीश्राद्धंचकरिष्येइतिसंकल्प्य) ॥ ततोमंत्रद्वयेनतौप्रत्यक्षौपासनाग्नीस्वयंपत्नीभ्यांवास्वस्वौपासनाग्निंयुगपदेवमध्यमेस्थंडिलेस्थापयेत् ॥ भव॑तंन॒ःसम॑नसौ॒समौ॑कसावरे॒पसौ॑ ॥ माय॒ज्ञꣳहि॑ꣳसिष्ट॒ंमाय॒ज्ञप॑तिंजातवेदसौशि॒वौभ॑वतम॒द्यनः॑ ॥ अ॒ग्नाव॒ग्निश्च॑रति॒प्रवि॑ष्ट॒ऋषी॑णांपु॒त्रोअधि॒राजए॒षः ॥ स्वा॒हा॒कृत्यब्रह्म॑णातेजुहोमि॒मादे॒वाना॑मिथुयाक॑र्भाग॒धेय॑ँइतिद्वाभ्यां ॥ ततस्तमग्निंप्रज्वाल्यसमित्त्रयमादायश्रद्धएहीत्यादिप्राणायामांतंकृत्वाऔपासनाग्न्योःसंसर्गहोमकर्मणियक्ष्यमाणादेवताःपरिग्रहीष्यामि ॥ जातवेदसमग्निमिध्मेनेत्यादिव्याहृत्यंतमुक्त्वाप्रधानहोमे ॥ तंतुमंतमग्निंत्रिश्चरुणायक्ष्ये ॥ ततःवरुणंद्विरित्यादिदेवतायक्ष्यइत्यंतमुक्त्वासमिधोग्नावाधाय ॥ उक्तप्रकारेणचरुꣳश्रपयित्वाआघारवतातंत्रेणहोमःकार्यः ॥ व्याहृत्यंतंहुत्वाप्रधानहोमः ॥ तंतुंत॒न्वन्रज॑सोभा॒नुमन्वि॑हि॒ज्योति॑ष्मतःप॒थोर॑क्षधि॒याकृ॒तान् ॥ अ॒नु॒ल्ब॒णंव॑यत॒जोगु॑वा॒मपो॒मनु॑र्भवज॒नया॒दैव्यं॒जन॒ꣳस्वाहा॑ ॥ तंतुमतेग्नयइदं० ॥ उद्बु॑ध्यस्वाग्ने॒प्रतिजागृह्येनमिष्टापूर्तेसꣳसृ॑जेथाम॒यंच॑ ॥ पुनः॑कृण्वꣳस्त्वा॑पि॒तरं॑युवा॑नम॒न्वाता॑ꣳसी॒त्त्वयि॒तंतु॑मे॒तꣳस्वाहा॑ ॥ तंतुमतेग्नयइदं० ॥ त्रय॑स्त्रिꣳश॒त्तंत॑वो॒येवि॑तत्नि॒रेयइ॒मंय॒ज्ञꣳस्व॒धया॒दद॑न्ते॒तेषां॑छि॒न्नंप्र॒त्येतद्द॑धामि॒स्वाहा॑घ॒र्मोदे॒वाꣳअप्ये॑तुस्वाहा॑ ॥ तंतुमतेग्नय० ॥ इतिचरोराहुतित्रयंहुत्वा॥ ततइमंमेवरुणेत्यादिसंस्थाजपांतंकर्मसमापयेत् ॥ नात्रत्रिवृदन्नहोमः॥ कर्मांगत्वेनब्राह्मणभोजनंसंकल्प्य ॥ आचार्यायदक्षिणांदत्वातेभ्यश्चाशिषःसंप्राप्यप्रमादात्कुर्वतांकर्मेतिकर्मसाद्गुण्यायविष्णुंस्मरेत् ॥ ततोयावज्जीवमेतस्याग्नेःपरिचर्याकार्या ॥ अग्न्युपघातेपुनराधानप्राप्तौसत्यांभार्याद्वयान्वारंभेणपुनराधानोक्तरीत्याअ

ग्नेरुत्पत्तिःकार्या ॥ अग्न्योःसंसर्गस्यजातत्वान्नपृथगग्न्योरुत्पत्तिः ॥ केचित्तुपुनराधानेनाग्निद्वयंपृथगुत्पाद्याऽग्न्योःसंसर्गविधिनासंसर्गंकुर्यादितिवदंति ॥ तृतीयभार्यादावप्येवमेवविधिः ॥ इतिश्रीरुद्रस्वामिमतानुसारीद्विभार्याग्न्योःसंसर्गप्रयोगः ॥ ॥

॥ १६८ ॥ अन्वारंभणीयस्थालीपाकः ॥

श्रीः ॥ अयंसूत्रानुक्तोपिशिष्टाचारदर्शनाल्लिख्यते ॥ सचगृहप्रवेशस्थालीपाकानंतरंपूर्णमास्याःपूर्वंचतुर्दश्यांपूर्वाह्णेकार्यः ॥ गृह्याग्नेःपश्चात्सपत्नीकःप्राङ्मुखउपविश्यदेशकालौसंकीर्त्यदर्शपूर्णमासस्थालीपाकंकर्तुंदशहोतृसारस्वतहोमपूर्वकंअन्वारंभणीयस्थालीपाकंकरिष्येइतिसंकल्प्यगणेशपूजादिकृत्वा अग्निंप्रज्वाल्यसमिद्द्वयमादायश्रद्धएहीत्यादिअन्वारंभणीयस्थालीपाकहोमकर्मणियक्ष्यमाणादेवताःपरिग्रहीष्यामि ॥ अग्निंसमिद्भिःवाचस्पतिंब्रह्माणंचाज्येनपूर्णमासममावास्यांचाज्येन ॥ अग्नाविष्णू ॥ सरस्वतीं सरस्वंतं अग्निंभगिनं अग्निंस्विष्टकृतंचचरुणायक्ष्ये ॥ सामान्यप्रायश्चित्तदेवताश्चाज्येनएतादेवतायक्ष्यइत्युक्त्वासमिधावग्नावाधायपरिसमुह्यपरिस्तीर्यउपयुक्तानिपात्राण्यासाद्यप्रोक्षणीसंस्कारादिकृत्वादिशंसंस्कृत्यआपूर्विकत्वादाहुतिपरिमाणमष्टसमित्कमिध्मंतूष्णींहुत्वा ॥ दर्व्याज्यमादाय ॥ चित्ति॒स्स्रुक् ॥ चि॒त्तमाज्यं॑ ॥ वाग्वेदि॑ः ॥ आधी॑तंब॒र्हि॑ः ॥ केतो॑अ॒ग्निः ॥ विज्ञा॑तम॒ग्निः ॥ वाक्प॑ति॒र्होता॑ ॥ मन॑उपव॒क्ता ॥ प्रा॒णोह॒विः ॥ सामा॑ध्व॒र्युः ॥ इतिदशहोतारंमनसाअनुद्रुत्य ॥ वाच॑स्पतेविधेनामन् ॥ वि॒धेम॑ते॒नाम॑ ॥ वि॒धेस्त्वम॒स्माकं॒नाम॑ ॥ वा॒चस्पति॒ःसोमँ॑पिबतु ॥ आस्मासु॑नृ॒म्णंधा॒त्स्वाहा॑इत्यंतंपठन्जुहोति ॥ वाचस्पतयेब्रह्मणइदं० ॥ ततःसारस्वतहोमः ॥ पूर्णा॑प॒श्चादु॒तपूर्णापु॒रस्ता॒दुन्म॑ध्य॒तःपौर्ण॒मासीजि॑गाय ॥ तस्यां॑दे॒वाअधि॑सं॒वस॑ँतउत्त॒मेनाकं॑इ॒हमा॑दयंता॒ँस्वाहा॑ ॥ पूर्णमासायेदं० ॥ यत्तेदे॒वाअद॑धुर्भा॑ग॒धेय॒ममा॑वास्येसं॒वसं॑तोमहि॒त्वा ॥ सानो॑य॒ज्ञंपि॑पृहि

विश्ववारेर॒यिंनोधेहिसुभगेसु॒वीर॒ꣳस्वाहा॑ ॥ अमावास्यायाइदं० ॥ ततउक्तरीत्याचरुश्रपणंकृत्वाचरुहोमः ॥ दर्व्यासकृदवदायजुहोति ॥ अग्नाविष्णुभ्याꣳस्वाहा अग्नाविष्णुभ्यामिदं० ॥ सरस्वत्यैस्वाहा ॥ सरस्वत्याइदं० ॥ सरस्वतेस्वाहा सरस्वतइदं० ॥ अग्नयेभगिनेस्वाहा अग्नयेभगिनइदं० ॥ अग्नयेस्विष्टकृतेस्वाहा अग्नयेस्विष्टकृतइदं० ॥ ततःसर्वप्रायश्चित्तंव्याहृतिचतुष्टयंहुत्वाचार्यायदक्षिणांदत्वाप्रमादात्कुर्वतांकर्मैतिकर्मसाङ्गुण्यायविष्णुंस्मरेत् ॥ इत्यन्वारंभणीयस्थालीपाकः ॥ ॥ छ ॥

॥ १६९ ॥ दर्शपूर्णमासस्थालीपाकप्रयोगः ॥

श्रीः ॥ तस्यचायंक्रमः ॥ गृहप्रवेशस्थालीपाकानंतरंपौर्णमासंपर्वयदाभवतितदाचतुर्दश्यांदशहोतृसारस्वतहोमपूर्वकंअन्वारंभणस्थालीपाकंकृत्वापौर्णमास्याःस्थालीपाकःस्वकालेकार्यः ॥ श्रौतभक्तित्वादिष्टिकालोस्यकालः ॥ अथप्रयोगः ॥ सपत्नीकोगृह्याग्नेःपश्चादुपविश्याचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यदर्शपूर्णमासस्थालीपाकाभ्यांयक्ष्ये ॥ तत्राद्यपौर्णमासस्थालीपाकेनयक्ष्येइतिपौर्णमास्यां ॥ पूर्वसंकल्पितदर्शस्थालीपाकेनयक्ष्यइत्यमावास्यायामितिसंकल्प्यगणेशपूजनादिकृत्वाग्निंप्रज्वाल्यसमिद्वयमादायश्रद्धएहीत्यादिप्राणायामांतंकृत्वापौर्णमासस्थालीपाकहोमकर्मणियक्ष्यमाणादेवताःपरिग्रहीष्यामि ॥ अग्निंसमिद्ध्यां अग्निंचरुणाअग्निꣳस्विष्टकृतंचरुणा ॥ प्रायश्चित्तदेवताश्चाज्येयक्ष्यइत्युक्त्वासमिधावग्नावाधायपरिसमूहनादिकृत्वाशृतंचरुंबर्हिष्याधायसमिद्वयात्मकंइध्मंतूष्णींहुत्वादर्व्याचरोःसकृदवदायजुहोति ॥ अग्नयेस्वाहा ॥ अग्नयइदं० ॥ अग्नयेस्विष्टकृतेस्वाहा ॥ अग्नयेस्विष्टकृतइदं० ॥ ततःसामान्यप्रायश्चित्तंचाज्येनहुत्वा परिषेकविसर्गांतंकृत्वाविष्णुंस्मरेत् ॥ इतिपौर्णमासस्थालीपाकः ॥ एवमेवदर्शस्थालीपाकः ॥ ॥ ॥ ॥

॥ १७० ॥ आग्रयणस्थालीपाकः ॥

श्रीः ॥ अयंसूत्रानुक्तोपिशिष्टपरिगृहीतत्वाल्लिख्यते ॥ सचशरदिवसंतेचकार्यः ॥ अग्नेःपश्चात्प्राङ्मुखःसपत्नीकउपविश्यदेशकालौसंकीर्त्यव्रीह्यादिधान्यानांप्राशनाधिकारसिद्धिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंपंचाज्यानिकाहोमपूर्वकंआग्रयणस्थालीपाकंकरिष्येइतिसंकल्प्यगणेशपूजादिकृत्वाऽग्निंप्रज्वाल्यसमिद्द्वयमादायश्रद्धएहींत्यादिप्राणायामांतंकृत्वा आग्रयणस्थालीपाकहोमकर्मणियायक्ष्यमाणदेवतास्ताःपरिग्रहीष्यामि ॥ तूष्णीमग्निमिध्मेन ॥ इंद्रंद्यावापृथिव्यौऋतून् इदुवत्सरपरिवत्सरसंवत्सरान् देवांश्चाज्येन ॥ इंद्राग्नी विश्वान्देवान् द्यावापृथिव्यौचरुणायक्ष्ये ॥ अगिꣳस्विष्टकृतंचरुणा सामान्यप्रायश्चित्तदेवताश्चाज्येनयक्ष्यइत्युक्त्वासमिधावग्नावादध्यात् ॥ अयमापूर्विकपक्षेणकार्यः ॥ परिसमूहनादिकृत्वातूष्णीमिध्मंहुत्वापंचाज्यानीराज्येनजुहोति ॥ श॒तायु॑धायश॒तवी॑र्यायश॒तोत॑येभिमाति॒षाहे॑ ॥ श॒तंयोन॑ःश॒रदो॒अजी॑ता॒निंद्रो॑नेष॒दति॑दु॒रिता॒नि॒विश्वा॒स्वाहा॑ ॥ इंद्रायेदं० ॥ येच॒त्वार॑ःप॒थयो॑देव॒याना॑अंत॒राद्यावा॑पृथि॒वीवि॒यंति॑ ॥ तेषां॑योअज्या॑नि॒मजी॑तिमा॒वहा॒त्तस्मै॑नोदेवा॒ःपरि॑दत्ते॒हसर्वे॑स्वाहा॑ ॥ द्यावापृथिवीभ्यामिदं० ॥ ग्रीष्मोहे॑मं॒तउ॒तनो॑वसं॒तःश॒रद्व॒र्षाःसु॒वि॒तंनो॑अस्तु ॥ तेषा॑मृतू॒नाꣳश॒तशा॑रदानां॑निवा॒तए॑षा॒मभ॑येस्याम॒स्वाहा॑ ॥ ऋतुभ्यइदं० ॥ इ॒दु॒व॒त्स॒राय॑परिवत्स॒राय॑संवत्स॒राय॑कृणुताबृ॒हन्नम॑ः ॥ तेषां॑व॒यꣳसु॒म॒तौय॒ज्ञिया॑ना॒ंज्योगजी॑ता॒अह॑ताःस्याम॒स्वाहा॑ ॥ इदुवत्सरपरिवत्सरसंवत्सरेभ्यइदं० ॥ भ॒द्रान्न॑ःश्रेय॒ःसम॑नैष्टदेवा॒स्त्वया॑व॒सेन॒सम॑शीमहि॒त्वा ॥ सनो॑मय॒ोभूःपि॑तो॒आवि॑शस्व॒शंतो॒काय॑त॒नुवे॑स्यो॒नःस्वाहा॑ ॥ देवेभ्यइदं० ॥ इतिपंचाज्याहुतीर्हुत्वा ॥ ततःपूर्ववच्चरुंशृतमुदगुद्वास्यबर्हिष्याधायदर्व्योपहत्यसकृदवदायजुहोति ॥ इं॒द्रा॒ग्निभ्या॒ꣳस्वाहा॑ इंद्राग्निभ्यामिदं० ॥ विश्वे॑भ्योदे॒वेभ्य॒ःस्वाहा॑ विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं० ॥ द्यावा॑पृथि॒

वीभ्या॒ꣳस्वाहा॑ ॥ द्यावापृथिवीभ्यामिदं० ॥ अ॒ग्नये॑स्वि॒ष्ट॒कृ॒ते॒स्वाहा॑ ॥ अग्नयेस्विष्टकृतइदं० ॥ ततःआज्येनव्याहृतिचतुष्टयंसर्वप्रायश्चित्तंहुत्वाग्निंप्रार्थ्याचार्यायदक्षिणांदत्वाकर्मसाद्गुण्यायविष्णुंस्मरेत् ॥ ततःहुतशेषेणब्राह्मणान्त्संभोज्यस्वयंनवान्नप्राशनंकुर्यात् ॥ यद्यप्याग्रयणस्थालीपाकादिकंसूत्रेकंठतोनोक्तंतथापिश्रौतमध्येस्मार्ताम्नानंकुर्वतासूत्रकृतोक्तप्रायमेव ॥ श्रौतभाक्त्वेपिस्थालीपाकानांदर्वीहोमत्वान्नसर्वातिदेशः ॥ आग्रयणस्थालीपाकत्वादेवब्राह्मणपरिवेषणोत्तरंभोजनात्प्रागेवपुरोडाशवत्स्वयंप्राश्यपत्नींचप्राशयित्वाशुद्धाचमनोत्तरंभोजनंकार्यं ॥ तथैवसकलहिरण्यकेशीशिष्टानुष्ठानपरंपरादर्शनंच ॥ इत्याग्रयणस्था० ॥

॥ १७१ ॥ सभार्यस्यप्रवासविधिः ॥

श्रीः ॥ यदिसभार्यःप्रयास्यंस्तर्ह्यग्निंसमारोप्यगच्छेत् ॥ अथसमित्समारोपः ॥ अ॒यंते॒योनि॑र्ऋ॒त्वियो॒यतो॑जा॒तोअरो॑चथाः ॥ तंजा॒नन्न॑ग्न॒आरो॒हाथा॑नोवर्धयार॒यिं ॥ इतिसमिधमग्नौप्रताप्यशुचिर्धारयति ॥ अथात्मसमारोपः ॥ हस्तंप्रताप्यमुखेननासिकयावाऊष्माकर्षणंकरोति ॥ ॐ याते॑अग्नेय॒ज्ञिया॑त॒नूस्तये॒ह्यारो॑हा॒त्मात्मानं॑ ॥ अच्छा॒वसू॑निकृ॒ण्वन्न॒स्मेनर्या॑पु॒रूणि॑ ॥ य॒ज्ञोभू॒त्वाय॒ज्ञमासी॑द॒स्वांयोनिं॑ ॥ जात॑वेदो॒भुव॒आजाय॑मान॒ःसक्ष॑य॒एहीति ॥ प्रत्यक्षस्याग्नेःसकाशाद्देवतारूपस्याग्नेररण्योरात्मनिवाऽऽनयनंसमारोपणं ॥ तद्यजमानोध्वर्युर्वाकुर्यात् ॥ आत्मसमारोपणंतुयजमानस्यैव ॥ नद्युत्तरणेग्रामसीमातिक्रमेचदंपत्योरन्वारंभः ॥ आत्मसमारोपपक्षेसर्वदाअस्पृश्यस्पर्शनंजलेनिमज्यस्नानंस्त्रीगमनंचाकुर्वन्मूत्रपुरीषोत्सर्गेशौचमकृत्वाचिरकालंनतिष्ठेत् ॥ यत्रगत्वावसतितत्रउद्धननादिसंस्कृतायतनेश्रोत्रियागारादाहृतमग्निंसंस्थाप्यप्रज्वाल्यतत्रसमित्स्थमग्निमवरोपयति ॥ आ॒जुह्वा॑नःसु॒प्रती॑कःपु॒रस्ता॒दग्ने॒स्वांयोनि॒मासी॑दसा॒ध्या ॥ अ॒स्मिन्त्स॒धस्थे॒अध्युत्त॑रस्मि॒न्विश्वे॑दे॒वायज॑मानश्चसीदत ॥ उद्बु॑ध्यस्वाग्ने॒प्रति॑जा

गृह्येनमिष्टापू॒र्तेसꣳसृ॑जेथाम॒यंच॑ ॥ पुन॑ःकृ॒ण्वꣳस्त्वा॑पि॒तर॒ंयुवा॑नम॒न्वाता॑ꣳसी॒त्वयि॒तंतु॑मे॒तमितिद्वाभ्यामवरोप्यौपासनादिकंकुर्यात् ॥ अथात्मारूढाग्न्यवरोपः ॥ उद्धननादिसंस्कृतायतनेग्निमानीयप्रज्वाल्यतत्रमुखेननासिकयावाश्वासमवरोपयति ॥ उ॒पाव॑रोहजातवेद॒ःपुन॒स्त्वंदे॒वेभ्यो॑ह॒व्यंव॑हनःप्रजा॒नन् ॥ आयु॑ःप्र॒जाꣳर॒यिम॒स्मासु॑धे॒ह्यज॑स्रोदीदिहिनोदु॒रो॒णइति ॥ इतिसभा०

॥ १७२ ॥ अर्कविवाहः ॥

श्रीः ॥ कर्ताआदित्यवारेहस्तनक्षत्रेशनिवासरेवायस्मिन्कस्मिंश्चिच्छुभदिनेवापूर्वाह्णेग्रामात्प्राच्यामुदीच्यांवादिशिविद्यमानंसुपुष्पपलाशशाखाढ्यंसलक्षणमेकमर्कंपरीक्ष्यस्नात्वालंकृतोऽहतवासाआरक्तगंधादिभूषितःअर्कसंनिधिमागत्यतंसंस्नाप्यवाससासंवेष्ट्यआरक्तगंधादिभिर्भूषयित्वाअर्ककन्यादानार्थमेकंविप्रमाचार्यत्वेनपरिकल्प्यअर्कसमीपएवमधुपर्कपर्यंतंसयथादृष्टिगोचरोनभवेत्तथोपविश्याचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यममतृतीयमानुषीविवाहसूचितदोषनिरसनपूर्वकतृतीयमानुषीविवाहाधिकारसिद्धिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंस्वस्यतृतीयमर्कविवाहंकरिष्येइतिसंकल्प्यतदंगंगणपतिपूजनंपुण्याहवाचनंमातृकापूजनंहिरण्येननांदीश्राद्धंचविधायअर्कस्योत्तरतःहोमार्थंस्थंडिलमुपकल्पयेत् ॥ ततोदातावरेणोपकल्पितयामधुपर्कसामग्र्याउष्णीषादिभिर्हस्तकर्णादिभूषणैश्चार्कप्रतिग्रहीतारंपूजयेत् ॥ दातृशाखयैवमधुपर्कः ॥ ततःप्रतिग्रहीता ॥ त्रिलोकवासिन्सप्ताश्वछाययासहितोरवे ॥ तृतीयोद्वाहजंदोषंनिवारयसुखंकुरु ॥ इत्यर्कस्यपुरतस्तिष्ठन्सूर्यंसंप्रार्थ्यश्वेतवस्त्रेणकार्पासतंतुभिश्चतंसंवेष्ट्य आसत्येनरजसा० विपश्यन् इतिछाययासहितंरविंतत्रावाह्यतेनैवमंत्रेणासनाद्याचमनीयांतानुपचारान्समर्प्य आसत्येनरजसा० विपश्यन् १ आपोहिष्ठा० इतिसर्वांतेभिषिच्यआसत्येनेत्यनेनैवमंत्रेणवस्त्रोपवीतमाल्यगंधपुष्पधूपदीपैःसंपूज्यगुडौदनंनिवे

द्यतांबूलादिसमर्पयेत् ॥ ममप्रीतिकरायेयंमयासृष्टापुरातनी ॥ अर्कजाब्रह्मणासृष्टाअस्माकंप्रतिरक्षतु ॥ इत्यर्कंप्रदक्षिणीकुर्वन्पठित्वा ॥ नमस्तेमंगलेदेविनमःसवितुरात्मजे ॥ त्राहिमांकृपयादेविपत्नीत्वंमइहागता ॥ अर्कत्वंब्रह्मणासृष्टःसर्वप्राणिहिताय च ॥ वृक्षाणामादिभूतस्त्वंदेवानांप्रीतिवर्धनः ॥ तृतीयोद्वाहजंपापंमृत्युंचाशुविनाशय ॥ आयुर्देहियशोदेहिप्रजांदेहिपशूनपि ॥ देहिमेर्कश्रियंपुष्टिंस्वस्थानेर्कस्थिरोभव ॥ इतिपुनःप्रदक्षिणीकुर्यात् ॥ ततोर्ककन्यावरणं ॥ प्रतिग्रहीतृपक्षीयाअमुकप्रवरान्वितामुकगोत्रोत्पनायामुकप्रपौत्रायामुकपौत्रायामुकपुत्रायकाश्यपगोत्रांआदित्यस्यप्रपौत्रींसवितुःपौत्रींअर्कस्यपुत्रीमिमामर्ककन्यांवृणीमहेइतिवदेयुः ॥ वृणीध्वमित्याचार्यःप्रतिवदेत् एवंपुनर्द्विः ॥ ततोवरःसुमुहूर्तेस्वस्तिनइंद्रोवृद्धश्रवाः अष्टौदेवावसवःसोम्यासइतिमंत्रौपठन्नर्कंनिरीक्षेत् ॥ ततआचार्यप्रमुखैराशीर्घोषवद्भिर्द्विजैर्युतः अर्ककन्यादानार्थंकल्पितमाचार्यंस्वसमीपआहूयोपवेश्यतस्मात्तांविधिवत्प्रतिगृह्णीयात् ॥ सविधिर्यथा ॥ आचार्यःसंकल्पपूर्वकंपूर्ववन्नामगोत्रादिकमुच्चार्यइमामर्कनाम्नींकन्यांतृतीयमानुषीविवाहसूचितदोषनिरसनपूर्वकतृतीयमानुषीविवाहाधिकारसिद्धयेतुभ्यमहंसंप्रददेइतिदद्यात्॥ प्रतिग्रहीताप्रतिगृह्णामीतिप्रतिगृह्णीयात् ॥ एवंपुनर्द्विः ॥ ततआचार्यःप्रतिग्रहीतारंप्रार्थयेत् ॥ अर्ककन्यामिमांविप्रयथाशक्तिविभूषितां ॥ अमुकगोत्रायामुकशर्मणेतुभ्यंदत्तांविप्रसमाश्रयेति ॥ ततःप्रतिग्रहीतातूष्णीमेवविवाहवत्कंकणबंधनपूर्वकंअंजल्यक्षतारोपणंकृत्वायावत्पंचवृतंसूत्रंतावदासत्येनेतिमंत्रेणगायत्र्यावासंवेष्टयेत् ॥ एतस्यर्घ्यादिकंपूर्ववत् ॥ ततस्तत्सूत्रंपुनःपंचधाकृत्वार्कस्यवामस्कंधे बृहत्सामं॑क्षत्र॒भृद्वृ॒द्धवृं॑ष्णियंत्रि॒ष्टुभौजं॑ःशुभि॒तमु॒ग्रवीरं ॥ इंद्र॒स्तोमेनपंचद॒शेन॒मध्यं॑मि॒दंवाते॑न॒सगं॑रेणरक्षेतिबध्वैतेनैवतस्मिन्सूत्रेभस्मप्रक्षिपेत् ॥ ततस्तांनीराज्ययथाविभवंभूषणैर्भूषयेत् ॥ ततोर्कस्यप्रागादिदिक्षुक्रमेणमहीद्यौरित्यादि

भूमिंस्पृष्ट्वा ओषधयइतितंडुलपुंजान्कृत्वा आजिघ्रेतिकलशान्संस्थाप्यतथैवाग्नेयादिदिक्षुसंस्थापयेत् ॥ ततःस्थापितानष्टौकलशान्प्रत्येकंवस्त्रसूत्राभ्यांवेष्टयित्वा इमंमेगंगइतिहरिद्रागंधयुक्तशीतलजलेनापूर्यतेषुप्रत्येकंगंधादिकंतत्तन्मंत्रैर्निक्षिप्यपूर्णपात्रैरपिदधाति सर्वत्रमंत्रावृत्तिः ॥ ततस्तेषुनाममंत्रेणैवमहाविष्णुमावाह्यासनाद्यैरुपचारैःपूजयेत् ॥ ततअर्कस्योत्तरतउपकल्पितस्यस्थंडिलस्यपश्चादुपविश्यअर्कसंस्पृशन्स्थंडिलस्योल्लेखनादिविधिनासंस्कारंविधायतत्रयोजकनामानंलौकिकाग्निंप्रतिष्ठाप्यप्रज्वाल्यध्यात्वासमित्त्रयमादायश्रद्धएहीत्यादिप्राणायामांतंकृत्वाअर्कविवाहकर्मणियायक्ष्यमाणाइत्यादिव्याहृत्यंतंप्रसाधनीदेव्यंतंवोक्त्वाप्रधानहोमेबृहस्पतिंअग्निंवायुंसूर्यंप्रजापतिंचैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्येइत्युक्त्वा अंगहोमेवरुणंद्वाभ्यामित्यादिअग्निꣳस्विष्टकृतंहुतशेषाज्याहुत्यायक्ष्येइत्यादिवाव्याहृतिहोमांतंप्रसाधनीदेवीहोमांतंवान्वाधानोत्कीर्तितपक्षानुसारेणकुर्यात् ॥ ततःप्रधानहोमः ॥ ॐ संगो॑भिरांगिर॒सोनक्ष॑माणो॒भग॑इ॒वेद॑र्य॒मणं॑निनाय ॥ जनें॑मि॒त्रोनदं॑पतीअनक्ति॒बृहं॑स्पतेवा॒जया॒शूं॑रिवा॒जौस्वाहा॑ ॥ बृहस्पतयइदं ॥ यस्मैत्वाकामकामायवयꣳसम्राड्यजामहे ॥ तमस्मभ्यंकामंदत्वाथेदंत्वंघृतंपिबस्वाहा ॥ अग्नयइदं ॥ भूःस्वाहा अग्नयइदं ॥ भुवःस्वाहा वायवइदं ॥ स्वःस्वाहा सूर्यायेदं ॥ भूर्भुवःस्वःस्वाहा प्रजापतयइदं ॥ ततोन्वाधानोत्कीर्तितपक्षानुसारेणअंगहोमादिस्विष्टकृदादिवासर्वंहोमशेषंसमापयेत् ॥ नात्रत्रिवृदन्नहोमः ॥ ततोर्कंप्रदक्षिणीकृत्य ॥ मयाकृतमिदंकर्मस्थावरेषुजरायुणा ॥ अर्कापत्यानिनोदेहितत्सर्वंक्षंतुमर्हसि ॥ इतितंसंप्रार्थ्यशंनोवातइतिशांतिंपठित्वागोयुग्ममाचार्यायदत्वेतरेभ्योपिविप्रेभ्योयथाशक्तिदक्षिणांदद्यात् ॥ ततआचार्यःस्थापितकुंभस्थाभिरद्भिःसार्कंप्रतिग्रहीतारमभिषिंचेत् ॥ ततः प्रतिग्रहीतातानिवासांसित्यक्त्वान्यानिधारयेत् ॥ त्यक्तानिवासांस्याचार्यस्य ॥ ततःपंचमदिवसेपूर्ववदर्कंसंपूज्यविसृज्यअग्निं

संपूज्यपुण्याहादिवाचयित्वाब्राह्मणान्संभोज्यभूयसींदत्वार्कभूषणवस्त्रादिब्राह्मणायदत्वाकर्मसाद्गुण्यायविष्णुंस्मरेत् ॥ ततोमानुषींविधिनोद्वहेत् ॥ अयंबह्वृचोक्तोहोमविधिरिदानींबौधायनोक्तहोमविधेरनुपलंभादुक्तः ॥ अयंचार्कविवाहःकाश्यपगोत्रिणोनभवतिगोत्रैक्यात् ॥ अथवासूर्येणचंद्रायदत्तांआचार्योविभाव्यवरणादौकाश्यपगोत्रस्थानेअत्रिगोत्रंकन्याविशेषणत्वेनसंकीर्त्यआदित्यसवित्रर्कस्थानेचंद्रसोमेंदुशब्दानुच्चारयेत् ॥ लौकिकेलौकिकंचरेदितिवचनमत्रप्रमाणंइतिकेचित् ॥ अत्रगोत्रंनदोषायेत्यन्ये ॥ काश्यपगोत्रोवरःस्वगोत्राविरुद्धगोत्रिणमाचार्यंपरिकल्प्यतस्मादर्कंप्रतिगृह्णीयात् ॥ आचार्यस्तुसूर्येणदत्तांविभाव्यवरणादौकाश्यपगोत्रस्थानेस्वगोत्रंकन्याविशेषणत्वेनसंकीर्त्यआदित्यसवित्रर्कशब्दस्थानेस्वपितामहपित्रोः स्वस्यचक्रमेणनामानिसंकीर्तयेत् ॥ एवंरीत्यैवकाश्यपगोत्रवरस्यार्कविवाहोनिवाह्योभवतीतियुक्तंचेत्स्वीकार्यंसूरिभिः ॥ इतिसंस्काररत्न० ॥

॥ १७३ ॥ मोटनंमेरुतंत्रे ॥

श्रीः ॥ अथमोटनकंवक्ष्येदेवाविर्भावकारणं ॥ पाकक्रियाप्रकर्तव्याचतुर्भक्ष्यसमन्विता ॥ भार्ययासाधकेंद्रस्यपातिव्रत्यादियुक्तया ॥ अप्रसूताःस्त्रियःपंचआहूयसकुमारिकाः ॥ अलंकृताःपवित्राश्चएकपंक्त्योपवेशयेत् ॥ तत्रादौविघ्नपस्थानमन्नेतुबटुकस्यच ॥ चकारात्कुलदेवतायाः ॥ ताःसंपूज्यमहत्पात्रेपवित्रेतत्रचार्पयेत् ॥ क्रमाद्द्विगुणमानेनमध्वाज्येचसितादधि ॥ दुग्धंचनिक्षिपेत्तत्रनैवेद्यंतत्रनिःक्षिपेत् ॥ कुमारिकायाहस्तेनमंथयेयुस्त्रियश्चतत् ॥ स्त्रीभिस्तस्मिन्मथ्यमानेदेवावेशःप्रजायते ॥ देवावेशेजायमानेसुगंधोवातिमारुतः ॥ सर्वंमनोगतंवक्तिदेवताशुप्रसीदति ॥ सिद्ध्यंतिसर्वकार्याणिमोटनानांशतेनच ॥ नखैर्भवेद्विवाहस्तुपंचाशद्भिःसुतस्तथा ॥ नखैर्विंशैरित्यर्थः ॥ पंचाशद्भिःसुतलाभइत्यर्थः ॥ अशीत्यागतराज्याप्तिर्विंशत्यालभतेधनं ॥

अष्टोत्तरशतेनापिअसाध्येनतुमेलयेत् ॥ अष्टोत्तरशतसंख्यैरसाध्येनकार्येणापिमेलयेत् ॥ असाध्यमपिकार्यंसाधयेदित्यर्थः ॥ कौमारिकाचेष्टदेवंकौमार्याईरितोविधिरिति ॥ कौमारिकाचेष्टदेवमुद्दिश्यउत्तमपतिलाभार्थमिमंविधिंकुर्यात् ॥ अयंविधिःकौमार्याएवईरितःकुमारिकांविनाविधिर्नभवतीत्यर्थः ॥ कौमारीयोगेश्वरी॥ तन्माहात्म्येतस्यास्तथैववर्णितत्वात् ॥ तदुदेशेनायं विधिर्भवतीत्यर्थः ॥ एवमन्येष्वपिसंस्कारेष्वाचारश्चेत्कार्यं ॥ इतिसंस्काररत्नमालायांमोटनविधिः ॥ अस्यैवबोडनइतिरूढंनाम

॥ १७४ ॥ कूष्मांडहोमः ॥

श्रीः ॥ यजमानःआचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यममास्यकुमारस्यकरिष्यमाणउपनयने कन्यायाविवाहेवामंगलारंभात्पूर्वंमध्येवाउपस्थितसूतकनिवृत्तिपूर्वकंशरीरशुद्ध्याप्राप्तकर्मण्यधिकारसिद्धिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंजमदग्निप्रोक्तंकूष्मांडहोमंकरिष्ये ॥ तदंगंगणपतिपूजनादिकरिष्ये ॥ इतिसंकल्प्यकृत्वाचार्यंवृत्वाआचार्यस्तुयथास्वर्गेइत्यादिसंप्रार्थयेत् ॥ अथाचार्यआचम्यप्राणानायम्यदेशकालादिनिर्दिश्ययजमानेनकूष्मांडहोमकर्मणिवृतोहमाचार्यकर्मकरिष्येइतिसंकल्प्य आसनस्थलशुद्धिसर्षपविकिरणांतंकृत्वा ॥ तदंगहोमंकर्तुंस्थंडिलादिसकलंकर्मकरिष्यइतिसंकल्प्य ॥ स्थंडिलसंस्कारंकृत्वापावकनामानमग्निंप्रतिष्ठाप्यचत्वारिशृंगेत्यादिभिर्ध्यात्वान्वादध्यात् ॥ समित्रयमादायश्रद्धएहीत्यादिप्राणायामांतंकृत्वाकूष्मांडहोमकर्मणियायक्ष्यमाणादेवतास्ताःसर्वाःपरिग्रहीष्यामि जातवेदसमग्निमिध्मेनेत्यादिव्याहृत्यंतमुक्त्वावैशेषिकप्रधानहोमे [१]चरुपक्षेसवितारंचरुणायक्ष्येअग्निंस्विष्टकृतंचरुणायक्ष्ये देवानादित्यान् । विश्वान्देवान् । द्यावापृथिव्यौसरस्वतींच । इंद्राग्नीमित्रावरुणौसोमंधातारंब्र

---

[१] आरब्धमांगलिककर्मण्याशौचादिसंपातेसंस्कार्यमातूरजआद्यन्योपघातकप्राप्तौवाप्रसंगानुरोधेनसंकल्पेतत्तदूहःप्रायश्चित्तीयेस्मिन्नेवहोमेपूर्वक्षौरादि

हस्पतिंच। जातवेदसं। अग्निंगार्हपत्यं। ज्योतिः। अग्निं। अग्निंगार्हपत्यं। अग्निं। अग्निंगार्हपत्यंद्विः। अग्निं। अग्निंगार्हपत्यं। अपः शुंधनीः। अपोहिरण्यवर्णाः। वरुणंद्विः। अग्नीवरुणौद्विः। अयासमग्निं। अग्निमिंद्रंच। उग्रंपश्याꣳराष्ट्रभृतमप्सरसौच। उग्रंपश्याꣳराष्ट्रभृतंयमंच। वरुणंचतुः। अग्नीवरुणौद्विः। संकुसुकंविकुसुकंनिर्ऋथंनिःस्वनंच। कृत्यांनिर्ऋतिंच। दुःशꣳसानुशꣳसघणानुघणांश्च। त्वष्टारं। आयुष्टमग्निं। आयुर्दामग्निं। अग्निंवरुणमदितिंविश्वान्देवांश्च। अग्निंपवमानंत्रिः। अग्निंजातवेदसं। जातवेदसं। अग्निंवृत्रहणं। अग्निं। उषसंनिम्रुचंच। देवान्। जातवेदसमग्निं। अग्निं। ब्रह्माणंद्विः। वैश्वानरं ५१ चैताःप्रधानदेवताआज्येन। ‘चरुपक्षे त्विषिंदेवींचतुः। अभ्यावर्तिनमग्निंचतुर्वारमाज्येन। अग्निंवैश्वानरंसमिधायक्ष्ये’ ॥ अंगहोमेवरुणंद्विरित्यादिसꣳस्रावांतमुक्त्वासमिधोग्नावाधायपरिषेकादिसामान्यप्रधानांतंकृत्वा अवदानधर्मेणचरुमवदायसावित्रींपुरोनुवाक्यामनूच्यसावित्र्यैवयाज्ययास्वाहांतयाजुहुयात् ॥ ॐ तत्स॑वि॒तुर्वरे॑ण्यं॒भर्गो॑दे॒वस्य॑धीमहि धियो॒योनः॑प्रचो॒दया॒दोंतत्स॑वि॒तु० प्रचो॒दया॒त्स्वाहा॑ ॥ सवित्रइदं० ॥ ततःस्विष्टकृतमवदायहव्यवाहमितिपुरोनुवाक्यामनूच्यस्विष्टमग्नइतियाज्ययाजुहुयात् ॥ ॐ ह॒व्य॒वाह॑मभिमाति॒षाह॑रक्षो॒हणं॒पृत॑नासुजि॒ष्णुं ॥ ज्योति॑ष्मंतं॒दीद्य॑तं॒पुरं॑धिम॒ग्निꣳस्वि॑ष्ट॒कृत॒माहु॑वे॒मोंस्वि॑ष्टमग्ने॒अभित॒त्पृ॑णाहि॒विश्वा॑देव॒पृत॑नाअ॒भिष्य ॥ उ॒रुं॑न॒ःपंथां॒प्रदि॒श॒न्विभा॑हि॒ज्योति॑ष्मद्धेह्य॒जरं॑न॒आयुः॒स्वाहा॑ ॥ अग्नयेस्विष्टकृतइदं ॥’ अथप्रधानहोमः ॥ ॐ यद्दे॑वादेव॒हेळ॑नं॒देवा॑सश्चकृ॒माव॒यं ॥ आदि॑त्या॒स्तस्मा॑न्मामुंचत॒र्तस्य॒र्तेन॒मामि॒तस्वाहा॑ ॥ देवेभ्यआदित्येभ्यइदं० ॥ ॐ देवा॑जीवनका॒म्यायद्वा॒चानृ॑तमूदि॒म ॥ तस्मा॑न्नइ॒हमुं॑चत॒विश्वै॑देवाःस॒जोष॑स॒ःस्वाहा॑ ॥ विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं० ॥ ॐ ऋ॒तेन॑द्यावापृथिवीऋ॒तेन॒त्वꣳस॑रस्वति ॥ कृता॑न्नःपा॒ह्येन॑सो॒यत्किं॑चानृ॑तमूदि॒मस्वाहा॑ ॥ द्यावापृथिवीभ्यांसरस्वत्यैचेदं० ॥

ॐ इंद्राग्नीमित्रावरुणौसोमोधाताबृहस्पतिः ॥ तेनोमुंचंत्वेनसोयदन्यकृतमारिमस्वाहा ॥ इंद्राग्नीमित्रावरुणसोमधातृबृहस्पति
भ्यइदं० ॥ ॐ सजातशꣳसादुतजामिशꣳसाज्ज्यायसःशꣳसादुतवाकनीयसः ॥ अनाधृष्टंदेवकृतंयदेनस्तस्मात्त्वमस्मान्जातवे
दोमुमुग्धिस्वाहा ॥ जातवेदसइदं० ॥ ॐ यद्वाचायन्मनसाबाहुभ्यामूरुभ्यामष्ठीवद्भ्याꣳशिश्नैर्यदनृतंचकृमावयं ॥ अग्निर्मात
स्मादेनसोगार्हपत्यःप्रमुंचतुचकृमयानिदुष्कृतास्वाहा ॥ अग्नयेगार्हपत्यायेदं० ॥ ॐ येनत्रितोअर्णवान्निर्बभूवयेनसूर्यंतमसोनिर्मु
मोच ॥ येनेंद्रोविश्वाअजहादरातीस्तेनाहंज्योतिषाज्योतिरानशानआक्षिस्वाहा ॥ ज्योतिषइदं० ॥ ॐ यत्कुसीदमप्रतीत्तंमयेह
येनयमस्यनिधिनाचरामि ॥ एतत्तदग्नेअनृणोभवामिजीवन्नेवप्रतितत्तेदधामिस्वाहा ॥ अग्नयइदं० ॥ ॐ यन्मयिमातागर्भेस
त्येनश्चकारयत्पिता ॥ अग्निर्मातस्मादेनसोगार्हपत्यःप्रमुंचतुदुरितायानिचकृमकरोतुमामनेनसꣳस्वाहा ॥ अग्नयेगार्हपत्यायेदं० ॥
ॐ यदापिपेषमातरँपितरँपुत्रःप्रमुदितोधयन् ॥ अहिꣳसितौपितरौमयातत्तदग्नेअनृणोभवामिस्वाहा ॥ अग्नयइदं० ॥ ॐ यदं
तरिक्षंपृथिवीमुतद्यांयन्मातरँपितरँवाजिहिꣳसिम ॥ अग्निर्मातस्मादेनसोगार्हपत्यःप्रमुंचतुदुरितायानिचकृमकरोतुमामनेनसꣳ
स्वाहा ॥ अग्नयेगार्हपत्यायेदं० ॥ ॐ यदाशसानिशसायत्पराशसायदेनश्चकृमानूतनंयत्पुराणं ॥ अग्निर्मा० नेनसꣳस्वाहा ॥
अग्नयेगार्हपत्यायेदं० ॥ ॐ अतिक्रामामिदुरितंयदेनोजहामिरिप्रंपरमेसधस्थे ॥ यत्रयंतिसुकृतोनापिदुष्कृतस्तमारोहामिसुकृतां
नुलोकꣳस्वाहा ॥ अग्नयइदं० ॥ ॐ त्रितेदेवाअमृजतैतदेनस्त्रितएतन्मनुष्येषुमामृजे ॥ ततोमायदिकिंचिदानशेग्निर्मातस्मादेन
सोगार्हपत्यःप्रमुंचतुदुरितायानिचकृमकरोतुमामनेनसꣳस्वाहा ॥ अग्नयेगार्हपत्यायेदं० ॥ ॐ दिविजाताअप्सुजातायाजा
ताओषधीभ्यः ॥ अथोयाअग्निजाआपस्तानःशुंधंतुशुंधनीःस्वाहा ॥ अद्भ्यःशुंधनीभ्यइदं० ॥ ॐ यदापोनक्तंदुरितंचरामयद्वा

दिवानूतनंयत्पुराणं ॥ हिरण्यवर्णास्ततउत्पुनीतनस्वाहा ॥ अद्भ्योहिरण्यवर्णाभ्यइदं० ॥ ॐ इमंमेवरुणश्रुधीहवमद्याचमृडय॥
त्वामवस्युराचकेस्वाहा ॥ वरुणायेदं० ॥ ॐ तत्त्वायामिब्रह्मणावंदमानस्तदाशास्तेयजमानोहविर्भिः ॥ अहेडमानोवरुणेहबो
ध्युरुशꣳसमानआयुःप्रमोषीःस्वाहा ॥ वरुणायेदं० ॥ ॐ त्वंनोअग्नेवरुणस्यविद्वान्देवस्यहेडोवयासिसीष्ठाः॥ यजिष्ठोवह्नितमः
शोशुचानोविश्वाद्वेषाꣳसिप्रमुमुग्ध्यस्मत्स्वाहा॥ अग्नीवरुणाभ्यामिदं० ॥ ॐ सत्वंनोअग्नेवमोभवोतीनेदिष्ठोअस्याउषसोव्युष्टौ ॥
अवयक्ष्वनोवरुणꣳरराणोवीहिमृडीकꣳसुहवोनएधिस्वाहा ॥ अग्नीवरुणाभ्यामिदं० ॥ ॐ त्वमग्नेअयास्ययासन्मनसाहितः ॥
अयासन्हव्यमूहिषेयानोधेहिभेषजꣳस्वाहा ॥ अयासेग्नयइदं० ॥ १ ॥ ॐ यददीव्यंनृणमहंबभूवादित्सन्वासंजगरजनेभ्यः ॥
अग्निर्मातस्मादिंद्रश्चसंविदानौप्रमुंचताꣳस्वाहा ॥ अग्नींद्राभ्यामिदं० ॥ ॐ यद्धस्ताभ्यांचकरकिल्बिषाण्यक्षाणांवग्नुमुपजिघ्न
मानः ॥ उग्रंपश्याचराष्ट्रभृच्चतान्यप्सरसावनुदत्तामृणानिस्वाहा ॥ उग्रंपश्यायैराष्ट्रभृतेप्सरोभ्यइदं० ॥ ॐ उग्रंपश्येराष्ट्र
भृत्किल्बिषाणियदक्षवृत्तमनुदत्तमेतत् ॥ नेन्नऋणानृणवइत्समानोयमस्यलोकेअधिरज्जुरायस्वाहा ॥ उग्रंपश्यायैराष्ट्रभृतेयमा
यचेदं० ॥ ॐ अवतेहेडोवरुणनमोभिरवयज्ञेभिरीमहेहविर्भिः॥ क्षयन्नस्मभ्यमसुरप्रचेतोराजन्नेनाꣳसिशिश्रथःकृतानिस्वाहा॥
वरुणायेदं० ॥ ॐ उदुत्तमंवरुणपाशमस्मदवाधमंविमध्यमꣳश्रथाय ॥ अथावयमादित्यव्रतेतवानागसोअदितयेस्यामस्वाहा ॥
वरुणायेदं० ॥ ॐ इमंमेवरुणश्रुधी० ॥ वरुणायेदं० ॥ ॐ तत्त्वायामि० ॥ वरुणायेदं० ॥ ॐ त्वंनोअग्नेवरुणस्यविद्वान्० ॥
अग्नीवरुणाभ्यामिदं० ॥ ॐ सत्वंनोअग्ने० ॥ अग्नीवरुणाभ्यामिदं० ॥ ॐ संकुसुकोविकुसुकोनिर्ऋथोयश्चनिःस्वनः॥ तेयेस्म
द्यक्ष्ममनागसोदूराद्दूरमचीचतꣳस्वाहा ॥ संकुसुकविकुसुकनिर्ऋथनिःस्वनेभ्यइदं० ॥ ॐ निर्यक्ष्ममचीचतेकृत्यांनिर्ऋतिंच ॥

तेनयो१स्मत्समृच्छातैतमस्मैप्रसुवामसिस्वाहा ॥ कृत्यायैनिर्ऋतयेचेदं० ॥ ॐ दुःशꣳसानुशꣳसाभ्यांघणेनानुघणेनच ॥ तेनान्यो१स्मत्समृच्छातैतमस्मैप्रसुवामसिस्वाहा ॥ दुःशꣳसानुशꣳसघणानुघणेभ्यइदं० ॥ ॐ संवर्चसापयसासंतनूभिरगन्महिमनसासꣳशिवेन ॥ त्वष्टानोअत्रविदधातुरायोनुमार्ष्टुतन्वो१यद्विलिष्टꣳस्वाहा ॥ त्वष्ट्रइदं० ॥ २ ॥ ॐ आयुष्टेविश्वतोदधदयमग्निर्वरेण्यः ॥ पुनस्तेप्राणआयातिपरायक्ष्मꣳसुवामितेस्वाहा ॥ आयुष्टेग्नयइदं० ॥ ॐ आयुर्दाअग्नेहविषोजुषाणोघृतप्रतीकोघृतयोनिरेधि ॥ घृतंपीत्वामधुचारुगव्यंपितेवपुत्रमभिरक्षतादिमꣳस्वाहा ॥ आयुर्देग्नयइदं० ॥ ॐ इममग्नआयुषेवर्चसेकृधितिग्ममोजोवरुणसꣳशिशाधि ॥ मातेवास्माअदितेशर्मयच्छविश्वेदेवाजरदष्टिर्यथासत्स्वाहा ॥ अग्नयेवरुणायादितयेविश्वेभ्योदेवेभ्यइदं० ॥ ॐ अग्नआयूꣳषिपवसआसुवोर्जमिषंचनः ॥ आरेबाधस्वदुच्छुनाꣳस्वाहा ॥ अग्नयेपवमानायेदं० ॥ ॐ अग्नेपवस्वस्वपाअस्मेवर्चःसुवीर्यं ॥ दधद्रयिंमयिपोषꣳस्वाहा ॥ अग्नयेपवमानायेदं० ॥ ॐ अग्निर्ऋषिःपवमानःपांचजन्यःपुरोहितः ॥ तमीमहेमहागयꣳस्वाहा ॥ अग्नयेपवमानायेदं० ॥ ॐ अग्नेजातान्प्रणुदानःसपत्नान्प्रत्यजातान्जातवेदोनुदस्व ॥ अस्मेदीदिहिसुमनाअहेळन्छर्मन्तेस्यामत्रिवरूथउद्भौस्वाहा ॥ अग्नयेजातवेदसइदं० ॥ ॐ सहसाजातान्प्रणुदानःसपत्नान्प्रत्यजातान्जातवेदोनुदस्व ॥ अधिनोब्रूहिसुमनस्यमानोवयꣳस्यामप्रणुदानःसपत्नान्त्स्वाहा ॥ जातवेदसइदं० ॥ अग्नेयोनोभितोजनोवृकोवारोजिघाꣳसति ॥ ताꣳस्त्वंवृत्रहन्जहिवस्वस्मभ्यमाभरस्वाहा ॥ अग्नयेवृत्रघ्नइदं० ॥ अग्नेयोनोभिदासतिसमानोयश्चनिष्ट्यः ॥ तंवयꣳसमिधंकृत्वातुभ्यमग्नेपिदध्मसिस्वाहा ॥ अग्नयइदं० ॥ ॐ योनःशपादशपतोयश्चनःशपतःशपात् ॥ उषाश्चतस्मैनिम्रुक्चसर्वंपापꣳसमूहताꣳस्वाहा ॥ उषसेनिम्रुचइदं० ॥ ॐ योनःसपत्नोयोरणोमर्तोभिदासतिदेवाः ॥ इध्मस्येवप्रक्षा

य॑तो॒मात॒स्यो॒च्छे॒षि॒किं॑चि॒नस्वाहा॑ ॥ देवेभ्यइदं० ॥ ॐ योमांद्वेष्टिजातवेदो॒यं॑चा॒हं॑द्वेष्मि॒यश्च॒मां॑ ॥ सर्वा॒ꣳस्तान॑ग्ने॒सं॑द॑हु॒याꣳश्चा॒हं द्वेष्मि॒येच॒माꣳस्वाहा॑ ॥ जातवेदसेग्नयइदं० ॥ ॐ योअ॒स्मभ्य॑मराती॒याद्यश्च॑नो॒द्वेष॑ते॒जनः॑ ॥ निंदा॒द्योअ॒स्मान्दिप्सा॑च्च॒सर्वा॒ꣳस्ता न्म॑ष्म॒षाकु॑रु॒स्वाहा॑ ॥ अग्नयइदं० ॥ ॐ सꣳशि॑तंमे॒ब्रह्म॒सꣳशि॑तंवी॒र्य॑१॒बलं॑ ॥ सꣳशि॑तंक्ष॒त्रंमे॑जि॒ष्णुयस्या॒हमस्मि॑पुरोहि॑तः॒स्वाहा॑ ॥ ब्रह्मणइदं० ॥ ॐ उदे॑षांबा॒हूअ॑तिर॒मुद्व॒र्चो॑ऽअथो॒बलं॑ ॥ क्षि॒णोमि॒ब्रह्म॑णा॒मित्रा॒नुन्न॑यामि॒स्वाँ॑अ॒हꣳस्वाहा॑ ॥ ब्रह्मणइदं० ॥ ॐ पुन॒र्मनः॒पुन॒रायु॑र्म॒आगा॒त्पुन॒श्चक्षुः॒पुनः॒श्रोत्रं॑म॒आगा॒त्पुनः॑प्रा॒णःपुन॒राकू॑तंम॒आगा॒त्पुन॑श्चि॒त्तंपुन॒राधी॑तंम॒आगा॑त् ॥ वै॒श्व॒न॒रोमे द॑ब्धस्त॒नूपाअव॑बाधतांदुरि॒ता॒नि॒विश्वा॒स्वाहा॑ ॥ वैश्वानरायेदंनमम ॥५१॥ इतिप्रधानहोमः ॥ ॐ सिꣳहे॒व्या॒घ्रउ॒तयापृदा॑कौ ॥ त्विषि॑र॒ग्नौब्रा॑ह्म॒णेसूर्ये॑या ॥ इंद्रं॑यादे॒वीसु॒भगा॑ज॒जान॑ ॥ सान॒आग॒न्वर्च॑सासंविदा॒नास्वाहा॑ ॥ त्विष्यैदेव्याइदं० ॥ ॐ याराज॒न्ये॑दुं॒दुभावाय॑तायां ॥ अश्व॑स्य॒क्रंद्ये॒पुरु॑षस्यमा॒यौ ॥ इंद्रं॒या० ॥ सान॒आग॒न्व० दा॒नास्वाहा॑ ॥ त्विष्यैदेव्या० ॥ ॐ याह॒स्तिनि द्वीपिनि॒याहिर॑ण्ये ॥ त्विषि॒रश्वे॑षु॒पुरु॑षेषु॒गोषु॑ ॥ इंद्रं॒० सान॒० ॥ त्विष्यै० ॥ ॐ रथे॑अ॒क्षेषु॑वृष॒भस्य॒वाजे॑ ॥ वाते॑प॒र्जन्ये॒वरु॑णस्य॒ शुष्मे॑ ॥ इंद्रं॑यादे॒वीसु॒भगा॑ज॒जान॑ ॥ सान॒आग॒न्वर्च॑सासंविदा॒नास्वाहा॑ ॥ त्विष्यैदेव्याइ० ॥ ॐ अग्ने॑भ्यावर्तिन्न॒भिन॒आव॑र्त॒स्वा यु॑षाव॒र्च॑सास॒न्याम॒धया॑प्र॒जया॒धने॑न॒स्वाहा॑ ॥ अभ्यावर्तिनेग्नयइदं० ॥ ॐ अग्ने॒अंगिरः॒श॒तंते॑संत्वा॒वृतः॑स॒हस्रं॑तउ॒पावृ॑तः ॥ तासां॒ पोष॑स्य॒पोषे॑ण॒पुन॑र्नो॒न॒ष्टमाकृ॑धि॒पुन॑र्नो॒र॒यिमाकृ॑धि॒स्वाहा॑ ॥ अभ्या० ॥ ॐ पुन॑रू॒र्जानिव॑र्तस्व॒पुन॑रग्नइ॒षायुषा ॥ पुन॑र्नःपाहिवि॒श्व तः॒स्वाहा॑ ॥ अभ्या० ॥ ॐ स॒हरै॒यानिव॑र्त॒स्वाग्ने॒पिन्व॑स्व॒धार॑या ॥ वि॒श्वप्स्न्या॑विश्व॒तस्परि॒स्वाहा॑ ॥ अभ्यावर्तिनेग्नय० ॥ तत उपस्थानं ॥ ॐ वै॒श्व॒न॒रायप्रति॑वेदयामो॒यदी॑नृ॒णꣳसं॑ग॒रोदे॒वता॑सु ॥ सए॒तान्पाशा॑न्प्र॒मुच॒न्प्रवे॑द॒सनो॑मुंचातुदुरि॒ताद॒वद्यात् ॥

॥२०९॥

वैश्वानरःपवयान्नःपवित्रैर्यत्संगरमभिधावाम्याशां ॥ अनाजानन्मनसायाचमानोयदत्रैनोअवतत्सुवामि ॥ अमीयेसुभगेदिविविचृतौनामतारके ॥ प्रेहामृतस्ययच्छतामेतद्बद्धकमोचनं ॥ विजिहीर्ष्वलोकान्कृधिबंधान्मुंचासिबद्धकं ॥ योनेरिवप्रच्युतोगर्भःसर्वान्पथोअनुष्व ॥ सप्रजानन्प्रतिगृभ्णीतविद्वान्प्रजापतिःप्रथमजाऋतस्य ॥ अस्माभिर्दत्तंजरसःपरस्तादच्छिन्नंतंतुमनुसंचरेम ॥ ततंतंतुमन्वेकेअनुसंचरंतियेषांदत्तंपित्र्यमायनवत् ॥ अबंध्वेकेददतःप्रयच्छाद्दातुंचेच्छक्नवाꣳसःस्वर्गएषां ॥ आरभेथामनुसꣳरभेथाꣳसमानंपंथामवथोघृतेन ॥ यद्वांपूर्तंपरिविष्टंयदग्नौतस्मैगोत्रायेहजायापतीसꣳरभेथां ॥ यदंतरिक्षंपृथिवीमुतद्यांयन्मातरंपितरंवाजिहिꣳसिम ॥ अग्निर्मातस्मादेनसोगार्हपत्यउन्नोनेषद्दुरितायानिचकृम ॥ भूमिर्मातादितिर्नोजनित्रंभ्रातांतारिक्षमभिशस्तएनः ॥ द्यौर्नःपितापितृयाच्छंभवासिजामिमित्वामाविवित्सिलोकात् ॥ यत्रसुहार्दःसुकृतोमदंतेविहायरोगंतन्व१ꣳस्वायां ॥ अश्लोणांगैरह्रुताःस्वर्गेतत्रपश्येमपितरंचपुत्रं ॥ यदन्नमद्म्यनृतेनदेवादास्यन्नदास्यन्नुतवाकरिष्यन् ॥ यद्देवानांचक्षुष्यागोअस्तियदेवकिंचप्रतिजग्राहमग्निर्मातस्मादनृणंकृणोतु ॥ यदन्नमद्मिबहुधाविरूपंवासोहिरण्यमुतगामजामविं ॥ यद्देवानां०कृणोतु ॥ ३ ॥ इत्युपस्थाय ॥ त्रयोदश्यासमिधमादध्यात् ॥ ॐ यन्मयामनसावाचाकृतमेनःकदाचन ॥ सर्वस्मात्तस्मान्मोळितोमोग्धित्वꣳहिवेत्थयथातथꣳस्वाहा ॥ अग्नयेवैश्वानरायेदं० ॥ इतिसमिधंहुत्वाप्रधानहोमात्पूर्वंस्विष्टकृद्धोमाकरणपक्षेपूर्ववत्तेनहविषास्विष्टकृतंजुहोति ॥ पूर्वोक्तमंत्रौग्राह्यौ ॥ कर्मसमृद्ध्यर्थंजयादिहोमःकार्यः ॥ ततःत्वंनोअग्नेइत्यादिसꣳस्रावांतंहुत्वाकर्मशेषसमापनाद्यर्चनाचार्यपूजनदक्षिणादानसमंत्रपंचगव्यप्राशनकर्मेश्वरार्पणाद्यंतंकर्मशेषंसमापयेत् ॥ अयंहोमोबौधायनमतेनपक्वचरुसहितोगुरुः जमदग्निप्रोक्तस्तद्रहितोलघुरिति ॥ इतिकूष्मांडहोमः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ १७५ ॥ बृहस्पतिशांतिः ॥

श्रीः ॥ आचम्यपवित्रपाणिःप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्य ॥ अस्यकुमारस्योपनयनकाले (कन्यकायाविवाहकालेवा) बृहस्पत्यानुकूल्यसिद्धिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंबृहस्पतिशांतिंकरिष्ये ॥ इतिसंकल्प्यगणेशपूजनाद्याचार्यवरणांतंकुर्यात् ॥ ततआचार्यः यथाशक्तिनिर्मितप्रतिमायामग्न्युत्तारणांतंकृत्वा ॥ यदत्रसंस्थितंभूतमित्यादिदेशसंस्कारांतेहोमदेशस्यैशानदेशेमहीद्यौरितिस्पृष्टभुविओषधयइतिधान्यंप्रक्षिप्याजिघ्रकलशमितिधवलकुंभंस्थाप्येमंमेगंगेइतितीर्थोदकेनापूर्याश्वत्थेवोनिषदनमितिअश्वत्थपल्लवान् गायत्र्यादिमंत्रैःपंचगव्यं देवस्यत्वा० भिषिंचामीतिकुशोदकंनिक्षिप्य युवासुवासाइतिपीतवस्त्रेणसंवेष्ट्यबृहस्पतेजुषस्वनइतिपंचरत्नानिप्रक्षिप्ययाओषधीरितिवक्ष्यमाणान्सर्वान्निक्षिपेत् यूथिकांदमनंमधुपुष्पाणिपत्रं (भाषायांपत्रजमितिप्रसिद्धं) पलाशंसर्षपान्जटामांसींगुडूचींअपामार्गंविडंगंशंखिनींवचांसहदेवीं विष्णुक्रांतांशतावरींकुष्टंमांसीं हरिद्रेद्वेमुराशैलेयचंदनंवचांकचोरंमुस्तांचेतिनिक्षिप्यपीतवस्त्रेणावेष्ट्य ॥ ततश्चंदनादिनाकुंभमभ्यर्च्यपूर्णादर्वीतियथाविभवंसौवर्णादिपूर्णपात्रंनिधायतत्राष्टदलोत्तरदलेहरिताक्षतनिर्मितदीर्घचतुरस्रपीठे हैमींबृहस्पतिप्रतिमांस्थापयित्वा स्थंडिलेऽग्निप्रतिष्ठापनादिअन्वाधानेव्याहृत्यंते बृहस्पतिमष्टोत्तरशतसंख्याभिरश्वत्थसमिद्भिस्तावतीभिराज्याहुतिभिस्तावतीभिःसर्पिर्मिश्रपायसाहुतिभिःतावतीभिःसाज्ययवव्रीहितिलाहुतिभिश्च अंगहोमेवरुणंद्विरित्यादिसंस्रावांतमुक्त्वासमिधोग्नावाधायसामान्यप्रधानहोमांतेकुंभोपरिस्थापितप्रतिमायामावाहनादिषोडशोपचारैर्बृहस्पतिंपूजयेत् ॥ तत्रविशेषः ॥ पीतवस्त्रयुग्मंपीतंयज्ञोपवीतंपीतंचंदनंपीताक्षतान् ॥ चंपकादिपीतपुष्पं ॥ बिल्वमज्जाधूपं ॥ घृतदीपं ॥ दध्योदनंनैवेद्यं ॥ दक्षिणायांपुष्परागोमाणिक्यंयथा

शक्तिहेमवा ॥ पूजांतेऽब्लिंगाभिर्वारुणीभिःपावमानीभिश्चकुंभानुमंत्रणं ॥ ततोयजमानोयथान्वाधानंबृहस्पतयइदंनममेतित्यागंकुर्यात् ॥ अथाचार्योबृहस्पतिमंत्रेणप्रणवादिनादधिमध्वाक्ताअष्टोत्तरशतमश्वत्थसमिधोजुहुयात् ॥ तावतीराज्याहुतीः सर्पिर्मिश्रलोकसिद्धपायसाहुतीः साज्ययवव्रीहितिलाहुतीश्च ॥ ततः इमंमेवरुणेत्यादिसंस्रावहोमांते परिस्तरणविसर्जनाभ्यर्चनांतंकुर्यात् ॥ ततोबृहस्पतेःगंधादिभिःपूर्वोक्तैःफलतांबूलांतैःपूजनंकृत्वासयजमानोनमस्कुर्यात् ॥ ततस्ताम्रपात्रेशुद्धोदकंप्रक्षिप्यतत्रपीतानिगंधाक्षतपुष्पाणिफलंचप्रक्षिप्यार्घ्यंदद्यात् ॥ गंभीरदृढरूपांगदेवेज्यसुमतेप्रभो ॥ नमस्तेवाक्पतेशांतगृहाणार्घ्यंबृहस्पते ॥ इति ॥ ततोयजमानोबृहस्पतयेकृतकर्मार्पणंकुर्यात् ॥ भक्त्यायत्तेसुराचार्यहोमपूजादिकंकृतं ॥ तत्त्वंगृहाणशांत्यर्थंबृहस्पतेनमोनमः ॥ इति ॥ ततःप्रार्थयेत् ॥ जीवोबृहस्पतिःसूरिराचार्योगुरुरंगिराः ॥ वाचस्पतिर्देवमंत्रीशुभंकुर्यात्सदाममेति ॥ ततोविसर्जनंकृत्वाचार्यंप्रणम्यसर्वोपचारसंयुक्तांगोयुक्तामिमांप्रतिमांतुभ्यमहंसंप्रददे ॥ इतितादृशप्रतिमांदद्यादभिषेकोत्तरंवाप्रतिमादानं ॥ कुंभोदकेनाचार्यःपुत्रदारसमेतंयजमानमभिषिंचेत् ॥ आपोहिष्ठेति० ३ ॥ समुद्रज्येष्ठा० ४ ॥ इदमापः० १ ॥ तामग्निवर्णां० १ ॥ याओषधीः० १ ॥ अश्वावतीर्गोमती० १ ॥ यद्देवादेवहेडनंयददीव्यमायुष्टेविश्वतोदधदित्याद्यनुवाकैश्चतच्छंयोरावृणीमहइति ॥ ततोब्राह्मणाश्चसंपूज्यतेभ्योभूयसींदक्षिणादत्वाशिषोवाचयित्वाकर्मेश्वरेसमर्प्य यथाशक्तिब्राह्मणान्भोजयेत् ॥ इतिबृहस्पतिशांतिः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ १७६ ॥ विनायकशांतिर्बौधायनतंत्रे ॥

श्रीः ॥ अथातोविनायककल्पंव्याख्यास्यामोमासिमासिचतुर्थ्यांशुक्लपक्षस्यपंचम्यांवाभ्युदयादौसिद्धिऋद्धिकामःपशुकामोवा

विनायकस्यबलिंहरेत् ॥पूर्वेद्युःकृतैकभक्तोपआचम्यदेवयजनोल्लेखनाद्यग्निमुखांतंकृत्वादक्षिणामुखंहस्तिमुखंदैवतमावाहयति॥ विघ्नविघ्नेश्वरागच्छविघ्नेत्येवनमस्कृत ॥ अविघ्नायभवास्माकंसदास्माकंभवोद्भवेत्यथदूर्वाक्षतासुमनोमिश्रमर्घ्यंददातिइमाआपः शिवतमाःपूताःपूततमामेध्यामेध्यतमाअमृताअमृतरसाः(तमाः) पाद्याअर्घ्याअर्हणीयाअभिषेचनीयाआचमनीयामार्जनीयाश्च प्रतिगृह्यतांभगवन्विनायकोमित्यथतूष्णींगंधपुष्पधूपदीपैरभ्यर्च्योपतिष्ठते ॥ नमोभूपतयेनमोभुवनपतयेनमोभूतानांपतयेन मइत्यथतिस्रस्तिस्रोविनायकाहुतीर्जुहोति ॥ विनायकायभूपतयेनमोविनायकायस्वाहा ॥ एवंविनायकायभुवनपतयेनमोविनायकायस्वाहा ॥ विनायकायभूतानांपतयेनमोविनायकायस्वाहा॥ जयप्रभृतिसिद्धमाधेनुवरप्रदानादपूपंकरंभोदकसक्तून्पायसमित्यथास्माउपकिरति ॥ विघ्नायस्वाहा ॥एवंविनायकाय वीराय शूरायोग्रायभीमायहस्तिमुखायवरदायविघ्नपारिषदेभ्यः स्वाहेत्यथभूतेभ्योबलिमुपहरेत् ॥ येभूताःप्रचरंतीत्यथपंचसूत्रंकंकणंहस्तेबध्नाति ॥ विनायकमहाबाहोविघ्नमेतत्तवाज्ञया ॥ कामामेसाधिताःसर्वेइदंव्याहृतिभिराबध्नामिकंकणमित्यथाग्निप्रदक्षिणंकृत्वाप्रणम्याभिवाद्यविनायकंविसर्जयति ॥ कृतंयदिमयाप्राप्तंमहाभागगणेश्वर ॥ उत्तिष्ठसगणःसाधुयाहिभद्रंप्रसीदतामिति ॥ दधिमधुपयआज्यविसर्जनंकल्पयति ॥ ॥ छ ॥

॥ १७७ ॥ विनायकशांतिः[1] ॥

श्रीः ॥ पूर्वोक्तशुभदिनेकर्तादेशकालौस्मृत्वाविनायकोपसर्गशांत्यर्थंअमुककर्मणिनिर्विघ्नतासिद्ध्यर्थंअमुकफलसिद्ध्यर्थंलक्ष्मीप्रा

---

१ संकटेसमनुप्राप्तेयाज्ञवल्क्येनयोगिना ॥ शांतिरुक्तागणेशस्यकृत्वातांशुभमाचरेत् ॥ अकृत्वाशांतिकंयस्तुनिषिद्धेसतिदारुणे ॥ प्रकरोतिशुभंकर्मविघ्नस्तस्यपदेपदे ॥ बौधायनीयेस्मिन्प्रयोगेपूर्वनिर्दिष्टेपिसौकर्यार्थमयंपुनःशांतिरत्नस्थःप्रयोगःसंगृहीतः ॥

ह्यर्थंवाविनायकशांतिंकरिष्यइतिसंकल्प्यगणेशपूजनपुण्याहवाचनमातृकापूजावृद्धिश्राद्धानिकृत्वाचार्यंवृत्वाचतुरः विज्ञानेश्वरमतेपराशरमतेष्टौवाऋत्विजोवृणुयात् ॥ तेषुचत्वारःस्वस्तिवाचकाइतिमदनरत्ने ॥ अपरेपुण्याहवाचनंनेच्छंति अग्रेतस्यकर्तव्यत्वात् ॥ अस्मिन्पक्षेमातृकार्चावृद्धिश्राद्धयोर्लोपआर्थिकः ॥ अथाचार्यःपंचवर्णैःशुक्लैर्वापिष्टैर्मध्येस्वस्तिकंकृत्वातदुपरिरक्तमानडुहंचर्मप्राग्ग्रीवमुत्तरलोमास्तीर्यतत्रश्रीपर्णीकाष्ठजंपीठंसंस्थाप्यतत्रश्वेतवस्त्रमाच्छाद्यतच्चतुर्दिक्षुचत्वारिस्वस्तिकानिकृत्वा तेषुप्रागादितः महीद्यौरित्यादिनाकांडानुसमयेनएकवर्णांश्चतुरःकुंभान्धान्यराशौनिधायह्रदोदकेननदीसंगमोदकेनवापूर्य ॥ उद्धृता॑सिव॑राहे॒ण॒कृ॒ष्णे॒नश॑तबा॒हुना ॥ मृत्तिके॑हर॑मेपा॒पं॑य॒न्म॒यादु॑ष्कृ॒तंकृतमितिमंत्रेणतेषुपंचमृदःक्षिप्त्वा ॥ गंधद्वारामितिचंदनागुरुकेशरकस्तूरीकर्पूरादीन्गंधान्गोरोचनांगुग्गुलुंचक्षिप्त्वा ॥ अश्वत्थेइतिपंचपल्लवान्निक्षिप्यचंदनमालाभूषितान्कृत्वा याःफलिनीरितिफलं बृहस्पतेजुष०पंचरत्नानि अग्नेरेतइतिहेमक्षिप्त्वा युवासुवासाइतिवस्त्रेणावेष्ट्य पूर्णादर्वीतिपूर्णपात्रंनिधायैवंचतुर्दिक्षुकृत्वा प्रतिकलशंकलशस्यमुखे० देवदानवेत्यादिपठेत् ॥ ततश्चतुर्दिक्षुचत्वारऋत्विजः त्वंनोअग्ने० इतिवरुणमावाह्य षोडशोपचारैः(महार्णवेतुवरुणप्रकाशकमंत्रांतरैर्वाव्याहृतिभिर्वानाममंत्रेणवापूजापंचोपचारैर्वेतिच)संपूज्य आनोभद्राःशंनोवातःपवतामित्यादिस्वस्वशाखोक्तांशांतिंपठेयुः आचार्योभद्रासनस्यपूर्वतोहोमार्थंस्थंडिलंकृत्वातदैशान्यांहस्तमात्रवेदिकायांपीठेवस्त्रादौ तत्पुरु॑षायवि॒द्महेवक्रतुं॒डाय॑धीमहि। तन्नोदंतिःप्रचो॒दया॑त् इतिविनायकं ॥सुभगायैवि॒द्महेकाममा॒लिन्यैधीमहि॥ तन्नोगौरीप्रचो॒दया॑त् ॥ इत्यंबिकांचहैमप्रतिमायामावाहयेत् ॥ तत्परितोयथावकाशंप्रतिमास्वक्षतपुंजेषुवा व्योमकेशं पार्वतीं

भीमजं वसुदेवं अर्कं मंगलं शुक्रं बृहस्पतिं बुधं शनैश्चरं चंद्रं राहुं बाहुलेयं विष्णुं एतान् इंद्रादिलोकपालांश्चावाह्यासनादिनै वेद्यांतैरुपचारैःसंपूज्यभद्रासनस्यपूर्वतःस्थंडिलेगृह्योक्तविधिनाग्निंप्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् ॥ केचित्तुग्रहमखेतत्समानतंत्रंकुर्वंति । तत्रविनायकादुत्तरेग्रहावाहनंकुर्यात् ॥ तत्रान्वाधानेसामान्यप्रधानोत्कीर्तनांते । ग्रहान्समिदाज्यचरुभिः । मितं संमितं शालं कटंकटं कूष्मांडं राजपुत्रं चैकैकयाचर्वाहुत्या व्योमकेशादीनेकैकयाचर्वाहुत्या वरुणंद्विरित्याद्यंतेचरुंश्रपयित्वाबर्हिष्यासाद्य गव्याज्यलोलितेन (गोघृतमिश्रेण) गौरसर्षपकल्केनोद्वर्तितसर्वांगंपूर्वोक्तैःसर्वौषधैःसर्वगंधैश्चविलिप्तशिरसंयजमानमाचार्यो मंगलवेदघोषैर्भद्रासनेउपवेशयेदितिविज्ञानेश्वरमहार्णवादयः । (बृहत्पराशरोप्येवमाह । उपवेश्योद्वर्तयेदितिमदनरत्नेउक्तं) ॥ ततोयजमानःपूर्ववृतैश्चतुर्भिरष्टभिर्वाब्राह्मणैःसहस्वगृह्योक्तविधिनास्वस्तिवाचनंकुर्यात् । ततोजीवत्पतिपुत्राभिःसुवेषाभिः स्त्रीभिर्नीराजनंकार्यं । ताभ्यश्चयजमानोवस्त्राणिकंचुकानिचदद्यादित्याचारः ॥ ततआचार्यःपूर्वदेशस्थंकलशमादाय ॥ सहस्राक्षंशतधारमृषिभिःपावनंकृतं ॥ तेनत्वामभिषिंचामिपावमान्यःपुनंतुते ॥ इतिमंत्रेणयजमानमभिषिंचेत् ॥ भगंतेवरुणोराजाभगंसूर्योबृहस्पतिः ॥ भगमिंद्रश्चवायुश्चभगंसप्तर्षयोददुः ॥ इतिदक्षिणकुंभेन ॥ ततः-यत्तेकेशेषुदौर्भाग्यंसीमंतेयच्चमूर्धनि ॥ ललाटेकर्णयोरक्ष्णोरापस्तद्घ्नंतुसर्वदा ॥ इतिपश्चिमकुंभेन ॥ ततउत्तरकलशमादाय सहस्राक्षमित्याद्यैस्त्रिभिर्मंत्रैरभिषिंचेत् ॥ अपरार्कमतेतुत्रिभिरेकैककुंभेनाभिषेकः ॥ ततश्चतुर्भिर्मिलितैःकुंभैर्बृहत्पराशरोक्तैरभिषिंचेत् ॥ एतद्वैपावनंस्नानंसहस्राक्षमृषिस्मृतं ॥ तेनत्वाशतधारेणपावमान्यःपुनंत्विमाः(त्वमूः) ॥ शक्रादिदशदिक्पालाब्रह्मेशाःकेशवादयः ॥ आपस्तेघ्नंतुदौर्भाग्यं शांतिंददतुसर्वदा ॥ सुमित्र्यानआपओषधयःसंतुदुर्मित्र्यास्तस्मैसंतुयोऽस्मान्द्वेष्टियंचवयंद्विष्मः ॥ समुद्रागिरयोनद्योमुनयश्च

पतिव्रताः ॥ दौर्भाग्यंघ्नंतुतेसर्वेशांतिंयच्छंतुसर्वदा॥ पादगुल्फोरुजंघास्यनितंबोदरनाभिषु ॥ स्तनोरोबाहुहस्तानांग्रीवास्कंधांगसंधिषु ॥ नासाललाटकर्णभ्रूकेशांतेषुचयत्स्थितं ॥ तदापोघ्नंतुदौर्भाग्यंशांतिंयच्छंतुसर्वदा ॥ (मिलितकुंभैरभिषेकइतिकेचित् ॥ चतुर्थकलशाभिषेचनएवैतेमंत्राःपठनीयाइतिमयूखे) ॥ ततआचार्यःप्राङ्मुखोयजमानस्यपश्चात्तिष्ठन्सव्यपाणिनाकुशान्यजमानस्यमूर्धनिनिधायतत्रसार्षपंतैलंऔदुंबरेणस्रुवेणादाय ॐ मितायस्वाहा मितायेदमितियजमानः। एवमग्रेपित्यागः ॥ ॐ संमितायस्वाहा ॥ ॐ शालायस्वाहा ॥ ॐ कटंकटायस्वाहा॥ ॐ कूष्मांडायस्वाहा॥ ॐ राजपुत्रायस्वाहेति षडाहुतीर्जुहुयात् ॥अपरार्कमतेतुशालकटंकटाभ्यामेका कूष्मांडराजपुत्रायचैकाहुतिरितिचतस्रः॥ आथर्वणकौशिकगृह्यपशिष्टयोरप्येवं ॥ ततोवह्नाविध्माधानादिकृत्वापूर्वोक्तैःषड्डिर्मंत्रैरग्नौचरुंहुत्वाव्योमकेशादिभ्यश्चैकैकामाहुतिंहुत्वा इमंमेवरुणेत्यादिसꣳस्रावहोमांतेपूर्वादिदिक्षुइंद्रादिदशलोकपालेभ्योनाममंत्रैश्चरुशेषेणबलिंदत्वाशुद्धोदकेनस्नातोधौतांबरधरोयजमानःसाचार्योविनायकमंबिकांचपुर्वोक्ततद्गायत्रीभ्यांषोडशोपचारैःसंपूज्य कृताकृततंडुलान् तिलयुक्तौदनंपक्वापक्वमत्स्यान्त्रिविधसुरांतदभावेसैंधवयुतंपात्रत्रयेक्षीरं पक्वापक्वमांसं मूलकापूपपूरिकोंडेरकस्रग्दध्यन्नपायसगुडमिश्रपिष्टमोदकलड्डुकचित्रसुगंधपुष्पकुल्माषफलानिचैकपात्रेशूर्पेवाकृत्वा पूर्वोक्तमंत्रेण विनायकायैतमुपहारंनिवेदयामीत्युपहारंविनायकाय एवमंबिकायैचदत्वा कुसुमगंधदूर्वासर्षपसहितेनोदकेनांजलिमापूर्यप्रत्येकंपूर्वोक्तमंत्राभ्यामर्घ्यंदत्वादूर्वासर्षपपुष्पांजलिंचमंत्राभ्यांदत्वाभूमौशिरःकृत्वा ॥ रूपंदेहियशोदेहिभगंभगवन्देहिमे ॥ पुत्रान्देहिधनंदेहिसर्वान्कामांश्चदेहिमे ॥ इतिविनायकं ॥ रूपंदेहिजयंदेहिभगंभगवतिदेहिमे ॥ पुत्रान्देहिधनंदेहिसर्वान्कामांश्चदेहिमे ॥ (अचलांकुरुमेदेविविपुलांख्यातिसंभवामित्यर्धमधिकंहेमाद्रौभविष्ये ॥ ख्यातिसंभ

वालक्ष्मीः) इत्यंबिकांचोपतिष्ठेत ॥ बृहत्पाराशरोमंत्रांतरमाह ॥ सौभाग्यमंबिकेदेहिभगंरूपंयशोपिच ॥ स्त्रियंपुत्रांश्चकामांश्चतथाशौर्यंचदेहिमे ॥ गणेशमातरंबालेयत्किंचिन्मदभीप्सितं ॥ एकनाम्नैवतद्देविदेहिगौरिवरान्मम ॥ इति ॥ (अर्घ्यदानमुपस्थानंचचतुष्पथेबल्यनंतरंकार्यमितिमदनरत्ने ॥ युक्तंचेदं पराशरयाज्ञवल्क्याभ्यांतथैवोक्तत्वात्) ततआचार्यःशूर्पेकुशानास्तीर्यकृताकृताद्युपहारंतत्रनिधायचतुष्पथेभूमिमभ्युक्ष्यकुशानास्तीर्यतत्रशूर्पंनिधायबलिंदद्यात् ॥ मंत्रास्तु ॥ बलिंगृह्णंत्विमंदेवाआदित्यावसवस्तथा ॥ मरुतोथाश्विनौरुद्राःसुपर्णाःपन्नगाग्रहाः ॥ असुरायातुधानाश्चपिशाचामातरोरगाः ॥ शाकिन्योयक्षवेतालायोगिन्यःपूतनाःशिवाः ॥ जृंभकाःसिद्धगंधर्वानागाविद्याधरानगाः ॥ दिक्पालालोकपालाश्चयेचविघ्नविनायकाः ॥ जगतांशांतिकर्तारोब्रह्माद्याश्चमहर्षयः ॥ माविघ्नंमाचमेपापंमासंतुपरिपंथिनः ॥ सौम्याभवंतुतृप्ताश्चभूतप्रेताःसुखावहाः ॥ (ततस्तुवाससीशुक्लेपरिधायाहतेशुभे ॥ सितचंदनलिप्तांगःसितस्रग्भूषणान्वितः ॥ तानन्यांश्चद्विजान्सर्वान्भोजयेद्विविधाशनैः ॥ वस्त्रयुग्मंगुरोर्देयंतेतुतस्यवराशिषः ॥ इत्युपस्थानानंतरंपराशरोक्तेः) ॥ ततोयजमानोगृहमागत्यपादौप्रक्षाल्याचम्यपूर्णाहुतिंहुत्वाआचार्यंसंपूज्यतस्मैवस्त्रयुगंहेमचदक्षिणांदत्वाऋत्विग्भ्योयथाशक्त्यन्येभ्यश्चभूयसींदक्षिणांदत्वाविनायकांबिकयोरुत्तरपूजांकृत्वाविसृज्याचार्यायदत्वाग्निंसंपूज्यविभूतिंधृत्वाग्निंविसृज्यब्राह्मणान्भोजयित्वाकर्मेश्वरार्पणंकुर्यात् ॥ ॥

॥ १७८ ॥ श्रीपूजनादिशांतिः[1] ॥

श्रीः ॥ यजमानःआचम्यपवित्रपाणिःप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्य अस्यकुमारस्योपनयनेकन्यायाउद्वाहेवासंस्कारात्पूर्वमं

---

[1] चौलेचव्रतबंधेचविवाहेयज्ञकर्मणि । भार्यारजस्वलायस्यप्रायस्तस्यनशोभनं । आपदि । श्रियंसंपूज्यविधिवत्ततोमंगलमारभेत् । अलाभेसुमुहूर्तस्य रजोदोषेचसंगते । श्रियंसंपूज्यतत्कुर्यात्पाणिग्रहणमंगलं । वधूवरमात्रोर्देवतोत्थापनात्प्राग्रजसिशुद्धयंतेऽसंभवेपूर्ववाऐरिणीदानदेवतोत्थापनेकार्यं ।

तेवामातूरजोदोषोपस्थितिसूचितसकलानिष्टनिरासपूर्वकशुभफलप्राप्तिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंश्रीपूजनादिशांतिंकरिष्ये ॥ आदौनिर्विघ्नतासिद्ध्यर्थंगणपतिपूजनंपुण्याहवाचनंचकरिष्येइतिसंकल्प्यकृत्वा ॥ गोत्रोच्चारपूर्वकमाचार्यंवृत्वासंपूज्यआचार्यःकर्मसंकल्प्यप्रादेशकरणांतंकृत्वा रंगवल्ल्याद्यलंकृतेऐशानप्रदेशे महीद्यौः० इत्यादिभिर्मंत्रैर्विधिवत्कलशंसंस्थाप्यतदुपरिपूर्णादर्वीतिपात्रंनिधायतदुपर्यग्न्युत्तारणपूर्वकंसौवर्णप्रतिमायां ॥ ॐहिरण्यवर्णा० ऋ० १ ॥ ॐभूर्भुवःसुवःश्रियैनमःश्रियमावाहयामीतिश्रियमावाह्यश्रीसूक्तेनषोडशोपचारैःपूजयेत् ॥ ततःस्थंडिलोल्लेपनाद्यग्निप्रतिष्ठांतंकृत्वासमित्त्रयमादाय श्रद्धएहीत्यादिसामान्यप्रधानांतमुक्त्वात्रप्रधानं ॥ श्रियंश्रीसूक्तेनप्रत्यृचंपायसाहुत्याअंगहोमेवरुणंद्विरित्याद्युक्त्वासामान्यप्रधानहोमांते प्रधानहोमः॥ ॐ हिरण्यवर्णा० १५ ॥ इत्यादिपंचदशर्ग्भिःप्रत्यृचमेकैकांपायसाहुतिंहुत्वा इमंमेवरुणेत्यादिसंस्रावांतंहुत्वाकर्मणिस्थापितकलशोदकेनश्रीसूक्तेनयजमानमभिषिच्यआवाहितदेवताःपंचोपचारैःसंपूज्याचार्यायगांदक्षिणांचदत्वापीठदानादिचकृत्वायस्यस्मृत्येतिविष्णुस्मरणपूर्वकंकर्मेश्वरार्पणंकृत्वायथाशक्तिभूयसींदक्षिणांदत्वाशिषोग्राह्याः ॥ इतिश्रीपूजनादिशांतिः ॥

॥ १७९ ॥ प्रतिकूलशांतिः ॥

श्रीः ॥ कर्ताआचमनादिदेशकालस्मरणांतेममपुत्रस्यकन्यायावाविवाहनिश्चयोत्तरंअमुकस्यमृत्युवशेनोपस्थितप्रतिकूलदोषसूचितसकलारिष्टपरिहारपूर्वकंदीर्घायुःपुत्रपौत्रादिसुखैश्वर्यप्राप्तिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंगर्गोक्तांशांतिंकरिष्ये ॥ तदंगगणपतिपूजनपुण्याहवाचनाचार्यवरणानिकृत्वाआचार्यःप्रादेशकरणांतेपीठादौप्रतिमासुमध्ये ॥ हिरण्यवर्णामितिश्रीसूक्तेनश्रियं ॥ इदंविष्णुरिति विष्णुं ॥ गौरीर्मिमायेति गौरीं ॥ त्र्यंबकमिति रुद्रं ॥ परंमृत्योरिति मृत्युं चावाह्यषोडशोपचारैःसंपूज्यतत्पश्चि

मतःस्थंडिलेग्निंप्रतिष्ठाप्यध्यात्वान्वाधानेश्रद्धएहीत्यादिसामान्यप्रधानांते अग्निंप्रधानदेवंदूर्वातिलाज्यचरुभिःप्रतिद्रव्यमष्टोत्तरशतसंख्याहुतिभिःअग्निंवायुंसूर्यंप्रजापतिंचाज्येनअंगहोमेवरुणंद्विरित्यादिसꣳस्त्रावांतमुक्त्वासमिधोग्नावाधायसामान्यप्रधानहोमांते ॥ ॐ भूःस्वाहामृत्युर्नश्यतुसुखायवर्धतांस्वाहा इतिमंत्रेणोक्तद्रव्यैरुक्तसंख्यहोमंकृत्वाव्यस्तसमस्तव्याहृतिभिराज्यंहुत्वाइमंमेवरुणेत्यादिसꣳस्त्रावांतंहुत्वाकर्मशेषंसमाप्यदेवतोत्तरपूजांकुर्यात् ॥ ततोयजमानःआचार्यंसंपूज्यगांविसर्जितदेवतापीठंचतस्मैदत्त्वाविप्रान्संभोज्यभूयसींदत्त्वाशांतिंवाचयित्वाकर्मसमापयेत् ॥ इतिप्रतिकूलदोषशांतिः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ १८० ॥ गो[1]मुखप्रसवशांतिः ॥

श्रीः ॥ आचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यअस्यशिशोःअमुकनक्षत्रजननसूचितसकलारिष्टनिरसनद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंबौधायनोक्तांगोप्रसवशांतिंकरिष्ये ॥ तदंगंगणेशपूजनंपंचशब्दैःपुण्याहवाचनंआचार्यवरणंचकरिष्येइतिसंकल्प्यगणेशपूजनादिकुर्यात् ॥ अथवृताचार्यआचम्यप्राणानायम्यदेशकालावुत्कीर्त्यगोप्रसवशांतिंकर्तुंआचार्यकर्मकरिष्ये पुरुषसूक्तजपंयदत्रेतिसर्षपविकिरणंचकृत्वा पंचगव्येनशुद्धोदकेनचभूमिंप्रोक्ष्य ॥ ततोगृहस्यैशानभागेगोमयेनोपलिप्तभूमौश्वेतरजोभिःकर्णिकायुक्तंपंकजंकृत्वातत्रप्रस्थमात्रान्व्रीहीन्प्रक्षिप्यतेषुरक्तवस्त्रप्रसारितंनवंवैणवंशूर्पंसंस्थाप्यतत्रतिलान्विकीर्यतस्मिन्शूर्पेप्राङ्मुखंशिशुंनिधायद्वितीयशूर्पेणाच्छाद्यरक्तसूत्रेणशूर्पद्वयंवेष्टयित्वाशूर्पसंनिधौगामानीयगोमुखसांनिध्यंकृत्वागोमुखात्प्रसवंविभाव्य आचार्यःपूर्वकृतपंचगव्येनशिशुंप्रोक्षेदेभिर्मंत्रैः॥ ॐविष्णुर्योनिंकल्पयतुत्वष्टारूपाणिपिꣳशतु ॥ आसिंचतुप्रजापतिर्धातागर्भंदधातु

---

[1] मूलाश्रेषाज्येष्ठान्यतमनक्षत्रेष्वतिगंडेवैधृतौपातेअमाविष्टयुपरागादिषुजननेगोप्रसवशांतिंकुर्यादित्याहभगवान्बौधायनः ।

ते ॥ गर्भंधेहिसिनीवालिगर्भंधेहिसरस्वति ॥ गर्भंतेअश्विनावुभावाधत्तांपुष्करस्रजा ॥ हिरण्ययीअरणीयंनिर्मंथतोअश्विना ॥ तंतेगर्भꣳहवामहेदशमेमासिसूतवै ॥ यथाग्निगर्भापृथिवीद्यौर्यथेंद्रेणगर्भिणी ॥ वायुर्यथादिशांगर्भएवंतंगर्भंदधामिते ॥ यस्ययोनिंप्रतिरेतोगृहाणपुमान्पुत्रोजायतांगर्भेअंतः॥ तंमातादशमासोबिभर्तुसजायतांवीरतमःस्वानां ॥५॥ आपोहिष्ठेतितृसृभिःशुद्धोदकेनचस्नापयित्वा। गोमा॑ꣳअ॒ग्नेविमा॑ꣳअ॒श्वीय॒ज्ञोनृ॒वत्स॑खा॒सद॒मिद॑प्रमृ॒ष्यः ॥ इडा॑वा॑ꣳए॒षोअ॑सुरप्र॒जावा॑न्दी॒र्घोर॒यिःपृ॑थुबु॒ध्नःस॒भावा॑न् ॥ इतिमंत्रेणगांवामांगेषुसर्वांगेवास्पृशेत् ॥ ॐ विष्णो॑र॒राट॑मसि॒विष्णोः॑पृ॒ष्ठम॑सि॒विष्णो॒स्यूर॑सि॒विष्णो॑र्ध्रु॒वम॑सिवैष्ण॒वम॑सि॒विष्ण॑वेत्वा ॥ इतिमंत्रेणपिताशिशुमादायमात्रेदद्यात् मातापित्रेदद्यात् पितामात्रेदद्यात् ॥ ततःपितातूष्णींपुत्रस्यमुखमीक्षते ॥ ॐअंगादंगात्संभवसिहृदयादधिजायसे ॥ आत्मावैपुत्रनामासिसजीवशरदःशतं ॥ इतिशिशुमूर्धनित्रिरवघ्राय गोमुखप्रसवाख्यस्यकर्मणःपुण्याहंभवंतोब्रुवंतुअस्तुपुण्याहं ॥ स्वस्ति० आयुष्मतेस्वस्ति ॥ ऋद्धि० कर्मऋद्ध्यतां ॥ इतिवाचयित्वाततस्तांगांयस्मैकस्मैब्राह्मणायदद्यात् ॥ ततआचार्यःअद्यपू० गोप्रसवशांत्यंगंस्थंडिलादिकंकर्मकरिष्येतदंगंउद्धननादिकर्मकरिष्ये ॥ स्थंडिलंगोमयेनोपलिप्यतत्सवि० उद्धन्यमा०वरदनामानमग्निंप्रतिष्ठा चत्वारिशृंगेत्यादिध्यात्वा वरदोभव ॥ अस्यांशांतौग्रहहोमःकृताकृतइतिरुद्रधरः ॥ तदभावेपूजनमपिकृताकृतं ॥ कर्तव्यमित्यन्ये ॥ अग्नेःपूर्वतःव्रीहिमयंस्थंडिलंकृत्वामध्येष्टदलंकृत्वातत्रमहीद्यौरित्यादिनाकलशंसंस्थाप्यतस्मिꣳस्तिरःपवित्रमंतर्धाय ॐआपोवाइदꣳ० सुवरापओम्इत्युदकमासिच्यसर्वौषधीःपंचरत्नकुशदूर्वागंधान्निक्षिप्यवस्त्रयुग्मेनसंवेष्ट्यकुंभमलंकृत्यकुंभाभ्यंतरेजलमध्येएवक्रमेणदेवताआवाहयेत् ॥ [1]मध्ये ॐ स॒द्योजा॒तं० ॐ भू०

---

१ अन्यस्मिन्पुस्तकेतुकलशमध्येएवपूर्वेसद्योजातंदक्षिणेवामदेवंप्रतीच्यांअघोरंउदीच्यांतत्पुरुषमितिक्रमोदृश्यते ।

सद्योजातायनमः सद्योजातमावाहयामि ॥ पूर्वे ॐ वा॒म॒दे॒वाय॑नमों० ॐ भू० वामदेवायनमःवामदेवं० ॥ दक्षिणे ॐ अ॒घोरें भ्योथ॒० ॐ भू० अघोरायनमःअघोरं० ॥ पश्चिमे ॐ तत्पुरु॑षाय० ॐ भू० तत्पुरुषायनमःतत्पुरुषं० ॥ उत्तरे ॐ ईशानः सर्वी० ॐ भू० ईशानायनमःईशानं० नर्यप्रजां० ॐ भूर्भुवःसुवःपंचास्यरुद्रायनमइतिचंदनादिभिःसंपूज्य ॥ कुंभमुखेबिल्व पल्लवनिर्मितंमंडलाकारंकृत्वातदुपरिपूर्णपात्रंनिधायतत्राष्टदलंकृत्वा सुवर्णनिर्मितावरुणविष्णुयक्ष्मप्रतिमाः अश्मन्नूर्जमित्यनुवाकेनसंततधारयाग्न्युत्तारणप्राणप्रतिष्ठादिनासंस्कृत्य उक्तरीत्यातस्मिन्नुदक्संस्था० ॐ इ॒मंमेव॑रुण० ॐ भू० वरुणायनमःवरुणं आ० ॥ ॐ इ॒दंविष्णु॒र्वि० ॐ भू० विष्णवेनमःविष्णुमा० ॥ ॐ अ॒क्षीभ्यांते॒० ॐ भू० यक्ष्मणेनमःयक्ष्माणंइतिसंस्थाप्यषोडशोपचारैःसंपूज्यऋत्विक्सहाचार्यः कुंभमन्वारभ्यन्यासपूर्वकंरुद्रैकादशिनींरुद्रंवाजपेत् ॥ शतायुधायेतिपंचाज्यानीमंत्रान् ॥ ॐ शतायुधाय० तानिविश्वा १ येचत्वारः० हसर्वे २ ग्रीष्मोहेमंत० येस्याम ३ इदुवत्सराय० स्याम ४ भद्रांनःश्रेयः० स्योनः ५ आशुःशिशानइत्यनुवाकं कृणुष्वपाजइत्यनुवाकं तन्मध्येमदेचिदस्येतिवर्जं दधिक्राव्णइतिसुरभिमतिंआपोहिष्ठेतित्रीन् हिरण्यवर्णाःशुचयइत्यनुवाकं पवमानःसुवर्जनइत्यनुवाकं ऋचांप्राचीमहतीत्यनुवाकंचाभिमृश्यजपेत् ॥ ततोन्वाधानं ॥ समित्रयमादायश्रद्धएहीत्यादिप्राणायामांतंकृत्वा गोमुखप्रसवशांत्याख्येकर्मणियायक्ष्यमाणादेवता० जातवेदसमग्निमिध्मेनेत्यादि सामान्यप्रधानांतमुक्त्वाप्रधानहोमे वरुणंषडृचात्मकवरुणसूक्तेनप्रतिमंत्रमष्टादशावृत्तिभिरष्टोत्तरसंख्याभिराहुतिभिः दधिमध्वाज्यसंसृष्टद्रव्येण विष्णुंषडृचात्मकविष्णुसूक्तेनप्रतिमंत्रमष्टादशावृत्तिभिरष्टोत्तरसंख्याकाभिराहुतिभिःदधिमध्वा० यक्ष्माणंषडृचात्मकयक्ष्मसूक्तेनप्रतिमंत्रमष्टादशावृत्तिभिरष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिःदधिमध्वाज्यद्रव्येणयक्ष्ये ॥ अंगहोमेवरुणं

द्विः० स्विष्टकृद्धोमेअग्निꣳस्विष्टकृतंहुतशेषेण० प्रायश्चित्तहोमेअग्निंत्रिः० ॥ ॐ भूर्भुवःसुवःस्वाहा प्रजा० ॥ एषहिदेवःप्र०॥
सामान्यप्रधानांतंहुत्वाअन्यस्मिन्पात्रेदधिमध्वाज्यानिसꣳसृज्यप्रधानहोमंकुर्यात् तत्रवरुणसूक्तं ॥ ॐ अवतेहेडोवरुणनमोभिर
वयज्ञेभिरीमहेहविर्भिः ॥ क्षयन्नस्मभ्यमसुरप्रचेतोराजन्नेनाꣳसिशिश्रथःकृतानिस्वाहा ॥ १ ॥ उदुत्तमंवरुणपाशमस्मदवाधमं
विमध्यमꣳश्रथाय ॥ अथावयमादित्यव्रतेतवानागसोअदितयेस्यामस्वाहा ॥ २ ॥ यत्किंचेदंवरुणदैव्येजनेभिद्रोहंमनुष्याश्चरा
मसि ॥ अचित्तीयत्तवधर्मायुयोपिममानस्तस्मादेनसोदेवरीरिषःस्वाहा ॥ ३ ॥ कितवासोयद्रिरिपुर्नदीवियद्वाघासत्यमुतयन्न
विद्म ॥ सर्वाताविष्यशिथिरेवदेवाथातेस्यामवरुणप्रियासःस्वाहा ॥ ४ ॥ इमंमेवरुणश्रुधीहवमद्याचमृडय ॥ त्वामवस्युराचके
॥ ५ ॥ तत्त्वायामिब्रह्मणावंदमानस्तदाशास्तेयजमानोहविर्भिः ॥ अहेडमानोवरुणेहबोध्युरुशꣳसमानआयुःप्रमोषीःस्वाहा
॥ ६ ॥ यथादैवतंत्यागः ॥ अथविष्णुसूक्तं ॥ ॐ विष्णोर्नुकंवीर्याणिप्रवोचंयःपार्थिवानिविममेरजाꣳसि ॥ योअस्कभायदुत्त
रꣳसधस्थंविचक्रमाणस्त्रेधोरुगायःस्वाहा ॥ १ ॥ तदस्यप्रियमभिपाथोअश्यांनरोयत्रदेवयवोमदंति ॥ उरुक्रमस्यसहिबंधुरि
त्थाविष्णोःपदेपरमेमध्वउत्सःस्वाहा ॥ २ ॥ प्रतद्विष्णुस्तवतेवीर्यायमृगोनभीमःकुचरोगिरिष्ठाः ॥ यस्योरुषुत्रिषुविक्रमणेष्व
धिक्षियंतिभुवनानिविश्वास्वाहा ॥ ३ ॥ परोमात्रयातन्वावृधाननतेमहित्वमन्वश्नुवंति ॥ उभेतेविद्मरजसीपृथिव्याविष्णो
देवत्वंपरमस्यवित्सेस्वाहा ॥ ४ ॥ विचक्रमेपृथिवीमेषएतांक्षेत्रायविष्णुर्मनुषेदशस्यन् ॥ ध्रुवासोअस्यकीरयोजनासउरुक्षितिं
सुजनिमाचकारस्वाहा ॥ ५ ॥ त्रिर्देवःपृथिवीमेषएतांविचक्रमेशतर्चसंमहित्वा ॥ प्रविष्णुरस्तुतवसस्तवीयान्त्वेषंह्यस्यस्थविर
स्यनामस्वाहा ॥ ६ ॥ यक्ष्मसूक्तं ॥ ॐ अक्षीभ्यांतेनासिकाभ्यांकर्णाभ्यांछुबुकादधि ॥ यक्ष्मंशीर्षण्यंमस्तिस्काज्जिह्वायाविवृहा

मितेस्वाहा ॥ १ ॥ ग्रीवाभ्यस्तउष्णिहाभ्यःकीकसाभ्योअनूक्यात् ॥ यक्ष्मंदोषण्य१ंमꣳसाभ्यांबाहुभ्यांविवृहामितेस्वाहा ॥२॥ आंत्रेभ्यस्तेगुदाभ्योवनिष्ठोर्हृदयादधि ॥ यक्ष्मंमतस्नाभ्यांयक्नःप्लाशिभ्योविवृहामितेस्वाहा ॥ ३ ॥ ऊरुभ्यांतेअष्ठीवद्भ्यांपार्ष्णिभ्यांप्रपदाभ्यां ॥ यक्ष्मꣳश्रोणिभ्यांभासदाद्भंससोविवृहामितेस्वाहा ॥ ४ ॥ मेहनाद्वनंकरणाल्लोमभ्यस्तेनखेभ्यः ॥ यक्ष्मꣳसर्वस्मादात्मनस्तमिदंविवृहामितेस्वाहा ॥ ५ ॥ अंगादंगाल्लोम्नौलाम्नोजातंपर्वणिपर्वणि ॥ यक्ष्मंसर्वस्मादात्मनस्तमिदंविवृहामितेस्वाहा ॥ ६ ॥ ततइमंमेवरुणेत्यादिस्विष्टकृतमवदायहव्यवाहमभिमाति० वेमेतिपुरोनुवाक्यामनूच्यस्विष्टमग्नेअ० आयुस्वाहेतियाज्ययाजुहोति ॥ अग्नयेस्विष्टकृतइदं० ॥ ततःशुल्बप्रहरणादिसंस्थाजपांतंसमाप्य ॥ ततःप्रधानकलशोदकंपात्रांतरेगृहीत्वातेनसर्त्विगाचार्यःसपत्नीकंयजमानमभिषिंचेदेभिर्मंत्रैः ॥ आपोहिष्ठेति ३ हिरण्यवर्णाइति ४ पवमानःसुवर्जन इत्यनुवाकेन इमंमेवरुण० १ इदंविष्णु० १ अक्षीभ्यांते० १ देवस्यत्वा० इत्यादिमंत्रैःसपत्नीकंयजमानंशिशुंचाभिषिंचेत् स्थापितदेवतानामुत्तरपूजांकृत्वादेवताविसृज्यआचार्यायदत्वाअग्निपूजांकृत्वा ॥ यजमानःअद्येत्यादिमयाआचर्यादिद्वाराकृतस्य गोप्रसवशांतिकर्मणःसांगतासिद्ध्यर्थंआचार्यायगोप्रदानंब्रह्मणेवृषदानंऋत्विग्भ्योदक्षिणाप्रदानंचकरिष्ये ॥ ब्राह्मणान्संपूज्य नमोस्त्वनंताय० इदंआवाहितदेवतापूजापीठंसोपस्करंआचार्यायतुभ्यमहंसंप्रददेदानसांगतार्थंदक्षिणां० प्रतिगृह्यतां ॥ कर्मणः सांगतासिद्धयेब्राह्मणान्भोजयिष्येतेभ्योभूयसींदक्षिणांदातुमहमुत्सृजे ॥ अनेनगोप्रसवशांत्याख्येनकर्मणाश्रीपरमेश्वरःप्रीयतां ॥ वषट्कृतेवि० ॥ गच्छगच्छसुरश्रेष्ठ० ॥ इतिशंकरभट्टीस्थाबौधायनीयागोमुखप्रसवशांतिः ॥ ॥ ७ ॥

॥ १८१ ॥ मूलनक्षत्रशांतिः ॥

श्रीः ॥ अभुक्तमूलोत्पत्तौवर्षाष्टकांतेभुक्तमूलोत्पत्तावव्यवहितागामिमूलर्क्षेएकादशाहेद्वादशाहेवान्यतमेवाशुभदिवसेगोमुखप्रसवशांतिंविधाययजमानःआचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यअस्यशिशोः मूलनक्षत्रजन्मसूचितसकलारिष्टनिरसनद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंबौधायनोक्तांसग्रहमखांमूलशांतिंकरिष्ये ॥ तदंगंगणेशपूजनंपुण्याहवाचनंमातृकापूजनंनांदीश्राद्धमाचार्यर्त्विग्वरणंचकरिष्यइतिसंकल्प्योक्तरीत्याकुर्यात् ॥ वृताचार्यःआचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यअमुकगोत्रेणामुकशर्मणा यजमानेनवृतोहंमूलशांतिंकर्तुंआचार्यकर्मकरिष्ये ॥ शरीरशुद्ध्यर्थंपुरुषसूक्तंजप्त्वायदत्रेतिसर्षपान्विकीर्यपंचगव्यशुद्धोदकाभ्यां भूमिंप्रोक्षेत् ॥ ततोगोमयेनगोचर्ममात्रमुपलिप्यतन्मध्येहस्तमात्रंस्थंडिलंविधाय आचार्यःअद्यपू॰ मूलशांत्यंगत्वेनस्थंडिलादि सकलंकर्मकरिष्येइतिसंकल्प्य उद्धननादिभूसंस्कारंविधायतत्रवरदनामानमग्निंप्रतिष्ठाप्यप्रोक्षितेंधनानिनिक्षिप्यवेणुधमन्याप्रबोध्यध्यायेत् ॥ चत्वारिशृंगा॰ वरदोभव ॥ स्थंडिलस्यपूर्वभागेवेदिद्वयंप्रकल्प्यतत्रदक्षिणवेद्यांग्रहमखोक्तविधानेनग्रहानावाह्य संपूज्यतदीशान्यांकलशंसंस्थाप्यपूजयेत् ॥ उत्तरवेद्यांचतुर्विंशतिदलान्वितंसकर्णिकंपंकजंनिर्मायसितासितरक्तपीतरजोभीरंजितंकृत्वामध्यकर्णिकायांद्रोणपरिमितान्व्रीहीन्तदर्धंतंडुलान्तदर्धंतिलांश्चान्योन्योपरिप्रसार्यचतुरस्रंविधायतत्राव्रणंतंतुवेष्टिताननंतैजसंकलशंमहीद्यौरित्यादिगोमुखप्रसवशांतिवत्संस्थाप्य॥तद्यथा॥महीद्यौ॰ ओषधयःसं॰ आजिघ्र॰ इमंमे॰ आपोवाइदं॰ उदकेनपूरयेत् ओषध्यादिक्षिपेत् ॥ तस्मिन्कुंभेजलमध्येएवक्रमेणदेवताआवाहयेत् ॥ मध्येसद्योजातंप्र॰ ॐ सद्योजातायनमः सद्योजातंआ॰ ॥ पूर्वे वामदेवाय॰ वामदेवंमा॰ ॥ दक्षिणस्यां अघोरेभ्यो॰ अघोरायनमःअघोरं॰ ॥ प्रतीच्यां

तत्पुरुषाय० तत्पुरुषायनमः तत्पुरुषमा० ॥ उदीच्यां ईशानःसर्व० ईशानायनमःईशानं० ॥ नर्यप्रजां० ॐ भूर्भुवःसुवःपंचास्यरुद्रायनमःइतिमंत्रेणगंधाद्युपचारैःपूजयेत् ॥ कुंभमुखेबिल्वपल्लवनिर्मितंमंडलाकारंकृत्वातत्रपूर्णपात्रंनिधायतस्मिन्सुवर्णनिर्मिताःनिर्ऋतींद्रापांप्रतिमाःअग्न्युत्तारणप्राणप्रतिष्ठादिनासंस्कृत्यवक्ष्यमाणमंत्रैरावाहयेत् ॥ ॐ मूलंप्रजांवीरवतीं० इत्यष्टवाक्यात्मकमंत्रेणपूर्णपात्रोपरिमध्येप्रतिमायांनिर्ऋतिमावाहयेत् ॥ तद्दक्षिणतःइंद्रोज्येष्ठामनु० इत्यष्टौवाक्यात्मकमंत्रेणप्रतिमायांइंद्रमावाहयेत् ॥ तदुत्तरतः यादिव्याआपःपयसा० इत्यष्टौवाक्यात्मकमंत्रेणअपआवाह्य प्रागादिचतुर्विंशतिभूमिस्थदलेषुप्रदक्षिणंप्रतिमास्वक्षतपुंजेषुवाउत्तराषाढाद्यनूराधांतनक्षत्रदेवताः तत्तन्मंत्रेणनाममंत्रेणवाआवाहयेत् ॥ तद्यथा ॥ ॐ विश्वेभ्योदेवेभ्योनमः विश्वान्देवानावाहयामि १ विष्णवे० २ वसुभ्यो० ३ वरुणाय० ४ अजैकपदे० ५ अहयेबुध्नियाय० ६ पूष्णे० ७ अश्विभ्यां० ८ यमाय० ९ अग्नये० १० प्रजापतये० ११ सोमाय० १२ रुद्राय० १३ अदितये० १४ बृहस्पतये० १५ सर्पेभ्यो० १६ पितृभ्यो० १७ [१]अर्यम्णे० १८ भगाय० १९ सवित्रे० २० त्वष्ट्रे० २१ वायवे० २२ इंद्राग्निभ्यां० २३ मित्राय० २४ ॥ ॐ भूर्भुवःसुवःनिर्ऋत्यादिदेवताभ्यइतिषोडशोपचारैःपूजयेत् ॥ तदुत्तरतःशतच्छिद्रकलशंसंस्थाप्यतत्रवरुणमावाह्यनात्रजलपूरणं ॥ न्यासपूर्वकरुद्रैकादशिनीमावर्तनंवाजपेत् ततःसऋत्विगाचार्यःप्रधानकलशमन्वारभ्यवक्ष्यमाणान्मंत्रान्जपेत् ॥ शतायुधायेतिपंचमंत्राः ५ आशुःशिशानो० अनुवाकं १ कृणुष्वपाजः० अनु० मदेचिदस्येतिवर्जं २ ममाग्नेवर्चो० ३ प्रजापतेरक्ष्यश्वयत्तत्प० ४ पवमानःसुवर्जनः० ५ सर्वेषुवाएषुलोकेषु० ६ एताननुवाकान्जपेत् ॥ हरिꣳहरंत० शुक्रैरग्निमिंधान०

---

१ पूर्वाफल्गुन्याभगदेवतात्वादुत्तरायाश्चार्यमदेवत्वाद्वैलोम्यंप्रतीयतेतथापिअर्यमाराजेतिमंत्रलिंगादत्रयथान्यासएवसाधुः ॥

माच्छिदोमृ० मानोमहांतमुत० मानस्तोकेत० प्रजापतेनत्व० स्वस्तिदाविश० त्र्यंबकंयजामहे० अपमृत्युमुपक्षुधं० (ज्येष्ठाशांत्यां विशेषः ॥ येतेसहस्रम०) इतिमंत्रान्जपेत् ॥ प्रजापतेरक्ष्यश्वयत्तत्परापतत्तदश्वोभवयदश्वयत्तदश्वस्याश्वत्वंतद्देवाअश्वमेधेनैवप्रत्यंदधुरेषवैप्रजापतिꣳसर्वंकरोतियोश्वमेधेनयजतेसर्वएवभवतिसर्वस्यवाएषाप्रायश्चित्तिःसर्वस्यभेषजꣳसर्वंवाएतेनपाप्मानंदेवाअतरन्नपिवाएतेनब्रह्महत्यामतरन्त्सर्वंपाप्मानं ॥ १ ॥ तरतितरतिब्रह्महत्यांयोश्वमेधेनयजतेयउचैनमेववेदोत्तरंवैतत्प्रजापतेरक्ष्यश्वयत्तस्मादश्वस्योत्तरतोवद्यतिदक्षिणतोन्येषांपशूनांवैतसःकटोभवत्यप्सुयोनिर्वाअश्वोप्सुजोवेतसस्स्वएवैनंयोनौप्रतिष्ठापयतिचतुष्टोमस्तोमोभवतिसरड्वाअश्वस्यसक्थ्याबृहत्तद्देवाश्चतुष्टोमेनैवप्रत्यंदधुर्यच्चतुष्टोमोभवत्यश्वस्यसर्वत्वाय ॥ २ ॥ सर्वपाप्मानमवृहद्द्वादशच ॥ ॥ सर्वेषुवाएषुलोकेषुमृत्यवोन्वायत्ताः ॥ तेभ्योयदाहुतीर्नजुहुयात् ॥ लोकेलोकएनंमृत्युर्विंदेत् ॥ मृत्यवेस्वाहामृत्यवेस्वाहेत्यभिपूर्वमाहुतीर्जुहोति ॥ लोकाल्लोकादेवमृत्युमवजयते ॥ नैनंलोकेलोकेमृत्युर्विंदति ॥ यदमुष्मैस्वाहामुष्मैस्वाहेतिजुह्वत्संचक्षीत ॥ बहुंमृत्युममित्रंकुर्वीत ॥ मृत्यवेस्वाहेत्येकस्माएवैकांजुहुयात् ॥ एकोवाअमुष्मिन्लोकेमृत्युः ॥ १ ॥ अशनयामृत्युरेव ॥ तमेवामुष्मिन्लोकेवयजते ॥ भ्रूणहत्यायैस्वाहेत्यवभृथआहुतिंजुहोति ॥ भ्रूणहत्यामेवावयजते ॥ तदाहुः ॥ यद्भ्रूणहत्यापात्र्यार्थ ॥ कस्माद्यज्ञेपिक्रियतइति ॥ अमृत्युर्वाअन्योभ्रूणहत्यायाइत्याहुः ॥ भ्रूणहत्यावावमृत्युरिति ॥ यद्भ्रूणहत्यायैस्वाहेत्यवभृथआहुतिंजुहोति ॥ २ ॥ मृत्युमेवाहुत्यातर्पयित्वापरिपाणंकृत्वा ॥ भ्रूणघ्नेभेषजंकरोति ॥ एताꣳहवैमुंडिभऔदन्यवः ॥ भ्रूणहत्यायैप्रायश्चित्तिंविदांचकार ॥ योहास्यापिप्रजायांब्राह्मणꣳहंति ॥ सर्वस्मैतस्मैभेषजंकरोति ॥ जुंबकायस्वाहेत्यवभृथउत्तमामाहुतिंजुहोति ॥ वरुणोवैजुंबकः ॥ अंततएववरुणमवयजते ॥ खलतेर्विक्लिधस्यशुक्लस्यपिंगाक्षस्यमूर्ध

न्जुंहोति ॥ एतद्वैवरुणस्यरूपं ॥ रूपेणैववरुणमवयजते ॥३॥ लोकेमृत्युर्जुहोतिंमूर्धन्जुंहोतिद्वेच ॥ मृत्युर्नश्यत्वायुर्वर्धतांभूःस्वाहा ॥ मृत्युर्न० भुवःस्वाहा ॥ मृत्यु० सुवःस्वाहा ॥ मृत्यु० भूर्भुवःसुवःस्वाहा इतिजपेत् ॥ ततआचार्यःअग्नेःपश्चादुपविश्यकृष्णव्रीहितंडुलचरुंतदभावेकृसरंवादेवतात्रयहोमपर्याप्तंनवग्रहहोमार्थंचशालाग्नौपरिकर्मादिनापचेत् ॥ तिलमिश्रौदनःकृसरः ॥ समित्रयमादायश्रद्धएहीत्यादिप्राणायामांतंकृत्वासग्रहमखमूलशांतिहोमकर्मणियायक्ष्यमाणादेवताइत्यादिसामान्यप्रधानांतमुक्त्वावैशेषिकप्रधानहोमे सवितारं०एताआदि० नवग्रहदेवताअष्टाष्टसंख्याकाभिःअर्कादिजातीययथालाभसमित्कृसराज्याहुतिभिःईश्वरंउमां० एताअधिदेवताःप्रत्यधिदेवताश्चतैरेवद्रव्यैश्चतुश्चतुःसंख्याकाभिराहुतिभिः गणपतिंदु० इंद्रंअग्निं० एताः क्रतुसाद्गुण्यदेवताः दिक्पालदेवताश्चतैरेवद्रव्यैः द्वाभ्यांद्वाभ्यामाहुतिभ्यां निर्ऋतिंइंद्रंअपःअष्टवाक्यात्मकैस्तत्तन्मंत्रैश्चरुणाकृसरान्नेनवाप्रत्येकमष्टोत्तरशतसंख्याभिराहुतिभिःअष्टाविंशतिभिर्वा ॥ देवतात्रयोपहोमान्एकैकयाहुत्याआज्येननवर्चात्मकनिर्ऋतिसूक्तेनप्रतिमंत्रमेकैकयाहुत्याआज्येन द्वादशर्चात्मकइंद्रसूक्तप्रतिमंत्रेणएकैकयाहुत्याआज्येन नवर्चात्मकअप्सूक्तप्रतिमंत्रेणएकैकयाहुत्याआज्येन उत्तराषाढादिअनूराधांतानक्षत्रदेवताःनाममंत्रेणएकैकयाहुत्याआज्येन अंगहोमेवरुणंद्विरित्यादिसामान्यप्रधानांतंहुत्वाअन्वाधानोक्तसंख्ययाग्रहहोमंकुर्यात् ॥ ततःप्रधानहोमःकृसरान्नेनमूलंप्रजामितिपुरोनुवाक्यामनूच्यअहर्नोअद्येतियाज्ययास्वाहाकारांतेनजुहोतितद्यथा ॥ ॐ मूलंप्रजांवीरवतीं० ८ मह्योंअहर्नोअद्य० मह्यंस्वाहा १०८ वा २८ कृसरान्नेन॥इंद्रोज्येष्ठामनु०रिष्योंपुरंदरायवृष०८ लोकंस्वाहा १०८ वा २८॥यादिव्याआपः०भवतोंयाश्चकूप्याया०८ भवंतुस्वाहा १०८ वा २८॥ उपहोमआज्येन प्रजापतयेस्वाहा मूलाय०प्रजायै०१इंद्रायस्वा०ज्येष्ठायै० ज्यैष्ठ्याय०

अभिजित्यै० २ अद्भ्यः० अषाढाभ्यः० समुद्रायस्वाहा० कामाय० अभिजित्यै० ३ इतिदेवतात्रयोपहोमः ॥ अथनिर्ऋतिसूक्तं ॥ चक्षुषोहेते० कृणुस्वाहा १ योमाचक्षुषा० कृणुस्वाहा २ यत्किंचासौ० हंतुस्वाहा ३ यातुधानानि० करोतिस्वाहा ४ हन्मितेहं० स्यꣳस्वाहा ५ अपनह्यामि० तꣳस्वाहा ६ पुरामुष्यव० तयस्वाहा ७ अंतिदूरेस० महꣳस्वाहा ८ योमानक्तं० मसिस्वाहा ९ ॥ अथेंद्रसूक्तं ॥ तिष्ठाहरीरथ० दायस्वाहा १ कस्यवृषा० धनेस्वाहा २ इंद्रमभेंह० ऋतुस्वाहा ३ उपनोहरि० अर्कैःस्वाहा ४ व्युस्त्रिधोअस्रो० दयत्स्वाहा ५ भेरोष्विंद्रꣳ० येस्वाहा ६ महिक्षेत्रं० मग्निꣳस्वाहा ७ उरुंनोलोक० हंतास्वाहा ८ आनोविश्वाभि० मिंद्रस्वाहा ९ इंद्रायगावआ० नस्वाहा १० गभस्तयो० महिꣳस्वाहा ११ अस्यस्तो० नुस्वाहा १२ ॥ अप्सूक्तं ॥ हिरण्यवर्णा० तुस्वाहा १ यासाꣳरा० तुस्वाहा २ यासांदेवा०तुस्वाहा ३ शिवेनमा० धत्तस्वाहा ४ आपोभद्रा० गन्तस्वाहा ५ आदित्पश्याम्यु० दावस्वाहा ६ आपोहिष्ठा० सेस्वाहा ७ योवःशिव० रःस्वाहा ८ तस्माअरंग० नस्वाहा ९ ॥ इतिसूक्तत्रयेणहुत्वा यथादैवतंत्यागःकार्यः ॥ ततश्चतुर्विंशतिदेवताभ्योनाममंत्रैर्होमः ॥ विश्वेभ्योदेवेभ्यःस्वाहा० विष्णवे० वसुभ्यः० वरुणाय० अजायैकपदे० अहयेबुध्नियाय० पूष्णे० अश्विभ्यां०यमाय० अग्नये० प्रजापतये० सोमाय० रुद्राय० अदित्यै० बृहस्पतये० सर्पेभ्यः० पितृभ्यः० अर्यम्णे० भगाय० सवित्रे० त्वष्ट्रे० वायवे० इंद्राग्निभ्याꣳ० मित्रायस्वाहा ॥ यथादैवतंत्यागः ॥ ततःइमंमेवरुणेत्यादिस्विष्टकृदंतंहुत्वा शुल्बप्रहरणे० प्रायश्चित्तहोमांतंकृत्वा० सत्यꣳस्वाहा ॥ विश्वेभ्योदेवेभ्यःस्वाहा ॥ ततोबलीन्दद्यात् ॥ यजमानआचम्यप्राणानायम्यअद्यपू० मयाकृतस्यआचार्यादिद्वारासग्रहमखमूलजननशांतिकर्मणःसांगतासिद्धये इंद्रादिलोकपालेभ्यआदित्यादिदेवताभ्यः मुख्यदेवताभ्यःक्षेत्रपालायचबलि

प्रदानमहंकरिष्ये तदंगंबलिपूजनंक० ॥ ॐ त्रातारमिंद्र० भूर्भुवःसुवःइंद्रायनमः सर्वोपचारार्थेगंधाक्षतान्समर्पयामि ॥ इंद्रायसांगायसपरिवारायसायुधायसशक्तिकायेमंसदीपमाषभक्तबलिंसमर्पयामि ॥ भोइंद्रदिशंरक्षबलिंभक्षममसकुटुंबस्यायुःकर्ताक्षेमकर्ताशांतिकर्तापुष्टिकर्तातुष्टिकर्तानिर्विंघ्नकर्ताआरोग्यकर्तावरदोभवअनेनबलिदानेनेंद्रःप्रीयतां ॥ १ ॥ एवंपूर्वग्रहयज्ञोक्तप्रकारेणलोकपालेभ्योग्रहेभ्यश्चबलीन्दत्वा मूलंप्रजांवीरवतीं० ८ निर्ऋत्याद्यावाहितदेवताभ्योनमः सर्वोपचारार्थेगंधाक्षतान्समर्प० निर्ऋत्याद्यावाहितदेवताभ्यःसांगाभ्यः० ॥ भोनिर्ऋत्याद्यावाहितदेवताःअमुंबलिंगृह्णीतममसकुटुंबस्यायुःकर्त्र्यः० वरदाभवतअनेननिर्ऋत्याद्यावाहितदेवताःप्रीयंतां० पुनःसंकल्पपूर्वकंक्षेत्रपालायचपूजनपूर्वकंबलिंदत्वा बलौनीतेहस्तौपादौप्रक्षाल्यब्राह्मणैर्दशशांतिंपठेत् ॥ अद्यपूर्वो० मयाकृतस्यआचार्यादिद्वारासग्रह० मूलशांति० सर्वकर्मप्रपूरणींभद्रद्रव्यदांपूर्णाहुतिंहोष्यामि ॥ आज्यंद्वादशवारंगृहीत्वा ॐ सप्ततेअग्नेसमिधः० घृतेनस्वाहा ॥ सप्तवतेग्नयइदं० ॥ पूर्णाहुतिमुत्तमांजुहोति ॥ सर्वंवैपूर्णाहुतिः ॥ सर्वमेवाप्नोति ॥ अथोइयंवैपूर्णाहुतिः ॥ अस्यामेवप्रतितिष्ठति ॥ पूर्णाहुतिमुत्तमांजुहोति ॥ प्रत्युत्तंब्ध्यैसयत्वार्यं ॥ वसुभ्योरुद्रेभ्यआदित्येभ्यःस्वाहा ॥ वसुभ्योरुद्रे० ॥ कर्मपरिपूरणार्थंप्रायश्चित्ताहुतिंहुत्वाबर्हिंषिपूर्णपात्रंनिनयेत् ॥ सदसि० यज्ञनमस्ते० उपतेनमः ॥ कर्मशेषंसमापयेत् ॥ अद्यपू० स्थापितदेवतानामुत्तरपूजांकरिष्यइतिसं० गंधाद्युपचारैःपूजयेत् ॥ ततःकलशोदकंपात्रांतरेगृहीत्वासर्त्विंगाचार्यःशतच्छिद्रकलशेनसकुटुंबंयजमानमभिषिंचेद्वक्ष्यमाणैर्मंत्रैः ॥ तेचमंत्राः ॥ मूलंप्रजांवीर० ८ इंद्रोज्येष्ठाम० ८ यादिव्याआपः० ८ चक्षुषोहेतेइतिनवर्ग्भिः(वाक्यानि ३६)

तिष्ठाहरीर० अनुवाकेन ॥ हिरण्यवर्णाःशु० ऋ० १३ शतायुधायेतिपंचमंत्रैः ॥ योसौखङ्गधरोदेवोनिर्ऋतीराक्षसाधिपः ॥ प्रशामयतुमूलोत्थंदोषंगंडांतसंभवं १ योसौवज्रधरोदेवोमहेंद्रोगजवाहनः ॥ मूलजातशिशोर्दोषंमातापित्रोर्व्यपोहतु २ योसौनिधिपतिर्देवोखङ्गधृग्वाजिवाहनः ॥ प्रशामयतुमूलोत्थंदोषंबालस्यशांतिदः ३ योसौदंडधरोदेवोधर्मोमहिषवाहनः ॥ मूलजातशिशोर्दोषंव्यपोहतुयमोमम ४ योसौशक्तिधरोदेवोहुतभुङ्मेषवाहनः ॥ सप्तजिह्वश्चदेवोग्निर्मूलदोषंव्यपोहतु ५ योसौपाशधरोदेवोवरुणश्चजलेश्वरः ॥ नक्रवाहश्चेकितानोमूलदोषंव्यपोहतु ६ योसौदेवोजगत्प्राणोमारुतोमृगवाहनः ॥ मातापित्रोः शिशोश्चैवमूलदोषंव्यपोहतु ७ योसौपशुपतिर्देवःपिनाकीवृषवाहनः ॥ आश्लेषामूलगंडांतदोषमाशुव्यपोहतु ८ विघ्नेशःक्षेत्रपोदुर्गालोकपालानवग्रहाः ॥ सर्वदोषप्रशमनंशीघ्रंकुर्वंतुशांतिदाः ९ इतिपौराणमंत्रैः ॥ देवस्यत्वास० अश्विनो० पूष्णोहस्ता० अश्विनोर्भै० इत्यादिमंत्रैरभिषिंचेत् ॥ ततोयजमानःस्नात्वाधौतवाससीपरिधायाचम्यविभूतिधारणंकुर्यात् ॥ तिष्ठतीमे० अग्निंपूजयेत्॥प्रमादात्कुर्व० ॥ अनेनआचार्यादिद्वारामत्कृतेनमूलशांतिहोमाख्येनकर्मणायज्ञभोक्तापरमेश्वरःप्रीयतां॥ पुनरद्येत्यादिमयाकृतस्यसग्रहमखमूलशांत्याख्यस्यकर्मणःसांगतासिद्ध्यातत्संपूर्णफलावाप्त्यर्थंआचार्यायकृष्णधेनुनिष्क्रयद्रव्यं ब्रह्मणेकृष्णानड्वाहनिष्क्रयद्रव्यंरुद्रजापिनेहवनकर्तृभ्यऋत्विग्भ्योयथाशक्तिसुवर्णनिष्क्रयद्रव्यदानंचकरिष्ये ॥ आचार्यादीन्पूजयिष्ये ॥ नमोस्त्वनंतायेतिसंपूज्य ॥ सतिसंभवेदशदानानिदद्यात् ॥ पीठदेवताःयांतुदेवेतिविसृज्यआचार्याय दत्वा आचार्योदेवस्यत्वासवितुः० प्रतिगृह्णामि॥ कृतस्यकर्मणःसांगतासिद्ध्यर्थंयथाशक्तिब्राह्मणभोजनंनानानामगोत्रेभ्योब्राह्मणेभ्योभूयसी

---

१ एषक्रमोदिक्क्रमेणायुक्तोभाति ॥ शौनकादिकैस्तुयोसौवज्रध० १ योसौशक्तिधरोदेवोहुतभु० २ योसौदंडधरोदे० ३ योसौखङ्गधरोदेवोनिर्ऋ० ४ योसौपाशधरो० ५ योसौदेवोजगत्प्राणो० ६ योसौनिधिपतिर्दे० ७ योसौपशुपतिर्दे० ८ इतिक्रमउक्तः ॥

दक्षिणाप्रदानंचकरिष्ये ॥ नमोस्त्वनंताय० ॥ अनेनसग्रहमखमूलशांत्याख्येनकर्मणा० ॐ तत्सत्० वषट्ते० कर्मांतेद्विराचमनं ॥ तस्मिन्नेवदिनेन्यस्मिन्वाशुभेह्निजातकर्मादिकुर्यात् ॥ इतिसंस्कारनिर्णयेबौधायनोक्तामूलशांतिःसमाप्ता ॥ ॥ छ ॥

॥ १८२ ॥ ज्येष्ठाजननशांतिः ॥

श्रीः ॥ तत्रएतावान्विशेषः ॥ आचमनादिदेशकालोत्कीर्तनांतेममास्यशिशोःज्येष्ठानक्षत्रजननसूचितसकलारिष्टनिरसनद्वाराशुभतासिद्ध्यर्थेश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंबौधायनोक्तांसग्रहमखांज्येष्ठाजननशांतिंकरिष्ये ॥ तदंगंगणेशपूजनस्वस्तिवाचनमातृकापूजननांदीश्राद्धाचार्यवरणादि ॥ अस्यांशांतौप्रधानदेवताइंद्रःअधिदेवतामित्रःप्रत्यधिदेवतानिर्ऋतिः ॥ एवंप्रकारेणदेवतास्थापनेहोमेउपहोमेसूक्तोपहोमेअभिषेकेचतत्तन्मंत्राःपठनीयाः ॥ इंद्रोज्येष्ठम० ८ ऋद्ध्यास्महव्यै० ८ ॥ मूलंप्रजांवीर० ८ मित्रदेवतामंत्राः ॥ उपहोमेनक्षत्रदेवताअबादिइंद्राग्निभ्यामित्यंताः (इंद्राय[1]स्वाहा ज्येष्ठायैस्वाहा ज्यैष्ठ्यायस्वाहा) अभिजित्यैस्वाहा मित्रायस्वाहा अनूराधेभ्यःस्वाहा मित्रधेयायस्वाहा अभिजित्यैस्वाहा (प्रजापतयेस्वाहा मूलायस्वाहा प्रजायैस्वाहा)॥ सूक्तहोमे॥ मित्रोजनान्यातयति० प्रसमित्र० अयंमित्रो० अनमीवासइडया० मित्रंनरꣳशिम्या० महाꣳआदित्यो० जुहोत ॥ अन्यत्सर्वंमूलशांतिवत् ॥ (मित्रो[1]जनान्प्रसमित्र० यज्ञियस्वाहा १ अपिभद्रेसौ० क्ष्यंतस्वाहा २ वयंमित्रस्य० गिरास्वाहा ३ प्रतिप्रियं० जुष्टꣳस्वाहा ४ अग्नौमित्राय० ऋचानस्वाहा ५ इषांवोढा० देवयंतीस्वाहा ६) देवताहोमअद्भ्यःस्वाहाइंद्राग्निभ्याꣳस्वाहाइतिचतुर्विंशतिनाममंत्रैर्मूलशांतिवज्जुहुयात् ॥ इतिबौधायनोक्ताज्येष्ठाजननशांतिः ॥ ॥ छ ॥

---

[1] अस्मिन्प्रयोगेधनुश्चिह्नांतर्गतोविशेषस्तथामित्रोजनानित्यस्यपृथग्रीत्यामंत्रविभागश्चान्यस्मिन्पुस्तके । एतत्सद्भिर्विचारणीयं ।

॥ १८३ ॥ अथाश्रेषाशांतिः ॥

श्रीः ॥ तत्रसर्पाःप्रधानदेवताअधिदेवताबृहस्पतिः प्रत्यधिदेवतापितरश्च ॥ तेषामष्टवाक्यात्मकमंत्राश्चइदꣳसर्पेभ्यो० मधुमज्जुहोमीत्यंतंसर्पाणां ॥ बृहस्पतिःप्रथमं० पतयःस्यामेतिबृहस्पतेः ॥ उपहूताःपितरोये० जुषंतामितिपितॄणां ॥ बृहस्पतयेस्वाहातिष्यायस्वा० ब्रह्मवर्चसायस्वा० सर्पेभ्यःस्वाहाश्रे० पितृभ्यःस्वाहामघा० इत्युपहोमः ॥ बृहस्पतेजुषस्व० शुषेस्वा० १ एवापित्रे० यीणाꣳस्वा० २ बृहस्पतेअतिय० चित्रꣳस्वा० ३ इतिऋक्त्रयात्मकंबृहस्पतिसूक्तं ॥ नमोअस्तुसर्पेभ्यो० इतिऋक्त्रयात्मकंसर्पसूक्तं ॥ उशंतस्त्वेतिऋक्त्रयात्मकंपितृसूक्तं ॥ अर्यम्णेस्वाहेत्यादिअदित्यैस्वाहेत्यंतनक्षत्रदेवताहोमइतिविशेषः ॥ अन्यत्सर्वंमूलशांतिवत् ॥ इत्याश्रेषाशांतिः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ १८४ ॥ आश्लेषाशांतिः(स्फुटा) ॥

श्रीः ॥ जन्मतएकादशेद्वादशेन्यतमेवाशुभेदिवसेगोमुखप्रसवशांतिंविधाययजमानआचम्यप्राणानायम्यदेशकालौस्मृत्वाममास्यशिशोःआश्रेषानक्षत्रजन्मसूचितसकलारिष्टनिरसनद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं सग्रहमखांबौधायनोक्तांआश्रेषानक्षत्रशांतिं करिष्ये ॥ तदंगंगणेशपूजनंपुण्याहवाचनंमातृकापूजनंनांदीश्राद्धंआचार्यवरणंचकरिष्यइतिसंकल्प्यउक्तरीत्याकुर्यात् ॥ अथाचार्यःअमुकगोत्रेणशर्मणावृतोहंआचार्यकर्मकरिष्येइतिसंकल्प्यशरीरशुद्धयेपुरुषसूक्तंजप्त्वासर्षपान्विकीर्यपंचगव्यशुद्धोदकाभ्यांभुवंप्रोक्ष्य ॥ आश्रेषाशांत्यंगंस्थंडिलादिसर्वंकर्मकरिष्ये ॥ गोमयेनोपलिप्यउद्धननादिभूसंस्कारंविधायवरदनामानमग्निंप्र

तिष्ठाप्यचत्वारिशृंगेतिप्रार्थ्यवरदोभव ॥ स्थंडिलस्यपूर्वभागेग्रहानावाह्यपूजयेत् ॥ ग्रहमंडलस्योत्तरतश्चतुर्विंशतिदलान्वितंपंकजंविलिख्यसितासितरक्तपीतरजोभिःरंजितंकृत्वातदुपरिद्रोणपरिमितान्व्रीहीन्निधायतदुपरिद्रोणार्धपरिमितांस्तंदुलान्निधायतदुपरिद्रोणपापरिमितांस्तिलान्प्रसार्यचतुरस्रंकृत्वातत्रअव्रणंनवंतंतुवेष्टितानन्नंकलशंमहीद्यौरित्यादिप्रतिष्ठापयेत् ॥ महीद्यौः० ओषधयः० आजिघ्र० इमंमेगंगे० आपोवाइदꣳ० उदकेनपूरयेत् ॥ ओषध्यादिक्षिप्त्वातस्मिन्कुंभेजलमध्यएवक्रमेणदेवताआवाहयेत् ॥ मध्येसद्योजातं० इतिमंत्रेणसद्योजातंआवाहयामि ॥ पूर्वेवामदेवाय० वामदेवं० ॥ दक्षिणे अघोरेभ्यो० अघोरं० ॥ प्रतीच्यांतत्पुरुषाय० तत्पुरुषं० ॥ उदीच्यांईशानःसर्व० ईशानंआवाहयामीत्यावाह्यनर्यप्रजामितिप्रतिष्ठाप्य ॐ भूर्भुवःसुवःपंचास्यरुद्रायनमः इतिगंधाद्युपचारैःपूजयेत् ॥ कुंभमुखेबिल्वपत्राणिनिधायपूर्णादर्वि० इतिपूर्णपात्रंनिधायतत्रसुवर्णादिनिर्मितास्तिस्रःप्रतिमावक्ष्यमाणमंत्रैःप्रतिष्ठाप्य प्रधानदेवतासर्पाः ॐ इदꣳसर्पेभ्यो० मधुमज्जुहोमि ॥ अस्यांप्रतिमायांसर्पेभ्योनमःसर्पानावाहयामि ॥ अधिदेवताबृहस्पतिः ॐ बृहस्पतिःप्रथमं० पतयःस्याम ॥ दक्षिणेबृहस्पतिमावाहयामि ॥ प्रत्यधिदेवतापितरः ॐ उपहूताःपितरोयेमघासु० सुकृतंजुषंतां ॥ पितृभ्योनमः पितॄनावाहयामि ॥ ततःप्रागादिचतुर्विंशतिदलेषुप्रदक्षिणंप्रतिमासुअक्षतपुंजेषुवाअर्यमादिअदित्यंताश्चतुर्विंशतिदेवताआवाहयेत् ॥ ॐ [१]अर्यम्णे० १ भगाय० २ सवित्रे० ३ त्वष्ट्रे० ४ वायवे० ५ इंद्राग्निभ्यां० ६ मित्राय० ७ इंद्राय० ८ निर्ऋतये० ९ अद्भ्यो० १० विश्वेभ्योदेवेभ्यो० ११ विष्णवे० १२ वसुभ्यो० १३ वरुणाय० १४ अजैकपदे० १५ अहयेबुध्नियाय० १६ पूष्णे० १७ अश्विभ्यां० १८ यमाय०

---

[१] अत्रलिखितःक्रमएवसुवचः अर्यमाराजाजरस्तुविष्मान् ॥ फल्गुनीनामितिश्रुतिलिंगात् ॥

१९ अग्नये० २० प्रजापतये० २१ सोमाय० २२ रुद्राय० २३ अदितये० २४ तत्तन्मंत्रेणनाममंत्रेणवा ॥ सर्पादिदेवताभ्योनमः इतिषोडशोपचारैः पूजयेत् ॥ ततः सर्त्विगाचार्यः कुंभमन्वारभ्यमंत्रान्जपेत् ॥ शतायुधायेतिपंच आशुःशिशान० १ कृणुष्वपाजः० २ मदेचिदस्येतिवर्जं ममाग्नेवर्चो० ३ प्रजापतेरक्ष्य० ४ पवमानःसुव० ५ सर्वेषुवाएषुलोके० ६ एताननुवाकान्जपेत् ॥ हरिँ॒हरंत० शल्कैरग्नि० माछिदोमृ० मानोमहांत० मानस्तोके० प्रजापतेन० स्वस्तिदावि० त्र्यंबकंयजा० येते सहस्र० इतिमंत्रान्जपेत् ॥ मृत्युर्नश्यत्वायुर्वर्धतांभूःस्वाहा मृत्युरित्यादिसर्वत्र भुवःस्वाहा सुवःस्वाहा भूर्भुवःसुवःस्वाहा ॥ एकादशावृत्तिभिःसकृद्वारुद्रंजपेत् ॥ ततआचार्योग्नेःपश्चादुपविश्यक्रियमाणेसग्रहमखाश्रेषाशांतिहोमेदेवता० करिष्ये ॥ समित्रयमादायश्रद्धएहीत्यादिप्राणायामांतंकृत्वा सग्रहमखआश्रेषाशांतिहोमकर्मणियायक्ष्यमाणादेवतास्ताःसर्वाःपरिग्रहीष्यामि० ॥ वैशेषिकहोमेआदित्यादिनवग्रहदेवताःअष्टाष्टसंख्याकाभिःसमिच्चर्वाज्याहुतिभिः ईश्वराद्याअधिदेवताः प्रत्यधिदेवताश्चतैरेवद्रव्यैश्चतुश्चतुःसंख्याकाहुतिभिः गणपत्यादिदेवतादिक्पालदेवताश्चतैरेवद्रव्यैःद्वाभ्यांद्वाभ्यामाहुतिभ्यां ॥ सर्पान्बृहस्पतिंपितॄन् आवाहनोक्तमंत्रैः कृसरान्नेनप्रत्येकंअष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिः देवतात्रयोपहोमेमंत्रोक्तदेवताःएकैकयाहुत्याआज्येन ॥ सर्पान्सर्पसूक्तेनप्रत्यृचमेकैकयाहुत्याआज्येन बृहस्पतिंबृहस्पतिसूक्तेनप्रत्यृचमेकैकयाहुत्याआज्येन पितॄन् पितृसूक्तेनप्रत्यृचमेकैकयाहुत्याआज्येन ॥ अर्यमादिअदित्यंतानक्षत्रदेवताः नाममंत्रेणएकैकयाहुत्याआज्येन ॥ अंगहोमेवरुणंद्धिरित्यादि ॥ सामान्यप्रधानांतंहुत्वाग्रहहोमंकुर्यात् ततःप्रधानहोमःकृसरान्नेन इदँ॒सर्पेभ्यो० मधुमज्जुहोमिस्वाहा १०८ बृहस्पतिःप्रथमं० पतयःस्यामस्वाहा १०८ उपहूताःपितरो० सुकृतंजुषंताँ॒स्वाहा १०८ ॥ उपहोमआज्येनैकैकयाहुत्या सर्पे

भ्यःस्वाहा आश्रेषाभ्यः० दंदशूकेभ्यः० बृहस्पतये० तिष्याय० ब्रह्मवर्चसाय० पितृभ्यः० मघाभ्यः० नघाभ्यः० गदाभ्यः०
अरुंधतीभ्यः० ॥ आज्येनसूक्तहोमः ॥ सर्पसूक्तं ॥ ॐ भूमिर्भूम्नाद्यौ० उपस्थेतेदे० दधेस्वाहा १ आयंगौःपृ० पितरं० सुवः
स्वाहा २ त्रिꣳश्रद्धामवि० प्रत्य० द्युभिःस्वाहा ३ अस्यप्राणाद० व्यख्य० षःसुवःस्वाहा ४ नमोअस्तुसर्पेभ्यः सर्पेभ्योनमः
स्वाहा ५ येदोरोचने० सर्पेभ्योनमःस्वाहा ६ याइषवोयातु० सर्पेभ्योनमःस्वाहा ७ इतिसर्पसूक्तं ॥ बृहस्पतिसूक्ते १ आज्येन
बृहस्पतिःप्रथमंजायमानः ॥ महोज्योतिषःपरमेव्योमन् ॥ सप्तास्यस्तुविजातोरवेण ॥ विसप्तरश्मिरधमत्तमाꣳसिस्वाहा १ बृह
स्पतिःसमजयद्वसूनि ॥ महोव्रजान्गोमतोदेवएषः ॥ अपःसिषासन्त्सुवरप्रतीतः ॥ बृहस्पतिर्हंत्यमित्रमर्कैःस्वाहा २ बृहस्पतेप
रिदीयारथेनरक्षोहामित्राꣳअपबाधमानः ॥ प्रभंजन्सेनाःप्रमृणोयुधाजयन्नस्माकमेध्यवितारथानाꣳस्वाहा ३ एवापित्रेविश्वदे
वायवृष्णेयज्ञैर्विधेमनमसाहविर्भिः ॥ बृहस्पतेसुप्रजावीरवंतोवयꣳस्यामपतयोरयीणाꣳस्वाहा ४ आनोदिवःपर्वतादासरस्वती
यजतागंतुयज्ञं ॥ हवंदेवीजुजुषाणाघृताचीशग्मान्नोवाचमुशतीशृणोतुस्वाहा ५ पावीरवीकन्याचित्रायुःसरस्वतीवीरपत्नीधि
यंधात् ॥ ग्नाभिरच्छिद्रꣳशरणꣳसजोषादुराधर्षंगृणतेशर्मयꣳसत्स्वाहा ६ इतिबृहस्पतिसूक्तं ॥ अथपितृसूक्तं १ आज्येन ॥
ॐ उशंतस्त्वाहवामह० अत्तवेस्वाहा १ आनोअग्नेसुकेतुना ॥ रयिंविश्वायुपोषसं ॥ मार्डीकंधेहिजीवसेस्वाहा २ त्वꣳसोमम
हेभगं ॥ त्वंयूनऋतायते ॥ दक्षंदधासिजीवसे ॥ रथंयुंजंतेमरुतःशुभेसुभगꣳस्वाहा ३ त्वꣳसोमप्रचिकितोम० तधीराःस्वाहा ४
त्वयाहिनःपितरःसो० भवानःस्वाहा ५ त्वꣳसोमपितृभिःसं० रयीणाꣳस्वाहा ६ बर्हिषदःपितरऊ० दधातस्वाहा ७ आहंपि
तॄन्सुविदत्राꣳगमिष्ठाःस्वाहा ८ उपहूताःपितरःसोप्यासो० त्वस्मान्स्वाहा ९ अग्निष्वात्ताः पितरए० दधातनस्वाहा १० आग्नि

ष्वात्तानृतुमतोहवामहे ॥ नराशꣳसेसोमपीथंयदाशुः ॥ तेनोअर्वंतःसुहवाभवंतु ॥ शंनोभवंतुद्विपदेचतुष्पदेस्वाहा ११ येअग्निष्वात्तायेनग्निष्वात्ताः ॥ अꣳहोमुचःपितरःसोम्यासः॥ परेवरेमृतासोभवंतः ॥ अधिब्रवंतुतेअवंत्वस्मान्स्वाहा १२ वान्यायैदुग्धेजुषमाणाःकरंभं ॥ उदीराणाअवरेपरेच ॥ अग्निष्वात्ताऋतुभिःसंविदानाः ॥ इंद्रवंतोहविरिदंजुषंताꣳस्वाहा १३ यदग्नेकव्यवा० पितृभ्यआस्वाहा १४ त्वमग्नईडितोजातवेदो० हवीꣳषिस्वाहा १५ मातलीकव्यैर्य० मदंतिस्वाहा० १६ येतातृपूर्देवत्राजेहमानाः ॥ होत्रावृधाःस्तोमतष्टासोअर्कैः ॥ आग्नेयाहिसुविदत्रेभिरर्वाङ् ॥ सत्यैःकव्यैःपितृभिर्घर्मसद्भिःस्वाहा १७ हव्यवाहमजरंपुरुप्रियं ॥ अग्निंघृतेनहविषासपर्यन् ॥ उपासदंकव्यवाहंपितृणां॥ सनःप्रजांवीरवतीꣳसमृण्वतुस्वाहा १८ इति पितृसूक्तं ॥ ततश्चतुर्विंशतिनक्षत्रदेवतानांनाममंत्रैरेकैकयाहुत्याआज्येन यथालिंगंत्यागः ॥ ॐ अर्यम्णेस्वाहा १ भगाय० २ सवित्रे० ३ त्वष्ट्रे० ४ वायवे० ५ इंद्राग्निभ्यां० ६ मित्राय० ७ इंद्राय० ८ निर्ऋतये० ९ अद्भ्य० १० विश्वेभ्योदेवेभ्य० ११ विष्णवे० १२ वसुभ्यः० १३ वरुणाय० १४ अजैकपदे० १५ अहयेबुध्नियाय० १६ पूष्णे० १७ अश्विभ्यां० १८ यमाय० १९ अग्नये० २० प्रजापतये० २१ सोमाय० २२ रुद्राय० २३ अदित्यै० २४ इतिनक्षत्रहोमः ॥ ततइमंमेवरुणेत्यादिस्विष्टकृदंतंहुत्वाशुल्बप्रहरणंप्रायश्चित्तांतंकृत्वा ॥ इंद्राग्निदेवताभ्योबलीन्दत्वाक्षेत्रपालायबलिंदद्यात् ॥ पूर्णाहुतिं हुत्वाकर्मप्रपूरणार्थंप्रायश्चित्ताहुतीर्जुहुयात् ॥ वसुभ्योरुद्रे० वसुभ्योरुद्रेभ्यआदित्येभ्यः सꣳस्त्रावभाग्भ्यइदं ॥ ततोबर्हिषिपूर्णपात्रंनिनयेत् ॥ यज्ञनमस्तेयज्ञ० कर्मसमापयेत् ॥ स्थापितदेवतानामुत्तरपूजांविधायकलशोदकंपात्रांतरेगृहीत्वायजमानायाभिषेकःकार्योवक्ष्यमाणमंत्रैः ॥ ॐ इदंꣳसर्पेभ्यो० ८ बृहस्पतिःप्रथमं० ८ उपहूताःपितरो० ८ सर्पसूक्तेनबृहस्पतिसूक्तेन

पितृसूक्तेनशतायुधायेतिपंचमंत्रैः ॥ योसौपशुपतिर्देवःपिनाकीवृषवाहनः ॥ आश्रेषामूलगंडांतदोषमाशुव्यपोहतु ॥ विघ्नेशः क्षेत्रपोदुर्गालोकपालानवग्रहाः ॥ सर्वदोषप्रशमनंशीघ्रंकुर्वंतुशांतिदाः ॥ देवस्यत्वा० आसत्येनेति ९ मंत्रैः समुद्रज्येष्ठाइत्यादिमंत्रैः ॥ अग्निपूजांकृत्वाप्रमादात्० विष्णुंस्मृत्वा ॥ अनेनसग्रहमखाश्रेषाशांतिहोमेनभगवान्यज्ञनारायणःप्रीयतां ॥ यजमानःअद्येत्यादिमयाकृतस्यआचार्यद्वारासग्र० आश्रेषाशांतिकर्मणःसांगतासिद्ध्यर्थं आचार्यायकृष्णधेनुनिष्क्रयद्रव्यंब्रह्मणेकृष्णवृषनिष्क्रयद्रव्यंहवनकर्तृभ्योजपकर्तृभ्यऋत्विग्भ्यः सुवर्णनिष्क्रयद्रव्यदानंआचार्यादीनांपूजनं आवाहितदेवतानांपीठदानं पंचाधिकब्राह्मणभोजनंतेभ्योभूयसीदक्षिणादानंचकरिष्ये ॥ नमोस्त्वनंताय पीठदानसांगतार्थमाचार्यायदक्षिणादानं ॥ गच्छगच्छ० ॥ अनेनकर्मणाभगवान्परमेश्वरःप्रीयतांनमम ॐ तत्सद्ब्रह्मार्पणमस्तु वषट्कृते० इतिबौधायनोक्ताआश्रेषाशांतिः ॥

॥ १८५ ॥ कृष्णचतुर्दशीजननशांतिः ॥

श्रीः ॥ कर्ताआचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यअस्यशिशोःकृष्णचतुर्दश्याअमुकांशजननसूचितसर्वारिष्टनिरसनद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंसग्रहमखांगगर्गोक्तांकृष्णचतुर्दशीजननशांतिंकरिष्ये ॥ तदंगत्वेनगणपतिपूजनंआचार्यर्त्विग्वरणंचकरिष्ये ॥ वृतानांपूजनं ॥ अग्न्युत्तारणं ॥ आचार्यःकर्मकरिष्येइतिसंकल्प्य ॥ यदत्रसंस्थितमित्यादिप्रादेशकरणांते स्थंडिलपूर्वभागेमहीद्यौरित्यादिमंत्रावृत्त्यापदार्थानुसमयेनमध्येशतच्छिद्रं तस्यआग्नेय्यादिविदिक्षुचतुरःकलशांश्चस्थाप्यशतच्छिद्रेस्योनापृथिवीतिसप्तमृदःअश्वत्थेवइतिपंचपल्लवान् बृहस्पतेजुषस्वनइतिपंचरत्नानि रुवतिभीमेतिपंचत्वचः ओषधयःसमितिपंचधान्यानि अग्नेरेतइतिसुवर्णं याऔषधीरितिसर्वौषधीःशतावरींनिक्षिप्य युवासुवासाइतिश्वेतवस्त्रैःश्वेतपुष्पैश्चसंवेष्ट्यपू

र्णादर्वीतिपूर्णपात्रनिधानांतेरुद्रप्रतिमांकर्षतदर्धतदर्धान्यतमपरिमितहेमनिर्मितांवराभयांकितहस्तद्वयांवृषभारूढांस्थापयित्वा ॐ त्र्यंबकंयजामहे० ऋक् १ ॥ शुद्धस्फटिकसंकाशंश्वेतमाल्यांबरावृतंतंध्यात्वा एकादशिन्यभिषेकघटितोपचारैरुद्रंसंपूज्य आग्नेय्यादिचतुर्षुकलशेषुइमंमेगंगेइत्यपः गंधद्वारामितिगंधमोषधयइतियवान् अश्वत्थेवइतिपंचपल्लवान् कांडात्कांडादितिदूर्वाः बृहस्पतेजुषस्वनइतिपंचरत्नानि अग्नेरेतइतिहिरण्यं याःफलिनीरितिफलम् युवासुवासाइतिवस्त्रवेष्टनं पूर्णादर्वीतिपूर्णपात्रनिधानं एतावत्कांडानुसमयेनकृत्वा आग्नेयकुंभेइमंमेवरुणइतिसर्वेसमुद्राइतिचसमुद्रादिसहितंवरुणमावाहयेत् ॥ ॐ इ॒मं मे॑वरुणश्रुधी॒हव॑म॒द्याच॑मृडय ॥ त्वाम॑व॒स्युराच॑के ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः वरुणायनमः वरुणमावाहयामीति समुद्रादिसहितंवरुणंसंपूज्य उत्तरकलशेष्वपिसमुद्रानावाह्यनदीसहितवरुणपूजनेक्रमेणतत्त्वायामित्वंनोअग्नेसत्वंनोअग्नेइत्यादयोमंत्राः ॥ नैर्ऋते ॥ ॐ तत्त्वा॑यामि॒० ॥ वायव्ये ॥ ॐ त्वंनो॑अग्ने॒वरु॑णस्यवि॒द्वान्दे॒वस्य॒हेडोव॑यासिसीष्ठाः ॥ यजि॑ष्ठोवह्नि॑तमः॒शोशु॑चानो॒विश्वा॒द्वेषा॑ꣳसि॒प्रमु॑मुग्ध्य॒स्मत् ॥ ऐशाने ॥ ॐ सत्वंनो॑अग्नेव॒मोभ॑वो॒तीनेदि॑ष्ठोअ॒स्याउ॒षसो॒व्यु॑ष्टौ ॥ अव॑यक्ष्वनो॒वरु॑ण॒ꣳररा॑णोवी॒हिमृ॑डी॒कꣳसुहवो॑नएधि ॥ सर्वपूजांतेदेवदानवइतिप्रतिकलशंप्रार्थना ॥ तत्रक्रमेणचतुर्षुकलशेषुसूक्तजपः ॥ ॐ आनो॑भ॒द्राःक्रत॑वो यंतु० ऋचः १० ॥ ॐ भ॒द्राअ॒ग्नेर्वै॑ध्य॒श्वस्य॑० ऋचः १२ ॥ स॒हस्र॑शीर्षा॒० ऋचः १८ ॥ ॐ कद्रु॒द्राय॒प्रचे॑तसे० इतिसूक्तम् ॥ ततोग्निंवेद्यांग्रहांश्चप्रतिष्ठाप्यान्वाधानंकुर्यात् ॥ समित्त्रयमादायश्रद्धएहीत्यादिव्याहृत्यंतेवैशेषिकप्रधानहोमे ॥ आदित्यादिग्रहान् अष्टाष्टसंख्याभिः अर्कादिजातीयसमिदाहुतिभिश्चर्वाहुतिभिराज्याहुतिभिश्च अधिदेवताप्रत्यधिदेवताद्याग्रहपीठदेवता एकैकसंख्याकाभिः समिच्चर्वाज्याहुतिभिः रुद्रंप्रत्येकमष्टोत्तरशतसंख्याकाभिरश्वत्थप्लक्षपलाशखदिरजातीयसमिदाहुतिभिश्चर्वाहु

तिभिराज्याहुतिभिः संमिश्राभिस्तिलमाषसर्षपाहुतिभिश्च अग्निवायुसूर्यप्रजापतीनष्टोत्तरशतसंख्याभिस्तिलाहुतिभिरंगहोमे वरुणंद्विरित्यादिसामान्यप्रधानहोमांते यजमानोयथादैवतंत्यागंकुर्यात् ॥ ततःप्रधानहोमानंतरंप्रायश्चित्तहोमांतेबलिदानंपूर्णाहुतिःप्रणीतानिनयनांतंसंस्थाजपः दंपत्योरभिषेकःधौतवस्त्रचंदनादिधारणंविधिनाऽऽज्यमवलोक्यसदक्षिणंदत्वाकृतंकर्मरुद्रार्पणंकृत्वा आचार्यायवस्त्रयुग्मसहितोपस्करगोनिष्क्रयदानंऋत्विग्भ्यःहिरण्यनिष्क्रयदानं स्थापितदेवतानांपूजनविसर्जने आचार्यहस्तेप्रतिपादनंचअग्नेःपूजनविसर्जनेयथाशक्तिब्राह्मणभोजनस्यसंकल्पः ॥ इतिकृष्णचतुर्दशीजननशांतिः ॥ ॥ छ ॥

॥ १८६ ॥ सिनीवालीकुहूजननशांतिः ॥

श्रीः ॥ कर्ताआचम्यप्राणानायम्यदेशकालौनिर्दिश्यअस्यशिशोःसिनीवालीजननसूचितसर्वारिष्टपरिहारद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंसिनीवालीजननशांतिंकरिष्ये ॥ इतिसंकल्प्यगणेशपूजनाद्याचार्यवरणांतंकुर्यात् ॥ कुहूजननेकुहूजननसूचितेत्यूहः ॥ वेधद्वयरहितोदर्शः ॥ ततआचार्यःसर्षपविकिरणादिप्रार्थनांतंकृत्वोक्तप्रतिमानामग्न्युत्तारणंकृत्वा स्थंडिलपूर्वभागेविदिक्षुआग्नेयीमारभ्यमहीद्यौरित्यादिमंत्रैःपदार्थानुसमयेनचतुरःकुंभानासाद्यमध्येशतच्छिद्रंसंस्थाप्यचतुर्षुजलसेचनगंधक्षेपांते तत्सवितुरित्यादिभिःपंचगव्यानिस्योनापृथिवीतिसप्तमृदः बृहस्पतेजुषस्वनइतिपंचरत्नानि रुवतिभीमइतिपंचत्वचः ओषधयःसंवदंतइतिसप्तधान्यानिअग्नेरेतइतिहिरण्यंप्रक्षिप्य ॥ पंचस्वपिपूर्णादर्वीतिपूर्णपात्रनिधानांतेमध्यमेयथाशक्तिनिर्मितामुक्तलक्षणांरुद्रप्रतिमांनिधाय॥ॐ त्र्यंबकंयजा० ॥ इतिमंत्रेणरुद्रंश्वेतगंधपुष्पादिभिःसंपूज्यतद्दक्षिणतः॥ ॐ यत॑इंद्र॒भया॑महे॒ततो॑नो॒अभ॑यंकृधि ॥ मघ॑वन्छ॒ग्धितव॒तन्न॑ऊ॒तये॒विद्विषो॒विमृधो॑जहि ॥ ॐ भूर्भु० इतिइंद्रंसंपूज्य॥ ॐ येचे॒हपि॒तरो॒येच॒ने० ॥ ॐ भूर्भु० इत्युत्तरतः

पितॄनावाह्यसंपूज्यचतुर्षुकुंभेषुवरुणंसंपूज्य आनोभद्राइतिपठेदृग्वेदी ॥ यजुर्वेदीनमोवाचइति ॥ गवामंगेष्वितिगांदद्यात् ॥ शरण्यंसर्वलोकानांलज्जायारक्षणंपरं ॥ सुवेषधारिवस्त्रत्वमतःशांतिंप्रयच्छमेइतिवस्त्रम् ॥ हिरण्यगर्भगर्भस्थमितिसुवर्णम् ॥ सर्वभूताश्रयाभूमिर्वराहेणसमुद्धृता ॥ अनंतसस्यफलदाअतःशांतिंप्रयच्छमेइतिभूमिं ॥ ततोदशदानानि गोभूतिलहिरण्याज्यवासोधान्यगुडानिच ॥ रौप्यंलवणमित्याहुर्दशदानानिपंडिताः ॥ गांभुवंचोक्तमंत्राभ्यांपुनर्दत्वातिलान्दद्यात् ॥ महर्षेर्गोत्रसंभूताःकश्यपस्यतिलाःस्मृताः ॥ तस्मादेषांप्रदानेनममपापंव्यपोहत्विति ॥ उक्तमंत्रेणपुनर्हिरण्यंदत्वाज्यंदद्यात् ॥ कामधेनुषुसंभूतंसर्वक्रतुषुसंस्थितम् ॥ देवानामाज्यमाहारमतःशांतिंप्रयच्छमे ॥ उक्तमंत्रेणवासःपुनर्दत्वाधान्यंदद्यात् ॥ सर्वदेवमयंधान्यंसर्वोत्पत्तिकरंमहत् ॥ प्राणिनांजीवनोपायमतःशांतिंप्रयच्छमेइति ॥ यथादेवेषुविश्वात्माप्रवरश्चजनार्दनः ॥ सामवेदस्तुवेदानांमहादेवस्तुयोगिनाम् ॥ प्रणवःसर्वमंत्राणांनारीणांपार्वतीयथा ॥ तथारसानांप्रवरःसदैवेक्षुरसोमतः ॥ ममतस्मात्परां[१]शांतिंददस्वगुडसर्वदेतिगुडम् ॥ प्रीतिर्यतःपितॄणांचविष्णुशंकरयोःसदा ॥ शिवनेत्रोद्भवंरूप्यमतःशांतिंप्रयच्छमेइतिरूप्यम् ॥ यस्मादन्नरसाःसर्वेनोत्कृष्टालवणंविना ॥ शंभोःप्रीतिकरंनित्यमतःशांतिंप्रयच्छमेइतिलवणम् ॥ इतिदशदानानि ॥ ततःक्षीरंदद्यात् ॥ क्षीरजातास्तथाशंखाःक्षीरादमृतसंभवः ॥ क्षीरात्क्षीरोदवत्कीर्तिःक्षीरेप्राणस्यसंभवः ॥ तस्मात्क्षीरप्रदानेनह्यतःशांतिंप्रयच्छमेइति ॥ आज्यगुडावुक्तमंत्राभ्यांपुनर्दत्वाज्यपूर्णेकांस्यपात्रेविधिनासहकुटुंबःप्रतिरूपंवीक्ष्यदद्यात् ॥ आज्यंतेजःसमुद्दिष्टमाज्यंपापहरंस्मृतम् ॥ आज्यंसुराणामाहारआज्येदेवाःप्रतिष्ठिताइति ॥ आचार्योऽग्निंप्रतिष्ठाप्यग्रहानावाह्यसंपूज्या

---

[१] लक्ष्मींददस्वेतिप्रचुरःपाठः ।

न्वाधानंकुर्यात् ॥ व्याहृत्यंतेवैशेषिकप्रधानहोमे ॥ ग्रहानर्कादिसमिदाज्याहुतिभिःविवक्षितसंख्याभिः ॥ त्र्यंबकंअश्वत्थप्लक्षपलाशखदिरसमिदाहुतिभिः प्रत्येकमष्टोत्तरशतसंख्याभिराज्याहुतिभिश्चर्वाहुतिभिः सर्षपतिलमाषाहुतिभिश्चप्रत्येकंतावतीभिः इंद्रंपितृंश्चप्रत्येकमष्टाविंशतिसंख्याभिरष्टसंख्याभिर्वोक्तद्रव्याहुतिभिः रुद्रंत्र्यंबकमितिमंत्रेण २८ वा ८ तिलाहुतिभिः प्रजापतिं २८ वा ८ अंगहोमेवरुणंद्विरित्यादियथान्वाधानंत्यागेकृतेसंस्रावहोमांतेबलिदानम् ॥ मूर्धानमितिपूर्णाहुतिश्च ॥ ततोग्रहकुंभसहितचतुःकुंभजलयुतशतच्छिद्रेणमातृपितृशिशूनामभिषेकः ॥ ॐ तत्त्वायामि० ॥ इत्यभिषिच्य ॥ ततोविभूतिधारणांतेषोडशोपचारैरुद्रस्येतरेषांपंचोपचारैःपूजनम् ततोविसृज्यताःप्रतिमाआचार्यहस्तेप्रतिपाद्याऽग्निंसंपूज्यविसृज्ययथाशक्तिद्विजानुज्ञयाब्राह्मणानन्यांश्चांधपंग्वादीन्भोजयेदिति ॥ इतिसिनीवालीकुहूजननशांतिः ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

॥ १८७ ॥ दर्शजननशांतिः ॥

श्रीः ॥ कर्ताकृतनित्यक्रियःपवित्रपाणिःसपत्नीकःस्वासनेउपविश्यदेशकालसंकीर्तनांते अस्यबालस्यदर्शजननसूचितसर्वारिष्टनिरसनद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंदर्शजननशांतिंकरिष्ये ॥ (अखंडाऽमाजननेइत्थंसंकल्पः ॥ अमायाःखंडतिथित्वेउत्तरविद्धामाजननेकुहूजननशांतिंकरिष्येइतिसंकल्पेविशेषः)॥ ततोगणेशपूजनपुण्याहवाचनाचार्यर्त्विग्वरणाचार्यादिपूजनानिकुर्यात्॥ ततआचार्योयदत्रसंस्थितमित्यादिस्वस्त्ययनंतार्क्ष्यमितिप्रार्थनांतंकुर्यात् ॥ ततःकुंडात्स्थंडिलाद्वापूर्वेसर्वतोभद्रपर्याप्तंस्थलमतिक्रम्यमहीद्यौरित्यादिनाकुंभस्थापनादिजलसेचनांतंकृत्वा तत्रआप्यायस्वेत्यादिमंत्रैःक्षीरदधिघृतानिप्रक्षिप्य गायत्र्यागंधद्वारामितिचगोमूत्रगोमयेप्रक्षिप्य न्यग्रोधोदुंबराश्वत्थचूतनिंबमूलानांत्वचोरुवतिभीमइति तत्पल्लवानश्वत्थेवइति बृहस्पतेजुष

स्वनइतिनिक्षिप्य युवासुवासाइतिवस्त्रयुग्मेनावेष्ट्य ॥ सर्वेसमुद्राःसरितस्तीर्थानिजलदानदाः ॥ आयांतुयजमानस्यदुरितक्षयकारकाः ॥ इतिसमुद्रादिदेवतासहितंवरुणमावाह्यसंपूज्यकलशोदकं आपोहिष्ठेतितृचेनकयानश्चित्रइत्यृचायत्किंचेदमिति समुद्रज्येष्ठाइतिऋग्भ्यांअभिमंत्र्य ॥ तत्पश्चिमेअग्नेःपूर्वभागेकृष्णनीलरक्तादिवर्णतंडुलैःयथोचितंपूरितंशृंखलावल्लीभद्रादिगर्भेसर्वतोभद्रंअग्रेनिर्दिश्यमानव्रतोद्यापनोक्तरीत्याकृत्वा तत्रब्रह्मादिप्रसिद्धदेवतापूजांतेमध्येसुवर्णप्रतिमायांपितॄनावाहयेत् ॥ ॐ येचे॒हपि॒तरो॒० १ ॥ दक्षिणतः रजतप्रतिमायांसोमम् ॥ उत्तरतःताम्रप्रतिमायांसूर्यंचावाहयेत् ॥ ॐ आप्यायस्व० ऋक् १ ॥ ॐ सवि॒तापश्चा॒तात्० ऋक् १ ॥ ततोदेवतात्रयंसंपूज्याऽग्निंप्रतिष्ठाप्यसर्वतोभद्रस्यैशान्यांग्रहप्रतिष्ठापनादिवरुणपूजांतंकृत्वाऽन्वादध्यात् ॥ व्याहृत्यंतेआदित्यादिग्रहान्चिकीर्षितसंख्याभिःसमिच्चर्वाज्याहुतिभिः पितॄनष्टाविंशतिसंख्याकाभिःसमिच्चर्वाज्याहुतिभिः सोमंसूर्यंचप्रत्येकंअष्टोत्तरशतसंख्याकाभिस्तदाहुतिभिः अंगहोमेवरुणंद्विरित्यादि ॥ ततःआज्येनसहचरोःपर्यग्निकरणादिकालेकुर्यात् ॥ व्याहृतिहोमांतेआयुरारोग्यमितिमंत्राभ्यांयजमानेनहोमसंकल्पपूर्वकंत्यागेकृतेसर्त्विगाचार्यःप्रधानहोमंकुर्यात् ॥ तदंतेस्विष्टकृतःपूर्वंहिरण्यवर्णामितिआयुष्यंवर्चस्यमितिसूक्ताभ्यांसमुद्रज्येष्ठाइत्यृचाचसबालौपितरावभिषिच्यस्विष्टकृदादिकुर्यात् ॥ ततोबलिदानपूर्णाहुतीकृत्वाहोमशेषंसमापयेत् ॥ ततोयजमानःहिरण्यरजतेसदक्षिणांकृष्णांधेनुंचआचार्यायदत्वाऋत्विग्भ्यश्चयथाशक्तिदक्षिणांदत्वास्थापितदेवतोत्तरपूजाविसर्जनेकृत्वाप्रतिमांआचार्यायप्रतिपाद्य अग्निंसंपूज्यविसृज्यशांतीःपाठयित्वाब्राह्मणान्भोजयित्वातेभ्योदक्षिणादानांतेस्वस्तिभवंतोब्रुवंत्वितिवाचयेत् ॥ तेचस्वस्ती० ॥

॥ १८८ ॥ व्यतीपातसंक्रमणजननशांतिः ॥

श्रीः ॥ गोमुखप्रसवमुक्तविधिनाकृत्वादेशकालौसंकीर्त्याऽस्यशिशोर्व्यतीपातजन्मसूचितसर्वारिष्टपरिहारद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंव्यतीपातशांतिंकरिष्यइतिसंकल्प्य ॥ गणेशपूजनाद्युक्तलक्षणाचार्यवरणंकुर्यात् ॥ वृतायतस्मैपट्टवस्त्रयुगंकुंडलयुगमंगुलीयकंचदद्यात् ॥ आचार्योयदत्रसंस्थितमितिसर्षपविकिरणंशुचीवइतिपंचगव्येनआपोहिष्ठेत्यद्भिश्चगृहपूर्वदिग्भागंप्रोक्ष्यभद्रंकर्णेस्वस्तिनइतिमंत्राभ्यांप्रार्थ्य तत्रैवगोमयलिप्तेरंगवल्ल्याद्यलंकृतेसमदेशेमहीद्यौरितिभुवमभिमृश्य ओषधयःसमितिपंचद्रोणपरिमितव्रीहिराशिंकृत्वातदुपरिसार्धद्रोणद्वयमिततंडुलराशिं तदुपरिसपादद्रोणमिततिलराशिंचकृत्वोपरिभागंसमंकृत्वातत्राऽष्टदलंकृत्वाआजिघ्रकलशमितितत्राऽव्रणंकुंभंप्रतिष्ठाप्य ॥ इमंमेगंगेइतितीर्थोदकेनापूर्य स्योनापृथिवीतिसप्तमृदः याओषधीरितिसर्वौषधीरश्वत्थेवइतिपंचपल्लवान् गायत्र्यागंधद्वारामाप्यायस्वदधिक्राव्णःशुक्रमसीतिपंचगव्यानि गंधद्वारामितिगंधंबृहस्पतेजुषस्वनइतिपंचरत्नानितत्रनिक्षिप्य वस्त्रयुग्मेनावेष्ट्यतदुपरिसूक्ष्मवस्त्रयुतंपूर्णपात्रंपूर्णादर्वीतिनिधायतदुपरिनिष्कतदर्धतदर्धान्यतममानेनहेमनिर्मितांसूर्यप्रतिमांनिधाय तत्रसूर्यमावाहनाद्युपचारैःपूजयेत् ॥ ॐ भूर्भुवःसुवः उत्सूर्यौबृ॒हद॒र्चीं० ऋक् १ ॥ तद्दक्षिणतोग्निमावाहयेत् ॥ ॐ भूर्भुवःसुवः अ॒ग्निंदू॒तं० ऋक् १ ॥ उत्तरतोरुद्रमावाहयेत् ॥ ॐ भूर्भुवःसुवः त्र्यंबकंयजामहे० ऋक् १ ॥ एवमेवसंक्रांतिशांतौसंक्रांतिशांतिंकरिष्यइतिसंकल्पेविशेषः ॥ व्यतीपातसंक्रमणयोर्जन्मनितुव्यतीपातसंक्रांतिशांतीतंत्रेणकरिष्येइतिसंकल्पः ॥ तिस्रोदेवताःषोडशोपचारैःवस्त्रयुग्मसहितैःपंचोपचारैर्वासंपूज्यगंधपुष्पाद्यर्चितेफलनैवेद्यंसमर्प्यप्रधानप्रतिमांस्पृशन्सर्वसौरमंत्रान्जपेत् ॥ ततोरुद्रप्रतिमांस्पृशन्मृत्युंजयमंत्रमष्टोत्तरसहस्रमष्टोत्तरशतमष्टा

विंशतिवारंवाजपेत् ॥ ततश्चत्वारऋत्विजश्चतुर्दिक्षुकुंभंस्पृष्ट्वाक्रमेणसूक्तानिजपेयुः ॥ पूर्वस्याम् ॥ ॐ आनोभ॒द्राः० ऋचः१० दक्षिणस्याम् ॥ ॐ भ॒द्राअ॒ग्नेर्वैं॑ध्य॒श्वस्यं॑० ऋचः १२ ॥ प्रतीच्यां ॥ ॐ स॒हस्रं॑शीर्षा॒० ऋचः १८ ॥ उत्तरस्याम् ॥ ॐ त्र्यंबकंयजा० १ ॥ अथकुंभपश्चिमदेशेस्थंडिलेऽग्निंस्वगृह्योक्तविधिनाप्रतिष्ठाप्यकुंभस्योत्तरतोग्रहाणामावाहनादिपूजांकृत्वातदीशान्यांकलशस्थापनंकृत्वाऽग्नेःपश्चिमतउपविश्यान्वादध्यात् ॥ व्याहृत्यंतेवैशेषिकप्रधानहोमे आदित्यादिग्रहांश्चिकीर्षितसंख्याकाभिःअर्कादिजातीयसमिच्चर्वाज्याहुतिभिः ॥ ग्रहपीठदेवताअमुकसंख्याभिःसमिच्चर्वाज्याहुतिभिः ॥ सूर्यंप्रत्येकमष्टोत्तरशतसंख्याभिःसमिच्चर्वाज्याहुतिभिः ॥ अग्निंरुद्रंचप्रत्येकमष्टाविंशतिसंख्याभिस्तदाहुतिभिः ॥ मृत्युंजयंअष्टोत्तरशतसंख्याभिस्तिलाहुतिभिः ॥ अंगहोमेवरुणंद्विरित्यादि० प्रायश्चित्ताहुत्यंतेबलिदानं ततःपूर्णाहुतिःप्रणीताविमोकःसंस्थाजपेनोपस्थानंच ॥ ततोधृतनूतनवस्त्रयोर्दंपत्योःसबालयोरभिषेकः ॥ तत्रसमुद्रज्येष्ठा० ४ आपोहिष्ठा ३ अक्षीभ्यांते० ६ स्वादिष्ठयेति १० ॐ उत्सूर्यो० १ अग्निंदूतं० १ त्र्यंबकं० १ ॥ सुरास्त्वामभिषिंचंत्वित्यादिपौराणमंत्रैश्चाभिषेकांतेऽभिषेकवासआचार्यायसमर्पयेत् ॥ सपत्नीकःश्वेतवस्त्रचंदनादिधृत्वाभूषणमालादिनालंकृत्यआज्यमवेक्ष्यतत्पात्रंसदक्षिणंब्राह्मणायदत्वा वस्त्रहेमांगुलीयकैःआचार्यंसंपूज्यव्यतीपातजननदोषशांत्यर्थंगोवस्त्रस्वर्णानितुभ्यंसंप्रददेइतिआचार्यायतानिदत्वातदर्थंप्रच्छादनपटंतथैवदद्यात् ॥ ऋत्विग्भ्योयथाशक्तिदक्षिणांदत्वादीनांधकृपणेभ्योभूयसींदत्वाशतंब्राह्मणान्ऋत्विग्भिःसहमिष्टान्नैर्भोजयित्वाकर्मेश्वरार्पणंकृत्वाबंधुभिःसहभुंजीत ॥ इतिव्यतीपातसंक्रांतिशांतिः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ १८९ ॥ वैधृतिजननशांतिः ॥

श्रीः ॥ वैधृतिशांतौतुसंकल्पेवैधृतेरुल्लेखः ॥ आवाहनेमध्येसव्याहृतिकेनत्र्यंबकमितिमंत्रेणरुद्रमावाह्यदक्षिणेउत्सूर्योबृहदर्चींषीतिसूर्यंउत्तरतश्चाप्यायस्वेतिसोममावाह्यपूजनम् ॥ रुद्रप्रतिमांस्पृष्ट्वामृत्युंजयमंत्रमष्टोत्तरसहस्रमष्टोत्तरशतमष्टाविंशतिवारंवा जपः ॥ सूर्यप्रतिमांस्पृष्ट्वासर्वसौरजपः ॥ सोमप्रतिमांस्पृष्टाआप्यायस्वेतिजपः ॥ अन्वाधानेरुद्रंसमिच्चर्वाज्यैःप्रत्येकमष्टोत्तरशतसंख्याहुतिभिः ॥ सूर्यसोमौप्रत्येकमष्टाविंशतिसंख्याभिस्तदाहुतिभिः ॥ मृत्युंजयमष्टोत्तरसहस्रशतविंशत्यन्यतमसंख्याभिस्तिलाहुतिभिः ॥ अंगहोमेवरुणंद्विरित्यादितथैवहोमःकार्यइतिविशेषः ॥ अंतेकर्मेश्वरार्पणंकुर्यात् ॥ इतिवैधृतिशांतिः ॥ ॥

॥ १९० ॥ भद्राजननशांतिः ॥

श्रीः ॥ कर्ताउक्तकालेगोमुखप्रसवंकृत्वादेशकालौसंकीर्त्यअस्यशिशोःभद्राजननसूचितसकलारिष्टपरिहारद्वारा० सग्रहमखांगर्गोक्तांशांतिंक० इतिसंकल्प्यगणेशपूजनपुण्याहवाचनांतेआचार्यादीन्वृणुयात् ॥ ततआचार्यःप्रादेशकरणांतेगृहस्यपूर्वभागेस्थंडिलात्प्राच्यांमहीद्यौरित्यादिमंत्रावृत्त्यामध्येएकंपूर्वादिदिक्षुचतुरइत्येवंपंचकुंभान्संस्थाप्य तत्रजलपूरणादिपूर्णपात्रनिधानांते प्रतिमासुदेवताआवाहयेत् ॥ मध्यकुंभे ॐ भ॒द्राअ॒ग्नेर्व॑ध्र्य॒श्वस्य॑सं॒दृशो॑वा॒मीप्रणी॑तिःसुरणा॒उपे॑तयः ॥ यदीं॑सुमि॒त्राविशो॒अग्र॑इ॒ंधते॑घृ॒तेनाहु॑तोजरते॒दवि॑द्युतत् ॥ इतिभद्रां ॥ पूर्वेआसत्येनरजसा० इतिसूर्यं ॥ दक्षिणे कद्रुद्रायेतिरुद्रं ॥ पश्चिमे गणानांत्वेतिगणपतिं ॥ उत्तरे ॐ तत्पुरु॑षायवि॒द्महे॑चक्रतु॒ंडाय॑धीमहि ॥ तन्नो॑नंदिःप्रचो॒दया॑त् ॥ इतिऋषभंचावाह्यसर्वान्संपूज्यपुष्पमालादि

॥२२७॥

भिःकलशान्भूषयित्वाग्निंग्रहांश्चप्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् ॥ ग्रहोत्कीर्तनांते भद्रां सूर्यं रुद्रं गणपतिं ऋषभं चैताःप्रधानदेवताःसमिच्चर्वाज्यतिलैःप्रत्येकंप्रतिद्रव्यंअष्टोत्तरसहस्राष्टोत्तरशताष्टाविंशतिसंख्याकाभिर्वाहुतिभिःअंगहोमेवरुणंद्विरित्यादिप्रायश्चित्तहोमांतेबलिदानंपूर्णाहुतिंचकृत्वासꣳस्रावहोमादिशेषंसमाप्य धृतनववस्त्रंपत्नीशिशुसहितंयजमानं समुद्रज्येष्ठाइत्यादिवारुणैर्ग्रहादिमंत्रैश्चाभिषिंचेत् ॥ ततोयजमानोधृतनवशुक्लांबरोभिषेकवस्त्रमाचार्यायदत्वाविभूतिंधृत्वोत्तरपूजांकृत्वाचार्यंसंपूज्य तस्मैगांपीठंचदत्वानिरीक्षिताज्यंदत्वाब्राह्मणभोजनंसंकल्प्यभूयसींदत्वाशिषोगृहीत्वाकर्मसमापयेत् ॥ इतिभद्राजननशांतिः ॥

॥ १९१ ॥ अधोमुखजननशांतिः ॥

श्रीः ॥ जन्मतोद्वादशाहेजन्मनक्षत्रेन्यस्मिन्वाशुभदिनेकर्तागोमुखप्रसवंकृत्वादेशकालौसंकीर्त्य अस्यशिशोःअधोमुखजननसूचितसर्वारिष्टपरिहारद्वारा श्रीपरमेश्वर० सग्रहांबृहच्छौनकोक्तांशांतिंकरिष्यइतिसंकल्प्यगणेशपूजादिऋत्विग्वरणांतंकुर्यात् ॥ अत्रऋत्विजश्चत्वारः ॥ ततोगृहस्यैशानभागेस्थंडिलंकृत्वाआचार्यःप्रादेशांतेतत्पूर्वभागेमहीद्यौरित्यादिस्थापितकलशेपूर्णपात्रे सुवर्णप्रतिमायां त्र्यंबकं इतिरुद्रमावाह्यवस्त्रादिभिःसंपूज्याग्निंग्रहांश्चप्रतिष्ठापयेत् ॥ ततएकऋत्विक्रुद्रकुंभंस्पृष्ट्वाएकादशवारं रुद्रंजपेत् ॥ ततआचार्योन्वाधानेग्रहोत्कीर्तनांते ॥ रुद्रंप्रधानंसमिदाज्यतिलचरुभिःप्रतिद्रव्यंअष्टोत्तरसहस्राहुतिभिः १०८। २८ वाअंगहोमेवरुणंद्विरित्यादिप्रणीताप्रणयनांतेतूष्णींनिर्वापप्रोक्षणेकृत्वाचरुंश्रपयित्वाज्यसंस्कारादिग्रहहोमांतेउक्तमंत्रेणप्रधानहोमंकृत्वाइमंमेवरुणेत्यादिबलिपूर्णाहुतिसꣳस्रावादिशेषंसमापयेत् ॥ अथमाताबालंकार्पासराशौनिधायपराङ्मुखीभवेत् ॥ विप्रास्तंगृहीत्वास्वाभिमुख्यैमात्रेदद्युः ॥ तत्रमंत्रः ॥ बालेऽस्माभिरयंबालोयुष्मद्दत्तःप्रगृह्यच ॥ दीर्घायुरपिबालोयंपूर्ववत्कुल

वर्धनः ॥ ततोयजमानंपत्नीशिशुसहितंकलशोदकेनसमुद्रज्येष्ठाइत्यादिभिरभिषिंचेत् ॥ ततोयजमानोग्निंसंपूज्यविभूतिंधृत्वोत्तरपूजांविधायाचार्यादिभ्योयथाशक्तिदक्षिणांदत्वापीठंदत्वाब्राह्मणभोजनंसंकल्प्यभूयसींदत्वाशिषोगृहीत्वाकर्मेश्वरार्पणंकुर्यात् ॥

॥ १९२ ॥ एकनक्षत्रजननशांतिः ॥

श्रीः ॥ जनकनक्षत्रोत्पत्तौउक्तसमयेगोमुखप्रसवंकृत्वाएकोदरनक्षत्रोत्पत्तौतमकृत्वादेशकालौसंकीर्त्य ॥ अस्यशिशोःपित्रेकनक्षत्रोत्पत्तिसूचितसर्वारिष्टपरिहारद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंशांतिमभिषेकंपूजितनक्षत्रप्रतिमाग्रेयथाशक्तिदानंचकरिष्येइतिसंकल्प्य ॥ गणपतिंसंपूज्यआचार्यंचतुरऋत्विजश्चवृत्वापुण्याहंवाचयीत ॥(मात्रेकनक्षत्रेत्याद्यूहेनान्यत्रसंकल्पः)॥ ततआचार्योयदत्रसंस्थितमितिसर्षपविकिरणप्रोक्षणप्रार्थनादिकृत्वास्थंडिलादैशान्यांकलशंमहीद्यौरित्यादिनास्थाप्य ॥ तत्ररक्तवस्त्राच्छादितेनक्षत्रतद्देवतान्यतरप्रतिमांकृताद्युत्तारणांमंत्रेणावाहानाद्युपचारैःपूजयेत् ॥ वस्त्रार्पणेतद्युग्ममर्पयेत् ॥ पूजांतेऽग्निंव्याहृतिभिःप्रतिष्ठाप्यान्वाधानेव्याहृत्यंतेअदोनक्षत्रमिमांदेवतांवा प्रत्येकमष्टोत्तरशतसंख्याभिःसमिच्चर्वाज्याहुतिभिःअंगहोमेवरुणंद्विरित्यादिप्रायश्चित्तहोमांतंप्रणीताविमोकादि ॥ आचार्यःकलशोदकेनययोरेकनक्षत्रजन्मतयोरभिषेकंकुर्यात् ॥ ततःपूजितप्रतिमाग्रेआचार्यायवस्त्रालंकारगाःदद्यात् ॥ ज्योतिर्निबंधोक्त्यास्वर्णरूप्यमयौहरिहरौसंपूज्यतौवादद्यात् ॥ विविधस्यास्यविश्वस्यपितरौविश्वतोमुखौ ॥ प्रीयेतांमूर्तिदानेनदेवौहरिहरावुभाविति ॥ माषत्रयसुवर्णमृत्विग्भ्योदत्वाउत्तरपूजाविसर्जनेआचार्यहस्तेप्रतिमाप्रतिपादनंधान्यवस्त्रादिभिःसहयानशय्यासनादीनांब्राह्मणांतरेभ्योदानंकृत्वातैःसहाचार्यऋत्विजोभोजयित्वापूर्णतांवाचयित्वातेभ्यःशुभाआशिषःप्रतिगृह्यकर्मेश्वरार्पणंकुर्यादिति ॥ इत्येकनक्षत्रजननशांतिः ॥ ॥ छ ॥

॥ १९३ ॥ ग्रहणजननशांतिः ॥

श्रीः ॥ सूर्यग्रहणेप्रसूतौतत्कालस्थितनक्षत्रस्ययाधिष्ठात्र्यग्न्यादिदेवतातस्याःसूर्यस्यचयथाशक्तिहेम्नाप्रतिमेविधायराहोःसीसेननागाकृतिंकृत्वाऽऽशौचांतेगोमुखप्रसवंकृत्वा ममभार्यायाःसूर्यग्रहणकालीनप्रसूतिसूचितसर्वारिष्टपरिहारद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंसग्रहमखांशांतिंकरिष्येइतिसंकल्प्य ॥ गणेशपूजनाद्याचार्यवरणपूजांतंकुर्यात् ॥ चंद्रग्रहेतुसूर्यस्थानेराजतंचंद्रबिंबंकुर्यात् ॥ अन्यद्द्वयंपूर्ववत् ॥ संकल्पेसूर्यस्थानेचंद्रपदप्रयोगः ॥ ततआचार्योयदत्रेत्याद्यंतेशुचिदेशंगोमयेनोपलिप्य तत्रनवंसदशंक्षालितंश्वेतवस्त्रंप्रसार्यतत्रोक्तदेवतानांरूपत्रयंनिधाय ॥ ॐ आस॒त्येन॒रज॑सा॒० ॥ मध्येसूर्यंरक्तवर्णैर्वस्त्रगंधाक्षतपुष्पैर्धूपदीपादिभिश्चपूजयेत् ॥ तद्दक्षिणतोराहुंकृष्णवर्णैर्गंधादिभिर्धूपादिभिश्चपूजयेत् ॥ ॐ स्व॑र्भा॑नो॒रध॒यदिं॑द्र॒मायाअ॒वोदि॒वोवर्त॑मानाऽअ॒वाह॑न् ॥ गूळ्हंसूर्यं॒तम॒साप॑व्रतेनतु॒रीये॑ण॒ब्रह्म॑णाविन्द॒दत्रिः ॥ नक्षत्रदेवतामग्निर्नःपातुकृत्तिकाइतिवाक्याष्टकेनपूजयेत् सूर्यस्योत्तरतः ॥ चंद्रग्रहेतुमध्येचंद्रपूजनम् ॥ ॐ आप्या॑यस्व॒० ॥ इतिमंत्रेणश्वेतगंधादिभिर्धूपादिभिश्चेतिविशेषः ॥ अन्यदेवतयोःपूजनंपूर्ववत् ॥ ततोऽग्निस्थापनंग्रहपूजाकलशस्थापनांतंकृत्वाऽन्वाधानंकुर्यात् ॥ व्याहृत्यंतेग्रहान्वाधानंकृत्वा सवितारंअर्कसमिदाज्यचरुतिलैःप्रत्येकमष्टोत्तरशताहुतिभिः ॥ स्वर्भानुंदूर्वासहिताज्यादीनांतावतीभिराहुतिभिः ॥ नक्षत्रदेवतामग्निंपलाशवृक्षसमित्सहिताज्यादीनांतावतीभिराहुतिभिः ॥ अंगहोमेवरुणंद्विरित्यादि ॥ चंद्रग्रहेअर्कस्थानेचंद्रस्यार्कसमित्स्थानेपालाशसमिधांचनिर्देशः ॥ गृहसिद्धान्नस्यपर्यग्निकरणादि ॥ यथान्वाधानंत्यागः ॥ प्रायश्चित्तांतेबलिपूर्णाहुतीसंस्थाजपांते पंचगव्यपंचरत्नपंचत्वक्पंचपल्लवैरोषधिकल्कैश्चमिश्रितलौकिकजलैर्ग्रहकलशोदकैश्चसहितैरभिषेकः ॥ आपोहिष्ठेतितृचं ॥ इमं

मेगंगइत्येकां ॥ पितरःपितामहाःपरेवरेइतिच ॥ तत्त्वायामिऋक् १ ॥ अभिषेकांतेआचार्यसंपूज्यतस्मैप्रतिमात्रयंदक्षिणांच
दद्यात् ॥ ततोग्रहाणांपूजनविसर्जनेप्रतिमाप्रतिपादनंब्राह्मणभोजनसंकल्पश्चेति ॥ इतिग्रहणजननशांतिः ॥ ॥ छ ॥

॥ १९४ ॥ नक्षत्रगंडांतशांतिः ॥

श्रीः ॥ षण्मासोत्तरंद्वादशेवाहनिप्रथमतोगोप्रसवंकृत्वा ॥ देशकालौसंकीर्त्यममाऽस्यशिशोःरेवत्यश्विनीसंध्यात्मकगंडांतजन
नसूचितसर्वारिष्टनिरसनद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंनक्षत्रगंडांतशांतिंकरिष्येइतिसंकल्प्य ॥ गणेशपूजनादियजुर्वेदविद्दैवज्ञाचार्य
र्त्विग्वरणांतंकुर्यात् ॥ ततस्तांश्चंदनशुक्लमाल्यैःक्षौमशुक्लवासोभ्यांपूजयेत् ॥ ततआचार्योनिर्मितस्यापिनिमित्तानुसारिपरिमा
णकांस्यपात्रस्यपुनर्निर्माणमाप्यायस्वेतिमंत्रेणकुर्याच्चंद्रप्रतिमाग्न्युत्तारणंच ॥ ततोयदत्रेतिसर्षपविकिरणादिनाभूसंस्कारंकृत्वा
उपलिप्तेदेशेकांस्यपात्रेपायसंपयोवानिक्षिप्य तत्रनवनीतपूर्णशंखंनिधायतत्रराजतंचंद्रबिंबंस्थापयित्वा सोमोहमितिध्यानपूर्वकं
समाहितचेताआप्यायस्वेतिमंत्रेणावाहनादिषोडशोपचारैस्तत्रचंद्रपूजनंकुर्यात् ॥ तत्रश्वेतंसदशंवस्त्रद्वयंसमर्पणीयं पुष्पाणि
श्वेतानिसहस्रमर्पणीयानि मौक्तिकंदक्षिणातदसंभवेइष्टमन्यत् ॥ पूजांतेतमेवमंत्रंसविश्वासंचंद्रंध्यायन् सहस्रंसप्रणवंजपेत् ॥
तदुत्तरतस्ताम्रकलशंमहीद्यौरित्यादिविधिनास्थापयित्वा तत्ररजतप्रतिमायांबृहस्पतिमंत्रेणवागीश्वरंसंपूज्यतदुत्तरतःक्रमेणते
नैवविधिनानिहितकुंभचतुष्टये अश्वत्थेवोनिषदनमित्याम्रपल्लवप्रक्षेपांतंकृत्वाचतुर्षुक्रमेणद्रवीभूतानिकुंकुमचंदनकुष्ठगोरोचना
निसिंचेत् ॥ तेषुवरुणंपूजयेत् ॥ ततःपश्चिमदेशेस्थंडिलाद्यग्निप्रतिष्ठापनांतंकृत्वा स्थापितकलशोत्तरभागेग्रहावाहनादिवरुण
पूजांतंकृत्वाऽन्वाधानादिग्रहमखंपूर्णाहुत्यंतंकुर्यात् ॥ अभिषेककालेवारुणकलशचतुष्टयस्थोदकेनदिवागंडांतजातंबालंपित्रा

सहरात्रिजातंमात्रासहसंध्ययोर्जातमुभाभ्यांसहाभिषिंचेत् ॥ ॐ स॒ह॒स्रा॒क्षेणं॑० ऋक् १ ॥ ततःसर्वकलशोदकैः समुद्रज्येष्ठा इत्यादिभिःसुरास्त्वामित्यादिभिर्मंत्रैश्चाभिषेकांतेसुस्नातःसपत्नीकःकर्ता धृतश्वेतचंदनादिर्विभूतिधारणंकृत्वा आचार्यायशंखदानं कुर्यात् ॥ इमंसचंद्रंशंखंसवस्त्रयुगंसमौक्तिकंनवनीताद्युपस्करसहितंगंडदोषापनुत्तयेदैवज्ञाययजुर्वेदविदेतुभ्यमहंसंप्रददइति ॥ तत्सांगतासिद्ध्यर्थंसहिरण्यांधेनुंदद्यात् ॥ ततोवागीश्वरंताम्रपात्रसहितंगंडदोषशांत्यर्थंतुभ्यंसंप्रददइतिबृहस्पतिप्रतिमादानंतदंगत्वेनयथाशक्तिदक्षिणादानंच ॥ ततःस्थापितेतरदेवतानांउत्तरपूजापूर्वकंविसर्जनमाचार्यहस्तेप्रतिपादनंच ॥ ततःसहस्राक्षेणेतिमंत्रस्यायुर्वृद्ध्यर्थंयथाशक्तिजपंदशावरब्राह्मणभोजनंचकुर्यात् ॥ इतिनक्षत्रगंडांतशांतिः ॥ ॥ छ ॥

॥ १९५ ॥ तिथ्यादिगंडांतशांतिः ॥

श्रीः ॥ तिथिगंडपूर्वार्धजन्मनिकर्तास्नातःपुत्रमनालोक्याऽस्यशिशोस्तिथिगंडपूर्वार्धजन्मसूचितसर्वारिष्टनिरसनद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंअनडुद्दानंकरिष्येइतिसंकल्प्यनालच्छेदनात्पूर्वंगंडदोषेब्राह्मणपूजनपूर्वकंअनड्वाहंदद्यात् ॥ असंभवेकार्षापणाष्टकंवा ॥ सूतकांतेशुभदिनेवास्नातोऽनडुद्दानमित्यस्यस्थानेगर्गोक्तांशांतिमित्यूहेनसंकल्प्यगणेशपूजादिआचार्यवरणांतंकुर्यात् ॥ सचयदत्रेत्यादिनाभूशुद्धिकलशस्थापनेकृत्वा कलशेयाओषधीः बृहस्पतेजुषस्वनः स्योनापृथिविरुवत्यश्वत्थेवइतिशतौषधीरत्नानिमृदंत्वचःपल्लवांश्चनिक्षिप्य पूर्णादर्वीतिस्थापितपूर्णपात्रेस्थापितहैमवरुणप्रतिमायांतत्त्वायामीतिवरुणंपूजयेत् ॥ ततोऽग्निंप्रतिष्ठाप्यग्रहान्संपूज्यान्वादध्यात् ॥ व्याहृत्यंतेग्रहानुत्कीर्त्य ॥ वरुणंप्रतिद्रव्यमष्टोत्तरशतसंख्याभिःसमिधांचरोराज्यतिलयवानांचाहुतिभिः अंगहोमेवरुणंद्विरित्यादिबलिदानपूर्णाहुतिप्रणीताविसर्गांते कलशद्वयोदकेनसमुद्रज्येष्ठेत्यादिभिःपित्रादित्रया

णामभिषेकोयवव्रीहिमाषतिलमुद्गानांदक्षिणात्वेनदानंविसर्जनादि यथाशक्तिब्राह्मणभोजनंचेति ॥ तिथिगंडोत्तरार्धजन्मनिनतुतात्कालिकदानं ॥ शांतौमातुःशिशोश्चाभिषेकइतिविशेषः ॥ लग्नगंडपूर्वार्धजन्मनिकांचनमितिविशेषः ॥ नक्षत्रगंडस्योत्तरादिनिषिद्धभागस्यचपूर्वार्धजन्मनिधेनोस्तिलपात्रादेश्चदानम् ॥ शांतौनक्षत्रप्रतिमायास्तत्तद्वाक्याष्टकेनपूजनम् ॥ उत्तरार्धेजन्मनिनदानंदक्षिणाकाले ॥ उत्तरार्दौतिलपात्रादेर्दानं ॥ इतरत्रयवव्रीह्यादेरभिषेकव्यवस्थाचपूर्ववत् ॥ इतितिथ्यादिगंडांतशांतिः

॥ १९६ ॥ विषनाडीजननशांतिः ॥

श्रीः ॥ कर्ताऽऽशौचांतेदेशकालौसंकीर्त्यविषनाड्यामेतच्छिशुजननसूचितसर्वारिष्टपरिहारद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंवृद्धगर्गोक्तां सग्रहमखांशांतिंकरिष्यइतिसंकल्प्य ॥ गणेशपूजनाद्याचार्यर्त्विग्वरणांतंकुर्यात् ॥ आचार्योयदत्रसंस्थितमितिस्थलशुद्धिंकृत्वा यथाशक्तियथालक्षणंनिर्मितानांहैमीनांरुद्रादिप्रतिमानांचतसृणामग्न्युत्तारणंकृत्वा पूर्वभागेमहीद्यौरितिभुवंस्पृष्ट्वातत्रओषधयःसंवदंतइतिचतुःप्रस्थपरिमितान्व्रीहीन्प्रक्षिप्य तैःस्थंडिलंपरिकल्प्यतत्रकलशस्थापनोदकपूरणेसमंत्रकेकृत्वायाओषधीरिति सर्वौषधीःप्रक्षिप्य स्योनेतिसप्तमृदः अश्वत्थेवइतिपंचपल्लवान् कांडात्कांडादितिदूर्वाः अग्नेरेतइतिहिरण्यं याःफलिनीरितिफलं युवासुवासाइतिवस्त्रद्वयेनावेष्ट्य बृहस्पतेजुषस्वनइतिपंचरत्नानिनिक्षिप्य गंधद्वारामितिगंधादिनाकलशंसंपूज्यपूर्णादर्वीतिपूर्णपात्रंनिधाय तत्रप्रतिमाचतुष्टयंनिधायतास्वावाहनादिषोडशोपचारैर्देवताःपूजयेत् ॥ कद्रुद्रायेतिरुद्रं ॥ यमायसोममितियमं ॥ अग्निर्मूर्धादिवइत्यग्निं ॥ परंमृत्योरितिमृत्युं ॥ पूजांतेस्थंडिलेपश्चिमभागस्थेऽग्निंप्रतिष्ठाप्यस्थापितोत्तरभागेग्रहपूजनकलशस्थापनांतंकृत्वाऽन्वादध्यात् ॥ व्याहृत्यंतेग्रहपीठदेवतान्वाधानंप्रसिद्धरीत्याकृत्वा रुद्रंप्रतिद्रव्यमष्टोत्तरशतसंख्याभिःसमिच्चरुघृ

ताहुतिभिः ॥ यममग्निंमृत्युंचतावतीभिस्तद्द्रव्याहुतिभिः ॥ एताएवदेवतास्तिलाहुतिभिश्चतत्संख्याभिः ॥ अंगहोमेवरुणंद्विरित्यादिप्रणीताप्रणयनांतेआज्यनिर्वापः आज्येनसहगृहसिद्धान्नस्यपर्यग्निकरणंसंमार्गांतेचरोरग्नावधिश्रपणमभिघारणंचकृत्वोदगुद्वासनादिसामान्यप्रधानहोमांतेग्रहपीठदेवतानांयथान्वाधानंत्यागेकृते प्रत्येकमष्टोत्तरशतसंख्याहुतिपर्याप्तंसमिच्चरुघृतात्मकद्रव्यत्रयंरुद्रायएवंयमायअग्नयेमृत्यवे एवंतत्संख्याहुतिपर्याप्तंतिलद्रव्यंरुद्रादिभ्योनममेतित्यागेकृते ऋत्विक्सहितआचार्यस्तत्तन्मंत्रैर्जुहुयात् ॥ प्रायश्चित्तहोमांतेलोकपालेभ्योग्रहपीठदेवताभ्यश्चबलिदानंरुद्रयमाग्निमृत्युभ्यश्चांतेक्षेत्रपालायच ॥ पूर्णाहुत्यंतेप्रणीताविमोकः ॥ कलशद्वयोदकेनाभिषेकः समुद्रज्येष्ठेत्यादिभिर्मंत्रैः ॥प्रीयतांभगवानीशःपिनाकीसर्वतोमुखः ॥ तवमूर्तिप्रदानेनसर्वाभीष्टप्रदोभव ॥ ईषत्पीनोयमःकालोदंहस्तःप्रसन्नधीः ॥ रक्तदृङ्नीलकायश्चमहिषस्थःशिवंकुरु ॥ पिंगभ्रूश्मश्रुकेशांतःसाक्षसूत्रकमंडलुः ॥ सप्तार्चिःशक्तिधारीचममपापंव्यपोहतु ॥ दंष्ट्राकरालवदनोनीलांजनसमाकृतिः ॥ रक्ताक्षोसिगदापाणिर्मृत्युर्मांपातुसर्वदा ॥ इत्यादिभिश्चतुर्भिःश्लोकैश्च ॥ ततएतैरेवश्लोकैःसमाहितएकैकांदेवतामाचार्यायदद्यात् ॥ ततस्तस्मैगोभूहिरण्यवस्त्रादितन्निष्क्रयंवादद्यात्॥ कृतस्यकर्मणःसांगतायैइमांदक्षिणांतुभ्यमहंसंप्रददेइति ॥ एवमृत्विग्भ्योपि यथाशक्तिदक्षिणादानं ततोग्रहपीठदेवतानांपूजनविसर्जनेआचार्यहस्तेप्रतिपादनंब्राह्मणभोजनंच॥ इतिविषनाडीजननशांतिः

॥ १९७ ॥ यमलजननशांतिः ॥

श्रीः ॥ ममभार्यायायमलजननसूचितसर्वारिष्टपरिहारद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंइष्ट्वायक्ष्येइतिश्रौताग्निमतःगृह्याग्निमतस्तुमारुतस्थालीपाकेनयक्ष्यइतिसंकल्पः ॥ अकृतप्रत्यारंभस्यतत्स्थानेपूर्णाहुतिंहोष्यामीति ॥ अग्निशून्यस्तुसग्रहमखंकात्यायनोक्तं

प्रायश्चित्तंकरिष्येइतिसंकल्प्यगणेशपूजनाद्याचार्यवरणांतंकुर्यात्॥ आचार्योयदत्रेत्यादिनाभूशुद्धिंविधायप्रागादिक्रमेणईशान्यंतासुदिक्षुमहीद्यौरित्यादिविधिनाकलशाष्टकपूरणांतंकृत्वाअग्नेरेतइतिहिरण्यंकषायादिसहितंप्रक्षिप्य कांडात्कांडादितिदूर्वाः याओषधीरितिसर्वौषधीश्चप्रक्षिप्य गंधादिप्रक्षेपादिवरुणपूजांतंकुर्यात् ॥ अथकलशोदकैराचार्योदंपत्योरभिषेकंकुर्यात् ॥ आपोहिष्ठेतितृचं० ॥ कयानइति २ ॥ आनस्तुतइतिपंच० ५ ॥ मोष्वितिपंच० ५ ॥ इदमापइत्येकां० १ ॥ अपनःशोशुचदघमिति १२ ॥ एवमभिषिक्तौदंपतीश्वेतैर्वस्त्रचंदनपुष्पैःसौवर्णभूषणैश्चाऽलंकृत्यदर्भेषूपवेशयति ॥ तौतत्रोदङ्मुखौतिष्ठतः ॥ तत्समीपेप्राङ्मुखआचार्यःस्थंडिलेऽग्निंप्रतिष्ठाप्यैशान्यांग्रहपूजाकलशस्थापनांतंकृत्वाऽन्वाधानंकुर्यात् ॥ व्याहृत्यंतेग्रहानुत्कीर्त्य ॥ अपस्तिसृभिः इंद्रंसप्तभिः वरुणंपंचभिः अपएकया अग्निमष्टाभिराज्याहुतिभिः अग्निंसोमंपवमानंपावकंमारुतंमरुतःयमंअंतकंमृत्युंचएकैकयाचर्वाहुत्या अंगहोमेवरुणंद्विरित्यादि ॥ तूष्णींषट्त्रिंशद्वारंनिर्वापप्रोक्षणे ॥ यथान्वाधानमाज्याहुतिषुत्यागः ॥ अग्नयेस्वाहेत्यवदानसंपदानवाहुतयः ॥ यथालिंगंत्यजतापिअद्भ्याद्यात्मनामरुतोध्येयाः ॥ प्रयाजेषुसमिन्ध्यइतित्यागेपिसमिदाद्यात्मनानिरुक्तोक्ताग्निध्यानवत् ॥ ततःइमंमेवरुणेत्यादिबलिदानांतेपूर्णाहुतिःपूर्णपात्रनिनयनंग्रहकलशेनाभिषेकःआचार्यायदक्षिणादानंस्थापितदेवतानांपूजनादिआचार्यहस्तेप्रतिपादनांतंचकृत्वा ब्राह्मणान्भोजयित्वास्वस्तिभवंतोब्रुवंत्वितिवाचयित्वा आशिषोगृहीत्वेश्वरार्पणंकुर्यादिति ॥ इतियमलजननशांतिः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ १९८ ॥ त्रिकप्रसवशांतिः ॥

श्रीः ॥ एकादशेद्वादशेअन्यस्मिन्वाशुभेऽहनिसभार्योदेशकालौसंकीर्त्यममसुतत्रयजन्मानंतरंसुताजननसूचितसर्वारिष्टपरिहा

रद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंसग्रहमखांशांतिंकरिष्ये ॥ सुतात्रयजननोत्तरंसुतजननेतथोहःकार्यः ॥ ततोगणेशपूजनाद्याचार्यर्त्विग्वरणतत्पूजांतेआचार्योयदत्रेत्याद्यग्न्युत्तारणंचकृत्वा ॥ ततःस्थंडिलपूर्वभागेग्रहपूजाकलशस्थापनवरुणपूजनांतंकृत्वा तदुत्तरतउदक्संस्थानांपंचकलशानांमहीद्यौरित्यादिविधिना यथाशक्तिधान्योपरिस्थापितानामुपरियथाशक्तिहेमनिर्मिताःब्रह्मविष्णुमहेशेंद्ररुद्रप्रतिमाःस्थापयित्वातासुदेवताःपूजयेत् ॥ ब्रह्मजज्ञानमितिब्रह्माणं ॥ इदंविष्णुरितिविष्णुं ॥ तत्पुरुषायेतिमहेशं ॥ यतइंद्रेतींद्रं ॥ कद्रुद्रायेतिरुद्रं ॥ पूजांतेरुद्रकलशंस्पृष्ट्वाएकादशवाररुद्रंजपेत् ॥ तदंतेकृणुष्वपाजइत्यादिशांतिसूक्तानिजपेत् ॥ ततोऽग्निप्रतिष्ठापनादि अन्वाधानेव्याहृत्यंतेप्रसिद्धंग्रहपीठगतदेवतान्वाधानंकृत्वा ब्रह्माणंविष्णुंमहेशंइंद्रंरुद्रंचप्रत्येकंसमिदाज्यतिलचरूणांप्रतिद्रव्यमष्टोत्तरसहस्राहुतिभिः १०८।२८ अंगहोमेवरुणंद्विरित्यादि ॥ सामान्यप्रधानंतेयथान्वाधानंत्यागः ॥ ततःप्रधानहोममुक्तमंत्रैराचार्यर्त्विक्कर्तृकग्रहहोमपुरःसरंकुर्यात् ॥ प्रायश्चित्तहोमांतेबलिःपूर्णाहुतिश्च ॥ ततःप्रणीताविमोकसंस्थाजपपरिस्तरणविमोकांतेषट्कलशोदकेनसमुद्रज्येष्ठाइत्यादिमंत्रैःसहकुटुंबयजमानाभिषेकः ॥ ततआचार्यायसहिरण्यधेनुंदत्वाऋत्विग्भ्योयथाशक्तिदानंचकृत्वास्थापितदेवतानामुत्तरपूजनविसर्जनांतेतत्प्रतिमाआचार्यहस्तेप्रतिपाद्यकांस्यपात्रेसकुटुंबःस्वरूपमवेक्ष्यसदक्षिणंतद्दानंकृत्वा ब्राह्मणभोजनंयथाशक्तिसंकल्प्यशांतिपाठंकारयित्वापरमेश्वरार्पणंकुर्यात् ॥ इतित्रिक० ॥

॥ १९९ ॥ सदंतजननशांतिः ॥

श्रीः ॥ अस्यशिशोःप्रथममूर्ध्वदंतजननसूचितसर्वारिष्टपरिहारद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंशांतिंकरिष्ये ॥ निमित्तांतरेसदंतजननसूचितेत्यूहः द्वितीयमाससदंतजननसूचितेत्येवमूहश्चकल्प्यः ॥ गणेशपूजनाद्याचार्यवरणांतेआचार्योयदत्रेत्यादिप्रतिमानाम

ग्न्युत्तारणंचकृत्वाहोमदेशोत्तरभागेगजपृष्ठेनौकायांसौवर्णपीठेवास्वस्तिकचर्मयोगेभद्रासनत्वेनकल्पिते बालमुपवेश्यसर्वौषधिसर्वगंधादियुक्तजलैःस्नापयित्वा होमदेशपूर्वभागेस्थापितकलशोपरिधातारंवह्निंसोमंवायुंपर्वतान्केशवंचषट्प्रतिमासुसंपूज्याऽग्निंप्रतिष्ठाप्यग्रहान्संपूज्याऽन्वादध्यात् ॥ ग्रहान्वाधानांते धातारंसकृच्चरुणा वह्न्याद्यादेवताएकैकयाज्याहुत्याअंगहोमेवरुणंद्विरित्यादि ॥ धात्रेत्वाजुष्टंनिर्वपामीतिप्रोक्षामीतिसमंत्रेनिर्वापप्रोक्षणे ॥ ग्रहानुद्दिश्यत्यागहोमांतेॐधात्रेस्वाहेत्यवदानधर्मेणसकृदाहुतिः ॥ ॐ वह्नयेस्वाहा ॥ ॐ सोमाय० ॥ ॐ समीरणाय० ॥ ॐ पर्वतेभ्यः० ॥ ॐ केशवाय० ॥ इतिस्रुवेणाज्याहुतयः ॥ यथालिंगंत्यागः ॥ चर्वाज्याभ्यांस्विष्टकृद्बलिपूर्णाहुत्यंतेकलशद्वयोदकेनाभिषेकः ॥ यथाशक्त्याचार्यायदक्षिणादानंतद्धस्तेप्रतिमाप्रतिपादनांतेभूयसींदक्षिणामन्येभ्योयथाशक्तिदत्वासप्ताहंब्राह्मणान्भोजयेत् ॥ अष्टमेहनिशक्त्यनुसारेणकांचनादिदानंतेभ्यःकार्यं ॥ दिनाष्टकंब्रह्मचर्यादिव्रतचर्यांतेपरमेश्वरार्पणंकुर्यादितिसदंतजननादिशांतिः ॥ षष्ठेऽष्टमेवामासेदंतोत्पत्तौतुतदनुसारिसंकल्पपूर्वकंबृहस्पतेरेवमंत्रेणतत्पूजनविधिनापूजनंदधिमधुघृताक्तानांअश्वत्थसमिधामष्टोत्तरशतंतन्मंत्रेण होमः आज्येनस्विष्टकृदादि तत्कलशोदकेनाभिषेकः ब्राह्मणभोजनांतेईश्वरार्पणं ॥ इतिसदंतोत्पत्तिशांतिः ॥ ॥ छ ॥

॥ २०० ॥ सिंहादिप्रसूतगवादिशांतिः ॥

श्रीः ॥ कर्तादशाहोत्तरंशुभदिनेस्नात्वाआचमनादिदेशकालस्मरणांतेममपत्न्याःपौषेप्रथमप्रसूति–(ममगृहेसिंहस्थेरवौगोप्रसूतिसूचित– माघेमहिषीप्रसूतिसूचित– श्रावणेदिवावडवाप्रसूति) सूचितसर्वारिष्टपरिहारद्वारासग्रहांशौनकोक्तांशांतिंकरिष्यइतिसंकल्प्यगणेशपूजनस्वस्तिवाचनादिऋत्विग्वरणांतंकुर्यात् ॥ ततआचार्यःकर्मसंकल्प्यप्रादेशकरणांते गृहस्यैशानभागेमही

द्यौरित्यादिविधिनाकलशंसंस्थाप्यवस्त्रयुग्मेनावेष्ट्यपूर्णपात्रे सौवर्णराजतताम्रान्यतमप्रतिमयोः कद्रुद्रायेतिरुद्रं ॥ आसत्येनेतिसूर्यंचावाह्यपूजयेत् ॥ ततएकऋत्विक्होमसमाप्त्यंतंरुद्रमपरश्चसौरमंत्रान्जपेत् ॥ यद्वातत्तन्मूलमंत्रजपःकार्यः ॥ ततोग्निं ग्रहांश्चप्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् ॥ ग्रहादिकीर्तनांते रुद्रं सूर्यंच तिलाज्यचरुभिःप्रत्येकंप्रतिद्रव्यं १०८ वा २८ संख्याकाहुतिभिः अंगहोमेवरुणंद्विरित्यादिग्रहादिहोमांतेपूजामंत्राभ्यांप्रधानहोमंकुर्यात् ॥ ततःअंगहोमादिप्रायश्चित्तहोमांतेबलिदानंपूर्णाहुतिं चकृत्वासꣳस्रावहोमादिशेषंसमाप्यस्थापितकलशोदकेनसकुटुंबंयजमानंसमुद्रज्येष्ठादिमंत्रैरभिषिंचेत् ॥ ततोयजमानोविभूतिंधृत्वोत्तरपूजांविधायाचार्यंसंपूज्यतस्मैप्रसूतांगांमहिषींवादत्वाऋत्विग्भ्योदक्षिणामाचार्यायविसर्जितदेवतापीठंचदत्वायथाशक्तिब्राह्मणान्संभोज्यभूयसींदद्यात् ॥ इतिसिंहादिप्रसूतगवादिशांतिः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ २०१ ॥ प्रसववैकृतशांतिः ॥

श्रीः ॥ वृद्धगर्गः ॥ यत्रगर्भेविपर्यासोमानुषाणांगवामपि ॥ अद्भुतानिप्रसूयंतेतत्रदेशस्यविप्लवः ॥ अत्राऽपिदिव्यजाशांतिः कार्यापंचदर्शींबुधैः ॥ पंचदर्शींप्राप्येतिशेषः ॥ पर्वणीत्यर्थः ॥ मानुषामानुषाणांचगोजाश्वमृगपक्षिणाम् ॥ जायंतेजातिभेदाश्चसदंताविकृतास्तथा ॥ बहुशीर्षाअशीर्षावाबहुकर्णाअकर्णकाः ॥ एकशृंगाद्वित्रिशृंगास्तथैवत्रिचतुर्भुजाः ॥ दीर्घकर्णामहाकर्णागजकर्णाश्चमानवाः ॥ वानरश्वापदव्याघ्रमार्जारतनुधारिणः ॥ जायंतेपुरुषायत्रतत्रसंग्राममादिशेत् ॥ राजश्रेष्ठकुलेनाशोधनस्यचकुलस्यच ॥ यमलायत्रजायंतेनारीणांगजवाजिनाम् ॥ ब्रह्मशांतिंततःकुर्याद्यत्रब्रह्माप्रशासिता ॥ अष्टोत्तरसहस्राणिचरुंवैजुहुयाद्धृतम् ॥ समिधांतुपलाशानांतर्पयेत्पूर्ववद्विजान् ॥ दासीदाससमायुक्तोगोधान्यफलसंयुतम् ॥ कांचनंवृषभं

वस्त्रंदद्याद्विप्रायदक्षिणाम् ॥ अशिराजायतेजंतुस्तथाद्वित्रिशिराअपि ॥ सूर्याद्भुतंविजानीयात्पूजयित्वादिवाकरम् ॥ दध्याज्य
मधुसंयुक्ताःसमिधस्त्वर्कसंभवाः ॥ यद्वाजनःप्रसृतिभिर्जुहुयाद्धृतमेवच ॥ धेनुंसुवर्णवस्त्रंचदद्याद्धात्रेचदक्षिणाम् ॥ सर्वेदो
षाविनश्यंतिततःसंपद्यतेशुभम् ॥ मृगीजनयतेसर्पान्मंडूकांश्चाप्यमानुषान् ॥ बृहस्पत्यद्भुतमिदंतद्वारेतंप्रपूजयेत् ॥ उदुंबर
स्यसमिधोदधिसर्पिःसमन्विताः ॥ दोषोपशमनार्थायजुहुयान्नियमेस्थितः ॥ वस्त्रंसुवर्णधेनुंचदद्याद्विप्रायदक्षिणाम् ॥ स्त्रीगर्भ
पातोयमलंप्रसूयंतेऽथवास्त्रियः ॥ सदंताश्चैवजायंतेजातमात्राहसंतिच ॥ बुधाद्भुतंविजानीयात्तद्वारेतंप्रपूजयेत् ॥ वस्त्रंगांच
सुवर्णंचदद्याद्विप्रायदक्षिणाम् ॥ अद्भुतसागरेनारदः ॥ भानौसिंहगतेचैवयस्यगौःसंप्रसूयते ॥ मरणंतस्यनिर्दिष्टंषड्भिर्मासैर्न
संशयः ॥ तत्रशांतिंप्रवक्ष्यामियेनसंपद्यतेशुभम् ॥ प्रसूतांतत्क्षणादेवतांगांविप्रायदापयेत् ॥ ततोहोमंप्रकुर्वीतघृताक्तैराज
सर्षपैः ॥ अयुतोहोमोव्याहृतिभिःकार्यइति ॥ तथा ॥ अस्यवामस्यसूक्तेनतद्विष्णोरितिमंत्रतः ॥ जुहुयाच्चतिलाज्येनशतम
ष्टोत्तराधिकम् ॥ मृत्युंजयेनमंत्रेणजुहुयाच्चतथायुतं ॥ श्रीसूक्तेनततःस्नायाच्छांतिसूक्तेनवापुनरिति ॥ यत्कांत्यासूर्यचंद्राद्या
अभवन्प्रौढकांतयः ॥ श्रीकांतस्यमुदेतस्यप्रोक्ताजननशांतयः ॥ इतिजननशांतयः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ २०२ ॥ बालग्रहशांतिप्रयोगः ॥

श्रीः ॥ कर्ताप्रदोषाद्युक्तकालेआचमनादिदेशकालस्मरणांतेअस्यशिशोःशरीरेअमुकाख्यपूतनाग्रहणजन्यज्वरच्छर्दिकासश्वास
मूर्छाग्रहणीशूलहिक्कांऽगसंकोचाऽकस्मिकभयप्रकंपाक्षिमीलनगात्रभंगमुखशोषदंतखादनतनुवैवर्ण्यशिरःस्फोटपुलकव्रणोद्गम
हृद्रोगवैकल्याहारद्वेषदिवारात्रिरोदनाद्यनेकविधव्याधिपीडानां सद्योनिरासेनआरोग्यावाप्तिपूर्वकंक्षेमायुरभिवृद्धिहाराश्रीप०

तत्कल्पोक्तविधिनाशांतिंकरिष्येइतिसंकल्प्य (अत्राऽमुकपदस्थानेपूतनायाःदि[1]नमासाब्दभेदानुसारेणतत्तन्नामकीर्तयेत्) गणेशंसंपूज्यपुण्याहवाचनंकृत्वानदीतीरस्थमृदाद्युक्तद्रव्येणपुत्तलिकांविधायनवेशरावेसंस्थाप्यप्राणप्रतिष्ठांते ॐ नमोभक्तवत्सलेविमोचनिस्वाहेतिमंत्रेणनाममंत्रेणवाषोडशोपचारैःपूजयेत् ॥ तत्रवस्त्रगंधपुष्पधूपदीपनैवेद्यादितत्तदुक्तंग्राह्यं ॥ ततस्तस्याःपुरतोभक्तपोलिकामुष्टिकमत्स्यमांससुराद्युक्तद्रव्यात्मकंबलिंनिधायतत्रैवतत्तद्वर्णध्वजान्पिष्टदीपांश्चयथोक्तसंख्ययासंस्थाप्यदेव्यैनिवेदयेत् ॥ तत्रसाधारणोमंत्रः ॥ ॐ नमश्चामुंडेभगवतिविद्युज्जिह्वेहांहांहींहींअपसरंतुदुष्टग्रहाहुंतद्यथागच्छंतुयातान्यतःस्थानेरुद्रोज्ञापयतिस्वाहा विद्युज्जिह्वेहांहींहूंहूंमुंचमुंचस्वाहा ॥ यत्रविशेषमंत्रउक्तस्तत्रसोऽपिग्राह्यः ॥ मंत्रांतेअमुकाख्यपूतनायैसांगायै° अमुंसदीपंसर्वोपस्करयुतंबलिंसमर्पयामि॥ भोभोःअमुकपूतने इमंबलिंगृहाणममास्यबालकस्यआयुःकर्त्रीत्यादिततःकश्चिद्वटाम्रोदुंबराश्वत्थजंबूपल्लवानार्द्रान्कुसुमाक्षतानेकीकृत्यबालकांगेभ्यःसमुत्तार्यशरावेनिक्षिप्यबालंनीराजयेत्॥मंत्रस्तु ॥ ब्रह्माविष्णुश्चरुद्रश्चस्कंदोवैश्रवणस्तथा ॥ रक्षंतुत्वरितंबालंमुंचमुंचकुमारकमिति ॥ ततस्तत्सर्वमादायसशस्त्रकंबलः ॐ नमोभक्तवत्सलेविमोचनिस्वाहेतिमंत्रमुच्चारयन्नप्रमत्तोग्रामाद्बहिर्गत्वाचतुष्पथनदीतीराद्युक्तस्थलेनिक्षिपेत् ॥ कर्ताचतंद्वारप्रदेशांतमनुव्रजन्सर्षपविकिरणंजलसेकंचकृत्वाभार्यापुत्राभ्यांसहहस्तपादंप्रक्षाल्यगृहंप्रविश्यब्राह्मणैःशांतिंपाठयेत् ॥ ततःपलाशोदुंबराश्वत्थबिल्ववटपल्लवकषायेणनमश्चामुंडेइत्यादिपूर्वोक्तमंत्रेणबालंसंस्नाप्यगंधादिनाऽलंकृत्यधातकीलोध्रमंजिष्ठातालचंदनचूर्णेनतस्यांगान्यनुलिप्यगुग्गुलुधूपेनधूपयेत् ॥ ततोभूर्जपत्रेरक्षरक्षमहादेवनीलग्रीवजटाधर ॥ ग्रहैस्तुसहितोरक्षमुं

---

१ दिनमासादिभेदेनपृथग्देवतामंत्राश्चशांतिरत्नादावालोचनीयाः ।

चमुंचकुमारकमितिमंत्रंलिखित्वातत्पत्रंशिशोर्दक्षिणभुजेबद्ध्वातस्यशिखांस्पृशन्मंत्रंजपेत् ॥ ॐ सर्वामातरइमंग्रहंसंहरंतुहुंरोदयरोदयस्फोटय २ स्वाहागर्ज २ सर २ गृह्ण २ आमर्दय २ हिम २ हन २ एवंसिद्धिंरुद्रोज्ञापयतिस्वाहा ॥ ततःसतिसंभवे चतुष्पथेकुंडंस्थंडिलंवाकृत्वा ॐ कूष्मांडिभगवतिसुरागिणिसुमुंडितेमुंच २ दह २ पच २ सर २ गच्छ २ स्वाहेतिमंत्रेणसहस्रसंख्ययापूतनायैविधिवत्तिलहोमःकार्यः ॥ ततोबालरोदनपरिहारार्थंभूर्जपत्रादौषडस्रंतन्मध्येह्रींकारंतत्रशिशोर्नामचलिखित्वाषट्सुकोणेषुक्रमेणआंलुलुवेस्वाहाइतिषडक्षराणितद्बाह्येनेमिवद्वर्तुलद्वयंतद्बहिरधोमुखानर्धचंद्रांश्चविलिख्यपंचोपचारैःसंपूज्यतद्यंत्रंबालहस्तेबध्नीयात् ॥ ततःपूर्वोक्तंबालग्रहस्तवंपठित्वाहरिवंशोक्तेनपारिजातोक्तेनवारक्षामंत्रेणविभूतिमभिमंत्र्यबालस्यांगेलेपयेत् ॥ ततोब्राह्मणेभ्योदक्षिणांदत्वाभोजनंचसंकल्प्यतान्प्रणम्याशिषोगृहीत्वाकर्मेश्वरायार्पयेत् ॥ इतिबालग्रहशांतिः ॥

॥ इतिद्वितीयसंस्कारशांत्यादिप्रकरणंसंपूर्णम् ॥ २ ॥

॥ अथव्रतोद्यापनादिमिश्रप्रकरणम् ॥ ३ ॥

॥ २०३ ॥ सर्वव्रतसाधारणोद्यापनसंभाराः ॥

श्रीः॥ तत्रादौसंभाराः–प्रतिमाःसुवर्णमय्यः॥ ताम्रादिधातुमयाःकलशाअशक्तौमृन्मयाः॥ पंचामृतंपंचखाद्यंसूत्रयज्ञोपवीतकं॥ पूगीफलंश्रीफलंचमध्वाज्यंपायसंतथा ॥ चरुंतिलसमिद्दूर्वासंभारान्कुशपुष्पकं ॥ समिधः॥ अर्कःपलाशःखदिरोह्यपामार्गोंथपिप्पलः ॥ उदुंबरःशमीदूर्वाकुशाश्चसमिधःस्मृताः ॥ पंचत्वचः ॥ न्यग्रोधःपिप्पलःप्लक्षोजंबूचूतसमुत्थिताः ॥ पल्लवाःपंच विज्ञेयास्तेषामेवत्वचोहिताः ॥ पंचरत्नानि ॥ सुवर्णरजतंमुक्तामाणिक्यंचप्रवालकं ॥ पंचरत्नमितिख्यातंसमस्तसुरवल्लभं ॥ सप्तमृदः ॥ गजाश्वरथ्यावल्मीकसंगमह्रदगोकुलात् ॥ मृदमानीयकुंभेषुप्रक्षिपेच्चत्वरात्तथा ॥ सप्तधातवः ॥ सुवर्णरजतंताम्रमारकूटंतथैवच ॥ लोहंत्रपुस्तथासीसंधातवःसप्तकीर्तिताः ॥ ॥ सप्तधान्यानि ॥ यवगोधूमधान्यानितिलाअपिचकंगवः ॥ श्यामाकाश्चणकाश्चैवसप्तधान्यमुदाहृतं ॥ ॥ पंचखाद्यं ॥ प्रियालखंडखर्जूरीनारिकेलश्चगोस्तनी ॥ ॥ अष्टगंधः ॥ गोरोचनंदेवदारुंकर्पूरंकेशरंतथा ॥ कृष्णागुरुंकुंकुमंचकस्तूरीमलयागरं ॥ सर्वौषध्यः ॥ कदंबादेवदारुश्चमांसीमुस्तमथागुरुं ॥ धात्रीबिल्वंकचोरंचसर्वौषध्यःशतावरी ॥ हवनद्रव्याणि ॥ समिच्चरुद्रतिलाज्यंचपायसंकृसरांगकं ॥ मधुबिल्वंपंचखाद्यंलड्डुकाहवनेस्मृताः ॥ पंचरात्रे ॥ रजांसिपंचवर्णानिमंडलार्थेहिकारयेत् ॥ शालितंडुलजंशुक्लंरक्तंकौस्तुभसैंदुरं ॥ हरितालोद्भवंपीतंकृष्णंदग्धयवोद्भवम् ॥ रजांसिपंचवर्णानिहरितंपीतकृष्णयुक् ॥ इतिसर्वव्रतसाधारणोद्यापनसंभाराः ॥

॥ २०४ ॥ [१]सर्वतोभद्रमंडलम् ॥

श्रीः ॥ हेमाद्रौस्कांदे ॥ प्रागुदीच्यायतारेखाःकुर्यादेकोनविंशतिं ॥ खंडेंदुस्त्रिपदःकोणेश्रृंखलाःपंचभिःपदैः ॥ एकादशपदावल्लीभद्रंतुनवभिःपदैः ॥ चतुर्विंशत्पदावापीपरिधिर्विंशतिःपदैः ॥ मध्येषोडशभिःकोष्ठैःपद्ममष्टदलंस्मृतम् ॥ श्वेतेंदुःश्रृंखलाकृष्णावल्लींनीलेनपूरयेत् ॥ भद्रारुणासितावापीपरिधिःपीतवर्णकः ॥ बाह्यांतरदलश्वेताकर्णिकापीतवर्णका ॥ परिध्यावेष्टितंपद्मंबाह्येसत्वंरजस्तमः ॥ तन्मध्येस्थापयेद्देवान्ब्रह्माद्यांश्चसुरासुरान् ॥ इतिसर्वतोभद्ररेखाकोष्ठवर्णपूरणादिशास्त्रार्थः ॥

॥ २०५ ॥ लिंगतोभद्राणि ॥

श्रीः ॥ अथ[२]द्वादशलिंगतोभद्रम् ॥ लैंगे ॥ प्रागुदीच्यांगतारेखाःषट्त्रिंशद्भिप्रकल्पयेत् ॥ पदानिद्वादशशतंपंचविंशतिरेवच ॥ खंडेंदुस्त्रिपदःकोणेश्रृंखलाषट्पदैःस्मृताः ॥ त्रयोदशपदावल्लीभद्रंतुनवभिःपदैः ॥ त्रयोदशपदावापीलिंगमष्टादशैःस्मृतम् ॥ लिंगत्रयस्यपंक्तौतुशोभाकोष्ठाश्चतुर्दश ॥ तेषामुपरिपंक्तौतुकोष्ठाःसप्तदशैवतु ॥ पूजापंक्तिस्तुविज्ञेयापरितःपरिकल्पिता ॥ पूजापंक्त्यंतरापंक्तौकोष्ठाद्व्यशीतिसंख्यया ॥ परिधिःसतुविज्ञेयोंऽतरामंडलयोर्द्वयोः ॥ परिध्यंतरकोष्ठेषुसर्वतोभद्रमालिखेत् ॥ विशेषश्चात्रविज्ञेयःश्रृंखलाषट्पदाभवेत् ॥ त्रयोदशपदावल्लीभद्रंतुनवभिःपदैः ॥ पंचविंशत्पदावापीपरिधिःषोडशात्मकः ॥ मध्येनवपदंपद्मंकर्णिकाकेसरान्वितम् ॥ सत्वंरजस्तमोवर्णाःपरितोमंडलस्यतु ॥ त्रयःपरिधयःकार्यास्तत्रद्वारा

---

१ इदंसर्वतोभद्रमंडलंविविधानिलिंगतोभद्राणिचयथावच्चक्रन्यासरंगरंजनादिनारंभेदत्तानिसंतितानितेषांयत्रयत्रोपयोगस्तत्रतत्रग्राह्याणि ।
२ एताल्लिंगतोभद्रंद्वादशगृहाणांविनियोगाभावादसमीचीनं स्मृतिकौस्तुभेतुद्वादशलिंगात्मकंहरिहराख्यंमंडलमुक्तंतदेवयुक्तं ।

णिकारयेत् ॥ सितेंदुःश्रृंखलाकृष्णावल्लीनीलाप्रकीर्तिता ॥ भद्रंचैवारुणंज्ञेयंवापीस्याच्छ्वेतवर्णिका ॥ लिंगानिकृष्णवर्णानि पार्श्वतोद्वादशैवतु ॥ परिधिःपीतवर्णःस्यात्कमलंपंचवर्णकम् ॥ ॥ अथाष्टलिंगतोभद्रमाग्नेये ॥ चतुर्विंशतिरालेख्यारेखाःप्राक्दक्षिणायताः ॥ कोणेषुशृंखलाःपंचपदावल्ल्यस्तुपार्श्वतः ॥ पदैर्नवभिरालेख्याश्चतुर्भिर्लघुशृंखलाः ॥ लघुवल्ल्यःपदैः षड्भिस्ततोष्टादशभिःपदैः ॥ कृत्वालिंगानिवाप्यःस्युस्त्रयोदशभिरंतरा ॥ ततोवीथिद्वयेनैवपीठंकुर्याद्विचक्षणः ॥ तस्यपादाः पंचपदैर्द्वाराण्यपितथैवच ॥ एकाशीतिपदंमध्येपद्मंस्वस्तिकमुच्यते ॥ कोणेषुशृंखलाःकार्याःपदैस्त्रिभिरतःपरम् ॥ पदैश्चतुर्भिर्दिक्षुस्युर्भद्राण्येषांसमंततः ॥ एकादशपदावल्ल्योमध्येष्टदलमालिखेत् ॥ पद्मंनवपदंह्येवंलिंगतोभद्रमुच्यते ॥ शृंखलाःकृष्णवर्णेनवल्लीर्नीलेनपूरयेत् ॥ रक्तेनशृंखलालघ्वीर्वल्लीःपीतेनपूरयेत् ॥ लिंगानिकृष्णवर्णानिश्वेतेनाप्यथवापिकाः ॥ पीठंसपादं श्वेतेनपीतेनद्वारपूरणम् ॥ मध्येस्युःश्रृंखलारक्तावल्लीर्नीलेनपूरयेत् ॥ भद्राणिपीतवर्णानिपीतापंकजकर्णिका ॥ दलानिश्वेतवर्णानियद्वाचित्राणिकल्पयेत् ॥ तिस्रोरेखाबहिःकार्याःसितरक्तासिताःक्रमादिति ॥ ॥ अथचतुर्लिंगतोभद्रम् ॥ ॥ लैंगे ॥ रेखास्त्वष्टादशप्रोक्ताश्चतुर्लिंगसमुद्भवे ॥ कोणेंदुस्त्रिपदःश्वेतस्त्रिपदैःकृष्णशृंखला ॥ वल्लीसप्तपदानीलाभद्रंरक्तंचतुष्पदम् ॥ भद्रपार्श्वेमहारुद्रंकृष्णमष्टादशैःपदैः ॥ शिवस्यपार्श्वतोवापींकुर्यात्पंचपदांसितां ॥ एकंपदंतथापीतंभद्रवाप्योस्तुमध्यतः ॥ शिरसिश्रृंखलायाश्चकुर्यात्पीतंपदत्रयम् ॥ लिंगानांस्कंधतःकोष्ठाविंशतीरक्तवर्णकाः ॥ परिधिःपीतवर्णस्तुपदैःषोडशभिःस्मृतः ॥ पदैस्तुनवभिःपश्चाद्रक्तंपद्मंसकर्णिकं ॥ ॥ एकलिंगतोभद्रम् ॥ गौरीतिलके ॥ तिर्यगूर्ध्वगतारेखाःकार्याः स्निग्धास्त्रयोदश ॥ कोणेंदुस्त्रिपदःकार्यःशृंखलास्त्रिपदाःस्मृताः ॥ वल्लीतुत्रिपदानीलाभद्रंरक्तंप्रकल्पयेत् ॥ पदैर्द्वादशभिः

स्पष्टमुत्तरेपूर्वदक्षिणे ॥ पश्चिमायांमहारुद्रमष्टाविंशतिकोष्ठकैः ॥ लिंगपार्श्वेतथामूर्ध्निअष्टौकोष्ठाःसुपीतकाः ॥ लिंगमेकंतथा गौर्यस्तिस्रःस्युरत्रमंडले ॥ पूजयेन्मंडलंचैतत्तस्यगौरीप्रसीदति ॥ इतिपृथकपृथक्चत्वारिलिंगतोभद्राणि ॥ ॥ छ ॥

॥ २०६ ॥ व्रतोद्यापनम् ॥

श्रीः ॥ यथोक्तव्रतंचरित्वातत्संपूर्णतावाप्त्यर्थंयथोक्तव्रतंकुर्यात् ॥ आदौमध्येतथाचांतेव्रतस्योद्यापनंभवेत् ॥ अथोद्यापनदिनेपूर्वोक्तसंभारान्संभृत्यसपत्नीकोयजमानःप्राङ्मुखउपविश्य आचम्यप्राणानायम्यदेशकालौनिर्दिश्यअमुकगोत्रस्यामुकशर्मणोममेहजन्मनिजन्मांतरेचऐहिकामुष्मिकाखिलमनोरथसिद्धिद्वाराविष्णुसांनिध्यफलप्राप्त्यर्थंश्रीमहाविष्णुप्रीत्यर्थं आचरितस्याचरिष्यमाणस्यचशुक्लैकादशीव्रतस्यसांगतासिद्ध्यासंपूर्णफलावाप्त्यर्थंदेशकालाद्यनुसारतोव्रतोद्यापनाख्यंकर्मकरिष्ये ॥ अथवाममपत्न्यावाकृतस्यामुकव्रतस्यसांगतासिद्ध्याकल्पोक्तफलावप्तयेइत्याद्यूह्य तदंगंगणपतिपूजनंपुण्याहवाचनंमातृकापूजनंनांदीश्राद्धमाचार्यवरणंचकरिष्यइतिसंकल्प्यतानिकृत्वाऽचार्यंब्रह्माणंसदस्यंवृत्वासंपूज्यप्रार्थयेत् ॥ अथाचार्योदर्भेष्वासीनोदर्भान्धारयमाणःआचम्यप्राणानायम्यदेशकालावुत्कीर्त्यअमुकव्रतोद्यापनकर्मणियजमानेनवृतोहमाचार्यकर्मकरिष्ये ॥ शरीरशुद्ध्यर्थंभूशुद्ध्यादिभिरात्मानंपावयिष्येइतियथासंभवंसंकल्प्यकृत्वाकलशार्चनांते यदत्रसंस्थितंभूतं० ॥ भूतानिराक्षसावापियेत्रतिष्ठंतिकेचन ॥ तेसर्वेप्यपगच्छंतुयज्ञमत्रकरोम्यहं ॥ इतिगौरसर्षपान्विकीर्ययागभूमिंशुचीवोहव्येतिपंचगव्येनप्रोक्ष्यआपोहिष्ठेतिशुद्धोदकेनचप्रोक्ष्यकृतांजलिस्तिष्ठन् भ॒द्रंकर्णेभिः०स्व॒स्तिन॒इंद्रो०देवाआयांतुयातुधानाअपयांतुविष्णोदेवयजनंरक्षस्वभूमौप्रादेशंकुर्यात् ॥ ततोव्रतपीठंस्थाप्यप्रतिमाग्न्युत्तारणं ॥ अस्याःसुवर्णप्रतिमायाश्छेदनतापताडनादिदोषपरिहारार्थमग्न्युत्तारणं

करिष्ये ॥ अश्मन्नूर्जंप० रेवद्दिंदीहि ॥ इत्यग्न्युत्तारणंकृत्वापंचामृतैःशुद्धोदकेनचप्रक्षाल्यप्रतिमायाकपोलौस्पृष्ट्वाप्राणप्रतिष्ठां कुर्यात् ॥ ततउपरिनिर्दिष्टवत्सर्वतोभद्रंविष्णुव्रतेशैवेतुलिंगतोभद्रंप्रकल्प्यतत्रब्रह्मादिदेवताआवाहयेत् ॥ ॥ छ ॥

॥ २०७ ॥ ब्रह्मादिमंडलदेवताः ॥

श्रीः ॥ अमुकव्रतांगत्वेनब्रह्मादिमंडलदेवतास्थापनंकरिष्ये ॥ यथा ॥ मंडलमध्येब्रह्माणं ॥ ब्रह्मजज्ञानमित्यस्याग्निर्ब्रह्मात्रिष्टुप्ब्रह्मावाहनेविनियोगः ॥ ॐ ब्रह्मजज्ञानंप्रथमंपुरस्ताद्विसीमतःसुरुचोवेनआवः ॥ सबुध्नियाउपमाअस्यविष्ठाःसतश्चयोनिमसतश्चविवः ॥ भूर्भुवःसुवःब्रह्मणेनमःब्रह्माणमावाहयामि ॥ एवंसर्वत्र ॥१॥ उत्तरे ॥ आप्यायस्वेत्यस्यसोमोग्निर्वासोमोगायत्रीसोमावा०॥ आप्यायस्वसमेतुतेविश्वतःसोमवृष्णियं ॥ भवावाजस्यसंगथे ॥ भूर्भु० सोमं ॥२॥ ईशान्यां ॥ अभित्वेत्यस्यविश्वेदेवाईशानोगायत्री ईशानावा० ॥ अभित्वादेवसवितरीशानंवार्याणां ॥ सदावन्भागमीमहे ॥ भूर्भु० ईशानं० ॥३॥ पूर्वे ॥ इंद्रंवोविश्वतइत्यस्यविश्वेदेवाइंद्रोगायत्री इंद्रावा० ॥ इंद्रंवोविश्वतस्परिहवामहेजनेभ्यः ॥ अस्माकमस्तुकेवलः॥ भूर्भु० इंद्रं ॥ ॥ ४ ॥ आग्नेय्यां ॥ अग्निंदूतमित्यस्यप्रजापतिरग्निर्गायत्री अग्न्यावा०॥ अग्निंदूतंवृणीमहेहोतारंविश्ववेदसं ॥ अस्ययज्ञस्यसुक्रतुं ॥ भू० अग्निं ॥ ५॥ दक्षिणे ॥ यमायसोममित्यस्यप्रजापतिर्यमोनुष्टुप् यमावा०॥ यमायसोमꣳसुनुतयमायजुहुताहविः ॥ यमꣳहयज्ञोगच्छत्यग्निदूतोअरंकृतः ॥ भू० यमं ॥६॥ नैर्ऋत्यां ॥ देवीमहमित्यस्याग्निर्निर्ऋतिस्त्रिष्टुप् निर्ऋत्यावा० ॥ देवीमहंनिर्ऋतिंवंदमानाःपितेवपुत्रंदसयेवचोभिः ॥ विश्वस्ययाजायमानस्यवेदशिरःशिरःप्रतिसूरीविचष्टे ॥ भू० निर्ऋतिं ॥७॥ पश्चिमे ॥ तत्त्वायामीत्यस्यविश्वेदेवावरुणस्त्रिष्टुप् वरुणावा०॥ तत्त्वायामिब्रह्मणावंदमानस्तदाशास्तेयजमानोहविर्भिः॥ अहेडमानोवरुणे

ह॒ब्रोध्युरु॑शꣳस॒मान॒आयु॒ःप्रमो॑षीः ॥ भू० वरुणं ॥ ८ ॥ वायव्यां ॥ वायोशतमित्यस्यविश्वेदेवावायुरनुष्टुप् वाय्वावा०॥ वायो॑श॒तꣳहरी॑णांयुवस्व॒पोष्या॑णां ॥ उ॒तवा॑तेसह॒स्रिणो॒रथ॒आया॑तु॒पाज॑सा ॥ भू० वायुं ॥ ९ ॥ वायुसोममध्ये ॥ अष्टौदेवाइत्यस्यविश्वेदेवाअष्टवसवोविराट्त्रिष्टुप् अष्टवस्वावा० ॥ अ॒ष्टौदे॒वावस॑वःसो॒म्यास॑ः ॥ चत॑स्रोदे॒वीर॒जरा॒ःश्रवि॑ष्ठाः ॥ तेय॒ज्ञंपा॑तु॒रज॑सःप॒रस्ता॑त् ॥ सं॒व॒त्स॒रीण॑म॒मृत॑ꣳस्व॒स्ति ॥ भूः० अष्टवसून् ॥ १० ॥ सोमेशानयोर्मध्ये ॥ नीलग्रीवाइत्यस्याग्निरेकादशरुद्राअनुष्टुप्एकादशरुद्रावा ०॥ नील॑ग्रीवाःशिति॒कंठा॑ःश॒र्वा॑अ॒धःक्ष॑माच॒राः ॥ तेषा॑ꣳसहस्रयोज॒नेव॒धन्वा॑नितन्मसि ॥ भू० एकादशरुद्रेभ्योनमः एकादशरुद्रान्० ॥११॥ ईशानेंद्रयोर्मध्ये ॥ त्यांन्वित्यस्यविश्वेदेवाद्वादशादित्यागायत्री द्वादशादित्यावा०॥ त्यांनुक्ष॒त्रिया॒ꣳअव॑आदि॒त्यान्या॑चिषामहे ॥ सु॒मृ॒डी॒काꣳअ॒भिष्ट॑ये ॥ भूः० द्वादशादित्येभ्यो० द्वादशादित्यान्० ॥१२॥ इंद्राग्न्योर्मध्ये ॥ यावांकशेत्यस्यसोमोश्विनौगायत्रीअश्व्यावा०॥ या॒वांकशा॒मधु॑म॒त्यश्वि॑नासू॒नृता॑वती ॥ तया॑य॒ज्ञंमि॑मिक्षतं ॥ भू० अश्विभ्यांनमःअश्विनौआ० ॥ १३ ॥ अग्नियमयोर्मध्ये ॥ ओमासइत्यस्यसोमोविश्वेदेवागायत्रीविश्वेदेवावा०॥ ओमा॑सश्चर्षणीधृतो॒विश्वे॑देवास॒आग॑त ॥ दा॒श्वाꣳसो॑दा॒शुष॑ःसु॒तं ॥ भू० विश्वेभ्योदेवेभ्यो० विश्वान्देवान्० ॥१४॥ यमनिर्ऋतिमध्ये ॥ अभित्यमित्यस्यसोमःसप्तयक्षाःप्रकृतिः सप्तयक्षावा० ॥ अ॒भित्यंदे॒वꣳस॑वि॒तार॑मू॒ण्योः॑क॒विक्र॑तु॒मर्चा॑मिस॒त्यस॑वसꣳरत्न॒धाम॒भिप्रि॒यंम॒तिमू॒र्ध्वाय॑स्या॒मति॒र्भाअदि॑द्युत॒त्सवी॑मनि॒हिर॑ण्यपाणिरमिमीतसु॒क्रतु॑ःकृ॒पासुव॑ः ॥ भू० सप्तयक्षेभ्यो० सप्तयक्षान्॥ १५ ॥ निर्ऋतिवरुणमध्ये ॥ आयंगौरित्यस्याग्निःसर्पागायत्री सर्पावा० ॥ आयंगौ॒ःपृश्नि॑रक्रमी॒दस॑दन्मा॒तर॑ंपु॒नः ॥ पि॒तर॑ंचप्र॒यन्सुव॑ः ॥ भू० सर्पेभ्योन० सर्पान् ॥१६॥ वरुणवायुमध्ये ॥ ऋताषाडित्यस्यपांत्वित्यंतस्यविश्वेदेवागंधर्वाप्सरसोयजुःगंधर्वाप्सरआवा०॥

ऋताषाडृतधामाग्निर्गंधर्वस्तस्यौषधयोप्सरसऊर्जोनामसइदंब्रह्मक्षत्रंपातुताइदंब्रह्मक्षत्रंपांतु ॥ भू० गंधर्वाप्सरोभ्यो०गंधर्वाप्सरसआ० ॥१७॥ ब्रह्मसोममध्ये ॥ यदक्रंदइत्यस्यविश्वेदेवाःस्कंदस्त्रिष्टुप्स्कंदावा० ॥ यदक्रंदःप्रथमंजायमानउद्यन्त्समुद्रादुतवापुरीषात् ॥ श्येनस्यपक्षाहरिणस्यबाहूउपस्तुत्यंमहिजातंतेअर्वन् ॥ भू० स्कंदं०॥१८॥ स्कंदस्योत्तरे ॥ तत्पुरुषायविद्महेचक्रतुंडायेत्यस्ययाज्ञिक्योदेवताउपनिषदोनंदीश्वरोगायत्री नंदीश्वरा० ॥ तत्पुरुषायविद्महेचक्रतुंडायधीमहि॥ तन्नोनंदिःप्रचोदयात् ॥ भू० नंदीश्वरं० ॥१९॥ नंदीश्वरस्योत्तरे ॥ यत्तेगात्रादित्यस्यविश्वेदेवाःशूलोभुरिक्त्रिष्टुप् शूलावा०॥ यत्तेगात्रादग्निनापच्यमानादभिशूलंनिहतस्यावधावति ॥ मातद्भूम्यामातृषन्मातृणेषुदेवेभ्यस्तदुशद्भ्योरातमस्तु ॥ भू० शूलं०॥ २० ॥ शूलस्योत्तरे ॥ कार्षिरसीत्यस्यसोमोमहाकालोयजुः महाकालावा० ॥ ॐ कार्षिरस्यपापांमृध्रं ॥ भू० महाकालं० ॥२१॥ ब्रह्मेशानयोर्मध्ये ॥ द्वामिमौवातौवातइत्यस्यविश्वेदेवादक्षोनुष्टुप् दक्षावा०॥ द्वाविमौवातौवातआसिंधोरापरावतः॥ दक्षंमेअन्यआवातुपरान्योवातुयद्रपः ॥ भू० दक्षं० ॥२२॥ ब्रह्मेंद्रयोर्मध्ये॥ तामग्निवर्णामित्यस्ययाज्ञिक्योदेवताउपनिषदोदुर्गात्रिष्टुप्दुर्गावा० ॥ तामग्निवर्णांतपसाज्वलंतींवैरोचनींकर्मफलेषुजुष्टां ॥ दुर्गांदेवीꣳशरणमहंप्रपद्येसुतरसितरसेनमः॥ भू० दुर्गायै० दुर्गां ॥२३॥ दुर्गायाःपुरतः ॥ इदंविष्णुरित्यस्यसोमोविष्णुर्गायत्रीविष्णवा०॥ इदंविष्णुर्विचक्रमेत्रेधानिदधेपदं ॥ समूढमस्यपाꣳसुरे ॥ भू० विष्णवे० विष्णुं ॥२४॥ ब्रह्माग्न्योर्मध्ये ॥ उदीरतामित्यस्यविश्वेदेवाःस्वधात्रिष्टुप् स्वधावा० ॥ उदीरतामवरउत्परासउन्मध्यमाःपितरः सोम्यासः ॥ असुंयईयुरवृकाऋतज्ञास्तेनोवंतुपितरोहवेषु ॥ भू० स्वधायै० स्वधां ॥ २५ ॥ ब्रह्मयममध्ये ॥ परंमृत्यवित्यस्य विश्वेदेवामृत्युरोगास्त्रिष्टुप् मृत्युरोगावा०॥ परंमृत्योअनुपरेहिपंथांयस्तेस्वइतरोदेवयानात् ॥ चक्षुष्मतेशृण्वतेतेब्रवीमिमानः

प्र॒जाꣳरीरिषो॒मोतवी॒रान् ॥ भू० मृत्युरोगेभ्यो० मृत्युरोगान् ॥ २६ ॥ ब्रह्मनिर्ऋतिमध्ये ॥ गणानांत्वेत्यस्यविश्वेदेवागणपतिर्जगती गणपत्यावा०॥ ग॒णानां॑त्वाग॒णप॑तिꣳहवामहेक॒विं॑क॑वी॒नामु॑प॒मश्र॑वस्तमं ॥ ज्ये॒ष्ठ॒रा॒जं॑ब्रह्मं॑णांब्रह्मणस्पत॒आन॑ःशृ॒ण्वन्नू॒तिभिः॑सीद॒साद॑नं ॥ भू० गणपतिं ॥२७॥ ब्रह्मवरुणमध्ये ॥ शंनोदेवीरित्यस्यविश्वेदेवाआपोगायत्री अबावा० ॥ शंनो॑दे॒वीर॒भिष्ट॑य॒आपो॑भवंतुपी॒तये॑ ॥ शंयोर॒भिस्र॑वंतुनः ॥ भू० अद्भ्योन० अपः ॥ २८ ॥ ब्रह्मवायुमध्ये ॥ मरुतोयस्येत्यस्यविश्वेदेवामरुतोगायत्री मरुदावा०॥ म॑रु॒तो॒यस्य॒हि॒क्षये॑पा॒थादि॒वो॒विं॑महसः ॥ स॑सु॒गो॒पात॑मो॒जन॑ः ॥ मरुद्भ्योन० मरुतः ॥२९॥ ब्रह्मणःपादमूलेकर्णिकाधः॥ स्योनापृथिवीत्यस्ययाज्ञिक्योदेवताउपनिषदःपृथिवीगायत्री पृथिव्यावा०॥ स्यो॒नापृ॑थिवि॒भवा॑नृक्ष॒रानि॒वेश॑नी ॥ यच्छा॑न॒ःशर्म॑स॒प्रथा॑ः ॥ भू० पृथिव्यै०पृथिवीं ॥३०॥ तत्रैव ॥ इमंमेगंगइत्यस्ययाज्ञिक्योदेवताउपनिषदोगंगादिनद्योजगती गंगादिनद्यावा०॥ इ॒मंमे॑गंगेयमुनेसरस्वति॒शुतु॑द्रि॒स्तोम॑ꣳसचता॒परु॒ष्णिया ॥ अ॒सि॒क्नि॒या॑मरुद्वृधेवि॒तस्त॒यार्जी॑कीयेशृणु॒ह्यासु॒षोम॑या ॥ भू० गंगादिनदीभ्यो० गंगादिनदीः० ॥ ३१ ॥ तत्रैव ॥ धाम्नोधाम्नइत्यस्यसोमःसप्तसागराःपंक्तिःसप्तसागरावा० ॥ धाम्नो॑धाम्नोराजन्नि॒तोव॑रुणनोमुंच॒यदा॒पो॒अघ्नि॑या॒वरु॒णेति॒शपा॑महे॒ततो॑वरुणनोमुंच ॥ भू० सप्तसागरेभ्यो० सप्तसागरान्० ॥३२॥ तत्रैव (तदुपरि) मेरवेनमःमेरुंआ०॥ सोमस्योत्तरतो गदायै गदांआ०॥ ईशानस्यैशान्यां त्रिशूलं॥ इंद्रस्यपूर्वे वज्रं ॥ अग्नेराग्नेय्यांशक्तिं॥ यमस्यदक्षिणेदंडं॥ निर्ऋतेर्नैर्ऋत्यांखड्गं॥ वरुणस्यपश्चिमेपाशं ॥ वायोर्वायव्यांअंकुशंआवाहयामि ॥ इत्यायुधानि ॥८॥ उत्तरेगौतमायनमः गौतमंआ० ॥ ईशान्यांभरद्वाजं॥ पूर्वेविश्वामित्रं॥ आग्नेय्यांकश्यपं ॥ दक्षिणेजमदग्निं॥ नैर्ऋत्यांवसिष्ठं ॥ पश्चिमेअत्रिं ॥ वायव्यांअरुंधतींआ० इत्यृषीन् ८ ॥ पूर्वादिक्रमेण ऐंद्र्यैनमः ऐंद्रींआ० ॥ कौमारीं ॥ ब्राह्मीं ॥ वाराहीं ॥

चामुंडां ॥ वैष्णवीं ॥ माहेश्वरीं ॥ वैनायकींआ० ॥ इत्यष्टौशक्तीः ८ ॥ इतिसर्वतोभद्रदेवताः ॥ अथलिंगतोभद्रेविशेषः ॥ पूर्वादिक्रमेण ॥ असितांगभैरवायनमः ॥ असितांगभैरवमावाहयामि ॥ रुरुभैरवं ॥ चंडभैरवं ॥ क्रोधभैरवं ॥ उन्मत्तभैरवं ॥ कपालभैरवं ॥ भीषणभैरवं ॥ संहारभैरवं चावाहयेत् ॥ पुनःपूर्वादिषुभवं० शर्वं० ईशानं० पशुपतिं० रुद्रं० उग्रं० भीमं० महांतं ॥ पुनःपूर्वादिषु अनंतं० वासुकिं० तक्षकं० कुलिशं० कर्कोटकं० शंखपालं० कंबलं० अश्वतरं० ॥ ईशानपूर्वाद्यंतरालेषुशूलिनं० चंद्रमौलिनं० वृषभध्वजं० त्रिलोचनं० शक्तिधरं० महेश्वरं० शूलपाणिं चावाह्य तदस्तु० गृहावै० नर्यप्रजां० प्रतिष्ठितांइतिप्रतिष्ठाप्य ॥ तत्तन्मंत्रैर्नाममंत्रैर्वाषोडशोपचारैःपूजयेत् ॥ ततोमंडलोपरिधान्यराशौकलशंप्रतिष्ठापयेत् ॥ महीद्यौःपृथिवीचंनइमंयज्ञंमिमिक्षतां ॥ पिपृतांनोभरीमभिः ॥ इतिभूमिंस्पृष्ट्वा ॥ ओषधयःसंवदंतेसोमेनसहराज्ञा ॥ यस्मैकरोतिब्राह्मणस्तꣳराजन्पारयामसि ॥ धान्यराशिंकृत्वा ॥ आजिघ्रकलशंमह्युरुधारापयस्वत्यात्वाविशंत्विंदवः समुद्रमिवसिंधवःसामासहस्रआभंजप्रजयापशुभिःसहपुनर्माविशताद्रयिः ॥ कलशंसंस्थाप्य ॥ इमंमेगंगेयमुनेसरस्वतिशुतुद्रिस्तोमꣳसचतापरुष्णिया ॥ असिक्न्रियामरुद्वृधेवितस्तयार्जीकीयेशृणुह्यासुषोमया ॥ उदकेनापूर्य ॥ गंधद्वारांदुराधर्षांनित्यपुष्टांकरीषिणीं ॥ ईश्वरीꣳसर्वभूतानांतामिहोपह्वयेश्रियं ॥ गंधंप्रक्षिप्य ॥ याओषधीःपूर्वाजातादेवेभ्यस्त्रियुगंपुरा ॥ मनैनुबभ्रूणामहꣳशतंधामानिसप्तच ॥ सर्वौषधीः ॥ कांडात्कांडात्प्ररोहंतीपरुषःपरुषःपरि ॥ एवानोदूर्वेप्रतनुसहस्रेणशतेनच ॥ दूर्वाः ॥ अश्वत्थेवोनिषदनंपर्णेवोवसतिःकृता ॥ गोभाजइत्किलासथयत्सनवथपूरुषं ॥ पंचपल्लवान् ॥ स्योनापृथिविभवानृक्षरानिवेशनी ॥ यच्छानःशर्मसप्रथाः ॥ सप्तमृदः ॥ याःफलिनीर्याअफलाअपुष्पायाश्चपुष्पिणीः ॥ बृहस्पतिप्रसूतास्तानोमुंचंत्वꣳहसः ॥ फलं ॥ अग्नेर

तेश्चंद्रꣳहिरण्यं ॥ अद्भ्यःसंभूतममृतंप्रजासु ॥ तत्संभरन्नुत्तरतोनिधाय ॥ अतिप्रयच्छंदुरितंतरेयं ॥ हिरण्यं ॥ बृहस्पतेजुषस्वनोहव्यानिविश्वदेव्य ॥ रास्वरत्नानिदाशुषे ॥ रत्नानि ॥ युवासुवासाःपरिवीतआगात्सउश्रेयान्भवतिजायमानः ॥ तंधीरासःकवयउन्नयंतिस्वाधियोमनसादेवयंतः ॥ कलशंवस्त्रेणावेष्ट्य ॥ पूर्णादर्विपरापतसुपूर्णापुनरापत ॥ वस्नेवविक्रीणावहाइषमूर्जꣳशतक्रतो ॥ इतितदुपरिपूर्णपात्रंनिधाय ॥ तत्त्वायामिब्रह्मणावंदमानस्तदाशास्तेयजमानोहविर्भिः ॥ अहेडमानोवरुणेहबोध्युरुशꣳसमानआयुःप्रमोषीः ॥ अस्मिन्कलशेवरुणंसांगंसपरिवारंसायुधंसशक्तिकंआवाहयामि ॥ वरुणायनमःइतिपूजयेत् ॥ कलशस्यमुखेविष्णुः० ॥ देवदानवसंवादेमथ्यमानेमहोदधौ ॥ उत्पन्नोसितदाकुंभविधृतोविष्णुनास्वयं ॥ त्वत्तोयेसर्वतीर्थानिदेवाःसर्वेत्वयिस्थिताः ॥ त्वयितिष्ठंतिभूतानित्वयिप्राणाःप्रतिष्ठिताः ॥ शिवःस्वयंत्वमेवासिविष्णुस्त्वंचप्रजापतिः ॥ आदित्यावसवोरुद्राविश्वेदेवाःसपैतृकाः ॥ त्वयितिष्ठंतिसर्वेपियतःकामफलप्रदाः ॥ त्वत्प्रसादादिमंयज्ञंकर्तुमीहेजलोद्भव ॥ सान्निध्यंकुरुदेवेशप्रसन्नोभवसर्वदा ॥ इतिसंप्रार्थ्यकलशेप्रतिमायांमुख्यदेवतांउक्तमंत्रेणसंस्थाप्यषोडशोपचारैःसंपूज्यपुराणश्रवणादिनारात्रौजागरणंकुर्यात् ॥ इत्यधिवासनं ॥ परदिनेनित्यकर्मनिर्वर्त्यआचार्यः स्थापितदेवतांसंपूज्यहोमसंभारानादायआचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यअमुकव्रतोद्यापनेविहितहवनंकरिष्ये ॥ तदंगंस्थंडिलादिसर्वंकर्मकरिष्ये ॥ स्थंडिलंगोमयेनोपलिप्यउल्लेख्यउद्धननादिभूसंस्कारंविधायबलवर्धननामानमग्निंप्रतिष्ठाप्यपुष्टंकृत्वा चत्वारिशृंगा० वरदोभव ॥ ततोन्वाधानं ॥ समित्रयमादायश्रद्धए ३ हीत्यादिअमुकव्रतोद्यापनकर्मणियायक्ष्यमाणदेवतास्ताःपरिग्रहीष्यामीत्यादिव्याहृत्यंतमुक्त्वाअत्रप्रधानंअमुकदेवतांअमुकद्रव्यैःअमुकसंख्याकैः ब्रह्मादिमंडलदेवताश्चएकैकयाहुत्याआज्येन आवरणदेवताश्चैकैकाहु

त्याआज्येनस्विष्टकृतमित्यादिसमिधोन्नावाधायेत्यंतंअन्वाधानंएषहिदेवइत्यादिव्याहृत्यंतंहुत्वा यजमानः इमान्युपकल्पितहवनीयद्रव्याणियायक्ष्यमाणादेवतास्ताभ्यस्ताभ्योमयापरित्यक्तानिनममयथादैवतमस्तु ॥ ततउक्तप्रकारेणमुख्यदेवताहोमांतेमंडलदेवताहोमःसचेत्थं ॥ ब्रह्मणे[1]स्वाहा एवंसवत्र ॥ सोमाय० ईशानाय० इंद्राय० अग्नये० यमाय० निर्ऋतये० वरुणाय० वायवे० अष्टवसुभ्यः० एकादशरुद्रेभ्यः० द्वादशादित्येभ्यः० अश्विभ्यां० विश्वेभ्योदेवेभ्यः० सप्तयक्षेभ्यः० सर्पेभ्यः० गंधर्वाप्सरोभ्यः० स्कंदाय० नंदीश्वराय० शूलाय० माहाकालाय० दक्षाय० दुर्गायै० विष्णवे० स्वधायै० मृत्युरोगेभ्यः० गणपतये० अद्भ्यः० मरुद्भ्यः० भूम्यै० गंगादिनदीभ्यः० सप्तसागरेभ्यः० मेरवे० गदायै० त्रिशूलाय० वज्राय० शक्तये० दंडाय० खड्गाय० पाशाय० अंकुशाय० ४० गौतमाय० भरद्वाजाय० विश्वामित्राय० कश्यपाय० जमदग्नये० वसिष्ठाय० अत्रये० अरुंधत्यै० ऐंद्र्यै० कौमार्यै० ब्राह्म्यै० वाराह्यै० चामुंडायै० वैष्णव्यै० माहेश्वर्यै० वैनायक्यै० ॥ लिंगतोभद्रेविशेषः ॥ असितांगभैरवाय० रुरुभैरवाय० चंडभैरवाय० क्रोधभैरवाय० उन्मत्तभैरवाय० कपालभैरवाय० भीषणभैरवाय० संहारभैरवाय० ॥ भवाय० शर्वाय० ईशानाय० पशुपतये० रुद्राय० उग्राय० भीमाय० महते० ॥ अनंताय० वासुकये० तक्षकाय० कुलिशाय० कर्कोटकाय० शंखपालाय० कंबलाय० अश्वतराय० ॥ शूलिने० चंद्रमौसिने० वृषभध्वजाय० त्रिलोचनाय० शक्तिधराय० महेश्वराय० शूलपाणये० ॥ इति ॥ ततःस्विष्टकृदादिप्रायश्चित्तहोमांतंसमाप्य यजमानान्वारब्धआ

---

[1] केचनब्रह्मणेनमःस्वाहेतिनमःशब्दविशिष्टानेवप्रयुंजतेपरंत्वत्रब्रह्मादीनांमूलमंत्रत्वाभावान्नमःशब्दरहितएवप्रयोगःसाधुः । प्रणवादिचतुर्थ्यंतंस्वाहाशब्दसमन्वितं ॥ स्यात्पीठदेवताहोमेमंत्रोनाम्नैवकीर्तितः ॥ एवंच नाममंत्रेनमःशब्दराहित्यंमूलमंत्रेतुतद्विशिष्टत्वमितिसंस्काररत्नमालायां ।

चार्यःपूर्णाहुतिंजुहुयात् ॥ स्रुचिद्वादशगृहीतमाज्यंगृहीत्वा० अग्नेत्वमिडोसि ॥ धामं॑ते॒विश्वं॒भुवं॑न॒माधिं॑श्रि॒तमं॒तःसं॑मु॒द्रेहृ॒द्यं॑१॒त रायुं॑षि ॥ अ॒पामनीं॑केस॒मि॒थेयआभृं॑त॒स्तमं॑श्याम॒मधुं॑मंतंत॒ऊ॒र्मिं ॥ स॒प्ततें॑अग्नेस॒मिधं॑ःस॒प्तजि॒ह्वाःस॒प्तर्षं॑यःस॒प्तधामं॑प्रि॒याणिं॑ ॥ स॒प्तहोत्रां॑ःस॒प्तधात्वां॑यजंतिस॒प्तयोनी॒रापृं॑णस्वाघृ॒तेन॒स्वाहां॑ ॥ अग्न्यःसप्तवतेग्नयेचेदं ॥ सं॰स्रावादिहोमशेषंसमाप्य अग्निंमुख्य देवतांचसंपूज्य कलशोदकेनसकुटुंबंयजमानमभिषिंचेत् ॥ ततोयजमानआचार्यंसंपूज्यतस्मैसवत्सांगांदत्वाऋत्विग्भ्यश्चय थाशक्तिदक्षिणांदत्वादेवतायांतुदेवेतिविसृज्यपीठदानंकृत्वा श्रेयःस्वीकृत्यगच्छगच्छेत्यग्निंविसर्जयेत् ॥ व्रतसंपूर्णफलप्राप्त्यर्थं यथाशक्तिब्राह्मणभोजनंसंकल्प्यसंभोज्यभूयसींदक्षिणांदत्वाआशिषोगृहीत्वा व्रतंसुव्रतमस्त्विवतिभवंतोब्रुवंत्विति ब्राह्मणान्प्रार्थयेत् तेचव्रतंसुव्रतमस्त्विवतिब्रूयुः ॥ ततः प्रमादात्कुर्वतामित्यादिविष्णुंस्मृत्वाकर्मेश्वरार्पणंकुर्यात् ॥ इतिव्रतोद्यापनविधिः ॥

॥ २०८ ॥ शुक्लैकादशीव्रतोद्यापनम् ॥

श्रीः ॥ देशकालौसंकीर्त्यममअखिलपापक्षयपूर्वकंधर्मार्थकाममोक्षचतुर्विधपुरुषार्थसिद्धिद्वाराश्रीपरमे० अमुककामनयावाम याचरितशुक्लैकादशीव्रतोद्यापनंकरिष्ये ॥ तदंगविहितंगणेशपूजनाद्याचार्यवरणांतंकृत्वाआचार्यःपूर्वोक्तप्रकारेणसर्वतोभद्रेब्रह्मादिदेवताआवाह्यसंपूज्यतदुपरिअक्षतपुंजेकेशवादिद्वादशनामांकितं अक्षतपूर्णताम्रमयंतंडुलपूर्णराजतपूर्णपात्रसहितंवाकलशंप्रतिष्ठाप्यतत्रअष्टदलपद्मेदेवताआवाहयेत् ॥ तत्रकर्णिकायाम् भूःपुरुषंआवाहयामि ॥ भुवःपुरुषंआ० ॥ सुवःपुरुषंआ०॥ भूर्भुवःसुवःपुरुषंआवाहयामि ॥ ततःसुवर्णप्रतिमायां ॥ सहस्रशीर्षा० ऋक् १ ॥ लक्ष्मीयुतंपुरुषंमध्येआवाहयामिस्थापयामिपूजयामिनमः ॥ परितः अग्निं इंद्रं प्रजापतिं विश्वान्देवान् ब्रह्माणं वसुदेवं रामं श्रियं नाममंत्रेणआवाह्य ॥ ततःपूर्वदक्षिणपश्चि

मोत्तरदलाभ्यंतरेषु स्त्रीचतुःसहस्रसहितांरुक्मिणीं १ स्त्रीचतुःसहस्रसहितांसत्यभामां २ स्त्रीचतुःसहस्रसहितांजांबवतीं ३ स्त्रीचतुःसहस्रसहितांकालिंदीं ४ चावाह्य ॥ ततआग्नेयादिकोणेषु ॥ शंखं चक्रं गदां पद्मं आवह्य ॥ पुरतः ॥ सामध्वनिशरीरस्त्वंवाहनंपरमेष्ठिनः ॥ विषपापहरोनित्यमतःशांतिंप्रयच्छमे ॥ इतिगरुडंआवाह्य ॥ परितः पूर्वादिक्रमेणइंद्राद्यष्टौलोकपालान्तत्तन्मंत्रैर्नाममंत्रैर्वावाह्य नर्यप्रजांमेगोपाय० इतिप्रतिष्ठाप्यपूर्वोक्तप्रकारेणपूजयेत् ॥ पुष्पानंतरंअंगपूजांकुर्यात् ॥ दामोदरायनमः पादौपूजयामि माधवाय० जानुनीपू० कामपतये० गुह्यंपू० वामनाय० कटिंपू० पद्मनाभाय० नाभिंपू० विश्वमूर्तये० उदरंपू० ज्ञानगम्याय० हृदयंपू० श्रीकंठाय० कंठंपू० सहस्रबाहवे० बाहूपू० योगिने० चक्षुषीपू० उरगाय० ललाटं० नाकसुरेश्वराय० नासांपू० श्रवणेशाय० श्रवणेपू० सर्वकामदाय० शिखांपू० सहस्रशीर्ष्णे० शिरःपू० सर्वरूपिणे० सर्वांगंपूजयामि ॥ धूपं० दीपं नमस्कारोत्तरंविशेषार्घ्यंदद्यात् ॥ नारायणजगन्नाथलक्ष्मीकांतदयानिधे ॥ गृहाणार्घ्यंमयादत्तं व्रतसंपूर्तिंहेतवेइति ॥ ततःपरेहनिप्रातराचार्यआवाहितदेवताःसंपूज्यकर्मसंकल्प्यान्वादध्यात् ॥ सामान्यप्रधानातेत्रप्रधानं पुरुषंपुरुषसूक्तेनप्रत्यृचंआज्येनअमुकावृत्तिसंख्यया अग्निंइंद्रंप्रजापतिंविश्वान्देवान्ब्रह्माणंचाज्येनएकवारं वसुदेवंरामंश्रियं विष्णुंनाममंत्रेणघृताक्तपायसद्रव्येणएकवारं पुनःविष्णुंविष्णोर्नुकमितिषण्मंत्रैःप्रत्यृचंघृताक्तपायसद्रव्येणअग्निंवायुंसूर्यंप्रजापतिंचएकवारंघृताक्तपायसद्रव्येण केशवादिदामोदरांतद्वादशदेवताःनाममंत्रैःएकवारंपायसद्रव्येण स्त्रीचतुःसहस्रसहितांरुक्मिणीं स्त्रीचतुःसहस्रसहितांसत्यभामां स्त्रीचतुःसहस्रसहितांजांबवतीं स्त्रीचतुःसहस्रसहितांकालिंदीं शंखंचक्रंगदांपद्मंगरुडं इंद्राद्यष्टौलोकपालान्ब्रह्मादिमंडलदेवताश्चएकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ॥ अंगहोमेवरुणंद्विरित्यादिसामान्यप्रधानांतंहुत्वाप्रधान

देवताहोमयेत् ॥ ॐ सहस्रशीर्षा० सूक्तेन ॥ अग्नये० इंद्राय० प्रजापतये० विश्वेभ्योदेवेभ्यः० ब्रह्मणेइत्याज्येन ॥ अथ घृताक्तपायसेन वसुदेवाय० रामाय० श्रियै० विष्णवे० ॐ विष्णोर्नुकं० तदस्यप्रियं० प्रतद्विष्णु० ॥ परोमात्रया० विचक्रमे० त्रिर्देवः० ॥ ॐ भूःस्वाहा ॥ भुवःस्वाहा ॥ सुवःस्वाहा ॥ भूर्भुवःसुवःस्वाहा ॥ अथकेवलपायसेन ॥ ॐ केशवाय स्वाहा ॥ प्रणवःस्वाहाकारश्चसर्वत्र ॥ नारायणाय० माधवाय० गोविंदाय० विष्णवे० मधुसूदनाय० त्रिविक्रमाय० वामनाय० श्रीधराय० हृषीकेशाय० पद्मनाभाय० दामोदराय० ॥ अथकेवलाज्येनस्त्रीचतुःसहस्रसहितायैरुक्मिण्यै० स्त्रीचतुःस० सत्यभामायै० स्त्रीचतुःस० जांबवत्यैन० स्त्रीचतुःसहस्रसहितायैकालिंद्यै० शंखाय० चक्राय० गदायै० पद्माय० गरुडाय० ॥ इंद्राय० अग्नये० यमाय० निर्ऋतये० वरुणाय० वायवे० सोमाय० ईशानाय० तत्तन्मंत्रैर्वाहुत्वाततोब्रह्मादिमंडलदेवतास्तत्तन्मंत्रैर्नाममंत्रैर्वाकेवलाज्येनहोमयेत् ॥ ततः इमंमेवरुणइत्यादिस्विष्टकृदंतंसमाप्य ॥ ततोयजमानोदेवायप्रापणंनिवेदयेत् ॥ प्रापणशब्देनहविःपदार्थाःपक्वान्नादयश्च ॥ त्वामेकमाद्यंपुरुषंपुराणंनारायणंविश्वसृजंयजामः ॥ त्वयैषभागोविहितोविधेयोगृहाणहव्यंजगतामधीशइतिनिवेद्यतिष्ठेत् ॥ ततः अग्निंत्रिवारंचतुर्वारंवाप्रदक्षिणीकृत्यभिंधिविश्वाअपद्विषइतिधरण्यांजानुनीनिपात्यध्रुवसूक्तंपुरुषसूक्तंचजप्त्वाअष्टौपदानिप्रतिदिशंगच्छेत् एभिर्मंत्रैः ॥ कृष्णायवासुदेवायहरयेपरमात्मने ॥ शरण्यायाप्रमेयाय गोविंदायनमोनमः ॥ नमःस्थूलायसूक्ष्मायव्यापकाव्यापकायच ॥ अनंतायजगद्धात्रेब्रह्मणेनंतमूर्तये ॥ अव्यक्तायाऽखिलेशायचिद्रूपायगुणात्मने ॥ नमोमूर्तायसिद्धायपरायपरमात्मने ॥ देवदेवायवंद्यायपरायपरमेष्ठिने ॥ कर्त्रेविश्वस्यगोप्त्रेचतत्संहर्त्रे चतेनमः ॥ अथदेवायनिवेदितप्रापणमानीयमूर्ध्निकृत्वा ॥ केवैष्णवाःकेवैष्णवाःकेवैष्णवाइतिउच्चैर्वदेत् ॥ ततःसमानाःप्रति

वदेयुः ॥ वयंवैष्णवाः वयंवैष्णवाः इतित्रिः ॥ ततस्तेभ्यःसमानेभ्योहविर्दत्वास्वयं ॐ नमोभगवतेवासुदेवायेतिमंत्रेणइदममृतमहंप्राश्नामिइतिप्राश्य ॥ आचम्यप्राणानायम्ययजमानःआचार्योवासिद्धयेस्वाहेतिअग्नौआज्यंजुहुयात् ॥ ततःयतइंद्रभयामहेइत्यनेनआत्मानमभिमंत्रयेत् ॥ ततआचार्यःशुल्बहरणादिकर्मशेषंसमापयेत् ॥ ततोयजमानःसांगतासिद्ध्यर्थंआचार्यादीन् विध्युक्तप्रकारेणसंपूज्यदक्षिणादिभिःप्रतोष्यआचार्यायश्वेतांसवत्सांसालंकारांगांदद्यात् ॥ ततोयजमानःद्वादशसंख्याकान्ब्राह्मणान्केशवादिद्वादशदेवतास्वरूपान्विभाव्य केशवादिद्वादशनामभिःयथाविभवंसंपूज्यतेभ्यःपक्वान्नपूरितान्वस्त्रतांबूलदक्षिणादिसहितान्द्वादशकलशान् केशवादिद्वादशनामांकितान्दद्यात्तत्रमंत्रः ॥ पक्वान्नपूरितंकुंभंदक्षिणावस्त्रसंयुतं ॥ ददामिद्विजवर्यायदेवोनःप्रीयतामिति ॥ देवपदस्थानेकेशवादिनाम्नांऊहःकार्यः ॥ ततःपीठदानम् ॥ ततआचार्यःपात्रांतरेउद्धृतकलशोदकेनसपत्नीकंयजमानंसमुद्रज्येष्ठाइत्यादिवैदिकैर्मंत्रैः सुरास्त्वामित्यादिपौराणिकैर्मंत्रैर्वैष्णवसूक्तैश्चाभिषिंचेत् ॥ ततःस्नातोयजमानःअग्निंसंपूज्य यस्यस्मृत्या० मंत्रहीनमितिक्षमाप्य अभ्यारमिदद्रयो० यांतुदेवगणाःसर्वेइतिविसर्जयेत् ॥ कृतस्यकर्मणःसांगतासिद्ध्यर्थंसदन्नेनदक्षिणादिनाब्राह्मणान्प्रतोष्यआशिषोगृहीत्वाव्रतसंपूर्णतांवाचयेत् ॥ जपच्छिद्रंतपश्छिद्रंयच्छिद्रंव्रतकर्मणि ॥ सर्वंभवतुमेऽच्छिद्रंब्राह्मणानांप्रसादतः ॥ इतिसंप्रार्थ्य ॥ तेऽच्छिद्रंभवत्वितिवदेयुः ॥ ततस्तान्नमस्कृत्यइष्टजनैःसोत्सवोभुंजीत ॥ इतिशुक्लैकादशीव्रतोद्यापनम् ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ २०९ ॥ कृष्णैकादश्युद्यापनम् ॥

श्रीः ॥ यजमानःदेशकालौसंकीर्त्यआत्मनःपापक्षयपूर्वकंएकविंशतिपुरुषानुद्धर्तुकामनयालक्ष्मीनारायणप्रीतयेचआचरितस्यकृ

ष्णैकादशीव्रतस्यसांगतासिद्ध्यर्थंकृष्णैकादशीव्रतोद्यापनंकरिष्येइतिसंकल्प्य ॥ पूर्वोक्तप्रकारेणगणेशपूजामारभ्यआचार्यवरणांतंकर्मकुर्यात् ॥ ततआचार्यःपूर्वोक्तप्रकारेणसर्वतोभद्रेब्रह्मादिदेवताआवाह्यसंपूज्यतदुपरिसंकर्षणादिद्वादशनामांकितंतिलपूर्णराजतपूर्णपात्रयुतंकलशंप्रतिष्ठाप्यतत्रअष्टदलंविलिख्यकर्णिकायां ॥ भूःपुरुषमित्याद्यावाह्यमध्येसहस्रशीर्षेतिसौवर्णींलक्ष्मीनारायणप्रतिमामावाह्य ॥ ततःपूर्वादिदिक्षुप्रत्येकंस्त्रीचतुःसहस्रसहितांरुक्मिणींसत्यभामांजांबवतींकालिंदींचावाह्य ॥ ततःआग्नेयादिविदिक्षुगणपतिंदुर्गांक्षेत्राधिपतिंवास्तोष्पतिंचावाह्य ॥ पुनःपूर्वादिदिक्षुब्रह्मजज्ञानमितिब्राह्माणं विष्णोर्नुकमितिविष्णुं बलभद्रम् प्रद्युम्नं त्र्यंबकमितित्र्यंबकम् वसुदेवं रामं अनिरुद्धं वामभागे श्रियं पुरतः राजतंगरुडं ॥ पुनःआग्नेयादिकोणेषु शंखं चक्रं गदां पद्मं ॥ पुनःपूर्वादिक्रमेण विमलां उत्कर्षिणीं ज्ञानां क्रियां योगां प्रह्वां सत्यां ईशानां पृष्ठभागे अनुग्रहाम् ॥ पुनःपूर्वादिक्रमेण इंद्राद्यष्टौलोकपालान् तत्तन्मंत्रैर्नाममंत्रैर्वाआवाह्यपूर्वोक्तप्रकारेणषोडशोपचारैःसंपूज्य पुराणश्रवणादिनारात्रिं निनयेत् ॥प्रातःपुनःपीठदेवताःसंपूज्य पूर्वोक्तप्रकारेणअग्निंप्रतिष्ठाप्यअन्वादध्यात् ॥अत्रप्रधानम् ॥ संकर्षणादिश्रीकृष्णांतद्वादशदेवताःघृताक्तपायसेनएकैकयाहुत्यापुरुषंविष्णुंअष्टोत्तरसहस्रसंख्याकघृताक्ततिलाहुतिभिःअष्टोत्तशतसंख्याभिर्वा अग्निं वायुं सूर्यं प्रजापतिं प्रत्येकं स्त्रीचतुःसहस्रसहितांरुक्मिणींसत्यभामांजांबवतींकालिंदींएकवारंपायसेन वसुदेवंरामंश्रियंविष्णुं विष्णोर्नुकमितिषण्मंत्रैः प्रत्यृचंपायसेन गणपतिंदुर्गांक्षेत्राधिपतिंवास्तोष्पतिंब्रह्माणंबलभद्रंप्रद्युम्नंत्र्यंबकंअनिरुद्धंगरुडंशंखंचक्रंगदांपद्मंविमलाद्याअनुग्रहांतादेवताःइंद्राद्यष्टौलोकपालान् ब्रह्मादिमंडलदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ॥ अंगहोमेवरुणंद्विरित्यादि सामान्यप्रधानांतंकृत्वाप्रधानदेवताहोमयेत् ॥ ॐ संकर्षणायस्वाहा वासुदेवाय० प्रद्युम्नाय० अनिरुद्धाय० पुरुषो

त्तमाय० अधोक्षजाय० नारसिंहाय० अच्युताय० जनार्दनाय० उपेंद्राय० हरये० श्रीकृष्णाय० घृताक्तपायसेनएकवारं ॥ सहस्रशीर्षा० घृताक्ततिलैः ॐ भूःस्वाहा भुवःस्वाहा सुवःस्वहा भूर्भुवःसुवःस्वाहा ॥ प्रत्येकंस्त्रीचतुःसहस्रसहितायैरुक्मिण्यै० सत्यभामायै० जांबवत्यै० कालिंद्यै० वसुदेवाय० रामाय० श्रियै० विष्णोर्नुकं० तदस्यप्रि० प्रतद्विष्णु० परोमात्रया० विचक्रमे० त्रिर्देवः० केवलपायसेन० ॥ अथाज्येन० गणपतये० दुर्गायै० क्षेत्राधिपतये० वास्तोष्पतये० तत्तन्मंत्रैर्वा० ब्रह्मणे० बलभद्राय० प्रद्युम्नाय० त्र्यंबकाय० अनिरुद्धाय० गरुडाय० शंखाय० चक्राय० गदायै० पद्माय० विमलायै० उत्कर्षिण्यै० ज्ञानायै० क्रियायै० योगायै० प्रह्वायै० सत्यायै० ईशानायै० अनुग्रहायै० इंद्रायेत्यादिलोकपालेभ्यः ब्रह्मादिमंडलदेवताभ्यश्च हुत्वाततःअंगहोमादिप्रायश्चित्तहोमांतंकर्मनिर्वर्त्य ॥ आचार्यायकृष्णांगांदत्वाद्वादशब्राह्मणान्संकर्षणादिश्रीकृष्णांतद्वादशनामभिःसंपूज्यतेभ्यः दक्षिणादियुतान्तिलपूर्णान्संकर्षणादिद्वादशनामांकितान्कलशान्दद्यात् पीठंदत्वासदन्नेनब्राह्मणान्यथाविभवंसंभोज्यदक्षिणादिभिःप्रतोष्यव्रतसंपूर्णतांवाचयित्वाआशिषोगृहीत्वाइष्टजनैःसहभुंजीत ॥ इतिकृष्णैकादशी ॥

॥ २१० ॥ हरितालिकाव्रतम् ॥

श्रीः ॥ भाद्रतृतीयायांतिथ्याद्युल्लिख्यममपद्व्यासमस्तपापक्षयपूर्वकसप्तजन्मसौभाग्यादिविविधभोगप्राप्तिद्वाराउमामहेश्वरप्रीत्यर्थंआचरितहरितालिकाव्रतसंपूर्णफलावाप्तयेतदुद्यापनंकरिष्ये ॥ तदंगगणपतिपूजनादिकृत्वाचार्यंवृणुयात् ॥ ततोवृताचार्यः उक्तविधिनालिंगतोभद्रेद्रोणपरिमितव्रीहिस्थकलशेरौप्यप्रतिमायांत्र्यंबकंयजामहइतिशिवं सुवर्णप्रतिमायांगौरीमिमायेतिगौरीं पुरतश्चरौप्यमय्यांतत्पुरुषायविद्महेचक्रतुंडायेतिवृषभंसंस्थाप्यषोडशोपचारैःपूजयेत् ॥ तत्रमंत्रः ॥ मंदारमालाकुलितालकायै

कपालमालांकितेशखराय ॥ दिव्यांबरायैचदिगंबरायनमःशिवायैचनमःशिवाय ॥ तन्मंत्रैर्वा ॥ ततःप्रार्थयेत् ॥ नमःशिवायसांबायपंचवक्रायशूलिने ॥ नंदिभृंगिमहाकालगणयुक्तायशंभवे ॥ शिवायैहरकांतायैप्रकृत्यैसृष्टिहेतवे ॥ नमस्तेब्रह्मरूपिण्यैजगद्धात्र्यैनमोनमः ॥ येनकामेनदेवित्वंपूजितासिमहेश्वरि ॥ तंपूर्णंकुरुमेकामंसौभाग्यंचप्रयच्छमे ॥ इतिप्रार्थ्यततःसुवासिनीःसंपूज्यरात्रिंनिनयेत् ॥ प्रातरावाहितदेवताःसंपूज्याग्निंप्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् ॥ अत्रप्रधानंउमांमहेश्वरंचावाहनमंत्रैः प्रत्येकंप्रतिद्रव्यमष्टोत्तरशत १०८ संख्याकाभिः तिल १ यवा २ ज्या ३ हुतिभिः ऋषभंब्रह्मादिमंडलदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्येशेषेणेतिआवाहनोक्तमंत्रैर्होमांतेअंगहोमादिहोमशेषंसमाप्यसंपूजिताचार्यायगांदत्वा षोडशाष्टौवायुग्मानियथाविभवं संपूज्यसौभाग्यद्रव्यवस्त्रदक्षिणायुतानिषोडशशूर्पवायनानि ॥ सौभाग्यारोग्यकामाहंसर्वसंपत्समृद्धये ॥ गौरीगिरीशतुष्ट्यर्थं वायनंतेददाम्यहं ॥ इतिदत्वाद्विजान्संपूज्यतेषामाशिषोगृहीत्वाकर्मेश्वरार्पणंकुर्यात् ॥ इतिहरितालिकाव्रतम् ॥ ॥ छ ॥

॥ २११ ॥ परशुरामजयंतीव्रतम् ॥

श्रीः ॥ वैशाखशुक्लतृतीयायांनिशाद्ययामव्यापिन्यांतिथ्यादिसंकीर्त्यअखिलपापक्षयपूर्वकंचतुर्विधपुरुषार्थसिद्धिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंआचरितपरशुरामजयंतीव्रतोद्यापनंकरिष्येइतिसंकल्प्य ॥ वृताचार्यःसर्वतोभद्रस्थकलशेहैमंपरशुरामंविष्णोर्नुकमितिमंत्रेणसंपूज्यरात्रौजागरणंकृत्वा ॥ प्रातरग्निंप्रतिष्ठाप्यपरशुरामंघृताक्तपायसद्रव्येणअष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिःब्रह्मादिदेवताश्चएकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ॥ ततःपीठंगांचदत्वाब्राह्मणान्भोजयेत् ॥ इतिपरशुरामजयंतीव्रतम् ॥ ॥ छ ॥

॥ २१२ ॥ संकष्टचतुर्थीव्रतम् ॥

श्रीः ॥ मासपक्षाद्युल्लिख्यविद्याधनपुत्रारोग्यमुक्तिसंकटनाशकामेनस्त्रीभर्त्रादिकामनयाचरितसंकष्टीव्रतोद्यापनंकरिष्ये ॥ वृताचार्यःउक्तप्रकारेणसर्वतोभद्रस्थकलशेहैमंगणेशंप्रतिष्ठाप्यपूजयेत् ॥ अथध्यानम् ॥ लंबोदरंचतुर्बाहुंत्रिनेत्रंरक्तवर्णकम् ॥ नानारत्नैःसुवेषाढ्यंप्रसन्नास्यंविचिंतये ॥ आवाहनंगणेशायआसनंविघ्ननाशिने ॥ पाद्यंलंबोदरायेतिअर्घ्यंचंद्रार्धधारिणे ॥ विश्वप्रियायाचमनंस्नानंचब्रह्मचारिणे ॥ वस्त्रंचशूर्पकर्णायउपवीतंकुजायच ॥ चंदनंरुद्रपुत्रायपुष्पंचगुणशालिने ॥ विकटायेतिधूपंचदीपंरुद्रप्रियायच ॥ नैवेद्यंविघ्ननाशायतांबूलंसिद्धिदायच ॥ फलंसंकष्टनाशायएकदंतायदक्षिणाम् ॥ नीराजनंवामनायप्रदक्षिणांहरसूनवे ॥ पुष्पांजलिंकुमारायनमोविद्याधरायच ॥ ततः शूर्पपायससंपूर्णरक्तवस्त्रेणवेष्टितं गणेशायनिवेदयेत् ॥ ततश्चंद्रायार्घ्यं ॥ तदानींपंचम्यांवाहोमंकुर्यात् ॥ प्रधानंगणपतिंगणानांत्वेतिमंत्रेणतद्गायत्र्यावादूर्वा १ रक्ताक्षत २ आज्य ३ मोदक ४ पायस ५ द्रव्यैः केवलमोदकैर्वा ॥ प्रतिद्रव्यंअष्टोत्तरसहस्रमष्टोत्तरशतमष्टाविंशतिर्वातत्संख्याकाहुतिभिर्यक्ष्ये ॥ ब्रह्मादिदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्या एवंहोमंसमाप्य ॥ एकविंशतिब्राह्मणानेकविंशतिनामभिःवस्त्रादिनापूज्यपक्वान्नैःसंतर्पयेत् ॥ गणंजयः गणपतिः हेरंबः धरणीधरः महागणतिः यक्षेश्वरः क्षिप्रप्रसादनः अमोघसिद्धिः अमृतः मंत्रः चिंतामणिः निधिः सुमंगलः बीजं आशापूरकः वरदः शिवः काश्यपः नंदनः वाचांसिद्धिः ढौंढिनायकः ॥ ततः आचार्यायशूर्पस्थैकविंशतिमोदकवायनंरक्तवस्त्रवेष्टितंदद्यात् ॥ मंत्रः ॥ विप्रवर्यनमस्तुभ्यंमोदकान्वैददाम्यहं ॥ आपदुद्धरणार्थायगृहाणद्विजसत्तम ॥

गणेशंप्रार्थयेत् ॥ अबुद्धमतिरिक्तंवाद्रव्यहीनंमयाकृतं ॥ तत्सर्वंपूर्णतांयातुविघ्नराजनमोस्तुते ॥ ततोगांसोपस्करंपीठंचआचार्यायदत्वाआशिषोगृहीत्वाइष्टजनैःसहभुंजीत ॥ इतिसंकष्टचतुर्थीव्रतम् ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ २१३ ॥ शुक्लचतुर्थ्यांविनायकव्रतम् ॥

श्रीः ॥ गणपतिर्देवता ॥ सुवर्णप्रतिमा ॥ गणानांत्वेतिमंत्रः ॥ ॐ विनायकायनमःइतिनाममंत्रोवा ॥ दूर्वा १ पायस २ लड्डुका ३ हवनद्रव्याणि ॥ होमांतेएकविंशतिब्राह्मणपूजनं ॥ इतिशुक्लचतुर्थ्यांविनायकव्रतविधिः ॥ ॥ छ ॥

॥ २१४ ॥ ऋषिपंचमीव्रतम् ॥

श्रीः ॥ भाद्रपदशुक्लपंचम्यांऋषिपंचमीव्रतम् ॥ मध्याह्नव्यापिन्यांदिनद्वयेतद्व्याप्तावव्याप्तौवापूर्वविद्धायांकार्यम् ॥ नद्यादौ प्रातःदंतधावनपूर्वकंस्नात्वा ॥ ममज्ञानतोज्ञानतोवारजस्वलावस्थायांकृतसंपर्कजनितदुर्योनित्वदोषपरिहारद्वाराशुभफलप्राप्त्यर्थआचरितऋषिपंचमीव्रतोद्यापनंकरिष्ये ॥ वृताचार्यःसर्वतोभद्रेसप्तकलशेषुएकस्मिन्वाहैमीःअरुंधतीसहिताःसप्तर्षिप्रतिमाःपूजयेत् ॥ ॐ ऋषेमंत्रकृतांस्तोमैःकश्यपोद्वर्धयन्गिरः ॥ सोमंनमस्यराजानंयोजज्ञेवीरुधांपतिरिंद्रायेंदोपरिस्रव ॥ कश्यपायनमः कश्यपंआवाहयामि ॥ ॐ अत्रिर्यद्वामवरोहन्नृबीसमजोहवीन्नाधमानेवयोषा ॥ श्येनस्यचिज्जवसानूतनेनागच्छतमश्विनाशंतमेन ॥ अत्रयेनमः अत्रिंआवाहयामि ॥ ॐ एवानःस्पृधःसमजासमत्स्विंद्रारारंधिमिथतीरदेवीः ॥ विद्यामवस्तोरवसागृणंतोभरद्वाजाउततइंद्रनूनं ॥ भरद्वाजायनमः भरद्वाजंआवाहयामि ॥ ॐ प्रसूतोभक्षमकरंचरावपिस्तोमंचेमंप्रथमःसूरिरु

न्मृंजे । सुतेसातेनयद्यागमंवांप्रतिविश्वामित्रजमदग्नीदमे ॥ विश्वामित्रायनमः विश्वामित्रंआवाहयामि ॥ ॐ अभित्वागोतमागिराजातवेदोविचर्षणे । द्युम्नैरभिप्रणोनुमः ॥ गौतमायनमः गौतमंआवाहयामि ॥ ॐ गृणानाजमदग्निनायोनावृतस्यसीदतं । पातंसोममृतावृधा ॥ जमदग्नयेनमः जमदग्निंआवाहयामि ॥ ॐ उतासिमैत्रावरुणोवसिष्ठोर्वश्याब्रह्मन्मनसोधिजातः। द्रप्संस्कन्नंब्रह्मणादैव्येनविश्वेदेवाःपुष्करेत्वाददंत ॥ वसिष्ठायनमः वसिष्ठंआवाहयामि ॥ ॐ अत्रेर्यथानुसूयास्याद्वसिष्ठस्याप्युरुंधती । कौशिकस्ययथासतींतथात्वमपिभर्तरि ॥ अरुंधत्यैनमः अरुंधतींआवाहयामि ॥ इतिऋग्वेदमंत्रैएकेनवासप्ततेअग्न इतियाजुषमंत्रेणाष्टप्रतिमासुयुगपद्दृष्टिभ्योनमःऋषीनावाहयामिइत्येककुंभेवाऽवाह्यनर्यप्रजांमे०सुप्रतिष्ठितमस्तु ॥ आवाहनादिप्रत्युपचारं ॐ सप्ततेअग्ने० नाममंत्रैर्वापूजयेत् ॥ एतेसप्तर्षयःसर्वेभक्त्यासंपूजितामया ॥ ममपापंव्यपोहंतुज्ञानतोज्ञानतः कृतम् ॥ इतिसंप्रार्थ्यततःवायनंदत्वाक्षमापयेत् ॥ न्यूनातिरिक्तकर्माणिमयायानिकृतानिच ॥ क्षमध्वंतानिसर्वाणियूयंसर्वेतपोधनाः ॥ ततःकथाश्रवणादिनारात्रिंनिनयेत् ॥ प्रातःअग्निंप्रतिष्ठाप्यअन्वादध्यात् ॥ प्रधानंअरुंधत्यासहकश्यपादिऋष्यात्मकपूजामंत्रेण तिल १ व्रीहि २ यव ३ सर्पिर्द्रव्यैः ४ तिलपायसाभ्यांवाप्रतिद्रव्यमष्टोत्तरशत १०८ मष्टाविंशतिर्वा २८ तत्संख्याकाहुतिभिः ब्रह्मादिदेवताश्चएकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ॥ अंगहोमेवरुणंद्विरित्यादि ॥ ततःपुनःप्रतिमापूजांकृत्वासपत्नीकान्सप्तब्राह्मणान्वस्त्रादिनासंपूज्यतेभ्यःक्रमेणदक्षिणाप्रतिमायुतकलशान्दद्यात् ॥ मंत्रः ॥ प्रतिगृह्णद्विजश्रेष्ठप्रतिमादिसमन्वितम् ॥ कलशंऋषिसंप्रीत्यैव्रतसंपूर्तिहेतवे ॥ यदैककुंभेसर्वप्रतिमापूजनंतदासर्वप्रतिमायुतंकलशमाचार्यायदद्यात्॥ अन्येभ्यःदक्षिणावस्त्रयुतान्पक्वान्नपूरितान्कलशान्दद्यात् ॥ ततःसप्तभ्यःसप्तगाआचार्यायएकांगांदत्वाप्रार्थयेत् ॥ सप्तर्षयः

शुभाःश्रेष्ठाःसर्वेषांचशुभप्रदाः ॥ सर्वपापंचमेघ्नंतुज्ञानतोज्ञानतःकृतम् ॥ एतेसप्तर्षयःसर्वेभक्त्यासंपूजितामया ॥ यथोक्तफलदाःसंतुव्रतस्यफलदायकाःइति ॥ ततःआशिषोगृहीत्वाब्राह्मणान्संतर्प्यस्वयंभुंजीत ॥ इतिऋषिपंचमीव्रतं ॥

॥ २१५ ॥ उपांगललिताव्रतम् ॥

श्रीः ॥ प्रातःदंतधावनपूर्वकंनद्यादौस्नात्वाशुक्लंवासःपरिधायमंडपिकादिकंकृत्वातिथ्यादिसंकीर्त्य ॥ मयापुत्रपौत्रविद्यारोग्यसुखविजयपुष्ट्यादिकामेन स्त्रीतु अवैधव्यकामनयाउपांगललिताप्रीत्यर्थंअष्टवर्षात्मकाचरितोपांगललिताव्रतोद्यापनंकरिष्यइति संकल्प्य ॥ वृताचार्यः एकलिंगोद्भवेकलशोपरिसौवर्णींललिताप्रतिमांपौराणमंत्रैःश्रीसूक्तेनचपूजयेत् ॥ ध्यानम् ॥ नीलकौशेयवसनांहेमाभांकमलासनाम् ॥ भक्तानांवरदांनित्यंललितांचिंतयाम्यहं ॥पुष्पांजल्यंतेसाग्राअष्टचत्वारिंशत्परिमितादूर्वाहस्तेनादाय ॥ बहुप्ररोहासततममृताहरितालता ॥ यथेयंललितेमातस्तथामेस्युर्मनोरथाः॥ इतिमंत्रेणाष्टाचत्वारिंशद्वारंसमर्पयेत् ॥ ततःप्रदक्षिणानमस्कारः ॥ प्रातःपुनःसंपूज्यदेव्यैअष्टौवटकान्समर्प्यअग्निंप्रतिष्ठाप्यअन्वादध्यात् ॥ प्रधानंउपांगललितांगौरीर्मिमायेतिमंत्रेणअष्टोत्तरशत १०८ दूर्वाहुतिभिः नमोदेव्यैमहादेव्यैइतिमंत्रेणअष्टोत्तरशततिल १ सर्पिः २ पंचखाद्ययुतपायसा ३ हुतिभिर्यक्ष्ये ब्रह्मादिमंडलदेवताश्चैकैकयाहुत्यायक्ष्ये ॥ एवंहोमंसंपाद्यअष्टौब्राह्मणान्वस्त्रादिभिःसंपूज्य तेभ्यःपक्कान्नपूरितान्दक्षिणासहितानष्टौकलशान्दद्यात् ॥ ततआचार्यंवस्त्रालंकारादिभिःसंपूज्यसदक्षिणंविंशतिवटकसहितंवायनंदद्यात् ॥ तत्रमंत्रः ॥ पक्कान्नफलसंयुक्तंसघृतंदक्षिणान्वितम् ॥ उपांगललिताप्रीत्यैब्राह्मणायददाम्यहम् ॥ ततःदेवीं ॥ सवा

हनाशक्तियुतावरदापूजितामया ॥ मातर्मामनुगृह्याथगम्यतांनिजमंदिरम् ॥ इतिविसृज्यसोपस्करंपीठंगांचआचार्यायदत्वा ब्राह्मणान्सदन्नेनभोजयित्वाआशिषोगृहीत्वास्वयंविंशतिवटकान्भुंजीत ॥ इतिउपांगललिताव्रतम् ॥ ॥ छ ॥

॥ २१६ ॥ मुक्ताभरणसप्तमीव्रतम् ॥

श्रीः ॥ देशकालौसंकीर्त्यममसकलपापक्षयपूर्वकपुत्रपौत्रधनधान्यसौख्यातिशयप्राप्तिद्वाराश्रीसदाशिवप्रीत्यर्थंमुक्ताभरणसप्तमीव्रतंकरिष्येइतिसंकल्प्यपूजांसमाप्यप्रार्थयेत् ॥ महादेवमहाराजप्रीत्यापापप्रणाशन ॥ अस्माकंकुर्वतांपूजांसाधुवासाधुयोजितां ॥ ज्ञानतोज्ञानतोवापिभवतीविहिताचया ॥ संपूर्णयतुविश्वेशोविमलाकोमलास्तुमां ॥ ततःदेवस्यपुरतः ॥ यावज्जीवं मयात्मातुशिवस्यचनिवेदितः ॥ इत्येवंसमयंकृत्वासौवर्णंराजतंसौत्रंवादोरकंदेवाग्रतःसंपूज्यमंत्रेणदोरकंगृह्णीयात् ॥ देवदेव जगन्नाथसर्वसौभाग्यदायक ॥ गृह्णीयांदोररूपंत्वांपुत्रपौत्रप्रवर्धनम् ॥ ततःहस्तेबंधनमंत्रः ॥ सप्तसामोपगीतंत्वांधारयामिजगद्गुरो ॥ सूत्रग्रंथिस्थितंनित्यंधारयामिस्थिरोभवेत्यनेनमंत्रेणहस्तेबद्ध्वा ॥ ततः ॥ दहसर्वाणिपापानितुष्टिंकुरुदयानिधे ॥ प्रसन्नः सन्नुमाकांतदीर्घायुःपुत्रदोभव ॥ इतिजीर्णदोरकोत्तारणंकृत्वाब्राह्मणायएकादशशतसंख्याकान्मंडकान्व्रतदक्षिणायुतान्कृत्वा वायनंदत्वा तदेवद्रव्यंस्वयंभुंजीत ॥ एवंप्रतिमासंशुक्लसप्तम्यांकार्यम् ॥ वर्षांतेहैमींराजतींवामुद्रिकांताम्रपात्रोपरिसंस्थाप्यब्राह्मणायदद्यात् ॥ आचार्यायविशेषेणसौवर्णमंगुलीयकंपुष्पकुंकुमतांबूलांजनसूत्रयुतंसदक्षिणंचदद्यात् ॥ ब्राह्मणान्भोजयित्वास्वयंभुंजीत ॥ संतानवृद्धिंलब्ध्वातुशिवलोकेमहीयते ॥ इतिमुक्ताभरणसप्तमी ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ २१७ ॥ जन्माष्टमीव्रतम् ॥

श्रीः ॥ प्रातःदंतधावनपूर्वकंस्नात्वादेशकालौसंकीर्त्यममअखिलपापक्षयपूर्वकधर्मार्थकाममोक्षचतुर्विधपुरुषार्थसिद्धिद्वाराअमुककामनयावाआचरितजन्माष्टमीव्रतोद्यापनंकरिष्ये ॥ वृताचार्यःवेद्यांसर्वतोभद्रेप्रस्थतिलोपरिस्थकलशोपरिपूर्णपात्रेरौप्यमये पर्यंके सौवर्णींदेवकीं तदुत्संगेवामनंस्तनपायिनंसौवर्णश्रीकृष्णं इदंविष्णुरितिविष्णोर्नुकमितिवामंत्रेण परितः वसुदेवं बलभद्रं नंदं यशोदां सुभद्रां रोहिणीं विधुं मत्स्यादिदशरूपाणि आदित्यादिग्रहान् अश्विन्यादिसप्तविंशतिनक्षत्राणि देवान् नागान् यक्षान् विद्याधरान् उरगान् यमुनां कालियं कंसं गाः योगनिद्रां सात्यकिं उद्धवं अक्रूरं उग्रसेनादियादवान् शंखं चक्रं गदां पद्मं त्रुटिं कालात्मानं अहोरात्रं मासं संवत्सरं सर्वात्मानं द्वारपालान् पुण्यशीलं सुशीलं जयं विजयं पुरतःगरुडंएवंनाममंत्रैरावाह्यपुरुषसूक्तेनपूजयेत् ॥ ध्यानं ॥ कृष्णंचतुर्भुजंदेवंशंखचक्रगदाधरम् ॥ पीतांबरयुगोपेतंलक्ष्मीयुक्तंविभूषितम् ॥ लसत्कौस्तुभशोभाढ्यंमेघश्यामंसुलोचनम् ॥ ध्यायामिपुंडरीकाक्षंजगदानंदकारकम् ॥ अंगपूजा ॥ कृष्णायनमः पादौपू० संकर्षणाय गुल्फौ कालात्मने जानुनी विश्वकर्मणे जंघे विश्वनेत्राय कटिं पद्मनाभाय नाभिं परमात्मने हृदयं श्रीकंठाय कंठं सर्वास्त्रधारिणे बाहू वाचस्पतये मुखं केशवाय ललाटं सर्वात्मने शिरः ॥ पूजांसमाप्यस्तोत्रंपठेत् ॥ देवस्यजातकर्मषष्ठीपूजादि कृत्वा ॥ पुरतःअभयावचाशुंठीगुडूचीपिप्पलीशस्त्राणिनिक्षिप्याघ्यंदद्यात् ॥ चंद्रोदये ॥ जातःकंसवधार्थायभूभारोत्तारणायच ॥ कौरवाणांविनाशायदैत्यानांनिधनायच ॥ पांडवानांहितार्थायधर्मसंस्थापनायच ॥ गृहाणार्घ्यंमयादत्तंदेवक्यासहितोहरे ॥ इतिकृष्णायार्घ्यं ॥ अंगणेभूमौराजतंचंद्रबिंबंसंपूज्यतस्यार्घ्यंजानुभ्यामवनींगत्वा ॥ क्षीरोदार्णवसंभूतलक्ष्मीबंधोनिशाकर ॥

गृहाणार्घ्यंमयादत्तंरोहिण्यासहितःशशिन् ॥ रोहिण्यर्घ्यं ॥ दक्षस्यदुहितासाध्वीरोहिणीनामनामतः ॥ सोमेनसहितेदेविगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ॥ ततःप्रार्थना ॥ त्राहिमांसर्वगश्रीशहरेसंसारसागरात् ॥ त्राहिमांसर्वपापघ्नदुःखशोकार्णवात्प्रभो ॥ यद्बाल्येयच्चकौमारेयौवनेयच्चवार्धके ॥ तत्पुण्यंवृद्धिमाप्नोतुपापंहरहलायुधेति ॥ ततोरात्रौजागरणंकुर्यात् ॥ प्रातःस्नात्वादेवंसंपूज्य अग्निंप्रतिष्ठाप्यअन्वादध्यात् ॥ प्रधानंविष्णुंइदंविष्णुरितिमंत्रेण पायस १ तिल २ व्रीहि ३ यव ४ द्रव्यैःप्रतिद्रव्यंअष्टोत्तरशत १०८ संख्याकाहुतिभिः पुनःपंचखाद्येन विष्णोर्नुकमितिमंत्रेणअष्टोत्तरशत १०८ संख्यया पुनःपुरुषसूक्तेनप्रत्यृचं एकैकयाज्याहुत्या महाव्याहृतिभिश्चअष्टाविंशतिसंख्याज्याहुतिभिः परिवारदेवताब्रह्मादिदेवताश्चएकैकयाज्याहुत्या अंगहोमेवरुणंद्विरित्यादि ॥ ततआचार्यंसंपूज्यविभवेसतिभूशय्यारौप्यवस्त्रकांचनादिदत्वापीठंचदद्यात् ॥ श्रीकृष्णःप्रतिगृह्णाति श्रीकृष्णोवैददातिच ॥ श्रीकृष्णस्तारकोभाभ्यांश्रीकृष्णायनमोनमः ॥ कृष्णायानंतरूपायदास्यामिप्रतिमामिमां ॥ द्रव्यंविष्णुसमुद्भूतमतःशांतिंप्रयच्छमे ॥ व्रतपूर्तयेगांचदद्यात् ॥ इतिजन्माष्टमीव्रतोद्यापनं ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ २१८ ॥ रामनवमीव्रतम् ॥

श्रीः ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्यआत्मनःअखिलपापक्षयपूर्वकचतुर्विधपुरुषार्थसिद्धिद्वाराममआचरितस्यरामनवमीव्रतस्यसांगतासिद्धयेतदुद्यापनंकरिष्ये ॥ ततःपूर्ववत्वृताचार्यःसर्वतोभद्रस्थकलशेसाक्षतपूर्णपात्रेषट्कोणंपद्मंविलिख्य तत्रमध्येहैमंरामंषडक्षरेणत्रयोदशाक्षरेणवामूलमंत्रेण ॥ मूलमंत्रस्तु श्रीरामरामरामेतिषडक्षरमंत्रः १॥ श्रीरामजयरामजयजयरामेतित्रयोदशाक्षरः २॥ अपरोवैदिकस्तु ॥ ॐ भ॒द्रोभ॒द्रया॒सच॑मान॒आगा॒त्स्वसा॑रंजा॒रोऽअ॒भ्ये॑तिप॒श्चात् ॥ सु॒प्र॒के॒तैर्द्युभि॑र॒ग्निर्वि॒तिष्ठ॒न्रुश॑द्भि॒र्वर्णै॑र॒भिरा॒

मर्मस्थात् ॥ इतिमंत्रेणरामंतद्वामतःहैमींसीतां ॥ ॐ जनकात्मजायैनमःइतिनाममंत्रेणचप्रतिष्ठाप्य ॥ परितःषट्कोणेषुक्रमेण दशरथं कौसल्यां लक्ष्मणं भरतं शत्रुघ्नं मारुतिं च नाममंत्रैः प्रतिष्ठाप्य पुरुषसूक्तेनपूजयेत् ॥ पुष्पोत्तरंअंगपूजा ॥ श्रीरामचंद्रायनमः पादौपूजयामि राजीवलोचनाय० गुल्फौ० रावणांतकाय० जानुनी० विश्वामित्रप्रियाय० नाभिं० परमात्मने० हृदयं० श्रीकंठाय० कंठं० सर्वास्त्रधारिणे० बाहू० विश्वमूर्तये० मुखं० पद्मनाभाय० जिह्वां० दामोदराय० दंतान्० सीतापतये० ललाटं० ज्ञानगम्याय० शिरः० सर्वात्मने० सर्वांगं० ॥ नमस्कारमंत्रः ॥ नमोदेवाधिदेवायरघुनाथायशार्ङ्गिणे ॥ चिन्मयानंदरूपायसीतायाःपतयेनमइति ॥ अर्घ्यमंत्रः ॥ दशाननवधार्थायधर्मसंस्थापनायच ॥ राक्षसानांविनाशायदैत्यानांनिधनायच ॥ परित्राणायसाधूनांजातोरामःस्वयंहरिः ॥ गृहाणार्घ्यंमयादत्तंमात्रादिसहितोनघ ॥ इति ॥ ततःपुराणपठनादिनारात्रिं नयेत् ॥ प्रातःअग्निंप्रतिष्ठाप्यअन्वादध्यात् ॥ वैशेषिकप्रधानहोमे रामंआज्य १ पायस २ द्रव्याभ्यां प्रत्येकं अष्टोत्तरशत १०८ संख्याहुतिभिःमूलमंत्रेण जानक्यादिसप्तदेवताः उक्तद्रव्येणअष्टाविंशति २८ संख्याहुतिभिः ॥ ब्रह्मादिदेवताश्चएकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ॥ एवंहोमंसंपाद्य आचार्यंसंपूज्यप्रतिमांदद्यात् ॥ तत्रमंत्रः ॥ इमांस्वर्णमयींरामप्रतिमांसमलंकृताम् ॥ श्रीरामप्रीतयेदास्येप्रीतोभवतुराघवइति॥ततःव्रतपूर्तयेगांचदत्वासदन्नेनब्राह्मणान्संतर्प्यदक्षिणादिभिःप्रतोष्यआशिषोग्राह्याः

॥ २१९ ॥ रामनामलेखनव्रतम् ॥

श्रीः ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्यआत्मनःअनेकपातकक्षयपूर्वकसकलमनोरथावाप्तिद्वाराश्रीरामचंद्रप्रीत्यर्थंमयालिखितंयत्कोटिलक्षामुकावधिकंरामनामतत्संपूर्णतासिद्धयेतदुद्यापनाख्यंकर्मकरिष्येइतिसंकल्प्य ॥ पूर्ववत्वृताचार्यःसर्वतोभद्रस्थकलशेसाक्षतपूर्ण

पात्रेषोडशमाषात्मकराजतसिंहासनेसुवर्णस्यपलेनतदर्धेनवानिर्मितंरामं वामतःसीतां दक्षिणतः लक्ष्मणं पुरतः हनूमंतंचसौवर्णप्रतिमासुमूलमंत्रेणनाममंत्रेणचआवाह्य पुरुषसूक्तेनचपूजयेत् ॥ परितःसप्तधान्योपरिवारिपूर्णानष्टौकलशान्पूर्वादिक्रमेण संस्थाप्यतेषुलोकेशांस्तत्तन्मंत्रैरावाह्यपूजयेत् ॥ प्रातःअग्निंप्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् ॥ अत्रलेखनदशांशेनशतांशेनवाहोमः ॥ रामंआज्यद्रव्येणलेखनदशांशेनशतांशेनवामूलमंत्रेण परिवारदेवताः ब्रह्मादिदेवताश्चएकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ॥ एवंहोमंसंपाद्यआचार्यसंपूज्यपीठंदद्यात् ॥ तत्रमंत्रः ॥ सीतासौमित्रिहनुमद्युतंरामंसदक्षिणं ॥ ददामिद्विजवर्यायरामोमेप्रीयतामिति ॥ ततःव्रतसंपूर्तयेगांचदत्त्वाघृतपूरितकांस्यपात्रंतिलपात्रंचयथाशक्तिदशदानानिदत्त्वायोगिराजंबटुकत्रयंचअन्यानपि सद्विजान्सदन्नेनसंतर्प्यदक्षिणादिनाप्रतोष्यआशिषोगृहीत्वाइष्टजनैःसहभुंजीत ॥ इतिरामनामलेखनव्रतम् ॥ ॥ छ ॥

॥ २२० ॥ अदुःखनवमीव्रतम् ॥

श्रीः ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्यआत्मनःसकलदुःखनाशपूर्वकमभीष्टकामनासिद्धिद्वाराश्रीगौरीप्रीत्यर्थंअदुःखनवमीव्रतंकरिष्ये ॥ इति संकल्प्य ॥ गोमयेनोपलिप्यभूमौवेदींगुडेनलिप्तांइक्षुच्छादितांअपूपपायसादियुतांउपरिमंडपिकायुतांकृत्वातत्रपीठेगौरींगौरीमिमायेतिनमोदेव्याइतिवामंत्रेणसंपूज्यरात्रिंजागरणादिनानयेत् ॥ तद्दिनेहिंसादिरहितमुपोषणंकार्यम् ॥ अशक्तश्चेदुग्धफलादिभक्ष्यंअत्यंताशक्तश्चेद्धविष्यान्नं ॥ प्रातःदेवींसंपूज्यसपत्नीकंब्राह्मणंसंपूज्यपंचफलान्वितंवायनंसोपस्करंदद्यात् ॥ तत्रमंत्रः ॥ गौर्यांदुःखविनाशिन्याव्रतसंपूर्तिहेतवे ॥ वायनंद्विजवर्यायसहिरण्यंददाम्यहं ॥ इतिअदुःखनवमीव्रतम् ॥ ॥ छ ॥

॥ २२१ ॥ गोपद्मव्रतम् ॥

श्रीः ॥ कार्तिकशुक्लैकादश्यांद्वादश्यांवाकार्यम् ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्यआत्मनोयमदंडनिरासपूर्वकपुत्रपौत्रसौभाग्याद्यभिवृद्धिद्वाराश्रीगोपालप्रीत्यर्थंपंचवर्षाचरितगोपद्मव्रतोद्यापनंकरिष्ये ॥ वृताचार्यःसर्वतोभद्रस्थकलशेहैमंचतुर्भुजंगोपालंइदंविष्णुरिति मंत्रेणसंपूज्यप्रार्थयेत् ॥ नमस्तेदेवदेवेशनमस्तेगरुडध्वज ॥ नमस्तेविष्णवेतुभ्यंव्रतस्यफलदायक ॥ प्रातरग्निंप्रतिष्ठाप्यअन्वादध्यात् ॥ प्रधानं गोपालं समित् १ तिल २ पायस ३ आज्य ४ यव ५ द्रव्यैः प्रतिद्रव्यमष्टोत्तरशत १०८ संख्याकाहुतिभिः ॥ ब्रह्मादिदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ॥ ततःक्रमेणद्रव्याणांहोमेमंत्राः ॥ ॐ त्रीणिप॒दा० अतो॑दे॒वा० इ॒दंविष्णु॒० विष्णो॒र्नुकं॑० तत्स॑वि॒तुर्व॑० ॥ ततोवायनंप्रतिवर्षंक्रमेणसहैववात्रयस्त्रिंशत्संख्याकद्रव्ययुतंदद्यात् ॥ प्रथमेपायसं द्वितीयेमंडकान् तृतीयेमाषवटकान् चतुर्थेअपूपान् पंचमेलड्डुकान्॥ वायनमंत्रः ॥ वायनंतेद्विजश्रेष्ठददामिव्रतपूर्तये ॥ दक्षिणादिसमायुक्तंगोपालःप्रीयतामिति ॥ ततःपंचमिथुनानिवस्त्रादिनासंपूज्यआचार्यायगांचदत्वा ॥ एवमेवलक्षगोपद्मव्रतं हवनेविशेषः तद्दशांशेनशतांशेनवापूर्वोक्तपंचद्रव्यैर्मिलित्वाकार्यम् ॥ वायनंचपूर्वोक्तमंत्रेणैवदद्यात् ॥ अन्यत्समानं ॥ इतिगोपद्मव्रतम् ॥

॥ २२२ ॥ श्रवणद्वादशीव्रतम् ॥

श्रीः ॥ प्रातर्नद्यादौ वरोवरेण्योवरदोवराहोधरणीधरः ॥ अपवित्रंपवित्रंमांकरोतुभगवान्हरिः ॥ इत्यनेनतिलान्विलिप्यस्नात्वानित्यकर्मनिर्वर्त्यसंकल्पयेत् ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्यआत्मनःअखिलपापक्षयपूर्वकपिशाचादिदुर्योनिनिरसनद्वाराश्रीविष्णुलोकप्राप्त्यर्थंआचरितश्रवणद्वादशीव्रतोद्यापनंकरिष्येइतिसंकल्प्य ॥ वृताचार्यःचतुर्द्वारोपशोभितमंडपांतर्वेदिकायांपीठदेवताःपू

जयेत् ॥ आधारशक्त्यैनमः विमलायै० उत्कर्षिण्यै० ज्ञानशक्त्यै० क्रियाशक्त्यै० प्रह्वायै० सत्यायै० मायायै० मध्येपरमदेवतायै० परितइंद्रादिलोकपालांस्तदुपरितत्पूर्णपात्रयुतेकलशे गणपतिं० दुर्गां० क्षेत्रपालं० वास्तोष्पतिं० परितआदित्यादिनवग्रहदेवताश्चसंपूज्य ॥ तदुपरिसर्वतोभद्रंप्रसार्यतत्रब्रह्मादिदेवताःसंपूज्य तदुपरिसकुशकृष्णाजिनंप्रसार्य तत्रद्रोणपरिमिततिलपर्वतंकृत्वातदलाभेगोधूमाः तत्रतिलपूरितपूर्णपात्रयुतकलशेद्वादशारयुतपद्मेहैमंवामनंत्रीणिपदेतिमंत्रेणसंपूज्यांगपूजां कुर्यात् ॥ मत्स्यायनमः पादौपू० कूर्माय० जानुनी० वराहाय० गुह्यं० नृसिंहाय० नाभिं० वामनाय० उदरं० परशुरामाय० दक्षिणभुजं० दाशरथिरामाय० वामभुजं० कृष्णाय० मुखं० बौद्धाय० कर्णौ० कल्किने० शिरः० ॐ नमोभगवतेवासुदेवाय सर्वांगंपूज० दधिभक्तनैवेद्यंदत्वाप्रार्थयेत् ॥ नमस्तेदितिपुत्रायनमस्तेकश्यपात्मज ॥ त्रिविक्रमायदेवायवामनायनमोनमः ॥ ततोन्यग्रोधंकद्रुद्रायेत्रिमंत्रेणसंपूज्य ॥ शिक्यदध्यन्नेनयुतंजलपूरितंकरकंचसंपूजयेत् ॥ तत्रक्रमेणमंत्रौ ॥ शिक्योसिदधिभक्तोसिलंबितोसिमयोपरि ॥ सूत्रेणैवाश्रितोसित्वंवामनःप्रीयतामिति ॥ करकंपूजयिष्यामिसरितांसंगमेजलैः ॥ पंचरत्नसमायुक्तंतेनतुष्यतुवामनः ॥ ततःसर्वान्प्रार्थयेत् ॥ पर्जन्योवरुणःसूर्यःकेशवःसलिलंशिवः॥ त्वष्टायमोवैश्रवणःसदापापंहरंतुमे ॥ कथाश्रवणादिनारात्रिंनिनयेत् ॥ प्रातरग्निंप्रतिष्ठाप्यअन्वादध्यात् ॥ वैशेषिकहोमे वामनं पायस १ घृत २ समित् ३ तिलैः ४ प्रतिद्रव्यमष्टोत्तरशत १०८ संख्याकाहुतिभिःपीठदेवताःब्रह्मादिदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ॥ होममंत्राश्च इरावतीतिमंत्रेण पायसं त्रीणिपदेत्याज्यं इदंविष्णुरितिसमित् विष्णोःकर्माणीतितिलाः ॥ ततोद्वादशसंख्याकान्विप्रान्वस्त्रादिनासंपूज्यदध्यन्नोपवीतगोपीचंदनयुतान्सुगंधजलपूरितान्द्वादशकरकांस्तेभ्योदद्यात्तत्रमंत्रः ॥ सुगंधिजलसंपूर्णंदधिभक्तयुतंद्विज ॥ कर

कंतेप्रदास्यामिवामनःप्रीयतामिति ॥ ततः वामनःप्रतिगृह्णातिवामनोवैददातिच ॥ वामनस्तारकोभाभ्यांवामनायनमोनमः ॥ इत्यनेनसोपस्करपीठमाचार्यायदद्यात् ॥ व्रतपूर्तयेगांचदत्वाविप्रान्भोजयेत् ॥ इतिश्रवणद्वादशीव्रतम् ॥ ॥ छ ॥

॥ २२३ ॥ प्रदोषव्रतम् ॥

श्रीः ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्यआत्मनःअखिलपापक्षयशत्रुपराजयपूर्वकायुरारोग्यैश्वर्यपुत्रपौत्राद्यभिवृद्धिद्वाराश्रीउमामहेश्वरप्रीत्यर्थं आचरितप्रदोषव्रतोद्यापनंकरिष्ये ॥ वृताचार्यःउक्तप्रकारेणलिंगतोभद्रस्थताम्रकलशेरौप्यपूर्णपात्रयुतेसौवर्णसांबसदाशिवंपुरतोराजतंवृषभंतत्तन्मंत्रैःप्रतिष्ठाप्य ॥ परितःअसितांगभैरवाय १ रुरुभैरवाय २ चंडभैरवाय ३ क्रोधभैरवाय ४ उन्मत्तभैरवाय ५ भीषणभैरवाय ६ संहारभैरवाय ७ कपालभैरवाय ८ ॥ इतिप्रतिष्ठाप्यपूजयेत् ॥ मूलमंत्रेणन्यासंकृत्वापंचब्रह्ममंत्रैःसद्योजातादिभिः पूजयेत् ॥ प्रकारांतरेणपूजनं विष्णुं० ब्रह्माणं० भास्करं० सोमं० पूर्वादिक्रमतःप्रथमावरणे ॥ जयं १ विजयं २ गणपतिं ३ दुर्गां ४ द्वितीये ॥ नंदीश्वरं १ क्षेत्रपालं २ वास्तोष्पतिं ३ वायुं ४ तृतीये ॥ सप्तर्षीन् चतुर्थे ॥ भूतनाथं पंचमे ॥ इंद्रादीन्षष्ठे ॥ कपालिनंसप्तमे ॥ गंधर्वान्अष्टमे ॥ सद्योजातेत्यासनं वामदेवायेतिपाद्यं अघोरायेत्यर्घ्यं तत्पुरुषायेत्याचमनीयं ईशानायेतिस्नानं त्र्यंबकमितिवस्त्रं यज्ञोपवीतंउत्तरीयंच नमःसोमायेतिगंधं नमःशंभवेइत्यक्षतान् इमारुद्रायेतिपुष्पाणि एवापित्रेइतिबिल्वदलानि मानस्तोकेइतिधूपं आतेपितरितिदीपं त्वादत्तेतिनैवेद्यं कद्रुद्रायेतितांबूलं इमारुद्रायस्थिरधन्वनेइतिदक्षिणाम् महिक्षयेणक्षम्येतिमंत्रपुष्पम् यातेदिद्युदितिनमस्कारः पुनर्नाममंत्रेणअष्टौप्रदक्षिणानमस्कारांश्चकुर्यात् ॥ भवाय १ महादेवाय २ रुद्राय ३ नीलकंठाय ४ शशिमौलिने ५ उग्राय ६ भीमाय ७ ईशानाय ८ ॥

ततोर्घ्यंरजतादिपात्रेक्षीरकुशघृतदधितंडुलसिद्धार्थगंधपुष्पादिक्षिप्त्वासजलंदद्यात् ॥ भयरोगादिदारिद्र्यपापक्षुदपमृत्यवः ॥ ऋणशोकमनस्तापानश्यंतुममसर्वदा ॥ ततःप्रार्थयेत् ॥ प्रसीददेवदेवेशप्रसीदपरमेश्वर ॥ प्रसीदसोमसर्वज्ञप्रसीदकरुणाकर ॥ प्रातरग्निंप्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् ॥ वैशेषिकहोमे उमामहेश्वरंपलाशसमित् १ बिल्वपत्र २ पायस ३ आज्य ४ द्रव्यैः प्रत्येकमष्टोत्तरशत १०८ संख्याकाहुतिभिः (पक्षे शिवंगौरींच त्र्यंबकंगौरीमिमायेतिमंत्राभ्यांप्रत्येकं पायसाज्याभ्यांवा) पीठदेवताःब्रह्मादिदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ॥ ततःपीठंगांचदत्वाब्राह्मणान्भोजयेत् ॥ भूयसींदक्षिणांदत्वाशिषोग्राह्याः ॥ इतिप्रदोषव्रतम् ॥

॥ २२४ ॥ अनंतचतुर्दशीव्रतम् ॥

श्रीः ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्यआत्मनोनिखिलपापनिर्मुक्तिपूर्वकोत्तमसिद्धिपुत्रपौत्रसहितविविधभोगधनधान्यपरमगतिप्राप्तिकामनयाचतुर्दशवर्षाचरितानंतव्रतोद्यापनंकरिष्ये इतिसंकल्प्य नित्यवत्स्वयंदेवंसंपूजयेत् ॥ ततोवृताचार्यःसर्वतोभद्रेब्रह्मादिदेवताआवाह्यतदुपरिकलशंप्रतिष्ठाप्यतत्रयमुनामावाह्यश्रीसूक्तेननाममंत्रेणवासंपूज्य ॥ तदुपरिअक्षतपूरितपूर्णपात्रंनिधाय तत्राष्टदलंविरच्य तत्रसुवर्णनिर्मितं चतुर्दशग्रंथियुतंअनंतंसहस्रशीर्षेतिमंत्रेणस्थापयेत् ॥ तदुत्तरतःसप्तधान्योपरिविस्तृतशय्यायां स्वर्णनिर्मितंलक्ष्मीसहितंहैमंहलमुसलयुतंअनंतंदेवं इदंविष्णुरितिमंत्रेणस्थापयेत् ॥ स्वर्णदोरकप्रतिमयोःपुरुषसूक्तेनश्रीमदनंतायनमइतिनाममंत्रेणपूजावार्षिकवत्कार्या ॥ अथग्रंथिदेवताःपूजयेत्क्रमेण ॥ विष्णुः १ अग्निः २ आदित्यः ३ सहस्राक्षः ४ पितामहः ५ इंद्रः ६ पिनाकी ७ विघ्नेशः ८ स्कंदः ९ सोमः १० वरुणः ११ पवनः १२ पृथ्वी १३ वसवः १४ ॥ ततःशय्यायांप्रतिमायाःपरितः शंखं १ चक्रं २ गदां ३ पद्मं ४॥तद्बहिःनाममंत्रेण अनंतं १ कपिलं २ दक्षं ३ मनुं ४ प्रजापतिं ५ संकर्षणं

६ कालं ७ वनमालिनं ८ त्रिविक्रमं ९ अहोरात्रं १० अर्धमासं ११ मासं १२ ऋतून् १३ अयने १४ संवत्सरं १५ इदुवत्सरं १६ अनुवत्सरं १७ वत्सरं १८ प्रजाध्यक्षं १९ अजितं २० सर्वभूतं २१ प्रद्युम्नं २२ अनिरुद्धं २३ श्रीधरं २४ पुरुषोत्तमं २५ वामनं २६ पद्मनाभं २७ विश्वरूपम् २८ त्रिविक्रमम् २९ विष्णुम् ३० अच्युतम् ३१ ॥ तद्बहिःअष्टवसून् ८॥३२ तद्बहिःएकादशरुद्रान् ११–३३ तद्बहिःद्वादशादित्यान् १२–३४ तद्बहिःनवग्रहान् ९–३५ तद्बहिःअष्टभैरवान्८–३६ तद्बहिःमेषादिद्वादशराशीन् १२–३७ तद्बहिःअश्विन्यादिनक्षत्राणि २८–३८ तद्बहिःब्राह्म्यादिसप्तमातॄः ७–३९ तद्बहिःचैत्रादिद्वादशमासान् १२–४० तद्बहिर्दीप्त्यादिशक्तीः४१तद्बहिर्विष्कंभादियोगान्२७–४२ आवाह्य ॥ पीठपरितःफलपक्कान्नपूरितान्चतुर्दशकुंभांश्चतुर्दशनामभिःस्थापयेत्पूजयेच्च॥तेचमंत्राः अनंतायनमः १ संकर्षणाय २ कमलाय ३ शेषाय४ वासुदेवाय ५ विश्वनाथाय ६ विश्वरूपाय ७ पद्मनाभाय ८ दामोदराय ९ जगन्नाथाय १० चतुर्भुजाय ११ श्रीकंठाय १२ केशवाय १३ सर्वात्मने १४ ॥ नमस्तेदेवदेवेशनमस्तेधरणीधर ॥ नमस्तेसर्वनागेंद्रअनंतायनमोनमइतिप्रार्थना ॥ ॥ वैशेषिकहोमे श्रीमदनंतमश्वत्थसमित् १ तिल २ व्रीहि ३ यव ४ घृत ५ पायस ६ द्रव्यैः प्रत्येकमष्टोत्तरशत १०८ संख्याकाहुतिभिः पीठदेवताःआवरणदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्या पायसाज्याहुत्यावा ब्रह्मादिदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ॥ स्थापनमंत्रैर्होमः ॥ केचिद्दिवैवहोममिच्छंति ॥ प्रातर्ब्राह्मणभोजनमात्रंदिवैवसर्वंवा ॥ ततःपीठंसंपूज्यवस्त्रादिनाआचार्यंसंपूज्यपीठंदद्यात् ॥ तत्रमंत्रः ॥ प्रतिगृह्णद्विजश्रेष्ठसमस्तफलदायक ॥ त्वत्प्रसादादहंविप्रमुच्येयंभवबंधनात् ॥ अनंतःप्रतिगृह्णातिअनंतोवैददातिच ॥ अनंतस्तारकोभाभ्यामनंतायनमोनमः ॥ ततःचतुर्दशब्राह्मणान्वस्त्रादिनासंपूज्यपक्कान्नादिनाभोजयेत् ॥ इत्यनंतचतुर्दशीव्रतम् ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ २२५ ॥ वैकुंठचतुर्दशीव्रतम् ॥

श्रीः ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्यआत्मनःसर्वपापक्षयपूर्वकशिवपदप्राप्तिकामनयाऽचरितवैकुंठचतुर्दशीव्रतोद्यापनंकरिष्ये ॥ वृताचार्यः लिंगतोभद्रस्थकलशेहैमंविश्वेश्वरंपूजयेत् ॥ प्रातरग्निंप्रतिष्ठाप्यघृताक्ततिलैःअष्टोत्तरशतं ॐ नमःशिवायेतिमंत्रेणहुत्वाव्रतपूर्तयेगांपीठदानंआचार्यपूजनंब्राह्मणेभ्योदक्षिणावायनादिदत्वासंभोज्याशिषोगृह्णीयात् ॥ इतिवैकुंठचतुर्दशीव्रतम् ॥ ॥ ७ ॥

॥ २२६ ॥ शिवरात्रिव्रतम् ॥

श्रीः ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्यआत्मनःसर्वपापक्षयपूर्वकमक्षयभोगमोक्षप्राप्त्यर्थंआचरितशिवरात्रिव्रतोद्यापनंकरिष्ये ॥ वृताचार्यः अन्यैर्द्वादशब्राह्मणैःसहपूजामारभेत् ॥ द्वादशलिंगोद्भवेपीठेउक्तविधिनाब्रह्मादिदेवताःसंपूज्य ॥ तत्रमध्यमकुंभेउमामहेश्वरंत्र्यंबकमितिमंत्रेणप्रतिष्ठाप्यपुरतोराजतंवृषभंचप्रतिष्ठापयेत् ॥ द्वादशब्राह्मणाःद्वादशलिंगस्थकलशेषुद्वादशप्रतिमाःपूजयेयुः ॥ तत्रप्राच्यां महेशं अघोरं पशुपतिं ॥ दक्षिणस्यां पंचवक्रं उग्रं रुद्रं ॥ पश्चिमायां भवं शर्वं शंभुं ॥ उत्तरस्यां शिवं भीमं भीमपराक्रमं ॥ प्रतिकलशंपरितोलोकपालान् ॥ वैशेषिकहोमे ॥ उमामहेश्वरं पायस १ बिल्वपत्र २ तिल ३ दूर्वा ४ घृत ५ द्रव्यैः प्रत्येकं अष्टोत्तरशत १०८ संख्याकाहुतिभिः ॥ द्वादशकलशस्थदेवताःअष्टाष्टसंख्याकाहुतिभिस्तैरेवद्रव्यैः ॥ परिवारदेवताःब्रह्मादिदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ॥ एवंहोमंसंपाद्यदेवतांपूजयेत् ॥ शंभोप्रसीददेवेशसर्वलोकेश्वरप्रभो ॥ तवरूपप्रदानेनममसंतु मनोरथाः ॥ चतुर्दशनामानि ॥ अजैकपादहिर्बुध्न्योभवःशर्वउमापतिः ॥ रुद्रःपशुपतिःशंभुर्वरदःशिवईश्वरः ॥ महादेवोहरोभी

मोनामान्येवंचतुर्दश ॥ एतैर्होमः प्रकर्तव्यः कुंभदानेपितान्स्मरेत् ॥ (पक्षे उमायुक्तशिवोदेवता त्र्यंबकंगौरीमिमायेतिमंत्रौतिलव्रीहिपायसयवद्रव्याणि ॥ अजैकपादादिनामभिश्चतुर्दशाहुतिसंख्याकोबिल्वपत्रैर्होमः) ॥ अन्यत्समानं ॥ इतिशिवरात्रिव्रतम् ॥

॥ २२७ ॥ वटसावित्रीव्रतम् ॥

श्रीः ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्यममभर्तुःपुत्रादीनांचआयुरारोग्यैश्वर्यादिप्राप्तिपूर्वकमिहजन्मनिजन्मांतरेचआत्मनःअवैधव्यप्राप्तयेआचरितवटसावित्रीव्रतोद्यापनंकरिष्येइतिसंकल्प्य ॥ वृताचार्योवटमूलेगृहेवामृदावेदींविधायतत्रसर्वतोभद्रंविरच्यतत्रब्रह्मादिदेवताःसंपूज्यतत्रकलशद्वयंप्रतिष्ठाप्यतत्रैकस्मिन्कलशे हैमंब्रह्मजज्ञानमितिमंत्रेणब्रह्माणं गायत्रीमंत्रेणहैमींसावित्रींचप्रतिष्ठाप्यतदुत्तरतोद्वितीयकुंभेपलादधिकरजतस्यराजतपर्यंकेहैमीः सत्यवत्सावित्रीयमनारदप्रतिमाःनाममंत्रैरावाह्य पुरतःकाष्ठभारंकुठारंचहैमंराजतंवानिधायपूजयेत् ॥ अशक्तावेकस्मिन्कलशेसर्वेषांपूजनं ॥ अर्घ्यंदद्यात् ॥ ॐकारपूर्विकेदेविवीणापुस्तकधारिणि ॥ वेदमातर्नमस्तुभ्यमवैधव्यंप्रयच्छमे ॥ पतिव्रतेमहाभागेभर्तुश्चप्रियवादिनि ॥ अवैधव्यंचसौभाग्यंदेहित्वंममसुव्रते ॥ पुत्रान्पौत्रांश्चसौख्यंचगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ॥ प्रातरग्निंप्रतिष्ठाप्यअन्वादध्यात् ॥ सावित्रींगायत्रीमंत्रेणपायस १ घृत २ दूर्वा ३ तिल ४ व्रीहि ५ द्रव्यैःप्रत्येकमष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिः ॥ ब्रह्माणं धर्मराजं नारदंचव्याहृतिमंत्रेण तिल १ व्रीहि २ यव ३ द्रव्यैः प्रत्येकमष्टोत्तरशत १०८ संख्याकाहुतिभिः ॥ ब्रह्मादिदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ॥ शूर्पवायनमंत्रः ॥ सोपस्करंद्विजश्रेष्ठव्रतसंपूर्तिकारकम् ॥ वायनंतेप्रयच्छामिसावित्रीप्रीयतामिति ॥ रात्रावरुंधतींदृष्ट्वासंपूज्यार्घ्यंदद्यात् ॥ अरुंधतिनमस्तेस्तुवसिष्ठस्यप्रियेशुभे ॥ पुत्रान्देहिसुखंदेहिगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ॥ इतिदत्वाभुंजीत ॥ इतिवटसावित्रीव्रतम् ॥ ॥

॥ २२८ ॥ कोजागरव्रतम् ॥

श्रीः ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्यआत्मनःस्वकुलस्यचाखंडलक्ष्मीप्राप्तिपूर्वकसुखादिप्राप्तयेलक्ष्मीप्रीत्यर्थंकोजागरव्रतंकरिष्ये ॥ रात्रौमंडलेसक्तुमिवतितउनेतिमंत्रेणलक्ष्मीं० इंद्र॒नरो॑ने॒मधि॑ताहवं॑ते॒यत्पार्या॑यु॒नजं॑ते॒धिय॒स्ताः ॥ शूरो॒नृषा॑ता॒शव॑सश्चका॒नआगोम॑तिव्र॒जेभ॑जा॒त्वंनः ॥ इतिमंत्रेण मत्तैरावतस्थमिंद्रमावाह्यपूजयेत् ॥ परितोदीपान्घृतेनतैलेनवालक्षंतदर्धंतदर्धंवायथाशक्तिवादत्वावीथीचतुष्पथेवादत्वानारिकेलोदकमात्रंप्राश्याक्षैर्दीव्यन्नुत्सवेनरात्रिंनिनयेत् ॥ प्रातर्घृतशर्करापायसादिनाब्राह्मणान्संतर्प्यदक्षिणांदत्वाऽशिषोगृहीत्वाइष्टजनैःसहभुंजीत ॥ इतिकोजागरव्रतम् ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ २२९ ॥ सोमवत्यमावास्याव्रतम् ॥

श्रीः ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्यआत्मनःअवैधव्यपुत्रपौत्रप्राप्तिपूर्वकमतुलसौभाग्यसिद्धिद्वाराश्वत्थरूपीनारायणप्रीत्यर्थंआचरितस्यसोमवत्यमावास्याव्रतस्यसांगतासिद्ध्‌यर्थंतदुद्यापनाख्यंकर्मकरिष्ये इतिसंकल्प्य वृताचार्यःसर्वतोभद्रस्थकलशेरौप्यमयपीठेसौवर्णाश्वत्थाधोहैमंलक्ष्मीनारायणंइदंविष्णुरितिमंत्रेणप्रतिष्ठाप्यपूजयेत् ॥ मूलतोब्रह्मरूपायेतिपुरुषसूक्तेनवापूजयेत् ॥ प्रातरग्निंप्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् ॥ लक्ष्मीनारायणमश्वत्थसमित् १ पायस २ तिल ३ द्रव्यैःप्रत्येकमष्टोत्तरशत १०८ संख्याकाहुतिभिः ब्रह्मादिमंडलदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ॥ आचार्यपूजनंपीठदानंवायनदानंब्राह्मणभोजनंचकुर्यात् ॥ ॥ छ ॥

॥ २३० ॥ पिठोराव्रतम् ॥

श्रीः ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्यआत्मनःस्वकुलस्यचसंतत्यविच्छेदपूर्वकपुत्रपौत्रलक्ष्मीसुखाद्यभिवृद्ध्‌यर्थंसप्तवर्षावध्याचरितपिठोराव्रत

स्यसंपूर्णतासिद्ध्यर्थंचतुःषष्टियोगिनीस्वरूपासप्तमातृकाप्रीत्यर्थंतदुद्यापनाख्यंकर्मकरिष्ये ॥ वृताचार्यःसर्वतोभद्रेसप्तकलशेषु ब्राह्म्यादिसप्तमातरः ॥ ॐ ज॒ज्ञा॒नंस॒प्तमा॒तरो॑वे॒धाम॑शासतश्रि॒ये ॥ अ॒यंध्रुवोर॑यी॒णांचिके॑त॒यत् ॥ इत्यनेनआवाह्यपूजयेत् ॥ तदुत्तरेकलशेचतुःषष्टि[१]योगिनीःआवाहयेत् ॥ अन्वाधाने ॥ सप्तमातृःअष्टोत्तरशतमाज्याहुतिभिःयोगिनीर्ब्रह्माद्यश्चैकैकयाज्या हुत्या ॥ पीठदानमंत्रः ॥ सोपस्करंचकलशंगृहाणद्विजसत्तम ॥ प्रीयतांमातरोमह्यंलोकानांस्थितिहेतवः ॥ इतिपिठोराव्रतम् ॥

॥ २३१ ॥ सूर्यव्रतम् ॥

श्रीः ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्यआत्मनोरोगक्षयपुत्रलाभादिप्राप्तिपूर्वकाभीष्टकामनासिद्ध्यर्थंवर्षात्मकसूर्यव्रतोद्यापनंकरिष्ये ॥ उक्त प्रकारेणवृताचार्योमध्याह्नेसर्वतोभद्रेकलशंप्रतिष्ठाप्यतदुपरिपूर्णपात्रंनिधायतत्रद्वादशारंकमलंरौप्यमयंरथं तदुपरिहैमंसंज्ञास

---

[१] चतुःषष्टियोगिन्यस्तु—दिव्ययोगिनीं १ महायोगिगीं २ सिद्धयोगिनीं ३ गणेश्वरीं ४ प्रेताक्षीं ५ डाकिनीं ६ कालीं ७ कालरात्रिं ८ निशाचरीं ९ ॐकारीं १० रुद्रवेतालीं ११ ह्रींकारीं १२ भूतडांबरीं १३ ऊर्ध्वकेशीं १४ विरूपाक्षीं १५ शुष्कांगीं १६ नरभोजनां १७ भराडीं १८ वीरभद्रां १९ धूम्राक्षीं २० कलहप्रियां २१ राक्षसीं २२ घोररक्ताक्षीं २३ विरूपां २४ भयंकरीं २५ भासुरीं २६ रौद्रवेतालीं २७ श्रीपर्णीं २८ त्रिपुरांतकां २९ भैरवीं ३० ध्वंसिनीं ३१ क्रोधिनीं ३२ दुर्मुखीं ३३ प्रेतवाहिनीं ३४ कंटकीं ३५ त्राटकीं ३६ यमदूतीं ३७ करालीं ३८ खड्गांगीं ३९ दीर्घलंबोष्ठीं ४० मालिनीं ४१ मंत्रयोगिनीं ४२ कालाग्निगृहिणीं ४३ चक्रीं ४४ कंकालीं ४५ भुवनेश्वरीं ४६ स्फाराक्षीं ४७ कार्मुकीं ४८ लौकिकीं ४९ काकदृष्टिं ५० भक्षणीं ५१ अधोमुखीं ५२ प्रेरणीं ५३ व्याघ्रीं ५४ कंकणीं ५५ प्रेतभक्षणीं ५६ वीरकौमारिकां ५७ चंडां ५८ वाराहीं ५९ मुंडधारिणीं ६० कामाक्षीं ६१ उड्डाणीं ६२ जालंधरां ६३ महालक्ष्मीं ६४ ॥ इति ॥

हितंसहस्रकिरणंआसत्येनेतिमंत्रेणप्रतिष्ठाप्य परितोद्वादशदलेषुद्वादशमासाधिपान्क्रमेणपूजयेत् ॥ मित्रं १ विष्णुं २ वरुणं ३ सूर्यं ४ भानुं ५ तपनं ६ इंद्रं ७ रविं ८ गभस्तिं ९ यमं १० हिरण्यरेतसं ११ दिवाकरं १२ ॥ अर्घ्यमंत्रः ॥ नमःसहस्रकिरणसर्वव्याधिविनाशन ॥ गृहाणार्घ्यंमयादत्तंसंज्ञयासहितोरवे ॥ अन्वादध्यात् ॥ संज्ञासहितंसहस्रकिरणंपायसद्रव्येणाष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिःद्वादशपरिवारदेवताःब्रह्मादिदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ॥ ततोद्वादशब्राह्मणान्संतर्पयेत् ॥ इति ॥

॥ २३२ ॥ आशादित्यव्रतम् ॥

श्रीः ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्यआत्मनःसकलरोगनिरसनपूर्वकपुत्रपौत्रसकलाभीष्टसिद्धिद्वारासवितृप्रीत्यर्थंआशादित्यव्रतंकरिष्ये ॥ तत्रमंत्रः ॥ यथाशाविमलाःसर्वास्तवभास्कररश्मिभिः ॥ तथाशाविमलामह्यंकुरुनित्यंममार्घ्यतः ॥ नमोस्तुतेपापविनाशनाय विश्वात्मनेसप्ततुरंगमाय ॥ सामर्ग्यजुर्धामनिधेविधात्रेभवाब्धिपोतायनमःसवित्रे ॥ अनेनमंत्रेणमासाधिपनाममंत्रेणचपूजा कार्या ॥ मासाधिपनामानि सूर्यः १ धाता २ वरुणः ३ माधवः ४ हरिः ५ रविः ६ रुद्रः ७ भर्गः ८ स्वर्णरेताः ९ अर्यमा १० भानुः ११ भास्करः १२ ॥ वृताचार्यःसर्वतोभद्रेरक्तवस्त्रवेष्टितंताम्रकलशंतत्रपूर्णपात्रेद्वादशारंकमलंविरच्यतन्मध्येरौप्यरथेहैमंसवितारं आसत्येनेतिमंत्रेणसंस्थाप्यपरितोद्वादशदलेषुपूर्वोक्तान्द्वादशमासाधिपान्प्रतिष्ठाप्यउक्तप्रकारेणपूजयेत् ॥ ततोग्निंप्रतिष्ठाप्यहोमयेत् ॥ सवितारंपायस १ द्रव्येणाष्टोत्तरशत १०८ संख्याकाहुतिभिः ॥ मासाधिपद्वादशदेवताः ब्रह्मादिदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ॥ अत्रपायसपूरितताम्रपात्रदानमुक्तं ॥ होमःकृताकृतः ॥ इत्याशादित्यव्रतम् ॥ ॥

॥ २३३ ॥ सोमवारव्रतम् ॥

श्रीः ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्यआत्मनःअशेषपापक्षयपूर्वकसत्पुत्रप्राप्तिधनधान्यैश्वर्यादिवृद्धिद्वाराऽमुककामनयावाचरितस्यसोमवारव्रतस्यसांगतासिद्ध्येतदुद्यापनंकरिष्ये ॥ वृताचार्यःलिंगतोभद्रंविरच्यतत्रब्रह्मादिदेवताआवाह्य तदुपरिकलशंपूर्णपात्रेहैमंशिवंत्र्यंबकमितिमंत्रेण हैमींगौरींचगौरीमिमायेतिमंत्रेणपुरतोराजतंवृषभंतत्पुरुषायविद्महेचक्रतुंडायेतिमंत्रेणप्रतिष्ठाप्य पुरतः पूर्वादिक्रमेण अनंतं १ सूक्ष्मं २ शिवं ३ उत्तमं ४ त्रिमूर्तिं ५ रुद्रं ६ श्रीकंठं ७ शिखंडिनं ८ ॥ पुनराग्नेयादिविदिक्षु गणेशं १ मातृः २ दुर्गां ३ क्षेत्रपालं ४ पुनःपूर्वादिदिक्षु लोकेशांस्तत्तन्मंत्रैःप्रतिष्ठाप्यपूजयेत् ॥ प्रातरग्निंप्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् ॥ सोमं शिवं त्र्यंबकमितिमंत्रेणपलाशसमिद्भिः आप्यायस्वेतिमंत्रेणपृषदाज्येन त्वंसोमासीतिमंत्रेण यव १ व्रीहि २ पायस ३ तिल ४ आज्य ५ द्रव्यैःप्रत्येकमष्टोत्तरशत १०८ संख्याकाहुतिभिः ॥ गौरींचत्रिमध्वाक्तदूर्वाभिस्तावतीभिःपरिवारदेवताब्रह्मादिदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ॥ ततःपीठंव्रतपूर्तयेधवलांगांचआचार्यायदत्वाआशिषोगृहीत्वास्वयंभुंजीत ॥ इतिसोमवारव्रतम् ॥

॥ २३४ ॥ शिवमुष्टिव्रतम् ॥

श्रीः ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्यममेहजन्मनिअखिलपापक्षयपूर्वकदुःखदारिद्र्यनाशविपुलसुखसौभाग्यैश्वर्यपुत्रपौत्रादिप्राप्त्यर्थंश्रीशिवप्रीत्यर्थंपंचवर्षात्मकंपंचधान्येनशिवमुष्टिव्रतंकरिष्ये ॥ मंत्रपुष्पांतेधान्यं[१]समर्प्य ॥ वृताचार्यः एकलिंगोद्भवपीठेकलशंसंस्थाप्यराजतंपूर्णपात्रंनिधायतत्रहैमींउमेशप्रतिमांराजतंवृषभंसंस्थाप्यलोकेशानावाह्यपूर्ववत्पूजयेत् ॥ सुवर्णनिर्मितंधान्यंकृत्वापंच

---

[१] प्रथमेशालितंदुलान् १ द्वितीयेयवान् २ तृतीयेगोधूमान् ३ चतुर्थेचणकान् ४ पंचमेमुद्गान् ५ एकैकंपंचप्रस्थंप्रस्थंवाअशक्तौनिष्किंचनेनन्यूनंग्राह्यं ।

संख्ययात्रीणिएकैकंवासमर्पयेत् ॥ सुवर्णबिल्वदलानिअथवारौप्यमयानिकृत्वाधान्यसंख्ययासमर्पयेत् ॥ अग्निंप्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् ॥ उमेशं समित् १ तिल २ आज्य ३ द्रव्यैःगायत्रीमंत्रेणअष्टोत्तरशतसंख्याहुतिभिःलोकपालान्ब्रह्मादिदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ॥ ततःशिवायपंचरत्नादिसमर्पयेत् ॥ इतिशिवमुष्टिव्रतम् ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ २३५ ॥ मंगलागौरीव्रतम् ॥

श्रीः ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्यआत्मनोऽवैधव्यपुत्रपौत्राद्यैहिकनानाविधभोगप्राप्तिपूर्वकगौरीलोकप्राप्त्यर्थंआचरितंयत्पंचवर्षात्मकंमंगलागौरीव्रतंतत्संपूर्णफलावाप्तयेतदुद्यापनंकरिष्ये॥ वृताचार्यःएकलिंगोद्भवेब्रह्मादिदेवतास्थापनपूर्वकंदृषदुपरिकलशंप्रतिष्ठाप्यतत्रहैमींगौरींगौरीमिमायेतिमंत्रेणप्रतिष्ठाप्यपूजयेत् ॥ परितःपिष्टजान्डमर्वाकारान्षोडशतंतुवर्तियुतान्दीपान्प्रज्वालयेत्॥ प्रातरग्निंप्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् ॥ गौरीं घृत १ तिल २ अक्षता ३ बिल्वदल ४ द्रव्यैःप्रतिद्रव्यमष्टोत्तरशत १०८ संख्याकाहुतिभिःब्रह्मादिदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ॥ दंपतीसंपूज्यसौभाग्यद्रव्यवस्त्रदक्षिणाफलतांबूलादिसहितंपक्वान्नपूरितवंशपात्रं उपायनमिदंद्रव्यमितिमंत्रंपठंस्तद्दत्वाततआचार्यंसंपूज्यरौप्यपात्रेसुवर्णवर्तिसंयुतंदीपंकृत्वाचार्यायदत्वासोपस्करंपीठंव्रतपूर्तयेगांचदत्वाताम्रपात्रंपक्वान्नपूरितंवस्त्रादियुतंमात्रेदत्वापरमान्नेनभूदेवान्संतर्पयेत् ॥ इतिमंगलागौरीव्रतम् ॥ ॥ छ ॥

॥ २३६ ॥ भौमवारव्रतम् ॥

श्रीः ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्यअभीष्टकामनासिद्ध्यर्थंआचरितंयद्भौमवासरव्रतंतत्संपूर्णफलावाप्तयेतदुद्यापनंकरिष्येइतिसंकल्प्यवृताचार्यउक्तविधिनासर्वतोभद्रेकलशप्रतिष्ठांतंकृत्वा तत्रहैमंमंगलमुक्तपूजाविधिनासंपूज्य (ॐ ह्रींश्रीमंगलायनमः अयंमूलमंत्रः ॥

अंगारकायविद्महेभूमिपुत्रायधीमहि ॥ तन्नोभौमःप्रचोदयात्इयंगायत्री ॥ अग्निर्मूर्धेतिवैदिकोमंत्रः) सुवर्णपुष्पैर्विशेषपूजांकृत्वा ॥ मंगलोभूमिपुत्रश्चऋणहर्ताधनप्रदः ॥ स्थिरासनोमहाकायःसर्वकर्मावरोधकः ॥ लोहितोलोहिताक्षश्चसामगानांकृपाकरः॥ धरात्मजःकुजोभौमोभूतिदोभूमिनंदनः ॥ अंगारकोयमश्चैवसर्वरोगापहारकः ॥ वृष्टिकर्तापहर्ताचसर्वकामफलप्रदः ॥ अत्रप्रधानं ॥ मंगलंगुडाज्यमिश्रिततिलद्रव्येणाष्टोत्तरसहस्रसंख्याकाहुतिभिःमूलमंत्रेणगायत्र्यावावैदिकेनवाएकविंशतिपरिवारदेवताःतेनैवद्रव्येणाष्टाष्टसंख्याकाहुतिभिःब्रह्मादिदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ॥ मंगलोभूमिपुत्रश्चेत्याद्याएकविंशतिदेवतास्तासांनाममंत्रेणहोमः ॥ मंगलःप्रतिगृह्णातिमंगलोवैददातिच ॥ मंगलस्तारकोभाभ्यांमंगलायनमोनमः ॥ इतिभौमवारव्रतं ॥ ॥

॥ २३७ ॥ शनैश्चरव्रतम् ॥

श्रीः ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्यआत्मनःअखिलदुःखदौर्भाग्यनिरसनपूर्वकंइहजन्मनिजन्मांतरेचअतुलसुखपुत्रपौत्रधनधान्याद्यभिवृद्ध्यर्थंशनैश्चरव्रतंकरिष्ये ॥ शनैश्चरंदीर्घदेहंदंडपाशधरंतथा ॥ पिंगाक्षंस्थूलदेहंचध्यायामिरविनंदनम् ॥ इतिध्यात्वा ॥ शंनोदेवीतिवैदिकेन शनैश्चरायनमइतिनाममंत्रेणवापूजयेत् ॥ शनैश्चरं शमीसमित् १ तिल २ आज्य ३ द्रव्यैः प्रत्येकमष्टोत्तरशतसंख्याहुतिभिः ब्रह्मादिदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्या ॥ ततोविप्रंसंपूज्यप्रस्थतिलानांवायनंसदक्षिणंदत्वादेवंविसृजेत् ॥ ॥ छ ॥

॥ २३८ ॥ शिवलक्षपूजाव्रतम् ॥

श्रीः॥ तिथ्यादिसंकीर्त्यममअनेकजन्मार्जितदुरितादिनिवृत्तिपूर्वकंऐहिकपुत्रपौत्रादिविविधसुखप्राप्त्यनंतरशिवलोकनिवासकामनयाकृतंयल्लक्षपूजाविधानंतत्संपूर्णफलावाप्तयेतदुद्यापनाख्यंकर्मकरिष्ये ॥ ततोवृताचार्यःवेदिकालिंगतोभद्रस्थकलशेधान्य

पूरितपूर्णपात्रेमध्येसौवर्णमहेशंनमःशंभवेचमयीभवेचेतिमंत्रेणसंस्थाप्य तद्वामभागेसौवर्णींगौरींचगौरीमिमायेतिमंत्रेणसंस्थाप्यपुरतोराजतंवृषभंउक्तमंत्रेणसंस्थाप्यपरिवारदेवताःस्थापयेत् ॥ पूर्वादिदिक्षु अधर्मं० अवैराग्यं० अनैश्वर्यं० महेश्वरं० ॥ तद्बहिःऐशान्यांईशानवक्राय० पूर्वेतत्पुरुषाय० दक्षिणेअघोरवक्राय० पश्चिमेसद्योजातवक्राय० उत्तरेवामदेववक्राय ॥ पूर्वादिषु वामायै० श्रेष्ठायै० काल्यै० उन्मन्यै० ॥ पुनःपूर्वामारभ्यैशानीपर्यंतंअजैकपदे० अहिर्बुध्न्याय० भवाय० शर्वाय० उमापतये० रुद्राय० पशुपतये० शंभवे० वरदाय० शिवाय० ईश्वराय० ॥ पुनःपूर्वे नंदिकालौ० दक्षिणेभृंगिचंडौ० पश्चिमेवृषस्कंदौ० उत्तरे देशकालौ० ततइंद्रादिलोकेशान् एवंसंस्थाप्यपूजयेत् ॥ अन्वाधाने ॥ सोमंमहेशंतिलद्रव्येणायुतसंख्याकाहुतिभिःसहस्रपरिमिताभिर्वापरिवारदेवतामंडलदेवताश्चएकैकयातिलाहुत्याऽऽज्याहुत्यावायक्ष्ये ॥ शेषंसमानं ॥ ॥

॥ २३९ ॥ विष्णुलक्षपूजाव्रतम् ॥

श्रीः ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्यअखिलनानाविधपातकशमनपूर्वकमैहिकामुष्मिकनिरतिशयानंदप्राप्तिद्वारालक्ष्मीनारायणप्रीत्यर्थंतुलस्यादिलक्षव्रतोद्यापनंकरिष्ये ॥ वृताचार्योवेदिकायांसर्वतोभद्रेब्रह्मादिदेवतास्थापनपूर्वकंकलशंप्रतिष्ठाप्य तत्रसौवर्णंचतुर्भुजं लक्ष्म्यालिंगितवामांगंनारायणंसहस्रशीर्षेतिमंत्रेणसंस्थाप्यपुरतःसौवर्णंराजतंवागरुडं ॥ सामध्वनिशरीरस्त्वंवाहनंपरमेष्ठिनः ॥ विषपापहरोनित्यमतःशांतिंप्रयच्छमेइति ॥ ततईशान्यादिविदिक्षुशंखंचक्रंगदांपद्मंच ॥ ततःपरितोलोकेशान्संस्थाप्यपूजयेत् ॥ प्रातरग्निंप्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् ॥ अत्रप्रधानं लक्ष्मीनारायणं ॐ नमोनारायणायेतिमंत्रेणमधुलाजमिश्रिततिल १ पायस २ घृत ३ चरु ४ द्रव्यचतुष्टयेनप्रतिद्रव्यमष्टोत्तरसहस्राहुतिभिरष्टोत्तरशताहुतिभिर्वातथाचतुष्टयेनअयुताहुतिभिःसहस्राहुतिभि

र्वासहस्रनाममंत्रैर्यक्ष्येपरिवारदेवतामंडलदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ॥ वायनमंत्रः ॥ जलशायीब्रह्मपितायद्गर्भेसचराचरं॥ अनंतभोगशयनःप्रीयतांमेजनार्दनः ॥ इतिदत्वागांपयस्विनींचदत्वाधिकफलप्राप्तयेसोपस्करांशय्यांचदत्वापंचाधिकान्द्विजान्सदन्नेनभोजयेदिति ॥ एवमेवविधानेनगणेशांबिकयोर्नृप॥ तत्तन्मंत्रेणपूजातुतत्तन्नामसहस्रकैः॥ गणेशेलड्डुकैर्होमंपंचखाद्यैरथापिवा ॥ पायसेनतुदेव्याश्चतिलैर्वाकेवलैरपि ॥ एवंकृत्वाविधानेनस्वर्गलोकेमहीयते ॥ इतिविष्णुलक्षपूजाविधानम् ॥ ॥

॥ २४० ॥ लक्षप्रदक्षिणाव्रतम् ॥

श्रीः ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्यआत्मनोऽखिलपापरोगपीडानिरसनपूर्वकाभीष्टसिद्धिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंविष्णोरमुकदेवस्येतिवा अमुककामनयाकृताःप्रदक्षिणास्तत्साद्गुण्यार्थंतदुद्यापनंकरिष्यइतिसंकल्प्य ॥ वृताचार्यःसर्वतोभद्रेकलशोपरिहैमंकृतप्रदक्षिणं देवंतत्तन्मंत्रेणसंपूज्यसाष्टांगंप्रणमेत् ॥ ततोग्निंप्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् ॥ प्रधानंदेवंविष्णुंविष्णुगायत्र्याष्टोत्तरशतसंख्ययाचर्वा१ ज्या २ हुतिभिःब्रह्मादिदेवताःएकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ॥ इतिलक्षप्रदक्षिणाविधानं ॥ पिप्पलोवृक्षराजेंद्रोह्यग्निगर्भस्त्वमेवच ॥ प्रभुर्वनस्पतीनांचपूर्वजन्मनियत्कृतं ॥ अघौघंनाशयक्षिप्रंतवरूपप्रदानतः ॥ ततोद्विजंप्रार्थयेत् ॥ अमुंतरुंगृहाणत्वं विष्णुरूपंद्विजोत्तम ॥ स्वीकृत्यदुष्कृतंघोरंक्षिप्रंशांतिंप्रयच्छमे ॥ व्रतपूर्तयेशुक्लांगांचदद्यादिति ॥ इत्यश्वत्थप्रदक्षिणा ॥ ॥

॥ २४१ ॥ लक्षवर्तिव्रतम् ॥

श्रीः ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्यात्मनोरजःसंपर्कादिविविधपातकक्षयागम्यागमनकोटिनाशविविधैहिकपुत्रपौत्रादिसुखप्राप्तिपूर्वकविष्णुलोकप्राप्तिद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थमाचरितंयल्लक्षवर्तिव्रतंतत्संपूर्णफलावाप्तयेतदुद्यापनाख्यंकर्मकरिष्येइतिसंकल्प्यवृता

चार्यःसर्वतोभद्रेकलशंप्रतिष्ठाप्य तन्मध्यदेशेइदंविष्णुरितिमंत्रेणहैमंश्रियासहितंविष्णुंतद्दक्षिणेसावित्र्यासहितंब्रह्माणंब्रह्मजज्ञानमितिमंत्रेण विष्णोरुत्तरेउमासहितंशंभुंनमःशंभवेचमयोभवेचेतिमंत्रेणइतिदेवतात्रयंसंस्थाप्यपुरतोराजतंगरुडंप्रतिष्ठाप्य पूजयेत् ॥ प्रधानं लक्ष्मीसहितंविष्णुंघृतान्वितपायस १ पलाशसमित् २ घृत ३ द्रव्यैः सहस्रसंख्याकाहुतिभिः तथाब्रह्मशंभू अष्टाविंशतितिलाहुतिभिः मंडलदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ॥ अत्रक्रमः अग्नेनयऋचापायसं इदंविष्णुरितिमंत्रेणपलाशसमिधः विष्णुगायत्र्याघृतंचहुनेत् ॥ रौप्यपात्रस्थितंदीपंहैमवर्तिसमन्वितं ॥ कांस्यपात्रेणसहितंददामिव्रतपूर्तये ॥ इतिमंत्रेणदत्वाआचार्यंसंपूज्ययथाशक्तिदक्षिणांगांचदत्वाब्राह्मणभोजनंसंकल्पयेत् ॥ इत्येकसूत्रवर्तिमाणिक्यलक्षवर्तिव्रतं ॥ ॥

॥ २४२ ॥ रुद्रलक्षवर्तिव्रतम् ॥

श्रीः ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्यममाखिलदुरितनाशाभीष्टसिद्धिपूर्वकशिवलोकप्राप्तिसांबसदाशिवप्रीत्यर्थंआचरितरुद्रलक्षवर्तिव्रतस्योद्यापनंकरिष्येइतिसंकल्प्य ॥ वृताचार्यःलिंगतोभद्रेताम्रकलशोपरिहैमंसांबंरुद्रंकद्रुद्रायेतिमंत्रेणप्रतिष्ठाप्य पुरतोवृषभंचसंपूज्य प्रधानंदेवंसांबंकद्रुद्रायेतिमंत्रेण ॐ नमःशिवायेतिमंत्रेणवा घृत १ पायस २ बिल्व ३ द्रव्यैःसहस्राहुतिभिःमंडलदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ॥ होमदशांशतःसाधारणंतर्पणंकांस्यपात्रसहितंदीपदानंच ॥ इतिरुद्रबिल्वलक्षवर्तिव्रतोद्यापनम् ॥ ॥

॥ २४३ ॥ कदलीव्रतोद्यापनम् ॥

श्रीः ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्यात्मनइहजन्मनिजन्मांतरेवासौभाग्यारोग्यपुत्रपौत्रलक्ष्मीवृद्धिसर्वदुःखनाशनपूर्वकंउमामहेश्वरप्राप्तिकामःकदलीव्रतोद्यापनंकरिष्येइतिसंकल्प्य ॥ कदल्याआलवालंकृत्वाउपरिमंडपंचतुर्द्वारंकृत्वापूजयेत् ॥ वृताचार्यःकदली

मूलदेशेमृदावेदींविधायतत्रलिंगतोभद्रेउक्तविधिनाब्रह्मादिदेवताआवाह्य तदुपरिकलशस्थपूर्णपात्रेहैमंशिवंत्र्यंबकमितिकद्रुद्रायेतिमंत्रेणवागौरींचगौरीमिमायेतिगायत्र्यावाप्रतिष्ठाप्यपुरतोवृषभंराजतंचपूजयेत् ॥ ततःकदलीं ॥ कदल्यैकामदायिन्यै मेधायैचनमोनमः ॥ रंभायैभूतसारायैसर्वसौख्यप्रदेनमः ॥ इत्यनेनपूजयेत् ॥ कदलीपरितोलोकपालानावाह्यततस्तैलहरिद्रादिनामंगलस्नपनंकृत्वास्त्रीभूषणैर्भूषयित्वाऽवाहनाद्युपचारैःसंपूजयेत् ॥ अन्वाधाने शिवंगौरींकदलींचपलाशसमित् १ मधु २ सर्पिः ३ तिल ४ व्रीहि ५ द्रव्यैः तिलाज्याभ्यांवाप्रत्येकमष्टोत्तरशतमष्टाविंशतिवासंख्याकाहुतिभिः ब्रह्मादिदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्या ॥ क्रमेणहोममंत्राःकद्रुद्राय० गौरीमिमायेति० ॥ ॐ आंह्रींक्लींकामिन्यैविद्महेत्रैलोक्यक्षोभिण्यैधीमहि ॥ तन्नः कदलीप्रचोदयात् ॥ उमेगौरिनमस्तुभ्यंनमस्तेविश्वधारिणि ॥ परमानंदरूपिण्यैकदल्यैतेनमोनमः ॥ वायनंदद्यात् ॥ ततआचार्यायसंपूज्यपीठंकदलींचदद्यात् ॥ तत्रमंत्रः ॥ कदलींकामदात्रींचसर्वसौख्यप्रदायिनीम् ॥ गिरिजाहररूपांवैब्राह्मणायददाम्यहम् ॥ प्रतिगृह्णद्विजश्रेष्ठसमस्तफलदायक ॥ कदल्याश्चप्रदानेनपूर्णाःसंतुमनोरथाः ॥ कदलींप्रतिगृह्णातिकदलीवैददातिच ॥ कदलीतारकोभाभ्यांकदल्यैतेनमोनमः ॥ कदलीदानसांगतासिद्ध्यर्थंहिरण्यद० ॥ इतिकदलीव्रतोद्यापनम् ॥ ॥

॥ २४४ ॥ कर्कटीव्रतम् ॥

श्रीः ॥ देशकालौनिर्दिश्यममसकलसौभाग्यपुत्रपौत्रप्राप्त्यर्थंश्रीउमामहेश्वरप्रीत्यर्थंकर्कटीव्रतंकरिष्ये ॥ वृताचार्यःलिंगतोभद्रे कद्रुद्रायेतिरुद्रंगौरीमिमायेतिउमांचप्रतिष्ठाप्यध्यानं ॥ सूर्यकोटिप्रतीकाशंत्रिनेत्रंचंद्रभूषणम् ॥ शूलवज्रगदाकुंभपाशांकुशधरं विभुं ॥ वरदाभयपाणिंचसर्वाभरणभूषितं ॥ उमालिंगितसर्वांगंशांतंध्यायेत्सदाशिवं ॥ षोडशोपचारैःसंपूज्य ॥ कर्कटीवल्लीं

चसंपूज्य ॥ प्रार्थना ॥ कल्पवल्लिमहाभागेसौभाग्यारोग्यदायिनि ॥ प्रार्थयामिव्रतादौत्वांभर्तुःश्रेयोऽभिवृद्धये ॥ अन्वाधाने उमांमहेश्वरंच पायस १ आज्य २ तिल ३ द्रव्यैःआवाहनोक्तमंत्रेणप्रत्येकंप्रतिद्रव्यमष्टोत्तरशतमष्टाविंशतिवासंख्याहुतिभिः ब्रह्मादिदेवताएकैकयाहुत्याएवंहुत्वा ॥ दानमंत्रः ॥ कर्कटीनामयावल्लीविधात्रानिर्मितापुरा ॥ तस्याःफलप्रदानेनपूर्णाःसंतुमनोरथाः ॥ गृहाणेमांमहावल्लींसफलांवस्त्रसंयुतां ॥ कल्पितंमेफलंचास्तुव्रतेनममशंकर ॥ पीठंगांचाचार्यायदद्यात् ॥ इति ॥

॥ २४५ ॥ कूष्मांडीव्रतम् ॥

श्रीः ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्यआत्मनःसत्पुत्रप्राप्तिपूर्वकअतुललक्ष्मीसुखाभिवृद्धिद्वाराब्रह्मसावित्रीप्रीत्यर्थंकूष्मांडीव्रतोद्यापनंकरिष्ये ॥ ततोवृताचार्यःसर्वतोभद्रेहेमप्रतिमयोःब्रह्मसावित्र्यौब्रह्मजज्ञानंप्रणोदेवीतिमंत्राभ्यांप्रतिष्ठाप्यपूजयेत् ॥ कूष्मांडीपूजनमंत्रः ॥ कूष्मांड्यैकामदायिन्यैब्रह्माण्यैतेनमोनमः ॥ नमोस्तुसुखदात्र्यैचसावित्र्यैतेनमोनमः ॥ ब्रह्माणंसावित्रींचघृत १ तिल २ द्रव्येणप्रत्येकमष्टोत्तरशत १०८ संख्याकाहुतिभिः ब्रह्मादिदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ॥ कूष्मांडीदानमंत्रः ॥ कूष्मांडींबहुबीजाढ्यांवस्त्रालंकारभूषितां ॥ दक्षिणाकलशोपेतांहैमकूष्मांडसंयुताम् ॥ सावित्रीब्रह्मसंप्रीत्यैगृहाणद्विजसत्तम ॥ सौभाग्यद्रव्ययुतवायनानिउपायनमितिमंत्रेणयथाशक्तिदद्यात् ॥ ततःपीठंव्रतपूर्तयेगांचदत्वाब्राह्मणान्संतर्पयेदिति ॥ इति ॥

॥ २४६ ॥ कूष्मांडाष्टकफलदानम् ॥

श्रीः ॥ भविष्ये ॥ ब्रह्महत्यादिपापघ्नंकूष्मांडंशुभसौख्यदं ॥ कार्तिकेरथसप्तम्यांदद्यात्पुण्यदिनेष्वपि ॥ अद्येत्यादि० ममब्रह्महननादिसमस्तपापक्षयपूर्वकबहुपुत्रपौत्रसौभाग्यादिसकलमनोरथावाप्तिकूष्मांडबीजसमसहस्रसंख्याकाब्दब्रह्मलोकनिवास

कामोहंकूष्मांडाष्टकफलदानंकेवलैककूष्मांडदानंवाकरिष्ये ॥ गणपतिपूजनंकूष्मांडपूजनंब्राह्मणपूजनंचकरिष्ये ॥ प्रस्थमितव्रीहिगोधूमराश्युपरिकूष्मांडान्संस्थाप्य ॥ ब्रह्मसावित्रीदैवत्यायरुद्रदैवत्यायवाकूष्मांडायनमइतिषोडशोपचारैःसंपूज्य ॥ दानमंत्रः ॥ ब्रह्महत्यादिपापघ्नंब्रह्मणानिर्मितंपुरा ॥ कूष्मांडंबहुबीजाढ्यंपुत्रपौत्रादिवृद्धिदं ॥ व्रीहीक्षुदंडचुक्रादिधात्रीफलसमन्वितं ॥ फलतांबूलसंयुक्तंघृताक्तंदीपसंयुतं ॥ मुक्ताप्रवालहेमादियुक्तंदत्तंतवद्विज ॥ अनंतपुण्यफलदमतःशांतिंप्रयच्छमे ॥ गोत्रायशर्मणेसुपूजिताय इदंकूष्मांडदानंघृताक्तंतिललिप्तंमुक्ताप्रवालहेमरत्नफलतांबूलवस्त्रदीपाद्यन्यतमयथाशक्तिसोपस्करादियुतंस्वर्णदक्षिणादियुतंतुभ्यमहंसंप्रददेनममइतिद्विजहस्तेदद्यात् ॥ इतिकूष्मांडदानविधिः ॥ ॥ छ ॥ ॥छ॥

॥ २४७ ॥ दशहराव्रतविधिः ॥

श्रीः ॥ देशकालौसंकीर्त्यममैतज्जन्मजन्मांतरसमुद्भूतत्रिविधकायिकचतुर्विधवाचिकत्रिविधमानसेतिस्कांदोक्तदशविधपापनिरासत्रयस्त्रिंशच्छतपित्रुद्धारब्रह्मलोकावाप्त्यादिफलप्राप्त्यर्थं ज्येष्ठमासादिदशयोगपर्वणिअस्यांमहानद्यांस्नानंतीर्थपूजनंप्रतिमायांजाह्नवीपूजांतिलादिदानंमूलमंत्रजपमाज्यहोमंचयथाशक्तिकरिष्ये ॥ यथाविधिस्नानंदशवारंकृत्वा ॥ जलेस्थितोदशवारंसकृद्वावक्ष्यमाणंस्तोत्रंपठित्वावासःपरिधानादिपितृतर्पणांतंनित्यंविधाय तीर्थेपूजांविधाय सर्पिर्मिश्रान्दशप्रसृतिकृष्णतिलान्तीर्थेजलिनाप्रक्षिप्यगुडमिश्रान्सक्तुपिंडान्दशप्रक्षिपेत् ॥ ततोगंगातटे ताम्रेमृन्मयेवास्थापितकलशेसौवर्णादिप्रतिमायांचतुर्भुजांगंगामावाहयेत् ॥ तत्रमंत्रः ॥ नमोभगवत्यैदशपापहरायैगंगायैनारायण्यैरेवत्यैशिवायैदक्षायैअमृतायैविश्वरूपिण्यैनंदिन्यैतेनमोनमः ॥ द्विजमात्रविषयोविंशत्यक्षरोयथा ॥ ॐ नमःशिवायैनारायण्यैदशहरायैगंगायैस्वाहेति ॥ एवंगंगामा

वाह्य ॥ नारायणंरुद्रंब्रह्माणंसूर्यंभगीरथंहिमाचलंचनाममंत्रेणतत्रैवआवाह्य ॥ उक्तमूलमंत्रमुच्चार्यश्रीगंगायैनारायणरुद्रब्रह्मसूर्यभगीरथहिमवत्सहितायैआसनंसमर्पयामीत्येवमासनाद्युपचारैःपूजयेत् ॥ दशविधपुष्पैःसंपूज्यदशांगंधूपयित्वादशविधनैवेद्यांतेतांबूलदक्षिणांदत्वादशफलान्यर्पयेत् ॥ दशदीपान्दत्वापूजांसमापयेत् ॥ दशविप्रेभ्यःप्रत्येकंषोडशषोडशमुष्टितिलान्सदक्षिणान्दद्यात् ॥ एवंयवानामपि ॥ ततोदशगाएकांवागांदद्यात् ॥ मत्स्यकच्छपमंडूकान्सौवर्णान्राजतान्पिष्टमयान्वासंपूज्यतीर्थेक्षिपेत् ॥ एवंदीपान्प्रवाहयेत् ॥ जपहोमचिकीर्षायांपूर्वोक्तमूलमंत्रस्यपंचसहस्रसंख्याजपदशांशहोमः ॥ यथाशक्तिवाजपहोमौ ॥ तत्रदशहराव्रतांगत्वेनहोमंकरिष्येइतिसंकल्प्य स्थंडिलेग्निंप्रतिष्ठाप्यअन्वाधानेचक्षुषीआज्येनेत्यंतेश्रीगंगांअमुकसंख्ययाआज्येन नारायणादिषट्देवताएकैकयाज्याहुत्याशेषेणस्विष्टकृतमित्यादिप्रोक्षण्यादिषट्पात्राण्यासाद्यआज्यंसंस्कृत्ययथान्वाधानंजुहुयात् ॥ दशब्राह्मणान्सुवासिनीश्चभोजयेत् ॥ प्रतिपद्दिनमारभ्यस्नानादिपूजांतोविधिःकार्यइतिकेचित् ॥ ॥

॥ २४८ ॥ दशहरास्तोत्रंस्कांदे ॥

श्रीः ॥ ब्रह्मोवाच ॥ नमःशिवायैगंगायैशिवदायैनमोनमः ॥ नमस्तेरुद्ररूपिण्यैशांकर्यैतेनमोनमः ॥ १ ॥ नमस्तेविश्वरूपिण्यैब्रह्ममूर्त्यैनमोनमः ॥ सर्वदेवस्वरूपिण्यैनमोभेषजमूर्तये ॥ २ ॥ सर्वस्यसर्वव्याधीनांभिषक्श्रेष्ठ्यैनमोस्तुते ॥ स्थाणुजंगमसंभूतविषहंत्र्यैनमोनमः ॥ ३ ॥ भोगोपभोगदायिन्यैभोगवत्यैनमोनमः ॥ मंदाकिन्यैनमस्तेस्तुस्वर्गदायैनमोनमः ॥ ४ ॥ नमस्त्रैलोक्यभूषायैजगद्धात्र्यैनमोनमः ॥ नमस्त्रिशुक्लसंस्थायैतेजोवत्यैनमोनमः ॥ ५ ॥ नंदायैलिंगधारिण्यैनारायण्यैनमोनमः ॥ नमस्तेविश्वमुख्यायैरेवत्यैतेनमोनमः ॥ ६ ॥ बृहत्यैतेनमस्तेस्तुलोकधात्र्यैनमोनमः ॥ नमस्तेविश्वामित्रायैनंदिन्यैतेनमोनमः

॥ ७ ॥ पृथ्व्यैशिवामृतायैचसुवृषायैनमोनमः ॥ शांतायैचवसिष्ठायैवरदायैनमोनमः ॥ ८॥ उस्रायैशिवदोग्ध्र्यैचसंजीविन्यै
नमोनमः ॥ ब्रह्मिष्ठायैब्रह्मदायैदुरितघ्न्यैनमोनमः ॥ ९ ॥ प्रणतार्तिप्रभंजिन्यैजगन्मात्रेनमोस्तुते॥ सर्वापत्प्रतिभक्षायैमंगला
यैनमोनमः ॥ १० ॥ शरणागतदीनार्तपरित्राणपरायणे ॥ सर्वस्यार्तिहरेदेविनारायणिनमोस्तुते ॥ ११ ॥ निर्लेपायैदुर्गहंत्र्यै
दक्षायैतेनमोनमः ॥ परात्परतरेतुभ्यंनमस्तेमोक्षदेसदा ॥ १२॥ गंगेममाग्रतोभूयागंगेमेदेविपृष्ठतः ॥ गंगेमेपार्श्वयोरेहित्वयि
गंगेस्तुमेस्थितिः ॥ १३ ॥ आदौमध्येतथाचांतेसर्वतोगांगतेशिवे॥ त्वमेवमूलप्रकृतिस्त्वंहिनारायणःपरः ॥ १४ ॥ गंगेत्वंपर
मात्माचशिवस्तुभ्यंनमःशिवे ॥ यइदंपठतेस्तोत्रंभक्त्यानित्यंनरोपियः ॥ १५ ॥ श्रृणुयाच्छ्रद्धयायुक्तःकायवाक्चित्तसंभवैः ॥
दशधासंस्थितैर्दोषैःसर्वैरेवप्रमुच्यते ॥ १६ ॥ सर्वान्कामानवाप्नोतिप्रेत्यब्रह्मणिलीयते ॥ ज्येष्ठेमासिसितेपक्षेदशमीहस्तसंयुता
॥ १७ ॥ तस्यांदशम्यामेतच्चस्तोत्रंगंगाजलेस्थितः ॥ यःपठेद्दशकृत्वस्तुदरिद्रोवापिचाक्षमः ॥ १८॥ सोपितत्फलमाप्नोतिगंगां
संपूज्ययत्नतः ॥ अदत्तानामुपादानंहिंसाचैवविधानतः ॥ १९॥ परदारोपसेवाचकायिकंत्रिविधंस्मृतं ॥ पारुष्यमनृतंचैवपै
शून्यंचापिसर्वशः ॥ २० ॥ असंबद्धप्रलापश्चवाङ्मयंस्याच्चतुर्विधं ॥ परद्रव्येष्वभिध्यानंमनसानिष्टचिंतनं ॥ २१ ॥ वितथा
भिनिवेशश्चमानसंत्रिविधंस्मृतं ॥ एतानिदशपापानिहरत्वंममजाह्नवि ॥ दशपापहरायस्मात्तस्माद्दशहरास्मृता ॥ २२॥ त्रय
स्त्रिंशच्छतान्पूर्वान्पितॄनथपितामहान् ॥ उद्धरत्येवसंसारान्मंत्रेणानेनपूजिता ॥ २३ ॥ नमोभगवत्यैदशपापहरायैगंगायैना
रायण्यैरेवत्यैशिवायैदक्षायैअमृतायैविश्वरूपिण्यैनंदिन्यैतेनमोनमः॥ सितमकरनिषण्णांशुभ्रवर्णांत्रिनेत्रांकरधृतकलशोद्यत्सो
त्पलामत्यभीष्टं ॥ विधिहरिहरमौलौसेंदुकोटीरजुष्टांकलितसितदुकूलांजाह्नवींतांनमामि ॥ २४ ॥ आदावादिपितामहस्यनिग

मव्यापारपात्रेजलंपश्चात्पन्नगशायिनोभगवतःपादोदकंपावनं ॥ भूयःशंभुजटाविभूषणमणिर्जह्नोर्महर्षेरियंकन्याकलमषनाशिनीभगवतीभागीरथीदृश्यते ॥ २५ ॥ गंगागंगेतियोब्रूयाद्योजनानांशतैरपि ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्योविष्णुलोकंसगच्छति ॥ इति स्तोत्रेणस्तुत्वाहोमांतेप्रतिमोत्तरपूजांकृत्वाविसृज्यआचार्यायमूलमंत्रेणदद्यात् ॥ इतिदशहराविधिः ॥ ॥ ॥ छ ॥

॥ २४९ ॥ मलमासव्रतम् ॥

श्रीः ॥ देशकालौनिर्दिश्यममसकलदुःखदारिद्र्यनाशपुत्रपौत्रैश्वर्यधर्मार्थकाममोक्षप्राप्तिद्वाराश्रीजनार्दनप्रीत्यर्थंकृतस्याचरणीयस्यचमलमासव्रतस्यसांगतार्थंव्रतोद्यापनंकरिष्ये ॥ गण० स्वस्ति० वृताचार्यःसर्वतोभद्रोपरिपरितोद्वादशमध्येएकंएवंत्रयोदशकलशान्महीद्यौरित्याद्यावाहितेमध्यकलशेसुवर्णमयंलक्ष्मीयुतजनार्दनंअतोदेवाइत्यावाह्यपूजयेत् ॥ प्रातरग्निंप्रतिष्ठाप्यअत्रप्रधानंलक्ष्मीजनार्दनं अतोदेवेतिऋक्षट्केनसमित्तिलाज्यचरुपायसैः प्रतिद्रव्यमष्टोत्तरसहस्राहुतिभिः ब्रह्मादीनेकैकयाज्याहुत्या॥ ततोवायनंकांस्यपात्रेनिधायदद्यात् ॥ विप्रंसंपूज्य ॥ अधिमासेतुसंप्राप्तेश्रीजनार्दनप्रीतये ॥ नरकोत्तारणार्थायमयादानंप्रदीयते ॥ त्रयस्त्रिंशदपूपांश्चशर्कराघृतसंयुतान् ॥ सदक्षिणानहंतुभ्यंकांस्यपात्रेनिधायच ॥ दास्येजनार्दनप्रीत्यैगृहाणत्वंद्विजोत्तम ॥ मलमासस्तुमासानांमलिनःपापसंभवः ॥ तत्पापस्यविशुद्ध्यर्थंवायनंप्रददाम्यहं ॥ इदंत्रयस्त्रिंशत्संख्याकापूपवायनदानंसकांस्यपात्रंतुभ्यंसंप्रददे ॥ ततोयथाविभवमाचार्यायान्येभ्यश्चतिलपात्रंघृतपात्रंउपानहौशय्यांचदत्वापीठंगांचदत्वाब्राह्मणभोजनंसंकल्प्यकर्मेश्वरार्पणंकुर्यात् ॥ इतिमलमासव्रतोद्यापनम् ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ २५० ॥ कोकिलाव्रतम् ॥

श्रीः ॥ ममेहजन्मनिजन्मांतरेचसर्वपापक्षयपूर्वकंपुत्रपौत्रावैधव्यनिःसापद्यलक्ष्मीसौभाग्यरूपलावण्याद्यभिवृद्धिद्वारागौरीरूपाकोकिलाप्रीत्यर्थंकोकिलाव्रतंकरिष्यइतिसंकल्प्यकोकिलांपूजयेत् ॥ चूतचंपकवृक्षस्थांस्वर्णपक्षादिसंयुताम् ॥ चिंतयेत्पार्वतींदेवींकोकिलारूपधारिणीम् ॥ अर्घ्यंगृहाणदेवेशिवांछितार्थप्रदायिनि ॥ आषाढस्याऽसितेपक्षेमेघवर्णेहरप्रिये ॥ कोकिलेत्वंजगन्मातर्गृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ॥ वृताचार्यःएकलिंगोद्भवेभद्रेब्रह्मादिदेवताःसंस्थाप्य ॥ कलशंप्रतिष्ठाप्यतदुपरिहैमींकोकिलांगौरीमिमायेतिमंत्रेणप्रतिष्ठाप्य ॥ अन्वाधाने कोकिलारूपिणींगौरींगौरीमिमायेतिमंत्रेणतिल १ चंपकपुष्प २ तंडुल ३ पायस ४ आज्य ५ द्रव्यैःप्रत्येकमष्टोत्तरशत १०८ संख्याकाहुतिभिः ॥ तथाव्याहृतिमंत्रेणबिल्वपत्रैःशतत्रय ३०० परिमिताहुतिभिः ॥ ब्रह्मादिदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ॥ वायनंदद्यात् ॥ तत्रमंत्रः ॥ सोपस्करंद्विजश्रेष्ठवायनंव्रतपूर्तये ॥ ददामितेगृहाणेदंकोकिलाप्रीयतामिति ॥ आचार्यायपीठंव्रतपूर्तयेगांचदत्वादक्षिणाभोजनादिभिस्तोषयेत् ॥ इतिकोकिलाव्रतम् ॥ ॥

॥ २५१ ॥ अर्धोदयव्रतम् ॥

श्रीः ॥ अमार्कश्रवणेपातेयुक्ताचेत्पौषमाघयोः ॥ अर्धोदयःसविज्ञेयःकोटिसूर्यग्रहैःसमः(किंचिन्न्यूनंमहोदयः) ॥ दिवैवयोगःशस्तोयंनतुरात्रौकदाचन ॥ इति ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्य आत्मनःअखिलपापक्षयपूर्वकधर्मार्थकाममोक्षचतुर्विधपुरुषार्थसिद्धिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं (ब्रह्मविष्णुशिवप्रीत्यर्थं) अर्धोदयव्रतंकरिष्ये ॥ दर्भास्तृतशुद्धभूमौशतत्रयद्रोणपरिमिततिलानांपर्वतं

कृत्वायथाशक्तिवा तत्रपलाधिकंसुवर्णस्य ब्रह्मविष्णुशिवानांप्रतिमात्रयंकृत्वा ब्रह्मजज्ञानं इदंविष्णुः त्र्यंबकं इतिमंत्रैःप्रतिष्ठाप्यपूजयेत् ॥ परितोलोकेशांस्तत्तन्मंत्रैरावाहयेत् ॥ प्रार्थना ॥ नमोविश्वसृजेतुभ्यंसत्यायपरमात्मने ॥ देवायदेवपतयेयज्ञानां पतयेनमः ॥ नारायणजगन्नाथनमस्तेगरुडध्वज ॥ पीतांबरनमस्तुभ्यंजनार्दननमोस्तुते ॥ महेश्वरमहेशाननमस्तेत्रिपुरांतक ॥ जीमूतकेशायनमोनमस्तेवृषभध्वज ॥ ब्रह्मविष्णुमहेशानाःकर्मणांफलहेतवः ॥ भक्त्यामयाकृतांपूजांगृह्णीध्वंजगदीश्वराः ॥ इतिसंप्रार्थ्य वृताचार्योग्निंप्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् ॥ ब्रह्मविष्णुमहेशान्घृताक्ततिलद्रव्येणप्रतिदैवतं सहस्रमष्टोत्तरंवासंख्याकाहुतिभिःलोकपालानेकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ॥ एवंहुत्वातिलपर्वतंब्राह्मणायदद्यात् ॥ तिलपर्वतमध्यस्थाब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ॥ दहंतुपातकंसर्वंयच्छंतुममसद्गतिम् ॥ ततोगोप्रदानं ॥ भविष्येतुब्रह्मणःपलाशसमिच्चरुतिलाज्यानिविष्णोःअश्वत्थसमित्तिलपायसान् शंभोःचर्वाज्यव्रीहयः ॥ कांस्यपात्रदानंकेवलंद्रव्यद्वारावागोप्रदानं ॥ इत्यर्धोदयव्रतम् ॥ ॥ ॥ छ ॥

॥ २५२ ॥ समुद्रस्नानविधिः ॥

श्रीः ॥ आचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यममकायिकवाचिकमानसिकज्ञाताज्ञातादिसकलपातकनिरासार्थंअद्यामुकपर्वनिमित्तंसमुद्रस्नानंकरिष्ये इतिसंकल्प्य पाषाणंसिकतापिंडंवाहस्तेगृहीत्वा ॥ पिप्पलादसमुत्पन्नेकृत्येलोकभयंकरे ॥ पाषाणस्तेमयादत्तआहारार्थंप्रकल्प्यतां ॥ इतिसमुद्रेप्रक्षिप्यप्रार्थयेत् ॥ विश्वाचीचघृताचीचविश्वयोनेविशांपते ॥ सांनिध्यंकुरुमेदेवसागरेलवणांभसि ॥ नमस्तेविश्वगुप्तायनमोविष्णोअपांपते ॥ नमोजलधिरूपायनदीनांपतयेनमः ॥ समस्तजगदाधारशंखचक्रगदाधर ॥ देवदेहिममानुज्ञांतवतीर्थनिषेवणे ॥ त्रितत्वात्मकमीशानंनमोविष्णुमुमापतिं ॥ सांनिध्यंकुरुदेवेशसमुद्रेलवणां

भसि ॥ अग्निश्चयोनिरनिलश्चदेहोरेतोधाविष्णुरमृतस्यनाभिः ॥ एतद्ब्रुवन्पांडवसत्यवाक्यंततोऽवगाहेतपतिंनदीनां ॥ इतिपठित्वानित्यस्नानविधिवत्स्नात्वाअघमर्षणस्नानांगतर्पणेकृत्वासमुद्रायार्घ्यं ॥ सर्वदोभगवान्श्रीमान्सर्वरत्नाकरोयतः ॥ सर्वरत्नप्रधानस्त्वंगृहाणार्घ्यंमहोदधेइत्यर्घ्यंदद्यात् ॥ ततस्तर्पणं ॥ यथा ॥ पिप्पलादंतर्पयामि विकण्वं कृतांतं जीवकेश्वरं वसिष्ठं वामदेवं पराशरं उमापतिं वाल्मीकिं नारदं वालखिल्यान् नलं नीलं गवाक्षं गवयं गंधमादनं जांबवंतं हनूमंतं सुग्रीवं अंगदं मैंदं द्विविदं वृषभं शरभं रामं लक्ष्मणं यशस्विनीं सीतां तर्पयामि ॥ एवंजलमध्येतर्पणंकृत्वा ॥ आब्रह्मस्तंबपर्यंतंयत्किंचित्सचराचरं ॥ मयादत्तेनतोयेनतृप्तिमेवाभिगच्छतु ॥ इत्यंजलिंदद्यात् ॥ इतिसमुद्रस्नानविधिः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ २५३ ॥ पार्थिवलिंगोद्यापनम् ॥

श्रीः ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्याऽमुककामनामुद्दिश्यकृतानांपार्थिवलिंगानांसंपूर्णफलावाप्तयेतदुद्यापनंकरिष्येइतिसंकल्प्य ॥ वृताचार्यःसर्षपादिनाभूतान्युत्सार्यद्वारपूजांकुर्यात् ॥ सदाशिवमंडपायनमः प्राग्द्वारपार्श्वयोः नंदिनेनमः महाकालायनमः चिच्छक्त्यै० मायाशक्त्यै० द्वारश्रियै० वास्तुपुरुषाय० ॥ दक्षिणपार्श्वयोः गणेशाय० वृषभाय० चिच्छक्त्यादिपूर्ववत् ॥ पश्चिमद्वारपार्श्वयोः भृंगिणे० स्कंदायन० शक्त्यादिपूर्ववत् ॥ उत्तरद्वारपार्श्वयोः रिटिने० चंडीश्वराय० शक्त्यादिपूर्ववत् ॥ ततः लिंगतोभद्रेब्रह्मादिदेवतास्थापनपूर्वकंकलशंप्रतिष्ठाप्यतदुपरिशिवंतत्पार्श्वतःगौरींषण्मुखंगणेशंचावाह्यपूजयेत् ॥ अत्रप्रधानं सोमंशिवंकृतलिंगद्वादशांशेनशतांशेनवा पायस १ मधु २ शर्करा ३ आज्य ४ तिल ५ अक्षत ६ बिल्वपत्र ७ शतपत्रपत्र ८ द्रव्याष्टकेन केवलपायसेनवा नमःशंभवेचेतिमंत्रेण पंचाक्षरेणवा तथागौरींषण्मुखंगणेशंचउक्तद्रव्यैःप्रतिद्रव्यंःदशदशाहु

तिभिःवृषभंलोकेशान् ब्रह्मादिदेवताश्चदशदशतिलाहुतिभिः द्वारदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ॥ इतिशैवागमोक्तंपार्थिव०॥

॥ २५४ ॥ प्रबोधोत्सवतुलसीविवाहौ ॥

श्रीः ॥ देशकालौसंकीर्त्यश्रीदामोदरप्रीत्यर्थंप्रबोधोत्सवंसंक्षेपतस्तुलसीविवाहविधिंचतंत्रेणकरिष्ये ॥ तदंगतयापुरुषसूक्तेनविधिनाषोडशोपचारैस्तंत्रेणश्रीमहाविष्णुपूजांतुलसीपूजांचकरिष्ये ॥ न्यासादिविधाय श्रीविष्णुंतुलसींचध्यात्वासहस्रशीर्षेतिश्रीमहाविष्णुंतुलसींचावाह्य पुरुषएवेत्यादिभिःश्रीमहाविष्णवेदामोदरायश्रीदेव्यैतुलस्यैचनमआसनमित्यादिस्नानांतेमंगलवाद्यैःसुगंधितैलहरिद्राभ्यांनागवल्लीदलगृहीताभ्यांकनिक्रददित्युष्णोदकेनचमंगलस्नानंविष्णवेतुलस्यैचसुवासिनीभिःकारयित्वास्वयंवादत्वापंचामृतस्नानंसमर्प्यशुद्धोदकेनाभिषिच्य वस्त्रयज्ञोपवीतचंदनंदत्वातुलस्यैहरिद्राकुंकुमकंठसूत्रमंगलालंकारान्दत्वामंत्रपुष्पांतपूजांसमाप्यघंटादिवाद्यघोषेणदेवंप्रबोधयेत् ॥ तत्रमंत्राः ॥ इदंविष्णुवि० ॥ योजागारेतितुआचारप्राप्तः ॥ ब्रह्मेंद्ररुद्राग्निकुबेरसूर्यसोमादिभिर्वंदितवंदनीय ॥ बुध्यस्वदेवेशजगन्निवासमंत्रप्रभावेणसुखेनदेव ॥ इयंचद्वादशीदेवप्रबोधार्थंतुनिर्मिता ॥ त्वयैवसर्वलोकानांहितार्थंशेषशायिना ॥ उत्तिष्ठोत्तिष्ठगोविंदत्यजनिद्रांजगत्पते॥ त्वयिसुप्तेजगत्सुप्तमुत्थितेचोत्थितंजगत् ॥ एवमुत्थाप्य ॥ चरणंपवित्रं० ॥ गतामेघावियच्चैवनिर्मलंनिर्मलादिशः ॥ शारदानिचपुष्पाणिगृहाणममकेशवेत्यादिमंत्राभ्यांपुष्पांजलिंदद्यात् ॥ अथाचारात्तुलसीसंमुखांश्रीकृष्णप्रतिमांकृत्वामध्येंतःपटंधृत्वामंगलाष्टकपद्यानिपठित्वाअंतःपटंविसृज्याक्षताप्रक्षेपंकृत्वादामोदरहस्तेतुलसीदानंकुर्यात् ॥ देवींकनकसंपन्नांकनकाभरणैर्युताम् ॥ दास्यामिविष्णवेतुभ्यंब्रह्मलोकजिगीषया ॥ मयासंवर्धितांयथाशक्त्यलंकृतामिमांतुलसींदेवींदामोदरायश्रीधरायवरायतुभ्यमहंसंप्रददे ॥ देवपुरतःसाक्षत

जलंक्षिपेत् ॥ श्रीमहाविष्णुःप्रीयतामित्युक्त्वाइमांदेवींप्रतिगृह्णातुभवान्इतिवदेत् ॥ ततोदेवहस्तस्पर्शंतुलस्याःकृत्वा ॥ कइदं
कस्माअदादितिमंत्रमन्येनवाचयेत् ॥ यजमानः ॥ त्वंदेविमेग्रतोभूयास्तुलसीदेविपार्श्वतः ॥ देवित्वंपृष्ठतोभूयास्त्वद्दानान्मो
क्षमाप्नुयाम् ॥ दानस्यप्रतिष्ठासिद्ध्यर्थमिमांदक्षिणांसंप्रददे ॥ देवपुरतोदक्षिणामर्पयेत् ॥ ततःस्वस्वशाखोक्तानिशांतिसूक्तानिवि
ष्णुसूक्तानिचपठेयुः ॥ तुलसीयुतायविष्णवेमहानीराजनंकृत्वामंत्रपुष्पंदत्वासपत्नीकःसगोत्रजःसामात्योयजमानश्चतस्रःप्रदक्षि
णाःकुर्वीत ॥ ब्राह्मणेभ्योदक्षिणांदत्वायथाशक्तिब्राह्मणभोजनंसंकल्प्यकर्मेश्वरार्पणंकुर्यात् ॥ इतिसंक्षेपतःप्रबोधोत्सवतुल० ॥

॥ २५५ ॥ तुलसीविवाहःकौस्तुभीयः ॥

श्रीः ॥ चातुर्मास्यव्रतपक्षेआषाढ्यांतुलसीरोपणं तत्प्रभृतिकालत्रयेपूजनं ॥ तुलसिश्रीसखिशुभेपापहारिणिपुण्यदे ॥ नमस्तेना
रदनुतेनारायणिनमोस्तुते ॥ इतिसंप्रार्थ्य ॥ श्रीतुलस्यैनमःइतिमंत्रेणपयोघटैःसेचनं ॥ एवंप्रत्यहंप्रबोधद्वादशीपर्यंतंकार्यं ॥
द्वादश्यांविवाहः ॥ गुरुशुक्रास्तादिदोषोनास्तीतिनिर्णयसिंधौ ॥ मंडपंवेदिकांहरिद्रादिविवाहसामग्रींचसंपाद्यकृतनित्यक्रियो
यजमानःप्रबोधद्वादश्यामुक्तापराह्णेमांगलिकस्नानंविधायपीठेउपविष्टःइष्टदेवतांगुरूंश्चनमस्कृत्य देशकालौसंकीर्त्यममदशपूर्वा
न्दशपरानात्मनासहैकविंशतिपुरुषानुद्धर्तुंब्रह्मलोकसायुज्यार्थंश्रीपरमात्मनासहतुलसीविवाहंकरिष्ये इतिसंकल्प्य ॥ तदंगभूतं
गणपतिपूजनपूर्वकंपुण्याहवाचनंमातृकापूजनंनांदीश्राद्धंग्रहयज्ञंमंडपप्रतिष्ठांकुलदेवतास्थापनंचकरिष्ये ॥ पुण्याहे अद्यपरमा
त्मनासहतुलस्याविवाहाख्यस्यकर्मणःपुण्याहंभवंतोब्रुवंतु ॥ अद्यपरमात्मनासहश्रीतुलस्याविवाहाख्यायकर्मणेस्वस्तिभवंतोब्रु
वंतुएवंऋद्धिं श्रीरस्त्वितिप्रयोगोज्ञेयः ॥ तानिकृत्वा आचार्यादिचतुर्णांवरणंतेषांमधुपर्कादिपूजनं ॥ आचार्यःयदत्रेतिसर्षप

विकिरणादिदेवयजनंरक्षस्वेत्यंतंकृत्वा तुलस्याःअग्रेमंडपादीशान्यांसर्वतोभद्रंविरच्यतत्रदेवताआवाह्यपूजयेत् ॥ तत्रमहीद्यौरित्यादिपूर्णपात्रनिधानांतेसुवर्णप्रतिमायामग्न्युत्तारणादिपरमात्मनःतुलस्याश्चप्राणप्रतिष्ठांषोडशोपचारैःपूजांचकुर्यात् ॥ तुलस्याःहरेश्चमांगलिकस्नानंविधायवाग्दानंकुर्यात् ॥ ॐ अनृक्षराऋजवइतितुलस्यैफलादिदत्वा गणेशंसंस्मृत्यजनार्दननाम्नेसकलप्रवरगोत्रजनकायपार्वतीबीजसंभूतायवृंदाभस्मनिसंस्थितायअनादिमध्यनिधनाय श्रीकृष्णपरमात्मनेवराय ॥ दातुःअमुकप्रवरान्वितामुकगोत्रोत्पन्नांअमुकशर्मणःपालितप्रपौत्रींअमुकशर्मणःपालितपौत्रींअमुकशर्मणःपालितपुत्रींपयोघटैःसेचितकन्यावद्धर्धितभावनीयतुलसीनाम्नींकन्यांभार्यात्वायवृणीमहेइतित्रिः ॥ ततोदातावृणीध्वंप्रदास्यामीतित्रिर्वदेत् ॥ गंधाक्षतफलपुष्पादिभिस्तुलसींसंपूज्य ॥ दातादेशकालौस्मृत्वातुलसीविवाहांगभूतंवाग्दानमहंकरिष्ये ॥ गणपतिंवरुणंचसंपूज्य स्वस्थानेतुलसीपूजयितारमुपवेश्यगंधतांबूलादिनासंपूज्यसचदातारंपूजयेत् ॥ हरिद्राखंडपंचदृढपूगीफलानिहस्तेगृहीत्वाजनार्दननाम्नेसकलप्रवरगोत्रजनकायपार्वतीबीजसंभूताय वृंदाभस्मनिसंस्थितायानादिमध्यनिधनायश्रीकृष्णपरमात्मनेवराय ॥ अमुकगोत्रोत्पन्नांअमुकशर्मणःपालितप्रपौत्रीं अमुकपालितपौत्रींअमुकपालितपुत्रींपयोघटैःसेचितकन्यावद्धर्धितभावनीयतुलसीनाम्नींकन्यां ज्योतिर्विदादिष्टेमुहूर्तेदास्ये ॥ वाचासंप्रददे ॥ आचार्यवस्त्रप्रांतेतानिदत्वागंधादिनासंपूज्य ॥ अव्यंगेप०ते ॥ इमांदेवींप्रदा० धौ ॥ आचार्यःपंचदृढपूगीफलानिहरिद्राखंडानिचगृहीत्वासकलकुलगोत्ररूपिणिकृष्णपरमात्मनिवरविषयेभवंतोनिश्चिताभवंतु इतिदातुर्वस्त्रप्रांतेबद्ध्वागंधाद्यैःसंपूज्य तदस्तु० गृहावै० ॥ वाचादत्तामयादेवीकृष्णार्थंस्वीकृतात्वया ॥ पद्मावलोकनविधौनिश्चितस्त्वंसुखीभव ॥ आचार्यः ॥ वाचादत्तात्वयादेवीकृष्णार्थंस्वीकृतामया ॥ कृष्णावलोकनविधौ० ॥ शिवा०

सौम० अक्षतं० दीर्घमायुःश्रेयःशांतिः० एतद्वःसत्यमस्तु ॥ ॐ समानीव० १ प्रसुग्मंता० १ ॥ इंद्राणींसंपूज्य ॥ देवेंद्राणि० सुवासिनीभिरुभयोर्नीराजनंकार्यं ॥ ब्राह्मणान्संपूज्य हिंकृण्वती[1]० १ वनस्पतेशतवल्शो० २ समिद्धस्य ३ इंदुर्देवा० ४ घृतादु० ५ अस्यपिब० ६ ॥ ततोस्तमितेआचार्यःस्वशाखोक्तंमधुपर्कंकुर्यात् ॥ ततस्तुलसीसंमुखांश्रीकृष्णप्रतिमांकृत्वामध्येअंतःपटंधृत्वामंगलाष्टकपद्यानिपठेयुः ॥ ततःअभ्रातृघ्नीं० अघोर० भूर्भुवःस्वः ऋकूचवेत्यादिवधूपूर्वकंअक्षतारोपणं ॥ अनृक्षरा० ॥ ततोदातातुलसीदानसंकल्पंकुर्यात् ॥ ममसमस्तेत्यादितुलसीदानकल्पोक्तफलावाप्तयेअनेनजनार्दनेनास्यांतुलस्यांबीजोत्पादनेनज्ञानावाप्तिद्वाराश्रीप्रीतयेतुलसीदानमहंकरिष्ये ॥ ॥ सपत्नीकउत्थाय ॥ देवींकनकसंपन्नां० षया ॥ विश्वंभरः० ॥ इमांदेवींप्र० तारणायच ॥ ततःकांस्यपात्रेजनार्दनहस्तेनतुलसीपल्लवंधृत्वाअक्षतोदकंक्षिपन्वदेत् ॥ तुलसीतारयतु पुण्यं० शिवा० सौम० अक्षतं० दीर्घ० यच्छ्रे० यत्पा० पुण्या० स्वस्ति० ऋद्धिं० श्रीर० ॥ अमुकगोत्रःअमुकशर्माहंममसमस्तेत्यादितुलसीदानकल्पोक्तफलावाप्तये अनेनजनार्दनेनास्यांतुलस्यांबीजोत्पादनेनज्ञानावाप्तिद्वाराश्रीप्रीतयेजनार्दननाम्नेसकलगोत्रप्रवरायपार्वतीबीजसंभूतायवृंदाभस्मनिसंस्थितायअनादिमध्यनिधनायतुलस्यार्थिनेश्रीकृष्णपरमात्मनेवराय ॥ अमुकप्रवरान्वितामुकगोत्रोत्पन्नांअमुकशर्मणःपालितप्रपौत्रीं अमु०णःपालितपौत्रीं अमु०णः पालितपुत्रींपयोघटैःसेचितकन्यावद्वर्धितभावनीयतुलसीनाम्नींकन्यांश्रीकृष्णार्थिनींश्रीरूपिणींवनस्पतिदैवत्यांज्ञानोत्पादनार्थंतुभ्यमहंसंप्रददेनमम ॥ तुलसींप्रतिगृह्णातुभवान् ॥ इमांचतुलसींकन्यांयथाशक्तिविभूषितां ॥ गोत्रायशर्मणेतुभ्यंदत्तांकृष्णसमाश्रय ॥ त्वंदेविमेग्रतोभूयास्तुलसीदेविपार्श्वे

---

[1] स्वशाखोक्तासौभगायपदांतामंत्राःपठनीयाः ॥

तः ॥ देवित्वंपृष्ठतोभूयास्त्वद्दानान्मोक्षमाप्नुयां ॥ चत्वारिमासपर्यंतंतुलस्याःपालनंकृतं ॥ तुभ्यंकृष्णमयादत्ताममममोक्षप्रदायिनी ॥ धर्मेच ॥ मोक्षेच ॥ नातिविलंबनंकार्यं ॥ दानस्यप्रतिष्ठासिद्ध्यर्थंसौवर्णमयीमिमांदक्षिणांतुभ्यमहंसंप्रददे ॥ ततोविभवे सति गोदासीमहिष्यादिभोजनजलपात्रादिदानं ॥ ततोदेवहस्तस्पर्शंतुलस्याःकृत्वाकइदंकस्माअदादितिमंत्रमन्येनवाचयेत् ॥ यत्कक्षी० ॥ उभयोरभिषेकः ॥ अनाधृ० १ समुद्र० ४ आपोहि० ३ आनःप्रजां० ४ ॥ सूत्रवेष्टनं युवासुवासा० उक्तप्रकारेणकृत्वा ॥ तुलस्याःपल्लवेकृष्णहस्तेचबध्नीयात् यदाबध्नन्नितिमंत्रेण ॥ उभयोःतिलकंकृत्वा ॥ भगोमेकामःसमृध्यतां यज्ञो० श्रियो० धर्मो० प्रजा० यशोमे० भगोमेइत्यादिमंत्रैःअक्षतारोपणंसकृत्कुर्यात् ॥ ततोमंगलसूत्रादि ॥ मांगल्यतंतुनानेनकृष्णजीवनहेतुना ॥ कंठे० तं ॥ शच्यादिपूजनांतेब्राह्मणेभ्योवायनानिदत्वा ॥ [1]भद्रंक० द्रविणो० सविता० नवोन० उच्चादि० दक्षिणावतामि० इत्यायुःपदांताःषट् ॥ ततआचार्यःस्थंडिलमेत्यआचम्यदेशकालौस्मृत्वाप्रतिगृहीतायांतुलस्यांश्रीकृष्णपरमात्मनाभार्यात्वसिद्धयेविवाहहोमंकरिष्येइतिसंकल्प्य स्थंडिलकरणादिअग्निध्यानांतेऽन्वादध्यात् ॥ तुलसीविवाहहोमकर्मणियायक्ष्यमाणादेवतास्ताःसर्वाःपरिगृहीष्यामिइतिव्याहृत्यंतमुक्त्वावैशेषिकप्रधानहोमे केशवादिचतुर्विंशतिनामभिरेकैकयाज्याहुत्या अग्निंपृथिवींमहांतं वायुमंतरिक्षंमहांतं आदित्यंदिवंमहांतं चंद्रमसंनक्षत्राणिदिशोमहांतंएताःप्रधानदेवताःप्रत्येकं एकैकयाहुत्यालाजद्रव्येण सर्वतोभद्रदेवताःएकैकयाज्याहुत्याअंगहोमेवरुणंद्विरित्यादियजमानान्वारब्धःसामान्यप्रधानांतंहुत्वा ॥ प्रधानहोमंकेशवादिचतुर्विंशतिनामभिःकुर्यात् ॥ तुलस्याःपल्लवस्पर्शनंगृह्णामितेइतिमंत्रेणकुर्यात् ॥ ततोलाजहोमंकुर्यात् ॥

---

[1] अत्रस्वशाखीयाआयुःपदांतामंत्राःपठनीयाः ।

ॐ भूर॒ग्नये॑चपृथि॒व्यैच॑मह॒तेच॒स्वाहा॑ ॥ अग्नयेपृथिव्यैमहतइदं० ॥ ॐ भुवो॑वा॒यवे॑चा॒ंतरि॑क्षायचमह॒० वायवेंतरिक्षायमहत० ॥ ॐ सुव॑रादि॒त्याय॑चदि॒वेच॑मह॒० ॥ आदित्यायदिवेमहत० ॥ ॐ भूर्भुव॒ःसुव॑श्च॒ंद्रम॑सेच॒नक्ष॑त्रेभ्यश्चदि॒ग्भ्यश्च॑म० ॥ चंद्रमसेनक्षत्रेभ्योदिग्भ्योम० ॥ सर्वतोभद्रदेवताश्चहुत्वाअंगहोमादिहोमशेषंसमापयेत् ॥ आयुष्यमितिमंत्रेणसौभाग्यालंकारादिदद्यात् ॥ ततऐरिणीदानं ॥ पूर्वोच्चरितेत्यादितुलसीदानसंपूर्णफलार्थंश्रीपरमात्मानंवरंतद्युक्तानाचार्यादीन्पूजयिष्ये ॥ वस्त्राद्यैः संपूज्यविवाहोक्तप्रकारेणऐरिणींसंपाद्य ॥ तुलसीदानस्यसंपूर्णतासिध्यर्थंऐरिणीपूजांआचार्यपत्न्यैऐरिणीदानंचकरिष्ये ॥ ऐरिणीत्वमुमादेवीत्यादिश्लोकान्पठेत् ॥ याःफलिनी० अर्वाची० इतिमंत्रैःदानं॥ चत्वारिमासपर्यंतंतुलस्याःपालनंकृतं ॥ इदानींतुमयातुभ्यंदत्तास्नेहेनपाल्यतां ततोगृहप्रवेशः ॥ इहप्रियंप्रजया० इतिमंत्रेण ॥ सक्तुमिवेतिमंत्रेणलक्ष्मींसंपूज्य गच्छगच्छेत्यग्निंविसृज्य इमांसोपस्करपीठयुतांप्रतिमांआचार्यायसंप्रददेइतिदत्वातस्मैशय्यांपदंगांचदद्यात् ॥ कर्मणःसांगतासिद्ध्यर्थं ब्राह्मणान्क्षीरशर्कराज्यैर्यथाशक्तिभोजयेत् ॥ दीनानाथेभ्योन्नंदत्वाभूयसींदक्षिणांदत्वाकर्मेश्वरार्पणंकुर्यात् ॥ इतिस्मृतिकौस्तुभेविष्णुपंचरात्रागमोक्तमूलवाक्यानुसारींतुलसीविवाहप्रयोगः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ २५६ ॥ अश्वत्थोद्यापनंशौनकीयं ॥

श्रीः ॥ तदुक्तंशौनकीये ॥ स्थापनादष्टमेवर्षेद्वादशैकादशेपिवाउत्तरायणेगुरुशुक्रोदयेमाघफाल्गुनचैत्रवैशाखेषुशुक्लपक्षेशुभेऋक्षेसुवारतिथिलग्नकेस्कंधपर्णांकुरान्वितेविद्युतादावाग्निनावानभिहतेऽश्वत्थोद्यापनंकुर्यात् ॥ तत्रादौकनककुंडलेकनकसूत्रेकनकमौंजीहोमद्रव्याणिसर्वसंभारान्यथासंभवंसंभृत्यअश्वत्थस्यचतुरस्रांवेदिकांविधायअश्वत्थमूले वर्तुलंचतुरस्रंवाऽलवालं

कृत्वातत्रतुलसींप्लक्षशाखांशमींचरोपयित्वाश्वत्थवेदिकायांचतुरस्रंसमंताच्चतुर्द्वारंचतुर्हस्तंअधिकंवामंडपंअश्वत्थात्पूर्वेपश्चिमेउत्तरेवोक्तलक्षणमंडपंअन्यंवाकृत्वास्वगृहेज्योतिर्विदादिष्टेमुहूर्तेप्रधानसंकल्पंकुर्यात् ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्यममात्मनःपुण्यातिशयायुष्ययशःपुत्रपौत्रपशुवित्तधनधान्यविद्याकुलाभिवृद्धिकुलकोटिसहितस्वर्लोकप्राप्त्याद्यैहिकामुष्मिकफलप्राप्त्यर्थं दशपूर्वान्दश परानात्मनासहैकविंशतिपुरुषानुद्धर्तुंविष्णुपदप्राप्त्यर्थं तथाचाश्वत्थस्यब्रह्मत्वशांत्यभीष्टफलदातृत्वाद्यनेकगुणसंपत्त्यर्थंयथाज्ञानेनयथामिलितोपचारद्रव्यैर्देशकालानुसारतःएकाहाद्यधिवासप्रकारेणाश्वत्थोद्यापनाख्यंकर्मकरिष्ये ॥ पुत्रकामश्चेत् ममेहजन्मनिजन्मांतरेवानानानिमित्तोपार्जितसंततिप्रतिबंधकादृष्टनिरसनपूर्वकंसत्पुत्रावाप्तयेइति ॥ तदंगविहितंगणेशपूजनंपुण्याहवाचनंमातृकापूजनंनांदीश्राद्धमाचार्यादिवरणंचकरिष्येइतिसंकल्प्य ॥ स्वगृह्यविधिनातानिकृत्वाआचार्यादीन्वृणुयात् ॥ अस्मिन्कर्मणिआचार्यंत्वामहंवृणे ॥ सचवृतोस्मीतिवदेत् ॥ एवंब्रह्माणंसदस्यंउपद्रष्टारंवृत्वासर्वान्मधुपर्कादिनासंपूज्यप्रार्थयेत् ॥ (ऋत्विग्वरणंमंडपप्रतिष्ठावास्तुपूजनप्रकारश्चाग्रेदेवप्रतिष्ठायांद्रष्टव्यः) ॥ ततःस्वगृहेएवग्रहमखादिविधाय ॥ ततः सर्त्विक्सपत्नीकोयजमानःपूर्णकलशहस्तःभद्रंकर्णेभिरितिमंत्रेणमंगलतूर्यघोषेणसहाश्वत्थप्रादक्षिण्येनमंडपपश्चिमद्वारमागत्य तत्रधरांसंपूज्यमंडपंप्रविश्यकलशमश्वत्थसमीपेनिधायनिर्ऋतिवरुणयोर्मध्येउपविशेत् ॥ ततआचार्यःअश्वत्थोद्यापनकर्मणिवृतोहंआचार्यकर्मकरिष्येइतिसंकल्प्य ॥ शरीरशुद्ध्यर्थंभूतशुद्ध्यादिपौरुषजपंन्यासांश्चकृत्वायदत्रसंस्थितमितिसर्षपलाजान्विकीर्य साधितपंचगव्येनकुशैःसर्वत्रप्रोक्षणंशुचीवोहव्येति आपोहिष्ठेति उत्तरनारायणेनचकार्यं ॥ भद्रंकर्णेस्वस्तिनइतिपठेत् देवाआयांतुयातुधानाअपयांतुविष्णोदेवयजनंरक्षस्व भूमौप्रादेशंकुर्यात् ॥ यथोक्तमंडपाकरणेसाधारणमंडपेप्राग्द्वारेअमंत्रकंचूतपल्ल

वतोरणंदक्षिणेप्लक्षपल्लवतोरणंपश्चिमेवटपल्लवतोरणंउत्तरेअशोकपल्लवतोरणंबध्वातथैवप्रागादिद्वारेषुश्वेतकृष्णहरितरक्तपताकाःअश्वत्थशिरसिमहांतंचित्रध्वजंचबध्वा तथैवप्रागादिद्वारचतुष्टयेवेदादिक्रमेणद्वौद्वावेकमेकंवाब्राह्मणंजपार्थंवृणुयात् ॥ ततआचार्योश्वत्थस्यहरिद्रातैलरोपणादिलौकिकंविधायअश्वत्थवेदिकायांईशानप्रदेशेसर्वतोभद्रंविरच्यतत्रब्रह्मादिदेवतास्थापनंकरिष्यइतिसंकल्प्य उक्तप्रकारेणसंस्थाप्यसंपूज्यतदुपरिअक्षतपुंजेमध्यप्रदेशेकृताऽग्न्युत्तारणप्राणप्रतिष्ठापनसौवर्णप्रतिमायां(वनस्पतेशतवल्शइतिमंत्रेणाश्वत्थनारायणमावाहयेत्।) ततइदंविष्णुरितिवासुदेवं ॥ तद्वामतः अध॒स्यायोर्षणाम॒हीप्र॑ती॒चीवर्श॑म॒श्व्यं॑ ॥ अधि॑रुक्मा॒विनी॑यते ॥ इतिरुक्मिणीं ॥ तद्दक्षिणतः स॒त्यास॒त्येभि॒र्महती॒म॒हद्भि॑र्दे॒वीदे॒वेभि॒र्यज॒तायज॑त्रैः ॥ रु॒जद्दृ॒ह्लानि॒दर्द॒दु॒स्त्रिया॑णां॒प्रति॒गाव॑उ॒षसं॑वावशंत ॥ इतिसत्यभामां ॥ प्रक्षोद॑सा॒धाय॑सासस्र॒एषासर॑स्वतीध॒रुण॒माय॑सीपूः ॥ प्र॒बाब॑धानार॒थ्येवयाति॒विश्वा॑अ॒पोम॑हि॒नासिंधु॑र॒न्याः ॥ इतिसरस्वतीं ॥ आतू॑नइंद्रक्षु॒मंतं॑चि॒त्रंग्रा॒भंसंगृ॑भाय ॥ म॒हा॒ह॒स्तीदक्षि॑णेन ॥ इति

गणपतिंचावाह्यपौरुषेणश्रीवासुदेवादिभ्योनमइतिसंपूज्यततोश्वत्थपरितःपीठसमंततोवाअष्टौकलशान्स्थापनप्रकारेणसंस्थाप्य तत्रपूर्वकलशेशुद्धोदकमापोहिष्ठेतिनवर्चेनसूक्तेनद्वितीयेगंधोदकंआनोभद्राइतिदशर्चेनतृतीयेक्षीरोदकंस्वस्तिनोमिमीतेतिपंचर्चेनचतुर्थेपंचगव्यंशन्नइंद्राग्नीइतिपंचदशर्चेनपंचमेहरिद्रोदकंएतोन्विंद्रमितितृचेनषष्ठकलशेसर्वौषध्युदकं समुद्रज्येष्ठाइतिचतसृभिःसप्तमेकुशोदकंयाआपोदिव्याइतिअष्टमेकुशोदकंप्रसुवआपइतिनवर्चेन ॥ उक्तप्रकारेणपूर्णपात्रांतंकृत्वातत्रवरुणमावाह्यसंपूज्य तत्रपूर्वादिक्रमेणइंद्रादीन्तत्तन्मंत्रैरावाह्यसंपूजयेत् ॥ ततोश्वत्थंपुरुषसूक्तेनाथर्वशिरसाचसंसिच्यपंचामृताभिषेकंचकृत्वाकाषायवस्त्रयुग्मेनचसंवेष्ट्य ॥ ततःपूर्वादिदिक्षुचत्वारिस्थंडिलानिविधायतेषुहोमार्थंचतुरआचार्यान्वृत्वातेस्वगृह्यविधिना

ग्नीन्स्थापयेयुः ॥ (अत्रकेचनईशानपूर्वयोर्मध्येग्रहहोमादिकर्तुंपंचमंस्थंडिलमिच्छंति ॥ तदेवमुख्यंकुंडंतत्रविधिवदग्निंप्रतिष्ठाप्यतस्मादग्निनाग्निःसमिध्यतइत्यग्निमुद्धृत्यस्वेस्वेकुंडेस्थापयेयुः ॥ बहवःपूर्वकुंडेएवग्रहप्रधानहोमादिकंकुर्वंति) ॥ पूर्वमकृतेग्रहयज्ञेइदानींईशान्यांवेदिकायांग्रहानावाह्यसंपूज्य ॥ अन्वादध्यात् ॥ तत्रमुख्यकुंडेपूर्वमकृतेग्रहयज्ञेवैशेषिकप्रधानहोमे आदित्यादिनवग्रहान् २८।८ अर्कादिसमिच्चर्वाज्यद्रव्यैः अधिदेवताप्रत्यधिदेवताश्च ८।४ ऋतुसंरक्षकदेवताःऋतुसाद्गुण्यदेवताश्च ४।२ ॥ (अश्वत्थनारायणंअश्वत्थेवइतिमंत्रेणपलाशसमित्तिलाज्यैःप्रतिद्रव्यं १०८ वा २८ ॥ तथाआनोभद्रेतिमंत्रेणविश्वान्देवान्चरुद्रव्येण १०८ वा २८ ॥ तथावासुदेवादिपीठदेवताःपलाशसमित्तिलाज्यैः प्रति १०८ वा २८ ॥ (अश्वत्थसमिच्चर्वाज्यैरित्यन्यत्र) ब्रह्मादिदेवताःइंद्रादिलोकपालांश्च २८ वा ८ यक्ष्ये ॥ ॥ पंचकुंडपक्षेप्रतिकुंडमादावश्वत्थनारायणंपलाशसमित्तिलाज्यैः १०८ इत्युक्त्वापूर्वकुंडेब्रह्मादिमंडलदेवताहोमः ॥ दक्षिणकुंडेगणपतिंतिलाज्याभ्यांस्थापनमंत्रेणप्रतिद्रव्यं १०८ वा २८ ॥ पश्चिमेइंद्राद्यष्टौलोकपालान्तत्तत्स्थापनमंत्रैः २८।८ वास्तुं ॐ वास्तोष्पतेध्रुवास्थूणांसत्रंसो॒म्यानां ॥ द्र॒प्सोभे॒त्तापु॒रांशश्वंतीना॒मिंद्रो॒मुनीं॑ना॒ंसखा॑ ॥ इतिमंत्रेणशमीसमिच्चर्वाज्यद्रव्यैःप्रतिद्रव्यं २८।८ ॥ उत्तरेश्रीवासुदेवंरुक्मिणींसत्यांसरस्वतींचतत्तत्स्थापनमंत्रेणप्रतिदैवतंप्रतिद्रव्यं १०८ वा २८ पायसाज्याभ्यांअंगहोमेवरुणंद्विरित्यादि० ॥ एवंतत्तन्मंत्रैर्होमंसंपाद्यअंगहोमादिबल्यंतंकृत्वाधिवसेत् ॥ अत्रबलिदानात्पूर्वंयूपाधिवासोन्यत्रोक्तः ॥ पुराणादिनारात्रिंनयेत् ॥ केचनकाषायवस्त्रदानांतंकृत्वापरेद्युरेवहोमादिकमिच्छंति ॥ प्रातर्घटिकांप्रतिष्ठाप्यपीठदेवताःसंपूज्यअष्टकलशदेवता

विसृज्यब्राह्मणैस्तान्ग्राहयित्वातैःसहआचार्यःपवमानःसुवर्जनइत्यनुवाकेनाष्टकलशोदकैरश्वत्थंत्रिःपरिषिच्यकिंचिदवशिष्टोदकान्कलशान्पूर्वस्थानेषुस्थापयेत् ॥ इतिअश्वत्थोद्यापनंशौनकीयम् ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ २५७ ॥ अश्वत्थोपनयनम् ॥

श्रीः ॥ ततोयजमानआचार्योवाऽश्वत्थपश्चिमेस्थंडिलेसंस्कारहोमंकुर्यात् ॥ तद्यथा ॥ अश्वत्थस्यपुंसवनाद्युपनयनांतान्संस्कारान्व्याहृतिद्वाराकरिष्येइतिसंकल्प्य ॥ अग्निंपवमानंप्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् ॥ वैशेषिकप्रधानहोमे ॥ अग्निंवायुंसूर्यंप्रजापतिं आज्यद्रव्येणप्रतिसंस्कारं ८ वा ४ संख्याकाहुतिभिर्यक्ष्ये ॥ प्रतिसंस्कारहोमांते ॥ ॐ वन॑स्पतेश॒तव॑ल्शो॒विरो॑हस॒हस्र॑वल्शा॒विव॒यं॑रुहे॒म॒यं॑त्वा॒यꣳ॑स्वधि॑ति॒स्ते॑ति॑जानःप्रणि॒नाय॑महु॒तेसौभ॑गाय ॥ इतिमंत्रेणअश्वत्थंस्पृशेत् ॥ एवमुपनयनपर्यंतंकृत्वायजमानाश्वत्थांतरालेपटंधृत्वासुमुहूर्तेमंगलाष्टकपाठपुरःसरंतदेवलग्नमितिपठितेअंतःपटंनिःसार्य देवानांनुवयमितिध्रुवसूक्तंपठित्वा ॥ ॐ दे॒वानां॒नुव॒यंजा॒ना॒प्रवो॑चामविप॒न्यया॑ ॥ उ॒क्थेषु॑श॒स्यमा॑नेषुयःपश्या॒दुत्त॑रेयु॒गे ॥ ब्रह्म॑ण॒स्पति॑रे॒तासंक॒र्मार॑इवाधमत् ॥ दे॒वानां॑पूर्व्ये॑यु॒गेस॑त॒ःसद॑जायत ॥ दे॒वानां॑यु॒गेप्र॑थ॒मेस॑त॒ःसद॑जायत ॥ तदाशा॒अन्व॑जायंत॒तदु॑त्ता॒नप॑द॒स्परि॑ ॥ भूर्ज॑ज्ञउ॒त्तानप॑दोभु॒वआशा॑अजायंत ॥ अदि॑ते॒र्दक्षो॑अजायत॒दक्षा॒द्वदि॑ति॒ःपरि॑ ॥ अदि॑ति॒र्ह्यज॑निष्ट॒दक्ष॒यादु॑हि॒तातव॑ ॥ तांदे॒वाअन्व॑जायंतभ॒द्राअ॒मृत॑बंधवः ॥ १ ॥ यद्दे॑वाअ॒दःस॑लि॒लेसुसं॑रब्धाअति॑ष्ठत ॥ अत्रा॑वो॒नृत्य॑तामिवती॒व्रोरे॒णुरपा॑यत ॥ यद्दे॑वा॒यत॑योयथा॒भुव॑ना॒न्यपि॑न्वत ॥ अत्रा॑समु॒द्रआगू॒ळ्हमासूर्य॑मजभर्त॑न ॥ अ॒ष्टौपु॒त्रासो॒अदि॑ते॒र्येजा॒तास्त॒न्व१॒स्परि॑ ॥ दे॒वाँउप॒प्रैत्स॒प्तभि॒ःपरा॑मार्ता॒ंडमा॑स्यत् ॥ स॒प्तभि॑ःपु॒त्रैरदि॑ति॒रुप॒प्रैत्पूर्व्यं॑यु॒गं ॥ प्र॒जायै॑मृ॒त्यवे॑त्व॒त्पुन॑र्मार्ता॒ंडमाभ॑रत् ॥ २ ॥ इतिध्रुवसूक्तम् ॥ येयज्ञेनेतिवर्गपंचकं

शाखांतरस्थमंत्रांश्चपठित्वायुवंवस्त्राणीतिकौपीनंयज्ञोपवीतंपरममितिमंत्रेणयज्ञोपवीतं इयंदुरुक्तेतिद्वाभ्यांकनकमयींदर्भमयींवामेखलांस्वस्तिनोमिमीतेतिदंडंकृष्णाजिनंचतत्तन्मंत्रैर्दत्वासप्रणवांसव्याहृतिकांसशिरस्कांगायत्रींअश्वत्थंस्पृष्ट्वाउपदेशवत्पठेत् ॥ इत्युपनयनम् ॥ ततोमहानाम्न्यादिसमावर्तनांतंकृत्वाकनककुंडलेलंकारांश्चदत्वाआयुष्यंवर्चस्यमितिसूक्तंपठित्वामौंजीविसर्जनांतंकृत्वाममाग्नेइतिसूक्तंपठेत् ॥ ततःअंगहोमादिशेषंसमापयेत् ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ २५८ ॥ अश्वत्थविवाहः ॥

श्रीः ॥ तत्रादावश्वत्थालवालेशतकुंभमितंशुद्धजलंक्षिस्वादुग्धमधुघृतकुंभैश्चसिक्त्वावस्त्रयुग्मेनअश्वत्थतुलस्यादिशाखावेष्टयित्वा अश्वत्थायोष्णीषंवस्त्रयुग्मं तुलस्यैकंचुकींवस्त्रंकंठभूषणंमंगलसूत्रंमौक्तिकंकर्णपादभूषणानिचदत्वा अश्वत्थस्यविवाहविधिंकरिष्यइतिसंकल्प्य ॥ पूर्वसंस्कारहोमस्थंडिलोत्तरप्रदेशेस्थंडिलंनिर्माययोजकनामानमग्निंप्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् ॥ अत्रप्रधानं ॥ ब्रह्माणंद्वासुपर्णेतिमंत्रेण १०८ तिलाज्यद्रव्येण तथामहाव्याहृतिभिःतिलाज्यद्रव्येण १०८ यक्ष्ये ॥ एवंहोमंकृत्वातुलस्यश्वत्थयोरंतरालेपटंधृत्वामंगलाष्टकानिपठित्वांतःपटंनिःसार्यतयोश्चतुरःशाखामयान्हस्तान्गृभ्णामीतिमंत्रेणयोजयेत् ॥ ततःअंगहोमादिशेषंसमाप्याश्वत्थंतुलसींचपुरुषसूक्तेनषोडशोपचारैःसंपूज्यप्रार्थयेत् ॥ अश्वत्थत्वंजगन्नाथःपुरादेवैर्विनिर्मितः ॥ पापात्संत्राहिनोदेवपुण्यंदेहिमहाफलं ॥ क्षीरोदधिसमुद्भूतेतुलसिहरिवल्लभे ॥ अश्वत्थोद्यापनफलंदेहिमह्यंसदाशिवे ॥ ततआचार्यःग्रहयज्ञोक्तविधिनाबलीन्दत्वाक्षेत्रपालबलिंदत्वा सर्वेआचार्याःस्वस्वकुंडेपूर्णाहुतिंहुत्वाकर्मशेषंसमापयेयुः ॥ ततोयजमानःपीठपूजांविधाय कृतस्याश्वत्थोद्यापनस्यसांगतासिद्धयेआचार्यादिभ्यःपूजापूर्वकंदक्षिणांदत्वाआचार्यादयःपूर्वस्थापिताष्टक

लशोदकेनदूर्वापल्लवैःसपत्नीकंयजमानमभिषिंचेयुः ॥ तत्रमंत्राः ॥ आनोभद्रेतिदशर्चंसूक्तं अस्यवामस्येतिद्विपंचाशदृचंसूक्तं परोमात्रयेतिदशर्चंसूक्तं मुंचामित्वेतिपंचर्चंसूक्तं समुद्रज्येष्ठाइत्यादयःसुरास्त्वामभिषिंचंत्वित्याद्याः ॥ एवमभिषिक्तोयजमानःतिलकादिधृत्वाअग्निंपीठदेवताश्चसंपूज्य उत्तिष्ठब्रह्मणस्पतइत्युत्थाप्यसोपस्करंपीठमाचार्यायगांचदत्वामंडपंसदस्यायआचार्यायवादत्वाभूयसींचदत्वाकर्मेश्वरार्पणंकृत्वाशताधिकान्ब्राह्मणान्संभोज्यआशिषोगृहीत्वा ॥ अनेनाश्वत्थोद्यापनेनश्रीकृष्णःप्रीयतामितिसंपूर्णतांवाचयित्वाइष्टजनैःसहभुंजीत ॥ इतिशौनकीयेश्वत्थोद्यापनम् ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ २५९ ॥ यूपप्रकारः ॥

श्रीः ॥ प्रासादप्रतिष्ठायामयमेवविधिः ॥ तत्प्रकारश्चेत्थं ॥ प्रासादस्यैशान्यां (अश्वत्थस्यतुपूर्वतः) पदत्रयंहित्वाऽरत्निमात्रं गर्तंखात्वातत्राक्षतान्दर्भांश्चक्षिप्त्वा वटाश्वत्थोदुंबरखदिराद्यन्यतमवृक्षनिर्मितं यजमानमात्रमष्टास्रंचषालयुतंमूर्ध्निवर्तुलंयूपंप्रोक्ष्यावटेनिखायहरिद्रातैलाक्तमभिषिच्यचषालंप्रतिमुच्यसर्षपगोरोचनगुग्गुलुदूर्वानिंबपत्राणांपोटलिकांबद्ध्वा युवासुवासाइति वासोयुगेनाच्छाद्यगंधाद्यैःसंपूज्यलोकपालान्ब्रह्मविष्णुशिवांश्चयूपेसंपूज्य ॥ एह्येहिधर्मध्वजयज्ञनाथत्रयीमयोवेदशरीरयूप ॥ विधायदेवेश्वरयज्ञरक्षांबलिंगृहाणेममहंनमामि ॥ इतिबलिंदत्वामेर्वादिपर्वतान्वरुणंचसंपूज्यप्रार्थयेत् ॥ देहिमेनुग्रहंयूपप्रसादं कुरुचप्रभो ॥ मूलच्छेदेनयत्पापंभूमिघातेनपातकं ॥ अदुष्टयूपघातोत्थंयूपःपापंव्यपोहतु ॥ यद्बाल्येयच्चकौमारेयत्पापंवार्धकेकृतं ॥ तत्सर्वंममदेवेशयूपःपापंव्यपोहतु ॥ यन्निशायांतथाप्रातर्यन्मध्याह्नापराह्णयोः ॥ संध्ययोश्चकृतंपापंकर्मणामनसागिरा ॥ तत्सर्वंममदेवेशयूपःपापंव्यपोहतु ॥ ततोयाओषधीरितिपुष्पमालांबद्ध्वागाढमालिंग्यपुत्रादियुक्तोनमेत् ॥ ॥ छ ॥

॥ २६० ॥ अश्वत्थोद्यापनंबौधायनीयं (पंचकुंडी) ॥

श्रीः ॥ अत्रसंक्षिप्तःक्रमः ॥ संकल्पादिमंडपप्रतिष्ठांतेतत्रसर्त्विग्यजमानःप्रविश्यआचार्योमुख्यकुंडपश्चिमेसनवग्रहंवास्तुहोमं संकल्प्यप्रादेशकरणांतेकुंडंसंस्कृत्याग्निंप्रतिष्ठाप्यग्रहवेद्यांपूर्वोक्तमात्स्यानुसारेणग्रहान्संपूज्यतदुत्तरे वास्तुवेद्यामष्टाष्टतिर्यगूर्ध्व रेखीकरणेनैकोनपंचाशत्पदंवास्तुमंडलंसंपाद्यतत्कोणेपार्श्वेचार्धपदानिकृत्वाग्रेप्रतिष्ठोक्तवच्छिख्यादिदेवताःसंपूज्यग्रहवास्तुहोमांतेपृथगग्नौकूष्मांडहोमंकृत्वा ततःपृथग्घव्यवाहसंज्ञकेग्नावग्नेःषोडशसंस्कारसिद्धयेप्रत्येकंचतुर्भिर्व्याहृतिभिराज्यंहुत्वातस्मात्कुंडादग्निनाग्निरित्यग्निमुद्धृत्यव्याहृत्यास्वेस्वेकुंडेक्षिपेयुः ॥ मुख्याचार्यःस्वर्णसूच्याश्वत्थेलक्ष्मीनारायणौलिखेत्पिप्पलोपरिचित्रध्वजंपताकांचबद्ध्वाविधिवत्सर्वौषधिकलशंप्रतिष्ठाप्यतेनयाओषधीरितिस्नापयित्वापिष्टकेनभूषयित्वा वनस्पतेशतवल्शइतिगंधादिभिःसंपूज्यगुग्गुलुधूपंदत्वामहानैवेद्यमग्रतोनिधायसुवर्णशलाकयानेत्रोन्मीलनंकृत्वादधिमधुनांजनेनाङ्क्त्वास्वर्णसूच्याकर्णवेधंकृत्वा हिरण्मयेकुंडलेबध्नीयात् ॥ वेद्यांसर्वतोभद्रेब्रह्मादिमंडलदेवताआवाह्यसंपूज्य तत्पूर्वतःपीठेवस्त्रादावक्षतपुंजेसुवर्णप्रतिमायांवनस्पतेशतवल्शइतिलक्ष्मीनारायणमावाह्यपूजयेत् ॥ तदुत्तरेशांतिकलशंमहीद्यौरित्यादिविधिनाप्रतिष्ठाप्यतत्रगंगादिनदीरावाह्यपूर्णपात्रंनिधायतत्रवरुणंसंपूजयेत् ॥ सर्वेआचार्याःस्वकुंडादीशान्यांकलशान्स्थापयेयुः ॥ सुवर्णशलाकांसूचींचताम्रपात्र्यांकृत्वावेद्यामधिवासयेत् ॥ ततोयूपंवेदिकोपर्युत्तरतःश्वभ्रंकृत्वाऊर्ध्वऊषुणइतितस्मिन्प्रतिष्ठाप्यकुंकुम धूपदीपादिदत्वावस्त्रयुग्मेनाच्छाद्यनैवेद्यंसमर्प्यऊर्ध्वऊषुणइत्यधिवासयेत् ॥ प्रदोषसमयेरौद्रबलिंदत्वामुख्यकुंडपश्चिमतःआचार्योन्वादध्यात् ॥ व्याहृत्यंतेत्रप्रधानंलक्ष्मीनारायणं न्यग्रोधोदुंबराश्वत्थपलाशापामार्गसमित्तिलपायसैःप्रतिद्रव्यं शताहुति

भिः १०० वन॑स्पतेश॒तव॑ल्शो॒विरो॑हस॒हस्र॑वल्शा॒विव॒यꣳरु॑हेम॒यंत्वाम॒यꣳस्वधि॑ति॒स्ते॑तिजानः॑प्रणि॒नाय॑मह॒तेसौभ॑गायइतियजुषा परोमात्रयेतिसूक्तेनप्रत्यृचंचरुणा पुरुषसूक्तेनप्रत्यृचमाज्येन लोकपालमीशानंपूर्वोक्तन्यग्रोधादिभिः २८ अभित्वादेवसवितरितिमंत्रेण ब्रह्मादिमंडलदेवतास्तैरेवद्रव्यैःयक्ष्ये अंगहोमेवरुणंद्विरित्यादिसामान्यप्रधानांतंकुर्यात् ॥ पूर्वकुंडेलक्ष्मीनारायणंन्यग्रोधादितैरेवद्रव्यैः १०० इंद्रमग्निंचत्रातारमग्निंदूतमितिमंत्राभ्यांतैरेवद्रव्यैः २८ ॥ दक्षिणेलक्ष्मीनारायणंपूर्ववत् १०० यमंनिर्ऋतिंचयमायसोममसुन्वंतमितिमंत्राभ्यांतैरेवद्रव्यैः २८ ॥ पश्चिमेलक्ष्मीनारायणंपूर्ववत् १०० वरुणंवायुंचइमंमेवरुणआनोनियुद्भिरितिमंत्राभ्यांतैरेवद्रव्यैः २८ ॥ उत्तरेलक्ष्मीनारायणंपूर्ववत् १०० कुबेरंअभित्यंदेवमितितैरेवद्रव्यैः २८ एवंहोमः कार्यः होमकालेद्वारजापकैरग्रेतनदेवप्रतिष्ठापंचकुंड्युक्तक्रमेणसूक्तजपः कार्यः ॥ ततःअंगहोमादिप्रायश्चित्तहोमांतेइंद्रादिभ्यःक्षेत्रपालायचबलिंदद्यात् ॥ सर्वेआचार्याःपूर्णाहुत्यादिहोमशेषंसमाप्योत्तरदिनावध्यग्निंरक्षेयुरुपवसेयुश्च ॥ इत्यधिवासनं ॥ प्रातर्घटीस्थापनंआचार्योमंडपदेवताःसंपूज्याश्वत्थंपंचामृतैरभिषिच्यतैलहरिद्रारोपणाद्युपहारांतंलौकिकमेवकुर्यात् ॥ ततःपूर्वोक्ताश्वत्थोद्यापनविधिनास्थापिताष्टकलशैःपवमानःसुवर्जनइतित्रिरभिषिच्य वस्त्रदक्षिणांतोपचारैःसंपूज्यस्थंडिलेश्वत्थस्यब्रह्मत्वप्रसन्नताशांत्यभीष्टदातृत्वादिसिद्धयेनामकरणनिष्क्रमणान्नप्राशनचौलोपनयनमहानाम्नीमहाव्रतगोदानसमावर्तनविवाहेषुप्रतिसंस्कारंव्याहृत्याचतुराज्यंहुत्वाश्वत्थंकरेणस्पृशेत् ॥ अधिवासितसूच्याकर्णवेधंकृत्वाआयुष्यमितिसूक्तेनकुंडलेबध्नीयात् शलाकयानेत्रांजनंकार्यं ॥ ततोश्वत्थमूलेतुलसींरोपयित्वायजमानकरेमालतींदत्वामध्येंतःपटंधृत्वा मंगलाष्टकानिपठित्वापटमुन्नमय्यमालतीमश्वत्थमूलेरोपयित्वासर्वेयेयज्ञेनबृहस्पतेप्रथमंतेवदन्भद्रंकर्णेइत्यादिपठेयुः ततःकौपीनंयुवंवस्त्राणी

तिवस्त्रंमित्रस्यचक्षुरित्यजिनंयज्ञोपवीतमित्युपवीतंआचमनंचइयंदुरुक्तादितिद्वाभ्यांमेखलामाबध्यस्वस्तिनइतिदंडंततोभिक्षां दत्वाततोविवाहाशिषः ऋक्कवाइदमग्रेगृहावैप्रतिष्ठेतिपठित्वांतेलाजहोमंकृत्वाऽकृत्वावाहोमशेषंसमाप्य ॥ अश्वत्थोत्तरतःऊर्ध्वऊषुणइतियूपंरोपयित्वातुलस्यासहाश्वत्थस्यसुवासिनीभिस्तैलहरिद्रारोपणंमंगलस्नानंचकारयित्वाततःकर्मसाद्गुण्यावाप्तयेलक्ष्मीनारायणप्रीतयेचदुकूलवस्त्रादिनानाद्रव्यपूरितंवंशपात्रदानंकार्यं ॥ तत्रादौपूजनम् ॥ ब्रह्मविष्णुशिवादीनांस्थानंत्वंवृक्षराट् स्वयं ॥ अंगैःसर्वैरहोस्वामिंस्थातव्यंतुत्वयाविभो ॥ इत्यावाहनं ॥ मूलानिब्राह्मणायस्यऋगाद्याश्चांगपल्लवाः ॥ फलानियज्ञशाखाश्चवाङ्मयोमेदयांकुरु ॥ आसनं ॥ सर्वतीर्थमयोयस्मात्सर्वदेवमयोयतः ॥ सर्वतीर्थांबुभिस्तस्मात्पाद्यमाधत्स्ववृक्षराट् ॥ पाद्यं ॥ आपोधर्मस्ययद्वीजमापोधर्मःसनातनः ॥ अद्भ्यःपवित्रंनास्त्यन्यदपामर्घ्यंगृहाणमे ॥ अर्घ्यं ॥ शुद्ध्यंतिद्रव्यमात्राणि गंगातोयेननित्यशः ॥ अतःसर्वाणिगात्राणिस्नापयेयज्ञवृक्षराट् ॥ स्नानं ॥ सर्वभूताधिवासायसर्वदेवमयायच ॥ सर्वलज्जानिरासार्थंवाससीकल्पयाम्यहं ॥ वस्त्रं ॥ यतोगंधवतीभूमिर्भूमिरूपाहिपादपाः ॥ राजात्वंपादपानांचचंदनंप्रतिगृह्यतां ॥ गंधं ॥ वृक्षराजनमस्तुभ्यंयज्ञराजनमोस्तुते ॥ यज्ञांगरूपयज्ञेशवृक्षाश्वत्थनमोस्तुते ॥ पुष्पं ॥ निर्यासंवृक्षराजानांधूपार्थंकल्पयाम्यहं ॥ धर्मरूपेणवर्ततेवृक्षाश्वत्थायतेनमः ॥ धूपं ॥ चक्षुर्दंसर्वलोकानांतिमिरस्यनिवारणं ॥ आर्तिक्यंकल्पयेभक्त्यापरिगृह्णीष्ववृक्षराट् ॥ दीपं ॥ अन्नाद्भवंतिभूतानियज्ञश्चान्नात्प्रवर्तते ॥ अश्वत्थयज्ञरूपोसिनैवेद्यंतर्पयाम्यहं ॥ नैवेद्यं ॥ पायसंलड्डुकांश्चार्पयेत् ॥ फलतांबूलदक्षिणाःसमर्प्यनमस्कारप्रदक्षिणापुष्पांजल्यंतेप्रार्थयेत् ॥ अश्वत्थोसिजगन्नाथपुरादेवैर्विनिर्मितः ॥ पापात्संत्राहिनोदेवपुण्यंदेहिमहाफलं ॥ क्षीरोदधिसमुद्भूतेतुलसिहरिवल्लभे ॥ अश्वत्थोद्यापनफलंदेहिमह्यंसदाशिवे ॥ इतिततःपूर्णाहु

तिंवसोर्धारांचहुत्वाचार्यादीन्पूजादक्षिणादिभिस्तोषयेत् ॥ ततोभिषेकः ॥ मंडपाद्युपस्करजातमाचार्यहस्तेप्रतिपाद्यसंभवेदशधान्यानिदद्यादिति ॥ इतिअश्वत्थोद्यापनंबौधायनीयंसंपूर्णम् ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ २६१ ॥ वटोद्यापनम् ॥

श्रीः ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्यआत्मनःसकलपापक्षयकुलकोटिसमुद्धरणैहिकामुष्मिकनिरवधिसुखप्राप्तिपूर्वकब्रह्मपदप्राप्तिकामोवटोद्यापनंतथाभीष्टदातृत्वसिद्ध्यर्थंसर्वप्राणिसुखनिवासार्थंचवटसंस्कारंकरिष्येइतिसंकल्प्य ॥ तदंगविहितंगणपतिपूजनंपुण्याहवाचनंमातृकापूजनंनांदीश्राद्धमाचार्यादिवरणंचकरिष्ये ॥ स्वगृह्यविधिनातानिकृत्वाचार्यादीन्वृणुयात् ॥ ततःसर्त्विग्यजमानःपूर्णकलशहस्तःमंगलवाद्यतूर्यघोषेणसहशाकुनसूक्तंपठन्वटमंडपप्रादक्षिण्येनपश्चिमद्वारमागत्यतत्रस्योनापृथिविंमहीद्यौरितिमंत्राभ्यांरांसंपूज्यअर्घ्यंदत्वाप्रविश्यवटसमीपेकलशंनिधायवरुणनिर्ऋतिमध्येउपविशेत् ॥ ततआचार्यःकर्मसंकल्प्य भूतशुद्ध्यादिविधायमंडपांतर्गौरसर्षपलाजान्यदत्रसंस्थितमितिविकीर्य साधितपंचगव्येनकुशैःआपोहिष्ठाइत्यादिमंत्रैःसर्वत्रप्रोक्षणंकृत्वा भद्रंकर्णेस्वस्तिनइतिमंत्रद्वयंपठित्वादेवाआयांतुयातुधानाअपयांतुविष्णोदेवयजनंरक्षस्वभूमौप्रादेशंकुर्यात् ॥ यथोक्तमंडपेउक्ततोरणपताकाध्वजान्बद्ध्वाशांतिसूक्तजपार्थंवेदादिक्रमेणद्वावेकंवाब्राह्मणंप्रागादिक्रमेणप्रतिद्वारंवृणुयात् ॥ ततआचार्योवटपश्चिमेचतुरस्रांवेदिकांनिर्मायतत्रसर्वतोभद्रेउक्तप्रकारेणब्रह्मादिदेवताआवाह्य तदुपरिअक्षतपुंजेकलशत्रयंएकंवाप्रतिष्ठाप्य ॥ तत्रमध्यमकुंभेब्रह्मजज्ञानमितिब्रह्माणं तद्दक्षिणेवषट्तेइतिविष्णुं उत्तरेत्र्यंबकमितिरुद्रंएकएवकलशश्चेत्तत्रैवआग्नेय्यादिकोणेषुगणानांत्वेतिगणपतिं जातवेदसइतिदुर्गां जज्ञानमितिमातृः क्षेत्रस्यपतिनेतिक्षेत्रपालं ततःपरितोलोकेशांस्तत्तन्मन्त्रै

रावाह्यसंपूज्य वेदीपरितोष्टौकलशान्स्थापनप्रकारेणसंस्थाप्य तत्रपूर्वादिकलशेषुपंचगव्यंसप्तमृदःपंचपल्लवान्चंदनंपंचरत्नानि क्षीरंसर्वौषधीःगंगोदकंचक्षिप्त्वाशुद्धजलेनापूर्यपूर्णपात्रंनिधाय तेषुइंद्रादीनावाह्यसंपूजयेत् ॥ ततस्तैलहरिद्रारोपणादिवटस्य कृत्वावस्त्रेणावेष्टयेत् ॥ इत्यधिवासनम् ॥ परेद्युःप्रातर्नित्यकर्मनिर्वर्त्यपीठदेवताःसंपूज्यप्रागादिद्वारचतुष्टयेचतुरःकुंभान्संस्थाप्यतेषुउदकंपंचरत्नपल्लवादिचनिधायइंद्रयमवरुणसोमांस्तत्तन्मंत्रैरावाह्यसंपूज्य चतुर्द्वारेषुचतुर्वेदविदोद्विजाःशांतिसूक्तानिपठेयुः ॥ ततईशान्यांकुंडेस्थंडिलेवाग्निंप्रतिष्ठाप्य तदुत्तरेवेदिकायामुक्तप्रकारेणग्रहानावाह्यसंपूज्यतदीशान्यांकलशंप्रतिष्ठाप्य जपार्थंब्राह्मणंवृणुयात् ॥ ततःप्रागाद्याचार्याश्चत्वारःस्वस्वकुंडेस्वगृह्यविधिनाआचार्यकुंडात्श्रोत्रियागाराद्वाऽग्नीन्प्रणीयध्यायेयुः ॥ कुंडचतुष्टयपक्षेप्राक्कुंडादग्निप्रणयनंतत्रैवमुख्यहोमः ॥ अन्वाधानम् ॥ तत्रेशानकुंडेब्रह्मविष्णुरुद्रान्घृताक्तदूर्वाज्य द्रव्येणाष्टोत्तरशतमिताहुतिभिर्यक्ष्ये ॥ इंद्राद्यष्टौलोकपालान्पलाशसमिच्चर्वाज्यद्रव्यैःअष्टाविंशतिसंख्यययायक्ष्ये ॥ दक्षिणेगणपतिंदुर्गांसप्तमातृःक्षेत्रपालंघृताक्ततिलद्रव्येणाष्टाविंशत्याहुतिभिर्यक्ष्ये ॥ पश्चिमेसाधिप्रत्यधिदेवतानादित्यादिनवग्रहानर्कादिसमिच्चर्वाज्यतिलव्रीहिद्रव्यैःअष्टाविंशतिसंख्याकाहुतिभिर्यक्ष्ये ॥ उत्तरेसोमंसोमोधेनुमितिमंत्रेणघृताक्तचरुप्लक्षसमिद्द्रव्येण अष्टोत्तरशताहुतिभिःब्रह्मादिदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ॥ एवंतत्तन्मंत्रैःहोमंसंपाद्य ॥ ततआचार्योवटस्यहरिद्रातैलादिदत्वापंचोपचारैःसंपूज्यपूर्वस्थापिताष्टकलशान्ब्राह्मणैर्ग्राहयित्वाच आपोहिष्ठा समुद्रज्येष्ठा इमाआपः एतोन्विंद्रमितिप्रत्येकंजपन्वटस्याभिषेकंकुर्यात् ॥ ततआचार्यःप्रतीच्यांवटसंस्कारार्थंस्थंडिलंनिर्मायवटस्यपुंसवनादिविवाहांतान्संस्कारान्व्याहृतिद्वारा करिष्ये ॥ अग्निंप्रतिष्ठाप्यअन्वादध्यात् ॥ अग्निंवायुंसूर्यंप्रजापतिंआज्यद्रव्येण प्रतिसंस्कारंचतुःसंख्याकाहुतिभिर्यक्ष्ये ॥ प्रतिसं

स्कारहोमांतेवनस्पतेशतवल्शइतिमंत्रेणवटंस्पृशेत् ॥ एवमुपनयनपर्यंतंहुत्वा ॥ यजमानवटांतरालेपटंधृत्वासुमुहूर्तेंतदेवलग्नमितिपठितेअंतःपटंनिःसार्यध्रुवसूक्तंयेयज्ञेनेतिपठित्वाकौपीनंयज्ञोपवीतंमेखलांदंडंचतत्तन्मंत्रैर्दत्वाउपदेशवद्गायत्रींश्रावयित्वानमेत् ॥ ततोमहानाम्न्यादिसमावर्तनांतंकर्मकृत्वालंकारान्दत्वाआयुष्यंवर्चस्यमितिपठित्वामौंजींविसर्जयेत् ॥ ततोवटंदूर्वांचदुग्धादिनासिक्त्वावटंदूर्वांवस्त्रयुग्मेनसंवेष्ट्यवस्त्रंकंचुकीमाभरणादिदत्वापूर्ववद्धृत्वागृभ्णामीतिमंत्रेण वटदूर्वयोःपल्लवमयान्हस्तान्योजयेत् ॥ ततःसंस्कारसंबंधिहोमशेषंसमाप्यवटंपुरुषसूक्तेनसंपूज्यप्रार्थयेत् ॥ मूलतोब्रह्मरूपायमध्यतोविष्णुरूपिणे ॥ अग्रतोरुद्ररूपायवटवृक्षायतेनमः ॥ अकारमूलरूपायउकारस्कंधशाखिने ॥ मकारफलपुष्पायवटवृक्षायतेनमः ॥ ततआचार्याःस्वस्वकुंडेअंगहोमादिहुत्वाबलिंपूर्णाहुतिंचकृत्वा ॥ यजमानोवटोद्यापनसांगतासिद्ध्येदक्षिणांगांचदास्येइतिसंकल्प्यक्रमेणदत्वा ततऋत्विजःकलशोदकैःयजमानंसमुद्रज्येष्ठाइत्यादिमंत्रैरभिषिच्यकर्मशेषंसमापयेयुः ॥ ततोयजमानःपीठदेवताःसंपूज्यउत्तिष्ठब्रह्मणस्पतइतिउत्थाप्य यांतुदेवगणाःसर्वेइतिविसृज्य पीठादिआचार्यायदत्वा मंडपंसदस्यायदत्वाभूयसींदत्वाशताधिकान्यथाशक्तिवाब्राह्मणान्भोजयिष्ये ॥ आशिषोगृहीत्वावटोद्यापनपूर्णतांवाचयित्वाइष्टजनैःसहभुंजीत ॥ इति ॥ ॥

॥ २६२ ॥ शालाकरणप्रयोगः ॥

श्रीः ॥ कर्ताउदगयनेशुक्लपक्षेरोहिण्युत्तराफल्गुन्युत्तराषाढोत्तराभाद्रपदान्यतमेज्योतिःशास्त्रोक्तनक्षत्रेवाकृतनित्यक्रियआचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यममचिरकालवासार्थश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थशालाकरणंकरिष्ये ॥ तदंगंगणपतिपूजनंस्वस्तिपुण्याहवाचनंमातृकापूजनंनांदीश्राद्धंचकरिष्ये ॥ एतान्युक्तरीत्याकुर्यात् ॥ पुण्याहेशालाकरणकर्मणःपुण्याहमित्यूहः वास्तोष्पतिः

प्रीयतामितिच ॥ अद्यपू० शालाकरणहोमंकर्तुमग्नेर्ध्यानादिकरिष्ये ॥ औपासनाग्निंप्रज्वाल्यचत्वारिशृंगेतिध्यात्वावरदोभव ॥ ततोन्वाधानं ॥ समित्त्रयमादायश्रद्धएहीत्यादिप्राणायामांतंकृत्वाशालाकरणहोमकर्मणियायक्ष्यमाणदेवताइत्यादिव्याहृत्यंतमुक्त्वा ॥ नास्तिवैशेषिकप्रधानहोमः ॥ अंगहोमेवरुणंद्विरित्यादि ॥ जयादिहोमावैकल्पिकाः ॥ स्विष्टकृदंतमुक्त्वात्रिवृदन्नहोमेअग्निं०एतादेवताःसद्योयक्ष्ये ॥ एषहिदेवः० संस्थाजपांतंपुण्याहवाचनांतंसमापयेत् ॥ ततःअहतंवासःपरिधायद्विराचम्य ॐ दे॒वस्यं॑त्वासवि॒तुःप्र॑स॒वे॑श्विनो॑र्बा॒हुभ्यां॑पू॒ष्णोहस्ता॑भ्या॒माद॑देभ्रिरसिनारिरसि ॥ इत्यभ्रिं(कुदळी)आदाय ॥ ॐ परिलिखितꣳरक्षःपरिलिखिताअरातयइदमहꣳरक्षसोग्रीवाअपिकृंतामियोस्मान्द्वेष्टियंचवयंद्विष्मइदमस्यग्रीवाअपिकृंतामि ॥ इतिप्रदक्षिणमवटं(खळगी)परिलिखति सकृन्मंत्रेणद्विस्तूष्णीं ॥ एवंप्रत्यवटंयावद्भिरवटैःप्रयोजनंतावंतःखात्वाऽवटसंबंधिपांसून्शालायाअभ्यंतरेप्रकिरति ॥ उच्छ्रयणक्रमेणैवावटानांक्रमोज्ञेयः ॥ ॐ इहैवध्रुवांनिमिनोमिशालांक्षेमेतिष्ठघृतमुक्षमाणा ॥ तांत्वाशालेसुवीराःसर्ववीराअरिष्टवीराअनुसंचरेम ॥ इतिद्वारस्थूणयोर्दक्षिणांस्थूणां (मेड) उच्छ्रयति ॥ अवटेस्थापयतीत्यर्थः ॥ ॐ इहैवध्रुवाप्रतितिष्ठशालेअश्वावतीगोमतीसूनृतावती ॥ ऊर्जस्वतीपयसापिन्वमानोच्छ्रयस्वमहतेसौभगाय ॥ इत्युत्तरांस्थूणामुच्छ्रयति ॥ आत्वाकुमारस्तरुणआवत्सोजगतासह ॥ आत्वाहिरण्मयःकुंभआदध्नःकलशैरयन्निव ॥ इतिसम्यक्स्थापयित्वासंमितेद्वारस्थूणेअभिमृशति ॥ एवमेवस्थूणाराज्यौ(स्थूणापंक्ती)उच्छ्रयतिएवमेवाभिमृशतिच ॥ प्रतिस्थूणंमंत्रावृत्तिरुच्छ्रयणाभिमर्शनयोः ॥ ॐ ऋतेनस्थूणावधिरोहवꣳशोर्ध्वोविराजन्नपसेधशत्रून् ॥ अथास्मभ्यꣳसहवीराꣳरयिंदाः ॥ इतितयोःस्थूणाराज्योरुपरिमध्यमंपृष्ठवंशमारोपयति ॥ ॐ मानःसपत्नःशरणःस्योनादेवोदेवेभिर्विमतास्यग्रे ॥ तृणंवसानाःसुमनाअसित्वꣳशंनएधिद्विपदेशं

चतुष्पदे ॥ इतिसर्वतश्छन्नांशालामभिमृशति ॥ अग्निपूजनंविभूतिधारणंचकुर्यात् ॥ अनेनशालाकरणहोमेनवास्तोष्पतिःप्री
यतां ॥ इतिसंस्कारनिर्णयेबौधायनीयःशालाकरणहोमः ॥ ॥ ॥

॥ २६३ ॥ वास्तुशमनप्रयोगः ॥

श्रीः ॥ सिद्धायांशालायांवास्तुशमनं ॥ तच्चानूराधानक्षत्रेकर्तव्यं ॥ निशायांगृहमध्येउल्लेखनादिनासंस्कृतेस्थलेऔपासनाग्निं
प्रतिष्ठाप्यआचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यममास्यवास्तोः शुभतासिद्धिद्वारावास्तुदेवताप्रीत्यर्थंवास्तुशमनहोमंकरिष्ये ॥
तदंगंगणपतिपूजनंपुण्याहवाचनंचकरिष्ये ॥ उक्तरीत्याकुर्यात् ॥ अद्यपू० वास्तुशमनहोमंकर्तुमग्निध्यानादिकरिष्ये ॥ अग्निंप्र
ज्वाल्यचत्वारिशृंगेतिध्यात्वावरदोभव ॥ ततोन्वाधानं ॥ समित्त्रयमादायश्रद्धएहीत्यादिप्राणायामांतंकृत्वावास्तुशमनहोमकर्म
णियायक्ष्यमाणादेवता० व्याहृत्यंतमुक्त्वावैशेषिकप्रधानहोमे वास्तोष्पतिंतिसृभिराज्याहुतिभिःशचीपतिमाज्याहुत्या वास्तोष्प
तिमाज्याहुत्यायक्ष्ये ॥ अंगहोमेवरुणं० जयाभ्यातानराष्ट्रभृतादित्रिवृदन्नहोमांतं ॥ सामान्यप्रधानांतंहुत्वाप्रधानहोमः ॥ आज्ये
नषडाहुतीर्जुहुयात् ॥ ॐ वास्तो॑ष्पते॒प्रति॑जानीह्य॒स्मान्स्वा॑वे॒शोअ॑नमी॒वोभ॑वानः ॥ यत्त्वे॑महे॒प्रति॒तन्नो॑जुषस्व॒शंन॑एधिद्वि॒पदे॒शं
चतु॑ष्पदे॒स्वाहा॑ ॥ वास्तोष्पतयइदं १ ॥ वास्तो॑ष्पते॒शग्मया॑स॒ꣳसदा॑तेसक्षी॒महि॑र॒ण्वया॑गातु॒मत्या॑ ॥ आव॒ःक्षेम॑उ॒तयोगे॒वरं॑नोयू॒यं
पा॑तस्व॒स्तिभि॒ःसदा॑न॒ःस्वाहा ॥ वास्तो० २ ॥ वास्तो॑ष्पते॒प्र॒तर॑णोनएधि॒गय॒स्फानो॒गोभि॒रश्वे॑भिरिंदो ॥ अ॒जरा॑सस्तेस॒ख्येस्या॑म
पि॒तेव॑पु॒त्रान्प्रति॑नोजुषस्व॒स्वाहा॑ ॥ वास्तो० ३ ॥ अपै॑तुमृ॒त्युर॒मृतं॑न॒आग॑न्वैवस्व॒तोनो॒अभ॑यंकृणोतु ॥ प॒र्णंवन॒स्पते॑रिवा॒भिनः॑शीय

ताꣳर॒यिःसचं॑तांन॒ःशची॒पति॒ःस्वाहा॑ ॥ शचीपतयइदं ४ ॥ परं॑मृत्यो॒अनु॒परे॑हि॒पंथां॒यस्ते॒स्वइत॑रोदेव॒याना॑त् ॥ चक्षु॑ष्मतेशृण्व॒तेते॑ब्रवीमि॒मान॑ःप्र॒जाꣳरीरिषो॒मोतवी॒रान्स्वाहा॑ ॥ वास्तोष्पतयइदं ॥ इ॒दमू॒नुश्रेयो॑व॒सान॒माग॑न्म॒यद्गो॒जिद्धं॑न॒जिद॑श्व॒जिद्यत् ॥ प॒र्ण॑वन॒स्पते॑रिव॒ाभिन॑ःशीयताꣳर॒यिःसचं॑तांन॒ःशची॒पति॒ःस्वाहा ॥ शचीपतयइदं ॥ इमंमेवरुण० इतिअंगहोमजयाद्युपहोमादिकृत्वात्रिवृदन्नहोमंकुर्यात् ॥ संस्थाजपांतंसमाप्य ॥ अनेनवास्तुशमनहोमेनवास्तोष्पतिःप्रीयतां ॥ इतिवास्तुशमनं ॥ ॥

॥ २६४ ॥ स्मृत्युक्तवास्तुशांतिः ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ अथसूत्रस्मृतिपुराणसमुच्चयेनवास्तुशांतिप्रयोगः ॥ अथपरिभाषागृह्ये ॥ अनूराधैर्वास्तुशमनंकुर्यान्निशायामंतरागारेग्निमुपसमाधायेति ॥ मात्स्ये ॥ वास्तुपूजामकृत्वातुयोविशेन्नवमंदिरं ॥ रोगान्नानाविधान्क्लेशानश्नुतेसर्वसंकरान् ॥ नारदोपि ॥ अकपाटमनाच्छन्नमकृत्वाबलिभोजनं ॥ गृहंनप्रविशेद्धीमानापदामाकरोहितत् ॥ आचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यश्रीपरमेश्वरप्रीतिद्वाराममनूतनवास्तुकरणाश्रितहीनांधिकांगसमवेधादिदुष्टायव्ययजन्यसर्वदोषशांत्यर्थंअस्यवास्तोःशुभतासिद्धिद्वारापुष्टितुष्टिधनधान्यपुत्रपौत्राद्यभिवृद्ध्यर्थंचसनवग्रहमखांमात्स्योक्तांवास्तुशांतिंगृहप्रवेशंचकरिष्ये ॥ तदंगंगणेशपूजनंपुण्याहवाचनंमातृकापूजनंनांदीश्राद्धंआचार्यादिवरणंचकरिष्ये इतिसंकल्प्यकृत्वा वास्तुशांत्याख्येकर्मणिआचार्यत्वावृणे इतिवृणुयात्पूजयेच्च ॥ आचार्यस्तुयथास्वर्गेशक्रादीनांबृहस्पतिः ॥ तथात्वंममयज्ञेस्मिन्नाचार्योभवसुव्रत ॥ ब्रह्माणं ॥ यथाचतुर्मुखोब्रह्मास्वर्गेलोकेपितामहः ॥ तथात्वंममयज्ञेस्मिन्ब्रह्माभवमहीसुर ॥ अस्ययागस्यनिष्पत्तौभवंतोभ्यर्थितामया ॥ सुप्रसन्नैश्चकर्तव्यंकर्मेदंविधिपूर्वकं ॥ इतिप्रार्थ्य ॥ ततआचार्यःदेशकालौसंकीर्त्यअमुकगोत्रोत्पन्नेनअमुकशर्म

णायजमानेनवृतोहंआचार्यकर्मकरिष्ये ॥ तदंगंगणपतिस्मरणंशरीरशुद्ध्यर्थंपुरुषसूक्तपठनंसर्षपविकिरणादिकरिष्ये ॥ गणपति
पूजनंस्मरणंवाकृत्वा पुरुषसूक्तंपठित्वा० ॥ यदत्रसंस्थितंभूतंस्थानमाश्रित्यसर्वदा ॥ स्थानंत्यक्त्वातुतत्सर्वंयत्रस्थंतत्रगच्छतु ॥
अपक्रामंतुभूतानिपिशाचाःसर्वतोदिशं ॥ सर्वेषामविरोधेनशांतिकर्मसमारभे ॥ भूतप्रेतपिशाचाद्याअपक्रामंतुराक्षसाः ॥ स्थाना
दस्माद्व्रजंत्वन्यत्स्वीकरोमिभुवंत्विमां ॥ इतिमंत्रत्रयेणसर्षपान्विकीर्य ॥ शुचीवइत्यृग्भिः ३ पंचगव्येनप्रोक्ष्यापोहिष्ठेतितिसृ
भिःशुद्धाद्भिश्चप्रोक्ष्य ॥ कृतांजलिः ॐ भ॒द्रंकर्णे॑भिःशृणु॒याम॑देवाः ॥ भ॒द्रंप॑श्येमा॒क्षभि॒र्यज॑त्राः ॥ स्थि॒रैरंगै॑स्तुष्टु॒वांꣳस॑स्त॒नूभिः॑ ॥
व्यं॑शेमदे॒वहि॑तं॒यदायुः॑ ॥ स्व॒स्तिन॒इंद्रो॑वृ॒द्धश्र॑वाः ॥ स्व॒स्तिनः॑पू॒षावि॒श्ववे॑दाः ॥ स्व॒स्तिन॒स्तार्क्ष्यो॒अरि॑ष्टनेमिः ॥ स्व॒स्तिनो॒बृह॒स्प
तिर्दधातु ॥ मंत्रद्वयंपठेत् ॥ देवाआयांतुयातुधानाअपयांतुविष्णोदेवयजनंरक्षस्वभूमौप्रादेशंकुर्यात् ॥ ततोगृहमध्येयजमा
नहस्तैकमितंकुंडंचतुरस्रंचतुरंगुलोत्सेधंस्थंडिलंवाविधाय ॥ तत्पूर्वतस्तदीशान्यांहस्तमितंवेदिद्वयंचकृत्वा ॥ ईशानवेद्यांईशाना
दिकोणेषु ॥ विशंतुभूतलेनागालोकपालाश्चसर्वशः ॥ अस्मिन्गृहेवतिष्ठंतुआयुर्बलकराःसदा ॥ इतिमंत्रावृत्त्याप्रतिकोणंशंकुं
रोपयेत् ॥ ततःशंकुपार्श्वेईशान्यादिक्रमेण ॥ अग्निभ्योप्यथसर्पेभ्योयेचान्येतत्समाश्रिताः ॥ तेभ्योबलिंप्रयच्छामिपुण्यमोदन
मुत्तमं ॥ इतिमंत्रावृत्त्यामाषभक्तबलीन्दद्यात् ॥ ततोवेद्युपरिकुंकुमादिनासुवर्णशलाकया ॥ शांतायैनमः यशोवत्यै० कांता
यै० विशालायै० प्राणवाहिन्यै० सत्यै० सुमत्यै० नंदायै० सुभद्रायै० सुरथायै० एतैर्नामभिःपश्चादारभ्यप्रागायताउद
क्संस्थाअंगुलद्वयांतरालादशरेखालिखित्वा ॥ हिरण्यायै० सुव्रतायै० लक्ष्म्यै० विभूत्यै० विमलायै० प्रियायै० जयायै०
ज्वालायै० विशोकायै० इडायै० एतैर्नामभिःदक्षिणामारभ्योदगायताःप्राक्संस्थारेखाःकृत्वा ॥ ततःपूर्वकृतेकुंडेस्थंडिलेवाउ

द्धननादिसंस्कारंविधायपूर्वाहृतमौपासनंलौकिकंवाग्निंप्रतिष्ठाप्यदक्षिणवेद्यांसांगानादित्यादिग्रहान्सस्थाप्यसंपूज्य तदीशान्यां कलशंचसंस्थाप्य कलशस्य० देवदानव०इतिसंप्राथ्य अथेशानवेद्यांवास्तुमंडलेप्रतिमादौदेवताआवाहयेत् ॥ तद्यथा ॥ ईशानकोणपदेवास्तोःशिरसि ॥ शिखिनेनमःशिखिनमावाहयामि १ एवंसर्वत्र ॥ तद्दक्षिणैकपदेतद्दक्षिणनेत्रेपर्जन्याय० पर्जन्यं० २ तद्दक्षिणपदेतत्पश्चिमपदेचदक्षिणश्रोत्रेजयंतं० ३ तद्दक्षिणपदद्वयेदक्षिणांसेकुलिशायुधं० ४ तद्दक्षिणपदद्वयेदक्षिणबाहौसूर्यं० ५ तद्दक्षिणपदद्वयेदक्षिणबाहावेवसत्यं० ६ तद्दक्षिणपदद्वयेदक्षिणकूर्परेभृशं० ७ तद्दक्षिणैकपदेदक्षिणप्रबाहौआकाशं० ८ तद्दक्षिणाग्नेयकोणपदेदक्षिणप्रबाहावेववायुं० ९ तत्पश्चिमैकपदेदक्षिणमणिबंधेपूषणं० १० तत्पश्चिमपदेतदुत्तरपदेचदक्षिणपार्श्वे वितथं० ११ तत्पश्चिमपदद्वयेदक्षिणपार्श्वएवगृहक्षतं० १२ तत्पश्चिमपदद्वयेदक्षिणोरौयमं० १३ तत्पश्चिमपदद्वयेदक्षिणजानौगंधर्वं० १४ तत्पश्चिमपदद्वयेदक्षिणजंघायांभृंगराजं० १५ तत्पश्चिमोपरिस्थैकपदेदक्षिणस्फिचिमृगं० १६ तत्पश्चिमे नैर्ऋत्यकोणपदेपादयोः पितॄन्० १७ तदुत्तरैकपदेवामस्फिचिदौवारिकं० १८ तदुत्तरपदेतत्प्राक्पदेचवामजंघायांसुग्रीवं० १९ तदुत्तरपदद्वयेवामजानौपुष्पदंतं० २० तदुत्तरपदद्वयेवामोरौवरुणं० २१ तदुत्तरपदद्वयेवामपार्श्वेअसुरं० २२ तदुत्तरपदद्वयेवामपार्श्वएवशोषं० २३ तदुत्तरोपरिस्थैकपदेवाममणिबंधेपापं० २४ तदुत्तरवायव्यकोणपदेवामप्रबाहौरोगं० २५ तत्प्रागेकपदेवामप्रबाहावेवअहिं० २६ तत्प्राक्पदेतद्दक्षिणपदेचवामकूर्परेमुख्यं० २७ तत्प्राक्पदद्वयेवामबाहौभल्लाटं० २८ तत्प्राक्पदद्वयेवामबाहावेवसोमं० २९ तत्प्राक्पदद्वयेवामांसेसर्पान्० ३० तत्प्राक्पदद्वयेवामश्रोत्रेअदितिं० ३१ तत्प्रागुपरिस्थैकपदेवामनेत्रेदितिं० ३२ तद्दक्षिणेशिखिपदाधःकोणपदेमुखेआपवत्सं० ३३ आग्नेयेवायुपदाधःकोणपदेदक्षिणहस्तेसा

वित्रं० ३४ नैर्ऋत्येपितृपदाधःकोणपदेमेढ्रेजयं ३५ वायव्येरोगपदाधःकोणपदेवामहस्तेरुद्रं० ३६ [1]मध्यपदेष्वीशानकोणपदाद्दक्षिणपदत्रयेदक्षिणस्तनेअर्यमणं० ३७ तद्दक्षिणाग्नेयैककोणपदेदक्षिणहस्तेसवितारं० ३८ तत्पश्चिमपदत्रयेजठरदक्षिणभागेविवस्वंतं० ३९ तत्पश्चिमैकपदेनैर्ऋत्यकोणेवृषणयोर्विबुधाधिपं० ४० तदुत्तरपदत्रयेजठरवामभागेमित्रं० ४१ तदुत्तरवायव्यकोणपदेवामहस्तेराजयक्ष्माणं० ४२ तत्प्राक्पदत्रयेवामस्तनेपृथ्वीधरं० ४३ तत्प्रागीशानकोणपदेउरसिआपवत्सं० ४४ मध्यमनवपदेषुहृन्नाभ्योर्ब्रह्माणं० ४५ तदुत्तरेसुवर्णनिर्मितंवृषवास्तुंवास्तोष्पतइतिमंत्रेणस्थाप्य ततोमंडलाद्बहिरीशानादिकोणेषु ॥ चरकीं० विदारीं० पूतनां० पापराक्षसीं० ततःपूर्वादिदिक्षु ॥ स्कंदं० अर्यमणं० जृंभकं० पिलिपिच्छं० इत्यावाह्य प्रागाद्यष्टदिक्षुइंद्राद्यष्टौलोकपालांस्तत्प्रकाशकैर्मंत्रैर्नाममंत्रैर्वावाह्य ॥ नर्यप्रजामितिप्रतिष्ठाप्यशिख्यादिदेवताःषोडशोपचारैःपंचोपचारैर्वापूजयेत् ॥ मंडलादीशान्यांमहीद्यौरित्यादिकलशेवरुणंस्थाप्यपूजयेदितिकेचित् ॥ ततोन्वाधानं॥ आचार्यःसमित्रयमादायश्रद्धएहीत्यादिव्याहृत्यंतमुक्त्वा ॥ वैशेषिकप्रधानहोमे आदित्यादिनवग्रहदेवताः अन्वाधानोक्तरीत्योत्कीर्त्य ॥ वास्तुदेवतान्वाधानं शिखिनं पर्जन्यं जयंतं कुलिशायुधं सूर्यं सत्यं भृशं आकाशं वायुं पूषणं वितथं गृहक्षतं यमं गंधर्वं भृंगराजं मृगं पितृन् दौवारिकं सुग्रीवं पुष्पदंतं वरुणं असुरं शोषं पापं रोगं अहिं मुख्यं भल्लाटं सोमं सर्पं अदितिं दितिं अपः सावित्रं जयं रुद्रं (अपउपस्पृश्य) अर्यमणं सवितारं विवस्वंतं विबुधाधिपं मित्रं राजयक्ष्माणं पृथ्वीधरं आपवत्सं ब्रह्माणं एताःपंचचत्वारिंशदेवताःऔदुंबरसमित्तिलपायसाज्यद्रव्यैःप्रत्येकंप्रतिद्रव्यंअष्टोत्तरशताष्टाविंशत्यष्टान्यतमसंख्याकाभिराहुतिभिः ॥ वास्तोष्प

---

[1] मध्यवर्तिनवकोष्ठात्मकब्रह्मपदसंलग्नेप्राग्गतेत्रिपदेइत्यर्थः ।

तइतिचतसृभिर्ऋग्भिःपूर्वोक्तद्रव्यैःप्रत्यृचंपूर्वोक्तसंख्याहुतिभिः ॥ (अथवा ॥ वास्तोष्पतइतिचत्वारोमंत्राःएकैकेनमंत्रेणसप्तविंशतिःसप्तविंशतिर्वाहुतयइत्यष्टोत्तरशतमितिदानमयूखे ॥ तत्पक्षेप्रत्यृचमितिनोल्लेखः ॥) वास्तोष्पतिंवास्तोष्पतइतिचतसृभिः वास्तोष्पतेध्रुवास्थूणामितिचपंचम्याचपंचवाबिल्वफलैस्तद्बीजै (पत्रै) र्वायक्ष्ये ॥ चरकीं विदारीं पूतनां पापराक्षसीं स्कंदं अर्यमणं जृंभकं पिलिपिच्छं इंद्रं अग्निं यमं निर्ऋतिं वरुणं वायुं सोमं ईशानं एतादेवताःपूर्वोक्तद्रव्यैःप्रत्येकंअष्टचतुरन्यतमसंख्याहुतिभिः अंगहोमेवरुणंद्विरित्यादिसामान्यप्रधानांतंहुत्वा ॥ इमानिउपकल्पितानिहवनीयद्रव्याणिहोमपर्याप्तानियाक्ष्यमाणादेवतास्ताभ्योमयापरित्यक्तानिनमम यथादैवतमस्तु ॥ ततःअन्वाधानोक्तसंख्ययाग्रहहोमंसमाप्य ॥ प्रधानहोमंकुर्यात् ॥ प्रत्येकंप्रणवः ॐ शिखिनेस्वाहा पर्जन्याय० जयंताय० कुलिशायुधाय० सूर्याय० सत्याय० भृशाय० आकाशाय० वायवे० पूष्णे० वितथाय० गृहक्षताय० यमाय० गंधर्वाय० भृंगराजाय० मृगाय० पितृभ्यः० दौवारिकाय० सुग्रीवाय० पुष्पदंताय० जलाधिपाय० असुराय० शोषाय० पापाय० रोगाय० अहये० मुख्याय० भल्लाटाय० सोमाय० सर्पाय० अदित्यै० दित्यै० अद्भ्यः० सावित्राय० जयाय० रुद्राय० अर्यम्णे० सवित्रे० विवस्वते० विबुधाधिपाय० मित्राय० राजयक्ष्मणे० पृथ्वीधराय० आपवत्साय० ब्रह्मणे० ॐ वास्तो॑ष्पते॒प्रति॑जानीह्य॒स्मान्स्वा॑वे॒शोअ॑नमी॒वोभ॑वानः ॥ यत्त्वेम॑हे॒प्रति॒तन्नो॑जुषस्व॒शंन॑एधिद्वि॒पदे॒शंचतु॑ष्पदे॒स्वाहा॑ ॥ वास्तो॑ष्पतेप्र॒तर॑णोनएधिगय॒स्फानो॒गोभि॒रश्वे॑भिरिं॑दो ॥ अजरा॑सस्तेस॒ख्येस्या॑मपि॒तेव॑पु॒त्रान्प्रति॑नोजुषस्व॒स्वाहा॑ ॥ वास्तो॑ष्पतेश॒ग्मया॑सं॒सदा॑तेसक्षी॒महि॑र॒ण्वया॑गा॒तुम॒त्या॑ ॥ आव॒ःक्षेम॑उ॒तयोगे॒वरं॑नोयू॒यंपा॑तस्व॒स्तिभि॒ःसदा॑न॒ःस्वाहा॑ ॥ अ॒मी॒व॒हावा॑स्तोष्पते॒विश्वा॑रू॒पाण्या॑वि॒शन् ॥ सखा॑सु॒शेव॑एधिन॒ःस्वाहा॑ ॥ चतुर्णांमंत्राणामाश्वलायनीयधर्मः ॥

सूक्तक्रमपाठात् ॥ अन्वाधानसंख्ययाहुतीर्हुत्वा ॥ ॐ वास्तोंष्पते॒प्रति॑जानी० दे॒स्वाहा॑ ॥ १ ॥ वास्तोंष्पतेप्र॒तर॑०स्व॒स्वाहा॑॥२॥ वास्तोंष्पतेश॒ग्मया॑० न॒ःस्वाहा॑ ॥ ३ ॥ अ॒मी॒व॒हा० एधिन॒ःस्वाहा॑ ॥ ४ ॥ वास्तोंष्पतेध्रु॒वास्थूणां॑सं॒त्रंसो॒म्याना॑ं ॥ द्र॒प्सोभे॒त्तापु॒रांशश्वतीना॒मिंद्रो॒मुनी॑ना॒ंसखा॒स्वाहा॑ ॥ ५ ॥ इतिबिल्वफलैस्तद्बीजैर्वाहुत्वा ॥ (अपैतुमृत्यु०तिस्वाहा परंमृत्योअनु० रान्स्वाहा० इदमनुश्रेयो० तिस्वाहा) ॐ चरक्यैस्वाहा विदार्यै० पूतनायै० पापराक्षस्यै० स्कंदाय० अर्यम्णे० जृंभकाय० ॐ पिलिपिच्छाय० इंद्राय० ॐ अग्नये० यमाय० निर्ऋतये० वरुणाय० वायवे० सोमाय० ईशानाय०॥ ततइमंमेवरुणेत्यादिपूर्णपात्रदानांतंकृत्वा आपूर्विकपक्षेणतृवृदन्नहोमंपुण्याहवाचनांतंसमाप्यशालाकरणवास्तुशांतितंत्रकरणपक्षेशालाकरणमंत्रैःसंस्कारः॥ ततःवास्तुमंडलपश्चिमदेशे ॐ शिखिनेनमः इमंपायसबलिंसमर्पयामीत्येवंशिख्यादिभ्यःप्रत्येकंसमुच्चयेनवादद्यात् ॥ चरक्यादिभ्यःनवग्रहेभ्योदिक्पालेभ्यश्चसदीपमाषभक्तबलीन्दत्वा ॥ प्रक्षालितपादपाणिर्द्वादशाष्टचतुर्गृहीतेनवाज्येनपूर्णाहुतिंजुहुयात् ॥ कृतहोमस्यसंपूर्णफलावाप्तयेपूर्णाहुतिंहोष्यामीतियजमानःसंकल्प्यततआचार्यः ॥ ॐ स॒प्ततेअग्ने॒स॒मिध॑ःस॒प्तजि॒ह्वाःस॒प्तर्ष॑यःस॒प्तधाम॑प्रि॒याणि ॥ स॒प्तहोत्रा॑ःस॒प्तधात्वा॑यजंतिस॒प्तयो॒नीरापृ॑णस्वाघृतेन॒स्वाहा॑ ॥ सप्तवतेग्नयइदं० ॥ शिख्यादिप्रीतयेकांचनंब्रह्मप्रीतयेधेनुंचब्राह्मणायदद्यात् ॥ ततआचार्यादयः आपोहिष्ठेतितिसृभिर्हिरण्यवर्णाःशुचयइतिचतसृभिःपवमानानुवाकेनसुरास्त्वामभिषिंचंत्वित्यादिपौराणमंत्रैश्चसपत्नीकंयजमानंशांतिकलशोदकेनाभिषिच्य ॥ सर्वौषधीरनुलिप्यस्नापयेयुः ॥ ततोयजमानः ब्रह्मस्थानेमध्यनवपदेसुरूपांभूषितांस्त्रीरूपांपृथ्वींध्यात्वा ॥ ॐ धरायैनमइतिसंपूज्यप्रार्थयेत् ॥ सर्वदेवमयंवास्तुसर्वदेवमयंपरं ॥ इतिपठित्वा ॥ ततोगृहंप्रागादितस्त्रिसूत्र्यापावमानेनसूक्तेनराक्षोघ्नेनचवेष्टयेत् ॥ पव॑मान॒ःसुव॒र्जन॑ः० ॥ जा॒तवे॑दा॒मोर्ज

यंत्यापुनातु ॥ इतिपावमानं ॥ कृणुष्वपाज॒ःप्रसिं० परि॒बाधो॒अदेंवीः ॥ इतिराक्षोघ्नं ॥ ततोदुग्धजलपूर्णयाचसस्तनकुंभ्यातथैवसूक्तद्वयेनबहिरभ्यंतरेचशिवꣳशिवमितियजुषाधाराद्वयमविच्छिन्नंकुर्यात् ॥ अथयजमानःगृहस्याग्नेयकोणदेशेजानुदघ्नमवटंखात्वातंगोमयेनोपलिप्यपुष्पाक्षतादिभिरलंकृत्य शैवालसप्तबीजानिचंदनंचप्रक्षिप्य जलपूर्णंशुक्लपुष्पयुतंगंधादिभिरर्चितंकुंभंहस्तद्वयेनादायजानुभ्यामवनिंगत्वा ॐ नमोंवरुणायेतितज्जलेनगर्तंपूरयेत् ॥ तत्प्रागावर्तेप्रदक्षिणेपुष्पेवोर्ध्वमुखेशुभं वैपरीत्येत्वशुभं ॥ ततोमृन्निर्मितपेटिकायांसप्तबीजदध्योदनशैवालपुष्पाणिप्रक्षिप्यपूर्वंस्थापितवृषवास्तुंतूर्यमंगलघोषेणानीय तस्यांसंस्थाप्यगंधादिभिःपूजयेत्प्रार्थयेच्च ॥ पूजितोसिमयावास्तोहोमाद्यैरर्चनैःशुभैः ॥ प्रसीदपाहिविश्वेशदेहिमेगृहजंसुखं ॥ वास्तुमूर्तेनमस्तेस्तुभूशय्याभिरतप्रभो ॥ मद्गृहंधनधान्यादिसमृद्धंकुरुसर्वदा ॥ ततःपेटिकामाच्छाद्यतस्मिन्गर्तेशनैर्निक्षिपेदनेनमंत्रेण ॥ सशैलसागरांपृथ्वींयथावहसिमूर्धनि ॥ तथामांवहकल्याणसंपत्संततिभिःसह ॥ गर्तंमृदापूर्यमृदधिकेउत्तमंसाम्ये मध्यमंन्यूनेत्वधमं ॥ गर्तोपरिगोमयेनोपलिप्य शुक्लगंधपुष्पाक्षतैर्भूषयेत् ॥ ततोग्नेःपश्चादाचार्यादीन्संपूज्यसवत्सांअलंकृतां गांवासोयुगंचब्रह्मणेनड्वाहंसदस्यायाश्वंवासोयुगंचान्येभ्योऋत्विग्भ्योयथाशक्तिदक्षिणांदत्वाकर्मसाद्गुण्यायविष्णुंस्मरेत् ॥ ब्राह्मणान्भोजयित्वाभूयसींदत्वा ग्रहाणांशिख्यादिवास्तुदेवतानांचपूजांकृत्वाक्षमाप्य यांतुदेवेतिविसृज्याचार्यहस्तेसंप्रतिपाद्याग्निंसंपूज्यगच्छगच्छेतिविसृज्यब्राह्मणैःसहशांतिंपठेत् ॥ यस्यस्मृत्येतिविष्णुंस्मृत्वाकर्मेश्वरार्पणंकुर्यात् ॥ ॥ छ ॥

॥ २६५ ॥ गृहप्रवेशः ॥

श्रीः ॥ एवंशांतिंविधायतस्मिन्नहनिद्वितीयेहनिवाघटिकास्थापनंकृत्वापरिभाषोक्तसुमुहूर्तेसूत्रोक्तंगृहप्रवेशंकुर्यात् ॥ सयथा ॥

द्विजवरानग्रतःकृत्वापश्चाद्यजमानपत्न्यादध्यक्षतयुक्तंगंधपुष्पाम्रपल्लवफलोपेतंपूर्णकुंभंग्राहयित्वासुवासिनीरन्नसामग्रींदीपंवस्त्रंद्रव्यंदेवतेत्यादिभिःसार्धंकृतशुक्लवस्त्रपरिधानोयजमानोगीतवाद्यैर्ब्राह्मणैर्मंत्रपाठकैःसहगृहंप्रविशेत् ॥ तत्रमंत्राः ॥ ॐ गृहामाबिभीतमावेपिढ्वमूर्जंबिभ्रतएमसि ॥ ऊर्जंबिभ्रद्वसुवनिःसुमेधागृहानेमिमनसामोदमानः ॥ येषामभ्येतिप्रवसन्नेतिसौमनसोबभुः ॥ गृहानुपह्वयामहेतेनोजानंतुजानतः ॥ उपहूताइहगावउपहूताअजावयः ॥ अथोअन्नस्यकीलालउपहूतोगृहेषुनः ॥ उपहूताभूरिसखाःसखायःस्वादुसंमुदः ॥ अरिष्टाःसर्वपूरुषागृहानःसंतुसर्वदा॥ ऊर्जस्वंतःपयस्वंतइरावंतोहसामुदः ॥ अनश्याअतृष्यागृहामास्मद्बिभीतन ॥ इतिगृहसमीपंगच्छति ॥ ॐ क्षेमायवःशांत्यैप्रपद्येशिवꣳशग्मꣳशंयोःशंयोः ॥ इतिगृहंप्रविशति ॥ नतदहरागतःकलहंकरोति ॥ ॐ गृहानहꣳसुमनसःप्रपद्येवीरघ्नोवीरतमःसुशेवान् ॥ इरांवहंतःसुमनस्यमानास्तेष्वहꣳसुमनाःसंविशामि ॥ इतिगृहमध्येसंविशति ॥ विश्वाउतत्वयावयंधाराउदन्याइव ॥ अतिगाहेमहिद्विषः ॥ इतिभार्यांसमीक्षते॥ ततआचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यममनूतनकृतगृहप्रवेशांगंगणेशपूजनंपुण्याहवाचनंचकरिष्ये ॥ नूतनगृहप्रवेशकारिणेपुण्याहंभवंतोब्रुवंत्वितिविशेषः ॥ सांगतासिद्धयेब्राह्मणभोजनंसंकल्प्यभूयसींदत्वाकर्मसाद्गुण्यायविष्णुंस्मरेत् ॥ ततोदेवताविसर्जनं ॥ इतिसंस्कारनिर्णयेबौधायनीयोगृहप्रवेशः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

वास्तुमंडलंग्रहमंडलंचारंभे आलोचनीयं ।

॥२७४॥

॥ २६६ ॥ ग्रहयज्ञविचारः[१] ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ अथग्रहयज्ञः ॥ सचनित्यनैमित्तिककाम्यभेदेनत्रिविधः ॥ शुभवारत्रिजन्मनक्षत्रायनविषुवोपरागादिषु नित्यः ॥ उपनयनादिकर्मप्रारंभेषुनैमित्तिकः ॥ विपदपगमसंपदादिकामनासुकाम्यः ॥ तत्रकाम्येमंडपकुंडादिकंनित्यंनित्यनैमित्तिकयोरनित्यं ॥ नित्यंनैमित्तिकंहित्वासर्वमन्यत्समंडपमितिमात्स्योक्तेः॥ यदास्थंडिलंतदावेदिरेवनमंडपः तथैवशिष्टाचारदर्शनादितिप्रयोगपारिजाते ॥ ॥ मंडपलक्षणंहेमाद्रौमात्स्ये ॥ गृहस्योत्तरपूर्वेणमंडपंकारयेद्बुधः ॥ रुद्रायतनभूमौवाचतुरश्रमुदक्प्लवं ॥ दशहस्तमथाष्टौवाहस्तान्कुर्याद्विधानतः ॥ तस्यद्वाराणिचत्वारिकर्तव्यानिविचक्षणैरिति ॥ उत्तरपूर्वेणेतितृतीयासप्तम्यर्थे ॥ उदक्प्लवंउदक्क्रमनिम्नं ॥ अष्टौवाहस्तान्मीत्वातावत्प्रमाणंमंडपंकुर्यादित्यर्थः ॥ दशहस्तमष्टहस्तंवामंडपंकुर्यादितिफलितोर्थः ॥ विधानतइत्यनेनभूमिशोधननवभागकरणादिसर्वाक्रियागृह्यते तस्यमंडपस्य ॥ ॥ कुंडंस्कांदे ॥ नवग्रहमखेकुंडंहस्तमात्रंसमंततः ॥ चतुरश्रमधोहस्तंयोनिवक्रंसमेखलं ॥ चतुरंगुलविस्तारामेखलातद्वदुच्छ्रितेति ॥ अधोहस्तमधोभागेहस्तपरिमितखातं योनिवक्रंयोनिवक्रवद्वक्रंकंठः तद्वत्‌विस्तारवत् ॥ इदंकुंडंमंडपपक्षेतदीशानभागेउदीच्यांवाकार्यमितिहेमाद्रिः ॥ मध्यइतिकेचित् ॥ ॥ योनिर्मात्स्ये ॥ वितस्तिमात्रायोनिःस्यात्षट्सप्तांगुलविस्तृता ॥ कूर्मपृष्ठोन्नतामध्येपार्श्वयोश्चांगुलोच्छ्रिता ॥ गजोष्ठसदृशीतद्वदायताच्छिद्रसंयुता ॥ मेखलोपरिसर्वत्रअश्वत्थदलसंनिभेति ॥ तद्वत्‌अंगुलोच्छ्रायवत् पार्श्वयोर्विस्तृतेत्यर्थः ॥ गजोष्ठसदृशीअश्वत्थदलसदृशीवेतिविकल्पः ॥ साचयोनिःपश्चिमतःकार्या ॥ पश्चिमेमध्यभागेतुयो

---

[१] सर्वसामान्योग्रहयज्ञःपूर्वसंस्कारप्रकरणेगतोपिपुनःसंस्काररत्नमालास्थोललितोविस्तृतश्चेतिपुनःसंगृहीतः ।

निंकुर्याद्विधानतइतिगर्गोक्तेः ॥ कुंडाभावेस्थंडिलेहोमःकार्यः ॥ नित्यंनैमित्तिकंकाम्यंस्थंडिलेवासमाचरेदितिशारदातिलकात् ॥ अत्रद्वयोर्ग्रहणेनकाम्येस्थंडिलंनेत्यर्थादुक्तंभवति ॥ मात्स्ये ॥ तस्यचोत्तरपूर्वेणस्थंडिलंहस्तमात्रकं ॥ त्रिवप्रंचतुरश्रंच वितस्त्युच्छ्रायसंयुतं ॥ द्विरंगुलोच्छ्रितोवप्रः प्रथमःसमुदाहृतः ॥ अंगुलोच्छ्रायसंयुक्तंवप्रद्वयमथोपरि ॥ द्व्यंगुलस्तत्रविस्तारः सर्वेषांकथितोबुधैरिति ॥ तस्यकुंडस्य ॥ स्थंडिलंवेदिः ॥ वप्रोमेखला ॥ वितस्तिर्द्वादशांगुलातयापरिमितोयउच्छ्रायस्तेनसंयुतंसंबद्धमित्यर्थः ॥ द्विरंगुलोच्छ्रितइत्यत्रसुच्प्रयोगआर्षः ॥ उपरिप्रथमवप्रोपरि ॥ सर्वेषांवप्राणां ॥ ॥ काम्येग्निचक्रमावश्यकं ॥ तच्चज्योतिर्निबंधे ॥ सैकातिथिर्वारयुताकृताप्ताशेषेगुणेभ्रेभुविवह्निवासः ॥ सौख्यायहोमेशशियुग्मशेषेप्राणार्थनाशोदिविभूतलेचेति ॥ शुक्लप्रतिपदमारभ्यात्रगणनेतिसांप्रदायिकाज्योतिर्विदः ॥ एकयासहितासैकागणितासुतिथिषुअधिकाएकातिथिर्गणयितव्येत्यर्थः ॥ अत्रैकवचनंद्वित्र्यादितिथिविषयेजात्यभिप्रायंज्ञेयं ॥ वारैर्युताकृताप्तेत्येतद्द्वयंतिथिविशेषणं ॥ कृतशब्देनकृतादियुगचतुष्टयबोधितचतुःसंख्यालक्ष्यते ॥ आप्ताभाजिता गुणास्त्रयःअभ्रंशून्यंशशीएकः युग्मंद्वौअन्यत्स्पष्टं ॥ एतदपवादस्तत्रैव ॥ नित्येनैमित्तिकेकर्मण्यग्निचक्रंनविद्यतइति ॥ अग्निचक्रंनविद्यतेअग्निचक्रापेक्षानास्तीत्यर्थः ॥ ॥ अथाहुतिपातो ज्यौतिषे ॥ तरणिविद्भृगुभास्करिचंद्रमःकुजसुरेज्यविधुंतुदकेतवः ॥ रविभतोदिनभंगणयेत्क्रमात्प्रतिखगंत्रितयंत्रितयंन्यसेत् ॥ दिनकरार्कितमःकुजकेतवोहुतभुजोनशुभास्त्वितरेशुभाः ॥ दहनचक्रमिदंप्रविलोक्यतांहवनकर्मणिसर्वसमृद्धयइति ॥ तरणिः सूर्यः वित्बुधः भृगुःशुक्रः भास्करिःशनिः चंद्रमाःप्रसिद्धः कुजोभौमः सुरेज्योगुरुः विधुंतुदोराहुः केतुःप्रसिद्धः दिनकरः सूर्यः आर्किःशनिः तमोराहुः कुजोमंगलः केतुश्चेत्येतेहुतभुजश्चेन्नशुभाः ॥ इतरेवशिष्टाः चंद्रबुधबृहस्पतिशुक्राःहुतभुजश्चेच्छु

भाइत्यर्थः ॥ अत्रापवादःक्रियासारे ॥ नित्येनैमित्तिकेदुर्गाहोमादौनविचारयेत्इति ॥ ॥ सर्वतोभद्रपीठंतुसर्वाधारंप्रकीर्तितमितिस्मृतिवचनात्सर्वतोभद्रपीठंवेदिकायांपूर्वव्रतोद्यापनारंभोक्तप्रकारेणरचयित्वातत्रब्रह्मादिदेवताआवाह्यसंपूज्यतदुपरिवेदिपरिमितेश्लक्ष्णेक्षौमवस्त्रेकार्पासवस्त्रेवाग्रहपीठानिनिष्पादयेत्तत्प्रकारइत्थं ॥ वेदिपरिमितंश्लक्ष्णंक्षौमंवस्त्रंकार्पासंवाप्रसार्यवस्त्रप्रांतेवध्यर्थंचतुर्दिक्षुसमंतादेकैकांरेखांलिखित्वाततोंतरेकैकांगुलांतरालास्तिस्रस्तथैवलिखित्वावशिष्टंचतुरश्रमंतर्गतंप्रागुदक्चत्रेधाविभज्यतेननिष्पन्नेषुनवकोष्ठेषुमध्यकोष्ठेसूर्यस्य आग्नेयकोष्ठेसोमस्य दक्षिणकोष्ठेभौमस्य ऐशानकोष्ठेबुधस्य उत्तर कोष्ठेगुरोः पूर्वकोष्ठेशुक्रस्य पश्चिमकोष्ठेशनेः नैर्ऋतकोष्ठेराहोः वायव्यकोष्ठेकेतोःइत्येवंक्रमेणवक्ष्यमाणप्रकारेणलिखित्वातत्तद्वर्णाक्षतैःपूरयेत् ॥ अथवायथाग्रहपीठानांपत्रेषुनिवेशोभवतितावत्प्रमाणपत्रंसकर्णिकमष्टपत्रंपद्मंविलिख्यकर्णिकायांसूर्यस्याग्नेयपत्रेसोमस्यदक्षिणपत्रेभौमस्यैशानपत्रेबुधस्योत्तरपत्रेगुरोःपूर्वपत्रेशुक्रस्यपश्चिमपत्रेशनेनैर्ऋतपत्रेराहोर्वायव्यपत्रेकेतोरिति ॥ अथपीठरचनाप्रकारः ॥ प्रसारितवस्त्रस्यमध्येरक्तवर्णचूर्णेनषड्यूकासप्तयवसहितैकांगुलात्मकव्यासार्धेनकर्कटकेनसूर्यस्यवृत्तंपीठंविदध्यात् ॥ आग्नेय्यांश्वेतचूर्णेनयूकाद्वयसप्तयवसहितचतुरंगुलात्मकभुजचतुष्टयेनचतुरश्रंसोमस्यपीठं ॥ याम्यायांरक्तवर्णचूर्णेनचतुर्यूकाधिकांगुलत्रयात्मकभुजत्रयेणैकयूकापंचयवसहितद्व्यंगुललंबकंत्रिकोणंदक्षिणाग्रंभौमस्यपीठं ॥ ईशान्यांपीतचूर्णेनचतुर्यवांतरंचतुरंगुलदीर्घंउदक्संस्थंभुजसंज्ञकंरेखाद्वयंसमाग्रंलिखित्वाएतद्रेखाद्वयोदग्गताग्रयोरंतरालेतदग्रसंगतांअंतरालप्रदेशपरिमितामेकांरेखांलिखित्वापौरस्त्यभुजोत्तरदिग्गताग्रात्पुरतोग्रसंलग्नांचतुर्यवात्मिकांप्राचींरेखांविधायतथैवपाश्चात्यभुजोत्तरदिग्गताग्रात्पश्चादग्रसंलग्नांचतुर्यवात्मिकांप्रतीचींरेखांविधायभुजद्वयमध्यतउत्तरेऋजुतिर्यक्सूत्रंदत्वाभुजद्वयमध्य

तउत्तरेलिक्षापंचकयूकाद्वयसहितपंचयवाधिकांगुलद्वयंनीत्वातत्रचिह्नंकृत्वाचतुर्यवात्मकप्राक्प्रत्यग्रेखाबहिःप्रांतावारभ्यचिह्नपर्यंतंषड्यवाधिकद्व्यंगुलात्मकंभुजद्वयंकुर्यादित्येवंबाणाकारंपीठंबुधस्य ॥ उत्तरस्यांपीतचूर्णेनपूर्वपश्चिमभुजद्वयंत्र्यंगुलंदक्षिणोत्तरभुजद्वयंद्व्यंगुलमित्येवंदीर्घचतुरश्रपीठंगुरोः ॥ पूर्वस्यांश्वेतचूर्णेनपंचयूकासप्तयवैकांगुलात्मकव्यासार्धेनकर्काटकेनवृत्तंकृत्वातस्मिन्वृत्तेपूर्वादिशमारभ्ययूकात्रययवद्वयसहितद्व्यंगुलमिताःपंचज्याःकृत्वावशिष्टंमार्जयेदित्येवंपंचकोणपीठंशुक्रस्य, अथवायूकाषट्कसहितद्व्यंगुलात्मकव्यासार्धेनवृत्तेकृत्वातस्मिन्वृत्तंपूर्वादिशमारभ्ययूकाषट्कयवषट्कसहितत्र्यंगुलपरिमितप्रदेशेचिह्नंकृत्वाततआरभ्यान्येषुप्रदेशेष्वेवमेवचिह्नानीत्येवंपंचचिह्नानिकर्काटकेनकृत्वायस्मात्कस्मादेकस्माच्चिह्नादनंतरंचिह्नंविहाय तृतीयचिह्नसंलग्नंयूकाद्वययवत्रयाधिकांगुलपंचकपरिमितंबाहुंकृत्वैवमेवेतरांश्चतुरोबाहून्संपाद्यकोणाधःस्थान्बाहून्वृत्तंचमार्जयेदित्येवमुत्कलसंज्ञकंपंचकोणंशुक्रस्यपीठं ॥ पश्चिमायांकृष्णचूर्णेनलिक्षाचतुष्टययूकाचतुष्टययवचतुष्टयाधिकचतुरंगुलात्मकव्यासार्धेनवृत्तंकृत्वावृत्तसंगतांयूकापंचकयवत्रयाधिकषडंगुलमितांज्यांकुर्यादित्येवंप्रत्यग्ज्यंषडंगुलक्षेत्रफलंशनेःपीठं, अथवा लिक्षाषट्कयवपंचकाधिकांगुलद्वयात्मकव्यासार्धेनवृत्तंकृत्वायूकाषट्कयवपंचकाधिकांगुलत्रयपरिमितांवृत्तरेखासंलग्नांज्यासंज्ञकांरेखांदद्यादित्येवंद्व्यंगुलक्षेत्रफलंशनेःपीठं ॥ नैर्ऋत्यांनीलचूर्णेनचतुरंगुलपरिमितचतुर्भुजंचतुरश्रंकृत्वातस्यचतुरश्रस्याग्नेयकोणाद्दक्षिणतोयूकाषट्कैकयवाधिकैकांगुलात्मकंप्रदेशंऋजुतयावर्धयित्वातत्रचिह्नंकृत्वैवमेवोत्तरतोवर्धयित्वाचिह्नंकृत्वादक्षिणदिग्गतचिह्नान्नैर्ऋतकोणपर्यंतांरेखांलिखित्वोत्तरदिग्गतचिह्नाद्वायव्यकोणपर्यंतांरेखांलिखित्वाधःस्थद्व्यंगुलात्मकभुजार्धयोश्चिह्नंकृत्वाताभ्यांचिह्नाभ्यामेकैकांगुलात्मकव्यासार्धेनकर्काटकेनवृत्तद्वयंलिखित्वामध्यस्थितंसर्वंमार्जयेदित्येवंशूर्पाकारंराहोः॥वा

यव्यांनानावर्णैः पूर्वापरमष्टांगुलदीर्घंचतुर्यवांतरंरेखाद्वयंविलिख्यअधआरभ्यपंचांगुलप्रमाणंउपरिभागादेकांगुलप्रमाणंप्रदेशं उत्तररेखायास्त्यक्त्वाशिष्टद्व्यंगुलप्रमाणांरेखांसंमार्ज्यैकयवाधिकचतुरंगुलात्मकौभुजौउत्तरतोमिथोलग्नास्यौकुर्यादित्येवंध्वजाकारंपीठंकेतोः ॥ सर्वत्रकोष्ठमध्यभागानुसारेणपीठमध्यभागकल्पना ॥ आदित्याभिमुखाःसर्वेइत्येतस्मिन्पक्षेसोमचतुरश्रपीठस्यदिक्षुकोणाःकल्पनीयाः ॥ भौमस्यतुपूर्ववदेवबाणस्याग्रंईशानकोष्ठनैर्ऋतकोणसंमुखंयथाभवतितथाबुधबाणाकारपीठं ॥ बृहस्पतेःपूर्ववदेव ॥ शुक्रपीठस्यपश्चिमांदिशमारभ्यपंचज्याकल्पनं ॥ शनेःपीठंप्राग्ज्यंकल्पनीयं ॥ नैर्ऋतकोष्ठैशानकोणाभिमुखशूर्पाग्रंकल्पनीयं ॥ ध्वजस्योत्तराग्रतापूर्वत्रोक्ताअत्रदक्षिणाग्रतेतिकेतुपीठमितिविशेषः ॥ सर्वतोभद्रादिपीठेमूलमंत्रेणजुहुयादितिवचनाभावान्नमूलमंत्रेणहोमःकिंतु ॥ प्रणवादिचतुर्थ्यंतंस्वाहाशब्दसमन्वितं ॥ स्यात्पीठदेवताहोमेमंत्रोनामैवकीर्तितइतिमंत्रप्रकाशकारोक्तेर्नमःशब्दरहितेनैवनाममंत्रेणहोमइतिद्रष्टव्यं ॥ मूलमंत्रस्वरूपंगारुडे ॥ प्रणवादिचतुर्थ्यंतंनमोंतंचैवसत्तम ॥ देवतायाःस्वकंनाममूलमंत्रःप्रकीर्तितइति ॥ तथाचयत्रमूलमंत्रेणजुहुयादितिवचनंविशेषविहितमंत्राभावश्चतत्रायंमूलमंत्रः ॥ तेनकर्तव्येहोमेनमःशब्दोत्तरंस्वाहाकारोभवति ॥ इतिग्रहयज्ञोपकरणनिर्णयः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ २६७ ॥ ग्रहयज्ञप्रयोगः ॥

श्रीः ॥ कर्तास्नात्वानित्यकर्मनिर्वर्त्यज्योतिर्विदोक्तेकालेआचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यकरिष्यमाणामुककर्मणिग्रहानुकूल्यसिद्धिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंग्रहयज्ञंकरिष्येइत्युपनयनादिकर्मप्रारंभेषुनैमित्तिकग्रहयज्ञसंकल्पः ॥ त्रिजन्मनक्षत्रायनविषुवोपरागेषुत्रिजन्मनक्षत्रेग्रहयज्ञंकरिष्ये अयनेविषुवेउपरागेवाग्रहयज्ञंकरिष्येइतिनित्यग्रहयज्ञसंकल्पः ॥ विपदपगमसंपदादि

कामनासुविपदपगमार्थंसंपत्प्राप्त्यर्थंपुष्टिप्राप्त्यर्थंइत्येवंतत्तत्कामनानुसारेणकाम्यग्रहयज्ञसंकल्पः ॥ तत्रनित्यनैमित्तिकयोर्यथोक्तवस्तूनितदभावेप्रतिनिधिरूपाणियथासंभवंसंपादयेत् ॥ काम्येतुप्रतिनिध्यभावाद्यथोक्तवस्तून्येव ॥ ततोगणपतिपूजनादिनांदीश्राद्धांतंकृत्वाआचार्यादिवरणंकुर्यात् ॥ अमुकप्रवरान्वितामुकगोत्रोत्पन्नोमुकशाखाध्यायीअमुकशर्माहं अमुकप्रवरान्वितामुकगोत्रोत्पन्नममुकशाखाध्यायिनममुकशर्माणमस्मिन्ग्रहयज्ञआचार्यत्वेनत्वांवृणेइतिविधिज्ञंकुशलंस्वशाखाविदंसदाचारिणंब्राह्मणंपाणिनापाणिंसंस्पृश्यवृणुयात् ॥ तद्धस्तेफलादिदद्यादित्याचारः ॥ ततस्तंसंपूज्यप्रार्थयेत् ॥ आचार्यस्तुयथास्वर्गेशक्रादीनांबृहस्पतिः ॥ तथात्वंममयज्ञेस्मिन्नाचार्योभवसुव्रतेति ॥ ततोब्रह्माणंवृत्वासंपूज्य ॥ यथाचतुर्मुखोब्रह्मास्वर्गेलोकेपितामहः ॥ तथात्वंममयज्ञेस्मिन्ब्रह्माभवमहीसुरेतितंप्रार्थयेत् ॥ ततःसदस्यंवृत्वासंपूज्य ॥ भगवन्सर्वधर्मज्ञसर्वधर्मभृतांवर ॥ विततेममयज्ञेस्मिन्सदस्योभवसुव्रतेतितंप्रार्थयेत् ॥ ततोहोमानुसारेणर्त्विजोवृत्वासंपूज्य ॥ अस्ययागस्यनिष्पत्तौभवंतोभ्यर्थितामया ॥ सुप्रसन्नैःप्रकर्तव्यंकर्मेदंविधिपूर्वकमितितान्प्रार्थयेत् ॥ आचार्यःअग्न्यायतनस्यपश्चादुपविश्याचम्यप्राणानायम्ययदत्रसंस्थितंभूतंस्थानमाश्रित्यसर्वदा ॥ स्थानंत्यक्त्वातुतत्सर्वंयत्रस्थंतत्रगच्छतु ॥ अपक्रामंतु० ब्रह्मकर्मसमारभेइतिप्रागादिक्रमेणसर्वतःसर्षपान्विकीर्य ॥ शुचीवइत्यस्यविश्वेदेवामरुतस्त्रिष्टुप् अग्निःशुचिव्रततमइतिद्वयोर्विश्वेदेवाअग्निःशुचिर्गायत्रीपंचगव्येनभूमेःप्रोक्षणेविनियोगः ॥ ॐ शुचीं॑वोह॒व्याम॑रुत॒ःशुचीं॑नां ॥ शुचिं॑ꣳहिनोम्यध्व॒रꣳशुचिं॑भ्यः ॥ ऋ॒तेन॑स॒त्यमृ॑त॒साप॑आयन् ॥ शुचिं॑जन्मान॒ःशुच॑यःपाव॒काः ॥ अ॒ग्निःशुचिं॑व्रततमः ॥ शुचि॒र्विप्र॒ःशुचिं॑ःक॒विः ॥ शुचीं॑रोचत॒आहु॑तः ॥ उद॑ग्ने॒शुच॑य॒स्तव॑शु॒क्राभ्राज॑त ईरते ॥ तव॒ज्योतीं॑ꣳष्य॒र्चय॑ः ॥ इतिपंचगव्येनसर्वतोयागभूमिंप्रोक्ष्य ॥ आपोहिष्ठेतितृचस्याग्निरापोगायत्रीशुद्धोदकेनभूमिप्रो

क्षणेवि० ॥ ॐ आपो॒हिष्ठाम॑यो॒भुव॒० ज॒नर्यथाचनः॥ इतिशुद्धोदकेनसर्वतोयागभूमिंप्रोक्ष्य ॥ स्वस्तिनइत्यस्ययाज्ञिक्योदेवताउपनिषदइंद्रादयोविराट्त्रिष्टुप्जपेवि० ॐ स्व॒स्तिन॒इंद्रो॑० दँधातुइतिजपेत् ॥ देवाआयांतु यातुधानाअपयांतु विष्णोदेवयजनंरक्षस्व इत्यग्न्यायतनस्यपश्चाद्भूमिमभिमृशेत् ॥ मंडपपक्षेमंडपार्थभूमिशोधनादितदीयदेवतापूजनांतंशांतिरत्नमालायां वक्ष्यमाणप्रकारेणकुर्यात् ॥ उक्तलक्षणकुंडसत्वेतत्कुशमुष्टिनासंमृज्यकुंडोपरितनमेखलायांश्वेतवर्णभूषितायां इदंविष्णुरित्यस्यसोमोविष्णुर्गायत्रीविष्णवावाहनेवि० ॐ इ॒दंविष्णु॒र्विच॑क्रमे० पाꣳसुरे विष्णवेनमः विष्णुमावाहयामीतिविष्णुमावाहयेत् ॥ ततोमध्यमेखलायांरक्तवर्णभूषितायां ब्रह्मजज्ञानमित्यस्याग्निर्ब्रह्मात्रिष्टुप्ब्रह्मावाहनेवि० ॐ ब्रह्म॑जज्ञा॒नं० श्च॒विर्वः ब्रह्मणेनमः ब्रह्माणमावाहयामिइतिब्रह्माणमावाहयेत् ॥ ततोधोमेखलायांकृष्णवर्णभूषितायां मृडानोरुद्रेत्यस्याग्नीरुद्रोविराड्जगती रुद्रावाहनेवि० ॐ मृ॒डानो॑रुद्रो॒तनो॒० प्रणीं॑तौ रुद्रायनमःरुद्रमावाहयामिइतिरुद्रमावाहयेत्॥ उदकस्पर्शः ॥ ततोयोन्यांरक्तवर्णभूषितायां गौरीमिमायेत्यस्यविश्वेदेवागौरीजगतीगौर्यावाहनेवि० ॐ गौ॒रीर्मि॑मायसलि॒लानि॒तक्ष॑ती ॥ एक॑पदी० व्यो॑मन् गौर्यै नमः गौरीमावाहयामि इतिगौरीमावाहयेत् ॥ ततःपदार्थानुसमयेनतैरेवमंत्रैःक्रमेणषोडशोपचारैःसंपूज्यायतनंसमंताद्रंगवल्लिकयाभूषयित्वाग्न्यायतनंगोमयेनोपलिप्योल्लेखनादिकृत्वा वरदनामानंमथितंश्रोत्रियागारादाहृतंवाग्निंमध्येप्रतिष्ठाप्यचत्वारिशृंगेतिध्यायेत् ॥ पुष्टिकामनायांतुबलवर्धननामाग्निः ॥ ततोमंडपस्यैशानकोष्ठेमध्येएकहस्तप्रमाणांचतुरश्रांद्वादशांगुलोच्चांवेदिंविधायतस्याअधस्तादेकांगुलोच्छ्रायंद्व्यंगुलविस्तारंएकंवप्रंकृत्वातस्याधस्तात्तथैवान्यदेकंवप्रंकृत्वातस्याधस्तादेकंवप्रंद्व्यंगुलोच्छ्रायविस्तारंकृत्वातद्वप्रत्रयंउपरितनवप्रमारभ्यक्रमेणश्वेतरक्तकृष्णचूर्णैरंजयेत् ॥ एतानिवप्राणिवेदिप्रमाणांतर्गतान्येवभवंति ॥

ततोवेद्यांसतिसंभवेसर्वतोभद्रंपीठंविरच्यतत्रपूर्वंव्रतोद्यापनारंभोक्तप्रकारेणब्रह्मा[१]दिदेवताआवाह्यनर्यप्रजामितिप्रतिष्ठाप्यपदा
र्थानुसमयेनपूजयेत् ॥ कांडानुसमयपक्षेआवाहनादिषोडशोपचारैरेकस्यपूजांकृत्वापरस्यावाहनादिषोडशोपचारैःपूजांकुर्यादि
त्येवंक्रमेणसर्वदेवतापूजनं ॥ ततआयतनकरणादिआघारवत्तंत्रेणैतदुद्देशेनदशदशतिलाहुतीर्घृताहुतीर्वाजुहुयात् ॥ एकैका
आहुतिरितिसंप्रदायः ॥ मेर्वादीनांनमःशब्दरहितैःप्रणवादिचतुर्थ्यंतैःस्वाहाशब्दसमन्वितैर्नाममंत्रैर्होमः ॥ होमकर्मणिसमा
प्तेग्रहपीठवस्त्रंप्राच्यांशुक्रपीठंयथाभवतितथासर्वतोभद्रपीठोपर्यास्तीर्यप्रतिमानामग्न्युत्तारणंकुर्यात् ॥ अश्मन्नूर्जमित्यनुवाक
मंत्राणामग्निर्ऋषिःअग्निर्देवतात्रिष्टुबादीनिछंदांसिअग्न्युत्तारणेवि० ॐ अश्मन्नूर्जंपर्वते० इत्यनुवाकेनप्रतिमानामग्न्युत्तारणंकृ
त्वापंचामृतैः शुद्धोदकेनचप्रक्षाल्यसूर्यप्रतिमायाःकपोलौस्पृष्ट्वाप्राणप्रतिष्ठांविदध्यात् ॥ ॥ अस्यश्रीप्राणप्रतिष्ठामंत्रस्यब्रह्म
विष्णुमहेश्वराऋषयः ऋग्यजुःसामानिच्छंदांसिचिद्रूपापराप्राणशक्तिर्देवताआंबीजं ह्रींशक्तिः क्रोंकीलकं सूर्यप्रतिमायांप्राणप्र
तिष्ठापनेवि० ॥ ॐ आंह्रींक्रोंयंरंलंवंशंषंसंहोंहंसःसोहंसूर्यप्रतिमायाःप्राणाइहप्राणाः ॥ पुनः ॐ आंह्रीमित्यादि० सूर्यप्रतिमा
याजीवइहस्थितः ॥ पुनः ॐ आंह्रीमित्यादि० सूर्यप्रतिमायाःसर्वेंद्रियाणि ॥ पुनः ॐ आंह्रीमित्यादिवाङ्मनश्चक्षुःश्रोत्रत्वग्जि
ह्वाघ्राणपाणिपादपायूपस्थाइहैवागत्यस्वस्तयेसुखंचिरंतिष्ठंतुस्वाहा इतिजपित्वा ॥ अस्यैप्राणाःप्रतिष्ठंतुअस्यैप्राणाःक्षरंतुच ॥
अस्यैदेवत्वमर्चायैस्वाहाइतिमंत्रमुक्त्वाप्रतिमांसजीवांध्यायेत् ॥ सर्वेंद्रियाणिवाङ्मनश्चक्षुःश्रोत्रत्वग्जिह्वाघ्राणपाणिपादपायूप
स्थाइत्येकमेववा एवंप्राणप्रतिष्ठांविधायप्रतिमांपंचामृतैःसंस्नाप्यशुद्धोदकेनस्नापयेत् ॥ ततउदुत्यमित्यस्यसोमःसूर्योगायत्रीसू

---

[१] ब्रह्मादिमंडलदेवताःसंस्काररत्नमालास्थेस्मिन्प्रयोगेत्रैवोक्ताअपिपूर्वमुद्यापनोपक्रमेसंगृहीताएवेतिविस्तरभियानात्रपुनःसंगृहीताः ।

र्यंप्रतिमानेत्रोन्मीलनेवि० ॥ ॐ उदु॒त्यंजा॒० सूर्यं इतिमंत्रेणसुवर्णशलाकयादर्भशलाकयावागोघृतंगृहीत्वातेनप्रतिमायादक्षवामनेत्रेमंत्रावृत्त्याक्रमेणोन्मील्य ॥ अंजंतित्वामित्यस्यविश्वेदेवावनस्पतिस्त्रिष्टुप् सूर्यप्रतिमानेत्रयोर्मधुनाभ्यंजनेवि० ॥ ॐ अ॒ंजंति॒त्वाम॑ध्व॒रेदे॑व॒यंत॑ः ॥ वन॑स्पते॒मधु॑ना॒० र॒स्याउ॒पस्थे॑ ॥ मंत्रावृत्त्याक्रमेणनेत्रेमधुनाभ्यज्योपहारंनिवेदयेत् ॥ नेत्रोन्मीलनमारभ्योपहारनिवेदनपर्यंतंप्रतिमायाःपुरतःस्वयंअन्योपियःकश्चननैवतिष्ठेत् ॥ एवंसोमादिप्रतिमानामग्न्युत्तारणादिकमूहेन प्रत्येकंकर्तुमशक्तौसर्वासांसहैवोहेन तत्रहंसःसोहमित्यनंतरंसूर्यादिप्रतिमासुप्राणप्रतिष्ठापनेवि० सूर्यादिप्रतिमानांप्राणाइत्यादिरूहोयथायथं॥ ॥ततोग्रहानावाहयेत् ॥यथा ॥ आसत्येनेत्यस्यविश्वेदेवाःसूर्यस्त्रिष्टुप् समस्तव्याहृतीनांप्रजापतिःप्रजापतिर्बृहती सूर्यावाहनेवि० ॐ आस॒त्येन॒रज॑सा० वि॒पश्य॑न्॥ भूर्भुवःसुवः भगवन्ग्रहाधिपतेकिरीटिन्त्रिदेवतामयपद्मासनपद्माभयकरद्विभुजलोहितमाल्यांबरधरलोहितगंधानुलेपनमाणिक्याभरणभूषितजपापुष्पोपमद्युतेसप्ताश्वरथारूढकालिंगदेशोद्भवकाश्यपसगोत्रसूर्येहागच्छेतिमध्येद्वादशांगुलवर्तुलेआरक्ताक्षतपूरितेपीठेप्राङ्मुख्यांताम्रप्रतिमायांरक्ताक्षतैःसूर्यमावाह्येहाधितिष्ठेतिस्थापयेत् ॥ भूर्भुवःसुवरित्यादिदेवतापदांतमुक्त्वापूजार्थंत्वामावाहयामीत्यावाह्येहाधितिष्ठेतिस्थापयेदित्येवंवासर्वत्रप्रयोगः ॥ आप्यायस्वेत्यस्यसोमोविश्वेदेवावासोमोगायत्रीसमस्तव्या० सोमावाहनेवि० ॐ आप्या॑यस्व॒० ग॒थे भूर्भुवःसुवः भगवन्नक्षत्राधिपतेकिरीटिन्सुधामयगदावरकरद्विभुजश्वेतमाल्यांबरधरश्वेतगंधानुलेपनमौक्तिकाभरणभूषितगोक्षीरोपमद्युतेदशाश्वरथारूढयमुनातीरोद्भवआत्रेयसगोत्रसोमेहागच्छेत्याग्नेय्यांचतुर्विंशत्यंगुलेचतुरश्रेश्वेताक्षतपूरितेपीठेप्रत्यङ्मुख्यांस्फटिकप्रतिमायांरजतप्रतिमायांवाश्वेताक्षतैःसोममावाह्येहाधितिष्ठेतिस्थापयेत् ॥ अग्निर्मूर्धेत्यस्यप्रजापतिरग्निर्वांगारकोगायत्रीसमस्तव्या० अंगार

कावा॰ ॐ अ॒ग्निर्मू॒र्धादि॒वः॰ जिन्वति भूर्भुवःसुवः भगवन्अग्न्याकृतेकिरीटिन्शक्तिशूलगदावरकरचतुर्भुजलोहितमाल्यांबरधरलोहितगंधानुलेपनप्रवालाभरणभूषितज्वलत्पुंजोपमद्युतेरक्तमेषरथारूढअवंतिकासमुद्भवभारद्वाजसगोत्रअंगारकेहागच्छेतिदक्षिणेत्र्यंगुलेत्रिकोणेरक्ताक्षतपूरितेपीठेदक्षिणामुख्यांरक्तचंदनप्रतिमायांसुवर्णप्रतिमायांवारक्ताक्षतैरंगारकमावाह्येहाधितिष्ठेतिस्थापयेत् ॥ उद्बुध्यस्वेत्यस्याग्निर्बुधस्त्रिष्टुप् समस्तव्या॰ बुधावाह॰ ॐ तद्बुध्यस्वाग्ने॒॰ तंतुमेतं भूर्भुवःसुवः भगवन्सौम्याकृतेकिरीटिन्सर्वज्ञानमयखड्गचर्मगदावरकरचतुर्भुजपीतमाल्यांबरधरपीतगंधानुलेपनमरकताभरणभूषितकुंकुमोपमद्युतेपीतसिंहरथारूढमगधदेशोद्भवात्रेयसगोत्रबुधेहागच्छेतिऐशान्यांचतुरंगुलेबाणाकरेपीताक्षतपूरितेपीठेउदङ्मुख्यांसुवर्णप्रतिमायांपीताक्षतैर्बुधमावाह्येहाधितिष्ठेतिस्थापयेत् ॥ बृहस्पतइत्यस्यविश्वेदेवाबृहस्पतिस्त्रिष्टुप् समस्तव्या॰ बृहस्पत्यावा॰ ॐ बृह॑स्पते॒अति॒यद॒र्यो॰ चित्रं भूर्भुवःसुवः भगवन्सर्वदेवताचार्यकिरीटिन्सर्वविद्यामयदंडाक्षसूत्रकमंडलुवरकरचतुर्भुजपीतमाल्यांबरधरपीतगंधानुलेपनपुष्परागाभरणभूषितसुवर्णोपमद्युतेपीताश्वरथारूढसिंधुदेशोद्भवांगिरसगोत्रबृहस्पतइहागच्छेत्युत्तरेषडंगुलेदीर्घचतुरश्रेपीताक्षतपूरितेपीठेउदङ्मुख्यांसुवर्णप्रतिमायांपीताक्षतैर्बृहस्पतिमावाह्येहाधितिष्ठेतिस्थापयेत् ॥ शुक्रंतइत्यस्यविश्वेदेवाःशुक्रस्त्रिष्टुप्समस्तव्या॰ शुक्रावाह॰ ॐ शुक्रंते॑अ॒न्य॰ रा॒तिर॑स्तु भूर्भुवःसुवः भगवन्सर्वदैत्याचार्यकिरीटिन्सर्वविद्यामयदंडाक्षसूत्रकमंडलुवरकरचतुर्भुजश्वेतमाल्यांबरधरश्वेतगंधानुलेपनवज्राभरणभूषितरजतोपमद्युतेश्वेताश्वरथारूढभोजकटदेशोद्भवभार्गवसगोत्रशुक्रेहागच्छेतिपूर्वेनवांगुलेपंचकोणेश्वेताक्षतपूरितेपीठेप्राङ्मुख्यांरजतप्रतिमायांश्वेताक्षतैःशुक्रमावाह्येहाधितिष्ठेतिस्थापयेत् ॥ शंनोदेवीरित्यस्याग्निःप्रजापतिर्वाशनैश्चरोगायत्रीसमस्तव्या॰ ॐ शंनो॑दे॒वीर॒भिष्ट॑ये आपो॑भवंतु॰ स्रवंतु

नःभूर्भुवःसुवः भगवन्क्रूराकृतेकिरीटिन् शूलबाणधनुर्वरकरचतुर्भुजनीलमाल्यांबरधरनीलगंधानुलेपननीलाभरणभूषितकज्जलपुंजोपमद्युतेनीलगृध्ररथारूढसौराष्ट्रदेशोद्भवकाश्यपसगोत्रशनैश्चरेहागच्छेतिपश्चिमेद्व्यंगुलेषडंगुलेवाधनुराकारेनीलाक्षतपूरितेपीठेप्रत्यङ्मुख्यांलोहप्रतिमायांनीलाक्षतैःशनैश्चरमावाह्येहाधितिष्ठेतिस्थापयेत् ॥ कयानइत्यस्यविश्वेदेवाराहुर्गायत्रीसमस्तव्या० राह्वावा० ॐ कयानश्चित्र० वृता भूर्भुवःसुवः भगवन्क्रूराकृतेकिरीटिन्करालवदनासिंहिकानंदनखड्गचर्मशूलवरकरचतुर्भुजकृष्णमाल्यांबरधरकृष्णगंधानुलेपनगोमेदाभरणभूषितकालमेघोपमद्युतेकृष्णसिंहरथारूढराठिनापुरोद्भवपैठीनसिसगोत्रराहोइहागच्छेतिनैर्ऋत्यांद्वादशांगुलेशूर्पाकारेकृष्णाक्षतपूरितेपीठेदक्षिणामुख्यांसीसप्रतिमायांकृष्णाक्षतैराहुमावाह्येहाधितिष्ठेतिस्थापयेत् ॥ केतुंकृण्वन्नित्यस्यविश्वेदेवाःकेतुर्गायत्रीसमस्तव्या० केत्वावा० ॐ केतुंकृण्वन्नकेतवे० रजायथाः भूर्भुवःसुवः भगवन्क्रूराकृतेकिरीटिन्गदावरकरद्विभुजचित्रमाल्यांबरधरचित्रगंधानुलेपनवैडूर्याभरणभूषितधूम्रोपमद्युते चित्रकपोतरथारूढअंतर्वेदिसमुद्भवजैमिनिसगोत्रकेतोइहागच्छेतिवायव्यांषडंगुलेध्वजाकारेचित्राक्षतपूरितेपीठेदक्षिणामुख्यांकांस्यप्रतिमायां चित्राक्षतैःकेतुमावाह्येहाधितिष्ठेतिस्थापयेत् ॥ बहुवचनांतोवाकेतुशब्दः अस्मिन्पक्षेऋष्यादिस्मरणवाक्येकेतवोगायत्रीत्यूहः भगवंतःक्रूराकृतयःकिरीटिनोगदावरकराद्विभुजाश्चित्रमाल्यांबरधराश्चित्रगंधानुलेपनावैदूर्याभरणभूषिताधूम्रोपमद्युतयश्चित्रकपोतरथारूढाअंतर्वेदिसमुद्भवाजैमिनिसगोत्राःकेतवइहागच्छतेत्यावाहनवाक्यऊहः इहाधितिष्ठतेतिस्थापनवाक्ये ॥ अथवा देशगोत्रेएवोच्चार्ये ॥ यथोक्तप्रतिमानामलाभेसर्वाःसुवर्णमय्यःतदलाभेपूगीफलेषुअक्षतपुंजेषुवा ॥ यथोक्ताक्षतालाभेसर्वाःश्वेताएव ॥ सर्वेग्रहाआदित्याभिमुखाएववास्थापनीयाः ॥ अस्मिन्पक्षेसूर्यःप्रसिद्धप्राच्यभिमुखएव ॥ अथाधिदेवताः ॥ त्र्यंबक

मित्यस्यविश्वेदेवाईश्वरोनुष्टुप् समस्तव्या० ईश्वरावा० ॐ त्र्यंबकंयजामहे० मामृता॑त्ईश्वरायनमः पंचवक्रंप्रतिवक्रंत्रिलोचनं
वृषारूढंचंद्रमौलिंचतुर्भुजंकपालशूलखट्वांगवरधारिणंईश्वरमावाहयामीतिसूर्यदक्षिणपार्श्वेईश्वरं ॥ गौरीमिमायेत्यस्यविश्वेदेवा
उमाजगती समस्तव्या० उमावाह० ॐ गौ॒रीमि॑मायसलि॒लानि॒तक्ष॑ती एक॑पदी० व्यो॑मन्भू० उमायैनमः त्रिदशपूजितांश्वेता
सनांपुरोगतसिंहांचतुर्भुजांअक्षसूत्रकमलदर्पणकमंडलुधारिणींउमामावा० इतिसोमदक्षिणपार्श्वेउमां ॥ यदक्रंदइत्यस्याग्निः
स्कंदस्त्रिष्टुप् समस्तव्या० स्कंदावा० ॐ यदक्रं॑दः० अर्व॑न् भू० स्कंदायनमः षण्मुखंरक्तांबरधरंशिखंडकविभूषणंमयूरवाहनं
चतुर्भुजंकुक्कुटघंटावैजयंतीपताकाशक्तिधारिणंस्कंदमावा० इत्यंगारकदक्षिणपार्श्वेस्कंदं ॥ सहस्रशीर्षेत्यस्यप्रजापतिर्नारायणो
नुष्टुप् समस्त० नारायणावा० ॐ स॒हस्र॑शीर्षा॒पुरु॑षः स॒ह॒स्रा॒० दशांगुलं भू० नारायणायनमः नीलमेघच्छविंश्रीवत्सांकंकौस्तु
भवक्षसंगरुडारूढंचतुर्भुजंपद्मकौमोदकीचक्रशंखधारिणंनारायणमा० इतिबुधदक्षिणपार्श्वेनारायणं ॥ ब्रह्मादेवानामित्यस्य
विश्वेदेवाब्रह्मात्रि ष्टुप् समस्तव्या० ॐ ब्र॒ह्मादे॒वानां॑० रेभ॑न् भू० ब्रह्मणेनमः यज्ञोपवीतिनंपद्मासनस्थंजटिलंचतुर्मुखंचतुर्भुजं
अक्षमालास्रुवपुस्तककमंडलुधारिणंपार्श्वभागस्थापितपीतवस्त्रकृष्णाजिनंपार्श्वभागस्थितहंसंब्रह्माणमा० इतिबृहस्पतिदक्षिणपा
र्श्वेब्रह्माणं॥सजोषाइंद्रेत्यस्यसोमइंद्रस्त्रिष्टुप् समस्तव्या० इंद्रावा० ॐ स॒जोषा॑इंद्र॒० वि॒श्वतो॑नः भू० इंद्रायनमः चतुर्दंतगजारू
ढंवज्रांकुशपाणिंशचीपतिंनानाभरणभूषितंइंद्रमा० इतिशुक्रदक्षिणपार्श्वेइंद्रं ॥ इमंयमेत्यस्यविश्वेदेवायमस्त्रिष्टुप् समस्तव्या०
यमावा० ॐ इ॒मंय॑मप्रस्त॒र० मादयस्व भू० यमायनमः ईषत्पीतंदंडपाशपाणिंकृष्णवर्णंरक्तनेत्रंनानाभरणभूषितंमहिषारूढंय
ममा० इतिशनैश्चरदक्षिणपार्श्वेयमं ॥ कार्षिरसीत्यस्यसोमःकालोयजुःएकपदागायत्रीवासमस्तव्या० कालावा० ॐ कार्षि॑रस्य

॥२८०॥

पा॒पांमृध्रं भू० कालायनमः करालवदनंविभीषणंनित्यगंसर्पवृश्चिकरोमाणंपाशदंडपाणिंकालमा० इतिराहुदक्षिणपार्श्वेकालं ॥ चित्रावसोइत्यस्यप्रजापतिश्चित्रगुप्तोयजुःएकपदाजगतीवा समस्त० चित्रगुप्तावा० ॐ चित्रा॑वसोस्वस्तितेपा॒रमशी॑य भू० चित्रगुप्तायनमः उदीच्यवेषसाकारंलेखनीपत्रिकापाणिंसौम्यदर्शनंचित्रगुप्तमा० इतिकेतुदक्षिणपार्श्वेचित्रगुप्तं ॥ इत्यधिदेवताःसुवर्णप्रतिमासुपूगीफलेषुअक्षतपुंजेषुवाआवाहयेत् ॥ अथप्रत्यधिदेवताः ॥ अग्निंदूतमित्यस्यप्रजापतिरग्निर्गायत्रीसमस्त० अग्न्यावा० ॐ अ॒ग्निंदू॒तंवृ॑णीमहे होता॑रं० सु॒क्रतुं॑ भू० अग्नयेनमः पिंगभ्रुवंश्मश्रुलंपिंगलनेत्रंछागस्थंअरुणंसप्तार्चिषंअक्षसूत्रशक्तिधारिणंअग्निमा० इतिसूर्योत्तरपार्श्वेग्निं ॥ अप्सुमइत्यस्यविश्वेदेवाआपोनुष्टुप् समस्तव्या० अबावा० ॐ अ॒प्सुमे॒सोमो॑अब्रवीत् अ॒ंत० वि॒श्वभेषजीः भू० अद्भ्योनमः स्त्रीरूपिणीःश्वेतामकरवाहनामुक्ताभरणभूषिताःपाशकलशधारिणीरपआ० इतिसोमोत्तरपार्श्वेऽपः ॥ स्योनापृथिवीत्यस्ययाज्ञिक्योदेवताउपनिषदःपृथिवीगायत्री समस्त० पृथिव्यावा० ॐ स्यो॒नापृ॑० स॒प्रथाः॑ भू० पृथिव्यैनमः शुक्लवर्णांदिव्याभरणभूषितांचतुर्भुजांरत्नपात्रसस्यपात्रौषधपात्रपद्मधारिणींसौम्यवपुषंचंडांशुसदृशांबरांचतुर्दिङ्नागपृष्ठगतांपृथिवीमा० इतिअंगारकोत्तरपार्श्वेपृथिवीं ॥ इदंविष्णुरित्यस्यसोमोविष्णुर्गायत्री समस्त० विष्णवावा० ॐ इ॒दंविष्णु॒० पांसु॒रे भू० विष्णवेनमः नीलमेघच्छविंश्रीवत्सांकंकौस्तुभवक्षसंगरुडारूढंचतुर्भुजंपद्मशंखचक्रकौमोदकीधारिणंविष्णुमा० इतिबुधोत्तरपार्श्वेविष्णुं ॥ इंद्रंवइत्यस्यविश्वेदेवाइंद्रोगायत्री समस्तव्या० इंद्रावा० ॐ इंद्रं॑वोवि॒० केव॑लः भू० इंद्रायनमः चतुर्दंतगजारूढंवज्रांकुशपाणिंनानाभरणभूषितंशचीपतिमिंद्रमा० इतिबृहस्पत्युत्तरपार्श्वेइंद्रं ॥ इंद्राणीमित्यस्यविश्वेदेवाइंद्राण्यनुष्टुप् समस्त० इंद्राण्यावा० ॐ इंद्रा॒णीमा॒सुनारि॑षुसु॒पत्नीं॑० मरं॑ते॒पतिः॑ भू० इंद्राण्यैनमः नानालंकारमंडितांदिव्यवस्त्रांश्वेतमाल्यांबरधरांश्वे

तगंधानुलेपनांसौम्यांसंतानमंजरीवरकरांइंद्राणीमा॰ इतिशुक्रोत्तरपार्श्वेइंद्राणीं ॥ प्रजापतइत्यस्यविश्वेदेवाःप्रजापतिस्त्रिष्टुप् समस्त॰ प्रजापत्यावा॰ ॐ प्रजा॑पते॒नत्वदे॒ता॰ रयी॒णां भू॰ प्रजापतयेनमः यज्ञोपवीतिनंहंसस्थंएकवक्रंचतुर्भुजमक्षस्रक्स्रुव पुस्तककमंडलुधारिणंप्रजापतिमा॰ इतिशनैश्चरोत्तरपार्श्वेप्रजापतिं ॥ आयंगौरित्यस्याग्निःसर्पागायत्री समस्तव्या॰ सर्पावा॰ ॐ आयंगोःपृश्नि॰ न्त्सुर्वः भू॰ सर्पेभ्योनमः अक्षसूत्रधरान्कुंडिकाकारपुच्छसंयुतान्भीषणानेकभोगांस्त्रिभोगान्वासर्पानावा॰ इतिराहूत्तरपार्श्वेसर्पान् ॥ ब्रह्मादेवानामित्यस्यविश्वेदेवाब्रह्मात्रिष्टुप् समस्तव्या॰ ब्रह्मावा॰ ॐ ब्र॒ह्मादे॒वानां॑पद॒वीः॰ रेभ॑न् भू॰ ब्रह्मणेनमः यज्ञोपवीतिनंपद्मासनस्थंजटिलंचतुर्मुखंचतुर्भुजंअक्षस्रक्स्रुवपुस्तककमंडलुधारिणंपार्श्वभागस्थापितपीतवस्त्रकृष्णा जिनंपार्श्वभागस्थितहंसंब्रह्माणमा॰ इतिकेतूत्तरपार्श्वेब्रह्माणं इतिप्रत्यधिदेवताः सुवर्णप्रतिमासुपूगीफलेषुअक्षतपुंजेषुवावा हयेत् ॥ अथवाग्न्यादयोधिदेवताईश्वरादयःप्रत्यधिदेवताः तत्तद्ग्रहावाहनानंतरमेवतत्तदधिदेवताप्रत्यधिदेवतावाहनंवा ॥ अथकर्मसंरक्षणदेवताः ॥ गणानांत्वेत्यस्यविश्वेदेवागणपतिर्जगती समस्तव्या॰ गणपत्यावा॰ ॐ ग॒णानां॑त्वा॰साद॑नं भू॰गण पतयेनमः गजाननंमूषकवाहनंनागयज्ञोपवीतिनंशशांककृतशेखरंसिद्धिबुद्धियुतंत्रिनेत्रंचतुर्भुजंदंताक्षस्रक्परशुमोदकधारिणं गणपतिमा॰ इतिराहोरुत्तरतोगणपतिं ॥ तामग्निवर्णामित्यस्ययाज्ञिक्योदेवताउपनिषदोदुर्गात्रिष्टुप् समस्त॰ दुर्गावा॰ ॐ ताम॒ ग्निवर्णां॒॰ तर॑से॒नमः भू॰ दुर्गायैनमः सिंहारूढांदशभुजांशक्तिबाणशूलखड्गचक्रचंद्रबिंबखेटकपालशुकटंकहस्तांदुर्गदैत्यासु हारिणींदुर्गामा॰ इतिशनैश्चरस्योत्तरतोदुर्गां ॥ वायोशतमित्यस्यविश्वेदेवावायुरनुष्टुप् समस्त॰ वाय्वावा॰ ॐ वायो॑श॒तँ॰ पा जंसा भू॰ वायवेनमः धावद्धरिणपृष्ठस्थंध्वजवरकरंधूम्रवर्णवायुमा॰ इतिसूर्यस्योत्तरतोवायुं ॥ घृतंघृतपावानइत्यस्यसोमआ

काशोयजुः समस्त॰ आकाशावा॰ ॐ घृतंघृ॑तपावानः॰ त्वा॒ंतरि॑क्षाय भू॰ आकाशायनमः नीलोत्पलाभंनीलांबरंसौम्यंषंढं चंद्रार्ककरंआकाशमा॰ इतिराहोर्दक्षिणतआकाशं ॥ यावांकशेत्यस्यसोमोश्विनौगायत्री समस्त॰ अश्व्यावा॰ ॐ यावा॒ंकशा॒॰ मिमिक्षतं भू॰ अश्विभ्यांनमः दिव्यौषधिदर्शनीयपुस्तककरौअन्योन्ययुक्तदेहौसुरूपचारुदर्शनरत्नभांडकरचंद्रशुक्लांबरनारीयुगपार्श्वौदेवभिषजावश्विनावा॰ इतिकेतोर्दक्षिणतोश्विनौ ॥ वास्तोष्पतइत्यस्यप्रजापतिर्वास्तोष्पतिस्त्रिष्टुप् समस्त॰ वास्तोष्पत्यावा॰ ॐ वास्तो॑ष्पते॒प्रति॑॰ चतुष्पदे भू॰ वास्तोष्पतयेनमः भगवंतंवास्तुपुरुषंमहाबलपराक्रमंसर्वदेवाधिवासाश्रयशरीरंब्रह्मपुत्रंसकलब्रह्मांडधारिणंभूमिभारार्पितमस्तकंपुरपत्तनप्रासादप्रपावापीसरःकूपादिसंनिवेशसांनिध्यकरंसर्वसिद्धिप्रदंप्रसन्नवदनंविश्वंभरंपरमपुरुषरूपंचक्रशार्ङ्गधरंवरदाभयहस्तंवास्तोष्पतिमा॰ इतिबृहस्पतेरुत्तरतोवास्तोष्पतिं ॥ क्षेत्रस्यपतिनेत्यस्यविश्वेदेवाःक्षेत्रपालोनुष्टुप् समस्तव्या॰ क्षेत्रपालावा॰ ॐ क्षेत्र॑स्य॒पति॑ना॰ती॒दृशे॑ भू॰ क्षेत्रपालायनमः श्यामवर्णंत्रिलोचनंऊर्ध्वकेशंसुदंष्ट्रं भृकुटीकुटिलाननंनूपुरालंकृतांघ्रिंसर्पमेखलायुतंसर्पांगंअतिक्रूरंक्षुद्रघंटामयींकरोटिकामयींगुल्फावलंबिनींमालांदधानंउरगाबद्धंचंद्ररेखासुमुखंअष्टहस्तंशूलकुंतखड्गदुंदुभियुतदक्षिणहस्तंकपालघंटाचर्मचापयुतवामहस्तंभीमंदिग्वाससममितद्युतिंक्षेत्रपालमा॰ इतिअंगारकोत्तरतःक्षेत्रपालं ॥ अथवासूर्यगुरुशनिकेतुमध्येगणपत्यादीन्यथावकाशंस्थापयेत् ॥ अथलोकपालाः ॥ त्रातारमिंद्रमित्यस्यविश्वेदेवाइंद्रस्त्रिष्टुप् समस्तव्या॰ इंद्रावा॰ ॐ त्रा॒तार॒मिंद्रं॑॰ भू॰ इंद्रायनमः ऐरावतारूढंवज्रपाणिंसुवर्णवर्णंनाकपममरेश्वरमिंद्रमा॰ इतिशुक्रमंडलपुरतइंद्रं ॥ अग्नेनयेत्यस्यविश्वेदेवाअग्निस्त्रिष्टुप् समस्तव्या॰ अग्न्यावा॰ ॐ अग्ने॒नय॑सुपथा॑॰ भू॰ अग्नयेनमः सुलोहितवर्णंसप्तार्चिषंसप्तहस्तंस्वाहास्वधाप्रियंचतुःशृंगंसप्तजिह्वंद्विवक्त्रंत्रिपादंमेषारूढंशक्त्यन्नस्रुक्स्रु

वतोमरव्यजनघृतपात्रधारिणंअग्निमा० इतिसोममंडलतआग्नेय्यांअग्निं ॥ इमंयमेत्यस्यविश्वेदेवायमस्त्रिष्टुप् समस्त० यमावा०
ॐ इ॒मंय॑मप्र० भू० यमायनमः दंडधारिणंइलाप्रियंमहिषवाहनंकृष्णवर्णंशुभाशुभकर्मफलप्रदंयममावा० इत्यंगारकमंडलाद्द
क्षिणतोयमं ॥ असुन्वंतमित्यस्याग्निर्निर्ऋतिस्त्रिष्टुप् समस्त० निर्ऋत्यावा० ॐअसु॑न्वंत॒मय॑जमानमि० भू० निर्ऋतयेनमः खड्ग
चर्मधरंनरारूढंऊर्ध्वकेशंविरूपाक्षंकरालंकालिकाप्रियंनिर्ऋतिमा० इतिराहुमंडलान्नैर्ऋत्यांनिर्ऋतिं ॥ तत्त्वायामीत्यस्यविश्वेदे
वावरुणस्त्रिष्टुप् समस्त० वरुणावा० ॐ तत्त्वा॑यामि॒० भू० वरुणायनमः नागपाशधरमंबुपतिंश्वेतभूषणंपद्मिनीप्रियंमकरारू
ढंवरुणमा० इतिशनिमंडलात्पश्चिमेवरुणं ॥ आनोनियुद्भिरित्यस्यविश्वेदेवावायुस्त्रिष्टुप् समस्तव्या० वाय्वावा० ॐ आनो॑नि॒यु
द्भिः॑श॒तिनी॑भिरध्व॒रं ॥ सह॒स्रिणी॑० भू० वायवेनमः जगत्प्राणरूपंकृष्णमृगारूढंहेमदंडधरंश्यामवर्णमोहिनीप्रियंवायुमावा०
इतिकेतुमंडलाद्वायव्यांवायुं ॥ संतेपयाꣳसीत्यस्याग्निःसोमस्त्रिष्टुप् समस्तव्या० सोमावा० ॐ संते॒पया॑ꣳसि॒० भू० सोमायनमः
मृगारूढंगदापाणिंश्वेतवर्णंरोहिणीप्रियंसोममा० इतिबृहस्पतिमंडलादुत्तरतःसोमं ॥ कुबेरपक्षे राजाधिराजायेत्यस्यारुणःकुबेरो
ष्टिः समस्तव्या० कुबेरावा० ॐ रा॒जा॒धि॒रा॒जाय॑० महाराजायनमः भू० शिबिकारूढंकुंतपाणिंनिधीश्वरंसुवर्णवर्णंधनदंप्रभुंचि
त्रिणीप्रियंकुबेरमा० इतिकुबेरं० स्थानंसोमस्यैवैतस्यापि ॥ अभित्वेत्यस्यविश्वेदेवाईशानोगायत्री समस्त० ईशानावा० ॐ अ॒भि
त्वा॑देव० ॐ भू० ईशानायनमः शुद्धस्फटिकसंकाशंवृषारूढंवराभयशूलाक्षसूत्रधारिणंपंचवक्त्रंत्रिनेत्रंनानाभरणभूषितंपार्वती
प्रियमीशानमा० इतिबुधमंडलादीशान्यांईशानं ॥ इतिप्रतिमास्तुपूगीफलेषुअक्षतपुंजेषुवालोकपालानावाहयेत् ॥ ईश्वरादि
ष्वपीहागच्छेत्यावाह्येहाधितिष्ठेतिसंस्थापनमित्येवंवाप्रयोगः ॥ तत्रेहागच्छतइहाधितिष्ठतेतिसर्वेषूहः इहागच्छतंइहाधितिष्ठत

मित्यश्विनोरूहः ॥ अन्यत्समानं ॥ ततःनर्यप्रजामित्यस्याग्निर्नर्योनुष्टुप् ॥ देवताप्रतिष्ठापनेवि० ॐ नर्यं॑प्र॒जांमे॑गोपाय अ॒मृ॒तत्वाय॑० प्रति॑ष्ठितां इतिदेवताप्रतिष्ठापनंकुर्यात् ॥ मंत्रावृत्तिःप्रतिदैवतं तत्तदावाहनानंतरमेवतत्तत्प्रतिष्ठापनंतत्तत्पूजनंचेति कांडानुसमयएवात्रनियतः सौकर्यात् ॥ आवाहनंप्रतिष्ठापनंचक्रमेणैकैकस्यादेवतायाःकृत्वैकैकस्यैतंतमुपचारंनिवेदयेदित्येवंरूपोहिपदार्थानुसमयः ॥ तस्यशुक्रार्कौप्राङ्मुखौज्ञेयावित्यस्मिन्पक्षेप्रतिदेवतंयथायथंयथायोग्यप्राप्तप्राङ्मुखोदङ्मुखतयोस्तत्तदभिमुखतायावाविलंबावहत्वान्नभवति ॥ विलंबसहनेप्रधानस्यतदारंभस्यवापूर्वाह्णकालताबाध्येत अतःकांडानुसमयएवात्र ॥ ग्रहाणांपूजनेयंविशेषः ॥ ग्रहवर्णानिवासांसि ॥ सूर्यायरक्तचंदनं चंद्रायश्वेतचंदनं भौमायरक्तचंदनं बुधायकेशरयुक्तंचंदनं गुरवेकेशरयुक्तंचंदनं शुक्रायश्वेतचंदनं शनिराहुकेतुभ्योऽगुरुः ॥ सूर्यायरक्तंकरवीरं सोमायश्वेतंकरवीरं भौमायरक्तोत्पलं बुधायचंपकपुष्पं गुरवेऽगस्त्यपुष्पं शुक्रायातसीपुष्पं शनयेकालांजनीपुष्पं राहवेसर्षपपुष्पं केतवेशंखिनीपुष्पं ॥ रवयेसल्लकीनिर्यासधूपः सोमायघृतयुक्ताक्षतधूपः भौमायसारफलीतिप्रसिद्धस्यसर्जरसस्यधूपः बुधायागुरुधूपः गुरवेलोहबाणइतिप्रसिद्धस्यसिह्लाद्रव्यस्यधूपः शुक्रायबिल्वफलनिर्याससहितस्यागुरोर्धूपः शनयेगुग्गुलुधूपः राहुकेतुभ्यांलाक्षाधूपः ॥ घृतदीपःसर्वेषां ॥ रवयेगुडौदनः सोमायघृतयुक्तंपायसं भौमायहविष्यान्नं बुधायषाष्टिकपायसं गुरवेदध्योदनः शुक्रायघृतौदनः शनयेतिलमाषमिश्रितौदनः राहवेलवणमिश्रितक्षीरयुक्तओदनः केतवेआरक्तपुष्पयुतलवणमिश्रिताजाक्षीरयुततिलतंदुलमिश्रितओदनः ॥ रवयेद्राक्षाफलानि सोमायेक्षवः भौमायपूगानि बुधायनारिंगाणि गुरवेजंबीराणि शुक्रायबीजपूराणि शनयेखर्जूरफलानि राहवेनारिकेलफलानि केतवेदाडिमीफलानि ॥ ग्रहवर्णवस्त्राभावेश्वेतरंजितानिकृत्वासमर्पणीयानि एतदसंभवेश्वेतानि ॥ यथो

क्वचंदनपुष्पालाभेयानिकानिचित्तत्तद्वर्णानि तदलाभेश्वेतानि॥ यथोक्तधूपालाभेगुग्गुलुः तस्याप्यलाभेयःकश्चनसौरभयुक्॥ यथोक्तौदनालाभेतत्तद्वर्णयुक्तपिष्टौदनोघृतौदनोवानैवेद्यं यथोक्तफलालाभेनारिकेरफलानिखर्जूरफलानिवा॥ सतिसंभवेफलपुष्पसमन्वितंवितानमप्यर्पणीयं॥ अधिदेवताप्रत्यधिदेवतानांचैतएवोपचाराः गणपत्यादिषुतुश्वेतमेवचंदनं शतपत्राण्येवपुष्पाणि धूपोगुग्गुलुरेव गोघृतदीपः घृतौदनोनैवेद्यं शतपत्रपुष्पालाभे यथासंभवंपुष्पं फलंनारिकेरंखर्जूरफलंवेतिद्रष्टव्यं॥ ततःपीठादीशान्यामुदीच्यांवा महीद्यौरितिभूमिंस्पृष्ट्वा तत्ररंगवल्लीपद्मंविधाय ओषधयःसंवदंतइतिप्रस्थपरिमितधान्यपुंजंतत्रकृत्वा तत्राजिघ्रेत्यनेननवमव्रणंतैजसंमृन्मयंवाचंदनेनानुलिप्तंदध्यक्षतपुष्पमालाद्यलंकृतंत्रिसूत्रवेष्टितग्रीवंकलशंसंस्थाप्य इमंमइत्युदकेनपूरयित्वा आप्यायस्वेत्यस्याग्निःसोमोगायत्रीक्षीरप्रक्षेपेवि० ॐ आप्या॑यस्व॒समे॑० संग॒थेइतिकलशेक्षीरंप्रक्षिप्य॥ दधिक्राण्वइत्यस्यविश्वेदेवादधिक्रावानुष्टुप् दधिप्रक्षेपे० ॐ द॒धि॒क्राव्णो॑० तारिषत् इतिकलशेदधिप्रक्षिप्य॥ शुक्रमसीत्यस्यप्रजापतिराज्यंयजुःआज्यप्रक्षेपे० ॐ शुक्र॑मसि॒ज्योति॑रसि॒तेजो॑सि इतिकलशेआज्यंप्रक्षिप्य॥ मधुवाताइतिमंत्रस्याग्निर्विश्वेदेवागायत्री मधुप्रक्षेपे० ॐ मधु॑वाता॑ऋताय॒ते० गावोभवंतुनः ३ इतिमधुप्रक्षिप्य॥ त्वंक्रतुमित्यस्यसोमःप्रजापतिस्त्रिष्टुप् शर्कराप्रक्षेपेवि० ॐ त्वंक्रतु॒० योधि इतिशर्करांप्रक्षिप्य॥ तत्सवितुरित्यस्यागायत्र्याविश्वामित्रःसवितागायत्री गोमूत्रप्रक्षेपे० ॐ तत्स॑वि॒तुर्वरे॑ण्यं० चो॒दया॑त्इतिकलशेगोमूत्रंप्रक्षिप्य गंधद्वारामित्यस्ययाज्ञिक्योदेवताउपनिषदःश्रीरनुष्टुप् गोमयप्रक्षेपे० ॐ गंध॑द्वा॒रां० श्रियंइतिकलशेगोमयंप्रक्षिप्य पुनराप्यायस्वेत्यादिभिस्त्रिभिःक्षीरदधिघृतानिकलशेप्रक्षिप्य नूतनाहृतचित्रपर्वतधातूंस्तूष्णींप्रक्षिप्य उद्धृतासिवराहेणेत्यस्ययाज्ञिक्योदेवताउपनिषदोमृत्तिकानुष्टुप् सप्तमृत्प्रक्षेपेवि० ॐ उ॒द्धृता॑सिवं॑० कृतं इतिकल

शेश्वशालागजशालावल्मीकनदीसंगमह्रदराजद्वारगोष्ठप्रदेशाहृताःसप्तमृत्तिकाःप्रक्षिप्य गंधद्वारामित्यस्ययाज्ञिक्योदेवताउपनिषदःश्रीरनुष्टुप् गंधप्रक्षेपेवि० ॐ गंधद्वारांदु० श्रियंइतिकलशेगंधंप्रक्षिप्य याजाताओषधयइत्यस्याग्निरोषधयोनुष्टुप् ओषधिप्रक्षेपेवि० ॐ याजाताओषधयो० सप्तचंइतिकुष्ठमांसीहरिद्राद्वयमुराशैलेयचंदनसटीचंपकमुस्तात्मिकादशौषधीःसहैवकलशे निक्षिपेत् कुष्ठंकोष्ठं मांसीजटामांसी हरिद्राएकाप्रसिद्धाद्वितीयादारुहळदइति मुरामोरवेलइतिपरशुरामक्षेत्रेप्रसिद्धा शैलेयं शिलारसः चंदनंप्रसिद्धं सटीकचोरः चंपकश्चंपकवृक्षस्तस्यत्वक् मुस्ताभद्रमोथेति एतासामभावेशतावरी॥ कांडात्कांडादित्यस्याग्निरोषधयोनुष्टुप् दूर्वाप्रक्षेपेवि० ॐ कांडात्कांडात्प्र० शतेनच इतिकलशेदूर्वाःप्रक्षिप्य॥ अश्वत्थेवइत्यस्याग्निरोषधयोनुष्टुप् पंचत्वक्प्रक्षेपणेवि० ॐ अश्वत्थेवो० पूरुषंइतिन्यग्रोधपिप्पलप्लक्षजंबूचूततरूणांत्वचःसहैवकलशेक्षिपेत् जंबूस्थानेउदुंबरोवा पुनरश्वत्थेवइत्यनेनएषामेवतरूणांसहैवपल्लवान्कलशेक्षिपेत् ॥ याःफलिनीरित्यस्याग्निरोषधयोनुष्टुप् फलप्रक्षेपणेवि० ॐ याः फलिनीर्या० त्वꣳहंसःइतिकलशेफलंप्रक्षिप्य॥ अग्नेरेतश्चंद्रमित्यस्याग्निर्हिरण्यंत्रिष्टुप् हिरण्यप्रक्षेपेवि० ॐ अग्नेरेतश्चंद्रꣳहिरण्यं अद्भ्यः० तरेयंइतिकलशेहिरण्यंप्रक्षिप्य ॥ बृहस्पतेजुषस्वनइत्यस्यविश्वेदेवाबृहस्पतिर्गायत्री पंचरत्नप्रक्षेपणेवि० ॐ बृहस्पतेजु० दाशुषेंइतिकलशेसुवर्णरजतमुक्तामाणिक्यप्रवालात्मकपंचरत्नानिप्रक्षिपेत् ॥ एतेषामलाभेसुवर्णंप्रक्षिपेत् मंत्रस्तुयःपंचरत्नानांसएव ॥ ततोदूर्वाम्रपल्लवैःकलशस्यमुखमाच्छाद्य ॥ युवंवस्त्राणीत्यस्यविश्वेदेवामित्रावरुणौत्रिष्टुप् कलशवेष्टनेवि० ॐ युवंवस्त्राणिपीवसावसाथे० सचेथे इतिकलशंश्वेतवस्त्रयुग्मेनवेष्टयित्वा॥ पूर्णादर्विपरापतेत्यस्यविश्वेदेवाःशतक्रतुरनुष्टुप् कलशाननेतंडुलपूर्णपात्रनिधानेवि० ॐ पूर्णादर्विपरापत० इतिकलशाननेतंडुलपूर्णपात्रंनिदध्यात् ॥ ततःकलशस्यमुखे० सर्वेस

मुद्राःसरितः० क्षयकारकाः गंगेचयमुनेचैव० जलेस्मिन्संनिधिंकुरुइतिकलशेदेवताआवाह्यसंपूज्यतत्त्वायामीतिकलशेवरुणमावाह्यसंपूजयेत् ॥ ततःदेवदानवसंवादेमथ्यमानेमहोदधौ ॥ उत्पन्नोसितदाकुंभविधृतोविष्णुनास्वयं ॥ त्वत्तोयेसर्वतीर्थानिदेवाःसर्वेत्वयिस्थिताः ॥ त्वयितिष्ठंतिभूतानित्वयिप्राणाःप्रतिष्ठिताः ॥ शिवःस्वयंत्वमेवासिविष्णुस्त्वंचप्रजापतिः ॥ आदित्यावसवोरुद्राविश्वेदेवाःसपैतृकाः ॥ त्वयितिष्ठंतिसर्वेपियतःकामफलप्रदाः ॥ त्वत्प्रसादादिमंयज्ञंकर्तुमीहेजलोद्भव ॥ सांनिध्यंकुरुदेवेशप्रसन्नोभवसर्वदा ॥ इतिकलशंप्रार्थयेत् ॥ ततःआपोहिष्ठेतिमंत्रत्रयस्याग्निरापोगायत्री ॥ हिरण्यवर्णाइतिमंत्रचतुष्टयस्याग्निरापस्त्रिष्टुप्॥ पवमानानुवाकमंत्राणांसोमऋषिः पवमानसुवर्जनादयोदेवताः अनुष्टुबादीनिछंदांसि जपेवि० ॐ आपोहिष्ठा० ३ हिरण्यवर्णाःशुचयः० ४ पवमानःसुवर्जनः १७ इतिस्थापितंकलशमभिमृश्यजपेत् ॥ काम्येस्वयमेवाचार्येणायंजपःकार्यः॥नित्येनैमित्तिकेचस्वाशक्तौमंत्रविदंअन्यंब्राह्मणंजपार्थंवृत्वासंपूज्यतेनजपःकरणीयः॥ ग्रहपीठेग्रहमंत्रजपार्थंत्रीन्ब्राह्मणान्एकंवाकृत्वासंपूज्यजपंकारयेत् ॥ कलशसंबंधिजपसंख्यातुअष्टोत्तरशतमष्टाविंशतिर्वाग्रहमंत्रजपोपिएवमेवप्रतिमंत्रं ॥

अथान्वाधानं ॥ आचार्यःसमित्रयमादायश्रद्धएहीत्यादिप्राणायामांतंकृत्वाग्रहयज्ञहोमकर्मणियायक्ष्यमाणादेवतास्ताइत्यादिप्रसाधनीदेव्यंतंव्याहृत्यंतंवोक्त्वा गणपतिंएकयापलाशसमिदाहुत्याचर्वाहुत्याआज्याहुत्याचयक्ष्येइतिवदेत् ॥ अथवाकेवलचर्वाहुत्याकेवलाज्याहुत्यावायक्ष्यइत्येवंवदेत् ॥ इदंचप्रथमंतुवराहुतिरितिपाठे ॥ प्रथमातुवराहुतिरितिपाठेतुकेतुप्रत्यधिदेवतान्वाधानोत्कीर्तनांतेगणपतिंप्रथमयासमिच्चर्वाज्यवराहुत्यायक्ष्यइतिकेवलचरुवराहुत्यायक्ष्येकेवलाज्यवराहुत्यायक्ष्येइतिवा॥ वरत्वंउक्तप्रमाणद्विगुणप्रमाणत्वंअर्धाधिकप्रमाणत्वंवा॥समिधिदैर्घ्यविषयकमेवद्वैगुण्यंअर्धाधिकत्वंवा स्पष्टवचनंविनाएकदास

मिद्भ्याभ्याधानेदोषश्रवणात् ॥ वैशेषिकप्रधानहोमे सूर्यंसोमंअंगारकंबुधंबृहस्पतिंशुक्रंशनैश्चरंराहुंकेतुं एतत्संख्याभिरेतत्संख्याभिः यथायथमर्कादिसमिद्भिः तावतीभिश्चर्वाहुतिभिः तावतीभिराज्याहुतिभिश्च ॥ एतदित्यस्यस्थानेअष्टोत्तरसहस्रमष्टोत्तरशतमष्टाविंशतिंवाकीर्तयेत् ॥ ईश्वरंउमांस्कंदंनारायणंब्रह्माणंइंद्रंयमंकालंचित्रगुप्तं एताअधिदेवताः अग्निंअपःभूमिंविष्णुं इंद्रंइंद्राणींप्रजापतिंसर्पान्ब्रह्माणंएताःप्रत्यधिदेवताश्चएतत्संख्याभिरेतत्संख्याभिर्यथायथमर्कादिसमिद्भिस्तावतीभिश्चर्वाहुतिभिस्तावतीभिराज्याहुतिभिश्च एतदित्येतस्यस्थानेप्रधानदेवतानांयोत्कीर्तितासंख्यातत्तन्न्यूनांसंख्यांप्रतिदेवतमष्टोत्तरशतमष्टाविंशतिमष्टौवाकीर्तयेत् ॥ गणपतिंदुर्गांवायुंआकाशंअश्विनौवास्तोष्पतिंक्षेत्रपालं इंद्रंअग्निंयमंनिर्ऋतिंवरुणंवायुंसोमंईशानंएतत्संख्याभिरेतत्संख्याभिः पलाशसमिद्भिस्तावतीभिश्चर्वाहुतिभिस्तावतीभिराज्याहुतिभिश्च एतदित्येतस्यस्थानेधिदेवताप्रत्यधिदेवतानांयोत्कीर्तितासंख्यातत्तन्न्यूनांसंख्यांप्रतिदेवतमष्टाविंशतिमष्टौचतुर्वाकीर्तयेत् ॥ अधिदेवताप्रत्यधिदेवतानांप्रधानाहुतिसंख्यादशांशेनहोमः कर्मसंरक्षणदेवतानांप्रतिदेवतंप्रधानाहुतिसंख्याविंशांशेनेत्येवंवा ॥ अस्मिन्कल्पेप्रधानदेवतानांप्रतिदेवतंसहस्रंशतंवेत्येवमेवसंख्याद्वयंभवतिनतुसहस्रशतात्मकसंख्ययोरष्टोत्तरत्वंनवाष्टाविंशतिसंख्या ॥ दशांशविंशांशयोरत्रासंभवात् ॥ प्रधानाहुतिसंख्यायदिसहस्रंतदाधिदेवताप्रत्यधिदेवतानांशतंशतंकर्मसंरक्षणदेवतानांदशदश ॥ प्रधानाहुतिसंख्यायदिशतंशतंतदाधिदेवताप्रत्यधिदेवतानांदशदश कर्मसंरक्षणदेवतानांपंचपंचेतिविवेकः ॥ सर्वतोभद्रपीठदेवातानांपूजोत्तरंहोमाकरणपक्षेप्रधानोत्तरमेवहोमस्यकर्तव्यत्वादत्रान्वाधानंपूर्ववत्कर्तव्यं ॥ ततःअंगहोमेवरुणंद्वाभ्यामाहुतिभ्यामित्यादिव्याहृत्यंतत्वपक्षे ॥ प्रसाधनीदेव्यंतत्वपक्षेतुअग्निंस्विष्टकृतंएकयाहुतशेषाहुत्यायक्ष्यइत्यादि ॥ पात्रासादनकालेदर्व्यासहचरु

होमकर्तृदक्षिणहस्तानांआज्यहोमकर्तृसंख्यापरिमितस्रुवाणांचरूद्धरणपात्रस्यआज्यहोमकर्तृसंख्यापरिमिताज्यस्थालीनांचासादनप्रोक्षणेकार्ये ॥ हस्तानांस्रुवाणांचसंमार्गोपिआसादिताहस्ताआसंमार्गतत्रैवावस्थिताःस्युः ॥ संमार्गोत्तरंबर्हिषिअथवासादनरहिताएवधर्माः स्रुवस्थानेतावत्योदर्व्योवा वक्ष्यमाणस्थालीपाकधर्मेणचरून्चरुंवाश्रपयित्वायुगपदनेककर्तृकचर्वाज्यहोमनिर्वाहायसर्वेषांहस्तानांस्रुवाणांचसंमार्गःकार्यः ॥ दर्वीपक्षेतासामपि ॥ अथवाहोमसमयएवचरुसमिद्धोमकर्तारःस्वस्वदक्षिणहस्तस्यस्वस्ववामहस्तेनप्रोक्षणंकृत्वानिष्टप्यआसादितसंमार्गदर्भैकदेशेनवामहस्तेनसंमृज्यपुनर्निष्टप्यबर्हिषिनिधायदक्षिणहस्तेनैवस्वस्वहस्तसंमार्गदर्भप्रहरणंकुर्युरिति प्रतिदेवतचरुपक्षेतावत्यश्चरुस्थाल्यस्तावंतिमेक्षणानिच ॥ एकत्रश्रपणपक्षेप्रत्येकंव्युद्धृत्यतेनतेनतत्तद्देवतायैपर्यग्निकरणकालेसर्वैर्होमद्रव्यैःसहाज्यस्यपर्यग्निकरणं ॥ ततःशृतांश्चरूञ्छृतंचरुंवाभिघार्योत्तरतउद्वास्यबर्हिष्यासाद्यतत्रैवासादितेषुचरूद्धरणपात्रेषुएकचरुपक्षेएकस्मिन्नुद्धरणपात्रेउद्धरेत् ॥ एकचरुपक्षेप्रतिदेवतंपंक्त्याकारेणविभजेत् तत्क्रमेणैवहोमः ॥ ततःपरिषेकादिप्रसाधनीदेवीहोमांतंव्याहृतिहोमांतंवान्वाधानोत्कीर्तितपक्षानुसारेणकुर्यात् ॥ अस्मिन्नग्नौचरुश्रपणासंभवेनगृहसिद्धान्नेनदेवपवित्रसंस्कारसंस्कृतेनहोमंकुर्वंतिशिष्टाइदानीं ॥ ततः गणानांत्वेत्यस्यविश्वेदेवागणपतिर्जगतीहोमेवि० ॐ ग॒णानां॑त्वाग॒णप॑तिꣳ० साद॑न॒ꣳस्वाहांइतिएकांपलाशमिधंजुहोति गणपतयइदंनममेतित्यागः एवमेकांचर्वाहुतिमेकामाज्याहुतिंचजुहोति त्यागःपूर्ववत् ॥ जुहुयात्समिदन्नाज्यैःपृथगष्टोत्तरंशतमितिवचनेसमिद्विषयेपिजुहुयादित्युक्तत्वात्स्वाहाकारोत्रस्मार्तः ॥ ततऋत्विजउदङ्मुखाःप्राङ्मुखावोपविश्यद्विराचम्यामुक्तकेशानिपातितजानुकाःसावधानमनसोवाग्यताहोमंकुर्युः ॥ होमारंभात्प्रागेवयजमानः इमान्युपकल्पितानिहवनीयद्रव्याणिअन्वाधानोत्कीर्तितसंख्याहुतिपर्याप्तानि

यायायक्ष्यमाणादेवतास्ताभ्यस्ताभ्योमयापरित्यक्तानिनममेतिद्रव्यत्यागंकुर्यादितिसांप्रदायिकाः ॥ प्रधानहोमान्वाधानात्पूर्वंसर्वतोभद्रपीठदेवतान्वाधानंकृतंचेदत्रहोममाचार्यएवकुर्यात् ॥ ततऋत्विजःआवाहनोक्ततत्तन्मंत्रैर्ऋष्यादिस्मरणपूर्वकंअन्वाधानोत्कीर्तितद्रव्यैरन्वाधानोत्कीर्तितसंख्ययाहोमंकुर्युः ॥ अत्रविनियोगवाक्येहोमेविनियोगइतिविशेषोद्रष्टव्यः ॥ अर्कःपलाशःखदिरःअपामार्गःपिप्पलःउदुंबरःशमीदूर्वाःकुशाइतिक्रमेणसमिधः ॥ एतासामलाभेपलाशसमिधः ॥ तत्रसर्पिर्मधुदध्यक्ताःप्रादेशमात्र्योवांतरशाखारहिताःमूलतोद्व्यंगुलप्रदेशंविहायमध्यमानामिकांगुष्ठैर्गृहीत्वासमिधोहोतव्याः ॥ तत्रसमिदेकैका दूर्वादर्भाणांचत्रिकंत्रिकं ॥ दूर्वाःसप्तपत्रयुताःपंचपत्रयुतावाअच्छिन्नाग्राह्याः ॥ दर्भाःसाग्राःअभावेग्ररहिताअपि ॥ आज्यंस्रुवेणदर्व्यावाहोतव्यं ॥ अंगुष्ठाग्रेणग्रासमात्रंचरुंगृहीत्वांगुष्ठेननिष्पीड्यसंहतांगुलिनोत्तानेनदक्षिणेनहस्तेनजुहुयादितिसंप्रदायः ॥ समाप्तेप्रधानहोमेआचार्योंत्रचेदन्वाधानंपीठदेवताहोमस्यकृतंतदात्रतदीयंहोमंकृत्वास्थापितदेवतानामुत्तरपूजनंविधायप्रसीदंतुभवंतइतितान्संप्रार्थ्यान्वाधानोत्कीर्तितपक्षानुसारेणवारुणीहोमादिस्विष्टकृदादिवासंस्रावहोमात्प्राक्कर्मकुर्यात् ॥ समिधांनस्विष्टकृत् ॥ ततःसपत्नीकोयजमानोयत्रयत्रबलिसमर्पणंकर्तव्यंभवतितास्मिंस्तस्मिन्देशेग्नेःपश्चादेवोपविश्यअग्न्यायतनस्यसमंताद्दिक्षुमाषभक्तबलीन्दद्यात् ॥ प्रतिबलिसमर्पणंसाक्षतंजलंपात्रेक्षिपेत् ॥ त्रातारमिंद्रमित्यस्यविश्वेदेवाइंद्रस्त्रिष्टुप् इंद्रप्रीत्यर्थबलिदानेवि० ॥ ॐ त्रा॒तार॒मिंद्र॑मवि॒० इंद्रायसांगायसपरिवारायसायुधायसशक्तिकायअमुंसदीपंमाषभक्तबलिंसमर्पयामिइतिसाक्षतंजलंपात्रेत्यक्त्वा भोइंद्रबलिंभक्षदिशंरक्षममसकुटुंबस्यायुःकर्ताक्षेमकर्ताशांतिकर्तापुष्टिकर्तातुष्टिकर्तानिर्विघ्नकर्तावरदोभवेति प्रार्थयेत् ॥ अनेनबलिदानेनइंद्रःप्रीयतामितिततोवदेत् ॥ अग्नेनयसुपथाइत्यस्यविश्वेदेवाअग्निस्त्रिष्टुप् अग्निप्रीत्यर्थबलि०

ॐ अग्ने॒नय॑सु॒पथा॑० अग्नयेसांगाय० भोअग्नेबलिंभक्ष० भव अग्निःप्रीयतां ॥ इमंयमेत्यस्यविश्वेदेवायमस्त्रिष्टुप् यमप्रीत्यर्थेबलि० ॐ इ॒मंय॑मप्रस्त॒र० यमायसांगाय० भोयमबलिंभक्ष० भव यमःप्रीयतां ॥ असुन्वंतमित्यस्याग्निर्निर्ऋतिस्त्रिष्टुप् निर्ऋतिप्रीत्यर्थबलि० ॐ असु॑न्वंत॒मय॑जमान० निर्ऋतयेसांगाय० भोनिर्ऋते० भव निर्ऋतिःप्रीयतां ॥ तत्त्वायामीत्यस्यविश्वेदेवावरुणस्त्रिष्टुप् वरुणप्रीत्यर्थबलि० ॐ तत्त्वा॑यामि॒० वरुणायसांगाय० भोवरुण० वरुणःप्रीयतां ॥ आनोनियुद्भिरित्यस्यविश्वेदेवावायुस्त्रिष्टुप् वायुप्रीत्यर्थबलि० ॐ आनो॑नि॒युद्भिः॑० वायवेसांगाय० भोवायो० वायुःप्रीयतां ॥ संतेपयाꣳसीत्यस्याग्निःसोमस्त्रिष्टुप् सोमप्रीत्यर्थबलि० ॐ संते॒पया॑ꣳसि॒० सोमायसांगाय० भोसोमबलिंभक्ष० सोमःप्रीयतां ॥ अभित्वेत्यस्यविश्वेदेवाईशानोगायत्रीईशानप्रीत्यर्थबलि० ॐ अ॒भित्वा॑देव० ईशानायसां० भोईशान० ईशानःप्रीयतां ॥ ततोग्रहादिबलयोग्रहपीठसमीपे ॥ आसत्येनेत्यस्यविश्वेदेवाःसूर्यस्त्रिष्टुप् सूर्यप्रीत्यर्थबलि० ॐ आस॒त्येन॒रज॑सा॒० सूर्यायसांगायसपरिवारायसायुधायसशक्तिकायेश्वराग्निरूपाधिदेवताप्रत्यधिदेवतासहितायेमंसदीपमाषभक्तबलिंसमर्पयामि भोसूर्यइमंबलिंगृहाणममसकुटुंबस्य० सूर्यःप्रीयतां ॥ आप्यायस्वेत्यस्यसोमःसोमोगायत्री सोमप्रीत्यर्थे० ॐ आप्या॑यस्व॒समैतुते० सोमायसांगाय० सशक्तिकायउमाब्रूपाधिदेवताप्रत्यधिदेवतासहितायइमंसदीपं० भोसोमइमंबलिं० सोमःप्रीयतां ॥ अग्निर्मूर्धेत्यस्यप्रजापतिरंगारकोगायत्री अंगारकप्रीत्यर्थब० ॐ अ॒ग्निर्मू॒र्धा॑० अंगारकायसांगाय० स्कंदभूमिरूपाधि० भोअंगारकइमं० अंगारकःप्रीयतां ॥ उद्बुध्यस्वाग्नइत्यस्याग्निर्बुधस्त्रिष्टुप् बुधप्रीत्यर्थब० ॐ उद्बु॑ध्यस्वाग्ने॒० बुधायसांगाय० नारायणविष्णुरूपाधि० भोबुधइमं० बुधःप्रीयतां॥ बृहस्पतेअतीत्यस्यविश्वेदेवाबृहस्पतिस्त्रिष्टुप् बृहस्पतिप्रीत्यर्थबलि० ॐ बृह॑स्पते॒अति॒य० बृहस्पतयेसांगाय० ब्रह्मेंद्ररूपाधि०

भोबृहस्पतइमं० बृहस्पतिःप्रीयतां ॥ शुक्रंतइत्यस्यविश्वेदेवाःशुक्रस्त्रिष्टुप् शुक्रप्रीत्यर्थबलि० ॐ शुक्रंतेअन्यद्यजतं० शुक्राय सांगाय० इंद्रेंद्राणीरूपाधि० भोशुक्रइमंब० शुक्रःप्रीयतां॥ शंनोदेवीरित्यस्यप्रजापतिःशनैश्चरोगायत्रीशनैश्चरप्रीर्थब० ॐ शंनोदेवीरभिष्टय० शनैश्चरायसांगाय० यमप्रजापतिरूपाधि० भोशनैश्चरइमं० शनैश्चरःप्रीयतां ॥ कयानइत्यस्यविश्वेदेवाराहुर्गायत्री राहुप्रीत्यर्थबलि० ॐ कयानश्चित्र० राहवेसांगाय० कालसर्परूपाधि० भोराहोइमंबलिं० राहुःप्रीयतां ॥ केतुंकृण्वन्नित्यस्यप्रजापतिःकेतुर्गायत्रीकेतुप्रीत्यर्थबलि० ॐ केतुंकृण्वन्नं० केतवेसांगाय० चित्रगुप्तब्रह्मरूपाधि० भोकेतोइमंबलिं० केतुःप्रीयतां ॥ केतुशब्दस्यबहुवचनांतत्वपक्षेकेतुभ्यःसांगेभ्यःसपरिवारेभ्यःसायुधेभ्यःसशक्तिकेभ्यःचित्रगुप्तब्रह्मरूपाधिदेवतप्रत्यधिदेवतासहितेभ्यइमंसदीपंमाषभ० भोकेतवःइमंबलिंगृह्णतममसकुटुंबस्यआयुःकर्तारःक्षेमकर्तारःशांतिकर्तारःपुष्टिकर्तारस्तुष्टिकर्तारोनिर्विघ्नकर्तारोवरदाभवत केतवःप्रीयंतामित्यूहः ॥ गणानांत्वेत्यस्यविश्वेदेवागणपतिर्जगती गणपतिप्रीत्यर्थबलि० ॐ गणानांत्वागणपतिꣳ० गणपतयेसांगाय० सिद्धिबुद्धिसहितायेमं० भोसिद्धिबुद्धिसहितगणपतेइमं० गणपतिःप्रीयतां ॥ जातवेदसइत्यस्ययाज्ञिक्योदेवताउपनिषदोदुर्गात्रिष्टुप् दुर्गाप्रीत्यर्थबलि० ॐ जातवेदसेसुन० दुर्गायैसांगायैसपरिवारायैसायुधायैसशक्तिकायैइमंसदीपं० भोदुर्गेइमंबलिंगृहाणममसकुटुंबस्यायुःकर्त्रीक्षेमकर्त्रीशांतिकर्त्रीपुष्टिकर्त्रीतुष्टिकर्त्रीवरदाभव दुर्गाप्रीयतां ॥ वायोशतमित्यस्यविश्वेदेवावायुरनुष्टुप् वायुप्रीत्यर्थबलि० ॐ वायोशतꣳह० वायवेसांगाय० भोवायोइमं० वायुःप्रीयतां ॥ घृतंघृतपावानइत्यस्यसोमआकाशोयजुः आकाशप्रीत्यर्थब० ॐ घृतंघृतपावानः० आकाशायसांगाय० इमंसदीपं० भोआकाशइमंबलिं० आकाशःप्रीयतां ॥ यावांकशेत्यस्यसोमोश्विनौगायत्रीअश्विप्रीत्यर्थबलि० ॐ यावांकशा

मधुं० अश्विभ्यांसांगाभ्यांसपरिवाराभ्यांसायुधाभ्यासशक्तिकाभ्यांइमं० भोअश्विनौइमंबलिंगृह्णीतंममसकुटुंबस्यायुःकर्तारौ
क्षेमकर्तारौशांतिकर्तारौपुष्टिकर्तारौतुष्टिकर्तारौनिर्विघ्नकर्तारौवरदौभवतं अश्विनौप्रीयेतां ॥ वास्तोष्पतइत्यस्यप्रजापतिर्वास्तो
ष्पतिस्त्रिष्टुप् वास्तोष्पतिप्रीत्यर्थबलि० ॐ वास्तोष्पते॒प्रति॑० वास्तोष्पतयेसांगाय० इमं० भोवास्तोष्पतेइमंबलिं० वास्तोष्पतिः
प्रीयतां ॥ बलेर्विप्रकृष्टत्वेत्विममित्यत्रामुमितिवदेत्सर्वत्र० तत्तत्प्रदेशोपविष्टोबलिसमर्पणंकुर्यादित्यस्मिन्कल्पेतुसर्वत्रेममित्ये
वनत्वमुमिति ॥ ततःक्षेत्रपालायकुंकुमारक्तपुष्पादियुतंसदीपंसतांबूलंसदक्षिणंमाषभक्तबलिंदद्यात् ॥ अत्रावाहनादिपूजनमपि
केचित्कुर्वंति॥क्षेत्रस्यपतिनेत्यस्यविश्वेदेवाःक्षेत्रपालोनुष्टुप् क्षेत्रपालप्रीत्यर्थबलिदाने० ॐ क्षेत्रस्य॒पति॑ना॒वयं० क्षेत्रपालायसां
गायसशक्तिकायभूतप्रेतडाकिनीशाकिनीब्रह्मराक्षसवेतालादिपरिवारयुतायेमंकुंकुमारक्तपुष्पादियुतंसदीपंसतांबूलंसदक्षिणंमा
षभक्तबलिंसमर्पयामि भोभोक्षेत्रपालसपरिवारेमंबलिं० क्षेत्रपालःप्रीयतामिति ॥ ततःशूद्रेणदुर्ब्राह्मणेनवातंबलिंदूरदेशंप्राप
येत् ॥ तत्पृष्ठतः शांतिपाठपूर्वकंस्वयंजलंसिंचन्साचार्यःसपत्नीकोगृहाद्बहिर्गत्वाक्षेत्रपालायनमइतिक्षेत्रपालंनमस्कृत्यहस्तौपा
दौप्रक्षाल्यप्रत्येत्याचामेत् ॥ आचार्यपत्न्योरपिहस्तपादप्रक्षालनमाचमनंच ॥ तत्रपत्न्याःसकृदमंत्रकं ॥ ततोयजमानपत्न्याचा
र्याअग्निसमीपमागत्याचम्यस्वायतनेषूपविशेयुः ॥ ततआचार्योदर्व्यांस्रुवेणद्वादशगृहीतमष्टगृहीतंचतुर्गृहीतंवाज्यंगृहीत्वादर्व्या
अपूर्णतायांआज्येनाभिपूर्यतदुपरिवस्त्रयुतंचंदनादिभूषितंफलंनिधाय इडनामायमग्निरित्यनुसंधाययजमानतत्पत्न्यमात्यान्वा
रब्धस्तिष्ठन् ॥ समुद्रादूर्मिरितिमंत्रत्रयस्ययाज्ञिक्योदेवताउपनिषदोग्निस्त्रिष्टुप्॥ मूर्धानंदिवइत्यस्यसोमोग्निर्वैश्वानरस्त्रिष्टुप् ॥
पुनस्त्वेत्यस्याग्निर्वसुरुद्रादित्यास्त्रिष्टुप् ॥ पूर्णादर्वीत्यस्यविश्वेदेवाःशतक्रतुरनुष्टुप् ॥ सप्ततेअग्नइत्यस्यसप्तवानग्निर्जगती सर्वे

षांपूर्णाहुतिहोमेवि॰ स॒मु॒द्रादू॒र्मिं॰ ३ मू॒र्धानं॑दि॒वो॰ १ पुन॑स्त्वादि॒त्या॰ १ पू॒र्णाद॑र्वि॒परा॑॰ १ स॒प्तते॑अग्ने॰ १ घृ॒तेन॒स्वाहा॑ एतैः पूर्णाहुतिंजुहुयात् ॥ यजमानःअग्नयेग्नयेवैश्वानरायवसुरुद्रादित्येभ्यःशतक्रतवेसप्तवतेग्नयेचेदंनममेतित्यजेत् ॥ ततआचार्यादयः पू॒र्णा॒हुतिमुं॑त्त॒मांजुं॑होति स॒र्वं॰ तिं॑ष्ठति पू॒र्णा॒हु॒तिमु॰ सयु॒त्वायेत्याचारात्पठेयुः ॥ ततआचार्यःसंस्रावहोमादिसंस्थाजपांतंकर्मकुर्यात् ॥ ऋत्विजामपिसंस्थाजपेनोपस्थानं ॥ ततोयजमानआचार्यादिभ्योजपहोमफलंगृह्णीयात्नवा ॥ ततोब्रह्मसदस्यर्त्विक्सहितआचार्यःप्राङ्मुखउदङ्मुखोवातिष्ठन्ग्रहवेदेरीशान्यामग्नेःपश्चिमतोवासंमृष्टेगोमयोपलिप्तेरंगवल्ल्यालंकृतेचतुष्पदंदीर्घचतुरश्रंसोत्तरच्छदंपीठंनिधायतत्रोदगग्रानमूलांस्त्रीन्हरितान्दर्भानास्तीर्यानास्तीर्यवातत्रोपविष्टंधृतनवकंचुकीवस्त्रयापत्न्यासहितंसामात्यंप्राङ्मुखंपरिहिताहतवस्त्रंयजमानंस्थापितकलशोदकेनपात्रांतरेगृहीतेनतत्रत्यपंचपल्लवैर्दूर्वांकुशसहितैरभिषिंचेत् ॥ तत्रमंत्राः आपो॒हिष्ठा॰३ हिर॑ण्यवर्णाः॒शुच॑यः॰४ पव॑मानः॒सुव॒र्जनः॑ १७ एतेषामृष्यादिकंकलशसंबंधिजपनिरूपणेउक्तं अभिषेकेविनियोगइतिविनियोगवाक्येविशेषः ॥ सुरास्त्वामभिषिंचंतुब्रह्मविष्णुमहेश्वराः॰ सर्वकामार्थसिद्ध्येइत्येतैः ॥ ग्रहाणामादिरादित्योलोकरक्षणकारकः ॥ विषमस्थानसंभूतांपीडांहरतुतेरविः ॥ १ ॥ रोहिणीशःसुधामूर्तिःसुधागात्रःसुधाशनः ॥ विषमस्थानसंभूतांपीडांहरतुतेविधुः ॥ २ ॥ भूमिपुत्रोमहातेजाजगतांभयकृत्सदा ॥ विषमस्थानसंभूतांपीडांहरतुतेकुजः ॥ ३ ॥ उत्पातरूपोजगतांचंद्रपुत्रोमहाद्युतिः ॥ सूर्यप्रियकरोविद्वान्पीडांहरतुतेबुधः ॥ ४ ॥ देवमंत्रीविशालाक्षःसदालोकहितेरतः ॥ अनेकशिष्यसंपूर्णःपीडांहरतुतेगुरुः ॥ ५ ॥ दैत्यमंत्रीगुरुस्तेषांप्राणदश्चमहामतिः ॥ प्रभुस्ताराग्रहाणांचपीडांहरतुतेभृगुः ॥ ६ ॥ सूर्यपुत्रोदीर्घदेहोविशालाक्षःशिवप्रियः ॥ मंदचारःप्रसन्नात्मापीडांहरतुतेशनिः ॥ ७ ॥ महाशिरामहावक्त्रोदीर्घदंष्ट्रोमहाबलः ॥

अतनुश्चोर्ध्वकेशश्चपीडांहरतुतेतमः ॥ ८ ॥ अनेकरूपवर्णैश्चशतशोथसहस्रशः॥ उत्पातरूपोजगतांपीडाहरतुतेशिखी ॥ ९ ॥ एतैर्मंत्रैः देवस्यत्वेत्यादिभिर्मंत्रैश्चाभिषिंचेत् ॥ ततःकलशोदकेनान्येनचजलेनतैलाभ्यंगसर्वौषध्यनुलेपनपूर्वकंसुस्नातौदंपती अहतवासांसिपरिधायअभिषेकवासांसिआचार्यायदत्वाश्वेतचंदनपुष्पालंकारान्धृत्वाग्नेःपश्चादुपविशतोदक्षिणतःपत्नी ॥ तत आचार्येणसहयजमानो मानस्तोकइतिभस्मधृत्वाचार्यादीन्पादप्रक्षालनार्घ्यगंधाक्षतपुष्पैःसंपूज्यतेभ्योदक्षिणांदद्यात् तत्राचार्यायगौः ब्रह्मणेनड्वान् सदस्यायाश्वः सूर्यायगौः सोमायशंखः अंगारकायरक्तोनड्वान् बुधायसुवर्णं गुरवेपीतवस्त्रं शुक्रायश्वेतोश्वः शनयेकृष्णागौः राहवेकालायसः केतवेहस्तीछागोवेतितत्तद्धोमकर्त्रेव्यवस्थयादद्यात् ॥ यदिनवभ्योधिकाऋत्विजस्तदातेभ्यःप्रत्येकमेकैकागौर्देया न्यूनत्वेतुगोशंखादिनवदक्षिणायथासंभवंतेभ्यएवदेयाः ॥ अथगवादीनांनवानांक्रमेणमंत्राः ॥ कपिलेसर्वदेवानांपूजनीयासिसर्वदा ॥ सर्वदेवमयीयस्मादतःशांतिंप्रयच्छमे १ त्वंपुरासागरोत्पन्नोविष्णुनाविधृतःकरे ॥ पांचजन्यंप्रदास्यामिह्यतःशांतिंप्रयच्छमे २ धर्मस्त्वंवृषरूपेणजगदानंदकारक ॥ अष्टमूर्तेरधिष्ठानमतः० ३ हिरण्यगर्भ० ४ पीतवस्त्रमिदंयस्माद्वासुदेवस्यवल्लभं ॥ प्रदानात्तस्यमेविष्णुःसदाशांतिंप्रयच्छतु ५ विष्णुस्त्वमश्वरूपेणयस्मादमृतसंभवः ॥ सूर्यस्यवाहनंनित्यमतः० ६ यस्मात्त्वंपृथिवीसर्वाधेनोवैकृष्णसन्निभे ॥ सर्वपापहरानित्यमतः० ७ यस्मादायसकार्याणित्वदधीनानिसर्वदा ॥ लांगलाद्यायुधादीतितस्माच्छांतिं० ८ सुप्रतीकगजेंद्रत्वंदेवेंद्रस्यचवाहनं ॥ दानेनानेनदत्तेनसदाशांतिंप्रयच्छमे ९ छागपक्षे ॥ यस्मात्त्वंछागयज्ञानामंगत्वेनव्यवस्थितः ॥ यानंविभावसोर्नित्यमतः० १० एतेषामर्थानांविषममूल्यकत्वेपिन्यूनलाभवद्भ्यःसुवर्णदानेनलाभसाम्यंसंपादनीयं ॥ उक्तदक्षिणानामभावेसर्वेभ्यस्तुष्टिकरंहिरण्यमेववादद्यात् ॥ अतोनात्रमूल्या

ध्यायोक्तमूल्यदानं ॥ सर्वेष्वपिपक्षेषुआचार्यायद्विगुणंदद्यात् ॥ कर्मणःसाद्गुण्यार्थमन्येभ्योब्राह्मणेभ्योभूयसींदद्यात् ॥ ततोग्रहपीठदेवतानांमंडपश्चेत्तद्देवतानांचयजमानःपंचोपचारैरुत्तरपूजनंविधायसप्रणवैस्तत्तन्नाममंत्रैःआदित्यादिदेवताभ्योनमइतिसमुदितरूपेणवापुष्पांजलिंसमर्पयेत् ॥ ततआचार्योग्रहपीठदेवतानांमंडपश्चेत्तद्देवतानांचोद्वासनंउत्तिष्ठेतिमंत्रेणकुर्यात् ॥ ततोयजमानः इदंग्रहपीठंसप्रतिमंसकलशंसोपस्करमाचार्यतुभ्यमहंसंप्रददेइत्याचार्यायसमर्पयेत् ॥ मंडपश्चेत्सोपस्करमंडपसहितमिदंग्रहपीठमिति ॥ ततआचार्यःअग्निंसंपूज्य ॥ गच्छगच्छसुरश्रेष्ठस्वस्थानेपरमेश्वर ॥ यत्रब्रह्मादयोदेवास्तत्रगच्छहुताशन ॥ इतिविसृजेत् ॥ अथयजमानः कांस्यपात्रगताज्येसकुटुंबःस्वप्रतिरूपमवेक्ष्य ॥ आंज्यंतेजःसमुद्दिष्टमाज्यंपापहरंस्मृतं ॥ आज्यंसुराणामाहारआज्येलोकाःप्रतिष्ठिताः ॥ अलक्ष्मीर्यायच्चदौस्थ्यंममगात्रेष्ववस्थितं ॥ तत्सर्वंक्षपयाज्यत्वंलक्ष्मींपुष्टिंचवर्धय ॥ इतिपठित्वातदाज्यंसदक्षिणंब्राह्मणायदद्यात् ॥ ततोयावत्यःप्रधानाहुतयस्तावतोब्राह्मणान्भोजयेत् यावंतितदाहुतिशतानितावतोवा यावंतितत्सहस्राणितावतोवा यथासंभवंवा॥ ततोभुक्तवद्भ्योयथाविभवंदक्षिणांदत्वाक्षमाप्यतदाशिषोगृहीत्वा प्रणिपत्य ॥ अनेनग्रहयज्ञाख्येनकर्मणादित्यादयःप्रीयंतांनममेतीश्वरार्पणंकृत्वाहृष्टमनाःसुहृद्युतोभुंजीत ॥ इत्योकोपाह्वगणेशदीक्षिततनूजगोपीनाथदीक्षितविरचितःसंस्काररत्नमालास्थोग्रहमखप्रयोगः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ २६८ ॥ पंचकुंडीमंडपप्रकारः ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ देवप्रतिष्ठांअश्वत्थोद्यापनंवाकुर्वुंतत्तत्स्थानादुत्तरतःपूर्वतोवाउत्तममंडपेषोडशहस्तं मध्यममंडपेचतुर्दशहस्तंदशहस्तमष्टहस्तंवाचतुर्द्वारंमंडपंकुर्यात् ॥ तत्रमध्यस्तंभचतुष्टयमध्येवेदींहस्तोच्छ्रितांकुर्यात् ॥ तस्याःसमंततश्चतुर्दिक्षुत्रयो

दशांगुलांतरंहस्तमात्रांतरंवात्यक्त्वाकुंडानिहस्तमात्राणिकुर्यात् ॥ तत्रप्राच्यांचतुरस्रंदक्षिणयोनि ॥ दक्षिणेर्धचंद्रंदक्षिणयोनि ॥ पश्चिमेवर्तुलंपश्चिमयोनि ॥ उत्तरेपद्मकुंडंपश्चिमयोनि ॥ ईशान्यांचतुरस्रंवृत्तंवाआचार्यकुंडंदक्षिणयोनि पश्चिमेवाकुर्यात् ॥ मंडपस्येशान्यामुत्तरस्यांवादिशिचतुर्हस्तांतरेणमंडपार्धमानेनत्रिभागेनवाचतुर्थभागेनवाप्रासादमानेनवाचतुष्कोणंकोणध्वजस्तंभयुतंचतुर्द्वारंपूर्वमुखमुदङ्मुखंवास्नानमंडपंकुर्यात् ॥ तन्मध्यप्रदेशेवेदिकाद्वयंद्विहस्तंचतुर्थांशोच्छ्रायंद्विमेखलंकुर्यात् ॥ अथवामहावेद्यर्धविस्तीर्णतदुच्छ्रायोच्छ्रायंतदर्धोच्छ्रायंवाकुर्यात् ॥ महामंडपस्यपश्चिमतःचतुर्हस्तंषड्ढस्तंवाजलाधिवासमंडपंकुर्यात् ॥ एवंमंडपादिसंपाद्यपूर्वदिनेपूर्वतनचतुर्थदिनेवायथाविभवंसंभृतसंभारःसंकल्पादिकुर्यात् ॥ ॥ ७ ॥

॥ २६९ ॥ संकल्पोऋत्विग्वरणंच ॥

श्रीः ॥ तत्रादौयजमानःकूष्मांडहोमब्रह्मकूर्चादिभिरात्मतनुंपावयित्वामुहूर्तात्पूर्वदिनेकृतमंगलस्नानःशुक्लमाल्यानुलेपनःसभार्यःस्वासनेउपविश्याचम्यपवित्रपाणिःप्राणानायम्यदेशकालौस्मृत्वाआत्मनःपापक्षयपूर्वकं दशपूर्वान्दशपरानात्मनासहैकविंशतिपुरुषान्पितृतोमातृतश्चोद्धर्तुंकामोहंश्रीपरमेश्वरप्राप्त्यर्थं यथाज्ञानेनयथामिलितोपचारद्रव्यैर्देशकालानुसारतःएकाहाद्यधिवासप्रकारेणआचार्यब्रह्मसदस्यादिद्वाराविष्णुप्रतिष्ठांशिवप्रतिष्ठांवाकरिष्ये ॥ तथाचपत्नीपुत्रादिसहितस्यममप्रतिमापिंडिकाकुंडतोरणस्तंभादिषुप्रधानांगकर्मसुचहीनाधिकांगतादिकर्मण्ययथाकरणादिविविधसूचितसर्वानिष्टनिबर्हणार्थंअस्यकर्मणःसाद्गुण्यार्थंचग्रहमखंतिलैःशांतिहोमंचकरिष्ये ॥ आदौनिर्विघ्नतासिद्ध्यर्थंगणपतिपूजनंस्वस्तिवाचनंमातृकापूजनंनांदीश्राद्धंआचार्यवरणंचकरिष्ये ॥ तानिकृत्वाआचार्यादीन्वृणुयात् ॥ यथा ॥ अमुकप्रवरान्वितोऽमुकगोत्रोत्पन्नोऽमुकशाखाध्यायीअमुकशर्मा

अहं ॥ अमुकप्रवरोपेतममुकगोत्रोत्पन्नममुकशाखाध्यायिनममुकशर्माणंअमुकदेवप्रतिष्ठाख्येकर्मणिमुख्यकुंडेविहितहोमंकर्तुमाचार्यंत्वामहंवृणे ॥ आचार्योवृतोस्मियथाज्ञानतःकर्मकरिष्यामीतिवदेत् ॥ एवंब्रह्माणंसदस्यंप्रतिकुंडमाचार्यं ब्रह्माणंच ॥ एकोवाब्रह्मा ॥ प्रतिकुंडंऋत्विजोजापकादींश्चवृत्वासर्वान्मधुपर्कादिनार्हयित्वाप्रार्थयेत् ॥ आचार्यप्रार्थना ॥ यथाशक्रस्यवागीश आचार्यःसर्वकर्मसु ॥ तथामयात्वमाचार्योवृतोऽस्मिन्सवकर्मणि ॥ मंत्रमूर्तिर्भवान्नाथःसंसाराघौघनाशनः ॥ श्रीदेवस्यप्रतिष्ठायांकुरुकर्मयथोदितं ॥ त्वत्प्रसादान्निजेष्टंचसमग्रंफलमाप्नुयां ॥ संसारभयभीतेनह्येषयज्ञःप्रकारितः ॥ प्रारब्धस्त्वत्प्रसादेननिर्विघ्नंमेभवत्विति ॥ ॥ ब्रह्माणं–यथाचतुर्मुखोब्रह्माशक्रादीनांमखेप्रभुः ॥ तथात्वंममयज्ञेस्मिन्ब्रह्मत्वेनवृतोह्यसि ॥ ॥ सदस्यं–त्वंनोगुरुःपितामातात्वंप्रभुस्त्वंपरायणं ॥ त्वत्प्रसादाच्चविप्रर्षेसर्वंमेस्यान्मनोगतं ॥ आपद्विमोक्षणार्थायकुरुयज्ञमतंद्रितः ॥ ऋत्विग्भिःसहितःशुद्धैःसंयतैःसुसमाहितैः ॥ आचार्येणचसंयुक्तःकुरुकर्मयथोदितं ॥ ॥ गणपं–प्रारिप्सितस्ययज्ञस्यजपस्यहवनस्यच ॥ निर्विघ्नेनसमाप्त्यर्थंत्वामहंगणपंवृणे ॥ ॥ उपद्रष्टारं–भगवन्सर्वधर्मज्ञसर्वधर्मभृतांवर ॥ विततेममयज्ञेस्मिन्नुपद्रष्टाभवद्विज ॥ सर्वेषांसमुच्चयेनप्रार्थना ॥ अस्ययागस्यनिष्पत्तौभवंतोभ्यर्थितामया ॥ सुप्रसन्नाःप्रकुर्वंतुकर्मेदंविधिपूर्वकं ॥ अस्मिन्कर्मणियेयेतुवृतागुरुमुखामया ॥ सावधानाःप्रकुर्वंतुस्वंस्वंकर्मयथोदितं ॥ इतिसर्वान्संपूज्यसंप्रार्थ्यसाष्टांगंप्रणमेत् ॥ तेचसर्वेप्रत्येकं वृतोस्मियथाज्ञानतःकर्मकरिष्यामीतिवदेयुः ॥ इति ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

---

१ ऋत्विग्वरणंप्रक्रम्य—संपूज्यमधुपर्केणऋत्विजःकर्मकारयेत् । अन्यथाविफलंकर्मभवतीहनसंशयः । मधुपर्कश्चाच्यर्यशाखयाकार्यः । मंत्रवद्वरणएवमधुपर्कइतिकेचित् । मधुपर्कस्यवरणांगत्वाद्यत्रवरणंतत्रमधुपर्कइतिवृत्तिकृत् । वस्तुतस्तुऋत्विजोवृत्वामधुपर्कमाहरेदित्यत्रक्रममात्रविधाना

॥ २७० ॥ मंडपपूजाचंडेश्वरोक्ता ॥

श्रीः ॥ अथाचार्यःसयजमानःसर्त्विक्पूर्णकुंभदध्यक्षतफलपुष्पसुवासिनीभिःसहितोमंगलघोषैःभद्रंकर्णेभिःकनिक्रददित्यादिशाकुनसूक्तंपठन्मंडपंगच्छेत् ॥ आचार्योमंडपप्रादक्षिण्येनपश्चिमद्वारिजानुभ्यामवनिंमत्वा स्योनापृथिवीतिभूमिंध्यायन्अर्घ्यंदद्यात् ॥ तत्रादौ ॥ उद्धृतासिवराहेणकृष्णेनशतबाहुना ॥ दंष्ट्राग्रैर्लीलयादेवियज्ञार्थंप्रणमाम्यहं ॥ इतिनमस्कारः ॥ ब्रह्मणानिर्मितेदेविविष्णुनाशंकरेणहि ॥ पार्वत्याचैवगायत्र्यास्कंदवैश्रवणेनच ॥ यमेनपूजितेदेविधर्मेणविजिगीषुणा ॥ सौभाग्यंदेहिपुत्रांश्चधनंरूपंचदेहिमे ॥ गृहाणार्घ्यंमयादत्तंसौभाग्यंचप्रयच्छमे ॥ इत्यर्घ्यंदत्वापश्चिमद्वारेणमंडपंप्रादक्षिण्येनप्रविश्यनैर्ऋतीवारुण्योर्मध्येपूर्वोत्तराभिमुखाउपविशेयुः ॥ आचार्योवेद्याःपश्चिमतउपविश्यआचम्यप्राणानायम्यदेशकालौस्मृत्वाअमुककर्मणियजमानेनवृतोहंमंडपपूजादिविहितंकर्मकरिष्ये ॥ गणेशंपूजयित्वाशरीरशुद्ध्याकर्माधिकारार्थंआसनादिन्यासभूशुद्ध्यादिपवनपावनन्यासादिनात्मानंपावयित्वाप्रतिष्ठामंडपांतः यदत्रसंस्थितंभूतं० ॥ जितंतेपुंडरीकाक्षनमस्तेविश्वभावन ॥ सुब्रह्मण्यनमस्तेस्तुमहापुरुषपूर्वज ॥ भूतानिराक्षसावापियेत्रतिष्ठंतिकेचन ॥ तेसर्वेप्यपगच्छंतुयज्ञमत्रकरोम्यहं ॥ अपसर्पंतुतेभूता० ब्रह्मकर्मसमारभे ॥ इतिलाजगौरसर्षपान्सर्वतोविकिरेत् ॥ ततःशुचीवोहव्येतितृचेनकुशैःपंचगव्येनआपोहिष्ठेतितृचेनअद्भ्यःसंभूतइत्युत्तरनारायणेनचाद्भिःप्रोक्षणंकार्यं ॥ ततःकृतांजलिःभद्रंकर्णेस्वस्तिनइतिमंत्रद्वयंपठेत् ॥ देवाआयांतु यातुधाना

न्मधुपर्कस्यनवरणांगत्वंकिंतूभयोर्ऋत्विगंगत्वं । तेनस्मार्तेमंत्रवद्वरणाभावेपिऋत्विक्सत्वान्मधुपर्कोभवति । तेनात्रवरणोत्तरमाशौचादिपातेनऋत्विक्परावृत्तिरितियुक्तं ॥ शां० र० ॥

अपयांतु विष्णोदेवयजनंरक्षस्व भूमौप्रादेशंकुर्यात् ॥ ततोवेदिकाग्नेयकोणेस्थूणांवसुदामावाह्यपूजयेत् ॥ नैर्ऋत्यकोणेभद्रां ॥ वायव्यकोणेअदितिं ॥ ईशानकोणेनंदांचपूजयेत् ॥ ततःपश्चिमद्वारेणबहिर्निर्गत्यमंडपप्रादक्षिण्येनमंडपद्वाराद्बहिर्हस्तांतेपूर्वेश्वत्थतोरणंसुदृढनामकंशंखचिह्नितं(अग्निमीळेमधुच्छंदाअग्निर्गायत्री)॥ ॐ अग्निमीडेपुरोहितंयज्ञस्यदेवमृत्विजं ॥ होतारꣳरत्नधातमं ॥ इतिमंत्रेणनिधाय ॥ सुदृढतोरणायनमइतिनाममंत्रेणगंधादिभिःसंपूज्यपुष्पमालादिशोभितंकुर्यात् ॥ राहुबृहस्पती तत्रन्यसेत् ॥ तत्रैकःकलशःस्थाप्यः ॥ यथा ॥ महीद्यौरितिभूमिंस्पृष्ट्वा ओषधयःसमितिधान्यराशिंकृत्वा तदुपरिआजिघ्रइतिकलशंसंस्थाप्य आपोवाइदꣳइतिजलेनापूर्य गंधद्वारामितिगंधंप्रक्षिप्य याओषधीरितिसर्वौषधीः ओषधयःसमितियवान् कांडात्कांडादितिदूर्वाः अश्वत्थेवइतिपंचपल्लवान् स्योनापृथिवीतिसप्तमृदः याःफलिनीरितिफलं बृहस्पतेजुषस्वनइतिपंचरत्नानिअग्नेरेतइतिहिरण्यंचप्रक्षिप्य युवासुवासाइतिवस्त्रेणरक्तसूत्रेणवावेष्ट्य पूर्णादर्वीतितदुपरिपूर्णपात्रंन्यसेत् ॥ तस्मिन्कलशे ध्रुवावाहनंपूजनंच ॥ ततोदक्षिणेऔदुंबरंसुभद्रनामकंचक्रचिह्नितंतोरणं ॥ ॐ इषेत्वोर्जेत्वावायवस्थोपायवस्थदेवोवःसविताप्रार्पयतुश्रेष्ठतमायकर्मणे ॥ इतिनिधायसुभद्रतोरणायनमःइतिपूर्ववत्संपूज्यपूर्ववच्चंदनादिचर्चितंकृत्वासूर्यमंगारकंचतत्रन्यसेत् ॥ तत्रैकःकलशःपूर्ववत्स्थाप्यः ॥ तत्रधरामावाहयेत्पूजयेच्च ॥ पश्चिमेप्लाक्षंसुकर्मनामकंगदाचिह्नितंतोरणं॥ ॐ अग्नआयाहिवीतयेगृणानोहव्यदातये ॥ निहोतासत्सिबर्हिषि॥ इतिनिधायसुकर्मतोरणायनमइतिपूर्ववत्संपूज्यचंदनादिचर्चितंकृत्वा शुक्रंबुधंचतत्रन्यसेत् ॥ तत्रपूर्ववत्कलशंसंस्थाप्यतत्रवाक्पतिमावाह्यपूजयेत् ॥ ॥ ततउत्तरे ॥ वटतोरणंसुहोत्रनामकंपद्मचिह्नितं ॥ ॐ शंनोदेवीरभिष्टयआपोभवंतुपीतये ॥ शंयोरभिस्रवंतुनः ॥ इतिमंत्रेणनिधायसुहोत्रतोरणायनमः इतिपूर्ववत्सं

पूज्यचंदनादिचर्चितंकृत्वासोमकेतुशनींस्तत्रन्यसेत् ॥ तत्रपूर्ववत्कलशस्थापनंतत्रविघ्नेशमावाह्यपूजयेच्च ॥ ॥ ततःपूर्वद्वारे
कलशद्वयंप्रतिद्वारशाखंप्रतिष्ठाप्यचंदनोदकफलपंचपल्लवसप्तमृत्तिकासुवर्णपंचरत्नादियुतंदध्यक्षतविभूषितंवस्त्रपुष्पमालादिचं
दनचर्चितं रक्तसूत्रवेष्टिताननंपूर्ववन्मंत्रैःस्थापयेत् ॥ प्रतिकलशंमंत्रावृत्तिः ॥ ऐरावतंकलशद्वयेन्यसेत्पूजयेच्च ॥ ऋग्वेदिना
वृत्विजौपूर्वद्वारेशांतिसूक्तजपार्थत्वेनत्वांवृणे ॥ ऋग्वेदःपद्मपत्राक्षोगायत्रःसोमदैवतः ॥ अत्रिगोत्रस्तुविप्रेंद्रऋत्विक्त्वंमेमखे
भवेतिप्रत्येकंवृत्वा ॥ (अग्निमीळेमधुच्छंदाअग्निर्गायत्री) ॥ ॐ अ॒ग्निमींडे॰ ॥ इतिमंत्रेणगंधाद्युपचारैःपूजयेत् ॥ ततःसह
स्राक्षंमत्तैरावतस्थितंपीतकिरीटकुंडलधरंदक्षिणवामकरस्थवज्रोत्पलमिंद्रंध्यात्वा ॥ एह्येहिसर्वामरसिद्धसाध्यैरभिष्टुतोवज्रधरा
मरेश ॥ संवीज्यमानोप्सरसांगणेनरक्षाध्वरंनोभगवन्नमस्ते ॥ भोइंद्रइहागच्छेहतिष्ठ ॥ इंद्रंसांगंसप॰ सशक्तिकंद्वारकलशेआ॰॥
(आशुःशिशानइतींद्रोप्रतिरथइंद्रस्त्रिष्टुप्) ॥ ॐ आ॒शुःशिशा॑नोवृष॒भोनयुध्मोघं॑नाघ॒नःक्षोभं॑णश्चर्षणी॒नां ॥ सं॒क्रंदं॑नोतिमि॒षए॑क
वी॒रःश॒तꣳसेना॑अजयत्सा॒कमिंद्रः॑ ॥ इतिपीतांपताकांपीतध्वजंचोच्छ्रयेत् ॥ (त्रातारमिंद्रंगर्गइंद्रस्त्रिष्टुप् ॥ इंद्रपूजनेवि॰) ॥
ॐ त्रा॒तार॒मिंद्र॑मवि॒तार॒मिंद्र॒ꣳहवे॑हवेसु॒हव॒ꣳशूर॒मिंद्रं॑ ॥ हुवेनुश॒क्रंपु॑रुहूतमिंद्र॑ꣳस्व॒स्तिनो॑म॒घवा॑धा॒त्विंद्रः॑ ॥ इतिइंद्रंपूजयित्वा ॥
इंद्रःसुरपतिःश्रेष्ठोवज्रहस्तोमहाबलः ॥ शतयज्वाचयोदेवस्तस्मैनित्यंनमोनमः ॥ इतिनत्वाइंद्रायसांगायसायुधायसशक्तिका
यअमुंसदीपमाषभक्तबलिंसमर्पयामीतिसमर्पयेत् ॥ हस्तौपादौप्रक्षाल्याचम्य ॥ ततआग्नेयेगत्वापूर्ववत्कलशंस्थापयित्वापुंडरी
कंअमृतंचतत्रन्यसेत्पूजयेच्च ॥ छागस्थंरक्तंदक्षिणवामकरद्वयधृतशक्तिकमंडलुंयज्ञोपवीतिनमग्निंध्यात्वा ॥ एह्येहिसर्वामरह
व्यवाहमुनिप्रवीरैरभितोभिजुष्ट ॥ तेजस्वतालोकगणेनसार्धंममाध्वरंपाहिकवेनमस्ते ॥ भोअग्नेइत्यादिअग्निंसांगमावाह्यरक्तां

पताकांरक्तध्वजंच ॥ (अग्निंदूतंमेधातिथिरग्निर्गायत्री ॥ पताकोच्छ्रयणेवि०) ॥ ॐ अग्निंदूतंवृणीमहेहोतारंविश्ववेदसं ॥ अस्ययज्ञस्यसुक्रतुं ॥ इतिउच्छ्रयेत् ॥ (त्वंनोअग्नेनाभागःकाण्वोग्निर्महापंक्तिः) ॥ ॐ त्वंनोअग्नआयुषुत्वंदेवेषुपूर्व्यवस्वएकंइरज्यसि ॥ त्वामापःपरिस्रुतःपरियंतिस्वसैतवोनभंतामन्युकेसंमे ॥ इतिमंत्रेणाग्निंगंधादिभिःपूजयित्वा ॥ आग्नेयःपुरुषोरक्तःसर्वदेवमयोव्ययः ॥ धूम्रकेतुरजोध्यक्षस्तस्मैनित्यंनमोनमः ॥ इतिनत्वाअग्नयेसांगायेतिबलिंदद्यात् ॥ ततआचम्यदक्षिणेगत्वाप्रतिद्वारशाखंचंदनोदकादियुतंपूर्ववत्कलशद्वयंस्थापयित्वावामननामकंदिग्गजंतत्रन्यसेत्पूजयेच्च ॥ ततोयजुर्वेदिनावृत्विजौशांतिसूक्तजपार्थत्वेनत्वांवृणे ॥ कातराक्षोयजुर्वेदस्त्रैष्टुभोविष्णुदैवतः ॥ काश्यपेयस्तुविप्रेंद्रऋत्विक्त्वंमेमखेभव ॥ इतिप्रत्येकंवृत्वा ॥ इषेत्वोर्जेत्वावा० ॥ इतिमंत्रेणगंधाद्युपचारैःपूजयेत् ॥ ततोमहिषारूढंधृतदंडपाशदक्षिणवामकरद्वयंकृष्णांजनचयोपममग्निसमलोचनंयमंध्यात्वा ॥ एह्येहिवैवस्वतधर्मराजसर्वामरैरर्चितधर्ममूर्ते ॥ शुभाशुभानंदशुचामधीशशिवायनःपाहिमखंनमस्ते ॥ भोयमइत्यादियमंसांगमित्याद्यावाह्य ॥ कृष्णांपताकांकृष्णंध्वजंच ॥ (आयंगौःसार्पराज्ञीसर्पागायत्री) ॥ ॐ आयंगौःपृश्निरक्रमीद० ॥ इतिमंत्रेणोच्छ्रयेत् ॥ (ततःयमायसोमंयमोयमोनुष्टुप्) ॥ ॐ यमायसोमꣳसुनुतयमायंजुहुताहविः ॥ यमंहयज्ञोगच्छत्यग्निदूतोअरंकृतः ॥ इतियमंगंधादिभिःपूजयित्वा ॥ महामहिषमारूढंदंडहस्तंमहाबलं ॥ आवाहयामियज्ञेस्मिन्पूजेयंप्रतिगृह्यतां ॥ इतिनत्वा ॥ यमायसांगायेत्यादिबलिंदद्यात् ॥ ततआचम्यनैर्ऋत्यांगत्वापूर्ववत्कलशंस्थापयित्वा ॥ कुमुदंदुर्जयंचतत्रपूजयित्वा ॥ ततोनरारूढंमहाकायंखड्गहस्तंमहाबलं ॥ राक्षसैर्वेष्टितंनीलंपीताभरणभूषितं निर्ऋतिंध्यात्वा ॥ एह्येहिरक्षोगणनायकस्त्वंविशालवेतालपिशाचसंघैः ॥ ममाध्वरंपाहिपिशाचनाथलोकेश्वरस्त्वंभगवन्नमस्ते ॥ भोनिर्ऋतेइत्यादिनानिर्ऋ

तिंकलशेआवाह्य ॥ (मोषुणःकण्वोनिर्ऋतिर्गायत्री ॥ पताकोच्छ्रयणेवि०) ॥ ॐ मोषुण॒ःपरा॑परा॒निर्ऋ॑तिर्दु॒र्हणा॑वधीत् ॥ पदी॒ष्टतृष्ण॑यास॒ह ॥ इतिनीलपताकांनीलध्वजंचोच्छ्रयेत् ॥ असुन्वंतइतिमंत्रेणमोषुणइतिवानिर्ऋतिंगंधादिभिःपूजयित्वा ॥ निर्ऋतिंखड्गहस्तंचसर्वलोकैकपावनं ॥ आवाहयामियज्ञेस्मिन्पूजेयंप्रतिगृह्यतां ॥ इतिनत्वासांगायेत्यादिबलिंदद्यात् ॥ ॥ ततआचम्यपश्चिमेगत्वापूर्ववत्कलशद्वयंस्थापयित्वाअंजनाख्यंदिग्गजंतत्रन्यसेत् ॥ सामवेदिनावृत्विजौपश्चिमद्वारेशांतिसूक्तजपार्थंत्वामहंवृणे ॥ सामवेदस्तुपिंगाक्षोजागतःशक्तिदैवतः ॥ भारद्वाजस्तुविप्रेंद्रऋत्विक्त्वंमेमखेभवेतिप्रत्येकंवृत्वाअग्नआयाहीतिगंधाद्युपचारैःपूजयेत् ॥ ततःमकरस्थंपाशहस्तंशुक्लवर्णंकिरीटिनंवरुणंध्यात्वा ॥ एह्येहियादोगणवारिधीनांगणेनपर्जन्यमहाप्सरोभिः ॥ विद्याधरेंद्रामरगीयमानपाहित्वमस्मान्भगवन्नमस्ते ॥ भोवरुणेत्यादिद्वारकलशेआवाह्य ॥ श्वेतांपताकांश्वेतध्वजंच ॥ (इमंमेवरुणेतिशुनःशेपोवरुणोगायत्री ॥ वरु०) ॐ इ॒मंमे॑वरुणश्रुधी॒हव॑म॒द्याच॑मृडय ॥ त्वाम॑व॒स्युराच॑के ॥ इति उच्छ्रयेत् ॥ (तत्त्वायामिशुनःशेपोवरुणस्त्रिष्टुप्) ॥ ॐ तत्त्वा॑यामि॒ब्रह्म॑णा॒वंद॑मान॒स्तदाशा॑स्ते॒यज॑मानोह॒विर्भिः॑ ॥ अहे॑डमानोवरुणे॒हबो॒ध्युरु॑शꣳस॒मान॒आयु॒ःप्रमो॑षीः ॥ इतिवरुणंगंधादिभिःपूजयेत् ॥ पाशहस्तंचवरुणमर्णसांपतिमीश्वरं ॥ आवाहयामियज्ञेस्मिन्वरुणायनमोनमः ॥ इतिनत्वावरुणायेत्यादिमाषभक्तबलिंदत्वा ॥ ॥ ततआचम्यवायव्यांगत्वातत्रपूर्ववत्कलशंस्थापयित्वा तत्रपुष्पदंतंसिद्धार्थंचसंपूज्यमृगाधिरूढंधूम्रवर्णंचित्रांबरधरंयुवानंध्वजवरददक्षिणवामकरद्वयंवायुंध्यात्वा ॥ एह्येहियज्ञेममरक्षणायमृगाधिरूढःसहसिद्धसंघैः ॥ प्राणाधिपःकालकवेःसहायगृहाणपूजांभगवन्नमस्ते ॥ भोवायोइहागच्छेत्यावाह्य ॥ धूम्रांपताकांधूम्रध्वजंच ॥ (वायोशतंवामदेवोवायुरनुष्टुप्) ॥ ॐ वायो॑श॒तंहरी॑णांयु॒वस्व॒पोष्या॑णां ॥ उ॒तवा॑तेसह॒स्रिणो॒रथ॒आ

या॑तु॒पाज॑सा ॥ इतिमंत्रेणोच्छ्रयेत् ॥ (तववायोव्यश्वांगिरसोवायुर्गायत्री) ॥ ॐ तव॑वायवृतस्पते॒त्वष्टु॑र्जा॑मातरद्भुत ॥ अ॒वा॒ꣳस्यावृ॑णीमहे ॥ इतिवायुंगंधादिभिरभ्यर्च्य ॥ वायुमाकाशगंचैवपवनंवेगवद्गतिं ॥ आवाहयामियज्ञेस्मिन्पूजेयंप्रतिगृह्यतां ॥ अनाकारोमहौजाश्चयश्चादृष्टगतिर्दिवि ॥ तस्मैपूज्यायजगतोवायवेहंनमामिच ॥ इतिनत्वासांगायेत्यादिमाषभक्तबलिंदद्यात् ॥ ततआचम्यउत्तरेगत्वापूर्ववत्कलशद्वयसंस्थाप्यसार्वभौमंदिग्गजंतत्रन्यसेत् ॥ अथर्ववेदिनावृत्विजौशांतिसूक्तजपार्थत्वेनत्वां वृणे ॥ बृहन्नेत्रोथर्ववेदोनुष्टुभोरुद्रदैवतः ॥ वैशंपायनविप्रेंद्रऋत्विक्त्वंमेमखेभवेतिप्रत्येकंवृत्वा ॥ ततःशंनोदेवीरितिमंत्रेणगंधाद्युपचारैःपूजयेत् ॥ ततोनरयुतविमानस्थंकुंडलमहाकेयूररुचिरंगदावरददक्षिणवामभुजद्वयंमुकुटिनंमहोदरंमहाकायंहरितवर्णंकुबेरंध्यात्वा ॥ एह्येहियक्षेश्वरयज्ञरक्षांविधत्स्वनक्षत्रगणेनसार्धं ॥ सर्वौषधीभिःपितृभिःसहैवगृहाणपूजांभगवन्नमस्ते ॥ भोसोमेत्यादिद्वारकलशेआवाह्य ॥ हरितांपताकांहरितध्वजंच ॥(आप्यायस्वराहूगणोगोतमःसोमोगायत्री)॥ ॐ आप्या॑यस्व॒समे॑तुतेवि॒श्वतः॑सोम॒वृष्णि॑यं ॥ भवा॒वाज॑स्यसंग॒थे ॥ इत्युच्छ्रयेत् ॥ (सोमोधेनुंराहूगणोगोतमःसोमस्त्रिष्टुप्) ॥ ॐ सोमो॑धे॒नुंसोमो॒अर्वं॑तमा॒शुंसोमो॑वी॒रंक॑र्म॒ण्यँ॑दधाति ॥ साद॒न्यँ॑विद॒थ्यँ॑स॒भेयँ॑पितृ॒श्रव॑णं॒योददा॑शदस्मै ॥ इतिमंत्रेणसोमंगंधादिभिःपूजयेत् ॥ सर्वनक्षत्रमध्येतुसोमोराजाव्यवस्थितः ॥ तस्मैसोमायदेवायनक्षत्रपतयेनमः ॥ इतिनत्वासांगायेत्यादिसोमायेमंमाषभक्तबलिंसमर्पयामीतिदद्यात् ॥ ततआचम्यईशान्यांगत्वापूर्ववत्कलशंसंस्थाप्य ॥ सुप्रतीकंदिग्गजंमंगलंचतत्रसंपूज्य वृषारूढंदक्षिणवामहस्तयोर्वरत्रिशूलधरंत्रिनेत्रंशुक्लमीशानंध्यात्वा ॥ एह्येहिविश्वेश्वरनस्त्रिशूलकपालखट्वांगधरेणसार्धं ॥ लोकेनयज्ञेश्वरयज्ञसिद्ध्यैगृहाणपूजांभगवन्नमस्ते ॥ भोईशानेत्यादिईशानंकलशेआवाह्य ॥ श्वेतांपताकांश्वेतध्वजंच ॥(अभित्वादेवसवितरित्या

जीगर्तिःशुनःशेपःसवितागायत्री) ॥ ॐ अ॒भित्वा॑देवसवित॒रीशा॑नं॒वार्या॑णां ॥ सदा॑वन्भा॒गमी॑महे ॥ इत्युच्छ्रयेत् ॥ तमीशानमितिगंधादिभिरभ्यर्च्य ॥ वृषस्कंधसमारूढशूलहस्तत्रिलोचन ॥ आवाहयामियज्ञेस्मिन्पूजेयंप्रतिगृह्यतां ॥ सर्वाधिपोमहादेवईशानःशुक्लईश्वरः ॥ शूलपाणिर्विरूपाक्षस्तस्मैनित्यंनमोनमः ॥ इतिध्यात्वा ॥ ईशानायसांगायेत्यादिबलिंदद्यात् ॥ ॥ ततआचम्यईशानपूर्वयोर्मध्येअधउद्दिश्यअनंतशयनासीनंफणासहस्रमंडितंपद्मशंखधरोर्ध्वाधोदक्षिणकरद्वयं चक्रगदाधरोर्ध्वाधोवामकरद्वयमनंतंध्यात्वा ॥एह्येहिपातालधरामरेंद्रनागांगनाकिन्नरगीयमान ॥ यक्षोरगेंद्रामरलोकसंघैरनंतरक्षाध्वरमस्मदीयं ॥ भोअनंतइहागच्छेत्यादिअनंतमावाह्यश्वेतांपताकांश्वेतध्वजंच ॥ (आयंगौःसार्पराज्ञीसर्पागायत्री) ॥ ॐ आयंगौःपृश्निरक्रमी॒दसं॑दन्मा॒तरं॑पुरः ॥ पि॒तरं॑चप्र॒यन्सुवः॑ ॥ इत्युच्छ्रयेत् ॥ तेनैवमंत्रेणशेषंगंधादिभिरभ्यर्च्य ॥ योसावनंतरूपेणब्रह्मांडंसचराचरं ॥ पुष्पवद्धारयेन्मूर्ध्नितस्मैनित्यंनमोनमइतिनत्वासांगायेत्यादिमाषभक्तबलिंदद्यात् ॥ ॥ ततआचम्यपश्चिमनिर्ऋतिमध्येऊर्ध्वमुद्दिश्यअक्षसूत्रकुशमुष्टिधरोर्ध्वाधोदक्षिणकरद्वयंसुवर्णकमंडलुधरोर्ध्वाधोवामकरद्वयंचतुर्मुखंश्मश्रुजटिलंलंबोदरंसुवर्णवर्णंब्रह्माणंध्यात्वा॥ एह्येहिसर्वाधिपतेसुरेंद्रलोकेनसार्धंपितृदेवताभिः॥ सर्वस्यधातास्यमितप्रभावोविशाध्वरंनःसततंशिवाय ॥ भोब्रह्मन्इहागच्छेत्यादिब्रह्माणंसांगमित्याद्यावाह्यरक्तांपताकांरक्तध्वजंच ॥(ब्रह्मजज्ञानंगोतमोवामदेवोब्रह्मात्रिष्टुप्) ॥ ॐ ब्रह्मं॑जज्ञा॒नंप्र॑थ॒मं० अनेनोच्छ्रयेत् ॥ तेनैवब्रह्माणंगंधादिभिरभ्यर्च्य॥ पद्मयोनिश्चतुर्मूर्तिर्वेदावासःपितामहः॥ यज्ञाध्यक्षश्चतुर्वक्रस्तस्मैनित्यंनमोनमइतिनत्वासांगायेत्यादिबलिंदद्यात् ॥ अन्येतुस्योनापृथिवीतिपृथ्वींसंपूज्यतेनैवध्वजपताकास्थापनं कुर्वंति ॥ रूपनारायणमतेईशानपूर्वयोर्मध्येब्रह्मपूजनं ॥ ततआचम्यमंडपमध्येअत्युच्चदंडोदशहस्तदीर्घस्त्रिहस्तायतोमहाध्व

जोविचित्रवर्णः ॥ (इंद्रस्यवृष्णइत्यस्येंद्रोप्रतिरथइंद्रस्त्रिष्टुप्) ॥ ॐ इंद्र॑स्य॒वृष्णो॒वरु॑णस्य॒राज्ञ॑ आदि॒त्यानां॑म॒रुता॒ꣳशर्ध॑उ॒ग्रं ॥ म॒हाम॑नसांभुवनच्य॒वानां॒घोषो॑दे॒वानां॒जय॑ता॒मुद॑स्थात् ॥ इतिसंस्थाप्य ॥ ब्रह्मजज्ञानमितिमंत्रेणतत्रैवब्रह्मपूजनंकार्यं ॥ ततोमंडपस्यषोडशस्तंभेषुसर्वेभ्योदेवेभ्योनमः । वंशेषुकिन्नरेभ्योनमः । पृष्ठेपन्नगेभ्योनमइतिपूजयेत् ॥ ॥ ततोमंडपाद्बहिःपूर्वस्यां दिशिकिंचिद्भूमिमुल्लिप्यतत्रोपविश्य ॥ त्रैलोक्येयानिभूतानिस्थावराणिचराणिच ॥ ब्रह्मविष्णुशिवैःसार्धंरक्षांकुर्वंतुतानिमे ॥ देवदानवगंधर्वायक्षराक्षसपन्नगाः ॥ ऋषयोमनवोगावोदेवमातरएवच ॥ सर्वेममाध्वरेरक्षांप्रकुर्वंतुमुदान्विताः ॥ ब्रह्माविष्णुश्चरुद्रश्चक्षेत्रपालगणैःसह ॥ रक्षंतुमंडपंसर्वेघ्नंतुरक्षांसिसर्वतः ॥ त्रैलोक्यस्थस्थावरेभ्योभूतेभ्योनमः ॥ त्रैलोक्यस्थचरेभ्योभूतेभ्योनमः ॥ ब्रह्मणेनमः ॥ विष्णवेनमः ॥ शिवायनमः ॥ देवेभ्योनमः॥ दानवेभ्योनमः ॥ गंधर्वेभ्योनमः ॥ यक्षेभ्योनमः ॥ रक्षोभ्योनमः ॥ पन्नगेभ्योनमः ॥ ऋषिभ्योनमः ॥ मनुष्येभ्योनमः ॥ गोभ्योनमः ॥ देवमातृभ्योनमः ॥ इतिप्रत्येकंसंपूज्य पूर्वमंत्रैरेभ्योभूमौमाषभक्तबलिंदद्यात् ॥ इतिमंडपप्रतिष्ठा ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ २७१ ॥ शांतिहोमः ॥

श्रीः ॥ ततोदेशकालौस्मृत्वाप्रतिमापिंडिकादिषुन्यूनाधिकपाषाणप्राणिवधादिदोषपरिहारार्थंशांतिहोमंकरिष्येइतिसंकल्प्याग्निस्थापनादिविधायान्वाधानंकुर्यात् ॥ व्याहृत्यंतमुक्त्वावैशेषिकहोमेमृत्युरोगान्अघोरंरुद्रंपापभक्षणमंत्रलिंगोक्तदेवताःस्थाप्यदेवंच ५ एताःपंचदेवताःप्रत्येकंअष्टाधिकशतसंख्याकाभिर्घृताक्ततिलाहुतिभिर्यक्ष्येअंगहोमेवरुणंद्विरित्यादि ॥ क्रमेणहोममंत्राः ॥ परं॑मृत्यो॒० ॥ अ॒घोरे॑भ्योथ॒घोरे॑० ॥ त्र्यंबकं॑० ॥ चर॑णंप॒वित्रं॒० ॥ स्थाप्यदेवमंत्रः ॥ इ॒दंविष्णु॒० ॥ विष्णो॒र्नुकं॑० इति

नारायणस्य ॥ शिवपक्षे ॥ तत्पुरुंषायवि॒द्महें० इतिशिवस्य० ॥ ततःइमंमेवरुणेत्यादिहोमशेषंसमापयेत् ॥ इतिशांतिहोमः ॥

॥ २७२ ॥ देवहस्तेकंकणबंधनेजलाधिवासेचवासुदेव्यांविशेषः ॥

श्रीः ॥ आचार्यःकौतुकबंधनंकरिष्येइतिसंकल्प्यदर्भकूर्चेउदकुंभंनिधायदशतंतुमितंपंचांगुलमष्टांगुलंवाकार्पाससूत्रंहरिद्राक्तंसाक्षतकांस्यपात्रेनिधायकुंभोदकेनसूत्रमभिषिंचेदेभिर्मंत्रैः ॥ ॐ अ॒ग्निमींडे० ॥ आपोहिष्ठा ३ ॥ एतोन्विंद्रं ३ ॥ स्वादिष्ठयेतिदश० ॥ रक्षोहणमिति० २५ ॥ रात्रीव्यख्यदिति० ॥ कृणुष्वपाजइतिपंचदश० ॥ तरत्समंदीति० ४ ॥ सहस्रशीर्षेति० १८ ॥ विष्णोर्नुकमितिषट् ॥ परोमात्रयेतिसप्त० ॥ हिरण्यवर्णामितिपंचदश० ॥ यज्जाग्रतइतिषट् ॥ विहिहोत्रेतिपंच ॥ मुंचामित्वा० ५ ॥ स्योनापृथिवी० १ ॥ द्रविणोदा० १ ॥ सवितापश्चातात् १ ॥ नवोनवइति० १ ॥ उलूकयातुमिति० १ ॥ पिशंगभृष्टिममिति० १ ॥ एभिर्मंत्रैःसूत्रमभिषिच्य ॥ जातवेदस० ॥ इत्यनयासूत्रंगंधेनानुलिप्य ॥ विश्वेत्ताते० ॥ इतिमंत्रेणभगवतोदक्षिणहस्तेबध्नीयात् ॥ ततोधान्यराशौजलद्रोणिंकटाहंवाजलभांडंनिधायएतेषामभावेजलधारार्थंशिक्यादिसंपाद्यद्रोण्यादिकंगंधोदकेनापूर्यतन्मध्येअष्टाविंशतिदर्भनिर्मितंकूर्चंनिधाय यदत्रसंस्थितमितिभूतशुद्धिंविधायतस्मिन्कूर्चेमूलमंत्रेणहरिंहरंवाभावयित्वाचक्रमुद्रांप्रदर्श्य जलद्रोणीतोदक्षिणदिशिधान्यपुंजोपरिवस्त्रद्वयवेष्टितंकलशंएकवस्त्रवेष्टितंकरकंचकलशस्थापनमंत्रैःस्थापयेत् ॥ तत्रकलशेब्रह्मजज्ञानं० ॥ ॐ ब्रह्मणेनमःब्रह्मणमावाहयामिइत्यावाह्यकरकेनाममंत्रेणसुदर्शनमावाहयेत् ॥ ॐ सुदर्शनायनमःसुदर्शनमावाहयामि ॥ ततःजलद्रोण्यादेरुपरि यदत्रसंस्थितमितिमंत्रेणसर्षपान्विकीर्यअष्टौकलशान्कलशस्थापनमंत्रैःस्थापयेत् तेष्वष्टकलशेषुइंद्रादीनावाहयेत् ॥ अग्रतःसुवर्चसंदीपंदद्यात् ॥ जलांतःशमीपीठंस्थापयित्वात

दुपरिवस्त्रमास्तीर्यप्रतिमांवस्त्रेणाच्छाद्यकुशैरावेष्ट्यप्राङ्मुखीमुदङ्मुखींवाजलेधिवासयेत् ॥ अयंकमलावासइत्यागमप्रसिद्धिः ॥ अयमेवसरोजसंघातनामकाधिवासः ॥ जलद्रोण्यभावेसंततधारांकुर्यात् ॥ जलाधिवासंएकरात्रंयामंवागोदोहनमात्रंवाकुर्यात् ॥ जलाधिवाससूक्तानितु ॥ अतोदेवाइतिषट् ६ ॥ विष्णोर्नुकमितिसप्तदश १७ ॥ अस्यवामस्येतिद्विपंचाशत् ५२ ॥ ममाग्नेवर्चइत्येकविंशतिः २१ ॥ आशुःशिशानइतित्रयोदश १३ ॥ शंनइंद्राग्नीइतिपंचदश १५ ॥ रक्षोहणमितिपंचविंशतिः २५ ॥ आनोभद्राइतिदश १० ॥ स्वस्त्ययनमिति २ ॥ इमारुद्रायेत्येकादश ११ ॥ मुंचामित्वेतिपंच० ५ ॥ रात्रीव्यख्यदिति ८ ॥ एतानिसूक्तानिजपेयुः ॥ ततःअथर्वशीर्षयथाशक्त्यावर्तयेत् ॥ एवंजलाधिवासंसंपाद्यसाक्षतहस्ताचार्यादिसहितःसपत्नीकोयजमानः मंगलतूर्यनिनादेनसुवासिनीमंगलगीतसहितःभद्रंकर्णेभिरितिमंत्रघोषेणमहामंडपप्रादक्षिण्येनपश्चिमद्वारेणमंडपंप्रविश्यवेद्याःपश्चिमतउपविश्याचम्यप्राणानायम्यदेशकालौस्मृत्वामंडपप्रतिष्ठांकरिष्येइतिसंकल्प्य ॥ गणेशंसंपूज्यअथवास्तुयजननवग्रहमखार्थंवृतैराचार्यादिभिर्यथावकाशप्रदेशेकुंडांतरेस्थंडिलेवाएकतंत्रेणपृथग्वावास्तुयागंग्रहमखंचकारयेदितिविशेषः

॥ २७३ ॥ पंचकुंडीपक्षेन्वाधानादि ॥

श्रीः ॥ पूर्वईशानकुंडस्थमुख्याचार्यःउपरिमेखलायांइदंविष्णुरितिविष्णुं मध्यमेखलायांब्रह्मजज्ञानमितिब्रह्माणं अधोमेखलायांकद्रुद्रायेतिरुद्रंयोन्यांगौरीमिमायेतिगौरींचावाह्यपूजयेत् ॥ स्वगृह्यविधिनाकुंडसंस्कारपूर्वमग्निंप्रतिष्ठाप्यअग्नेर्गर्भाधानादिसंस्कारार्थंव्याहृत्याहुतीःप्रतिसंस्कारमष्टाष्टसंख्याकाहुत्वा ॥ ततःप्रागाद्याचार्याःप्रागादिकुंडहोमंकरिष्यइतिसंकल्प्य ॥ उपरिवत्स्वस्वकुंडसंस्कारंकृत्वामुख्याचार्यकुंडात्संस्कृतमग्निंअग्निनाग्निःसमिध्यतइतिमंत्रेणस्वेस्वेकुंडेप्रतिष्ठापयेयुरग्नेर्ध्यानादिचकुर्युः॥

मुख्यकुंडाचार्यःस्वकुंडस्यैशान्यांशांतिकलशंविधिवत्स्थापयेत् ॥ प्रागाद्याचार्याःस्वस्वकुंडस्यैशान्यांसंपातोदकार्थंशांतिकलशंचस्थापयेयुः ॥ तत्रैकःकलशःसंपातोदकार्थं ॥ द्वितीयकलशेसाक्षतपात्रेमूर्तिंमूर्त्यधिपतिंलोकपालंचावाहयेत् ॥ तत्प्रकारः ॥ पूर्वकुंडस्येशानकलशे पृथिवीमूर्तिंआवाहयामि १ पृथिवीमूर्त्यधिपतिंशर्वं २ लोकपालमिंद्रं ३ अग्निमूर्तिं ४ अग्निमूर्त्यधिपतिंपशुपतिं ५ लोकपालंअग्निं ६ इतिपूर्वकुंडेषट् ॥ दक्षिणकुंडैककलशेयजमानमूर्तिं १ यजमानमूर्त्यधिपतिंउग्रं २ लोकपालंयमं ३ सूर्यमूर्तिं ४ सूर्यमूर्त्यधिपतिंरुद्रं ५ लोकपालंनिर्ऋतिं ६ इतिषट् ॥ पश्चिमकुंडैककलशे जलमूर्तिं १ जलमूर्त्यधिपतिंभवं २ लोकपालंवरुणं ३ वायुमूर्तिं ४ वायुमूर्त्यधिपतिंईशानं ५ लोकपालंवायुं ६ इतिषट्॥ अथोत्तरकुंडैककलशे सोममूर्तिं १ सोममूर्त्यधिपतिं २ लोकपालंकुबेरं ३ आकाशमूर्तिं ४ आकाशमूर्त्यधिपतिंभीमं ५ लोकपालंईशानं ६ इत्युत्तरकुंडेषट्आवाह्यपूजयित्वाअन्वाधानंकुर्यात् ॥ तत्रादौमुख्यकुंडेआचार्यःसमित्रयमादायश्रद्धएहीत्यादिप्राणायामांतमुक्त्वाएतत्प्रतिष्ठाकर्मणियायक्ष्यमाणादेवतास्ताःसर्वाःपरिग्रहीष्यामि जातवेदसमग्निमिध्मेनेतिव्याहृत्यंतमुक्त्वावैशेषिकप्रधानहोमे (मुख्यकुंडेमूर्तिपानसंति) ॥ स्थाप्यदेवंविष्णुंपलाशौदुंबराश्वत्थशम्यपामार्गसमित्तिलचर्वाज्यैःप्रतिद्रव्यं १०८ संख्यया २८ संख्ययावायक्ष्ये ॥ पिंडिकां २८ संख्ययातिलद्रव्येण लक्ष्मींगरुडंचप्रत्येकं २८ तिलद्रव्येण ब्रह्मादिमंडलदेवताःप्रत्येकं १० तिलद्रव्येण ॥ प्रणवादिन्यासांतर्गततत्वानामाप्यायनार्थंप्रतितत्वं १० संख्ययालिंगोक्तदेवतास्तिलद्रव्येणयक्ष्ये ॥ (अथवाप्रणवादिन्यासमंत्राणामाप्यायनार्थंविष्णुं १०८ तिलैर्यवैश्चइतितित्रिविक्रमः) ॥ प्रतिमायाःगर्भाधानादिषोडशसंस्कारसिद्ध्यर्थंप्रजापतिंअष्टा ८ हुतिसंख्ययातिलद्रव्येणव्याहृतिमंत्रेणयक्ष्ये ॥ तथाचशांत्यर्थंप्रजापतिं १०८ तिलद्रव्येणयक्ष्ये ॥ अंगहोमेवरुणं

द्विरित्यादि ॥ ॥ अथपूर्वकुंडेव्याहृत्यंतमुक्त्वापृथिवीमूर्तिंपृथिवीमूर्त्यधिपतिंशर्वंलोकपालंइंद्रंअग्निमूर्तिं अग्निमूर्त्यधिपतिंपशुपतिंलोकपालंअग्निंचप्रत्येकंपलाशोदुंबराश्वत्थशम्यपामार्गसमित्तिलचर्वाज्यैःप्रतिद्रव्यं ८ यक्ष्ये ॥ स्थाप्यदेवंविष्णुंतैरेवद्रव्यैः प्रत्येकं १०८ पिंडिकां २८ तिलद्रव्येण ॥ लक्ष्मींगरुडंचप्रत्येकं २८ तिलद्रव्येण ॥ प्रजापतिं १०८ तिलद्रव्येण अंगहोमे वरुणंद्विरित्यादि० ॥ ॥ दक्षिणकुंडे ॥ यजमानमूर्तिं यजमानमूर्त्यधिपतिंउग्रं यमं सूर्यमूर्तिं सूर्यमूर्त्यधिपतिंरुद्रं लोकपालं निर्ऋतिंच प्रत्येकंपलाशोदुंबराश्वत्थशम्यपामार्गसमित्तिलचर्वाज्यैःप्रतिद्रव्यं ८ स्थाप्यदेवंविष्णुंतैरेवद्रव्यैःप्रत्येकं १०८ पिंडिकां २८ तिलद्रव्येण लक्ष्मींगरुडंचप्रत्येकं २८ तिलद्रव्येण प्रजापतिं १०८ तिलद्रव्येण ॥ अंगहोमेवरुणंद्विरित्यादि ॥ ॥ अथपश्चिमकुंडेप्रधानं ॥ जलमूर्तिं जलमूर्त्यधिपतिंभवं लोकपालंवरुणं वायुमूर्तिंवायुमूर्त्यधिपतिंईशानंलोकपालंवायुं तैरेवद्रव्यैःप्रतिद्रव्यं ८ स्थाप्यदेवंविष्णुंतैरेवद्रव्यैःप्रतिद्रव्यं १०८ पिंडिकां २८ तिलद्रव्येण लक्ष्मींगरुडंचप्रत्येकं २८ तिलद्रव्येणप्रजापतिं १०८ तिलद्रव्येण अंगहोमेवरुणंद्विरित्यादि० ॥ ॥ अथोत्तरकुंडेप्रधानं सोममूर्तिं सोममूर्त्यधिपतिं महादेवं लोकपालंकुबेरं आकाशमूर्तिं आकाशमूर्त्यधिपतिंभीमं लोकपालंईशानं प्रत्येकंपूर्वोक्तद्रव्यैः प्रतिद्रव्यं ८ स्थाप्यदेवंविष्णुंतैरेवद्रव्यैःप्रतिद्रव्यं १०८ पिंडिकां २८ तिलद्रव्येण लक्ष्मींगरुडंचप्रत्येकं २८ तिलद्रव्येणप्रजापतिं १०८ तिलद्रव्येणअंगहोमेवरुणंद्विरित्यादि० ॥ इतिपंचकुंडीपक्षेन्वाधानम् ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ २७४ ॥ पंचकुंडीहोममंत्रद्वारपालजपक्रमः ॥

श्रीः ॥ होमेक्रियमाणेजापकाजाप्यानिपठेयुः ॥ तान्यग्रेपूर्वादिकुंडीयहोमांतेवक्ष्यंते ॥ ईशानकुंडेमुख्यआचार्यः ॥ सामान्य

प्रधानांतेसमिदादिहोमंकुर्यात् ॥ ईशान्याद्याचार्याःप्रतिद्रव्यंहोमांतेदेवस्यशिरस्युरसिपादयोःस्पृशेयुरितिकेचित् ॥ आज्यहोमेस्रुवेणाज्यशेषंप्रतिकुंडंस्थापितशांतिकलशेषुनयेयुः ॥ तत्रहोममंत्राः ॥ विष्णुःस्थाप्यश्चेत्इदंविष्णुरितिमूलमंत्रः तेनैवहोमः ॥ नारायणश्चेत्विष्णोर्नुकमितिमंत्रेणहोमः ॥ ह्रीश्च॑तेल॒क्ष्मीश्च॒पत्न्यौ॑ अ॒हो॒रा॒त्रेपा॒र्श्वे नक्ष॑त्राणिरू॒पं अ॒श्विनौ॒व्यात्तं॑ इ॒ष्टं॑मनिषाण अ॒मुं॑मनिषाण सर्वं॑मनिषाण॒स्वाहा॑इतिपिंडिकामंत्रेणहोमः ॥ त्यागस्तुयजमानेनप्रतिकुंडंआदावेवकर्तव्यः हिरण्यवर्णामितिलक्ष्म्याः ॥ तत्पुरु॑षायवि॒द्महे॑सुवर्णप॒क्षाय॑धीमहि ॥ तन्नो॑गरुडःप्र॒चोदया॑त् (त्यमूषुवाजिनमितिवा इंद्रंमित्रमितिवा) गरुडस्य होममंत्रः ॥ ब्रह्मादिसर्वतोभद्रमंडलदेवतानांस्थापनोक्तमंत्रैर्नामभिर्वाहोमः ॥ अथन्यासहोमःसचन्यासमयएवान्येनऋत्विजा कर्तव्यः ॥ सचत्रिविक्रममतेयदिसमुदायेनक्रियतेतदापरायविष्णवेस्वाहेतितिलैरष्टोत्तरशतंकर्तव्यः विष्णवइदंनममेतित्यागः ॥ प्रतिष्ठामयूखेतुपरायशिवात्मनेइतिशैवे ॥ एवंसूर्यादिषुविशेषः ॥ विष्णुप्रतिमायाःगर्भाधानादिषोडशसंस्कारसिद्ध्यर्थंप्रतिसंस्कारंअष्टाहुतिसंख्ययासमस्तव्याहृतिभिर्होमः ॥ सचजीवन्यासानंतरंकर्तव्यः ॥ शांत्यर्थंव्याहृतिहोमः ॥ सोपिदेवस्थापनानंतरं कर्तव्यः ॥ ॥ अथप्राच्यादिकुंडेहोममंत्राः ॥ तत्रपूर्वकुंडेआचार्यःसामान्यप्रधानहोमांतेयजमानेनत्यागेकृतेप्रधानहोमंकुर्यात् ॥ प्रतिद्रव्यंहोमांतेदेवंपादनाभिशिरःसुस्पृशेत् ॥ आज्यहोमकृत्तुआज्यशेषंस्रुवेणकिंचिदुत्तरकलशेनिनयेत् ॥ प्रधानहोममंत्राः ॥ स्योनापृथिवीतिपृथिवीमूर्तेः ॥ ॐ स्यो॒नापृ॑थिवि॒० था॒ःस्वाहा॑ ॥ पृथिव्याइदं० इत्यष्टाहुतयःप्रतिमंत्रंहोतव्याः ॥ अघोरेभ्यइति पृथिवीमूर्त्यधिपतेःशर्वस्य ॥ त्रातारमिंद्रमितिलोकपालस्य ॥ अग्निंदूतमित्यग्निमूर्तेः ॥ तेजःपशूनामित्यग्निमूर्त्यधिपतेःपशुपतेः ॥ अग्नआयाहीतिलोकपालस्याग्नेः ॥ प्रतिमंत्रंअष्टाहुतयःअष्टाविंशतिर्वा ॥ विष्णुःस्थाप्यश्चेत्तदाइदंविष्णुरितिहोमः १०८ नारा

यणश्चेत्तदाविष्णोर्नुकमितिहोमः ॥ ह्रीश्चतेलक्ष्मीश्चेतिपिंडिकामंत्रः २८ हिरण्यवर्णामितिलक्ष्म्याः २८ तत्पुरुषायविद्महेसुवर्णपक्षायेतिगरुडस्य ॥ समस्तव्याहृतीः १०८ ततःएकादशप्रधानाहुतिमंत्राः ॥ पूर्वद्वारेजपः ॥ श्रीसूक्तं पवमानं सोमोधेनुं षट्टृऋचः कनिक्रददितिसूक्तं शंनइंद्राग्नीसूक्तं रक्षोहणंसूक्तं रात्रीसूक्तं इमारुद्रायेतिसूक्तं पुरुषसूक्तंच ॥ ॥ दक्षिणकुंडेहोममंत्राः ॥ यजमानेनद्रव्यत्यागेकृतेहोमंकुर्यात् ॥ प्रतिद्रव्यंदेवंस्पृशेत् ॥ आज्यशेषंकिंचिदुत्तरकलशेनिनयेत् ॥ ततोहोममंत्राः ॥ असिहिवीइतियजमानमूर्तेः ॥ त्वमिंद्रसजोषसइतियजमानमूर्त्यधिपतेरुद्रस्य ॥ यमायसोममितिलोकपालस्ययमस्य ॥ उदुत्यमितिसूर्यमूर्तेः ॥ आवोराजानमितिसूर्यमूर्त्यधिपतेरुद्रस्य ॥ असुन्वंतमितिलोकपालस्यनिर्ऋतेः ॥ स्थाप्यदेवस्येदंविष्णुरिति १०८ ह्रीश्चतेइतिपिंडिकामंत्रः २८ ॥ हिरण्यवर्णामितिलक्ष्म्याः २८ ॥ तत्पुरुषायेतिगरुडस्य २८ ॥ व्याहृतिभिःप्रजापतेः १०८ इति ॥ दक्षिणद्वारेजपः ॥ पुरुषसूक्तं आशुःशिशानसूक्तं इमारुद्रायस्थिरेति ४ ऋचः सोमोधेनुमिति ६ ऋचः कौष्मांड्यः ॥ ॥ अथपश्चिमकुंडेहोममंत्राः ॥ आपोहिष्ठेतिजलमूर्तेः ॥ नमो॑भ॒वाय॑चरु॒द्राय॑च॒स्वाहा॑इतिजलमूर्त्यधिपतेर्भवस्य ॥ इमंमेवरुणइतिलोकपालस्य ॥ वातआवातुइतिवायुमूर्तेः ॥ तमीशानमितिवायुमूर्त्यधिपतेरीशानस्य ॥ आनोनियुद्भिरितिलोकपालस्यवायोः ॥ स्थाप्यदेवस्येदंविष्णुरिति १०८ ह्रीश्चतेइतिपिंडिकामंत्रः २८ ॥ हिरण्यवर्णामितिलक्ष्म्याः २८॥ तत्पुरुषायेतिगरुडस्य २८ ॥ व्याहृतिभिःप्रजापतेः १०८ ॥ इतिपश्चिमकुंडेहोमः ॥ पश्चिमद्वारेजपः ॥ रुद्रसामनतमंहोष्टौ पुरुषसूक्तं कद्रुद्रायेतिरुद्रसूक्तं रक्षोहणंसूक्तं ॥ ॥ अथोत्तरकुंडेहोममंत्राः ॥ वयंसोमव्रतेइतिसोममूर्तेः ॥ तत्पुरुषायविद्महे इतिरुद्रगायत्र्यासोममूर्त्यधिपतेर्महादेवस्य अभित्यंदेवमितिकुबेरस्य ॥ आदित्प्रत्नस्येत्याकाशमूर्तेः ॥ मृगोनभीमइत्याकाश

मूर्त्यधिपतेर्भौमस्य ॥ अभित्वादेवसवितरितिलोकपालस्य ॥ इदंविष्णुरितिविष्णोः १०८ ॥ ह्रीश्चतेइतिपिंडिकायाः २८ ॥ हिरण्यवर्णामितिलक्ष्म्याः २८ ॥ तत्पुरुषायेतिगरुडस्य २८ ॥ व्याहृतिभिःप्रजापतेः १०८ ॥ उत्तरद्वारस्थौ नारायणाथर्वशीर्षं शिवाथर्वशीर्षं नीलरुद्रं मधुवाता ३ ऋचः शंनइंद्राग्नीइतिसूक्तंच ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ २७५ ॥ सप्रासाददेवस्थिरप्रतिष्ठाप्रयोगः ॥

श्रीः ॥ अथप्रतिष्ठेंदौबौधायनत्रिविक्रमानुसारेणनिर्णयसिंधूक्तःसप्रासादसर्वदेवस्थिरप्रतिष्ठाप्रयोगोलिख्यते ॥ कर्ताशुभेह्निषोडशहस्तंद्वादशहस्तंवामंडपंकृत्वामध्येवेदिंमंडपनवांशविस्तृतांहस्तोच्चांतत्पूर्वतोहस्तमात्रांत्रिवप्रांग्रहवेदिंनैर्ऋत्येवास्तुवेदिंहस्तमात्रांआग्नेयेहस्तमात्रंकुंडंस्थंडिलंवाविरच्यमध्यवेद्यांसर्वतोभद्रंचकृत्वा तदुपरिवितानकदलीस्तंभादिनाभूषयित्वाप्रतिष्ठादिनात्पूर्वदिनेसद्योवासंकल्पंकुर्यात् ॥ तत्रयजमानःकूष्मांडहोमादिनाऽत्मतनुंपावयित्वासभार्यःस्वासनेउपविश्याचम्यप्राणानायम्यदेशकालौस्मृत्वा अस्मिन्लिंगेमूर्तौवादेवकलासान्निध्यार्थंदीर्घायुर्लक्ष्मीसर्वकामसमृद्ध्यक्षय्यसुखकामोऽहंवास्तुग्रहसहितांप्रासादपिंडिकापरिवारयुतांशिवप्रतिष्ठांविष्णुप्रतिष्ठांवाकरिष्ये ॥ तदंगतयाविहितंस्वस्तिवाचनंमातृकापूजनंनांदीश्राद्धंआचार्यादिवरणंचकरिष्ये आदौनिर्विघ्नतासिद्ध्यर्थंमहागणपतिपूजनंचकरिष्येइतिसंकल्प्यआचार्यवरणांतंकृत्वावृतानृत्विजोमधुपर्केणार्हयित्वावस्त्रालंकारादिभिःसंपूज्य यजमानःसर्त्विक्पूर्णकुंभदध्यक्षतफलपुष्पसुवासिनीभिःसहितोमंगलघोषेणशाकुनसूक्तंपठन्मंडपप्रादक्षिण्येनगत्वापश्चिमद्वारेणमंडपंप्रविश्यवेद्यानैर्ऋतेउपविशेत् ॥ अथाचार्योवेद्याःपश्चिमतउपविश्यदेशकालौस्मृत्वाअमुकदेवप्रतिष्ठाकर्मणियजमानेनवृतोहंविहितकर्मकरिष्ये ॥ शरीरशुद्ध्यादिकर्माधिकारार्थंआसनादिन्यासान्पवनपावनंचकरि

ष्ये इतिसंकल्प्य यदत्रेतिसर्षपान्विकीर्य ॥ शुची॑वोह॒व्या० ॥ अग्निशुचि० ॥ उदग्नेशुचयः० ॥ इतिपंचगव्येनआपोहिष्ठेतिकुशोदकेनचभूमिंप्रोक्ष्य भद्रंकर्णे० स्वस्तिनइंद्रो० देवाआयांतु यातुधानाअपयांतु विष्णोदेवयजनंरक्षस्वेतिभूमौप्रादेशंकुर्यात् ॥ देशकालौस्मृत्वाअमुकप्रतिष्ठांगत्वेनमंडपप्रतिष्ठांकरिष्ये ॥ मंडपसंभवेतत्पूजादिकंप्रागुक्तवत्निर्वर्त्यप्राग्द्वारेणमंडपंप्रविश्य वेद्युत्तरतोजलाधिवासंकुर्यात् ॥ इति ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ २७६ ॥ अग्न्युत्तारणम् ॥

श्रीः ॥ देशकालौस्मृत्वाअस्याःप्रतिमायाःअंगप्रत्यंगसंधिसमुत्पन्नवास्याग्निकुद्दालाग्निटंकाग्न्यातपनिरासार्थं अग्न्युत्तारणंकरिष्य इतिसंकल्प्य अश्मन्नूर्जमित्यनुवाकमष्टशतवारमष्टाविंशतिवारंवापठित्वासंततजलधारांकुर्यात् ॥ यथा ॥ ॐ अश्म॒न्नूर्जं॒पर्व॑तेशिश्रि॒याणांवाते॑प॒र्जन्ये॒वरु॑णस्य॒शुष्मे॑ ॥ अ॒द्भ्यओष॑धीभ्यो॒वन॒स्पति॒भ्योधि॒संभृ॑ता॒तांन॒इष॒मूर्जं॑धत्तमरुतःसꣳररा॒णाः ॥ अश्म॑ꣳस्ते॒क्षुद्मुंते॒शुगृ॑च्छतु॒यंद्वि॒ष्मः ॥ स॒मु॒द्रस्य॑त्वा॒वाक॒याग्ने॒परि॑व्ययामसि ॥ पा॒व॒कोअ॒स्मभ्य॑ꣳशि॒वोभ॑व ॥ हि॒मस्य॑त्वाज॒रायु॒णाग्ने॒परि॑व्ययामसि ॥ पा॒व॒कोअ॒० ॥ उप॑ ॥ १ ॥ ज्मनुप॑वेत॒सेव॑त्तरंन॒दीष्वा ॥ अग्ने॑पि॒त्तम॒पाम॑सि ॥ मंडू॑कि॒ताभि॒राग॑हि॒सेमन्नो॑य॒ज्ञं ॥ पा॒व॒कव॑र्णꣳशि॒वंकृ॑धि ॥ पा॒व॒कआ॒चि॒तय॑न्त्याकृ॒पा ॥ क्षाम॑न्रु॒रुचउ॒षसो॒नभा॒नुना॑ ॥ तूर्व॑न्नयाम॒न्नेत॑शस्य॒नूरण॒आयोघृ॒णे ॥ नत॑तृ॒षाणोअ॒जरः॑ ॥ अग्ने॑पावकरो॒चिषा॑मं॒द्रया॑देवजि॒ह्वया॑ ॥ आदे॒वान् ॥ २ ॥ व॒क्षि॒यक्षि॑च ॥ सनः॑पावकदीदि॒वोग्ने॑दे॒वाꣳइ॒हाव॑ह ॥ उप॑य॒ज्ञꣳह॒विश्च॑नः ॥ अ॒पामि॒दंन्यय॑नꣳसमु॒द्रस्य॑नि॒वेश॑नं ॥ अ॒न्यंते॑अ॒स्मत्त॑पंतु॒हे॒तयः॑पा॒व॒कोअ॒स्मभ्य॑ꣳशि॒वोभ॑व ॥ नम॑स्ते॒हर॑सेशो॒चि॒षे॒नम॑स्तेअस्त्व॒र्चिषे॑ ॥ अ॒न्यंते॑अ॒स्मत्त॑पंतु॒हे॒तयः॑पा॒व॒कोअ॒स्मभ्य॑ꣳशि॒वोभ॑व ॥ नृ॒षदे॒वट् ॥ ३ ॥ अ॒प्सु॒षदे॒वड्व॒न॒सदे॒वड्ब॒र्हि॒ष

दे॒वट्र्सु॒व॒र्विँदे॒वट्र् ॥ येदे॒वादे॒वानाँय॒ज्ञियाँ॑य॒ज्ञियाँ॑नाꣳसंवत्स॒रीण॒मुप॑भा॒गमास॑ते ॥ अ॒हु॒तादो॑ह॒विषो॑य॒ज्ञेअ॒स्मिन्त्स्व॒यंजु॑हुध्वं॒मधु॑
नोघृ॒तस्य॑ ॥ येदे॒वादे॒वेष्वधि॑दे॒व॒त्वमाय॒न्येब्रह्म॑णःपुरए॒तारो॑अ॒स्य ॥ येभ्यो॒नर्ते॑पव॑ते॒धाम॒किंच॒ननतेदि॒वोनपृ॒थि॒व्याअ॑धि॒स्नुषु॑ ॥
प्रा॒ण॒दाः ॥ ४ ॥ अ॒पा॒न॒दाव्या॑न॒दाश्च॑क्षु॒र्दाव॑र्चो॒दाव॑रि॒वो॒दाः ॥ अ॒न्यंते॑अ॒स्मत्त॑पंतु० ॥ अ॒ग्निस्ति॒ग्मेन॑शो॒चिषा॒यꣳस॒द्विश्वं॒न्य॑
त्रिणं॑ ॥ अ॒ग्निर्नो॑वꣳसतेर॒यिं ॥ सैनानी॑केनसुवि॒दत्रो॑अ॒स्मेयष्टा॑दे॒वाꣳआय॑जिष्ठस्व॒स्ति ॥ अद॑ब्धोगो॒पाउ॒तनः॑पर॒स्पाअग्ने॑द्यु॒मदु॒त
रे॒वद्दिं॑दीहि ॥ ५ ॥ उप॑दे॒वान्वट्र्प्रा॑ण॒दाश्च॒तुश्च॑त्वारिꣳशच्च ॥ १ ॥ एतदंतेजलेधिवासयेत् ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ २७७ ॥ जलाधिवासः ॥

श्रीः ॥ हिरण्योपधानंदेवंपंचगव्यहिरण्ययवदूर्वाश्वत्थपलाशपर्णान्युदकुंभेप्रक्षिप्यताभिरद्भिरापोहिष्ठेतितिसृभिःहिरण्यवर्णाः शुचयइतिचतसृभिःपवमानःसुवर्जनइत्यनुवाकेनचाभिषिच्य व्याहृतिभिरिदंविष्णुरितिचपुष्पफलयवदूर्वाःसमर्प्य नमस्तेरुद्र मन्यवेइतिरुद्रेसमर्प्य रक्षोहणमित्यनेनदेवहस्तेकंकणंबद्ध्वावाससाच्छाद्य अवतेहेळोउदुत्तममितिजलेधिवासयेदितिबौधायनः॥

---

१ अत्रविशेषः॥ साचार्योयजमानोवेदनिनादतूर्यछत्रचामरादिरथादियानसहितःशिल्पशालांगत्वातत्रप्रतिमांवस्त्रचंदनपुष्पादिनासंपूज्यशिल्पिनः प्रतिमानिर्मायकान्वस्त्रगंधादिनासंतोष्यकुद्दालादिशिल्पिशस्त्राणिचहरिद्रादिनाभूषयित्वाविश्वकर्मणेनमइतिनत्वायानेप्रतिमामारोप्यशाकुंतसूक्तंपठेत् । अथसाचार्योयजमानःदेवस्यसंमुखंस्थित्वादेशकालौसंकीर्त्यअस्यांमूर्तौजलाधिवासाख्यंकर्मकरिष्येइतिसंकल्प्यपुण्याहंवाचयित्वा ॥ यदत्रसंस्थितं० अर्चाकर्मसमारभे ॥ इतिमंत्राभ्यांसर्षपान्विकीर्य ॥ शुचीवोहव्येतिजलाधिवासमंडपंपंचगव्येनप्रोक्ष्य ॥ आपोहिष्ठेतिशुद्धोदकेनचप्रोक्ष्य अग्न्युत्तारणंकुर्यात् ॥

ततोगोदोहनमात्रंस्थित्वादेवंनत्वा ॥ स्वागतंदेवदेवेशविश्वरूपनमोस्तुते ॥ शुद्धेपित्वदधिष्ठानेशुद्धिंकुर्मःसहस्वतां ॥ इतिसंप्रार्थ्य उत्तिष्ठब्रह्मणस्पतइतिसर्विंगुत्थाप्यअग्न्युत्तारणंकुर्यात् ॥ ततोर्चांमृदाद्वादशवारंजलेनचप्रक्षाल्यमंत्रवत्पंचगव्यंकृत्वा ॐ पयःपृथिव्यांपयओषधीषुपयोदिव्यंतरिक्षेपयोधां ॥ पयस्वतीःप्रदिशःसंतुमह्यं ॥ आवोराजानमितिचसंस्नाप्य आप्यायस्व० दधिक्राव्णो० तेजोसि० मधुवाता० आयंगौः० इतिपंचामृतैःसंस्नाप्य ॥ लिंगंचेत् नमस्तेरुद्र० इत्यष्टाभिःसंस्नाप्यघृतेनाभ्यज्योद्वर्तनेनोद्वर्त्य उष्णोदकेनप्रक्षाल्य गंधंदत्वासपल्लवैश्चतुर्भिःकुंभैरापोहिष्ठेतितिसृभिराकलशेष्वितिचप्रत्येकंसमुद्रज्येष्ठा इतिचतुर्भिराकलशेष्वितिचमिलितैःसंस्नाप्य औदुंबरपीठेर्चामुपवेश्यपरितोष्टदिक्षुसजलकुंभान्संस्थाप्यतेषुगंधपुष्पदूर्वाःप्रक्षिप्य ॥ आद्येसप्तमृदःद्वितीयेपुष्करपर्णशमीविकंकताश्मंतकत्वचःपल्लवांश्च तृतीयादिषुसप्तधान्यानि पंचरत्नानिफलपुष्पाणि कुशदूर्वागोरोचनाः संपातोदकं सर्वौषधीश्च क्षिप्त्वा क्रमेण आपोहिष्ठा० ३ हिरण्यवर्णाः० ४ पवमानःसुवर्जनइत्यनुवाकेनचाभिषिच्यएककुंभेशमीपलाशवटखदिरबिल्वाश्वत्थविकंकतपनसाम्रशिरीषोदुंबराणांपल्लवान्कषायांश्चक्षिप्त्वाअश्वत्थेवइत्यभिषिच्यपंचरत्नोदकेनहिरण्यवर्णाःशुचयः ४ इतिसंस्नाप्यआचमनंदत्वावस्त्रोपवीतादिदीपपर्यंतपूजांते यवपिष्टदीपानष्टौदद्यात् ॥ मंत्राः ॐ हिरण्यगर्भःसमवर्तताग्रेभूतस्यजातःपतिरेकआसीत् ॥ सदाधारपृथिवींद्यामुतेमांकस्मैदेवायहविषाविधेम ॥ १ ॥ ॐ यःप्राणतोनिमिषतोमहित्वैकइद्राजाजगतोबभूव ॥ यईशेअस्यद्विपदश्चतुष्पदःकस्मैदेवायहविषाविधेम ॥ २ ॥ ॐ ब्रह्मजज्ञानंप्रथमंपुरस्ताद्विसीमतःसुरुचोवेनआवः ॥ सबुध्नियाउपमाअस्यविष्ठाःसतश्चयोनिमसतश्चविवः ॥ ३ ॥ ॐ महीद्यौःपृथिवीचनइमंयज्ञंमिमिक्षतां ॥ पिपृतांनोभरीमभिः ॥ ४ ॥ ॐ उपश्वासयपृथिवीमुतद्यांपुरुत्रातेमनुतांविष्ठितंजगत् ॥ सदुंदुभेसजू

रिंद्रेणदेवैर्दूराद्दवीयोअपसेधशत्रून् ॥ ५ ॥ ॐ अग्नेनयसुपथारायेअस्मान्विश्वानिदेववयुनानिविद्वान् ॥ युयोध्यस्मज्जुहुराणमेनोभूयिष्ठांतेनमउक्तिंविधेम ॥ ६ ॥ ॐ यातेअग्नेयज्ञियातनूस्तयेह्यारोहात्मात्मानं ॥ अच्छावसूनिकृण्वन्नस्मेनर्यापुरूणि ॥ यज्ञोभूत्वायज्ञमासीदस्वांयोनिं ॥ जातवेदोभुवआजायमानःसक्षयएहिं ॥ ७ ॥ इमंयंमप्रस्तरमाहिसीदांगिरोभिःपितृभिःसंविदानः ॥ आत्वामंत्राःकविशस्तावहंत्वेनाराजन्हविषामादयस्व ॥ ८ ॥ इति ॥ ततःसुवर्णशलाकयातैजसपात्रस्थंमधुघृतंचगृहीत्वा चित्रंदेवानामुदगादनीकं० तेजोसिशुक्रमस्यमृतमसिधामनामासिप्रियंदेवानामनाधृष्टंदेवयजनमसि इतिमंत्राभ्यां ॐ नमोभगवतेतुभ्यंशिवायहरयेनमः ॥ हिरण्यरेतसेविष्णोविश्वरूपायतेनमः ॥ इतिप्रत्येकमावृत्त्यादक्षिणसव्यनेत्रेलिखेत् ॥ अंजंतित्वा० इतिमध्वक्तांजनेननेत्रेअंक्त्वादेवस्यत्वासवितुःप्रसवे० इंद्रस्येंद्रियेणानज्मीतिमध्वाज्यशर्कराभिरंक्त्वा तेनैवांजनेनपुनरंजयेत्हस्ताभ्यांअनज्मीति ॥ लिंगेतु स्वर्णसूच्या गंधेन ॐ नमोभगवतेरुद्रायहिरण्यरेतसेपरायपरमात्मनेविश्वरूपायोमाप्रियायनमः इत्यंक्त्वा अंजनादिनादेवस्यत्वेत्यंजयेत् ॥ (नेदंबाणसरिद्भवलोहजलिंगेषु) ॥ ततआदर्शभक्ष्यादिदर्शयेत् ॥ ततःकर्ताचार्यायगामृत्विग्भ्यश्चदक्षिणांदद्यात् ॥ अथाचार्यःप्रत्यृचमादौप्रणवंवदन्पुरुषसूक्तेनदेवंस्तुत्वा वंशपात्रेपंचवर्णौदनेनदेवस्यनीराजनंकृत्वाचतुष्पथे ॐ नमोरुद्रायसर्वभूताधिपतयेदीप्तशूलधरायोमादयितायविश्वाधिपतयेरुद्रायवैनमोनमः शिवमगर्हितंकर्मास्तुस्वाहेति ॥ अश्वत्थपर्णेभूतेभ्योनमइतिबलिंक्षिपेत् ॥ ततोवेद्यांसर्वतोभद्रेदेवानावाहयेत् ॥ यथा मध्येब्रह्मणेनमःब्रह्माणमावाहयामिएवंसर्वत्र १ पूर्वादिदिक्षु इंद्रायनमः २ अग्नये ३ यमाय ४ निर्ऋतये ५ वरुणाय ६ वायवे ७ सोमाय ८ ईशानाय ९ ईशानेंद्राद्यंतरालेष्वष्टवसुभ्यो १० रुद्रेभ्यो ११ आदित्येभ्यो १२ अश्विभ्यां १३ विश्वे

भ्योदेवेभ्यो १४ पितृभ्यो १५ नागेभ्यो १६ स्कंदवृषाभ्यां १७ ॥ ब्रह्मेशानाद्यंतरालेष्वष्टसु दक्षाय १८ विष्णवे १९ दुर्गायै २० स्वधायै २१ मृत्युरोगेभ्यो २२ समुद्रेभ्यो २३ सरिद्भ्यो २४ गणपतये २५ मध्ये ब्रह्माधःपृथिव्यै २६ मेरवे २७ तत्रैवस्थाप्यदेवप्रतिमामावाह्य प्रागादिषु वज्राय २८ शक्तये २९ दंडाय ३० खड्गाय ३१ पाशाय ३२ अंकुशाय ३३ गदायै ३४ शूलाय ३५ तद्बाह्ये गौतमं ३६ भरद्वाजं ३७ विश्वामित्रं ३८ कश्यपं ३९ जमदग्निं ४० वसिष्ठं ४१ अत्रिं ४२ अरुंधतीं ४३ तद्बाह्ये सूर्यं ४४ सोमं ४५ भौमं ४६ बुधं ४७ गुरुं ४८ शुक्रं ४९ शनिं ५० राहुकेतू ५१ तद्बाह्ये ऐंद्रीं ५२ कौमारीं ५३ ब्राह्मीं ५४ वाराहीं ५५ चामुंडां ५६ वैष्णवीं ५७ माहेश्वरीं ५८ वैनायकीं ५९ इतिदेवतानाम्नावाह्यसंपूज्य मंडलमध्येअर्चांसुप्रतिष्ठोभवेतिनिवेश्यसंपूज्य वेद्युपरिपुरोभागेवेद्याउत्तरतोवायथासोपस्करांशय्यामुपकल्प्यतस्यांदेवमारोप्य पुरुषसूक्तोत्तरनारायणाभ्यांस्तुत्वादेवेतत्त्वन्यासंकुर्यात् ॥ सयथा– पुरुषात्मनेनमः प्राणात्मने प्रकृतितत्त्वाय बुद्धितत्त्वाय अहंकारतत्त्वाय मनस्तत्त्वाय इतिसर्वांगेषु प्रकृतितत्त्वायबुद्धितत्त्वायहृदि शब्दतत्त्वायशिरसि स्पर्शतत्त्वायत्वचि रूपतत्त्वायहृदि रसतत्त्वायमुखे गंधतत्त्वायनासायां श्रोत्रतत्त्वायश्रोत्रयोः त्वक्तत्त्वायत्वचि चक्षुस्तत्त्वायचक्षुषोः जिह्वातत्त्वाय जिह्वायां घ्राणतत्त्वायघ्राणे वाक्तत्त्वायवाचि पाणितत्त्वायहस्तयोः पादतत्त्वायपादयोः पायुतत्त्वायपायौ उपस्थतत्त्वाय उपस्थे पृथ्वीतत्त्वायपादादिजानुपर्यंतं अप्तत्त्वायजान्वादिनाभिप० तेजस्तत्त्वायनाभ्यादिहृदयांतं वायुतत्त्वायहृदयादि भ्रूमध्यांतं आकाशतत्त्वायभ्रूमध्यादिशिरोंतं सत्त्वतत्त्वाय० रजस्तत्त्वाय० तमस्तत्त्वाय० सर्वांगे ॥ ततःपुरुषसूक्तेनषोडशांगन्यासः ॥ ततःसुखशायीभवेतिशय्यायांदेवंस्वापयित्वावस्त्रद्वयेनाच्छाद्यदेवस्यशिरोभागेकलशंसंस्थाप्यतत्रनिद्रामावाहयेत्॥

वासुदेवंनमस्कृत्यनिद्रामावाहयाम्यहं ॥ मोहिनींसर्वभूतानांमनोविभ्रमकारिणीं ॥ एहिसावित्रिमूर्तिंस्त्वंचक्षुर्भ्यांज्ञानगोचरे॥ विशनासापुटेदेविकंठेचोत्कंठिताभवेति ॥ ततस्तांसंपूज्यमंडलशय्ययोरंतरानगंतव्यमितिप्रैषंदत्वामंडलदेवताभ्योनाम्नापायसेनबलिदानं ॥ ततःकुंडसंस्कारादिकुर्यात् ॥ प्रसंगान्मध्येप्रासादवास्त्वाद्यावाहनक्रमोलिख्यते ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ २७८ ॥ प्रासादादिवास्तुप्रकारः ॥

श्रीः ॥ देशकालौसंकीर्त्यसप्रासादामुकप्रतिष्ठांगत्वेनवास्तुदेवतापूजांकरिष्ये॥ तत्रादौवास्तुवेद्याईशानादिचतुष्कोणेषु ॥ विशंतुभूतलेनागालोकपालाश्चसर्वशः॥ प्रासादेस्मिन्वितिष्ठंतुआयुर्बलकराःसदा ॥ इतिमंत्रावृत्त्याचतुरःशंकून्रोपयेत् ॥ तेनैवक्रमेण ॥ अग्निभ्योप्यथसर्पेभ्योयेचान्येतत्समाश्रिताः ॥ तेभ्योबलिंप्रयच्छामिपुण्यमोदनमुत्तमं ॥ इतिमंत्रावृत्त्याशंकुपार्श्वेमाषभक्तबलीन्दद्यात् ॥ ततोवेद्युपरिकुंकुमादिनासुवर्णादिशलाकया लक्ष्मीः यशोवती कांता सुप्रिया विमला शिवा सुभगा सुमतिः इला ९ इतिनवरेखाःप्रागायताउदक्संस्थाःकृत्वा धन्या प्राणा विशाला स्थिरा भद्रा जया निशा विरजा विभवा ९ इतिनामभिरुदगायताःप्राक्संस्थानवरेखाःकृत्वामध्यपदचतुष्टयमेकीकृत्यकोणेषुरेखादत्वातत्रदेवताआवाहयेत् ॥ यथा ॥ ईशां[१]नपददक्षिणार्धेशिरसिशिखिनं १ तद्दक्षिणसार्धपदेपर्जन्यं २ तद्दक्षिणपदद्वयेजयंतं ३ तद्दक्षिणपदद्वयेकुलिशायुधं ४ तद्दक्षिणपदद्वयेसूर्यं ५ तद्दक्षिणपदद्वयेसत्यं ६ तद्दक्षिणसार्धपदेभृशं ७ तद्दक्षिणार्धपदेआकाशं ८ तत्पश्चिमार्धेवायुं ९ तत्पश्चिमसार्धपदेपूषणं १० तत्पश्चिमपदद्वयेवितथं ११ तत्पश्चिमपदद्वयेगृहक्षतं १२ तत्पश्चिमपदद्वयेयमं १३ तत्पश्चिमपदद्वयेगंधर्वं १४

---

[१] अत्रकेचनब्रह्मादिस्थापनक्रममिच्छंति ॥

तत्पश्चिमसार्धपदेभृंगराजं १५ तत्पश्चिमार्धपदेमृगं १६ तदुत्तरार्धेपितॄन् १७ तदुत्तरसार्धपदेदौवारिकं १८ तदुत्तरपदद्वये सुग्रीवं १९ तदुत्तरपदद्वयेपुष्पदंतं २० तदुत्तरपदद्वयेवरुणं २१ तदुत्तरपदद्वयेअसुरं २२ तदुत्तरसार्धपदेशोषं २३ तदुत्तरार्धपदेपापं २४ तत्प्रागर्धेरोगं २५ तत्प्राक्सार्धपदेअहिं २६ तत्प्राक्पदद्वयेमुख्यं २७ तत्प्राक्पदद्वयेभल्लाटं २८ तत्प्राक्पदद्वयेसोमं २९ तत्प्राक्पदद्वयेसर्पं ३० तत्प्राक्सार्धपदेअदितिं ३१ तत्प्रागर्धपदेदितिं ३२ मध्यपदेषुईशानपदोत्तरार्धेआपं ३३ आग्नेयपदोत्तरार्धेसावित्रं ३४ नैर्ऋतपदोत्तरार्धेजयं ३५ वायव्यपदोत्तरार्धेरुद्रं ३६ मध्येप्राक्पदद्वयेअर्यमणं ३७ आग्नेयपददक्षिणार्धेसवितारं ३८ तत्पश्चिमपदद्वयेविवस्वंतं ३९ नैर्ऋतपदपूर्वार्धेविबुधाधिपं ४० तदुत्तरपदद्वयेमित्रं ४१ वायव्यपदपश्चिमार्धेराजयक्ष्माणं ४२ तत्प्राक्पदद्वयेपृथ्वीधरं ४३ ईशानपददक्षिणार्धेआपवत्सं ४४ मध्यपदचतुष्केहृदयेब्रह्माणं ४५ ततउत्तरेवास्तोष्पतइतिवृषवास्तुप्रतिमां ४६ ऐशान्यादिविदिक्षुचरकीं ४७ विदारीं ४८ पूतनां ४९ पापराक्षसीं ५० प्रागादिदिक्षुस्कंदं ५१ अर्यमणं ५२ जृंभकं ५३ पिलिपिच्छं ५४ एवंक्रमेणवास्तुदेवताआवाह्यषोडशोपचारैःसंपूज्यमंडलादीशान्यामुत्तरतोवामहीद्यौरित्यादिकलशंसंस्थाप्य तत्रवरुणंसंपूज्यावाहितदेवताभ्योनाम्नापायसबलीन्दद्यात् ॥ (मंडपजलाशयांगवास्तावप्येवमेव ॥) अत्रब्रह्मादिःशिख्यादिर्वाक्रमः ॥ शक्तौहोमस्तत्रप्रत्येकंसमित्तिल(यव)पायसाज्यानि, समिदाज्यचरवः, समिदाज्ये, यवाः, केवलंतिलावा ॥ प्रत्येकं १०।८।१ वाआहुतयः ॥ शारदातिलकेपायसाज्यैर्बलिंहरेदित्येवोक्तत्वात्केवलंपूजनपूर्वकं बलिदानमेवकार्यंनहोमस्यावश्यकतेतिवास्तुविषयेबहवोविकल्पाःसंति ॥ पक्षेहोमाभावोपिक्कचिदुक्तस्तत्रसदसत्सद्भिरूहनीयं ॥

॥ २७९ ॥ कुंडसंस्कारादि ॥

श्रीः ॥ ततःकुंडांतिकमेत्यदेशाद्युच्चार्यअमुकप्रतिष्ठांगत्वेनहवनंकर्तुंकुंडोपलेपनाद्यग्निप्रतिष्ठांकरिष्ये ॥ तद्गोमयेनोपलिप्योल्लिख्य उपरिमेखलायांइदंविष्णुरितिविष्णुं मध्यमेखलायांब्रह्मजज्ञानमितिब्रह्माणं अधोमेखलायांमृडानोरुद्रइतिरुद्रं योन्यांगौरीमिमायेतिगौरींआवाह्यसंपूज्यस्वगृह्योक्तविधिनाग्निंप्रतिष्ठाप्य नैर्ऋत्यवेद्यांवास्तुपूजामुपरिनिर्दिष्टवत्कुर्यात् ॥ ततोग्रहवेद्यामुक्तविधिनाग्रहान्संस्थाप्यसंपूज्य तदीशान्यांकुंभेवरुणंसंपूज्यअग्निसमीपमेत्यान्वाधानंकुर्यात् ॥ वास्तुदेवतान्वाधानं शिखिनं पर्जन्यं जयंतं कुलिशायुधं सूर्यं सत्यं भृशं आकाशं वायुं पूषणं वितथं गृहक्षतं यमं गंधर्वं भृंगराजं मृगं पितॄन् दौवारिकं सुग्रीवं पुष्पदंतं वरुणं असुरं शोषं पापं रोगं अहिं मुख्यं भल्लाटं सोमं सर्पं अदितिं दितिं अपः सावित्रं जयं रुद्रं (अपउपस्पृश्य) अर्यमणं सवितारं विवस्वंतं विबुधाधिपं मित्रं राजयक्ष्माणं पृथ्वीधरं आपवत्सं ब्रह्माणं एताःपंचचत्वारिंशद्देवताःऔदुंबरसमित्तिलपायसाज्यद्रव्यैःप्रत्येकंप्रतिद्रव्यंअष्टोत्तरशताष्टाविंशत्यष्टान्यतमसंख्याकाभिराहुतिभिः ॥ वास्तोष्पतइतिचतसृभिर्ऋग्भिःपूर्वोक्तद्रव्यैःप्रत्यृचंपूर्वोक्तसंख्याहुतिभिः ॥ (अथवा वास्तोष्पतइतिचत्वारोमंत्राःएकैकेनमंत्रेणसप्तविंशतिःसप्तविंशतिर्वाहुतयइत्यष्टोत्तरशतमितिदानमयूखे ॥ तत्पक्षेप्रत्यृचमितिनोल्लेखः ॥) वास्तोष्पतिंवास्तोष्पतइतिचतसृभिःवास्तोष्पतेध्रुवास्थूणामितिचपंचम्यापंचवाबिल्वफलैस्तद्बीजै (स्तत्पत्रै) र्वायक्ष्ये ॥ चरकीं विदारीं पूतनां पापराक्षसीं स्कंदं अर्यमणं जृंभकं पिलिपिच्छं इंद्रं अग्निं यमं निर्ऋतिं वरुणं वायुं सोमं ईशानं एतादेवताःपूर्वोक्तद्रव्यैःप्रत्येकंअष्टचतुरन्यतमसंख्याहुतिभिः ग्रहहोमे सूर्यादिनवदेवताःअर्कादिसमिच्चर्वाज्यद्रव्यैःप्रतिदैवतंप्रतिद्रव्यं २८ वा ८ ॥ अधिदेवताःप्रत्यधिदेवताश्च ८।४

भिर्वा विनायकादीनिंद्रादींश्चप्रत्येकंप्रतिद्रव्यं ४।२ संख्याकाभिःपूर्वोक्तद्रव्यत्रयाहुतिभिः ॥ प्रधानहोमे लोकपालमूर्तिमूर्तिपतीन् पलाशोदुंबराश्वत्थशम्यपामार्गसमिदाज्यतिलद्रव्यैःप्रत्येकंप्रतिद्रव्यं २८ वा ८ संख्याहुतिभिः स्थाप्यदेवंपूर्वोक्तद्रव्यैः प्रतिद्रव्यं १००८।१०८।२८ वासंख्यया ॥ अग्निर्यजुर्भिरित्यनुवाकेनविश्वान्देवान्तिलाज्याभ्यांदशदशाहुतिभिः ॥ पिंडिकांतैरेवद्रव्यैःअष्टसंख्याहुतिभिःपरिवारदेवताःप्रत्येकं ८ एवंपंचपर्यायैःपर्यायत्रयेणवायक्ष्ये ॥ (विष्णुःस्थाप्यश्चेत्विष्णुंपुरुषसूक्तेनचतुरावृत्तिभिःप्रत्यृचमाज्येन ॥ रुद्रश्चेत्शिवंयातइषुरित्यनुवाकांतंद्रापेसहस्राणीत्यनुवाकाभ्यांप्रतिमंत्रमाज्येन ॥ प्रासादाधिवासनहोमेपिंडिकावाहनादिपरिवारदेवताः प्रत्येकमष्टाविंशत्याहुतिभिस्तिलद्रव्येण ॥ स्थाप्यदेवं १०८ संख्ययामूलमंत्रेणचर्वाहुतिभिः ॥ प्रासादोत्सर्गांगहोमेवास्तोष्पतइतिमंत्रेणअष्टोत्तरशतसंख्ययाघृतेन स्थाप्यदेवं अष्टोत्तरशतसंख्ययाज्येन ब्रह्मादिमंडलदेवताःप्रत्येकंदशदशाहुतिभिःघृताक्ततिलद्रव्येण) अंगहोमेवरुणंद्विरित्यादिसामान्यप्रधानहोमांतेअग्नेरुत्तरतः संपातकलशंसंस्थाप्यतस्मिन्नाज्यहोमेसंपातान्नयेत् ॥ अथयजमानेनद्रव्यत्यागेकृतेन्वाधानक्रमेणसर्त्विगाचार्योजुहुयात् ॥ वास्तुहोमंग्रहहोमंचकृत्वाप्रधानहोमंकुर्यात् तत्रमंत्राः ॥ इंद्रायेंदो० स्योनापृथिवि० अघोरेभ्यो० अग्नआयाहि० अग्निंदूतंवृ० नमःशर्वायचपशुपतयेच० यमायसोमं० असिहिवी० स्तुहिश्रुतं० असुन्वंत० आसत्येन० योरुद्रोअग्नौ० इमंमेवरुण० शन्नोदेवी० नमोभवायचरुद्रायच० आनोनियुद्भिः० वातआवातु० तमीशानं० अप्यायस्व० वयंसोम० तत्पुरुषायविद्महे० अभित्वादेवस० आदित्प्रत्न० नमउग्रायचभीमायच० २४ इतिलोकपालादिहोमः ॥ ततःपलाशसमिदादिसप्तद्रव्यैःस्थाप्यदेवमंत्रेणउक्तसंख्ययाहोमः ॥ प्रतिद्रव्यहोमांतेदेवंपादनाभिशिरस्सुस्पृशेत् ॥ अग्निर्यजुर्भिरित्यनुवाकेनप्रतिद्रव्यं १० ॥ अग्निर्य

जुर्भिः॑ । स॒वि॒तास्तोमैः॑ । इंद्र॑उक्थाम॒दैः । मित्रावरु॑णावा॒शिषा॑ । अंगि॑रसो॒धिष्णि॑यैर॒ग्निभिः॑ । म॒रुतः॑सदोहविर्धा॒नाभ्यां॑ । आप॒ःप्रोक्ष॑णीभिः । ओष॑धयोब॒र्हिषा॑ । अदि॑तिर्वेद्या॑ । सोमो॑दी॒क्षया॑ ॥ १ ॥ त्वष्टे॒ध्मेन॑ । विष्णु॑र्य॒ज्ञेन॑ । वस॑व॒आज्येन॑ । आ॒दि॒त्यादक्षि॑णाभिः । विश्वे॑दे॒वाऊ॒र्जा । पू॒षास्वंगाका॒रेण॑ । बृह॒स्पतिः॑पुरो॒धया॑ । प्र॒जाप॑तिरुद्गी॒थेन॑ । अं॒तरि॑क्षंप॒वित्रे॑ण । वा॒युः पात्रैः॑ । अ॒हꣳश्र॒द्धया॒स्वाहा॑ ॥ २ ॥ पिंडिकांह्रीश्चतेलक्ष्मीश्च० ॥ लिंगार्चायांगौरीमिमायेतिमंत्रेणतैरेवद्रव्यैः प्रतिद्रव्यं ८ ॥ ततःपरिवारस्थाप्यानांमंत्रैःप्रतिद्रव्यं ८ इतिप्रथमपर्यायंहुत्वादेवपादौस्पृशेत् ॥ एवंद्वितीयंपर्यायंहुत्वानाभिं ॥ तृतीयंमध्यं॥ चतुर्थंउरः ॥ पंचमंहुत्वाशिरःस्पृष्ट्वा प्रतिपर्यायंसंपातजलेनदेवमभिषिंचेत् ॥ ततःस्थाप्येविष्णौपुरुषसूक्तेनप्रत्यृचमाज्यंहुत्वा इदंविष्णुरितिपादौस्पृशेत् पुनस्तथाहुत्वाविष्णोर्नुकमितिनाभिंस्पृशेत् पुनस्तथाहुत्वाअतोदेवेतिशिरः पुनस्तथाहुत्वापुरुषसूक्तेन सर्वांगंस्पृशेत्॥ रुद्रेतु यातइषुः० अनुवाकांतं द्रापे० सहस्राणि० इत्यनुवाकाभ्यांप्रत्यृचमाज्यंहुत्वा सर्वोवैरुद्रइतिमंत्रेणमूलं स्पृशेत् ॥ पुनस्तथाहुत्वाकद्रुद्रायेतिमध्यंस्पृशेत् ॥ पुनस्तथाहुत्वानमोहिरण्यबाहवइत्यग्रंस्पृशेत् ॥ पुनस्तथाहुत्वारुद्रेणसर्वांगं स्पृशेत् ॥

॥ अथप्रासादोत्सर्गाधिवासनांगहोमः ॥ पिंडिकापरिवारदेवमंत्रैःप्रत्येकं २८ तिलहोमः॥ मूलेनचरुं १०८ हुत्वा ततोवास्तोष्पतइतिमंत्रेण १०८ आज्यंहुत्वा देवमंत्रेण १०८ आज्यंचहुत्वा ब्रह्मादिमंडलदेवताःप्रत्येकं १० तिलैर्हुत्वा मूर्धानमितिपूर्णाहुतिंजुहुयात् ॥ ततःअंगहोमादिहोमशेषंसमाप्य पिंडिकांपरिवारदेवांश्चवेद्यांप्रतिमासमीपेवेदीसन्निधौवावस्त्राच्छादितपीठेनिधाय मधुघृतेनाभ्यज्य शुद्धवारिणाप्रक्षाल्य पूर्वस्नानावशिष्टकलशवारिणातत्तन्मंत्रैःस्नापयित्वागंधादिभिरभ्यर्च्य वस्त्रेणाच्छाद्यन्यासान्कुर्यात् ॥ तत्रपिंडिकायांन्यासः ॥ घंनमःहृदये॥ पंनमःशिरसि ॥ भंनमःशिखायां ॥ फंनमःकवचा

यहुं ॥ लंनमःनेत्रत्रयायवौषट् ॥ क्षंनमःअस्त्रायफट् ॥ महीमूषुमंत्रेणावाह्यअदितिर्द्यौरितिस्तुत्वा ॐ ह्रींनमइतिमंत्रेणसंपूज्य तेनैवपूर्णाहुतिंहुत्वा ॥ ॐ ह्रींश्रींह्रींक्षःपरब्रह्मणेसर्वाधारायनमः ॐ ह्रींश्रींह्रीं दिव्यतेजोधारिणिसुभगेनमइतिमंत्राभ्यां तथापरिवारत्वेनस्थाप्येतरदेवेषुचतत्तन्मंत्रेणषडंगन्यासादिकृत्वातत्तन्मंत्रेणसर्वाःपरिवारदेवताःपूजनपूर्वकंमुख्यदेवतावामपार्श्वेऽधिवासयेत् ॥ ॥ अथप्रासादाधिवासनं ॥ तत्रराक्षोघ्नपावमानसूक्ताभ्यांत्रिसूत्र्याप्रासादंवेष्ट्यपरितोजलदुग्धयोःपृथगविच्छिन्नेधारेदत्वापूर्वस्थापितवास्तुप्रतिमांमृत्पेटिकायांनिधाय प्रासादाग्नेयकोणेवास्तुविध्युक्तप्रकारेणगर्तेनिवेशयेत् ॥ ततःप्रासादस्याग्रेएकाशीतिपदंमंडलंअक्षतैःकृत्वातेषुपदेषुसप्तधान्यपुंजान्कृत्वातत्रजलपूर्णानेकाशीतिकलशानाहृत्यनवनवकानिस्थापयित्वा तेषुमध्यमपूर्वादिक्रमेण आजि॑घ्रक॒लशं॑मह्युरुधा॑रा॒पय॑स्व॒त्यात्वा॑विश॒ंत्विंद॑वःसमु॒द्रमि॑व॒सिंध॑व॒ः सामा॑स॒हस्र॒आभ॑ंजप्र॒जया॑प॒शुभि॑ः स॒हपुन॒र्मावि॑शताद्र॒यिः ॥ इतिमंत्रेणनवकुंभान्न्यसेत् ॥ तत्रमध्यनवकमध्यकुंभेशम्युदुंबराश्वत्थचंपकाशोकपलाशप्लक्षन्यग्रोधकदंबाम्रबिल्वार्जुनपल्लवान् सोमायवनस्पत्यंतर्गतायनमइतिन्यसेत् १ पूर्वनवकमध्यकुंभेपद्मकरोचनदूर्वादर्भश्वेतपीतसर्षपसितरक्तचंदनजातीपुष्पकुंदनंद्यावर्तदशकंक्षिपेत् २ आग्नेयनवकमध्यकुंभेयवव्रीहितिलस्वर्णरजतसमुद्रगानदीजलकूलमृदंतरिक्षगोमयंक्षिपेत् ३ दक्षिणनवकमध्यकुंभेसहदेवीविष्णुक्रांताभृंगराजमहौषधीशमीशतावरीगुडूचीश्यामाकानष्टौक्षिपेत् ४ नैर्ऋत्यनवकमध्यकुंभेकदलनारिकेलबिल्वनारिंगमातुलिंगबदरामलकचूतफलाष्टकं ५ पश्चिमेमंत्रवत्पंचगव्यं ६ वायव्येशम्युदुंबराश्वत्थन्यग्रोधफलानांकषायं ७ उत्तरेशंखपुष्पीसहदेवीबलाशतावरीगुडूचीवचाव्याघ्रीमूलाष्टकं ८ ऐशानेसप्तमृदः ९ इतिक्षिप्त्वाश्रीसूक्तेनाभिमंत्र्यशेषेषुकुंभेषुगंधंक्षिप्त्वामूलेनाभिमंत्र्यांतर्बहिरधऊर्ध्वंचप्रासादंपंचगव्येनाभ्युक्ष्यमूर्धानंदिवइतिव

लमीकमृदाविलिप्यवक्ष्यमाणमंत्रैःकुंभोदकैःप्रासादमभिषिंचेत् ॥ ॐ समुद्रज्येष्ठा० इत्यैशानमृत्कुंभेन १ ॥ ॐ य॒ज्ञाय॑ज्ञाव॒ः सम॒नातु॑तु॒र्वणि॒र्धियं॑धियंवोदे॒वयाउं॑दधिध्वे ॥ आवो॒र्वा॑चःसुवि॒ताय॒रोद॑स्योर्म॒हेमं॑वृ॒त्यामव॑सेसुवृ॒क्तिभिः ॥ इतिवायव्यकषायकुंभेन २ ॥ पय॑ःपृथि॒व्यांपय॒ओष॑धीषु॒पयो॑दि॒व्य॑न्तरि॑क्षे॒पयो॑धां ॥ पय॑स्वतीःप्र॒दिश॑ःसंतु॒मह्यं ॥ इतिवारुणपंचगव्यकुंभेन ३ ॥ याःफलिनीर्या इतिनैर्ऋत्यफलकुंभेन ४ ॥ हंसःशुचिषदितिसौम्यमूलकुंभेन ५ ॥ विष्णो॑र॒राट॑मसि॒विष्णो॑ःपृ॒ष्ठम॑सि॒विष्णो॒ःश्नप्त्रे॑स्थो॒विष्णो॒ःस्यूर॑सि॒विष्णो॑र्ध्रु॒वम॑सि॒विष्ण॑वेत्वा इतिपूर्वकुंभेन ६ ॥ सोम॒ंराजा॑न॒मव॑से॒ऽग्निंगी॒र्भिर्ह॑वामहे ॥ आ॒दि॒त्यान्विष्णुं॒सूर्यं॑ब्र॒ह्माणं॑च॒बृह॒स्पतिं॑इतिवह्निकुंभेन ७॥ विश्वतश्चक्षुरितियाम्यकुंभेन ८ ॥ नमोअस्तुसर्पेभ्योयेकेचइतिमध्यकुंभेन ९ ॥ इदमापःप्रवहतइत्यष्टाभिरवशिष्टैःपूर्वादिदिक्क्रमेणप्रासादशिखरंस्नापयेत् ॥ एकाशीतिकुंभासंभवेतुएककुंभेनगंधोदकपूरितेन ॐ दैव्यायकर्मणेशुंधध्वं इतिप्रासादंप्रोक्ष्यक्षालयित्वागंधादिभिरभ्यर्च्यतस्याधस्ताद्देवंसंचिंत्यतत्रयूपमूर्ध्वऊषुणइतिप्रक्षाल्यगंधादिभिरभ्यर्च्यतेनैवमंत्रेणाधिवासयेत् ॥ ॐ ह्रीं सर्वदेवमयाचिंत्यसर्वरत्नोज्ज्वलाकृते ॥ यावच्चंद्रश्चसूर्यश्चतावदत्रस्थिरोभव ॥ इतिमंत्रेणप्रासादमधिवासयेत् ॥ ततश्चतस्रोगाःदेवगायत्र्यादुग्ध्वातत्क्षीरेदेवगायत्र्याचरुंश्रपयित्वादेवायनिवेद्यद्वादशब्राह्मणान्भोजयित्वा अनेनकर्मणाविष्णुर्मेप्रीयतामितिवदेत् ॥ ततआचार्यायधेनुंदत्वारात्रौजागरणंकुर्यादितिप्रासादाधिवासनं ॥ ॥

॥ २८० ॥ देवस्थापनदिनकृत्यं ॥

श्रीः ॥ स्थापनदिवसेप्रातराचार्योयागमंडपमागत्यावाहितदेवताःसंपूज्याधिवासितांपिंडिकां त्रातारमिंद्रमितिमंत्रेणगृहीत्वाशांतिघोषेणप्रासादप्रादक्षिण्येनप्रासादमानीय शंतातीयेनविघ्नोद्धरणायपुष्पोदकधारयाप्रदक्षिणंप्रासादमभ्युक्ष्य महाँ२इंद्रोवज्र

वाहुरितिमंत्रेणसमुल्लिख्यपुनरस्त्रपूतवारिणासर्वतःप्रोक्ष्यपिंडिकास्थापनदेशंनिश्चित्य द्वारदेशेदेवस्यदृष्टिपातंचनिर्णीयतत्रपंचरत्नोपरिसौवर्णंकूर्मंद्वारसंमुखंनिधायतदुपरिरत्नानिन्यस्य तदुपरिकूर्मशिलाब्रह्मशिलापिंडिकात्मिकांत्रिवप्रांसिंहासनापरपर्यायांशिलांनिदध्यात् ॥ ततःशिलामध्यदेशंस्पृष्ट्वाप्रार्थयेत् ॥ त्वमेवपरमाशक्तिस्त्वमेवासनधारिका ॥ शिवाज्ञयात्वयादेविस्थातव्यमिहसर्वदा ॥ ॐ तत्त्वाध्वनेनमः ॥ ॐ मंत्राध्वनेनमः ॥ ॐ कालाध्वनेनमः ॥ इतिपुष्पांजलित्रयंदत्वाध्रुवाद्यौरितिसूक्तेनपिंडिकायाऊर्ध्वभागंस्पृष्ट्वास्वमंत्रंपिंडिकायांन्यस्य ॥ ॐ आत्मतत्त्वाय० ॥ ॐ आत्मतत्त्वाधिपतये० ॥ ॐ क्रियाशक्त्यै० ॥ ॐ शिवतत्त्वाय० ॥ ॐ शिवतत्त्वाधिपतये० ॥ ॐ इच्छाशक्त्यै० ॥ ॐ विद्यातत्त्वाय० ॥ ॐ विद्यातत्त्वाधिपतयेआधारशक्त्यै० ॥ इतिविन्यस्य पिंडिकांप्रार्थयेत् ॥ सर्वदेवमयीशानित्रैलोक्याह्लादकारिणि ॥ त्वांप्रतिष्ठापयाम्यत्रमंदिरेशिवपूजिते ॥ यावच्चंद्रश्चसूर्यश्चयावदेषावसुंधरा ॥ तावत्त्वंदेवदेवेशिमंदिरेस्मिंस्थिराभव ॥ पुत्रानायुष्मतोलक्ष्मीमचलामजरामृते ॥ अभयंसर्वभूतेभ्यःकर्तुंनित्यंचदेहिमे ॥ विजयंभूपतेःसर्वलोकानांसुखमेवच ॥ सुभिक्षंक्षेममारोग्यंकुरुदेविनमोनमः ॥ ततःप्रणवंश्वभ्रेविन्यस्य ॥ तद्बाह्येस्वरान् ॥ तद्बाह्येकादिक्षांतानिव्यंजनानि ॥ तद्बाह्येइंद्रादिनामभिरष्टरत्नानिपूर्वादिक्रमेणवज्रमौक्तिकवैडूर्यशंखस्फटिकपुष्परागेंद्रनीलमहानीलाइतिन्यस्यसप्तधान्यरूप्यवृषभमनःशिलाःक्षिपेत् ॥ विष्णुश्चेद्रूप्यवृषस्थानेरूप्यगरुडः ॥ ततःपायसेनसंलिप्यशुक्लवस्त्रेणाच्छाद्य ॐ नमःसुदर्शनायेतिरक्षांकृत्वागृह्णावैप्रतिष्ठेतिप्रासादमभिषिच्यदिक्पालेभ्योबलीन्दत्वाआचम्यप्रासादंपंचगव्येनाभ्युक्ष्यकुशैःसंमार्जयेत् ॥ ततःसंपातोदकमापादंमूलेनाष्टवारमभिमंत्र्यतेनदेवस्यशिरोभिषिच्यशंखतूर्यनिनादेन ॐ उत्तिष्ठब्रह्मणस्पतेइतिस्थाप्यदेवमुत्थाप्य प्रासादप्रादक्षिण्येनकनिक्रददितिसूक्तेनविष्णुं सद्योजातादिपं

चानुवाकैर्लिंगंगृहंप्रवेश्यपिंडिकासमीपेपीठेसंस्थाप्यपाद्यार्घ्यमधुपर्केणाभ्यर्च्य सुवर्णशलाकामंतरितांकृत्वासुलग्ने पुण्याहमस्तु ॐ प्रतितिष्ठपरमेश्वरइत्युक्त्वा अतोदेवाइतिविष्णुं रुद्रेणलिंगं एवमन्यान्देवांस्तत्तत्सूक्तेनचस्थापयेत् ॥ यजमानान्वितआचार्योदेवंप्रार्थयेत् ॥ लोकानुग्रहहेत्वर्थंस्थिरोभवसुखायनः ॥ सान्निध्यंहिसदादेवप्रत्यक्षंपरिकल्पय ॥ प्रधानपुरुषौयावद्यावच्चंद्रदिवाकरौ ॥ तावत्त्वमनयाशक्त्यायुक्तोत्रैवस्थिरोभव ॥ इतिप्रार्थ्यप्राणप्रतिष्ठांकुर्यात् ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ २८१ ॥ प्राणप्रतिष्ठा ॥

अस्यश्रीप्राणप्रतिष्ठामंत्रस्य ब्रह्मविष्णुरुद्राऋषयः ऋग्यजुःसामानिच्छंदांसि क्रियामयवपुःप्राणाख्यादेवता आंबीजं ह्रींशक्तिः क्रोंकीलकं प्राणप्रतिष्ठायांविनियोगः ॥ ब्रह्मविष्णुरुद्रऋषिभ्योनमःशिरसि ऋग्यजुःसामभ्यश्छंदोभ्योमुखे प्राणाख्यदेवतायैहृदि आंबीजायगुह्ये ह्रींशक्त्यैपादयोः ॥ क्रोंकीलकायसर्वांगे ॥ ॐअंकंखंगंघंङंपृथिव्यप्तेजोवाय्वाकाशात्मनेआंहृदयाय० ॥ ॐ इंचंछंजंझंञंशब्दस्पर्शरूपरसगंधात्मनेईंशिरसेस्वाहा ॥ ॐ उंटंठंडंढंणंश्रोत्रत्वक्चक्षुर्जिह्वाघ्राणात्मनेऊंशिखायै० ॥ ॐ एंतंथंदंधंनंवाक्पाणिपादपायूपस्थात्मनेऐंकवचायहुं ॥ ॐ ओंपंफंबंभंमंवचनादानविहरणोत्सर्गानंदात्मनेऔंनेत्रत्रयायवौषट् ॥ ॐ अंयंरंलंवंशंषंसंहंळंक्षंमनोबुद्ध्यहंकारचित्तविज्ञानात्मनेअःअस्त्रायफट् ॥ एवमात्मनिदेवेचन्यासंकृत्वादेवंहृदिस्पृष्ट्वाजपेत् ॥ ॐ आंह्रींक्रोंयंरंलंवंशंषंसंक्षंहंसःदेवस्यप्राणाइहप्राणाः ॥ ॐ आंह्रीं० हंसःदेवस्यजीवइहस्थितः ॥ आंह्रीं० हंसःदेवस्यसर्वेंद्रियाणि ॥ ॐ आंह्रीं० हंसःदेवस्यवाङ्मनस्त्वक्चक्षुःश्रोत्रजिह्वाघ्राणप्राणाइहागत्यस्वस्तयेसुखेनचिरंतिष्ठंतुस्वाहा ॥ अर्चाहृद्यंगुष्ठंदत्त्वाजपेत् ॥ अस्यैप्राणाः प्रतिष्ठंतुअस्यैप्राणाःक्षरंतुच ॥ अस्यैदेवत्वमर्चायैमामहेतिचकश्चन ॥ इति ॥ ततःप्रणवेनसंरुध्यसजीवंध्यात्वाध्रुवाद्यौरितितृचंज

स्वादेवकर्णेगायत्रीदेवमंत्रंचजप्त्वापुरुषसूक्तेनोपस्थायपादनाभिशिरःसुस्पृष्ट्वा ॥ ॐ इ॒हैवैधि॒माप॑च्योष्टा॒ःपर्वतइ॒वाविचाचलिः ॥ इंद्रइवे॒हध्रुवस्तिष्ठे॒हरा॒ष्ट्रमुंधारय ॥ इतित्रिर्जपेत् ॥ ततोयजमानः ॥ स्वागतंदेवदेवेशमद्भाग्यात्त्वमिहागतः ॥ प्राकृतंत्वमदृष्ट्वामांबालवत्परिपालय ॥ धर्मार्थकामसिद्ध्यर्थंस्थिरोभवशुभायनः ॥ सान्निध्यंतुसदादेवस्वार्चायांपरिकल्पय ॥ यावच्चंद्रावनीसूर्यास्तिष्ठंत्यप्रतिघातिनः ॥ तावत्त्वयात्रदेवेशस्थेयंभक्तानुकंपया ॥ भगवन्देवदेवेशत्वंपितासर्वदेहिनां ॥ येनरूपेणभगवंस्त्वयाव्याप्तंचराचरं ॥ तेनरूपेणदेवेशस्वार्चायांसन्निधोभव ॥ इतिनमेत् ॥ ततआचार्योदेवस्यवाहनपरिवारादिदेवांस्तत्तन्मंत्रेणानीयस्वस्वस्थानेप्रतिष्ठाप्यप्राणप्रतिष्ठांकुर्यात् ॥ ॥ अथाचार्यःकर्ताचअर्चां ॐ भूःपुरुषमावाहयामि भुवःपुरुष० सुवःपुरुष० भूर्भुवःसुवःपुरुष० इत्यावाह्यप्रणवेनासनंदत्वातेनैवदूर्वाश्यामाकविष्णुक्रांतापद्ममिश्रंपाद्यं ॐइमाआपःशिवतमाःपूताःपूततमामेध्यामेध्यतमाअमृताअमृतरसाःपाद्यास्ताजुषतांप्रतिगृह्यतांप्रतिगृह्णातुभगवान्महाविष्णुः विष्णवेनमःपाद्यं ॥ लिंगेतुभगवान्महादेवोरुद्रायनमःपाद्यं० ॥ इमाआपःशिवतमा० अर्घ्याइत्यर्घ्यं ॥ इमा० आचमनीयाइत्याचमनं ॥ मूलेनमधुपर्कं ॥ आप्यायस्वेत्यादिभिःपंचामृतं ॥ कनिक्रददितितैलाभ्यंगं ॥ देवोक्तमंत्रैरभिषेकः ॥ ततःप्रतिसरविसर्जनं इदंविष्णुरितिविष्णोः ॥ नमोअस्तुनीलग्रीवायेतिलिंगस्य ॥ ततोमूलेनवस्त्रोपवस्त्रेदत्वा ॥ इमेगंधाःशुभादिव्याःसर्वगंधैरलंकृताः ॥ पूताब्रह्मपवित्रेणपूताःसूर्यस्यरश्मिभिः ॥ गंधं ॥ इमेमाल्याःशुभादिव्याःसर्वमाल्यैरलंकृताःपूताइत्यादि ॥ मालाः ॥ इमेपुष्पाः० ॥ पुष्पाणि ॥ वनस्पतिरितिधूपं ॥ आज्यंचेतिदीपं ॥ विष्णौसंकर्षणादिद्वादशनामभिःपुष्पाणिसमर्प्यतैरेवतर्पणंकृत्वापायसगुडौदनचित्रौदनैः पवित्रंतेइतिनैवेद्यंदत्वाकृसरंजुहुयात् ॥ अद्यपूर्वो० पूजांगहवनंकरिष्ये ॥ कुंडसमीपमेत्याग्निंध्यात्वापरिसमु

ह्यपर्युक्ष्य प्रोक्षणीपात्रंहविश्चासाद्यप्रोक्ष्याभिघार्याज्याद्दक्षिणतोनिधायाग्निमभ्यर्च्यसंकर्षणादिनामभिःकृसरंहुत्वा तेनैव शार्ङ्गिणे श्रियै सरस्वत्यै पुष्ट्यै विष्णवेइति हुत्वा ॥ विष्णोर्नुकं० प्रतद्वि० तदस्यप्रिय० परोमात्रया० विचक्रमे० त्रिर्देवः० इतिमंत्रैर्हुत्वापुनःसंकर्षणादिभिःप्राग्वद्धुत्वा ॥ लिंगेतुदीपांतंकृत्वाभवायदेवायनमः शर्वायदेवा० ईशानाय० पशुपतये० रुद्राय० उग्रायनमः भीमायनमः महतेनमः इतिपुष्पाणिदत्वातैरेवतर्पणं पवित्रंतेइतिपायसगुडौदननैवेद्यः ॥ ॐ भवायदेवायस्वाहेतिअष्टनामभिःकृसरंहुत्वा भवस्यदेवस्यपत्न्यैस्वाहेत्याद्यष्टभिर्गुडौदनंहुत्वा भवस्यदेवस्यसुतायस्वाहेत्याद्यष्टभिःहरिद्रौदनंहुत्वा ॐ त्र्यंबकं० मानोमहांत० मानस्तोके० आरात्ते० विकिरिद० सहस्राणिसहस्रशो० इतिद्वादशऋचः एतैःकृसरौदनंहुत्वा ॥ शिवाय० शंकराय० सहमानाय० शितिकंठाय० कपर्दिने० ताम्राय० अरुणाय० अपगुरमाणाय० हिरण्यबाहवे० सस्पिंजराय० बभ्लुशाय० हिरण्याय० इतिचहरिद्रौदनंहुत्वा ॥ अग्नयेस्विष्टकृतेस्वाहेतिस्विष्टकृतंपूर्णाहुतिंवसोर्धारांचसंपाद्यहोमशेषंसमाप्य पूर्वोक्तसर्वहविर्भिर्बलिंदद्यात् ॥ तत्रमंत्रः ॥ त्वामेकमाद्यंपुरुषंपुरातनंनारायणंविश्वसृजंयजामहे ॥ त्वयैवयज्ञोविहितोविधेयस्त्वमात्मनात्मन्प्रतिगृह्णीष्वहव्यं ॥ इति ॥ लिंगेतुनारायणपदेशिवंरुद्रंपदोच्चारः ॥ ततोश्वत्थपर्णेभूर्भुवःसुवरोमितिहुतशेषंनिधायप्रदक्षिणीकृत्य ॥ विश्वभुजेनमः सर्वभुजे० आत्मने० परमात्मने० इतिनत्वा ॥ ज्ञानतोज्ञानतोवापिभगवन्यन्मयाकृतं ॥ तत्सर्वंपूर्णमेवास्तुत्वत्प्रसादादधोक्षज ॥ इतिदेवंसंप्रार्थ्यफलतांबूलदक्षिणानीराजनंमंत्रपुष्पंचदत्वाच्छत्रादिपरिकल्प्यक्षमाप्यपूजांसमाप्यकर्तृनामयुतंदेवस्यनामकुर्यात् ॥ आचार्यःस्थापितदेवान्पंचधोपचर्यसर्वेऋत्विजःकलशोदकेनसपरिवारंयजमानमभिषिंचेयुः ॥ (ततःस्नानोत्तरंप्रासादांगेयूपेधिवासितेपूर्वोक्तविधिनातंनिखनेत् ॥ ततोमासपक्षाद्युल्लिख्यइमं

शिलेष्टकादार्वादिनिर्मितंवलभीजगतीप्राकारगोपुरपरिवारदेवतालयसंयुतंघंटावितानध्वजपताकाद्यलंकृतंप्रासादंतत्तद्देवतालोककामः कुलद्वयोद्धारार्थममुकदेवप्रीतयेहमुत्सृजामीतिकुशयवजलंक्षिपेत्) ॥ यजमानआचार्यंसंपूज्यतस्मै गोयुगंएकांवागांदत्वाऋत्विग्भ्योदक्षिणांदत्वाभूयसींचदत्वाब्राह्मणादिभोजनंसंकल्प्यस्थापितदेवताविसृज्यपीठंदत्वायस्यस्मृत्येति० वषट्कृते० प्रायश्चित्तान्यशेषाणि० प्रमादात्कुर्वतांकर्म० इतिविष्णुंस्मृत्वाकर्मेश्वरार्पणंकुर्यात् ॥ इतिनिर्णयसिंधुमयूखानुसारीप्रतिष्ठेंदौसप्रासादपरिवारदेवस्थिरार्चाप्रयोगःसंपूर्णः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ २८२ ॥ षोडशतत्वन्यासास्तद्धोमश्च ॥

अथहेमाद्युक्तप्रतितत्वन्यासहोमः ॥ अयंमुख्यकुंडप्रधानहोमोत्तरंवासुदेव्यामुक्तःसयथा ॥ ॐ अकारायनमःस्वाहा उकारायनमःस्वाहा मकारायनमःस्वाहा ॐकारःसर्वत्र ॥ इतिप्रणवन्यासहोमः ॥ १ ॥ भूर्नमःस्वाहा भुवर्नमःस्वाहा सुवर्ननःस्वाहा ॥ इतिव्याहृतिन्यासहोमः ॥ २ ॥ अथमातृकान्यासहोमः ॥ अकारायनमःस्वाहा आकाराय० इकाराय० ईकाराय० उकाराय० ऊकाराय० ऋकाराय० ॠकाराय० ऌकाराय० ॡकाराय० एकाराय० ऐकाराय० ओकाराय० औकाराय० अंकाराय० अःकाराय० यकाराय० रकाराय० लकाराय० वकाराय० शकाराय० षकाराय० सकाराय० हकाराय० ळकाराय० पफबभमेभ्योनमःस्वाहा तथदधनेभ्योनमः टठडढणेभ्योनमः चछजझञेभ्योनमः कखगघङेभ्योनमः ॥ इतिमातृकान्यासहोमः ॥ ३ ॥ सूर्याय० चंद्राय० अंगारकाय० बुधाय० बृहस्पतये० शुक्राय० शनैश्चराय० राहवे० केतवे० रोहिण्यृक्षाय० मृगशीर्षेभ्यो० आर्द्रायै० पुनर्वसुभ्यां० पुष्याय० आश्लेषाभ्यो० मघाभ्यो० पूर्वाफल्गुनीभ्यो० उत्तराफल्गु

नीभ्यो० हस्ताय० चित्रायै० स्वात्यै० विशाखाभ्यः० अनूराधेभ्यो० ज्येष्ठायै० मूलाय० पूर्वाषाढाभ्यो० उत्तराषाढाभ्यो० श्रवणाय० धनिष्ठाभ्यो० शतभिषजाय० पूर्वाभाद्रपदाभ्यो० उत्तराभाद्रपदाभ्यो० रेवत्यै० अश्विभ्यां० भरणीभ्यो० कृत्तिकाभ्यो० ध्रुवाय० सप्तर्षिभ्यो० मातृमंडलाय० विष्णुपदेभ्यो० नागवीथ्यै० अंगवीथ्यै० ताराभ्यो० अगस्त्याय० ॥ इति ग्रहनक्षत्रध्रुवादिहोमः ॥ ३ ॥ एवं ॥ ६ ॥ चैत्रायनमःस्वाहा वैशाखाय० ज्येष्ठाय आषाढाय० श्रावणाय० भाद्रपदाय० आश्विनाय० कार्तिकाय० मार्गशीर्षाय० पौषाय० माघाय० फाल्गुनाय० इदुवत्सरानुवत्सरपरिवत्सरसंवत्सरेभ्योनमः० ऋतुभ्योनमः० अहोरात्रेभ्यो० क्षणाय० लवाय० कलायै० कृताय० त्रेताय० द्वापराय० कलियुगाय० चतुर्दशमन्वंतरेभ्यो० पराय० महाकल्पाय० उदगयनदक्षिणायनाभ्यां० विषुवते० ॥ इतिकालन्यासहोमः ॥ ७ ॥ ब्राह्मणाय० क्षत्रियाय० वैश्याय० शूद्राय० संकरजेभ्यो० अनुलोमेभ्यो० गोभ्यो० अजाभ्यो० अविकाभ्यो० ग्रामपशुभ्यो० अरण्यपशुभ्यो० ॥ इतिवर्णन्यासहोमः ॥ ८ ॥ मेघेभ्यो० नदीभ्यो० समुद्रेभ्यो० ॥ इतितोयन्यासहोमः ॥ ९ ॥ ऋग्वेदाय० यजुर्वेदाय० सामवेदाय० अथर्ववेदाय० सर्वोपनिषद्भ्यो० इतिहासपुराणेभ्यो० अथर्वांगिरसेभ्यो० कल्पसूत्रेभ्यो० व्याकरणेभ्यो० तर्केभ्यो० मीमांसायै० निरुक्ताय० छंदःशास्त्रेभ्यो० ज्योतिःशास्त्रेभ्यो० गीतशास्त्रेभ्यो० भूतशास्त्रेभ्यो० आयुर्वेदाय० धनुर्वेदाय० योगशास्त्रेभ्यो० नीतिशास्त्रेभ्यो० वश्यतंत्राय० ॥ इतिविद्यान्यासहोमः ॥ दिवेनमःस्वाहा सूर्यलोकाय० चंद्रलोकाय० अनिललोकाय० व्योम्नेन० समुद्रेभ्यो० पृथिव्यै० ॥ इतिवैराजन्यासहोमः ॥ ११ ॥ हिरण्यगर्भाय० कृष्णाय० रुद्राय० यमाय० अश्विभ्यां० वैश्वानराय० मरुद्भ्यो० वसुभ्यो० रुद्रेभ्यो० आदित्येभ्यो० सरस्वत्यै० इंद्राय० बलये०

प्रह्लादाय० विश्वकर्मणे० नारदाय० अनंताय० दिग्भ्यो० वरुणाय० मित्राय० विश्वेभ्योदेवेभ्यो० पितृभ्यो० यक्षेभ्यो० राक्षसेभ्यो० पिशाचेभ्यो० असुरेभ्यो० विद्याधरेभ्यो० ग्रहेभ्यो० गुह्यकेभ्यो० पूतनादिभ्यो० गंधर्वेभ्यो० कार्तिकेयाय० गणेशायन० ॥ इतिदेवयोनिन्यासहोमः ॥ १२ ॥ मत्स्याय० कूर्माय० वराहाय० नारसिंहाय० वामनाय० परशुरामाय० रामाय० कृष्णाय० बौद्धाय० कलंकिने० केशवाय० नारायणाय० माधवाय० गोविंदाय० विष्णवे० मधुसूदनाय० त्रिविक्रमाय० वामनाय० श्रीधराय० हृषीकेशाय० पद्मनाभाय० दामोदराय० ॥ इतिमूर्तिन्यासहोमः ॥ १३ ॥ अश्वमेधाय० नरमेधाय० राजसूयाय० गोसवाय० द्वादशाहाय० अहीनेभ्यो० सर्वजिद्भ्यो० सर्वमेधाय० अग्निष्टोमाय० अतिरात्राय० अप्तोर्यामाय० षोळशिने० उक्थ्याय० वाजपेयाय० अत्यग्निष्टोमाय० चातुर्मास्येभ्यो० सौत्रामण्यै० पश्विष्टिभ्यो० दर्शाय० पौर्णमासाय० सर्वेष्टिभ्यो० स्वाहाकाराय० वषट्कारा० पंचमहायज्ञेभ्यो० आहवनीयाय० दक्षिणाग्नये० गार्हपत्याग्नये० वेद्यै० प्रवर्ग्याय० सवनेभ्यो० इध्मेभ्यो० दर्भेभ्यो० ॥ इतिक्रतुन्यासहोमः ॥ १४ ॥ ततोमूलमंत्रेणदशाहुतयः ॥ इतिमूलमंत्रन्यासहोमः ॥ १५ ॥ धर्माय० ज्ञानाय० वैराग्याय० ऐश्वर्याय० ॥ इतिगुणन्यासहोमः ॥१६॥ खड्गाय० मुसलाय० शार्ङ्गाय० हलाय० चक्राय० शंखाय० गदायै० पद्माय० ॥ शैवे वज्राय० दंडाय० शक्तये० शूलाय० खड्गाय० पाशाय० अंकुशाय० ध्वजाय० चक्राय० पद्माय० ॥इत्यायुधन्यासहोमः॥ लक्ष्म्यै० सरस्वत्यै० रत्यै० प्रीत्यै० कीर्त्यै० शांत्यै० पुष्ट्यै० तुष्ट्यै० ॥ इतिशक्तिन्यासहोमः ॥ देवमंत्रस्यहृदयायनमःस्वाहा शिरसेनमः० शिखायै० कवचाय० नेत्रत्रयाय० अस्त्रायफट्० श्रीवत्साय० कौस्तुभाय० वनमालायै० ॥ इत्यंगन्यासहोमः ॥ विष्णुपक्षेषोडशन्या

सातिरिक्तोक्तद्वादशाक्षरमंत्रन्यासहोमः ॥ सचैवं ॥ ॐ ओंकारायनमःस्वाहा नकारायन० मोकारायन० भकारायन० गकारायन० वकारायन० तेकारायन० वाकारायन० सुकारायन० देकारायन० वाकारायन० यकाराय० ॥ इतिद्वादशाक्षरमंत्रन्यासहोमः ॥ प्राणाय० अपानाय० व्यानाय० उदानाय० समानाय० पुरुषाय० ॐकारायपुरुषात्मनेनमःस्वाहा मकारायजीवात्मनेनमः भकारायप्राणतत्त्वायजीवोपाधयेनमःस्वाहा बकारायबुद्ध्यात्मने० फकारायअहंकारात्मने० पकारायमनआत्मने० नकारायशब्दतन्मात्रात्मने० धकारायस्पर्शतन्मात्रात्मने० दकारायरूपतन्मात्रात्मने० थकारायरसतन्मात्रात्मने० तकारायगंधतन्मात्रात्मने० णकारायश्रोत्रात्मने० ढकारायत्वगात्मने० डकारायचक्षुरात्मने० ठकारायजिह्वात्मने० टकारायघ्राणात्मने० ञकारायवागात्मने० झकारायपाण्यात्मने० जकारायपादात्मने० छकारायपाय्वात्मने० चकारायउपस्थात्मने० ङकारायपृथिव्यात्मने० घकारायअबात्मने० गकारायतेजआत्मने० खकारायवाय्वात्मने० ककारायआकाशात्मने० शकारायपुंडरीकात्मने० षकारायसूर्यात्मने० सकारायसोमात्मने० रकारायवह्न्यात्मने० षकारायपुरुषात्मने० यकारायसर्वात्मने० रकारायसर्वात्मने० वकारायअनुग्रहात्मने० संसर्वभूतात्मनेन० ळकारायहंसात्मने० क्षकारायकोपात्मने० आत्मतत्वाय० आत्मतत्वाधिपतयेब्रह्मणेन० विद्यातत्वाय० विद्यातत्वाधिपतयेविष्णवेन० शिवतत्वाय० शिवतत्वाधिपतयेशिवाय० अप्तत्वाय० तेजस्तत्वाय० वायुतत्वाय० आकाशतत्वाय० गंधतत्वाय० रसतत्वाय० रूपतत्वाय० स्पर्शतत्वाय० शब्दतत्वाय० घ्राणतत्वाय० जिह्वातत्वाय० चक्षुस्तत्वाय० वाक्तत्वाय० श्रोत्रतत्वाय० पायुतत्वाय० उपस्थतत्वाय० हस्ततत्वाय० पादतत्वाय० वाक्तत्वाय० मनस्तत्वाय० बुद्धितत्वाय० अहंकारतत्वाय० सत्वाय० रजसेन० तमसेन० पुरुष

तत्वाय० रागतत्वाय० विज्ञानतत्वाय० नींतितत्वाय० तर्ककलातत्वाय० मायातत्वाय० ईश्वरतत्वाय० सदाशिवतत्वाय० शक्तितत्वाय० शिवतत्वाय० ॥ इतिजीवन्यासहोमः ॥ इत्येतेषोडशन्यासाःसर्वदेवसाधारणाः ॥ विष्णुश्चेद्विशेषन्यासहोमः ॥ सचयथा ॥ ॐ केशवायनमःस्वाहा नंनारायणाय० मोंमाधवाय० भंगोविंदायनमः गंविष्णवे० वंमधुसूदनाय० तेंत्रिविक्रमाय० वांवामनाय० सुंश्रीधराय० देंहृषीकेशाय० वांपद्मनाभाय० यंदामोदराय० ॥ इतिद्वादशाक्षरमूर्तिन्यासहोमः ॥ ॐ हृदयाय० विष्णवेन० ब्रह्मणे० ध्रुवाय० चक्रिणे० शंभवे० विज्ञानाय० सावित्राय० चक्ररूपाय० पिंगलास्त्रायनमःस्वाहा ॥ इत्यष्टांगविष्णुमूर्तिन्यासहोमः ॥ अथपुरुषसूक्तन्यासहोमः ॥ प्रत्यृचंस्वाहाकारः ॥ ॐ सहस्रशीर्षा० गुलंस्वाहा पुरुषएवेदं० एतावानस्यमहिमा० त्रिपादूर्ध्व० तस्माद्विराळजायत० यत्पुरुषेण० तंयज्ञंबर्हिषि० तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतःसंभृतं० तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतऋचः० तस्मादश्वा० यत्पुरुषं० ब्राह्मणोस्य० चंद्रमामनसो० नाभ्याआसी० सप्तास्या० यज्ञेनयज्ञ० ॥ अथोत्तरनारायणन्यासहोमः ॥ अद्भ्यःसंभूत० वेदाहमे० प्रजापति० योदेवेभ्य० रुचंब्राह्मं० ह्रीश्चतेलक्ष्मी० ६ ॥ अथाधिवासितपिंडिकायांन्यासस्तस्येदानींहोमः ॥ ॐ यंथंभंफट्लक्ष्म्यैनमःस्वाहा हृदयायनमः शिरसेस्वाहा शिखायै० कवचाय० नेत्रत्रयाय० अस्त्राय० पृथिवीमूर्त्यधिपतयेशर्वाय० अग्निमूर्तये० अग्निमूर्त्यधिपतयेपशुपतये० यजमानमूर्तये० यजमानमूर्त्यधिपतयेउग्राय० अर्कमूर्तये० अर्कमूर्त्यधिपतयेरुद्राय० जलमूर्तये० जलमूर्त्यधिपतयेभवाय० वायुमूर्तये० वायुमूर्त्यधिपतयेईशानाय० सोममूर्तये० सोममूर्त्यधिपतयेमहादेवाय० आकाशमूर्तये० आकाशमूर्त्यधिपतयेभीमाय० ॥ इत्यधिवासितपिंडिकान्यासमंत्रहोमः ॥ अथगर्भागारेस्थापितपिंडिकायांतत्वन्यासस्तस्यहोमः ॥ आत्म

तत्वायनमःस्वाहा आत्मतत्वाधिपतयेक्रियाशक्त्यै० शिवतत्वाय० शिवतत्वाधिपतयेइच्छाशक्त्यै० विद्यातत्वाय० विद्यातत्वाधिपतयेआधारशक्त्यै० ॥ देवेजीवन्यासानंतरंपंचोपनिषन्मंत्रन्यासस्तस्येदानींहोमः ॥ ॐ पांपरायपरमेष्ठ्यात्मनेनमः स्वाहा वांपरायपुरुषात्मने० रांपरायविश्वात्मने० लांपरायनिवृत्त्यात्मने० वांपरायसर्वात्मने० ॥ ५ ॥ अथपृथिव्यादिपंचमहाभूतन्यासहोमः ॥ ॐ स्योनापृथिवि० स्वाहेतिपृथिव्याः १ ॐ अप्सुमेसोमो० षजीःस्वाहाइत्यपां २ शुक्रमसीति तेजसः ३ वायोशतमितिवायोः ४ नासदासीदित्याकाशस्य आदित्प्रत्नस्येतिवा ५ ॥ इतिषोडशन्यासमंत्रहोमः ॥ एतेन्यासहोमाःईशानमुख्याचार्यकुंडएवकर्तव्याः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ २८३ ॥ चलार्चाप्रयोगः ॥

श्रीः ॥ अथबौधायनसूत्रेत्रिविक्रमानुसारेणासिंधूक्तःसर्वदेवचलप्रतिष्ठाप्रयोगः ॥ तत्रादौदशद्वादशान्यतमहस्तंमंडपंकृत्वाआग्नेय्यांहस्तमात्रंचतुरस्रंकुंडंस्थंडिलंवाकृत्वापूर्वतोहस्तमात्रांद्वादशांगुलोच्चांत्रिवप्रांग्रहवेदिं नैर्ऋत्यांचतुरंगुलोन्नतांहस्तमात्रांवास्तुवेदिं मध्येमंडपनवांशांहस्तोच्चांप्रधानवेदिंकृत्वातदुपरिसर्वतोभद्रंविरच्यप्रतिष्ठादिनात्पूर्वेद्युःयजमानःआचम्यप्राणानायम्य देशकालौसंकीर्त्य अस्यांमूर्तौलिंगेवादेवतासान्निध्यार्थंदीर्घायुर्लक्ष्मीसर्वकामसमृद्ध्यक्षय्यसुखकामोहंग्रहयज्ञसहितांअमुकमूर्तिचलप्रतिष्ठांकरिष्ये ॥ (वास्तुदेवतापिंडिकापरिवारदेवतासत्त्वेतत्तदूहःकार्यः) ॥ तदंगभूतंमहागणपतिपूजनपूर्वकंस्वस्तिवाचनंमातृकापूजनंनांदीश्राद्धंआचार्यादिवरणंचकरिष्ये ॥ तानिकृत्वा ॥ वृताचार्यःद्विराचम्यपवित्रपाणिःप्राणानायम्यदेशकालाद्युच्चार्यअमुकमूर्तिचलप्रतिष्ठाख्येकर्मणियजमानेनवृतोहमाचार्यकर्मकरिष्ये ॥ शरीरशुद्ध्यर्थंपुरुषसूक्तजपंकलशाद्यर्चनंचक

रिष्ये ॥ तानिकृत्वायदत्रेतिगौरसर्षपान्विकीर्यशुचीवइतिपंचगव्येनआपोहिष्ठेतितृचेनकुशोदकेनचदेवयजनंसंप्रोक्ष्य भद्रंकर्णेस्वस्तिनइतिजप्त्वा देवाआयांतुइत्यादिभूमौप्रादेशंकुर्यात् ॥ ततउक्तविधिनामंडपप्रतिष्ठांकृत्वाऽकृत्वावापूर्वरात्रौसुवस्त्राच्छादितांमूर्तिंपंचगव्यहिरण्ययवदूर्वाश्वत्थपर्णपलाशपर्णक्षिप्तोदकेनआपोहिष्ठेतितिसृभिः हिरण्यवर्णाःशुचयइतितिसृभिः पवमानःसुवर्जनइत्यनुवाकेनचाभिषिच्य व्याहृतिभिःइदंविष्णुरितिचपुष्पफलयवदूर्वाःसमर्प्यरक्षोहणमितिदेवहस्तेकंकणंबद्ध्वावाससाच्छाद्य अवतेहेडो० उदुत्तमं० मंत्राभ्यांगंधोदकपूरितजलद्रोण्यांप्राङ्मुखीमुदङ्मुखींवामूर्तिमधिवासयेत् ॥ पात्राभावेसंततधारांकुर्यात् ॥ ततःपूर्वोक्तकुंडसमीपमेत्यअमुकप्रतिष्ठांगत्वेनहोमंकर्तुंकुंडोपलेपनाद्यग्निप्रतिष्ठांकरिष्ये तद्गोमयेनोपलिप्यउल्लिख्य उपरिमेखलायांइदंविष्णुरितिविष्णुं मध्यमेखलायांब्रह्मजज्ञानमितिब्रह्माणं अधोमेखलायांमृडानोरुद्रइतिरुद्रं योन्यांगौरीमिमायेतिगौरींआवाह्यसंपूज्यतांकौशेयवाससाच्छाद्यबलवर्धननामानमग्निंप्रतिष्ठाप्यध्यात्वा ॥ मंडपपक्षेनैर्ऋत्यवेद्यांवास्तुमंडलंविलिख्यतत्रशिख्यादिवास्तुदेवताआवाह्यसंपूज्य ईशान्यांकलशेविधिनावरुणंसंपूज्यवास्तुदेवताभ्यःपायसबलिंदद्यात् ॥ ततोग्रहवेद्यांग्रहान्संस्थाप्यसंपूज्याग्निसमीपमेत्यान्वाधानंकुर्यात् ॥ श्रद्धएहीत्यादिप्राणायामांतंकृत्वाऽमुकदेवचलप्रतिष्ठाकर्मणियायक्ष्यमाणादेवतास्ताःसर्वाःपरिग्रहीष्यामि जातवेदसमग्निमिध्मेनइत्यादिव्याहृत्यंतमुक्त्वावैशेषिकप्रधानहोमे ॥ शिख्यादिपंचचत्वारिंशद्देवताःऔदुंबरसमित्तिलपायसाज्यद्रव्यैःप्रत्येकंप्रतिद्रव्यं अष्टाविंशत्यष्टान्यतमसंख्याहुतिभिःवास्तोष्पतिं वास्तोष्पतइतिचतसृभिः प्रतिमंत्रं २८। वा ८ पुनर्वास्तोष्पतइति ४ वास्तोष्पतेध्रुवास्थूणामितिचपंचम्यापंचबिल्वफलैस्तद्बीजैर्वा ॥ चरक्यादीशानांतदेवताःपूर्वोक्तद्रव्यैःप्रत्येकं ८ । ४ आहुतिभिः ॥ ग्रहहोमेआदित्यादिनवग्रहान्अष्टाष्टसंख्याकाभिरर्कादि

समिच्चर्वाज्याहुतिभिः अधिदेवताःप्रत्यधिदेवताश्चप्रत्येकंप्रतिद्रव्यंचतुश्चतुःसंख्याकाभिःपूर्वों० क्रतुसाद्गुण्यदेवताःक्रतुसंर०
प्रत्येकंद्विद्विसं०पूर्वोक्तद्रव्यैर्यक्ष्ये ॥ इंद्रंपृथिवींपृथिवीमूर्तिंशर्वंअग्निंअग्निमूर्तिंपशुपतिंयमंयजमानमूर्तिंउग्रंनिर्ऋतिंसूर्यमूर्तिंरुद्रं
वरुणंजलमूर्तिंभवंवायुंवायुमूर्तिंईशानं कुबेरंसोममूर्तिंमहादेवंईशानं आकाशमूर्तिंभीमंएतालोकपालमूर्तिंमूर्तिपतिदेवताःप
लाशोदुंबराश्वत्थशम्यपामार्गसमित्तिलाज्यद्रव्यैःप्रतिदैवतंप्रतिद्रव्यं २८ वा ८ आहुतिभिःतत्तन्मंत्रैः ॥ स्थाप्यदेवंअमुकंत
न्मंत्रेणपूर्वोक्तसमित्पंचकतिलनैवारपायसाज्यैःप्रतिद्रव्यं १०८ वा २८ वा ८ संख्याहुतिभिः ॥ विश्वान्देवान्अग्निर्यजुर्भिरि
त्यनुवाकेन (तिलाज्याभ्यां) प्रतिद्रव्यंदशाहुतिभिः ॥ पिंडिकांप्रतिद्रव्यमष्टसं० ८ पूर्वोक्तसप्तद्रव्याहुतिभिःतत्तन्मंत्रेण ॥
परिवारदेवताश्चेत्तत्तन्मंत्रैःअमुकदेवताःप्रत्येकंप्रतिद्रव्यंअष्टसंख्याकाभिःपूर्वोक्तसप्त० ॥ एवंपंचपर्यायैःत्रिभिःपर्यायैर्वायक्ष्ये ॥
ब्रह्मादिमंडलदेवताःप्रत्येकंदशभिर्घृताक्ततिलाहुतिभिर्यक्ष्ये ॥ अंगहोमेवरुणंद्विरित्यादिसामान्यप्रधानहोमांतेयजमानस्त्या
गंकुर्यात् ॥ ततोगणपतयेवराहुतिंजुहुयात् ॥ ततोग्नेरुत्तरतःसजलंकलशंसंस्थाप्यआज्यहोमेतस्मिन्संपातान्नयेत् ॥ सर्त्विगा
चार्योऽन्वाधानक्रमेणहोमंकुर्यात् ॥ प्रतिद्रव्यहोमांतेदेवंपादनाभिशिरःसुस्पृशेत् ॥ तत्रादौवास्तुदेवताहोमः ततोग्रहहोमःत
तोलोकपालमूर्तिमूर्त्यधिपतीनांहोमः ततःस्थाप्यदेवताहोमः ॥ मंत्रास्तु—इदंविष्णुरितिविष्णोः त्र्यंबकमितिशिवस्य गणानां
त्वेतिगणपतेः उदुत्यमितिसूर्यस्य जातवेदसेइतिदुर्गायाः विष्णोर्नुकमितिनारायणस्य हिरण्यवर्णामितिलक्ष्म्याः अथवावि
ष्णवेनमःस्वाहाइत्यादिनामभिर्वाहोमः ॥ ततोविश्वेदेवोद्देशेनअग्निर्यजुर्भिरित्यनुवाकांतेस्वाहेति १० आहुतयः ॥ ततःपिंडि
काहोमः ह्रीश्चते० इतिविष्णुपिंडिकायाः गौरीमिमायेतिशिवपिंडिकायाः चित्रंदेवानामितिसूर्यपिंडिकायाः गणेशशक्तिपिंडि

कानांगौरीमिमायेतिहनुमदादीनांशिवपिंडिकामंत्राःशिष्टैर्गृह्यंते ॥ ततःपरिवारदेवताहोमःतत्तल्लिंगनिर्दिष्टवेदमंत्रैःनाममंत्रैर्वा कार्यः ॥ एवंप्रथमपर्यायहोमांतेदेवस्यपादौस्पृशेत् द्वितीयांतेनाभिं तृतीयांतेमध्यं चतुर्थांतेउरः पंचमांतेशिरइति ॥ पर्यायत्रयपक्षेतु प्रथमांतेपादौ द्वितीयांतेनाभिं तृतीयांतेशिरः ॥ ततोर्चांशोधयेत् ॥ देवंनत्वा ॥ स्वागतंदेवदेवेशविश्वरूपनमोस्तुते ॥ शुद्धेपित्वदधिष्ठानेशुद्धिंकुर्मःसहस्वतां ॥ इतिसंप्रार्थ्य ॥ ॐउत्तिष्ठब्रह्मण० इतिदेवमुत्थाप्य अग्न्युत्तारणंकुर्यात् ॥ यथाअश्मन्नूर्जमित्यनुवाकं १०८ वा २८ संख्ययापठन्जलंपातयेत् ॥ ततोर्चांद्वादशवारंमृदाजलेनचप्रक्षाल्यमंत्रवत्कृतपंचगव्येन स्नापयेत् ॥ तत्रमंत्रौ ॥ ॐ पय॑ःपृथि॒व्यांपय॒ओष॑धीषु॒पयो॑दि॒व्यं॑तरि॑क्षेपयो॒धां ॥ पय॑स्वतीःप्र॒दिश॑ःसंतु॒मह्यं॑ ॥ ॐ आवोराजान० ॥ ततःपंचामृतस्नानं आप्याय० दधिक्राव्णो० शुक्रमसि० मधुवाता० आयंगौः० ॥ लिंगंचेन्नमस्तेरुद्रमन्यवइत्यारभ्यमृडयातिनइत्यंताष्टमंत्रैःसंस्नाप्यघृतेनाभ्यंगंचंदनोद्वर्तनंउष्णोदकेनक्षालनंचकृत्वागंधंदत्वासंपातोदकैरभिषिच्यसपल्लवदलैश्चतुर्भिःकुंभैःक्रमेण आपोहिष्ठा० योवःशिवत० तस्माअरंग० आकलशेषु० इति मंत्रैःसंस्नाप्यतैरेवैकीकृतकुंभोदकैः समुद्रज्येष्ठाः० ४ आकलशेषु० इतिसंस्नाप्य ॥ पूर्ववेदिकायांऔदुंबरादिपीठेर्चामुपवेश्यपरितोष्टदिक्षुसजलकुंभेषुगंधपुष्पदूर्वाः क्षिप्त्वा ॥ आद्यकुंभेसप्तमृदः ॥ द्वितीयेपुष्करपर्णशमीविकंकताश्मंतकत्वचःपल्लवांश्च ॥ तृतीयेसप्तधान्यं ॥ चतुर्थेपंचरत्नानि ॥ पंचमेफलपुष्पाणि ॥ षष्ठेदूर्वारोचनाः ॥ सप्तमेसंपातोदकं ॥ अष्टमेसर्वौषधीःक्षिप्त्वा क्रमेण आपोहिष्ठेतितिसृभिःहिरण्यवर्णाः शुचयःपावकाइतिचतुर्भिःपवमानःसुवर्जनइत्यनुवाकेनप्रागादिकलशेनाभिषिच्य ॥ एककुंभेशमीपलाशवटखदिरबिल्वाश्वत्थ विकंकतपनसाम्रशिरीषोदुंबराणांपल्लवान्कषायांश्चक्षिप्त्वातेनअश्वत्थेवइतिमंत्रेणाभिषिच्य पंचरत्नोदकेनहिरण्यवर्णाःशुचयः

पावकाइतिसंस्नाप्य अहतेवाससीदत्वाउपरिवितानंबद्ध्वायज्ञोपवीतादिदीपांतोपचारान्समर्प्य ॥ ॐ हिरण्यगर्भःसम० यःप्राणतो० ब्रह्मजज्ञानं० महीद्यौः० उपश्वासय० अग्नेनय० यातेअग्ने० इमंयम० इत्यष्टमंत्रैरष्टौपिष्टदीपान्दत्वासुवर्णशलाकया तैजसपात्रस्थंमधुघृतंचगृहीत्वा० ॐ चि॒त्रंदे॒वाना॒० ॥ ॐ तेजो॑सिशु॒क्रम॑स्य॒मृत॑मसि॒धाम॒नामा॑सिप्रि॒यंदे॒वाना॒मना॑धृष्टंदे॒वयज॑नमसि ॥ इतिमंत्राभ्यां ॥ ॐ नमोभगवतेतुभ्यंशिवायहरयेनमः ॥ हिरण्यरेतसेविष्णोविश्वरूपायतेनमः ॥ इतिचदक्षिणसव्येदेवनेत्रेमंत्रावृत्त्यालिखेत् ॥ ततः ॐ अंजंतित्वा० इतिअंजनेनमधुनाचाङ्क्त्वा ॐ देवस्यत्वा० द्रियेणानज्मिइतिमध्वाज्य शर्कराभिश्चांक्त्वा तेनैवमंत्रेणांजनेनपुनरंजयेत् ॥ ततआदर्शभक्ष्यादिदर्शयेत् ॥ ततःकर्ताचार्यायगामृत्विग्भ्यश्चदक्षिणांदद्यात् ॥ अथाचार्यःप्रत्यृचमादौप्रणवंवदन् पुरुषसूक्तेनदेवंस्तुत्वा वंशपात्रस्थपंचवर्णौदनेनदेवस्यनीराजनंकारयित्वारुद्रायचतुष्पथादौदद्यात् ॥ मंत्रस्तु ॥ ॐ नमोरुद्रायसर्वभूताधिपतयेदीप्तशूलधरायोमादयितायविश्वाधिपतयेरुद्रायवैनमोनमः शिवमगर्हितंकर्मास्तुस्वाहेतिअश्वत्थपर्णेभूतेभ्योनमइतिभूतेभ्यश्चबलिंदद्यात् ॥ अथाचार्योमध्यवेद्युपरिकृतसर्वतोभद्रेदेवानावाहयेत् ॥ मध्येब्रह्माणमित्यादिवैनायक्यंतादेवतानामभिरावाह्यसंपूज्याचार्योदेवंतत्रतन्मंत्रेणावाह्यमंडलमध्येस्थाप्यदेवतां ॥ ॐ सुप्रतिष्ठोभवेतिनिवेश्यसंपूज्यप्रतिदैवतंदशदशतिलाहुतीर्जुहुयात् ॥ ततोदेवेपुष्पांजलिंसमर्प्य ॐ नमोमहद्भ्योनमइतिनत्वावेद्युपरिपूर्वभागेस्वस्तिकेउत्तरतोवासोपस्करांशय्यांकृत्वाउत्तिष्ठेतिदेवमुत्थाप्यमंगलघोषैःशय्यायांदेवमारोप्य पुरुषसूक्तोत्तरनारायणाभ्यांस्तुत्वाऽनंतरंदेवेन्यासान्कुर्यात् ॥ पुरुषात्मनेनमः प्राणात्मने० प्रकृतितत्वाय० बुद्धितत्वाय० अहंकारतत्वाय० मनस्तत्वाय० इतिसर्वांगे ॥ प्रकृति० बुद्धितत्वा० हृदये ॥ शब्दतत्वाय० शिरसि ॥ स्पर्शतत्वाय० त्वचि ॥ रूपत

त्वाय० हृदि ॥ रसतत्वाय० मुखे ॥ गंधतत्वाय० नासिकायां ॥ श्रोत्रतत्वाय० श्रोत्रयोः ॥ त्वक्तत्वाय० त्वचि ॥ चक्षुस्तत्वाय० चक्षुषोः ॥ जिह्वातत्त्वाय० जिह्वायां ॥ घ्राणतत्वाय० घ्राणे ॥ वाक्तत्वाय० वाचि ॥ पाणितत्वाय० हस्तयोः ॥ पादतत्वाय० पादयोः ॥ पायुत० पायौ ॥ उपस्थत० उपस्थे ॥ पृथ्वीत० पादादिजानुपर्यंतं ॥ अप्तत्वाय० जान्वादिनाभिपर्यंतं ॥ तेजस्त० नाभ्यादिहृदयांतं ॥ वायुत० हृदयादिभ्रूमध्यांतं ॥ आकाशत० भ्रूमध्यादिशिरोंतं ॥ सत्वतत्वाय रजस्त० तमस्त० सर्वांगे ॥ ततःपुरुषसूक्तन्यासोनित्यपूजावत् ॥ ततःसुखशायीभवेतिशय्यायांदेवंस्वापयित्वा मंडलशय्ययोरंतरानगंतव्यंइतिप्रैषंदत्वाअंगहोमादिहोमशेषंसमाप्य मंडलदेवताभ्योनामभिःपायसेनबलीन्दद्यात् ॥ नीवारचरुशेषेणदिग्बलीन् अग्नेःपरितोदत्वाधामंतइतिपूर्णाहुतिंहुत्वाततःपिंडिकांपरिवारदेवांश्चप्रतिमासमीपे यथावकाशदेशेवावस्त्राच्छादितपीठेनिधायमधुघृतेनाभ्यज्यशुद्धवारिणाप्रक्षाल्यपूर्वस्नानावशिष्टकलशवारिणातत्तन्मंत्रैःस्नापयित्वागंधादिभिरभ्यर्च्य वस्त्रैराच्छाद्यन्यासान्कुर्यात् ॥ तत्रपिंडिकायां ॐ घंनमःहृदयायनमः ॥ पंनमःशिरसेस्वाहा ॥ भंनमःशिखायै० ॥ फंनमःकवचायहुं ॥ ळंनमोनेत्र० ॥ क्षंनमअस्त्रायफट् ॥ ततःमहीमूषु० इतिमंत्रेणावाह्य अदितिर्द्यौरजनिष्ट० इतिस्तुत्वा ह्रींनमइतिसंपूज्य ॥ ॐ ह्रींनमःस्वाहेतिपूर्णाहुतिंहुत्वा ॥ ॐ ह्रींश्रींह्रींक्षःपरब्रह्मणेसर्वाधारायनमः ॥ ॐ ह्रींश्रींह्रींदिव्यतेजोधारिणिसुभगेनमइतिमंत्राभ्यामधिवासयेत् ॥ ततःपरिवारदेवेषुतत्तन्मंत्रेणषडंगन्यासंकृत्वातत्तन्मंत्रेणाधिवासयेत् ॥ ततोदेवस्यशिरोभागेविधिवत्कलशंसंस्थाप्यतत्र ॥ वासुदेवंनमस्कृत्यनिद्रामावाहयाम्यहं ॥ मोहिनींसर्वभूतानांमनोविभ्रमकारिणीं ॥ एहिसावित्रिमूर्तिस्त्वंचक्षुर्भ्यां ज्ञानगोचरे ॥ विशनासापुटेदेविकंठेचोत्कंठिताभवइतिनिद्रामावाह्यसंपूज्ययजमानःअधिवासनांगत्वेनाचार्यायगामृत्विग्भ्यश्च

दक्षिणांदद्यात् ॥ इत्यधिवासनं ॥ ततःपरेद्युःसद्योवा उत्तिष्ठब्रह्म० इतिदेवमुत्थाप्यपुरुषसूक्तोत्तरनारायणाभ्यांस्तुत्वाततः कुंडांतिकमागत्यदेशकालौस्मृत्वाप्रतिष्ठांगहोमंकरिष्येइतिसंकल्प्यान्वाधानंकुर्यात् ॥ चक्षुषीआज्येनेत्यंते स्थाप्यदेवंतन्मंत्रेण घृतपक्वचरुणादशाहुतिभिः अग्निंसोमंधन्वंतरिंकुहूंअनुमतिंप्रजापतिंपरमेष्ठिनंब्रह्माणंअग्निंसोमंअग्निमन्नादंअग्निमन्नपतिंप्रजापतिंविश्वान्देवान्सर्वान्देवान्प्रजापतिंअग्निंस्विष्टकृतं ॥ पूजांगहोमेविष्णुःस्थाप्यश्चेत्संकर्षणादिस्थाप्यदेवताः शार्ङ्गिणंश्रियंसरस्वतींपुष्टिंविष्णुंचकृसरेणैकैकयाहुत्यानाममंत्रेण ॥ पुनर्विष्णुंविष्णोर्नुकमितिषणमंत्रैःकृसरेण ॥ पुनःसंकर्षणादि १२ देवताः कृसरेण ॥ स्थाप्यःशिवश्चेत् भवंदेवंशर्वंईशानंपशुपतिंरुद्रंउग्रंभीमंमहांतंदेवंप्रत्येकंकृसरेण ॥ भवस्यदेवस्यपत्न्याद्यष्टदेवताः गुडौदनेन ॥ भवस्यदेवस्यसुतमित्याद्यष्टौदेवताःहरिद्रौदनेन ॥ रुद्रंसप्तदशवारंमानोमहांतमित्यादिसप्तदशमंत्रैःप्रतिमंत्रंकृसरेण ॥ शिवंशंकरंसहमानंशितिकंठंकपर्दिनंताम्रंअरुणंअपगुरमाणंहिरण्यबाहुंसस्पिंजरंबभ्लुशंहिरण्यंप्रत्येकंकृसरेण ॥ अंगहोमेवरुणंद्विरित्यादिव्याहृत्यंतेस्थाप्यदेवंमूलेनकृसराहुतीः १० अग्नयेस्वाहेत्यादिनाम्नासर्वेभ्योदेवेभ्यःस्वाहेति १५ ॥ अंते ॐ भूर्भुवःस्वःस्वाहा १६ अग्नयेस्विष्टकृते० १७ ॥ विष्णुश्चेत्संकर्षणादिदेवताः ॥ शिवश्चेद्भवादिदेवताः ॥ ततःपूर्णाहुतिंसप्ततेअ० पुनस्त्वादित्या० मंत्राभ्यांहुत्वा आचार्यः याओषधीःपूर्वा० इतिदेवायपुष्पफलसर्वौषधीःसमर्प्यसंपातोदकंताम्रपात्रेआदायदेवमंत्रेणशतवारमभिमंत्र्यतेनदेवशिरसिसिंचेत् ॥ ततउत्तिष्ठब्रह्म० इतिदेवमुत्थाप्य विश्वतश्चक्षु० इत्युपतिष्ठेत् ॥ ततो देवंध्यात्वाजपेत् ॥ ॐ ब्रह्मणेनमः विष्णवे० रुद्राय० इंद्राय० अग्नये० यमाय० वरुणाय० वायवे० सोमाय० ईशानाय० वसुभ्यः० रुद्रेभ्यः० अश्विभ्यां० मरुद्भ्यः० कुबेराय० गंगादिनदीभ्यो० अग्नीषोमाभ्यां० इंद्राग्निभ्यां० द्यावापृथिवीभ्यां०

धन्वंतरये० सर्वेशाय० विश्वेभ्योदेवेभ्यः ब्रह्मणेनमःइति ॥ ततःसंपातवास्तुकलशजलेनसामात्यंयजमानमभिषिंचेत्सर्विंगाचार्यः ॥ ततोदेवंध्यात्वा ॥ ॐ प्रतितिष्ठपरमेश्वरेतिपुष्पांजलिंनिवेद्य ॥ सच्चिदानंदंब्रह्मैवभक्तानुग्रहायगृहीतविग्रहंकरचरणाद्यवयविनंशंखचक्राद्यायुधवंतंनिजवाहनाद्युपेतंनिजहृत्कमलेवस्थितंसर्वलोकसाक्षिणमणीयांसं परमेष्ठ्यसिपरमांश्रियंगमयेति मंत्रेणपुष्पांजलावागतंविभाव्यअर्चायांविन्यस्यप्राणप्रतिष्ठांकुर्यात् ॥ अस्यश्रीप्राणप्रतिष्ठामंत्रस्यब्रह्मविष्णुरुद्राऋषयःऋग्यजुःसामानिछंदांसि क्रियामयवपुःप्राणाख्यादेवता आंबीजं ह्रींशक्तिःक्रोंकीलकं प्राणप्रतिष्ठायांवि० ॥ ब्रह्मविष्णुरुद्रऋषिभ्योनमःशिरसि ॥ ऋग्यजुःसामछंदोभ्योनमोमुखे ॥ प्राणाख्यदेवतायैनमोहृदि ॥ आंबीजायनमोगुह्ये ॥ क्रोंशक्त्यैनमःपादयोः ॥ ॐ अंकंखंगंघंङंपृथिव्यप्तेजोवाय्वाकाशात्मनेआंहृदयायनमः ॥ ॐ इंचंछंजंझंञंशब्दस्पर्शरूपरसगंधात्मनेईंशिरसेस्वाहा ॥ ॐ उंटंठंडंढंणंश्रोत्रत्वक्चक्षुर्जिह्वाघ्राणात्मनेऊंशिखायैवषट् ॥ ॐ एंतंथंदंधंनंवाक्पाणिपादपायूपस्थात्मनेऐंकवचायहुं ॥ ॐ ओंपंफंबंभंमंवचनादानविहरणोत्सर्गानंदात्मनेऔंनेत्रत्रयायवौषट् ॥ ॐ अंयंरंलंवंशंषंसंहंळंक्षंमनोबुद्ध्यहंकारचित्तविज्ञानात्मनेअःअस्त्रायफट् ॥ एवमात्मनिदेवेचकृत्वादेवंस्पृष्ट्वाजपेत् ॥ ॐ आंह्रींक्रोंयंरंलंवंशंषंसंहंसःदेवस्यप्राणाइहप्राणाः ॥ ॐ आंह्रीं० हंसःदेवस्यजीवइहस्थितः ॥ ॐ आंह्रींक्रों० हंसःदेवस्यसर्वेंद्रियाणि ॥ ॐ आंह्रीं० हंसःदेवस्यवाङ्मनश्चक्षुःश्रोत्रजिह्वाघ्राणप्राणाइहागत्यस्वस्तयेसुखेनचिरंतिष्ठंतुस्वाहा ॥ ततअर्चाहृद्यंगुष्ठंदत्वा ॥ ॐ अस्यैप्राणाःप्रतिष्ठंतुअस्यैप्राणाःक्षरंतुच ॥ अस्यैदेवत्वमर्चायैमामहेतिचकश्चन ॥ इतिजपेत् ॥ ततः ॐ इतिसंरुध्यसजीवंध्यात्वाध्रुवाद्यौरितितृचंजप्त्वादेवकर्णेदेवगायत्रींदेवमंत्रंचजप्त्वापुरुषसूक्तेनोपस्थायदेवस्यपादनाभिशिरःसुस्पृष्ट्वा इहैवैधिमाप० इतिमंत्रंत्रिर्जपेत् ॥ ततःकर्ता ॥ स्वागतंदेवदेवेशमद्भा

ग्यात्त्वमिहागतः ॥ प्राकृतंत्वमदृष्ट्वामांमातृवत्सरिपालय ॥ धर्मार्थकामसिद्ध्यर्थंस्थिरोभवशिवायनः ॥ सान्निध्यंतुसदादेवस्वार्चायांपरिकल्पय ॥ यावच्चंद्रावनीसूर्यास्तिष्ठंत्यप्रतिघातिनः ॥ तावत्त्वयात्रदेवेशस्थेयंभक्तानुकंपया ॥ भगवन्देवदेवेशत्वंपितासर्वदेहिनां ॥ येनरूपेणभगवन्त्वयाव्याप्तंचराचरं ॥ तेनरूपेणदेवेशस्वार्चायांसन्निधोभव ॥ इतिनमेत् ॥ अथाचार्यःकर्तावालिंगंअर्चांवा ॐ भूःपुरुषमावाहयामि ॥ ॐ भुवःपुरुषमावाहयामि॥ ॐ स्वःपुरुषमावाहयामि ॥ ॐ भूर्भुवःस्वःपुरुषमावाहयामि ॥ ॐ मित्यासनंदत्वा तेनैवदूर्वाश्यामाकविष्णुक्रांतापद्ममिश्रंपाद्यं ॥ ॐ इमाआपःशिवतमाःपूताःपूततमामेध्यामेध्यतमाअमृताअमृतरसाःपाद्यास्ताजुषतांप्रतिगृह्यतांप्रतिगृह्णातुभगवान्महाविष्णुर्विष्णवेनमइतिपाद्यं ॥ भगवान्महादेवोरुद्रायनमइतिरुद्रे ॥ एवंदेवतांतरेषूह्यं ॥ इमाआपःशिवतमा० आचमनीयास्ताजुषतांप्रति० ॥ इमाआपः० अर्घ्यास्ताजुषतांप्रति० पंचामृतैःस्नानं ॥ देवमंत्रैःसंस्नाप्य ॥ इदंविष्णुरितिविष्णौ नमोअस्तुनीलग्रीवायेतिलिंगेकंकणंविसृज्यवस्त्रंयज्ञोपवीतंचदत्वा॥ इमेगंधाःशुभादिव्याःसर्वगंधैरलंकृताः ॥ पूताब्रह्मपवित्रेणपूताःसूर्यस्यरश्मिभिः ॥ इतिगंधाः ॥ इमेमाल्याःशुभादिव्याःसर्वमाल्यैरलंकृताः ॥ पूताब्र० ॥ इतिमालाः ॥ इमेपुष्पा० इतिपुष्पं ॥ वनस्पतिरितिधूपं ॥ ज्योतिःशुक्रंचतेजश्चदेवानांसततंप्रियं ॥ प्रभाकरंतुभूतानांदीपोयंप्रतिगृह्यतां ॥ इतिदीपं ॥ विष्णौसंकर्षणादिद्वादशनामभिःपुष्पाणिसमर्प्य तैरेवतर्पणंकृत्वापायसगुडौदनचित्रौदनानिपवित्रंतेविततमितिनिवेद्यसंकर्षणादिद्वादशनामभिर्गृहसिद्धान्नकृसराहुतीर्हुत्वा॥ कृसरेणैव शार्ङ्गिणेश्रियैसरस्वत्यैपुष्ट्यैविष्णवेविष्णोर्नुकं० तदस्यप्रिय० प्रतद्विष्णु० परोमात्रया० विचक्रमे० त्रिर्देव० इतिजुहुयात् ॥ लिंगेतुदीपांतंकृत्वा भवायदेवाय० शर्वायदे० ईशानायदे० पशुपतयेदे० रुद्रायदे० उग्रायदे० भीमायदे० महतेदे० इतिपुष्पा

णिदत्वातैरेवतर्पणंकृत्वा पवित्रंतेइतिपायसंगुडौदनंचनिवेद्यतैरेवनामभिःकृसरंजुहुयात् ॥ ततोभवस्यदेवस्यपद्यैइत्याद्यष्टभिर्गुडौदनंहुत्वा भवस्यदेवस्यसुतायइत्याद्यष्टभिर्हरिद्रौदनंहुत्वात्र्यंबकं० मानोम० मानस्तोके० आरात्तेगोघ्न० विकिरिद० सहस्राणिसहस्रशो० इत्यादिद्वादशर्ग्भिःकृसरंहुत्वा शिवायशंकरायसहमानायशितिकंठायकपर्दिनेताम्रायअरुणायअपगुरमाणायहिरण्यबाहवेसास्पिंजरायबभ्लुशायहिरण्यायइतिचकृसरंहुत्वा ॥ अंगहोमादिहोमशेषंसमाप्यपूर्वोक्तसर्वहविर्भिर्विष्णवेलिंगायवा बलिंदद्यात् ॥ मंत्रस्तु ॥ त्वामेकमाद्यंपुरुषंपुरातनंनारायणंविश्वसृजंयजामहे ॥ त्वमेवयज्ञोविहितोविधेयस्त्वमात्मनात्मन्प्रतिगृह्णीष्वहव्यं ॥ लिंगेतुनारायणपदेरुद्रंशिवमित्यूहः ॥ ततोश्वत्थपर्णे ॥ ॐ भूर्भुवःस्वरोमितिहुतशेषंनिधाय अग्निसहितंदेवं चतुर्वारंप्रदक्षिणीकृत्य विश्वभुजेनमः सर्वभुजे० आत्मने० इतिनत्वास्थापितदेवतानामुत्तरपूजांविधायाचार्यायगांदत्वाऋत्विग्भ्योदक्षिणांदत्वा स्थापितदेवतापीठमाचार्यहस्तेप्रतिपाद्यशतंद्वादशयथाशक्तिवाविप्रान्परमान्नेनभोजयेदिति ॥ इतिप्रतिष्ठेंदौनिर्णयसिंधूक्तःसर्वदेवचलार्चाप्रयोगः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ २८४ ॥ एकाध्वरचलप्रतिष्ठा ॥

श्रीः ॥ यजमानःआचम्यप्राणानायम्यदेशकालाद्युच्चार्यपूर्वोक्तचलार्चावत्संकल्पादिनांदीश्राद्धांतंप्राग्वत्कृत्वा एकमाचार्यंबृणुयात् ॥ आचार्योमुकदेवप्रतिष्ठाकर्मकरिष्यइत्यादिसर्षपविकिरणांतंकृत्वा ॥ सर्वतोभद्रमंडलेप्राग्वन्नामभिर्ब्रह्मादिमंडलदेवता आवाह्यसंपूज्य यथागृह्यमग्निंप्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् ॥ आज्यभागांतेस्थाप्यदेवतांसहस्रमष्टोत्तरशतंवासमिदाज्यचरुतिलद्रव्यैर्ब्रह्मादिमंडलदेवताःप्रत्येकंदशदशघृताक्ततिलाहुतिभिःशेषेणेत्यादि ॥ तूष्णींनिर्वापप्रोक्षणे ॥ आज्यभागांते तडागनदीतीर

गोष्ठचत्वरपर्वतगजाश्वह्रदवल्मीकसंगमेतिदशमृद्भिरष्टवारंदेवंसंस्नाप्याग्न्युत्तारणंकुर्यात् ॥ सर्वतोभद्रस्थपीठेदेवमुपवेश्यनाम्नावस्त्रगंधधूपादिदत्वाष्टदिक्षुपल्लवादियुतोदकुंभानष्टौदीपांश्च संस्थाप्यप्राग्वन्नेत्रोन्मीलनंचित्रान्नेनबलिंदत्वापुरुषसूक्तेनस्तुत्वोक्तद्रव्यचतुष्टयंस्थाप्यदेवमंत्रेणहुत्वाएकैकद्रव्यहोमांतेदेवंस्पृशेत् ॥ आज्यहोमेकुंभेसंपातान्क्षिपेत् ॥ मंडलदेवताभ्योहुत्वाहोमशेषंसमाप्यपूर्णाहुतिंजुहुयात् ॥ ततःपूर्वोक्तरीत्यासूक्तन्यासावाहनप्राणप्रतिष्ठांतंकृत्वा इहैवैधीत्यृचंपुरुषसूक्तंचजह्वा ॥ मूलमंत्रादिनावाहनादिपंचामृतस्नानांतेसंपातोदकैरिमाआपःशिवतमाइत्यादिनाभिषेकः ॥ वस्त्रादिनैवेद्यांतंप्राग्वत् ॥ तांबूलफलदक्षिणानीराजननमस्कारप्रदक्षिणादिविधाय पुष्पांजलिंदत्वा ॥ साचार्यःकर्तादेवंनत्वाक्षमाप्याचार्यदक्षिणांतेऽष्टकुंभोदकैर्यजमानाभिषेकः ॥ विष्णुंस्मृत्वाकर्मेश्वरेर्पयेदितिसंक्षेपः ॥ इतिएकाध्वरचलप्रतिष्ठा ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ २८५ ॥ जीर्णोद्धारेअघोरहोमः ॥

श्रीः ॥ कर्ताअमुकदेवस्यजीर्णोद्धारंकरिष्ये इतिसंकल्प्यगणपतिंसंपूज्यपुण्याहंवाचयित्वा लिंगाद्युद्धारार्थआचार्यादीनष्टौचतुरोवावृणुयात् ॥ (नांदीश्राद्धंकर्तव्यमितितित्रिविक्रमः) ॥ ततआचार्यःअघोरेभ्यइत्यघोरमंत्रंअष्टोत्तरशतंजह्वाअग्निंप्रतिष्ठाप्यसर्वतोभद्रंनिर्मायवास्तुब्रह्मादिदेवताआवाह्य अघोरेणसर्षपैःसहस्रंहुत्वाइंद्रादिभ्योनाम्नामाषभक्तबलीन्दत्वाजीर्णदेवंप्रणवेनसंपूज्यब्रह्मादिसर्वतोभद्रमंडलदेवतानांहोमंकृत्वाअंगहोमादिहोमसमाप्तिंकृत्वादेवंप्रार्थयेत् ॥ जीर्णभग्नमिदंचैवसर्वदोषावहंनृणां ॥ अस्योद्धारेकृतेशांतिःशास्त्रेस्मिन्कथितात्वया ॥ जीर्णोद्धारविधानंचपुरराष्ट्रसुखावहं ॥ अधितिष्ठाथमांदेवप्रोद्धरामितवाज्ञयेति ॥ ततःस्थंडिलांतरेअग्निंप्रतिष्ठाप्यक्षीराज्यमधुदूर्वाभिःऔदुंबरीभिःसमिद्भिश्चप्रत्येकमष्टोत्तरशतसंख्ययादेवमंत्रेणहु

त्वालिंगादिचालनार्थंदेवमंत्रेणैवक्षीरादिभिःप्रत्येकंसहस्रंहुत्वा तन्मंत्रेणैवपायसेनशतंहुत्वाप्रणवेनलिंगंसंपूज्यप्रार्थयेत् ॥ लिंग
रूपंसमागत्ययेनेदंसमधिष्ठितं ॥ यायात्समाहितंस्थानंसंत्यज्यैवशिवाज्ञया ॥ अत्रस्थानेचयाविद्यासर्वविघ्नेश्वरैर्युता ॥ शिवेन
सहसंतिष्ठेतिमंत्रितजलेनाभिषिच्यसर्षपैःसंताड्यअर्घ्यदानेनविसर्जयेत् ॥ अघोरेणमंत्रेणयजमानहस्तेहेममयंकंकणंबद्ध्वा ॐ व्या
पकेश्वरायनमः अस्त्रायफट् ॥ अस्त्रमंत्रितेनहैमखनित्रेणईशानदिशिसमंतात्भ्रमन् अपसव्येनखनित्वाहेमपाशयुक्तयागोवा
लरज्ज्वाशिवादिकं ॐ व्यापकेश्वरशिखायैवषट्इतिशिखामंत्रेणबद्ध्वाआचार्यऋत्विग्भिःसहउद्धरेत् ॥ ततःलिंगांगशिलान्वितां
प्रतिमांपिंडिकांतत्स्थंनिर्माल्यमादायचंडायनिवेद्यरथमारोप्यतरुच्छायायांपर्वतदेशेवावृक्षमूलेवाऽगाधनदीषुवादेवं वामदेवाय
नमोज्येष्ठायइतिवामदेवेननिवेशयेत् ॥ प्रतिमांप्रणवेननिक्षिपेत् ॥ दारुजाचेत्ग्रामादुत्तरतोमनोरमेस्थानेनीत्वामधुनाभ्यज्या
घोरेणमंत्रेणदहेत् ॥ हेमरत्नादिमयंदग्धंचलितंवापुनस्तथैवस्थापयेत् ॥ अनेनैवविधिनाध्वजादिकंविसर्जयेत् ॥ ततःशांत्यैअ
घोरेणमंत्रेणतिलैःसहस्रंहुत्वाफलपुष्पाक्षतहस्तःनूतनंदेवंप्रार्थयेत् ॥ भगवन्भूतभव्येशलोकनाथजगत्पते ॥ जीर्णलिंगसमुद्धारः
कृतस्तवाज्ञयामया ॥ अग्निनादारुजंदग्धंक्षिप्तंशैलादिकंजले ॥ प्रायश्चित्तायदेवेशअघोरास्त्रेणतर्पितं ॥ ज्ञानतोज्ञानतोवापिय
थोक्तंनकृतंचयत् ॥ तत्सर्वंपूर्णमेवास्तुत्वत्प्रसादान्महेश्वर ॥ गोविप्रशिल्पिभूतानामाचार्यस्यचयज्वनः ॥ शांतिर्भवतुदेवेश
अच्छिद्रंजायतामिदं ॥ मूर्तौतुविशेषः ॥ त्वत्प्रसादेननिर्विघ्नंदेहंनिर्मापयत्यसौ ॥ वासंकुरुसुरश्रेष्ठतावत्त्वंचाल्पकेगृहे ॥ वसक्ते
शंसहित्वैवमूर्तिंवैतवपूर्ववत् ॥ यावत्कारयतेभक्तःकुरुतस्यचवांछितमिति ॥ ततोहोमशेषंसमाप्याचार्यादीन्विशेषतोर्चयेत् ॥
यजमानमभिषिच्याशिषोदद्यात् ॥ ततोनवांमूर्तिंलिंगंवाकृत्वाप्रतिष्ठारंभपूर्वंपंचरात्रमध्येउक्तविधिनास्थापयेत् ॥ असुरैर्मुनि

भिर्देवैस्तत्त्वविद्भिः प्रतिष्ठितं ॥ जीर्णवात्वथवाभग्नंविधिनापिनचालयेत् ॥ इतित्रिविक्रमः ॥ इतिदेवपिंडिकाप्रासादध्वजवा०

॥ २८६ ॥ प्रासादप्रतिमयोर्जीर्णोद्धारः ॥

श्रीः ॥ यजमानःदेशकालौस्मृत्वाश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंप्रासादस्यपिंडिकायावागर्भागारस्यवाभूमेर्वाजीर्णोद्धारणंकरिष्ये ॥ तथाचात्रस्थितानांदेवतानांसंकोचत्वादुद्धृत्यस्थलांतरनयनार्थंचालनविधिंकरिष्ये ॥ इतिप्रासादादन्यतमसंकल्पः ॥ निर्विघ्नार्थंगणपतिपूजनंपुण्याहवाचनंआचार्यादिवरणंचकरिष्ये ॥ इतिसंकल्प्यगणेशपूजनादिकृत्वाआचार्यादीन्वृणुयात् ॥ अस्मिन्कर्मणिआचार्यंत्वामहंवृणइत्याचार्यंवृत्वा ॥ ब्रह्माद्यृत्विजःपंचब्राह्मणान्वृणुयात् ॥ आचार्यःपूर्वकल्पितगृहंपंचगव्येनाभ्युक्ष्यतोरणादिनाअलंकृत्ययथास्थानंपादशिलांविन्यस्यउक्तरीत्यारत्नान्याधायासनंपरिकल्प्य गर्भगृहंप्रविश्यबहुभिरुदकैःप्रक्षाल्यप्रतिमामभ्यर्च्यहोमंकुर्यात् ॥ तत्प्रकारः ॥ आचार्यःस्थंडिलादिविरच्यदेशकालौस्मृत्वाप्रासादस्यवागर्भगृहस्यवाजीर्णोद्धारेविहितहोमंकरिष्ये ॥ अथवापिंडिकाप्रतिमयोश्चालनविधौविहितहोमंकरिष्ये ॥ अग्निस्थापनादिकृत्वासमिद्द्वयमादायास्मिन्नन्वाहितेऽग्नावित्यादि० ॥ अत्रप्रधानं ॥ देवेआवाहितप्रणवादिषोडशन्यासांतर्गततत्वानिप्रत्येकंदशदशसंख्ययातिलद्रव्येणयक्ष्ये ॥ तथाचपिंडिकातत्वानि ॐ यंथंभंइत्यादीनिप्रत्येकंदशदशसंख्ययातिलद्रव्येणयक्ष्ये ॥ अंगहोमेवरुणंद्विरित्यादिसद्योयक्ष्येइत्यन्वाधायप्रधानहोमंकुर्यात् ॥ प्रासादेतुप्रधानहोमेविशेषः ॥ प्रासादेपृथिव्यादितत्वानिप्रत्येकंदशदशसंख्ययातिलद्रव्येणयक्ष्येअंगहोमेवरुणंद्विरित्यादिपूर्ववत् ॥ प्रधानहोमस्तुपूर्वंदेवाधिवासनोत्तरंषोडशन्यासहोमउक्तःसएवात्रग्राह्यः ॥ सचैवं ॐ अकारायनमःस्वाहा ॥ ॐ उकारायनमःस्वाहा ॥ इत्यादिप्रणवन्यासहोमः ॥ एवंप्रकारेणषोडशन्यासांतर्गततत्वेभ्यःषोडशन्यासहो

मविधिनाप्रतितत्वंदशाहुतीस्तिलैर्जुहुयात् ।। प्रासादेतुजीर्णप्रासादेआवाहितपृथिव्यादितत्वेभ्योजुहुयात् ।। तानितुप्रासादतत्वानिप्रासादोद्यापनप्रयोगेमयोक्तानित्रिविक्रमेणहेमाद्रावुक्तानिग्राह्याणि ।। तत्प्रकारः ।। ॐ पृथिवीतत्वायनमःस्वाहा ।। एवंप्रकारेणहोमःकार्यः ।। तत्वानिविस्तरादिहनोच्यंते ।। प्रासादतत्वानांहोमःकृताकृतः ।। ततः[1]प्रासादेपूर्वस्थितानिपृथिव्यादितत्वानिखड्गेछूरिकायांवाविन्यस्यतंखड्गंदेवपार्श्वेनिधायप्रासादनिष्पत्तिपर्यंतंखड्गंदेववत्पूजयेत् ।। खड्गेन्यासप्रकारस्त्वेवं ।। ध्यानेनप्रासादस्थितंपृथिवीतत्वंखड्गेन्यसामीति ।। एवंप्रतितत्वमूहःकार्यः ।। निष्पन्नेप्रासादेप्रासादप्रतिष्ठाविधिंसर्वंहोमादिविधायतत्वन्यासमयेदेवनिकटस्थंपूर्वस्थापितंखड्गमानीयखड्गस्थितानितत्वानिमनसिध्यानेनप्रासादेयथास्थानंविन्यसेत् ।। खड्गस्थितंपृथिवीतत्वंप्रासादेयथास्थानंन्यसामीत्यूहःकार्यः ।। तंखड्गंआचार्यायदद्यात् ।। इति ।।   ।। छ ।।   ।। छ ।।

।। २८७ ।। जीर्णप्रतिमापिंडिकाप्रतिष्ठाविधिः ।।

श्रीः ।। गर्भागारस्यजीर्णोद्धारेगर्भागारभूमेर्वापिंडिकायावाजीर्णोद्धारेक्रियमाणेतत्रसंकोचत्वात्पूर्वस्थितदेवानांतत्रावस्थानंनसंभवतितदापूर्वकल्पितमंदिरांतरेनेतुंदेवानुद्धरेत् ।। तत्प्रकारस्त्वेवं ।। सुवर्णरजतताम्रान्यतमपात्रंगंधवारिणापूर्यगंधादिनाभ्यर्च्य मनोध्यानेनदेवेपिंडिकायांचपूर्वंआवाहितप्रणवादिषोडशन्यासतत्वानितानिसर्वाणिजलपूरितताम्रादिपात्रेविन्यसेत् ।। तत्रप्रयोगः ।। देवस्थंअकारंपात्रजलेन्यसामि उकारंपात्रजले० मकारंपात्रजलेन्यसामि ।। इतिप्रणवन्यासःप्रथमः ।। अनेनप्र

---

[1] पूर्वनिहिततत्वाऽज्ञानेतुअस्मिन्प्रासादेमूर्तौवापूर्वनिहितानियानियानितत्वानितानिसर्वाणिछूरिकायांकुंभस्थोदकेवान्यसामिइतितत्कुंभवारिणा प्रतिष्ठाकालेनूतनमूर्तौस्नानंविधेयम् ।।

कारेणपूर्वोक्तषोडशन्यासप्रकारेणपूर्वोक्तषोडशन्यासतत्त्वानिपात्रेआवाहयेत् ॥ ततःपिंडिकातत्वानि ॐ तंथंमंभंइत्यादीनिपात्रजलेन्यसामि ॥ एवंप्रकारेणदेवतत्वानिपिंडिकातत्वानिचपात्रजलेआवाहयेत् ॥ ततःसमस्तेंद्रियसंयुक्तंसूक्ष्मदेहान्वितंमूलसंज्ञकंजीवंनियोज्यफलपुष्पाक्षतयुक्तहस्तःदेवंविज्ञापयेत् ॥ तद्यथा ॥ त्वत्प्रसादेननिर्विघ्नंगेहंनिर्मापयत्यसौ ॥ वासंकुरुसुरश्रेष्ठ तावत्त्वंचाल्पकेगृहे ॥ वसक्लेशंसहित्वैवमूर्तिंवातवपूर्ववत् ॥ यावत्कारयतेभक्तःकुरुतस्यचवांछितं ॥ अनेनमंत्रेणदेवंप्रार्थयेत् ॥ ततःकुद्दालादिशस्त्राणिपीठादौनिधायतत्र ॥ ॐ विश्वं॑कर्मन्ह॒विषा॑वावृधा॒नःस्व॒यं॑यजस्वपृथि॒वीमु॒तद्यां ॥ मुह्यं॑त्व॒न्येअ॒भितो॒ जना॑सइ॒हास्माकं॑म॒घवा॑सूरिरं॑स्तु ॥ इतिमंत्रेणशस्त्रेविश्वकर्माणंसंपूज्यशस्त्रेणपिंडिकांखनित्वादेवमुद्धृत्यमंगलवाद्यघोषेणपूर्वंकल्पितंमंदिरंनीत्वायथास्थानावस्थितपीठादौदेवंस्थापयित्वाताम्रादिपात्रस्थितंजलंदेवशिरसिनिषिंचेत् ॥ तत्पात्रंप्रासादनिष्पत्तिपर्यंतंदेवनिकटेरक्षेत् अथवामुकुटवत्देवशिरसिनिदध्यात् ॥ ततःदिग्बलिंदत्वादेवंसंपूज्य अग्निंब्राह्मणांश्चसंपूज्यदक्षिणांदत्वाऽशिषोगृहीत्वानूतनंगर्भगृहादिकुर्यात् ॥ गर्भगृहादौनिष्पन्नेगर्भागारमध्येयथास्थानंजीर्णांनूतनांवापिंडिकांस्थापयेत् ॥ नूतनाचेत्पिंडिकाक्रियते तदाजीर्णोद्धारविधिनाजीर्णांपिंडिकांविसर्जयित्वाजलादौतस्याःप्रतिपत्तिंकृत्वानूतनांपिंडिकांपूर्वोक्तपिंडिकास्थापनप्रकारेणस्थापयित्वा तत्ररत्नन्यासादिकृत्वा तत्रदेवंशलाकांतरितवज्रलेपादिनादृढीकृत्यवाससामूर्त्याच्छादनप्रकारेणपुनरर्चाशुद्धिंकुर्यात् ॥ जीर्णैवचेत्पिंडिकास्थाप्यतेतर्हितत्रदेवंस्थापयित्वार्चाशुद्धिंकुर्यात् ॥ वास्तुयागग्रहमखादिकृत्वामंगलवाद्यघोषेणसुमुहूर्तेशलाकांनिष्काश्यदेवंस्थिरीकृत्यमहापूजांकुर्यात् ॥ ततःदेवाभिषेकजलपूरितांपूर्वोक्तांताम्रादिपात्रीमादाय तत्रमनोध्यानेनप्रणवादिषोडशन्यासमनोगतानिअकारादितत्वानिआदायस्वस्थानस्थितदेवेनियोजयेत् ॥ तत्प्रकारस्तु ॥ पात्र

जलस्थमकारंदेवस्ययथास्थानंन्यसामिइति प्रणवादिषोडशन्यासांतर्गतानितत्वानिदेवस्ययथास्थानंविन्यस्यपिंडिकातत्वानि पिंडिकायांविन्यस्यतज्जलंदेवस्यचरणयोर्निषिच्यपुनर्महापूजांमहानैवेद्यादिमहोत्साहंबलिप्रदानंकृत्वाब्राह्मणान्संपूज्याभिषेकाद्याशिषोगृहीत्वाब्राह्मणान्भोजयेत् ॥ इतिजीर्णप्रतिमादिप्रतिष्ठा ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ २८८ ॥ प्रोक्षणविधिः ॥

श्रीः ॥ कर्ताआचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यअस्यदेवस्यप्रासादस्यवाअमुकास्पृश्यस्पर्श-बहुकालपर्यंतंपूजालोप-अमेध्यवस्तुस्पर्श-चोरहरणादिजनिताशुचित्वनिवृत्त्यर्थंपुनःपूर्ववच्छुचित्वेनव्यवहारसिद्धयेप्रोक्षणविधिंकरिष्ये ॥ इतिसंकल्प्य ॥ देवमुद्वास्यपंचवारंमृज्जलैःप्रक्षाल्यब्रह्मकूर्चसंस्कृतपंचगव्यैर्देवंस्नापयित्वाकुशैर्विशोध्य पंचगव्यादिभिःप्रासादंचसंप्रोक्ष्यमूलेनाष्टोत्तरशतवारंदेवंप्रोक्ष्य पुनर्मूलेनदेवमूर्धादिपीठांतंसंस्पृश्यतत्वन्यासलिपिन्यासमंत्रन्यासपूर्वकंस्थिरप्रतिष्ठोक्तविधिनाप्राणप्रतिष्ठां कृत्वा महापूजांकुर्यात् ॥ महद्दोषादौतदनुगुणमहापूजाविधिः ॥ रजस्वलादिस्पर्शेतुपुनःप्रतिष्ठाकार्या ॥ ॥ छ ॥

॥ २८९ ॥ वापीकूपतडागाद्युत्सर्गः ॥

श्रीः ॥ कर्तासपत्नीकोवस्त्राभरणगंधमाल्याद्यलंकृतोदेशकालौसंकीर्त्यअमुकशर्मणोममसर्वपापक्षयपूर्वकरुद्रालयगमनानेककल्पव्यापिस्वर्गलोकहर्षपरार्धद्वयकालव्यापिमहस्तपःप्रभृतिलोकांगनासहितनागपूर्वकांगनासहितपरमविष्णुपदप्राप्तिकामश्चामुकज

---

१ तत्रपूर्वदिने सौवर्णौकूर्ममकरौराजतौमत्स्यदुंदुभौ ॥ ताम्रौकुलीरमंडूकावायसंशिंशुमारकं॥ वासोनवघटंसक्तून्लाजादधिपयोघृतं॥एवमुपकल्प्यमंडलवास्तुपूजाग्रहयज्ञपक्षेतदुपयोगिसामग्रीमुपकल्पयेत्द्वयोर्बहूनांवाप्रतिष्ठानांयुगपच्चिकीर्षायांकूपारामप्रतिष्ठांगत्वेनवापीकूपप्रतिष्ठांगत्वेनेतिसंकल्पः॥

लाशयोत्सर्गंकरिष्ये वा स्वकृततडागस्यसर्वभोगार्हत्वसिद्धिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंशौनकोक्तविधिनोत्सर्गंकरिष्येइतिसंकल्पयेत् ॥ कूपस्यारामस्यचकूपारामयोरितिवासंकल्पऊह्यः ॥ तदंगत्वेनगणपतिपूजनंपुण्याहवाचनंमातृकापूजनंगांदीश्राद्धमाचार्यवरणंचकरिष्येइतिसंकल्प्यक्रमेणतानिकृत्वा गंधाद्यलंकृतमुदकुंभंपुरस्कृत्यसपत्नीकःसबांधवःस्वस्तिनोमिमीतामितिवेदघोषेणभेर्यादिनादेनचतडागदेशंगत्वातंप्रदक्षिणीकृत्यपश्चिमद्वारेणमंडपंप्रविशेत् ॥ तदभावेतडागादिपश्चिमतटेप्राच्यैशान्युदीच्यन्यतरदिक्प्रवणांमार्जनोपलेपनवितानबंधनकदलीस्तंभाम्रपल्लवाद्यलंकृतांभुवंप्रविशेत् ॥ तत्राचार्यःयदत्रसंस्थितमितिसर्षपान्विकीर्यशुचीवइतिपंचगव्येनभुवंप्रोक्ष्यापोहिष्ठेनाद्भिःप्रोक्ष्यभद्रंकर्णेस्वस्तिनइतिप्रार्थ्य संस्कृतभुवोमध्येकुंडंस्थंडिलंवाहस्तमात्रं कृत्वा तत्पूर्वभागेहस्तोच्छ्रायांचतुरस्रांकूर्मपृष्ठोन्नतांवेदिंकृत्वाकुंडस्थंडिलान्यतरैशानभागेग्रहवेदिंनैर्ऋत्यांवास्तुवेदिंकृत्वामंडपपक्षेग्निमीळइत्यादितोरणाभिमंत्रणपूर्वकं पर्जन्यादिदेवतापूजनप्रभृतिप्रागादिशाखामूलेषुकुंभस्थापनांतंकुर्यात् ॥ ततोवास्तुपूजनपक्षेपूर्वकृतनैर्ऋतवेद्यांचतुःषष्टिसंख्यपदकंवास्तुमंडलंकृत्वातत्रदेवताआवाह्यपूजयेत् ॥ अत्रवास्तुमंडलंषण्णवत्यधिकशतसंख्यपदकंकार्यमित्युक्तंकौस्तुभे ॥ केचित्तुतडागादौसैकविंशच्छतपदंकूपेषुचतुश्चत्वारिंशच्छतपदमित्याहुः ॥ प्राग्वेद्यांसर्वतोभद्रेब्रह्मादिमंडलदेवताश्चावाह्यसंपूज्य ततःमंडपाद्यभावपक्षेतुप्रार्थनानंतरमेवोपविश्यमंडूकादीनामग्न्युत्तारणंकृत्वातेष्वावाहनादिपूजांमंडूकादिदेवताभ्योनमइति[1]कुर्यात् ॥ स्थंडिलोपलेपनादिपूर्वकमग्निंप्रतिष्ठाप्यचत्वारिशृंगेत्यादिध्यानांते ग्रहयज्ञपक्षेग्रहाणामावाहनादिपूजांतंकृत्वातदीशान्यांकलशस्थापनादिवरुणपूजांतंकृत्वाग्नेःपश्चिमतउपविश्य ॥ समित्त्रयमादायान्वा

---

[1] ततोवेद्युपरिमहीद्यौरित्यादिविधिनाकुंभंसंस्थाप्यतीर्थेनापूर्यवाससावेष्ट्यगंधादिभिरभ्यर्च्यतस्मिन्कूर्मादीन्निक्षिपेदित्यन्यत्रविशेषः ॥

धानंकुर्यात् ॥ व्याहृत्यंतेग्रहयज्ञवास्तुपक्षेतद्देवतान्वाधानपूर्वकंतदभावेवक्ष्यमाणदेवतान्वाधानमेवकुर्यात् ॥ अपःपंचविंशतिवारमाज्येन अपःनववारंसक्तुभिः पुनरपःनववारंघृताक्तलाजद्रव्येण वरुणमेकत्रिंशद्वारमाज्येन पुनर्वरुणमष्टवारंचरुणा तथा भद्रदेवताःप्रत्येकंदशदशघृताक्ततिलाहुतिभिरेकैकाज्याहुत्यावा ॥ अंगहोमेवरुणंद्विरित्यादिपात्रासादनेचरुस्थाल्यासहसक्तुलाजस्थाल्योरप्यासादनं ॥ प्रणीताप्रणयनांतेअग्नेरीशानदेशेमहीद्यौरितिभूमिंस्पृष्ट्वाओषधयःसमितिधान्यंप्रक्षिप्यतत्रप्रागग्रान्कुशान्निधाय कलशंइमंमेगंगेइतिगंगादिमहानदीजलेनापूर्ययुवंवस्त्राणीतिवासोवेष्टितंगंधद्वारामितिगंधपुष्पार्चितंचकृत्वा पंचपल्लवदूर्वायवपंचरत्नहिरण्यफलानिअश्वत्थेवइत्यादितत्तन्मंत्रैःप्रक्षिप्यमंडूकादिरूपाणितूष्णींप्रक्षिपेत् ॥ ततःपूर्णादर्वीतिपूर्णपात्रपिहिताननंतंकलशमाजिघ्रकलशमितिमंत्रेणतेषुकुशेषुनिधाय तस्मिन्कलशेनिहितप्रतिमायांवरुणंसंपूज्य कलशस्यमुखे विष्णुरित्यभिमंत्र्य देवदानवसंवादइतिप्रार्थ्यपवित्रांतर्हितेशूर्पेतूष्णींद्वात्रिंशद्वारंनिरुप्य तावद्वारंप्रोक्ष्यपयसिश्रपयेत् ॥ ततः पयोदधिभ्यामालोडितसक्तूनेकस्यांस्थाल्यामन्यस्थाल्यामाज्यमिश्रितलाजांश्चप्रक्षिप्याज्यनिर्वापादिकालेआज्येनसहचरुसक्तुलाजानांपर्यग्निकरणं संमार्गांतेसक्तून्लाजांश्चाग्नावधिश्रित्याभिघारणादिबर्हिरासादनमाज्यदक्षिणतःसांतरमुदक्संस्थंकृत्वाचरुमभिघार्यांतर्बर्हिषिसादयेत् ॥ ततःसामान्यप्रधानांतेकृतेग्रहवास्त्वादिपक्षेतद्धोमांतेप्रधानाहुतीर्जुहुयात् ॥ आपोहि० चक्षसे स्वाहा १ योवः २ तस्माअ० ३ शंनोदेवी० ४ ईशानावा० ५ अप्सुमेसोमो० ६ आपःपृणीत० ७ इदमापः० ८ आपोअद्या० वर्चसास्वाहा ९ ॥ आपोअस्मान्मा० एमिस्वाहा १ द्र॒प्सश्च॑स्कंदप्रथ॒माँअनुद्यूनि॒मंच॒योनि॒मनुयश्च॒पूर्व॑ः ॥ समा॒नंयोनि॒मनु॑सं॒चरंतंद्र॒प्संजु॑हो॒म्यनुस॒प्तहोत्रा॒ःस्वाहा॑ २ यस्ते॑द्र॒प्सःस्कंद॑ति॒यस्ते॑अं॒शुर्बा॒हुच्यु॑तोधि॒षणा॑याउ॒पस्था॑त् ॥ अ॒ध्व॒र्योर्वा॒परि॑वा॒यःप॒वित्रा॒

त्तंतेंजुहोमिमनसावषट्कृतंस्वा० ३ यस्तेद्रप्सःस्कन्नोयस्तेंअंशुरवश्चयःपरस्तुचा ॥ अयंदेवोबृहस्पतिःसंतंसिंचंतुराधसेस्वा० ४ पयस्वतीरोषधयःपयस्वान्मामकंवचः ॥ अपांपयस्वदित्पयस्तेनमासहशुंधतस्वाहा ५ ॥ समुद्रादूर्मिर्मधुमाँउदारदुपांशुनासमं० १ वयंनाम० २ चत्वारिशृंगा० ३ त्रिधाहितं० ४ एताअर्षंति० ५ सम्यक्स्रवंति० ६ सिंधोरिव० ७ अभिप्रवंत० ८ कन्याइव० ९ अभ्यर्षत० १० धामंतेविश्वं० ११ ततोदर्व्यामाज्येनोपस्तीर्यसक्तुभ्योद्विरवदायहविरभिघार्यावत्तमभिघारयेत् एवंपुनःपुनरवदायनवाहुतीर्जुहुयात् ॥ प्रसुवआपो० १ प्रतेरद० २ दिविस्वनो० ३ अभित्वासिंधो० ४ इमंमेगंगे० ५ तृष्टामया० ६ ऋजीत्येनी० ७ स्वश्वासिंधुः० ८ सुखंरथं० ९॥ ततोदक्षिणेनतडागंसयजमानआचार्योलाजानादायप्राग्भागेगत्वातत्रोपविश्यभुवंप्रक्षाल्यतस्यांहस्तेनादायलाजानांनवाहुतीर्जुहुयात्॥ अंबयोयं० १ अमूर्या० २ आपोदेवी० ३ अप्स्वांऽतर० ४ अप्सुमे० ५ आपःपृणी० ६ इदमापः० ७ आपोअद्या० ८ संमाग्ने० ९ ॥ एवमुत्तरपश्चिमदक्षिणदिक्षुनवलाजाहुतीर्जुहुयात् ॥ क्रमेणउक्तेष्वाज्यसक्तुलाजहोमेषुसर्वत्रअद्भ्यइदंनममेतित्यागः ॥ (अयंलाजहोमोनवर्ग्भिःसकृदग्नावेवोक्तो बालकृष्णपद्धतौ)॥ अथाग्नेःपश्चिमतउपविश्यैकत्रिंशदाज्याहुतीर्जुहुयात् ॥ नहितेक्षत्रं० १ अबुध्ने० २ उरुंहिराजा० ३ शतंतेरा० ४ अमीयऋक्षा० ५ तत्त्वायामि० ६ तदिन्नक्तं० ७ शुनःशेपोह्य० ८ अवतेहेळो० ९ उदुत्तमं० १० यच्चिद्धिते० ११ मानोवधा० १२ विमृळीका० १३ पराहिमे० १४ कदाक्षत्र० १५ तदित्समा० १६ वेदायो० १७ वेदमासो० १८ वेदवातस्य० १९ निषसाद० २० अतोविश्वा० २१ सनोविश्वाहा० २२ बिभ्रद्द्रापिं० २३ नयंदिप्संति० २४ उतयोमा० २५ परामेयं० २६ संनुवोचा० २७ दर्शन्नु० २८ इमंमेवरुण० २९ त्वंविश्वस्य० ३० उदुत्तमं० ३१ ॥ सर्वत्रवरुणायेदं

नममेतित्यागः ॥ ततश्चरोरवदानसंपदाष्टावाहुतीर्जुहुयात् ॥ प्रसम्राजे० १ वनेषुव्यं० २ नीचीनबारं० ३ उनत्तिभू० ४ इमामूष्वा० ५ इमामूनु० ६ अर्यम्यंवरुण० ७ कितवासो० ८ ॥ सर्वत्रवरुणायेदंन० मंडलदेवतानामन्वाधानानुसारेण जुहुयात् ॥ अंगहोमादिप्रायश्चित्तहोमांतेकृते ग्रहमखादिसत्वेमाषभक्तबलिदानादिशिख्यादिभ्यःपायसबल्यादिदत्वापूर्णाहुत्यंतंकृत्वाततःप्रणीतानिनयनसंस्थाजपपरिस्तरणविसर्जनपरिसमूहनादि ॥ ततःस्थापितकलशोदकैकदेशेनाचार्योदूर्वापल्लवैरुदङ्मुखस्तिष्ठन्सबांधवस्यप्राङ्मुखस्ययजमानस्याभिषेकंकुर्यात्समुद्रज्येष्ठासुरास्त्वेत्यादिभिरभिषेकमंत्रैः ॥ तत्रपत्नीवामतउपविशेत् ॥ ततोधृतश्वेतवस्त्राणांसर्वेषांश्वेतचंदनपुष्पमालाभिराचार्यार्चनंकुर्यात् ॥ ततआचार्यःसयजमानबांधवस्तडागंप्रदक्षिणीकृत्यजलाग्न्योःपरितआज्यधारांरक्षोहणमितिसूक्तेनकुर्वंतोऽग्निंप्रदक्षिणीकुर्युः ॥ ततःस्थापितकुंभात्कूर्मादिरूपाण्युद्धृत्यतडागमध्येसाचार्योयजमनःकुंभंनिदध्यात् ॥ तथाकूपादावपि ॥ सतोस्मैतडागायकूपायवास्वस्तिभवंतोब्रुवंत्विविति ब्राह्मणान्वाचयेत् ॥ तेचास्मैतडागायस्वस्तीतिवदेयुःकूपादावप्येवमूह्यं ॥ ततःपश्चिमतीरएवसर्वतीरेषुवाशतंयथाशक्तिब्राह्मणान्भोजयित्वायथाशक्तितेभ्योदक्षिणांदत्वोभयमपिसंकल्प्यवावाहितब्रह्मादीनामन्येषांग्रहादीनांचोत्तरपूजनपूर्वकंविसृष्टानामाचार्यायनिवेदनंकृत्वाजलमध्येपश्चिमतीरमारभ्यैशानदिक्पर्यंतंपुच्छाग्रान्वारब्धोगांनयेत् ॥ इ॒मांधियं॒शिक्ष॑माणस्यदे॒वाक्रतुं॒दक्षं॑वरु॒णसं॑शिशाधि ॥ ययाति॒विश्वां॑दुरि॒तातरे॑मसु॒तर्मा॑ण॒मधि॒नावं॑रुहेम ॥ इतिमंत्रेण (इरावतीतिमंत्रेणेत्यन्यत्र) ॥ अवतीर्यमाणांतांगामनुमंत्रयीत ॥ इदंसलिलंपवित्रंकुरुष्वशुद्धाःपूताअमृताःसंतुनित्यं ॥ मांतारयंतीकुरुतीर्थाभिषेकंलोकाल्लोकंतरतेतीर्यतेचेति॥ गोरुत्तरणंवापीकूपयोर्नेतिकेचित् ॥ ततईशान्यांपरपारेगत्वाजानुदघ्नजलेउदङ्मुख्यागोःपुच्छमादायगुरुणान्वितोयजमानःस

कुशैर्यवतिलैःस्वशाखोक्तरीत्या देवर्षिपितॄणांतर्पणंकुर्यात् ॥ तत्रप्राङ्मुखोदेवानुदङ्मुखऋषीन्दक्षिणामुखःपितॄंस्तर्पयेत् ॥ ततआपोअस्मान्मातरइत्युत्तीर्य सूयवसाद्भगवतीहिभूयाइतिगामैशान्यांदिशिस्थापयेत् ॥ यदिगौर्हिंकुर्याद्धिंकृण्वतीवसुपत्नीत्यनुमंत्रयेत् ॥ ततोवस्त्रवेष्टितकंठांहेमशृंगींरौप्यखुरांताम्रपृष्ठांकांस्यदोहांवृषप्रजांतांगामाचार्यायदद्यात् ॥ यज्ञसाधनभूतायाविश्वस्याघप्रणाशिनी ॥ विश्वरूपधरोदेवःप्रीयतामनयागवा ॥ यदिगोरुत्तारणकालेच्छंदोगद्वाराप्लवाख्यसामगानंकार्यंतेतदासा

---

१ अत्रपौराणमंत्रैरपितर्पणंकेचिदाहुर्यथा ॥ पितापितामहश्चैवतथैवप्रपितामहः । स्वस्वपत्नीसमेतास्तेप्रीयंतांजलतर्पणात् ॥ अजातदंतायेकेचिद्येचगर्भेव्यवस्थिताः । तेषामुद्धरणार्थायकूपस्योदकतर्पणं ॥ पितृव्यकाश्चयेस्माकंभ्रातरश्चसहोदराः । गुरवोमातुलाःपुत्राआचार्याःसखिबांधवाः ॥ एतेषांप्रीणनार्थायतडागोदकतर्पणं ॥ बंधुवर्गाश्चयेकेचिद्गोत्रनामविवर्जिताः । स्वगोत्राःपरगोत्रावातेभ्यश्चेदंतिलोदकं ॥ अग्निदग्धाश्चयेकेचिन्नाग्निदग्धास्तथापरे । विद्युत्पातहतायेचतेभ्योपीदंतिलोदकं ॥ अप्सरादेवपत्न्यश्चमातरश्चंडिकास्तथा । दिक्पालालोकपालाश्चग्रहदेवाधिदेवताः । तेषांवैप्रीणनार्थायतडागोदकतर्पणं ॥ रौरवेचांधतामिस्रेकुंभीपाकेचयेगताः । अनेकयातनासंस्थाःप्रेतलोकेचयेगताः । पच्यंतेसंयमिन्यांयेयेनीतायमकिंकरैः । असिपत्रवनेघोरेतेभ्योदद्यांतिलोदकं ॥ विश्वेदेवास्तथासाध्याआदित्याश्चमरुद्गणाः । क्षेत्रपीठोपपीठानिनद्यश्चैवससागराः । पातालेनागपत्न्यश्चनागाश्चैवसपर्वताः । पिशाचागुह्यकाःप्रेतागणगंधर्वराक्षसाः । पृथिव्यापश्चतेजश्चवायुराकाशमेवच । तेसर्वेतृप्तिमायांतुतडागोदकतर्पणात् ॥ पितृवंशेमृतायेचमातृवंशेतथैवच ॥ गुरुश्वशुरबंधूनांयेचान्येवांधवामृताः ॥ येमेकुलेलुप्तपिंडाःपुत्रदारविवर्जिताः ॥ क्रियालोपगताश्चैवजात्यंधाःपंगवस्तथा ॥ विरूपाआमगर्भाश्चज्ञाताज्ञाताःकुलेमम ॥ तेभ्योदत्तंतडागस्यजलमेतत्सुतृप्तये ॥ आब्रह्मणोयेपितृवंशजातामातुस्तथावंशभवामदीयाः ॥ वंशद्वयेस्मिन्ममदासभूताभृत्यास्तथैवाश्रितसेवकाश्च ॥मित्राणिसख्यःपशवश्चवृक्षादृष्टाश्चस्पृष्टाश्चकृतोपकाराः ॥ जन्मांतरेयंममसंगताश्चतेभ्यश्चकूपोदकमेतदस्तु ॥ अतीतकुलकोटीनांसप्तद्वीपनिवासिनां ॥ आब्रह्मभुवनाल्लोकादिदमस्तुतिलोदकं ॥ वापीकूपादौतत्तदूहःकार्यः । नीलकंठस्त्वस्यनिर्मूलतामाह ॥

मगायैतद्गोदानमाचार्यायान्यापयस्विनीदेया ॥ ततोयजमानःसकुशतिलोदकंअंजलावादायोत्सर्गंकुर्यात् ॥ एतत्तडागस्थितं जलममुकगोत्रोऽमुष्यप्रपौत्रोऽमुष्यपौत्रोमुष्यपुत्रोमुकशर्माहंपरमेश्वरप्रीतिकामोनानाभूतेभ्यःसाधारणमुत्सृजामि देवपितृमनुष्याःप्रीयंतामिति ॥ आचार्योपिदेवपितृमनुष्याःप्रीयंतामितिवदेत् ॥ ततोयजमानः ॥ सर्वसत्वेभ्यउत्सृष्टंमयैतज्जलमूर्जितं ॥ सेवंतांसर्वभूतानिदानपानावगाहनैः ॥ सामान्यंसर्वभूतेभ्योमयादत्तमिदंजलं ॥ धर्मार्थकाममोक्षेषुसाधनंस्यादहर्निशमिति ॥ ततोजलांतिकदेशादग्नेःपश्चिमदेशमागत्यतत्रोपविश्यरजतरूपामन्यांवाभूयसींदक्षिणांब्राह्मणेभ्योदत्वाशिल्पिनोवस्त्रादिनासंपूज्यविष्णुंस्मृत्वाभगवदर्पणंकुर्यात् ॥ इत्यनंतदेवीयेतडागकूपारामाद्युत्सर्गविधिः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ २९० ॥ कूपतडागादौमृतदोषशांतिः ॥

श्रीः ॥ तत्रादौसूतकोत्तरंमृतदुष्टजलाशयात्सहस्रशतादिकलशान्विप्रादिवर्णगवादिपशुतारतम्येनबहिर्निष्काश्याचमनादिदेशकालकीर्तनांतेऽस्मिन्कूपेनृगवादिमरणजन्यदोषनिबर्हणद्वारास्यसर्वेषांजलपानावगाहादौजलशुद्धयेशांतिंकरिष्ये ॥ इतिसंकल्प्यगणेशपूजनाद्याचार्यवरणांतंकुर्यात् ॥ आचार्यःप्रादेशकरणांतेस्थंडिलात्पूर्वतःसर्वतोभद्रेमहीद्यौरित्यादिविधिवत्स्थापितकलशेसुवर्णप्रतिमायांतत्त्वायामीतिवरुणमावाह्यसंपूज्याग्निंप्रतिष्ठाप्यग्रहान्संपूज्यान्वादध्यात् ॥ व्याहृत्यंतेग्रहानुत्कीर्त्यप्रधानंवरुणंतिलसर्पिर्भ्यांप्रतिद्रव्यं १००८ वा १०८ आहुतिभिःशेषेणेत्यादिद्रव्यत्यागांतेकर्मणिकृतेन्वाधानानुसारेणहुत्वाजलशुद्धिंकुर्यात् ॥ ब्रह्मकूर्चविधिनासाधितंपंचगव्यंसप्तमृदःगंगादिपुण्यनदीजलानिजीर्णकूपप्रस्रवणोदकानिवातत्तन्मंत्रैःकूपेप्रक्षिप्य कुंडभस्मतिलामलकशंखोदकविष्णुपादोदकानिचक्षिप्त्वाप्रायश्चित्तसूक्तानिपुरुषसूक्तपवमाननतमंहोइतिवाइतिअस्यवा

मीयंकस्यनूनमित्यादीनिवारुणसूक्तानिजप्त्वावगाह्यशांतिंपठेत् ॥ अस्यकर्मणःपुण्याहंभवंतोब्रुवंत्वित्यादिपुण्याहंवाचयित्वाहोमशेषंसमाप्ययजमानाभिषेकआचार्यपूजनादिकृत्वातस्मैगामन्येभ्योदक्षिणांदत्वा ब्राह्मणभोजनंसंकल्प्यकर्मेश्वरार्पणंकुर्यात् ॥

॥ २९१ ॥ वनोपवनवृक्षोत्सर्गः ॥

श्रीः ॥ अथाशक्तस्यश्रद्धायुक्तस्यआरामोत्सर्गांतरेनानादेववृक्षकल्पवृक्षाणांमध्येअश्वत्थोदुंबरपलाशवटानांमध्येन्यतमस्योत्सर्गेक्रियमाणेउत्सर्गदिनात्पूर्वंयथाशक्तिपाषाणचूर्णमृत्तिकांयवानालवालंचतुरस्रंवृत्तंवासंपाद्यमध्येऽवटेसुवर्णपंचरत्नानिनिक्षिप्य ॥ ॐवनंस्पतेशु॒तवल्शो॒विरोहस॒हस्रंवल्शा॒विव॒य२ँरुहेम ॥ यंत्वा॒य२ँस्वधि॑ति॒स्ते॑तिजानःप्रणि॒नायंमह॒तेसौभंगाय ॥ इतिमंत्रेण रोपणंभावयित्वा नर्यप्रजांगृहावैप्रतिष्ठेतिमंत्राभ्यां ध्रुवप्रतिष्ठांविधायआरामोक्तशुभदिवसेभूशुद्ध्यादिनात्मानंपावयित्वाजितेंद्रियः यथोक्तमंडपेरंगवल्ल्याद्यलंकृतेपीठेवृक्षस्यपूर्वपश्चिमोत्तरदिक्छायायांवासपत्नीकःप्राङ्मुखउपविश्याचम्यप्राणानायम्यदेशकालावुत्कीर्त्यममेहजन्मनिजन्मांतरेचपुत्रपौत्रकुलाभिवृद्धिसल्लोकावाप्त्याद्यैहिकामुष्मिकधर्मार्थकाममोक्षचतुर्विधपुरुषार्थसिद्धिद्वाराममाभीष्टेश्वरप्रीत्यर्थंअमुकवृक्षस्योद्यापनंश्वःसद्योवाकरिष्ये॥ तत्रादौगणपतिपूजनंपुण्याहवाचनंमातृकापूजनंनांदीश्राद्धमाचार्यादिवरणंचकरिष्ये इतिसंकल्प्यपंचगव्यपंचामृतपंचफलपंचखाद्यपंचपल्लवपंचरत्नपंचरंगपंचपिष्टानिपंचसूत्राणिपंचमंगलद्रव्याणिपंचधान्यसप्तधान्याष्टादशधान्यानिमधुपर्कसाहित्यसुवर्णादिप्रतिमाताम्रमयपूर्णपात्रकलश १२ वस्त्राणिसुवर्णशलाकासुवर्णफलानिसप्तअधिवासनार्थंहोमसामग्रींनवग्रहसमिधश्चर्वाज्यतिलन्यग्रोधोदुंबराश्वत्थपलाशापामार्गसमित्पंचकहवनसंख्याअष्टोत्तरसहस्राष्टोत्तरशताष्टाविंशतिर्वाप्रतिद्रव्यंयथोक्तंआचार्यब्रह्मसदस्यादिब्राह्मणसुवासिनीकुमारीकुमारान्गीत

वाद्यादिसर्वसंपाद्यप्रारभेत् ॥ आचार्यःकर्मसंकल्प्यशरीरशुद्ध्यर्थंपुरुषसूक्तादिजप्त्वायदत्रेतिसर्षपान्विकीर्य पंचगव्यं० शुचीवो० अग्निःशुचि० आपो० ३ हिरण्य० पवमानः० इतिप्रोक्ष्य भद्रंकर्णे० स्वस्तिन० इत्यादिप्रादेशांतंकुर्यात् ॥ संभवेमंडपपूजांविधायस्वगृह्योक्तविधिनाग्निंप्रतिष्ठाप्य देवयजनस्येशान्यांसग्रहपक्षेग्रहपूजांकलशंचसंपूज्यकलशस्यमुखे० देवदानवसंवादे० इत्यादिप्रार्थ्यमध्यवेद्यांब्रह्मादिमंडलदेवताआवाहनपूर्वकंसंपूज्यतदुपरिमहीद्यौरित्यादिविधिनाकलशप्रतिष्ठांपूजांचविधायपूर्णपात्रेप्रतिमासु गणानांत्वा० इतिगणेशं १ ब्रह्मजज्ञानं० इतिब्रह्माणं २ इदंविष्णु० इतिविष्णुं ३ त्र्यंबक० इतिरुद्रं ४ विश्वानिनोदुर्गहा० इतिदत्तात्रेयं ५ चावाह्य आवाहनमंत्रैः पुरुषसूक्तेनवासंपूज्यप्रणवेननमेत् ॥ मंडलादुत्तरेरंगवल्ल्यादिपद्मेधान्यराशौसुवर्णादिपात्रेदुग्धाज्यमधुपूरितेयस्यवृक्षस्योद्यापनंतत्फलाकाराणिफलानिसप्ताष्टवा याःफलिनीरितिप्रतिष्ठाप्यसंपूज्यवस्त्रेणाच्छाद्यअधिवासयेत् ॥ वृक्षस्यालवालंपंचगव्येनशुद्धोदकेनचसंप्रोक्ष्यचित्रयेत् ॥ गंधाद्यैरलंकृत्यत्रिसूत्र्यावेष्ट्यवृक्षेसर्वदेवान्भावयेत् ॥ सर्वौषधिकलशेनवृक्षमूलमासिच्य हरिद्रादिनामंगलस्नानंचकुर्यात् क्षीरतीर्थोदककलशाभ्यां आपोहिष्ठा० ३ हिरण्यवर्णाः ४ पावमानीभिः मंगलसूक्तेनचत्रिःप्रदक्षिणंपरिषिंचेत् ॥ वाससासंवेष्ट्यगंधादिनासंपूज्यवनस्पनेशतवल्श० इति वन॑स्पतेवी॒ड्वं॑गो॒हीति समिद्धस्यश्रयमाणइतिप्रार्थयेत् ॥ ततःपुष्पमालांसमर्प्यनमस्कुर्यात् ॥ हेमसूच्यास्कंधेपत्रादौकर्णौप्रकल्प्यवेधंकुर्यात् ॥ तदुपरिचक्षुषीप्रकल्प्य हैमशलाकयांजनं अंजंतित्वेतिअंजयित्वागुग्गुलादिनाधूपयित्वा ॥ एवंप्रतिवृक्षंअशक्तौवृक्षांकेवामूलसमीपेप्रकल्पयेत् ॥ मूलसमीपेपीठादौमहीद्यौरित्यादिविधिनासप्तधान्यराशौयवगोधूमव्रीहितिलकंगुश्यामाकचणक ७ संभवेअष्टादशमिश्रितधान्यराशौकलशंप्रतिष्ठाप्यसंपूज्यपूर्णपात्रेरोपितवृक्षप्रतिमांतदाकारांप्रतिष्ठाप्य वनस्पतेश

तवल्श० इतिमंत्रेणवनस्पतिंसंपूज्य ॥ आयुर्बलंयशोवर्चःप्रजाःपशुवसूनिच ॥ यशःप्रज्ञांचमेधांचत्वंनोदेहिवनस्पते ॥ इति प्रार्थयेत् ॥ ततोग्निसमीपमागत्यान्वादध्यात् ॥ समित्रयमादाय श्रद्धएहीत्यादिप्राणायामांतं सामान्यप्रधानांतमुक्त्वा वैशेषिकप्रधानहोमे गणपतिब्रह्मविष्णुरुद्रदत्तात्रेयान् तिलाज्यन्यग्रोधोदुंबराश्वत्थपलाशापामार्गसमिद्भिःप्रत्येकंप्रतिद्रव्यंतत्तल्लिंगोक्तपूजामंत्रैर्नाममंत्रैर्नमोंतैर्वा १०८।२८ वा वेदानांहोमे अग्निमीळे० १ इषेत्वोर्जेत्वा० कर्मणे २ अग्नआयाहि० ३ शंनोदेवीरभिष्टये ४ इतिप्रत्यृचंप्रतिवेदंतिलाज्याहुति लाजाभ्यांप्रतिद्रव्यमष्टाष्टसंख्याकाभिः तथैवतैर्मंत्रैर्नमोंतैर्नाममंत्रैर्द्रव्यलिंगमंत्रैर्वा क्षीरदधिघृतमधुद्रव्यैः ऋग्वेदादीनामेकैकेनद्रव्येणप्रत्येकं २८ वा ८॥ द्रव्यलिंगकामंत्राः पयस्वती० १ दधिक्राव्णो० २ घृतंमिमि० ३ मधुवाता० ४ वनस्पतिहोमेवनस्पतेशतवल्श० इतिमंत्रेणपूर्वोक्तसमिद्भिःप्रतिसमिधं ८ ब्रह्मादिमंडलदेवताएकैकाहुत्याआज्येनयक्ष्ये अंगहोमेवरुणंद्विरित्याद्यन्वाधानक्रमेणहोमंसंपाद्यपूर्णाहुत्यंतंअधिवासनपक्षेपूर्वेह्निसद्यःपक्षेसद्योवाकृत्वाततोलंकृतांगांवनमध्येप्राङ्मुखीमुत्सृजेत् ॥ ईशान्यांनिर्गमयेत् ततस्तांप्रार्थयेत् ॥ वनेतु ॥ इदंवनंपवित्रंकुरुष्वशुद्धंपूतममृतमस्तुनित्यं ॥ मांतारयंतीसर्वफलाभितृप्तंलोकाल्लोकानंदलोकंप्रजातुं ॥ वृक्षेतु इमंवृक्षमित्याद्यूहःकार्यः ॥ ततोधिवासितफलैरुदकुंभैश्चवनंवृक्षंवासेचयेत् ॥ ततोयजमानस्याभिषेकः ॥ ततआचार्यंसंपूज्यतस्मैसवत्सांगांमूल्यंवादत्वातद्धस्तेसोपस्करप्रतिमादिप्रतिपाद्यान्यानृत्विजोदक्षिणादिभिःसंतोष्ययथाशक्तिब्राह्मणसुवासिनीभोजनंसंकल्प्यभूयसींदक्षिणांदत्वाकर्मेश्वरायार्पयेत् ॥ इतिपूर्तानुसारिवनोपवनवृक्षाणामुद्यापनोत्सर्गः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ २९२ ॥ रुद्रविधिः ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ तत्रतावद्यद्यप्यनेकासुयजुःशाखासुरुद्रःपठ्यतेतथापितैत्तिरीयशाखानुसारेणरुद्रप्रयोगउच्यते ॥ स्मार्तरुद्रप्रयोगस्यबौधायनसूत्रमूलकत्वेनबह्वृचादीनांचतत्रबौधायनंग्राह्यंबह्वृचादिभिरादरादितिवाक्यानुसारेणबौधायनीयानुरोधित्वादिति ॥ इहचरुद्रानुष्ठानेत्रैवर्णिकानामेवाधिकारोनस्त्रीशूद्रानुपनीतानां ॥ तेषांवैदिकमंत्रयुक्तकर्मण्यध्ययनाद्यभावेनसाक्षाद्वचनाभावेनानधिकारादिति ॥ अन्यत्रचैतद्विस्तरेणनिर्णीतं ॥ तत्ररुद्रःपंचधा ॥ रूपंरुद्रीरुद्रोमहारुद्रोतिरुद्रश्चेत्येकादशगुणवृद्ध्या ॥ सर्वश्चत्रेधा ॥ जपरुद्रोहोमरुद्रोभिषेकरुद्रश्चेति ॥ जपरुद्रोपिद्वेधा ॥ केवलजपात्मकोहोमांगश्चेति ॥ होमाभिषेकयोस्तुकेवलतदात्मकत्वमेव ॥ तत्रतावत्पापक्षयकामःश्रीरुद्रप्रीतिकामोवा उत्तरायणादौगुरुशुक्रास्तबाल्यवार्धकादिरहितेशुभेकालेशुक्लपक्षादौरिक्ताभौमव्यतीपातविष्ट्यादिदोषरहितायांद्वितीयादिस्वाध्यायशुभतिथौचंद्रानुकूल्येकृतमांगलिकस्नानःशुचिःशुक्लवासाःसपत्नीकोयजमानःपूजितेष्टदेवतोगोमयलिप्तेशुचौदेशेप्राङ्मुखउपविश्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्य ममकायिकादिसर्वपापक्षयार्थंश्रीरुद्रप्रीत्यर्थंवाअमुकरुद्रमहंकरिष्यइतिसंकल्पयेत् ॥ पुत्रकामस्तुदीर्घायुःसुपुत्रसिद्ध्यर्थंमहारुद्रमहंकरिष्यइतिमहारुद्रमेवसंकल्पयेत् ॥ सनवग्रहरुद्रकरणेतुसनवग्रहमखरुद्रंकरिष्यइतिविशेषः ॥ एवंप्रधानसंकल्पंविधायअस्मिन्कर्मणिनिर्विघ्नसमाप्तिसिद्ध्यर्थंगणपतिपूजनंपुण्याहवाचनंमातृकापूजनंनांदीश्राद्धमाचार्यादिवरणंचकरिष्यइतिसंकल्पयेत् ॥ प्रत्येकंवासंकल्पः ॥ ततःषोडशभिःपंचभिर्वोपचारैर्गणेशंपूजयित्वा कलशपूजापूर्वकंउक्तविधिनापुण्याहंवाचयित्वागौर्यादिषोडशब्राह्म्यादिसप्तमातृश्चपदार्थानुसमयेनपूजयेत् ॥ सर्वत्रचाक्षतपुंजादौपूजनमावाहनादिविसर्जनांतंकुर्यात् ॥ प्रतिमापूजने

त्वावाहनविसर्जनेनस्तः ॥ ततोनांदीश्राद्धंकुर्यात् ॥ ततःशांतंसुव्रतंवेदविदंकुटुंबिनमाचार्यममुकप्रवरोपेतोमुकगोत्रोमुकशर्माहं अमुकप्रवरोपेतममुकगोत्रममुकंशर्माणंब्राह्मणमाचार्यंत्वांवृणइतिवृणुयात् ॥ क्षत्रियेत्वमुकवर्मेति वैश्येत्वमुकगुप्तेति ॥ ततःप्रार्थयेत् ॥ आचार्यस्तुयथा० ॥ एवमेवब्रह्माणंवृत्वायथाचतुर्मुखइतिप्रार्थयेत् ॥ जपहोमादिकंतुस्वयमेवकुर्यात् ॥ स्वस्याशक्तौस्वप्रतिनिधित्वेनजपाद्यर्थंब्राह्मणान्वृणुयात् ॥ पुत्रकामस्तुऋत्विजोवृत्वाप्रत्येकंप्रार्थयेत् ॥ भगवन्सर्वधर्मज्ञसर्वधर्मभृतांवर ॥ विततेममयज्ञेस्मिन्नृत्विक्त्वंभवसुव्रतेति ॥ ततःसदस्यंवृणुयात्प्रार्थयेच्च ॥ सर्वकर्मणामुपद्रष्टाभवेतिप्रार्थयेच्च ॥ तत्र रूपेरुद्रीपक्षेचएकएव ॥ रुद्रमहारुद्रेष्वेकएकादशवा ॥ अतिरुद्रेएकादशएकविंशत्युत्तरंशतंवेतिऋत्विक्संख्या उपद्रष्टारंवृत्वा ॥ प्रतिनिधिपक्षेत्वनियमइतिसांप्रदायिकाः ॥ सग्रहपक्षेग्रहरुद्रजपार्थत्वेनैषांवरणंकार्यं ॥ यद्वारुद्रजपार्थब्राह्मणवरणात्पूर्वंग्रहजपार्थमनियमेनैकंद्वौत्रीन्वाविप्रान्वृणुयात् ॥ ततआचार्यादीन्मधुपर्केणार्हयित्वावस्त्रालंकारादिभिःपूजयेत् ॥ स्मार्ते मधुपर्कंकेचिन्नेच्छंति ॥ प्रतिनिधित्वेनजपार्थवरणेवस्त्रादिपूजैवनमधुपर्कः ॥ अथाचार्यादयःशिवायतनादौपुण्यनद्यादितीर्थतीरेगोष्ठादिपुण्यदेशेब्राह्मणगृहेयजमानगृहेतदीशानदिग्भागेवाशुचौदेशेन्यासपुरःसरंजपादिकुर्युः ॥ सग्रहपक्षेपूर्वोक्तक्रमेणग्रहमंत्रजपपुरःसररुद्रजपःकार्यः ॥ तत्रग्रहाणांप्रत्येकमयुतंसहस्रंशतंवाकर्तृतारतम्येनसंख्याज्ञेया ॥ ॥ छ ॥

॥ २९३ ॥ रुद्रजपादौन्यासविधिः ॥

श्रीः ॥ तत्रबौधायनमतेपंचांगन्यासाः ॥ तत्रशिखाद्यस्त्रांतमेकत्रिंशदंगन्यासःप्रथमः ॥ मूर्धादिपादांतंदशांगन्यासोद्वितीयः ॥ पादादिमूर्धांतंपंचांगन्यासस्तृतीयः ॥ गुह्यादिमस्तकांतंपंचांगन्यासश्चतुर्थः ॥ हृदयाद्यस्त्रांतंपंचांगन्यासःपंचमः ॥ शातातप

मतेतुप्रजननादिसर्वांगपर्यंतंषोडशांगन्यासःषष्ठःसर्वत्रजपादौ ॥ अभिषेकएवायंषष्ठोनान्यत्रेतिबौधायनः ॥ तेषांप्रकारः ॥ यातेरुद्रेतिशिखायां अस्मिन्महतीतिशिरसि सहस्राणीतिललाटे हꣳसःशुचिषदितिभ्रुवोर्मध्ये त्र्यंबकमितिनेत्रयोः नमःस्रुत्यायेतिकर्णयोः मानस्तोकइतिनासिकायां अवतत्येतिमुखे नीलग्रीवौद्धौकंठे नमस्तेअस्त्वायुधायेतिबाह्वोः यातेहेतिरित्युपबाह्वोः येतिर्थानीतिहस्तयोः सद्योजातमितिपंचानुवाकान्पंचस्वंगुलीषु नमोवःकिरिकेभ्यइतिहृदये नमोगणेभ्यइतिपृष्ठे नमोहिरण्यबाहवइतिपार्श्वयोः विज्यंधनुरितिजठरे हिरण्यगर्भइतिनाभौ मीढुष्टमेतिकट्यां येभूतानामधिपतयइतिगुह्ये सशिराजातवेदा इत्यपाने मानोमहांतमित्यूर्वोः एषतइतिजान्वोः सꣳसृष्टजिदितिजंघयोः विश्वंभूतमितिगुल्फयोः येपथामितिपादयोः अध्यवोचदितिकवचं नमोबिल्मिनइत्युपकवचं नमोअस्तुनीलग्रीवायेतितृतीयनेत्रं प्रमुंचेत्यस्त्रं यएतावंतइतिदिग्बंधंकुर्यात् ॥ इतिप्रथमः ॥ ॥ ॐकारंमूर्ध्निविन्यस्यनकारंनासिकाग्रतः ॥ मोकारंतुललाटेवैभकारंमुखमध्यतः ॥ गकारंकंठदेशेतुवकारं हृदिविन्यसेत् ॥ तेकारंदक्षिणेहस्तेरुकारंवामतोन्यसेत् ॥ द्राकारंनाभिदेशेतुयकारंपादयोर्न्यसेत् ॥ ॐ मूर्ध्नेनमइत्येतान्यक्षराणिनमोंतानिन्यसेदितिद्वितीयः ॥ ॥ सद्यंतुपादयोर्न्यस्यवामंन्यस्योरुमध्यतः ॥ अघोरंहृदिविन्यस्यमुखेतत्पुरुषंन्यसेत् ॥ ईशानंमूर्ध्निविन्यस्येतिसदाशिवात्मतांभावयित्वाकरसंपुटंकृत्वा त्रातारमिंद्रंत्वंनोअग्नेसुगंनःपंथाअसुन्वंतंतत्त्वायाम्यानोनियुद्भिर्वयꣳसोमतमीशानमस्मेरुद्रास्योनापृथिवीतींद्रादीन्नमस्कृत्वात्मरक्षाकार्येति ॥ अस्मेरुद्रास्योनापृथिवीत्येताभ्यांत्रातारमिंद्रमित्याद्यष्टौमंत्रान्प्रत्येकंसंपुटीकृत्यपठेदितिवासंपुटइतिकेचित् ॥ इतितृतीयः ॥ ॥ मनोज्योतिरबोध्यग्निर्मूर्धानंमर्माणितेजातवेदाइतिगुह्यजठरहृदयमुखशिरःसुविन्यस्यात्मरक्षाकर्तव्येतिचतुर्थः ॥ ॥ शिवसंकल्पंहृदयंपुरुषसूक्तंशिरःउत्तरनारायणंशि

खाअप्रतिरथंकवचंशतरुद्रियमस्त्रं इतिपंचमः ॥ ॥ प्रजननेब्रह्मातिष्ठतु पादयोर्विष्णुस्तिष्ठतु हस्तयोर्हरस्तिष्ठतु बाह्वोरिंद्रस्ति० जठरेअग्निस्ति० हृदयेशिवस्ति० कंठेवसवस्तिष्ठंतु वक्रेसरस्वतीति० नासिकयोर्वायुस्ति० नयनयोःसूर्याचंद्रमसौतिष्ठतां कर्णयोरश्विनौदेवौतिष्ठतां ललाटेरुद्रास्तिष्ठंतु मूर्ध्न्यादित्यास्ति० शिरसिमहादेवस्ति० शिखायांचामुंडाति० पृष्ठेपिनाकीति० पुरतःशूलीति० पार्श्वयोःशिवाशंकरौतिष्ठतां सर्वतोवायुस्ति० ततोबहिःसर्वतोग्निर्ज्वालामालापरिवृतस्ति० सर्वेष्वंगेषुसर्वादेवतायथायथास्थानंति० माꣳरक्षंतु इतिषष्ठः ॥ ॥ एवंसर्वत्रशातातपमते ॥ अभिषेकेएवबौधायनमतइत्युक्तं ॥ एषुन्यासेषुशाखांतरेविशेषउक्तः ॥ यथा ॥ प्रथमन्यासेहृदयानंतरंनमोगणेभ्यइतिपृष्ठेइतिपार्श्वानंतरंविज्यंधनुरितिजठरइतिजान्वनंतरंसꣳसृष्टजिदितिजंघयोर्विश्वंभूतमितिगुल्फयोरिति ॥ प्रजननादिन्यासेचमूर्ध्न्यादित्यास्तिष्ठंत्वित्यनंतरंशिरसिमहापुरुषस्तिष्ठतु शिखायांचामुंडातिष्ठत्वितिन्यासानंतरंहिरण्यगर्भोयःप्राणतोब्रह्मजज्ञानंमहीद्यौरुपश्वासयाग्नेनययातेअग्नइमंयमेत्यष्टौमंत्रान्‌जपेत् ॥ अथात्मानमित्यादिभिर्ध्यायेत् ॥ ततऋषिदैवतच्छंदांसिस्मरेत् ॥ तदभावेजपादेर्वैयर्थ्यस्मरणात् ॥ तत्रसग्रहपक्षेमंत्राणामृष्यादीनिपूर्वोक्तग्रहस्थापनप्रकारेणज्ञेयानिविस्तरभियानात्रपुनःसंगृहीतानि ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ २९४ ॥ रुद्रस्यछंदर्ष्यादि ॥

श्रीः ॥ ततोरुद्रस्यर्ष्यादिस्मरेत् ॥ अथनमकानांप्रथमानुवाकेआद्यायाःकश्यपोद्वितीयायाआत्रेयस्तृतीयायाःकश्यपस्ततोद्वयोर्गौंतमस्ततएकस्याःकण्वस्ततोद्वयोर्मरुत्वांस्ततएकस्याभगवांस्ततस्तिसृणांनारदस्ततस्तिसृणांभगवान् द्वितीयानुवाकस्यमंडूकस्तृतीयानुवाकस्यभगवांश्चतुर्थानुवाकस्यदुर्वासाः पंचमषष्ठानुवाकयोर्भगवान्सप्तमानुवाकस्यहेमकोशोष्टमानुवाकस्यनवमानुवा

केचनमोवःकिरिकांतंभगवानवशिष्टस्याग्निर्दशमानुवाकेप्रथमस्यपुलहोद्वितीयस्यस्कंदस्ततोद्वयोर्मांडव्यस्ततएकस्यदेवराट्ततएकस्यभगवांस्ततएकस्यात्रिस्ततएकस्यवैयाघ्रस्ततएकस्यभगवांस्ततएकस्यवैराजस्ततएकस्यपुलहस्ततएकस्यनारदस्ततएकादशानुवाके आद्यानांचतुर्णांदुर्वासास्ततआसमाप्तिदेवलइत्यृषयः ॥ प्रथमानुवाकेआद्यस्यरुद्रस्ततएकस्यशंभुस्ततएकस्यस्कंदात्मारुद्रस्ततोद्वयोरुद्रस्ततएकस्यशंभुस्ततोद्वयोरादित्यात्मारुद्रस्ततएकस्यशंभुस्ततस्तिसृणांरुद्रस्ततस्तिसृणांभगवांस्ततोद्वितीयतृतीयानुवाकयोरुद्रश्चतुर्थपंचमषष्ठानुवाकानांशंभुःसप्तमानुवाकस्यरुद्रोष्टमानुवाकस्य नमोवःकिरिकेभ्यइत्यंतस्यनवमस्यभगवानवशिष्टस्यरुद्रो दशमानुवाकेचतुर्णांरुद्रस्ततएकस्यनंदीश्वरात्मारुद्रस्ततएकस्यभगवांस्ततएकस्यशंभुस्ततएकस्यरुद्रस्ततएकस्यभगवांस्ततोद्वयोःशंभुस्ततोवशिष्टानांरुद्रइतिदेवताः ॥ प्रथमानुवाकेआद्येअनुष्टुभौततएकास्वराडनुष्टुप्ततएकानिचृदनुष्टुप्ततएकानुष्टुप्ततएकाबृहदनुष्टुप्ततएकास्तारपंक्तिस्ततएकाषट्पदाजगती ततःसप्तानुष्टुभस्ततोष्टानुवाकयजूंषिततएकाप्रस्तारपंक्तिःपंचपदापंक्तिर्वाततएकानुष्टुप्ततश्चतस्रोजगत्यस्ततस्तिस्रस्त्रिष्टुभस्ततएकापंचपदात्रिष्टुप्महाबृहतीवा ततोद्वादशानुष्टुभस्ततस्त्रीणियजूंषिततस्तिस्रोनुष्टुभस्ततएकस्ययजुरितिच्छंदांसि ॥ अथचमकानामग्निःकांडऋषिःआद्याग्नावैष्णवीगायत्रीशिष्टानांवाजादयोन्नादिविशेषादेवतायजुश्छंदःजपेविनियोगइति ॥ एतदंतंविधाययजमानाचार्यब्रह्मसन्निधावृत्विग्भिःसावधानैःसंलापांतरमकुर्वद्भिःश्रीरुद्रंध्यायद्भिर्यजमानस्यकामःसिध्यतामितिचिंतयद्भिश्च स्वरवर्णविवेकपूर्वकंजपःकार्यः ॥ होमरुद्रेप्येवमेवहोमःकार्यः ॥ अभिषेकरुद्रेतुषष्ठन्यासानंतरंअग्निर्मेवाचिश्रितइत्यादियथालिंगमंगानिसंस्पृश्यात्मानंमहेश्वररूपंगंधपुष्पाक्षतधूपदीपैःप्रत्यक्षैर्मानसैर्वाआराध्य आराधितोमनुष्यैस्त्वमितित्र्यंबकंयजामहइतिआत्वावहंतुहरयःसचेतसइतिसद्योजातंप्रपद्यामीतिच

शिवमावाह्य सद्योजातायवैनमोनमइत्यासनंदत्वा भवेभवेनातिभवेभवस्वमामितिपाद्यंदत्वा भवोद्भवायनमइत्यापोहिष्ठेतितिसृभिश्चस्नानंदत्वा भवंदेवंतर्पयामि शर्वंदेवंईशानंदेवंपशुपतिंदेवंरुद्रंदेवंउग्रंदेवंभीमंदेवंमहांतंदेवंतर्पयामीतितर्पयित्वाज्येष्ठाय नमइत्याचमनीयंदत्वाश्रेष्ठायनमइतिमधुपर्कंकालायनमइतिगंधंकलविकरणायनमइतिपुष्पंसर्वभूतदमनायनमइतिधूपंमनोन्मनायनमइतिदीपं भवोद्भवायनमइतिनैवेद्यंदत्वातूष्णीमाचमनीयंदत्वाअष्टौपुष्पाणिभवादिनामभिर्भवायदेवायनमइत्येवमादिप्रयोगेणसमर्प्यअघोरेभ्योथघोरेभ्यइतिमंत्रेणोपस्थाय हिरण्यरजतताम्रादिपात्रेणसंततधारयादुग्धादिनोदकेनवाभिषिच्यपुनःपूजयेदिति ॥ इतिरुद्रजपादौचसर्वसाधारणएषविधिः ॥ रुद्रस्यनमकाध्यायात्मकस्यरूपमात्रजपादौचमकाध्यायोपिसकृदावर्तनीयः ॥ रुद्रीजपादौतुप्रत्यावृत्त्यैकैकश्चमकानुवाकोयोजनीयः ॥ एतादृश्याश्चरुद्र्याएकादशावृत्तौलघुरुद्रः ॥ तदेकादशावृत्तौमहारुद्रः ॥ तदेकादशावृत्तौअतिरुद्रःसंपद्यते ॥ तत्रजपेभिषेकेचनमोवःकिरिकेभ्यइति सहस्राणिसहस्रशइति नमोरुद्रेभ्योयेपृथिव्यामितिचैतेयथाध्ययनमेवपठनीयाः ॥ होमेतुविशेषोवक्ष्यते ॥ रुद्रस्यसंकल्पादिब्राह्मणभोजनपर्यंतंयजमानाचार्यब्रह्मर्त्विजांनियमाः हविष्यभोजनंब्रह्मचर्यंभूशय्यापतिताद्यसंभाषणमक्रोधःशुचितेत्यादयोद्रष्टव्याः ॥ एवंजपंसमाप्यहृदयादिप्रागुक्तंपंचांगन्यासंकृत्वारुद्रायजपंनिवेदयेत् ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ २९५ ॥ मंडपकुंडस्थंडिलादिप्रमाणं ॥

श्रीः ॥ तदंगहोमार्थंहोमरुद्रेचप्रधानहोमार्थंमंडपंकुंडंचकुर्यात् ॥ इदंचद्वयंहोमांगमेवअनावश्यकंच ॥ करणेफलाधिक्यं ॥ तत्रमंडपोष्टहस्तोदशहस्तश्चकनिष्ठः द्वादशहस्तचतुर्दशहस्तश्चमध्यमः षोडशहस्तोष्टादशहस्तश्चोत्तमः ॥ सर्वेचतुरस्राश्चतुर्द्वा

राःकार्याः ॥ तत्राष्टहस्तादिमंडपांस्तावन्मानसूत्रेणप्राच्यादिसाधनपुरःसरंसमचतुरस्रान्साधयित्वा तत्सूत्रंत्रेधाविभागेनपातयित्वाबाह्येषुद्वादशसूत्रसंपातेषुद्वादशस्तंभान्निखनेत् ॥ चतसृषुदिक्षुद्विहस्तचतुरंगुलाधिकद्विहस्ताष्टांगुलाधिकद्विहस्तविस्तृतानिद्वाराणिकर्तुंद्वारशाखाख्यंस्तंभद्वयंनिखेयं ॥ एतेचविंशतिस्तंभाःपंचहस्ताःकार्याः ॥ तेषामुपरिचूडासुसरंध्रकाष्ठानितिर्यग्देयानि ॥ द्वारसंमुखतयाचहस्तमात्राद्बहिःपूर्वादिप्रादक्षिण्यक्रमेणाश्वत्थोदुंबरप्लक्षवटशाखाकृतानिपंचषट्सप्तहस्तोच्छ्रायाणि अधममध्यमोत्तममंडपेषुहस्तद्वयसपादहस्तद्वयसार्धहस्तद्वयविस्तृतानितोरणानिकार्याणि ॥ तोरणानांचोपरितिर्यक्फलकेषुशैवकर्मत्वात्त्रिशूलाकाराःपंचसप्तनवांगुलाःकनिष्ठमध्यमोत्तममंडपेषुमध्येकीलानिखेयाः ॥ मध्यसूत्रसंपातचतुष्टयेचाष्टहस्ताश्चत्वारःस्तंभाश्चूडासुतिर्यक्सरंध्रकाष्ठसहितानिखेयाः ॥ मध्यत्रिभागेचसौंदर्यार्थंउच्छ्रितंसृजेत् ॥ सर्वेचस्तंभाःपंचमांशेनसूत्रसंपातस्थानाद्बहिर्निखेयाः ॥ मंडपश्चोपरिपरितश्चद्वारवर्जंयज्ञियतृणादिनिर्मितकटादिभिश्छादनीयइति ॥ मंडपेचमध्यमभागेकुंडं[1] कुर्यात् ॥ मध्यभागएवकुंडमितिसाधितमन्यत्र ॥ तत्रवक्ष्यमाणग्रहरुद्रहोमाहुतिसंख्याविशेषेणकुंडपरिमाणविशेषाउच्यंते ॥ तत्रएकोनपंचाशदाहुतिपर्यंतंस्थंडिलमेव ॥ तच्चअष्टादशांगुलादिपरिमाणंतत्रैकोनपंचाशदंगुलादाहस्तांतंचतुरस्रमंगुलोत्सेधंचतुरंगुलोत्सेधंवा ॥ पंचाशदादिनवनवत्याहुतिपर्यंतंमुष्टिमात्रं ॥ कुंडंतुशताद्येकोनसहस्रपर्यंतंअरत्निमात्रं ॥ सहस्राद्येकोनायुतपर्यं

---

[1] कुंडदीपेहस्तादिकुंडानांपृथगंगुलमानं ॥ सिद्धा २४ वेदाग्नयो ३४ भूचतुर ४१ इभयुगा ४८ रामबाणा ५३ गजाक्षाः ५८ त्र्यंगाः ६३ शैलर्तवो ६७ व्यद्रय ७२ इषुगिरयो ७५ हस्ततोमानमत्र । अंगुल्योऽधोयवाःस्युःख० ख० शर ५ ख० शरां ५ गा ६ ढिध ४ शैला ७ भ्र० शैला ७ अब्ध्यस्रेकुंडसिद्ध्यैहरिपदविधु १० हस्तांतमेवंबुधोक्ताः ॥ इति ॥

तंहस्तमात्रं अयुताद्येकोनलक्षपर्यंतंद्विहस्तं लक्षाद्येकोनदशलक्षपर्यंतंचतुर्हस्तं दशलक्षाद्येकोनकोटिपर्यंतंषड्ढस्तं कोटिमारभ्याधिकहोमेष्टहस्तं ॥ तत्रैवाधिकतरहोमेदशहस्तमितिकेचित् ॥ कुंडानिचब्राह्मणक्षत्रियविशांचतुरस्रवृत्तचंद्रार्धाभानिकार्याणि ॥ सर्वकार्यसिद्धिपुत्रसुखावाप्तिवैरिनाशशांतिमारणच्छेदनवृष्टिरोगनाशाभिचारिकशांतिभूतोत्सादनादिदशविधकामनायांचतुरस्रयोन्यर्धचंद्रत्र्यस्रवृत्तषडस्रपद्माष्टास्रसप्तास्रपंचास्राणिसर्वेषांकार्याणि ॥ काम्यस्यनित्यनैमित्तिकबाधकत्वात् ॥ एतेषांचकरणप्रकारोन्यतोऽवगंतव्यःगौरवभयान्नेहोच्यते ॥ कुंडानांचखननंसूक्ष्मद्रव्यहोमेपंचदशचतुर्विंशांशैःकार्यं ॥ स्थूलद्रव्येतुविस्तारसमंकार्यं ॥ततश्चतुर्विंशांशंकंठंत्यक्त्वानवभिश्चतुर्विंशांशैर्मेखलात्रयंकुर्यात् ॥ तत्रबहिर्मेखलाद्व्यंगुलोत्सेधविस्तारा द्वितीयातदुपरित्र्यंगुलोत्सेधविस्तारा तृतीयातदुपरिचतुरंगुलोत्सेधविस्तारा ततःपश्चिमेमेखलोपरिकुंडविस्तारार्धदीर्घांकुंडविस्तारतृतीयांशविस्तृतामश्वत्थदलाकारांकुंडचतुर्विंशांशकृतमेखलापश्चिमतःप्रविष्टनालाग्रामुभयतोमृत्पिंडद्वययुतांकुंडमध्यप्रविष्टाग्रांचतुर्विंशांशोत्सेधांपश्चादुन्नतांयोनिंभूमितोरचयेत् ॥ तत्रद्वितीयमेखलायांपरिधिपरिस्तरणार्थमंतरंरक्षेत् ॥ ततःकुंडमध्येकुंडचतुर्विंशांशद्वयोच्चमंशचतुष्टयविस्तृतंतत्तत्कुंडाकारंपद्माकारंवानाभिंकुर्यात् ॥ तत्रचयोनिकुंडेयोनिंपद्मकुंडेचनाभिंनकुर्यात् ॥इहकुंडमेखलायोन्यादौपक्षांतराणिगौरवभयान्नोक्तानि॥कुंडाशक्तौतुएकहस्तादिप्रमाणंचतुरस्रंतत्तद्धोमेस्थंडिलंकार्यं॥ स्थंडिलेचमेखलादिवर्तुलाद्याकारताचनभवति ॥ अंगुलोत्सेधचतुरस्रत्वादिनानैराकांक्ष्याद्विरोधाच्चेतिसंक्षेपः ॥ ततोमंडपांतरीशानदिग्भागेरुद्रवेदिकांसग्रहपक्षेग्रहवेदिकांचकुर्यात् ॥ तत्रचदक्षिणतोग्रहवेदिकाउत्तरतोरुद्रवेदिका ॥ ग्रहाणांपूर्वांगत्वेन

प्राक्पूजनीयत्वेनपश्चात्यरुद्रपूजायाउदक्संस्थत्वापेक्षणात् ॥ वेदिश्चद्व्यंगुलत्र्यंगुलोच्छ्रायद्व्यंगुलविस्तारवप्रद्वययुता वप्रोपरिससांगुलोत्सेधहस्तविस्तृताचसुश्लक्ष्णाकार्या सर्वशांतिकपौष्टिकानांग्रहमखविकृतित्वात् ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ २९६ ॥ अथप्रयोगः ॥

श्रीः ॥ एवंमंडपकुंडादिनिर्मायजपरुद्रेजपांतेशुभेहनिहोमरुद्रेतुआचार्यादिपूजांतेशुभेकालेमंडपपूजाद्युपयुक्तसंभारान्संभृत्यततःशुक्लांबरधरःशुक्लमाल्यानुलेपनःसपत्नीकःसाचार्यर्त्विक्कोयजमानोमंगलघोषेण संपूर्णकलशहस्तोभद्रंकर्णेभिरितिमंत्रघोषेणमंडपंप्रदक्षिणीकृत्यपश्चिमद्वारेणप्रविशेत् ॥ ततोमंडपांतःपश्चिमदेशेउपविश्याचम्यदेशकालौस्मृत्वास्वयंब्राह्मणद्वारावाकृतस्यामुकरुद्रस्यजपांगत्वेन समग्रपक्षेणदशांशेनशतांशेनवावक्ष्यमाणद्रव्येष्वमुकद्रव्येणाहंब्राह्मणद्वारावायथाशक्तिहोमंकरिष्यइतिजपरुद्रेसंकल्पयेत् ॥ ततोजपरुद्रेहोमरुद्रेचगणेशपूजनंमंडपदेवतास्थापनादिचकरिष्यइतिसंकल्प्यषोडशोपचारैर्गणपतिंसंपूज्य ततोगौरसर्षपैःसर्वतोमंडपांतरवकिरेत् ॥ तत्रमंत्राः ॥ यदत्रसंस्थितंभूतंस्थानमाश्रित्यसर्वदा ॥ स्थानंत्यक्त्वातुतत्सर्वंयत्रस्थंतत्रगच्छतु ॥ अपक्रामंतुभूतानिपिशाचाःसर्वतोदिशं ॥ सर्वेषामविरोधेनब्रह्मकर्मसमारभे ॥ इति ॥ ततःपंचगव्येनकुशैःसर्वत्र प्रोक्षणंकार्यं ॥ शुचीवोहव्येतिआपोहिष्ठेतितृचेनच ॥ ततःकृतांजलिःस्वस्त्ययनंतार्क्ष्यमितिमंत्रद्वयंजपेत् ॥ ततोवास्तुपूजनं ॥ आचार्योवास्तुहोमार्थंमंडपनैर्ऋत्येस्थंडिलंविधायतदीशानभागेहस्तमात्रांमृदावेदिंविधायईशानादिकोणचतुष्के ॥ विशंतुभूतले नागा० इत्यादिशंकुरोपणबलिदानवास्तुदेवतावाहनादिदेवप्रतिष्ठायामुक्तवत्कुर्यात् ॥ ततआचार्योग्निस्थापनादिसामान्यप्रधानांतंकृत्वोदुंबरादियज्ञियसमित्तिलाज्यचरून्प्रत्येकमष्टशतमष्टाविंशतिमष्टौवा प्रणवादिनमोंततत्तन्नाममंत्रैर्जुहुयात् ॥ द्रव्या

णांविकल्पइतिपदार्थादर्शे ॥ ततोवास्तुंवास्तोष्पतेप्रतिजानीह्यस्मानितिचतुर्भिस्तैरेवद्रव्यैःप्रतिद्रव्यं २८ पुनस्तैरेवचतुर्भिर्मंत्रैर्वास्तोष्पतेध्रुवास्थूणामितिच ॐ वास्तोष्पतयेनमइतिवापंचबिल्वफलानितद्बीजानिवाजुहुयात् ॥ ततःअंगहोमादिपूर्णाहुत्यंतं कृत्वाब्रह्मादिभ्यःपायसेननाममंत्रैर्बलिंदत्वापावमानेनराक्षोघ्नेनचसूक्तेनमंडपंत्रिसूत्र्यावेष्टयित्वाशांतिकलशोदकेन यजमानमभिषिच्यस्नापयेत् ॥ ततोयजमानउत्तरपूजांविधायदेवताविसृज्यब्राह्मणान्भोजयेदिति ॥ एतावत्यशक्तौबलिमात्रंदद्यात् ॥ अतएवशारदातिलकेपायसान्नैर्बलिंहरेदित्येवोक्तंनहोमादीतिसांप्रदायिकाः ॥ तस्मिन्पक्षेमंडलदेवतापूजनंबलिदानंसूत्रवेष्टनंचेत्यनुष्ठानमिति ॥ (मंडपप्रतिष्ठापूर्वंपंचकुंडीदेवप्रतिष्ठाप्रयोगेयथावदुक्तेतिनात्रपुनःसंगृहीता) ॥ ततोयजमानोऽग्न्यायतनाद्दक्षिणतउपविशेत् ॥ आचार्यस्तुमंडपेकुंडपश्चिमतउपविश्याचम्यप्राणानायम्यामुककर्मण्यग्निप्रतिष्ठांकरिष्ये ॥ तदंगतयाकुंडसंमार्जनमेखलायोनिदेवतास्थापनपूजनादिकरिष्येइतिसंकल्प्याग्न्यायतनंसंमृज्यकुशोदकेनसंप्रोक्ष्यइदंविष्णुरितिमंत्रेणोपरिमेखलायांश्वेतवर्णालंकृतायांविष्णुमावाह्यपूजयेत् मध्यमेखलायांरक्तवर्णालंकृतायांब्रह्मजज्ञानमितिब्रह्माणं अधोमेखलायांकृष्णवर्णालंकृतायांमृडानोरुद्रइतिरुद्रं योन्यांरक्तवर्णालंकृतायांगौरीमिमायेतिगौरीं ॥ ततःस्वशाखोक्तमार्गेणाग्निंप्रतिष्ठाप्यग्रहवेदिकायांसर्वतोभद्रंविरच्यब्रह्मादींस्थापयेत्॥ तत्तन्मंत्रैरेवक्रमेणपूजयित्वातत्तन्मंत्रैर्वानाममंत्रैर्वाप्रत्येकंदशदशाज्याहुतीर्हुत्वाउपहारंनिवेदयेत् ॥ क्षीरोदनंब्रह्मणे घृतान्नमुदकाभिमंत्रितमिंद्राय आज्यौदनमग्नये माषान्नंयमाय कृष्णव्रीह्यन्नंपुराणघृताक्तं निर्ऋतये नवनीतौदनंवरुणाय यवौदनंवायवे प्रैयंगवौदनंसोमाय गावोधुकमीशानाय अन्येभ्योयथालाभंसर्वेभ्योवानैवेद्यशेषान्नेनदिग्बलिःकार्यइति ॥ ततोवेद्यांनवंवस्त्रंनिधायतत्रकर्णिकामध्येष्टदलंविधायतत्रग्रहमंडलानिविलिख्यनवग्रहदेवतास्था

पनंपूर्वोक्तग्रहयज्ञक्रमेणकृत्वाइंद्रादिलोकपालावाहनांतेऽत्रविशेषः ॥ रवेःपूर्वेशेषं सोमस्याग्रेवासुकिं भौमस्याग्रेतक्षकं बुधोत्तरे कर्कोटकं बृहस्पतेरग्रेपद्मं शुक्रोत्तरेमहापद्मं शनिपश्चिमेशंखपालं राहोःपुरःकंबलं केतोःपुरःकुलिकंचनाममंत्रेणस्थापयेत् ॥ ततोबहिर्भूगृहे अश्विन्यादिसप्तनक्षत्राणिविष्कंभादिसप्तयोगाःबवबालवकरणेसप्तद्वीपानिऋग्वेदश्च ॥ दक्षिणेपुष्यादिसप्तनक्षत्राणिधृत्यादिसप्तयोगाःकौलवतैतिलकरणेसप्तसागराःयजुर्वेदश्च ॥ पश्चिमेस्वात्यादिसप्तनक्षत्राणिवज्रादिसप्तयोगाः गरवणिजकरणेसप्तपातालानिसामवेदश्च ॥ उत्तरेअभिजिदादिसप्तनक्षत्राणिसाध्यादिषड्योगाःविष्टिकरणंभूराद्याःसप्तलोकाःअथर्ववेदश्च ॥ वायव्येध्रुवःसप्तर्षयश्च ॥ ततोयथावकाशंगंगाद्याःसप्तसरितःसप्तकुलाचलाः अष्टौवसवः एकादशरुद्राः द्वादशादित्याः एकोनपंचाशन्मरुतः षोडशमातरः षडृतवः द्वादशमासाः द्वेअयने पंचदशतिथयः षष्टिसंवत्सराः सुपर्णाः नागाः सर्पाः यक्षाः गंधर्वाः विद्याधराः अप्सरसः रक्षांसि भूतानि मनुष्याः इत्येतेस्थाप्याः ॥ अत्रकेवलनवग्रहाःस्थाप्याइत्येकःपक्षः ॥ विनायकादिपंचलोकपालांताद्वात्रिंशद्देवताइत्यन्यः ॥ अष्टौदिक्पालसहिताइत्यन्यः ॥ शेषादिमनुष्यांतैःसहिताइतिवा एतेषुपक्षेषुबहुत्वाल्पत्वेनतारतम्यंद्रष्टव्यं ॥ ततःपौरुषसूक्तन्यासपंचांगन्यासपूर्वकंषोडशोपचारैःपूजनंकुर्यात् ॥ अशक्तौ ॐ आदित्यायनमइदमासनमित्याद्यावाहनक्रमेणप्रणवादिनमोंतैर्नाममंत्रैस्तत्तद्दैवत्यैर्वाप्रत्येकंपूजयेत् ॥ एतावत्यशक्तावावाहितादित्यादिदेवताभ्योनमइतिमंत्रेणवासर्वान्पूजयेत् ॥ ततोग्रहवेदीशानभागेअव्रणमकालकंबहिर्दध्यक्षतविभूषितंचंदनमालाविभूषितंकलशंमहीद्यौरित्यादिग्रहयज्ञवत्संस्थाप्यसंपूज्यप्रार्थयेच्च ॥ ततोरुद्रपीठेचतुर्विंशतिरेखात्मकमष्टलिंगतोभद्रंविरचयेत् ॥ अत्रापिप्रागुक्ताब्रह्माद्यामंडलदेवताःस्थापयेत् ॥ तदुपरिपीठादौरुद्रयंत्रंरचयेत् ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ २९७ ॥ रुद्रयंत्रंस्कांदोक्तम् ॥

प्रणम्यजगतामीशमुमादेहार्धधारिणं ॥ यंत्रोद्धारमहंवक्ष्येरुद्रकल्पानुसारतः ॥ मध्येवृत्तंसमालिख्यतन्मध्येचदशास्रकं ॥ बहिरष्टदलंपद्मंततःषोडशपत्रकं ॥ चतुर्विंशतिपत्राढ्यंद्वात्रिंशत्पत्रकंतथा ॥ चत्वारिंशत्पत्रकंतुवृत्तंसूर्यसमप्रभं ॥ पंचपद्मात्मकंवृत्तंचतुरस्रंचभूगृहं ॥ सत्वंरजस्तमइतित्रिगुणैःपरितोवृतं ॥ चतुर्द्वारंद्वारदेशेबहिर्नागसमावृतं ॥ रुद्रपीठमितिख्यातंदेवतास्तत्रविन्यसेत् ॥ चत्वारिंशच्छतंचैकंदेवतानामुदाहृतं ॥ कर्णिकामध्यदेशेतुरुद्रंपंचास्यमालिखेत् ॥ नमोभगवतेरुद्रायेतितारादिकंन्यसेत् ॥ सोयंदशाक्षरोमंत्रःसर्वकामार्थसिद्धिदः ॥ प्रणवादिनमोंतानिपंचास्यानिततःपरं ॥ सद्योजातंवामदेवमघोरंतदनंतरं ॥ ततस्तत्पुरुषंप्रोक्तमीशानंपंचमंक्रमात् ॥ प्रधानमिदमाख्यातंप्रथमावरणेततः ॥ दलेष्वष्टसुनंद्यादीन्पूर्वादिक्रमतोन्यसेत् ॥ पूज्यपूजकयोर्मध्येप्राचीस्याद्यंत्रलेखने ॥ आदौनंदीमहाकालगणेशवृषभान्क्रमात् ॥ अनंतरंभृंगिरिटीस्कंदोमाचंडसंज्ञकाः ॥ षोडशारेततःपद्मेद्वितीयावरणेयजेत् ॥ अनंतंष्वतथासूक्ष्मंशिवंचैकपदंतथा ॥ एकरुद्रंत्रिमूर्तिंचश्रीकंठंवामदेवकं ॥ ज्येष्ठंश्रेष्ठंतथारुद्रंकालंकलविकरणं ॥ बलंबलविकरणंचबलप्रमथनंतथा ॥ तृतीयावरणेपद्मेचतुर्विंशद्दलेतथा ॥ अणिमामहिमाचैवगरिमालघिमातथा ॥ प्राप्तिःप्राकाम्यमीशित्वंवशित्वंचाष्टसिद्धयः ॥ ततःपरंक्रमेणैवन्यसेद्ब्राह्म्यादिदेवताः ॥ ब्राह्मीमाहेश्वरीचैवकौमारीवैष्णवीतथा ॥ वाराह्यैंद्रीचचामुंडाचंडिकाचेतिताःक्रमात् ॥ ततोष्टस्वसितांगादीन्भैरवान्विन्यसेत्पुनः ॥ असितांगोरुरुश्चंडःक्रोधउन्मत्तभैरवः ॥ कालभीषणसंहारभैरवाश्चाष्टकीर्तिताः ॥ द्वात्रिंशत्पत्रकेपूर्वंभवाष्टकमुदाहृतं ॥ भवःशर्वश्चईशानस्ततःपशुपतिःपरं ॥ रुद्रश्चोग्रश्चभीमश्चमहांश्चैवततःपरं ॥ शेषोनंतोवासुकिश्चतक्षकश्चकुलीरकः ॥ कर्कोटकः

शंखपालःकंबलाश्वतरस्तथा ॥ ततोष्टसुन्यसेद्वैन्यंपृथुंहैहयमर्जुनं ॥ शाकुंतलेयंभरतंनलंराममितिक्रमात् ॥ ततःकुलाचलानष्टौदलेष्वष्टसुविन्यसेत् ॥ हिमवान्निषधोविंध्योमाल्यवान्पारियात्रकः ॥ मलयोहेमकूटश्चगंधमादनसंज्ञकः ॥ चत्वार्यावरणान्येवंपंचमावरणंततः ॥ चत्वारिंशद्दलेपद्मेपंचमावरणेन्यसेत् ॥ इंद्राद्यष्टौलोकपालानष्टसुक्रमतोलिखेत् ॥ इंद्रमाग्नियमंचैवनिर्ऋतिंवरुणंतथा ॥ वायुंकुबेरमीशानंदलेष्वष्टसुविन्यसेत् ॥ इंद्रादिलोकपालानामष्टौशक्तीस्ततोन्यसेत् ॥ शचीस्वाहाचवाराहीखड्गिनीवारुणीतथा ॥ मृगारूढाचकौबेरीशूलिनीचाष्टमीतथा ॥ ततोष्टानामायुधानिवज्रादीन्यष्टसुन्यसेत् ॥ वज्रंशक्तिर्दंडखड्गौपाशांकुशगदाअपि ॥ त्रिशूलंलोकपालानामायुधानिक्रमान्न्यसेत् ॥ ततोष्टौवाहनान्येषामष्टसुक्रमतोन्यसेत् ॥ ऐरावतंतथामेषंमहिषंश्वेतसंज्ञकं ॥ मकरंचमृगंचैवनरंचवृषभंतथा ॥ ऐरावतादयोप्यष्टदिग्गजास्तदनंतरं ॥ ऐरावतःपुंडरीकोवामनःकुमुदोंजनः ॥ पुष्पदंतःसार्वभौमःसुप्रतीकश्चदिग्गजाः ॥ भूगृहांतःपुनर्लेख्याःपंचपद्मात्मकाद्बहिः ॥ इंद्रंविन्यस्यपूर्वस्यामाग्नेय्यामग्निमेवच ॥ दक्षिणस्यांयमंचैवनैर्ऋत्यांनिर्ऋतिंतथा ॥ प्रतीच्यांवरुणंवायुंवायव्यांविन्यसेत्ततः ॥ कुबेरंचैवकौबेर्यामीशान्यामीशमालिखेत् ॥ विरूपाक्षंतुविन्यस्येदाग्नेय्यामग्नियोगतः ॥ नैर्ऋत्यांनिर्ऋतेर्योगेविश्वरूपंचविन्यसेत् ॥ वायव्यांवायुयोगेचलिखेत्पशुपतिंतथा ॥ ईशान्यामूर्ध्वलिंगंचविन्यसेदीशयोगतः ॥ प्रागादिक्रमतोलेख्याःशेषाद्याभूगृहाद्बहिः ॥ विप्रवर्णंश्वेतरूपंसहस्रफणमंडितं ॥ शेषंविन्यस्यपूर्वस्यांपूजयेदुपचारकैः ॥ तक्षकंवैश्यवर्णंचनीलंपंचशतैःफणैः ॥ युक्तमुत्तुंगकायंचआग्नेय्यांदिशिविन्यसेत् ॥ अनंतंविप्रवर्णंचतथाकुंकुमवर्णकं ॥ सहस्रफणसंयुक्तंदक्षिणस्यांप्रपूजयेत् ॥ वासुकिंक्षत्रियंपीतवर्णंसप्तशतैःफणैः ॥ युक्तमुत्तुंगकायंचनैर्ऋत्यांदिशिविन्यसेत् ॥ शंखपालंक्षत्रियंचपीतंसप्तशतैःफणैः ॥ युक्तमावाह्यवारुण्यांपूजयेद्गंधधू

पकैः ॥ महापद्मंवैश्यवर्णयुक्तंपंचशतैःफणैः ॥ युक्तमुत्तुंगकायंचवायव्यांदिशिपूजयेत् ॥ कंबलंशूद्रवर्णचकृष्णंत्रिंशत्फणैर्युतं ॥ कौबेर्यांदिशिविन्यस्यपूजयेच्चविधानतः ॥ कर्कोटकंशूद्रवर्णश्वेतंत्रिंशत्फणैर्युतं ॥ ईशान्यांदिशिविन्यस्यपूजयेद्विधिवत्ततः ॥ रुद्रपीठमिदंसर्वरुद्रकल्पेषुविश्रुतं ॥ शंभुनास्वयमाख्यातंभक्तानुग्रहकाम्यया ॥ कुंकुमागरुकर्पूरैर्भूर्जपत्रेथवापटे ॥ लिखितं पूजयेद्भक्त्यासर्वकामार्थसिद्धये ॥ यंत्रंमंत्रमयंप्रोक्तमाख्यातादेवतेतिच ॥ पूजनीयंप्रयत्नेनतेनेदंदेवतामयं ॥ अग्निचोरभयंतत्रनचराजभयंक्वचित् ॥ यत्रेदंलिखितंयंत्रंपूज्यतेविधिवत्सदा ॥ इतिस्कंदपुराणेरुद्रयंत्रं ॥ तद्यथा ॥ कर्णिकायां ॥ ॐ नमोभगवतेरुद्रायेतिदशाक्षरः ॥ ततःप्रथमकोष्ठएवप्रागादिक्रमेणमध्येच ॐ सद्योजातायनमः वामदेवाय अघोराय तत्पुरुषाय ईशानाय ८ ॥ ततःप्रागादिक्रमेणनंदी महाकालः गणेश्वरः वृषभः भृंगिरिटिः स्कंदः उमा चंडीश्वरः ८ इतिप्रथमावरणं ॥ अनंतः सूक्ष्मः शिवः एकपात् एकरुद्रः त्रिमूर्तिः श्रीकंठः वामदेवः ज्येष्ठः श्रेष्ठः रुद्रः कालः कलविकरणः बलविकरणः बलः बलप्रमथनः १६ इतिद्वितीयं ॥ अणिमा महिमा लघिमा गरिमा प्राप्तिः प्राकाम्यं ईशिता वशिता ब्राह्मी माहेश्वरी कौमारी वैष्णवी वाराही ऐंद्री चामुंडा चंडिका असितांगभैरवः रुरुभैरवः चंडभैरवः क्रोधभैरवः उन्मत्तभैरवः कपालभैरवः भीषणभैरवः संहारभैरवः २४ इतितृतीयावरणं ॥ भवः शर्वः ईशानः पशुपतिः रुद्रः उग्रः भीमः महान् शेषः अनंतः वासुकिः तक्षकः कुलीरः कर्कोटकः शंखपालः कंबलाश्वतरः वैन्यः पृथुः हैहयः अर्जुनः शाकुंतलेयः भरतः नलः रामः हिमवान् निषधः विंध्यः माल्यवान् पारियात्रकः मलयः हेमकूटः गंधमादनः ३२ इतिचतुर्थं ॥ इंद्रः अग्निः यमः निर्ऋतिः वरुणः वायुः कुबेरः ईशानः शची स्वाहा वाराही खड्गिनी वारुणी वायवी कौबेरी ईशानी वज्रं शक्तिः दंडः खड्गः पाशः अंकुशः

गदा त्रिशूलः ऐरावतः मेषः महिषः प्रेतः मकरः हरिणः नरः वृषभः ऐरावतः पुंडरीकः वामनः कुमुदः अंजनः पुष्पदंतः सार्वभौमः सुप्रतीकः ४० इतिपंचमं ॥ एवंपंचपद्मानिकृत्वा बहिश्चतुष्कोणंभूगृहं ॥ तत्रपूर्वेइंद्रः आग्नेय्यामग्निःविरूपाक्षश्च दक्षिणेयमः नैर्ऋत्यांनैर्ऋतिःविश्वरूपश्च पश्चिमेवरुणः वायव्यांवायुःपशुपतिश्च उत्तरेकुबेरः ईशान्यामीशानःऊर्ध्वलिंगंच ॥ ततोभूगृहाद्बहिः पूर्वेविप्रवर्णंश्वेतंसहस्रफणंशेषंपूजयेत् ॥ वैश्यवर्णंनीलंपंचशतफणभूषितंतक्षकंआग्नेय्यां ॥ विप्रवर्णंकुंकुमाभंसहस्रफणमनंतंदक्षिणे ॥ क्षत्रियवर्णंपीतंसप्तशतफणयुतंवासुकिंनिर्ऋत्यां ॥ क्षत्रियवर्णंपीतंसप्तशतफणयुतंशंखपालंपश्चिमे॥ वैश्यवर्णंनीलंपंचशतफणयुतंमहापद्मंवायव्यां ॥ शूद्रवर्णंकृष्णंत्रिंशत्फणयुतंकंबलमुत्तरे ॥ शूद्रवर्णंश्वेतंत्रिंशत्फणयुतंकर्कोटकमीशान्यां ॥ एताःदेवताःप्रणवादिनमोंतैर्नामभिरावाह्यपूज्याः ॥ इतिस्कांदानुसारेणरुद्रपीठदेवताः ॥ ॥ ततोरुद्रपीठादीशानदिग्भागेपूर्ववत्कलशंसंस्थाप्यरुद्रजपार्थत्वेनब्राह्मणंवृणुयात् ॥ ततआचार्योग्निसमीपमेत्याग्नेःपश्चिमतउपविश्यतिस्रःसमिधआदायान्वाधानंकुर्यात् ॥ श्रद्धएहीत्यादिप्राणायामांतेऽस्मिन्रुद्रहोमेयायक्ष्यमाणादेवतास्तासर्वाःपरिग्रहीष्यामि जातवेदसमग्निमिध्मेनेत्यादिव्याहृत्यंते सग्रहपक्षेग्रहानमुकसंख्याभिरर्कादिसमिद्भिःचरुपक्षेऽमुकसंख्याभिश्चर्वाहुतिभिःकृतस्यजपस्यदशांशेनामुकद्रव्येणेत्युक्त्वा अधिदेवताद्यंगकत्वपक्षेअधिदेवतादीनमुकद्रव्येणामुकसंख्ययेत्युक्त्वा ॥ रुद्रममुकहोमपक्षेणैकोनसप्तत्युत्तरशतधामंत्रविभागपक्षाश्रयेणामुकद्रव्येणेत्युक्त्वारुद्रपीठदेवताएकैकाज्याहुत्या अंगहोमेवरुणंद्विरित्यादि एताःदेवताअद्यप्रभृतियक्ष्यइत्यंतमुक्त्वा व्याहृतिभिःसमिधोजुहुयात् ॥ द्रव्याण्याहुतिसंख्यामंत्रविभागाश्चवक्ष्यंते ॥ ततःपरिसमुह्यपरिस्तरणंकुर्यात् ॥ तच्चद्वितीयमेखलायांपश्चिमेचयोनिरंध्रेकार्यं ॥ परिधिनिधानमप्यत्रैव ॥ ततःप्रणीतापूरणांतेकृतेआ

चार्योब्रह्माणंपूर्ववृतमेवासनेदक्षिणतउपवेशयेत् पूर्वंयजमानवृतस्यैवब्रह्मणःपुनर्वरणस्यवैयर्थ्यात् ॥ ततःप्रणीताप्रणयनादिसमान्यप्रधानांतेयजमानोग्नेर्दक्षिणतोब्रह्मणःपश्चिमतउपविश्यसावधानउद्देशत्यागौकुर्यात् ॥ तत्रस्वयमेवचेद्धोमंकरोतितदाप्रात्याहुतिसूर्यायेदंनममेत्यादितत्तद्देवताभ्यस्त्यागंकुर्यात् नोत्सृजइति ॥ श्रद्धावत्कर्तृत्वात् ॥ यदाऋत्विजःप्रतिनिधयोवाहोमंकुर्युस्तदायजमानसामान्यप्रधानानंतरंयक्ष्यमाणाःसर्वादेवताउद्दिश्यहोष्यमाणानिचसर्वाणिद्रव्याणिनिर्दिश्यएताभ्योदेवताभ्यइदंद्रव्यमहमुत्सृज्येइतित्यजेत् बह्वृत्विगादिकर्तृकेहोमेप्रत्याहुतित्यागस्यकर्तुमशक्यत्वात् त्यागपूर्वकत्वाच्चहोमस्य ॥ सर्वहोमानंतरंत्यागस्यायुक्तत्वादिदानीमेवत्यागःकार्यइतिशिष्टाः ॥ ततआचार्यादयःसावधानायजमानाभीष्टसिद्धिंप्रार्थयंतोहोमंकुर्युः ॥

॥ २९८ ॥ हविर्द्रव्याणांनियमः ॥

श्रीः ॥ तत्रसग्रहपक्षेग्रहाणांसमिधः ॥ अर्कःपलाशःखदिरअपामार्गोथपिप्पलः ॥ औदुंबरःशमीदूर्वाकुशाश्चसमिधःक्रमादिति ॥ तत्संख्याचाष्टोत्तरशतमष्टाविंशतिरष्टौवैकैकस्य समिधश्चमधुसर्पिर्दधिरूपत्रिमध्वक्ताःकार्याः दधिस्थानेदुग्धंवा चरुस्तुकृताकृतः करणपक्षेपिप्रत्येकमेकैकाष्टाष्टाविंशत्यष्टोत्तरशताहुतिपक्षाः तत्रएकाहुतिपक्षेस्रुचावदानधर्मेणाचार्योग्नौजुहुयात् अष्टाद्याहुतिपक्षेचतुर्मुष्टिनिर्वापानंतरमनिर्वापेनवाचरुंबहुंनिर्मायाचार्यादयःसर्वेहस्तेनैवजुहुयुः । ततऋत्विजःकृतस्यग्रहजपस्यदशांशेनतिलैर्यवैर्मिश्रितैर्व्रीहिभिर्वाजुहुयुः । स्वतंत्रब्राह्मणपक्षेसएववाजुहुयात् । अधिदेवताद्यंगकत्वपक्षेत्रयोविंशतिदेवतानांसमिच्चरुतिलादिनासमानसंख्येनजुहुयात् । तत्रसमिधःपालाश्यःनिर्वापेचैतेभ्योनिर्वापः अधिदेवतादीनांचसमिच्चरुहोमसंख्याग्रहसंख्यातोन्यूनाकार्येतिशिष्टाः । चर्वेकाहुतिपक्षस्त्वत्रापिसाधारणः । एषांसमिधःकनिष्ठपक्षेप्रत्येकंचतस्रश्चतस्रइतिशिष्टाः ।

समिच्चरुसंख्यासमानैवचैषांतिलादिद्रव्याहुतिसंख्याबोद्धव्या। इंद्राद्यष्टाधिकांगत्वेपिअधिदेवतादिदेवताभ्योपिहोमःकार्यः । ग्रहादीनांचमंत्रास्तच्छंदोदेवतादिचग्रहपीठपूजायामुक्तं । अत्राहुतिप्रमाणं ॥ तत्रसर्वाःसमिधःप्रादेशमात्राःऋज्व्योनातिशुष्कार्द्राः तत्रदूर्वाणांतिसृणांतिसृणामेकैकाहुतिः कुशस्यतुत्र्यादिबहुपत्रस्यैव अर्काद्यभावेपालाश्यःप्रतिनिधयः । चरोस्त्वेकाहुतिपक्षेंगुष्ठपर्वमात्रमवदानं अन्यपक्षेषुग्रासमात्रत्वं । तिलादीनांतुप्रसृतिमात्राद्वादशपर्वपूरिकाचेतिप्रमाणेउत्तमे अष्टसहस्रमष्टशतंवेतिमध्यमे चतुरशीतिश्चतुःषष्टिर्वेतिकनिष्ठे ॥ अत्राहुतिसंख्या । तत्रनवग्रहसमिधांनवशतीद्विसप्ततिश्च यद्वाद्विशतंद्विपंचाशच्च अथवाद्विसप्ततिरेव । तेषामेवचरुपक्षेएकाहुतिपक्षेनव अन्यपक्षत्रयेसमित्समानैवसंख्यातिलादीनां जपदशांशस्तुसहस्राणिनवनवशतानिनवतिर्वेति । अधिदेवतादिपक्षेतत्समिधांषट्शतीचतुश्चत्वारिंशच्च एकशतंचतुरशीतिश्चवाद्वानवतिर्वा । चरुपक्षेतस्यषट्शतीचतुश्चत्वारिंशच्चशतंचतुरशीतिश्चवात्रयोविंशतिर्वा। तिलादेस्तुविकल्पेनसमिच्चरुसमैवसंख्येति । इंद्रादिपक्षेतत्समिधांद्विशतीचतुर्विंशतिश्चचतुःषष्टिर्वाद्वात्रिंशद्वा । चरुपक्षेतस्यद्विशतीचतुर्विंशतिश्चचतुःषष्टिर्वाअष्टौवा । तिलादेस्तुसमिच्चरुसंख्यैवेति तत्तत्पक्षेसर्वाःसंख्याएकीकृत्यमहासंख्याबोद्धव्या। अत्रचकनिष्ठपक्षाश्रयणेपिसांगतैव मध्यमोत्तमपक्षाश्रयणेतुतत्तत्फलेतारतम्यंद्रष्टव्यं ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ २९९ ॥ रुद्रमंत्रविभागः ॥

श्रीः ॥ एवंग्रहहोमंविधाय ततःप्रागुक्तन्यासपूर्वकंप्रागुक्तार्षेयादिस्मरणपूर्वकंचश्रीरुद्रंध्यायन्स्वयंजुहुयात् । अशक्तावेवंप्रतिनिधयोजुहुयुः । पुत्राद्यर्थेंमहारुद्रेत्वेवमृत्विजोजुहुयुः । तत्रद्रव्याणिकृष्णतिलाः यवाः मिश्रिताउभये व्रीहयः आज्यंचेति ।

पुत्रार्थमहारुद्रेत्वाज्यपरिप्लुतादूर्वाः। अयंचहोमःप्रधानभूतेहोमरुद्रेजपरुद्रांगहोमेवारूपादिपंचस्वपिहोमेषु ॥ अथजपरुद्रस्यांगभूतोहोमस्त्रेधासमग्रहोमोदशांशहोमःशतांशहोमश्चेति। होमरुद्रेतुपंचस्वपिसमग्रहोमएव। तत्रैतेषुत्रिष्वपिपक्षेषुषड्भिःप्रकारैर्मंत्रविभागः। एकधा१त्रेधा२षोढा३षोडशधा४अष्टाचत्वारिंशद्धा५एकोनसप्तत्युत्तरशतधा६चेति। अयंचनमकविभागएव। चमकेषुतुएतत्पक्षप्रदर्शनएवविशेषःस्पष्टीभविष्यति। एतत्पक्षप्रदर्शनएवचमकानांसंख्याप्युच्यते। तत्रैकधाविभागस्तावद्रूपेसमस्तनमकाध्यायेनैकाहुतिःचमकेष्वग्नाविष्णूइत्यृचाएकाहुतिंहुत्वा वाजश्चमइत्यादिसमग्राध्यायेनापराआहुतिरिति। यद्वाअग्नाविष्णूइत्येकाएकादशचमकानुवाकैरेकादशेति ततश्चरूपेसमग्रहोमेएकधाविभागपक्षेतिस्रस्त्रयोदशवाहुतयोभवंति १ ॥ त्रेधाविभागेपिरूपेआद्यैश्चतुर्भिरनुवाकैरेकाहुतिः अपरैश्चतुर्भिर्द्वितीया शेषैस्तिसृभिस्तृतीया। यद्वानमस्तइत्यारभ्यसभापतिभ्यश्चवोनमइत्यंतेनैका नमोअश्वेभ्यइत्यारभ्यनमःपार्यायचावार्यायचेत्यंतेनापरा नमःप्रतरणायचेत्यारभ्यसमाप्तिपर्यंतेनतृतीयेति चमकेपक्षद्वयंप्राग्वत्। ततश्चरूपेसमग्रहोमेत्रेधाविभागपक्षेपंचपंचदशवाआहुतयः २ ॥ षोढाविभागेरूपेत्रेधाविभागवदेवाद्यविभागाभ्यामाहुतिद्वयं तृतीयविभागेयएतावंतइत्यृगंतेनतृतीयाआहुतिः नमोरुद्रेभ्योयेपृथिव्यांयेषामन्नमिति नमोरुद्रेभ्योयेंतरिक्षेयेषांवातइति नमोरुद्रेभ्योयेदिवियेषांवर्षमिषवइत्यादिवाक्यशेषसहितैस्त्रिभिर्यजुर्भिराहुतित्रयमिति चमकेपूर्ववत्पक्षद्वयं। ततश्चरूपेसमग्रहोमेषोढाविभागपक्षेअष्टावष्टादशवाआहुतयः ३ ॥ षोडशधाविभागेरूपेनमस्तइत्यारभ्यनमस्तक्षभ्यइत्यंतेनप्रथमाहुतिः रथकारेभ्यश्चवइत्यतोनमःस्वायुधायचेत्यंतेनद्वितीया सुधन्वनेचेत्यतःसहस्राणिसहस्रधेत्येतदंतेनतृतीया सहस्राणिसहस्रशइत्यतःतेषाꣳसहस्रयोजनेइत्यर्धर्चंप्रत्येकसंबंधेनदशमंत्रैर्दशाहुतयःनमोरुद्रेभ्यइतिचप्राग्वत्त्रिभिर्यजुर्भिस्तिस्रइ

तिच्चमकेपक्षद्वयमुक्तं । ततश्चरूपेसमग्रहोमेषोडशधाविभागपक्षेअष्टादशाष्टाविंशतिर्वाआहुतयः ४ ॥ अष्टचत्वारिंशद्धाविभागेपिरूपे नमस्तइतिप्रथमानुवाकऋग्भिःपंचदशाहुतयः तत्राष्टमोमंत्रःषट्पादःततोष्टभिरनुवाकैरष्टौ दशमेनुवाकेद्वादशऋग्भिर्द्वादश एकादशानुवाकेप्राग्वद्दशभिर्दश नमोरुद्रेभ्यइतिपूर्ववत्त्रिभिर्यजुर्भिस्तिस्रइति चमकेप्राचीनंपक्षद्वयं । ततश्चरूपेसमग्रहोमेपंचाशत्षष्टिर्वाहुतयः ५ ॥ एकोनसप्तत्युत्तरशतधाविभागेपिरूपे तत्रप्रथमानुवाकेपंचदशर्ग्भिःपंचदशाहुतयः द्वितीयतृतीयचतुर्थानुवाकेषूभयतोनमस्कारैःसप्तचत्वारिंशद्भिर्यजुर्भिःसप्तचत्वारिंशत् पंचमषष्ठसप्तमाष्टमनवमानुवाकेषुपुरस्तान्नमस्कारैर्द्व्यशीतिभिर्यजुर्भिर्द्व्यशीतिः । एष्वपियजुःषुउभयतोनमस्कारत्वंकेचिदिच्छंति तत्रनमोभवायचरुद्रायचनमइतिपठित्वातमेव नमःशब्दंपुनरावर्त्यनमःशर्वायचपशुपतयेचनमइतिपठेदित्यादिज्ञेयं । तत्रपक्षद्वयेपिनमोवःकिरिकेभ्यइत्यादिमंत्रचतुष्टयेदेवानाꣳहृदयेभ्यइतिप्रत्येकमावर्तनीयं । अयंचनमोवःकिरिकेभ्यइत्यत्रसहस्राणिसहस्रशइत्यत्रनमोरुद्रेभ्योयेपृथिव्यामित्यत्रचयोनुषंगउक्तःसयदाएतैर्मंत्रैःप्रत्येकंहोमस्तदैव । यदातुनैभिःप्रत्येकंहोमस्तदाजपेएकधाहोमादावभिषेकेपारायणेचयथाध्ययनमेव पाठः । ततोदशमानुवाकेद्वादशर्ग्भिर्द्वादशाहुतयः एकादशानुवाकेप्राग्वद्दशभिर्दश नमोरुद्रेभ्यइतिचत्रिभिर्यजुर्भिस्तिस्रइति चमकेचपक्षद्वयंप्रागुक्तं । ततश्चरूपेसमग्रहोमेएकोनसप्तत्युत्तरशतधाविभागपक्षेएकोनसप्तत्युत्तरंशतंएकाशीत्यधिकशतंवा ६॥ रूपेदशांशशतांशहोमोनभवति । एवंवक्ष्यमाणदशांशशतांशहोमेऽवशिष्टदशांशशतांशहोमोनेतिकेचित् ॥ सर्वत्ररूपेआद्यविभागत्रयेदशांशाद्यसंभवेपिउत्तरविभागत्रयेदशांशादिप्राप्तिरस्तीत्यन्ये । अयमेवचशिष्टैरादृतःपक्षः । तत्ररूपेदशांशहोमेषोडशधाविभागपक्षेआहुतिद्वयंदशांशः । अर्धाधिकेअल्पांतरत्वेनसमस्ताहुतिग्रहणात् । तच्चाद्याभ्यांमंत्राभ्यां । यद्वाआद्येनांत्येन

चमंत्रेणेतियाज्ञिकाः । तत्रैवाष्टाचत्वारिंशत्पक्षेपंचाहुतयोदशांशः । तत्राद्यैरेवपंचभिर्यद्वाद्याभ्यांद्वाभ्यांअंत्यैस्त्रिभिरितिपक्षद्वयं । तत्रैवैकोनसप्तत्युत्तरशतमंत्रपक्षेसप्तदशाहुतयोदशांशः । तत्राप्याद्याएवसप्तदश आद्यानवअंत्याअष्टौवेतिपक्षद्वयं । रूपे एवषष्ठेपक्षेशतांशाहुतिद्वयंप्राग्वन्मंत्राभ्यांज्ञेयं । यत्रसमग्रेणनमकरूपेणहोमस्तत्रैवचमकाहुतिर्नान्यत्र । तेनैषुत्रिष्वपिपक्षेषुनचमकाहुतिः ॥ ॥ रुद्रांतुसमग्रहोमेएकधाविभागेएकादशनमकाहुतयः चमकेतुअग्नाविष्णूइत्येका एकादशभिश्चमकानुवाकैर्नमकप्रतिरूपकयोजितैरेकैकरूपांतेएकैकेतिद्वादशसर्वास्त्रयोविंशतिराहुतयः । तत्रैवत्रेधाविभागेनमकानांत्रयस्त्रिंशत् चमकानां प्राग्वद्द्वादशेतिसर्वाःपंचचत्वारिंशत् । तत्रैवषोढाविभागेनमकानांषडधिकाषष्टिःचमकाहुतिभिःसहाष्टासप्ततिः । तत्रैवषोडशधाविभागेनमकानांषट्सप्तत्युत्तरंशतं चमकाहुतिभिःसहाष्टाशीत्यधिकंशतं । तत्रैवाष्टाचत्वारिंशत्पक्षेनमकानामष्टाविंशत्यधिकापंचाशत् चमकैःसहचत्वारिंशदधिका । तत्रैवैकोनसप्तत्युत्तरशतधाविभागेनमकानामष्टादशशतान्येकोनषष्टिश्च चमकैः सहैकसप्ततिरिति ॥ रुद्रांदशांशहोमेरूपेसमग्रहोमेएकधाविभागादिषट्पक्षेषुयासंख्योक्तासैवात्रबोद्धव्या ॥ तत्रषोडशधाविभागादिपक्षेअवशिष्टरूपस्यदशांशरूपाद्भिःपंचसप्तदशसहिताक्रमेणप्रागुक्तैवसंख्याबोद्धव्या ॥ तद्यथा । विंशतिस्त्रिंशद्वा पंच पंचाशत्पंचषष्टिर्वा एकोननवतिर्नवनवतिर्वेति रुद्रांशतांशहोमःषोडशधाविभागादिपक्षत्रयएवसंभाव्यते । तत्रनमकेप्राग्वदाहुतिद्वयं चमकेचोक्तंपक्षद्वयमितिच्चतस्रश्चतुर्दशवाषोडशधाविभागेआहुतयः । अष्टचत्वारिंशद्धाविभागेतुनमकेप्राग्वत्पंच चमकेद्वौपक्षावितिसप्तसप्तदशवाहुतयोभवंति । एकोनसप्तत्युत्तरशतधाविभागेतुनमकेसप्तदश चमकेचपक्षद्वयमितिविंशतिस्त्रिंशद्वेति ॥ ॥ लघुरुद्रेसमग्रहोमेएकधापक्षेएकविंशत्युत्तरशतनमकानांतावत्यआहुतयः चमकानांद्वात्रिंशदुत्तरंशतमिति

चमकैःसहत्रिपंचाशदधिकंशतद्वयमाहुतयः । तत्रैवत्रेधाविभागेनमकानांत्रिषष्ट्यधिकंशतत्रयं चमकानामनंतरोक्ताएवेतिचतुःशतानिपंचनवतिश्च । तत्रैवषोढाविभागपक्षेनमकानांसप्तशतानिषड्विंशतिश्च चमकानांतावत्यएवेतिसर्वाअष्टशतानिअष्टपंचाशच्च । तत्रैवषोडशधाविभागपक्षेनमकानांसहस्रमेकंनवशतानिषड्विंशतिश्च चमकानांतावत्यएवेतिसर्वाःसहस्रद्वयमष्टषष्टिश्च । तत्रैवाष्टाचत्वारिंशत्पक्षेनमकानांपंचसहस्राणिअष्टशतान्यष्टौच चमकानामुक्ताएवेति चमकैःसहसर्वाःपंचसहस्राणिनवशतानिचत्वारिंशच्च । तत्रैकोनसप्तत्युत्तरशतधाविभागपक्षेनमकानांविंशतिसहस्राणिचत्वारिशतान्येकोनपंचाशच्च चमकानांतावत्यएवेतिसर्वाविंशतिसहस्राणिपंचशतानिएकाशीतिश्चेति । लघुरुद्रएवदशांशहोमेएकधापक्षेद्वादशरूपकाणिदशांशइतिनमकानांद्वादशाहुतयः चमकानांचरूपकेषुक्रमेणद्वादशेतिसर्वाश्चतुर्विंशतिः । तत्रैवत्रेधाविभागेनमकानांषट्त्रिंशत् चमकाहुतिभिःसहाष्टाचत्वारिंशत् । तत्रैवषोढाविभागेनमकानांद्विसप्ततिः चमकाहुतिभिःसहचतुरशीतिः । तत्रैवषोडशधाविभागेनमकानामेकंशतंत्रिनवतिःअवशिष्टरूपस्यचप्रागवद्द्वे चमकैःसहद्वेशतेषट्च । तत्रैवाष्टाचत्वारिंशद्धाविभागेनमकानांपंचशतानिषट्सप्ततिः अवशिष्टरूपस्यप्रागवत्पंच चमकैःसहपंचशतानित्रिनवतिश्च । तत्रैवैकोनसप्तत्युत्तरशतधाविभागेनमकानांद्वेसहस्रेअष्टाविंशतिः अवशिष्टरूपस्यप्रागवत्सप्तदश चमकैःसहद्वेसहस्रेसप्तपंचाशदाहुतयइति ॥ ॥ लघुरुद्रएवशतांशहोमेएकधापक्षेनमकाध्यायेनैका चमकैःसहतिस्रस्त्रयोदशवाहुतयः । अत्रास्मिन्नेवपक्षेऽवशिष्टरूपाणांसंख्याभावः । तत्रैवत्रेधाविभागक्षेरूपपकस्यतिस्रः अवशिष्टैकविंशतिरूपाणामेकाचमकैःसहषट्षोडशवा ॥ तत्रैवषोढापक्षेरूपस्यषट्अन्याचैका चमकैःसहनवएकोनविंशतिर्वा । तत्रैवषोडशधापक्षेरूपस्यषोडशअन्यास्तिस्रः चमकैःसहएकविंशतिरेकत्रिंशद्वा । तत्रैवाष्टाचत्वारिंशद्धापक्षे रूपस्याष्टाचत्वारिंश

त्अन्यादश चमकैःसहषष्टिःसप्ततिर्वा । तत्रैवैकोनसप्तत्युत्तरशतधापक्षेरूपस्यतावत्यःअन्याःपंचत्रिंशत् चमकैःसहषडुत्तरंषोडशाधिकंवाशतद्वयमिति । अवशिष्टरूपेरूपकमंत्रविभागःप्रागुक्तः ॥ ॥ महारुद्रेसमग्रहोमेएकधापक्षेनमकानांसहस्रमेकंत्रीणिशतानिएकत्रिंशच्चाहुतयः चमकानामेकंसहस्रंचतुःशतंद्विपंचाशच्चेतिसर्वाःद्वेसहस्रेसप्तशतानित्र्यशीतिश्च । तत्रैवत्रेधाविभागेनमकानांत्रिसहस्राणिनवशतानित्रिनवतिश्च चमकैःसहपंचसहस्राणिचत्वारिशतानिपंचचत्वारिंशश्च । तत्रैवषोढाविभागेनमकानांसप्तसहस्राणिनवशतानिषडशीतिश्च चमकैःसहनवसहस्राणिचत्वारिशतानिअष्टत्रिंशच्च । तत्रैवषोडशधाविभागेनमकानामेकविंशतिसहस्राणिद्वेशतेषण्णवतिश्च चमकैःसहद्वाविंशतिसहस्राणिसप्तशतानिअष्टाचत्वारिंशच्च । तत्रैवाष्टाचत्वारिंशद्धाविभागेनमकानांत्रिषष्टिसहस्राणिअष्टौशतानिअष्टाशीतिश्च चमकैःसहपंचषष्टिसहस्राणित्रिशतानिचत्वारिंशच्च । तत्रैवैकोनसप्तत्युत्तरशतधाविभागंनमकानांद्वेलक्षेचतुर्विंशतिसहस्राणिनवशतानिएकोनचत्वारिंशच्च चमकैःसहद्वेलक्षेषड्विंशतिसहस्राणित्रिशतान्येकनवतिश्च ॥ ॥ महारुद्रेदशांशहोमेएकधाविभागेनमकानामेकंशतंत्रयस्त्रिंशच्चरूपाणीतितावत्यआहुतयः चमकानांद्वादश रुद्रियावृत्त्यात्रयस्त्रिंशच्छतंचमकरूपयोजनेद्वेद्वादशवेतिसर्वाद्वेशतेएकोनाशीतिरेकोननवतिर्वा । तत्रैवत्रेधाविभागेनमकानांत्रीणिशतानिनवनवतिश्च चमकैःसहपंचशतानिपंचचत्वारिंशत्पंचपंचाशद्वा । तत्रैवषोढाविभागेनमकानांसप्तशतानिअष्टनवतिश्च चमकैःसहनवशतानिचतुश्चत्वारिंशच्चतुःपंचाशद्वा । एषुत्रिष्वपिपक्षेष्ववशिष्टरूपाणांदशांशोनास्ति । तत्रैवषोडशधाविभागेनमकानांद्वेसहस्रेएकंशतंअष्टाविंशतिश्च अवशिष्टरूपस्यद्वे चमकैःसहद्वेसहस्रेद्वेशतेषट्सप्ततिःषडशीतिर्वा । तत्रैवाष्टाचत्वारिंशद्धाविभागेनमकानांषट्सहस्राणित्रीणिशतानिचतुरशीतिश्च अवशिष्टरूपेपंच चमकैःसहषट्सहस्राणिपंचश

तानिपंचत्रिंशत्पंचचत्वारिंशद्वा। तत्रैवैकोनसप्तत्युत्तरशतधाविभागेनमकानांद्वाविंशतिसहस्राणिचत्वारिशतानिसप्तसप्ततिश्च अवशिष्टरूपेसप्तदश चमकैःसहद्वाविंशतिसहस्राणिषट्शतानिचत्वारिंशत्पंचाशद्वेति ॥ ॥ महारुद्रेशतांशहोमेएकधाविभागेत्रयोदशरूपाणिशतांशइतितावत्यआहुतयः चमकानांत्वेकादशिन्यांद्वादशरूपद्वयेच चमकानांप्रत्येकंद्वेद्वादशवेतिचतस्रश्चतुर्विंशतिर्वासर्वाएकोनत्रिंशदेकोनपंचाशद्वा । अत्रास्मिन्नेवपक्षेअवशिष्टरूपाणांशतांशोनास्ति । तत्रैवत्रेधाविभागेनमकानामेकोनचत्वारिंशत्अवशिष्टैकत्रिंशद्रूपाणांचैका चमकैःसहषट्पंचाशत्षट्सप्ततिर्वा । तत्रैवषोढाविभागेनमकानामष्टसप्ततिःअवशिष्टरूपाणांद्वे चमकैःसहषण्णवतिःषोडशाधिकंशतंवा । तत्रैवषोडशधाविभागेद्वेशतेअष्टौचअवशिष्टरूपाणांपंच चमकैःसहद्वेशतेएकोनत्रिंशदेकोनपंचाशद्वा । तत्रैवाष्टाचत्वारिंशद्धाविभागेनमकानांषट्शतानिचतुर्विंशतिश्च अवशिष्टरूपाणांपंचदश चमकैःसहषट्शतानिपंचपंचाशत्पंचसप्ततिर्वा । तत्रैवैकोनसप्तत्युत्तरशतधाविभागेनमकानांद्वेसहस्रेएकंशतंसप्तनवतिश्चअवशिष्टरूपाणांद्विपंचाशत् चमकैःसहद्वेसहस्रेद्वेशतेपंचषष्टिःपंचाशीतिर्वेति ॥ ॥ अतिरुद्रेसमग्रहोमेएकधापक्षेचतुर्दशसहस्राणिषट्शतानिएकचत्वारिंशच्चरूपकाइतितेषांतावत्यआहुतयः चमकानांतुप्रत्येकंरुद्र्यांद्वादशेतिपंचदशसहस्राणिनवशतातिद्वासप्ततिश्च सर्वास्त्रिंशत्सहस्राणिषट्शतानित्रयोदशचाहुतयः । तत्रैवत्रेधाविभागेरूपाणांत्रिचत्वारिंशतसहस्राणिनवशतानित्रयोविंशतिश्च चमकैःसहएकोनषष्टिसहस्राणिअष्टौशतानिपंचनवतिश्च । तत्रैवषोढाविभागेरूपाणांसप्ताशीतिसहस्राणिअष्टौशतानिषट्चत्वारिंशच्चचमकैःसहलक्षमेकंत्रीणिसहस्राणिअष्टौशतान्यष्टादशच । तत्रैवषोडशधापक्षेरूपाणांद्वेलक्षेचतुस्त्रिंशत्सहस्राणिद्वेशतेषट्पंचाशच्च चमकैःसहद्वेलक्षेपंचाशत्सहस्राणिद्वेशतेअष्टाविंशतिश्च । तत्रैवाष्टाचत्वारिंशद्धापक्षेरूपाणांसप्तलक्षाणिद्वेसहस्रेसप्त

शतान्यष्टषष्टिश्च चमकैःसहसप्तलक्षाणिअष्टादशसहस्राणिसप्तशतानिचत्वारिंशच्च । तत्रैवएकोनसप्तत्युत्तरशतधाविभागेचतुर्विंशतिर्लक्षाणिचतुःसप्ततिसहस्राणित्रीणिशतान्येकोनत्रिंशच्च चमकैःसहचतुर्विंशतिलक्षाणिनवतिसहस्राणित्रीणिशतान्येकाच्चेति ॥ अतिरुद्रेदशांशहोमेएकधापक्षेनमकानामेकंसहस्रंचत्वारिशतानिचतुःषष्टिश्चाहुतयः चमकानुवाकानांप्रतिरूपयोजने एकंसहस्रंपंचशतानिषण्णवतिःअवशिष्टरूपेचद्वेद्वादशवेतिसर्वास्त्रिणिसहस्राणिद्विषष्टिर्द्वासप्ततिर्वा । तत्रैवत्रेधापक्षेनमकानांचत्वारिसहस्राणित्रीणिशतानिद्वानवतिश्च चमकैःसहपंचसहस्राणिनवशतानिनवतिःशतंवा । तत्रैवषोढापक्षेनमकानामष्टौसहस्राणिसप्तशतानिचतुरशीतिश्च चमकैःसहदशसहस्राणित्रिशतानिद्व्यशीतिर्द्वानवतिर्वा । एषुत्रिष्वपिपक्षेषुमूलावशिष्टरूपदशांशाभावः । तत्रैवषोडशधापक्षेनमकानांत्रयोविंशतिसहस्राणिचत्वारिशतानिचतुर्विंशतिश्च मूलावशिष्टरूपस्यद्वे चमकैःसहपंचविंशतिसहस्राणिचतुर्विंशतिश्चतुस्त्रिंशद्वा । तत्रैवाष्टाचत्वारिंशद्धापक्षेनमकानांसप्ततिसहस्राणिद्वेशतेद्विसप्ततिश्च मूलावशिष्टरूपस्यचपंच चमकैःसहएकसप्ततिसहस्राणिअष्टौशतानिपंचसप्ततिःपंचाशीतिर्वा । तत्रैवैकोनसप्तत्युत्तरशतधापक्षेनमकानांद्वेलक्षेसप्तचत्वारिंशत्सहस्राणिचत्वारिशतानिषोडशच मूलावशिष्टरूपस्यचसप्तदश चमकैःसहद्वेलक्षेएकोनपंचाशत्सहस्राणिएकत्रिंशदेकचत्वारिंशद्वा ॥ ॥ अतिरुद्रेशतांशहोमेएकधाविभागेनमकानांएकशतंषट्चत्वारिंशच्चेतितेषांतावत्यआहुतयः अवशिष्टैकचत्वारिंशद्रूपाणांशतांशोनसंभवति । चमकानांत्रयोदशरुद्रीष्वेकंशतंषट्पंचाशच्च रूपकत्रयेद्वेद्वादशवेतिषट्त्रिंशद्वा सर्वास्त्रीणिशतानिअष्टावष्टत्रिंशद्वा । तत्रैवत्रेधाविभागेनमकानांचत्वारिशतान्यष्टाविंशच्च अवशिष्टरूपाणामेकाचमकैःसहषट्शतानिएकएकत्रिंशद्वा । तत्रैवषोढाविभागेनमकानांअष्टौशतानिषट्सप्ततिश्चअवशिष्टरूपाणांद्वे चमकैःसहएकं

सहस्रंचत्वारिंशत्सप्ततिर्वा । तत्रैवषोडशधाविभागेनमकानांद्वेसहस्रेत्रीणिशतानिषट्त्रिंशच्चअवशिष्टरूपाणांसप्त चमकैःसहद्वे सहस्रेपंचशतानिपंचपंचत्रिंशद्वा। तत्रैवाष्टाचत्वारिंशद्धाविभागेनमकानांसप्तसहस्राणिअष्टौचअवशिष्टरूपाणांविंशतिः चमकैः सहसप्तसहस्राणिएकंशतंनवतिश्च शतद्वयंविंशतिश्चवा। तत्रैवैकोनसप्तत्युत्तरशतधाविभागेनमकानांचतुर्विंशतिसहस्राणिषट् शतानिचतुःसप्ततिश्चअवशिष्टरूपाणामेकोनसप्ततिः चमकैःसहचतुर्विंशतिसहस्राणिनवशतानिपंचपंचत्रिंशद्वेति ॥ एवंकैश्चि द्रुद्रहोमसंख्याभिहिता । अन्यैस्तुयत्रप्रागुक्तसंख्यातोधिकंरूपकमवशिष्यतेतत्रसमग्ररूपकेणहोमः । यत्रत्वाहुतयोवशिष्यंते तत्रषडाहुतिपर्यंतमाद्यैस्त्रिभिर्मंत्रैस्तिस्रआहुतयःअंत्यैस्त्रिभिस्तिस्रः । यत्ररूपादधिकाअवशिष्यंतेतत्ररूपकेणहोमः । रूपकेच द्वेद्वादशवाचमकाहुतयः । एवंचकिंचिदधिकमात्रंहोमेसंपद्यतेनतुप्रागुक्तपक्षवत्प्रधानभूतकियद्धोमलोपोभवतीत्युक्तं । अस्मिं श्चपक्षेप्रागुक्तसंख्ययैषांसंख्याएकीकृत्ययोज्या । इहचरुद्रहोमेउक्तेष्वनेकप्रकारेषुयत्रयत्राहुतिसंख्याधिक्यमाहुतिपरिमाणा धिक्यंवातत्रतत्रफलतारतम्यंद्रष्टव्यं ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ३०० ॥ रुद्रस्वाहाकारः ॥

श्रीः॥ हरिः ॐ नम॑स्तेरुद्रम॒न्यव॑उ॒तोत॒इष॑वे॒नम॑ः॥ नम॑स्तेअस्तु॒धन्व॑नेबा॒हुभ्या॑मु॒तते॒नम॒ःस्वाहा॑ ॥ ॐ यात॒इषु॑ःशि॒वत॑माशि॒वंब॒भू वं॑ते॒धनु॑ः ॥ शि॒वाश॑र॒व्या॑यातव॒तया॑नोरुद्रमृडय॒स्वाहा॑ ॥ ॐ याते॑रुद्रशि॒वात॒नूरघो॒रापा॑पकाशिनी ॥ तया॑नस्त॒नुवा॒शंत॑मया॒ गिरि॑शंता॒भिचा॑कशीहि॒स्वाहा॑ ॥ ॐ यामिषुं॑गिरिशंत॒हस्ते॒बिभ॒र्ष्यस्त॑वे ॥ शि॒वांगि॑रित्र॒तांकु॑रु॒माहि॑ꣳसी॒ःपुरु॑ष॒ंजग॒त्स्वाहा॑ ॥ ॐ शि॒वेन॒वच॑सात्वा॒गिरि॒शाच्छा॑वदामसि ॥ यथा॑न॒ःसर्व॒मिज्जग॑दय॒क्ष्मꣳसु॒मना॒अस॒त्स्वाहा॑ ॥ ॐ अध्य॑वोचदधिव॒क्ताप्र॑थ॒मोदै

व्योभिषक् ॥ अहीꣳश्चसर्वान्जंभयन्त्सर्वाश्चयातुधान्यःस्वाहा ॥ ॐ असौयस्ताम्रोअरुणउतबभ्रुःसुमंगलः॥ येचेमाꣳरुद्राअभि
तोदिक्षुश्रिताःसहस्रशोवैषाꣳहेडईमहेस्वाहा ॥ ॐ असौयोवसर्पतिनीलग्रीवोविलोहितः ॥ उतैनंगोपाअदृशन्नदृशन्नुदहार्यः ॥
उतैनंविश्वाभूतानिसदृष्टोमृडयातिनःस्वाहा ॥ ॐ नमोअस्तुनीलग्रीवायसहस्राक्षायमीढुषे ॥ अथोयेअस्यसत्वानोहंतेभ्योकरं
नमःस्वाहा ॥ ॐ प्रमुंचधन्वनस्त्वमुभयोरार्त्नियोर्ज्यां ॥ याश्चतेहस्तइषवःपराताभगवोवपस्वाहा ॥ ॐ अवतत्यधनुस्त्वꣳसह
स्राक्षशतेषुधे ॥ निशीर्यशल्यानांमुखाशिवोनःसुमनाभवस्वाहा ॥ ॐविज्यंधनुःकपर्दिनोविशल्योबाणवाꣳउत ॥ अनेशन्नस्येषव
आभुरस्यनिषंगथिःस्वाहा ॥ ॐ यातेहेतिर्मीढुष्टमहस्तेबभूवतेधनुः ॥ तयास्मान्विश्वतस्त्वमयक्ष्मयापरिब्भुजस्वाहा ॥ ॐ नम
स्तेअस्त्वायुधायानाततायधृष्णवे ॥ उभाभ्यामुततेनमोबाहुभ्यांतवधन्वनेस्वाहा ॥ ॐ परितेधन्वनोहेतिरस्मान्वृणक्तुविश्वतः ॥
अथोयइषुधिस्तवारेअस्मन्निधेहितꣳस्वाहा १५ ॥ १ ॥ ॐ नमोहिरण्यबाहवेसेनान्येदिशांचपतयेनमःस्वाहा॥ ॐ नमोवृक्षेभ्यो
हरिकेशेभ्यःपशूनांपतयेनमःस्वाहा ॥ ॐ नमःसस्पिंजरायत्विषीमतेपथीनांपतयेनमःस्वाहा ॥ ॐ नमोबभ्लुशायविव्याधिनेऽ
न्नानांपतयेनमःस्वाहा ॥ ॐ नमोहरिकेशायोपवीतिनेपुष्टानांपतयेनमःस्वाहा ॥ ॐ नमोभवस्यहेत्यैजगतांपतयेनमःस्वाहा ॥
ॐ नमोरुद्रायाततताविनेक्षेत्राणांपतयेनमःस्वाहा ॥ ॐ नमःसूतायाहंत्यायवनानांपतयेनमःस्वाहा ॥ ॐ नमोरोहितायस्थपत
येवृक्षाणांपतयेनमःस्वाहा ॥ ॐ नमोमंत्रिणेवाणिजायकक्षाणांपतयेनमःस्वाहा ॥ ॐ नमोभुवंतयेवारिवस्कृतायौषधीनांपतये
नमःस्वाहा ॥ ॐ नमउच्चैर्घोषायाक्रंदयतेपत्तीनांपतयेनमःस्वाहा॥ ॐ नमःकृत्स्नवीतायधावतेसत्वनांपतयेनमःस्वाहा १३॥२॥
ॐ नमःसहमानायनिव्याधिनऽआव्याधिनीनांपतयेनमःस्वाहा ॥ ॐ नमःककुभायनिषंगिणेस्तेनानांपतयेनमःस्वाहा ॥ ॐ नमो

॥३३३॥

निषंगिणऽइषुधिमतेतस्कराणांपतयेनमःस्वाहा ॥ ॐ नमोवंचतेपरिवंचतेस्तायूनांपतयेनमःस्वाहा ॥ ॐ नमोनिचेरवेपरिचरायारण्यानांपतयेनमःस्वाहा ॥ ॐ नमःसृकाविभ्योजिघाꣳसद्भ्योमुष्णतांपतयेनमःस्वाहा ॥ ॐनमोऽसिमद्भ्योनक्तंचरद्भ्यःप्रकृंतानांपतयेनमःस्वाहा ॥ ॐ नमउष्णीषिणेगिरिचरायकुलुंचानांपतयेनमःस्वाहा ॥ ॐ नमइषुमद्भ्योधन्वाविभ्यश्चवोनमःस्वाहा ॥ ॐ नमआतन्वानेभ्यःप्रतिदधानेभ्यश्चवोनमःस्वाहा ॥ ॐनमआयच्छद्भ्योविसृजद्भ्यश्चवोनमःस्वाहा ॥ ॐनमोऽस्यद्भ्योविध्यद्भ्यश्चवोनमःस्वाहा ॥ ॐ नमआसीनेभ्यःशयानेभ्यश्चवोनमःस्वाहा ॥ ॐनमःस्वपद्भ्योजाग्रद्भ्यश्चवोनमःस्वाहा ॥ ॐ नमस्तिष्ठद्भ्योधावद्भ्यश्चवोनमःस्वाहा ॥ ॐ नमःसभाभ्यःसभापतिभ्यश्चवोनमःस्वाहा ॥ ॐनमोअश्वेभ्योश्वपतिभ्यश्चवोनमःस्वाहा १७॥३॥ ॐनमआव्याधिनीभ्योविविध्यंतीभ्यश्चवोनमःस्वाहा ॥ ॐ नमउगणाभ्यस्तृꣳहतीभ्यश्चवोनमःस्वाहा ॥ ॐ नमोगृत्सेभ्योगृत्सपतिभ्यश्चवोनमःस्वाहा ॥ ॐनमोव्रातेभ्योव्रातपतिभ्यश्चवोनमःस्वाहा ॥ ॐ नमोगणेभ्योगणपतिभ्यश्चवोनमःस्वाहा ॥ ॐ नमोविरूपेभ्योविश्वरूपेभ्यश्चवोनमःस्वाहा ॥ ॐ नमोमहद्भ्यःक्षुल्लकेभ्यश्चवोनमःस्वाहा ॥ ॐ नमोरथिभ्योरथेभ्यश्चवोनमःस्वाहा ॥ ॐ नमोरथेभ्योरथपतिभ्यश्चवोनमःस्वाहा ॥ ॐनमःसेनाभ्यःसेनानिभ्यश्चवोनमःस्वाहा ॥ॐनमःक्षत्तृभ्यःसंगृहीतृभ्यश्चवोनमःस्वाहा ॥ ॐनमस्तक्षभ्योरथकारेभ्यश्चवोनमःस्वाहा ॥ ॐ नमःकुलालेभ्यःकर्मारेभ्यश्चवोनमःस्वाहा ॥ ॐ नमःपुंजिष्टेभ्योनिषादेभ्यश्चवोनमःस्वाहा ॥ ॐ नमऽइषुकृद्भ्योधन्वकृद्भ्यश्चवोनमःस्वाहा ॥ ॐ नमोमृगयुभ्यःश्वनिभ्यश्चवोनमःस्वाहा ॥ ॐ नमःश्वभ्यःश्वपतिभ्यश्चवोनमःस्वाहा १७ ॥ ४ ॥ ॐ नमोभवायचरुद्रायचस्वाहा ॥ ॐ नमःशर्वायचपशुपतयेचस्वाहा ॥ ॐ नमोनीलग्रीवायचशितिकंठायचस्वाहा ॥ ॐ नमःकपर्दिनेचव्युप्तकेशायचस्वाहा ॥ ॐ नमःसहस्राक्षायचशतधन्वनेचस्वाहा ॥ ॐ नमोगिरिशा

यंचशिपिविष्टायंचस्वाहा ॥ ॐ नमोमीढुष्टमायचेषुमतेचस्वाहा ॥ ॐ नमोह्रस्वायचवामनायचस्वाहा ॥ ॐ नमोबृहतेचवर्षीयसेचस्वाहा ॥ ॐ नमोवृद्धायचसंवृध्वनेचस्वाहा ॥ ॐ नमोअग्रियायचप्रथमायचस्वाहा ॥ ॐ नमआशवेचाजिरायचस्वाहा ॥ ॐ नमःशीघ्रियायचशीभ्यायचस्वाहा ॥ ॐ नमऊर्म्यायचावस्वन्यायचस्वाहा ॥ ॐ नमःस्रोतस्यायचद्वीप्यायचस्वाहा १५ ॥ ५ ॥ ॐ नमोज्येष्ठायचकनिष्ठायचस्वाहा ॥ ॐ नमःपूर्वजायचापरजायचस्वाहा ॥ ॐ नमोमध्यमायचापगल्भायचस्वाहा ॥ ॐनमोजघन्यायचबुध्नियायचस्वाहा ॥ ॐ नमःसोभ्यायचप्रतिसर्यायचस्वाहा ॥ ॐ नमोयाम्यायचक्षेम्यायचस्वाहा ॥ ॐ नमउर्वर्यायचखल्यायचस्वाहा ॥ ॐ नमःश्लोक्यायचावसान्यायचस्वाहा ॥ ॐनमोवन्यायचकक्ष्यायचस्वाहा ॥ ॐ नमःश्रवायचप्रतिश्रवायचस्वाहा ॥ ॐ नमआशुषेणायचाशुरथायचस्वाहा ॥ ॐनमःशूरायचावभिंदतेचस्वाहा ॥ ॐ नमोवर्मिणेचवरूथिनेचस्वाहा ॥ ॐ नमोबिल्मिनेचकवचिनेचस्वाहा ॥ ॐ नमःश्रुतायचश्रुतसेनायचस्वाहा १५ ॥ ६ ॥ ॐ नमोदुंदुभ्यायचाहनन्यायचस्वाहा ॥ ॐ नमोधृष्णवेचप्रमृशायचस्वाहा ॥ ॐ नमोदूतायचप्रहितायचस्वाहा ॥ ॐ नमोनिषंगिणेचेषुधिमतेचस्वाहा ॥ ॐ नमस्तीक्ष्णेषवेचायुधिनेचस्वाहा ॥ ॐ नमःस्वायुधायचसुधन्वनेचस्वाहा ॥ ॐ नमःस्रुत्यायचपथ्यायचस्वाहा ॥ ॐ नमःकाट्यायचनीप्यायचस्वाहा ॥ ॐ नमःसूद्यायचसरस्यायचस्वाहा ॥ ॐ नमोनाद्यायचवैशंतायचस्वाहा ॥ ॐ नमःकूप्यायचावट्यायचस्वाहा ॥ ॐ नमोवर्ष्यायचावर्ष्यायचस्वाहा ॥ ॐ नमोमेघ्यायचविद्युत्यायचस्वाहा ॥ ॐ नमईध्रियायचातप्यायचस्वाहा ॥ ॐ नमोवात्यायचरेष्मियायचस्वाहा ॥ ॐ नमोवास्तव्यायचवास्तुपायचस्वाहा १६ ॥ ७ ॥ ॐ नमःसोमायचरुद्रायचस्वाहा ॥ ॐ नमस्ताम्रायचारुणायचस्वाहा ॥ ॐ नमःशंगायचपशुपतयेचस्वाहा ॥ ॐ नमउग्रायचभीमायचस्वाहा ॥

ॐ नमोअग्रेवधायचदूरेवधायचस्वाहा ॥ ॐ नमोहंत्रेचहनीयसेचस्वाहा ॥ ॐ नमोवृक्षेभ्योहरिकेशेभ्यःस्वाहा ॥ ॐ नमस्तारायस्वाहा ॥ ॐ नमःशंभवेचमयोभवेचस्वाहा ॥ ॐ नमःशंकरायचमयस्करायचस्वाहा ॥ ॐ नमःशिवायचशिवतरायचस्वाहा ॥ ॐ नमस्तीर्थ्यायचकूल्यायचस्वाहा ॥ ॐ नमःपार्यायचावार्यायचस्वाहा ॥ ॐ नमःप्रतरणायचोत्तरणायचस्वाहा ॥ ॐ नमआतार्यायचालाद्यायचस्वाहा ॥ ॐ नमःशष्प्यायचफेन्यायचस्वाहा ॥ ॐ नमःसिकत्यायचप्रवाह्यायचस्वाहा १७॥८॥ ॐ नमइरिण्यायचप्रपथ्यायचस्वाहा ॥ ॐ नमःकिꣳशिलायचक्षयणायचस्वाहा ॥ ॐ नमःकपर्दिनेचपुलस्तयेचस्वाहा ॥ ॐ नमोगोष्ठ्यायचगृह्यायचस्वाहा ॥ ॐ नमस्तल्प्यायचगेह्यायचस्वाहा ॥ ॐ नमःकाट्यायचगह्वरेष्ठायचस्वाहा ॥ ॐ नमोह्रद्य्यायचनिवेष्प्यायचस्वाहा ॥ ॐ नमःपाꣳसव्यायचरजस्यायचस्वाहा ॥ ॐ नमःशुष्क्यायचहरित्यायचस्वाहा ॥ ॐ नमोलोप्यायचोलप्यायचस्वाहा ॥ ॐ नमऊर्व्यायचसूर्म्यायचस्वाहा ॥ ॐ नमःपर्ण्यायचपर्णशद्यायचस्वाहा ॥ ॐ नमोपगुरमाणायचाभिघ्नतेचस्वाहा ॥ ॐ नमऽआखिदतेचप्रखिदतेचस्वाहा ॥ ॐ नमोवःकिरिकेभ्योदेवानाꣳहृदयेभ्यःस्वाहा ॥ ॐ नमोविक्षीणकेभ्योदेवानाꣳहृदयेभ्यःस्वाहा ॥ ॐ नमोविचिन्वत्केभ्योदेवानाꣳहृदयेभ्यःस्वाहा ॥ ॐ नमआनिर्हतेभ्योदेवानाꣳहृदयेभ्यःस्वाहा ॥ ॐ नमआमीवत्केभ्योदेवानाꣳहृदयेभ्यःस्वाहा १८ ॥ ९ ॥ ॐद्रापेअंधसस्पतेदरिद्रंनीललोहित ॥ एषांपुरुषाणामेषांपशूनांमाभेर्मारोमोएषांकिंचनाममत्स्वाहा ॥ ॐ यातेरुद्रशिवातनूःशिवाविश्वाहभेषजी ॥ शिवारुद्रस्यभेषजीतयानोमृडजीवसेस्वाहा ॥ ॐइमाꣳरुद्रायतवसेकपर्दिनेक्षयद्वीरायप्रभरामहेमतिं ॥ यथानःशमसद्द्विपदेचतुष्पदेविश्वंपुष्टंग्रामेअस्मिन्ननातुरꣳस्वाहा ॥ ॐ मृडानोरुद्रोतनोमयस्कृधिक्षयद्वीरायनमसाविधेमते ॥ यच्छंचयोश्चमनुरायजेपितातदश्यामतवरुद्रप्रणीतौ

स्वाहा ॥ ॐ मानोमहांतमुतमानोअर्भकंमानउक्षंतमुतमानउक्षितं ॥ मानोवधीःपितरंमोतमातरंप्रियामानस्तनुवोरुद्ररीरिषःस्वा
हा ॥ ॐमानस्तोकेतनयेमानआयुषिमानोगोषुमानोअश्वेषुरीरिषः ॥ वीरान्मानोरुद्रभामितोवधीर्हविष्मंतोनमसाविधेमतेस्वाहा ॥
ॐ आरात्तेगोघ्नउतपूरुषघ्नेक्षयद्वीरायसुम्नमस्मेतेअस्तु ॥ रक्षाचनोअधिचदेवब्रूह्यधाचनःशर्मयच्छद्विबर्हाःस्वाहा ॥ स्तुहिश्रुतं
गर्तसदंयुवानंमृगंनभीममुपहत्नुमुग्रं ॥ मृडाजरित्रेरुद्रस्तवानोअन्यंतेअस्मन्निवपंतुसेनाःस्वाहा ॥ ॐ परिणोरुद्रस्यहेतिर्वृणक्तु
परित्वेषस्यदुर्मतिरघायोः ॥ अवस्थिरामघवद्भ्यस्तनुष्वमीढ्वस्तोकायतनयायमृडयस्वाहा ॥ ॐ मीढुष्टमशिवतमशिवोनःसुम
नाभव ॥ परमेवृक्षआयुधंनिधायकृत्तिंवसानआचरपिनाकंबिभ्रदागहिस्वाहा ॥ ॐ विकिरिदविलोहितनमस्तेअस्तुभगवः ॥
यास्तेसहस्रꣳहेतयोन्यमस्मन्निवपंतुताःस्वाहा ॥ ॐ सहस्राणिसहस्रधाबाहुवोस्तवहेतयः ॥ तासामीशानोभगवःपराचीनामुखा
कृधिस्वाहा १२ ॥ १० ॥ ॐ सहस्राणिसहस्रशोयेरुद्राअधिभूम्यां ॥ तेषाꣳसहस्रयोजनेवधन्वानितन्मसिस्वाहा ॥ ॐ अ
स्मिन्महत्यर्णवेंतरिक्षेभवाअधि ॥ तेषाꣳसह०तन्मसिस्वाहा ॥ ॐनीलग्रीवाःशितिकंठाःशर्वाअधःक्षमाचराः ॥ तेषाꣳसह०
तन्मसिस्वाहा ॥ ॐनीलग्रीवाःशितिकंठादिवꣳरुद्राउपश्रिताः ॥ तेषाꣳसह० तन्मसिस्वाहा ॥ ॐयेवृक्षेषुसस्पिंजरानीलग्रीवावि
लोहिताः ॥ तेषाꣳसह० तन्मसिस्वाहा ॥ ॐयेभूतानामधिपतयोविशिखासःकपर्दिनः ॥ तेषाꣳसह० तन्मसिस्वाहा ॥ ॐयेअन्ने
षुविविध्यंतिपात्रेषुपिबतोजनान् ॥ तेषाꣳसह० तन्मसिस्वाहा ॥ ॐयेपथांपथिरक्षयऐलबृदायव्युधः ॥ तेषाꣳसह० तन्मसि
स्वाहा ॥ ॐयेतीर्थानिप्रचरंतिसृकावंतोनिषंगिणः ॥ तेषाꣳसह० तन्मसिस्वाहा यएतावंतश्चभूयाꣳसश्चदिशोरुद्रावितस्थिरे ॥
तेषाꣳसह० तन्मसिस्वाहा ॥ ॐ नमोरुद्रेभ्योयेपृथिव्यांयेषामन्नमिषवस्तेभ्योदशप्राचीर्दशदक्षिणादशप्रतीचीर्दशोदीचीर्दशो

ध्वास्तेभ्योनमस्तेनोमृडयंतुतेयंद्विष्मोयश्चनोद्वेष्टितंवोजंभेदधामिस्वाहा ॥ ॐ नमोरुद्रेभ्योयेंतरिक्षेयेषांवातइषवस्तेभ्योदशप्राचीर्दश० दधामिस्वाहा ॥ ॐ नमोरुद्रेभ्योयेदिवियेषांवर्षमिषवस्तेभ्योदशप्राचीर्दश० दधामिस्वाहा ॥ ११ ॥ ॐ शांतिः ३ ॥ ॐ अग्नाविष्णूसजोषसेमावर्धंतुवांगिरः ॥ द्युम्नैर्वाजेभिरागतꣳस्वाहा ॥ ॐ वाजश्चमेप्रसवश्चमेप्रयतिश्चमेप्रसितिश्चमेधीतिश्चमेक्रतुश्चमेस्वरश्चमेश्लोकश्चमेश्रावश्चमेश्रुतिश्चमेज्योतिश्चमेसुवश्चमेप्राणश्चमेपानश्चमेव्यानश्चमेसुश्चमेचित्तंचमआधीतंचमेवाक्चमेमनश्चमेचक्षुश्चमेश्रोत्रंचमेदक्षश्चमेबलंचमओजश्चमेसहश्चमआयुश्चमेजराचमआत्माचमेतनूश्चमेशर्मचमेवर्मचमेऽगानिचमेस्थानिचमेपरूꣳषिचमेशरीराणिचमेस्वाहा ॥ १ ॥ ॐ ज्यैष्ठ्यंचमआधिपत्यंचमेमन्युश्चमेभामश्चमेमश्चमेम्भश्चमेजेमाचमेमहिमाचमेवरिमाचमेप्रथिमाचमेवर्ष्माचमेद्राघुयाचमेवृद्धंचमेवृद्धिश्चमेसत्यंचमेश्रद्धाचमेजगच्चमेधनंचमेवशश्चमेत्विषिश्चमेक्रीडाचमेमोदश्चमेजातंचमेजनिष्यमाणंचमेसूक्तंचमेसुकृतंचमेवित्तंचमेवेद्यंचमेभूतंचमेभविष्यच्चमेसुगंचमेसुपथंचमऋद्धंचमऋद्धिश्चमेक्लृप्तंचमेक्लृप्तिश्चमेमतिश्चमेसुमतिश्चमेस्वाहा ॥ २ ॥ ॐ शंचमेमयश्चमेप्रियंचमेनुकामश्चमेकामश्चमेसौमनसश्चमेभद्रंचमेश्रेयश्चमेवस्यश्चमेयशश्चमेभगश्चमेद्रविणंचमेयंताचमेधर्ताचमेक्षेमश्चमेधृतिश्चमेविश्वंचमेमहश्चमेसंविच्चमेज्ञात्रंचमेसूश्चमेप्रसूश्चमेसीरंचमेलयश्चमऋतंचमेमृतंचमेयक्ष्मंचमेऽनामयच्चमेजीवातुश्चमेदीर्घायुत्वंचमेऽनमित्रंचमेभयंचमेसुगंचमेशयनंचमेसूषाचमेसुदिनंचमेस्वाहा ॥ ३ ॥ ॐ ऊर्क्चमेसूनृताचमेपयश्चमेरसश्चमेघृतंचमेमधुचमेसग्धिश्चमेसपीतिश्चमेकृषिश्चमेवृष्टिश्चमेजैत्रंचमऔद्भिद्यंचमेरयिश्चमेरायश्चमेपुष्टंचमेपुष्टिश्चमेविभुचमेप्रभुचमेबहुचमेभूयश्चमेपूर्णंचमेपूर्णतरंचमेक्षितिश्चमेकूयवाश्चमेन्नंचमेक्षुच्चमेव्रीहयश्चमेयवाश्चमेमाषाश्चमेतिलाश्चमेमुद्गाश्चमेखल्वाश्चमेगोधूमाश्चमेमसुराश्चमेप्रियंगवश्चमेऽणवश्चमेश्यामाकाश्चमेनी

वाराश्चमेस्वाहा ॥ ४ ॥ ॐ अश्माचमेमृत्तिकाचमेगिरयश्चमेपर्वताश्चमेसिकताश्चमेवनस्पतयश्चमेहिरण्यंचमेयश्चमेसीसंचमेत्रपु
श्चमेश्यामंचमेलोहंचमेग्निश्चमआपश्चमेवीरुधश्चमओषधयश्चमेकृष्टपच्यंचमेकृष्टपच्यंचमेग्राम्याश्चमेपशवआरण्याश्चयज्ञेनकल्पं
तांवित्तंचमेवित्तिश्चमेभूतंचमेभूतिश्चमेवसुचमेवसतिश्चमेकर्मचमेशक्तिश्चमेर्थश्चमएमश्चमइतिश्चमेगतिश्चमेस्वाहा ॥५॥ ॐ अग्नि
श्चमइंद्रश्चमेसोमश्चमइंद्रश्चमेसविताचमइंद्रश्चमेसरस्वतीचमइंद्रश्चमेपूषाचमइंद्रश्चमेबृहस्पतिश्चमइंद्रश्चमेमित्रश्चमइंद्रश्चमेवरुण
श्चमइंद्रश्चमेत्वष्टाचमइंद्रश्चमेधाताचमइंद्रश्चमेविष्णुश्चमइंद्रश्चमेऽश्विनौचमइंद्रश्चमेमरुतश्चमइंद्रश्चमेविश्वेचमेदेवाइंद्रश्चमेपृथि
वीचमइंद्रश्चमेंऽतरिक्षंचमइंद्रश्चमेद्यौश्चमइंद्रश्चमेदिशश्चमइंद्रश्चमेमूर्धाचमइंद्रश्चमेप्रजापतिश्चमइंद्रश्चमेस्वाहा ॥ ६ ॥ ॐ अꣳशु
श्चमेरश्मिश्चमेदाभ्यश्चमेधिपतिश्चमउपाꣳशुश्चमेंतर्यामश्चमऐंद्रवायवश्चमेमैत्रावरुणश्चमआश्विनश्चमेप्रतिप्रस्थानश्चमेशुक्रश्चमेमं
थीचमआग्रयणश्चमेवैश्वदेवश्चमेध्रुवश्चमेवैश्वानरश्चमऋतुग्रहाश्चमेतिग्राह्याश्चमऐंद्राग्नश्चमेवैश्वदेवश्चमेमरुत्वतीयाश्चमेमाहेंद्रश्च
मआदित्यश्चमेसावित्रश्चमेसारस्वतश्चमेपौष्णश्चमेपात्नीवतश्चमेहारियोजनश्चमेस्वाहा ॥ ७ ॥ ॐ इध्मश्चमेबर्हिश्चमेवेदिश्चमेधि
ष्णियाश्चमेस्रुचश्चमेचमसाश्चमेग्रावाणश्चमेस्वरवश्चमउपरवाश्चमेधिषवणेचमेद्रोणकलशश्चमेवायव्यानिचमेपूतभृच्चमआधवनी
यश्चमआग्नीध्रंचमेहविर्धानंचमेगृहाश्चमेसदश्चमेपुरोडाशाश्चमेपचताश्चमेऽवभृथश्चमेस्वगाकारश्चमेस्वाहा ॥८॥ ॐ अग्निश्चमेघर्म
श्चमेऽर्कश्चमेसूर्यश्चमेप्राणश्चमेश्वमेधश्चमेपृथिवीचमेदितिश्चमेदितिश्चमेद्यौश्चमेशक्करीरंगुलयोदिशश्चमेयज्ञेनकल्पंतामृक्चमेसाम
चमेस्तोमश्चमेयजुश्चमेदीक्षाचमेतपश्चमऋतुश्चमेव्रतंचमेहोरात्रयोर्वृष्ट्याबृहद्रथंतरेचमेयज्ञेनकल्पेताꣳस्वाहा ॥ ९ ॥ ॐ गर्भाश्च
मेवत्साश्चमेत्र्यविश्चमेत्र्यवीचमेदित्यवाट्चमेदित्यौहीचमेपंचाविश्चमेपंचावीचमेत्रिवत्सश्चमेत्रिवत्साचमेतुर्यवाट्चमेतुर्यौहीचमे

पष्ठवाच्चमेपष्ठौहीचमऽउक्षाचमेवशाचमऽऋषभश्चमेवेहच्चमेऽनड्वान्चमेधेनुश्चमआयुर्यज्ञेनकल्पतांप्राणोयज्ञेनकल्पतामपानोयज्ञेनकल्पतांव्यानोयज्ञेनकल्पतांचक्षुर्यज्ञेनकल्पताꣳश्रोत्रंयज्ञेनकल्पतांमनोयज्ञेनकल्पतांवाग्यज्ञेनकल्पतामात्मायज्ञेनकल्पतांयज्ञोयज्ञेनकल्पताꣳस्वाहा ॥ १० ॥ ॐ एकाचमेतिस्रश्चमेपंचचमेसप्तचमेनवचमएकादशचमेत्रयोदशचमेपंचदशचमेसप्तदशचमेनवदशचमएकविꣳशतिश्चमेत्रयोविꣳशतिश्चमेपंचविꣳशतिश्चमेसप्तविꣳशतिश्चमेनवविꣳशतिश्चमएकत्रिꣳशच्चमेत्रयस्त्रिꣳशच्चमेचतस्रश्चमेष्टौचमेद्वादशचमेषोडशचमेविꣳशतिश्चमेचतुर्विꣳशतिश्चमेष्टाविꣳशतिश्चमेद्वात्रिꣳशच्चमेषट्त्रिꣳशच्चमेचत्वारिꣳशच्चमेचतुश्चत्वारिꣳशच्चमेष्टाचत्वारिꣳशच्चमेवाजश्चप्रसवश्चापिजश्चक्रतुश्चसुवश्चमूर्धाचव्यश्नियश्चांत्यायनश्चांत्यश्चभौवनश्चभुवनश्चाधिपतिश्चस्वाहा ॥ ११ ॥ ॐ शांतिः ३ इडादेवहूर्मनु० ॥ सहनाववतुइत्यादि ॥ इतिरुद्राध्यायःसमाप्तः ॥ छ ॥

एवंरुद्रहोमंविधायहृदयाद्यस्त्रांतंप्रागुक्तंपंचांगन्यासंकुर्यात् ॥ ऋत्विगादिपक्षेतुसर्वेप्येवमेवकुर्युः ॥ ततआचार्योयजमानोवाप्रागुक्तरुद्रपीठदेवताभ्यस्तत्तन्नाममंत्रैराज्यंस्रुवेणजुहुयात् ॥ इहचहौम्यद्रव्यमधोमेखलायांभूमौवापतितमग्नौनक्षिपेत् मध्यमोपरिमेखलयोःपतितस्यपरिधिपरिस्तरणांतर्गतत्वेनाग्निप्रक्षेपार्हत्वात्तद्बहिर्गतस्यांतःप्रक्षेपनिषेधाच्चेतिहोमप्रकारसंक्षेपः ॥ एवंहोमंपरिसमाप्यचंदनाद्युपचारैरग्नेनयेतिमंत्रेणसंकल्पपूर्वकंस्वाहास्वधायुतमग्निंपूजयेत् ॥ अग्नयेगंधादिबहिरेवदद्यात् । ततोग्रहपीठदेवतानांरुद्रपीठदेवतानांचोत्तरपूजांकेचिदाहुः ॥ पूजासंपूर्णतांवाचयित्वायस्यस्मृत्याआवाहनंनजानामीत्युक्त्वाअंगहोमादिप्रायश्चित्तहोमांतेबलिदानंइंद्रादिलोकपालेभ्योग्रहेभ्यश्चकृत्वारुद्रपीठस्याग्रेकद्रुद्रायेतिरुद्रायबलिंदत्वापूर्णाहुतिंवसोर्धारांचजुहुयात् (बलिदानपूर्णाहुतिवसोर्धारादिपूर्वोक्तंद्रष्टव्यं) ॥ एवंवसोर्धारांविधाययथाशाखंपूर्णपात्रविमोकादिकर्मशेषंसमा

पयेदाचार्यः । तदनंतरंवरणक्रमेणऋत्विजःप्रतिनिधयश्चोदङ्मुखाःप्राङ्मुखयजमानहस्तेश्रेयःसंपादनंकुर्वंति ॥ तच्चैवं ॥ शिवा आपःसंत्वितियजमानहस्तेजलंक्षिपेत् सौमनस्यमस्त्वितिपुष्पं अक्षतंचारिष्टंचास्त्वित्यक्षतान् दीर्घमायुःशांतिःपुष्टिस्तुष्टिश्चास्त्वितिपुनर्जलं । मयाभवन्नियोगेन महारुद्रमध्येयथांशेनयःकृतोजपस्तद्दशांशेनामुकपक्षेणचयःकृतोहोमस्तस्माज्जपाद्धोमाच्च यदुत्पन्नंश्रेयस्तत्तुभ्यमहंसंप्रददइति ॥ इदंनिर्मूलत्वाद्यजमानप्रतारणामात्रमेव ॥ तदनंतरमग्नेःपश्चिमभागेप्राङ्मुखोपविष्टोयजमानउदङ्मुखानाचार्यादीन्पूजयिष्यइतिसंकल्प्य श्रीमहारुद्रस्वरूपिणेआचार्यायेदंपाद्यंइदंबार्हस्पत्यंवासोयुगुलमित्यादिगंधपुष्पधूपदीपतांबूलानिदत्वा पूर्वोक्तविशेषणवतिकालेदेशेचकृतस्यमहारुद्रादिकर्मणःप्रतिष्ठासिद्ध्यर्थममुकगोत्रायामुकवेदांतर्गतामुकशाखाध्यायिनेमुकशर्मणेआचार्याययथाशक्त्यलंकृतामिमांसवत्सांगांरुद्रदैवत्यां इदंचहिरण्यमग्निदैवतंतुभ्यमहंसंप्रददइतिकुशाक्षतसहितजलंविप्रहस्तेनिक्षिप्य नममेतिवदेत् विप्रःस्वस्तीत्युक्त्वाकामस्तुतिंकइदंकस्माअदादित्यादिकांस्वशाखास्थांपठेत् एवमेवब्रह्मपूजांविधायदक्षिणांदत्वा अनंतरंग्रहजापकेभ्यःपूजापूर्वकंग्रहदक्षिणादेया अनंतरमृत्विजोपिपूजयित्वासंकल्पपूर्वकंदक्षिणांदद्यात् प्रतिनिधिपक्षेपारितोषिकंदद्यात् यथाशक्त्याऽचार्यादिभ्योऽलंकारमुद्रिकोदकपात्रोपानद्व्यजनच्छत्रचामरादीन्युपकरणानिदद्यात् गोरभावेतन्निष्क्रयत्वेननिष्कंतदर्धंवासुवर्णंशक्त्यादद्यात् ततोद्वारजापकेभ्योदक्षिणादेया ततोनानावेदांतर्गतनानाशाखाध्यायिभ्योनानागोत्रेभ्योनानाशर्मभ्योब्राह्मणेभ्योदीनानाथेभ्यश्चयथाशक्तिभूयसींदक्षिणांदातुमुत्सृजेत् नममेतिसकुशाक्षतजलंक्षिप्त्वाॐतत्सदितिवदेत् तदनंतरंग्रहवेदिसमीपस्थकलशोदकेनरुद्रकलशोदकेनद्वारकलशोदकेनचदूर्वापंचपल्लवैरुदङ्मुखाआचार्यर्त्विजस्तिष्ठंतःप्राङ्मुखंसकुटुंबमुपविष्टंयजमानमभिषिंचेयुः अभिषेकेपत्नीवामभागे अभि

षेकसमयेगीतवाद्यादिमंगलघोषःकार्यः ॐ समुद्रज्येष्ठाः० ४ त्रायंतामिहदेवाइत्यादि अक्षीभ्यामित्यादिचअन्येपिस्वशाखोक्तामंत्राग्राह्याः पौराणास्तुसुरास्त्वामभिषिंचंत्वित्यादयः एवमभिषेकानंतरंसर्वौषधीभिरनुलिप्यशुद्धोदकेनस्नात्वा शुक्लमाल्यांबरानुलेपनःसपत्नीकोयजमानोग्रहरुद्रपीठदेवतानांगंधाद्युपचारैरुत्तरपूजांदक्षिणाप्रदक्षिणानमस्कारांतांनिर्वर्त्यपुष्पांजलिंदत्वा आवाहनंनजानामि अपराधसहस्राणि यस्यस्मृत्या मंत्रहीनं इतिपीठद्वयेक्षमाप्यउत्तिष्ठब्रह्मणस्पते अभ्यारमिदद्रयः यांतुदेवगणाइतिपुष्पाक्षतप्रक्षेपेणग्रहपीठदेवताविसर्ज्य एवमेवरुद्रपीठदेवताविसर्जयेत् ग्रहपीठंपूजोपस्करयुतं रुद्रपीठमपिसोपस्करं रुद्रप्रतिमांचाचार्यायदद्यात् ॥ तत्रप्रतिमादानमंत्राः ॥ श्रीरुद्रप्रतिमांस्वर्णमयींवस्त्रयुगान्वितां ॥ श्रीरुद्रप्रीतयेचापिप्राप्तानिष्टनिवृत्तये ॥ प्रार्थिताभीष्टसंसिद्ध्यैतुभ्यंश्रीरुद्ररूपिणे ॥ संप्रदद्यांविधानेनयथोक्तफलमस्तुमे ॥ यदातुमारकतंलिंगंतदादानमंत्रः ॥ इदंमारकतंलिंगंरौप्यपीठान्वितंशुभं ॥ नंदिनाराजतेनापिश्वेतवस्त्रयुगान्वितम् ॥ धान्यैर्द्वादशभिर्युक्तमेकादशफलान्वितं ॥ संप्रदद्यांविधानेनयथोक्तफलमस्तुमे ॥ काश्मीरलिंगपक्षेतुइदंमारकतमित्यत्रइदंकाश्मीरजमितिप्रयोज्यं ॥ द्वादश धान्यानितुव्रीहियवमाषतिलमुद्गखल्वगोधूममसूरप्रियंग्वणुश्यामाकनीवाराः ॥ तेषांमानंतुप्रस्थाधिकंद्रोणावधियथाशक्तिग्राह्यं । उक्तधान्याभावेयथासंभवंग्राह्याणि । ततोग्निंसंपूज्य गच्छगच्छसुरश्रेष्ठेतिविसृज्य सर्वामंडपदेवताद्वारदेवताश्चयांतुदेवगणाइतिविसृज्य ध्वजपताकाद्युपस्करयुतंमंडपमाचार्यायदद्यात् । अमुंमंडपंध्वजपताकाद्युपस्करयुतंतुभ्यमहंसंप्रददेनममेति । स्वस्तीतिसप्रतिब्रूयात् । ततःकृतस्यमहारुद्रादिकर्मणःसंपूर्णतासिद्धयेयथोपपन्नेनान्नेनयथाकालंनानागोत्रान्नानाशर्मणोमुकसंख्यान्ब्राह्मणान्भोजयिष्येइतिसंकल्प्ययथाकालंब्राह्मणान्भोजयेत् भूरिदक्षिणासंकल्पानंतरंवाब्राह्मणभोजनसंकल्पः । रूपे

एकः रुद्यांत्रयः लघुरुद्रेएकादश महारुद्रेएकविंशत्युत्तरशतं अतिरुद्रेत्रयोदशशतान्येकविंशचेति ततोब्रह्मार्पणंब्रह्महविः चतुर्भिश्चचतुर्भिश्चेत्युक्त्वा मयायत्कृतंयथाकालंयथादेशंयथाज्ञानंयथाशक्तिचमहारुद्रादिकर्मतेनश्रीपरमेश्वरःप्रीयतां ॐ तत्सद्ब्रह्मार्पणमस्त्वितिसकुशजलंक्षिपेत् । ततःसदस्यंचंदनाक्षतपुष्पवस्त्रतांबूलदक्षिणादिभिःपूजयित्वांजलिंबद्ध्वा मयायत्कृतंमहारुद्रादिकर्मतत्कालहीनंभक्तिहीनंशक्तिहीनंश्रद्धाहीनंभवतांब्राह्मणानांवचनात्सर्वंसंपूर्णमच्छिद्रंचास्तुइतिप्रार्थयेत् ततःसंपूर्णमच्छिद्रमस्त्वितिसर्वेवदेयुः ॥ ततस्तेषांमंत्राशिषोगृहीत्वातान्सानुनयंविसृज्यदीनानाथादीनन्नादिभिःसंतोष्यस्वयंसुहृन्मित्रादियुतःसोत्साहःसंतुष्टोहविष्यंभुंजीतेति ॥ ग्रंथाननेकानालोड्यविचार्यसहसज्जनैः ॥ कृतःश्रमोनेनविभुःशंकरःप्रीयतांमम ॥

इतिश्रीरुद्रानुष्ठानपद्धतिःसमाप्ता ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ३०१ ॥ तृचाकल्पपद्धतिः ॥

श्रीः ॥ सूतउवाच ॥ भक्त्याकृष्णंनमस्कृत्यपांडवःपर्यपृच्छत ॥ तृचामंत्रस्यमाहात्म्यंश्रोतुमिच्छाम्यहंप्रभो ॥ १ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ परंव्रतंप्रवक्ष्यामिश्रृणुपार्थह्यनन्यधीः ॥ सौरवैदिकमंत्रस्यविधिंसर्वरुजापहं ॥२॥ प्रत्यहंपूजनंतस्यमंत्रस्यसकलार्थदं ॥ अर्घ्यंचैवनमस्कारंसर्वंयद्यच्छृणुष्वतत् ॥ ३ ॥ तवप्रीत्याप्रवक्ष्यामिसर्वलोकहितायवै ॥ सौरमंत्रस्यमाहात्म्यंप्रवक्ष्यामिसमासतः ॥ ४ ॥ उद्यन्नद्येतिमंत्रोयंसौरःपापप्रणाशनः ॥ रोगघ्नश्चद्विषघ्नश्चभुक्तिमुक्तिप्रदायकः ॥५॥ कण्वेनतुपुरादृष्टंगुह्यंपरमसिद्धिदं ॥ पुत्रस्यरोगनाशायख्यातंलोकहितायच ॥ ६ ॥ तेनचाराधितोदेवःस्तुत्वामंत्रेणभास्करः ॥ तत्प्रवक्ष्यामितेसर्वंन्यासपूजाविधिंक्रमात् ॥७॥ उद्यन्नद्येत्यृचादित्यमुपतिष्ठेद्दिनेदिने ॥ हृद्रोगंनाशयेत्तस्यपरमारोग्यदायकं ॥ ८ ॥ रोगीचजपतेरोगैर्मुक्तोभास्कर

तुष्टितः ॥ आरोग्यमेतत्परमंजपेन्नित्यमतंद्रितः ॥ ९ ॥ द्विषंतमितिचार्धर्चंयद्द्विषंतंजपेत्स्मरन् ॥ अष्टावृत्त्याजपेन्नित्यंद्विषंनाश
यतेध्रुवं ॥ १० ॥ उत्तमस्तस्यसार्धंचद्विषिद्वेषइतिश्रुतं ॥ हृद्रोगोनाशमाप्नोतिमंत्रस्यास्यप्रभावतः ॥ ११ ॥ साधकोविधिनानित्यं
स्नात्वाह्यनुदितेरवौ ॥ धौतशुक्लांबरधरःकृत्वासंध्यादिकाःक्रियाः ॥ १२ ॥ गोमयेनोपलिप्तेचशुचिःस्वासनमाविशेत् ॥ प्राणा
न्निरुध्यसंकल्प्यपूजाद्रव्याणिशोधयेत् ॥ १३ ॥ सकेसराणिपद्मानिकरवीराणिचार्जुन ॥ रक्तचंदनमिश्राणिगंधाक्षतकुशानिच
॥ १४ ॥ मंडलंरक्तवर्णेनआत्माग्रेचतुरस्रकं ॥ विरच्यतत्रपद्मानिगंधपंकेनवालिखेत् ॥ १५ ॥ ताम्रपात्रस्थितंयंत्रंविधायपंक
जोपरि ॥ अर्घ्यपात्रंतथाताम्रंगर्भपद्मंतुलास्थितं ॥ १६ ॥ अर्घ्योदकेनसंपूर्यकलशंस्थापयेत्ततः ॥ गंगांचावाहयेत्तत्रमुद्रामंकु
शयाजपन् ॥ १७ ॥ घृणीतिमूलमंत्रेणप्रणवाष्टकमंत्रितं ॥ गंधाद्यैरर्चितंतच्चअर्घ्यंतोयेनपूरयेत् ॥ १८ ॥ अर्चयेत्पूर्ववत्तेन
अभिमंत्र्यततोजलं ॥ प्रोक्षणीकरणैस्त्वेवमात्मानंसेचयेत्ततः ॥ १९ ॥ न्यासंकृत्वाततःपश्चाद्विधिरेषउदाहृतः ॥ उद्यन्नद्येत्यृ
चांतासामृषिःप्रस्कण्वईरितः ॥ २० ॥ छंदोनुष्टुप्तथादेवःसूर्यनारायणःस्मृतः ॥ विनियोगस्तथाकार्योन्यासकर्मत्विदंश्रृणु
॥ २१ ॥ अनेनैवविधानेनन्यासंकृत्वायथाविधि ॥ उद्येत्यर्धर्चंप्रणवमायादीर्घस्वरैर्युतं ॥ २२ ॥ अंगुष्ठादिकरन्यासंदेहांगंच
ततःपरं ॥ हस्तयोर्हृदयेमूर्ध्निपादेनाभौमुखेतथा ॥ २३ ॥ चक्षुषोःकवचंशस्त्रंपादशःक्रमतोन्यसेत् ॥ अनेनैवविधानेनन्यासं
कुर्याद्यथाविधि ॥ २४ ॥ षडंगंकवचंकृत्वासौरमंत्रविधिक्रमात् ॥ एवंयःकुरुतेन्यासंद्वादशांगेपदानिच ॥ २५ ॥ ससर्वरोग
निर्मुक्तःसर्वोपद्रववर्जितः ॥ एवंन्यस्तमुनिर्विप्रःकर्णिकायामधःक्रमात् ॥ २६ ॥ आधारपीठपूजांचक्रमेणैवसमर्चयेत् ॥ कर्णि
कायांन्यसेत्सूर्यंसांगावरणभूषितं ॥ २७ ॥ पत्रसंधिस्थिताष्टारदैवतैःसहपूजयेत् ॥ पाद्यार्घ्याचमनंचैवमधुपर्कंनिवेदयेत्

॥ २८ ॥ ततस्त्वाचमनंस्नानंवस्त्रमाचमनंतथा ॥ गंधंपुष्पंतथाधूपंदीपंनैवेद्यमेवच ॥ २९ ॥ ततश्चफलतांबूलंदक्षिणाचसम
र्पयेत् ॥ अथार्घ्यपात्रमादायपूरयेत्तीर्थवारिणा ॥ ३० ॥ सकेसराणिपद्मानिकरवीराणिचार्जुन ॥ तिलतंडुलसंयुक्तंकुशैर्गंधो
दकेनच ॥ ३१ ॥ रक्तचंदनमिश्राणिकृत्वावैताम्रभाजने ॥ धृत्वाशिरसितत्पात्रंजानुभ्यांधरणीतले ॥ ३२ ॥ मंत्रपूतंगुडाकेश
अर्घ्यंदद्याद्गभस्तये ॥ पादार्धर्चंतृचेनैवत्रिधावृत्तंत्रिधापुनः ॥ ३३॥ दद्यादर्घ्यंसमंत्रेणअनुलोम्यैःपुनःपुनः ॥ नित्यात्तुद्विगुणं
कुर्याद्रविवारेप्रयत्नतः ॥ ३४॥ दंडवत्प्रणमेद्भूमावर्घ्यदानक्रमेणतु॥ पुनश्चगंधपुष्पादीनुपचारान्प्रकल्पयेत् ॥ ३५ ॥ मित्रा
दिदेवताःसर्वास्तर्पयेन्मार्जयेत्ततः ॥ तीर्थस्यग्रहणंकुर्यान्मत्रेणानेनवापुनः ॥ ३६ ॥ विप्रान्द्वादशशक्त्यावाभोजयेद्रविवासरे॥
नमस्कृतिशतांशेनततोब्राह्मणभोजनं ॥ ३७ ॥ इतिश्रीभविष्योत्तरपुराणेतृचाकल्पविधानं ॥ ॥ अथप्रयोगः ॥ आचम्य
प्राणानायम्य ॥ आदौशुभेमुहूर्तेनदीतीरेशुद्धभूमौषोडशद्वादशहस्तान्यतमहस्तंमंडपंचतुर्द्वारंकृत्वातन्मध्येहस्तमात्रांवेदींकृत्वा
सूर्योदयात्पूर्वंस्नात्वा परिहितशुक्लशुचिवासाःपूजासंभारान्संभृत्य मंडपमेत्यवेद्याःपश्चिमतःप्राङ्मुखउपविश्यप्राणानायम्यदेश
कालौसंकीर्त्यममामुकव्याधिनिरसनेनशरीरपुष्टिद्वाराश्रीसवितृसूर्यनारायणदेवताप्रीत्यर्थं अमुकसंख्ययातृचाकल्पविधिनार्घ्य
दानानिनमस्कारांश्चकरिष्ये ॥ इतिसंकल्प्य ॥ गणेशपूजनंस्वस्तिवाचनंचकृत्वाआचार्यंऋत्विजश्चयथाविभवंवृणुयात् ॥ तत
आचार्योवेद्यांरक्तचंदनेनकुंकुमेनवाषट्कोणंवृत्तं अष्टकोणंद्वादशकोणंभूगृहंचतुर्द्वारयुतंचतुष्कोणंयंत्रंनिर्मायअर्घ्यपात्रासादना
र्थंपुरतःअष्टदलंचतुरस्रंचनिर्मायअर्घ्यपात्रेअष्टदलंचनिर्मायसंकल्पपूर्वकंभूतशुद्ध्यादिकंकुर्यात् ॥ निर्मितंयंत्रंकेवलवेद्यांताम्र
पात्रेवास्थापयेत् ॥ रविचक्रलक्षणं ॥ अथातःसंप्रवक्ष्यामिरवेश्चक्रमनुत्तमं ॥ बिंदुस्त्रिकोणंवृत्तंचषट्कोणंवृत्तयुग्मकं ॥ पश्चाद

ष्टदलंप्रोक्तंद्वादशारंसकर्णिकं ॥ भूपुरत्रितयंपश्चाच्चतुर्द्वारंरवेःक्रमात् ॥ इतिरविचक्रलक्षणं ॥ रवेर्मतांतरेणचक्रं ॥ आद्यंतृतीयेतृतीयादिभूतंभूताद्वितीयाच्चद्वितीया (?) ॥ चतुर्थमाद्यंहिपुनःक्रमेणएवंलिखेदष्टदलेषुपद्मं ॥ ततःन्यासंकुर्यात् ॥ तत्रमंडपदेवताभ्योनमइतिमंडपंसंपूज्यवास्तोष्पतयेब्रह्मणेनमइतिवास्तोष्पतिंपूजयित्वा ॥ ॐ उद्यन्नद्य० इतितृचेनसूक्तेनोदकेनपाणिनांगान्यभिमृश्य ॥ गुरुभ्योनमः ॥ परमगुरुभ्योनमः ॥ परात्परगुरुभ्योनमः ॥ कण्वपुत्रप्रस्कण्वऋषयेनमःशिरसि ॥ अनुष्टुप्छंदसेनमःमुखे ॥ सर्वरोगापहर्ताजगदात्माश्रीसूर्योदेवताहृदयायनमः ॥ ज्ञाननेत्रेश्रींबीजंनाभ्यैनमः ॥ ह्रींकीलकंआधारायनमः ॥ द्वादशांगन्यासेविनियोगः ॥ ॐ उद्यन्नद्यमित्रमहः ॥ ॐ ह्रांदक्षिणहस्तायनमः कुकृतान्मित्रोरक्षतुमां ॥ ॐ आरोहन्नुत्तरांदिवं ॐ ह्रींवामहस्ताय० विहिताकरणाद्रवीरक्षतु० ॥ ॐ हृद्रोगंममसूर्य ॐ ह्रूंहृदयाय० सूर्योऽज्ञानाद्रक्षत्वनामयंकरोतुमां ॥ ॐ हरिमाणंचनाशय ॐ ह्रैंमूर्ध्नेनमः शिरोवनमनाद्भानूरक्षतु० ॥ ॐ शुकेषुमेहरिमाणं ॐ ह्रौंदक्षिणपादाय० प्रतिषिद्धगमनात्खगोरक्ष० ॥ ॐ रोपणाकासुदध्मसि ॐ ह्रःवामपादा० विहितागमनात्पूषारक्ष० ॥ ॐ अथोहारिद्रवेषुमे ॐ ह्रांनाभ्यै० तमोजाड्याद्धिरण्यगर्भोरक्ष० ॥ ॐ हरिमाणंनिदध्मसि ॐ ह्रींमुखाय० प्रतिषिद्धजिह्वाव्यापारात्सर्वतोमरीचीरक्ष० ॥ ॐ उदगादयमादित्यः ॐ ह्रूंदक्षिणनेत्राय० आंध्याद्विहितादर्शनाच्चादित्योरक्ष० ॥ ॐ विश्वेनसहसासह ॐ ह्रैंवामनेत्राय० प्रतिषिद्धदर्शनात्सवितारक्षतुमां ॥ ॐ द्विषंतंमह्यंरंधयन् ॐ ह्रौंकवचायहुं सर्वरोगेभ्योरिष्टेभ्यश्चाऽर्कोरक्षतुमां ॥ ॐ मोअहंद्विषतेरधं ॐ ह्रःअस्त्रायफट् सर्वशत्रुकृत्याभ्योऽनिष्टेभ्यश्चभास्करोरक्षतुमां ॥ अथषडंगन्यासः ॥ ॐ उद्यन्नद्यमित्रमह० ह्रांमित्ररविभ्यामंगुष्ठाभ्यांनमः ॥ ॐ हृद्रोगंममसूर्यहरिमाणंचनाशय ह्रींसूर्यभानुभ्यां तर्जनीभ्यांनमः ॥ ॐ शुकेषुमे० ध्मसि ह्रूं

खगपूषभ्यां मध्यमाभ्यां॰ ॥ ॐ अथोहारिद्र॰ ध्मसि ह्रैंहिरण्यगर्भमरीचिभ्यां अनामिकाभ्यां॰ ॥ ॐ उदगादय॰ सह ह्रौंआदित्यसवितृभ्यां कनिष्ठिकाभ्यां॰ ॥ ॐ द्विषंतंमह्यं॰ रधं ह्रःअर्कभास्कराभ्यां करतलकरपृष्ठाभ्यां॰ एवंहृदयादि॰ ॥ ॐ उद्यन्नद्यमित्रमहआरोहन् ३ ऋचःकवचत्वेनसर्वांगेविन्यसामि इतिव्यापकं॥ अथपीठपूजा ॥ यंत्राधःकल्पितपीठे ॐ मंडूकाय॰ एवंसर्वत्रादौप्रणवः ॐ कालाग्निरुद्राय॰ कच्छपाय॰ आधारशक्त्यै॰ महासागराय॰ सूर्यलोकाय॰ सूर्यलोकस्थसुरेशेभ्यो॰ रत्नमंडपाय॰ रत्नद्वीपाय॰ कल्पवृक्षेभ्यो॰ रत्नवेदिकायै॰ रत्नसिंहासनाय॰ धर्माय॰ ज्ञानाय॰ वैराग्याय॰ ऐश्वर्याय॰ अधर्माय॰ अज्ञानाय॰ अवैराग्याय॰ अनैश्वर्याय॰ अनंताय॰ आनंदमयकंदाय॰ संविन्नालाय॰ कालसरोजाय॰ प्रकृतिपत्रेभ्यो॰ विकारमयकेसरेभ्यो॰ पंचाशद्वर्णकर्णिकायै॰ अर्कमंडलाय॰ चंद्रमंडलाय॰ वह्निमंडलाय॰ सत्त्वाय॰ रजसे॰ तमसे॰ आत्मने॰ अंतरात्मने॰ परमात्मने॰ ज्ञानात्मने॰ ज्ञानतत्त्वाय॰ मायातत्त्वाय॰ कालतत्त्वाय॰ विद्यातत्त्वाय॰ परतत्त्वाय॰ विमलायै॰ उत्कर्षिण्यै॰ ज्ञानायै॰ क्रियायै॰ योगायैनमः प्रह्वायैनमः सत्यायैनमः ईशान्यैनमः अनुग्रहायैनमः ॐ ह्रीं सर्वादिशक्तिकमलायनमः इतिपीठमंत्राः ॥ एताःपीठदेवताआवाह्यपंचोपचारैःसंपूज्यअंतर्यागंकुर्यात् ॥ अथांतर्यागः ॥ उदास्वरज्ञानक्षेत्रस्वरूपश्रीसूर्यचरणकमलभक्तिसिद्ध्यर्थंपरमात्मस्वरूपसिद्ध्यर्थंचअंतर्यागंकरिष्येइतिसंकल्प्यवदेत्॥ सहस्रपुरुषादित्यःसहस्रकिरणोरविः ॥ सहस्रशीर्षापुरुषःसहस्राक्षःसहस्रपात् ॥ योसावादित्येपुरुषःसोसावहंसूर्योहंविश्वरूपपरमात्मनेनमइति ॥ अथात्मपूजा ॥ गंधद्वारामानंदकर्दमःश्रीरनुष्टुप् ॥ आत्मपूजनेवि॰ ॥ गंधद्वारामितिललाटेगंधाक्षतादिन्यस्य ॥ माल्यादीनीतिपुष्पाणिस्वशिरसिन्यस्य ॥ नमोस्त्वनंतायेत्युक्त्वा सूर्यात्मनेनमइतिकरपुटेनहृद्यात्मानंनमस्कु

॥३४०॥

र्यात् ॥ अथाष्टावरणदेवतापूजा तत्राष्टदलमध्येप्रागादिक्रमेणपूज्याः ॥ मार्तंडायनमः भानवेनमः आदित्याय० हंसाय० सूर्याय० दिवाकराय० तपनाय० भास्कराय० मध्येमंडलाधिपतिर्वर्तमानमासाधिपतिःपूज्यः ॥ मासाधिपाश्चैत्रादिषु ॥ अरुणाय० वेदांगाय० भानवे० इंद्राय० रवये० गभस्तये० यमाय० सुवर्णरेतसे० दिवाकराय० मित्राय० विष्णवे० सूर्याय० इतिप्रथमावरणं ॥ दीप्तायै० सूक्ष्मायै० जयायै० भद्रायै० विभूत्यै० विमलायै० अमोघायै० विद्युतायै० मध्येसर्वतोमुख्यै श्रियै० ॥ इतिद्वितीयं ॥ ततोष्टौमातरः ॥ ब्राह्म्यै० माहेश्वर्यै० कौमार्यै० वैष्णव्यै० वाराह्यै० इंद्राण्यै० चामुंडायै० महालक्ष्म्यै० ॥ इतितृतीयं ॥ आराध्याय० कपिलाय० साराय० प्रभूताय० दंडिने० पिंगलाय० धात्रे० विधात्रे० ॥ इतिचतुर्थं ॥ ऐरावताय० पुंडरीकाय० वामनाय० कुमुदाय० अंजनाय० पुष्पदंताय० सार्वभौमाय० सुप्रतीकाय० ॥ इतिपंचमावरणं ॥ ततोष्टदलाग्रेषुसायुधान्लोकपालान् ॥ इंद्राय० अग्नये० यमाय० निर्ऋतये० वरुणाय० वायवे० कुबेराय० ईशानाय० पद्मस्याधःशेषाय० ऊर्ध्वंहिरण्यगर्भाय० ॥ इतिषष्ठं ॥ वज्राय० शक्तये० दंडाय० खड्गाय० पाशाय० अंकुशाय० गदायै० त्रिशूलाय० चक्राय० पद्माय० इतिदशायुधानि ॥ इतिसप्तमं ॥ सोमाय० भौमाय० बुधाय० बृहस्पतये० शुक्राय० शनैश्चराय० राहवे० केतवे० ॥ दलांतरेषुरविंमध्येप्रकल्पयेत् ॥ इत्यष्टमं ॥ असितांगभैरवाय० रुरुभैरवाय० चंडभैरवाय० क्रोधभैरवाय० उन्मत्तभैरवाय० कपालभैरवाय० भीषणभैरवाय० संहारभैरवाय० ॥ इतिनवमं ॥ ततोमासाधिपान्पश्चिमतः ॥ गणपतये० दुर्गायै० क्षेत्रपालाय० सारथये० अरुणाय० स्वप्नाय० इच्छायै० पिंगलाय० हराय० साराय० आराध्याय० सप्ततुरंगा० इतिदशमं ॥ चतुर्द्वारेषु ॥ दंडिने० पिंगलाय० मासाधिपाय० श्रियोर्मध्येपरमसुखाय० ॥

इत्येकादशं ॥ अथद्वादशदलेषु ॥ मित्राय० रवये० सूर्याय० भानवे० खगाय० पूष्णे० हिरण्यगर्भाय० मरीचये० आदित्याय० सवित्रे० अर्काय० भास्कराय० ॥ ततोरुणादि ॥ अरुणाय० सूर्याय० वेदांगाय० भानवे० इंद्राय० रवयेन० गभस्तये० यमाय० सुवर्णरेतसेन० दिवाकराय० मित्राय० विष्णवे० ॥ ॐ नमोभगवतेसर्वावरणसंपन्नायत्रिगुणात्मधारिणेसूर्यायसांगायसपरिवारायनमइतिनमस्कुर्वीत ॥ एहिसूर्येतिपठित्वा ॥ सर्वावरणपीठदेवतासहितश्रीसूर्यइहागच्छइहतिष्ठभूर्भुवःस्वरोम् ॥ सूर्यमंडलादागत्यहृदयस्थत्वेनभावितंसूर्यंआवाहनीमुद्रयापीठमध्येपुष्पांजलिन्यासेनावाहयेत् ॥ ततोदेवस्यदेहेस्वदेहेचपुरुषसूक्तन्यासंकुर्यात् ॥ अथध्यानं ॥ ध्येयःसदेतिध्यानं ॥ आवाहनीमुद्रयावाहयामि ॥ स्थापनी ॥ संनिधापनी॥ संरोधिनी ॥ संमुखीकरणी ॥प्रार्थनीमुद्रयाप्रार्थयामि॥ इतिषण्मुद्राःप्रदर्शयेत्॥ अथपुरुषसूक्तेनषोडशोपचारैःपूजांकुर्यात्॥ षोडशोपचारपूजनेनभगवान्श्रीसूर्यनारायणःप्रीयतांनममप्रीतोभवतुयथाशक्तिसूर्यगायत्रींजपेत् ॥ ॐ भास्करायविद्महेमहद्द्युतिकरायधीमहि ॥ तन्नआदित्यःप्रचोदयात् ॥ अथार्घ्यदानं ॥ ताम्रमयमष्टदलान्वितमर्घ्यपात्रमादायजानुभ्यामवनिंगत्वारक्तचंदनरक्तपुष्परक्ततंदुलदूर्वायवान्अर्घ्यपात्रेनिक्षिप्य नासिकाग्रमवलोकयन् ॥ ॐ ह्रांउद्यन्नद्यमित्रमहः ह्रां ॐ मित्रायनमः ॥ ॐ ह्रींआरोहन्नुत्तरांदिवंह्रीं ॐ रवयेनमः ॐ ह्रूंहृद्रोगंममसूर्यह्रूं ॐ सूर्यायनमः ॥ ॐ ह्रैंहरिमाणंचनाशयह्रैं ॐ भानवेनमः ॥ ॐ ह्रौंशुकेषुमेहरिमाणंह्रौं ॐ खगायनमः ॥ ॐ ह्रःरोपणाकासुदध्मसिह्रः ॐ पूष्णेनमः ॥ ॐ ह्रांअथोहारिद्रवेषुमेह्रां ॐ हिरण्यगर्भायनमः ॥ ॐ ह्रींहरिमाणंनिदध्मसिह्रीं ॐ मरीचयेनमः ॥ ॐ ह्रूंउदगादयमादित्यःह्रूं ॐ आदित्यायनमः ॥ ॐ ह्रैंविश्वेनसहसासहह्रैं ॐ सवित्रेनमः ॥ ॐ ह्रौंद्विषंतंमह्यंरंधयन्ह्रौं ॐ अर्कायनमः ॥ ॐ ह्रःमोअहंद्विषतेरधंह्रः ॐ भास्क

रायनमः ॥ ॐ ह्रांह्रीं उद्यन्० दिवं ह्रांह्रीं ॐ मित्ररविभ्यांनमः ॥ ॐ ह्रूंह्रैंहृद्रोगं० शय ह्रूंह्रैं ॐ सूर्यभानुभ्यांन० ॥ ॐ ह्रौंह्रः शुकेषुमे० ध्मसि ह्रौंह्रःखगपूषभ्यांन० ॥ ॐ ह्रांह्रीं अथोहारि० निदध्मसि ह्रांह्रीं ॐ हिरण्यगर्भमरीचिभ्यां० ॥ ॐ ह्रूंह्रैं उदगाद० सह ह्रूंह्रैं ॐ आदित्यसवितृभ्यां० ॥ ॐ ह्रौंह्रःद्विषंतं० रधं ह्रौंह्रः अर्कभास्कराभ्यांन० ॥ ॐ ह्रांह्रींह्रूंह्रैंउद्यन्नद्यऋक् ह्रांह्रींह्रूंह्रैं० ॐ मित्ररविसूर्यभानुभ्यो० ॥ ह्रौंह्रःह्रांह्रींशुकेषुमेऋक् ह्रौंह्रःह्रांह्रीं ॐ खगपूषहिरण्यगर्भमरीचिभ्यो० ॥ ॐ ह्रूंह्रैं ह्रौंह्रः उदगा० ऋक् ह्रूंह्रैंह्रौंह्रः ॐ आदित्यसवित्रर्कभास्करेभ्योनमः ॐ ह्रांह्रींह्रूंह्रैंह्रौंह्रः ह्रांह्रींह्रूंह्रैंह्रौंह्रः उद्यन्नद्य०शुकेषु० उदगा० ह्रांह्रींह्रूंह्रैंह्रौंह्रःह्रांह्रींह्रूंह्रैंह्रौंह्रः ॐ मित्ररविसूर्यभानुखगपूषहिरण्यगर्भमरीच्यादित्यसवित्रर्कभास्करेभ्योनमः ॥ २ ॥

विनतातनयोदेवःसर्वसाक्षीजगत्पतिः ॥ सप्ताश्वःसप्तरज्जुश्चअरुणोमेप्रसीदतु ॥ इतिमंत्रेणारुणायार्घ्यंदद्यात् ॥ एवंप्रत्यहंद्वादशावृत्तयउत्तमःपक्षः ॥ षणमध्यमः ॥ चतस्रोऽधमः ॥ यथाशक्तिवा ॥प्रत्यहाद्द्विगुणंरविवारे॥ एवमर्घ्यक्रमेणनमस्काराः॥ नमस्कारांतेपुनःपंचोपचारैःपूजयेत् ॥ ततस्तृचेनषडंगन्यासंकुर्यात् ॥ नमोमित्रस्येतिद्वादशऋग्भिः प्रत्यृचंमित्रादीनांनमस्कारप्रदक्षिणांकुर्यात् ॥ ततःआवाहन्यादिमुद्राःप्रदर्श्य ॥ नमःसवित्रइतिपुष्पांजलिंदद्यात् ॥ आकृष्णेनेतिस्तुत्वा ॥ सवितापश्चातादितिप्रार्थ्य ॥ उद्यन्नद्येतितृचेनश्रीसूर्यसांगंविसर्जयामीतिपुष्पांजल्यर्पणेनविसर्जयेत् ॥ अभ्यारमित्यनेनेतिकेचित् ॥ यन्मंडलंदीप्तिकरंविशालंरत्नप्रभंतीव्रजनादिरूपं ॥ दारिद्र्यदुःखक्षयकारणंचपुनातुमांतत्सवितुर्वरेण्यं ॥ इत्यर्घ्योदकप्रार्थना ॥ अकालमृत्युशमनंसर्वव्याधिविनाशनं ॥ सूर्यस्यार्घ्योदकंतीर्थंजठरेधारयाम्यहं ॥ ततोमहासौरैरुपतिष्ठेत् ॥ अथसौराणांमंत्राणांऋक्संख्यामृषिदैवतछंदांसिपुनर्वक्ष्यामोमहाव्याधिदुष्टापस्मारादिहृद्रोगोन्मादोदरगुल्मशूलशांतये गुदापशोणितार्शोभगं

दरजलोदरपांडुरोगादिविस्फोटकाजीर्णरोगप्रमेहादिसर्वव्याधिनाशायममसमस्तपापक्षयार्थंसवितृसूर्यनारायणप्रीत्यर्थं महासौरजपेविनियोगः ॥ षष्टिऋचोर्धर्चएतासांसूर्योदेवताकेचिदंतिमाभिःस्तवंमन्यंतेसोहमितिध्यातव्यंयेनसूर्येणाहरहरुपासितेनधनधान्यवंतोबहुरत्नवंतआदित्यवंतआयुष्यवंतआरोग्यवंतोरयिमंतोधनवंतोबलवंतोबहुपुत्रवंतोभवंति श्रीकामःशांतिकामःश्रद्धाकामोमेधाकामःप्रज्ञाकामएवंभास्करस्याराधनंकुर्यात्सदागृहीपापक्षयार्थीव्याधिनाशार्थीनमःशौनकाय नमःपरमऋषिभ्यो नमःपरमऋषिभ्योनमःपरमऋषिभ्यइतिसौरशांतिः ॥ अथमहार्घ्यसंख्या ॥ चतुर्विंशत्यर्घ्यदानैरेकावर्तनकंस्मृतं ॥ आवर्तनैश्चतुर्विंशैरर्घिणीचप्रकीर्तिता ॥ चतुर्विंशत्यार्घिणीभिर्लघ्वर्घ्यश्चप्रकीर्तितः ॥ चतुर्विंशतिलघ्वर्घ्यैर्महार्घ्यश्चप्रकीर्तितः ॥ लक्षत्रयेणविधिवदेक ३३१७७६ त्रिंशत्सहस्रकैः ॥ षट्सप्तत्यधिकैःसप्तशतैरर्घ्यप्रदानतः ॥सुप्रसन्नोभवेत्सूर्यःशश्वद्रोगप्रशांतये ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनमहार्घ्यंचसमाचरेत् ॥ एवमर्घ्यविधिंकृत्वाततोहोमंसमाचरेत् ॥ शतंवाथसहस्रंवाअयुतंलक्षमेववा ॥ जुहुयात्पायसाज्येनखाद्यैर्नानाविधैरपि ॥ अर्कपुष्पैःसमिद्भिश्चकरवीरैस्तथापरे ॥ रक्तचंदनमिश्राभिरक्षताभिस्तथापुनः ॥ साग्रैर्दूर्वाकुरैश्चेतितिलैरपियवैःशुभैः ॥ गायत्र्यासौरमंत्रैर्वातृचामंत्रैर्विशेषतः ॥ व्याहृत्यावाथहोतव्यंसूर्यस्यप्रीतयेपुनः ॥ ब्राह्मणेभ्यः प्रदातव्यंवस्त्रधेनुहिरण्यकं ॥ एवमाराधितःसूर्यःसर्वान्कामान्विधास्यति ॥ इतितृचार्घ्यपद्धतिः ॥ अथषणमुद्रालक्षणं ॥ हस्ताभ्यामंजलिंकृत्वानामिकामूलपर्वणोः ॥ अंगुष्ठौनिक्षिपेत्सेयंमुद्रात्वावाहनीस्मृता ॥ १ ॥ अधोमुखीत्वियंचेत्स्यात्स्थापनीमुद्रिका स्मृता ॥ उत्थितांगुष्ठमुष्ट्योस्तुसंयोगात्संनिधापनी ॥ २ ॥ अंतःप्रवेशितांगुष्ठासैवसंरोधिनीमता ॥ मुष्टिद्वयस्थितांगुष्ठौसुमुखौचपरस्परं ॥ ३ ॥ संश्लिष्टांगुलिकौकुर्यात्सेयंसंमुखमुद्रिका ॥ प्रसृतांगुलिकौहस्तौमिथःश्लिष्टौचसंमुखौ ॥ ४ ॥ कुर्यात्स्व

हृदयेसेयंमुद्राप्रार्थनसंज्ञिका ॥ ५ ॥ इतिषण्मुद्राः ॥ इतिसंक्षेपः ॥ विशेषविस्तरस्तृचाभास्करादवगंतव्यः ॥ ॥ छ ॥

॥ ३०२ ॥ अपामार्जनम् ॥

श्रीः ॥ दाल्भ्यउवाच ॥ भगवन्प्राणिनःसर्वेविषरोगाद्युपद्रवैः ॥ दुष्टग्रहोपघातैश्चसर्वकालमुपद्रुताः ॥ १ ॥ आभिचारिककृ
त्याभिःस्पर्शरोगैश्चदारुणैः ॥ सदासंपीड्यमानास्तेतिष्ठंतिमुनिसत्तम ॥ २ ॥ येनकर्मविपाकेनग्रहरोगाद्युपद्रवाः ॥ नभवंति
नृणांतन्मेयथावद्वक्तुमर्हसि ॥ ३ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ जनार्दनंभूतपतिंजगद्गुरुंस्मरन्मनुष्यःसततंमहामुने ॥ दुष्टान्यशेषाण्य
पहंतिसद्योनिःशेषकार्याणिचसाधुसाधयेत् ॥ ४ ॥ व्रतोपवासैर्यैर्विष्णुर्नान्यजन्मनितोषितः ॥ तेनरामुनिशार्दूलग्रहरोगादि
भागिनः ॥ ५ ॥ यैर्नतत्प्रवणंचित्तंसर्वदैवनरैःकृतं ॥ विषग्रहज्वराणांतेमनुष्यादाल्भ्यभागिनः ॥ ६ ॥ आरोग्यंपरमामृद्धिंम
नसायद्यदिच्छति ॥ तत्तदाप्नोत्यसंदिग्धंपरत्राच्युततोषकृत् ॥ ७ ॥ नाधीन्प्राप्नोतिनव्याधीन्नविषग्रहबंधनं ॥ कृत्यास्पर्शभ
यंवापितोषितेमधुसूदने ॥ ८ ॥ सर्वदुष्टशमस्तस्यसौम्यास्तस्यसदाग्रहाः ॥ देवानामप्यधृष्योसौतुष्टोयस्यजनार्दनः ॥ ९ ॥
यःसमःसर्वभूतेषुयथात्मनितथापरे ॥ उपवासादिनायेनतोषितोमधुसूदनः ॥ १० ॥ तोषितेतत्रजायंतेनराःपूर्णमनोरथाः ॥
अरोगाःसुखिनोभोगान्भोक्तारोमुनिसत्तम ॥ ११ ॥ नतेषांशत्रवोनैवस्पर्शरोगाभिचारिकं ॥ ग्रहरोगादिकंवापिपापकार्यंनवि
द्यते ॥ १२ ॥ अव्याहतानिकृष्णस्यचक्रादीन्यायुधानिच ॥ रक्षंतिसकलापद्भ्योयेनविष्णुरुपासितः ॥ १३ ॥ दाल्भ्यउवाच ॥
अनाराधितगोविंदायेनरादुःखभागिनः ॥ तेषांदुःखाभिभूतानांयत्कर्तव्यंदयालुभिः ॥ १४ ॥ पश्यद्भिःसर्वभूतस्थंवासुदेवंम
हामुने ॥ समदृष्ट्याहृषीकेशंतन्मेब्रूह्यविशेषतः ॥ १५ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ तद्वक्ष्यामिमुनिश्रेष्ठसमाहितमनाःशृणु ॥ रोगदोष

हरंनृणामुरुपापप्रणाशनं ॥ १६ ॥ सौवर्णंराजतंताम्रंमृन्मयंवानवंदृढं ॥ अव्रणंकलशंशुद्धंस्थापयेत्तंडुलोपरि ॥ १७ ॥ तत्रोदकं
समानीयशुद्धंनिर्मलमेवच ॥ एकंशतंकुशान्साग्रान्स्थापयेत्कलशोपरि ॥ १८ ॥ विरिंचिनासहोत्पन्नपरमेष्ठीनिसर्गज ॥
नुदसर्वाणिपापानिदर्भस्वस्तिकरोभव ॥ १९ ॥ कुशमूलेस्थितोब्रह्माकुशमध्येजनार्दनः ॥ कुशाग्रेशंकरंविद्यात्रयोदेवाःकुशेस्थिताः
॥ २० ॥ गृहीत्वातुसमूलाग्रान्कुशाञ्छुद्धानुपस्पृशेत् ॥ मार्जयेत्सर्वगात्राणिकुशाग्रैर्दाल्भ्यशांतिकृत् ॥२१ ॥ शरीरेयस्य
तिष्ठंतिकुशोत्थाजलबिंदवः ॥ नश्यंतितस्यपापानिगरुडेनेवपन्नगाः ॥ २२ ॥ विष्णुभक्तोविशेषेणशुचिस्तद्गतमानसः ॥
रोगग्रहविषार्तानांकुर्याच्छांतिमिमांशुभां ॥ २३ ॥ वराहंनारसिंहंचवामनंविष्णुमेवच ॥ ध्यात्वासमाहितोभूत्वादिक्षुनामानि
विन्यसेत् ॥ २४ ॥ नारसिंहंसमभ्यर्च्यशुचौदेशेकुशासन ॥ दिग्रक्षांचततःकुर्याद्विष्णुभक्तःसमाहितः ॥ २५ ॥ मंत्रैरेतैर्यथा
लिंगंकुर्याद्दिग्बंधमादितः ॥ पूर्वेनारायणःपातुवारिजाक्षस्तुदक्षिणे ॥ २६ ॥ प्रद्युम्नःपश्चिमेपातुवामदेवतस्तथोत्तरे ॥ ईशान्यां
वामनश्चैवतथाग्नेय्यांजनार्दनः ॥२७॥ नैर्ऋत्यांपद्मनाभश्चवायव्यांचैवमाधवः ॥ऊर्ध्वंगोवर्धनोदेवोह्यधरायांत्रिविक्रमः ॥ २८॥
एताभ्योदशदिग्भ्यस्तुसर्वतःपातुकेशवः ॥ जलेरक्षतुवाराहःस्थलेरक्षतुवामनः ॥ २९ ॥ अटव्यांनारसिंहश्चसर्वतःपातुकेशवः ॥
एवंकृत्वातुदिग्बंधंविष्णुंसर्वत्रसंस्मरेत् ॥ ३० ॥ अव्यग्रचित्तःकुर्वीतन्यासकर्मयथाविधि ॥ अंगुष्ठाग्रेतुगोविंदंतर्जन्यांतुमहीधरं
॥ ३१ ॥ मध्यमायांहृषीकेशमनामिक्यांत्रिविक्रमं ॥ कनिष्ठिक्यांन्यसेद्विष्णुंकरमध्येतुमाधवं ॥ ३२ ॥ हृन्मध्येचिंतयेद्देवंपरमात्मान
मीश्वरं ॥ नृसिंहंमणिबंधेचकरपृष्ठेजनार्दनं ॥ ३३ ॥ कृतेचवैष्णवेन्यासेसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ एवंन्यासंकरेकृत्वापश्चादंगेषु
विन्यसेत् ॥ ३४ ॥ शिखायांकेशवंन्यस्यमूर्ध्निनारायणंन्यसेत् ॥ ललाटेमाधवंन्यस्यगोविंदंतुभ्रुवोर्न्यसेत् ॥ ३५ ॥ चक्षुर्मे

ध्येन्यसेद्विष्णुंश्रवणेमधुसूदनं ॥ त्रिविक्रमंकपोलेतुवामनंकर्णमूलयोः ॥ ३६ ॥ नासारंध्रद्वयेचैवश्रीधरंकल्पयेद्बुधः ॥ उत्तरो
ष्ठेहृषीकेशंपद्मनाभंतथाधरे ॥ ३७ ॥ दामोदरंदंतपंक्तौवाराहंचुबुकेतथा ॥ जिह्वायांवासुदेवंचतालौतुगरुडध्वजं ॥ ३८ ॥
वैकुंठंकंठमध्येतुह्यनंतंनासिकोपरि ॥ दक्षिणेतुभुजेविप्रविन्यसेत्पुरुषोत्तमं ॥ ३९ ॥ वामेभुजेमहाभागंराघवंहृदिविन्यसेत् ॥
हरिंनाभौतुविन्यस्यस्तनयोःपीतवाससं ॥ ४० ॥ पीतांबरंसर्वतनौहरिंनाभ्यांतुविन्यसेत् ॥ करेतुदक्षिणेविप्रततःसंकर्षणंन्य
सेत् ॥ ४१ ॥ वामेरिपुहरंविद्यात्कटिमध्येऽपराजितं ॥ पृष्ठेक्षितिधरंविद्यादच्युतंस्कंधयोर्द्वयोः ॥ ४२ ॥ वक्षस्थलेमाधवंतुकु
क्ष्योश्चयोगशायिनं ॥ योगीशंदक्षिणेपार्श्वेवामपार्श्वेश्रियःपतिं ॥ ४३ ॥ आंत्रेषुवासुदेवंचगुदमध्येऽव्ययंन्यसेत् ॥ स्वयंभुवं
मेढ्रमध्येह्यूर्वोश्चैवगदाधरं ॥ ४४ ॥ जानुमध्येचक्रधरंजंघयोरच्युतंन्यसेत् ॥ पादयोःपुष्कराक्षंचसर्वतोविश्वरूपिणं ॥ ४५ ॥
गुल्फयोर्नारसिंहंचपादपृष्ठेमितौजसं ॥ अंगुल्यांश्रीधरंन्यस्यपद्माक्षंसर्वसंधिषु ॥४६॥ नखेषुमाधवंन्यस्यन्यसेत्पादतलेऽच्युतं ॥
रोमकूपेगुडाकेशंकृष्णंरक्तास्थिमज्जसु ॥ ४७ ॥ मनोबुद्धिरहंकारचित्तेन्यस्यजनार्दनं ॥ आपादमस्तकंचैवप्रद्युम्नंकल्पयेद्बुधः
॥ ४८ ॥ पूजाकालेतुदेवस्यस्नानकालेतथैवच ॥ होमारंभेचकर्तव्यंत्रिसंध्यासुचनित्यशः ॥ ४९ ॥ एवंन्यासविधिंकृत्वास्वयं
नारायणोभवेत् ॥ तनुर्विष्णुमयीतस्ययावत्किंचिन्नभाषते ॥ ५० ॥ एवंन्यासविधिंकृत्वायत्कार्यंशृणुतद्द्विज ॥ पादमूलेतुदे
वस्यशंखंविन्यस्यनिर्मलं ॥ ५१ ॥ वनमालांहृदिन्यस्यसर्वदेवाभिपूजितां ॥ गदांवक्षस्थलेन्यस्यचक्रंविन्यस्यपृष्ठतः ॥ ५२ ॥
श्रीवत्सांकंन्यसेन्मूर्ध्निपंचांगंकवचंन्यसेत् ॥ ५३ ॥ ॐ नमोभगवतेविष्णवेकेशवायसर्वक्लेशापहर्त्रेहृदयायनमः ॥ ॐ नमोभ
गवतेविष्णवेकेशवायसर्वक्लेशापहर्त्रेशिरसेस्वाहा ॥ एवमेवशिखायैवषट् ॥ कवचायहुं ॥ नेत्रत्रयायवौषट् ॥ अस्त्रायफट् ॥

इतिदिग्बंधः ॥ विष्णुरूर्ध्वमधःपातुवैकुंठोवैदिशोदश ॥ पातुमांसर्वतोरामोधन्वीचक्रीचकेशवः ॥ ५४ ॥ अपामार्जनकोन्या
सःसर्वव्याधिविनाशनः ॥ आत्मनश्चपरस्यापिविधिरेषउदाहृतः ॥ ५५ ॥ वैष्णवेनतुकर्तव्यःसर्वसिद्धिप्रदायकः ॥ जपप्रारंभ
कालेतुह्यपामार्जनकंपरं ॥ ५६ ॥ ततोजपेदिदंदाल्भ्यसर्वरोगविनाशनं ॥ आयुरारोग्यमैश्वर्यंज्ञानविद्धत्फलंलभेत् ॥ ५७ ॥
यद्यच्छुभकरंलोकेतत्सर्वंप्राप्नुयान्नरः ॥ अभयंसर्वभूतेभ्योविष्णुलोकंसगच्छति ॥ ५८ ॥ ॥ अस्यश्रीअपामार्जनस्तोत्रमं
त्रस्य ॥ पुलस्त्योभगवान्ऋषिः ॥ अनुष्टुप्त्रिष्टुप्बृहत्यश्छंदांसि ॥ श्रीवराहोनृसिंहोवामनोविष्णुर्देवता ॥ हरअमुकस्यदुरित
मितिबीजं ॥ अच्युतानंतगोविंदेतिशक्तिः ॥ तप्तहाटककेशांतेतिकीलकं ॥ ज्वलत्पावकलोचनेतिकवचं ॥ वज्रायुधनखस्पर्शे
तिव्यापकं ॥ हांहांहुंहुंफट्इत्यस्त्रं ॥ममामुकस्यवाज्वरसन्निपातादिपीडाशमनार्थमपामार्जनस्तोत्रजपेविनियोगः ॥अथध्यानं ॥
नीलोत्पलदलश्यामंपीतांबरधरंहरिं ॥ शंखचक्रगदापाणिंध्यात्वापामार्जनंजपेत् ॥ ५९॥ बृहत्तनुंबृहद्गात्रंबृहद्दंष्ट्रंसुशोभनं ॥
समस्तवेदवेदांगयुक्तांगैर्भूषणैर्युतं ॥ ६० ॥ उद्धृत्यभूमिंपातालाद्धस्ताभ्यामुपगृह्यच ॥ आलिंग्यभूमिंशिरसामूर्ध्निजिघ्रंतम
च्युतं ॥ ६१ ॥ रत्नवैडूर्यमुक्ताभिर्भूषणैरुपशोभितं ॥ पीतांबरधरंदेवंशुक्लमाल्यानुलेपनं ॥ ६२ ॥ त्रयस्त्रिंशत्कोटिदेवैःस्तूय
मानंमुदान्वितं ॥ ऋषिभिःसनकाद्यैश्चस्तूयमानंदिवानिशं ॥ ६३ ॥ नृत्यद्भिरप्सरोभिश्चगीयमानंचकिन्नरैः ॥ इत्थंध्यात्वा
तथात्मानंजपेन्नित्यमतंद्रितः ॥ ६४ ॥ सुवर्णमंडपांतःस्थंपद्मंध्यायेत्सकेसरं ॥ सकर्णिकैर्दलैश्चैवह्यष्टाभिःपरिशोभितं ॥ ६५ ॥
कलंकरहितंदेवंपूर्णचंद्रार्बुदप्रभं ॥ तडित्समानशोभावत्कंठनालेनशोभितं ॥ ६६ ॥श्रीवत्सांकितवक्षस्थंतीक्ष्णदंष्ट्रंसुलोचनं ॥
जपाकुसुमसंकाशंरक्तहस्ततलान्वितं ॥ ६७॥ पद्मासनसमारूढंयोगपद्मसमन्वितं॥ पीतवस्त्रपरीधानंशुक्लवस्त्रोत्तरीयकं ॥६८॥

कटिसूत्रेणहैमेननूपुरेणविराजितं ॥ वनमालादिशोभाढ्यंमुक्ताहारोपशोभितं ॥ ६९ ॥ सपंकजंचतुर्हस्तंतत्पत्रायतलोचनं ॥
प्रातःसूर्यसमाभ्यांवैकुंडलाभ्यांविराजितं ॥ ७० ॥ अनेकसूर्यसंकाशंमुकुटाटोपमस्तकं ॥ शंखचक्रगृहीताभ्यामुद्वाहुभ्याम
थान्ययोः ॥ ७१ ॥ केयूरकांतिसंस्पर्धिमुद्रिकारत्नशोभितं ॥ जानूपरिन्यस्तकरद्वंद्वंरत्ननखांकितं ॥ ७२ ॥ जंघाभरणसंस्प
र्धिविस्फूर्जत्कंकणत्विषं ॥ चतुर्थीचंद्रसंकाशंसुदंष्ट्रमुखपंकजं ॥ ७३ ॥ मुक्ताफलाभसुमहद्दंतावलिविराजितं ॥ चंपकाकुसु
माभंचसुनासामुखपंकजं ॥ ७४ ॥ अतिरक्तोष्ठवदनंव्यात्तास्यमतिभीषणं ॥ वामांकस्थश्रियायुक्तंशांतिदांतुंगरोहिणीं ॥ ७५ ॥
अर्हणींचक्रपादांचसुनासांशुभलक्षणां ॥ सुभ्रूंसुकेशींसुश्रोणींसुभुजांद्विभुजाननां ॥ ७६ ॥ सुप्रतिष्ठांशुभ्रदंतींचतुर्हस्तांवि
चिंतयेत् ॥ दुकूलांचैवचार्वंगींहरिणींसर्वकामदां ॥ ७७ ॥ तप्तकांचनसंकाशांसर्वाभरणभूषितां ॥ सुवर्णकलशप्रख्यपीनो
न्नतपयोधरां ॥ ७८ ॥ गृहीतमातुलिंगाभ्यामुद्वाहुभ्यामथान्ययोः ॥ गृहीतपद्मयुगुलजांबूनदकरान्वितां ॥ ७९ ॥ एवंदेवीं
नृसिंहस्यवामांकोपरिसंस्मरेत् ॥ देवंचकर्णिकामध्येकाम्येनित्येचकर्मणि ॥ ८० ॥ आत्मानंचनृसिंहस्यशरीरंसंस्मरेदपि ॥
हेमाद्रिशिखराकारंशुद्धस्फटिकसन्निभं ॥ ८१ ॥ पूर्णचंद्रनिभंदेवंद्विभुजंवामनंस्मरेत् ॥ सूर्यकोटिप्रतीकाशंचंद्रकोटिसुशी
तलं ॥ ८२ ॥ ज्वलत्कालानलप्रख्यंतडित्कोटिसमप्रभं ॥ सुंदरंपुंडरीकाक्षंकिरीटेनविराजितं ॥ ८३ ॥ षोडशस्त्रीसहस्रैश्चगंध
र्वाप्सरसांगणैः ॥ चतुर्मुखाद्यैर्देवेशैःस्तोत्राराधनतोषितैः ॥ ८४ ॥ त्र्यंबकोवैमहादेवोनृत्यतेसन्निधौहरेः ॥ ८५ ॥ अजिन
दंडकमंडलुमेखलारुचिरपावनवामनमूर्तये ॥ मितजगत्रितयायजितारयेनिगमवाक्पटवेबटवेनमः ॥ ८६ ॥ शांतंपद्मासनस्थं
सकलशशिनिभंश्रीपतिंकोमलांगंहस्तेपीयूषकुंभंदधियुतकवलंहस्तपद्मेदधानं ॥ पीतंवस्त्रंदधानंकटकमुकुटयोर्हारकेयूरमालांना

नालंकारयुक्तंस्फटिकमणिनिभंवामनंनौमिनित्यं ॥ ८७ ॥ अभ्रश्यामःशुभ्रयज्ञोपवीतीसत्कौपीनःपीतकृष्णाजिनश्रीः ॥ छत्री
दंडीपुंडरीकायताक्षःपायाद्देवोवामनोब्रह्मचारी ॥ ८८ ॥ अतिसुविमलगात्रंरुक्मपात्रस्थमन्नंसुललितदधिखंडंपाणिनादक्षिणेन ॥
कलशममृतपूर्णंवामहस्तेदधानंतरतिसकलदुःखंवामनंभावयेद्यः ॥ ८९ ॥ क्षीरसागरकल्लोलसितरक्ततनुंशुभं ॥ मणिमुक्तामये
रम्येसकांतंसंस्थितंशुभं ॥ ९० ॥ शुभ्रमेघविनिर्मुक्तंसुधासिक्तंसुसुंदरं ॥ एकनामानमात्मानंकृत्वापामार्जनंजपेत् ॥ ९१ ॥
ॐ नमःपरमार्थायपुरुषायमहात्मने ॥ नमस्कृत्वाप्रवक्ष्यामियत्तत्सिध्यतुमेवचः ॥ ९२ ॥ अरूपबहुरूपायव्यापिनेपरमात्मने ॥
नमस्कृत्वाप्रवक्ष्यामि० ॥ ९३ ॥ निष्कल्मषायशुद्धायध्यातृपापहरायच ॥ नम० ॥ ९४ ॥ नारायणायदेवायविश्वेशायेश्वरा
यच ॥ नम० ॥ ९५ ॥ सच्चिदानंदरूपाययोगिनेपरमात्मने ॥ नम० ॥ ९६ ॥ वराहायनृसिंहायवामनायमहात्मने ॥ नम०
॥ ९७ ॥ गोविंदपद्मनाभायवासुदेवायविष्णवे ॥ नम० ॥ ९८ ॥ दामोदरायदेवायअनंतायमहात्मने ॥ नम० ॥ ९९ ॥ जना
र्दनायकृष्णायउपेंद्रश्रीधरायच ॥ नम० ॥ १०० ॥ त्रिविक्रमायरामायवैकुंठायनरायच ॥ नम० ॥ १०१ ॥ हिरण्यगर्भपतये
हिरण्यकशिपुच्छिदे ॥ नम० ॥ २ ॥ भक्तप्रियायविभवेविष्वक्सेनायशार्ङ्गिणे ॥ नम० ॥ ३ ॥ चक्रहस्तायशूरायताक्ष्र्यपत्रायधी
मते ॥ नम० ॥ ४ ॥ अधोक्षजायदक्षायमत्स्यायमधुसूदिने ॥ नम० ॥ ५ ॥ दैत्यारयउपेंद्रायभूतानांजीवनायच ॥ नम०
॥ ६ ॥ विष्टरश्रवसेतस्मैक्षीरांभोनिधिशायिने ॥ नमस्कृत्वाप्रवक्ष्यामियत्तत्सिध्यतुमेवचः ॥ ७ ॥ नारसिंहमहोग्रेशतस्मैतुभ्यं
नमोनमः ॥ वराहेशनृसिंहेशवामनेशत्रिविक्रम ॥ ८ ॥ हयग्रीवेशसर्वेशहृषीकेशहराशुभं ॥ अपराजितचक्राद्यैश्चतुर्भिःपरमा
युधैः ॥ ९ ॥ अखंडितानुभावैश्चसर्वदुःखहरोभव ॥ हरामुकस्यदुरितंदुष्कृतंदुरुपासितं ॥ १० ॥ मृत्युबाधार्तिभयदंदुरिष्ट

स्यचयत्फलं ॥ परापध्यानसंस्थानप्रयुक्तंचाभिचारिकं ॥ ११ ॥ गरस्पर्शमहारोगप्रयुक्तंजरयत्वरं ॥ कृष्णायवासुदेवायहरये
परमात्मने ॥ १२ ॥ प्रणतक्लेशनाशायगोविंदायनमोनमः ॥ हरयेवासुदेवायनमःकृष्णायशार्ङ्गिणे ॥ १३ ॥ नमःपुष्करनेत्राय
केशवायायादिचक्रिणे ॥ नमःकमलकिंजल्कपीतनिर्मलवाससे ॥ १४ ॥ महाहवरिपुस्कंधधृष्टरूपायचक्रिणे ॥ दंष्ट्रोद्धृतक्षितिधृ
तेत्रिमूर्तिपतयेनमः ॥ १५ ॥ महायज्ञवराहायशेषभोगोरुशायिने ॥ तप्तहाटककेशांतज्वलत्पावकलोचन ॥ १६ ॥ वज्रायुध
नखस्पर्शदिव्यसिंहनमोस्तुते ॥ आधिव्याधिमहाभीतिमहादुःखनिवारण ॥ १७ ॥ अपारनरसिंहेशदिव्यसिंहनमोस्तुते ॥ श्री
नृसिंहोदिव्यसिंहःसर्वारिष्टार्तिदुःखहा ॥ १८ ॥ एकवीरोद्भुतबलोमंत्रयंत्रैकभंजनः ॥ सर्वत्ररक्षमांनाथभयेभ्यश्चाग्निलोचन
॥ १९ ॥ प्रसादात्तवदेवेशनमांहिंसंतुहिंसकाः ॥ तीक्ष्णैर्नखाग्रैर्यमुरौविदार्यत्रातासुरंदैत्यपतिंजघान ॥ सुदर्शनंपद्मगदांचशं
खंबिभ्रन्नृसिंहोस्तुममाभयाय ॥ १२० ॥ काश्यपायातिह्रस्वायऋग्यजुःसामरूपिणे ॥ तुभ्यंवामनरूपायक्रमतेगांनमोनमः
॥ २१ ॥ वराहाशेषदुष्टानिसर्वपापफलानिवै ॥ मर्दमर्दमहादंष्ट्रमर्दमर्दमहीधर ॥ २२ ॥ नारसिंहकरालास्यदंतप्रांतनखोज्ज्व
ल ॥ भंजभंजनिनादेनदुष्टान्यस्यार्तिनाशन ॥ २३ ॥ ऋग्यजुःसामगर्भाभिर्वाग्भिर्वामनरूपधृक् ॥ प्रशमंसर्वदुःखानिनयत्वा
शुजनार्दनः ॥ २४ ॥ अस्यश्रीज्वरमंत्रस्य ॥ कालाग्निर्ऋषिः ॥ अनुष्टुप्छंदः ॥ महादेवोदेवता ॥ सकलज्वरोपशांत्यर्थेजपेवि
नियोगः ॥ भस्मायुधायविद्महेएकदंष्ट्रायधीमहि ॥ तन्नोज्वरःप्रचोदयात् ॥ त्रिपाद्भस्मप्रहरणस्त्रिशिरारक्तलोचनः ॥ समेप्री
तःसुखंदद्यात्सर्वामयपतिर्ज्वरः ॥ २५ ॥ आद्यंतवंतःकवयःपुराणाःसूक्ष्माबृहंतोह्यनुशासितारः ॥ सर्वान्ज्वरान्घ्नंतुममानिरु
द्धप्रद्युम्नसंकर्षणवासुदेवाः ॥ २६ ॥ कुबेरतेमुखंरौद्रंनंदिन्नानंदमावह ॥ ज्वरमृत्युभयंघोरंविशनाशयमेज्वरं ॥ २७ ॥ अंगवंग

कलिंगेषुसौराष्ट्रमगधेषुच ॥ वाराणस्यांचयद्वत्तंकिंनस्मरसिरेज्वर ॥ २८ ॥ श्रीकंठक्रोधसंभूतसुरासुरनमस्कृत ॥ नित्यंक्रतु
रिपुःशीघ्रंसुखंवितरमेज्वर ॥ २९ ॥ एषांचतुर्णांमंत्राणामयुतोजपईरितः ॥ योसौसरस्वतीतीरेह्यपुत्रोब्राह्मणोमृतः ॥ १३० ॥
यवादिकृतपद्मेषुसमाह्वयामिपूज्यच ॥ त्रिरात्रज्वरनाशायदद्याद्येनस्तिलोदकं ॥ ३१॥ येषुमंत्रेषुयाःप्रोक्तादेवतास्तास्तुतर्पयेत् ॥
ताम्रपात्रेतिलान्कृत्वागंधपुष्पाक्षतादिभिः ॥ ३२ ॥ शुद्धोदकेनशुद्धात्मासहस्रपरिसंख्यया ॥ आवाह्यपूजयित्वातुस्थंडिलेचो
पकल्पिते ॥ ३३ ॥ होमंचाथप्रकुर्वीतक्षीराज्येनाम्रपल्लवैः ॥ आद्यंतमंत्रैःस्वाहांतैर्दशमंत्रैश्चमंत्रवित् ॥ ३४ ॥ एवंकृतेज्वराः
सर्वेप्रशमंयांत्यशेषतः ॥ नबाधंतेपुनस्तानिदुष्टादीनांपरिग्रहात् ॥ ३५ ॥ आयुरारोग्यमैश्वर्यंज्ञानंवित्तंफलंलभेत् ॥ यद्यच्छु
भरतंलोकेतत्सर्वंप्राप्नुयान्नरः ॥ ३६ ॥ ऐकाहिकंद्व्याहिकंचतथात्रिदिवसज्वरं ॥ चातुर्थिकंतथात्युग्रंतथैवसततज्वरं ॥ ३७ ॥
दोषोत्थंसन्निपातोत्थंतथैवागंतुकज्वरं ॥ शमंनयाशुगोविंदछिंधिछिंध्याशुवेदनां ॥ ३८ ॥ नेत्रदुःखंशिरोदुःखंदुःखंचोदरसं
भवं ॥ अतिकासमतिश्वासमतितापंसवेपथुं ॥ ३९ ॥ नुदघ्राणांघ्रिरोगांश्चकुष्ठरोगंतथाक्षयं ॥ कामलादींस्तथारोगान्प्रमेहांश्चा
तिदारुणान् ॥ १४० ॥ भगंदरातिसारांश्चमुखरोगांश्चवल्गुलीन् ॥ चित्रादीन्नखरोगांश्चत्वगस्थ्यंतर्बहिःस्थितान् ॥ ४१ ॥
अश्मरींमूत्रकृच्छ्रांश्चरोगानन्यांश्चदारुणान् ॥ येवातप्रभवारोगायेचपित्तसमुद्भवाः ॥ ४२ ॥ कफोद्भवाश्चयेरोगायेचान्येसा
न्निपातिकाः ॥ आगंतुकाश्चयेरोगालूताविस्फोटकादयः ॥ ४३ ॥ तेसर्वेप्रशमंयांतुवासुदेवापमार्जिताः ॥ विलयंयांतुतेसर्वेवि
ष्णोरुच्चारणेनतु ॥ ४४ ॥ क्षयंगच्छंत्वशेषास्तेचक्रेणाभिहताहरेः ॥ अच्युतानंतगोविंदनामोच्चारणभेषजात् ॥ ४५॥ नश्यंति
सकलारोगाःसत्यंसत्यंवदाम्यहं ॥ ४६ ॥ अच्युतेतिमनःपूतमनंतेतिवचस्तथा ॥ गोविंदेतितनुःपूतात्वज्ञाताज्ञानपातकैः ॥४७॥

अच्युतानंतगोविंदपरमानंदमाधव ॥ ॐनमःसंपुटीकृत्यजपन्नेवमधोक्षजं ॥ ४८ ॥ सत्यंसत्यंपुनःसत्यमुत्क्षिप्यभुजमुच्यते ॥
वेदशास्त्रात्परंनास्तिनदेवःकेशवात्परः ॥ ४९ ॥ स्थावरंजंगमंवापिकृत्रिमंचापियद्विषं ॥ दंतोद्भूतंनखोद्भूतमाकाशप्रभवंविषं
॥ १५० ॥ लूतादिप्रभवंयच्चविषमत्यंतदुःखदं ॥ शमंनयाशुतत्सर्वंकीर्तितोसिजनार्दन ॥ ५१ ॥ ग्रहान्प्रेतग्रहांश्चैवतथावैडा
किनीग्रहान् ॥ मुखमंडलिकान्घोरान्रेवतींवृद्धरेवतीं ॥ ५२ ॥ वृद्धाख्यांश्चग्रहांश्चोग्रांस्तथामातृग्रहानपि ॥ बालस्यविष्णोश्चरि
तंहंतुबालग्रहानिमान् ॥ ५३ ॥ नारसिंहस्यतेदृष्ट्यादग्धायेचापियौवने ॥ सटाकरालवदनोनारसिंहोमहाबलः ॥ ५४ ॥ ग्रहान
शेषान्त्सर्वेषांखादखादाग्निलोचन ॥ वृद्धानांयेग्रहाःकेचिद्येचबालग्रहाःक्वचित् ॥ ५५ ॥ नारसिंहमहासिंहज्वालामालोज्वला
नन ॥ अमीषांदेवदेवेशधनुर्ग्रहणमोक्षणात् ॥ ५६ ॥ येरोगायेमहोत्पातायद्विषंयेमहाग्रहाः ॥ अत्यंतपातसंभूतायेकौटिल्यसमु
द्भवाः ॥ ५७ ॥ यानिचक्रूरभूतानिग्रहपीडाश्चदारुणाः ॥ शस्त्रक्षतेषुयेदोषाज्वालागर्दभकादयः ॥ ५८ ॥ यानिचान्यानिभू
तानिप्राणिपीडाकराणिवै ॥ तानिसर्वाणिसर्वात्मन्परमात्मन्जनार्दन ॥ ५९ ॥ किंचिद्रूपंसमास्थायवासुदेवाशुनाशय ॥ क्षि
प्त्वासुदर्शनंचक्रंज्वालामालातिभीषणं ॥ १६० ॥ सर्वदुःखोपशमनंकुरुदेववराच्युत ॥ सुदर्शनमहाज्वालछिंधिछिंध्याशुवेदनां
॥ ६१ ॥ सुदर्शनमहाचक्रगोविंदस्यवरायुध ॥ सुदर्शनमहावेगकोटिसूर्यसमप्रभ ॥ ६२ ॥ त्रैलोक्यरक्षाकर्तात्वंदुष्टदानवम
र्दन ॥ तीक्ष्णधारमहावेगछिंधिछिंधिमहाज्वरं ॥ ६३ ॥ छिंधिछिंधिमहाव्याधिंछिंधिछिंधिमहाज्वरं ॥ छिंधिवातंचलूतांचछिंधि
घोरंमहद्विषं ॥ ६४ ॥ रुजंदाहंचशूलंचनिमिषज्वालगर्दभं ॥ सुदर्शनस्यमंत्रेणग्रहायांतुदिशोदश ॥ ६५ ॥ ॐनमोभगवतेभो
भोसुदर्शनदुष्टंदारयदारयदुरितंहनहनपापंमथमथआरोग्यंकुरुकुरुह्रांह्रांहुंहुंफट्टठःठःहनं[illegible]द्विषः ॥ त्रैलोक्यरक्षाकर्तात्वमाज्ञा

पयजनार्दन ॥ ॐ नमोभगवतेभोभोसुदर्शनचक्रायुधायमहाशस्त्रास्त्रराजायभूतेभ्योभयंनाशयनाशयछिंधिछिंधिपरमंत्रान्परयं
त्रान्परतंत्रान्जारणमारणादिछेदयछेदयहुंफट्स्वाहा ॥ ॐ नमोभगवतेगरुडध्वजायएह्येहिसर्वज्वरभयंचक्रेणछिंधिछिंधिभिं
धिभिंधिमुद्गरशंखचक्रगदापद्मखड्गैः सर्वज्वरभयंहरहरनाश[illegible]मामरणमचिरेणरक्षरक्षाकर्तात्वंआज्ञापयजनार्दनहुंफट्
स्वाहा ॥ ॐ त्रौंह्रौंसुदर्शनमहायंत्रराजधगधगनितांतभयंकरान्छिधिछिंधिभिंधिभिंधिविदारयविदारयपरमंत्रान्परतंत्रान्अभि
चारान्ग्रासयग्रासयपरमंत्राणिदुष्टचेटककरणमारीमहामारीग्रहवेतालपिशाचभूतप्रेतादीन्भक्षयभक्षयसर्वभूतानित्रासयत्रास
यस्वाहा ॥ ॐ अचक्रायविचक्रायसुचक्रायअसुरांतकचक्रायसर्वलोकरक्षणायचक्रायसुदर्शनायास्त्रराजायहुंफट्स्वाहा ॥ इति
सुदर्शनविद्या ॥ सर्वदुष्टानिरक्षांसिक्षयंयांतुविभीषया ॥ प्राच्यांरक्षप्रतीच्यांचदक्षिणोत्तरयोस्तथा ॥ ६६ ॥ ईशान्येचतथा
ग्नेय्यांनैर्ऋत्यांचमहादिशं ॥ वायव्यांसर्वभूतेभ्यःसदारक्षांकरोत्वसौ ॥ ६७ ॥ रक्षांकरोतुसर्वत्रश्रीनृसिंहःस्वगर्जितैः ॥ भुवि
दिव्यंतरिक्षेचपार्श्वतःपृष्ठतोऽग्रतः ॥ ६८ ॥ व्याघ्रसिंहवराहेषुअग्निचोरभयेषुच ॥ रक्षांकरोतुभगवान्बहुरूपीजनार्दनः ॥ ६९ ॥
यथाविष्णुर्जगत्सर्वंसदेवासुरमानुषं ॥ तेनसत्येनसकलंदुष्टमस्यप्रशाम्यतु ॥ १७० ॥ यथाविष्णौस्मृतेसद्यःक्षयंयातीहपातकं ॥
तेनसत्येन० ॥ ७१ ॥ यथायज्ञेश्वरोविष्णुर्वेदांतेष्वपिगीयते ॥ तेनसत्येन० ॥ ७२ ॥ परमात्मायथाविष्णुर्वेदांतेष्वपिगीयते ॥
तेनसत्येन० ॥ ७३ ॥ यथायोगेश्वरोविष्णुर्वेदांतेष्वपिगीयते ॥ तेनसत्येन० ॥७४॥ शांतिरस्तुशुभंचास्तुप्रणश्यत्वसुखंचयत् ॥
वासुदेवशरीरोत्थैःकुशैःसंमार्जितोमया ॥ ७५ ॥ अपामार्जनगोविंदोनरनारायणःसदा ॥ ममास्तुसर्वदुःखानांप्रशमोवचना
द्धरेः ॥ ७६ ॥ शांताःसमस्तरोगास्तेग्रहाःसर्वेविषाणिच ॥ भूतानिप्रशमंयांतुसंस्मृतेमधुसूदने ॥ ७७ ॥ एतत्समस्तरोगेषुभूत

ग्रहभयेषुच ॥ अपामार्जनकंशस्त्रंविष्णोर्नामाभिमंत्रितं ॥ ७८ ॥ यथाचक्रायुधंविष्णोर्यथाशूलंहरस्यच ॥ यथावज्रंसुरेन्द्रस्य तथाविप्रकरेकुशाः ॥ ७९ ॥ एतेकुशाविष्णुशरीरसंभवाजनार्दनाग्रेस्वयमेवचागताः ॥ हतंमयादुष्टमशेषमस्यस्वस्थोभवत्वेष वचोयथाहरेः ॥ १८० ॥ शांतिरस्तुशिवंचास्तुदुष्टमस्यप्रशाम्यतु ॥ यदस्यदुरितंकिंचित्तत्क्षिप्तंलवणार्णवे ॥ ८१ ॥ स्वास्थ्यमस्यसदैवास्तुहृषीकेशस्यकीर्तनात् ॥ यतएवागतंपापंतत्रैवप्रतिगच्छतु ॥ ८२ ॥ एतद्रोगादिपीडासुजंतूनांहितकाम्यया ॥ त्रिसंध्यंजपतेयस्तुसर्वरोगैःप्रमुच्यते ॥ ८३ ॥ विष्णुभक्तेनकर्तव्यमपामार्जनकंपरं ॥ अनेनसर्वदुःखानिप्रशमंयांत्यसंशयं ॥८४॥ सर्वभूतहितार्थायकुर्यात्तस्मात्सदैवहि ॥ कुर्यात्तस्मात्सदैवह्यैंनमइतिशक्तिबीजं ॥ ८५ ॥ यइदंधारयेद्विद्वान्श्रद्धाभक्तिसमन्वितः ॥ ग्रहास्तंनोपसर्पंतिनरोगानचराक्षसाः ॥ ८६ ॥ धन्योयशस्वीशत्रुघ्नःस्तवोयंमुनिसत्तम ॥ पठतांशृण्वतांचापिददातिपरमांगतिं ॥ ८७ ॥ स्तोत्रराजमिदंनामअपामार्जनकंहरेः ॥ विष्णुभक्तेनकर्तव्यंब्रह्महत्याविनाशनं ॥ ८८ ॥ विष्णोःप्रीतिकरंस्तोत्रंयःपठेन्नियमेनतु ॥ तस्यतुष्यतिगोविंदोमनसाचिंतितंलभेत् ॥ ८९ ॥ जन्मकोटिकृतंपापंपठनादेवनश्यति ॥ गोसहस्रफलंतस्यपरंपदमवाप्नुयात् ॥ १९० ॥ दाल्भ्योनाममहाभागःपुलस्त्योब्रह्मनंदनः ॥ तयोःसंवादसंभूतमपामार्जनकंपरं ॥ ९१ ॥ इतिश्रीविष्णुधर्मोत्तरपुराणेदाल्भ्यपुलस्त्यसंवादेअपामार्जनस्तोत्रंसंपूर्णं ॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ ॥ छ ॥

॥ ३०३ ॥ शीतलाष्टकस्तोत्रम् ॥

श्रीः ॥ आचमनादिदेशकालनिर्देशांतेमुकगोत्रस्यामुकशर्मणःशरीरेउत्पन्नोत्पत्स्यमानविस्फोटकजनितदाहादिसर्वोपद्रवस्यजीवच्छरीराविरोधेनपरिहारार्थंशीतलाष्टकस्यनवावृत्तिजपंक० ॥ आसनादि० जपकर्मसमारंभे ॥ अस्यश्रीशीतलाष्टकस्तोत्रमंत्रस्य

श्रीरुद्रऋषिःश्रीशीतलादेवताअनुष्टुप्छंदःलक्ष्मीर्बीजंभवानीशक्तिःविस्फोटकपीडापरिह्य[illegible]र्थजपेविनियोगः ॥ रुद्रर्षयेनमःशिरसि अनुष्टुप्छंदसेनमोमुखे शीतलांबादेवतायैहृदये ॐ ह्रींनमःशीतलेदेविविस्फोटकान्नाशयनाशयतंतूञ्छेदय २ दाहंशमय २ ॐ ऐंह्रींश्रींशीतलादेव्यैस्वाहा ह्रींनमःशीतलेअंगुष्ठाभ्यां[illegible]र्जन्यादिषडंगंविधायध्यात्वामूलमंत्रमष्टवारंजप्त्वाध्यायेत् ॥ भूतेशंभूतसैन्यैःपरिवृतमनिशंकृष्णवेतालपीठेहाहाहीहीतिवादैरशनिभरसहैरट्टहासैरुपेतं ॥ हस्तैःसाहस्रसंख्यैरनलगणसखैःसाध्यदेहाधिरूढान्स्फोटान्दंदह्यमानंमुहुरहमनिशंघंटकर्णंनमामि ॥ १ ॥ घंटकर्णमहाप्राज्ञसर्वोपद्रवनाशन ॥ मसूरिकाभयंप्राश्यरक्षरक्षमहाबल ॥ २ ॥ अथशीतलाध्यानं ॥ सजलांबुदवच्छ्यामांरक्तमाल्यानुलेपनां ॥ तुंगस्तनांविशालाक्षींनानालंकारभूषितां ॥ लसन्नितंबबिंबाढ्यांखरारूढांसुशोभनां ॥ हस्ताभ्यांमार्जनींशूर्पंदधानांनग्निकांस्मरेत् ॥ मार्जन्यामार्जयन्स्फोटान्रोगानन्यांश्चदारुणान् ॥ शूर्पेकृत्वांभसिक्षारेप्रक्षिपंतींमुहुर्मुहुः ॥ इति ॥ स्कंदउवाच ॥ नमस्तेदेवदेवेशशीतलायाःस्तवंशुभं ॥ वक्तुमर्हस्यशेषेणविस्फोटकभयापहं ॥ १ ॥ ईश्वरउवाच ॥ नमामिशीतलांदेवींरासभस्थांदिगंबरां ॥ मार्जनीकलशोपेतांशूर्पालंकृतमस्तकां ॥ २ ॥ वंदेहंशीतलांदेवींसर्वरोगभयापहां ॥ यामासाद्यनिवर्तेतविस्फोटकभयंमहत् ॥ ३ ॥ शीतलेशीतलेचेतियोब्रूयाद्दाहपीडितः ॥ विस्फोटकभवोदाहःक्षिप्रंतस्यविनश्यति ॥ ४ ॥ यस्त्वामुदकमध्येतुध्यात्वासंपूजयेन्नरः ॥ विस्फोटकभयंघोरंगृहेतस्यनजायते ॥ ५ ॥ शीतलेज्वरदग्धस्यपूतिगंधहतस्यच ॥ प्रनष्टचक्षुषांपुंसांत्वामाहुर्जीवनौषधं ॥ ६ ॥ शीतलेतनुजान्रोगान्नृणांहरसिदुस्त्यजान् ॥ विस्फोटकविशीर्णानांत्वमेकामृतवर्षिणी ॥ ७ ॥ गलगंडग्रहारोगायेचान्येदारुणानृणां ॥ तेतवस्मरणादेवशीतलेयांतिसंक्षयं ॥ ८ ॥ नमंत्रोनौषधंकिंचित्पापरोगस्यविद्यते ॥ त्वमेकाशीतलेत्रात्रीनान्यांपश्या

मिदेवतां ॥ ९ ॥ मृणालतंतुसदृशींनाभिहृन्मध्यसंस्थितां ॥ यस्त्वांविचिंतयेद्देवींतस्यमृत्युर्नजायते ॥ १० ॥ इतिशीतलाष्टकं ॥ अष्टकंशीतलादेव्यायःपठेन्मानवःसदा ॥ विस्फोटकभयंघोरंकुलेतस्यनजायते ॥ श्रोतव्यंपठितव्यंचश्रद्धाभक्तिसमन्वितैः ॥ उपसर्गविनाशायपरंस्वस्त्ययनंमहत् ॥ शीतलाष्टकमेवेदंनदेयंयस्यकस्यचित् ॥ दातव्यंचसदातस्मैश्रद्धाभक्तियुतायच ॥ रासभोगर्दभश्चैवखरोवैशाखनंदनः ॥ शीतलावाहनश्चैवदूर्वाकंदनकंदनः ॥ एतानिखरनामानिशीतलाग्रेतुयःपठेत् ॥ तस्यदेहेचगेहेचशीतलानैवबाध्यते ॥ इतिश्रीस्कंदपुराणेशीतलाष्टकंसंपूर्णं ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ३०४ ॥ नवचंडीशतचंडीप्रयोगः ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ यजमानःशुभदिनेसपत्नीकस्तिलतैलेनकृताभ्यंगःस्नात्वासपूर्णकलशहस्तोमंडपंप्रदक्षिणीकृत्यपश्चिमद्वारेण प्रविश्योपविश्यदेशकालौस्मृत्वा ममेहजन्मनिदुर्गाप्रीतिद्वारासर्वापच्छांतिपूर्वकदीर्घायुर्विपुलधनधान्यपुत्रपौत्राद्यनवच्छिन्नसंततिवृद्धिस्थिरलक्ष्मीकीर्तिलाभशत्रुपराजयसदभीष्टसिद्ध्यर्थं ममामुककार्यसिद्ध्यर्थंवासनवग्रहमखांनवचंडींशतचंडींसहस्रचंडींवास्वयंब्राह्मणद्वारावाकरिष्ये ॥ तदंगतयागणेशपूजनंपुण्याहवाचनंमातृकापूजनंनांदीश्राद्धमाचार्यादिवरणंचकरिष्ये इतिसंकल्प्यतानिकृत्वाआचार्यादीन्वृत्वातान्यथाविभववस्त्रादिनामधुपर्केणचसंपूज्यप्रार्थयेच्च॥ तेचशतचंड्यांदश ॥ सहस्रचंड्यांशतं ॥ केचिदत्रग्रहजपार्थमेकमृत्विजंवरयंति ॥ अथाचार्यआचम्यदशकालासकी[illegible]यजमानेनवृतोहमाचार्यकर्मकरिष्येइतिसंकल्प्यदत्रेतिगौरसर्षपान्विकीर्यपंचगव्येनकुशोदकेनवामंडपंप्रोक्षेत् ॥ शुचीवोहव्या० आपोहिष्ठा० अपवित्रः० ॥ पृथ्वित्वया० इत्युपविश्य ॥ अनंतासनायनमः विमलासनाय० पद्मासनाय० ॥ अपक्रामंतु० इतिभूमा[illegible]मपादघातत्रयंकृत्वायथोपदेशंवि

स्तरतःसंक्षेपेणवाभूतशुद्ध्यादिकृत्वानवार्णविध्युक्तैकादशन्यासान्कुर्यात् ॥ अथवैकादश[illegible]कन्यासंकुर्यात् ॥ ततोयोनिमुद्रांप्रदर्श्यंध्यायेत् ॥ श्वेताननानीलभुजासुश्वेतस्तनमंडला ॥ रक्तमध्यारक्तपादानीलजंघोरुरुन्मदा ॥ सुचित्रजघनाचित्रमाल्यांबरविभूषणा ॥ चित्रानुलेपनाकांतिरूपसौभाग्यशालिनी ॥ अष्टा[illegible]पूज्यासासहस्रभुजासती ॥ आयुधान्यत्रवक्ष्यंतेदक्षिणाधःकरक्रमात् ॥ अक्षमालाचकमलंबाणोसिःकुलिशंगदा ॥ चक्रंत्रिशूलंपरशुःशंखोघंटाचपाशकः ॥ शक्तिर्दंडश्चर्मचापंपानपात्रंकमंडलुरिति ॥ ततोवेद्यांसर्वतोभद्रमष्टदलंवाविलिख्यतत्रब्रह्मादिमंडलदेवताःसंस्थाप्यबलिंदत्वातन्मध्येमहीद्यौरित्यादिमंत्रैःकलशंसंस्थाप्यतस्मिन्गंधपुष्पफलसर्वौषधीदूर्वापंचपल्लवसप्तमृत्तिकास्तत्तन्मंत्रेणनिक्षिप्यवस्त्रद्वयेनवेष्ट्य तदुपरिपूर्णपात्रंनिधायकलशेवरुणमावाह्यपूजयेत् ॥ ततःकलशेदेवताःस्मरेत् ॥ कलशस्यमुखेविष्णुः० देवदानवसंवादेमथ्य० प्रसन्नोभवसर्वदाइतिकलशंप्रार्थयेत् ॥ तथाकलशोपरिस्थपूर्णपात्रेरक्तवस्त्रेयंत्रंलिखेत् ॥ तद्यथा ॥ मध्येत्रिकोणंतद्बहिःषट्कोणंतद्बाह्येवृत्तंतद्बाह्येष्टौदलानितद्बाह्येचतुर्द्वारंचतुरस्रत्रयमितिएवंयंत्रंविलिख्य तत्रपलेनतदर्धार्धेनवाष्टादशभुजांअष्टभुजांवासिंहारूढांसौवर्णींदेवीमूर्तिंरक्तवस्त्रयुगच्छन्नामग्न्युत्तारणप्राणप्रतिष्ठापूर्वकंप्रतिष्ठाप्यपूजयेत् ॥ तद्यथा ॥ स्ववामेकर्पूरादियुतजलपूर्णकलशंसंपूज्यकलशस्यमुखे० गंगेचयमुने० इत्यादिपठित्वाधेनुमुद्राप्रदर्श्य दक्षिणतःशंखंसंपूज्य शंखंचंद्रार्कदैवत्यमित्यादिपठित्वा शंखमुद्रांप्रदर्श्यशंखोदकेनात्मानंपूजाद्रव्याणिचप्रोक्षेत् ॥ अपवित्रःपवित्रोवा० ॥ पीठपूजांकुर्यात् ॥ देवीदक्षिणेगुंगुरुभ्योनमः पंपरमगुरुभ्यो० पंपरात्परगुरुभ्यो० पंपरमेष्ठीगुरुभ्यो० ॥ वामे गंगणपतयेनमः दुंदुर्गायैन० क्षंक्षेत्रपालाय०॥ मध्येआधारशक्त्यै० मूलप्रकृत्यै० कालाग्निरुद्राय० महामंडपाय० कूर्माय० वराहाय० अनंताय० भूम्यै० अमृतार्णवाय० रत्नद्वीपाय० हेमगिरये० नंदनोद्याना

य० मणिभूम्यै० रत्नमंडपाय० कल्पतरवे० रत्नसिंहासनाय० ॥ आग्नेय्यादिकोणेषु धर्माय० ज्ञानाय० वैराग्याय० ऐश्वर्याय० पूर्वादिदिक्षु अधर्माय० अज्ञानाय० अवैराग्याय० अनैश्वर्याय० ऊर्ध्वंब्रह्मणे० अधःअनंताय० मध्येवास्तुपुरुषाय० संसत्वाय० रंरजसे० तंतमसे० मांमायायै० विंविद्यायै० ॥ पूर्वाद्यष्टदिक्षु० ॐ ओंकारगिरिपीठेश्वरसहितामोंकारगिरिपीठेश्वर्यंबापादुकांपूजयामि उड्डानपीठेश्वरसहितामुड्डानपीठेश्वर्यंबापादुकां० मातृकापीठेश्वरसहितांमातृकापीठेश्वर्यंबापादुकां० जालंधरपीठेश्वरसहितांजालंधरपीठेश्वर्यंबापा० कोल्हागिरिपीठेश्वरसहितांकोल्हागिरिपीठेश्वर्यंबापादु० पूर्णगिरिपीठेश्वरसहितांपूर्णगिरिपीठेश्वर्यंबापादुकांपू० संहारगिरिपीठेश्वरसहितांसंहारगिरिपीठेश्वर्यंबापा० कामरूपपीठेश्वरसहितांकामरूपपीठेश्वर्यंबापा० ॥ पुनःपूर्वादिचतुर्दिक्षु गंगणेशायनमः क्षंक्षेत्रपालाय० पांपादुकाभ्यो० बंबटुकेभ्यो० ॥ आग्नेय्यादिविदिक्षु जंजयायैन० विंविजयायैन० जंजयंत्यै० अंअपराजितायै० ॥ तत्रैवअग्निमुखवेतालायनमः प्रेतवाहनवेतालाय० ज्वालामुखवेताला० धूम्राक्षवेताला० कंदाय० नालाय० दलेभ्यो० केसरेभ्यो० कर्णिकायै० ॥ अंसूर्यमंडलाय० उंसोममंडलाय० मंवह्निमंडलाय० अंआत्मने० उंअंतरात्मने० पंपरमात्मने० उंज्ञानात्मने० ॥ ततःपूर्वे विंविष्णुमायायै० चेंचेतनायै० बुंबुद्ध्यै० निंनिद्रायै० क्षुंक्षुधायै० ॥ दक्षिणे छांछायायै० शंशक्त्यै० तृंतृष्णायै० क्षांक्षांत्यै० जांजात्यै० लंलज्जायै० ॥ पश्चिमे शांशांत्यै० श्रंश्रद्धायै० कांकांत्यै० लंलक्ष्म्यै० धृंधृत्यै० वृंवृत्त्यै० ॥ उत्तरे स्मृंस्मृत्यै० दं[illegible]यै० तुंतुष्ट्यै० पुंपुष्ट्यै० मांमातृकायै० भ्रांभ्रांत्यै० ह्रींसर्वशक्तिकमलासनाय० सर्वात्मसंयोगयोगपीठात्मने० इतिपीठपूजा ॥ तत[illegible]स्थांसपरिवारांज्योतिर्मयींमहालक्ष्मींध्यात्वा ॥ आगच्छवरदेदेविदैत्यदर्पनिषूदनि ॥ पूजांगृहाणसुमुखिनमस्तेशंकरप्रिये ॥ दुग[illegible]समागच्छसान्निध्यमिहकल्पय ॥

बलिपूजांगृहाणत्वमष्टाभिःशक्तिभिःसह ॥ इतिमंत्रौपठित्वादक्षिणनासारंध्रेणपुष्पांजल्य[illegible]नीयमूलेनमूर्तावावाह्यावाहनादिमुद्राःयोनिमुद्रांचप्रदर्श्यमूर्तेःषडंगंकृत्वामूलमंत्रेणजयंतीमंगलाकालीत्यनेनासनपाद्यार्घ्याचमनमधुपर्कान्निवेदयेत् ॥ तत्रपात्रचतुष्टयमस्त्रेणप्रक्षाल्यगंधादिनिक्षिपेत् ॥ तत्रपाद्येदूर्वाविष्णुक्रांताश्यामाकपत्राणि ॥ अर्घ्येगंधपुष्पाक्षतकुशाग्रसर्षपयवदूर्वाः ॥ आचमनीयेजातीफलकंकोललवंगानि ॥ मधुपर्केदधिमधुच ॥ ततःसुगंधितैलपंचामृतोष्णोदकतीर्थोदकैः श्रीसूक्तदेवीसूक्तसरस्वतीसूक्तैरभिषिच्यपुनराचमनंदत्वा पट्टदुकूलयुगकंचुकाभरणाष्टगंधबिल्वपत्रनानापुष्पहरिद्राकुंकुमसिंदूरालक्तकपरिमलद्रव्याणिसमर्प्यसहस्रंपुष्पाणिसमर्पयेत् ॥ अथांगपूजा ॥ दुर्गायै० पादौ० ॥ गिरिजायै० गुल्फौ० ॥ अपर्णायै० जानुनी० ॥ हरिप्रियायै० ऊरू० ॥ पार्वत्यै० कटिं० ॥ आर्यायै० नाभिं० ॥ जगन्मात्रे० उदरं० ॥ मंगलायै० कुक्षिं० ॥ शिवायै० हृदयं० ॥ माहेश्वर्यै० कंठं० ॥ विश्ववंद्यायै० स्कंधौ० ॥ काल्यै० बाहू० ॥ आद्यायै० हस्तौ० ॥ वरदायै० मुखं० ॥ सुवाण्यै० नासिकां० ॥ कमलाक्ष्यै० नेत्रे० ॥ अंबिकायै० शिरः० ॥ देव्यै० सर्वांगं० ॥ ॥ अथाष्टोत्तरशतनामानि ॥ माहेश्वर्यैनमः० महादेव्यै० जयंत्यै० सर्वमंगलायै० लज्जायै० भगवत्यै० वंद्यायै० भवान्यै० पापनाशिन्यै० चंडिकायै० कालरात्र्यै० भद्रकाल्यै० अपराजितायै० महाविद्यायै० महामेधायै० महामायायै० महाबलायै० कात्यायन्यै० जयायै० दुर्गायै० मंदारवनवासिन्यै० आर्यायै० गिरिसुतायै० धात्र्यै० महिषासुरघातिन्यै० सिद्धिदायै० बुद्धिदायै० नित्यायै० वरदायै० वरवर्णिन्यै० अंबिकायै० सुखदायै० सोम्यायै० जगन्मात्रे० शिवप्रियायै० भक्तसंतापसंहर्त्र्यै० सर्वकामप्रपूरिण्यै० जगत्कर्त्र्यै० जगद्धात्र्यै० जगत्पालनतत्परायै० अव्यक्तायै० व्यक्तरूपायै० भीमायै० त्रिपुरसुंदर्यै० अपर्णायै० ललितायै० वेद्यायै० पूर्णचंद्र

॥३५०॥

निभाननायै॰ चामुंडायै॰ चतुरायै॰ चंद्रायै॰ गुणत्रयविभाविन्यै॰ हेरंबजनन्यै॰ काल्यै॰ त्रिगुणायै॰ यशोधारिण्यै॰ उमायै॰ कलशहस्तायै॰ दैत्यदर्पनिषूदन्यै॰ बुद्ध्यै॰ कांत्यै॰ क्षमायै॰ शांत्यै॰ पुष्ट्यै॰ तुष्ट्यै॰ धृत्यै॰ मत्यै॰ वरायुधधरायै॰ धीरायै॰ गौर्यै॰ शाकंभर्यै॰ शिवायै॰ अष्टसिद्धिप्रदायै वामायै॰ शिववामांगवासिन्यै॰ धर्मदायै॰ धनदायै॰ श्रीदायै॰ कामदायै॰ मोक्षदायै॰ अपरायै॰ चित्स्वरूपायै॰ चिदानंदायै॰ जयश्रियै॰ जयदायिन्यै॰ सर्वमंगलमंगल्यायै॰ जगत्त्रयहितैषिण्यै॰ शर्वाण्यै॰ पार्वत्यै॰ धन्यायै॰ स्कंदमात्रे॰ अखिलेश्वर्यै॰ प्रपन्नार्तिहरायै॰ देव्यै॰ सुभगायै॰ कामरूपिण्यै॰ निराकारायै॰ साकारायै॰ महाकाल्यै॰ सुरेश्वर्यै॰ शर्वायै॰ श्रद्धायै॰ ध्रुवायै॰ कृत्यायै॰ मृडान्यै॰ भक्तवत्सलायै॰ सर्वशक्तिसमायुक्तायै॰ शरण्यायै॰ सर्वकामदायै॰ ॥ इत्यष्टोत्तरशतनामानि ॥ अथावरणपूजा ॥ देव्यादक्षिणे ऐंमहाकाल्यैविच्चेनमः ॥ मध्ये ह्रींमहालक्ष्म्यैविच्चेनमः ॥ वामे क्लींमहासरस्वत्यैविच्चेनमः ॥ अभीष्टसिद्धिंमेदेहिशरणागतवत्सले ॥ भक्त्या समर्पयेतुभ्यंप्रथमावरणार्चनं ॥ १ ॥ एवमग्रेपिद्वितीयाद्यावरणादौयथायथमूह्यं ॥ वामे हूंमहिषायनमः दक्षिणे क्षौंसिंहाय नमः पुरतः गंगणपतयेनमः हूं कालायनमः पश्चात् हूंमृत्यवेनमः ॥ २ ॥ षड्दलेषु ह्रैं रुद्रायनमः ह्रौं गौर्यैनमः श्रींविष्णवेनमः श्रींलक्ष्म्यैनमः ऐं ब्रह्मणेनमः ऐं सरस्वत्यैनमः ॥ ३ ॥ तत्रैव ह्रां हृदयायनमः ह्रीं शिरसेस्वाहा ह्रू शिखायैवषट् ह्रैं कवचायहुं ह्रौं नेत्रत्रयायवौषट् ह्रः अस्त्रायफट् ॥ ४ ॥ तत्रैव गु गुरुभ्यो पं परमगुरुभ्यो॰ पं परमेष्ठीगुरुभ्यो॰ हरये॰ हराय॰ गणेशाय॰ ॥ ५ ॥ अष्टदलेषु नंनंदजायै॰ रंरक्तदंतिकायै॰ शांशाकंभर्यै॰ [illegible]र्गायै॰ भींभीमायै॰ भ्रांभ्रामर्यै॰ लौंइंद्राण्यै॰ क्षौंनारसिंह्यै॰ रःप्रौंचामुंडायै॰ ॥ ६ ॥ पूर्वादिदिक्षु अंअसितांगभैरवाय॰ रुं [illegible]रुभैरवाय चंचंडभैरवाय॰ क्रौंक्रो

धभैरवाय० उं उन्मत्तभैरवाय० कंकपालभैरवाय० भींभीषणभैरवाय० संसंहारभैरवा [illegible] ॥ ७ ॥ पुनःपूर्वादिषु लंइंद्राय० रंअग्नये० मंयमाय० क्षंनिर्ऋतये० वंवरुणाय० यंवायवे० संसोमाय० हंईशा [illegible] ॥ ८ ॥ तद्बहिः पूर्वादिषु वज्राय० शक्त्यै० दंडाय० खड्गाय० पाशाय० अंकुशाय० गदायै० [illegible] ॥ ९ ॥ इत्यावरणपूजा ॥ ततोमूलेनधूपदीपौदत्वानैवेद्यमस्त्रेणाभिमंत्र्यमूलेनप्रोक्ष्यकवचेनावगुंठ्यपुष्पंदत्त्वाधेनुमुद्रयामृतीकृत्यमूलेननिवेद्यग्रासमुद्रांप्रदर्श्यमध्येपानीयमुत्तराचमनंचदत्त्वाकरोद्वर्तनफलतांबूलदक्षिणानीराजनपुष्पांजल्यंते यथासंभवंछत्रचामरगीतनृत्यवाद्यादिसमर्प्यकूष्मांडनारीकेलकदलीफलादिबलिंदत्वामाषभक्तकूष्मांडबलिंदत्वापूजांसमापयेत् ॥ ॥ ततःकुमारीपूजा ॥ देशकालौसंकीर्त्यशतचंडीजपांगत्वेनकुमारीपूजांकरिष्ये इतिसंकल्प्यमूलेनषडंगंकृत्वामूलमंत्रमुच्चार्य ॥ मंत्राक्षरमयींदेवींमातॄणांरूपधारिणीं ॥ नवदुर्गात्मिकांसाक्षात्कन्यामावाहयाम्यहं ॥ इतिकुमारींमावाह्ययथासंभवंपूजयेत् ॥ कुमार्यश्चप्रत्यहंशतंनवएकावायथाशक्तिवापूज्याः ॥ प्रत्यहमेकवृद्ध्यावापूजयेत् ॥ ततोब्राह्मणसुवासिनीपूजा ॥ एवंदेवीकुमार्यादिपूजाप्रत्यहंकार्या ॥ ततःसर्वेविप्राःकृतांगन्यासाःशतंनवार्णमंत्रंजप्त्वाकवचार्गलकीलकानिसकृज्जप्त्वासप्तशतींजप्त्वांतेरहस्यानिनवार्णशतंचजपेयुः ॥ एकस्मिन्दिनेअनेकावृत्तौतुकवचादीनांप्रत्यावृत्तिनावृत्तिः ॥ एवमृत्विजःप्रथमदिनेएकंद्वितीयेद्वेतृतीयेत्रीणिचतुर्थेचत्वारिरूपाणीत्येवंजपंकुर्यात् ॥ ऋत्विजांयजमानस्यचप्रत्यहंक्षीरमात्राशनंअशक्तौहविष्यान्नंवा ॥ प्रत्यहंसहस्रंशतंदशवाब्राह्मणान्भोजयेत् पंचमेह्निहोमः ॥ नवरात्रेतुनवम्यामेवहोमः ॥ केचित्तुअष्टम्यामारभ्यनवम्यांसमापयंति ॥ ॥ अथहोमः ॥ देशकालौस्मृत्वामयाब्राह्मणद्वाराकृतस्यशतचंडीजपस्यसंपूर्णतासिद्ध्यर्थंजपदशांशेनतिलादिमिश्रपायसद्रव्येणहोमंकरिष्यइतिसंकल्प्य ॥

अत्रकेचित्पुण्याहवाचनमपिकुर्वंति ॥ तथापूर्वोक्तकलशस्थापनंदेवतास्थापनंपूजनंचात्रैवकुर्वंति ॥ ततःसनवग्रहशतचंडीजपदशांशहोमंकर्तुंस्थंडिलादिकरिष्ये इतिसंकल्प्यस्थंडिलमुपलिप्योल्लिख्यतत्र(शत)मंगलनामानमग्निंप्रतिष्ठाप्यसमिध्यध्यायेत् ॥ ततःप्रागकृतंचेदिदानीमीशान्यांदिशिनवग्रहस्थापनंकृत्वातत्पूर्वतःकलशंस्थापयेत् ॥ ततोग्निसमीपमागत्यान्वाधानंकुर्यात् ॥ समित्त्रयमादाय श्रद्धएहीत्यादिप्राणायामांतेअस्मिन्चंडीहोमेयायक्ष्यमाणादेवताइत्यादिसामान्यप्रधानांतमुक्त्वा आदित्यादिनवग्रहान् प्रतिद्रव्यमष्टाविंशतिअष्टौवासंख्याकाभिःसमित्तिलाज्याहुतिभिः अधिदेवताःप्रत्यधिदेवताश्चचतुःसंख्याकाभिः तैरेवद्रव्यैः गणपत्यादिदेवताइंद्राद्यष्टौलोकपालांश्चैकैकयासमित्तिलाज्याहुत्यायक्ष्ये ॥ महाकालीमहालक्ष्मीमहासरस्वतीःमूलमंत्रेणशतवारंसप्तशतीमंत्रैःजपदशांशसंख्ययापायसतिलपलाशपुष्पसर्षपपूगीफललाजादूर्वांकुरयवबिल्वफलरक्तचंदनगुग्गुलद्रव्यैर्यथालाभद्रव्यैर्वा तिलमिश्रपायसेनवापुनर्मूलमंत्रेणशतवारंतैरेवद्रव्यैः आधारशक्त्यादिपीठदेवताःमहाकाल्याद्यावरणदेवताश्चएकैकाहुत्यापायसाज्येनयक्ष्ये ॥ अंगहोमेवरुणंद्विरित्यादिसामान्यप्रधानहोमांतंकृत्वायजमानःइदंहवनीयद्रव्यंयथादैवतमस्तुनममेतित्यजेत् ॥ नवग्रहादिभ्यःसमित्तिलाज्यानिहुत्वाउक्तद्रव्याणिमूलमंत्रेणशतवारंहुत्वासप्तशतीमंत्रैर्जपदशांशेनहुत्वापुनर्मूलमंत्रेणशतवारंजुहुयात् ॥ मूलमंत्रोनवार्णमंत्रः ॥ नवार्णमंत्रस्यकेवलाज्येनैववाहोमः ॥ अत्राध्यायसमाप्तौउवाचस्थलेचपत्रपुष्पफलैर्होमः ॥ एवंप्रधानहोमंकृत्वाआधारशक्त्यादिपीठदे भ्योनामभिराज्यंपायसंचजुहुयात् तथाऐंमहाकाल्यैविच्चेइत्याद्यावरणदेवताभ्योपितथैवाज्यपायसौहोतव्यौ ॥ एवंहोमंकृत्वा अग पादिप्रायश्चित्तहोमांतंकृत्वा इंद्रादिनवग्रहक्षेत्रपालादिभ्यो माषभक्तबलींस्तत्तन्मंत्रैर्दद्यात् ॥ तत्रमंत्राः ॥ इंद्रंवो० इंद्रःसुरपतिश्च ज्रहस्तोमहाबलः ॥ शतयागाधि

पोदेवस्तस्मैनित्यंनमोनमः ॥ इंद्रायसांगायसपरिवारायसशक्तिकायसायुधायइमंमाषभ[illegible]लिंसमर्पयामि भोइंद्रइमंबलिंभक्षदिशंरक्षममयजमानस्यआयुःकर्ताशांतिकर्तापुष्टिकर्तातुष्टिकर्ताकल्याणकर्तावर[illegible]व ॥ अनेनबलिदानेनइंद्रःप्रीयतां ॥ १ ॥ अग्निंदूतं० आग्नेयःपुरुषोरक्तःसर्वदेवमयोव्ययः ॥ धूमकेतु[illegible]स्तस्मैनित्यंनमोनमः ॥ अग्नये० इत्यादि० ॥ २ ॥ यमाय सोमँ० यमश्चोत्पलपत्राक्षःकिरीटीदंडधृक्सदा ॥ लोकसाक्षीविशुद्धात्मातस्मैनित्यंनमोनमः ॥ यमायसांगायेत्यादि० ॥३॥ असुन्वंत० निर्ऋतिस्तुपुमान्कृष्णःसर्वरक्षोधिपोमहान् ॥ खड्गहस्तोमहासत्वस्तस्मैनित्यं० निर्ऋतयेसांगायेत्यादि० ॥ ४ ॥ तत्त्वायामि० वरुणःसर्वलोकेषुपुरुषोनिम्नगाधिपः ॥ पाशहस्तोमहाबाहुस्तस्मैनित्यं० वरुणायसांगायेत्यादि० ॥ ५ ॥ वायोशतँ० सर्वप्राणात्मकोवायुःसर्वजंतुष्ववस्थितः ॥ ध्वजहस्तोमहाप्राणस्तस्मैनित्यं० वायवेसांगायेत्यादि० ॥ ६ ॥ आप्यायस्व० गौरोयस्तुपुमान्सौम्यःसर्वौषधिसमन्वितः ॥ नक्षत्राधिपतिःसोमस्तस्मैनित्यं० सोमायसांगायेत्यादि० ॥ अभित्वादे० ईशानःपुरुषःशुक्लःसर्वदेवाधिपोमहान् ॥ शूलहस्तोविरूपाक्षस्तस्मैनित्यं० ईशानायसांगायेत्यादि० ॥ ८ ॥ आयंगौःपृश्नि० योसावनंतरूपेणब्रह्मांडंसचराचरं ॥ पुष्पवद्धारयेन्मूर्ध्नितस्मैनित्यं० अनंतायसांगायेत्यादि० ॥ ९ ॥ ब्रह्मजज्ञानं० पद्मयोनिश्चतुर्मूर्तिर्वेदावासःपितामहः ॥ कमंडलुधरोदेवस्तस्मै० ॥ ब्रह्मणेसांगायेत्यादि० ॥ १० ॥ नवग्रहेभ्यःसांगेभ्यइत्यादिनाग्रहेभ्योबलिंदत्वाक्षेत्रपालायदद्यात् ॥ क्षेत्रस्यपतिना० सर्वभूताधिपायक्षेत्राधिपतयेशाकिनीडाकिनीभूतप्रेतपिशाचादिपरिवारसहितायइमंबलिंसमर्पयामि ॥ भोक्षेत्रपालइमंबलिंभक्षदिशोरक्षममयजमानस्यवाआयुःकर्तेत्यादि० ॥ बलिंगृह्णंत्विमंदेवाआदित्यावसवस्तथा ॥ मरुतश्चाश्विनौरुद्राःसुपर्णाःपन्नगाःखगाः ॥ असुरायातुधानाश्चपिशाचोरगराक्षसाः ॥ डाकिन्योयक्षवेताला

योगिन्यःपूतनाःशिवाः ॥ जृंभकाःसिद्धगंधर्वानागाविद्याधरानगाः ॥ दिक्पालालोकपालाश्चयेचविघ्नविनायकाः ॥ जगतांशांतिकर्तारोब्रह्माद्याश्चमहर्षयः ॥ माविघ्नंमाचमेपापंमासंतुपरिपंथिनः ॥ सौम्याभवंतुतृप्ताश्चभूतप्रेताःसुखावहाः ॥ इतिमंत्रान् पठेत् ॥ अयंबलिःशूद्रेणदुर्ब्राह्मणेनवानेयः ॥ ततोहस्तौपादौप्रक्षाल्याचम्य पूर्णाहुतिंजुहुयात् ॥ स्रुचिस्रुवेणद्वादशवारमाज्यं गृहीत्वानारिकेलादिचगृहीत्वा ॥ समुद्रादूर्मि॰ ३ मूर्धानं॰ १ पुनस्त्वा॰ पूर्णादर्वि॰ सप्ततेअग्ने॰ मूलमंत्रः नमोदेव्यैइत्यादिमंत्राश्च ॥ ततोवसोर्धारांहुत्वाप्रणीताविमोकादिकर्मशेषंसमाप्य मूलमंत्रेणहोमदशांशेनदुग्धेनजलेनवातर्पणंकृत्वातेनैवमंत्रेण तद्दशांशेनमार्जयेत् ॥ ततोयजमानआचार्यादीन्वस्त्राद्यैःसंपूज्यतेभ्योगोमिथुनानिहिरण्यंचदद्यात् ॥ ततआचार्यादिभ्योन्येभ्योवाकपिलागोनीलमणिश्वेताश्वछत्रचामरभूमिशय्यासप्तधान्यानियथासंभवंवादद्यात् ॥ ततआचार्यादयःकलशोदकेनसपत्नीकंसकुटुंबंयजमानं समुद्रज्येष्ठाइत्यादिभिःसुरास्त्वेत्यादिभिर्ग्रहमंत्रैश्चाभिषिंचेयुः ॥ ततोयजमानोग्रहाणामुत्तरपूजांकृत्वाचार्येणविसर्जनेकृतेग्रहपीठदानंकृत्वादेवींपंचोपचारैःसंपूज्यमहाबलिंदद्यात् ॥ तत्रक्षत्रियादिनाश्वमेषछागमहिषाणामन्यतरोदेयः ॥ विप्रेणतुकूष्मांडबिल्वेक्ष्वन्यतमोदेयः ॥ सचेत्थं ॥ देवींद्रोणपुष्पबिल्वाम्रदलजातीचंपकैःसंपूज्यकर्ताउदङ्मुखःपूर्वमुखंदेवीमुखंवाबलिंगंधादिनाभ्यर्च्य ॥ पशुस्त्वंबलिरूपेणममभाग्यादुपस्थितः ॥ प्रणमामिततःसर्वरूपिणंबलिरूपिणं ॥ चंडिकाप्रीतिदानेनदातुरापद्विनाशनं ॥ चामुंडाबलिरूपायबलेतुभ्यंनमोस्तुत ॥ [illegible]र्थेबलयःसृष्टाःस्वयमेवस्वयंभुवा ॥ अतस्त्वांघातयाम्यद्यतस्माद्यज्ञेवधोऽवधः ॥ इतिबलिमभिमंत्र्य ऐंह्रींश्रीं इतितत्रपुष्पंक्षिप्त्वा [illegible]रसनात्वंचंडिकायाःसुरलोकप्रसाधकः ॥ ह्रांह्रींखड्गआंहुंफट् इतिखड्गमन्यद्वाशस्त्रंसंपूज्य ॐ कालिकालियज्ञेश्वरिलोहदंडायैनमः [illegible]तिबलिंछेदयित्वा ॐ ह्रींऐंह्रींकौशि

किरुधिरेणाप्यायतांइतिदेव्यैनिवेद्यशेषंगृहीत्वापूतनायै चरक्यै विदार्यै पापराक्षस्यैच[illegible]द्यततोमाषपिष्टमयंशत्रुंकृत्वाखड्गेन छेदयित्वास्कंदायविशिखायचदत्वाबलिशेषंरक्षोभ्योहरेत् ॥ मंत्रस्तु ॐ ह्रींस्फुरस्फु[illegible]कुभ २ सुनु २ गुलु २ धनु२ मारय २ विद्रावय २ विदारय २ कंपय २ कंपातय २ कृंतय २ पूरय २ ॐ [illegible] ॐ हुं फट् २ हुं मर्दय २ हुं इति ॥ ततःशेषंबहिर्दद्यात् ॥ तत्रमंत्राः बलिंगृह्णंत्विमंदेवाइत्यादयःपूर्वोक्ताएव ॥ ततःस्नात्वातिलकंधृत्वादेवींप्रार्थयेत् ॥ तत्रमंत्राः ॥ खड्गिनीशूलिनीघोरा० १ शूलेनपाहिनोदेवि० ४ नमोदेव्यैमहादेव्यै० ५ रूपंदेहियशोदेहिभगंभगवतिदेहिमे ॥ पुत्रान्देहिधनंदेहिसर्वान्कामांश्चदेहिमे ॥ महिषघ्निमहामायेचामुंडेमुंडमालिनि ॥ आयुरारोग्यमैश्वर्यंदेहिदेविनमोस्तुते ॥ इतिदेवींसंप्रार्थ्य गुह्यातिगुह्यगोप्त्रीत्वंगृहाणास्मत्कृतंजपं ॥ सिद्धिर्भवतुमेदेविप्रसादात्तवसुंदरि ॥ इतिदेव्यैजपंनिवेद्य ॥ कृतस्यकर्मणःसांगतासिद्ध्यर्थंकुमारीब्राह्मणसुवासिनीःपूजापूर्वकंसंभोज्यसंकल्प्यवा न्यूनातिरिक्तदोषपरिहारार्थंब्राह्मणेभ्योभूयसींदक्षिणांदत्वाग्निंसंपूज्यविभूतिंधृत्वागच्छगच्छेत्याग्निंविसृज्यमूलमंत्रेणपुष्पेणदेवीमुद्वास्यनासयाहृदिप्रतिष्ठांविभाव्यषडंगंकृत्वा उत्तिष्ठब्रह्मण० अभ्यार० इतिमंत्रैर्विसृज्याचार्यायदत्वामंत्रंपठेत् ॥ त्रैलोक्यमातर्देवित्वंसर्वभूतदयान्विते ॥ दानेनानेनसंतुष्टासुप्रीतावरदाभव ॥ उत्तिष्ठदेविचंडेशिशुभांपूजांप्रगृह्यच ॥ कुरुष्वममकल्याणमष्टाभिःशक्तिभिःसह ॥ ततोग्निंसंपूज्यविभूतिंधृत्वागच्छगच्छेतितंविसृज्यशतंयथाशक्तिवाविप्रान्संभोज्यततः यस्यस्मृत्या० प्रमादात्कुर्वतांकर्म० इत्यादिजपित्वाकर्मेश्वरार्पणंकृत्वासुहृद्युक्तोभुंजीत ॥ इदमेवपूजाहोमबल्यादिविधानंनवरात्रेपिज्ञेयं ॥ तत्रविशेषस्तुदशम्यांप्रातर्देवीविसर्जनं ॥ अन्यच्चमहानिबंधेभ्योवगंतव्यं ॥ इतिसंक्षेपेणनवचंडीशतचंडीसहस्रचंडीप्रयोगः ॥

॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ३०५ ॥ गोप्रदानप्रयोगः ॥

श्रीः ॥ देशकालाद्युल्लिख्यममनिखिलदुरितदौर्भाग्यदुःस्वप्नमरुनिर्मितबाधाशांतिपूर्वकमायुरारोग्यधनधान्यद्विपदचतुष्पदशांतिपूर्वकंगोरोमतुल्यवत्सरावधिसकलभोगपरिपूर्णस्वर्गलोकप्राप्तिकामःश्रीपर॰गोप्रदानमहंकरिष्ये तदंगंगणपतिपूजनपूर्वकंब्राह्मणपूजनंगोःपूजनंचक॰ ॥ गोत्रोच्चारपूर्वकंगोप्रतिग्रहीतारंब्राह्मणंवृत्वा ॥ तवपादोदकंतीर्थंमुखेवेदाःप्रतिष्ठिताः ॥ पाद्यंगृहाणविप्रेंद्रभूमिदेवनमोस्तुते ॥ पाद्यं ॥ भूमिदेवाग्रजन्मासित्वंविप्रपुरुषोत्तम ॥ प्रत्यक्षयज्ञपुरुषअर्घोयंप्रतिगृह्यतां ॥ अर्घ्यंआचमनीयंवस्त्रयज्ञोपवीतगंधालंकारपुष्पधूपदीपान्इदमामंभोजनपर्याप्तंयथाशक्तिदक्षिणातांबूलसहितममृतरूपेणसंपद्यतां ॥ यदर्चनंकृतंविप्रतवविष्णुस्वरूपिणः ॥ तत्सर्वंममदानस्यविष्णवेस्तुसमर्पणं ॥ इतिसंप्रार्थ्यगांपूजयेत् ॥ तत्रादौन्यासः ॥ शृंगमूलयोःब्रह्मविष्णून्यसामि शृंगाग्रयोःसर्वतीर्थानि॰ ललाटेमहादेवंन्य॰ ललाटाग्रेमहादेवीं॰ नासावंशेषणमुखं॰ कर्णयोरश्विनौ॰ चक्षुषोःशशिभास्करौ॰ दंतेषुवायुं॰ जिह्वायांवरुणं॰ हुंकारेसरस्वतीं॰ गंडयोःयमधर्मौ॰ ओष्ठयोःसंध्याद्वयं॰ ग्रीवायां इंद्रं॰ कुक्षिदेशेरक्षांसि॰ उरसिसाध्यान्॰ चतुष्पादेषुधर्मं॰ खुरमध्येगंधर्वान्॰ खुराग्रेपन्नगान्॰ खुरपार्श्वेष्वप्सरसोन्य॰ पृष्ठे एकादशरुद्रान्॰ सर्वसंधिषुवसून् श्रोणीतटेपितॄन् लांगूलेसोमं॰ वालेषुआदित्यरश्मीन्॰ गोमूत्रेगंगां॰ क्षीरेसरस्वतीं॰ दध्निनर्मदां॰ सर्पिषिहुताशनं॰ रोमसुत्रयस्त्रिंशत्कोटिदेवान्॰ उदरपृथिवीं॰ प[illegible]रेषुचतुःसागरान्न्यसामिइतिन्यस्य उपह्वयेसुदुघां॰ गौरीमिमाय॰ हिंकृण्वती॰ ब्राह्मणोस्य॰ आयंगौः॰ उच्छुष्माओषधीनां॰ [illegible]दिमंत्रैःपूजाकार्या ॥ सौरभेयिसर्वहितेपवित्रेपापनाशिनि ॥ गृह्णीष्वैतन्मयादत्तंपाद्यंत्रैलोक्यवंदिते ॥ भूर्भुवःस्वःरुद्ररूपिण्यैगवेने[illegible]द्यं ॥ सर्वदेवमयेदेविसर्वतीर्थमये

शुभे ॥ गृहाणार्घ्यंमयादत्तंसौरभेयिनमोस्तुते ॥ अर्घ्यं ॥ देहस्थितासिरुद्राणीशंकरस्यस[illegible]या ॥ धेनुरूपेणसादेवीममपापंव्यपोहतु ॥ आचमनीयं ॥ यालक्ष्मीःसर्वलोकेषुयाचदेवेष्ववस्थिता ॥ धेनुरूपेण० ॥ [illegible]न ॥ आच्छादनंगवेदद्यांसम्यक्शुद्धंसुशोभनं ॥ सुरभिर्वस्त्रदानेनप्रीयतांपरमेश्वरी ॥ वस्त्रं ॥ सर्वदेवमये[illegible]द्रसंनिभं ॥ कस्तूरीकुंकुमाढ्यंचसुगंधिप्रतिगृह्यतां ॥ चंदनं ॥ गोःअग्रपादाभ्यांनमः आस्याय० नासावंशाय० नेत्राभ्यां० कर्णाभ्यां० ककुदे० पृष्ठाय० पश्चिमपादाभ्यां० सर्वांगेभ्योनमः ॥ (अत्रापिकेचनपूर्वनिर्दिष्टमंगेषुदेवतान्यासंशृंगमूलयोर्ब्रह्मविष्णुभ्यांनमःइत्यादितत्तद्देवतांचतुर्थ्यानिर्दिश्यकुर्वंति) ॥ ततोगवेऽलंकारान्दद्यात् ॥ शृंगभूषार्थंसुवर्णंचरणभूषणार्थंरजतं भालभूषार्थमादर्शंनेत्रयोःकज्जलंकंठेघंटांपुष्पस्त्रजंच सर्वावयवभूषार्थंपट्टकूलंपृष्ठेताम्रंपुच्छेमुक्तास्रजंकुंकुमकस्तूरिकागंधान्सप्तधान्यानिघृतपूर्णकुंभंचपरितःकल्पयेत् ॥ माल्यादीनीतिपुष्पाणि ॥ देवद्रुमरसोद्भूतोगोघृतेनसमन्वितः ॥ प्रयच्छामिमहाभागेधूपोयंप्रतिगृह्यतां ॥ धूपं ॥ आनंदकृत्सर्वलोकेदेवानांचसदाप्रियः ॥ गौस्त्वमादिजगन्नाथोदीपोयंप्रति० ॥ दीपं ॥ सुरभिस्त्वंजगन्मातर्देविविष्णुपदेस्थिता ॥ सर्वदेवमयेग्रासंमयादत्तमिमंग्रस ॥ सौरभेय्यःसर्वहिताःपवित्राःपुण्यराशयः ॥ प्रतिगृह्णंत्विमंग्रासंगावस्त्रैलोक्यमातरः ॥ गोग्रासनैवेद्यं फलतांबूलदक्षिणाःसमर्प्य ॥ पंचगावःसमुत्पन्नामथ्यमानेमहोदधौ ॥ तासांमध्येतुयानंदातस्यैदेव्यैनमोनमः ॥ नमस्कारः ॥ गावोममाग्रतःसंतुगावोमेसंतुपृष्ठतः ॥ गावोमेहृदयेनित्यंगवांमध्येवसाम्यहं ॥ प्रदक्षिणाः ॥ हिंकृण्वतीवसुपत्नी० ॥ इतिपुष्पांजलिः ॥ गावोममाग्रतइतिसंप्रार्थ्यकुशाक्षतान्गृहीत्वागोपुच्छोदकेनतर्पयेत् ॥ गोदानांगत्वेनदेवर्षिपितृतर्पणंकरिष्ये ॥ ब्रह्मातृप्यतु विष्णुस्तृ० रुद्रस्तृ० शक्राद्यादेवतास्तृप्यंतु० ऋषयस्तृ० मनवस्तृ० विश्वेदेवास्तृ० दिक्पालास्तृ० मरुतस्तृ०

वसवस्तृ० रुद्रास्तृ० दितिपुत्रास्तृ० साध्यास्तृ० मरुद्गणास्तृ० ग्रहास्तृ० नक्षत्राणितृ० योगास्तृ० राशयस्तृ० अश्विनौतृप्यतां० यक्षास्तृप्यंतु० रक्षांसि० मातरः० नागास्तृ० सरितः० द्रुमाः० तीर्थानि० जलदाः० नदाः० मनुष्याः० पिशाचाः० पशवः० दिव्यदानवाः० दिव्यादित्याः० योगिन्यः० विद्याधराः० देवयोनयः० ओषधयः० दिग्गजाः० दिक्पालाः० अनिरुद्धाः० चलाः० जंतवः० स्थावराः० जंगमास्तृप्यंतु ॥ अथोत्तरीयेणसनकादींस्तर्पयेत् ॥ सनकस्तृप्यतु सनंदनः० सनातनः० सनत्कुमारः० कपिलः० आसुरिः० पंचशिखाः० बर्हिषदः० ॥ यमंतर्पयामि धर्मराजं० अंतकं० वैवस्वतं० कालं० नीलं० परमेष्ठिनं० औदुंबरं० दध्नं० सर्वभूतक्षयं० वृकोदरं० चित्रगुप्तंतर्पयामि ॥ अथप्राचीनावीतीस्वपितॄंस्तर्पयेत् ॥ ततःआयुर्मे तर्पयामि प्राणंमेइतियथालिंगमंगानिस्पृशेत् ॥ इमांगांरुद्रदैवत्यांदोग्ध्रींसवत्सामव्यंगांसर्वाभरणभूषितांगंधाद्युपचारैःपूजितां कृतसंकल्पसिद्ध्यर्थंमहाविष्णुप्रीत्यर्थंतुभ्यमहंसंप्रददे ॥ गौस्तारयतुपुण्यंवर्धतांशांतिरस्तुपुष्टिरस्तुतुष्टिरस्तुवृद्धिरस्तुअविघ्नमस्तुआरोग्यमस्तुशिवंकर्मास्तुकर्मसमृद्धिरस्तुधर्मसमृद्धिरस्तु अहरहरभिवृद्धिरस्तुकल्याणाभ्युदयोस्तु ॥ यज्ञसाधनभूतायाविश्वस्याघौघनाशिनी ॥ विश्वरूपधरोदेवःप्रीयतामनयागवा ॥ अनेनरुद्रस्वरूपिणीगोप्रदानेनमहाविष्णुःप्रीयतां ॥ आगावोअग्मन्नितिवर्गंपठन्प्रदक्षिणांकुर्यात् ॥ स्वस्त्यस्तुदीर्घं० शिवाआपःसंतुसौमनस्यमस्तुअक्षतंचारिष्टंचास्तु ॥ दानस्यप्रतिष्ठासिद्ध्यर्थमिदंयथाशक्तिसुवर्णंरुद्रदैवत्यंविष्णुस्वरूपिणेगोप्रतिग्रहीत्रेब्राह्मणायतुभ्[illegible]हंसंप्रददे नमम ॥ विप्रोदेवस्यत्वेतिप्रतिगृह्य कइदंकस्माअदादितिकामस्तुतिंपठेत् ॥ ततोविप्रंप्रार्थयेत् ॥ त्वंसर्वदेवगणमंदिरसवभू[illegible]विश्वेश्वरत्रिपथगोदधिपर्वतानां ॥ तद्दानशक्तिशलटीकृतपापकोटिःप्राप्तोस्मिनिर्वृतिमतीवपरांनतोस्मि ॥ ततोभूरिदक्षिणांदत्वाक[illegible]श्वरार्पणंकुर्यात् ॥ इतिगोप्रदानं ॥

॥ ३०६ ॥ वृषभदानप्रयोगः ॥

श्रीः ॥ आचम्यदेशकालौनिर्दिश्यामुकगोत्रस्यामुकशर्मणोममसकलारिष्टनिरस[illegible]र्वकामुकफलसिद्ध्यर्थंवृषभदानंकरिष्ये तदंगतयाब्राह्मणपूजनंवृषपूजनंचक० ॥ प्रतिग्रहीतारंब्राह्मणंवृ[illegible]विष्णुस्वरूपिणेब्राह्मणायनमइदंपाद्यमित्यादिसंपूज्यततोवृषभंपूजयेत् ॥ तत्रादौवृषांगेन्यासः ॥ शिरोमध्येमहादेवंन्यसामि ललाटेमहादेवीं दक्षिणश्रृंगमूलेविष्णुं वामश्रृंगमूलेब्रह्माणं श्रृंगाग्रेसर्वतीर्थानि नासाग्रेषण्मुखं दंतेषुसर्ववायून् जिह्वायांवरुणं हुंकारेसरस्वतीं गंडयोर्यमं ओष्ठयोःसंध्याद्वयं ग्रीवायामिंद्रं कुक्षिदेशेरक्षांसि उरसिसाध्यान् चतुःपादेषुधर्मं खुरमध्येगंधर्वान् खुराग्रेषुपन्नगान् खुरपार्श्वेष्वप्सरसः पृष्ठेएकादशरुद्रान् सर्वसंधिषुवसून् श्रोणीतटेपितॄन् लांगूलेसोमं वालेष्वादित्यरश्मीन् गोमूत्रेगंगां उदरेपृथ्वीं रोमसुत्रयस्त्रिंशत्कोटिदेवान् इति देवतान्यासंकृत्वातस्यैवांगेषुमंत्रन्यासंकुर्यात् ॥ इषेत्वोर्जेत्वामूर्ध्नेनमः इमारुद्रायस्थिरधन्वनेशशांकाय नमस्तेरुद्रमन्यवेचक्रांगाय सहस्राणिसहस्रधाललाटाय विभ्राड्बृहत्पिबतुदक्षिणनेत्राय त्र्यंबकंयजामहेवामनेत्राय मानस्तोकेनासिकायै अवतत्यधनुःमुखाय नीलग्रीवद्वयंकंठाय मर्माणितेबाहुमूलाभ्यां समिधाग्निंबाहुभ्यां नमोवःकिरिकेभ्योहृदयाय हिरण्यगर्भःसमनाभ्यै मीढुष्टमकव्यै मानोमहांतंऊरुभ्यां उदुत्यंजातजंघाभ्यां इमारुद्रायजानुभ्यां रक्षोहणंगुदाय वृष्णस्तेवृष्ण्यंलिंगाय ऋषभंमापुच्छाय त्रिपादूर्ध्वखुरेभ्यः ॥ ॐ शिवस्त्वंष्टरिहागंहिविभुःपोषंउतत्मनां ॥ यज्ञेयंज्ञेनउदंव ॥ वृषभोधुर्यएवस्यान्महादेवप्रियःसदा ॥ संप्रदानेनचैवास्यममशांतिकरोभवेत् ॥ भूर्भुवःस्वःरुद्रदैवत्यायवृषभायेदंपाद्यं ॥ शिवस्त्वष्टरितिमंत्रःसर्वत्र ॥ गवामंगेषु तिष्ठंतिभुवनानिचतुर्दश ॥ यस्मात्तस्माच्छिवंमेस्यादिहलोकेपरत्रच ॥ अर्घ्यं ॥ धर्मस्त्वंवृषरूपेणजगदानंदकारक ॥ अष्टमूर्तेर

धिष्ठानमतःशांतिंप्रयच्छमे ॥ आचमनीयं ॥ गावःसुरभयोनित्यंगावोगुग्गुलुसंनिभाः ॥ गावःप्रतिष्ठाभूतानांगावःशरणमुत्तमं ॥ स्नानं ॥ आच्छादनंगवेदद्यांसम्यक्शुद्धंसुशोभनं ॥ वृषभोवस्त्रदानेनप्रीयतांशंकरप्रियः ॥ वस्त्रं ॥ श्रीखंडंशीतलंदिव्यंसर्वसंतापहारकं ॥ कस्तूरीकुंकुमाढ्यंचचंदनंप्रतिगृह्यतां ॥ चंदनं ॥ अक्षताश्चसुरश्रेष्ठइत्यक्षतान् ॥ ततोलंकारान् शृंगयोःसुवर्णंचरणेषुरजतंभालेआदर्शंसुवर्णंवानेत्रयोरत्नद्वयंकंठेघंटांचामरंचपृष्ठेताम्रंपुच्छेमौक्तिकंविलेपनार्थंकुंकुमकस्तूर्यादिप्रावरणार्थंपट्टकूलंइतिशक्त्यायथासंभवमर्पयेत् ॥ सर्वाभावेहिरण्यं ॥ मालतीचंपकादीनिमाल्यानिवृषभेश्वर ॥ मयाहृतानिपूजार्थमंगीकुरुनमोस्तुते ॥ पुष्पाणि ॥ देवद्रुमरसोद्भूतंगोघृतेनसमन्वितं ॥ भक्त्यासमर्पयेतुभ्यंधूपंवृषभसत्तम ॥ धूपं ॥ आनंदकृत्सर्वलोकेदेवानांचसदाप्रियः ॥ सर्वांधकारनाशायदीपोयंप्रतिगृह्यतां ॥ दीपं ॥ आहारेणाखिलालोकाजीवंतिप्रभवंतिच ॥ अतःसमर्पयेतुभ्यमाहारंवृषसत्तम ॥ नैवेद्यं ॥ तांबूलंदक्षिणांचसमर्प्य ॥ वर्षणाद्धर्मकामानांवृषोलोकेनुमीयते ॥ तस्मात्पूरयमेकामान्धर्मांश्चवृषसत्तम ॥ मंत्रपुष्पं ॥ वृषोसिभगवान्धर्मश्चतुष्पादःप्रकीर्तितः ॥ नमामितमहंभक्त्यासमांरक्षतुसर्वतः ॥ नमस्कारं ॥ आगावोअग्मन्नितिप्रदक्षिणां ॥ ऋषभंमेतिपंचर्चस्यवृषभोनुष्टुबंत्यामहापंक्तिःउपस्थानेवि० ॥ इत्युपस्थाय ॥ धर्मस्त्वंवृषरूपेणजगदानंदकारक ॥ अष्टमूर्तेरधिष्ठानमतःपाहिसनातन ॥ इतिप्रार्थ्यस्वयंप्राङ्मुखः प्रतिग्रहीतारमुदङ्मुखमुपवेश्यवृषस्यदक्षिणखुरंस्पृष्ट्वा ॥ स्वस्त्यस्तुदीर्घमायुःशांतिःपुष्टिस्तुष्टिश्चास्तु ॥ धमस्त्ववृष [illegible]० ॥ इमंवृषंरुद्रदैवतंयथाशक्त्यलंकृतंममामुकफलसिद्ध्यर्थममुकगोत्रायामुकशर्मणेमुकशाखिनेब्राह्मणायतुभ्यमहंसंप्रददेनमम इ[illegible]कुशाक्षतोदकंतद्धस्तेक्षिपेत् ॥ ब्राह्मणोदेवस्यत्वेतितंप्रतिगृह्यदक्षिणखुरंस्पृष्ट्वाकइदंकस्माअदादितिमंत्रंपठेत् ॥ ततोदातासुव[illegible]जतंवायथाशक्तिदक्षिणात्वेनदत्वा

ऋषभंमेतिपंचर्चेनवृषभंप्रदक्षिणीकृत्यब्राह्मणेननीयमानेवृषेशतपदानितमनुव्रज्यपुनःस्व[illegible]नमागत्य कर्मसंपूर्णतावाप्तयेब्राह्मणेभ्योदक्षिणांदद्यात् ॥ इतिवृषभदानविधिः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ३०७ ॥ महिषीदानप्रयोगः ॥

श्रीः ॥ देशकालोत्कीर्तनांतेऽमुकशर्मणोममापमृत्युनाशपूर्वकंपित्तज्वरादिपीडानिरासेनसद्यआरोग्यावाप्तिद्वारायमात्मकश्रीविष्णुप्रीतिकामोहंयमदैवत्यंमहिषीदानंकरिष्ये ॥ गणेशंसंपूज्याचार्यंवृणुयात् ॥ आचार्यःस्थंडिलकरणाद्यग्निप्रतिष्ठांतेग्नेरीशान्यांगणानांत्वेतिगणपतिं यमायसोममितियमं परंमृत्योइतिमृत्युंचसंस्थाप्यषोडशोपचारैःसंपूज्यतदीशान्यांमहीद्यौरित्यादिविधिनाकलशंसंस्थाप्यान्वादध्यात् ॥ व्याहृत्यंतेत्रवैशेषिकहोमेगणपतिंयमंमृत्युंचतत्तन्मंत्रैःप्रत्येकमष्टोत्तरशतसंख्याकाभिराज्यप्लुततिलाहुतिभिःअंगहोमेवरुणंद्भिरित्यादिहोमशेषंसमाप्यकर्तातिलतैलेनयमंतर्पयेत् ॥ महिषीदानांगत्वेनापमृत्युपरिहारार्थंयमतर्पणंकरिष्ये ॥ यमंतर्पयामि धर्मराजं मृत्युं अंतकं वैवस्वतं कालं सर्वभूतक्षयं औदुंबरं दध्नं नीलं परमेष्ठिनं वृकोदरं चित्रं चित्रगुप्तंतर्पयामीति ॥ ततस्तैलोद्वर्तनपूर्वकंमहिषीमद्भिःप्रक्षाल्यदक्षिणाभिमुखींसंस्थाप्यालंकुर्यात् ॥ शृंगयोर्गौरमृदंकंठेसिंदूरं उदरेहरिद्रां शृंगयोःसुवर्णंखुरेषुरौप्यंकंठेघंटांकृष्णवस्त्रंचपृष्ठेरक्तवस्त्रंलांगूलेरौप्यंललाटेसुवर्णतिलकंकंठेपुष्पमालामित्यादि ततोमहिष्याःसमंतादष्टदिक्ष्वष्टौदीपान्संस्थाप्य पूर्वेलवणंआग्नेय्यांगुडंयाम्यांकार्पासंनैर्ऋत्यांनवनीतंपश्चिमेसप्तधान्यानिवायव्यांतंदुलान्उत्तरेकांचनंईशान्यांगमनार्थंचद्वारमितियथासंभवंस्थापयेत् ॥ ततोगोत्रोच्चारपूर्वंप्रतिग्रहीतारंवृत्वातदंगेयमंध्यायेत् ॥ महिषारूढंनृकपालहस्तंदंडायुधंभस्मसितांगयष्टिं ॥ उलूकचिह्नंनरमुंडमालंनिर्मांसदेहंरुधिरंपिबंतं ॥ असृग्वसाच

च्चिंतकृष्णकायंकपींद्रपंचाननचर्मवस्त्रं ॥ बिभीतकस्थंत्वतिभीमरूपंकालंतवांगेविनियोजयिष्ये ॥ महाकालत्वमृषिरसिप्राणोत्क्रांतिशक्तिमानसिअतस्त्वांप्रतापिनंबहुमानयेएवंभूतस्त्वमिहागच्छेहतिष्ठपूजांगृहाणसुप्रसन्नोवरदोममापद्विनाशकोभवेतिब्राह्मणशरीरेयमंभावयित्वा ॥ भोभोकालजगद्भूतयममहिषवाहन ॥ दिगीशप्राणराजेंद्रदंडहस्तधनुर्धर ॥ ब्रह्माच्युतमहेशानांसेनाधीश्वरवल्लभ ॥ यज्ञभुग्दक्षिणेयस्त्वंसर्वभोगसुखावह ॥ गृह्णीष्वमहिषीदानंजीवनायममप्रभो ॥ पंचभूतात्मकेदेहेसप्तधातुसमन्विते ॥ विप्रस्यागत्यतिष्ठेहसंमुखोभवमेसदा ॥ ध्यानं ॥ यमायसोममित्यासनं ॥ तेनैवपाद्यं ॥ सुगंनःपंथामित्यर्घ्यं ॥ यमायमधुमत्तममित्याचमनीयं ॥ यस्मात्त्वंसर्वधर्माणांमंगलानांचमंगलं ॥ महाकालजगद्भूतधर्मराजनमोस्तुते ॥ स्नानं ॥ कामरूपकरालास्यकृतांतकरुणानिधे ॥ प्रेतराजशिरोरत्नसुखंदेहिनमोस्तुते ॥ इतिवस्त्रं ॥ देवदानवगंधर्वदक्षिणःसरितांपते ॥ सूर्यादिखेचराणांचजीवितेशनमोस्तुते ॥ इत्युपवीतं ॥ कालरूपकरालास्यमहादंष्ट्रसुरप्रिय ॥ शबलाशमयित्रेंद्रजीवितेशनमोस्तुते ॥ गंधं ॥ कृतांतधर्मराजेंद्रमृत्योंतकविमर्दन ॥ प्रलयाग्निसमाभासदक्षिणेशनमोस्तुते ॥ रक्तचंदनं ॥ धर्मराजकरालास्यपुण्यपापविमर्दन ॥ याम्येशमहिषारूढस्रजंचप्रतिगृह्यतां ॥ पुष्पमालां ॥ विद्युत्कपिशकेशाग्रकोकिलांजनसंनिभ ॥ दक्षिणेशसुरश्रेष्ठधूपोयंप्रतिगृह्यतां ॥ धूपं ॥ तप्तहाटककेशाग्रजटिलारक्तलोचन ॥ नंद्यावर्तकवद्वर्णश्राद्धदेवनमोस्तुते ॥ दीपं ॥ महाकालमहाबाहोजगत्प्राणविनाशन ॥ धर्मालयतपोराशेनैवेद्यंप्रतिगृह्यतां ॥ नैवेद्यंमाषान्नमामान्नंवा ॥ विप्रवर्यजगद्ध्वस्तकालांतकशरीरग ॥ कालरूपमहादेवधर्मराजनमोस्तुते ॥ इत्याच्छादनं ॥ शश्वद[illegible]वयाज्ञप्तोधातादेवत्वदाज्ञया ॥ ब्रह्माच्युतमहेशेंद्रैःस्थीयतेचतवाज्ञया ॥ सर्वालंकारान् ॥ दिगंतरमहाराजसर्वभूतक्षयांतक ॥ श[illegible]रूढशवाधीशमांसशोणितभक्षक ॥

दंडहस्तपरंमृत्योधर्मराजनमोस्तुते ॥ नमस्कारः ॥ ब्राह्मणप्रार्थना ॥ प्रेतास्थिचीवसंभू[illegible] वच्चैवतुमस्तके ॥ पवित्रपुरुषांत्राणां शिरसांकृतभूषण ॥ विष्टपत्रयसंस्थानांजीवानांनाशकृत्प्रभो ॥ अलक्ष्यंसर्वभूता[illegible]ह्माच्युतपिनाकिनां ॥ कश्यपात्रिवसिष्ठादिव्रतिनांपरमर्षिणां ॥ वराहगर्गसत्वानामलक्ष्योगणितैरपि ॥ [illegible]रत्वेव्ययोनादिर्विदानंमोक्षवस्तुनः ॥ मदीयंजीवितंकालत्वमेवत्रातुमर्हसि ॥ अतोदानंकरिष्येहंमहिष्याःकरुणानिधे ॥ अनेनयमःप्रीयतां ॥ अथमहिषीपूजा ॥ नाममंत्रेणव्याहृतिभिश्च ॐप्रेहिप्रेहिपथिभिरितिमंत्रेणमहिषींषोडशोपचारैःपूजयेत् ॥ अर्घ्येविशेषः ॥ अपमृत्युहरेदेविकालरात्रिस्वरूपिणि ॥ मांतु त्रायस्वमहिषिगृहाणार्घ्यंन० इत्यर्घ्यं ॥ महिष्यामुखेकार्पासबीजानिपिण्याकंचदत्वाप्रार्थयेत् ॥ शृंगतःकालरूपेत्वंमुखतोमृत्युरूपिणि ॥ गाधिपुत्रकृतेदेविअकालमरणापहे ॥ धर्मराजप्रियेदेविमहिषासुरमातृके ॥ यत्पुत्रोधर्मराजेनद्रष्टुंदानवराक्षसान् ॥ एकःशक्ततमोवीक्ष्यकृतंवाहनमात्मनः ॥ सात्वंप्रसीदकल्याणिमृत्योर्हृदयनंदिनि ॥ विश्वामित्रकृतेदेविलोकोपकृतयेक्षितौ ॥ यज्ञसंसिद्धयेचात्रतस्यैमहिषितेनमः ॥ जननीमहिषस्यत्वंकालरूपेममप्रिये ॥ संदेहंहरदानान्मेमोक्षयस्वार्तिमागतं ॥ रक्तपुष्पस्रजारक्तवासोभिःकृतभूषणां ॥ लवणाद्युपहारस्थांसप्तधान्ययुतांतथा ॥ पिण्याकराशिसंभक्ष्यांयथाशक्त्याह्यलंकृतां ॥ महिषीं धर्मराजायदास्यामिप्रीतिहेतवे ॥ ततोयमंप्रार्थयेत् ॥ राजात्वंसर्वधर्माणांजगत्संहारकारकः ॥ स्वदानपरिसंतुष्टःप्रयत्नाद्रक्षऋत्विजं ॥ प्राणदापानदाहेतिवर्चोदाव्यानदापरा ॥ आभिस्तुहेतिभिर्धर्मजीवितंतोषणंपरं ॥ ऋत्विजंरक्षराजेंद्रधर्मोस्माकंप्रगृह्यतां ॥ ततोदाताप्राङ्मुखः ब्राह्मणमुदङ्मुखमवस्थाप्यकांस्यपात्रंकरेधृत्वामहिष्याःपृष्ठदेशेदानंकुर्यात् ॥ अमुकगोत्रोमुकशर्माहं ॥ इंद्रादिलोकपालानांयाराज्यमहिषीशुभा ॥ महिषीदानमाहात्म्यात्सास्तुमेसर्वकामदा ॥ यमराजस्यमाहात्म्येयस्यायुः

सुप्रतिष्ठितं ॥ महिषासुरस्यजननीसास्तुमेसर्वकामदा ॥ इमौमंत्रावुच्चार्य ॥ (दानेमंत्रविशेषोयथा ॥ यद्वाहिष्ठंतदग्नयेबृहदितिमंत्रः ॥ तंमृत्युभयभीतंमांमरणात्त्वंसमुद्धर ॥ विप्रेंद्रवेदवेदांगपवित्रकरुणाकर ॥ गृहाणमहिषींगृष्टिंसवस्त्रांस्वर्णभूषितां ॥ श्यामांसुनेत्रांसुशृंगीमंगैःसंपूर्णविग्रहां ॥ पयस्विनींसुशीलांचदरिद्रतिमिरापहां ॥ हेमशृंगींरौप्यखुरांकांस्यघंटासमन्वितां ॥ रौप्यलांगूलसंयुक्तांताम्रदोहनसंयुतां ॥ समंताद्दीपसंयुक्तांसप्तधान्यसमन्वितां ॥ महिषींवत्ससंयुक्तांसुशीलांचपयस्विनीं ॥ नीलवस्त्रावृतांचाहंदास्येमृत्युहरायच ॥ यमवाहनंमहिषीमृत्युरूपेणसंस्थिता ॥ सर्वव्याधिहरानित्यमतःशांतिंप्रयच्छमे ॥ सरलं सजलंशृंगंधृत्वाविप्रकरेर्पयेत् ॥ कांस्यपात्रस्थितेपाणौदद्याद्दानंसदक्षिणं ॥ मृत्युरूपांगृहाणेमांमहिषींद्विजसत्तम ॥ मृत्योःसंत्राहिमांघोराद्गच्छत्वंयत्रकुत्रचित् ॥) अमुकप्रवरगोत्रायामुकशाखिनेमुकशर्मणेब्राह्मणायइमांमहिषींसवत्सांस्वर्णशृंगींरौप्यखुरांताम्रपात्रदोहनयुतांघंटाभरणोपेतांअष्टौदिक्षुदीपयुतांलवणादिसप्तधान्योपेतांयमदैवत्यांतुभ्यमहंसंप्रददेनममेतिवदेत् ॥ देवस्यत्वा० ब्राह्मणःकइदंकस्माअदादितिपठेत् ॥ दानस्यप्रतिष्ठार्थंदक्षिणांदत्वातंप्रार्थयेत् ॥ स्वामिन्जगद्गुरोब्रह्मन्मदीयंयदुपार्जितं ॥ दुष्कृतंदुरितंमृत्युबंधनंचार्जितंमया ॥ शत्रुजंविषजंरोगंशोकजंविरहादियत् ॥ पीडापमृत्युविघ्नानिगृहीत्वागम्यतांद्विज ॥ मृत्युरूपगृहाणेमांमहिषींद्विजसत्तम ॥ मृत्योश्चत्राहिमांघोराद्गच्छत्वंचस्वमाश्रमं ॥ ततोबहिर्द्विजंगमयित्वाशांता पृथिवीतिपथिजलंसिंचेत् ॥ पुनःपूर्ववत्तैलेनयमतर्पणंकुर्यात् ॥ ततःकांस्य[illegible]थंनिरीक्षिताज्यंदत्वा ॥ गोभूतिलहिरण्याज्यवासोधान्यगुडानिच ॥ रौप्यंलवणमित्याहुर्दशदानान्यनुक्रमादितिदशदानानिदत्वा[illegible]र्यायदक्षिणामन्येभ्यश्चभूयसींदत्वा ॥ अनेनयथाशक्त्यनुष्ठितेनमहिषीदानाख्येनकर्मणाश्रीपरमेश्वरःप्रीयतां ॥ इतिमहिषीदानप्र[illegible]गः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ३०८ ॥ मेषदानप्रयोगः ॥

श्रीः ॥ विधानपंक्तौ चंद्रानुकूल्यदिनेविधिज्ञानाहूयदेशकालौनिर्दिश्यामुकगोत्र [illegible] मुकशर्मणोममपूर्वोपार्जितदुरितपापोदर्कजन्यदोषत्रयकलुषितामयोत्पन्नापमृत्युपरिहारार्थंतनुभृत्कर्मसाक्षिरविसं [illegible] यमराजप्रीतिद्वाराक्षिप्रारोग्यावाप्तयेश्रीपरमे० सपरिकरंमेषदानंकरिष्यइतिसंकल्प्यगणेशंसंपूज्यआचार्यंवृत्वाशुद्धाभिरद्भिर्मेषंप्रक्षाल्य ललाटेगोरोचनं शृंगयोर्गौरमृदं कंठेसिंदूरंघंटांचउदरेहरिद्रालेपनं कंठेचित्रवस्त्रं पृष्ठेरक्तवस्त्रं शृंगयोर्हेम खुरेषुरौप्यं गंधजपाकुसुमादिरक्तमाल्यमालाभिरलंकृत्यतत्पुरतआहारार्थंकोमलपल्लवान्निक्षिप्याग्नेय्यभिमुखंस्थापयेत् ॥ ततआचार्योमहीद्यौरित्यादिविधिनाकलशत्रयमेकंवासंस्थाप्यतत्र अग्निंदूतमित्यग्निं यमायसोममितियमं त्र्यंबकमितिमृत्युंचसंस्थाप्यआवाहनादिषोडशोपचारैःसंपूज्य तत्पश्चादग्निंप्रतिष्ठाप्य ध्यात्वा ग्रहमंडलेग्रहानावाह्यसंपूज्यान्वादध्यात् ॥ ग्रहोत्कीर्तनांते अग्निंयमंमृत्युंचतत्तन्मंत्रेणप्रत्येकमष्टशतमष्टाविंशतिभिर्वाज्याहुतिभिः व्याहृतिभिस्तिलाज्याहुतिभिःअंगहोमेवरुणंद्विरित्यादिहोमांतेहोमशेषंसमाप्य मेषंपूजयेत् ॥ यथा ॥ त्वंछागहव्यवाहस्यवाहनार्थंप्रकल्पितः ॥ हव्यवाहस्तुदेवानांमुखमग्नेप्रकल्पितं ॥ तवपूजनतोदेवास्तुष्टाःसर्वेभवंतिहि ॥ अतस्त्वांपूजयिष्यामिक्षिप्रारोग्यंप्रयच्छमे ॥ इतिमंत्रेणबाह्यगंधादिभिःसंपूज्यांगपूजांकुर्यात् ॥ मेषायनमःपादौपूजयामि. अग्निवाहनाय जानुनीपू० उरणायकटिंपू. छागायउदरंपू. चंचलग्रीवायकंठंपू. ऊर्णवतेहृदयंपू. दीर्घकूर्चायमुखंपू. दृढशीर्ष्णेशिरःपू. शक्तिधरायसर्वांगंपूजयामि ॥ धूपादिशेषोपचारैःसंपूज्य ॥ मेषपरितोदीपान्सप्तधान्यानिचस्थापयेत् ॥ कर्ताप्राङ्मुखःउदङ्मुखंप्रतिग्रहीतारंपूजयेत् ॥ दानमंत्रः ॥ विप्रेंद्रवेदवेदांगपवित्रकरुणाकर ॥ गृहाणमेषंसुदृढंसुंदरंस्वर्णभूषितं ॥ श्यामंसुनेत्रंसुमुखमंगैःसं

पूर्णविग्रहं ॥ हेमशृंगंरौप्यखुरंकांस्यघंटासमन्वितं ॥ समंताद्दीपसंयुक्तंसप्तधान्यसमन्वितं ॥ सुसंभारवृतंरम्यंसालंकारंसदक्षिणं ॥ चित्रवस्त्रावृतंचाहंदास्येमृत्यूपशांतये ॥ कृशानुवाहनोमेषोमृत्युरूपेणसंस्थितः ॥ सर्वव्याधिहरोनित्यमतःशांतिंप्रयच्छ मे ॥ विप्रायवेदविदुषेइतिमंत्रेणसरत्नजलकरःस्तननाभिमध्यभागंस्पृष्ट्वाविप्रकरेर्पयेत् ॥ कर्तामूर्ध्निमेषंधृत्वाददद्यात् ॥ मृत्युरूपं गृहाणेमंमेषंत्वंविप्रसत्तम ॥ मृत्योःसंत्राहिमांघोराद्गच्छत्वंयत्रकुत्रचित् ॥ इतिसमेषंद्विजंगमयेत् पथिचोदकंनिषिंचेत् ॥ मेष प्रतिग्रहीतृब्राह्मणमुखावलोकनंवर्जयेत् ॥ ततोयमतर्पणंकुर्यात् ॥ यमंतर्पयामि मृत्युं अंतकं वैवस्वतं कालं सर्वभूतक्षयं औदुंबरं दध्नं नीलं परमेष्ठिनं वृकोदरं चित्रं चित्रगुप्तं तर्पयामीतिसंतर्प्य रूपंरूपमितिमंत्रेणनिरीक्षितमाज्यंदत्वा शक्तौ गोभूतिलहिरण्याज्यवासोधान्यगुडरौप्यलवणेतिदशदानानिकार्याणि ॥संभवेमृत्यौलोहदंडंदद्यात् ॥ यथाशक्तिदक्षिणामन्येभ्योदत्वा विप्रैर्वैदिकपौराणमंत्रैःस्थापितकलशोदकेनाभिषिक्तोयजमानस्तेभ्यःश्रेयःसंपाद्य देवताविसर्जनादिकृत्वाकर्मेश्वरार्पणंकुर्यात् ॥

॥ ३०९ ॥ ग्रहणशांतिः ॥

श्रीः ॥ मात्स्ये ॥ होरायांग्रस्यतेयस्यनक्षत्रेवानिशाकरः ॥ प्राणसंदेहमाप्नोतिसवामरणमृच्छति ॥ यस्यत्रिजन्मनक्षत्रेग्रस्येतेशशिभास्करौ ॥ तज्जनानांभवेत्पीडायेजनाःशांतिवर्जिताः ॥ यस्यराशिंसमासाद्यभवेद्ग्रहणसंभवः ॥ तस्यस्नानंप्रवक्ष्यामिमंत्रौषधिसमन्वितं ॥ चंद्रोपरागंसंप्राप्यकृत्वाब्राह्मणवाचनं ॥ संपूज्यचतुरोविप्रान्शुक्लमाल्यानुलेपनैः ॥ पूर्वमेवोपरागस्यसमानीयौषधादिकं ॥ स्थापयेच्चतुरःकुंभानग्रतःसागरानिव ॥ गजाश्वरथ्यावल्मीकसग[illegible]दगोकुलात् ॥ राजद्वारप्रदेशाच्चमृदमानीयनिक्षिपेत् ॥ पंचगव्यंपंचरत्नंपंचत्वक्पंचपल्लवं ॥ रोचनंपद्मकंशंखंकुंकुमंरक्तचंदनं [illegible]क्तिस्फटिकतीर्थांबुसितसर्षपगुग्गु

लून् ॥ मधूकंदेवदारुंचविष्णुक्रांतांशतावरीं ॥ बलांचसहदेवींचनिशाद्वितयमेवच ॥ [illegible]तसर्वंविनिक्षिप्यकुंभेष्वावाहयेत्सुरान् ॥ सर्वेसमुद्राःसरितस्तीर्थानिजलदानदाः ॥ आयांतुयजमानस्यदुरितक्षयका[illegible]ः ॥ गंगेचयमुनेचैवेति ॥ योसौवज्रधरोदेवआदित्यानांप्रभुर्मतः ॥ सहस्रनयनश्चेंद्रोग्रहपीडांव्यपोहतु ॥ मुखंयःसर्वदेवानांसप्तार्चिरमितद्युतिः ॥ चंद्रोपरागसंभूतामग्निःपीडां० ॥ कर्मसाक्षीतुलोकानांधर्मोमहिषवाहनः ॥ यमश्चंद्रोपरागोत्थांग्रहपीडां० ॥ रक्षोगणाधिपःसाक्षान्नीलांजनसमप्रभः ॥ खड्गहस्तोतिभीमश्चग्रह० ॥ नागपाशधरोदेवःसदामकरवाहनः ॥ चंद्रोपरागकलुषंवरुणोमेव्यपोहतु ॥ प्राणरूपोहिलोकानांसदाकृष्णमृगप्रियः ॥ वायुश्चंद्रोपरागोत्थांग्रह० ॥ योसौनिधिपतिर्देवःखड्गशूलगदाधरः ॥ चंद्रोपरागदुरितंधनदोमेव्यपोहतु ॥ योसाविंदुधरोदेवःपिनाकीवृषवाहनः ॥ चंद्रोपरागपापानिनिवारयतुशंकरः ॥ त्रैलोक्येयानिभूतानिस्थावराणिचराणिच ॥ ब्रह्मविष्ण्वर्करुद्राश्चदहंतुममपातकं ॥ एवमावाहयेत्कुंभान्मंत्रैरेभिश्चवारुणैः ॥ एतानेवतथामंत्रान्स्वर्णपट्टेविलेखयेत् ॥ ताम्रपट्टेथवालिख्यनववस्त्रेतथैवच ॥ मस्तकेयजमानस्यनिदध्युस्तेद्विजोत्तमाः ॥ कलशान्द्रव्यसंयुक्तान्नानारूपसमन्वितान् ॥ गृहीत्वास्थापयेद्दृढंभद्रपीठोपरिस्थिते ॥ पूर्वोक्तैरेवमंत्रैश्चयजमानेद्विजोत्तमाः ॥ अभिषेकंततःकुर्युर्मंत्रैर्वारुणसूक्तकैः ॥ ततःशुक्लांबरधरःशुक्लमाल्यानुलेपनः ॥ आचार्यंवरयेत्पश्चात्स्वर्णपट्टंनिवेदयेत् ॥ आचार्येदक्षिणांदद्याद्गोदानंचस्वशक्तितः ॥ होमंचैवप्रकुर्वीततिलैर्व्याहृतिभिस्तथा ॥ निवृत्तेग्रहणेसर्वंब्राह्मणेभ्योविशेषतः ॥ दानंचशक्तितोदद्याद्यदीच्छेदात्मनोहितं ॥ सूर्यग्रहेसूर्यनामयुक्तान्मंत्रांश्चकीर्तयेत् ॥ अनेनविधिनायस्तुग्रहणेस्नानमाचरेत् ॥ नतस्यग्रहणेदोषःकदाचिदपिजायते ॥ इतिग्रहणशांतिः ॥

॥ ३१० ॥ ग्रहणेदानादि ॥

श्रीः ॥ तत्रग्रहस्पर्शकालेस्नानंमध्येहोमःसुरार्चनंश्राद्धंचमुच्यमानेदानंमुक्तेस्नानमितिक्रमः ॥ तत्रस्नानविधिर्होमश्चोपरिष्टान्निर्दिष्टएव ॥ पूजाश्राद्धादिनित्यवत् ॥ ग्रहणमध्येपिकालेसंध्योपासनंकार्यं ॥ अत्रगोभूहिरण्यधान्यादिदानंमहाफलं ॥ अनिष्टग्रहणेगर्गाद्युक्ताशांतिःकार्याअथवाबिंबदानंकार्यंतद्यथा ॥ चंद्रग्रहेरजतमयंचंद्रबिंबंसुवर्णमयंनागबिंबंचकृत्वा सूर्यग्रहेसौवर्णसूर्यबिंबंनागबिंबंचकृत्वाघृतपूर्णेताम्रपात्रेकांस्यपात्रेवानिधायतिलवस्त्रदक्षिणासाहित्यंसंपाद्य ॥ अमुकगोत्रस्यअमुकशर्मणोममजन्मराशिजन्मनक्षत्रस्थितामुकग्रहणसूचितसर्वानिष्टप्रशांतिपूर्वकमेकादशस्थानस्थितग्रहणसूचितशुभफलावाप्तये बिंबदानंकरिष्यइतिसंकल्प्यसूर्यंचंद्रंराहुंचध्यात्वानमस्कृत्य ॥ तमोमयमहाभीमसोमसूर्यविमर्दन ॥ हेमताराप्रदानेनममशांतिप्रदोभव ॥ विधुंतुदनमस्तुभ्यंसिंहिकानंदनाच्युत ॥ दानेनानेननागस्यरक्षमांवेधजाद्भयादितिमंत्रमुच्चार्य इदंसौवर्णराहुबिंबंनागंसौवर्णरविबिंबंराजतंचंद्रबिंबंवाघृतपूर्णकांस्यपात्रनिहितं यथाशक्तितिलवस्त्रदक्षिणासहितंग्रहणसूचितारिष्टविनाशार्थंशुभफलप्राप्त्यर्थंचतुभ्यमहंसंप्रददेइतिदानवाक्येनपूजितब्राह्मणायदद्यात् ॥ पूर्वसंकल्पितस्यद्रव्यस्यग्रहणोत्तरंदानेतद्द्विगुणंदेयंभवति ॥ ॥

॥ ३११ ॥ ग्रहणेपुरश्चरणविधिः ॥

श्रीः ॥ स्पर्शकालात्पूर्वंस्नात्वाअमुकगोत्रोमुकशर्माहंराहुग्रस्तेदिवाकरेनिशाकरेवाअमुकदेवतायाअमुकमंत्रसिद्धिकामोग्रासादिमुक्तिपर्यंतममुकमंत्रस्यजपरूपंपुरश्चरणंकरिष्ये इतिसंकल्पंकृत्वाआसनबंधन्यासादिकंचस्पर्शात्पूर्वमेवविधायस्पर्शादिमोक्षपर्यंतं

मूलमंत्रजपंकुर्यात् ॥ ततःपरदिनेस्नानादिनित्यकृत्यंविधायअमुकमंत्रस्यकृतैतद्ग्रहणकाल[illegible]मुकसंख्याकपुरश्चरणजपसांगतार्थंतद्दशांशहोमतद्दशांशतर्पणतद्दशांशमार्जनतद्दशांशब्राह्मणभोजनानिकरिष्येइति[illegible]कल्प्य होमादिकंतत्तच्चतुर्गुणद्विगुणान्यतरजपंवाकुर्यात् ॥ होमांतेतर्पणंतु मूलमंत्रमुच्चार्यतदंतेद्वितीयांतंमंत्रदेव[illegible]नामोच्चार्यअमुकांदेवतामहंतर्पयामिनमःइतियवादियुक्तजलांजलिभिस्तर्पणंहोमदशांशेनकार्यं ॥एवंनमोंतंमूलमंत्रमुक्त्वाअमुकांदेवतामभिषिंचाम्यनेनेत्युच्चार्यजलेनस्वमूर्ध्निअभिषिंचेदितिमार्जनंतर्पणदशांशेनकार्यं ॥ मार्जनदशांशेनब्राह्मणभोजनं ॥ एवंजपहोमतर्पणमार्जनविप्रभोजनात्मकपंचप्रकारंपुरश्चरणं ॥ तर्पणाद्यसंभवेतत्तत्संख्याद्विगुणोजपएवकार्यः ॥ ग्रहणकालेचतत्प्रेरितःपुत्रादिरमुकशर्मणोमुकगोत्रस्यामुकग्रहणस्पर्शस्नानजनितश्रेयःप्राप्त्यर्थंस्पर्शस्नानंकरिष्यइत्यादिसंकल्पपूर्वकंतदीयस्नानदानादिकंकुर्यात् ॥ पुरश्चरणमकुर्वद्भिरपिगुरूपदिष्टस्वस्वेष्टदेवतामंत्रजपोगायत्रीजपश्चावश्यंग्रहणेकार्योन्यथामंत्रमालिन्यं ॥ अयंचग्रहणेपुरश्चरणप्रकारोग्रस्तोदयेग्रस्तास्तेचनसंभवति ॥ इतिधर्मसिंधूक्तःपुरश्चरणविधिः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ॥ ॥ छ ॥

॥ ३१२ ॥ गायत्रीपुरश्चरणप्रयोगः ॥

श्रीः ॥ देशकालौसंकीर्त्यकरिष्यमाणगायत्रीपुरश्चरणेधिकारसिद्ध्यर्थंकृच्छ्रत्रयममुकप्रत्याम्नायेनाहमाचरिष्यइतिसंकल्प्यहोमादिप्रत्याम्नायविधिनाकृच्छ्राण्यनुष्ठायअमुकशर्मणोममगायत्रीपुरश्चरणेकृच्छ्रत्रयानुष्ठानेनाधिकारसिद्धिरस्त्वितिविप्रान्वदेत् ॥ विप्राअधिकारसिद्धिरस्त्वितिब्रूयुः ॥ ततःकरिष्यमाणपुरश्चरणांगत्वेनविहितंगायत्रीजपादिकरिष्येइतिसंकल्प्यस्वयंविप्रद्वारावाकुर्यात् ॥ तद्यथा ॥ सप्रणवव्याहृतिगायत्र्याअयुतंजप्त्वा आपोहिष्ठेतिसूक्तंएतोन्विंद्रमितितिस्रःऋतंचेतिसूक्तंस्वस्तिनइत्या

द्याःस्वस्तिमतीः स्वादिष्ठयेत्याद्याःपावमानीश्चसर्वाः प्रत्येकंदशवारंस्वयमन्यद्वारावाजस्त्वा तत्सवितुरित्यस्याचार्यमृषिंविश्वामित्रंतर्पयामि गायत्रीछंदस्तर्प० सवितारंदेवतांतर्प० इतितर्पणंकृत्वारुद्रंनमस्कृत्यकद्रुद्रायेत्यादीनिरुद्रसूक्तानिजपेत् ॥ ततोदिनांतरेदेशकालौसंकीर्त्यममसकलपापक्षयद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंचतुर्विंशतिलक्षात्मकगायत्रीपुरश्चरणंस्वयंविप्रद्वारावाकरिष्ये तदंगत्वेनस्वस्तिवाचनंमातृकापूजनंनांदीश्राद्धंजपकर्तृवरणंचकरिष्यइतिसंकल्पः ॥ संकल्पस्यापिऋत्विक्कर्तृत्वेमुकशर्मणोयजमानस्यसकलपापक्षयेत्यादियजमानानुज्ञयाकरिष्ये ॥ एवंपूर्वत्रापिसंकल्पऊह्यः ॥ नांदीश्राद्धांतेसविताप्रीयतामिति ॥ गायत्री पुरश्चरणेजपकर्तारंत्वांवृणेइतिविप्रमेकैकंवृत्वावस्त्रादिभिःपूजयेत् ॥ अथनित्यकर्म ॥ एकैकोविप्रःस्वयंवाकुशाद्यासनोपविष्टआचम्यपवित्रपाणिःप्राणानायम्यदेवताःप्रार्थयेत् ॥ सूर्यःसोमोयमःकालःसंध्येभूतान्यहःक्षपाः ॥ पवमानोदिक्पतिर्भूराका शंखेचरामराः ॥ ब्रह्मशासनमास्थायकल्पध्वमिहसंनिधिमिति ॥ ततोदेशकालौसंकीर्त्यप्रात्यहिकजपंसंकल्प्य गुरवेनमः गणपतये० दुर्गायै० मातृभ्यो० इतिनत्वा त्रिःप्राणानायम्य तत्सवितुरितिगायत्र्याविश्वामित्रऋषिःसवितादेवतागायत्रीछंदः जपेवि० ॥ विश्वामित्रऋषयेनमःशिरसि गायत्रीछंदसेनमोमुखे सवितृदेवतायैनमोहृदि इतिन्यस्य तत्सवितुरंगुष्ठाभ्यां० वरेण्यंतर्जनी० ॥ भर्गोदेवस्यमध्यमा० धीमह्यनामिका० धियोयोनःकनिष्ठिकाभ्यां० प्रचोदयात्करतलकरपृष्ठाभ्यांनमइतिकरन्यासंकृत्वैवंहृदयादिषडंगन्यासंकुर्यात् पूर्वोक्तरीत्यासंस्कृतांजपमालांपात्रेनि[illegible]संप्रोक्ष्य ॐ महामायेमहामालेसर्वशक्तिस्वरूपिणि ॥ चतुर्वर्गस्त्वयिन्यस्तस्तस्मान्मांसिद्धिदाभवेतिप्रार्थ्य ॐ अविघ्नंकुरुमालेत्वंइतितामादायमंत्रदेवतांसवितारंध्यायन्हृदयेमालांधारयन्मंत्रार्थंस्मरन्मध्यंदिनावधिजपेत् ॥ अतित्वरायांसार्धत्रिप्रहरावधि ॥ जपांतेपुनःप्रणवमुक्त्वा त्वंमालेसर्वदेवा

नांप्रीतिदाशुभदाभव ॥ शिवंकुरुष्वमेभद्रेयशोवीर्यंचसर्वदा ॥ इतिमालांशिरसिनिधायत्रिःप्राणानायम्यन्यासत्रयंकृत्वाजपस्येश्वरार्पणंकुर्यात् ॥ प्रत्यहंसमानसंख्यएवजपोनतुन्यूनाधिकः ॥ एवंपुरश्चरणजपसमाप्तौहोमः ॥ पुरश्चरणसांगतासिद्ध्यर्थंहोमविधिंकरिष्यइतिसंकल्प्याग्निंप्रतिष्ठाप्यपीठेसूर्यादिनवग्रहपूजादिकलशस्थापनांतेअन्वादध्यात् ॥ व्याहृत्यंतेग्रहपीठदेवतान्वाधानंअर्कादिसमिच्चर्वाज्याहुतिभिःकृत्वा प्रधानदेवतांसवितारंचतुर्विंशतिसहस्रतिलाहुतिभिःत्रिसहस्रसंख्याकाभिःपायसाहुतिभिर्घृतमिश्रतिलाहुतिभिर्दूर्वाहुतिभिःक्षीरद्रुमसमिदाहुतिभिश्च अंगहोमेवरुणंद्विरित्यादिचरुपायसतिलैःसहाज्यस्यपर्यग्निकरणादि सामान्यप्रधानांतेइदंहवनीयद्रव्यंअन्वाधानोक्तदेवताभ्योस्तुनममेतियजमानस्त्यागंकुर्यात् ॥ होमेसप्रणवव्याहृतिरहितास्वाहांतागायत्री दूर्वात्रयस्यैकाहुतिः दूर्वासमिधांदधिमध्वाज्यांजनं स्विष्टकृदादिबलिदानांतेसमुद्रज्येष्ठाइत्यादिभिर्यजमानाभिषेकः प्रतिलक्षंसुवर्णनिष्कत्रयंतदर्धंवाशक्त्यावादक्षिणा ॥ होमांतेजलेदेवंसवितारंसंपूज्यहोमसंख्यादशांशेन २४०० गायत्र्यंतेसवितारंतर्पयामीत्युक्त्वातर्पणंकार्यं ॥ तर्पणदशांशेन २४० गायत्र्यंतेआत्मानमभिषिंचामिनमइतिमूर्ध्न्यभिषेकः ॥ होमतर्पणाभिषेकाणांमध्येयदेवनसंभवतितत्स्थानेतत्तद्द्विगुणोजपःकार्यः ॥ अभिषेकसंख्यादशांशेनाधिकंवाविप्रभोजनं ॥ पुरश्चरणंपूर्णमस्त्वितिविप्रान्वाचयित्वेश्वरार्पणंकार्यं ॥ प्रत्यहंयज्जाग्रतइतिशिवसंकल्पमंत्रस्यत्रिःपाठः ॥ कर्ताब्राह्मणैःसहहविष्याशीसत्यवागधःशायीपरिगृहीतभूप्रदेशानतिचारीचभवेत् ॥ इत्यनंतदेवीयानुसारेणचतुर्विंशतिलक्षपुरश्चरणप्रयोगः ॥ ऋग्विधानेतु ॥ मध्याह्नेमितभुङ्मौनीत्रिःस्नानार्चनतत्परः ॥ लक्षत्रयंजपेद्धीमानितित्रिलक्षंपुरश्चरणमुक्तं ॥ जपशतांशस्त्रिसहस्रंहोमः ॥ कलौचतुर्गुणंप्रोक्तमितिपक्षेद्वादशलक्षजपः द्वादशसहस्रहोमइत्याद्यूह्यं ॥ विष्णुशयनमासेषुपुरश्चरणंनकार्यं ॥

तीर्थादौशीघ्रंसिद्धिः ॥ बिल्ववृक्षाश्रयेणजपेएकाहात्सिद्धिरितिसर्वमंत्रप्रक्रिया ॥ इतिगायत्रीपुरश्चरणं ॥ ॥ ७ ॥

॥ ३१३ ॥ गणपत्यथर्वशीर्षपुरश्चरणं ॥

श्रीः ॥ कर्ताआचम्यप्राणानायम्यदेशकालाद्युल्लिख्यममश्रीगणपतिप्रसादसिद्ध्यामुकफलावाप्तयेस्वयंब्राह्मणद्वारावामुकसहस्रादिसंख्यात्मकंगणपत्यथर्वशीर्षपुरश्चरणंकरिष्यइतिसंकल्प्य निर्विघ्नतासिद्ध्यैगणपतिंसंपूज्यभूशुद्ध्यादिनात्मानंपावयित्वा ॥ अस्यैकाक्षरगणपतिमंत्रस्य गणकऋषिः निचृद्गायत्रीछंदः गणपतिर्देवता गंबीजं ॐशक्तिः गणपतिप्रीत्यर्थेन्यासेपूजनेजपेच विनियोगः ॥ गणकऋषयेनमःशिरसि निचृद्गायत्रीछंदसेनमोमुखे गणपतिर्देवतायैनमोहृदये गंबीजायनमोगुह्ये ॐ शक्तयेनमःपादयोः ॥ ॐ गांअंगुष्ठाभ्यांनमः गींतर्जनीभ्यां. गूंमध्यमाभ्यां. गैंअनामिकाभ्यां. गौंकनिष्ठिकाभ्यां. गःकरतलकरपृष्ठाभ्यां. ॥ एवंहृदयादिषडंगंविधायपुरुषसूक्तन्यासकलशपूजादिकुर्यात् ॥ गजवदनमचिंत्यं० इतिध्यात्वा ॐएकदंतायविद्महे० गंगणपतयेनमइतिमंत्रेणषोडशोपचारैर्गणपतिमभ्यर्च्यक्षमाप्य जपंसंकल्प्यनिर्दिष्टप्रकारेणन्यासादिविधायमूलेनाष्टवारंव्यापकंकृत्वा गणपतिंध्यात्वा मानसैःपंचोपचारैःसंपूज्य ॥ मानसपूजेत्थं ॥ लंपृथिव्यात्मनेगंधतन्मात्रप्रकृत्यात्मनेएकाक्षरगणपतयेनमः ॥ कनिष्ठिकाभ्यांचंदनंपरिकल्पयामि ॥ एवंसर्वत्र ॥ हंआकाशात्मनेशब्दतन्मात्रप्रकृ० तर्जन्यंगुष्ठाभ्यांपुष्पंपरि० ॥ यंवाय्वात्मनेस्पर्शतन्मात्रप्रकृ०तर्जन्यंगुष्ठाभ्यांधूपंपरि० ॥ रंअग्न्यात्मनेरूपतन्मात्रप्रकृ० मध्यमांगुष्ठाभ्यांदीपंपरि० ॥ वंअमृतात्मनेरसतन्मात्रप्रकृ० अनामिकांगुष्ठाभ्यांनैवेद्यंपरि० ॥ संसर्वात्मनेसर्वतन्मात्रप्रकृ० सर्वपदार्थान्परि० ॥ ततोमालांमूलेनत्रिःप्रोक्ष्य ॥ मांमालेमहामाये० ॐ ह्रींसिद्ध्यैनमइतिमालांप्रार्थ्य ॐ गंअविघ्नंकुरुमालेत्वंजपकालेसदामम ॥ त्वंमूलंसर्व

मंत्राणामिष्टसिद्धिकरीभव ॥ एकाक्षरगणपतिमंत्रं १०८ जप्त्वापुनःपूर्ववन्न्यासादिकृत्वा गुह्यातिगुह्य० इतिजपंनिवेद्य त्वंमालेसर्वदेवानामितिमालांशिरसिनिधायअथर्वशीर्षशतवारंविवक्षितसंख्ययावाजप्त्वांतेजपंनिवेद्यपुनःपूर्ववन्मानसैःपंचोपचारैः पूजयेत् ॥ जपादौएतदथर्वशीर्षमित्यादिफलश्रुतेःप्रत्यावृत्तिनावृत्तिःकिंत्वंतेसकृदेव ॥ इतिजपविधिः ॥ ॥ छ ॥

॥ ३१४ ॥ गणपत्यथर्वशीर्षहवनविधिः ॥

श्रीः ॥ आचम्यप्राणानायम्यदेशकालोत्कीर्तनांतेश्रीगणपतिप्रसादसिद्ध्यामुकफलावाप्तयइत्यादियथोद्दिष्टंजपदशांशेनहवनंतद्दशांशेनतर्पणंतद्दशांशेनमार्जनंचकरिष्यइतिसंकल्प्यगणपतिपूजनाद्याचार्यवरणांतंकुर्यात् ॥ आचार्यःकर्मसंकल्प्यप्रादेशकरणांतेग्न्युत्तारणप्राणप्रतिष्ठादिनागणपतिप्रतिमांसंस्कृत्यमहीद्यौरित्यादिविधिनास्थापितकलशोपरिसंस्थाप्यसंपूज्य तत्पश्चिमतःस्थंडिलेग्निंप्रतिष्ठाप्यध्यात्वान्वादध्यात् ॥ (सग्रहपक्षेग्रहोत्कीर्तनांते) गणपतिंअथर्वशीर्षामुकावृत्तिभिः प्रतिखंडममुकद्रव्येणशेषेणेत्याज्यभागांतेद्रव्यंत्यक्त्वावदानधर्मेणजुहुयात् ॥ तत्रखंडमंत्रविभागः ॥ ॐ नमस्तेगणपतये–त्वंसाक्षादात्मासिनित्यंस्वाहा १ ऋतंवच्मि सत्यंवच्मि० २ अवत्वंमां–सर्वतोमांपाहिपाहि० ३ त्वंवाङ्मयः–त्वंज्ञानमयो० ४ सर्वंजगदिदंत्वत्तो–त्वंचत्वारिवाक्० ५ त्वंगुणत्रया–त्वंब्रह्मात्वंविष्णु० ६ गणादिंपूर्व–गंगणपतयेनमः ७ एकदंताय–प्रचोदयात् ८ एकदंतंचतुर्हस्तं–एवंध्यायतियो० ९ नमोव्रातपतये०– वरदमूर्तयेनमःस्वाहा १० एवंहुत्वास्विष्टकृदादिहोमशेषंसमाप्यस्थापितकलशोदकेनसकुटुंबंयजमानमभिषिच्यदेवतापूजनविसर्जनांतेपीठमाचार्यहस्तेप्रतिपाद्य ब्राह्मणभोजनंसंकल्प्यभूयसींदत्वाशिषोगृहीत्वाकर्मेश्वरार्पणंकुर्यात् ॥ इत्यथर्वशीर्षविधानम् ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ३१५ ॥ संतानगोपालविधानम् ॥

श्रीः ॥ कर्तासपत्नीकःसुस्नातःकृतनित्यक्रियःआदौशरीरशुद्ध्यर्थमेनसोगुरुलाघवानुसारेणसर्वप्रायश्चित्तंविधायनिर्विघ्नतासिद्ध्यर्थंविनायकशांतिंग्रहानुकूल्यार्थंग्रहयज्ञंमंत्रसिद्ध्यर्थंअयुतत्रयंगायत्रीजपंचकृत्वाशुभेदिनेशुचीन्मंत्रवतोविप्रानाहूयतैरनुज्ञातोदेशकालौसंकीर्त्यश्रीसंतानप्रदगोपालकृष्णप्रीतिपूर्वकमंत्रसिद्ध्यर्थंपुरश्चरणमहंकरिष्येअथवाश्रीसंतानप्रदगोपालकृष्णदेवतामंत्रसिद्धिद्वारासंतानप्रदगोपालकृष्णदेवताप्रीत्यर्थंपुरश्चरणमहंकरिष्यइत्येवंवासंकल्प्य निर्विघ्नतासिद्ध्यर्थंगणपतिपूजनंस्वस्तिवाचनंमातृकापूजनंनांदीश्राद्धंचोक्तरीत्याकुर्यात् ॥ ततआचम्यप्राणानायम्यशुचौदेशेनवधाताधारांकृत्वेत्यादिविधिनाकल्पितेस्थलेआसनार्थंकुशाअजिनंचैलमितिक्रमादुपर्युपर्यास्तीर्यगायत्र्यामूलमंत्रेणचाभ्युक्ष्य पृथ्वित्वयेत्यादिपूर्वमाह्निकप्रकरणोक्तक्रमेणभूशुद्धिभूतशुद्धिप्राणप्रतिष्ठांतर्मातृकाबहिर्मातृकान्यासान्विधायततःआचक्रायहृदयायनमः विचक्रायशिरसेस्वाहा सुचक्रायशिखायैवषट् त्रैलोक्यरक्षणचक्रायकवचायहुं असुरांतचक्रायअस्त्रायफट् ॥ अंगषट्कपक्षे असुरांतचक्रायनेत्रत्रयायवौषट् सुदर्शनचक्रायअस्त्रायफट्इतिप्रयोगः ॥ अथमूलमंत्रन्यासः ॥ ॐ देवकीसुतगोविंदवासुदेवजगत्पते ॥ देहिमेतनयंकृष्ण त्वामहंशरणंगतः॥ इत्यनेनमूलमंत्रेणप्राणायामंकृत्वा ॥ अस्यश्रीसुतप्रदगोपालकृष्णमंत्रस्यनारदऋषिःअनुष्टुप्छंदः सुतप्रदोगोपालकृष्णोदेवता पूजाजपादौविनियोगः॥ ॐ क्लींदेवकीसुतगोविंदअंगुष्ठाभ्यां०॥ ॐ वासुदेवजगत्पतेतर्जनीभ्यां०॥ ॐ देहिमेतनयंकृष्णमध्यमाभ्यां० ॐ त्वामहंशरणंगतःअनामिकाभ्यां० ॥ ॐ क्लींदेवकीसुतगोविंद० शरणंगतःकनिष्ठिकाभ्यां० ॥ ॐ देवकीसुतगोविंदहृदयाय० ॥ ॐ क्लींवासुदेवजगत्पतेशिरसे० ॥ ॐ देहिमेतनयंकृष्णशिखायैवषट्॥ ॐ त्वामहंशरणंगतः

कवचायहुं ॥ ॐ क्लींदेवकीसुतगोविंद० शरणंगतःअस्त्रायफट् ॥ अस्यश्रीसुतप्रदगोपालकृष्णमंत्रस्यनारदायऋषयेनमःशिरसि॥ अनुष्टुभेछंदसेनमःमुखे ॥ सुतप्रदायगोपालकृष्णायदेवतायैनमःहृदये ॥ पूजाजपादौविनियोगायनमःसर्वांगेइतितत्तन्मुद्राभिर्विन्यस्यमूलेनत्रिर्व्यापकंकृत्वा ॥ विजयेनयुतोरथस्थितःप्रसमानीयसमुद्रमध्यतः ॥ अददत्तनयान्द्विजन्मनेस्मरणीयोवसुदेवनंदनः ॥ इतिध्यायेत् ॥ तंत्रांतरेतुप्रकारांतरेणध्यानमुक्तं ॥ स्तनंधयंतंजननीमुखाब्जंविलोक्यमंदस्मितमुज्ज्वलांगं ॥ स्पृशंतमन्यंस्तनमंगुलीभ्यांवंदेयशोदांकगतंमुकुंदं ॥ इति ॥ शंखचक्रगदापद्मधरंश्यामंचतुर्भुजं ॥ देवकीतनयंकृष्णंपीतवाससमच्युतं ॥ समर्पयंतंविप्रायनष्टानानीयबालकान् ॥ मयूरबर्हिशिरसंध्यायेसौदामिनीनिभं ॥ इत्यप्यन्यत्र ॥ एतेषामन्यतमेनयथाकामंध्यात्वामानसोपचारैःसंपूज्यकलशाराधनंकुर्यात् ॥ शुद्धजलपूरितंकलशंस्ववामभागेसंस्थाप्यकलशस्यमुखेविष्णुरित्यादिनातस्मिन्कुंभेअंकुशमुद्रयातीर्थान्यावाह्यकलशंगंधपुष्पाक्षतैःसंपूज्यतद्दक्षिणतःप्रक्षालितंशंखमाधारपात्रेसंस्थाप्यकलशोदकेनशंखंपूरयित्वाशंखमुद्रांप्रदर्श्यपांचजन्यायविद्महेपावमानायधीमहि ॥ तन्नःशंखःप्रचोदयात् ॥ इतिशंखगायत्र्यातंगंधपुष्पाक्षतैःसंपूज्यतदुदकंकिंचित्कलशेप्रक्षिप्यशंखात्किंचिदुदकंपात्रांतरेगृहीत्वातेनजलेनपूजाद्रव्याणिभूमिमात्मानंचप्रोक्ष्यजगद्ध्वनिमंत्रमातःस्वाहेतिघंटांसंपूज्य ॥ आगमार्थंतुदेवानांगमनार्थंतुरक्षसां ॥ कुरुघंटेशुभंनादंदेवताह्वानलांछनमितिवादयेत् ॥ ततोमहीद्यौरित्यादिविधिनाकलशंसंस्थाप्यशुद्धजलेनपूरणादिपूर्णपात्रनिधानांतंकृत्वातत्रवरुणमावाह्यसंपूजयेत् ॥ ततस्तदुपरिपीतंवस्त्रमास्तीर्यउशीरवालकचंदनकेशरकुष्ठागुरुमुस्ताजटामांस्यात्मकेनाष्टगंधेनकस्तूरीचंदनकेशरागुरुमांसीमुक्ताकर्पूरकुष्ठात्मकेनाष्टगंधेनसकर्णिकमष्टदलंविलिख्यदेवताआवाहयेत् ॥ तत्रावाहनप्रकारोयथा ॥ पद्माधःआधाररूपिण्यैशक्तयेनमःकू

र्माय० शेषाय० वराहाय० मंडूकाय० कालाग्निरुद्राय० धरण्यै० वृंदावनाय० इतिपद्माधः ॥ अथमंचकेआग्नेय्यादिचतुर्दिक्षु धर्माय० ज्ञानाय० वैराग्याय० ऐश्वर्याय ॥ ततःपूर्वादिचतुर्दिक्षु अधर्माय० अज्ञानाय० अवैराग्याय० अनैश्वर्याय० ॥ तदुपरिपद्मदेवताः कंदाय० नालाय० कर्णिकायै० पत्रेभ्यो० ॥ ततःकर्णिकायां सूर्याय० सोमाय० द्वयोर्मध्येअग्नयेपत्रेषुपूर्वादिक्रमेण विमलायै० उत्कर्षिण्यै० ज्ञानायै० क्रियायै० योगायै० प्रह्व्यै० सत्यायै० ईशानायै० ॥ देवस्यपुरतःअनुग्रहायै इतिपीठदेवताआवाह्यमध्येवह्निमंडलेश्रीगोपालकृष्णमावाहयेत् ॥ तद्यथाध्यानोक्तलक्षणोपेतांयथाशक्तिसुवर्णादिधातुनिर्मितांगोपालकृष्णप्रतिमांविधायमूर्तेःसंततदुग्धोदकधाराभ्यांयथाशाखमग्न्युत्तारणंकृत्वापूर्वोक्तरीत्याप्राणप्रतिष्ठांविधायप्रतिमायादक्षिणपार्श्वेस्थित्वादेवस्यपुरतोनानोपहारबलिंसंस्थाप्यतैजसेपात्रेगव्यंघृतंनिक्षिप्यसुवर्णशलाकाभ्यांतच्चक्षुर्देवहितमित्यनेन चित्रंदेवानामित्यनेनवादेवस्यनेत्रेउन्मील्य अ॒ंजंति॒त्वाम॑ध्व॒रे० उ॒पस्थैंइत्यनेनद्वाभ्यांमध्यमांगुलिभ्यांउभेसहैवमधुनाभ्यज्य पंचामृतैःशुद्धोदकेनचस्नापयित्वास्वाभिमुखींप्रतिमांवह्निमंडलेसंस्थाप्यअधोमुखहृत्पद्मंवायुबीजेनोन्मुखंज्ञानार्केणविकसितंच भावयित्वाहंसःसोहमितिहृत्पद्मस्थंश्रीकृष्णमात्मानंवहन्नासारंध्रमार्गेणस्वांजलिस्थपुष्पेसमागतंविभाव्यमूलमंत्रमुच्चार्यतत्पुष्पंप्रतिमायांविनिक्षिप्यआवाहनीस्थापनीसंनिधापनीसंनिरोधिनीसंमुखीकरणीसकलीकरणीअवगुंठनीपरमीकरणीअमृतींकरणीति नवमुद्राःप्रदर्शयेत् ॥ ततोनर्यप्रजामितिप्रतिष्ठाप्यनमस्कुर्यात् ॥ अथावरणदेवताःआग्नेयादिकोणेषुप्रादक्षिण्येनआचक्रायनमःआचक्रमावाहयामि ॥ विचक्रायविचक्रं ॥ सुचक्रायसुचक्रं ॥ त्रैलोक्यरक्षणचक्रायत्रैलोक्यरक्षणचक्रं ॥ ततःपूर्वादिचतुर्दिक्षुप्रादक्षिण्येनअसुरांतकचक्रायअसुरांतकचक्रं ॥ षट्पक्षेअसुरांतकचक्रानंतरंसुदर्शनचक्रायसुदर्शनचक्रंइतिसर्वदिक्षुइति

विशेषः ॥ ततःपत्रेषुपूर्वादिप्रादक्षिण्येनरुक्मिण्यै० रुक्मिणीं० सत्यभामायै० सत्यभामां० नाग्नजित्यै० नाग्नजितीं० अर्कजायै० अर्कजां० मित्रविन्दायै० मित्रविंदां० लक्ष्मणायै० लक्ष्मणां० जांबवत्यै० जांबवतीं० सुशीलायै० सुशीलां० ॥ ततोदलाग्रेषु पूर्वादिक्रमेणप्रदक्षिणं ॥ वसुदेवाय० वसुदेवं० देवैक्यै० देवकीं० नंदगोपतये० नंदगोपतिं० यशोदायै० यशोदां० बलभद्राय० बलभद्रं० सुभद्रायै० सुभद्रां० गोपेभ्यो० गोपान्० गोपिकाभ्यो० गोपिकाः० ॥ ततःप्रागादिक्रमेणस्वस्वदिक्षु ॥ इंद्राय० इंद्रं० अग्नये० अग्निं० यमाय० यमं० निर्ऋतये० निर्ऋतिं० वरुणाय० वरुणं० वायवे० वायुं० कुबेराय० कुबेरं० ईशानाय० ईशानं० ॥ इत्यावाह्यततस्तत्सन्निधौ ॥ वज्राय० वज्रं० शक्तये० शक्तिं० दंडाय० दंडं० खड्गाय० खड्गं० पाशाय० पाशं० अंकुशाय० अंकुशं० गदायै० गदां० त्रिशूलाय० त्रिशूलं ॥ इत्यावरणदेवताआवाह्यनर्यप्रजामितिप्रतिष्ठाप्यमूलमंत्रेणपीठावरणदेवतासहितंषोडशोपचारैर्भक्त्यापूजयित्वामालासंस्कारंकुर्यात् ॥ अयंप्रागाह्निकप्रकरणेगतइतिनात्र०

॥ ३१६ ॥ होमविधिः ॥

श्रीः ॥ आचम्यप्राणानायम्यस्थंडिलकरणादिकृत्वाबलवर्धननामानंलौकिकाग्निंस्थंडिलेप्रतिष्ठाप्यप्रज्वाल्यध्यात्वासमित्त्रयमादायश्रद्धएहीत्यादिप्राणायामांतंकृत्वामालासंस्कारहोमकर्मणियायक्ष्यमाणादेवतातांपरिग्रहीष्यामि ॥ मूलमंत्रेणमंत्रदेवतामष्टोत्तरसंख्याभिराज्याहुतिभिर्यक्ष्ये अग्निंस्विष्टकृतंहुतशेषाज्याहुत्यायक्ष्यइत्युक्त्वान्वाधानसमिदभ्याधानादिआपूर्विकतंत्रेणप्रधानहोमात्पूर्वतंत्रंकर्मकुर्यात् ॥ ॐ क्लींदेवकीसुत० गतःस्वाहेतिमूलमंत्रेणअष्टोत्तरशतमाज्याहुतीर्जुहुयात् ॥ प्रत्याहुतिसंपाताज्यंमालायांनिक्षिपेत् ॥ अग्नयेस्विष्टकृतेस्वाहेतिएकांहुतशेषाज्याहुतिंहुत्वोत्तरपरिषेकादिआपूर्विकतंत्रेणोत्तरांगानिकुर्यात् ॥

होमाशक्तौहोमसंख्याद्विगुणसंख्ययामूलेनमालाभिमंत्रणं ॥ ततःह्रींसिद्ध्यैनमःइतिमंत्रेणमालांदेवताभावनयासंपूजयेदितिमालासंस्कारः ॥ ततः ॐ मांमालेमहामायेसर्वशक्तिस्वरूपिणि ॥ चतुर्वर्गस्त्वयिन्यस्तस्तस्मान्मेसिद्धिदाभव ॥ ॐ ह्रींसिद्ध्यैनमःइतिमालांनमस्कृत्यह्रींसिद्ध्यैनमःइतिदक्षिणकरेगृहीत्वागणपतिबीजमुच्चार्यअविघ्नंकुरुमालेत्वमितिसंप्रार्थ्यवस्त्रादिनाच्छादितांमालांस्वहृदयसमीपेधृत्वाअंगुष्ठमध्यमाभ्यांमणीनावर्तयन्यथोक्तब्रह्मचर्यादिनियमवानुन्नतगात्रःमनसाउपांशुवामध्याह्नपर्यंतंयथाशक्तिजपंकुर्यात् ॥ आरंभदिवसेयावत्संख्यंजपःकृतस्तावत्संख्यएवप्रत्यहंकार्यःउपद्रवसंभावनायांदिवसचतुर्थभागपर्यंतमपिजपःकर्तव्यःनतत्रसंख्यातिक्रमदोषःजपमालादौतांमालांह्रींसिद्ध्यैनमइतिनमस्कृत्य ॥ त्वंमालेसर्वदेवानांप्रीतिदाशुभदामम ॥ शिवंकुरुष्वमेभद्रेयशोवीर्यंचसर्वदा ॥ ह्रींसिद्ध्यैनमःइतिमालांशिरसिनिधायसुगुप्तस्थलेनिदध्यात् ॥ ततोमूलेनप्राणानायम्यपूर्ववत्करन्यासांगन्यासान्कृत्वापूर्ववद्ध्यात्वादेवंपंचोपचारैःसंपूज्य ॥ गुह्यातिगुह्यगोप्तात्वंगृहाणास्मत्कृतंजपं ॥ सिद्धिर्भवतुदेवेशत्वत्प्रसादान्मयिस्थिरा ॥ इतिजलधारयादेवस्यदक्षिणहस्तेजपंनिवेदयेत् ॥ यदिअन्यदीयंजपंकरोतितदामयीत्यत्रयजमानइत्यूहः ॥ एवंपुरश्चरणसमाप्तिपर्यंतंप्रत्यहंदेवंसंपूज्यआसनविध्यादिमूर्तिसंस्कारावाहनमालासंस्कारवर्जंजपनिवेदनांतंकर्मकुर्यात् ॥ समाप्तेपुरश्चरणेहोमंकुर्यात् ॥ सयथा ॥ आचम्यप्राणानायम्यगणेशंसंपूज्यब्रह्मादीन्वृत्वापूजयेत् ॥ अत्रपुण्याहवाचनमपिकेचित्कुर्वंति ॥ ततोदेवस्यपूजांविधायकुंडकरणोल्लेपनाद्यग्निस्थापनांतंकुर्यात् ॥ अत्रबलवर्धननामाग्निः ॥ ततोन्वाधानं समित्रयमादायश्रद्धएहीत्यादिप्राणायामांतंकृत्वासुतप्रदगोपालकृष्णमंत्रजपदशांशहोमकर्मणियाइत्यादिप्रसाधनीदेव्यंतंव्याहृत्यंतंवोक्त्वाप्रधानहोमेसुतप्रदगोपालकृष्णंमूलमंत्रेणजपदशांशसंख्याभिःआज्यक्षीरमध्वक्ततिला

हुतिभिर्यक्ष्ये ॥ पीठदेवताआवरणदेवताश्चैकैकयाआज्यक्षीरमध्वक्ततिलाहुत्याज्याहुत्यावायक्ष्ये ॥ अग्निंस्विष्टकृतंहुतशेषद्रव्याहुत्यायक्ष्येइत्यादिअंगहोमेवरुणंद्वाभ्यामित्यादिवापात्रासादनेआज्येनसहमधुतिलानासादयेत् ॥ ततोब्रह्मोपवेशनादिआज्यपर्यग्निकरणकालेतिलानाज्यक्षीरमधुभिरभ्यक्तान्कृत्वातेषामप्याज्येनसहपर्यग्निकरणंकुर्यात् ॥ ततःपरिधिपरिधानादिअन्वाधानोत्कीर्तनानुसारेणप्रसाधनीदेवीहोमांतंव्याहृतिहोमांतंवाकृत्वाप्रधानहोममृत्विग्भिःकारयेत् ॥ ऋत्विजोद्विराचम्यकृतन्यग्जानुकाःकृतप्राणायामासनविधिभूतशुद्ध्याद्यृष्यादिन्यासाःप्राङ्मुखाउदङ्मुखावामृगीमुद्रयासावधानमनसोहोमंकुर्युः ॥ तिलाश्चुलुकमिताःशतसंख्यावा आज्यंकर्षप्रमाणं कर्षस्तुदशगुंजामितमाषषोडशकप्रमाणः अन्नंग्रासमितंअनेकदिनसाध्येहोमेतुप्रतिदिवसंकयाचित्संख्ययासंस्थाप्यवह्निरक्षणपूर्वकंशुभदिनेसमाप्तिंकुर्यात् ॥ प्रतिदिनंहोमाद्यंतयोःप्रधानदेवतांगदेवताःपूजयेत् ॥ आरंभेसमाप्तिदिनेग्निंमूलमंत्रेणस्वाहास्वधासहितंपूजयेत् ॥ समाप्तेप्रधानहोमेस्वयमेवपीठदेवताभ्यआवरणदेवताभ्यश्चैकैकांआज्यक्षीरमध्वक्ततिलाहुतिंआज्याहुतिंवान्वाधानोत्कीर्तितपक्षानुसारेणहुत्वाहुतशेषेणस्वष्टकृदादिअंगहोमादिवान्वाधानोत्कीर्तनानुरेणकुर्यात् ॥ प्रायश्चित्तहोमाकरणपक्षेस्विष्टकृदंतेतत्करणपक्षेतदंतेवापूर्णाहुतिंहुत्वाहोमशेषंसमाप्यदेवस्योत्तरपूजांकुर्यात् ॥ ततऋत्विजःसपत्नीकंयजमानंकलशोदकेनापोहिष्ठाद्यैर्मंत्रैरभिषिंचेयुः ॥ ततोयजमानऋत्विग्भ्योहिरण्यंतन्निष्क्रयंवायथाविभवंदक्षिणांदत्वागुरवेपीठसहितांप्रतिमांदत्वाहोमकर्मेश्वरायार्पयेत् ॥ ततोमूलमंत्रमुक्त्वासुतप्रदंगोपालकृष्णंतर्पयामिनमइतिजपदशांशेनदुग्धेनजलेनवातर्पणंकृत्वामूलमंत्रांतेसुतप्रदंगोपालकृष्णमभिषिंचामिनमइतितर्पणदशांशेनमार्जनंविधायमार्जनदशांशेनब्राह्मणान्भोजयेत् ॥ स्वस्यपुरश्चरणाशक्तौएतत्प्रयोगाभिज्ञेनाचार्येणकारयेत्तस्माएवप्रतिमांदद्यात् ॥

यत्रहोमएवप्रयोगविशेषेफलप्रदत्वात्प्रधानंनपुनर्जपांगंतत्रब्राह्मणभोजनसंख्यातंत्रेविशेषानुक्तास्मृत्युक्ताग्राह्या ॥ तत्रलक्षहोमे षष्ट्यधिकानवशतीमुख्यःपक्षः विंशत्यधिकापंचशतीमध्यमःदशाधिकात्रिशत्यधमः ॥ यत्रप्रधानदेवतांगत्वेनस्मृतितंत्रोक्तयोरविरोधेसमुच्चयपक्षमाश्रित्यग्रहाअपिपूज्यंतेतत्रतदंगब्राह्मणभोजनमपिकार्यविशेषोन्यतोज्ञेयः ॥ इति ॥ ॥ छ ॥

॥ ३१७ ॥ ज्वरशांतिप्रयोगः ॥

श्रीः ॥ आचमनादिदेशकालस्मरणांतेममश्रीज्वरस्वरूपीरुद्रप्रसादसिद्धिद्वाराशरीरेउत्पन्नोत्पत्स्यमानसमस्तामयनिदानभूतवातपित्तश्लेष्मप्रक्षोभजन्यविविधज्वरोत्थनिखिलपीडापरिहारपूर्वकक्षिप्रारोग्यावाप्त्यर्थंसग्रहमखांज्वरशांतिंकरिष्ये इतिसंकल्प्य गणेशपूजनादिकृत्विग्वरणांतंकुर्यात् ॥ ततआचार्यःप्रादेशकरणांतेस्थंडिलात्पूर्वेमहीद्यौरित्यादिविधिनाकलशंसंस्थाप्यपूर्णपात्रोपरिश्वेतवस्त्रंप्रसार्यतत्राक्षतैरष्टदलंकमलंविलिख्य तत्कर्णिकायांसुवर्णप्रतिमांनिधायतत्र ॥ कुबेरतेमुखंरौद्रंनंदिन्नानंदमावह ॥ ज्वरमृत्युभयंघोरंविशनाशयमेज्वरम् ॥ इतिमंत्रेणज्वरस्वरूपिणंरुद्रमावाह्य पूर्वादिदलेषुदेवताआवाहयेत् ॥ ज्वराय नमःज्वरमावाहयामि ॥ एवमग्रेपि ॥ वातज्वराय० । पित्तज्वराय० । श्लेष्मज्वराय० । शीतज्वराय० । उष्णज्वराय० । द्वंद्वजज्व० । संनिपातज्व० ॥ तद्बाह्ये ॥ उग्रज्वराय० । गंभीरज्व० । सततज्व० । संततज्व० । ऐकाहिकज्व० । द्व्याहिकज्व० । त्र्याहिकज्व० । चातुर्थिकज्व० ॥ तद्बाह्ये ॥ प्राकृतज्व० । वैकृतज्व० । आमज्व० । निरामज्व० । अभिघातज्व० । अभिचारज्व० । अभिषंगज्व० । अभिशापज्वरायनमः ॥ इत्यावाह्यसर्वान्संपूज्याग्निंग्रहांश्चप्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् ॥ ग्रहादिकीर्तनांतेज्वरस्वरूपिणंरुद्रंक्षीराप्लुताम्रदलैरष्टोत्तरसहस्रसंख्याकाहुतिभिः ज्वराद्यंगदेवताएकैकयाज्याहुत्याशेषेणेत्याज्यभा

गांतेकुंभंस्पृष्ट्वा ॥ आरुद्रासः श्यावाश्वोरुद्रोजगती कुंभाभिमंत्रणेवि० ॥ ॐ आरुद्रास० इतिमंत्रमष्टोत्तरशतवारंजपेत् ॥ ततो यजमानेनत्यागेकृतेग्रहादिहोमंकृत्वाकुबेरतेइतिमंत्रेण १००८ संख्ययाक्षीराप्लुताम्रदलानिहुत्वा ज्वराद्यंगदेवताभ्योनाममंत्रेणैकामाज्याहुतिंजुहुयात् ॥ ततःपूर्ववत्कुंभमभिमंत्र्यअंगहोमादिप्रायश्चित्तहोमांतेबलिदानपूर्णाहुतीकृत्वासंस्रावहोमादिशेषंसमाप्यस्थापितकलशोदकेनसमुद्रज्येष्ठाइत्यादिमंत्रैरभिषेकंकुर्यात् ॥ ततःकर्ताधृतशुक्लांबरोविभूतिंधृत्वादेवतोत्तरपूजांविधाय कुबेरइतिमंत्रांते ज्वरस्वरूपिणंरुद्रंतर्पयामि इतिपयसातर्पणंकृत्वानाममंत्रेणज्वराद्यंगदेवतास्तर्पयेत् ॥ ततःकृतांजलिः ॥ त्रिपाद्भस्मप्रहरणस्त्रिशिरारक्तलोचनः ॥ समेप्रीतःसुखंदद्यात्सर्वामयपतिर्ज्वरः ॥ सततंसंततंचैवज्वरमुग्रंतथैवच ॥ ऐकाहिकं द्व्याहिकंचतृतीयादिमथापिवा ॥ ज्वरोरोगपतीराजामृत्युरोगःसनातनः ॥ क्रुद्धोरोगान्ज्वरोहन्याद्रुद्रोभुवनशोभनः ॥ इतिसंप्रार्थ्यआचार्यादिभ्योदक्षिणादानांतेविसर्जितदेवतापीठंआचार्यायदद्यात् ॥ तत्ररुद्रप्रतिमादानेमंत्रः ॥ ज्वरस्वरूपीयोरुद्रःसुवर्णेनविनिर्मितः ॥ सोपस्करोमयादत्तस्तेनरुद्रःप्रसीदतु ॥ ततआज्यावलोकनंतद्दानंचकृत्वाविप्रान्संभोज्यभूयसींदत्वाशिषोगृहीत्वाकर्मसमापयेत् ॥ इतिशांतिकमलाकरोक्ताज्वरशांतिः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

---

१ अन्यस्मिन्प्रयोगेप्रधानहोमोत्तरंआरुद्रासइत्यष्टोत्तरशतजपः ततस्तर्पणंतत्रप्रत्येकमादौ त्रिपाद्भस्म० ज्वरोरोगपती० इतिश्लोकद्वयोत्तरंभूःभुवःस्वः भूर्भुवःस्वःपित्तज्वरंतर्पयामि ॥ एवंसर्वत्र वातज्वरंकफज्वरंशीतज्वरंउष्णज्वरंश्लेष्मज्वरंविषमज्वरंसंनिपातज्वरंअतिसारज्वरंदोषोत्थज्वरंसंततज्वरंउग्रज्वरंऐकाहिकज्वरंद्व्याहिकज्वरंत्रिदिवसज्वरंचातुर्थिकज्वरंअत्युग्रज्वरंआमज्वरंअतिवातज्वरंशीतोष्णज्वरंमारींप्रमारींकालींमहाकालींईश्वरींकौमारींचामुंडांवास्तोष्पतिंज्वरपतिरुद्रंतर्पयामीति ततःस्विष्टकृदाद्यस्ति तत्रसदसत्सद्भिर्विचारणीयं ॥

॥ ३१८ ॥ मृत्युंजयजपविधिः ॥

श्रीः ॥ ॐ अस्यश्रीमृत्युंजयमंत्रस्यवसिष्ठऋषिः अनुष्टुप्छंदः महामृत्युंजयत्र्यंबकरुद्रोदेवता प्रणवोबीजं स्वराःशक्तिः बिंदवः कीलकं ममयजमानस्यवासर्वापमृत्युविनाशार्थंसर्वाभीष्टकामनासिद्ध्यर्थंमहामृत्युंजयमंत्रजपेविनियोगः ॥ अथन्यासः ॥ ॐ हौं जूंसःअंगुष्ठाभ्यांनमः ॐ भूर्भुवःस्वः तर्जनीभ्यांस्वाहा ॐ त्र्यंबकंयजामहे० वर्धनं मध्यमाभ्यांवषट् ॐ उर्वारुकमिवबंधनात् अनामिकाभ्यांहुं ॐ मृत्योर्मुक्षीयमामृतात् कनिष्ठिकाभ्यांवौषट् ॐ स्वःभुवःभूः ॐ सःजूंहौं ॐ त्र्यंबकंयजामहे० उर्वारुकमिवबंधनात् करतलकरपृष्ठाभ्यांफट् ॥ ॐ हौंजूंसःहृदयायनमः ॐ भूर्भुवःस्वःशिरसेस्वाहा ॐ त्र्यंबकंयजामहे० वर्धनं शिखायैवषट् ॐ उर्वारुकमिवबंधनात् कवचायहुं ॐ मृत्योर्मुक्षीयमामृतात् नेत्रत्रयायवौषट् ॐ स्वःभुवःभूः ॐ सःजूंहौं ॐ त्र्यंबकंयजामहे० उर्वारुकमिवबंधनात्० अस्त्रायफट् ॐ भूर्भुवःस्वरोमितिदिग्बंधः ॥ अथध्यानं ॥ अरुणकमलकांतिस्वर्धुनीराजमानंकरकलितकपालंस्वक्षमालांदधानं ॥ कलशममृतपूर्णंशूलहस्तंज्वलंतंत्रिनयनमभिवंदेमृत्युमृत्युंमहेशं ॥ अथमूलमंत्रः ॐ हौंजूंसः ॐ भूर्भुवःस्वः ॐ त्र्यँबकंयजामहेसुग॒ंधिंपु॑ष्टि॒वर्ध॑नं ॥ उ॒र्वा॒रु॒कमि॑व॒बंध॑नान्मृ॒त्योर्मु॑क्षीय॒मामृता॑त् ॥ ॐ स्वःभुवःभूः ॐ सःजूंहौं ॐ इतिषट्प्रणवमृत्युंजयमंत्रः ॥ ॥ अथचतुर्दशप्रणवमृत्युंजयमंत्रजपविधिः ॥ संकल्पंकृत्वाप्रारभेत् ॥ ॐ हौं ॐ जूं ॐ सः ॐ भूः ॐ भुवः ॐ स्वः ॐ त्र्यँबकंयजामहेसुग॒ंधिंपु॑ष्टि॒वर्ध॑नं ॥ उ॒र्वा॒रु॒कमि॑व्र॒बंध॑नान्मृ॒त्योर्मु॑क्षीय॒मामृता॑त् ॐ ॥ स्वः ॐ भुवः ॐ भूः ॐ सः ॐ जूं ॐ हौं ॐ इतिचतुर्दशप्रणवविधिः ॥ विधिवत्कलशेरुद्रंसंपूज्यजपदशांशेनतिलाज्याभ्यांहोमःकार्यः ॥ इति० ॥

॥ ३१९ ॥ सर्वरोगनाशकानि ॥

श्रीः ॥ रोगानुसारेणलघुरुद्रमहारुद्रातिरुद्राणांजपोभिषेकोवा विष्णुसहस्रनामस्तोत्रस्यशतंसहस्रमयुतंवाजपः सौरंजपःसूर्यनमस्काराघ्र्यदानानिमुंचामित्वेतिसूक्तजपोऽच्युतानंतगोविंदेतिनामत्रयजपोमृत्युंजयजपश्चरोगानुसारेणेति सर्वरोगहराणि ॥

॥ ३२० ॥ अच्युतानंतगोविंदनामत्रयीजपः ॥

श्रीः ॥ आचमनादिदेशकालोत्कीर्तनांतेऽमुकगोत्रस्यामुकशर्मणोममेहजन्मजन्मांतरीयशरीरवाङ्मनःसंभूतनानाविधदुरितोदर्ककर्मविपाकनिदानभूतवातपित्तकफाद्यन्यतमप्रकोपजन्यव्याध्युपशमपूर्वंजीवच्छरीराविरोधेनसद्यःशरीरेआरोग्यावाह्यर्थं समस्तदुस्तरव्याधिसंघध्वंसक्षमस्याच्युतानंतगोविंदेतिभगवतोनामत्रयस्याद्यप्रभृतिब्राह्मणद्वारायथाशक्तिलक्षाऽयुताष्टाधिकसहस्राद्यन्यतमसंख्याकजपाख्यंकर्मकरिष्ये॥गणेशमभ्यर्च्यस्मृत्वावागोत्रोच्चारपूर्वंब्राह्मणंवृणुयात् ॥ सचशुचिराचांतःकर्मसंकल्प्यासनादिविध्युत्तरं ॥ अस्यश्रीनामत्रयीमहामंत्रस्य कश्यपात्रिभरद्वाजाऋषयः श्रीमहाविष्णुर्देवताअनुष्टुप्छंदः सांकल्पिकहेतुसिद्ध्यर्थेन्यासेजपादौविनि० ॥ तत्रादौन्यासः ॥कश्यपात्रिभरद्वाजऋषिभ्योनमःशिरसि ॥ अनुष्टुप्छंदसेनमोमुखे श्रीमहाविष्णुदेवतायैनमोहृदये श्रीमहाविष्णुप्रीत्यर्थेजपेविनियोगः ॥ अच्युतायनमः अंगुष्ठाभ्यांनमः हृदयायनमः ॥ अनंतायनमः तर्जनीभ्यांनमः शिरसेस्वाहा ॥ गोविंदायनमः मध्यमाभ्यांनमः शिखायैवषट् ॥ अच्युतायनमः अनामिकाभ्यांनमः कवचायहुं ॥ अनंतायनमःकनिष्ठिकाभ्यांनमःनेत्रत्रयायवौषट् ॥ गोविंदायनमः करतलकरपृष्ठाभ्यांनमःअस्त्रायफट् ॥ अथध्यानं ॥

समस्तदुरितव्याधिसंघध्वंसपटीयसे ॥ अच्युतानंतगोविंदनाम्नेधाम्नेनमोनमः ॥ इतिध्यात्वा ॥ ॐ अच्युतायनमोनंतायनमोगोविंदायनमः ॐ ॥ इतिमंत्रमुक्तसंख्ययाजपेत् ॥ अच्युतानंतगोविंदनामोच्चारणभेषजात् ॥ नश्यंतिसकलारोगाःसत्यंसत्यंवदाम्यहं ॥ इतिवा ॥ अनेनामुकसंख्यजपाख्येनकर्मणाश्रीमहाविष्णुःप्रीयतां ॥ तत्सद्ब्रह्मार्पणमस्तु ॥ ॥ छ ॥

॥ ३२१ ॥ षड्ग्रहादियोगशांतिः ॥

श्रीः ॥ कर्तागृहस्येशानभागेआचमनादिदेशकालकीर्तनांतेममश्रीपरमेश्वरप्रीतिद्वाराजन्मनक्षत्रेजन्मराशौवाजन्मराशेरमुकस्थानेवात्र्यादिग्रहयोगसूचितसकलानिष्टनिरासपूर्वकैहिकपुत्रलाभसुखवृद्धिचिरायुरैश्वर्यसंपत्तिपारलौकिकशिवपुरव्रजनसिद्ध्यर्थंब्रह्मयामलोक्तांग्रहयोगशांतिंकरिष्ये ॥ (षडादिग्रहयोगेतथोहःकार्यः) ॥ तदंगंगणेशपूजनंस्वस्तिवाचनमाचार्यादिवरणंचकरिष्येइतिसंकल्प्य वरणांतेआचार्यःप्रादेशांतंकृत्वाकुंडात्स्थंडिलाद्वाऐशान्यांचतुरस्रंहस्तमात्रंस्थंडिलंतंडुलैर्निर्मायतत्रयोगकर्तृणांग्रहाणांसंख्ययाकलशान्प्राक्संस्थानुदक्संस्थान्वामहीद्यौरित्यादिसंस्थाप्यतत्रनिहितेषुपूर्णपात्रेषुतत्तद्ग्रहमंडलानिलिखेत् ॥ यद्वाएकमेवकुंभंसंस्थाप्यमहतिपूर्णपात्रेग्रहमंडलानिलिखेत् ॥ तेषुसुवर्णेनतदर्धेनतदर्धेनवामितेनयथाशक्तिसुवर्णेनवाकृतास्तत्तद्ग्रहप्रतिमास्तदधिप्रत्यधिदेवताप्रतिमाश्चनिधायतासुग्रहादींस्तत्तन्मंत्रैरावाह्यग्रहयज्ञोक्तप्रकारेणनैवेद्यांतंपूजयेत् ॥ ततःस्थंडिलेग्निंप्रतिष्ठाप्यध्यात्वान्वादध्यात् ॥ समित्रयमादायश्रद्धएहीत्यादिसामान्यप्रधानांतेस्थापितग्रहांस्तत्तत्समिच्चर्वाज्यतिलैःप्रत्येकंप्रतिद्रव्यं १००८।१०८।२८ वाआहुतिभिः अधिदेवताःप्रत्यधिदेवताश्चतैरेवद्रव्यैःप्रत्येकंप्रतिद्रव्यं १०८।२८।८ वावरुणंद्विरित्यादिसामान्यप्रधानहोमांतेग्रहोत्तरतोभिषेकार्थंकलशंमहीद्यौरित्यादिविधिनासंस्थाप्य आपोहिष्ठेत्यादितिसृभिर्न

हितेक्षत्रमितितिसृभिर्वाजलेनापूर्यतत्रपंचामृतंपंचगव्यंपंचत्वचःपंचपल्लवान्सर्वौषधीस्तिस्रोवात्र्यवराणियज्ञियतरुमूलानिगंधादिचतत्तन्मंत्रैःप्रक्षिप्यतत्रवरुणंसंपूज्यान्वाधानानुसारेणहोमंकृत्वावारुणादिप्रायश्चित्तहोमांतेपूर्णाहुतिंहुत्वा ॥ होमशेषंसमाप्यभद्रासनोपविष्टंयजमानंसर्वकलशजलैरभिषिंचेत् ॥ तत्रमंत्राः योगकारकाणांतत्तदधिदेवतानांचवैदिकमंत्रांतेग्रहाणामादिरादित्यो० ९ जातवेदसे० त्र्यंबकं० क्षेत्रस्यपतिना० यतइंद्र० त्वंहिराधस्पते० इंद्रंवोविश्वतस्परीत्यादयोष्टलोकपालमंत्राः सुरास्त्वामभिषिंचंतु० येनदेवाःपवित्रेणेत्यादि ३ आपोहिष्ठेति ९ स्वादिष्ठयेति० ॥ समुद्रज्येष्ठाइत्यादिपुण्यसूक्तैश्चाभिषिक्तोयजमानोधृतशुक्लांबरःस्नानवस्त्रमाचार्यायदत्त्वाज्यावलोकनंतद्दानंचकृत्वाचार्यादिभ्योदक्षिणांदद्यात् ॥ ततोयथाशक्तिब्राह्मणान्संभोज्यभूयसींदत्वाशिषोगृहीत्वाकर्मसमापयेत् ॥ इतिग्रहयोगशांतिः ॥ ॥ छ ॥

॥ ३२२ ॥ जनमारशांतिः ॥

श्रीः ॥ शुभकालेराजाग्रामाधिपतिर्वाशिवालयेआचमनादिदेशकालस्मरणांतेश्रीरुद्रप्रसादसिद्धिद्वाराएतन्नगरग्रामनिवासिसकलप्राणिशरीरेषुउत्पन्नोत्पत्स्यमानजनमाराख्यप्रबलरोगोपसर्गस्यशीघ्रोपशमपूर्वकंसर्वेषामायुरारोग्याद्यवाप्तयेसग्रहमखांजनमारशांतिंक० गणेशपूजनादिऋत्विग्वरणांतंकुर्यात् ॥ ततआचार्यःप्रादेशकरणांतेरुद्रस्यमहापूजांविधायरुद्रसूक्तानिशतरुद्रियानुवाकंरुद्राथर्वशीर्षविष्णुसूक्तंचजप्त्वाग्निंग्रहांश्चप्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् ॥ ग्रहाद्युत्कीर्तनांतेरुद्रंपलाशसमिद्घृताक्तपायसबिल्वदलक्षीरवृक्षसमिद्घृताक्ततिलैःप्रतिद्रव्यंसहस्रसंख्याभिराहुतिभिःअंगहोमेवरुणंद्विरित्यादिग्रहादिहोमांतेत्र्यंबकमंत्रेणप्रधानंहुत्वांगहोमादिप्रायश्चित्तहोमांतेबलीन्दत्वाशांतिसूक्तजपांतेपूर्णाहुतिंहुत्वासंस्रावादिहोमशेषंसमाप्य स्थापितकलशोदकेनसर्वप्राणिना

मभिषेकंकुर्यात् ॥ततःकर्ताविभूतिंधृत्वाग्रहादीनामुत्तरपूजांतेआचार्यायगांदद्यात् ॥ धेनुस्त्वंपृथिवीरूपासर्वपापक्षयंकरी ॥ जनस्यास्यचसर्वस्यमृत्युंनाशयशोभनेइति ॥ब्रह्मादिभ्योयथाशक्तिसुवर्णमन्येभ्यश्चसप्तधान्यादिभूम्यश्वशकटादियथासंभवंतत्तन्मंत्रैर्दत्वा शिवस्यगर्भागारंगंधादिनोपलिप्यदशांगधूपेनधूपयित्वाशिवंसकर्पूरश्वेतचंदनेनविलिप्यशतपत्रपुष्पैःसंपूज्यधूपादितांबूलदक्षिणासमर्पणांतेसर्वैःसहकृतांजलिस्तंप्रार्थयेत् ॥ देवदेवमहादेवमहापापविनाशन ॥ जनमारकृतांपीडांसद्योनाशयशंकर ॥ ततोदेवंप्रदक्षिणीकृत्यशिवस्तुतिंपठित्वासहस्रंशतंवाविप्रान्संभोज्यभूयसींदत्वाशांतिंवाचयित्वाकर्मसमापयेत् ॥ इतिजन० ॥

॥ ३२३ ॥ सर्वाद्भुतशांतिः ॥

श्रीः ॥ अद्भुतकारणानिहिरण्यकेशीयशांतिसंस्कारप्रकाशेतोरोकृतग्रंथे ॥ सउदीचींदिशमन्वावर्ततेथयदास्यकनकरजतवस्त्रवैडूर्यमणिमौक्तिकवियोगोभवत्यारंभोवाविपद्यते मधूनिवानिलीयंते काकमैथुनंवापश्येतारिष्टानिवावयांसिचगृहमध्येवल्मीकंछत्राकंवाजायतेवायसकपोतावावन्यविहंगशशमृगप्रवेशोगोमृगःशशकोगृहमारोहेच्छुष्कवृक्षःप्ररोहते गृहमध्येदूर्वाःप्ररोहंतेमंडूकोग्निंप्रविशतिसरठोमूर्ध्निनिपततिचुल्लिर्निपततिप्रज्वलन्दीपः(दीपिकासहितः)पततिसर्पोवाद्वारेणप्रविशेन्निष्क्रमतेचेत्येवमादीनितान्येतानिसर्वाणिवैश्रवणदैवत्यान्यद्भुतप्रायश्चित्तानिभवंत्यभित्यंदेवंसवितारमूण्योरिति स्थालीपाकमष्टोत्तरशतंहुत्वा पंचभिराज्याहुतिभिर्जुहोतिवैश्रवणाययक्षाधिपतयेहिरण्यपाणयईश्वरायसर्वोत्पातशमनायस्वाहेति महाव्याहृतिभिश्चशंतातीयंजपेत् ॥ इति ॥ अत्रप्रयोगः ॥ कर्ताचम्यप्राणनायम्यदेशकालौनिर्दिश्यममामुकाद्भुतजनितभाव्यरिष्टनिरसनेनायुरारोग्यावाप्तिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थममुकाद्भुतशांतिंकरिष्येइतिसंकल्प्य ॥ गणपतिपूजनंस्वस्तिवाचनंविभवेग्रहानाचार्यवरणंच

संकल्प्यकुर्यात् ॥ आचार्यःस्वकर्मनिर्वर्त्यपूर्वस्यांविधिवत्स्थापितकलशेवैश्रवणं ॥ ॐ अभित्यंदेवंसवितारमूण्योःकविक्रतुमर्चामिसत्यसवंरत्नधामभिप्रियं ॥ ऊर्ध्वायस्यामतिर्भाअदिद्युतत्सवीमनिहिरण्यपाणिरमिमीतसुक्रतुःकृपास्वः ॥ इतिमंत्रेणावाह्यसंपूज्य अग्निंग्रहांश्चप्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् ॥ ग्रहोत्कीर्तनांतेप्रधानंवैश्रवणमष्टोत्तरशतसंख्याकाभिश्चर्वाहुतिभिः ॥ वैश्रवणं १ यक्षाधिपतिं २ हिरण्यपाणिं ३ ईश्वरं ४ सर्वोत्पातशमनं ५ अग्निंपृथिवींमहांतं ६ वायुमंतरिक्षंमहांतं ७ आदित्यंदिवंमहांतं ८ प्रजापतिंचंद्रमसंनक्षत्राणिदिशोमहांतं ९ चैतादेवताएकैकयाज्याहुत्या अंगहोमेवरुणंद्विरित्यादिप्रणीतास्थापनांतेतूष्णीमष्टोत्तरशताहुतिपर्याप्तांस्तंडुलान्मुष्टिभिर्निरुप्यतूष्णींचतुःप्रोक्ष्य चरुश्रपणादिग्रहादिहोमांतेऽवदानधर्मेणअशक्तौपाणिनावाचरुमवदायपूजामंत्रेण १०८ हुत्वास्रुवेणाज्यंवैश्रवणादिभ्यस्तत्तन्नाम्नाहुत्वा ॐ भूरग्नयेचपृथिव्यैचमहतेचस्वाहा अग्नयेपृथिव्यैमहतेचेदं ॥ ॐ भुवोवायवेचांतरिक्षाय० वायवेंतरिक्षायमहते० ॥ ॐ सुवरादित्यायचदिवे० आदित्यायदिवेमहतेचेदं ॥ ॐ भूर्भुवःसुवश्चंद्रमसेचनक्षत्रेभ्योदिग्भ्यश्चमह० चंद्रमसेनक्षत्रेभ्योदिग्भ्योमहतइदंइति ॥ ततःप्रायश्चित्तादिहोमांतेबलिदानपूर्णाहुतीहुत्वाहोमशेषंसमाप्य स्थापितकलशोदकेनयजमानमभिषिंचेत् ॥ ततोयजमानोविभूतिंधृत्वादेवतोत्तरपूजांविधायाचार्यायगांविसर्जितदेवतापीठंचदत्वाशंतातीयंजपेत् ॥ उतदेवाइत्यादिसप्तर्चंसूक्तंजपेत् ॥ केचिच्छंनइंद्राग्नीतिसूक्तंपठंति ॥ ततःशक्त्याब्राह्मणान्भोजयित्वाभूयसींदत्वाआशिषोगृहीत्वाकर्मेश्वरार्पणंकुर्यात् ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ३२४ ॥ दीपपतनशांतिः ॥

श्रीः ॥ यजमानःआचम्यप्राणानायम्यतिथ्यादिस्मृत्वाममगृहेप्रज्वलद्दीपपतनाद्भुतसूचितसर्वारिष्टनिरसनेनआयुरारोग्यश्रि

योभिवृद्धिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंदीपपतनाद्भुतशांतिंकरिष्ये ॥ तत्रादौनिर्विघ्नतासिद्ध्यर्थंमहागणपतिपूजनंआचार्यवरणंच करिष्ये ॥ (अत्रग्रहयज्ञआचार्यवरणंकृताकृतं) ततआचार्योस्मिन्नद्भुतशांतिकर्मणिआचार्यकर्मकरिष्येइतिसंकल्प्यसर्षपविकिरणादिपंचगव्यशुद्धोदकप्रोक्षणांतेदीपपतनस्थलेघृतेनपयसाचाभ्युक्ष्यलाजैःसर्षपैश्चावकीर्यपुनःपंचगव्यशुद्धोदकाभ्यामभ्युक्ष्याग्निप्रतिष्ठांतंकुर्यात् ॥ ततोग्नेःपूर्वतस्तंदुलपुंजेष्वष्टदलंमंडलंविरच्यतत्रपूर्वादिदलेषुइंद्रादीनावाह्यमध्येविधिवत्स्थापितकुंभोपरिहैमींराजतींवावैश्रवणप्रतिमांपृथक्पंचामृतस्नापितांवस्त्रयुगसंवेष्टितां अभित्यंदेवं० इतिस्थापयित्वातस्मात्पूर्वादिदिक्षुयक्षाधिपतिं सर्वोत्पातशमनं हिरण्यपाणिं ईश्वरंच आवाह्यतंत्रेणपूजयेत् ॥ ग्रहपक्षेग्रहानावाह्यवैश्रवणपूजनं ॥ ततोग्नेःपश्चादुपविश्यान्वाधानंकुर्यात् ॥ समित्त्रयमादायश्रद्धएहीत्यादिसामान्यप्रधानांतमुक्त्वा सग्रहपक्षेग्रहानमुकसंख्ययासमित्तिलाज्यद्रव्यैः वैश्रवणंतिलाज्याभ्यांपृथगष्टोत्तरशतसंख्यया यक्षाधिपतिं सर्वोत्पातशमनं हिरण्यपाणिं ईश्वरंचतैरेवद्रव्यैः २८ तत्तन्नाममंत्रैर्यक्ष्येअंगहोमेवरुणंद्विरित्यादिसर्वमपिसामान्यप्रधानांतंकृत्वोक्तदेवताभ्यःक्रमेणयथोक्तद्रव्याणिजुहुयात् ॥ ततोंगहोमादिहोमशेषंसमाप्य इंद्रादिदिक्पतिबलिदानांतेवैश्रवणायसदीपबलिंदत्वाद्वारदेवताभ्यः सदीपपायसबलीन्दद्यात् ॥ ततः क्षेत्रपालबलिंदत्वापूर्णाहुतिंहुत्वापूर्णमसीतिमार्जनांतेआचार्यादीन्संपूज्यआचार्यायगांदत्वार्चितदेवताःसंपूज्यआचार्यायमंडलमूर्तिदानंकुर्यात् ऋत्विग्भ्योयथाशक्तिदक्षिणांदत्वाअग्निंसंपूज्यविभूतिंधृत्वाग्निमुपतिष्ठेत् ॥ ततःकलशोदकेनाभिषिक्तोयजमानोब्राह्मणान्संभोज्यआशिषोगृहीत्वायस्यस्मृत्येतिकर्मेश्वरार्पणंकृत्वासुहृद्युक्तोभुंजीत ॥ इतिदीपपतनशांतिः ॥ ॥ छ ॥

॥ ३२५ ॥ पल्लीसरठशांतिः ॥

श्रीः ॥ पल्ल्याःसरठस्यवास्पर्शमात्रेसचैलंस्नात्वाविधिवत्पंचगव्यंप्राश्यआज्यपूर्णेकांस्यपात्रेस्वप्रतिबिंबमवलोक्यसदक्षिणंतद्ब्राह्मणायदत्वाशांतिंकुर्यात् ॥ कर्ताआचमनादिदेशकालस्मरणांतेममशरीरेपल्लीपतनसूचितसकलारिष्टपरिहारद्वाराश्रीप० सग्रहमखांवृद्धगर्गोक्तांशांतिंकरिष्यइतिसंकल्प्य (सरठप्ररोहणेतुतत्पदोहःकार्यः) गणेशपूजनादिऋत्विग्वरणांतंकुर्यात् ॥ ततआचार्यःप्रादेशकरणांतेस्थंडिलात्पूर्वे महीद्यौरित्यादिविधिनाकलशस्थापनादिपूर्णपात्रनिधानांते पल्ल्याःसरठस्यवायथाशक्तिहेमनिर्मितप्रतिमांतत्रनिधायरक्तवस्त्रेणसंवेष्ट्यगंधादिभिःसंपूज्याग्निंग्रहांश्चप्रतिष्ठाप्यान्वादध्यात् ॥ ग्रहादिकीर्तनांते प्रधानं मृत्युंजयंखदिरसमिद्भिः १०८ प्रजापतिंतिलैः १०८ अग्निंपृथिवींमहांतं वायुमंतरिक्षंमहांतं आदित्यंदिवंमहांतं प्रजापतिंचंद्रमसंनक्षत्राणिदिशोमहांतं चैतादेवताःघृतमिश्रक्षीरेणैकैकयाहुत्या वरुणंद्विरित्यादिग्रहहोमांते त्र्यंबकमंत्रेणोक्तसंख्ययासमिद्धोमोत्तरंसमस्तव्याहृतिभिस्तिलान्हुत्वा भूरग्नये० भुवोवायवे० सुवरादित्याय० भूर्भुवःसुवश्चंद्रमसे० एतैर्मंत्रैर्घृतमिश्रंक्षीरंजुहुयात् ॥ ततोंगहोमादिप्रायश्चित्तहोमांतेबलिदानपूर्णाहुतीहुत्वासंस्रावहोमादिशेषंसमाप्यस्थापितकलशोदकेनयजमानमभिषिंचेत् ॥ तत्रमंत्राः ॥ नहितेक्षत्रमितिदशर्चः ॥ ततःसमुद्रज्येष्ठइत्यादिपुण्यसूक्तैर्द्यौःशांतेत्यादिमंत्रैः पौराणमंत्रैश्चाभिषिक्तोयजमानोविभूतिंधृत्वादेवतोत्तरपूजांविधाय आचार्यायधेनुंवस्त्रयुगंऋत्विग्भ्योदक्षिणांचदत्वासोपस्करं विसर्जितदेवतापीठमाचार्यहस्तेप्रतिपाद्यशक्त्याविप्रान्संभोज्य भूयसींदत्वाशिषोगृहीत्वाकर्मसमापयेत् ॥ इतिपल्लीसरठशांति ॥ ॥ ७ ॥ ॥

॥ ३२६ ॥ काकमैथुनदर्शनादिशांतयः ॥

श्रीः ॥ कर्ताआचमनादिदेशकालस्मरणांतेममकाकमैथुनदर्शनसूचितसकलारिष्टपरिहारद्वाराश्रीपरमे० सग्रहमखांगर्गोक्तांशांतिंकरिष्यइतिसंकल्प्य (शिरसिवायसारोहण–शिरस्युरसिवाकाकपक्षाघात–वायसकृतनखविदारण–शयानस्यकाकस्पर्श–मध्यरात्रेअनिमित्तवायसाक्रंदनसूचितेत्यादिनिमित्तांतरेषूह्यं) गणेशपूजनादिऋत्विग्वरणांतंकुर्यात् ॥ ततआचार्यः प्रादेशकरणांते अरत्निमात्रेस्थंडिलेग्निंप्रतिष्ठाप्यध्यात्वातदैशान्यांमहीद्यौरित्यादिविधिनाकुंभंसंस्थाप्यपूर्णपात्रोपर्यष्टदलेयथाशक्तिसुवर्णनिर्मितप्रतिमायां यतइंद्रभयामहेततोनोअभयं० इतींद्रं परितोलोकपालांश्चावाह्यषोडशोपचारैःपूजयेत् ॥ ततस्तदुत्तरतोग्रहस्थापनादिकलशप्रार्थनांतंकृत्वान्वादध्यात् ॥ ग्रहाद्युत्कीर्तनांतेत्रप्रधानं इंद्रंपलाशसमिद्व्रीहिचर्वाज्यैःप्रतिद्रव्यं १००८ वा १०८ लोकपालांश्चतैरेवद्रव्यैः प्रतिद्रव्यं ८ शेषेणेत्यादिप्रणीतास्थापनांतेतूष्णींनिर्वापादिविधिनाचरुंश्रपयित्वाज्यसंस्कारादिग्रहहोमांतेप्रधानहोमंकृत्वाअंगहोमादिप्रायश्चित्तहोमांतेबलिदानोत्तरंहुतशेषाच्चरुमादाय ॥ ऐंद्रवारुणवायव्यायाम्यावैनैर्ऋताश्चये ॥ तेकाकाःप्रतिगृह्णंतुभूम्यांपिंडंसमर्पितं ॥ इतींद्रस्यपुरतोवायसेभ्योबलिंदत्वापूर्णाहुतिसंस्रावहोमादिशेषंसमाप्यस्थापितकलशोदकेनसपरिवारंयजमानंसमुद्रज्येष्ठाइत्यादिमंत्रैरभिषिंचेत् ॥ ततःकर्ताधृतवस्त्रोविभूतिंधृत्वादेवतोत्तरपूजांतेआचार्यसंपूज्यतस्मैसोपस्करामिंद्रप्रतिमांदत्वाऋत्विग्भ्योदक्षिणांदत्वाविप्रान्संभोज्यभूयसींदत्वातैःशांतिंपाठयित्वाशिषोगृहीत्वाकर्मसमापयेत् ॥ इतिशांतिरत्नेकाकमैथुनदर्शनादिशांतयः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ३२७ ॥ षष्टितमाब्दशांतिः ॥

श्रीः ॥ कर्ताषष्टितमवर्षारंभदिनेतद्वर्षांतर्गतजन्मर्क्षेवाशुभेकालेचंद्रताराबलान्वितेमंगलस्नानंविधायकृतनित्यक्रियोविप्रानामंत्र्यतेभ्योनुज्ञांप्राप्य द्विराचमनादिदेशकालनिर्देशांतेममजन्मनःसकाशात्षष्टितमवर्षप्राप्त्याभविष्यत्त्वेनसूचितानांअपमृत्युदुःस्वप्नदर्शनमातापितृमृतिभार्यापुत्रवियोगग्रहपीडाराजभयविविधरोगच्छायाविकृतिस्फुटनक्षत्रध्रुवाद्यदर्शनयक्षरक्षोभूतप्रेतपिशाचादिविविधदर्शनानामन्येषांचमहोत्पातानांअरिष्टरूपाणांसद्यःपरिहारपूर्वकंसर्वारिष्टविनाशदीर्घायुरारोग्यसर्वसंपद्धवनद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं सग्रहमखांशौनकोक्तांउग्ररथशांतिंकरिष्येइतिसंकल्प्य गणेशपूजनादिनांदीश्राद्धांतेआचार्यंब्रह्माणमृत्विजश्चवृणुयात् ॥ ततआचार्यआचमनादिप्रादेशकरणांतेग्रहस्थापनादिकलशप्रार्थनांतंकृत्वातन्नैर्ऋत्यांस्थंडिलेग्निंप्रतिष्ठाप्य ध्यात्वान्वादध्यात् ॥ ग्रहकीर्तनांते मार्कंडेयंप्रधानदेवंसमिदाज्यचरुदूर्वापायसैःप्रतिद्रव्यं १००८ वा १०८ आहुतिभिःमृत्युंजयंदूर्वातिलैःप्रतिद्रव्यं २५००।१५००।५०० यद्वातिलमिश्रदूर्वाभिरुक्तसंख्यातोद्विगुणाभिः अश्वत्थामानं, बलिं, व्यासं, हनुमंतं, बिभीषणं, कृपं, परशुरामं ७ चएतान्लाजद्रव्येण प्रत्येकं २८ वा ८ शेषेणेत्यादिसमिदाधानांतेग्रहाणामुत्तरतःमहीद्यौरित्यादिविधिनाकलशंसंस्थाप्यपूर्णपात्रनिधानांते पलेनतदर्धार्धेनवासुवर्णप्रतिमायांमार्कंडेयंनाममंत्रेणावाह्यवस्त्रयुग्मेनावेष्ट्यषोडशोपचारैःसंपूज्येध्मावर्हिषोःसंनहनाद्याज्यभागांतंकृत्वायजमानेनत्यागेकृतेग्रहादिहोमोत्तरं ॥ मार्कंडेयमहाभागसप्तकल्पांतजीवन ॥ आयुरारोग्यमैश्वर्यंदेहिमेमुनिपुंगवस्वाहा इतिमंत्रेणसमिदाज्यचरुदूर्वापायसान् त्र्यंबकमितिमंत्रेणदूर्वातिलान् तिलमिश्रदूर्वावाहुत्वा अश्वत्थाम्नेस्वाहा बलये० व्यासाय० हनुमते० बिभीषणाय० कृपाय० परशुरामायस्वाहेतिमंत्रैःप्रत्येकं

२८।८ वालाजान्जुहुयात् ॥ ततःश्रीसूक्तंरुद्राध्यायंचजप्त्वायुष्यमंत्रान्जपेत् ॥ तेच ॥ एषवांदेवावितिद्वौ ॥ परावतोयइतिसप्तदशर्चं सूक्तजप० ॥ आनोभद्राइतिवायुष्यसूक्तं ॥ ततःपुरुषसूक्तंजप्त्वावेदपारायणंकार्यं तदसंभवेग्निमीळइतिसूक्तजपः ॥ ततःअंगहोमादिप्रायश्चित्तहोमांतेबलिदानंपूर्णाहुतिंच कृत्वासंस्रावहोमादिशेषंसमाप्यस्थापितकलशोदकैःसकुटुंबबंधुवर्गयुतंयजमानमभिषिंचेत् ॥ तत्रमंत्राः ॥ शंनइंद्राग्नीतिपंचदशर्चं ॥ सहस्रशीर्षेतिषोडशर्चं ॥ परंमृत्योइतिचतुर्दशर्चं ॥ एषवांदेवावितिद्वौ ॥ परावतोयइतिसप्तदशर्चं ॥ स्वादिष्ठयेतिदशर्चं ॥ यज्जाग्रतइतिषट् ततोग्रहमंत्रैः सुरास्त्वेत्यादिभिस्तच्छंयोरित्यनेनचाभिषिक्तोयजमानोधृतशुक्लांबरगंधमाल्योभिषेकवस्त्रमाचार्यायदत्त्वाविभूतिंधृत्वाआचार्येणआनोभद्राइत्यादिमहाशांतिमंत्रजपपूर्वकंदेवतोत्तरपूजनेकृतेमार्कंडेयादीन्प्रार्थयेत् ॥ मार्कंडेयमहाभाग० ॥ द्रौणेयत्वंमहाभागरुद्रतेजःसमुद्भव ॥ आयुर्बलंयशोदेहिअश्वत्थामन्नमोस्तुते ॥ दैत्येंद्रकुलसंभूतयज्ञदानक्रियारत ॥ बलेत्वांशरणंयामिदीर्घमायुःप्रयच्छमे ॥ वसिष्ठकुलसंभूतवेदशास्त्रविशारद ॥ नारायणांशसंभूतवेदव्यासनमोस्तुते ॥ अंजनागर्भसंभूतकपींद्रसचिवोत्तम ॥ रामप्रियनमस्तुभ्यंहनुमन्रक्षमांसदा ॥ बिभीषणनमस्तुभ्यंरामपादाब्जपूजक ॥ आयुरारोग्यमैश्वर्यंदेहिपौलस्त्यनंदन ॥ द्विजेंद्रभरताचार्यसर्वविद्याविशारद ॥ शरणंत्वांप्रपन्नोस्मिकृपमांरक्षसर्वदा ॥ रेणुकेयमहावीर्यकार्तवीर्यकृतांतक ॥ आयुःप्रयच्छमेरामजामदग्न्यनमोस्तुते ॥ ततआचार्यादीन्संपूज्यआचार्यायमार्कंडेयप्रतिमासहितंकलशंगांचदत्वाब्रह्मादिभ्योगवादिदशदानानिशतगुंजापरिमितंसुवर्णंचविभज्यदद्यात् ॥ अशक्तौशतसर्षपतोलितंवा ॥ गवादीनांप्रत्यक्षदानासंभवेतन्मूल्यंदेयं ॥ ततोविसर्जितग्रहपीठदानांतेकांस्यपात्रेआज्यंविलोक्यसदक्षिणंतत्पात्रंब्राह्मणायदत्वातिलदानंचकृत्वाआशिषोगृहीत्वानववस्त्रं

धृत्वापुरंध्रीभिर्नीराजितोदेवानभिवाद्यशतंविप्रान्संभोज्यभूयसींदत्वाकर्मसमाप्यसुहृद्युतोभुंजीत ॥ ॥ छ ॥ ॥

॥ ३२८ ॥ रोगोत्पत्तौनक्षत्रफलं ॥

श्रीः ॥ अश्विन्यांरोगोत्पत्तौएकाहंनवदिनानिवापंचविंशतिदिनानिवापीडा ॥१॥ भरण्यामेकादशैकविंशतिर्वामासंवामृत्युर्वा
॥ २ ॥ कृत्तिकायांदशनवैकविंशतिर्वा ॥ ३ ॥ रोहिण्यांदशवानववासप्तवात्रीणिवाहानि ॥ ४ ॥ मृगेपंचनववात्रिंशद्वा ॥ ५ ॥
आर्द्रायांमृत्युर्वादशाहंवामासंवा ॥ ६ ॥ पुनर्वसौसप्तनववामृत्युर्वा ॥ ७ ॥ पुष्येसप्तवामृत्युर्वा ॥ ८ ॥ आश्लेषायांमृत्युर्विंश
तिस्त्रिंशद्वानववादिनानिपीडा ॥ ९ ॥ मघायांमृत्युर्वासार्धमासंवामासंवाविंशतिदिनानिवापीडा ॥ १० ॥ पूर्वाफल्गुन्यांमृ
त्युर्वाब्दंमासंवापीडापंचदशवाषष्टिर्वादिनानि ॥ ११ ॥ उत्तरायांसप्तविंशतिःपंचदशसप्तवादिनानि ॥ १२ ॥ हस्तेमृत्युरष्ट
वानववासप्तवापंचदशवाहानि ॥ १३ ॥ चित्रायांपक्षमष्टवादशवाएकादशवाहानि ॥ १४ ॥ स्वात्यांमृत्युर्वैकद्वित्रिचतुःपंच
मासैर्वादशदिनैर्वारोगनाशः ॥ १५ ॥ विशाखायांमासंवापक्षंवाष्टदिनंविंशतिदिनंवापीडा ॥ १६ ॥ अनुराधायांदशरात्रमष्टा
विंशतिरात्रंवा ॥ १७ ॥ ज्येष्ठायांमृत्युर्वापक्षंवामासंवैकविंशतिरात्रंवापीडा ॥ १८ ॥ मूलेमृत्युःपक्षंनवरात्रंविंशतिरात्रंवा
पीडा ॥ १९ ॥ पूर्वाषाढायांमृत्युर्वाद्वित्रिषडादिमासैर्विंशतिदिनैःपक्षेणवारोगनाशः ॥ २० ॥ उत्तराषाढायांसार्धमासंविंशति
रात्रंवामासंवा ॥ २१ ॥ श्रवणेपंचविंशतिर्दशवाएकादशवाषष्टिर्वाहानि ॥ २२ ॥ धनिष्ठायांदशरात्रंपक्षंमासंत्रयोदशरात्रंवा
॥ २३ ॥ शततारकायांद्वादशैकादशवा ॥ २४ ॥ पूर्वाभाद्रायांमृत्युर्वाद्वित्र्यादिमासंवादशरात्रंवा ॥ २५ ॥ उत्तराभाद्रायां
सार्धमासंपक्षंसप्ताहंदशाहंवा ॥ २६ ॥ रेवत्यांज्वराद्युत्पत्तौदशाहमष्टाविंशतिरात्रंवापीडा ॥ २७ ॥ जन्मनक्षत्रेजन्मराशौ

अष्टमचंद्रेरोगोत्पत्तौमृत्युः ॥ २८ ॥ अर्कादिवारेक्रमेणमघाद्वादश्यौविशाखैकादश्यौ पंचम्यार्द्रे तृतीयोत्तराषाढे शतताराषष्ठ्यौ अष्टम्यश्विन्यौ पूर्वाषाढानवम्यौ चेतित्रयाणांयोगेमृत्युः एवमर्कादौअनुराधाभरण्यौआर्द्रोत्तराषाढेमघाशततारेविशाखाश्विन्यौज्येष्ठामृगौश्रवणाश्लेषेपूर्वाभाद्रपदाहस्तौचेन्मृत्युयोगः अत्रोक्तास्तिथिवारनक्षत्रशांतयोविस्तृताःकार्याः येषुनक्षत्रेषु मरणमुक्तंतत्रशांतिरावश्यकीअन्यत्रकृताकृता ॥ इतिरोगोत्पत्तौनक्षत्रफलं ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ३२९ ॥ सर्वनक्षत्रसाधारणःशांतिप्रयोगः ॥

श्रीः ॥ देशकालौसंकीर्त्यममोत्पन्नव्याधेर्जीवच्छरीराविरोधेनसमूलनाशार्थममुकनक्षत्रशांतिंकरिष्यइतिसंकल्प्य गणेशपूजादि आचार्यंवृत्वाकुंभोपरिपूर्णपात्रेद्वादशदलेनक्षत्रदेवताप्रतिमांसौवर्णींसंपूज्य द्वादशदलेषुसंकर्षणादिद्वादशमूर्तीर्द्वादशादित्यान्वासंपूज्यदूर्वासमित्तिलक्षीराज्यैर्गायत्र्यातत्तद्देवतायै अष्टोत्तरशतंहुत्वामरणादिपीडाधिक्योक्तौसहस्रंहुत्वादध्योदनबलिंदत्वाचार्यायगांप्रतिमांचदद्यादितिसंक्षेपः ॥ शांतिमयूखादौनक्षत्रभेदेनहविर्मंत्रबलिधूपादिभेदस्तिथिवारदेवतामंत्रादिभेदविस्तारोद्रष्टव्यः ॥ कर्मविपाके जातवेदसइत्यृचोयुतंलक्षंवाजपोरुद्रेनमकानुवाकैःसहस्रकलशस्नानंवाविष्णौसहस्रावृत्तपुरुषसूक्तेन सहस्रघटस्नानंवाज्वरनाशकं ॥ यद्वाश्रीभागवतस्थज्वरस्तोत्रजपः ॥ इतिसर्वनक्षत्रसाधारणःशांतिप्रयोगः ॥ ॥ छ ॥

॥ ३३० ॥ द्वादशाब्दोत्तरमवलोकनविधिः ॥

श्रीः ॥ उभौस्नात्वादेशकालौसंकीर्त्य ममअमुकस्यावलोकनेविदेशगमनेनद्वादशवत्सरात्ययसूचितसर्वारिष्टपरिहारद्वाराश्रीप०

यथाविध्यवलोकनंकरिष्यइतिसंकल्प्य गणेशपूजांतेशिवालयेतीर्थेवागत्वादीपौप्रज्वाल्यपटांतर्हितौभूत्वाशिवस्योभयतउपविश्योभौशिवंसंपूज्यब्राह्मणैःसहशांतिमंत्रपाठांते रत्नसहितेजलपूर्णेकांस्यपात्रेन्योन्यमवलोक्यशिवंनमेतां ॥ ततोब्राह्मणाभ्यांस दक्षिणेकांस्यपात्रेदत्वान्येभ्यश्चयथाशक्तिदक्षिणांदत्वापुनरुभौशिवंद्विजान्सूर्यंचनत्वा स्वगृहमागत्यपृथग्घोमंकुर्यातां ॥ सचेत्थं ॥ आचमनादिदेशकालस्मरणांतेमयाकृतामुकावलोकनविध्यंगभूतंहोमंकरिष्यइतिसंकल्प्यस्थंडिलेपावकसंज्ञमग्निंप्रतिष्ठाप्य ध्यात्वान्वादध्यात् ॥ सामान्यप्रधानोत्कीर्तनांतेअग्निंवायुंसूर्यंप्रजापतिंचतिलैःप्रत्येकं २७ अंगहोमेवरुणंद्विरित्याद्याज्यभाग होमांतव्यस्तसमस्तव्याहृतिभिस्तिलान्हुत्वाहोमशेषंसमाप्यशक्त्याविप्रान्संभोज्यकर्मसमाप्यबांधवैःसहभुंजीत ॥ इतिशांतिः ॥

॥ ३३१ ॥ जीवतोमृतिवार्ताश्रवणेविधानम् ॥

“ श्रीः ॥ वि० मा० गर्गसंहितायां ॥ दुष्टस्थानेयदापुंसोभवेत्क्रूरोनभश्चरः ॥ प्रकोपोवादैवतस्यतदाविघ्नोभिजायते ॥ मृतएवेतिवार्तास्यात्सर्वदेशेदुरत्यया ॥ विधानंतत्रकर्तव्यंनरेणहितमिच्छता ॥ आहूयब्राह्मणान्भक्त्याचतुर्वेदपरायणान् ॥ स्नात्वा तैलेनशुद्धेनपूजयेत्कुलदेवतां ॥ पितृन्संतर्प्यविधिवत्स्वस्तिवाच्याद्विजोत्तमाः ॥ जुहुयाद्विधिवद्वह्नाविंद्रप्रीत्यैसमाहितः ॥स्वादिष्ठयेतिमंत्रेणजुहुयादयुतंसुधीः ॥ पायसंसर्पिषायुक्तंप्रधानंद्रव्यमुत्तमं ॥ मूर्तिमिंद्रस्यहेम्नस्तुपीठेदेवतरोःशुभे ॥ पूजितांविधिवद्भक्त्याआचार्यायनिवेदयेत् ॥ हुत्वास्विष्टकृतंविद्वान्गांचदद्यात्पयस्विनीं ॥ तैलंदद्याद्विजातिभ्योविघ्ननाशायभूरिशः ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाच्छतंवाशक्त्यपेक्षया ॥ आत्मनस्त्वायसींमूर्तिंपलैस्तुदशभिःकृतां ॥ तैलाभ्यक्तांततोदद्याद्ब्राह्मणायसदक्षिणां ॥ तत्रमंत्रौ ॥ सहस्राक्षमहाबाहोसर्वविघ्नविनाशन ॥ अनेनमूर्तिंदानेनसुप्रीतोभवमेसदा ॥ अपमृत्युविनाशायमूर्तिंमे

तांददाम्यहं ॥ तुष्टेनमृत्युनानेनपातकंमेव्यपोहतु ॥ ततःपुण्यस्त्रियोवृद्धाविप्राश्चगुरवस्तथा ॥ नीराजनंतुदुर्वार्ताहरणायपुनः पुनः ॥ ततोभिषेचनंकुर्युर्दुर्वार्तापीडितस्यतु ॥ वृद्धान्प्रणमतस्तस्यदद्युराशीर्वचोद्विजाः ॥ शतंजीवेत्यादयआशीर्मंत्राः ॥ ग्रहं तुपूजयेद्दुष्टंप्रणमेत्कुलदेवतां ॥ एवंकृतेविधानेचविघ्नःकोपिनजायते" ॥ योजीवन्नेवस्वस्यमृतवार्तांश्रृणुयात्सआहिताग्निश्चेदग्नयेसुरभिमतेवाष्टाकपालेनेष्टिंकुर्यात् ॥ तत्रममस्वमृतिवार्ताश्रवणसूचितसकलानिष्टनिरसनद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं सौरभिमतेष्ट्यायक्ष्यइतिसंकल्पः ॥ गृह्याग्निमांस्तुलौकिकेग्नौस्थालीपाकंकुर्यात् ॥ इतिजीवतोमृतिवार्ताश्रवणेविधानम् ॥ ॥ छ ॥

॥ ३३२ ॥ कृतौर्ध्वदेहिकस्यसंग्रहविधिः ॥

श्रीः ॥ यस्यमृतिवार्ताश्रवणेनौर्ध्वदेहिकमपिकृतंतस्यपुनरागमनेसंग्रहप्रकारउच्यते ॥ संग्राह्यापेक्षयावयोधिकःपित्रादिर्देशकालौस्मृत्वाअमुकगोत्रस्यामुकशर्मणःपैतृमेधिककरणोत्तरंपुनरागतस्यसंग्रहसिद्धिद्वाराश्रीपरमे० संग्रहविधिंकरिष्यइतिसंकल्प्य घृतकुंडेमज्जयित्वासुलग्नेउत्थाप्यपुनर्देशकालौस्मृत्वाअमुकगोत्रस्यामुक० जातकर्मादिसंस्कारान्करिष्येइतिसंकल्प्यगणेशपूजादिनांदीश्राद्धांतेजातकर्मादिचौलांतान्संस्कारांस्तल्लोपप्रायश्चित्तंवाकृत्वापुनरुपनयनंविधाय त्रिरात्रंव्रतचर्यांकारयित्वाबह्वृचश्चेन्मेधाजननमपिकुर्यात् ॥ संस्कार्यस्तुवेदव्रतलोपप्रायश्चित्तंसमावर्तनंचविधायपूर्वपत्न्यासहविवाहहोमंगृहप्रवेशहोमंचकुर्यात्॥ अयंविधिरनाहिताग्नेः ॥ आहिताग्नेस्तुश्रौताग्न्याधानाद्यधिकमस्ति ॥ स्त्रीणांतुप्रथमस्थालीपाकोब्राह्मणद्वाराकार्यः ॥ उपनयनादिसमावर्तनांतंनास्ति ॥ सुवासिनीचेत्पतिनासहविवाहहोमादीतिविशेषः ॥ शूद्राणामप्येवं ॥ एवंकृतेकर्माधिकारः ॥ इति ॥

इत्थंक्रमेणविविधाअनवाःप्रयोगाःसंयोजितामुखजकर्मसमुच्चयेस्मिन् ॥ सर्वांतरस्थजगदीशकृपाकटाक्षान्न्यूनातिरिक्तमखिलंपरिपूर्णमस्तु ॥ जगदीशप्रेरणयाकियतांकृतिनामपि ॥ क्लृप्तेसमुच्चयेतार्तीयीकोभागोभृतोऽभवत् ॥ ॥ ७ ॥

॥ समाप्तमिदंतृतीयंव्रतोद्यापनादिमिश्रप्रकरणम् ॥ ३ ॥

और्ध्वदेहिकाद्यंतिमप्रकरणम्।

॥ ३३३ ॥ हिरण्यकेशीअंत्येष्टिपद्धतिः ॥

श्रीः॥आदौसर्वप्रायश्चित्तं॥इंद्रियचापल्यरहितःब्राह्मणानामनुज्ञामादायस्वयमुपोष्यअन्नत्यागेननियतात्माप्रायश्चित्तं कुर्यात्॥ तथाचस्मृत्युक्तमपिकृच्छ्रचांद्रायणप्राजापत्यादिकंयावदात्मशुद्धिंचमन्यतेतावद्यथाशक्तिप्रत्याम्नायेनकुर्यात् ॥ तथाचज्ञाताज्ञातसर्वपातकोपपातकनिबर्हणार्थंसर्वप्रायश्चित्तंषडब्दंत्र्यब्दंसार्धाब्दंवाकुर्यात् तत्रप्रत्याम्नायकल्पंनशक्त्यनुसारेण ॥ सत्यांशक्तौहीनप्रत्याम्नायकल्पनंनकर्तव्यं ॥ चांद्रायण[1]प्रत्याम्नायस्तुप्राजापत्यत्रयं ॥ तत्रप्राजापत्यप्रत्याम्नायस्तुअयुतंगायत्रीजपः, द्वादशब्राह्मणभोजनं, गोदानं, तदशक्तौगोनिष्क्रय[2]द्रव्यदानं, गायत्र्याव्याहृतीभिःप्रणवेनवासहस्रंतिलहोमः, तीर्थयात्रोद्देशेनपद्भ्यांयोजनमात्रगमनं, शुष्ककेशस्यद्वादशस्नानानि, केषांचिन्मतेतुरुद्रैकादशिनी ॥ त्रिंशत्प्राजापत्यात्मकंएकंअब्दं ॥ ॥

---

[1] सुवर्णरूप्यनिष्कतदर्धतदर्धानांगोमूल्यानांशक्त्यादानमुक्तंतत्रनिष्कश्चलोकशास्त्रयोरेकवाक्यतायांमाषाः ४० तदर्धं २० तदर्धं १० वामुख्यं सुवर्णं तदशक्तौरजतंग्राह्यं ॥ त्रिंशत् ३० प्राजापत्यात्मकमेकमब्दं ॥ क्वचित्ताम्रकार्षापणोपिप्राजापत्यप्रत्याम्नायत्वेननिर्दिष्टोस्ति ॥

[2] गोरेकाहोदवासोप्ययुतपरिमितोवेदमातुर्जपोवाधान्याज्येध्मैस्तिलैर्वादशशतहवनंयोजनंतीर्थयात्रा ॥ स्नानानिद्वादशाथस्वशनवितरणंतावतां ब्राह्मणानांप्रत्याम्नायास्तुकृच्छ्रेअसुयुगलशतंरुद्रिकायाजपोपि ॥

॥ ३३४ ॥ सर्वप्रायश्चित्तप्रयोगः ॥

शुभदिवसेपर्षदंपरिकल्प्यकृतस्नानःक्लिन्नवासाआचम्यपवित्रपाणिःप्राणानायम्यहस्तेकुशान्गोवृषनिष्क्रयंगृहीत्वात्रिवारंपर्षदं प्रदक्षिणीकृत्य समस्तसंपदितिश्लोकचतुष्टयंपठन्साष्टांगंप्रणमेत् ॥ पर्षल्लक्षणमाहयाज्ञवल्क्यः ॥ चत्वारोवेदधर्मज्ञाःपर्षत्त्रैविद्यमेववा ॥ साब्रूतेयंसधर्मःस्यादेकोवाध्यात्मवित्तमः ॥इति ॥ ततःसभ्यैःकिंतेकार्य[1]मितिपृष्टेउत्थाय ॥ आचम्यप्राणानायम्यतिथ्यादिसंकीर्त्यकरिष्यमाणसर्वप्रायश्चित्तांगत्वेन इदंयथाशक्तिगोवृषनिष्क्रयद्रव्यंसभ्येभ्योदातुमहमुत्सृजेइत्युत्सृज्यगोवृषनिष्क्रयद्रव्यंपर्षदग्रेनिधाय करद्वयंसंपुटीकृत्यतिष्ठन्वदेत् ॥अमुकगोत्रोत्पन्नस्यामुकशर्मणःममजन्मप्रभृत्यद्ययावत्ज्ञानाज्ञानकामाकामसकृदसकृत्कृतकायिकवाचिकमानसिकसांसर्गिकस्पृष्टास्पृष्टभुक्ताभुक्तपीतापीतसकलपातकातिपातकोपपातकलघुपातकसंकरीकरणमलिनीकरणापात्रीकरणजातिभ्रंशकरप्रकीर्णकपातकानांमध्येसंभावितपातकानांमहापातकव्यतिरिक्तानांनिरासार्थंअस्मिन्काले[2]शरीरशुद्ध्यर्थंचानुग्रहंकृत्वाप्रायश्चित्तमुपदिशंतुभवंतःइति ॥ ततस्तान्प्रार्थयेत् ॥ सर्वेधर्मविवेक्तारोगोप्तारः सकलाद्विजाः ॥ ममदेहस्यसंशुद्धिंकुर्वंतुद्विजसत्तमाः ॥ मयाकृतंमहाघोरंज्ञातमज्ञातकिल्बिषं ॥ प्रसादःक्रियतांमह्यंशुभानुज्ञांप्रयच्छथ ॥पूज्यैःकृतःपवित्रोहंभवेयंद्विजसत्तमैः ॥ इतिश्लोकान्पठित्वामामनुगृह्णंतुभवंतःइतिपर्षदंसाष्टांगंप्रणमेत् ॥ तत

---

१ किंतेकार्यंवदास्माकंकिंवामृगयसेद्विज ॥ तत्त्वतोब्रूहिसकलंसत्यंहिगतिरात्मनः॥ अस्माकंब्राह्मणानांतुसत्यमेवपरंबलं॥ यदिचेद्वक्ष्यसेसत्यंनियतंप्राप्स्यसेशुभं ॥ यद्यागतोस्यसत्वेनतत्त्वंशुद्ध्यसिकर्हिचित् ॥ एवंतैःसमनुज्ञाप्यसर्वंब्रूयादशेषतः ॥ पापीविख्यापयेत्पापंदत्वाधेनुंतथावृषं ॥

२ तथाअग्न्याधानाधिकारदिवसप्रभृतिनिश्चिताधानदिनपर्यंतंअनाहिताग्नितजनितदोषनिबर्हणार्थं(मरणकालेशुद्ध्यर्थं)इत्यादियथानिमित्तमूहःकार्यः

स्तेतमुत्सार्यतस्यशरीरद्रव्यादिशक्तिं उत्तममध्यमादिपक्षांश्चविचार्य अस्मिन्पक्षेअयंशक्तइतिनिश्चित्यतैःतथेत्युक्ते उत्थाय (ममाद्यकरिष्यमाणसर्वप्रायश्चित्तांगत्वेनसरस्वतीपूजनंअनुवादकपूजनंचकरिष्यइतिसंकल्प्य प्रणोदेवीसरस्वतीति चंदनपुष्पादिभिःपुस्तकपूजांविधायनिबंधपूजांगत्वेनकिंचिद्द्रव्यंनिबंधाग्रेस्थापयित्वा॥ सभ्यपूजनंकृत्वा अनुवादकपूजनं ॥ महाविष्णुस्वरूपिणेअनुवादकायब्राह्मणायेदमासनंपाद्यमर्घ्यंगंधाद्युपचारैःपूजांकृत्वापापानुसारेणभृतिरूपांदक्षिणांतस्मैदत्वाकृतांजलिपुटस्तिष्ठेत् ॥ ततःसभ्यास्तस्यपापानुरोधेनयथाशास्त्रंप्रायश्चित्तंसर्वसभ्यसंमतंअमुकप्राजापत्यात्मकंनिश्चित्यानुवादकंश्रावयेयुः ॥ ततोनुवादकः प्रायश्चित्तिनःसभ्योपदिष्टंप्रायश्चित्तमुपदिशति ॥ अमुकगोत्रोत्पन्नस्यामुकशर्मणःतवजन्मप्रभृतिअद्ययावत्ज्ञानाज्ञानकामाकामसकृदसकृत्कृतकायिकवाचिकमानसिकसांसर्गिकज्ञाताज्ञातस्पृष्टास्पृष्टभुक्ताभुक्तपीतापीतसकलपातकातिपातकोपपातकलघुपातकसंकरीकरणमलिनीकरणापात्रीकरणजातिभ्रंशकरप्रकीर्णकपातकानांमध्येसंभावितपातकानांमहापातकव्यतिरिक्तानांपातकानांक्षयोनेनसभ्यैरुपदिष्टेनसर्वप्रायश्चित्तेनअमुकप्राजापत्यप्रत्याम्नायात्मकेनप्राच्योदीच्यांगसहितेनाचीर्णेनतवशुद्धिर्भविष्यति तेनत्वंकृतार्थोभविष्यसि इत्युपदिशेत् ॥ कर्तांततोनिवेदितंप्रायश्चित्तं ॐ भवदनुग्रहःइत्यंगीकुर्यात् ॥ स्त्रियाचेत्तथेत्यंगीकारः ॥ एवंत्रिरुपदिशेत् ॥ त्रिरंगीकुर्यात् ॥ ततःपर्षदंप्रणिपत्यविसर्जयेत् ॥ तस्मिन्दिनेउपवासःकार्यः ॥ ततःकस्यांचिद्रिक्तायांतिथौकृतमाध्याह्निकःदंतधावनकाष्ठंमृद्दूर्वाभस्मपंचगव्यद्रव्यंकुशान्गांआज्यंसमिधःवाससीपलाशपर्णानिपालाशादिपात्रंविष्णुश्राद्धोपस्करद्रव्याणिहिरण्यंगंधाक्षतपुष्पादिपूजासामग्रींशालिग्रामंतुलसीत्येतान्प्राच्यांगसंभारान्संभृत्यसायाह्नेग्रामाद्बहिःगंगादितीर्थसमीपंगत्वाशुचिर्भूत्वा ॥ आचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यअमुकगोत्रोत्प

न्नस्यामुकशर्मणःममजन्मप्रभृत्यद्ययावत्ज्ञाताज्ञातकामाकामसकृदसकृत्कृतकायिकवाचिकमानसिकसांसर्गिकस्पृष्टास्पृष्टभुक्ताभुक्तपीतापीतसकलपातकातिपातकोपपातकलघुपातकसंकरीकरणमलिनीकरणापात्रीकरणजातिभ्रंशकरप्रकीर्णकपातकानांनिरासेनअस्मिन्कालेशरीरशुद्धिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं अमुकप्राजापत्यात्मकप्रायश्चित्तंअमुकप्रत्याम्नायेनप्राच्योदीच्यांगसहितंयथाशक्तिआचरिष्ये॥ इतिसंकल्प्य॥ यानिकानिचपापानिब्रह्महत्यासमानिच ॥ केशानाश्रित्यतिष्ठंतितस्मात्केशान्वपाम्यहं ॥ इतिशिखाकक्षोपस्थवर्जंनखरोमाणिवापयित्वाशुद्ध्यर्थंस्नात्वाद्वादशांगुलकाष्ठेनदंतान्शोधयेत्॥ वनस्पतिग्रहणमंत्रः॥ आयुर्बलंयशोवर्चःप्रजाःपशुवसूनिच ॥ ब्रह्मप्रज्ञांचमेधांचत्वंनोदेहिवनस्पते ॥ इतिकाष्ठमादाय ॥ मुखदुर्गंधिनाशायदंतानांचविशुद्धये ॥ ष्ठीवनायचगात्राणांकुर्वेहंदंतधावनं ॥ इतिदंतान्संशोध्यद्वादशगंडूषान्कृत्वाशुद्ध्यर्थंस्नानंकृत्वादशविधस्नानानिकुर्यात्॥ देशकालावुत्कीर्त्यशरीरशुद्ध्यर्थंदशविधस्नानानिकरिष्ये ॥ तत्रादौभस्मस्नानं॥ भस्मआदाय ईशानायनमइतिशिरसि ॥ तत्पुरुषायनमइतिमुखे ॥ अघोरायनमइतिहृदये ॥ वामदेवायनमइतिगुह्ये ॥ सद्योजातायनमइतिपादयोः ॥ प्रणवेनसर्वांगे ॥ अग्निरितिभस्म ॥ वायुरितिभस्म ॥ जलमितिभस्म ॥ स्थलमितिभस्म ॥ व्योमेतिभस्म ॥ सर्वꣳहवाइदंभस्म ॥ मान॑स्तो॒केतन॑ये॒मान॒आयु॑षि॒मानो॒गोषु॒मानो॑अश्वे॑षुरीरिषः ॥ वी॒रान्मानो॑रुद्रभामि॒तोव॑धीर्ह॒विष्मं॑तो॒नमं॑साविधेमते ॥ सर्वांगेभस्मविलिप्य ॥ आपोहिष्ठामयोभुवः० चनः ॥ इतिजलस्नानं॥ आचम्य॥ अथगोमयस्नानं ॥ ॐ तत्स॑वि॒तुर्वरे॑ण्यं॒भर्गो॑० यात्॥ गंधद्वारांइतिगोमयमादाय ॥ अग्रमग्रंचरंतीनामोषधीनांवनेवने ॥ तासामृषभपत्नीनांपवित्रंकायशोधनं ॥ तन्मेरोगांश्चशोकांश्चनुदगोमयसर्वदा ॥ इतिशिरःप्रभृत्यंगानिविलिप्यस्नात्वाआचम्य ॥ अथमृत्तिकास्नानं ॥ ॐ अश्व॑क्रा॒ंतेर॑थक्रा॒ंते॒वि॒ष्णु

क्रांतेवसुंधरा ॥ शिरसाधारयिष्यामिरक्षस्वमांपदेपदे ॥ भूमिमभिमंत्र्य ॥ भूमिर्धेनुर्धरणीलोकधारिणी ॥ उद्धृतासिवराहेण कृष्णेनशतबाहुना ॥ लोष्टमादाय ॥ सहस्रपरमादेवीशतमूलाशतांकुरा ॥ सर्वꣳहरतुमेपापंदूर्वादुःस्वप्ननाशिनी ॥ इतिदूर्वामभिमंत्र्य ॥ कांडात्कांडात्प्ररोहंतीपरुषःपरुषःपरि ॥ एवानोदूर्वेप्रतनुसहस्रेणशतेनच ॥ दूर्वामादाय ॥ याशतेनप्रतनोषिसहस्रेणविरोहसि ॥ तस्यास्तेदेवीष्टकेविधेमहविषावयं ॥ दूर्वामृदिप्रतिष्ठाप्य ॥ मृत्तिकेहनमेपापंयन्मयादुष्कृतंकृतं ॥ मृत्तिकेब्रह्मदत्तासिकाश्यपेनाभिमंत्रिता ॥ मृत्तिकेदेहिमेपुष्टिंत्वयिसर्वंप्रतिष्ठितं ॥ मृत्तिकेप्रतिष्ठितेसर्वंतन्मेनिर्णुदमृत्तिके ॥ तयाहतेनपापेनगच्छामिपरमांगतिं ॥ मृदमभिमंत्र्य॥ यतइंद्रभयामहेततोनोअभयंकृधि ॥ मघवन्छग्धितवतन्नऊतयेविद्विषोविमृधोजहि ॥ पूर्वेकिंचिल्लोष्टमुत्सृजति ॥ स्वस्तिदाविशस्पतिर्वृत्रहाविमृधोवशी ॥ वृषेंद्रःपुरएतुनःस्वस्तिदाअभयंकरः ॥ दक्षिणे ॥ स्वस्तिनइंद्रोवृद्धःश्रवाःस्वस्तिनःपूषाविश्ववेदाः ॥ स्वस्तिनस्तार्क्ष्योअरिष्टनेमिःस्वस्तिनोबृहस्पतिर्दधातु ॥ पश्चिमे ॥ आपांतमन्युस्तृपलप्रभर्माधुनिःशिमीवाँछरुमाꣳऋजीषी ॥ सोमोविश्वान्यतसावनानिनार्वागिंद्रंप्रतिमानानिदेभुः ॥ उत्तरे ॥ ब्रह्मजज्ञानंप्रथमंपुरस्ताद्विसीमतःसुरुचोवेनआवः ॥ सबुध्नियाउपमाअस्यविष्ठाःसतश्चयोनिमसतश्चविवः ॥ ऊर्ध्वे ॥ स्योनापृथिविभवानृक्षरानिवेशनी ॥ यच्छानःशर्मसप्रथाः ॥ भूमौ ॥ गंधद्वारांदुराधर्षांनित्यपुष्टांकरीषिणीं ॥ ईश्वरीꣳसर्वभूतानांतामिहोपह्वयेश्रियं ॥ आदित्यायदर्शयित्वा ॥ श्रीर्मेभजतु ॥ ललाटमालिप्य ॥ अलक्ष्मीर्मेनश्यतु ॥ प्रदक्षिणंशिरोविलिप्य ॥ विष्णुमुखावैदेवाश्छंदोभिरिमाल्लोकाननपजय्यमभ्यजयन् ॥ मुखे ॥ ओजोग्रीवाभिर्निर्ऋतिमस्थभिः ॥ ग्रीवायां ॥ महाꣳइंद्रोवज्रबाहुःषोडशीशर्मयच्छतु ॥ स्वस्तिनोमघवाकरोतुहंतुपाप्मानंयोस्मान्द्वेष्टि ॥ बाह्वोः ॥ सोमानꣳस्वरणंकृणुहिब्रह्मणस्पते ॥ कुक्षी

वंतंयऔशिजं ॥ कक्ष्योः ॥ शरीरंयज्ञशमलंकुसीदंतस्मिन्त्सीदतुयोस्मान्द्वेष्टि ॥ शरीरं ॥ नाभिर्मेचित्तंविज्ञानं॥ पायुर्मेपचितिर्भसत् ॥ नाभौ ॥ आनंदनंदावांडौमे ॥ भगःसौभाग्यंपसः॥ आंडौ ॥ ऊरुवोरोजः ॥ अरिष्टाविश्वान्यंगानितनूः ॥ ऊर्वोः ॥ जंघाभ्यांपद्भ्यांधर्मोस्मि ॥ त्रिशिराजाप्रतिष्ठितः ॥ जंघयोः ॥ चरणंपवित्रंविततंपुराणंयेनपूतस्तरतिदुष्कृतानि ॥ तेनपवित्रेण शुद्धेनपूताः ॥ अतिपाप्मानमरातिंतरेम ॥ चरणौविलिप्य ॥ इदंविष्णुर्विचक्रमेत्रेधानिदधेपदं ॥ समूढमस्यपांसुरे ॥ त्रीणिपदाविचक्रमेविष्णुर्गोपाअदाभ्यः ॥ ततोधर्माणिधारयन् ॥ द्वाभ्यामधस्तलपादौ ॥ सजोषाइंद्रसगणोमरुद्भिःसोमंपिबवृत्रहन्छूरविद्वान् ॥ जहिशत्रूँरपमृधोनुदस्वाथाभयंकृणुहिविश्वतोनः ॥ दूर्वासहितंमृच्छेषंशिरसिनिधाय ॥ सुमित्रानआपओषधयःसंतु ॥ इत्यद्भिरात्मानमासिच्य ॥ उदकमादायतांदिशंक्षिपंति ॥ दुर्मित्रास्तस्मैभूयासुः ॥ प्रथमं ॥ योस्मान्द्वेष्टि ॥ द्वितीयं ॥ यंचवयंद्विष्मः ॥ तृतीयंनिक्षिप्य ॥ ततःस्नात्वाचम्य ॥ इतिमृत्तिकास्नानं॥ ॥ अथगोमूत्रस्नानं ॥ ॐ तत्सवितुर्वरेण्यं० दयात्॥ शिरःप्रभृतिगोमूत्रमालिंपति ॥ स्नात्वा ॥ ततोगोमयस्नानं ॥ गंधद्वारांदुराधर्षां० श्रियं ॥ सर्वांगेगोमयमालिप्य ॥ स्नात्वा ॥ अथपयःस्नानं ॥ आप्यायस्वसमेतुतेविश्वतःसोमवृष्णियं॥ भवावाजस्यसंगथे॥ सर्वांगेदुग्धमालिप्य ॥ स्नात्वा ॥ अथदधिस्नानं ॥ दधिक्राव्णोअकारिषंजिष्णोरश्वस्यवाजिनः ॥ सुरभिनोमुखाकरत्प्रणआयूंषितारिषत् ॥ सर्वांगेदध्यालिप्य ॥ स्नात्वा ॥ अथघृतस्नानं ॥ शुक्रमसिज्योतिरसितेजोसि ॥ सर्वांगेघृतमालिप्य॥ स्नात्वा॥ अथकुशोदकस्नानं॥ देवस्यत्वासवितुःप्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यांपूष्णोहस्ताभ्यां ॥ कुशमिश्रोदकेनसर्वांगमालिप्य ॥ स्नात्वाचम्य ॥ अथवारुणस्नानं ॥ जलसमीपंगत्वा ॥ ॐ हिरण्यशृंगंवरुणंप्रपद्येतीर्थमेदेहियाचितः ॥ यन्मयाभुक्तमसाधूनांपापेभ्यश्चप्रतिग्रहः ॥ यन्मेमनसा

वाचाकर्मणावादुष्कृतंकृतं ॥ तन्नइंद्रोवरुणोबृहस्पतिःसविताचपुनंतुपुनःपुनः ॥ नमोग्नयेप्सुमतेनमइंद्रायनमोवरुणायनमोवारुण्यैनमोद्भ्यः ॥ यदपांक्रूरंयदमेध्यंयदशांतंतदपगच्छतात् ॥ अत्याशनादतीपानाद्यच्चउग्रात्प्रतिग्रहात् ॥ तन्नोवरुणोराजापाणिनांह्यवमर्शतु ॥ सोहमपापोविरजोनिर्मुक्तोमुक्तकिल्बिषः ॥ नाकस्यपृष्ठमारुह्यगच्छेद्ब्रह्मसलोकतां ॥ यश्चाप्सुवरुणःसपुनात्वघमर्षणः ॥ तीक्ष्णदंष्ट्रमहाकायकल्पांतदहनोपम ॥ भैरवायनमस्तुभ्यमनुज्ञांदातुमर्हसि ॥ सागरस्यतुनिश्वासोदंडहस्तोसुरांतकः ॥ जगत्स्रष्टाजगन्मर्दीनमामित्वांसुरेश्वर ॥ इमंमंत्रंसमुच्चार्यतीर्थेस्नानंसमाचरेत् ॥ अन्यथातत्फलस्यार्धंतीर्थेशोहरति ध्रुवं ॥ ततःनाभिमात्रजलेगत्वा ॥ इमंमेगंगेयमुनेसरस्वतिशुतुद्रिस्तोमꣳसचतापरुष्णिया ॥ असिक्रियामरुद्वृधेवितस्तयार्जीकीयेशृणुह्यासुषोमया ॥ इतिपाणिनोदकमावर्त्य ॥ ऋतंचसत्यंचाभीद्धात्तपसोध्यजायत ॥ ततोरात्रिरजायतततःसमुद्रोअर्णवः ॥ समुद्रादर्णवादधिसंवत्सरोअजायत ॥ अहोरात्राणिमिदधद्विश्वस्यमिषतोवशी ॥ सूर्याचंद्रमसौधातायथापूर्वमकल्पयत् ॥ दिवंचपृथिवींचांतरिक्षमथोसुवः ॥ इतित्र्यावृतातृचेनाघमर्षणेनत्रीन्प्राणायामान्कृत्वा ॥ सपवित्रैःपाणिभिःआपोहिष्ठामयोभुवइतितिसृभिर्हिरण्यवर्णाःशुचयःपावकाइतिचतसृभिःपवमानःसुवर्जनइतिचैतेनानुवाकेनप्रत्यृचंमार्जयित्वा ॥ स्नात्वा (स्त्रीशूद्राणाममंत्रकस्नानानि) स्नानांगतर्पणंकुर्यात् ॥ ब्रह्मादयोयेदेवाः ॥ तान्देवाꣳस्तर्पयामि ॥ भूर्देवाꣳस्तर्पयामि ॥ भुवोदेवाꣳस्तर्पयामि ॥ सुवर्देवाꣳस्तर्पयामि ॥ भूर्भुवःसुवर्देवाꣳस्तर्पयामि ॥ ततोनिवीति ॥ विश्वामित्रादयोयऋषयः ॥ तानृषीꣳस्तर्पयामि ॥ भूर्ऋषीꣳस्तर्पयामि ॥ भुवर्ऋषीꣳस्तर्पयामि ॥ सुवर्ऋषीꣳस्तर्पयामि ॥ भूर्भुवःसुवर्ऋषीꣳस्तर्पयामि ॥ प्राचीनावीती ॥ वैशंपायनादयोयेपितरः ॥ तान्पितृꣳस्तर्पयामि ॥ भूःपितृꣳस्तर्पयामि ॥ भुवःपितृꣳस्तर्पयामि ॥ सुवःपितृꣳस्तर्प

यामि ॥ भूर्भुवःसुवःपितॄꣳस्तर्पयामि ॥ यज्ञोपवीती ॥ यन्मयादूषितंतोयंशारीरमलसंभवात् ॥ तद्दोषपरिहारार्थंयक्ष्माणंतर्पयाम्यहं ॥ इतिजलाद्बहिर्भूमावुदकंनिनयति ॥ उत्तीर्याहतेवाससीपरिधाय ॥ शुचीं॑वोह॒व्याम॑रुत॒ःशुची॑नां ॥ शुचि॑ꣳहिनोम्यध्व॒रꣳशुचि॑भ्यः ॥ ऋ॒तेन॑स॒त्यमृ॑त॒साप॑आयन् ॥ शुचि॑जन्मान॒ःशुच॑यःपाव॒काः ॥ अ॒ग्निःशुचि॑व्रततम॒ःशुचि॒र्विप्र॒ःशुचि॑ःक॒विः ॥ शुचीरो॑चत॒आहु॑तः ॥ उद॑ग्ने॒शुच॑य॒स्तव॑शु॒क्राभ्राज॑न्तईरते ॥ तव॒ज्योतीꣳष्य॒र्चय॑ः ॥ इतिवाससीअद्भिःप्रोक्ष्य ॥ दे॒वस्य॑त्वासवि॒तुःप्र॑स॒वे॑ऽश्विनो॑र्बा॒हुभ्या॑पू॒ष्णोहस्ता॑भ्या॒माद॑दे ॥ इतिवाससीआदाय ॥ तच्चक्षु॑र्दे॒वहि॑तंपु॒रस्ता॑च्छु॒क्रमु॒च्चर॑त् ॥ पश्ये॑मश॒रद॑ःश॒तंजीवे॑मश॒रद॑ःश॒तंनंदा॑मश॒रद॑ःश॒तंमोदा॑मश॒रद॑ःश॒तंभवा॑मश॒रद॑ःश॒तꣳशृ॒णवा॑मश॒रद॑ःश॒तंप्रब्र॑वामश॒रद॑ःश॒तमजी॑ताःस्यामश॒रद॑ःश॒तंज्योक्च॒सूर्यं॑दृ॒शे ॥ इत्यादित्यायदर्शयित्वा ॥ आ॒वहं॑तीवितन्वा॒ना ॥ कु॒र्वा॒णाचीर॑मा॒त्मन॑ः ॥ वासा॑ꣳसि॒मम॒गाव॑श्च ॥ अ॒न्न॒पा॒नेच॑सर्व॒दा ॥ ततो॑मे॒श्रिय॒माव॑ह ॥ इतिवासःपरिधाय ॥ द्विराचम्यभस्मधारणंकृत्वा शुचिःपूतोभवतीतिविज्ञायते ॥ इतिदशविधस्नानानि ॥ ॥ अथविष्णुश्राद्धं ॥ गोमयेनोपलिप्तायांभूमौप्राङ्मुखउपविश्यदर्भासनोदर्भपाणिः आचम्यप्राणानायम्यकरिष्यमाणसर्वप्रायश्चित्तप्राच्यांगविहितंविष्णुश्राद्धंकरिष्ये इति[१]संकल्प्य ॥ तत्रपंचोपचारैःषोडशोपचारैर्वामहाविष्णुंसंपूज्य ॥ चतुरोब्राह्मणानाहूयप्राङ्मुखानुपवेश्य ॥ भवद्भिः अस्मिन्विष्णुश्राद्धेक्षणःक्रियतां ॥ ॐ तथेतिप्रतिवचनं ॥ एवंप्रतिब्राह्मणंक्षणंदत्वा ॥ विष्णुश्राद्धेब्राह्मणायेदमासनं इतिसर्वेषां ॥ विष्णुश्राद्धेब्राह्मणायेदंपाद्यं विष्णुश्राद्धेब्राह्मणायेदंअर्घ्यंस्वाहानमः विष्णुश्राद्धेब्राह्मणायएषगंधः पूजार्थेतुलसीपत्रं एषधूपः एषदीपः पवित्रार्थेइमौकुशौ फलार्थेपूगफलं अलंकारा

---

[१] अत्रतदंगंश्रीमहाविष्णुपूजनंकरिष्यइतिविष्णोर्नुकमित्यनेनश्रीमहाविष्णवेइतिवापूजनाचारः ।

र्थेकिंचिद्धिरण्यंआच्छादनार्थेतुलसीपत्रमाच्छादनं ॥ युवा॑सु॒वासा॒ःपरि॑वीत॒आगा॒त्सउ॒श्रेया॑न्भवति॒जाय॑मानः ॥ तंधीरा॑सःक॒वय॒उन्न॑यंतिस्वा॒धियो॒मन॑सादेव॒यंत॑ः ॥ विष्णुरूपद्विजेभ्यःएतेआसनाद्यत्रगंधपुष्पधूपदीपाच्छादनांताःपंचोपचाराःसर्वेपरिपूर्णाभवंतुइतिसंप्रार्थ्य ॥ ततोब्राह्मणाग्रेआमान्नानिप्रतिष्ठाप्य प्रोक्ष्यतूष्णींपरिषिच्यब्राह्मणहस्तमादाय इदंआमंयथासोपस्करं निष्क्रयद्रव्यंवा परिविष्टंश्रीमहाविष्णुप्रीत्यर्थंअस्यब्राह्मणस्यआतृप्तेःस्वाहानमः ॥ एवंप्रतिब्राह्मणंआमंनिवेद्य ॥ ततःअंजलिनोदकमादायतिष्ठन्त्सन् ॥ एकोविष्णुर्महद्भूतंपृथग्भूतान्यनेकशः ॥ त्रीन्लोकान्व्याप्यभूतात्माभुंक्तेविश्वभुगव्ययः ॥ अनेन विष्णुश्राद्धेआमसमर्पणेनभगवान्सकलपापापहमहाविष्णुःप्रीयतांइतिजलमुत्सिंचति ॥ ततःअस्यश्राद्धस्यप्रतिष्ठाफलसिध्यर्थं ब्राह्मणेभ्योदक्षिणाप्रदानंकरिष्येइतिसंकल्प्य दक्षिणांदत्वाकर्मसाद्गुण्यायविष्णुंस्मरेत् ॥ अनेनविष्णुश्राद्धेनपापापहमहाविष्णुः प्रीयतांनमम ॥ इतिविष्णुश्राद्धं ॥ अथगोदानं ॥ ब्राह्मणंगांचउक्तविधिनासंपूज्य ॥ गोपुच्छंब्राह्मणहस्तेदत्वा ॥ गवामंगेषु तिष्ठंतिभुवनानिचतुर्दश ॥ यस्मात्तस्माच्छिवंमेस्यादिहलोकेपरत्रच ॥ इतिमंत्रमुच्चार्य ॥ अमुकगोत्रोत्पन्नायअमुकशर्मणेब्राह्मणायइमांगांरुद्रदैवत्यांपापापहमहाविष्णुप्रीत्यर्थंसर्वप्रायश्चित्तपूर्वांगत्वेनतुभ्यमहंसंप्रददेनममेतिवदेत् ॥ ततोब्राह्मणः ॥ देवस्यत्वास० प्रतिगृह्णामीतिप्रतिग्रहः ॥ कृतगोदानसांगतासिद्ध्यर्थंकिंचिद्द्रव्यंदक्षिणात्वेनदद्यात् ॥ अथवागोनिष्क्रयद्रव्यंवा तेनैवमंत्रेणदद्यात् ॥ इतिआद्यगोदानं ॥ (स्त्रीशूद्राणांहोमोनास्ति ॥ पुत्रेणब्राह्मणद्वारावाहोमःकार्यइतिकेचित्) अथाद्यहोमः ॥ सर्वप्रायश्चित्तपूर्वांगविहितहोमंकरिष्ये ॥ इतिसंकल्प्य ॥ तदंगंउद्धननादिविट्ट्नामानमग्निंप्रतिष्ठापयामीतिप्रतिष्ठाप्य प्रोक्षितेंधनानिनिक्षिप्यवेणुधमन्याप्रबोध्यध्यायेत् ॥ ॐ च॒त्वारि॒शृंगा॒त्र० वरदोभव ॥ समित्रयमादाय ॐ श्रद्धएहीत्यादिप्राणायामांतं

कृत्वा ॥ सर्वप्रायश्चित्तप्राच्यांगहोमकर्मणियायक्ष्यमाणादेवतास्ताःसर्वाःपरिग्रहीष्यामि ॥ तूष्णीमिध्मेनयक्ष्ये ॥ प्रधानहोमेमहाविष्णुंसमस्तव्याहृतिमंत्रेण अष्टाविंꣳशत्याज्याहुतिभिर्यक्ष्ये ॥ प्रायश्चित्तहोमे अग्निंवायुंसूर्यंप्रजापतिंचप्रत्येकमाज्येनैतादेवताःसद्योयक्ष्ये ॥ ॐभूर्भुव॒ःसुव॒ःस्वाहा॑ ॥ इत्यन्वाधानसमिधोग्नावाधाय ॥ प्रजापतयइदं ॥ ए॒षहिदे॒वःप्र॒॰मुखः ॥ यथा॑हु॒तद्धं॑स॰ आयु॑ः ॥ परिस्तीर्य ॥ मयि॑गृह्णा॒म्यग्रे॑॰ परा॑गात् ॥ उत्तरेणाग्निंदर्भानास्तीर्यपात्राण्यासादयेत् ॥ दर्वींआज्यस्थालींप्रोक्षणींअष्टाविंꣳशतिसमित्कमिध्मंबर्हिःउपवेषंसंमार्गदर्भान्अवज्वलनदर्भान्आज्यंचासादयामि ॥ पवित्रकरणादिप्रोक्षणीःसꣳस्कृत्य ॥ पात्राणि प्रोक्ष्य ॥ दर्वींनिष्टपनादिपवित्रेग्नावाधाय ॥ अदि॒तेनु॑मन्यस्व अनु॑म॒तेनु॑॰ देव॑सवि॒तःप्रसु॑व ॥ आज्येनेध्ममभिघार्य हस्तेनेध्मंजुहोति ॥ प्र॒जा॑पतये॒स्वाहा॑ ॥ प्रजापतयइदं॰ ॥ अथदर्व्या॑जुहोति ॥ ॐ भूर्भुव॒ःसुव॒ःस्वाहा॑ ॥ विष्णवइदं॰ ॥ इत्यष्टाविंशतिवारꣳहुत्वा ॥ यथा॑हु॒त॰युः ॥ अथप्रायश्चित्तहोमः ॥ ॐ भूःस्वाहा॑ ॥ अग्नयइदं॰ ॥ भुव॒ःस्वाहा॑ ॥ वायवइदं॰ ॥ सुव॒ःस्वाहा॑ ॥ सूर्यायेदं॰ ॥ भूर्भुव॒ःसुव॒ःस्वाहा॑ ॥ प्रजापतयइदं॰ ॥ परिस्तरणान्युत्तरेविसृजेत् ॥ अदि॒तेन्व॑मꣳस्थाः ॥ अनु॑म॒तेन्वमꣳ॰ ॥ सर॑स्व॒तेन्व॑॰ ॥ देव॑सवि॒तःप्रासा॑वीः ॥ यज्ञ॒नम॑स्ते॰ उप॑ते॒नम॑ः ॥ सर्वमंत्रेषुतिष्ठति ॥ मेधावीतेजस्वीवर्चस्वीब्रह्मवर्चस्वी आयुष्मान्भूयासं ॥ स्वस्ति ॥ श्रद्धांमेधांयशःप्रज्ञांविद्यांबुद्धिंश्रियंबलं ॥ आयुष्यंतेजआरोग्यंदेहिमेहव्यवाहन ॥ प्रमादात्कुर्वतांकर्म॰ श्रुतिः ॥ इतिसंप्रार्थ्यअग्निंसंपूज्य ॥ अनेनसर्वप्रायश्चित्तप्राच्यांगविहितहोमाख्येनकर्मणाभगवान्सकलपापापहमहाविष्णुःप्रीयतांनमम ॥ तत्सद्ब्रह्मार्पणमस्तु ॥ वष॑ट्तेविष्ण॒वास॰ सदा॑नः ॥ विष्णवेनमः ३ ॥ गच्छगच्छसुरश्रेष्ठस्वस्थानेपरमेश्वर ॥ यत्रब्रह्मादयोदेवास्तत्रगच्छहुताशन ॥ इत्यग्निविसर्गंकुर्यात् ॥ इतिप्राच्यांगविधिः ॥ ॥ छ ॥

॥ ३३५ ॥ ब्रह्मकूर्चविधिः ॥

तत्रप्रयोगः ॥ आघारवत्तंत्रंआपूर्विकंवा ॥ आचम्यदेशकालौसंकीर्त्यममशरीरगतसकलकल्मषनाशार्थंब्रह्मकूर्चविधिनापंचगव्याशनंकरिष्ये ॥ तदंगंविहितहोमंकर्तुंस्थंडिलादिसकलंकर्मकरिष्ये ॥ विट्नामानमग्निंप्रतिष्ठाप्य ॥ प्रज्वाल्य ॥ चत्वारिशृंगेतिध्यात्वासमित्त्रयमादाय ॥ श्रद्धएहीत्यादिप्राणायामांतंकृत्वा ब्रह्मकूर्चहोमकर्मणियायक्ष्यमाणादेवतास्ताःसर्वाःपरिग्रहीष्यामि ॥ तूष्णीमिध्मेन ॥ वैशेषिकप्रधानहोमे ॥ अग्निंपंचगव्येन सोमंपंच॰ विष्णुंत्रिःपंच॰ रुद्रंपंच॰ सवितारंपं॰ ब्रह्माणंपंच॰ परमात्मानंपंचगव्येनयक्ष्ये ॥ प्रायश्चित्तहोमे ॥ अग्निंवायुंसूर्यंप्रजापतिंचप्रत्येकमाज्येनएतादेवताःसद्योयक्ष्ये ॥ ॐ भूर्भुवःसुवःस्वाहा इत्यन्वाधानसमिधोग्नावाधाय ॥ प्रजापतयइदं ॥ ततःए॒षहिदे॒वःप्र॒॰मुखः ॥ यथा॑हु॒तद्व॑॰ आयुः ॥ परिस्तीर्य ॥ मयिगृह्णा॰ परागात् ॥ उत्तरेणाग्निंदर्भानास्तीर्यपात्राण्यासादयेत् ॥ दर्वींप्रोक्षणींआज्यस्थालींपालाशादिपंचगव्यकरणपात्रं ॥ इध्मंबर्हिःनीलायागोर्मूत्रं कृष्णायाःगोमयं ताम्रायाःपयः श्वेतायाःदधि कपिलायाःघृतं कुशमिश्रंउदकं सप्तदर्भमयंकूर्चं यज्ञियकाष्ठनिर्मितमंथां उपवेषं संमार्गदर्भान् अवज्वलनदर्भान् आज्यंचासादयामि ॥ पवित्रकरणादिपात्रप्रोक्षणांतेपालाशादिपात्रेपवित्रेनिधाय तस्मिन्पवित्रांतर्हितेपंचगव्यपात्रेपंचगव्यानिवक्ष्यमाणमंत्रैर्निर्वपति ॥ ॐ तत्स॑वि॒तुर्व॑रे॰ या॑त् ॥ इतिपलमात्रंगोमूत्रंनिर्वपति ॥ गं॒ध॒द्वा॒रां॰ श्रियँ ॥ अंगुष्ठार्धमात्रंगोमयंनि॰ ॥ आप्या॑यस्व॒समें॰ ग॒थे ॥ सप्तपलमितंक्षीरंनिर्व॰ ॥ दधि॒क्राव्णों॰ रिषत् ॥ पलत्रयमितंदधिनि॰ ॥ शुक्रम॑सि॒ज्योति॑रसि॒तेजोंसि ॥ पलमात्रंघृतंनि॰ ॥ दे॒वस्य॑त्वासवि॒तुःप्र॑स॒वे॰ हस्ता॑भ्यां ॥ पलमात्रंकुशोदकंनिर्वपति ॥ मंथामादत्तेसव्यकृता ॥ पंचगव्यपात्रस्थपवित्रमादायआज्यस्था

ल्यांनिधाय ॥ आपो॒हिष्ठाम॑० चनः ॥ इतिपंचगव्यंमश्नाति ॥ दर्वीनिष्टपनादिआज्येनसहपंचगव्यस्योल्मुकेनत्रिःपर्यग्निकरणं ॥
उल्मुकनिरसनादिपवित्रेग्नावाधाय ॥ पंचगव्यपात्रंबर्हिंषिआज्यस्थाल्याउत्तरतोनिधाय ॥ अदि॒तेनु॑मन्यस्व ॥ अनु॑म॒ते० ॥
सर॑स्व॒ते० ॥ देव॑सवि॒तःप्रसु॑व ॥ आज्येनेध्ममभिघार्यनवसमित्कमिध्ममादायजुहोति ॥ प्रजापतयेस्वाहाप्रजापतयइदं० ॥
आसादितकूर्चमादायतेनैवोद्धृत्यपंचगव्यहोमंकरोति ॥ ॐ अ॒ग्नये॒स्वाहा॑ अग्नयइदं० ॥ सोमा॑य॒स्वाहा॑ सोमायेदं० ॥ इरा॑वती
धेनु॒मती॒हिभूत॑ꣳसू० ॥ म॒यूखै॒ःस्वाहा॑ ॥ विष्णवइदं० ॥ इ॒दंविष्णु॒र्विच॑क्रमे० सु॒रेस्वाहा॑ ॥ विष्णवदं० ॥ विष्णो॒र्नुकं॑वी॒र्या॑णि॒० ॥
गा॒यःस्वाहा॑ ॥ विष्णवइदं० ॥ मान॑स्तो॒केतन॑ये॒० विधेमते॒स्वाहा॑ ॥ रुद्रायेदं० ॥ तत्स॑वि॒तुर्व॑० या॒त्स्वाहा॑ ॥ सवित्रइदं० ॥
ब्रह्म॑जज्ञा॒नंप्र० वि॒वःस्वाहा॑ ॥ ब्रह्मणइदं० ॥ ॐ स्वाहा॑ ॥ परमात्मनइदं० ॥ एतैर्मंत्रैःप्रणवावृत्त्याचपंचगव्यस्यचतुर्थभागꣳ
हुत्वा ॥ आघारपक्षेतुवारुण्यादिकर्मशेषंसमाप्य ॥ स्वीकृतपक्षे यथा॑हु॒तद्वं० आयु॑ः ॥ इतिपरिसमुह्य ॥ अथदर्व्याआज्यहोमः ॥
कृतस्यपंचगव्यहोमकर्मणःसाद्गुण्यार्थंप्रायश्चित्तहोमंकरिष्ये ॥ ॐभूःस्वाहा॑ अग्नयइदं० ॥ भुव॒ःस्वाहा॑ वायवइदं० ॥ सुव॒ः
स्वाहा॑ सूर्या॑येदं० ॥ भूर्भुव॒ःसुव॒ःस्वाहा॑ प्रजापतयइदं० ॥ परिस्तरणान्युत्तरेविसृजेत् ॥ अदि॒तेन्व॑मꣳस्थाः० प्रासा॑वीः ॥
अग्निंसंपूज्य ॥ संस्थाजपेनोपतिष्ठते ॥ यज्ञ॒नम॑स्ते० देहिमेहव्यवाहन ॥ प्रमादात्कुर्वतांकर्म० संपूर्णस्यादितिश्रुतिः ॥ अनेन
पंचगव्यहोमाख्येनकर्मणाभगवान्यज्ञरूपीपापापहमहाविष्णुःप्रीयतांनमम ॥ पंचगव्यहुतशेषंदर्भशकलेनप्रणवेनालोड्य ॥
प्रणवेनाभिमंत्र्यपात्रांतरेकृत्वाब्राह्मणैरनुज्ञातःप्रणवेनसर्वमपिपिबेत् ॥ स्त्रीचेत् ॥ यत्त्वगस्थिगतंपापंदेहेतिष्ठतिमामके ॥
प्राशनंपंचगव्यस्यदहत्यग्निरिवेंधनं ॥ इतिपंचगव्यंप्राश्य ॥ तस्मिन्दिवसेपंचगव्याशनः ॥ अशक्तौहविष्यान्नंवाकुर्यात् ॥

इदंसर्वंनक्षत्रदर्शनेकर्तव्यं ॥ गृहमागत्यविष्णुंस्मरन्मौनीनिशामतिवाह्य ॥ अनेनविधिनापूर्वांगंकृत्वासंकल्पानुसारेणकृच्छ्राचरणंकुर्यात् ॥ तन्मूलं ॥ त्र्यहंप्रातस्त्र्यहंसायंत्र्यहमद्यादयाचितं ॥ त्र्यहंपरंचनाश्नीयात्प्राजापत्यःसउच्यते ॥ एवंकृच्छ्राचरणंकृत्वा ॥ अथवाकृच्छ्रप्रत्याम्नायेनकृच्छ्रमाचरेत् ॥ प्रत्याम्नायसंक्षेपःप्रायश्चित्तारंभेद्रष्टव्यः ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ३३६ ॥ प्रायश्चित्तोत्तरांगम् ॥

श्रीः॥ ततःप्रायश्चित्तांतेउत्तरांगानिकुर्यात् ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्यमयाकृतस्यसर्वप्रायश्चित्तस्यउत्तरांगानिकरिष्ये इतिसंकल्प्य ॥ व्याहृभिराज्यहोमः विष्णुश्राद्धंगोदानंचपूर्वोक्तविधिनाकुर्यात् ॥एवंप्रायश्चित्तंकृत्वा ॥ अनेनमयाकृतेनसर्वप्रायश्चित्ताख्येन कर्मणाभगवान्सकलपापापहमहाविष्णुःप्रीयतां ॥ इतिसर्वप्रायश्चित्तप्रयोगः ॥ शक्तौसत्यांदशदानानिकुर्यात् ॥ तत्रक्रमः ॥ गोभूतिलहिरण्याज्यंवासोधान्यंगुडानिच ॥ रौप्यंलवणमित्याहुर्दशदानान्यनुक्रमात् ॥ दशदानादिमंत्राअग्रेएकादशाहप्रसंगे द्रष्टव्याः ॥ अत्रपापधेनुदानमप्यावश्यकं ॥ एतानिदशदानानिसभ्येभ्यएवदद्यात्तदसंभवेन्येभ्योपि ॥ ततो यन्मयाकृतममुकप्रायश्चित्तंतदच्छिद्रमस्त्वितिभवंतोब्रुवंतुइतिकर्त्राउक्तेअच्छिद्रमस्त्वितिब्राह्मणाःप्रतिब्रूयुः ॥ एतत्प्रायश्चित्तमकृत्वैवयदि पित्रादिर्मृतस्तदापातकनिश्चयेपुत्रादिनेदमवश्यंकार्यंअनिश्चयेनावश्यकं ॥ पुत्रादिनाकरणेपंचगव्यप्राशनाभावः ॥ इति ॥

॥ ३३७ ॥ मुमूर्षौमृतेचकृत्यं ॥

श्रीः ॥ गोमयेनोपलिप्तायांतिलकृष्णाजिनतुलसीसहितायांदक्षिणाग्रकुशास्तृतायांभूमावुपविष्टस्यमुमूर्षोःपुत्रोत्संगेधारितशिर

स्तिष्ठेत् ॥ अमुकशर्मणोऽमुकगोत्रस्यपितुःअमृतत्वप्राप्तयेउपनिषदादीनिश्रावयिष्ये इतिसंकल्प्य ॥ ब्रह्मविदाप्नोतिपरं ॥ भृगुर्वैवारुणिः ॥ अंभस्यपारे ॥ इत्यादीनिनारायणनामानिअन्यानिपुण्यसूक्तानिगीतासहस्रनामादीनिचश्रावयेत् ॥ स्त्रीचेत् ॥ आयुषःप्राणꣳसंतनु ॥ इत्यनुवाकंश्रावयेयुः नारायणनामानिच ॥ ततोव्यसुंज्ञात्वापुत्रादिःकर्तासचैलंस्नात्वाआचम्यतूष्णींप्राणानायम्य ॥ सर्वंप्रेतकृत्यंप्राचीनावीतिनाकार्यंदक्षिणापवर्गंच ॥ अकृतप्रायश्चित्तेमृतेदेशकालौसंकीर्त्यपित्रादेर्जन्मप्रभृत्यद्ययावत्सकृदसकृत्कृतकायिकवाचिकमानसिकज्ञाताज्ञातस्पृष्टास्पृष्टभुक्ताभुक्तपीतापीतसंकरीकरणमलिनीकरणापात्रीकरणजातिभ्रंशकरप्रकीर्णकपातकानांमध्येसंभावितपापानांनिरासार्थंयथाशक्तिअब्दान्यतमसंख्यप्राजापत्यप्रायश्चित्तंप्रतिप्राजापत्यंअमुकप्रत्याम्नायेनसूतकांतेआचरिष्ये ॥ तथापित्रादेर्मरणकालेसंभावितानांऊर्ध्वोच्छिष्टाधरोच्छिष्टोभयोच्छिष्टास्पृश्यस्पृष्टअंतरालमरणअस्नातमरणकर्ममंत्ररहितमरणखट्वोपरिमरणबंधनमरणादिनिमित्तानांप्रत्यवायपरिहारार्थंकृच्छ्रत्रय (षट्द्वादशपंचदशवानिमित्तानुसारेण)प्रायश्चित्तंअमुकप्रत्याम्नायेनसद्यःसूतकांतेवाकरिष्येइतिसंकल्प्य॥ एतावदेव॥ ततःकर्तापि आत्मशुद्ध्यर्थंदेशकालौसंकीर्त्यअमुकगोत्रस्यामुकशर्मणःपित्रादेःऔर्ध्वदेहिककर्माधिकारार्थंकृच्छ्रत्रयप्रायश्चित्तंप्रतिकृच्छ्रंतत्प्रत्याम्नायगोनिष्क्रयद्रव्यदानेनसूतकांतेअहमाचरिष्ये ॥ शक्तौतदैवद्रव्यादिनाअशक्तौसूतकांतेवाकुर्यात् ॥ (तथापित्रादेरंत्यकर्माधिकारार्थं [1]वपनंकरिष्ये ॥ कर्तृभिन्नैस्तुपित्रादिमरणनिमित्तंवपनंकरिष्यइतिसंकल्प्य॥ यानिकानिचपापानिब्रह्महत्यासमानिच ॥ केशानाश्रित्यतिष्ठंतितस्मात्केशान्वपाम्यहं ॥ इतिकक्षोपस्थवर्जंकेशश्मश्रुलोमनखानिदक्षिणसंस्थानिवापयित्वास्नायात् ॥) एवंवि

---

[1] हिरण्यकेशीयौर्ध्वदेहिकप्रयोगेवपनमग्रेदहनोत्तरंलिखितमस्तिपरंतुप्रचुराचारादत्रसंगृहीतं ।

प्रानुज्ञयाशुद्धिंसंपाद्यप्रेतंसंस्नाप्य[१]चंदनादिनालंकृत्यनलदमालामाबध्यदीपैरुद्दीप्यनयनार्थंकटंनिबध्यात् ॥ अहतेनवाससात्रिभिर्भागैःप्रेतमाच्छाद्यतस्यचतुर्थभागंच्छित्वातेनोत्तरीयंकुर्यात् ॥ द्वादशाहांतंप्रेतकृत्येषुतदेवधार्यं ॥ ॥ ॥ ७ ॥

॥ ३३८ ॥ प्रेतोत्थापननिमित्तंहिरण्यश्राद्धं ॥

देशकालौसंकीर्त्य ॥ अमुकगोत्रस्यामुकप्रेतस्यप्रेतोत्थापननिमित्तंहिरण्यश्राद्धंकरिष्ये इतिसंकल्प्य ॥ एकोद्दिष्टविधिनापिष्टेनपिंडदानविसर्जनांतंकृत्वा ॥ (तूष्णींतिलोदकंकृत्वा) प्रेतोत्थापननिमित्तश्राद्धेक्षणउपतिष्ठतु ॥ प्रत्युपचारंनामगोत्रोच्चारणंकार्यं ॥ आसनंपाद्यमर्घ्यमाचमनीयंस्नानंवस्त्रार्थतिलाःगंधतुलसीपत्रंधूपदीपार्थेतिलाः ॥ इदमामान्नंतन्निष्क्रयद्रव्यंवातांबूलदक्षिणासहितंसूतकांतेदास्यमानमुपतिष्ठतु ॥ गायत्र्यामनसोपस्थानं ॥ ततःपिंडार्थंदर्भासनंतदुपरितिलोदकंनामगोत्राद्युच्चार्यंप्रेतोत्थापननिमित्तश्राद्धेएषसक्तुपिंडस्तवोपतिष्ठतुऊष्मानुमंत्रणं० अंजनंअभ्यंजनं पाद्यार्घ्यादिपूर्ववत् नैवेद्यार्थेसक्तुउपतिष्ठतु हस्तप्रक्षालनादितांबूलदक्षिणादिसूतकांते० उत्तरीयवासोदकलेपोदकमु० सर्वोपचरार्थेतिलाःउप० प्रेतपिंडपुष्टिद्वाराप्यायनमस्त्वितिभवंतोब्रुवंतु ॥ गायत्र्योपस्थानंचालनंप्रवाहणंच ॥ अनादिनिधनोदेवःशंखचक्रगदाधरः ॥ अक्षय्यःपुंडरीकाक्षःप्रेतमुक्तिप्रदोभव ॥ इहलोकंपरित्यज्यगतोसिपरमांगतिं ॥ मनसावायुरूपेणपिंडेत्वांयोजयाम्यहं ॥ अभिरम्यतां ॥ अभिरतोस्मि ॥ नमोभगवतेवासुदेवाय ॥ हिरण्यश्राद्धांगंपिंडंवामकुक्षौक्षिपति ॥ पिंडमात्रंवादत्वास्वज्ञातयःप्रेतंनयेयुः ॥ त्रिपाद्यांस्मार्ताग्न्यभावेलौकिकाग्निः ॥ प्रेताग्न्योर्मध्येऽन्येननगंतव्यं ॥ दहनभूमिंगत्वातस्याःपश्चिमतःप्रेतमुत्तीर्योदीचींदिशंनिष्क्रामंति ॥

---

[१] दिवामृतौरात्रिदाहेरात्रिमरणेदिवादाहप्राप्तौचप्रेतस्यपर्युषितत्वंप्राप्नोतीतितदापंचगव्यादिनास्नापनमुक्तमन्यत्र ।

॥ ३३९ ॥ दहनविधिः ॥

यजमानःसमारोपिताग्निश्चेन्नष्टाग्निर्वाम्रियेततदातत्रोक्तविधिनाऔपासनसिद्धिंविधायदहेत् ॥ आत्मसमारोपिताग्निर्मृतश्चेत्कर्ताविधिवल्लौकिकाग्निंप्रतिष्ठाप्यप्रेतस्यदक्षिणपाणिंलौकिकाग्निसमीपेनिधायसमिद्धस्तेनप्रेतपाणिमन्वारभ्यजुहोति ॥ उपावरोहजातवेदइमंतꣳस्वर्गायलोकायप्रजानन् ॥ आयुःप्रजाꣳरयिमस्मासुधेहिप्रेताहुतिंचास्यजुषस्वस्वाहेतिलौकिकाग्नौसमिधमाधायतेनाग्निनादहनंकुर्यात् ॥ यदिनष्टाग्निर्म्रियेतकर्तापूर्ववदुपावरोह्यकालव्यवधानोचितंकृच्छ्रादिकुर्यात् ॥ अद्येत्यादि० गोत्रस्यपितुःमुमूर्षुकालपर्यंतंप्रमादादिनागृह्याग्नित्यागजन्यदोषपरिहारद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंप्रत्यब्दंएकैकप्राजापत्यंप्रतिप्राजापत्यंरजतनिष्कपादगोःप्रत्याम्नायेनआचरिष्ये ॥ तथाचाग्निलोपेनलुप्तानांसायंप्रातर्होमानांदर्शपूर्णमासस्थालीपाकानांचव्रीह्याज्यादिनिष्क्रयद्रव्यंब्राह्मणायदातुमहमुत्सृज्ये ॥ अद्येत्यादि०प्राचीनावीतीपितुःगोत्रस्यशर्मणःप्रेतस्यविच्छिन्नाग्निंसंधास्येइतिसंकल्प्य ॥ पितृमेधवदग्नींधनादिस्थंडिलेलौकिकाग्निंप्रतिष्ठाप्यतूष्णींपरिसमुह्यपरिस्तीर्यपात्रचतुष्टयसादनादिस्रुक्स्रुवमाज्यस्थालींप्रोक्षणींचप्रोक्षणाद्याज्यसंस्कारांतेग्निंपरिषिच्यद्वादशगृहीतेनस्रुचंपूरयित्वाअन्वारब्धेप्रेतेप्रजापतिंमनसाध्यायन् ॥ प्र॒जाप॑तये॒स्वाहा॑ ॥ प्रजापतयइदं० ॥ पुनःसकृद्गृहीत्वा ॥ भूर्भुव॒ःसुव॒ःस्वाहा॑ ॥ प्रजापतयइदं० ॥ ततोनित्यहोमंकृत्वा ॥ कृष्णपक्षेप्रातर्होमाकृताहर्मरणेप्रातराहुतिमारभ्यसायंहोमाकृतरात्रिमरणेसायमाहुतिमारभ्यपक्षहोमवन्मरणदिनादिदर्शांतंदिनसंख्ययाचतस्रश्चतस्रआहुतीर्जुहुयात् ॥ दर्शस्थालीपाकंचकुर्यात् ॥ तद्यथा ॥ अमुकगोत्रस्यामुकप्रेतस्यद्वितीयाप्रातःकालादारभ्यसायंकालादारभ्यवायथास्यात्तथोहेनआगामिप्रतिपत्प्रातःकालपर्यंतान्शेषहोमान्अनेनप्रातरौपासनेनसहसायमौपासनेनसहवाव्रीहिभि

होष्यामि ॥ प्रातर्होमोक्तश्चेत्प्रातर्होमाहुतिद्वयंहुत्वा पश्चाद्दिनाहुतिसंख्ययापात्रचतुष्टयेआहुतिद्वयंसंपाद्यचतस्रआहुतीर्जुहुयात् ॥ अमुकशर्मणःदर्शस्थालीपाकस्थानेपूर्णाहुतिंहोष्यामि ॥ द्वादशाष्टचतुर्गृहीतेनवाअशक्तौपूर्णस्रुवेणवाआज्यंगृहीत्वा ॥ अ॒ग्नये॒स्वाहा॑ ॥ अग्नयइदं० ॥ पुनराज्यमादायसर्वप्रायश्चित्ताहुतिंजुहुयात् ॥ पत्नीमरणेप्येवं ॥ निरग्निकस्यब्रह्मचार्यादेःनिरग्निकायावाकपालाग्निः ॥ अग्निवर्णंकपालंतुकृत्वातत्रविनिक्षिपेत् ॥ करीषादिततोयस्तुजातःसतुकपालजः ॥ अनुपनीताऽविवाहितयोरप्येवं ॥ विधवाविधुरयोरुत्तपनीयकः कपालाग्निरेववा ॥ दर्भैरग्निंतुप्रज्वाल्यपुनर्दर्भैस्तुसंयुतः ॥ पुनर्दर्भैस्तृतीयोग्निरेषउत्तपनीयकः ॥ कपालाग्निरेववा ॥ लौकिकाग्निनावासर्वेषांदाहः ॥ आहिताग्नेर्वैतानाग्निभिः ॥ ततःअग्निमुदकुंभंतिलानाज्यंकुशान्हिरण्यशकलानिशमीशाखादिगृहीत्वा ॥ देशकालौसंकीर्त्य ॥ अमुकगोत्रस्यामुकप्रेतस्यप्रेतत्वविमुक्त्यर्थंपितृत्वप्राप्त्यर्थंहौत्रविधानेनदहनक्रियांकरिष्ये ॥ इतिसंकल्प्य ॥ हिरण्यपलाशशाखयाशमीशाखयावाअपेतवीतविचसर्पतातेतिभूमिंसंमृज्यात् ॥ अपे॑त॒वीत॒विच॑सर्प॑ता॒तोये॒त्र॒स्थपु॑रा॒णाये॒च॒नूत॑नाः ॥ अहो॑भिर॒द्भिर॒क्तुभि॒र्व्य॑क्तंय॒मोद॑दात्वव॒सान॑मस्मै ॥ दक्षिणतःशाखांनिरस्यापउपस्पृश्याद्भिरवोक्ष्य दहनदेशेहिरण्यंनिधायदक्षिणांप्राचींदारुचितिंरचयित्वा ॥ त्रिःप्रसव्यंपरिषिच्यदर्भैरग्निंदारुचितिंचपरिस्तीर्य सर्वौषधीमिश्राभिरद्भिःकुंभंपूरयित्वा तेनउदकेन ॥ चित्ति॒स्रुक् ॥ चि॒त्तमाज्यं॑ ॥ वाग्वेदिः॑ ॥ आधी॑तंब॒र्हिः ॥ केतो॑अ॒ग्निः ॥ वि॒ज्ञा॑तम॒ग्निः ॥ वाक्प॑ति॒र्होता॑ ॥ मन॑उपव॒क्ता ॥ प्रा॒णोह॒विः ॥ सामा॑ध्व॒र्युः ॥ वाच॑स्पतेविधेनामन् ॥ वि॒धेम॑तेनाम॑ ॥ वि॒धेस्त्वम॒स्माकं॒नाम॑ ॥ वा॒चस्पति॒ःसोमं॑पिबतु ॥ आस्मासु॑नृ॒म्णंधा॒त्स्वाहा॑ ॥ इतिप्रेतंस्नापयेत् ॥ ततःप्रेतंचितिमारोप्य ॥ अथास्यप्राणायतनेषुहिरण्यशकलान्याज्यबिंदून्वानिदध्यात् ॥ तत्रमंत्राः ॥ चित्ति॒ःस्रुगासी॑त् ॥ चि॒त्तमाज्य॒मासी॑त् ॥

वाग्वेदिरासीत् ॥ आधीतंबर्हिरासीत् ॥ केतोअग्निरासीत् ॥ विज्ञातमग्नीदासीत् ॥ वाक्पतिर्होतासीत् ॥ मनउपवक्तासीत् ॥ प्राणोहविरासीत् ॥ सामाध्वर्युरासीत् ॥ इतिद्विरावृत्यानासिकाच्छिद्रयोर्हिरण्यशकलेनिदध्यात् ॥ आज्यबिंदून्वा ॥ एवंसर्वत्रमंत्रावृत्तिः ॥ पृथिवीहोतासीत् ॥ द्यौरध्वर्युरासीत् ॥ रुद्रोग्नीदासीत् ॥ बृहस्पतिरुपवक्तासीत् ॥ इतिमुखे ॥ अग्निर्होतासीत् ॥ अश्विनाध्वर्युरास्तां ॥ त्वष्टाग्नीदासीत् ॥ मित्रउपवक्तासीत् ॥ इतिद्विरक्ष्णोः ॥ सूर्यंतेचक्षुः ॥ वातंप्राणः ॥ द्यांपृष्ठं ॥ अंतरिक्षमात्मा ॥ अंगैर्यज्ञं ॥ पृथिवीꣳशरीरैः ॥ इतिद्विःकर्णयोः ॥ महाहविर्होतासीत् ॥ सत्यहविरध्वर्युरासीत् ॥ अच्युतपाजाअग्नीदासीत् ॥ अच्युतमनाउपवक्तासीत् ॥ अनाधृष्यश्चाप्रतिधृष्यश्चयज्ञस्याभिगरावास्तां ॥ अयास्यउद्गातासीत् ॥ इतिद्विःकुक्ष्योः ॥ हिरण्यगर्भःसमवर्तताग्रेभूतस्यजातःपतिरेकआसीत् ॥ सदाधारपृथिवींद्यामुतेमांकस्मैदेवायहविषाविधेम ॥ इतिनाभ्यां—

(॥ ३४० ॥ पंचकपुत्तलविधिः ॥

पंचके ॥ अमुकगोत्रस्यामुकप्रेतस्यधनिष्ठापंचकमरणसूचितवंशारिष्टपरिहारार्थंपंचकविधिंकरिष्यइतिसंकल्प्यदर्भमय्यःपंचप्रतिमाःकृत्वाऊर्णासूत्रेणसंवेष्ट्ययवपिष्टेनानुलिप्यगंधादिनालंकृत्यदाहसमयेप्रेतोपरिन्यसेत् ॥ प्रथमांप्रेतवाहायेतिशिरसि ॥ द्वितीयांप्रेतसखायेतिनेत्रयोः ॥ तृतीयांप्रेतपायेतिकुक्षौ ॥ चतुर्थींप्रेतभूमिपायेतिनाभौ ॥ पंचमींप्रेतहर्त्रेइतिपादयोःइतिनिधायोदकधारांदत्वा ॥ ततस्तदुपरियमायसोमं० त्र्यंबकं० इतिमंत्राभ्यांघृताहुतीर्जुहोति ॥ शिरसिप्रेतवाहायस्वाहा ॥ नेत्रयोःप्रेतसखायस्वाहा ॥ कुक्षौप्रेतपायस्वाहा ॥ नाभौप्रेतभूमिपायस्वाहा ॥ पादयोःप्रेतहर्त्रेस्वाहाइति ॥ ततोविधिनाप्रेतंदहेत् ॥

॥३८३॥

॥ ३४१ ॥ त्रिपादपुत्तलविधिः ॥

त्रिपादक्षेअमुकगोत्रस्यामुकप्रेतस्यत्रिपादमरणसूचितवंशारिष्टनिरसनार्थंत्रिपादविधिंकरिष्ये ॥ दर्भप्रतिमात्रयंकृत्वाऊर्णासूत्रेणसंवेष्ट्ययवपिष्टेनानुलिप्यगंधादिनालंकृत्यप्रेतोपरिविन्यसेत् ॥ प्रथमांप्रेतवाहायेतिशिरसि ॥ द्वितीयांप्रेतसखायेतिहृदये ॥ तृतीयांप्रेतपायेतिनाभौइतिविन्यस्यक्रमेणउदकधारांदत्वातदुपरिघृताहुतीर्जुहुयात् ॥ शिरसि प्रेतवाहायस्वाहा ॥ हृदये प्रेतसखायस्वाहा ॥ नाभौ प्रेतपायस्वाहा ॥ इतिहुत्वाताभिःसहशवंदहेत् ॥ प्रेतोत्थापनश्राद्धपिंडंदर्वींचवामकुक्षौनिक्षिपति ॥)

॥ ३४२ ॥ अग्निप्रज्वालनादि ॥

—ततःअग्निंप्रज्वालयेत् ॥ पुंसःशिरोदेशेस्त्रियाःपाददेशे ॥ अ॒ग्निर्यजु॑र्भिः ॥ स॒वि॒तास्तोमैः॑ ॥ इंद्र॑उक्थाम॒दैः ॥ मि॒त्रावरु॑णा॒वा॒शिषा॑ ॥ अंगि॑रसो॒धिष्णि॑यैर॒ग्निभिः॑ ॥ म॒रुतः॑सदोहविर्धा॒नाभ्यां॑ ॥ आप॒ःप्रोक्ष॑णीभिः ॥ ओष॑धयोब॒र्हिषा॑ ॥ अदि॑ति॒र्वे॑द्यां॑ ॥ सोमो॑दी॒क्षया॑ ॥ त्वष्टे॒ध्मेन॑ ॥ विष्णु॑र्य॒ज्ञेन॑ ॥ वस॑व॒आज्येन ॥ आ॒दि॒त्यादक्षि॑णाभिः ॥ विश्वे॑दे॒वाऊ॒र्जा ॥ पू॒षास्वं॑गाका॒रेण॑ ॥ बृह॒स्पतिः॑पुरो॒धया॑ ॥ प्र॒जाप॑तिरुद्गीथेन॑ ॥ अं॒तरि॑क्षंप॒वित्रे॑ण ॥ वा॒युःपात्रैः॑ ॥ अह॒ꣳश्र॒द्धया॑ ॥ १ ॥ सेनेंद्र॑स्य ॥ धेना॒बृह॒स्पतेः॑ ॥ प॒थ्या॑पू॒ष्णः ॥ वाग्वा॒योः ॥ दी॒क्षासोम॑स्य ॥ पृ॒थि॒व्य॑ग्नेः ॥ वसू॑नांगाय॒त्री ॥ रु॒द्राणां॑त्रि॒ष्टुक् ॥ आ॒दि॒त्याना॒ंजग॑ती ॥ विष्णो॑रनु॒ष्टुक् ॥ वरु॑णस्यवि॒राट् ॥ य॒ज्ञस्य॑पं॒क्तिः ॥ प्र॒जाप॑तेरनु॑मतिः ॥ मि॒त्रस्य॑श्र॒द्धा ॥ स॒वि॒तुःप्रसू॑तिः ॥ सूर्य॑स्यमरी॑चिः ॥ चं॒द्रम॑सोरोहि॒णी ॥ ऋषी॑णामरुन्ध॒ती ॥ प॒र्जन्य॑स्यवि॒द्युत् ॥ चत॑स्रो॒दिशः॑ ॥ चत॑स्रोवांतरदि॒शाः ॥ अह॑श्च॒रात्रि॑श्च ॥

कृषिश्चवृष्टिश्च ॥ त्विषिश्चापचतिश्च ॥ आपश्चौषधयश्च ॥ ऊर्क्चसूनृताचदेवानांपत्नयः ॥ इतिद्वाभ्यामग्निंप्रज्वालयेत् ॥ ततः उपतिष्ठेत ॥ वाचस्पतेविधेनामन् ॥ विधेमतेनाम ॥ विधेस्त्वमस्माकंनाम ॥ वाचस्पतिःसोमंपिबतु ॥ आस्मासुनृम्णंधात्स्वाहा ॥ वाचस्पतेवाचोवीर्येण ॥ संभृततमेनायक्ष्यसे ॥ यजमानायवार्यं ॥ आसुवस्करस्मै ॥ वाचस्पतिःसोमंपिबति ॥ जजनदिंद्रमिंद्रियायस्वाहा ॥ सोमःसोमस्यपुरोगाः ॥ शुक्रःशुक्रस्यपुरोगाः ॥ श्रातास्तइंद्रसोमाः ॥ वातापेर्हवनश्रुतःस्वाहा ॥ वाचस्पतेच्छिद्रयावाचा ॥ अच्छिद्रयाजुह्वा ॥ दिविदेवावृधꣳहोत्रामेरयस्वस्वाहा ॥ वाचस्पतेहृद्विधेनामन् ॥ विधेमतेनाम ॥ विधेस्त्वमस्माकंनाम ॥ वाचस्पतिःसोममपात् ॥ मादैव्यस्तंतुश्छेदिमामनुष्यः ॥ नमोदिवे ॥ नमःपृथिव्यैस्वाहा ॥ वाग्घोता ॥ दीक्षापत्नी ॥ वातोध्वर्युः ॥ आपोभिगरः ॥ मनोहविः ॥ तपसिजुहोमि ॥ भूर्भुवःसुवः ॥ ब्रह्मस्वयंभु ॥ ब्रह्मणेस्वयंभुवेस्वाहा ॥ ब्राह्मणएकहोता ॥ सयज्ञः ॥ समेददातुप्रजांपशून्पुष्टिंयशः ॥ यज्ञश्चमेभूयात् ॥ अग्निर्द्विहोता ॥ सभर्ता ॥ समेददातुप्रजां०यशः ॥ भर्ताचमेभूयात् ॥ पृथिवीत्रिहोता ॥ सप्रतिष्ठा ॥ समेददातुप्रजां०यशः ॥ प्रतिष्ठाचमेभूयात् ॥ अंतरिक्षंचतुर्होता ॥ सविष्ठाः ॥ समेददातुप्रजां०यशः ॥ विष्ठाश्चमेभूयात् ॥ वायुःपंचहोता ॥ सप्राणः ॥ समेददातुप्रजां०यशः ॥ प्राणश्चमेभूयात् ॥ चंद्रमाःषड्ढोता ॥ सऋतून्कल्पयाति ॥ समेददातुप्रजां०यशः ॥ ऋतवश्चमेकल्पन्तां ॥ अन्नꣳसप्तहोता ॥ सप्राणस्यप्राणः ॥ समेददातुप्रजां०यशः ॥ प्राणस्यचमेप्राणोभूयात् ॥ द्यौरष्टहोता ॥ सोनाधृष्यः ॥ समेददातुप्रजां०यशः ॥ अनाधृष्यश्चभूयासं ॥ आदित्योनवहोता ॥ सतेजस्वी ॥ समेददातुप्रजां०यशः ॥ तेजस्वीचभूयासं ॥ प्रजापतिर्दशहोता ॥ सइदꣳसर्वं ॥ समेददा०यशः ॥ सर्वंचमेभूयात् ॥ एतैर्मंत्रैरग्निमुपतिष्ठते ॥ वातास्तेवांतुपथिपुण्यगंधामनःसुखागात्रसुखानुलोमाः ॥ त्वचःसुखामां

ससुखाअस्थिसौख्यावहंतुत्वांमरुतःसुकृतांयत्रलोकाः ॥ इतिसर्वैर्बांधवाःस्ववस्त्राणांआर्द्रैःप्रांतैस्त्रिरप्रदक्षिणंवीजयेयुः ॥ (कदाचिद्दहनकालेग्निनाशेदग्धकाष्ठैरग्निंमथित्वातेनदहेत् ॥ अथवाभूर्भुवःसुवःस्वाहेत्याज्याहुतिंहुत्वालौकिकेनवादहेत् ॥ अत्यापदिगंगादिमहाजलेवाक्षिपेत्) ॥ वामस्कंधारोपितस्योदकुंभस्यपरशुनाच्छिद्रंकृत्वापाददेशतएवतेनोदकधारांनिषिंचन्चितिमप्रदक्षिणंकरोति ॥ इमाआपोमधुमत्योस्मिंल्लोकउपदुह्यंतामिमां ॥ इतिप्रथमं ॥ इमाआपोमधुमत्योंतरिक्षेलोकउपदुह्यंतामिमां ॥ इतिद्वितीयं ॥ इमाआपोमधुमत्योमुष्मिंल्लोकउपदुह्यंतामिमां ॥ इतितृतीयं ॥ ततोमवतारिषन्नपुनरवतारिषावहैइतिकुंभंप्रेतशिरोदेशेभिनत्तियथाआपोनतिष्ठंतितथाविधेयं ॥ ततः ॥ उद्व॒यंतमं॑स॒स्परि॒पश्यं॑तो॒ज्योति॒रुत्त॑रं ॥ दे॒वंदे॑व॒त्रासूर्य॒मगं॑न्म॒ज्योति॑रुत्त॒मं ॥ उदु॒त्यंजा॒तवे॑दसंदे॒वंव॑हंतिके॒तवः॑ ॥ दृ॒शेविश्वा॑य॒सूर्यं॑ ॥ इतिद्वाभ्यामादित्यमुपतिष्ठते ॥ ततश्चितिमप्रेक्ष्यमाणाबालपुरःसराः पुत्रादयोयत्रआपस्तत्रगच्छंति ॥ ततोवपनंकुर्यात् ॥ अद्येत्यादि० गोत्रस्यशर्मणः प्रेतस्यमरणनिमित्तंवपनंकरिष्ये ॥ पत्नीअलंकारान्त्यक्त्वावपनंकुर्यात् ॥ रात्रौदग्ध्वातुपिंडांतंकृत्वावपनवर्जितं ॥ वपनंस्मृतिचोदितंतत्रमंत्रः ॥ यानिकानिचपापानिब्रह्महत्यासमानिच ॥ केशानाश्रित्यतिष्ठंतितस्मात्केशान्वपाम्यहं ॥ इतिमंत्रेण ॥ कर्ताअन्येचपुत्राःशिखाकक्षोपस्थवर्जंकेशश्मश्रुलोमनखानिवापयंति ॥ ततःस्नात्वा ॥ धा॒तापुं॑नातुसवि॒तापुं॑नातु ॥ अ॒ग्नेस्तेजं॑सा॒सूर्यं॑स्य॒वर्चं॑सा ॥ इतिदक्षिणामुखाबांधवाउदकमुत्सृजंति ॥ ततःपर्वतमालोक्यग्रामंप्रविश्यगृहद्वारेनिंबपत्राणिभक्षयित्वाश्मनिपदंदत्वाबालपुरःसरंगृहंप्रविशेयुः ॥ ततोगोमयोपलिप्तायांभूमावुष्णोदकयुक्तांस्तंडुलान्प्रकीर्यगृहस्थानांमनुष्यगवादीनांशुभंभवतु ॥ ज्योतिष्मत्यंगारंकुर्वंति ॥ प्रथमदिनादारभ्यदशमदिनपर्यंतंआकाशेशिक्यादौउदकंक्षीरंचपृथक्प्रतिष्ठाप्यामुकगोत्रामुकप्रेतात्रस्नाहिइदंक्षीरंपिबेतिब्रूयात् ॥

॥ ३४३ ॥ अस्थिसंचयनं ॥

तत्रादावस्थिसंचयनदिनविचारः ॥ अपरेद्युस्तृतीयस्यांपंचम्यांसप्तम्यांवाअस्थीनिसंचिन्वंति ॥ स्मृत्यंतरेपि ॥ चतुर्थेनवमेचैवषष्ठेवाचाष्टमेतथा ॥ अस्थिसंचयनंकुर्यादेषामन्यतमेदिने ॥ त्रिपादंवैधृतिंचैवमृत्युयोगंतथैवच ॥ दिनक्षयंचवृद्धिंचनंदाद्यास्तिथयस्तथा ॥ रवौभौमेतथाशुक्रेनकर्तव्यंकदाचन ॥ कृष्णपक्षेदशम्याऊर्ध्वमयुग्मतिथिषुएकादश्यांत्रयोदश्यांपंचदश्यांवा ॥ कृष्णपक्षोर्ध्वेसपिंडीकरणात्पूर्वस्मृत्युक्तेकालेफल्गुनीद्वयाषाढाद्वयप्रोष्ठपदाद्वयत्रिजन्मपुष्यनक्षत्रेषुनंदातिथौचनकर्तव्यं ॥ अस्नांचश्वसूकरशूद्रादिस्पर्शेशालग्रामतुलस्युदकेनप्रोक्ष्यकुर्यात् ॥ ततःस्नात्वाअन्नंफलानिघृतंक्षीरंगोमूत्रंगोमयंबृहतीफलंकुशतिलान्औदुंबरशाखाऊर्णासूत्रंकलशांश्चादायदहनभूमिंगत्वा ॥ शवाग्निर्नष्टश्चेत्प्रायश्चित्तंकुर्यात् ॥ तद्यथा ॥ ततःकर्ताप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यप्राचीनावीतीअमुकगोत्रस्यामुकशर्मणःप्रेतस्यशवाग्निनाशप्रायश्चित्तंकरिष्येइतिसंकल्प्य ॥ शंनोदेवीतिभस्मावोक्ष्यसमिधमादाय अयंतेयोनिरित्यनेनभस्मनासमिधंस्पृष्ट्वाविधिवल्लौकिकाग्निंप्रतिष्ठाप्य ॥ आ॒जुह्वा॑नःसु॒प्रती॑कःपु॒रस्ता॑दग्ने॒स्वांयोनि॒मासी॑दसा॒ध्या ॥ अ॒स्मिन्त्स॒धस्थे॒अध्युत्त॑रस्मि॒न्विश्वे॑देवा॒यज॑मानश्चसीदत ॥ उद्बु॑ध्यस्वाग्ने॒प्रति॑जागृह्येनमिष्टापू॒र्तेसꣳसृ॒जेथाम॒यंच॑ ॥ पुन॑ःकृण्वꣳस्त्वा॑पि॒तरं॑युवा॑नम॒न्वाता॑ꣳसी॒त्त्वयि॒तंतु॑मे॒तं ॥ इतिद्वाभ्यांसमिधमग्नौप्रहृत्यकांचनंब्राह्मणायदद्यात् ॥ ततोदक्षिणाग्रैर्दर्भैरग्निंपरिस्तीर्यपात्रप्रोक्षणकालेप्रोक्षणीपात्रमाज्यस्थालींस्रुवंचप्रत्युज्यस्रुवसंमार्जनांतंकृत्वाग्निंपरिषिच्यस्रुवेणाज्याहुतीर्जुहुयात् ॥ अ॒याश्चा॒ग्नेस्यन॑भिश॒स्तीश्च॑स॒त्यमि॑त्वम॒याअ॑सि ॥ अ॒यंसा॒मन॑साधृ॒तोयसा॒ह॒व्यमू॑हिषे॒यानो॑धेहिभे॒षजꣳस्वाहा॑ ॥ अयसेग्नयइदं० ॥ अ॒ग्निर्होता॑ ॥ अ॒श्विना॑ध्व॒र्यू ॥ त्वष्टाग्नीत् ॥ मि॒त्रउ॑पव॒क्ता ॥ सोम॒ःसोम॑स्यपुरो॒गाः ॥ शुक्रःशुक्र

स्यंपुरोगाः ॥ श्रातास्तंइंद्रसोमाः ॥ वातापेर्हवनश्रुतःस्वाहा ॥ अग्नयेपंचहोत्रइदं० ॥ ब्राह्मणएकहोता ॥ सयज्ञः ॥ समेंददातु प्रजांपशून्पुष्टिंयशः ॥ यज्ञश्चमेभूयात्स्वाहा ॥ ब्राह्मणएकहोत्रइदं० ॥ अग्निर्द्विहोता ॥ सभर्ता ॥ समें० ॥ भर्ताचमेभूयात्स्वाहा ॥ अग्नयेद्विहोत्रइदं० ॥ पृथिवीत्रिहोता ॥ सप्रतिष्ठा ॥ समें० ॥ प्रतिष्ठाचमेभूयात्स्वाहा ॥ पृथिव्यैत्रिहोत्रइदं० ॥ अंतरिक्षंचतुर्होता ॥ सविष्ठाः ॥ समें० ॥ विष्ठाश्चमेभूयात्स्वाहा ॥ अंतरिक्षायचतुर्होत्रइदं० ॥ वायुःपंचहोता ॥ सप्राणः ॥ समें० ॥ प्राणश्चमेभूयात्स्वाहा ॥ वायवेपंचहोत्रइदं० ॥ चंद्रमाःषड्ढोता ॥ सऋतून्कल्पयाति ॥ समें० ॥ ऋतवश्चमेकल्पन्ताꣳस्वाहा ॥ चंद्रमसेषड्ढोत्रइदं० ॥ अन्नꣳसप्तहोता ॥ सप्राणस्यप्राणः ॥ समें० ॥ प्राणस्यचमेप्राणोभूयात्स्वाहा ॥ अन्नायसप्तहोत्रइदं० ॥ द्यौरष्टहोता ॥ सोनाधृष्यः ॥ समें० ॥ अनाधृष्यश्चभूयासꣳस्वाहा ॥ दिवेऽष्टहोत्रइदं० ॥ आदित्योनवहोता ॥ सतेजस्वी ॥ समें० ॥ तेजस्वीचभूयासꣳस्वाहा ॥ आदित्यायनवहोत्रइदं० ॥ प्रजापतिर्दशहोता ॥ सइदꣳसर्वं ॥ समें० ॥ सर्वंचमेभूयात्स्वाहा ॥ प्रजापतयेदशहोत्रइदं० ॥ मनोज्योतिर्जु० घृतेनस्वाहा ॥ मनसेज्योतिषइदं० ॥ यन्मआत्मनोमिंदा० स्वाहा ॥ मिंदवतेग्नयइदं० ॥ पुनरग्निश्चक्षुं० क्ष्योःस्वाहा ॥ मिंदवतेग्नयइदं० ॥ भूरग्नयेंचपृथिव्यैचमहतेचस्वाहा ॥ अग्नयेपृथिव्यैमहतइदं० ॥ भुवोवायवेचांतरिक्षायचमहतेचस्वाहा ॥ वायवेंऽतरिक्षायमहतइदं० ॥ सुवरादित्यायचदिवेचमहतेचस्वाहा ॥ आदित्यायदिवेमहतइदं० ॥ भूर्भुवःसुवश्चंद्रमसेचनक्षत्रेभ्यश्चदिग्भ्यश्चमहतेचस्वाहा ॥ चंद्रमसेनक्षत्रेभ्योदिग्भ्योमहतइदं० ॥ अनाज्ञातंयदा० तथꣳस्वाहा ॥ अग्नयइदं० ॥ पुरुषसंमितो० तथꣳस्वाहा ॥ अग्नयइदं० ॥ यत्पाकत्रा० तिस्वाहा ॥ अग्नयइदं० ॥ भूःस्वाहा ॥ अग्नयइदं० ॥ भुवःस्वाहा ॥ वायवइदं० ॥ सुवःस्वाहा ॥ सूर्यायेदं० ॥ भूर्भुवःसुवःस्वाहा ॥ प्रजापतयइदं० ॥

इ॒मंमे॑वरुण० के॒स्वाहा॑ ॥ वरुणायेदं० ॥ तत्त्वा॑यामि॒० षी॒ःस्वाहा॑ ॥ वरुणायेदं० ॥ त्वंनो॑अग्ने॒वरु॑० स्मत्स्वाहा॑ ॥ अग्नीवरुणाभ्यामिदं० ॥ सत्वंनो॑अग्ने० धि॒स्वाहा॑ ॥ अग्नीवरुणाभ्यामिदं० ॥ त्वम॑ग्ने॒अ॒या० जꣳस्वाहा॑ ॥ अयसेग्नयइदं० ॥ तंतुं॑त॒न्वन्रजं॑सो० न॒ꣳस्वाहा॑ ॥ तंतुमतेऽग्नयइदं० ॥ इत्येताद्वात्रिंशदाहुतीर्हुत्वा ॥ स्रुवमग्नौप्रहृत्यनोत्तरपरिषेचनं ॥ एवमग्निसिद्धिः ॥ ततःआचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यामुकगोत्रस्यामुकप्रेतस्यप्रेतत्वविमुक्त्यर्थंपितृत्वप्राप्त्योत्तमलोकप्राप्त्यर्थंसंचयनाख्यंकर्मकरिष्ये ॥ ततः ॥ यंतें॑अ॒ग्निमम॑थाम॒वृष॒भायै॑व॒पक्त॑वे ॥ इ॒मंतꣳशं॑मयामसि॒क्षी॒रे॑णं॑चोद॒केनं॑च ॥ यंत्वम॑ग्नेस॒मद॑ह॒स्त्वमु॒निर्वा॑प॒यापुनः॑ ॥ क्या॒म्बूरत्र॑जायतां॑पाकदू॒र्वा॑व्य॑ल्कशा ॥ शीति॑के॒शीति॑कावति॒ह्लादु॑के॒ह्लादु॑कावति ॥ मं॒डू॒क्या॑सुसंग॒मये॒मꣳस्व॑ग्निꣳश॒मर्य॑ ॥ शंते॑धन्व॒न्याआप॒ःशमु॑तेसंत्वनू॒क्याः॑ ॥ शंते॑समु॒द्रि॒याआप॒ःशमु॑तेसंतु॒वर्ष्याः॑ ॥ शंते॒स्रव॑न्तीस्त॒नुवे॒शमु॑तेसंतु॒कूप्याः॑ ॥ शंते॑नीहा॒रोव॑र्षतु॒शमु॒पृष्वाव॑शीयतां ॥ एतैःपंचभिर्मंत्रैरुदुंबरशाखाभिःक्षीरमिश्रेणोदकेनदग्धान्यस्थीन्यवोक्षति ॥ ततोदहनदेशात्दक्षिणतोंगारान्निरुह्यतस्मिंस्तिस्रआहुतीर्जुहोतिएतैर्मंत्रैः ॥ अव॑सृ॒जपुन॑रग्ने॒पि॒तृभ्यो॒यस्त॒आहु॑त॒श्चर॑तिस्व॒धाभिः॑ ॥ आयु॒र्वसा॑न॒उप॑यातु॒शेष॒ꣳसंग॑च्छतांत॒नुवा॑जातवेद॒ःस्वाहा॑ ॥ अग्नयेजातवेसइदं० ॥ संग॑च्छस्वपि॒तृभि॒ःसꣳस्व॒धाभि॒ःसमि॑ष्टापू॒र्तेन॑पर॒मेव्यो॑मन् ॥ यत्र॒भूम्यै॑वृ॒णसे॒तत्र॑गच्छ॒तत्र॑त्वादे॒वःस॑वि॒ताद॑धातु॒स्वाहा॑ ॥ देवायसवित्रइदं० ॥ यत्ते॑कृ॒ष्णःश॑कु॒नआ॑तु॒तोद॑पिपी॒लःस॒र्पउ॒तवा॒श्वाप॑दः ॥ अ॒ग्निष्टद्वि॒श्वाद॑नृ॒णंकृ॑णोतु॒सोम॑श्च॒योब्रा॑ह्म॒णमा॑वि॒वेश॒स्वाहा॑ ॥ अग्नीषोमाभ्यामिदं० ॥ इतिहुत्वा ॥ ततोविषमैरुदकुंभैःसम्यगवोक्ष्य ॥ वामहस्तेनीललोहितेसूत्रेबृहतीफलमाबध्याऽश्मनिवामपदंनिधायावलोकयेत् ॥ वक्ष्यमाणेभ्यःस्थानेभ्योवक्ष्यमाणैर्मंत्रैरस्थीन्यादत्ते ॥ उत्ति॒ष्ठात॑स्त॒नुव॒ꣳसंभ॑रस्व॒मेहगात्र॒मव॑हा॒माशरी॑रं ॥ यत्र॒भूम्यै॑वृ॒णसे॒तत्र॑गच्छ॒तत्र॑त्वादे॒वः

सं॑वि॒तादधातु ॥ इतिदंतेभ्यःशिरसोवाउद्धृतान्यस्थीनिवाससिकुंभेवानिदधाति ॥ इदंतएकमित्यनेनबाहुभ्यांस्कंधाभ्यां ॥ परऊतएकंइतिपार्श्वाभ्यांश्रोणिभ्यां ॥ तृतीयेनज्योतिषासंविशस्वेतिचतुर्थमंत्रेणऊरुभ्यांजंघाभ्यां ॥ संवेशनस्तनुवैचारुरेधिप्रिये देवानांपरमेसधस्थे ॥ इतिपंचमेनपद्भ्यांसुसंचितमुपसंचित्यभस्मापघ्नंतिशिष्टाचारात् ॥ ततस्तदुपरिशीतलांछायांविधायगोमयेनोपलिप्य संचयनांगभूतंवेदिकाश्राद्धंकुर्यात् ॥ पिंडचतुष्टयंकृत्वा पूर्वेएकंश्मशानवासिनेरुद्रायायंपिंडउपतिष्ठतां ॥ उत्तरे श्मशानवासिभ्यःप्रेतेभ्यःअयंपिंडउपतिष्ठतां ॥ मध्येएकंअमुकगोत्रायामुकप्रेतायअयंपिंडउपतिष्ठतां ॥ पश्चिमेवायसेभ्यः अयंपिंडउपतिष्ठतां ॥ प्रत्येकंपादुकाद्वेद्वेएवंषट् ॥ छत्रत्रयं ॥ ध्वजत्रयं ॥ पादुकाध्वजपोलिकायुतःसोदकुंभोभोजनार्थअयंपिंड उपतिष्ठतां ॥ इतिसर्वत्र ॥ गोमूत्रेणहस्तौप्रक्षाल्यवायसपिंडंवायसोयावद्भक्षयेत्तावत्तिष्ठेत् ॥ बलीनामुपरितिलकल्काद्यवकीर्य प्रार्थयेत् ॥ येत्रश्मशानदेवाःस्युर्भगवंतःसनातनाः ॥ तेस्मत्सख्यायगृह्णंतुबलिमष्टांगमक्षयं ॥ प्रेतस्यास्यशुभाँल्लोकान्प्रयच्छंतुचशाश्वतान् ॥ अस्माकमायुरारोग्यंसुखंददतुवैचिरात् ॥ इतिसंप्रार्थ्य ॥ उ॑त्ति॒ष्ठप्रेहि॒प्रद्र॒वौकःकृणुष्वपर॒मेव्योमन् ॥ य॒मेन॒ त्वंय॒म्यांसंवि॒दा॒नोत्त॒मंनाक॒मधिरोहेमं ॥ इत्युपतिष्ठेत् ॥ ततःपृथिव्यास्तांप्रक्षिप्य ॥ अ॒पामोष॑धीना॒ꣳरसेंनास्वर्गेलोकेभिवपामिअमुकप्रेतेतिअरण्येशम्याःपलाशस्यवाप्रत्यगधोदेशेस्थिकुंभंपिहितमुखंनिदधाति ॥ संचयनदिनेप्रेतशरीराच्छादनार्थंवस्त्रं दद्यात् ॥ संचयनश्राद्धंकुर्यात् ॥ नामगोत्राद्युच्चार्यअस्थिसंचयनश्राद्धंकरिष्ये ॥ प्रेतस्थानेकुशासनमुपतिष्ठतु ॥ पिष्टपिंडंकृत्वाअमुकस्यास्थिसंचयनश्राद्धेसक्तुपिंडउपतिष्ठतु ॥ पाद्यादिअर्चनं ॥ पिंडंगंगादौप्रक्षिप्यस्नायात् ॥ अंतर्दशाहेयस्यास्थि गंगायांयदिमज्जति ॥ गंगायांमरणंयद्वत्तद्वत्पुण्यंलभेद्ध्रुवं ॥ इतिअस्थिसंचयनविधिः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ३४४ ॥ उदकक्रियापिंडक्रिया ॥

श्रीः ॥ नदीतडागादौगत्वातूष्णींस्नात्वाअंगादिघर्षणंनकुर्यात् ॥ देशकालौसंकीर्त्यामुकगोत्रस्यामुकप्रेतस्यप्रेतत्वविमुक्त्यर्थंपितृत्वप्राप्त्योत्तमलोकप्राप्त्यर्थंमरणदिनात्प्रथमेहनिउदकक्रियांकरिष्ये इतिसंकल्प्य ॥ अव्रणमेकंपाषाणमादाय तस्योपरि एकंकुशपत्रंस्थापयित्वाततःस्नात्वा ॥ देशकालौसंकीर्त्यनामगोत्राद्युच्चार्यदाहजनितपीडोपशमनार्थंमृत्तिकास्नानमहंकरिष्ये ॥ मृदमादायसूर्यायदर्शयित्वाशिरःप्रभृत्यंगानिविलिप्य ॥ धातापुनातुसवितापुनातु ॥ अग्नेस्तेजसासूर्यस्यवर्चसा ॥ इतिस्नात्वाचम्य ॥ एवंप्रतिदिनंदशाहांतं ॥ ततःकुशोपर्यश्मानंप्रतिष्ठाप्यामुकगोत्रस्यामुकप्रेतस्यप्रेतत्वनिवृत्तिपितृत्वप्राप्त्योत्तमलोकप्राप्त्यर्थंदाहजनिततापोपशमनार्थंअश्मोपरितिलतोयांजलिरुपतिष्ठतु ॥ एवंप्रतिदिनंपितृतीर्थेनांजलिंदद्यात् ॥ एवंप्रतिदिनं दशदशएवंशतंभवंति ॥ अथवाप्रतिदिनंत्रींस्त्रीन्दद्यात् ॥ तत्पक्षेत्रिंशद्भवंति ॥ प्रतिदिनमेकैकंवाएवंदशभवंति ॥ अथवाप्रथमेएकंद्वितीयेद्वौएवमेवोत्तरवृध्यादशदिनंदद्यात् ॥ एवंपंचपंचाशद्भवंति ॥ एषुपक्षेषुअन्यतमंकुर्यात् ॥ प्रत्यंजलिस्नानंकुर्यात् ॥ एतदंजलिदानंप्रथमदिनाद्दशमदिनपर्यंतंएकस्मिन्नेवस्थानेविधेयं ॥ पाषाणकूर्चौप्रज्ञातौस्थाप्यौ ॥ एतच्चज्ञातयोबांधवाश्चयथाचारंकुर्युः ॥ ततःस्नात्वोत्तरीयोदकंपाषाणोपरिनिष्पीडयेत् ॥ ततःस्वगृहेगोष्ठेनदीतीरेवाताम्रपात्रेचरुंश्रपयित्वापिंडक्रियांकुर्यात् ॥ देशकालौसंकीर्त्यामुकगोत्रस्यामुकप्रेतस्यप्रेतत्वविमुक्त्यर्थंपितृत्वप्राप्त्योत्तमलोकप्राप्त्यर्थंपिंडक्रियांकरिष्ये ॥ एवं चरुमभिघार्योद्वास्यपिंडपितृयज्ञकल्पेनतूष्णींभूमिमुल्लिख्यावोक्ष्यबर्हिरास्तीर्यामुकगोत्रामुकप्रेतप्रथमेहनिमूर्धावयवनिष्पत्त्यर्थं अयंतेपिंडउपतिष्ठतामितिचरोःसुदृढंपिंडंकृत्वाबर्हिषिदद्यात् ॥ ऊष्मानुमंत्रणांजनाभ्यंजनदशादानतिलोदकलेपोदकोपस्था

नभृंगराजतुलसीदलचालनप्रवाहणानिप्रेतमुद्दिश्यपिंडोपरिपितृतीर्थेनोपतिष्ठतांइतितूष्णींदद्यात् ॥ अनादिनिधनोदेवःशंखचक्रगदाधरः ॥ अक्षय्यःपुंडरीकाक्षःप्रेतमुक्तिप्रदोभवेतिवदेत् ॥ इदंपिंडदानंसतिलोदकंप्रेताप्यायनमस्त्वितिभवंतोब्रुवंतुप्रेताप्यायनमस्त्वितिब्राह्मणाब्रूयुः ॥ अभिरम्यतामितिविसर्जयेत् ॥ अभिरतास्मः ॥ इतिप्रतिवचनं ॥ अप्सुपिंडंनिक्षिपेत् ॥ ततःस्नात्वागृहमागच्छेत् ॥ उत्तरीयशिलाकूर्चपात्रकर्तृवक्तृचरुद्रव्यस्थानविपर्ययंनकुर्यात् ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ३४५ ॥ नग्नप्रच्छादनश्राद्धं ॥

तंडुलवस्त्रोदकुंभसदीपलोहपात्रकांचनलवणघृततिलमुद्गकार्पासदक्षिणाभूषणानिउपानहौचाग्रेनिधायमनुष्यलोकात्प्रेतलोकंगच्छतःपथिपरिव्ययार्थंतंडुलादिद्रव्याणिसर्वाण्युपतिष्ठंतु ॥ ततःपिंडंदत्वास्नानंकुर्यात् ॥ पिंडसमीपेअमुकगोत्रस्यामुकप्रेतस्याच्छादनार्थंवस्त्रमुपतिष्ठतां ॥ इतिवस्त्रंदत्वातद्ब्राह्मणायदद्यात् ॥ इतिनग्नप्रच्छादनश्राद्धं ॥ ॥ छ ॥

॥ ३४६ ॥ नवश्राद्धानि ॥

तानिप्रथमतृतीयपंचमसप्तमनवमैकादशसुदिनेषुभवंतितानिद्विजाभावेपाकेनामेनवाकार्याणि ॥ देशकालौसंकीर्त्यामुकगोत्रस्यामुकप्रेतस्यप्रेतत्वनिवृत्त्यर्थंविषमश्राद्धंकरिष्ये ॥ पाकपक्षेचरुंश्रपयित्वाभिघार्योद्धास्यपिंडार्थंपृथक्कृत्वाशेषंपात्रेपरिविष्यामुकगोत्रस्यामुकप्रेतस्यनवश्राद्धेएतदासनमुपतिष्ठतु ॥ वाराहे ॥ गतोसिदिव्यलोकंत्वंकृतांतविहितार्थतः ॥ मनसावायुभूतेनप्रेतेत्वाहंनियोजये ॥ पूजयिष्यामिभोगैस्त्वामेवंविप्रंनिमंत्रयेत् ॥ आवाहनेपितत्रैव ॥ इहलोकंपरित्यज्यगतोसिपरमांगतिं ॥ मनसावायुरूपेणपिंडेत्वांयोजयाम्यहं ॥ इत्येकत्रासनंविधायतूष्णींतिलैरभ्यर्च्यएकपवित्रेणार्घ्यंदद्यात् ॥ अमुकगोत्र

प्रेतेदमर्घ्यमुपतिष्ठतां ॥ गंधादिनातिलैरभ्यर्चयित्वामुकगोत्रायप्रेतायेदमन्नंसोपस्करमुपतिष्ठतु ॥ आचमनीयतांबूलेदद्यात् ॥ ततस्तूष्णींशुद्धभूमाववयवपिंडवदुल्लेखनादिविधायामुकगोत्रामुकप्रेतविषमश्राद्धेयंतेपिंडउपतिष्ठतु ॥ ऊष्मावलोकनादितूष्णीं दद्यात् ॥ चालनप्रवाहणादिपिंडदानविध्यनुसारेणतूष्णींकुर्यात् ॥ किंचिद्दक्षिणांदद्यात् ॥ आमपक्षेपिष्टेनपिंडः ॥ ततःस्नायात् ॥ एतानिनवश्राद्धानिएकद्रव्येणैवकर्तव्यानि ॥ यदापूर्वदिनेमरणंतदाद्वितीयदिनेप्रथमदिनस्थांउदकक्रियांपिंडक्रियांचकृत्वातद्दिनस्थांकुर्यात् ॥ एकेनैवपाकेनपिंडद्वयंभवति ॥ दशसुदिनेषुभुज्यमानमन्नतांबूलादिप्रेतमुद्दिश्यसमर्पयेत् ॥ कर्ता भोजनकालेपात्रस्थंसघृतंकिंचिदन्नमादायामुकप्रेतायेदमन्नमुपतिष्ठतां ॥ भोजनपात्रसमीपेदशाहंदद्यात् ॥ दशसुदिनेषुभोजनस्थानविपर्ययोनकार्यःहविष्यान्नमेवभुंजीरन् ॥ दशदिनपर्यंतंपुनर्भोजनगंधतांबूलकज्जलैकशय्यांज्ञातयःपुरुषाःस्त्रियश्चवर्जयेयुः ॥ भूमावेवपृथक्पृथक्शयीरन् ॥ कर्त्रातुपतितादिसंभाषणंनकर्तव्यं ॥ इतिप्रथमदिनकृत्यं ॥ ॥

॥ ३४७ ॥ द्वितीयदिनादिविधिः ॥

पूर्वदिनस्वीकृतदेशंगत्वादेशकालौस्मृत्वामुकगोत्रस्यामुकप्रेतस्येत्यंतमुक्त्वाप्रेतत्वनिवृत्त्यर्थं० हनिद्वितीयदिनविधिंकरिष्ये ॥ पूर्ववदश्मोपरितिलतोयांजलिंदद्यात् ॥ ततश्चरुंश्रपयित्वा ॥ अद्येत्यादिअमुकगोत्रस्य० चक्षुःश्रोत्रनासावयवनिष्पत्त्यर्थंअवयवपिंडमुपतिष्ठतामितिदर्भोपरिपिंडंदत्वाऊष्मानुमंत्रणादितिलोदकभृंगराजतुलसीदलदानांतंपूर्ववत् ॥ अनादिनिधनोदेवः० भव ॥ पिंडंप्रवाह्यस्नायात् ॥ अथतृतीयदिनकृत्यं ॥ आचम्यसंकल्प्यतृतीयदिनविधिंकरिष्ये ॥ तिलांजलिदानांतंपूर्ववत् कृत्वा ॥ स्नात्वा ॥ अद्येत्यादि० तृतीयेहनिप्रेतस्यभुजवक्षोग्रीवामुखावयवनिष्पत्त्यर्थंअयंपिंडउपतिष्ठतामितिपिंडंदत्वाऊष्मा

नुमंत्रणादिपिंडप्रवाहणस्नानांतंपूर्ववत् ॥ ततःस्नात्वा ॥ विषमश्राद्धंप्रथमदिनवत्कुर्यात् ॥ अथचतुर्थदिनकृत्यं ॥ संकल्पांजलिदानस्नानांतंपूर्ववत् ॥ अद्येत्यादि० अमुकगोत्रस्यामुकप्रेतस्यपार्ष्णिकुक्षिकटिनाभिगुदलिंगावयवनिष्पत्त्यर्थंअयंपिंड उपतिष्ठतां० इतिपिंडंदत्वाऊष्मानुमंत्रणादिपिंडप्रवाहणस्नानांतंपूर्ववत् ॥ अथपंचमदिनकृत्यं ॥ संकल्पांजलिदानस्नानांतंपूर्ववत् ॥ अद्येत्या० अमुकगोत्रस्यामुकप्रेतस्यऊरुजानुजंघावयवनिष्पत्त्यर्थंअयंपिंड० मितिदत्वा ॥ ऊष्मानुमंत्रणादिपिंडप्रवाहणस्नानांतंपूर्ववत् ॥ पंचमदिनेविषमश्राद्धंपूर्ववत् ॥ अथषष्ठदिनकृत्यं ॥ संकल्पांजलिदानस्नानांतंपूर्ववत् ॥ अद्येत्यादिअमुकगोत्रस्यामुकप्रेतस्यगुल्फपादांगुलिमर्माद्यवयवनिष्पत्त्यर्थं ॥ अयंपिंड० मितिपिंडंदत्वा ॥ ऊष्मानुमंत्रणादिपिंडप्रवाहणस्नानांतंपूर्ववत् ॥ अथसप्तमदिनकृत्यं ॥ संकल्पादिअंजलिदानस्नानांतंपूर्ववत् ॥ अद्येत्यादिअमुकगोत्रस्यामुकप्रेतस्य अस्थिमज्जाशिरावयवनिष्पत्त्यर्थंअयंपिंड० मितिपिंडंदत्वाऊष्मानुमंत्रणादिपिंडप्रवाहणस्नानांतंपूर्ववत् ॥ पूर्ववद्विषमश्राद्धं कुर्यात् ॥ अथाष्टमदिनकृत्यं ॥ संकल्पादिअंजलिदानस्नानांतंपूर्ववत् ॥ अद्येत्याद्यमुकगोत्रस्यामुकप्रेतस्यनखरोमाद्यवयवनिष्पत्त्यर्थंअयंपिंड० मितिपिंडंदत्वाऊष्मानुमंत्रणपिंडप्रवाहणस्नानांतंपूर्ववत् ॥ अथनवमदिनकृत्यं ॥ संकल्पांजलिदानांतंपूर्ववत्॥ अद्येत्यादि०सर्वावयवसंपत्त्यैअयंपिंडउपतिष्ठतामितिपिंडदानोष्मानुमंत्रणपिंडप्रवाहणस्नानांतंविषमश्राद्धंचपूर्ववत्॥

॥ ३४८ ॥ दशमदिनविधिः ॥

पूर्वदिनस्थानेगत्वानित्यवत्संकल्पादिअंजलिदानस्नानांतंकृत्वाचरुंश्रपयित्वा ॥ अद्येत्यादिसंकल्प्यअमुकगोत्रस्यप्रेतस्यक्षुत्पिपासानिवृत्त्यर्थंअयंपिंडउपतिष्ठतामितिपिंडदानोष्मानुमंत्रणादिपिंडप्रवाहणादिकुर्यात् ॥ ततःकर्त्रासर्वैर्बांधवाःप्रार्थिताःसं

बंधिनश्चत्रींस्त्रीन्धर्मोदकांजलीनेकैकंवाजलतीरेप्रेतोद्देशेनदद्युः ॥ ततःपुत्रादयोयथाचारंकेशश्मश्रुवपननखच्छेदादिकृत्वास्नानं कुर्युः ॥ अथेदंकेषांचिन्मतेनदशमदिनकृत्यं ॥ ततोदशमदिनेमृदात्रिकोणांदक्षिणप्रवणांवेदिंकृत्वागोमयेनसंमृज्यहरिद्रादिनालं कृत्यतत्रकुंभपंचकंजलपूर्णंस्थापयेत् ॥ तदुपर्योदनपिंडान्पंचदद्यात् ॥ अमुकगोत्रायामुकप्रेतायक्षुत्पिपासानिवृत्त्यर्थंअयंपिंडः सोदकुंभउपतिष्ठतामितिमध्येप्रेताय ॥ पूर्वेप्रेतसखिभ्यः ॥ दक्षिणेवैवस्वताययमाय ॥ पश्चिमेवायसेभ्यः ॥ उत्तरेप्रेताधिप तयेरुद्रायइतिपिंडंदत्वापिंडोपरितिलोदकंदत्वापादुकाछत्रपोलिकापताकादिप्रत्येकंतेभ्यस्तेभ्यःपृथगुपतिष्ठतामितिदद्यात् ॥ ततःपश्चिमस्थंपिंडंवायसोयावद्भक्षयतितावत्तिष्ठेत् ॥ अश्मानंतैलेनाभ्यज्यजलेक्षिपेत् ॥ ततःसर्वेसगोत्रायथादेशाचारंति लामलकादिनास्नात्वाशुक्लवाससोगृहंगत्वातत्रैवभुंजीरन्नितिदेशाचारः ॥ इतिदशमदिनकृत्यं ॥ ॥ छ ॥

॥ ३४९ ॥ एकादशाहेवृषोत्सर्गः ॥

प्रातःस्पृष्टानांमृद्भांडानांत्यागः स्पृष्टसर्ववस्त्रप्रक्षालनंगृहानुलेपनंचकृत्वास्नात्वाविधिवत्पंचगव्यंकृत्वाप्राश्नीयात् ॥ ततोवि षमश्राद्धंपूर्ववत्कृत्वास्नात्वावृषोत्सर्गंकुर्यात् ॥ (कार्तिक्यां[1]माघ्यांवैशाख्यांपौर्णिमास्यांस्मृत्युक्तपुण्यकालेषुवा पूर्वेद्युरुपोष्यतद्दि नेनांदीश्राद्धंविधायवृषोत्सर्गंकुर्यात्) ॥ एकादशेह्निप्रेतस्ययस्यनोत्सृज्यतेवृषः ॥ प्रेतत्वंसुस्थिरंतस्यदत्तैःश्राद्धशतैरपि ॥ प्रेतार्थ वृषोत्सर्गेतुएकोद्दिष्टविधिनाष्टौब्राह्मणान्भोजयेत् ॥ अत्रनाचार्यवरणंकिंतुस्वयमेवकुर्यात् ॥ अथप्रयोगः ॥ कर्तायज्ञोपवीती प्राङ्मुखउपविश्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यपितुर्गोत्रस्यशर्मणःप्रेतस्यैकादशेहनिप्रेतत्वनिवृत्तिपितृत्वप्राप्त्योत्तमलोकप्राप्त्य

---

[1] अत्रत्यधनुश्चिह्नान्तःपतितवाक्यस्थंकार्तिक्यादिकथनंनांदीश्राद्धोहादिदंचकाम्यवृषोत्सर्गपरंज्ञेयं ।

थंवृषोत्सर्गंकरिष्येइतिसंकल्प्य ॥ स्थंडिलेऽध्वरनामानमग्निंप्रतिष्ठाप्यचरुंश्रपयित्वाग्निंप्रज्वाल्यसमित्रयमादायश्रद्धएहीत्यादि वृषोत्सर्गहोमकर्मणियायक्ष्यमाणादेवतास्ताःसर्वाःपरिग्रहीष्यामिजातवेदसमग्निमिध्मेनयक्ष्येआघारहोमेत्यादि० प्रधानांतमुक्त्वावैशेषिकप्रधानहोमेरुद्रमृडंचरुणापर्जन्यंचरुणाइंद्रंचरुणाप्रजापतिंचरुणाइहधृतिंचरुणाइहविधृतिंचरुणाइहरतिंचरुणाइहरमतिंचरुणाअदितिंद्विश्चरुणाअग्निꣳस्विष्टकृतंचरुणायक्ष्ये ॥ वरुणंद्विरित्यादिजयादीन्कृत्वादर्व्याज्यस्थाल्यौषद्रूपात्राणिप्रयुज्याग्निमुखांतेस्रुच्युपस्तीर्यचरुंद्विरवदायाभिघार्यैवंचतुरवदाय ॥ मयोभूर्वातोअभिवातूस्राऊर्जस्वतीरोषधीरारिशंतां ॥ पीवस्वतीर्जीवधन्याःपिबंत्ववसायपद्वतेरुद्रमृडस्वाहा ॥ रुद्रमृडायेदं० ॥ याःसरूपाविरूपाएकरूपायासामग्निरिष्ट्यानामानिवेद ॥ याअंगिरसस्तपसेहचक्रुस्ताभ्यःपर्जन्यमहिशर्मयच्छस्वाहा ॥ पर्जन्यायेदं० ॥ यादेवेषुतनुवमैरयंतयासाꣳसोमोविश्वारूपाणिवेद ॥ ताअस्मभ्यंपयसापिन्वमानाःप्रजावतीरिंद्रगोष्ठेरिरीहिस्वाहा ॥ इंद्रायेदं० ॥ प्रजापतिर्मह्यमेतारराणोविश्वैर्देवैःपितृभिःसंविदानः ॥ शिवाःसतीरुपनोगोष्ठमाकस्तासांवयंप्रजयासꣳसदेमस्वाहा ॥ प्रजापतयइदं० ॥ इहधृतिःस्वाहा ॥ धृत्याइदं० ॥ इहविधृतिःस्वाहा ॥ विधृत्याइदं० ॥ इहरंतिःस्वाहा ॥ रंत्याइदं० ॥ इहरमतिःस्वाहा ॥ रमत्याइदं० ॥ महीमूषुमातरꣳसुव्रतानामृतस्यपत्नीमवसेहुवेम ॥ तुविक्षत्रामजरंतीमुरूचीꣳसुशर्माणमदितिꣳसुप्रणीतिꣳस्वाहा ॥ अदित्याइदं० ॥ सुत्रामाणंपृथिवींद्यामनेहसꣳसुशर्माणमदितिꣳसुप्रणीतिं ॥ दैवींनावꣳस्वरित्रामनागसमस्रवंतीमारुहेमास्वस्तयेस्वाहा ॥ अदित्याइदं० ॥ अग्नयेस्विष्टकृतेस्वाहा ॥ अग्नयेस्विष्टकृतइदं० ॥ जयादीन्हुत्वा ॥ परिधिप्रहरणांतंकृत्वापरिषिच्य ॥ वृषवत्सतरींवस्त्रादिभिरलंकृत्य ॥ अथवायोरेकादशपुरुषस्यैकादशंस्त्रीकुस्य ॥ प्रभ्राजमानानाꣳरुद्राणाꣳस्थानेस्वतेजसाभानि ॥ व्यवदातानाꣳरुद्राणाꣳस्थानेस्वते

जं॑साभा॒नि ॥ वासुकिवैद्युतानाꣳरुद्राणाꣳस्थाने० ॥ रजतानाꣳरुद्राणाꣳस्थाने० ॥ पुरुषाणाꣳरुद्राणाꣳस्थाने० ॥ श्यामानाꣳरुद्राणाꣳस्था० ॥ कपिलानाꣳरुद्राणाꣳस्था० ॥ अतिलोहितानाꣳरुद्राणाꣳस्था० ॥ ऊर्ध्वाणाꣳरुद्राणाꣳस्था० ॥ अवपतंतानाꣳरुद्राणाꣳस्था० ॥ वैद्युतानाꣳरुद्राणाꣳस्था०॥ प्रभ्राजमानीनाꣳरुद्राणीनाꣳस्था० ॥ व्यवदातीनाꣳरुद्राणीनाꣳस्था० ॥ वासुकिवैद्युतीनाꣳरुद्राणीनाꣳस्था० ॥ रजतीनाꣳरुद्राणीनाꣳस्था० ॥ पुरुषाणाꣳरुद्राणीनाꣳस्था० ॥ श्यामानाꣳरुद्राणीनाꣳस्था० ॥ कपिलानाꣳरुद्राणीनाꣳस्था० ॥ अतिलोहितीनाꣳरुद्राणीनाꣳस्था० ॥ ऊर्ध्वानाꣳरुद्राणीनाꣳस्था० ॥ अवपतंतीनाꣳरुद्राणीनाꣳस्था० ॥ वैद्युतीनाꣳरुद्राणीनाꣳस्था० ॥ ॐभूर्भुव॒ःसुव॑ः ॥ रूपाणि॑वोमिथुनंमानोमिथु॑नꣳरी॒ढ्वं ॥ इत्येकमनुवाकंपठित्वा ॥ ए॒तंयुवा॑न॒म्परि॑वोददामि॒तेन॒क्रीड॑ंतीश्चरतप्रि॒येण॑ ॥ मान॑ःशाप्तज॒नुषा॑सुभागारा॒यस्पोषे॑ण॒समि॒षाम॑देम ॥ नमो॑महि॒म्नउ॒तचक्षु॑षे॒तेम॑रु॒तांपि॒तस्तद॒हंगृ॑णामि ॥ अनु॑मन्यस्वसु॒यजा॑यजाम॒जुष्टं॑दे॒वाना॑मि॒दम॑स्तुह॒व्यं ॥ दे॒वाना॑मे॒षउ॑प॒नाहआ॑सीद॒पांगर्भ॒ओष॑धीषु॒न्यक्तः॑ ॥ सोम॑स्यद्र॒प्सम॑वृणीतपू॒षा १ बृ॒हन्नद्रि॑रभव॒त्तदे॑षां ॥ पि॒ताव॒त्साना॒म्पति॑रघ्नि॒याना॒मथो॑पि॒ताम॑ह॒तांगग॑राणां ॥ व॒त्सोज॒रायु॑प्रति॒धुक्पी॒यूष॑आ॒मिक्षा॒मस्तु॑घृ॒तम॑स्य॒रेत॑ः ॥ त्वांगावो॑वृणतरा॒ज्याय॒त्वाꣳह॑वंतम॒रुत॑ःस्व॒र्काः ॥ वर्ष्मं॑क्ष॒त्रस्य॑क॒कुभि॑ःशिश्रिया॒णस्ततो॑नउ॒ग्रोवि॑भजा॒वसू॑नि ॥ व्यृ॑द्धेन॒वाए॒षप॒शुना॑यजते॒यस्यै॒ता॒नि॒नक्रि॒यंत॑ए॒ष २ हु॒त्वैसमृ॑द्धेनयजते॒यस्यै॒तानि॑क्रि॒यन्ते॑ ॥ इत्यंतंपंचमंत्रान्पठेत् ॥ पितुःगोत्रस्यप्रेतस्यप्रेतत्वनिवृत्तिपितृत्वप्राप्त्योत्तमलोकप्राप्त्यर्थंयथेष्टंविहर्तुमयाएषवृषउत्सृष्टइत्युक्त्वा त्रिशूलचक्रादिलांछनंकृत्वा ॥ दक्षिणपार्श्वेत्रिशूलं ॥ वामेजघनेचक्राकारं ॥ सव्यस्फिचिलिखेच्चक्रंशूलंबाहौतुदक्षिणे ॥ प्रत्यङ्मुखं वृषंउत्सृजेत् ॥ कल्पकारिकायां ॥ शूलंचक्रंतथान्यद्वालांछनंकारयेत्तथा ॥ यस्यदेवस्ययोभक्तस्तत्तच्चिह्नंसमालिखेत् ॥ ततोद्विहाय

नमेकहायनंवाजीववत्सायाःपयस्विन्याःपुत्रंनीलादिवर्णं ॥ लोहितोयस्तुवर्णेनमुखेपुच्छेचपांडुरः ॥ श्वेतःखुरविषाणाभ्यांसनीलो वृषउच्यते ॥ अत्यंताशक्तविषयेग्रंथांतरं ॥ वृषोत्सर्जनवेलायांवृषाभावेकथंचन ॥ मृद्भिःपिष्टैश्चदर्भैर्वावृषंकृत्वाविमोचयेत् ॥ न शक्यतेवृषोत्सर्गोहोमंवातत्रकारयेत् ॥ ईप्सितंयथालाभंवाआनीयचतस्रोद्वावेकांवाएकवर्षाधिकांवत्सतरीमानीयवत्सतरीसहि तस्यवृषस्यमंत्रैरभिषेकःकार्यः ॥ आपोहिष्ठेतितिसृभिः ॥ कया॑नश्चि॒त्रआभु॑वदू॒तीस॒दावृ॑ध॒ःसखा॑ ॥ कया॒श॑चिष्ठयावृ॒ता ॥ कस्त्वा॑ स॒त्योमदा॑ना॒ंमꣳहि॑ष्ठोमत्स॒दंध॑सः ॥ दृ॒ढाचि॑दा॒रुजे॒वसु॑ ॥ अ॒भीषु॒णःसखी॑नामवि॒ताज॑रितॄ॒णां ॥ श॒तंभ॑वास्यू॒तिभि॑ः ॥ वृषवत्स तरिकंगंधपुष्पवस्त्रभूषणादिभिर्यथाशक्त्यलंकृत्य ॥ ऋष॒भंमा॑सम॒ानानां॑स॒पत्ना॑नांविषास॒हिं ॥ हं॒तारं॒शत्रू॑णांकृ॒धिवि॒राजं॒गोप॑तिं॒ गवां ॥ इतिकृतांजलिपुटोजपेत् ॥ ततःप्रांचमुत्सृजेत् ॥ व्रजंतमनुमंत्रयीत ॥ ततोग्निमलंकृत्याथाग्नेरष्टपुरुषस्यपुरस्तात्प्रभृतिः ॥ अथाग्नेरष्टपु॑रुष॒स्य ॥ अग्नेःपूर्वदिश्यस्यस्थानेस्वतेज॑साभा॒नि ॥ जातवेदसउपदिश्यस्यस्थाने० ॥ सहोजसोदक्षिणदिश्यस्यस्थाने० ॥ अजिराप्रभवउपदिश्यस्यस्थाने० ॥ वैश्वानरस्यापरदिश्यस्यस्था० ॥ नर्यापसउपदिश्यस्यस्था० ॥ पंक्तिराधसउदग्दिश्यस्यस्था० ॥ विसर्पिणउपदिश्यस्यस्था० ॥ ॐभूर्भुव॒ःसुव॑ः ॥ दिशोवोमिथुनंमानोमिथु॑नꣳरी॒ढ्वं ॥ इत्यग्निमुपस्थाय ॥ भोभोवृषसुखंगच्छ जलंपिबतृणंभक्षगवांपृष्ठतःसन्विचरअस्मत्कुलंपुनीहिइत्यादिपठित्वा ॥ ब्राह्मणेभ्योदक्षिणांदद्यात् ॥ सभर्तृकस्त्रीविषयेतुनवृ षोत्सर्गः ॥ पतिपुत्रवतीनारीभर्तुरग्रेमृतायदि ॥ वृषंनैवोत्सृजेत्पुत्रोयावत्पितरिजीवति ॥ ततोवृषपुच्छेप्रेतनामगोत्राद्युच्चार्यत र्पणंकुर्यात् ॥ इतिकेचित् ॥ वृषोत्सर्गसांगतासिध्यर्थंतिलानुदकुंभंगांवासोहिरण्यंचब्राह्मणेभ्योदद्यात् ॥ दक्षिणांचदद्यात् ॥

॥ ३५० ॥ आद्यश्राद्धं ॥

श्रीः ॥ आद्यश्राद्धमशुद्धोपिकुर्यादेकादशेहनि ॥ कर्तुस्तात्कालिकीशुद्धिरशुद्धःपुनरेवसइति ॥ तत्रब्राह्मणाभावेनूतनभांडेन्ना दिकंवाचयित्वाविधिवद्धोमः ॥ कुंडंकृत्वाकर्ताप्राणानायम्य ॥ प्राचीनावीतीअमुकगोत्रस्यामुकशर्मणःपित्रादेःप्रेतस्यमृताहादेका दशेहनिप्रेतत्वविमुक्त्यर्थंपितृत्वप्राप्त्योत्तमलोकप्राप्त्यर्थंअग्नावेकोद्दिष्टविधिनाद्यश्राद्धंकरिष्यइतिसंकल्प्य ॥ कुंडमध्ये ॥ अपे॑त॒ वीत॒विच॑सर्प॒तातो॒येत्र॒स्थपु॑रा॒णायेच॒नूत॑नाः ॥ अदा॑दि॒दंय॒मो॑व॒सानं॑पृथि॒व्याअक्रं॑नि॒मंपि॒तरो॑लो॒कम॑स्मै ॥ इतिमंत्रेणसम्यक्प्रमृ ज्याभ्युक्ष्यपात्रेणवह्निमादायकुंडसमीपेनिधायाद्यैकोद्दिष्टश्राद्धेभवद्भिःक्षणःप्रसादनीयः ॥ इत्यग्निंप्रतिष्ठाप्यपाद्याद्यर्चनांतमग्नेरे वकृत्वान्नमादायपित्रेगोत्रायशर्मणेप्रेतायस्वाहेतिप्रेताहुतिंहुत्वाकुंडस्योत्तरतएकस्मिन्पात्रेन्नादिकंपरिविष्यकुंडंपात्रंचपरिस्तीर्य परिषिच्यपृथिवीतेपात्रंद्यौरपिधानंअग्नेस्त्वामुखेप्राणापानयोर्जुहोम्यक्षितमसिमामेक्षेष्ठाअमुत्रामुष्मिन्लोकेइदंविष्णुरित्यन्ननिवे दनंकृत्वापोशनंदत्वाप्राणाहुतीर्जुहुयात् ॥ यत्ते॑कृ॒ष्णःश॑कु॒नआ॑तु॒तोद॑पिपी॒लःस॒र्पउ॒तवा॒श्वाप॑दः ॥ अ॒ग्निष्टद्विश्वा॑दनृ॒णंकृ॑णोतु॒सो म॑श्च॒योब्रा॑ह्म॒णमा॑वि॒वेश॒स्वाहा॑ ॥ अग्नीषोमाभ्यामिदं० ॥ केचित्सोमायेतिवदंति ॥ ततस्तृप्तिरित्युक्त्वापोशनंदद्यात् ॥ ततः पित्रेगोत्रायशर्मणेप्रेतायायंपिंडउपतिष्ठताम् ॥ इतिपिंडंदत्वा ॥ ब्राह्मणायदक्षिणांदद्यात् ॥ ततःशेषमन्नंपिंडंचाग्नौश्रपयेत् ॥ अप्सुवानिक्षिपेत् ॥ ततःस्नात्वानेनैवविधिनामहैकोद्दिष्टंकुर्यात् ॥ ततःस्नात्वा ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ३५१ ॥ रुद्रगणश्राद्धं ॥

देशकालौसंकीर्त्यप्राचीनावीतीअमुकगोत्रस्यप्रेतस्यएकादशेहनिरुद्रगणश्राद्धंकरिष्ये ॥ तिलोदकादिकृत्वा अजैकपदेअहिर्बु

ध्न्यायकपालिनेहरायबहुरूपायत्र्यंबकायअपराजितायवृषाकपयेशंभवेकपर्दिनेरैवतायएभिर्नामपदैरेकादशसुब्राह्मणेषुदैवेनविधिनान्नसमर्पणंकुर्यात् ॥ प्रेतोद्देशपक्षेअजैकपादरूपिणेप्रेतायेदमासनमित्यादिज्ञेयं ॥ पिंडदानार्घ्याग्नौकरणविकिरादिनास्ति ॥ भोजनांतेदक्षिणांदत्वाविसर्जयेत् ॥ इतिरुद्रगणश्राद्धं ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ३५२ ॥ वसुगणश्राद्धं ॥

वसुगणनामानि ॥ ध्रुवोध्वरश्चसोमश्चआपश्चैवानिलोनलः ॥ प्रत्यूषश्चप्रभासश्चवसवोष्टौप्रकीर्तिताः ॥ अष्टसुब्राह्मणेषुवसूनावाह्यभोजनंआमान्नंवादद्यात् ॥ पिंडाद्यभावः ॥ इतिवसुगणश्राद्धं ॥ इदंतुकृताकृतं ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ३५३ ॥ पंचदशश्राद्धानि ॥

इमानिसपिंडीकरणाधिकारार्थंएकादशेद्वादशेहनिवा ॥ ऊनमासिकाद्यूनाब्दिकांतानिपंचदशश्राद्धान्यपकृष्यैकतंत्रेणकरिष्ये ॥ अमुकगोत्रस्यामुकप्रेतस्यऊनमासिकश्राद्धेआसनमुपतिष्ठतु ॥ इत्यादिसर्वत्रयोज्यं ॥ द्वितीयमासिके० ॥ त्रैपक्षिके० ॥ तृतीयमासिके० ॥ चतुर्थमासिके० ॥ पंचममासिके० ॥ षष्ठमासिके० ॥ ऊनषष्ठमासिके० ॥ सप्तममासिके० ॥ अष्टममासिके०॥ नवममासिके० ॥ दशममासिके० ॥ एकादशमासिके० ॥ द्वादशमासिके० ॥ ऊनाब्दिके० ॥ एतदासनमुपतिष्ठतु ॥ उपचारेषुगायत्रींमनसास्मरेत् ॥ पंचदशार्घ्यपात्राणिएकदर्भपवित्रसहितान्यासनानांसमीपेआसाद्य ॥ अमुकगोत्रायामुकप्रेतायतेजुष्टंगृह्णामिइतिपंचदशपात्रेषूदकंनिधायगंधादिक्षिप्त्वागायत्र्यानुमंत्र्यअमुकगोत्रामुकप्रेतऊनमासिकश्राद्धेइदंतेअर्घ्यमुपतिष्ठतां॥द्वितीयादावेवमूह्यं॥इदमन्नंसोपस्करमामान्नंवामल(१)पात्रविवर्जितंसोपस्करंसदक्षिणमुपतिष्ठतां॥तांबूलादिदत्वापिंडपि

तृयज्ञकल्पेनपिंडदानंकुर्यात् ॥ एकोद्दिष्टविधिनासर्वंसमापयेत् ॥ यदिवर्षांतमलमासआपतेत्तदातस्मिन्कृतमपिशुद्धेपुनःकार्यं ॥

॥ ३५४ ॥ दशदानानि ॥

श्रीः ॥ आचम्यप्राणानायम्यदेशकालौनिर्दिश्यअमुकगोत्रस्यपित्रादेःपरलोकोपकारकाणिपूर्वसंकल्पितानिदशदानानिकरिष्ये ॥ गोभूतिलहिरण्याज्यवासोधान्यगुडानिच ॥ रौप्यंलवणमित्याहुर्दशदानान्यनुक्रमात् ॥ विप्रंसंपूज्य ॥ ॥ गोप्रदानं ॥ यज्ञसाधनभूतायाविश्वस्याघौघनाशिनी ॥ विश्वरूपधरोदेवःप्रीयतामनयागवा ॥ भूमिदानं ॥ सर्वेषामाश्रयाभूमिर्वराहेण समुद्धृता ॥ अनंतसस्यफलदाअतः[१]शांतिंप्रयच्छमे ॥ तिलदानं ॥ महर्षेर्गोत्रसंभूताःकाश्यपस्यतिलाःस्मृताः ॥ तस्मादेषांप्रदानेनपितृपापंव्यपोहतु ॥ हिरण्यदानं ॥ हिरण्यगर्भगर्भस्थंहेमबीजंविभावसोः ॥ अनंतपुण्यफलदमतःशांतिंप्रयच्छमे ॥ आज्यदानं ॥ कामधेनोःसमुद्भूतंसर्वक्रतुषुसंस्थितं ॥ देवानामाज्यमाहारअतःशांतिंप्रयच्छमे ॥ वस्त्रदानं ॥ शरण्यंसर्वलोकानांलज्जायारक्षणंपरं ॥ देहालंकरणंवस्त्रमतःशांतिंप्रयच्छमे ॥ धान्यदानं ॥ सर्वदेवमयंधान्यंसर्वोत्पत्तिकरंमहत् ॥ प्राणिनांजीवनोपायस्ततःशांतिंप्रयच्छमे ॥ गुडदानं ॥ गुडमिक्षुरसोद्भूतंमंत्राणांप्रणवोयथा ॥ दानेनानेनचैतस्यपरालक्ष्मीःस्थिरागृहे ॥ रौप्यदानं ॥ प्रीतिर्यतःपितृणांचविष्णुशंकरयोःसदा ॥ शिवनेत्रोद्भवंरूप्यमतःशांतिंप्रयच्छमे ॥ लवणदानं ॥ यस्मादन्नरसाःसर्वेनोत्कृष्टालवणंविना ॥ शंभोःप्रीतिकरंयस्मादतःशांतिंप्रयच्छमे ॥ अनेनदशदानाख्येनकर्मणाप्रेतोद्धर्तामहाविष्णुःप्रीयतां ॥ इतिदशदानानि ॥ ततोष्टदानान्युपदानानिचयथाशक्तिकार्याणि ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

---

[१] पुत्रकर्तृके 'शांतिंप्रयच्छमे' 'ममयच्छतु' इतिदानवाक्यस्थलेतत्रतत्र 'पितुःशांतिंप्रयच्छतु' 'पितुःपापंव्यपोहतु' इत्याद्यूहःकार्यः ॥

॥ ३५५ ॥ अष्टदानानि ॥

श्रीः ॥ तानिचआमान्नोदकुंभगोवस्त्रभूम्यास्तरणछत्रासनानि ॥ अमुकशर्मणःपित्रादेःपरलोकेतत्तद्दानकल्पोक्तफलावाप्तयेष्टदानानिकरिष्ये ॥ विप्रंसंपूज्य आमान्नदानं ॥ अन्नमेवयतोलक्ष्मीरन्नमेवजनार्दनः ॥ अन्नंब्रह्माखिलत्राणमस्तुजन्मनिजन्मनि ॥ उदकुंभदानं ॥ वारिपूर्णोघटश्चायंदेवत्रयमयोयतः ॥ प्रीयतांधर्मराजस्तुदानेनानेनपुण्यदः ॥ गोप्रदानं ॥ यज्ञसाधनभूताया० ॥ वस्त्रदानं ॥ शरण्यंसर्वलोकानांलज्जायारक्षणंपरं ॥ देहालंकरणंवस्त्रमतःशांतिं० ॥ भूमिदानं ॥ सर्वेषामाश्रयाभूमिर्वराहेणसमुद्धृता ॥ अनंतसस्यफलदा० ॥ शय्या (डाळी) ॥ यथानकृष्णशयनंशून्यंसागरजातया ॥ शय्यैतस्याप्यशून्यास्तुतथाजन्मनिजन्मनि ॥ छत्रदानं ॥ इहामुत्रातपत्राणंकुरुमेकेशवप्रभो ॥ छत्रंत्वत्प्रीतयेदत्तंतस्यास्तुचसदाशुभं ॥ आसनं (पाट) ॥ त्रिलोकीनाथदेवेशसर्वभूतकृपानिधे ॥ आसनेनचतुष्यस्वप्रयच्छतस्यवांछितं ॥ इत्यष्टदानानि ॥ वृषोत्सर्गांगाष्टदानानितु आमान्नत्रयंतिलानुदकुंभंगांवासोहिरण्यंचेति ८ तत्रतिलदानं ॥ महर्षेर्गोत्रसंभूताःकाश्यपस्यतिलाः स्मृताः ॥ तस्मादेषांप्रदानेनतस्यपापंव्यपोहतु ॥ हिरण्यगर्भेतिहिरण्यदानं ॥ अन्येआमान्नोदकुंभगोवस्त्रदानादिमंत्रादशाष्टदानांतर्गतास्तत्तदुक्ताज्ञेयाःविस्तरभियानपुनःसंगृहीताः ॥ एवमग्रेपिउपदानादौज्ञेयं ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ३५६ ॥ उपदानानि ॥

श्रीः ॥ अन्नंचैवोदकुंभंचोपानहौचकमंडलुः ॥ छत्रंवस्त्रंतथायष्टिंलोहदंडंचदापयेत् ॥ अग्निष्टिकांप्रदीपंचतिलांस्तांबूलमेवच ॥ चंदनंपुष्पमालांचोपदानानिचतुर्दश ॥ पित्रादेःप्रेतस्योत्तमलोकप्राप्त्यर्थंपरलोकेतत्तद्दानकल्पोक्तफलावाप्तयेचतुर्दशोपदानानि

क० ॥ आमान्नं ॥ अन्नमेवयतो० ॥ उदकुंभः ॥ वारिपूर्णोघटः० ॥ उपानहृदानं ॥ उपानहौप्रदास्यामिकंटकादिनिवारणे ॥ सर्वमार्गेषुसुखदेअतःशांतिंप्रयच्छमे ॥ कमंडलुः ॥ त्रिलोकीनाथ० उदपात्रेणसंतुष्टःप्रयच्छ० ॥ छत्रं ॥ इहामुत्रातप० ॥ वस्त्रं ॥ शीतवातोष्णसं० ॥ यष्टिदानं ॥ त्रिलोकीनाथ० अनेनयष्टिदानेनप्र० ॥ लोहदंडः ॥ ज्ञानाज्ञानकृतंपापंतथालोभात्कृतंचिरात् ॥ लोहदंडप्रदानेनसर्वपापंव्यपोहतु ॥ अग्निष्टिका ॥ त्रिलोकीनाथ० अग्निष्टिकाप्रदानेनप्र० ॥ दीपदानं ॥ दीपोज्ञानप्रदोनित्यंदेवतानांप्रियःसदा ॥ दानेनास्यभवेत्सौख्यंशांतिस्तद्वांछितंफलं ॥ तिलदानं ॥ महर्षेर्गोत्र० ॥ तांबूलदानं ॥ सोपस्करंचतांबूलंसर्वदामंगलप्रियं ॥ प्रियंचैवतुदेवानांसौगंध्यंवदनेस्तुवै ॥ चंदनं ॥ त्रिलोकीनाथ० चंदनस्यप्रदानेनप्रयच्छ० ॥ पुष्पमाला ॥ त्रिलोकीनाथ० पुष्पमालाप्रदानेनप्र० ॥ इतिचतुर्दशोपदानानि ॥ ॥ केचित्तिललोहहेमकार्पासलवणभूमिधेनुसप्तधान्येत्यष्टदानान्याहुः ॥ त्रिलोकीनाथ० कार्पासेनचसंतुष्टः—सप्तधान्येनसंतुष्टःइत्याद्यूहः ॥ सप्तधान्यानितुयवव्रीहिगोधूमतिलमाषमुद्गप्रियंगुसंज्ञानि ॥ अन्येमंत्राउपरिवज्ज्ञेयाः ॥ ॥ सिद्धस्थालीदानं ॥ इमांपायसपूर्णांयःस्थालींघृतजलादिभिः ॥ दद्यात्संपत्तिपात्रंस्यादतःपाहिमहेश्वर ॥ ॥ ऊर्णादानं ॥ ऊर्णावस्त्रंचारुचित्रंदेवानांप्रीतिवर्धनं ॥ सुखस्पर्शकरंयस्मादतःशांतिं० ॥ ॥ व्यजनदानं ॥ व्यजनंवायुदैवत्यंग्रीष्मकालेसुखप्रदं ॥ अस्यप्रदानात्सकलाःसंतुतस्यमनोरथाः ॥ इति ॥ ॥ तिलपात्रदानं ॥ पित्रादेःजन्मप्रभृतिमरणांतंकृतनानाविधपापप्रणाशार्थं० ॥ तिलाःपुण्याःपवित्राश्चतिलाःसर्वकराःस्मृताः ॥ शुक्लावायदिवाकृष्णाऋषिगोत्रसमुद्भवाः ॥ यानिकानिचपापानिब्रह्महत्यासमानिच ॥ तिलपात्रप्रदानेनतस्यपापंव्यपोहतु ॥ नग्नप्रच्छादनीयवस्त्रदानं ॥ मंत्रउपरिवत् ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ३५७ ॥ प्रायश्चित्तगोदानप्रयोगः ॥

श्रीः ॥ आचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यअमुकगोत्रस्यामुकप्रेतस्यजन्मप्रभृत्यद्ययावदाचरितसमस्तपातकस्याकृतप्रायश्चित्तस्यामरणांतंपापापनोदनार्थंप्रायश्चित्तधेनुदानंक० ॥ गोःपूजनंकरिष्ये ॥ पंचगावःसमुत्पन्नामथ्यमानेमहोदधौ ॥ तासांमध्ये तुयानंदातस्यैधन्वैनमोनमः ॥ इतिमंत्रेणपूजयेत् ॥ शक्तौस्वर्णशृंगीमित्यादिदानवाक्येवक्ष्यमाणानलंकारांस्तत्रतत्रसंयोज्यान्यानप्यर्पयेत् ॥ कण्ठेपुष्पमालांघंटांचाबध्यगोग्रासंसमर्प्यततआगावोअग्मन्नितिसूक्तेनगांत्रिःप्रदक्षिणीकृत्यप्रार्थयेत् ॥ यालक्ष्मीःसर्वभूतानांयाचदेवेष्ववस्थिता ॥ धेनुरूपेणसादेवीपितुःपापंव्यपोहतु ॥ देहस्थायाचरुद्राणीशंकरस्यप्रियासदा ॥ धेनुरूपेणसादेवीतस्यपापंव्यपोहतु ॥ विष्णोर्वक्षसियालक्ष्मीःस्वाहायाचविभावसोः ॥ चंद्रार्कशक्रशक्तिर्याधेनुरूपास्तुसाप्रियें ॥ चतुर्मुखस्ययालक्ष्मीर्यालक्ष्मीर्धनदस्यच ॥ लक्ष्मीर्यालोकपालानांसाधेनुर्वरदास्तुमे ॥ स्वधात्वंपितृमुख्यानांस्वाहायज्ञभुजांतथा ॥ सर्वपापहराधेनुस्तस्माच्छांतिंप्रयच्छमे ॥ इतिगांप्रार्थ्यप्रतिग्रहीतारंब्राह्मणंयथाविभवंसंपूज्यगोपुच्छदेशेतमुदङ्मुखमवस्थाप्य स्वयंप्राङ्मुखः स्वर्णयुताज्यपूरितकांस्यपात्रेगोपुच्छंनिक्षिप्य ॥ प्रायश्चित्तेसमुत्पन्नेनिष्कृतिर्नकृताक्वचित् ॥ तस्यपापस्यशुद्ध्यर्थं धेनुमेतांददामिते ॥ मयामत्पित्रावाजन्मप्रभृतिअद्ययावदाचरितसमस्तपातकस्याकृतप्रायश्चित्तस्यामरणांतंपातकापनोदकामः प्रायश्चित्तत्वेनकल्पितांइमांकपिलांधेनुंरुद्रदैवत्यांसुवर्णशृंगींरौप्यखुरांताम्रपृष्ठांघंटाग्रैवेयकांमुक्तालांगूलांकांस्यदोहनिकांवस्त्रद्वयाभरणाद्युपस्करयुतां अमुकगोत्रस्यामुकप्रेतस्यपरलोकेसुखसिद्धयेअमुकगोत्रायामुकशर्मणेतुभ्यमहंसंप्रददेनममेत्युक्त्वाविप्रकरेसकुशतिलोदकंगोपुच्छंदत्वा ॥ यज्ञसाधनभूतायाविश्वस्याघौघनाशिनी ॥ विश्वरूपधरोदेवःप्रीयतामनयागवा ॥ इति

पठेत् ॥ प्रतिग्रहीतातुदेवस्यत्वेतिमंत्रेणप्रतिगृह्य ॐ स्वस्तीत्युक्त्वाकइदंकस्माअदादितिकामस्तुतिंयथाशाखंपठेत् ॥ कर्तादानस्यप्रतिष्ठासिद्ध्यर्थंदक्षिणांदत्वायमोक्तांगोमतींविद्यांपठेत् ॥ गावःसुरभयोनित्यंगावोगुग्गुलुगंधिकाः ॥ गावःप्रतिष्ठाभूतानांगावःस्वस्त्ययनंमहत् ॥ अन्नमेवपरंगावोदेवानांहविरुत्तमं ॥ पावनंसर्वभूतानांरक्षंतिचवहंतिच ॥ हविषामंत्रपूतेनतर्पयंत्यमरान्दिवि ॥ ऋषीणामपिहोतॄणांगावोहोमेप्रतिष्ठिताः ॥ सर्वेषामेवभूतानांगावःशरणमुत्तमं ॥ गावःपवित्रंपरमंगावोमंगलमुत्तमं ॥ गावःसर्वस्यभूतस्यगावोधन्याःसनातनाः ॥ नमोगोभ्यःश्रीमतीभ्यःसौरभेयीभ्यएवच ॥ नमोब्रह्मसुताभ्यश्चपवित्राभ्योनमोनमः ॥ ब्राह्मणाश्चैवगावश्चकुलमेकंद्विधाकृतं ॥ एकत्रमंत्रास्तिष्ठंतिहविरेकत्रतिष्ठति ॥ इति ॥ ततोब्राह्मणेनसहगांप्रदक्षिणीकृत्यविष्णुंस्मृत्वाकर्मेश्वरार्पणंकृत्वाचामेत् ॥ इतिगोदानविधिः ॥ अयमेवविधिरग्रेप्रत्यक्षधेनुदानेतत्तदूहेनसर्वत्रोह्यः ॥ अत्रांगन्यासादिविशेषःपूर्वोक्तगोदानप्रयोगेआलोचनीयः ॥ ॥ ॥ ॥

॥ ३५८ ॥ पंचगोदानानि ॥

पापधेनुदानं ॥ पूर्ववत्पूजनांते आजन्मोपार्जितंपापंमनोवाक्कायकर्मभिः ॥ तत्सर्वंनाशमायातुपापधेनुप्रदानतः ॥ ममपितुःमनोवाक्कायकर्मभिराजन्मोपार्जितपापापनोदनकामोहंइमांकृष्णांपापापनोदधेनुंयथाशक्तिसोपस्करांरुद्रदैवत्यांगोत्रायशर्मणेतुभ्यंसंप्रददे ॥ ॥ उत्क्रांतिधेनुदानं ॥ असूत्क्रांतौप्रवृत्तस्यसुखोत्क्रमणसिद्धये ॥ तुभ्यमेनांप्रदास्यामिधेनुमुत्क्रांतिसंज्ञिकाम् ॥ ममपितुःसुखेनप्राणोत्क्रमणप्रतिबंधकोक्तनिष्कृत्यनुक्तनिष्कृतिजनितसकलपापक्षयद्वारासुखेनप्राणोत्क्रमणसिद्ध्यर्थमिमामुत्क्रांतिसंज्ञिकांधेनुंयथाशक्तिसोपस्करांरुद्रदैवत्यांगोत्रायशर्मणेतुभ्यमहंसंप्रददेनमम ॥ ॥ वैतरणीधेनुदानं ॥ तत्रोपक

ल्पनं ॥ पाटलांकृष्णांवाहेमशृंगाद्युपेतांकृष्णवस्त्रयुगच्छन्नांसप्तधान्यसंयुक्तांछत्रोपानद्युगुलसंयुक्तांगांसंनिधाप्यद्रोणमितकार्पासशिखरेताम्रपात्रंतत्रमहिषारूढंदक्षिणवामकरधृतलोहदंडपाशंहैमंयमंस्थापयित्वातदग्रेरक्तपट्टबंधेक्षुदंडनिर्मितनौकोपरितांधेनुंस्थापयित्वातिथ्यादिसंकीर्त्यअमुकगोत्रस्यामुकप्रेतस्ययमद्वारस्थितवैतरणींतर्तुंगोदानंकरिष्येतदंगंब्राह्मणवरणंपूजनंइक्षुनौकापूजनंयमपूजनंविष्णुपूजनंगोःपूजनंचकरिष्यइतिसंकल्प्य द्विजंवृत्वासंपूज्यप्रार्थयेत् ॥ विष्णुरूपद्विजश्रेष्ठभूदेवपंक्तिपावन ॥ यज्ञरूपनमस्तेस्तुपात्ररूपनमोस्तुते ॥ तर्तुंवैतरणींमस्यकृष्णांगांप्रददाम्यहम् ॥ गवामंगेष्वितिगोःपूजनंजातवेदसेसुनवामेतिनौकापूजनंनौकायांधान्यराश्युपरिसुवर्णप्रतिमायांइमंयमप्रस्तर० इतियमपूजनं तत्समीपएवसुवर्णप्रतिमायांइदंविष्णुरितिविष्णुंसंपूज्य ॥ धेनुकेत्वंप्रतीक्षस्वयमद्वारेमहापथे ॥ उत्तितीर्षुरयंदेविवैतरण्यैनमोस्तुते ॥ यमद्वारपथेघोरेघोरावैतरणीनदी ॥ तांततुर्मस्ययच्छामिकृष्णांवैतरणींतुगाम् ॥ ममपितुःयमद्वारस्थितवैतरण्याख्यनद्युत्तरणार्थंइमांकृष्णांगांसवत्सांयमप्रतिमायुक्तांकृष्णवस्त्रयुगच्छन्नांसप्तधान्ययुतांरक्तमाल्याद्यलंकृतांयथाशक्तिस्वर्णश्रृंगाद्युपस्करोपेतांकार्पासद्रोणशिखरांरुद्रदैवत्यांगोत्रायशर्मणेतुभ्यमहंसंप्रददेइतितिलजलकुशयुतंगोपुच्छंविप्रहस्तेदद्यात् ॥ ॥ ऋणधेनुदानं ॥ ममपितुःऐहिकामुष्मिकसप्तजन्मार्जितऋणपातकापाकरणार्थंगोदानंक० ॥ ऐहिकामुष्मिकंयच्चसप्तजन्मार्जितंऋणं ॥ तत्सर्वंशुद्धिमायातुगामेकांददतोमम ॥ संकल्पवाक्यमुक्त्वाइमांगांइत्यादिपूर्ववत् ॥ मोक्षधेनुदानंसपिंडीप्रयोगमध्येस्ति ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ३५९ ॥ अश्वदानम् ॥

श्रीः ॥ अद्येत्यादि० ममपितुर्वासमस्तपापक्षयपूर्वकअश्वरोमसंख्याकाब्दसूर्यलोकनिवासाप्तिकामःयथाशक्तिसोपस्करंअश्वदा

नंकरिष्ये ॥ अश्वकर्णंधृत्वादद्यात् ॥ उच्चैःश्रवास्त्वमश्वानांराज्ञांविजयकारक ॥ सूर्यवाहनमस्तुभ्यमतःशांतिंप्रयच्छमे ॥ महार्णवसमुत्पन्नउच्चैःश्रवसपुत्रक ॥ मयात्वंविप्रमुख्यायदत्तोहयसुखीभव ॥ इमंविप्रनमस्तुभ्यमश्वंतेप्रतिपादितम् ॥ प्रतिगृह्णीष्वविप्रेंद्रमयादत्तंसुशोभनं ॥ इतिदानमंत्रमुच्चार्यइममश्वंसुवर्णतिलकालंकारयुतंललाटग्रैवेयकादियुतंचगंधपुष्पाद्यर्चितंसूर्ययमदैवतंममपितुःब्रह्महत्यादिसमस्तपापनाशकामोहयरोमसमसंख्याकाब्दसूर्यलोकनिवासकामश्चगोत्रायशर्मणेतुभ्यमहंसंप्रददेनमम ॥ सांगतासिद्ध्येदक्षिणांदद्यात् ॥ अनेनाश्वदानाख्येनकर्मणाप्रेतोद्धर्तामहाविष्णुःप्रीयतां ॥ ॥ छ ॥

॥ ३६० ॥ शय्यादानम् ॥

श्रीः ॥ अष्टदलेतिलप्रस्थंनिक्षिप्यतस्मिन्दारुमयींस्वास्तीर्णाद्युपस्करयुतांशय्यामास्तीर्यतस्याःसमंतादीशानादिकोणचतुष्टयेशिरोभागेचपंचकुंभान्क्रमात् घृतकुंकुमगोधूमजलपूर्णकुंभमुच्छीर्षेघृतपूर्णकलशंसप्तधन्यानिचसंस्थाप्य अद्येत्यादि० पित्रादेःसमस्तपापक्षयपूर्वकाप्सरोगणसेवायुतविमानकरणकेंद्रपुरगमनोत्तरषष्टिसहस्रवर्षाधिकरणकक्रीडनस्त्रीसंघसमावृतसर्वलोकमहिमत्वतदुत्तरषष्टियोजनमंडलराज्यभोगानंतरशिवसायुज्यावाप्तिकामःशय्यादानमहंकरिष्ये इतिसंकल्प्य द्विजंसपत्नीकंवृत्वा यथाविभवंवस्त्रालंकारादिभिःसंपूज्य शय्यायांलक्ष्मीनारायणप्रतिमांस्वर्णमयींसंस्थाप्यसंपूज्यसपत्नीकविप्रेणसहशय्यांप्रदक्षिणीकृत्यनमःप्रमाण्यैदेव्यैइतिचतुर्दिक्षुक्रमेणप्रणम्य ॥ दानमंत्रस्तु ॥ यथानकृष्णशयनंशून्यंसागरजातया ॥ तथैतस्याप्यशून्यास्तुशय्याजन्मनिजन्मनि ॥ इति ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्यपितुःसर्वपापक्षयेत्यादिशिवसायुज्यावाप्तिकामोगोत्रायशर्मणेसुपूजिताय इमांशय्यांईशानादिकोणचतुष्टयस्थापनक्रमेण घृतकुंकुमगोधूमजलपूर्णकुंभसमेतांहंसतूलींप्रच्छन्नांशुभ्रगंडोपधानिकांप्रच्छाद

नपटास्तृतांसप्तधान्ययुतांसतांबूलायतनादर्शैलालवंगकर्पूरयुतां सुगंधपरिमलभोग्यवस्तुचंदनागरुदीपिकोपानच्छत्रचामरासनयुतांभोजनभाजनजलपात्रपंचवर्णवितानकेशप्रसाधिन्यंजनशलाकापुष्पमालायुतां लक्ष्मीयुतनारायणप्रतिमासहितांयुक्तोपस्करामंगिरोदैवत्यांगोत्रायशर्मणेसुपूजितायसालंकृतायसपत्नीकायतुभ्यमहंसंप्रददेनममेतिशय्योपवेशितविप्रहस्तेसाक्षतंकुशोदकंक्षिपेत् ॥ तस्मैसुवर्णमेवदक्षिणांदद्यात् ॥ ततोब्राह्मणेभ्योभूयसींदद्यात् ॥ इतिशय्यादानम् ॥ ॥ ॥

॥ ३६१ ॥ भूमिदानम् ॥

श्रीः ॥ सागोचर्ममिताधिकावादेया ॥ दशहस्तेनदंडेनत्रिंशद्दंडानिवर्तनं ॥ त्रिभागहीनंगोचर्ममानमाहप्रजापतिः ॥ अद्येत्यादिपितुःसर्वपापक्षयपूर्वकंषष्टिसहस्रवर्षस्वर्गनिवासोत्तरंशिवपुरनिवासार्थंभूदानंक० ॥ विप्रंवृत्वा ॥ सर्वेषामाश्रयाभूमिर्वराहेण समुद्धृता ॥ अनंतसस्यफलदाअतःशांतिं० ॥ यस्यांरोहंतिबीजानिवर्षाकालेमहीतले ॥ भूमेःप्रदानात्सकलास्तस्यसंतुमनोरथाः ॥ इमांभूमिंवृक्षाद्युपेतांसस्योद्भवांविष्णुदैवत्यांसंकल्पहेतवेसंप्रददे ॥ ॥ पददानम् ॥ आसनोपानहौछत्रंमुद्रिकाचकमंडलुः ॥ यज्ञोपवीताज्येवस्त्रंभोजनंचान्नभाजनं ॥ दशकंपदमेतत्स्यात्पदान्येवंत्रयोदश ॥ देयानिवायथाशक्तितेनासौप्रीणितोभवेत् ॥ पित्रादेःमार्गकष्टपरिहारपूर्वकमुत्तमलोकावाप्तयेतृप्त्यर्थंचपददानंक० ॥ त्रिलोकीनाथदेवेशसर्वभूतकृपानिधे ॥ पददानेनतुष्यस्वप्रयच्छतस्यवांछितं ॥ संकल्पवाक्यांतेइदंयथाशक्तिआसनादिदशोपकरणसमूहात्मकंपदंतृतीयांशदक्षिणायुतंतुभ्यंसंप्रददे ॥ शालग्रामदानम् ॥ सशैलवनभूचक्रदानसमफलावाप्तयेशाल० ॥ महाकोशनिवासेनशक्राद्यैरुपशोभितः ॥ शालग्रामप्रदानेनतस्यपापंव्यपोहतु ॥ ॥ रुद्राक्षमालादानम् ॥ अष्टाविंशतिसंख्याकैरुद्राक्षैर्योजितामया ॥ अर्पितातवहस्तेचगृहाणद्वि

जसत्तम ॥ ॥ पुस्तकदानं ॥ गोदानसमफलावाप्तिस्वर्गलोकनिवासविद्यादानादिकल्पोक्तफलावाप्तये० ॥ सर्वविद्याश्रया यज्ञाःकारणंलिखिताक्षरं ॥ पुस्तकस्यप्रदानेनतस्यप्रीणातुभारती ॥ संकल्पवाक्येनदद्यात् ॥ इतिभूम्यादिदानानि ॥ ॥

॥ ३६२ ॥ [१]अथसपिंडीकरणं ॥

पूर्वेद्युः षड्ब्राह्मणान्निमंत्र्यततःस्नात्वामध्याह्ने आगतान्विप्रान्स्वागतेनार्चयित्वातदनुज्ञातआसनानिकल्पयित्वा ॥ भूशुद्ध्यादि विधायदेशकालौसंकीर्त्यामुकगोत्रस्यामुकप्रेतस्यप्रेतत्वविमुक्त्यर्थंपितृत्वप्राप्त्योत्तमलोकप्राप्त्यर्थंअमुकगोत्रैरमुकशर्मभिःस्वपितृ पितामहप्रपितामहैर्वसुरुद्रादित्यस्वरूपैःसहमृताहाद्द्वादशेहनिसपिंडीकरणश्राद्धंपार्वणैकोद्दिष्टेनविधिनाकरिष्ये ॥ मातुःसपिंडीकरणेमुकगोत्रायामुकप्रेतायाअस्मत्पितामहीप्रपितामहीवृद्धप्रपितामहीभिरितिविशेषः ॥ पाद्यार्थंविश्वेषांदेवानांचतुरस्रंमंडलं कृत्वा ॥ तद्दक्षिणेप्रेतार्थंगोःपदंतद्दक्षिणतःपितामहादिमंडलंवर्तुलंकुर्यात् ॥ अत्रकामकालसंज्ञकाविश्वदेवाःविश्वेभ्योदेवेभ्यो भूर्भुवःसुवरिदंवःपाद्यं ॥ प्रेतायेदंवःपाद्यमुपतिष्ठतां ॥ पितामहादीनांप्रकृतिवत् ॥ प्रेतोपचारान्गायत्रींमनसोच्चार्यकुर्यात् ॥ एवंसर्वत्र ॥ एकमतिथिंचविदध्यात् ॥ विश्वेषांदेवानांआसनाद्यर्चनांतंविधायप्रेतायेदमासनमुपतिष्ठत्वितिसर्वोपचारेषुप्रेतस्थानेब्रूयात् ॥ ततःपितामहादिभ्यःप्रकृतिवत् ॥ आसनानिदत्वार्घ्यपात्रचतुष्टयंसपवित्रमासाद्यामुकगोत्रंप्रेतमावाहयिष्ये ॥ इत्युक्त्वागायत्रींमनसोच्चार्यामुकगोत्रंप्रेतमावाहयामीतिप्रेतब्राह्मणमस्तकेतिलान्प्रक्षिप्यतत्पात्रेक्षिपेत् ॥ गंधपुष्पादिक्षिप्त्वा ॥

---

[१] अथपिंडप्रमाणं ॥ एकोद्दिष्टेसपिंड्यांचकपित्थंचविधीयते ॥ नारीकेलंप्रमाणंतुप्रत्यब्देमासिकेतथा ॥ तीर्थेदर्शेचसंप्राप्तेकुक्कुटांडप्रमाणतः ॥ महालयेगयाश्राद्धेकुर्यादामलकोपमं ॥

ततःपितामहादीन्प्रकृतिवदावाह्य तत्पात्रेषुतिलान्प्रक्षिप्यप्रेतब्राह्मणहस्तेगंधादिक्षिप्त्वाप्रेतपात्रंहस्तेगृहीत्वागायत्रींमनसोच्चार्य अमुकगोत्रप्रेतेदंतेर्घ्यमुपतिष्ठतामितिचतुर्थांशमुदकंदत्वापात्रंभूमावासाद्यपात्रत्रयेपूर्वमेवोदकप्रक्षेपादिकृत्वामुकगोत्राणांप्रेतपितृपितामहप्रपितामहानांअमुकामुकशर्मणांवसुरुद्रादित्यस्वरूपाणांअर्घ्यपात्रोदकंप्रेतार्घ्यपात्रोदकेनसंयोजयिष्यइतिब्राह्मणाननुज्ञाप्य ॥ येसं॑मा॒नाःसम॑नसःपि॒तरौ॑यम॒राज्ये॑ ॥ तेषां॑लोकःस्व॒धानमो॑य॒ज्ञोदे॒वेषु॑कल्पतां ॥ इतिमंत्रमुच्चार्यप्रेतपात्रंहस्तेगृहीत्वा ॥ येसं॑जा॒ताःसम॑नसोजी॒वाजी॒वेषु॑मामकाः ॥ तेषा॒ꣳश्रीर्मयि॑कल्पताम॒स्मिन्लो॒केश॒तꣳसमाः॑ ॥ गायत्रींस्मृत्वाअमुकगोत्रप्रेतअमुकगोत्रेणस्वपित्रामुकशर्मणाःवसुरूपेणोदकद्वारेणसहसायुज्यंगच्छेत्युक्त्वातृतीयांशमुदकंतत्पितृपात्रेनिक्षिप्यपवित्रमपितृतीयांशंक्षिपेत् ॥ एवमेवपितामहप्रपितामहाभ्यांसहोदकंसंयोजयेत् ॥ ततःपवित्रमपिसंयोजयेत् ॥ ततःपात्रेषुगंधपुष्पादिक्षिप्त्वाब्राह्मणहस्तानभ्यर्च्यप्रकृतिवदर्घ्याणिदत्वाप्रेतब्राह्मणायगंधाद्यर्चनंविधायपितामहादीनामपिपूजांविधाय ॥ ततःपात्राण्यासाद्यप्रेतब्राह्मणहस्तेप्रेतायथमायस्वाहेत्यन्नाहुतिंहुत्वातदन्नमग्नौक्षिपेत् ॥ शेषंपिंडार्थमवशेष्य ॥ पितामहादिस्थानेअग्नौकरणंप्रकृतिवत्कृत्वा ॥ विश्वेभ्योदेवेभ्योन्नंनिवेदयेत् ॥ प्रेतेदमन्नंसोपस्करंसोदकुंभंसदीपंपरिविष्टंपरिवेक्ष्यमाणंचातृप्तेरमृतरूपेणोपतिष्ठतां ॥ पितामहादिष्वन्ननिवेदनंपार्वणवत् ॥ तृप्तिप्रश्नादिकृत्वाभोजनांतेउच्छिष्टपिंडः ॥ आचांतेषुविकिरंदत्वातेभ्योनुज्ञांलब्ध्वापिंडस्थानेदक्षिणतोवेदीकरणंबर्हिरास्तरणंउदकनिनयनंचविदध्यात् ॥ पितामहादिपिंडस्थानेबर्हिरास्तरणादिप्रकृतिवत्कृत्वा ॥ ततःप्रेतस्थानस्थितायब्राह्मणायदक्षिणांदत्वाप्रेतपिंडहस्तेगृहीत्वा ॥ प्रेतनामगोत्राद्युच्चार्यपिंडंदत्वासंपूज्य ॥ ततःपितामहादिभ्यःपार्वणवत् पिंडत्रयंदत्वासंपूजयेत् ॥ ब्राह्मणाननुज्ञाप्यततोमुकगोत्रस्यामुकप्रेतस्यपिंडंपित्रादिपिंडैःसहसंयो

जयिष्यइतिपृष्टेतैःसंयोजयेत्यनुज्ञाते ॥ ततःमोक्षधेनुंदद्यात् ॥ मोक्षधेनोर्मंत्रः ॥ मोक्षंदेहिहृषीकेशमोक्षंदेहिजनार्दन ॥ मोक्षधेनुप्रदानेनमुकुंदःप्रीयतांमम ॥ ततोदर्भमयींरज्जुंद्विगुणांगृहीत्वाप्रेतपिंडंत्रिधाविभजेत् ॥ येसमानाःसमनसइतिमंत्रमुच्चार्यप्रेतपिंडंकुशेनत्रेधाविभज्यावयवत्रयंत्रिषुपिंडेषुसंयोजयेत् ॥ पिंडतृतीयांशंहस्तेगृहीत्वायेसजाताइत्युच्चार्यामुकगोत्रप्रेतामुकगोत्रेणस्वपित्रामुकशर्मणावसुरूपेणसहपिंडद्वारेणसायुज्यंगच्छेत्युक्त्वातृतीयांशंतेनपितृपिंडेनदधिमधुभ्यांसम्यगेकीकुर्यात् ॥ द्वितीयांशंस्वपितामहपिंडेनतृतीयांशमेवमेवप्रपितामहपिंडेनसंयोजयेत् ॥ एवंमात्रादिसपिंडनेपिपितामह्यादिपिंडत्रयेणसंयोजयेत् ॥ प्रतिपिंडसंयोजनेमंत्रावृत्तिः ॥अत्रांजनाभ्यंजनेवासश्चेत्यादिसर्वंपार्वणवत् ॥ प्रेतस्थानेतूष्णींजलंदत्वाअमुकप्रेतस्ययदत्तंसपिंडीकरणश्राद्धीयमन्नमुदकादितदक्षय्यमुपतिष्ठतामित्युक्त्वाविशिष्टदक्षिणांदत्वाप्रेतब्राह्मणंपिंडसंयोजनात्प्रागेवविसर्जयेत् सहैवांतेदक्षिणाविसर्जनेवा ॥ केचित्तुप्रेतपिंडसंयोजितपिंडत्रयमिदानींतनमृतमारभ्यपुरुषत्रयायपार्वणवत्पुनरपिदद्यादित्याहुः ॥ एषवोनुगतःप्रेतःपितृसाम्यत्वमाप्तवान् ॥ शिवंभवतुशेषाणांजायंतांचिरजीविनः ॥ इतिबर्हिंषियोजयेत् ॥ द्वादशाहांतंधारितमुत्तरीयवस्त्रंपिंडोपरिदद्यात् ॥ तच्चाचार्योगृह्णीयात् ॥ अवयवपिंडान्नंपाकस्थालींचाचार्यायदद्यात् ॥ ततःआपोदेवीरित्यादिसर्वानुपचारान्पार्वणवत्पिंडेषुदद्यात् ॥ आशिषःप्रार्थनंब्राह्मणैराशीर्दानंचनकर्तव्यं ॥ अभिरम्यतामितिप्रेतब्राह्मणंविसर्जयेत् ॥ इतरत्पार्वणवत् ॥ अनुव्रजनंनकार्यं ॥ तत्पाकंसर्वंविसृज्यपाकांतरंविधायवैश्वदेवंकृत्वागृहस्थैर्मनुष्यैःसहभुंजीत ॥ इतिसपिंडीकरणं॥ मातुःसपिंडीकरणंतुपितामह्यादिभिःसहकार्यं ॥ पत्न्याःमृतमातृकेणमात्रादिभिःसहअमृतमातृकेणतुपितामह्यादिभिरित्यादिज्ञेयं ॥ पितुस्तुरीयस्यसुतःप्रदद्याद्विमुक्तपिंडस्यसपिंडनात्तु ॥ पाथेयसंज्ञंदधिमिश्रमन्नंत्रयोदशे

ह्निद्विजपुंगवेभ्यः ॥ अथश्राद्धभोक्तॄणांमिथःस्पृष्टौतदन्नमत्यजन्भुक्त्वागायत्र्यष्टशतंजपेत् ॥ उच्छिष्टसिक्तेतत्प्रक्षाल्यतदन्नंभुक्त्वास्नात्वाद्विशतंजपेत् ॥ उच्छिष्टभोजनेद्विसहस्रंजपेत् ॥ ॥ ॥ ॥

॥ ३६३ ॥ पाथेयश्राद्धम् ॥

अथद्वादशेत्रयोदशेह्निप्रातःस्नात्वाप्राणानायम्यतिथ्यादिकमुच्चार्यामुकगोत्रस्यामुकशर्मणःप्रेतलोकात्पितृलोकगमनेसुखसिद्ध्यर्थममुकशर्मणाममुकगोत्राणामस्मत्पितृपितामहप्रपितामहानांवसुरुद्रादित्यस्वरूपाणांपाथेयश्राद्धंसदैवंसपिंडंआमेनहेम्नावाकरिष्ये ॥ इतिसंकल्प्यक्षणपाद्यादिसर्वंश्राद्धंपार्वणवत्पक्कान्नेनआमेनवाकुर्यात् ॥ (अत्रोदकुंभवस्त्रदीपछत्रोपानहादिदास्यंति) ॥

॥ ३६४ ॥ त्रयोदशाहकृत्यम् ॥

ततःकर्ताभ्यंगस्नानंकुर्यात् ॥ देशकालौसंकीर्त्यममसहपरिवारस्यपित्रादिनिधननिमित्तसकलारिष्टोपशांतयेक्षेमायुःसिद्ध्यर्थंचनिधनशांतिं० गणेशपूजनपूर्वकंस्वस्तिवाचनंचकरिष्येइतिसंकल्प्ययथाशाखंस्वस्त्ययनंवाचयित्वाशांतिजपंकारयित्वाशिषोगृहीत्वास्वजनैःसहभुंजीत॥ अतऊर्ध्वंचंदनधारणंतांबूलभक्षणंकुर्यात् ॥ ॥ इतित्रयोदशाहकृत्यम् ॥ ॥

॥ ३६५ ॥ अथोदकुंभश्राद्धम् ॥

तत्रयाज्ञवल्क्यः ॥ अर्वाक्सपिंडीकरणंयस्यसंवत्सराद्भवेत् ॥ तस्याप्यन्नंसोदकुंभंदद्यात्संवत्सरंद्विजे ॥ गौतमः ॥ अदैवंपार्व

णश्राद्धंसोदकुंभमधर्मकं ॥ कुर्यात्प्रत्याब्दिकंश्राद्धंसंकल्प्यविधिनान्वहं ॥ अधर्मकंपुनर्भोजनादिनियमरहितं ॥ एवंशक्तेनवर्षपर्यंतंकार्यं ॥ अशक्तेनमासिमासिवा ॥ इत्युदकुंभश्राद्धं ॥ ॥ ॥ ॥

॥ ३६६ ॥ सहगमनविधिः ॥

अथान्वारोहणंस्त्रीणामात्मनोभर्तुरेवच ॥ सर्वपापक्षयकरंनिरयोत्तारणायच ॥ अनेकस्वर्गफलदंमुक्तिदंचतथैवच ॥ जन्मांतरेचसौभाग्यधनपुत्रादिवृद्धिदं ॥ देशकालौसंकीर्त्यात्मनोभर्तुश्चजन्मजन्मांतरोपार्जितसर्वपापक्षयद्वारालक्ष्मीनारायणप्रीतयेश्रुतिस्मृतिपुराणोक्तानेकफलप्राप्तयेपत्युरन्वारोहणंकरिष्ये ॥ दैवसंपादितोमह्यंपतित्वेसर्वदैवत ॥ त्वयासहगमिष्यामिभर्तात्वंचान्यजन्मनि ॥ इत्युक्त्वास्नात्वाकुंकुमकुसुमादिनास्वशरीरमलंकृत्यपुत्रादिभ्योबंधुभ्यश्चाशिषोदत्वा ॥ चितिस्थोभगवानग्निर्विष्णुरूपीसनातनः ॥ पतिलोकसमावाप्त्यैगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ॥ इतिविष्णुरूपिणेग्नयेर्घ्यंदत्वा ॥ एषतेर्घ्योमयादत्तःसूर्यसाक्षित्वमग्रतः ॥ प्रसादंकुरुमेदेवगृहाणार्घ्यं० ॥ इतिसूर्यायचदत्वा ॥ त्वंब्रह्मात्वंचवैरुद्रस्त्वंरविस्त्वंप्रजापतिः ॥ त्वमिंद्रोवसवश्चाष्टौपरमात्मात्वमेवहि ॥ त्वमेवशरणंविष्णोशरणत्वंपतिर्मम ॥ स्वर्गेवानरकेवापियत्रयत्रगमिष्यसि ॥ तत्रतत्रह्यहंपृष्ठेगमिष्यामितवाशुवै ॥ ब्रह्महत्यादिभिःपापैस्त्वांमोक्ष्यामियमालयात् ॥ अहंब्रह्माह्यहंविष्णुरहंसूर्यश्चदिक्पतिः ॥ आदित्यचंद्रावनिलोनलश्चद्यौर्भूमिरापश्चअहर्निशाच ॥ एतेचसर्वेममसाहसेनतुष्यंतुतेदेवनराश्चसर्वे ॥ इतिपठित्वा ॥ तदंगतयाविहितंहरिद्राकुंकुमांजनादिसौभाग्ययुतवंशपात्रदानंकरिष्येइतिसंकल्प्यसोपस्कराणिशूर्पाणिदद्यात् ॥ तत्रमंत्रः ॥ लक्ष्मीनारायणोदेवोबलसत्वगुणाश्रयः ॥ गाढंसत्वंचमेदद्याद्वायनैःपरितोषितः ॥ सोपस्कराणिशूर्पाणिवायनैःसंयुतानिच ॥ लक्ष्मीनारायणप्रीत्यै

सत्वकायाददाम्यहं ॥ अनेनसोपस्करशूर्पदानेनलक्ष्मीनारायणौप्रीयेतां ॥ अग्नेःसमीपमागत्यपंचरत्नानिपल्लवे ॥ नीलांजनंतथाबध्वामुखेमुक्ताफलंन्यसेत् ॥ ततोग्निप्रार्थनंकृत्वामंत्रेणानेननिश्चितं ॥ स्वाहासंश्लेषनिर्विण्णसर्वगात्रहुताशन ॥ सत्वमार्गप्रदानेननयमांपत्युरंतिकं ॥ इतिअग्निंसंप्रार्थ्यअग्नावाज्याहुतीर्जुहुयात् ॥ अग्नयेतेजोधिपतयेस्वाहा ॥ विष्णवेसत्वाधिपतयेस्वाहा ॥ कालायधर्माधिपतयेस्वाहा ॥ पृथिव्यैलोकाधिष्ठात्र्यैस्वाहा ॥ अद्भ्योरसाधिष्ठात्रीभ्यःस्वाहा ॥ वायवेबलाधिपतये० ॥ आकाशायसर्वाधिपतये० ॥ कालायधर्माधिष्ठात्रे० ॥ अद्भ्यःसर्वसाक्षिणीभ्यः० ॥ ब्रह्मणेवेदाधिष्ठात्रे० ॥ रुद्रायश्मशानाधिष्ठात्रेस्वाहेत्येकादशाहुतीर्हुत्वा ॥ कुर्यादग्नेःप्रदक्षिणां ॥ ततःशिलांसोपस्करांसंपूज्यतामारुह्यपुष्पांजलिंगृहीत्वाग्निंप्रार्थयेत् ॥ त्वमग्नेसर्वभूतानामंतश्चरसिसाक्षिवत् ॥ त्वमेवदेवजानीषेनविदुर्यानिमानुषाः ॥ अनुगच्छामिभर्तारंवैधव्यभयपीडिता ॥ सत्वमार्गप्रदानेननयमांभर्तुरंतिकं ॥ इदंशरीरंसकलंमदीयंदग्ध्वाकृशानोकुरुदिव्यमाशु ॥ तथाचभर्तुःकुरुदिव्यदेहं भर्तुःसमीपंभगवन्व्रजामि ॥ किंमयानकृतंसाधुभवेद्यदिचतेनघ ॥ इदंशरीरमालिंग्यप्रविशामिहुताशनं ॥ इमंमंत्रंसमुच्चार्यप्रविशेच्चहुताशनं ॥ तांप्रेतस्योत्तरतःसुप्तांदेवरःशिष्योवानमस्कृत्यकरेधृत्वोदीर्ष्वेतिद्वाभ्यांमंत्राभ्यांसत्वरहितामुत्थापयेत् ॥ सत्वाधिकातुसुहृदःसमाश्वास्यभर्तारंविष्णुरूपंस्मरंतीअग्निंप्रविशेत् ॥ अग्नौप्रविशंतींपतिव्रतांदृष्ट्वाविप्रामंत्रौपठेयुः ॥ इमाःपतिव्रताःपुण्याःस्त्रियोऽपापाःसुशोभनाः ॥ सहभर्तृशरीरेणप्रविशंतुहुताशनं ॥ इ॒मानारी॑रविध॒वाःसु॒पत्नी॒० मृशंतां ॥ अ॒न॒श्रयो॑० योनि॒मग्ने ॥ अनुव्रजंतिभर्तारंगृहात्पितृवनंमुदा ॥ पदेपदेश्वमेधस्यफलंप्राप्नोत्यनुत्तममिति ॥ मृतेभर्तरियानारीधर्मशीलादृढव्रता ॥ अनुगच्छतिभर्तारंशृणुतस्यास्तुयत्फलं ॥ तिस्रःकोट्योर्धकोटीचयावंत्यंगरुहाणिवै ॥ तावंत्यब्दसहस्राणिस्वर्गलोकेमहीयते ॥

मातृकंपितृकंचैवयत्रकन्याप्रदीयते ॥ कुलत्रयंपुनात्येषाभर्तारंयानुगच्छति ॥ इत्यादिवाक्यपर्यालोचनयासंकल्पेतत्तत्फलमु
ल्लेख्यं ॥ अन्वारोहणेअवयवपिंडाद्यर्थपाकतंत्रेणपिंडंपृथगितिधौंडिपद्धतौ ॥ अन्यत्रतु ॥ अन्वारोहेतुनारीणांपत्युश्चैकोदक
क्रिया ॥ पिंडदानक्रियांतद्वच्छ्राद्धंप्रत्याब्दिकंतथा ॥ नवश्राद्धानिसर्वाणिसपिंडीकरणंपृथक् ॥ एकएववृषोत्सर्गोगौरेकातत्र
दीयते ॥ अन्वारोहणेएकचित्यारोहणेवास्त्रियाःपृथक्सपिंडनंनास्ति ॥ भर्तुःकृतेस्त्रियाःकृतंभवतीतिस्मृत्यर्थसारे ॥ भर्त्रैवैके
नेतिबहवः ॥ भर्त्रादित्रयेणेत्यन्ये ॥ अन्वारोहणंचगर्भिणीनांबालापत्यानांरजस्वलानांसूतिकानांचनिषिद्धं ॥ गर्भिणीनांतत्तज्जा
तिवधसमं ॥ ब्राह्मण्याएकचित्यारोहणं ॥ क्षत्रियस्त्रियाःपृथक्सहवाचितिः ॥ असवर्णायाःपृथक्चितिरेव ॥ मदनपारिजाते
अन्वारोहणेनवश्राद्धमात्रंपृथक् ॥ तत्रापिपितृमातामहपार्वणद्वयवत्सहैवावस्थानं ॥ आपस्तंबः ॥ चितिभ्रष्टातुयानारीमोहाद्वि
चलिताभवेत् ॥ प्राजापत्येनशुध्येततस्माद्वैपापकर्मणः ॥ भर्तुरनुगमनेचितिभ्रष्टाइत्यर्थः ॥ पद्यांरजस्वलायांतुयदाभर्तामृत
स्तदा ॥ देशकालवशात्तदैवानुगंतुमिच्छतिनपंचमादिदिनंप्रतीक्षते ॥ तत्रविधिः ॥ यदास्त्रियामुदक्यांतुपतिःप्राणान्समुत्सृ
जेत् ॥ द्रोणमेकंतंडुलानामवहन्याद्विशुद्धये ॥ मुसलाघातैस्तदसृक्स्रवतेयोनिमंडलात् ॥ विरजस्कामन्यमानास्वेचित्तेतद
सृक्क्षयं ॥ दृष्ट्वाशौचंप्रकुर्वीतपंचमृत्तिकयापृथक् ॥ त्रिंशद्विंशद्दशपंचगवांदत्वात्वहःक्रमात् ॥ विप्राणांवचनाच्छुद्धासमारो
हेद्धुताशनं ॥ नारीणांसरजस्काणामियंशुद्धिरुदाहृता ॥ ॥ इतिसहगमनविधिः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ३६७ ॥ रजस्वलामरणविधिः ॥

श्रीः ॥ अंतरिक्षमृतायेचवह्नावप्सुप्रमादतः ॥ उदकीसूतिकानारीचरेच्चांद्रायणत्रयं ॥ संग्रहे ॥ पंचभिःस्नापयित्वातुगव्यैःप्रेतां

रजस्वलां ॥ वस्त्रांतरावृतांकृत्वादाहयेद्विधिपूर्वकं ॥ शातातपः ॥ रजस्वलायाःप्रेतायाःसंस्कारादीनिनाचरेत् ॥ ऊर्ध्वंत्रिरात्रात्स्नातायाःशवधर्मेणदाहयेत् ॥ त्र्यहोत्तरंसंस्कारमाह ॥ देशकालौसंकीर्त्यामुकगोत्रायाअमुकप्रेतायारजस्वलायामरणनिमित्तप्रत्यवायपरिहारार्थंऔर्ध्वदेहिकयोग्यतार्थंचचांद्रायणत्रयप्रायश्चित्तपूर्वकंशूर्पेणाष्टोत्तरशतस्नानानिकारयिष्यइतिसंकल्प्य ॥ब्राह्मणवचनेनचांद्रायणत्रयंकृत्वायवपिष्टेनप्रेतमुपलिप्यस्वयंस्नात्वाशूर्पोदकेनाष्टोत्तरशतवारंस्नापयेत् ॥ प्रेतंप्रक्षाल्यभस्मगोमयमृत्तिकाकुशोदकपंचगव्यशुद्धोदकैःस्नापयेत् ॥ पावमानीःस्वस्त्ययनीर्यद्दंतियच्चदूरके ॥ आपोहिष्ठेतितिसृभिःकयानइतितिसृभिः संस्नाप्यपूर्ववस्त्रंपरित्यज्यविधिनादहेत् ॥ यद्वारजस्वलांसूतिकांचमलंप्रक्षाल्यस्नापयित्वाकाष्ठवदादौदग्ध्वास्थीनिविधिनादहेत् ॥ इतिरजस्वलामरणविधिः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ३६८ ॥ सूतिकामरणविधिः ॥

सूतिकामरणेप्राप्तेसर्वौषध्यनुलेपनं ॥ असूतिकाचसंस्पृष्टाशूर्पाणांतुशतंक्षिपेत् ॥ पूर्ववत्संकल्प्यब्राह्मणवचनाच्चांद्रायणत्रयंकृत्वापूर्ववच्छतस्नाना।निकारयित्वाकुंभेजलमादायपंचगव्यंतत्रक्षिप्त्वा ॥ आपोहिष्ठीयवामदेव्यवारुणादिपुण्याभिर्ऋग्भिरभिमंत्र्यपूर्वोक्तमंत्रैःसंस्नाप्यविधिनादहेत्॥ अथसूतिकामरणेदिनभेदेनविशेषप्रायश्चित्तं॥ सूतिकातुयदासाध्वीविस्नातामरणंगता ॥ त्रिवर्षपूर्णपर्यंतंशुद्ध्येत्कृच्छ्रेणसर्वदा॥ एतत्प्रथमत्र्यहविषयं ॥ सूतिकातुयदानारीरजसाचपरिप्लुता॥ म्रियतेचेत्तुसानारीद्विवर्षं कृच्छ्रमाचरेत् ॥ एतद्द्वितीयत्र्यहविषयं ॥ सूतिकातुयदासाध्वीविस्नातामरणंगता॥ त्रिषणनवदिनादर्वागेकाब्देनविशुद्ध्यति ॥ दशाहेतु ॥ सूतिकातुयदानारीप्राणांश्चैवपरित्यजेत् ॥ मासमेकावधिर्यावत्रिभिःकृच्छ्रैर्विशुद्ध्यति ॥ तथा ॥ सूतिकायांमृतायां

तुकथंकुर्वन्तियाज्ञिकाः ॥ कुंभेसलिलमादायपंचगव्यंक्षिपेत्ततः ॥ पुण्याभिर्ऋग्भिःसंमंत्रयवाचाशुद्धिंलभेत्ततः ॥ तेनैवस्नापयित्वातुदाहंकुर्याद्यथाविधि ॥ अब्लिंगाभिर्मंत्रिताभिर्वामदेव्याभिरेवच ॥ अन्यैश्चवारुणैर्मंत्रैःसुस्नाप्यविधिनादहेत् ॥

॥ ३६९ ॥ गर्भिणीमरणविधिः ॥

यदागर्भवतीनारीसशल्यासंस्थिताभवेत् ॥ कुक्षिंभित्वाततःशल्यंनिर्हरेद्यदिजीवति ॥ प्रमीतंनिक्षिपेत्तंतुप्रायश्चित्तंततःपरं ॥ सात्रयस्त्रिंशतात्कृच्छ्रैःशुध्यतेशल्यदोषतः ॥ सगर्भदहनेतस्यावर्णजंवधपातकं ॥ प्रायश्चित्तंचरित्वातुशुद्ध्यंतेपापकारिणः ॥ दग्ध्वातुगर्भसंयुक्तांत्रिरब्दंकृच्छ्रमाचरेत् ॥ इतिगर्भिणीमरणविधिः ॥ ॥ ॥ ॥

॥ ३७० ॥ ब्रह्मचारिमरणविधिः ॥

विधानमालायांविशेषः ॥ येषांकुलेब्रह्मचारीनिधनंप्राप्नुयाद्यदि ॥ तत्कुलंक्षयमाप्नोतिसोपिदुर्गतिमाप्नुयात् ॥ ग्रहत्वंप्राप्नुयाद्बोधिद्रुमेचसततंवसेत् ॥ तस्यापितस्यवंशस्यगतिमिच्छन्महीयसीं ॥ विधानंचविधायाशुऔर्ध्वदेहिकमाचरेत् ॥ मृतस्यम्रियमाणस्यषडब्दंव्रतमादिशेत् ॥ त्रिंशद्भ्योब्रह्मचारिभ्योदद्यात्कौपीनकान्नवान् ॥ हस्तमात्राःकर्णमात्रादद्यात्कृष्णाजिनानिच ॥ पादुकाछत्रमाल्यानिगोपीचंदनमेवच ॥ मणिप्रवालमालाश्चब्रह्मसूत्राणिचार्पयेत् ॥ मंत्रैस्तत्तल्लिंगकैश्चब्रह्मसायुज्यसिद्धये ॥ अभावेव्रतिनांपूज्यागृहस्थाःसाधवःशुभाः ॥ एवंकृतेविधानेचविघ्नस्तस्यनजायते ॥ ॥ ॥

॥ ३७१ ॥ ब्रह्मचारिमरणेअर्कविवाहः ॥

शौनकः ॥ ब्रह्मचारिमृतौरीतिंकथयामिसमासतः ॥ तत्रावकीर्णदोषस्यप्रायश्चित्तंप्रशांतये ॥ द्वादशाब्दंषडब्दंवात्र्यब्दंशक्त्याथवाचरेत् ॥ ततोव्रतविसर्गाख्यंविधिंसम्यक्समाचरेत् ॥ स्नातकोब्रह्मचारीचनिधनंप्राप्नुयाद्यदि ॥ संयोज्यचार्कविधिनासंयोज्यौतौपरस्परं ॥ अथाग्निमुपसमाधाय ॥ एवंगुणेत्यादिअमुकगोत्रस्यामुकशर्मणोमृतस्यब्रह्मचारिणोव्रतविसर्गंकरिष्ये ॥ तदंगंहिरण्येननांदीश्राद्धंकरिष्ये ॥ इतिसंकल्प्य ॥ तत्कृत्वान्वाधानाद्याघारांतंकृत्वाज्यंजुहुयात् ॥ व्याहृतयश्चतस्रः ॥ अ॒ग्नये॑व्र॒तप॑तये॒० ॥ अग्नयेव्रतानुष्ठानसंपादकाय० ॥ विश्वे॑भ्योदे॒वेभ्य॒ः० ॥ ततःस्विष्टकृदादिसंपाद्यपश्चादर्कसमीपेगत्वाथवार्कशाखामानीयार्कविवाहःकार्यः ॥ अर्कब्रह्मचारिणौहरिद्रयानुलिप्यपीतसूत्रेणवस्त्रयुग्मेनचावेष्ट्याग्निमुपसमाधाय ॥ एवंगुणेत्यादिअमुकगोत्रस्येत्यादिऔर्ध्वदेहिकाधिकारार्थमर्कविवाहंकरिष्येइतिसंकल्प्यतदंगंहिरण्येननांदीश्राद्धंकृत्वास्थंडिलेग्निंप्रतिष्ठाप्याज्यभागांतंकृत्वाज्यहोमः ॥ अ॒ग्नये॒स्वाहा॑ ॥ बृह॒स्पत॑ये॒० ॥ विवाहविधियोजकाय॒स्वाहा॑ ॥ ॐ यस्मैत्वाकामकामायवयंसम्राड्यजामहे ॥ तमस्मभ्यंकामंदत्वाथेदंत्वंघृतंपिबस्वाहा ॥ कामायेदं० ॥ चतस्रोव्याहृतयः ॥ ततःस्विष्टकृदादिअर्कशाखांब्रह्मचारिशवंचतुषाग्निनाविधिवद्दहेत् ॥ शाखांप्रवाहयेदित्यन्ये ॥ इतिब्रह्मचारिमरणविधिः ॥ ॥ ॥

॥ ३७२ ॥ कुष्ठीमरणविधिः ॥

यमः ॥ मृतस्यकुष्ठिनोदेहंनिखनेद्गोष्ठभूमिषु ॥ वासरत्रितयंपश्चादुद्धृत्यान्यत्रतंदहेत् ॥ नगंगाप्लवनंकार्यंनिक्षेपविधिरुच्यते ॥ षडब्दव्रतपूर्णेनविधिनांत्यक्रतुंचरेत् ॥ ततोस्थिसंचयंतस्यगंगायांप्रक्षिपेत्सुधीः ॥ मासिमासिततःकुर्यान्मासिश्राद्धानिपार्वणात् ॥

संकल्प्यविधिनाकेचित्प्रवदंतिमनीषिणः॥ इत्येतत्कुष्ठिनोह्यूर्ध्वंकथितंशास्त्रकोविदैः॥ स्मृतिविद्भिरनूचानैर्यमाद्यैःपूतविग्रहैः॥

॥ ३७३ ॥ पालाशप्रतिकृतिदाहविधिः ॥

तत्रदेशांतरमरणेपराकद्वयमष्टौकृच्छ्रान्वाकृत्वास्थीनिदहेत् ॥ यद्यस्थीनिचांडालश्वादिभिःस्पृष्टानिस्युस्तदापंचगव्यगंगोदकाभ्यांप्रक्षाल्यविधिनादहेत् ॥ यस्यास्थीनिनलभ्यंतेतस्यपर्णशरदाहः ॥ सचेत्थं ॥ शुचिभूमौकृष्णमृगचर्मास्तीर्यैकंशतंदक्षिणोत्तरायतंनिवेश्यतदुपरिपलाशत्रिवृतानिन्यसेत् ॥ शिरसिचत्वारिंशत् ४० ग्रीवायांदश १० बाह्वोःप्रत्येकंपंचाशत्एवं १०० करांगुलीषुसर्वासुदश १० उरसिविंशतिः २० जठरेत्रिंशत् ३० शिश्नेचत्वारि ४ अंडयोस्त्रयंत्रयं ६ ऊर्वोःप्रत्येकंपंचाशत् १०० जंघादिपादतलांतंयावत्पादयोःप्रत्येकंपंचदश ३० सर्वपादांगुलीषुदश १० एवंषष्ट्यधिकशतत्रयमितैःपर्णशरैःशरीरंनिर्मायोर्णासूत्रेणसहबध्वाजलालोडितयवपिष्टेनानुलिंपेत् ॥ ततःशक्तौसत्यांवक्ष्यमाणान्यपिकार्याणि ॥ मूर्धस्थानेकदलीफलं ॥ शिरसिनारिकेलं ॥ वर्तुलंतुंबंवा ॥ ललाटेकदलीपत्रं ॥ दंतेषुदाडिमीबीजानि कर्णेकंकणं नेत्रयोःकपर्दिकौ नासिकायांनीलपुष्पं नाभावाम्रं स्तनयोर्जंबीरफलद्वयं वातेमनःशिलां पित्तेहरितालं कफेसमुद्रफेनं रुधिरेमधु पुरीषेगोमयं मूत्रेगोमूत्रं रेतसिपारदं वृषणयोर्वृंताकद्वयं शिश्नेगृंजरं केशेषुवनसूकरसटाः लोमसूर्णां मांसस्थानेयवपिष्टेनानुलिंपेत् ॥ ततःपंचगव्यमंत्रैःपंचगव्येनप्रोक्षयेत् ॥ पंचामृतमंत्रैःपंचामृतेनच॥ पुनर्मआत्माइतिमंत्रेणप्राणप्रवेशनंभावयेत् ॥ यद्वायत्तेयममितिसूक्तेनप्राणानानीयशुक्रमसिज्योतिरसीतिमंत्रेणपारदंक्षिप्त्वाशिरोमेश्रीरित्यादिवाक्यादीनिपठेत्॥ शिरो॑मे॒श्रीः ॥ यशो॒मुखं॑ ॥ त्विषि॒ःकेशा॑श्च॒श्मश्रू॑णि॥ राजा॑मेप्रा॒णो॑मृतं॑ ॥ स॒म्राट्च॑क्षुः ॥ वि॒राट्श्रोत्रं॑ ॥ जि॒ह्वामे॑भ॒द्रं॥ वाङ्मह॑ः॥ मनो॑म॒न्युः ॥ स्व॒राड्भा॑मः॥ मोदा॑ःप्र॒मोदाअ॒ंगुली॒

रंगानि ॥ चित्तंमेसहः ॥ बाहूमेबलमिंद्रियं ॥ हस्तौमेकर्मवीर्यं ॥ आत्माक्षत्रमुरोमम ॥ पृष्ठीमेराष्ट्रमुदरमंसौ ॥ ग्रीवाश्चश्रोण्यौ ॥ ऊरूअरत्नीजानुनी ॥ विशोमेंगानिसर्वतः ॥ नाभिर्मेचित्तंविज्ञानं ॥ पायुर्मेपचितिर्भसत् ॥ आनंदनंदावांडौमे ॥ भगः सौभाग्यंपसः ॥ जंघाभ्यांपद्भ्यांधर्मोस्मि ॥ विशिराजाप्रतिष्ठितः ॥ इतिशरीरंस्पृशेत् ॥ ततःशरीरंस्नापयित्वाचंदनेनानुलिप्य वस्त्रोपवीतेपरिधाप्यालंकृत्यअयंसदेवदत्तइतितमभिमृश्यइदमस्योपासनमित्यग्निंध्यात्वावैतरण्यादिदानपूर्वकमूर्णासूत्रेणवेष्टयित्वाकृष्णाजिनेनाच्छाद्यपूर्वोक्तविधिनाशववद्दहेत् ॥ पलाशत्रिवृताभावेकुशैःप्रतिकृतिंकुर्यात् ॥ आहिताग्नेःप्रतिकृतिदाहेस्थिदाहेवादशाहमेवाशौचं ॥ अनाहिताग्नेस्तुत्र्यहं ॥ पर्णशरदाहेपुत्रपत्न्योरगृहीताशौचयोर्दशाहादिपूर्णमेव ॥ गृहीताशौचयोस्तुतयोरपित्र्यहाशौचं ॥ पत्नीपुनःसंस्कारेपत्युश्चैवमेवाशौचं ॥ आहिताग्नौविदेशस्थेमृतेयावद्विधिनानसंस्कारस्तावत्पुत्रादीनांनाशौचं ॥ नचसंध्यादिकर्मलोपः ॥ इतिपालाशप्रतिकृतिदाहविधिः ॥ ॥ ॥

॥ ३७४ ॥ पुनःसंस्कारेकालशुद्धिः ॥

आशौचमध्येपुनःसंस्कारेयथासंभवंदिनंशोध्यं ॥ दशाहोत्तरंतुशोध्यमेव ॥ संवत्सरोर्ध्वंप्रेतकार्येउत्तरायणंश्रेयः ॥ तत्रापिकृष्णपक्षः ॥ तिथिषुनंदांत्रयोदशींदिनक्षयंचवर्जयेत् ॥ शुक्रशनिवारौवर्ज्यौ ॥ नक्षत्रेषुभरणीकृत्तिकाश्लेषार्द्रामघाधनिष्ठादिपंचकंत्रिपुष्कराणिचातिदुष्टानिसर्वथात्याज्यानि ॥ व्यतीपातेवैधृतौपरिघेचयोगेविष्टिकरणेचतुर्थाष्टमद्वादशस्थेचंद्रेचातिदोषः ॥ रोहिणीमृगपुनर्वसुपूर्वोत्तराचित्राविशाखानुराधापूर्वाषाढोत्तराषाढाद्विपुष्कराणिचेषद्दुष्टानिसंभवेवर्ज्यानिशिष्टान्यदुष्टानि ॥ सर्वथा दिनशुद्ध्यसंभवेनातिदुष्टंबाह्यनक्षत्रंग्राह्यं ॥ पुनःसंस्कारेआंतरंग्राह्यं ॥ नंदायांशुक्रेचतुर्दश्यांत्रिजन्मनक्षत्रेषुएकोद्दिष्टमितिनिषि

द्धं ॥ एकादशाहादौननिषेधः॥तत्रतिथ्यादिनैवशोध्यं॥ युगादिमन्वादिसंक्रांत्यमासुप्रेतकार्येपुनःसंस्कारेचकिंचिदपिनैवशोध्यं ॥

॥ ३७५ ॥ अधिकारिणः ॥

सर्वत्रदाहपिंडाद्यपतितादिर्ज्येष्ठपुत्रऔरसएवकुर्यात् ॥ तदसंनिधौकनिष्ठः ॥ सर्वेषांपुत्राणामसंनिधौपौत्रोज्येष्ठपुत्रादिक्रमेण तदभावेतत्पुत्रादयःपूर्ववत् ॥ उक्ताभावेपत्नी ॥ एवंपुत्राद्यभावेकनिष्ठभ्राता ॥ तदभावेपत्नी ॥ पत्न्यभावेभ्रातृपुत्रोभ्रातास्नुषादुहितादौहित्रःअन्यःसगोत्रःसपिंडःब्रह्मचारीमित्रंशिष्योगुरुर्बांधवोधनसंबंधीवाददद्यात् ॥ नपुत्रस्यपितादद्यान्नानुजस्याग्रजस्तथा ॥ यदिस्नेहेनकुर्वीतसपिंडीकरणंविना ॥ इदंसतिसंभवे ॥ अदत्तकन्यायैपितरावेवदत्तः ॥ अन्याभावेदत्तानामपिपितरावेव ॥ दौहित्रमातामहौपरस्परं ॥ मातामह्याश्चदौहित्रोजामातृश्वसुरौमिथः ॥ श्वश्र्वादेःस्नुषा ॥ भ्रातरौचमिथोदत्तःगुरुशिष्यौपरस्परं ॥ सर्वाभावेयःकश्चित्कुर्यात्तस्यसर्वसंपत्प्राप्तिः ॥ वर्षत्रयानंतरंचूडाभावेपिपित्रोरौर्ध्वदेहिकंमंत्रवत्कुर्यात् ॥ वर्षत्रयादर्वाक्कृतचूडोपिशक्तौसत्यांसर्वंमंत्रवत्कुर्यात् ॥ अशक्तोकृतचूडोवातदाग्निदानमेवमंत्रवत्कुर्यात् ॥ शिष्टमन्येनकारयेत् ॥ एवंपत्न्याप्यग्निदानमात्रंसमंत्रकंकार्यंशिष्टमन्येनकारयेत् ॥ असंस्कृतेपत्न्याअग्निदानंसमंत्रकं ॥ कर्तव्यमितरत्सर्वंकारयेदन्यमेवहि ॥ अनुपेतोपिकुर्वीतमंत्रवत्पैतृमेधिकं ॥ यद्यसौकृतचूडःस्याद्यदिस्याच्चत्रिवत्सरः ॥ असगोत्रःसगोत्रोवायदिस्त्रीयदिवापुमान् ॥ प्रथमेहनियोदद्यात्सदशाहंसमापयेत् ॥ ज्येष्ठेनवाकनिष्ठेनसपिंडीकरणेकृते ॥ देशांतरगतानांचपुत्राणांतुकथंभवेत् ॥ श्रुत्वातुवपनंकार्यंदशाहांतंतिलोदकं ॥ ततःसपिंडीकरणंकुर्यादेकादशेहनि ॥ द्वादशाहेनकर्तव्यमितिशातातपोब्रवीत् ॥ स्मृत्यर्थसारेब्रह्मचारिणामनपत्यानांचसपिंडनंनास्तितेषांसदैकोद्दिष्टमेव ॥ व्युत्क्रममृतानांव्यवहितैःसपिंडनंकार्यंनवा ॥ केचित्सर्व

त्रसपिंडनमाहुरिति ॥ यतीनांप्रेतत्वंनास्त्यतस्तेषांनैकोद्दिष्टंनचसपिंडीकरणं किंत्वेकादशेहनिपार्वणंकार्यं ॥ दंडग्रहणात्पूर्वंमृतेतुदाहादिसपिंडनांतंसर्वंविधिनाकार्यमेव ॥ रात्रावेवसमुत्पन्नेमृतेरजसिसूतके ॥ पूर्वमेवदिनंग्राह्यंयावन्नाभ्युदितोरविरितिदेशाचारात् ॥ रात्रौवारात्रिशेषेवाम्रियंतेवाद्विजातयः ॥ दाहंकृत्वायथान्यायंद्वौपिंडौनिर्वपेत्सुतः ॥ संध्यायांवातथारात्रौदाहःपाथेयकर्मच ॥ नवश्राद्धंचनोकुर्यात्कृतंनिःफलतांव्रजेत् ॥ रात्रिमृतस्यतुरात्रावेवदाहः ॥ वपनंतुप्रातः ॥ शवंरात्र्युषितंचेत्रीन्कृच्छ्रान्कृत्वादहेत्सुतइति ॥ प्रवृत्ताशौचतंत्रस्तुयदिदर्शःप्रपद्यते ॥समाप्यचोदकंपिंडान्स्नानमात्रंसमाचरेत् ॥ मातापितृविषयेतु ॥ अंतर्दशाहेदर्शश्चेत्तत्रसर्वंसमापयेत् ॥ पित्रोस्तुयावदाशौचंदद्यात्पिंडंतिलांजलिं ॥ पित्रोरित्येकशेषः ॥गालवः ॥ पित्रोराशौचमध्येतुयदिदर्शःसमापतेत् ॥ तावदेवोत्तरंतंत्रंपर्यवस्येत्त्र्यहात्परमिति आपदादिविषयं ॥ त्र्यहानंतरंदर्शेमातापितृतंत्रस्यापिसमाप्तिर्नतुत्र्यहमध्येदर्शपातेमातापितृतंत्रसमाप्तिरिति ॥ सपिंडीकरणेव्युत्क्रममृतेतु ॥ मृतेपितरियस्याथविद्यतेचपितामहः ॥ तेनदेयास्त्रयःपिंडाःप्रपितामहपूर्वकाः ॥ तेभ्यश्चपैतृकःपिंडोनियोक्तव्यश्चपूर्ववत् ॥ मातर्यग्रेमृतायांतुविद्यतेचपितामही ॥ प्रपितामहीपूर्वंतुकार्यस्तत्राप्ययंविधिः ॥ व्युत्क्रमाच्चप्रमीतानांनैवकार्यासपिंडनेति ॥ मातापितृभर्तृव्यतिरिक्तविषयएषविधिःसंपिंडननिषेधरूपः ॥ यस्तुवृद्धादिरचिकित्स्योरुव्याधियुतःप्रत्याख्यातभिषक्क्रियोबुद्धिपूर्वकमप्यात्मानंघातयतिप्रयागादौवातस्यनदोषः ॥ शास्त्रानुज्ञातमरणत्वात् ॥ तस्यप्रायश्चित्तनारायणबलीनस्तः ॥ तत्तस्त्रिरात्रमेवाशौचंचतुर्थदिनेएकादशाहकृत्यंपंचमेसपिंडनं ॥ त्र्यहाशौचेपिपिंडास्त्रयःदशवा ॥ आद्येंत्येचाह्निपिंडत्रयं ॥ दशांजलिपक्षेत्रयोंजलयः ॥ शतांजलिपक्षेत्रिंशत् ॥ मध्येह्निपिंडचतुष्टयं ॥ चत्वारश्चत्वारिंशद्वांजलयः ॥ द्वितीयदिनेस्थिसंचयनं ॥एवमन्यत्रापित्र्यहाशौचे॥

एकाहाशौचेतुदशाहकृत्यंतस्मिन्नेवाहनि ॥द्वितीयेचैकादशाहं ॥ इतिढौंढिपद्धतौ ॥केचित्तुतत्रापिसद्यःशौचवदेकादशाहमाहुः ॥

॥ ३७६ ॥ अथातुरसंन्यासविधिः ॥

श्रीः ॥ उक्तंजाबालोपनिषदि ॥ यद्यातुरःस्यान्मनसावाचावासंन्यसेदेषपंथाब्राह्मणायानुवित्तस्तेनेतिसंन्यासीब्रह्मविदित्येवमेवतद्धवेदिति ॥ आतुरोपिद्विविधःरोगादिनामुमूर्षुःजलादिव्याघ्रादिभयाक्रांतश्च ॥ तत्रद्वितीयस्यत्वाहदत्तात्रेयः ॥ उत्पन्नेसंकटेघोरेचोरव्याघ्रादिगोचरे ॥ भयभीतस्यसंन्यासमंगिरामुनिरब्रवीत् ॥ भारते ॥ आतुराणांचसंन्यासेनविधिर्नैवचक्रिया ॥ प्रेषमात्रस्तुसंन्यासःसंन्यासंतत्रकारयेत् ॥ तथाच ॥ संन्यस्तमितियोब्रूयादित्यादिवाक्यैश्चप्रेषमात्रोच्चारणमेवतस्यसंन्यासः ॥ सचेज्जीवतियथाधिकारंयथाविधिदंडादिकंगृहीत्वायतिधर्मयुक्तोभवेत् ॥ रोगाद्यातुरस्यपुरुषसूक्तहोमविरजाहोमोपवासजागरणाद्यंगकलापस्यलोपः ॥ अन्यत्सर्वंभवत्येव ॥ ॥ तस्यायंप्रयोगः ॥ कात्यायनः ॥ कृच्छ्रांस्तुचतुरःकृत्वावापनार्थमनाश्रमी ॥ आश्रमीचेत्तप्तकृच्छ्रंतेनासौयोग्यतांव्रजेत् ॥ मिताक्षरायांचतुर्विंशतिमतेप्राजापत्येएकंसांतपनेद्वयंअतिकृच्छ्रेद्वयंगोदानमिति ॥ षट्त्रिंशन्मतेपिपराककृच्छ्रातिकृच्छ्रेचतिस्रोगाः ॥ पराककृच्छ्रतप्तकृच्छ्रातिकृच्छ्रस्थानेकृच्छ्रत्रयंचरेत् ॥ सांतपनस्यगोद्वयंअशक्तौव्रतमाचरेत् ॥ तप्तकृच्छ्रेसार्धकायद्वयंस्मृतमितिस्मृत्यर्थसारे ॥ कायंनामप्राजापत्यमेव ॥ आतुरस्ततोद्रव्यवस्त्रगृहदेवपुस्तकादियथायथंविभज्यआचार्यार्थंसंन्यासविधिपर्याप्तंस्थापयित्वानिर्ममोभवेत् ॥ शोकाहंकारादिद्वंद्ववासनांत्यजेत् ॥ ततः नित्यक्रियादिसंपाद्यनदीतीरंगत्वोपविश्यपुत्रमुखंदृष्ट्वाजपेत् ॥ अशक्तश्चेच्छुचौदेशेसर्वंकुर्यात् ॥ त्वंब्रह्मत्वंयज्ञस्त्वंलोकइति ॥ सपुत्रस्तंप्रत्याह ॥ अहंब्रह्माहंयज्ञोहंलोकइति ॥ ततोबंधून्प्रत्याह ॥ नमेकश्चिन्नाहंकस्यचित् ॥ ततःस्नात्वादेशकालौसंकीर्त्य

विष्णुंध्यात्वाअमुकगोत्रोत्पन्नस्यामुकशर्मणोममाशेषदुःखनिवृत्त्यतिशयानंदावाप्तिद्वारापरमपुरुषार्थप्राप्तयेपरमहंससंन्यासग्रहणंआतुरोक्तविधिनाकरिष्येइतिसंकल्प्यगृहस्थश्चेत्संकल्पात्पूर्वमेवप्रातरौपासनहोमंविधायात्मसमारोपणंकुर्यात् ॥ विच्छिन्नाग्निश्चेत्तद्विच्छिन्नकालातिक्रमप्रायश्चित्तंसद्यःपुनःसंधानंचकृत्वा ॥ याते॑अग्ने॒यज्ञिया॑त॒नूस्तये॒ह्यारोह॒त्मात्मानं॑ ॥ अच्छा॒वसू॑निकृण्वन्न॒स्मेनर्या॑पु॒रूणि ॥ य॒ज्ञोभू॒त्वाय॒ज्ञमासीं॑द्॒स्वांयोनिं॑ ॥ जा॒तवे॑दो॒भुव॒आजाय॑मान॒ःसक्षं॑य॒एहिं ॥ इतिमंत्रेणआत्मसमारोपणंकृत्वासंन्याससंकल्पंकुर्यात् ॥ ततःशक्तौसत्यांकक्षोपस्थवर्जंकांश्चिच्छिखार्थंपंचसप्तकेशान्स्थापयित्वासशिखंवपनंकुर्यात् ॥ ततःस्वशक्त्यनुसारेणभस्मगोमयमृत्तिकास्नानानिकृत्वा वाससीपरिधायद्विराचम्यधर्मान्धारयमाणःपात्रेजलमुद्धृत्यतदेकदेशंहस्तेगृहीत्वाप्सुजुहुयात् ॥ एषवाअग्नेर्योनिःप्राणःप्राणंगच्छस्वाहा प्राणायेदं०॥ स्वांयोनिंगच्छस्वाहा प्राणायेदं०॥ आपोवैसर्वादेवताःसर्वाभ्योदेवताभ्योजुहोमिस्वाहा सर्वाभ्योदेवताभ्यइदं० ॥ इत्युद्धृतंजलंकिंचित्किंचित्गृहीत्वाआहुतित्रयमप्सुहुत्वापात्रहुतशेषंतोयंआशुःशिशानइत्यनुवाकेनाभिमंत्र्यकिंचिदुदकंगृहीत्वा पुत्रेषणावित्तेषणालोकेषणामयात्यक्ताःस्वाहा इतिमंत्रेणपीत्वापुनःकिंचिद्गृहीत्वाअभयंसर्वभूतेभ्योमत्तःस्वाहा इतिद्वितीयंपिबेत् ॥ ततोनिःशेषंगृहीत्वासंन्यस्तंमयास्वाहा इतितृतीयंपिबेत् ॥ ततःशक्तौसत्यांनाभिदघ्नेजलेस्थित्वाअशक्तश्चेज्जलसमीपेस्थित्वासावित्रीप्रवेशंकुर्यात् ॥ ॐ भूःसावित्रींप्रविशामि ॥ तत्स॑वि॒तुर्वरे॑ण्यं ॥ ॐ भुवःसावित्रींप्रविशामि ॥ भर्गो॑दे॒वस्य॑धीमहि ॥ ॐ स्वःसावित्रींप्रविशामि ॥ धियो॒योनः॑प्र॒चोदया॑त् ॥ इतिपच्छः ॥ ॐ भूर्भुवःसावित्रींप्रविशामि ॥ ॐ तत्स॑वि॒तुर्वरे॑ण्यं॒भर्गो॑दे॒वस्य॑धीमहि ॥ ॐ स्वःसावित्रींप्रविशामि ॥ धियो॒योनः॑प्र॒चोदया॑त् ॥ इत्यर्धर्चशः ॥ ॐ भूर्भुवःस्वःसावित्रींप्रविशामि ॥ ॐ तत्स॑वि॒तुर्वरे॑ण्यं॒भर्गो॑दे॒वस्य॑धीमहि ॥ धियो॒योनः॑प्र॒चोदया॑त् ॥

इतिसर्वां ॥ ॐ भूःप्रणवंप्र० ॥ ॐ भुवःप्रणवंप्र० ॥ ॐ स्वःप्रणवंप्र० ॥ ॐ भूर्भुवःस्वःप्रणवंप्र० इतिप्रणवप्रवेशः ॥ तर॒त्सम॒ंदीर्धावति॒० इतिसूक्तंजपित्वा ॥ नमःसवित्रेजगदेकचक्षुषेजगत्प्रसूतिस्थितिनाशहेतवे ॥ त्रयीमयायत्रिगुणात्मधारिणेविरिंचिनारायणशंकरात्मने ॥ इतिआदित्यमुपस्थायपूर्वस्थापितशिखाकेशान्निकृत्ययज्ञोपवीतमंजलौगृहीत्वा भूःस्वाहेत्यप्सुहुत्वाप्राच्यांदिशिप्रतिदिशंऊर्ध्वंअधस्ताच्चजलांजलीनुत्सिच्यपुत्रेषणायाश्चवित्तेषणायाश्चलोकेषणायाश्चव्युत्थितोहमित्युक्त्वाऊर्ध्वबाहुःसूर्याभिमुखस्तिष्ठेत् ॥ देवान्साक्षिणःकृत्वाहरिंस्मरन्जलाद्बहिःस्थित्वा ॐ भूःसंन्यस्तंमया ॐ भुवःसंन्यस्तंमया ॐ स्वःसंन्यस्तंमया ॐ भूर्भुवःस्वःसंन्यस्तंमया इतित्रिरुपांशुत्रिर्मध्यमस्वरेणत्रिरुच्चैर्वदेत् ॥ यद्वा ॐ भूर्भुवःस्वःसंन्यस्तंमयेतित्रिरुपांशुत्रिर्मध्यमस्वरेणत्रिरुच्चैर्ब्रूयात् ॥ अर्थभावनैकचित्ताग्रःप्रेषोच्चारणंकुर्यात् ॥ ततोजलंप्रविश्याचम्यस्नात्वाचम्य ॥ अभयंसर्वभूतेभ्योनमःस्वाहेतित्रीनंजलीन्जलेक्षिप्त्वाइदंपठेत् ॥ यत्किंचिद्बंधनंकर्मकृतमज्ञानतोमया ॥ प्रमादालस्यदोषाद्वातत्सर्वंसंत्यजाम्यहं ॥ एवंसंपूज्यभूतेभ्योदद्यादभयदक्षिणां ॥ पद्भ्यांकराभ्यांविहरन्नाहंवाक्कायमानसैः ॥ करिष्येप्राणिनांहिंसांप्राणिनःसंतुनिर्भयाः ॥ यमः ॥ दत्त्वातोयांजलिंविप्रोभक्त्यासंप्रार्थयेद्धरिं ॥ सर्वदेवात्मकेतोयेतोयाहुतिमहंहरे ॥ दत्वासर्वेषणांत्यक्त्वायुष्मच्छरणमागतः ॥ त्राहिमांसर्वलोकेशगतिरन्यानविद्यते ॥ संन्यस्तंमेजगन्नाथपाहिमांमधुसूदन ॥ त्राहिमांसर्वदेवेशवासुदेवसनातन ॥ संन्यस्तंमेजगद्योनेपुंडरीकाक्षमोक्षद ॥ अहंसर्वाभयंदत्त्वाभूतानांपरमेश्वर ॥ युष्मच्छरणमापन्नस्त्राहिमांपुरुषोत्तम ॥ इतिपूर्वधृतवस्त्रंविसृज्यनग्नोभूत्वासप्तपदानिगच्छेत् ॥ ततोन्येनप्रार्थितःकाषायवस्त्रंकौपीनंप्रणवेनस्वीकृत्य ॥ युवासुवासा॒ःपरिवीत॒आगा॒त्सउ॒श्रेयान्भवति॒जायमानः ॥ तंधीरासःकु॒वय॒उन्नयंतिस्वा॒धियो॒मनसादेव॒यंतः ॥ इतिमंत्रेणपरिदध्यात् ॥ इंद्रस्यवज्रोसि

वार्त्रघ्नःशर्ममेभव ॥ यत्पापंतन्निवारय ॥ सखामांगोपायेतिदंडं ॥ प्रणवेनसावित्र्याकमंडलुं ॥ एवमासनशिक्यादिकमपिमंत्रैर्गृहीत्वा ॥ महावाक्यब्रह्मोपदेशार्थमुपहारसहितंयथाविधिब्रह्मिष्ठंगुरुमुपसृज्यतस्मैसर्वस्वंदत्त्वोपतिष्ठेत ॥ योब्रह्माणंविदधातिपूर्वंयोवैवेदांश्चप्रहिणोतितस्मै ॥ तंहदेवमात्मबुद्धिप्रकाशंमुमुक्षुर्वैशरणमहंप्रपद्ये ॥ ततोदक्षिणंजान्वाच्यपादावुपसंगृह्याधीहिभगवोब्रह्मेतिवदेत् ॥ ततोगुरुंस्वात्मानंब्रह्मरूपंध्यात्वासजलंशंखंद्वादशप्रणवैरभिमंत्र्यतेनशिष्यमभिषिच्यशंनोमित्रइतिशांतिंपठेत् ॥ ततस्तच्छिरसिहस्तंदत्वापुरुषसूक्तंजप्त्वा ॥ ममव्रतेहृदयंतेदधामिममचित्तमनुचित्तंतेअस्तु ॥ ममवाचमेकव्रतोजुषस्वबृहस्पतिष्ट्वानियुनक्तुमह्यं ॥ इतिजप्त्वोदङ्मुखःप्रणवार्थमनुसंदधन्दक्षिणकर्णेप्रणवमुपदिश्यतदर्थंपंचीकरणात्प्रबोध्य प्रज्ञानंब्रह्म अयमात्माब्रह्म तत्त्वमसि अहंब्रह्मास्मि इत्याद्युपदिशेत् ॥ तदर्थंचवदेत् ॥ ततोनामापिदद्यात् ॥ ततोजीवतिचेद्योगपट्टंचगृहीत्वावेदांतवर्णनंयोगाभ्यासंचकुर्यात् ॥ यावज्जीवंयतिधर्मेणतिष्ठेत् ॥ आहिताग्निश्चेत्प्राजापत्यानिकृत्वाउत्सर्गेष्ट्याग्नीनुत्सृज्यात्मसमारोपंकृत्वासंन्यसेत् ॥ इत्यातुरसंन्यासविधिः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ३७७ ॥ संन्यासग्रहणविधिः ॥

श्रीः ॥ तत्रोत्तरायणंप्रशस्तं ॥ आतुरस्यतुदक्षिणायनमपि ॥ तत्रादौगृह्याग्निमंतंतादृशविधुरंप्रतिचप्रयोगः ॥ तत्रशांत्यादिलक्षणंगुरुंसंशोध्यतन्निकटेत्रिमासंयतिधर्मान्संवीक्ष्यगायत्रीजपरुद्रजपकूष्मांडहोमादिभिःशुद्धिंलब्ध्वारिक्तातिथौ देशकालौस्मृत्वामुकस्यममकरिष्यमाणसंन्यासेधिकारार्थंचतुःकृच्छ्रात्मकंप्रायश्चित्तं प्रतिकृच्छ्रंतत्प्रत्याम्नायैकैकंगोनिष्क्रयद्वाराहमाचरिष्ये ॥ कृच्छ्रप्रत्याम्नायगोनिष्क्रयंद्रव्यंविप्रेभ्योदातुमुत्सृज्येइतिसंकल्पपूर्वकंरजतनिष्कतदर्धतदर्धान्यतमंप्रतिधेनुदद्यात् ॥ एकादश्या

द्वादश्यांवायथाब्रह्मरात्रिःस्यात्तथाश्राद्धान्यारभेत् ॥ अत्रानाश्रमिणश्चतुःकृच्छ्रमन्यस्यतप्तकृच्छ्रमितिसिंधुः ॥ स्वस्यनवश्राद्धस्यषोडशश्राद्धसपिंडीकरणानिसाग्निःपार्वणविधिनानिरग्निरेकोद्दिष्टविधिनाकुर्यादितिकेचित् ॥ नेत्यन्ये ॥ ॥ अथाष्टौश्राद्धानि ॥ तत्रापस्तंबहिरण्यकेशीयादीनामग्नौकरणपिंडादिरहितःसांकल्पिकप्रयोगः ॥ आश्वलायनादीनांसपिंडकःपार्वणप्रयोगः ॥ तत्रादौसव्येनसयवजलेनश्राद्धांगतर्पणं ॥ ब्रह्माणंतर्पयामि विष्णुंत० महेश्वरंत० देवर्षीन्० ब्रह्मर्षीन्० क्षत्रर्षीन्० वसून्० रुद्रान्० आदित्यान्० सनकं० सनंदनं० सनातनं० पंचमहाभूतानि० चक्षुरादिकरणानि० भूतग्रामं० पितरं० पितामहं० प्रपितामहं० मातरं० पितामहीं० प्रपितामहीं० आत्मानं० पितरं० पितामहं० इतिनद्यादौकृत्वागृहमागत्यदेशकालौस्मृत्वा करिष्यमाणसंन्यासांगत्वेनाष्टौश्राद्धानिपार्वणविधिनान्नेनामेनवाकरिष्येइतिसंकल्प्यक्षणंदद्यात् ॥ अत्रसर्वंनांदीश्राद्धवत् तेननापसव्यं तिलस्थानेयवाः युग्माविप्राः तथाचदेवस्थानेविप्रौद्वौश्राद्धाष्टकेषोडशेत्यष्टादशविप्राः ॥ तत्रसत्यवसुसंज्ञकाविश्वेदेवानांदीमुखाःस्थानेक्षणःकर्तव्यःइत्येकंवृत्वाद्वितीयंवृणुयात् ॥ एवमग्रेपिप्रथमेदेवश्राद्धेब्रह्मविष्णुमहेश्वरा नांदीमुखाःस्थानेक्षणः १ द्वितीयेऋषिश्राद्धेदेवर्षिब्रह्मर्षिक्षत्रर्षयःनांदी० २ दिव्यश्राद्धेवसुरुद्रादित्या नांदी० ३ मनुष्यश्राद्धेसनकसनंदनसनातनाः नांदी० ४ पंचमेभूतश्राद्धेपृथिव्यादिपंचमहाभूतान्येकादशचतुरादिकरणादिचतुर्विधभूतग्रामाः नांदी० ५ षष्ठेपितृश्राद्धेपितृपितामहप्रपितामहा नांदी० ६ मातृश्राद्धेमातृपितामहीप्रपितामह्यो नांदी० ७ अष्टमेआत्मश्राद्धेआत्मपितृपितामहा नांदी० ८ आत्मांतरात्मापरमात्मेतिकेचित् इतिद्वौद्वौविप्रौवृणुयात् ॥ सर्वत्रनांदीमुखत्वंविशेषणं युग्माविप्राः सत्यवसूदक्षक्रतूवादेवौ ततःसर्वेषांपाद्यंदत्वाप्राङ्मुखानुदक्संस्थानुपवेश्यप्रार्थयेत् ॥ संन्यासार्थमहंश्राद्धंकुर्वेब्रूतद्विजोत्तमाः ॥

अनुज्ञांप्राप्ययुष्माकंसिद्धिंप्राप्स्यामिशाश्वतीं ॥ कुरुइतिप्रत्युक्तःसयवऋजुदूर्वादियुग्मेनाब्दानपूर्वकंसंबुद्ध्यंतेइदमासनमित्यष्टादशस्वासनंदद्यात् ॥ ततआश्वलायननानामर्घ्यपात्रासादनंआपस्तंबादीनांसांकल्पिकत्वान्नार्घ्यं ॥ देवार्थमेकंपार्वणाष्टकार्थमष्टावित्येवंनवपात्राणि ॥ सर्वत्रपवित्रद्वयांतर्हितेषुशन्नोदेवीरित्यपआसिच्यविश्वेदेवपात्रेयवोसीतियवाःअष्टपात्रेषुतिलोसीतिमंत्रस्योहेनयवानोप्यगंधादिपूजनं ॥ ऊहस्तु यवोसिसोमदेवत्योगोसवेदेवनिर्मितः ॥ प्रत्नवद्भिःप्रत्तःपुष्ट्यानांदीमुखान्देवान्प्रीणयाहिनः स्वाहानमः इतिप्रथमपात्रे ॥ द्वितीयेनांदीमुखानृषीन्० तृतीयेनांदीमुखान्दिव्यान्प्रीण० चतुर्थेनांदीमुखान्मनुष्यान्प्रीण० पंचमेनांदीमुखानिभूतानिप्रीण० षष्ठसप्तमाष्टमेषुनांदीमुखान्पितृन्प्रीणयेत्यादि० एकैकंपात्रंद्विधाविभज्यसर्वत्रयादिव्याइतिमंत्रांते विश्वेदेवानांदीमुखाइदंवोर्घ्यमितिदत्वा ब्रह्मविष्णुमहेश्वरानांदीमुखाइदंवोर्घ्यंस्वाहानमइत्यादिनायथायथंषोडशविप्रहस्तेषुदद्यात् ॥ यादिव्याइतिस्रवदनुमंत्रणं पात्रंन्युब्जीकृत्यगंधाद्याच्छादनांतपूजा तत्रसर्वत्रसंबुद्ध्यंतोनांदीमुखविशेषणयुक्तउच्चारः ॥ भोजनपात्राण्यासाधब्रह्मादिषोडशविप्रकरेष्वग्नयेकव्यवाहनायस्वाहासोमायपितृमतेस्वाहेतिमंत्राभ्यामाहुतिद्वयंदद्यात् ॥ नेदमापस्तंबादीनां ॥ उपस्तीर्यान्नंपरिविष्यान्नाभावेआमंतन्निष्क्रयंवाप्रोक्ष्यपृथ्वीतेपात्रमित्यादिनायथादैवतमन्नस्यामादेर्वात्यागः ॥ येदेवासो० प्रजापतेन० ब्रह्मार्पणंब्रह्म० ॥ अनेनाष्टश्राद्धेननांदीमुखादेवादयःप्रीयंतां ॥ आपोशनदानांतेबलिदानवर्ज्यंभुंजीयुः॥ तृप्तेषूपास्मै० अक्षन्नमी० संपन्नमितिपृष्टेरुचिरमितिसर्वेब्रूयुःनेदमामान्ने ॥ आचांतेषुयवलाजदधिबदरीयुतान्नेनाष्टचत्वारिंशत्पिंडान्कृत्वा प्रागायताउदक्संस्थाअष्टौरेखाःकृत्वाभ्युक्ष्यकुशान्दूर्वावास्तीर्यपिंडस्थानेषुचतुर्विंशतौजलंसिंचेत् ॥ तद्यथा शुंधंतांब्रह्माणोनांदीमुखाःशुंधंतांविष्णवोनांदी० शुंधंतांमहेश्वरानां० इतिप्रथमरेखायां ॥ तदुत्तररेखासुशुंधंतांदेवर्षयोनां० शुंधंतांब्रह्म

र्षयोनां० इत्याद्यूहोज्ञेयः ॥ ततोब्रह्मणेनांदीमुखायस्वाहेत्येकंपिंडंदत्वाद्वितीयएवमेवदेयस्तूष्णींवेतिप्रतिदैवतंपिंडद्वयं ॥ एवमग्रेपिविष्णवेनांदीमुखायस्वाहत्यादयःस्वाहांताःपिंडदानमंत्राऊह्याः ॥ अत्रपितरोमादयध्वमित्यादिंपुनःशुंधंतांतंतंत्रमंजनमभ्यंजनंचकृताकृतं ॥ पिंडान्गंधादिनासंपूज्यनत्वोपसंपन्नमितिविसृज्यविप्रेभ्योदक्षिणादितंत्रं ॥ नेदंपिंडदानाद्यापस्तंबादीनां ॥ अष्टश्राद्धोत्तरंतद्दिनेद्वितीयेवाषट्शिखाकेशान्स्थापयित्वाकक्षोपस्थवर्जं केशश्मश्रुनखादिवापयित्वास्नात्वाकौपीनाच्छादनादिहोमद्रव्यंचविनान्यद्धनादिविप्रादिभ्यःपुत्रादिभ्यश्चत्यजेत् ॥ कौपीनादिकंगैरिकरंजितंकृत्वावैणवंदंडंसत्वचंशिरोभ्रूललाटान्यतमप्रमाणंसमूलमंगुलिस्थूलंविप्रानीतमेकादशनवचतुःसप्तान्यतमपर्वकंपर्वग्रंथियुतंमुद्रायुतंसंपाद्यशंखोदकेनप्रणवपुरुषसूक्तकेशवादिनामभिरभिषिच्यस्थापयेत् ॥ ततःकमंडलुकौपीनाच्छादनकंथापादुकाःस्थापयेत् शिक्यपात्रादिकमपीतिकेचित् ॥ ॥ देशकालौसंकीर्त्याशेषदुःखनिवृत्तिनिरतिशयानंदप्राप्तिपरमपुरुषार्थप्राप्तयेपरमहंसाख्यसंन्यासग्रहणंकरिष्येतदंगतयागणपतिपूजनपुण्याहवाचननांदीश्राद्धानिकरिष्ये ॥ तानिकृत्वाजपेत् ब्रह्मणेनमः विष्णवे० रुद्राय० सूर्याय० सोमाय० आत्मने० अंतरात्मने० परमात्मने० अग्निमीळेऋक् इषेत्वोर्जेत्वा० अग्नआयाहिऋक् शन्नोदेवीऋक् जपित्वा सक्तुपिष्टंमुष्टित्रयंप्रणवेन त्रिःप्राश्यनाभिमालभेत ॥ आत्मनेस्वाहा अंतरात्मने० परमात्मनेस्वा० प्रजापतयेस्वाहेतिमंत्रैः ॥ ततःपयोदधिमिश्रमाज्यंजलमेववात्रिवृदसीतिप्रथमंप्राश्यप्रवृदसीतिद्वितीयंविवृदसीतितृतीयंप्राश्यापःपुनंत्वितिजलंप्राश्याचम्योपवासंकुर्यात् ॥ ॥

॥ ३७८ ॥ सावित्रीप्रवेशः ॥

श्रीः ॥ ॐ भूःसावित्रींप्रविशामि ॐ तत्सवितुर्वरेण्यं ॐ भुवःसावित्रींप्र० भर्गोदेवस्य० ॐ स्वःसावित्रीं० धियोयो० ॥ ॐ

भूर्भुवःस्वःसावित्रींप्र० तत्सवितुर्वरेण्यं० ॥ ऋक् ॥ ततोस्तात्प्राक्गृह्याग्निंसमिध्यविच्छिन्नश्चेत्पुनःसंधानविधिनानिरग्निर्वाविधुरादिर्वापृष्टोदिविविधानेनाग्निंसंपादयेत् (पृष्टोदिविविधानंचकात्यायनवैश्वदेवप्रसंगेधर्मसिंधौद्रष्टव्यं) ॥ ॥ अथास्तात्पूर्वंब्रह्मान्वाधानं ॥ संन्यासंकर्तुंब्रह्मान्वाधानंकरिष्येइतिसंकल्प्याग्निध्यानाद्याज्यंसंस्कृत्यस्रुक्स्रुवौसंमृज्यस्रुचिचतुराज्यंगृहीत्वोंस्वाहेतिहुत्वापरमात्मनइदं० परिषेचनादि इतिब्रह्मान्वाधानं ॥ ततःसायंसंध्याहोमवैश्वदेवान्कृत्वाग्निसमीपेजागरंकुर्यात् ॥ ॥ प्रातर्नित्यहोमांतेवैश्वदेवादिकंकृत्वाग्नेयंवैश्वानरंवास्थालीपाकंकुर्यात् ॥ तत्रकरिष्यमाणसंन्यासपूर्वांगभूतमाग्नेयस्थालीपाकंकरिष्यइतिसंकल्पः ॥ ध्यात्वाचक्षुषीआज्येनेत्यंतेत्रप्रधानमग्निंचरुणाशेषेणेत्यादिअग्नयेत्वाजुष्टंनिर्वपामीत्यादिनाम्नानिर्वापादिनाम्नैवप्रधानहोमः एवंवैश्वानरपक्षेप्यूह्यम् ॥ ततस्तरत्समंदीतिजपित्वाकुशहेमरूप्यजलैःस्नात्वादेशादिस्मृत्वासंन्यासांगभूतंप्राणादिहोमंपुरुषसूक्तहोमंविरजाहोमंचतंत्रेणकरिष्येइतिसंकल्प्यान्वाधानेआज्येनेत्यंतेप्राणादिपंचदेवताःसमिच्चर्वाज्यैःपुरुषंपुरुषसूक्तेनप्रत्यृचंषोडशवारंसमिच्चर्वाज्यैः प्राणाद्येकोनविंशतिदेवताविरजामंत्रैःप्रतिद्रव्यमेकैकसंख्यसमिच्चर्वाज्याहुतिभिःप्रजापतिंसकृदाज्येनशेषेणेत्यादिषष्ट्युत्तरशतवारंतूष्णींनिरुप्यतथैवप्रोक्ष्यश्रपयित्वाज्यभागांतेप्राणायस्वाहेत्यादिपंचमंत्रैर्द्रव्यत्रयंसकृद्धुत्वायथादैवंत्यक्त्वासहस्रशीर्षेतिषोडशर्चेनप्रत्यृचंपृथक्पृथक्द्रव्यत्रयंहुत्वापुरुषायेदंनममेतिसर्वत्रत्यजेत् ॥ ॥ छ ॥

॥ ३७९ ॥ विरजाहोमः ॥

श्रीः ॥ प्राणापानव्यानोदानसमानामेशुध्यंतांज्योतिरहंविरजाविपाप्माभूयासंस्वाहाप्राणादिभ्यइदं० वाङ्मनश्चक्षुःश्रोत्रजिह्वाघ्राणरेतोबुद्ध्याकूतिसंकल्पामेशुद्ध्यंतांज्योति० वागादिभ्यइदं० त्वक्चर्ममांसरुधिरमेदोमज्जास्नायवोस्थीनिमेशुद्ध्यंतां० त्वगादि

भ्यइदं॰ शिरःपाणिपादपार्श्वपृष्ठोरूदरजंघाशिश्नोपस्थपायवोमेशुद्ध्यं॰ शिरआदिभ्यइदं॰ उत्तिष्ठपुरुषहरितपिंगललोहिताक्षदेहिदेहिददापयितामेशुद्ध्यं॰ पुरुषादिभ्यइदं पृथिव्यापस्तेजोवायुराकाशोमेशुद्ध्यं॰ पृथिव्यादिभ्यइदं॰ शब्दस्पर्शरूपरसगंधामेशुद्ध्यं॰ शब्दादिभ्य॰ मनोवाक्कायकर्माणिमेशुद्ध्यंतां॰ मनआदिकर्मभ्य॰ अव्यक्तभावैरहंकारैर्ज्योतिरहं॰ अव्यक्तादिभ्य॰ आत्मामे शुद्ध्यतांज्यो॰ आत्मन॰ अंतरात्मामे॰ अंतरात्मन॰ परमात्मामे॰ परमात्मन॰ क्षुधेस्वाहा क्षुधइदं क्षुत्पिपासायस्वाहा क्षुत्पिपासायेदं॰ विविद्यैस्वाहा॰ विविद्यायाइदं॰ ऋग्विधानाय॰ कषोत्कायस्वा॰ क्षुत्पिपासामलाज्येष्ठामलक्ष्मींनाशयाम्यहं अभूतिमसमृद्धिंचसर्वांनिर्णुदमेपाप्मानꣳस्वाहाअग्नयइदं॰ अन्नमयप्राणमयमनोमयमानंदमयमात्मामेशुद्ध्यंतां॰ अन्नमयादिभ्य॰ एवंसमिच्चर्वाज्यैःप्रतिद्रव्यंचत्वारिंशदाहुतीर्हुत्वा यदिष्टंयच्चपूर्तंयच्चापद्यनापदि प्रजापतौतन्मनसिजुहोमि विमुक्तोहंदेवकिल्बिषात्स्वाहेत्याज्यंहुत्वाप्रजापतयइदमितित्यजेत् ॥ ततःपुरुषसूक्तंअग्निमिळेइत्यादिचतुर्वेदादींश्चजपित्वास्विष्टकृदादिहोमशेषंसमाप्य ब्रह्मचार्यादिभ्योगोहिरण्यवस्त्रादिदत्वासमासिंचंतुमरुतइतिमंत्रेणगृह्याग्निमुपस्थायतत्रदारुपात्राणिदहेत्तैजसानिगुरवेदद्यात् ॥ ततआत्मन्यग्निसमारोपंअयंतेयोनिरित्यृचा यातेअग्नेयज्ञियातनूस्तयेह्यारोहात्मात्मानमित्यादियजुषाचत्रिरुक्तेनाग्नेज्वालांप्राश्नन्कुर्यात् ॥ कृष्णाजिनमादायगृहान्निष्क्रम्य ॥ सर्वेभवंतुवेदाढ्याःसर्वेभवंतुसोमपाः ॥ सर्वेपुत्रमुखंदृष्ट्वासर्वेभवंतुभिक्षुकाः॥ इतिपुत्रादिभ्यआशिषंदत्वा नमेकश्चिन्नाहंकस्यचित्इतिपुत्रादीनुक्त्वाविसृजेत्॥ जलाशयंगत्वांजलिनाजलमादायाशुःशिशानइतिसूक्तेनाभिमंत्र्यसर्वाभ्योदेवताभ्यःस्वाहेतित्यजेत् ॥ तिथ्यादिस्मृत्वाऽपरोक्षब्रह्मावाप्तयेसंन्यासंकरोमीतिसंकल्प्यजलांजलिंगृहीत्वा ॐ एषहवाअग्निःसूर्यःप्राणंगच्छस्वाहा ॐ स्वांयोनिंगच्छस्वाहा ॐ आपोवैगच्छस्वाहेतिमंत्रत्रयेणजले

ष्वंजलित्रयंदद्यात् ॥ पुत्रेषणावित्तेषणालोकेषणासर्वेषणामयापरित्यक्ताअभयंसर्वभूतेभ्योमत्तःस्वाहाइत्यंजलिंजलेक्षिपेत् ॥ पुनरेवमभयंदत्वावदेत् ॥ यत्किंचिद्बंधनंकर्मकृतमज्ञानतोमया ॥ प्रमादालस्यदोषोत्थंतत्सर्वंसंत्यजाम्यहं ॥ त्यक्तसर्वोविशुद्धात्मागतस्नेहशुभाशुभः ॥ एषत्यजाम्यहंसर्वंकामभोगसुखादिकं ॥ रोषंतोषंविवादंचगंधमाल्यानुलेपनं ॥ भूषणंनर्तनंगेयंदानमादानमेवच ॥ नमस्कारंजपंहोमंयाश्चनित्याःक्रियामम ॥ नित्यंनैमित्तिकंकाम्यंवर्णधर्माश्रमाश्चये ॥ सर्वमेवपरित्यज्यददाम्यभयदक्षिणां ॥ पद्भ्यांकराभ्यांविहरन्नाहंवाक्कायमानसैः ॥ करिष्येप्राणिनांपीडांप्राणिनःसंतुनिर्भयाः ॥ सूर्यादिदेवान्विप्रांश्चसाक्षित्वेनध्यात्वानाभिमात्रेजलेप्राङ्मुखःसावित्रीप्रवेशंपूर्ववत्कृत्वा तरत्समंदीतिसूक्तंपठित्वा पुत्रेषणायावित्तेषणायालोकेषणायाश्चव्युत्थितोहंभिक्षाचर्यंचरामीतिजलेजलंजुहुयात् ॥ ॥ प्रेषोच्चारः ॥ ॐ भूःसंन्यस्तंमया ॐ भुवःसंन्यस्तंमया ॐ स्वःसंन्यस्तंमया ॐ भूर्भुवःस्वःसंन्यस्तंमयेतित्रिर्मंदमध्योच्चस्वरेणोक्त्वाअभयंसर्वभूतेभ्योमत्तःस्वाहेतिजलंजलेक्षिपेत् ॥ शिखामुत्पाट्ययज्ञोपवीतमुद्धृत्यकरेगृहीत्वा ॥ आपोवैसर्वादेवताःसर्वाभ्योदेवताभ्योजुहोमिस्वाहा ॥ भूःस्वाहेतिजलेजलैःसहहुत्वाप्रार्थयेत् ॥ त्राहिमां सर्वलोकेशवासुदेवसनातन ॥ संन्यस्तंमेजगद्योनेपुंडरीकाक्षमोक्षद ॥ युष्मच्छरणमापन्नंत्राहिमांपुरुषोत्तम ॥ ततोदिगंबरः पंचपदान्युदङ्मुखोगच्छेत् ॥ विविदिषुश्चेत्तस्मैआचार्योनत्वाकाषायकौपीनाच्छादनेदत्वादंडंदद्यात् ॥ सचकौपीनंवासश्चपरिधाय ॐ इंद्रस्यवज्रोसिसखेमांगोपायेतिदंडंगृह्णीयात् ॥ वार्त्रघ्नःशर्ममेभवयत्पापंतन्निवारय प्रणवेनगायत्र्यावाकमंडलुं ॥ इदं विष्णुरित्यासनं ॥ ततःसमित्पाणिर्गुरुंनत्वागरुडासनोपविष्टोगुरुंवदेत् ॥ त्रायस्वभोजगन्नाथगुरोसंसारवह्निना ॥ दग्धंमां कालदष्टंचत्वामहंशरणंगतः ॥ योब्रह्माणंविदधातिपूर्वंयोवैवेदांश्चप्रहिणोतितस्मै ॥ तंहदेवमात्मबुद्धिप्रकाशंमुमुक्षुर्वैशरणमहं

प्रपद्ये ॥ इतिगुरुमुपस्थायदक्षिणंजान्वाच्यपादावुपसंगृह्यअधीहिभगवोब्रह्मेतिवदेत् ॥ गुरुरात्मानंब्रह्मरूपंध्यात्वाजलपूर्णशंखंद्वादशप्रणवैरभिमंत्र्यतेनशिष्यमभिषिच्यशन्नोमित्रइतिशांतिंपठित्वा तच्छिरसिहस्तंदत्वापुरुषसूक्तंजपित्वाशिष्यहृदयेहस्तंकृत्वाममव्रतेहृदयंतेदधामीत्यादिमंत्रंजस्वादक्षिणकर्णेप्रणवमुपदिश्यतदर्थंचपंचीकरणाद्यवबोध्य प्रज्ञानंब्रह्मअयमात्माब्रह्मतत्त्वमसिअहंब्रह्मास्मीतिऋग्वेदादिमहावाक्येष्वन्यतमंशिष्यशाखानुसारेणोपदिश्यतदर्थंबोधयेत् ॥ ततस्तीर्थाश्रमादिसंप्रदायानुसारेणनामदद्यात् ॥ ततःपर्यंकशौचंकारयित्वायोगपट्टंदद्यात् ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ३८० ॥ पर्यंकशौचप्रयोगः ॥

श्रीः ॥ कस्मिंश्चित्पुण्यदिनेकश्चिद्गृहस्थःस्वाग्रेपीठादौयतिमुपवेश्यगुर्वनुज्ञातोयतयेपर्यंकशौचंकरिष्येइतिसंकल्प्य वामभागेप्राक्संस्थान्पंचमृद्भागान्दक्षिणभागेपितथैवपंचसंस्थाप्योभयत्रशुद्धोदकंचसंस्थाप्य वामप्रथममृद्भागेनपंचवारंमृज्जलाभ्यांयतिजानुद्वयंकराभ्यांयुगपत्क्षालयेत् चरमक्षालनेमृद्भागसमाप्तिः एवमग्रेपि॥ ततोदक्षिणभागस्थप्रथमभागार्धेनस्ववामकरंमृज्जलाभ्यांदशवारंप्रक्षाल्यापरार्धेनतेनैवजलेनोभौकरौसप्तवारंक्षालयेत् एवमग्रेपियोज्यं ॥ संख्यायांविशेषस्तूच्यते ॥ वामद्वितीयभागेनचतुर्वारंजंघाद्वयंयुगपत्प्रक्षाल्यदक्षिणद्वितीयभागार्धेनसप्तवारंवामकरमर्धांतरेणचतुर्वारमुभौचकरौक्षालयेत् ॥ वामतृतीयेनयतिगुल्फौत्रिवारंदक्षिणभागार्धेनवामकरंषड्वारमुभौचतुर्वारंवामचतुर्थेन ॥ यतिपादपृष्ठौद्विवारंदक्षिणार्धेनस्ववामंकरंचतुर्वारंभूमौद्विवारमवशिष्टार्धेनवामपंचमेनयतिपादतलेसकृद्दक्षिणपंचमार्धेनवामस्यद्विवारमुभयोश्चापरार्धेनसकृत्क्षालनमिति ॥ ॥

॥ ३८१ ॥ योगपट्टः ॥

श्रीः ॥ कारितपर्यंकशौचोयतिःकटिशौचंकृत्वाकटिसूत्रकौपीनेधृत्वावस्त्रेणावगुंठ्यगुर्वनुज्ञयोच्चासनेउपविश्यसभ्यैःसहवेदांते किंचिदुपन्यसेत् ॥ गुरुर्यतिःशिष्यंयतिंशिरसिशंखेनपुरुषसूक्तेनाभिषिच्यवस्त्रगंधपुष्पधूपदीपनैवेद्यैःसंपूज्यवस्त्रमुपरिधृत्वायतिभिःसहविश्वरूपाध्यायं पश्यामिदेवानित्यारभ्यभुंक्ष्वराज्यंसमृद्धमित्यंतंपठित्वा पूर्वकल्पितंनामदद्यात् ॥ ततःशिष्यंवदेत् इतःपरंत्वयासंन्यासाधिकारिणेसंन्यासोदेयोदीक्षायोगपट्टादिकंचकार्यं ज्येष्ठयतयोनमस्कार्याः॥ ततोगुरुःकटिसूत्रंपंचमुद्रालंकृतंपूर्वदंडंचशिष्यायदत्वाशिष्यंयथासंप्रदायंनमस्कुर्यात् अन्येयतयोगृहिणश्चनमस्कुर्युः॥ शिष्योनारायणेत्युक्त्वोच्चासनादुत्थायतत्रगुरुमुपवेश्ययथाविधिनत्वान्ययतीन्नमेत् ॥ इतिगृह्याग्निमतोविधुरादेश्चविविदिषासंन्यासप्रयोगः ॥ अथाग्निहोत्रिणोविशेषः ॥ तत्रश्रौताग्नयोविच्छिन्नाश्चेत्पुनराधानंपावमानेष्ट्यंतंपूर्णाहुत्यंतंवाकृत्वाप्रायश्चित्तादिसावित्रीप्रवेशांतंपूर्ववत्कुर्यात् ॥ ॥

॥ ३८२ ॥ ब्रह्मान्वाधानम् ॥

श्रीः ॥ अग्नित्रयंसमिध्यसंस्कृतमाज्यंस्रुचिचतुर्वारंगृहीत्वाहवनीयेपूर्णाहुतिं ॐ स्वाहापरमात्मनइदमितिकुर्यात् ॥ सायंसंध्याग्निहोमांतेउत्तरेणगार्हपत्यंद्वंद्वशःपात्राण्यासाद्याहवनीयदक्षिणतःकौपीनदंडाद्यासादयेत् ॥ रात्रिजागरांतेप्रातर्होमादिकृत्वापौर्णमास्यांब्रह्मान्वाधानंचेत्पौर्णमासेष्टिंकृत्वादर्शेष्टिमपिपक्षहोमापकर्षपूर्वकमपकृष्यतदैवकुर्यात् ॥ दर्शेचेद्दर्शेष्टिरेव ॥ ॥ अथपूर्णमास्यांदर्शेवादेशकालौस्मृत्वासंन्यासपूर्वांगभूततयाप्राजापत्येष्ट्यावैश्वानर्येष्ट्याचसमानतंत्रयायक्ष्ये इतिसंकल्प्यसमुच्चयेनेष्टि

द्वयं ॥ अत्रवैश्वानरद्वादशकपालःपुरोडाशःप्राजापत्यश्चरुर्वैष्णवोनवकपालःपुरोडाशः अथवाकेवलप्राजापत्येष्टिः॥ अत्रप्रयोगः स्वस्वसूत्रानुसारेणोह्यः ॥ बौधायनसूत्रानुसारेणकिंचिदुच्यते ॥ पवनपावनपुण्याहवाचनादिपूर्वांगांतेकेवलवैश्वानरेष्ट्याःकेवलप्राजापत्यावासंकल्पः व्रीहिमयःपुरोडाशोद्रव्यं पंचप्रयाजाः अग्निर्वैश्वानरःप्रजापतिर्वादेवता पंचदशसामिधेन्यः व्रतग्रहणांतेध्वर्युराज्यंसंस्कृत्यस्रुचिचतुर्गृहीतंगृहीत्वापृथिवीहोतेत्यादिचतुर्होतृहोमंकूष्मांडहोमसारस्वतहोमौचकृत्वानिर्वापादिः वैश्वानरोद्वादशकपालःपुरोडाशःप्राजापत्यश्चरुः वैश्वानरायप्रतिवेदयामइतिपुरोनुवाक्यावैश्वानरःपवमानःपवित्रैरितियाज्याप्राजापत्यायांप्रधानमुपांशुधर्मकं सुभूःस्वयंभूरित्याद्यनुवाक्या प्रजापतेनत्वदेतानितियाज्या ॥ अथस्रुवेणाष्टावुपहोमावुभयत्र वैश्वानरोनऊतयआप्रयातुपरावतः अग्निरुक्थेनवाहसास्वाहा वैश्वानरायेदमितित्यागःसर्वत्र॥ ऋतावानंवैश्वानरमृतस्यज्योतिषस्पतिं अजस्रंघर्ममीमहेस्वाहा २ वैश्वानरस्यदस० ३ पृष्टोदिविपृष्टोअग्निः० ४ जातोयदग्ने० ५ त्वमग्नेशोचिषा० ६ अस्माकमग्ने० ७ वैश्वानरस्यसुमतौ० ८ अथैनमुपतिष्ठेतसहस्रशीर्षेतिसूक्तेन ॥ ततःस्विष्टकृदादिशेषंसमापयेत् ॥ सर्वोवैरुद्रःविश्वंभूतमितिद्वाभ्यामद्भ्युत्सर्गः ॥ आयुर्दाअग्नेइतिमंत्रेणदर्भस्तंबस्थयजमानभागात्किंचिदादायसहस्रशीर्षेत्यनुवाकेनप्राश्यओमितिब्रह्मओमितीदंसर्वमित्यनुवाकेनहुतशेषमाहवनीयेप्रक्षिपेत् ॥ एवंवैश्वानर्याद्यन्यतरामिष्टिंकृत्वौपासनाग्नौसर्वाधानेदक्षिणाग्नौप्राणादिहोमादिविरजाहोमांतंकार्यंअन्यत्प्राग्वत् ॥ आहवनीयेअरणीमुसलोलूखलातिरिक्तदारुपात्राणांदाहः ॥ ततआत्मन्याहवनीयाग्निसमारोपःपूर्ववत् अरणीद्वयंगार्हपत्येप्रक्षिप्यतत्समारोपंकृत्वादक्षिणाग्नौमुसलोलूखलेहुत्वादक्षिणाग्नेरपिसमारोपः तत

औपासनाग्नेःसमारोपइतिक्रमः ॥ अत्रविशेषोन्यत्रज्ञातव्यः ॥ इतिसाग्निकप्रयोगः ॥ स्नातकंप्रतिब्रह्मान्वाधानविरजाहोमादिरहितोवाप्रयोगोऽस्यभावात् ॥ इतिब्रह्मान्वाधानम् ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ३८३ ॥ मृतयतिसंस्कारः ॥

श्रीः ॥ पुत्रःशिष्योवास्नात्वावपनंकृच्छ्रत्रयंचाधिकारार्थंकुर्यात् पुत्रातिरिक्तस्यवपनंकृताकृतं ॥ देशकालौस्मृत्वाब्रह्मीभूतस्य यतेःशौनकोक्तविधिनासंस्कारंकरिष्ये ॥ नवंकलशंतीर्थेनापूर्य गंगेचयमुने० नारायणःपरंब्रह्म० यच्चकिंचिज्जगत्सर्वं० इतिमंत्रैरभिमंत्र्यरुद्रसूक्तविष्णुसूक्तापोहिष्ठादिभिर्यतेःस्नानंविधाय चंदनादिभिःकलेवरंसंपूज्यमाल्यादिभिरलंकृत्यवाद्यघोषादिभिः शुद्धदेशंनयेत् जलेस्थलेवासमाहितंकुर्यात् स्थलपक्षेगर्तंव्याहृतिप्रोक्षितभुविदंडप्रमाणंकृत्वामध्येसूक्ष्मगर्तंसार्धहस्तंकृत्वासप्तव्याहृतिभिःपंचगव्येनत्रिःप्रोक्ष्य जलपक्षेनद्यांपंचगव्यंप्रक्षिप्यकुशानास्तीर्यसावित्र्यादेहंप्रोक्ष्यशंखोदकेनपुरुषसूक्तेनाष्टोत्तरशतावृत्तप्रणवैश्चसंस्नाप्याष्टाक्षरेणषोडशोपचारैःसंपूज्यतुलसीमालाद्यैरलंकृत्यविष्णोहव्यंरक्षस्वेतिदेहंगर्तेनद्यांवाक्षिपेत् ॥ इदंविष्णुरितिदंडंत्रेधाभग्नंदक्षिणहस्तेस्थापयेत् ॥ हंसःशुचिषदितिपरेणनाकंनिहितंगुहायांविभ्राजदेतद्यतयोविशंति ॥ वेदांतविज्ञानसुनिश्चितार्थाःसंन्यासयोगाद्यतयःशुद्धसत्त्वाः ॥ इतिहृदयेजपेत् पुरुषसूक्तंभ्रुवोर्मध्येजपेत् ब्रह्मजज्ञानमितिमूर्धनिमूर्धानंभूर्भुवः स्वश्चेत्युक्त्वाशंखेनभेदयेत् ॥ अथवाभूमिर्भूमिमगान्मातामातरमप्यगात् ॥ भूयास्मपुत्रैःपशुभिर्योनोद्वेष्टिसभिद्यतामितिमंत्रेणपरश्वादिनाभेदयेत् ॥ शिरोभेत्तुमशक्तःशिरस्थापितंगुडपिंडादिकंभिंद्यात् ॥ गर्तंपुरुषसूक्तेनलवणेनप्रपूरयेत् ॥ सृगालश्वादिरक्षार्थंसिकतादिभिःप्रपूरयेत् ॥ नद्यादौशिरोभेदनोत्तरंदर्भैराच्छाद्यव्याहृतिभिरभिमंत्र्यपाषाणंबद्ध्वा ॐ स्वाहेतिहृदेन्यसेत् ॥ ततो

ग्निनाग्निःस० त्वंह्यग्नेअग्निना० तंमर्जयंतसुक्रतुं० यज्ञेनयज्ञं० इत्यृक्चतुष्टयेनचित्तिःस्रुगित्यादिभिर्दशहोत्रादिसंज्ञकयजुर्मंत्रैश्चाभिमंत्रयेत् ॥ अतोदेवाइतिजपित्वापापैर्मुक्ताअश्वमेधादिफलभागिनोवयमितिभावयंतोऽवभृथबुद्ध्यासर्वेनुगामिनःस्नात्वागंधादिधृत्वासोत्सवागृहंगच्छेयुः ॥ अत्रपरमहंसस्यस्थलेसमाधिर्मुख्यःजलेमध्यमः ॥ कुटीचकंतुप्रदहेत्पूरयेच्चबहूदकं ॥ हंसोजलेतुनिक्षेप्यःपरमहंसंप्रपूरयेदितिवचनात् ॥ अत्रपरमहंसंप्रकीरयेदितिक्वचित्पाठः ॥ एकोद्दिष्टंजलंपिंडमाशौचंप्रेतसत्क्रियां ॥ नकुर्याद्वार्षिकादन्यद्ब्रह्मीभूतायभिक्षवे ॥ कुटीचकातिरेकेणनदहेद्यतिनंक्वचित् ॥ ॥ ततःकर्तास्नात्वाचम्यसिद्धिंगतस्यब्रह्मीभूतभिक्षोस्तृप्त्यर्थंतर्पणंकरिष्येइतिसंकल्प्य सव्येनदेवतीर्थेनैवात्मानमंतरात्मानंपरमात्मानमितिचतुश्चतुस्तर्पयित्वा शुक्लपक्षेमृतस्यकेशवादिद्वादशनामभिः कृष्णपक्षेमृतस्यसंकर्षणादिद्वादशनामभिःकेशवंतर्पयामीत्येवंद्वितीयांतैःकुर्यात् ॥ इदंक्षीरेणेतिकेचित् ॥ ततःसिद्धिंगतस्यभिक्षोस्तृप्त्यर्थंनारायणपूजनंबलिदानंघृतदीपदानंचकरिष्येइतिसंकल्प्यदेवयजनोपरितीरेवामृन्मयलिंगंकृत्वापुरुषसूक्तेनाष्टाक्षरेणचषोडशोपचारपूजांकृत्वाघृतमिश्रपायसबलिंदत्वाघृतदीपंचसमर्प्यपायसबलिंजलेक्षिपेत् ॥ ततः ॐ नमोब्रह्मणेनमइतिशंखेनाष्टार्घ्यान्दत्वागृहंव्रजेदितिप्रथमदिनकृत्यं ॥ एवंदशदिनांतंप्रत्यहंतर्पणंलिंगपूजनंपायसबलिदीपदानानिकुर्यात् ॥ इतिमृतयतिसंस्कारः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ३८४ ॥ एकादशेहनिपार्वणश्राद्धम् ॥

श्रीः ॥ तत्रमध्याह्नेनद्यादौश्राद्धांगतिलतर्पणंकृत्वादेशकालौस्मृत्वाप्राचीनावीतीअमुकगोत्रस्यामुकशर्मणोब्रह्मीभूतस्यास्मत्पितुःकरिष्यमाणदर्शादिसर्वश्राद्धाधिकारार्थमाद्यपार्वणश्राद्धंकरिष्येइतिपुत्रादिःसंकल्पयेत् ॥ शिष्यस्तुब्रह्मीभूतगुरोःप्रत्यब्दादिश्रा

द्धाधिकारार्थंतत्पितृसंबंधिनामगोत्रोद्देश्यतासिद्ध्यर्थंचपार्वणश्राद्धमितिसंकल्पयेत् ॥ अन्यत्समानं ॥ पुरूरवार्द्रवसंज्ञकाविश्वेदेवाः ॥ पितृपितामहप्रपितामहानांनामगोत्रादिसहितानामुच्चारः ॥ सर्वत्रपितुर्ब्रह्मीभूतइतिविशेषणमात्रमधिकंशेषंप्रत्यब्दश्राद्धवत् ॥ केचिच्छिष्यःकर्ताचेदात्मांतरात्मपरमात्मनउद्दिश्यसाधुरुरुसंज्ञकदेवयुतंसव्येनदेवधर्मकंनांदीश्राद्धवदेकादशाहेपार्वणश्राद्धंकुर्यादित्याहुः ॥ अत्रसर्वत्रविस्तरस्तोरोक्तसंन्यासपद्धतौद्रष्टव्यः ॥ इतिएकादशेहनिपार्वणश्राद्धम् ॥ ॥ छ ॥

॥ ३८५ ॥ द्वादशाहेनारायणबलिः ॥

श्रीः ॥ देशादिस्मृत्वासिद्धिंगतस्यभिक्षोःसंभावितसर्वपापक्षयपूर्वकंविष्णुलोकावाप्तिद्वाराश्रीनारायणप्रीत्यर्थंनारायणबलिंकरिष्येइतिसंकल्प्यत्रयोदशयतीन्विप्रान्वानिमंत्र्य शुक्लपक्षेकेशवरूपिगुर्वर्थेत्वयाक्षणःकर्तव्यइत्येवंकेशवादिदामोदरांतद्वादशनामभिःक्षणोदेयः ॥ कृष्णेतुसंकर्षणादिद्वादशनामभिः ॥ त्रयोदशंविप्रंविष्णवर्थंत्वयाक्षणःकर्तव्यइतिनिमंत्र्यपादान्प्रक्षाल्यप्राङ्मुखानुपवेशयेत् ॥ विप्राग्रेस्थंडिलेग्निप्रतिष्ठापनादि ॥ अन्वाधानेसामान्यप्रधानांतेग्निंवायुंसूर्यंप्रजापतिंचव्यस्तसमस्तव्याहृतिभिरेकैकपायसाहुत्या विष्णुमतोदेवाइतिषड्भिःप्रत्यृचमेकैकपायसाहुत्या नारायणंपुरुषसूक्तेनप्रत्यृचमेकैकपायसाहुत्याशुक्लेकेशवादिद्वादशदेवताः कृष्णेसंकर्षणादिद्वादशदेवताः एकैकपायसाहुत्याशेषेणेत्यादिद्विपंचाशदधिकशतमुष्टीन्निरुप्यबलिपर्याप्ततंडुलानोप्याष्टत्रिंशदाहुतिपर्याप्तंपुरुषाहारमितविष्णुनैवेद्यपर्याप्तंचक्षीरेश्रपयित्वाज्यभागांतेग्निपूर्वतः शालग्रामेविष्णुसूक्तेनाष्टाक्षरेणचषोडशोपचारैःसंपूज्य स्रुचाहस्तेनवान्वाधानानुसारेणहोमत्यागौविदध्यात् ॥ एवंशुक्लकृष्णभेदेनकेशवादिद्वादशांताःसंकर्षणाद्यंतावाष्टत्रिंशदाहुतीर्हुत्वास्विष्टकृदादिशेषंसमाप्य पुनःशालग्रामंसंपूज्यविष्णुगायत्र्याविष्णवेर्घ्यंदत्वाहुतशेषपायसेनविष्ण

वेबलिंदत्वा निमंत्रितत्रयोदशविप्रान्केशवादिक्रमेणकेशवरूपिगुरवेनमइदमासनमित्यादिनासनगंधपुष्पधूपदीपाच्छादनानि दत्वा त्रयोदशेविप्रेपुरुषसूक्तेनप्रत्यृचांतेविष्णवेनमइत्येवमादिनाविष्णुंदीपांतोपचारैःपूजयेत् ॥ चतुरस्रमंडलेषुत्रयोदशभोजनपात्राण्यासाद्योपस्तीर्यान्नंपरिषिच्य पृथिवीतेपात्रमित्यादिनाकेशवादिद्वादशोद्देशेनविष्णूद्देशेनचान्नंत्यक्त्वा अतोदेवा० ॐ तद्ब्रह्म ॐ तद्वायुर्ब्रह्मार्पणमित्याद्यापोशनादिप्राणाहुत्यंतेनारायणाद्युपनिषद्भागान्पठेत् ॥ तृप्तिप्रश्नांतेआचांतेषुविप्रेषुप्रागग्रान्दर्भानास्तीर्याष्टाक्षरेणाक्षतोदकंदत्वा केशवरूपिणेगुरवेऽयंपिंडःस्वाहानममइत्येवंद्वादशपिंडान्दद्यात् ॥ कृष्णेतुसंकर्षणादिनामभिरितिसर्वत्र ॥ पिंडेषुविष्णुंसंपूज्यपुरुषसूक्तेनस्तुत्वाविसर्जयेत् ॥ विप्रेभ्यस्तांबूलदक्षिणादिदत्वात्रयोदशायविप्रायनाभ्या आसीदित्याद्यृक्त्रयेणफलतांबूलदक्षिणांदत्वानमस्कृत्यतांशालग्राममूर्तिमाचार्यायदद्यात् ॥ इतिनारायणबलिः ॥ अत्रद्वादशाहेत्रयोदशाहेवायथाचारमाराधनमपेक्षितंतत्प्रयोगःप्रथमेप्रकरणेश्राद्धकांडेसंगृहीतस्ततोवगंतव्यः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ३८६ ॥ यतिधर्माः ॥

श्रीः ॥ प्रातरुत्थायब्रह्मणस्पतइतिजपित्वादंडादीनिमृदंचादायमूत्रपुरीषयोर्गृहस्थचतुर्गुणंशौचंकृत्वाचम्यपर्वद्वादशीवर्ज्यंप्रणवेनदंतधावनंकृत्वामृदाबहिःकटिंप्रक्षाल्यजलतर्पणवर्ज्यंस्नात्वापुनर्जंघेप्रक्षाल्यवस्त्रादीनिगृहीत्वा प्रणवेनप्राणायाममार्जनादिकृत्वाकेशवादिनमोंतनामभिस्तर्पयित्वा भूस्तर्पयामीत्यादिव्यस्तसमस्तव्याहृतिभिर्महर्जनस्तर्पयामीतितर्पयेत् ॥ अत्रविशेषोमाधवादौविश्वेश्वर्यादौचज्ञेयः ॥ सूर्योपस्थानादिकंत्रिकालविष्णुपूजादिकंचासिंधौज्ञेयं ॥ विधूमेसन्नमुसलेव्यंगारेभुक्तवज्जने ॥ कालेपराह्णेभूयिष्ठेनित्यंभिक्षांयतिश्चरेत् ॥ अत्रभिक्षाभेदाःग्रंथांतरेज्ञेयाः ॥ अत्रविविदिषोर्दंडिनःमाधुकरीमुख्या ॥ दंडवस्त्रादि

परिग्रहणरहितस्यतुकरपात्रंमुख्यं ॥ अन्येपक्षाअशक्तविषयाः ॥ तत्रमाधुकरीपक्षेदंडादिगृहीत्वापंचभ्यःसप्तभ्योवागृहेभ्योभिक्षांयाचित्वान्नंप्रोक्ष्य भूःस्वधानमःइत्यादिव्यस्तसमस्तव्याहृतिभिःसूर्यादिदेवेभ्योभूतेभ्यश्चभूमौक्षिप्त्वाशेषमन्नंविष्णुनिवेदितंभुंजीत ॥ चंडीविनायकादिनैवेद्यंनभुंजीत ॥ भुक्त्वाचम्यषोडशप्राणायामान्कुर्यादितिसंक्षेपः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ३८७ ॥ यतिभोजनप्रकारः ॥

यतिहस्तेजलंदद्याद्भिक्षांदद्यात्पुनर्जलं ॥ भैक्ष्यंपर्वतमात्रंस्यात्तज्जलंसागरोपमं ॥ एकरात्रंवसेत्ग्रामेनगरेपंचरात्रकम् ॥ वर्षाभ्योन्यत्रवर्षासुमासांश्चचतुरोवसेत् ॥ अष्टौमासान्विहारःस्याद्यतीनांसंयतात्मनां ॥ महाक्षेत्रप्रविष्टानांविहारस्तुनविद्यते ॥ भिक्षाटनंजपःस्नानंध्यानंशौचंसुरार्चनं ॥ कर्तव्यानिषडेतानिसर्वथानृपदंडवत् ॥ मंचकंशुक्लवस्त्रंचस्त्रीकथालौल्यमेवच ॥ दिवास्वापश्चयानंचयतीनांपतनानिषट् ॥ वृथाजल्पंपात्रलोभंसंचयंशिष्यसंग्रहं ॥ हव्यंकव्यंतथान्नंचवर्जयेच्चसदायतिः ॥ यतिपात्राणिमृद्वेणुदार्वलाबुमयानिच ॥ नतीर्थवासीनित्यंस्यान्नोपवासपरोयतिः ॥ नचाध्ययनशीलःस्यान्नव्याख्यानपरोभवेत् ॥ एतद्वेदार्थभिन्नपरं ॥ एतेसंक्षेपतोयतिधर्माः ॥ अन्येपिमाधवीयमिताक्षरादौज्ञेयाः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ३८८ ॥ त्रिंशच्छ्लोकी(आशौचनिर्णयः) ॥

श्रीः ॥ षण्मासाभ्यंतरेषुस्वपुरुषनिहितेगर्भमात्रेविनष्टेमातातन्माससंख्यासमदिनमशुचिःस्नानशुद्धाःसपिंडाः ॥ अंत्येमासद्वयेतुत्रिदिनमशुचयोतःपरंसूतिवत्स्याच्चातुर्वर्ण्यस्यतुल्यंभवतिवयसियत्प्रोच्यतेशौचमात्रं ॥ १ ॥ जन्माशौचांतरालेयदिशिशु

नशानंनालवृद्धयूर्ध्वकालेनिःप्राणोनिःपतेद्वाजननजनितमाशौचमस्त्येवकृत्स्नम् ॥ प्राङ्नालच्छेदनाच्चेन्निधनमुपगतस्तत्र्यहेणै
वशुद्धिःसर्वेषांसूतिकायास्त्विहचसकलकंप्रेतशुद्धिस्तुसद्यः ॥ २ ॥ स्नानंप्राङ्नामतोर्वाग्दशनजननतोह्नःपरेतेग्निदग्धेऽदग्धे
त्वत्रापिसद्यस्तदुपरिदिनमात्र्यब्दतश्चौलशून्ये ॥ सच्चौलेतुत्रिरात्रंत्रिदिनमितरथाप्याव्रताज्जात्यशौचंमातापित्रोस्तुपुत्रेत्रिदिनम
दशनेसन्निधौनष्टचेष्टे ॥ ३ ॥ ऊनद्व्यब्देत्वसंज्ञेजनिकरजननीसोदराणांदशाहंयद्वास्पृश्यत्वमेवाधिकमिहविषयेसूतकंतुत्रिरा
त्रम् ॥ स्त्रीषुस्नानेनशुद्ध्येत्रिपुरुषविषयेज्ञातिराक्षौरकालादर्वाग्वाग्दानतोह्नांत्रिभिरुपयमनाद्भर्तृगोत्रंस्वकंच ॥ ४ ॥ जन्मन्यौ
पेतमृत्यावपिचदशनिशाद्वादशाहानिपक्षंमासंवर्णाःक्रमेणाशुचयउचितकृच्छूद्रजातिस्तुपक्षम् ॥ वानप्रस्थेयतौचोपरमतिकुल
जेषंढकेचाप्लवःस्याद्योषिद्गोविप्रमुक्त्यैमृतवतिचदिनंयुद्धविद्धेतुसद्यः ॥ ५ ॥ शावेतीतेदशाहात्प्रभृतिविषयकेप्राक्त्रिमासात्रि
रात्रंपक्षिण्याषष्ठमासाद्दिनमिहनवमात्स्यात्ततःस्नानमात्रम् ॥ स्नानंदेशांतरस्थेत्वथपितृविषयेदेशकालाविशेषात्स्वंस्वंमातुःसप
त्न्यास्त्रिदिनमिदमतिक्रांतशौचंसमानम् ॥ ६ ॥ पित्रोर्गेहेसमूढाप्रसवमरणयोरेकरात्रत्रिरात्रेस्यातांपित्रादिकानामथपितृमरणे
व्यूढपुत्र्यास्त्रिरात्रम् ॥ प्रेतेष्वाचार्यमातामहदुहितृसुतश्रोत्रियर्त्विक्सयाज्यस्वस्त्रीयेषुत्रिरात्रंत्रिदिवसमशुचिःसोदकस्तूभयत्र
॥ ७ ॥ पक्षिण्याशौचमृत्विक्दुहितृसुतसहाध्यायिबंधुत्रयांतेवासिश्वश्रूसुमित्रश्वशुरभगिनिकाभागिनेयप्रयाणे ॥ मातामह्यां
चपित्रोःस्वसरिचविरतेमातुलेमातुलान्यांचाथोसज्योतिरेवस्वविषयनृपतौग्रामनाथेचनष्टे ॥ ८ ॥ शिष्योपाध्यायबंधुत्रयगुरुत
नयाचार्यभार्यासगोत्रानूचानश्रोत्रियेषुस्वगृहपरमृतौमातुलेचैकरात्रम् ॥ रात्रिंसब्रह्मचारिण्यथतुकथमपिस्वल्पसंबंधयुक्तेस्नानं
वासोयुतंस्यादिदमपिसकलंसर्ववर्णेषुतुल्यम् ॥ ९ ॥ वृद्धाशौचस्यमध्येत्वपरमपिसमंस्वल्पकंवासजातिप्रेतेजात्यंतरेवायदिभव

तितदापूर्वशेषेणशुद्धिः ॥ द्वाभ्यांतद्रात्रिशेषेत्रिभिरपरदिनैर्यामिनीयामशेषेनैवाशौचेनपित्र्यंपितुरुपशमनेपक्षिणीमातृमृत्यौ
॥ १० ॥ सर्वंचाशौचमंतर्यदिविदितमिदंशेषमात्रेणशुद्धिर्दाहाहादाहिताग्नौमरणदिवसतोऽन्यत्रकुर्याद्दशाहम् ॥ पूर्णेस्नात्वा
सचैलंविहितहितकृतावर्हकाःसूतिकातुत्रिंशद्रात्रंनयोग्यासुरपितृकरणेविंशतिःपुत्रसूस्तु ॥११॥ निर्हृत्यान्यंप्रमीतंदिवसमशुचि
कोऽथासवर्णंतदुक्ताशौचोथानाथमाद्यक्रतुशतफलभागाप्लवेनैवशुद्ध्येत् ॥ नीत्वोपाध्यायमातापितृपरमगुरून्ब्रह्मचारीनदोषी
तेभ्योन्यंनिर्हृतोऽस्यव्रतमपिविहितंभ्रश्यतेवश्यमेव ॥ १२ ॥ तुल्योत्कृष्टानुयानेवसनसहितकोंभस्यवाप्लुत्यवह्निंस्पृष्ट्वाज्यंप्राश्य
शुद्ध्येदथदिनमशुचिर्हीनवर्णानुयाने ॥ पक्षिण्येकांतरानुव्रजनइहभवेद्व्यंतरत्वेत्रिरात्रंकृत्वास्नात्वासुनद्यामसुयमनशतंसर्पिरा
शंचकुर्युः ॥ १३ ॥ तातांबाचार्यकेभ्योनलजलतिलदोब्रह्मचारीतदीयाशौचोन्येभ्यस्तुतद्वत्पुनरुपनयनंचाधिकंकारयेत्तु ॥
अन्येत्वज्ञातिकेभ्योयदिददतितदातत्प्रयुक्ताःशुभाःस्युःकुर्युःकृच्छ्रत्रयंवाधमदहनविधौतंतमेवाप्नुवंति ॥ १४ ॥ पालाशीमाहि
ताग्नेःप्रतिकृतिमथवास्थीनिदग्ध्वादशाहाद्याशौचाज्ञातयःस्युस्ततइतरनृणांत्रीण्यहान्येवकुर्युः ॥ अन्योविप्राद्यशौचेसकृददन
मदंस्तावदाशौचकृत्स्याद्यावत्तेषांतदंतेव्रतमपिचचरेद्रोदनेत्वेकरात्रम् ॥ १५ ॥ जन्मन्यस्पृश्यतानोभवतिकुलभुवांमातृवर्जंपि
तुस्तुस्नानादूर्ध्वंसचैलादथनिधनकृताशौचकेऽल्पेत्रिभागे ॥ पूर्वांशस्योपरीत्थंमहतिचयदिसंचायनंवृत्तमासीन्नोचेत्तस्योपरिष्टाद
थतुगृहजयोर्दासयोराप्लवोर्ध्वं ॥ १६ ॥ अन्नेनोपात्तयोस्तुत्रिरजनिचरणाद्दत्तदासादिकानांस्वाम्याशौचाहसंख्यासमदिनगमना
दूर्ध्वमन्यत्तुसूक्तं ॥ जातेऽपत्येतुतस्मिन्नहनिनिशिचतन्मंगलार्थेषुयोग्याःसर्वाशौचंसदानोभवतियतिवनिब्रह्मचर्यस्थितानाम्
॥ १७ ॥ तत्तत्कार्येषुसत्रिव्रतिनृपनृपवद्दीक्षितर्त्विक्स्वदेशभ्रंशापत्स्वप्यनेकश्रुतिपठनभिषक्कारुशिल्पातुराणां ॥ संप्रारब्धे

षुदानोपनयनयजनश्राद्धयुद्धप्रतिष्ठाचूडातीर्थार्थयात्राजपपरिणयनाद्युत्सवेष्वेतदर्थे ॥ १८ ॥ नाशौचाज्ञातयःस्युःपतितपति
सुतब्रह्मविट्घातिनीषुदोषात्पाखंडिचौराश्रमरहितसुरापेयहीनोपगासु ॥ संदर्पात्सर्पविप्रक्षितिपपशुदिवाकीर्तिकाद्यैर्हतेषुस्वेच्छा
पूर्वंचशस्त्रज्वलनजलविषानाशकाद्यैर्मृतेषु ॥ १९॥ नाशौचंशाककाष्ठाजिनलवणतृणक्षीरनीरामिषेषुपुष्पेमूलेफलेचौषधिदधि
मधुषुस्यात्तिलेक्ष्वामभोज्ये ॥ दद्याद्द्यादिमानिस्वयमनुमननात्स्वामिनोयातिजाताशौचेवाकृत्रिमेवापणितमगणितंचापिसर्वेशु
चिस्यात् ॥ २०॥ जातारण्याग्निनार्वाक्परिणयनविधेर्दग्धिराधानकालात्गृह्येणोर्ध्वंतुविध्याहितहुतवहनैर्लौकिकेनाग्न्यभावे ॥
चांडालाग्निंचिताग्निंपतितहुतभुजंसूतिकामेध्यवह्नीन्जह्याच्छूद्राहृतेनैंधनदहनघृताद्येनदाहोप्यदाहः ॥ २१ ॥ सर्वंतूष्णींविद
ध्यादुपनयनविधेःप्राक्परंतुस्वशाखागृह्योक्तेस्तद्विधानैःसकलशवविधिंज्येष्ठपुत्रोऽवरोवा ॥ पुत्राभावेक्रमेणस्वकुलजजननीवं
श्यशिष्यर्त्विजोवाचार्योवायत्रकुर्यात्प्रथमदिनविधिंसोपितत्सूतकांतं ॥ २२ ॥ आनाम्नःखातमात्रंनजलहुतवहौनामवर्षत्रयांतः
कामंचोर्ध्वंतुनित्यौभवतउपरतेचौलकेचौलयुक्ते ॥ नित्यौकालाविशेषादथपितृमुखशःस्नापयित्वांबरस्रग्गंधाद्यैःशोभयित्वामृत
मथखननेयोग्यमाज्यैर्विलिप्य ॥२३॥ प्रत्यग्द्वाराान्नगर्याबहिरवनिसुरंक्षत्रियंतूत्तरेणप्राग्द्वारेणैववैश्यंपितृदिशिवृषलंनाययित्वा
नुयायुः ॥ वर्षीयःपूर्वमूनद्विशरदुपरतौनानुयानेनियामःशूद्रैःस्पृष्टोथवोढोयदिभवतिमृतःप्रेतभावान्नमुक्तिः ॥ २४॥ ज्ञातीनां
मातृपित्रोरपिपरमगुरोर्नित्यमंभोथमित्रप्रत्तास्वस्रीययाज्यश्वशुरगुरुसुहृद्याजकानांयथेच्छं॥ नव्रात्यब्रह्मचारीव्रतियतिपतितक्ली
बपाखंडिचौराद्युर्यैत्वत्रपिंडानलजलकथनानर्हकास्तेतुसूक्ताः॥२५॥ संस्कृत्यानीक्ष्यमाणाःसकलकुलभुवोबालपूर्वंव्रजित्वानादे
येवृद्धपूर्वंपयसिसवसनाएकवारंनिमज्ज्य ॥ पाषाणेत्रिःसकृद्वाप्रतिदिनमुदकंब्राह्मणेदक्षिणास्याःक्षत्रेतूदङ्मुखावैमृतवतिविशितु

प्राङ्मुखास्तेददीरन्॥२६॥ स्नायुर्भूयोपितत्रत्रिनिशमनशनाज्ञातयोहर्निशंवाक्रीतोत्पन्नाशनावामिषलवणपयःक्षारमन्नंत्यजेयुः॥ स्त्रीसंगंमंगलानिव्यसनहसनमुद्रोदनोच्चासनानितार्णास्तीर्णक्षितौतेपृथगतिनियताःसंविशेयुर्निशायाम् ॥ २७ ॥ संस्कर्तादर्भपुंजेसमधुदहनतःप्रत्यहंपिंडमेकंभूमावेवावपेतप्रथमदिनचरुद्रव्यमेवोपरिष्टात् ॥ दाहाह्नादेवगण्यंचयनदिनमिदंचादितोह्नांचतुर्णामेकस्मिन्सप्तमेवाहनिनवमदिनेवानुपेतेतुनैतत् ॥ २८ ॥ वर्षीयस्युद्गतेतूपरिवपननखच्छेदनंसूतकांतेमध्येवाकेचिदूचुःपितृपरमगुरुष्वेववापादिनित्यम् ॥ अत्रस्मार्तंशुभार्थंभणितमभणितंतत्स्वगृह्यैर्विदित्वाकृत्वादानंचदद्यादशुभभयभिदेभूसुरेभ्यःशुभार्थं ॥ २९ ॥ दत्वापिंडंसपिंडाःपरशवदहनस्नापकाश्चव्रजित्वातद्वेश्मद्वारिचास्यप्रशमितमनसोनिंबपत्रंविदश्य ॥ आचम्याद्म्यंबुदूर्वांकुरवरवृषभानक्षतान्गोमयंचस्पृष्ट्वासिद्धार्थतैलान्यथदृषदिपदंन्यस्यसर्वेविशेयुः ॥ ३० ॥ ॥ इतित्रिंशच्छ्लोकी ॥

॥ अथग्रंथप्रशस्तिः ॥

श्रीः ॥ गोमांतकेवरिवरीतिचपेडणेतिग्रामःफिरंगनरपालसुगुप्तऋद्धः ॥ श्रीमाउलीरवळनाथमुखैःसुरेशैर्विद्वद्द्विजैर्नृपतिकल्पधनैर्धनाढ्यैः ॥ १ ॥ तत्पश्चिमेस्तिपणशीक्षितिदेवजन्मभूमिर्यदेकनिलयाःपणशीकराख्याः ॥ आसंश्चिरायययजनादिमविप्रकर्मषट्कैकतानमनसोऽमलकीर्तिभाजः ॥ २ ॥ यत्कुलस्वामिनीसाक्षान्महालक्ष्मीर्हरिप्रिया ॥ ग्रामदेवीभगवतीपूर्वाचार्योपिदैवतम् ॥ ३ ॥ तत्राभवत्सुमतिमान्छ्रुतिशास्त्रसंपत्संमानितोपिविनयीखलुलक्ष्मणाख्यः ॥ नाश्चर्यमस्यजनकोऽभवदाहिताग्निस्तंचान्वगाद्धुतभुजंजननीयदीया ॥ ४ ॥ तत्सूनुषुजघन्येनवासुदेवेनयत्नतः ॥ विद्वत्साहाय्यतोऽकारिब्रह्मकर्मसमुच्चयः ॥ ५ ॥
यःपरसापेक्षतयापरार्थमथपरपरिश्रमेणापि ॥ परमेशकृपालेशात्समुच्चयोऽयंजगामपरिपूर्तिम् ॥ ६ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

इदं पुस्तकं पणशीकरोपाह्वलक्ष्मणतनुजनुषा वासुदेवशर्मणा विद्वत्साहाय्येन संपाद्य संस्कृतं तदिदं
मुंबय्यां निर्णयसागराख्यमुद्रणालयाधिपतिना तुकाराम जावजीनाम्ना स्वीयेंऽकनालये
मुद्रयित्वा प्रकाशितम् । शाकः १८२६ सन १९०४.

इदं १८६७ स्य २५ तमराजनियमानुसारेण लेखारूढं कृत्वा, अस्य पुनर्मुद्रणादयः सर्वेधिकारा अंकयित्रा स्ववशे रक्षिताः संति ।

इदं पुस्तकं पणशीकरोपाह्वलक्ष्मणतनुजनुषा वासुदेवशर्मणा विद्वत्साहाय्येन संपाद्य संस्कृतं तदिदं
मुंबय्यां निर्णयसागराख्यमुद्रणालयाधिपतिना तुकाराम जावजीनाम्ना स्वीयेंऽकनालये
मुद्रयित्वा प्रकाशितम् । शाकः १८२६ सन १९०४.

इदं १८६७ स्य २५ तमराजनियमानुसारेण लेखारूढं कृत्वा, अस्य पुनर्मुद्रणादयः सर्वेधिकारा अंकयित्रा स्ववशे रक्षिताः संति ।

॥ इति हिरण्यकेशीयब्रह्मकर्मसमुच्चयः ॥

```
[OrderDescription]
,CREATED=03.07.20 15:27
,TRANSFERRED=2020/07/03 at 17:02:35
,PAGES=860
,TYPE=STD
,NAME=S0003277
,Book Name=M-2507-HIRANKESHIY BRAHAMKARM SAMUCHCHAY
,ORDER_TEXT=
,[PAGELIST]
,FILE1=00000001.TIF
,FILE2=00000002.TIF
,FILE3=00000003.TIF
,FILE4=00000004.TIF
,FILE5=00000005.TIF
,FILE6=00000006.TIF
,FILE7=00000007.TIF
,FILE8=00000008.TIF
```

```
FILE9=00000009.TIF
,FILE10=00000010.TIF
,FILE11=00000011.TIF
,FILE12=00000012.TIF
,FILE13=00000013.TIF
,FILE14=00000014.TIF
,FILE15=00000015.TIF
,FILE16=00000016.TIF
,FILE17=00000017.TIF
,FILE18=00000018.TIF
,FILE19=00000019.TIF
,FILE20=00000020.TIF
,FILE21=00000021.TIF
,FILE22=00000022.TIF
,FILE23=00000023.TIF
,FILE24=00000024.TIF
,FILE25=00000025.TIF
```

```
FILE26=00000026.TIF
,FILE27=00000027.TIF
,FILE28=00000028.TIF
,FILE29=00000029.TIF
,FILE30=00000030.TIF
,FILE31=00000031.TIF
,FILE32=00000032.TIF
,FILE33=00000033.TIF
,FILE34=00000034.TIF
,FILE35=00000035.TIF
,FILE36=00000036.TIF
,FILE37=00000037.TIF
,FILE38=00000038.TIF
,FILE39=00000039.TIF
,FILE40=00000040.TIF
,FILE41=00000041.TIF
,FILE42=00000042.TIF
```

```
FILE43=00000043.TIF
,FILE44=00000044.TIF
,FILE45=00000045.TIF
,FILE46=00000046.TIF
,FILE47=00000047.TIF
,FILE48=00000048.TIF
,FILE49=00000049.TIF
,FILE50=00000050.TIF
,FILE51=00000051.TIF
,FILE52=00000052.TIF
,FILE53=00000053.TIF
,FILE54=00000054.TIF
,FILE55=00000055.TIF
,FILE56=00000056.TIF
,FILE57=00000057.TIF
,FILE58=00000058.TIF
,FILE59=00000059.TIF
```

```
FILE60=00000060.TIF
,FILE61=00000061.TIF
,FILE62=00000062.TIF
,FILE63=00000063.TIF
,FILE64=00000064.TIF
,FILE65=00000065.TIF
,FILE66=00000066.TIF
,FILE67=00000067.TIF
,FILE68=00000068.TIF
,FILE69=00000069.TIF
,FILE70=00000070.TIF
,FILE71=00000071.TIF
,FILE72=00000072.TIF
,FILE73=00000073.TIF
,FILE74=00000074.TIF
,FILE75=00000075.TIF
,FILE76=00000076.TIF
```

```
FILE77=00000077.TIF
,FILE78=00000078.TIF
,FILE79=00000079.TIF
,FILE80=00000080.TIF
,FILE81=00000081.TIF
,FILE82=00000082.TIF
,FILE83=00000083.TIF
,FILE84=00000084.TIF
,FILE85=00000085.TIF
,FILE86=00000086.TIF
,FILE87=00000087.TIF
,FILE88=00000088.TIF
,FILE89=00000089.TIF
,FILE90=00000090.TIF
,FILE91=00000091.TIF
,FILE92=00000092.TIF
,FILE93=00000093.TIF
```

```
FILE94=00000094.TIF
,FILE95=00000095.TIF
,FILE96=00000096.TIF
,FILE97=00000097.TIF
,FILE98=00000098.TIF
,FILE99=00000099.TIF
,FILE100=00000100.TIF
,FILE101=00000101.TIF
,FILE102=00000102.TIF
,FILE103=00000103.TIF
,FILE104=00000104.TIF
,FILE105=00000105.TIF
,FILE106=00000106.TIF
,FILE107=00000107.TIF
,FILE108=00000108.TIF
,FILE109=00000109.TIF
,FILE110=00000110.TIF
```

```
FILE111=00000111.TIF
,FILE112=00000112.TIF
,FILE113=00000113.TIF
,FILE114=00000114.TIF
,FILE115=00000115.TIF
,FILE116=00000116.TIF
,FILE117=00000117.TIF
,FILE118=00000118.TIF
,FILE119=00000119.TIF
,FILE120=00000120.TIF
,FILE121=00000121.TIF
,FILE122=00000122.TIF
,FILE123=00000123.TIF
,FILE124=00000124.TIF
,FILE125=00000125.TIF
,FILE126=00000126.TIF
,FILE127=00000127.TIF
```

```
FILE128=00000128.TIF
,FILE129=00000129.TIF
,FILE130=00000130.TIF
,FILE131=00000131.TIF
,FILE132=00000132.TIF
,FILE133=00000133.TIF
,FILE134=00000134.TIF
,FILE135=00000135.TIF
,FILE136=00000136.TIF
,FILE137=00000137.TIF
,FILE138=00000138.TIF
,FILE139=00000139.TIF
,FILE140=00000140.TIF
,FILE141=00000141.TIF
,FILE142=00000142.TIF
,FILE143=00000143.TIF
,FILE144=00000144.TIF
```

```
FILE145=00000145.TIF
,FILE146=00000146.TIF
,FILE147=00000147.TIF
,FILE148=00000148.TIF
,FILE149=00000149.TIF
,FILE150=00000150.TIF
,FILE151=00000151.TIF
,FILE152=00000152.TIF
,FILE153=00000153.TIF
,FILE154=00000154.TIF
,FILE155=00000155.TIF
,FILE156=00000156.TIF
,FILE157=00000157.TIF
,FILE158=00000158.TIF
,FILE159=00000159.TIF
,FILE160=00000160.TIF
,FILE161=00000161.TIF
```

```
FILE162=00000162.TIF
,FILE163=00000163.TIF
,FILE164=00000164.TIF
,FILE165=00000165.TIF
,FILE166=00000166.TIF
,FILE167=00000167.TIF
,FILE168=00000168.TIF
,FILE169=00000169.TIF
,FILE170=00000170.TIF
,FILE171=00000171.TIF
,FILE172=00000172.TIF
,FILE173=00000173.TIF
,FILE174=00000174.TIF
,FILE175=00000175.TIF
,FILE176=00000176.TIF
,FILE177=00000177.TIF
,FILE178=00000178.TIF
```

```
FILE179=00000179.TIF
,FILE180=00000180.TIF
,FILE181=00000181.TIF
,FILE182=00000182.TIF
,FILE183=00000183.TIF
,FILE184=00000184.TIF
,FILE185=00000185.TIF
,FILE186=00000186.TIF
,FILE187=00000187.TIF
,FILE188=00000188.TIF
,FILE189=00000189.TIF
,FILE190=00000190.TIF
,FILE191=00000191.TIF
,FILE192=00000192.TIF
,FILE193=00000193.TIF
,FILE194=00000194.TIF
,FILE195=00000195.TIF
```

```
FILE196=00000196.TIF
,FILE197=00000197.TIF
,FILE198=00000198.TIF
,FILE199=00000199.TIF
,FILE200=00000200.TIF
,FILE201=00000201.TIF
,FILE202=00000202.TIF
,FILE203=00000203.TIF
,FILE204=00000204.TIF
,FILE205=00000205.TIF
,FILE206=00000206.TIF
,FILE207=00000207.TIF
,FILE208=00000208.TIF
,FILE209=00000209.TIF
,FILE210=00000210.TIF
,FILE211=00000211.TIF
,FILE212=00000212.TIF
```

```
FILE213=00000213.TIF
,FILE214=00000214.TIF
,FILE215=00000215.TIF
,FILE216=00000216.TIF
,FILE217=00000217.TIF
,FILE218=00000218.TIF
,FILE219=00000219.TIF
,FILE220=00000220.TIF
,FILE221=00000221.TIF
,FILE222=00000222.TIF
,FILE223=00000223.TIF
,FILE224=00000224.TIF
,FILE225=00000225.TIF
,FILE226=00000226.TIF
,FILE227=00000227.TIF
,FILE228=00000228.TIF
,FILE229=00000229.TIF
```

```
FILE230=00000230.TIF
,FILE231=00000231.TIF
,FILE232=00000232.TIF
,FILE233=00000233.TIF
,FILE234=00000234.TIF
,FILE235=00000235.TIF
,FILE236=00000236.TIF
,FILE237=00000237.TIF
,FILE238=00000238.TIF
,FILE239=00000239.TIF
,FILE240=00000240.TIF
,FILE241=00000241.TIF
,FILE242=00000242.TIF
,FILE243=00000243.TIF
,FILE244=00000244.TIF
,FILE245=00000245.TIF
,FILE246=00000246.TIF
```

```
FILE247=00000247.TIF
,FILE248=00000248.TIF
,FILE249=00000249.TIF
,FILE250=00000250.TIF
,FILE251=00000251.TIF
,FILE252=00000252.TIF
,FILE253=00000253.TIF
,FILE254=00000254.TIF
,FILE255=00000255.TIF
,FILE256=00000256.TIF
,FILE257=00000257.TIF
,FILE258=00000258.TIF
,FILE259=00000259.TIF
,FILE260=00000260.TIF
,FILE261=00000261.TIF
,FILE262=00000262.TIF
,FILE263=00000263.TIF
```

```
FILE264=00000264.TIF
,FILE265=00000265.TIF
,FILE266=00000266.TIF
,FILE267=00000267.TIF
,FILE268=00000268.TIF
,FILE269=00000269.TIF
,FILE270=00000270.TIF
,FILE271=00000271.TIF
,FILE272=00000272.TIF
,FILE273=00000273.TIF
,FILE274=00000274.TIF
,FILE275=00000275.TIF
,FILE276=00000276.TIF
,FILE277=00000277.TIF
,FILE278=00000278.TIF
,FILE279=00000279.TIF
,FILE280=00000280.TIF
```

```
FILE281=00000281.TIF
,FILE282=00000282.TIF
,FILE283=00000283.TIF
,FILE284=00000284.TIF
,FILE285=00000285.TIF
,FILE286=00000286.TIF
,FILE287=00000287.TIF
,FILE288=00000288.TIF
,FILE289=00000289.TIF
,FILE290=00000290.TIF
,FILE291=00000291.TIF
,FILE292=00000292.TIF
,FILE293=00000293.TIF
,FILE294=00000294.TIF
,FILE295=00000295.TIF
,FILE296=00000296.TIF
,FILE297=00000297.TIF
```

```
FILE298=00000298.TIF
,FILE299=00000299.TIF
,FILE300=00000300.TIF
,FILE301=00000301.TIF
,FILE302=00000302.TIF
,FILE303=00000303.TIF
,FILE304=00000304.TIF
,FILE305=00000305.TIF
,FILE306=00000306.TIF
,FILE307=00000307.TIF
,FILE308=00000308.TIF
,FILE309=00000309.TIF
,FILE310=00000310.TIF
,FILE311=00000311.TIF
,FILE312=00000312.TIF
,FILE313=00000313.TIF
,FILE314=00000314.TIF
```

```
FILE315=00000315.TIF
,FILE316=00000316.TIF
,FILE317=00000317.TIF
,FILE318=00000318.TIF
,FILE319=00000319.TIF
,FILE320=00000320.TIF
,FILE321=00000321.TIF
,FILE322=00000322.TIF
,FILE323=00000323.TIF
,FILE324=00000324.TIF
,FILE325=00000325.TIF
,FILE326=00000326.TIF
,FILE327=00000327.TIF
,FILE328=00000328.TIF
,FILE329=00000329.TIF
,FILE330=00000330.TIF
,FILE331=00000331.TIF
```

```
FILE332=00000332.TIF
,FILE333=00000333.TIF
,FILE334=00000334.TIF
,FILE335=00000335.TIF
,FILE336=00000336.TIF
,FILE337=00000337.TIF
,FILE338=00000338.TIF
,FILE339=00000339.TIF
,FILE340=00000340.TIF
,FILE341=00000341.TIF
,FILE342=00000342.TIF
,FILE343=00000343.TIF
,FILE344=00000344.TIF
,FILE345=00000345.TIF
,FILE346=00000346.TIF
,FILE347=00000347.TIF
,FILE348=00000348.TIF
```

```
FILE349=00000349.TIF
,FILE350=00000350.TIF
,FILE351=00000351.TIF
,FILE352=00000352.TIF
,FILE353=00000353.TIF
,FILE354=00000354.TIF
,FILE355=00000355.TIF
,FILE356=00000356.TIF
,FILE357=00000357.TIF
,FILE358=00000358.TIF
,FILE359=00000359.TIF
,FILE360=00000360.TIF
,FILE361=00000361.TIF
,FILE362=00000362.TIF
,FILE363=00000363.TIF
,FILE364=00000364.TIF
,FILE365=00000365.TIF
```

```
FILE366=00000366.TIF
,FILE367=00000367.TIF
,FILE368=00000368.TIF
,FILE369=00000369.TIF
,FILE370=00000370.TIF
,FILE371=00000371.TIF
,FILE372=00000372.TIF
,FILE373=00000373.TIF
,FILE374=00000374.TIF
,FILE375=00000375.TIF
,FILE376=00000376.TIF
,FILE377=00000377.TIF
,FILE378=00000378.TIF
,FILE379=00000379.TIF
,FILE380=00000380.TIF
,FILE381=00000381.TIF
,FILE382=00000382.TIF
```

```
FILE383=00000383.TIF
,FILE384=00000384.TIF
,FILE385=00000385.TIF
,FILE386=00000386.TIF
,FILE387=00000387.TIF
,FILE388=00000388.TIF
,FILE389=00000389.TIF
,FILE390=00000390.TIF
,FILE391=00000391.TIF
,FILE392=00000392.TIF
,FILE393=00000393.TIF
,FILE394=00000394.TIF
,FILE395=00000395.TIF
,FILE396=00000396.TIF
,FILE397=00000397.TIF
,FILE398=00000398.TIF
,FILE399=00000399.TIF
```

```
FILE400=00000400.TIF
,FILE401=00000401.TIF
,FILE402=00000402.TIF
,FILE403=00000403.TIF
,FILE404=00000404.TIF
,FILE405=00000405.TIF
,FILE406=00000406.TIF
,FILE407=00000407.TIF
,FILE408=00000408.TIF
,FILE409=00000409.TIF
,FILE410=00000410.TIF
,FILE411=00000411.TIF
,FILE412=00000412.TIF
,FILE413=00000413.TIF
,FILE414=00000414.TIF
,FILE415=00000415.TIF
,FILE416=00000416.TIF
```

```
FILE417=00000417.TIF
,FILE418=00000418.TIF
,FILE419=00000419.TIF
,FILE420=00000420.TIF
,FILE421=00000421.TIF
,FILE422=00000422.TIF
,FILE423=00000423.TIF
,FILE424=00000424.TIF
,FILE425=00000425.TIF
,FILE426=00000426.TIF
,FILE427=00000427.TIF
,FILE428=00000428.TIF
,FILE429=00000429.TIF
,FILE430=00000430.TIF
,FILE431=00000431.TIF
,FILE432=00000432.TIF
,FILE433=00000433.TIF
```

```
FILE434=00000434.TIF
,FILE435=00000435.TIF
,FILE436=00000436.TIF
,FILE437=00000437.TIF
,FILE438=00000438.TIF
,FILE439=00000439.TIF
,FILE440=00000440.TIF
,FILE441=00000441.TIF
,FILE442=00000442.TIF
,FILE443=00000443.TIF
,FILE444=00000444.TIF
,FILE445=00000445.TIF
,FILE446=00000446.TIF
,FILE447=00000447.TIF
,FILE448=00000448.TIF
,FILE449=00000449.TIF
,FILE450=00000450.TIF
```

```
FILE451=00000451.TIF
,FILE452=00000452.TIF
,FILE453=00000453.TIF
,FILE454=00000454.TIF
,FILE455=00000455.TIF
,FILE456=00000456.TIF
,FILE457=00000457.TIF
,FILE458=00000458.TIF
,FILE459=00000459.TIF
,FILE460=00000460.TIF
,FILE461=00000461.TIF
,FILE462=00000462.TIF
,FILE463=00000463.TIF
,FILE464=00000464.TIF
,FILE465=00000465.TIF
,FILE466=00000466.TIF
,FILE467=00000467.TIF
```

```
FILE468=00000468.TIF
,FILE469=00000469.TIF
,FILE470=00000470.TIF
,FILE471=00000471.TIF
,FILE472=00000472.TIF
,FILE473=00000473.TIF
,FILE474=00000474.TIF
,FILE475=00000475.TIF
,FILE476=00000476.TIF
,FILE477=00000477.TIF
,FILE478=00000478.TIF
,FILE479=00000479.TIF
,FILE480=00000480.TIF
,FILE481=00000481.TIF
,FILE482=00000482.TIF
,FILE483=00000483.TIF
,FILE484=00000484.TIF
```

```
FILE485=00000485.TIF
,FILE486=00000486.TIF
,FILE487=00000487.TIF
,FILE488=00000488.TIF
,FILE489=00000489.TIF
,FILE490=00000490.TIF
,FILE491=00000491.TIF
,FILE492=00000492.TIF
,FILE493=00000493.TIF
,FILE494=00000494.TIF
,FILE495=00000495.TIF
,FILE496=00000496.TIF
,FILE497=00000497.TIF
,FILE498=00000498.TIF
,FILE499=00000499.TIF
,FILE500=00000500.TIF
,FILE501=00000501.TIF
```

```
FILE502=00000502.TIF
,FILE503=00000503.TIF
,FILE504=00000504.TIF
,FILE505=00000505.TIF
,FILE506=00000506.TIF
,FILE507=00000507.TIF
,FILE508=00000508.TIF
,FILE509=00000509.TIF
,FILE510=00000510.TIF
,FILE511=00000511.TIF
,FILE512=00000512.TIF
,FILE513=00000513.TIF
,FILE514=00000514.TIF
,FILE515=00000515.TIF
,FILE516=00000516.TIF
,FILE517=00000517.TIF
,FILE518=00000518.TIF
```

```
FILE519=00000519.TIF
,FILE520=00000520.TIF
,FILE521=00000521.TIF
,FILE522=00000522.TIF
,FILE523=00000523.TIF
,FILE524=00000524.TIF
,FILE525=00000525.TIF
,FILE526=00000526.TIF
,FILE527=00000527.TIF
,FILE528=00000528.TIF
,FILE529=00000529.TIF
,FILE530=00000530.TIF
,FILE531=00000531.TIF
,FILE532=00000532.TIF
,FILE533=00000533.TIF
,FILE534=00000534.TIF
,FILE535=00000535.TIF
```

```
FILE536=00000536.TIF
,FILE537=00000537.TIF
,FILE538=00000538.TIF
,FILE539=00000539.TIF
,FILE540=00000540.TIF
,FILE541=00000541.TIF
,FILE542=00000542.TIF
,FILE543=00000543.TIF
,FILE544=00000544.TIF
,FILE545=00000545.TIF
,FILE546=00000546.TIF
,FILE547=00000547.TIF
,FILE548=00000548.TIF
,FILE549=00000549.TIF
,FILE550=00000550.TIF
,FILE551=00000551.TIF
,FILE552=00000552.TIF
```

```
FILE553=00000553.TIF
,FILE554=00000554.TIF
,FILE555=00000555.TIF
,FILE556=00000556.TIF
,FILE557=00000557.TIF
,FILE558=00000558.TIF
,FILE559=00000559.TIF
,FILE560=00000560.TIF
,FILE561=00000561.TIF
,FILE562=00000562.TIF
,FILE563=00000563.TIF
,FILE564=00000564.TIF
,FILE565=00000565.TIF
,FILE566=00000566.TIF
,FILE567=00000567.TIF
,FILE568=00000568.TIF
,FILE569=00000569.TIF
```

```
FILE570=00000570.TIF
,FILE571=00000571.TIF
,FILE572=00000572.TIF
,FILE573=00000573.TIF
,FILE574=00000574.TIF
,FILE575=00000575.TIF
,FILE576=00000576.TIF
,FILE577=00000577.TIF
,FILE578=00000578.TIF
,FILE579=00000579.TIF
,FILE580=00000580.TIF
,FILE581=00000581.TIF
,FILE582=00000582.TIF
,FILE583=00000583.TIF
,FILE584=00000584.TIF
,FILE585=00000585.TIF
,FILE586=00000586.TIF
```

```
FILE587=00000587.TIF
,FILE588=00000588.TIF
,FILE589=00000589.TIF
,FILE590=00000590.TIF
,FILE591=00000591.TIF
,FILE592=00000592.TIF
,FILE593=00000593.TIF
,FILE594=00000594.TIF
,FILE595=00000595.TIF
,FILE596=00000596.TIF
,FILE597=00000597.TIF
,FILE598=00000598.TIF
,FILE599=00000599.TIF
,FILE600=00000600.TIF
,FILE601=00000601.TIF
,FILE602=00000602.TIF
,FILE603=00000603.TIF
```

```
FILE604=00000604.TIF
,FILE605=00000605.TIF
,FILE606=00000606.TIF
,FILE607=00000607.TIF
,FILE608=00000608.TIF
,FILE609=00000609.TIF
,FILE610=00000610.TIF
,FILE611=00000611.TIF
,FILE612=00000612.TIF
,FILE613=00000613.TIF
,FILE614=00000614.TIF
,FILE615=00000615.TIF
,FILE616=00000616.TIF
,FILE617=00000617.TIF
,FILE618=00000618.TIF
,FILE619=00000619.TIF
,FILE620=00000620.TIF
```

```
FILE621=00000621.TIF
,FILE622=00000622.TIF
,FILE623=00000623.TIF
,FILE624=00000624.TIF
,FILE625=00000625.TIF
,FILE626=00000626.TIF
,FILE627=00000627.TIF
,FILE628=00000628.TIF
,FILE629=00000629.TIF
,FILE630=00000630.TIF
,FILE631=00000631.TIF
,FILE632=00000632.TIF
,FILE633=00000633.TIF
,FILE634=00000634.TIF
,FILE635=00000635.TIF
,FILE636=00000636.TIF
,FILE637=00000637.TIF
```

```
FILE638=00000638.TIF
,FILE639=00000639.TIF
,FILE640=00000640.TIF
,FILE641=00000641.TIF
,FILE642=00000642.TIF
,FILE643=00000643.TIF
,FILE644=00000644.TIF
,FILE645=00000645.TIF
,FILE646=00000646.TIF
,FILE647=00000647.TIF
,FILE648=00000648.TIF
,FILE649=00000649.TIF
,FILE650=00000650.TIF
,FILE651=00000651.TIF
,FILE652=00000652.TIF
,FILE653=00000653.TIF
,FILE654=00000654.TIF
```

```
FILE655=00000655.TIF
,FILE656=00000656.TIF
,FILE657=00000657.TIF
,FILE658=00000658.TIF
,FILE659=00000659.TIF
,FILE660=00000660.TIF
,FILE661=00000661.TIF
,FILE662=00000662.TIF
,FILE663=00000663.TIF
,FILE664=00000664.TIF
,FILE665=00000665.TIF
,FILE666=00000666.TIF
,FILE667=00000667.TIF
,FILE668=00000668.TIF
,FILE669=00000669.TIF
,FILE670=00000670.TIF
,FILE671=00000671.TIF
```

```
FILE672=00000672.TIF
,FILE673=00000673.TIF
,FILE674=00000674.TIF
,FILE675=00000675.TIF
,FILE676=00000676.TIF
,FILE677=00000677.TIF
,FILE678=00000678.TIF
,FILE679=00000679.TIF
,FILE680=00000680.TIF
,FILE681=00000681.TIF
,FILE682=00000682.TIF
,FILE683=00000683.TIF
,FILE684=00000684.TIF
,FILE685=00000685.TIF
,FILE686=00000686.TIF
,FILE687=00000687.TIF
,FILE688=00000688.TIF
```

```
FILE689=00000689.TIF
,FILE690=00000690.TIF
,FILE691=00000691.TIF
,FILE692=00000692.TIF
,FILE693=00000693.TIF
,FILE694=00000694.TIF
,FILE695=00000695.TIF
,FILE696=00000696.TIF
,FILE697=00000697.TIF
,FILE698=00000698.TIF
,FILE699=00000699.TIF
,FILE700=00000700.TIF
,FILE701=00000701.TIF
,FILE702=00000702.TIF
,FILE703=00000703.TIF
,FILE704=00000704.TIF
,FILE705=00000705.TIF
```

```
FILE706=00000706.TIF
,FILE707=00000707.TIF
,FILE708=00000708.TIF
,FILE709=00000709.TIF
,FILE710=00000710.TIF
,FILE711=00000711.TIF
,FILE712=00000712.TIF
,FILE713=00000713.TIF
,FILE714=00000714.TIF
,FILE715=00000715.TIF
,FILE716=00000716.TIF
,FILE717=00000717.TIF
,FILE718=00000718.TIF
,FILE719=00000719.TIF
,FILE720=00000720.TIF
,FILE721=00000721.TIF
,FILE722=00000722.TIF
```

```
FILE723=00000723.TIF
,FILE724=00000724.TIF
,FILE725=00000725.TIF
,FILE726=00000726.TIF
,FILE727=00000727.TIF
,FILE728=00000728.TIF
,FILE729=00000729.TIF
,FILE730=00000730.TIF
,FILE731=00000731.TIF
,FILE732=00000732.TIF
,FILE733=00000733.TIF
,FILE734=00000734.TIF
,FILE735=00000735.TIF
,FILE736=00000736.TIF
,FILE737=00000737.TIF
,FILE738=00000738.TIF
,FILE739=00000739.TIF
```

```
FILE740=00000740.TIF
,FILE741=00000741.TIF
,FILE742=00000742.TIF
,FILE743=00000743.TIF
,FILE744=00000744.TIF
,FILE745=00000745.TIF
,FILE746=00000746.TIF
,FILE747=00000747.TIF
,FILE748=00000748.TIF
,FILE749=00000749.TIF
,FILE750=00000750.TIF
,FILE751=00000751.TIF
,FILE752=00000752.TIF
,FILE753=00000753.TIF
,FILE754=00000754.TIF
,FILE755=00000755.TIF
,FILE756=00000756.TIF
```

```
FILE757=00000757.TIF
,FILE758=00000758.TIF
,FILE759=00000759.TIF
,FILE760=00000760.TIF
,FILE761=00000761.TIF
,FILE762=00000762.TIF
,FILE763=00000763.TIF
,FILE764=00000764.TIF
,FILE765=00000765.TIF
,FILE766=00000766.TIF
,FILE767=00000767.TIF
,FILE768=00000768.TIF
,FILE769=00000769.TIF
,FILE770=00000770.TIF
,FILE771=00000771.TIF
,FILE772=00000772.TIF
,FILE773=00000773.TIF
```

```
FILE774=00000774.TIF
,FILE775=00000775.TIF
,FILE776=00000776.TIF
,FILE777=00000777.TIF
,FILE778=00000778.TIF
,FILE779=00000779.TIF
,FILE780=00000780.TIF
,FILE781=00000781.TIF
,FILE782=00000782.TIF
,FILE783=00000783.TIF
,FILE784=00000784.TIF
,FILE785=00000785.TIF
,FILE786=00000786.TIF
,FILE787=00000787.TIF
,FILE788=00000788.TIF
,FILE789=00000789.TIF
,FILE790=00000790.TIF
```

```
FILE791=00000791.TIF
,FILE792=00000792.TIF
,FILE793=00000793.TIF
,FILE794=00000794.TIF
,FILE795=00000795.TIF
,FILE796=00000796.TIF
,FILE797=00000797.TIF
,FILE798=00000798.TIF
,FILE799=00000799.TIF
,FILE800=00000800.TIF
,FILE801=00000801.TIF
,FILE802=00000802.TIF
,FILE803=00000803.TIF
,FILE804=00000804.TIF
,FILE805=00000805.TIF
,FILE806=00000806.TIF
,FILE807=00000807.TIF
```

```
FILE808=00000808.TIF
,FILE809=00000809.TIF
,FILE810=00000810.TIF
,FILE811=00000811.TIF
,FILE812=00000812.TIF
,FILE813=00000813.TIF
,FILE814=00000814.TIF
,FILE815=00000815.TIF
,FILE816=00000816.TIF
,FILE817=00000817.TIF
,FILE818=00000818.TIF
,FILE819=00000819.TIF
,FILE820=00000820.TIF
,FILE821=00000821.TIF
,FILE822=00000822.TIF
,FILE823=00000823.TIF
,FILE824=00000824.TIF
```

```
FILE825=00000825.TIF
,FILE826=00000826.TIF
,FILE827=00000827.TIF
,FILE828=00000828.TIF
,FILE829=00000829.TIF
,FILE830=00000830.TIF
,FILE831=00000831.TIF
,FILE832=00000832.TIF
,FILE833=00000833.TIF
,FILE834=00000834.TIF
,FILE835=00000835.TIF
,FILE836=00000836.TIF
,FILE837=00000837.TIF
,FILE838=00000838.TIF
,FILE839=00000839.TIF
,FILE840=00000840.TIF
,FILE841=00000841.TIF
```

```
FILE842=00000842.TIF
,FILE843=00000843.TIF
,FILE844=00000844.TIF
,FILE845=00000845.TIF
,FILE846=00000846.TIF
,FILE847=00000847.TIF
,FILE848=00000848.TIF
,FILE849=00000849.TIF
,FILE850=00000850.TIF
,FILE851=00000851.TIF
,FILE852=00000852.TIF
,FILE853=00000853.TIF
,FILE854=00000854.TIF
,FILE855=00000855.TIF
,FILE856=00000856.TIF
,FILE857=00000857.TIF
,FILE858=00000858.TIF
```

FILE859=00000859.TIF
,FILE860=00000860.TIF
,